

**Արտաշես
ԳԵԴԱՄՅԱՆ**

**ՌՌԻՍԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է**

**Арташес
ГЕГАМЯН**

**АЛЬТЕРНАТИВА ВОЕННО-
ПОЛИТИЧЕСКОМУ СОЮЗУ
РОССИИ И АРМЕНИИ – ВОЙНА**

Արտաշես Մամիկոնի ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ծնվել է 1949 թ. դեկտեմբերի 2-ին ք. Երևանում:

1971 թ. ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը, ճարտարագետ-էլեկտրատեխնիկ:

1971–1990 թթ. պաշտոնավարել է Խորհրդային Հայաստանի կոմերիտական, կուսակցական և խորհրդային մարմիններում. եղել է Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղարի օգնական, կուսակցական – կազմակերպական աշխատանքի բաժնի վարիչի առաջին տեղակալ, ՀԿԿ Երևան քաղաքի Մաշտոցի կուսընթացի առաջին քարտուղար, ժողովրդական պատգամավորների Երևանի քաղխորհրդի գործկոմի նախագահ:

1988 –1990 թթ. եղել է ԽՄԿԿ կոմկուսի Կենտկոմին առընթեր Հասարակական գիտությունների ակադեմիայի ունկնդիր (Մոսկվա):

1991 –1995 թթ. զբաղվել է ձեռներեցությամբ:

1995 թ. մինչև 2007 թ. հունիսը եղել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավոր, 1999-ից՝ «Իրավունք և Միաբանություն» ու «Ազգային Միաբանություն» խորհրդարանական խմբակցությունների ղեկավարը:

2012 թ. մայիսին ընտրվել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատգամավոր, հաստատվել է ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովում ԱԺ պատվիրակության ղեկավար:

2017 թ. մայիսին ընտրվել է ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր, հաստատվել է Ուղղափառության Միջխորհրդարանական Վեհաժողովում ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար, Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի միջև Միջխորհրդարանական համագործակցության հանձնաժողովի համանախագահ:

1997 թ. «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» հիմնադիրն ու նախագահն է:

2011 թ. «Հյուսիսային Չեռանկար» հասարակական կազմակերպության հիմնադիրն ու նախագահն է:

Ամուսնացած է, ունի երկու տղա ու հինգ թոռ՝ Արտաշես, Մարիա, Մարկոս, Էդուարդ և Անուշ:

Арташес Мамиконович **ГЕГАМЯН**

Родился 2 декабря 1949 г. в г. Ереване.

В 1971 г. окончил Ереванский политехнический институт, инженер - электротехник.

В 1971–1990 гг. занимал руководящие должности в комсомольских, партийных и советских органах Армянской ССР: был помощником первого секретаря ЦК Компартии Армении, первым заместителем заведующего отделом оргпартрabоты ЦК, первым секретарем Маштоцкого (г. Еревана) райкома Компартии Армении, председателем исполкома Ереванского городского Совета народных депутатов.

В 1988–1990 гг. был слушателем Академии общественных наук при ЦК КПСС (Москва).

В 1991–1995 гг. занимался предпринимательской деятельностью.

С мая 1995-го по июнь 2007 года являлся депутатом Национального Собрания Республики Армения, с 1999 г. по 2007 г. руководитель парламентских фракций “Право и Единение” и “Национальное Единение”, с мая 2012 г. по апрель 2017 г. являлся руководителем делегации НС РА в Парламентской Ассамблее ОБСЕ.

В мае 2017 г. избран депутатом Национального Собрания Республики Армения, утвержден руководителем делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее Православия, сопредседателем Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Федерального Собрания Российской Федерации и Национального Собрания Республики Армения.

С 1997 г. является основателем и председателем партии “Национальное Единение”.

С 2011 года учредитель и председатель общественной организации “Северная Перспектива”.

Женат, имеет двоих сыновей, пятерых внуков – Арташеса, Марию, Маркоса, Эдуарда и Ануш.

Հանուն ազգային միաբանության

Արտաշես
ԳԵՂԱՄՅԱՆ

**ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԵՎ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է**

ԵՐԵՎԱՆ – 2019
Տիգրան Մեծ

Во имя национального единения

Арташес
ГЕГАМЯН

***АЛЬТЕРНАТИВА
ВОЕННО –
ПОЛИТИЧЕСКОМУ
СОЮЗУ РОССИИ И
АРМЕНИИ – ВОЙНА***

ЕРЕВАН – 2019
Тигран Мец

ՀՏԴ 32.001
ԳՄԴ 66.0
Գ 422

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ ԿԱԶՄԵԼ ԵՎ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ Է ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴՊԿՏՈՐ
ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ԶԱՔԱՐՅԱՆԸ

Գ 422 Գեղամյան Արտաշես
Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը
դարերի համար է / Ա.Գեղամյան. – Եր. : Հեղինակային
հրատարակություն, 2018. – 639 էջ + 124 էջ լուսանկար:

Ժողովածուում զետեղված են հասարակական – քաղաքական հայտնի գործիչ, «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ Արտաշես Գեղամյանի հոդվածները, հարցազրույցներն ու ելույթները, որոնք ընդգրկում են 2017 թ. հունվարից դեկտեմբեր ընկած ժամանակահատվածը:

Գիրքը նախատեսված է ընթերցող լայն հանրության համար:

ՀՏԴ 32.001
ԳՄԴ 66.0

УДК 32.001
ББК 66.0
Г 277

СБОРНИК СОСТАВИЛ И ПОДГОТОВИЛ К ИЗДАНИЮ
ДОКТОР ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАУК
АНУШАВАН ЗАКАРЯН

Г 277 Гегамян Арташес
Стратегический союз России и Армении – на века
/ А. Гегамян. – Ер.: Авторское издание, 2018. – 639 с. +
124 с. фото.

В сборнике помещены статьи, интервью и выступления известного общественного и политического деятеля, председателя партии «Национальное Единение» Арташеса Гегамяна, охватывающие период с января по декабрь 2017-го года.

Книга рассчитана на широкий круг читателей.

УДК 32.001
ББК 66.0

ISBN 978-99941-0-841-1

© Ա.Գեղամյան, 2018 թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ СОДЕРЖАНИЕ

ԷՄԱՆՎԵԼ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ ՅՈՒ ԵՐԹԱՍ, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ...	13
ՅՄԱՆՎԵԼ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ КАМО ГРЯДЕШИ, СТРАНА АРМЕНИЯ ...	18
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԴԱՄՅԱՆԸ ՏՀԱՃ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ Է ԽՈՍՍԱՆՈՒՄ «ԵԼՔ»-ԻՆ	23
ДЕПУТАТ НС АРМЕНИИ АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НИКОЛА ПАШИНЯНА ЖДУТ НЕПРИЯТНЫЕ СЮРПРИЗЫ В СЛУЧАЕ СОЗДАНИЯ КОМИССИИ ПО ЭТИКЕ	25
ՆԱՅՈՒՄ ԷՒ ԳԼԱԶԵՎԻ ՀՈՂՎԱԾԸ, ԻՍԿ ՎՈԼՈՉԿՈՎԱՆ, ԱՎԱՂ, ԻՄ ՃԱՇՏԱԿՈՎ ԶԷ. ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԴԱՄՅԱՆԸ՝ ԱԺ ՆԻՍՏԻՆ ԱՅԼ ԿԱՅՔԵՐ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	27
Я ПРОСМАТРИВАЛ СТАТЬЮ ГЛАЗЬЕВА, А ВОЛОЧКОВА, УВЫ, НЕ В МОЕМ ВКУСЕ – АРТАШЕС ГЕГАМЯН О ПРОСМОТРЕ ДРУГИХ САЙТОВ ВО ВРЕМЯ ЗАСЕДАНИЯ НС	28
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԴԱՄՅԱՆ: ՍԵՐՈՒՄԱՆ ԿՈՄՊԵՏԵՆՑԻԱ ՉԵՐԵԶ ՔՐԻՄԻՐԵՆԻԵ ՍՐՈՒՄԱՆ ԿՐԻՏԵՐԻՆԵՐ Ի ԲԱԼԱՆՍ – ԿՐԻՏԵՐԻՆԵՐ ՍՐՈՒՄԱՆ ԱՐՄԵՆԻԱ	29
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԴԱՄՅԱՆ. ԻՄԱՍՏՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄԸ ՀԱՎԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐԹՄԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ ԵՎ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՁԱԿԱՃՄԱՆ ԶՓՈՒՆԻՇՆԵՐՆ ԵՆ	37
ԳԵԴԱՄՅԱՆ. ՈՒՒՄ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ ՑԱՆԿԱՑԱԾ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ, ՆԱԵՎ ԲԱՔԿԻՆ ԶԵՆՔԻ ՎԱՃԱՌՔԻ ՇՈՒՐՋ	46
ԳԵԴԱՄՅԱՆ: ՄՈՋԵՄ ՕԲՏՈՒԴԻՏԻՐ Կ ՐՕՍՍԻՅՍԿԻՄԻ ԿՈԼԼԵԳԱՄԻ ՍՕՏԱՎԿԻ ՕՐՈՒՅԻՅԱ ԲԱԿՍ	47
ՀԱՅ-ՈՒՌՄԱԿԱՆ ՄԻՋՆՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԵՄ ԶԷ ԲԱՔԿԻՆ ՈՒՌՄԱԿԱՆ ԶԵՆՔԻ ՎԱՃԱՌՔԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆԸ	49
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ АРМЯНО-РОССИЙСКОЙ МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ КОМИССИИ НЕ ПРОТИВ ОБСУЖДЕНИЯ ПРОДАЖИ РОССИЙСКОГО ОРУЖИЯ БАКУ	51
ԳԵԴԱՄՅԱՆԸ ՈՂ-ՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆԻՑ ՆԺԴԵՎԻ ԱՐՁԱՆԸ ՀԱՆԵԼՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ ԱՅՂ ԵՐԿՐԻ ԻՇՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ՈՒՂՎԱԾ ՍԱԴՐԱՆՔ Է ՀԱՍԱՐՈՒՄ	53
ДЕБАТЫ В РФ О СНОСЕ ПАМЯТНИКА НЖДЕ В ЕРЕВАНЕ ГЕГАМЯН СЧИТАЕТ ПРОВОКАЦИЕЙ В ОТНОШЕНИИ РУКОВОДСТВА РОССИИ	55
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԴԱՄՅԱՆ: ՆԱՅՐԵԼԱ ՆԵՕԲՈՒԿՈՒՄՅՈՒՄՆԵՐ ԱՆԱԼԻԶԱ Ս ՎԵՐՈՒՄ ԴՈԼԳՈՎՅԱԿ ԶԱԻՄՏՎՈՎԱՆԻՅ	57

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՍՈՒՆԱՑԵԼ Է ՊԱՐՏՔԱՅԻՆ
 ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՄԲ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ
 ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ 62

ՆԻԿՈԼԻՆ ԾԵԾԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ ԱԺՈՒՄ ՄԵՐԺՎԵՑ 67

ВОПРОС ИЗБИЕНИЯ НИКОЛА В НС БЫЛ ОТКЛОНЕН 69

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НЕ ПОСЯГАЙТЕ
 НА НАЦИОНАЛЬНЫХ ГЕРОЕВ АРМЕНИИ 71

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄԻ ՓՈՐՉԵՔ ՈՏՆՁԳԵԼ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԻ ԴԵՄ 75

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ИЛХАМ АЛИЕВ ОЗВУЧИВАЕТ О НАЧАЛЕ
 ПРОЦЕССА ВОВЛЕЧЕНИЯ РОССИИ В ВОЙНУ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ
 (ЧАСТЬ I) 79

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ИЛХАМ АЛИЕВ ОЗВУЧИВАЕТ О НАЧАЛЕ
 ПРОЦЕССА ВОВЛЕЧЕНИЯ РОССИИ В ВОЙНУ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ
 (ЧАСТЬ II) 87

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԻԼՀԱՄ ԱԼԻԵՎԸ ՀՆՉԵՑՆՈՒՄ Է
 ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՈՌԻՍԱՍՏԱՆԻ
 ՆԵՐԳՐԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՄԿՍՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
 (ՄԱՍ I) 92

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԻԼՀԱՄ ԱԼԻԵՎԸ ՀՆՉԵՑՆՈՒՄ Է
 ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՈՌԻՍԱՍՏԱՆԻ
 ՆԵՐԳՐԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՄԿՍՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ
 (ՄԱՍ II) 100

«ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑ,
 ՈՐ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱԼ ԶԻ ՄԻՐՈՒՄ». ՈՒՄ Է ԳԻՐՔ ՆԿԻՐԵԼ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ... 105

«ВТОРОЙ ПРЕЗИДЕНТ КАК-ТО ПРИЗНАЛСЯ, ЧТО НЕ ЛЮБИТ ЧИТАТЬ»:
 КОМУ АРТАШЕС ГЕГАМЯН ПОДАРИЛ КНИГУ 106

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРЕДОТВРАТИТЬ НАДВИГАЮЩУЮСЯ
 НА НАШУ ПЛАНЕТУ КАТАСТРОФУ «БИБЛЕЙСКИХ ПРОПОРЦИЙ» 107

ԿԱՆԽԵԼ «ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ ԶՈՓԵՐԻ» ԱՂԵՏԸ 113

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗМЫШЛЕНИЯ О РОЛИ ПУБЛИЧНОЙ ДИПЛОМАТИИ
 В СТАНОВЛЕНИИ ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА 118

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
 ԵՎ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ 123

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ОБЕРЕГАЙТЕ АРМЕНИЮ,
 ВЕДЬ ЭТО ВАШ САМЫЙ НАДЕЖНЫЙ ТЫЛ 127

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՊԱՀՊԱՆԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ, ԶԷ ՈՐ ԱՅՆ
 ԶԵՐ ԱՄԵՆԱՀՈՒՄԱԼԻ ԹԿՈՒՆՔՆ Է 137

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: МЫ – ОДНА КОМАНДА 148

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄԵՆՔ ՄԻ ԹԻՄ ԵՆՔ 156

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПУТЯХ ДОСТИЖЕНИЯ
 ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ
 ИНКЛЮЗИВНОГО РАЗВИТИЯ 165

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
 ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻՆ ՀԱՄՆԵԼՈՒ ՈՒՂԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ՝
 ՆԵՐԱՈՍԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄԱՆ ԿՐԱ 171

ՈՐՊԵՏՁԻ ՆՐԱՆՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԳՐԿԵՆ ՈՍԿԵ ՏԱՌԵՐՈՎ	178
ЧТОБЫ ИХ ИМЕНА ЗОЛОТЫМИ БУКВАМИ БЫЛИ ВПИСАНЫ В НОВЕЙШУЮ ИСТОРИЮ АРМЕНИИ	180
ԻՆՉՊԵՍ Է ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ՔԿԵԱՐԿԵԼ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ	182
КАК СОБИРАЕТСЯ ГОЛОСОВАТЬ АРТАШЕС ГЕГАМЯН	184
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗДУМЬЯ О ПОСЛЕДНИХ СОБЫТИЯХ В АРМЕНИИ	185
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԿԵՐՁԻՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ	190
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИИ НЕ БЫТЬ ЖЕРТВОЙ СЛЕПЫХ ПОВОДЫРЕЙ СЛЕПЫХ	195
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՉԻ՛ ԴԱՌՆԱ ԿՈՒՅՐԵՐԻ ԿՈՒՅՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԻ ԶՈՂԸ	204
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРОГРАММА ПРАВИТЕЛЬСТВА – ВЫЗОВ БЕЗОПАСНОСТИ АРМЕНИИ	214
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐ Է ԵՐԿՐԻ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆԸ	220
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: Я ЗА РАЗВИТИЕ АРМЕНИИ, НО ПРОТИВ ПРЕДЛОЖЕННОЙ ПРОГРАММЫ ПРАВИТЕЛЬСТВА РА	225
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԵՍ ԿՈՂՄ ԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆԸ, ԲԱՅՑ ԴԵՄ՝ ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ԾՐԱԳՐԻՆ	236
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ГАСАНОВ ОБЪЯВИЛ О ВОЙНЕ С КАРАБАХОМ, АЛИЕВ ОБЪЯВИТ О СРОКАХ ЕЁ НАЧАЛА	247
ԻՍԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ ՍԿՍԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏԻ ՄԱՍԻՆ ԿՀԱՅՏԱՐԱՐԻ ԱԼԻԵՎԸ	253
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ АССАМБЛЕЕ ПРАВОСЛАВИЯ 25 ЛЕТ	258
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՈՒՐԱՓԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՆՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԵՀԱԺՈՂՈՎԸ 25 ՏԱՐԵԿԱՆ Է	263
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НЕУВАЖЕНИЕ К СВЯТОЙ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ НЕДОПУСТИМО	269
ԹՈՒՅԼ ՉԵՆՔ ՏԱ ԱՆՀԱՐԳԱԼԻՑ ԿԵՐԱԲԵՐՍՈՒՄԻՆՔ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒ և ՆՐԱ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՆԴԵՊ	275
АРТАШЕС ГЕГАМЯН - АРМЕНИЯ: ПРОНЫРЛИВЫЕ ЛАКЕИ РЕЖИМА ПОНИМАЮТ С ПОЛУСЛОВА... ..НА КОГО НУЖНО УСТРАИВАТЬ ОБЛАВУ	282
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՌԵԺԻՄԻ ՀՈՏԱՌՈՒ ԼԱՔԵՅՆԵՐԸ ԿԵՍ ԽՈՍՔԻՑ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ ԵՆ՝ ՈՒՄ Է ՀԱՐԿԱՎՈՐ ՇՈՒՐԶԱԼԵԼ	287
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: КОЧАРЯН МНЕ НЕ ДРУГ, НО ИСТИНА ДОРОЖЕ	293
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՔՈՉԱՐՅԱՆՆ ԻՄ ԸՆԿԵՐՈՆ ՉԷ, ԲԱՅՑ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՎԵԼԻ ԹԱՆԿ Է	301
АРТАШЕС ГЕГАМЯН: СТО ДНЕЙ ПРАВИТЕЛЬСТВА НИКОЛА ПАШИНЯНА	310
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՆԻԿՈԼ ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ԿԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 100 ՕՐԸ	316

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: ԱՐՄԵՆԻՅԱ Ի ՈՒՄՈՐՆԱԿԱՅԻՆ ԿԱՐԱԲԱԽ 322

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՎ ԼԵՆԻՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ 330

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: ՎՈԵՆՈ-ՍՈԼԻՏԻԿԵՍԿԻՅ ԿՍՅՈՅ ՐՕՍՏԻԻ Ի ԱՐՄԵՆԻՅԻ – ԻԼԻ ՎՈՅՆԱ ՈՒ ՅՈՋՆՈՄ ԿԱՎԿԱՅԵ 338

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՈՒՄՈՐՆԱԿԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՋՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԿԱՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՐԱԿԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ 348

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ԵՍ ՆԱԻՐԱ ԶՈՂՐԱԲՅԱՆԻՆ ԵՍ ԸՆՏՐԵԼՈՒ 358

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: Я ПРОГОЛОСЮ ЗА НАИРУ ЗОГРАБЯН 360

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ԲԱ ՀԻՍԱ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է. ՀԵՆՑ ԱՅՂ ԱՈՒԹՅՑ ՕԳՏԿԵԼՈՎ ԷԼ ԱԳՐԲԵԶԱՆԸ ԿՄՏԻ ՀՀ ՏԱՐԱԾՔԷՒ 362

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: РАЗВЕ СЕЙЧАС ВРЕМЯ ПРОВОДИТЬ НОВЫЕ ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ?! АЗЕРБАЙДЖАН ВОСПОЛЬЗУЕТСЯ ЭТИМ И ВТОРГНЕТСЯ НА ТЕРРИТОРИЮ АРМЕНИИ 364

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: АНТИГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОРОТ Н. ПАШИНЯНА ОБРЕЧЁН НА ПРОВАЛ 366

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԿԱԾ Է ԶԱՆՈՂՄԱՆ 374

«НАУЧИСЬ ЛЮБИТЬ ЕРЕВАН ТАК, КАК ЕГО ЛЮБИЛ АСРАТЯН ...» 383

«ՍՈՎՈՐԻՐ ՍԻՐԵԼ ԵՐԵՎԱՆՆ ԱՅՆՊԵՍ, ԻՆՉՊԵՍ ԱՅՆ ՍԻՐՈՒՄ ԷՐ ՀԱՍՐԱԹՅԱՆԸ ...» 391

ԱՅՈ, Ն. ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԿԱԾ Է ԶԱՆՈՂՄԱՆ 400

ԸԱ, ԱՆՏԻԳՍԱԴՐՏՎԵՆՆԱԿ ԿԵՐԵՎՈՐՏ ՈՒ ՍԱՄԻՆՅԱՆԱ ՈՒՐԵՇԵՆ ՈՒ ՍՐՎԱԼ 402

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: АЗЕРБАЙДЖАН ВОТ-ВОТ РАЗВЯЖЕТ ВОЙНУ 404

ԱԳՐԲԵԶԱՆՆ ՈՒՐ ՈՐ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿՍԱՆԶԱԶԵՐԾԻ 411

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: ПАШИНЯН И АЛИЕВ В ДУШАНБЕ 417

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՓԱՇԻՆՅԱՆԸ ԵՎ ԱԼԻԵՎԸ ԴՈՒՇԱՆԲԵՐՈՒՄ 419

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: АЛЬТЕРНАТИВА ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОМУ СОЮЗУ РОССИИ И АРМЕНИИ – ВОЙНА 421

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՈՒՄՈՐՆԱԿԱՅԻՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՋՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է 432

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: ОТВЕТСТВЕННЫМ ЗА РАЗРУШЕНИЕ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВА НАЗНАЧЕН НАРОД 444

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՄԱՆ ՊԱՏԱՆԽԱՆՏՈՒ Է ՆՇԱՆԱԿԱԿԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԸ 454

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ: АРМЕНИИ ПО ПУТИ С МАНДЕЛОЙ ИЛИ МУГАБЕ 465

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵԳԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՆԱԼՈՒ Է ՄԱՆԴԵԼԱՅԻ ԿԱՍ ՄՈՒԳԱԲԵԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ 474

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԱՏԳԱՄԱԿՈՐ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է
«ՀԱՅԵԼԻ» ԱԿՈՒՄԲԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ 484

ДЕПУТАТ НАЦИОНАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОТВЕЧАЕТ НА ВОПРОСЫ
КОРРЕСПОНДЕНТА КЛУБА «ЗЕРКАЛО» 486

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НА ПОВЕСТКЕ ДНЯ – РАЗРЫВ
СТРАТЕГИЧЕСКОГО СОЮЗА АРМЕНИИ И РОССИИ 488

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՕՐԱԿԱՐԳՈՒՄ ՈՒՄ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՈԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԽՁՈՒՄՆ Է 498

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է
«ՇԱՆԹ» ՀԵՌՈՒՄՏԱԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ 509

АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОТВЕЧАЕТ НА ВОПРОСЫ
КОРРЕСПОНДЕНТА ТЕЛЕКОМПАНИИ «ШАНТ» 511

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗВЯЗАВ ВОЙНУ
В НАГОРНОМ КАРАБАХЕ, БИТЬ ПО РОССИИ 513

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԼԵՈՆԱՅԻՆ ԴԱՐԱԲԱՂՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ
ՍԱՆՁԱԶԵՐԾԵԼՈՎ՝ ԿԽՓԵՆ ՈՒՄՍԱՍՏԱՆԻՆ 524

ՊԱՏՐՈՍՏԱԿԱՍ ԵՆՔ ԱՊԱՑՈՒՑԵԼ, ՈՐ ԶԻ ԿԱՐԵԼԻ ԴՆԵԼ ՈՒ ՍԵՎԱՑՆԵԼ
ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ, ՈՐԸ ԿԱՏԱՐԿԵԼ Է ՀՀԿ-Ի ԿՈՂՄԻՑ.
Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ 536

ГОТОВЫ ДОКАЗАТЬ, ЧТО НЕЛЬЗЯ ПРОСТО ВЗЯТЬ И ОЧЕРНИТЬ
ТУ КОЛОССАЛЬНУЮ РАБОТУ, КОТОРУЮ ПРОДЕЛАЛА РПА:
АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОБ УЧАСТИИ В ВЫБОРАХ 538

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА ЗАСЕДАНИИ
МЕЖДУНАРОДНОГО СЕКРЕТАРИАТА МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ
АССАМБЛЕИ ПРАВОСЛАВИЯ (16 НОЯБРЯ 2018, КАИР) 540

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ ՈՒՂՈՒՓԱՌՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋՆՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԻՍՏՈՒՄ (16 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ԿԱՀԻՐԵ) 542

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРИШЛО ВРЕМЯ ПРИНИМАТЬ
НОВОЕ БЕЛОВЕЖСКОЕ СОГЛАШЕНИЕ 544

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԵԿԵԼ Է ՆՈՐ
ԲԵԼՈՎԵՅՅԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐԻ ԸՆԴՈՒՄՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ 551

ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԵՃ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՈՒՄԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀՀ ԱԺ ՊԱՏԳԱՄԱԿՈՐ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԵՌՈՒՄՏԱԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵԹԵՐՈՒՄ 559

ПРЕДВЫБОРНЫЕ ДЕБАТЫ: ДЕПУТАТ НС РА
ОТ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ПАРТИИ АРМЕНИИ АРТАШЕС ГЕГАМЯН
– В ЭФИРЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ТЕЛЕКАНАЛА АРМЕНИИ 568

ВЫСТУПЛЕНИЕ ДЕПУТАТА НАЦИОНАЛЬНОГО СОБРАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА ПЕРВОМ ЗАСЕДАНИИ
АРМЯНО-РОССИЙСКОГО «ЛАЗАРЕВСКОГО КЛУБА»
(30 НОЯБРЯ 2018 Г., ЕРЕВАН,) 576

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏԳԱՄԱԿՈՐ
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ ՀԱՅ-ՈՒՄՍԱԿԱՆ
«ԼԱԶԱՐԵՎՅԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ» ԱՈՒԶԻՆ ՆԻՍՏՈՒՄ
(30 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ԵՐԵՎԱՆ) 579

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА МЕЖДУНАРОДНОЙ
 КОНФЕРЕНЦИИ «РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ.
 СОВЕТ ФЕДЕРАЦИИ ФЕДЕРАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
 – 25 ЛЕТ ПО ПУТИ МНОГОВЕКТОРНОГО РАЗВИТИЯ»
 (10 ДЕКАБРЯ 2018 Г., МОСКВА) 582

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ «ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐՆ
 ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ: ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՇՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
 ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – 25 ՏԱՐԻ ԲԱԶՄԱԿԵԿՏՈՐ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
 ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ
 (10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ՄՈՍԿՎԱ) 585

ИНТЕРВЬЮ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ТЕЛЕКАНАЛУ СОВЕТА ФЕДЕРАЦИИ
 «ВМЕСТЕ – РФ» НА ТЕМУ: «РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»
 (10 ДЕКАБРЯ 2018, МОСКВА) 588

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
 «ВМЕСТЕ – РФ» ՀԵՌՈՒՄՏԱԱԽԻՔԻՆ.
 «ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ
 (11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ՄՈՍԿՎԱ) 591

ИНТЕРВЬЮ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА МЕЖДУНАРОДНОМ ФОРУМЕ
 «РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. СОВЕТ ФЕДЕРАЦИИ
 ФЕДЕРАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ – 25 ЛЕТ
 ПО ПУТИ МНОГОВЕКТОРНОГО РАЗВИТИЯ»
 (10 ДЕКАБРЯ 2018 Г., МОСКВА) 595

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ «ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐՆ
 ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՇՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
 ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – 25 ՏԱՐԻ ԲԱԶՄԱԿԵԿՏՈՐ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
 ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ
 (10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018Թ., ՄՈՍԿՎԱ) 598

ВНЕОЧЕРЕДНЫЕ ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В АРМЕНИИ,
 ИЛИ ВОЙНА НА ПОРОГЕ 602

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԱՐՏԱՇԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԿԱՄ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՇԵՄԻՆ Է 615

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԱՐՏԱՇԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
 ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԿԱՄ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՇԵՄԻՆ Է 615

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИЯ 2019 –
 ГОД ТРЕВОГ И НАДЕЖД 629

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2019 –
 ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԻ ԵՎ ՀՈՒՅՍԵՐԻ ՏԱՐԻ 640

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИИ СУЖДЕНО
 ПЕРВОЙ ВЗЯТЬ ОГОНЬ НА СЕБЯ 652

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՎԻՃԱԿԱԾ Է
 ԿՐԱԿՆ ԱՌԱՋԻՆԸ ՎԵՐՑՆԵԼ ԻՐ ՎՐԱ 662

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НИКОЛ ПАШИНЯН
 СДЕЛАЛ СВОЁ ДЕЛО 673

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՆԻԿՈԼ ՓԱՇԻՆՅԱՆՆ
 ԱՐԵՑ ԻՐ ԳՈՐԾԸ 685

ГЕГАМЯНЫ
 (О КОРНЯХ РОДА АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА) 698

ԳԵՂԱՄՅԱՆՆԵՐ
 (ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՏՈՂՄԻ ԱՐՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ) 701

ԵՄ հարցերի ընթերցողին

*Ծնունդանշանի Ծաղկաբույսի Լուսինացուհի Աշխարհիկի Աշխարհիկյանի Պատիվին
Երանաշիրաբարձին հայկական կազմակերպության հիմնադիր համացուցարի
Տասնամյակների առդու նվերում երոյսիր: Ա՛նակա, 6 հոկտեմբերի 2003թ.:*

*«... Տե՛ր ընդհանուր պայմանքն ժառանգության Տե՛զ հավերժ կենուն
բանաստեղծներ Երմիանուն Ծովանյանի և Արիշե Զարեհի ստեղծագոր-
ծությունները, Երմիանուն Աշխարհիկյան, Ասրիկյան Ասրիկյան կրթական, Այրան
Մանկագրական և Այրան Բարձրագույնի երաժշտությունը: Ա՛նակ բոլորս
հարգումեն՝ անկ Տե՛ր այս նվերում: Արիշե չի Ծոռացի կառավար
գործարանանարարների Երմիանուն Բարձրանյան, Արիշե Մանկագրի –
Երմիանուն Դարանյան գործակալ ժառանգությունը: Այս անուններով հարգումեն՝ ան
նոր աշխարհի հայեր: Հարգումեն՝ անկ անկ Տե՛ր Ծնունդանուն, – անկտեղև
Աշխարհիկի Աշխարհիկյանը կրթարարական Երանանացի, – «Հայերեն, որի ան
հնարավոր է, փոքրվել և փոքրացվել անկ անկ հնարավոր է, որպեսզի չանկանան անկ
բար ցար»: – Իհարկե, այս կրանանացի արտացոլում էր ոչ թե Ծնունդանյան
Լուսինացուհի, այլ զենուն Պատիվ Լ-ի կողմից: Բայց բան չի անկ, ընդամենը 300
գրքի: Այնպես է արվում է»:*

Այրանյան Գեորգյան

*Երանանյան Երմիանյանյան Այրանյան Ծոռի
I, II, III, V և VI գրանցանների պարզանուն*

Мелю уважаемому читателю

Из выступления Президента Российской Федерации Владимира Владимировича Путина перед участниками учредительного съезда Всемирной армянской организации. Москва, 6 октября 2003 года.

«... в нашем общем историческом наследии навсегда останется творчество поэтов Ованеса Туманяна и Ешике Чаренца, картины Ивана Айвазовского, Мартироса Сарьяна, музыка Арлама Хачатуряна и Арно Бабаджаняна. Мы все гордимся этим нашим достоянием. Никогда не будет забыта воинская служба выдающихся полководцев – Ивана Баграмяна, Сергея Худякова и Ивана Исакова. Этими именами гордятся армяне всего мира. Гордимся и мы в России, – далее Владимир Владимирович огласил Указ: «Армян, как возможно, приласкать и облегчить в чем пристойно, дабы дать охоту для большего их приезда», – Правда, Указ этот был подписан не Президентом России, а еще Петром I. Прошло то всего ничего – 300 лет. Сказано – сделано».

Арташес Тогомян

Депутат Национального Собрания
Республики Армения I, II, III, V и VI созывов

ՅՈՒՐԹԱՍ, ԵՐԿԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ...

... Պատմության անվերջ դասե՛ր ու դասե՛ր: Ե՞րբ, ինչո՞ւ, ինչպե՞ս սերտե՛լ դրանք, որ ո՞ւր տանեն և ո՞ւր հասցնեն ... Ահա և այդպես, գոնե ինձ համար, կամա-ակամա ծագում է դասական երկից փոխառված խոժո՛ռ առկախությունը, ա՛յն, որը հին դարերի խորքից եկել ու մեխվել է քսանմեկերորդին և համառ թակում է մեր դռները: «Հայաստան» տեղայնացումը բնավ էլ չի սպառվում սոսկ պարզամիտ ու սայթաքուն զուգահեռումներով՝ արված միահեծան Ներոնի սերմանած հռոմի բարքերի և մերօրյա «թավշյա» տարերքի միջև, որին ոմանք «հեղափոխություն» են հորջորջում: Ղա արտահայտությունն է այն անհանգստության (կասեի ավելին՝ տագնապի՝) հարուցված հայոց երկրում ու նրա շուրջը ծավալվող խլրտուն իրադարձություններով, որոնք կազմում են, ահա՛, հարգելի ընթերցող, ձեր ձեռքում գտնվող այս սովոր հատորի հանգամանակից, սուր քննության բովանդակությունը: Հեղինակը՝ Արտաշես Գեղամյանը, ձեր դատին է հանձնում 2018 թ. հունվարից 2019 թ. փետրվար ընկած ժամանակահատվածում իր հրապարակային ելույթների (հոդվածներ, հեռուստառադիոհարցազրույցներ, զեկուցումներ և այլն) արդեն թվով 17-րդ ժողովածուն, ինչը նախորդ հրատարակության առիթով անվանել են հայտնի քաղաքական գործչի՝ ընդօրինակման արժանի յուրատիպ տարեկան հաշվետվություն ներքին և արտաքին ներկա զարգացումների իր խորը դիտարկումների համոզիչ գնահատականներով: Ընդ որում՝ ոչ թե պարզապես անդրադարձ, այլ հետևողական, շահագրգիռ պայքա՛ր հանուն սեփական աներեր դիրքորոշման, հանուն երկրի, ժողովրդի շահերի ...

Սովորաբար, ամեն գրքի ընթերցում սկսում ես բովանդակացանկից, ուր հիմնականում հանդիպում ես ՋԼՄ-ներից ծանոթ նյութերի, որոնք երբեք անտարբեր չեն թողել հեղինակի թե՛ համախոհներին և թե՛ հակառակորդներին, նյութերի, որոնց էլետմոտիվն է նախաբանին վերնագիր տված ծանր հարցումն անհարցական ...

Անհնար է ապրել, ինչպես ապրել ու ապրում ենք ցայսօր, բայց և անարդյունք է ապրել՝ հերքելով ապրածն ու արվածը. ահա, թերևս, այն հետև-

ԷՍՆԵՎԵԼ ՍԱՆՈՒԿՅԱՆ

ությունը, որ բխում է գրքի յուրաքանչյուր էջից ու ընթերցումն ավարտելուց հետո էլ շարունակ զբաղեցնում քեզ:

Արդ, ուրեմն, ի՞նչ է ասում բովանդակացանկին նետած առաջին, թեկուզև հպանցիկ հայացքը: Նախ և առաջ, թեմաների բազմազանություն՝ միավորված մեկ ընդհանուր գաղափարով՝ տեսնել Հայաստանը, հայ հասարակությունը համախումբ, միաբան, երբ մերժվում են ամբոխավարությունը, դուրսաթուկ նորելուկների ճչացող ինքնահավանությունը և ապաշնորհությունը, փայփայվում են սուրբ ավանդույթներ, ձեռք է մեկնվում անկաշառ, հավատարիմ բարեկամների, մշակվում են սթափ դիրքորոշումներ և արվում դրանց գործնական իրականացման առաջարկներ երկրի տնտեսական ու հոգևոր բարգավաճման համար բախտորոշ հարցերում: Չեմ տեսնում ասվածը հաստատող, նախաբանն անհարկի ծանրաբեռնող մեջբերումների անհրաժեշտություն: Միայն մի քանի հրապարակումների խոսուն, հաճախ (որ հույժ գնահատելի է) խելամիտ հանձնարարականներ ու փորձառու մասնագետի խորհուրդներ պարունակող այսօրինակ վերտառություններ՝ «Իմաստության որոնումը հակադրությունների հարթման միջոցով և հավասարակշռությունը Հայաստանի զարգացման չափանիշներն են», «Հասունացել է պարտքային պարտավորությունների հաշվառմամբ տնտեսական վերլուծություն կատարելու անհրաժեշտությունը», «Մենք մի թիմ ենք. ինչպես աշխատել սառը պատերազմի պայմաններում», «Մտորումներ համազգային նպատակներին հասնելու ուղիների մասին՝ ներառական զարգացման հիման վրա» ... և՛ այսպես շարունակ:

Որպես կանոն, Քեղամյանի ելույթներն ամրապնդվում են անհերքելի փաստերով ու անվիճելի փաստարկումներով, հաճախ հայրենի կամ արտերկրյա ամենաբազմազան, հավատարժան սկզբնաղբյուրների վկայաբերմամբ, ինչը լրացուցիչ ապացույց է արժարժվող ասելիքի քաջ, կշռադատված տիրապետման և խիստ անհաժեշտ բացձակատ բանավիճային մարտի նետվող հեղինակին սպառազինելու տեսակետից, այդ թվում և այն դեպքերում, երբ հարկ է նաև ոչ դյուրին պատասխան տալ անցած ճանապարհի, արած-չարածի առնչությամբ՝ անսքող ու անխորամանկ, հատկանիշներ, որոնցով շատ հաճախ աչքի չեն ընկնում իրեն իսկ ձեռնոց նետողները ...

Քեղամյանը ճշմարտախոս է ու անաչառ: Ահա, օրինակ, գրում է. « ... Հայաստանում մայիսյան (2018 թ.) պետական հեղաշրջումից հետո ... ինձ անընդհատ մտահոգում է նույն հարցը. մի՞թե այն, ինչ տեղի ունեցավ, անխուսափելի էր: Միևնույն ժամանակ, ես, բնականաբար, ուշադրության եմ առնում բազմաթիվ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ խնդիրները, որոնք կուտակվել են ՀՀ անկախության տարիներին, բազմաթիվ դեպքերում օբյեկտիվ դժգոհությունը, որը տարիներ շարունակ հասունացել է հայ հասարակությունում,

ինչն էլ փողոց դուրս բերեց մեր տասնյակ հազարավոր քաղաքացիներին, և այս հանգամանքից շատ հմտորեն օգտվեցին հայտնի ուժերը ... Եվ այս տանջալից հարցի պատասխանի փնտրտուքն ավարտելով՝ հակվում եմ այն մտքին, որ եթե այն ժամանակ Սերժ Ազատի Սարգսյանն այլ որոշում կայացներ, ապա Երևանի փողոցներում անպայման արյուն կհեղվեր, ինչը, անշուշտ, մտնում էր քաղաքական ուղեվարների և նրանց կողմից առաջնորդվող, այսպես կոչված «թավշյա հեղափոխության» լիդերների հնարավոր սցենարների մեջ»։ Ասված է պարզ ու անկեղծ։ Պարզ ու ընկալելի ...

Գրքում, բնականաբար, հառնում են 2018-ի «թավշյա հեղափոխության» հողմերը։ Կարդում ես դրանց նվիրված հրատապ նյութերը և, անկեղծ ասած, այլևս չես ուզում չակերտներից ազատել տեղի-անտեղի հոլովվող արտահայտությունը։ Իշխանափոխություն՞ և՛ այո՞, հեղափոխություն՞ և՛ ո՛չ, «թավշյա՞»՝ ո՛չ, զմռնիտայի՞ն (մեզանում այսօր քիչ օգտագործող բառ, որ նշանակում է՝ հոկաքարային)*, հեղաշրջում՞ այո՞։ Ոստիկանության առնվազն զարմանալի՝ չեզոք-դիտողական պահվածքի արդյո՞ւնք, այո՞, ամենայն իրավունքներ սեփականչնորհողների բուռն ինքնագովա՞զդ. ընդամենը։ Այս ամենը, անշուշտ, չէր կարող վրիպել հեղինակի աչքից. խնդրեմ՝ «Մտորումներ Հայաստանում վերջին իրադարձությունների մասին», «Հայաստանը չի դառնա կույրերի կույր առաջնորդի զոհը», «Թույլ չենք տա անհարգալից վերաբերմունք Հայ առաքելական եկեղեցու և նրա Նորին սուրբ օծություն Հայրապետի հանդեպ», «Ռեժիմի հոտառու լաքեյները կես խոսքից հասկանում են՝ ում է հարկավոր շուրջառել» և այլն։

... Լեռնային Ղարաբաղ. մղկտացող վերք և անքուն գիշերների, արթննի հոգսերի ու խիզախ իրացումների հասցեատեր... Լեռնային Ղարաբաղ. ադրբեջանական ոտնձգությունների, հրձիգ ճամարտակությունների հասցեատեր, մոլի ատելության զայրալից դատապարտում։ Ես չգիտեմ, համը հանած իլիամ-սուլթանին հասնո՞ւմ են արդյոք այս կապակցությամբ REGNUM գործակալության գեղամյանական համազարկները։ Հավանաբար՝ ո՛չ։ Ի՞ր գործն է, ի՞ր ապահովությունը Քեղամյանի գրիչ «-թուր կեծակիից»։ Բայց առավել կարևորն այն է, թե հեղինակն ինչ իրական վտանգներ է սպասում մեր երոզվյալ թշնամու քայլերից ու զգուշացնում Հարավային Կովկասի գլխին պատուհաս դարձած վարչակազմի պատերազմահղի նկրտումներից ...

Քեղամյանը վաղուց արդեն ըստ արժանվույն վայելում է Հայաստանի ստրատեգիական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի հետ բազմավեկտոր բարեկա-

* Ռուսները կասեին՝ наждачный переворот.

ԻՍՏԵՎԵԼ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

մության նվիրյալի համբավ: Լայնորեն հայտնի են այն սերտ կապերը, որոնք հաստատվել են մեր երկու երկրների պաշտոնատարների, մասնավորապես, խորհրդարանականների միջև իբրև արգասավոր ներկայի արձագանք դարերից մեզ հասած եղբայրության, գործընկերության հարուստ ավանդույթների: Այդ են վկայում սույն ժողովածուի ստվար մասը կազմող նյութերը, որոնք, ի դեպ, հայուր հազարավոր աուդիտորիային է ներկայացվում նույն REGNUM-ի տեղեկատվական խողովակներով (ի դեպ, նշենք, որ դրա օրինաչափ արտահայտությունն է նաև ժողովածուի այս և բոլոր նախորդ թողարկումների երկլեզվյան՝ հայ-ռուսերեն բնույթը): Մեզ՝ հայերիս ճնշող մեծամասնությանը (ի բացառյալ մի բուռ խեղյալ «լուսանցքայինների») միշտ էլ հաճելի է արձանագրել հայ-ռուսական բազմակերպ, բազմադեմ առնչությունները՝ սկսած տակավին Պետրոս Առաջինի, ապա Մեծն Եկատերինա II-ի ժամանակներից ու դեռ դրանից էլ առաջ: Հիրավի, մեզ համար որևէ հիշեցման կարիք չունեն այն բազում անուններն ու փաստերը, որոնցով հպարտանում ենք երկուստեք, որոնցով՝ լինի խաղաղ կյանքում, թե մարտադաշտում հաստատվում են եղբայր զինակից-գործակիցների անբեկանելի նվաճումները:

Ժողովածուի շատ էջեր նվիրված են հատկապես մերօրյա ընթացիկ հայ-ռուսական հարաբերություններին, որոնց երդվյալ ջատագովն ու հաճախ նաև ամենաեռանդուն աջակիցն է Պեդամյանը, ում հավատում ու ակնջալուր են ամենատարբեր, այդ թվում և բարձրագույն աստիճանի ռուս գործընկերներ ու պետական այրեր: Անկասկած, նրանց առինքնում են մեր հայրենակցի հստակ, սկզբունքային դիրքորոշումն ու ազնիվ նպատակները, վերլուծական պնդումների ճշգրիտ, գրեթե մաթեմատիկական հիմնավորումները, որոնք ուղեկցվում են ժամանակակից մարտահրավերների դիպուկ, հնարավոր լուծումների սթափ բացահայտմամբ: Այս ամենը բերել է նրան վաստակած հեղինակություն ոչ միայն ռուսական, այլև, ավելին՝ միջազգային աստիճաններում ու շփումներում:

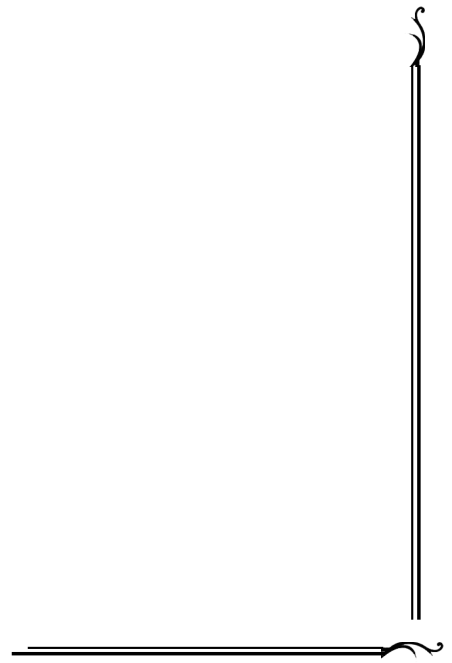
Ի վերջո, Պեդամյանն իր հրապարակումներում ավելորդ չի համարում զգուշացնել՝ երախտամոռությունը թունավոր մորմ է, որ վատը հոգեբանորեն երկար է հիշվում և կարող է թունավորել հարաբերությունները ոչ միայն կենցաղային, այլև միջերկրային հարաբերություններում, ինչը հղի է լուրջ խտրումներով և որոնցից կարող են օգտվել մեր ոխերիմ բարեկամները դրսում թե ներսում: Հատկապես նրանք, ովքեր բարեկամությունը ռուսների հետ, ստահողության մարմաջուն սովորույթով ու հայերից նաև այս հարցում ետ չմնալու խանդից դրդված՝ անվանում են «բազմադարյա՛ն», մինչդեռ իրենց ծնունդը հազիվհազ ձգվա՛ծ հարյուրամյա կենսագրություն ունի ... Ինչևէ ...

«Յո երթաս, երկիր Հայաստան ...» Տազնապալի զգացում է սա այժմ, ճակատագրական մեր օրերում, երբ բառիս և՛ ուղղակի, և՛ փոխաբերական

Իմաստով փողոցում, թե հրապարակի վրա է դյուրահավատ, հեղիեղուկ, առավելապես զգայական ու, հետևաբար, ամեն կարգի ուղղորդման ենթակա պատկառելի ընտրազանգված: Արժե՛, ուրեմն, մեկ անգամ էլ անսալ մեծ իմաստունի երկյուղած պաղատանքին առ Աստված.

Թող չպատահի՛ ինձ հանկարծ՝
Երկնե՛լ, բայց չծնե՛լ,
Ողբա՛լ՝ չարտասվե՛լ,
Խորիե՛լ՝ չհառաչե՛լ,
Ամպե՛լ՝ չանծրե՛լ,
Գնա՛լ՝ չհասնե՛լ,
Քեզ ձայն տալ,
Եվ Ղու ձայնս չլսես...

ԷՄԱՆՎԵԼ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
ՀՀ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԿԱՍՏԱԿԱԿՈՐ ԳՈՐԾԻՉ,
ՊՐՈՖԵՍՈՐ

КАМО ГРЯДЕШИ, СТРАНА АРМЕНИЯ...

... Ох эти вечные, вечные уроки истории! Когда, зачем, как усвоить их? Куда они ведут, к чему? Вот так (для меня, во всяком случае) и невольно возникает заимствованный из классики извечный вопрос, дошедший до нас из глубины веков и вонзившийся в наш двадцать первый, упрямо и настойчиво стучась в наши двери. Локализацией «страна Армения» отнюдь не исчерпывается примитивными и скользкими параллелями между разнужданными нравами, насажденными императивами Нерона и сегодняшней «бархатной» стихией, именуемой некоторыми «революцией». Сие выражает ту обеспокоенность (скажу больше – тревогу), которая появилась на армянской земле и разворачивается вокруг нее сумотропными событиями, – всеми теми, уважаемый читатель, что составляют суть беспощадного, скрупулезного анализа, содержащегося в этом объемистом издании, которое вы держите в руках. Автор его, Арташес Гегамян, представляет на ваш суд уже 17-й сборник своих публичных выступлений в 2018 и январе-феврале 2019 гг. (статьи, теле- и радиоинтервью, разные выступления и пр.). В предисловии к прошлому подобному сборнику я назвал его достойным подражания, своеобразным годовым отчетом известного политического деятеля – с его глубокими наблюдениями и оценками нынешних внутренних и внешних реалий. И это не просто ретроспективный взгляд, а последовательная, заинтересованная борьба во имя правоты собственной концепции, во имя непоколебимой позиции – в интересах страны, народа...

Как правило, чтение любой книги начинаешь с первой страницы. В данном случае впечатление от самих текстов предваряется оглавлением публикаций, где в виде кратких формулировок сосредоточено то главное, что хотел поведать нам автор. Все это, в основном знакомое нам из СМИ, никогда не оставляло равнодушными ни единомышленников Гегамяна, ни его оппонентов. Суть его выступлений как бы спрессована в заголовке нашего предисловия, вопрошающего... без вопросительного.

Нельзя жить так, как мы жили и живем по сей день. Но ведь и не имеет смысла жить, отрицая прожитое и проделанное... Вот, пожалуй, тот лейтмотив, который звучит с каждой страницы книги и не покидает тебя даже после прочтения.

Итак, что просматривается в оглавлении даже на первый, мельком брошенный взгляд? Прежде всего разнообразие тем, объединенных одной общей идеей – видеть Армению и армянское общество консолидированным, сплоченным, где отвергаются демагогия, неприкрытое самодовольство, а то и бездарность некоторых новоиспеченных выскочек, где бережно чтят священные традиции, протягивают руку солидарности бескорыстным, преданным друзьям, где приветствуют и уважают трезвые позиции и на их основе разрабатывают предложения по их практической реализации для решения вопросов, судьбоносных для взаимного экономического и духовного развития.

Не вижу необходимости в утверждающих сказанное цитатах, излишне отягощающих предисловие. Приведу лишь несколько заголовков, содержащих значимые, разумные (что чрезвычайно ценно) рекомендации и советы многоопытного политика, специалиста: «Поиски мудрости посредством разрешения конфликтов и баланса являются критериями процветания Армении», «Необходимость проведения экономического анализа на основе долговых обязательств созрела», «Мы – команда: как работать в условиях холодной войны», «Размышления о путях достижения национальных целей, основанных на инклюзивном развитии» и так далее.

Как правило, выступления Гегамяна подтверждаются неоспоримыми фактами, аргументами, неопровержимыми доводами, зачастую с привлечением отечественных или иностранных – самых разнообразных, достоверных первоисточников. Это лишний раз доказывает исчерпывающее, взвешенное владение темой, что так надобно автору, с открытым забралом и во всеоружии вступающему в полемический поединок – даже в тех случаях, когда приходится держать ответ на неудобные вопросы, касающиеся прошедшего пути, сделанного и несделанного, при этом отвечающему без уверток, прямо и бесхитростно (черты, которыми зачастую не отличаются как раз те, кто бросает ему перчатку)... Вот он пишет: «... После государственного переворота в Армении в мае 2018 года ... меня не перестает тревожить вопрос: можно ли было избежать того, что произошло? В то же время я, естественно, принимаю во внимание все объективные и субъективные проблемы, которых немало накопилось за годы независимости РА, то объективное (во многих случаях) недовольство, которое годами назревало в армянском обществе, что и вывело на улицы

десятки тысяч наших граждан, и этим обстоятельством весьма ловко воспользовались известные силы... И в завершение поисков ответа на этот мучительный вопрос прихожу к мысли: если бы в то время Серж Азатович Саргсян принял иное решение, то на улицах Еревана пролилась бы кровь – что, несомненно, входило в планы политических вождей и в возможные сценарии руководимых ими лидеров "бархатной революции". Сказано просто и искренне. Честно, доступно...

В книге, естественно, бушуют ураганные ветры «бархатной революции» 2018 года. Читаешь посвященные им актуальные материалы и, честно говоря, уже не хочется снимать кавычки с затасканного, к месту и не к месту используемого этого определения. Смена власти? Да! Революция? Нет! «Бархатная»? Нет! Жесткий (как сказали бы русские – наждачный) переворот? Да! Результат, мягко говоря, непонятного, безразлично-созерцательного отношения полиции? Да! Шумная самореклама экзальтированных приватизаторов всех и всяческих прав? Всего лишь! И все это, разумеется, не могло ускользнуть от внимания автора. Вот, пожалуйста: «Размышления о последних событиях в Армении», «Армении не быть жертвой слепых поводырей слепых», «Не допустим неуважения к Святой Армянской Апостольской Церкви и Его Святейшеству Верховному Патриарху», «Пронырливые лакеи режима понимают с полуслова, на кого нужно устраивать облаву» и т.д.

... Нагорный Карабах: саднящая рана, объект тревожно-бессонных ночей, насущных забот и смелых свершений наяву... Нагорный Карабах: объект азербайджанских поползновений, огнедышащего горлопанства, гневное осуждение неистовой ненависти... Не знаю, достигают ли до зарвавшегося апшеронского султана гегамяновские пушечные залпы через публикации в ИА REGNUM. Скорее всего – нет. Это его проблемы, как и то, как защитить себя от «разящего меча» – пера Гегамяна. Но намного важнее, какие реальные угрозы усматривает автор в поползновениях заклятого врага и как противиться чреватой войной шагам режима, ставшего напастью для всего Южного Кавказа...

Гегамян давно уже и по праву снискал славу апологета многовекторной дружбы со стратегическим союзником Армении – Россией. Широко известны тесные узы, связывающие официальных лиц наших стран, в частности, парламентариев – словно эхо дружбы, братства, богатых традиций партнерства, идущих из глубин веков. Об этом свидетельствует внушительный объем материалов сборника, кстати, распространяемых по информационным каналам многомиллионной аудиторией Российского

информационного агентства REGNUM (к слову – закономерным выражением является двуязычность (армяно-русская) данного и предыдущих сборников.

Подавляющее большинство нас – армян (за исключением горстки убогих маргиналов), неизменно с удовольствием воспринимало многообразные, разноликие армяно-русские отношения, контакты – начиная со времен Петра Первого, Екатерины Великой, да, собственно, и задолго до них. Воистину для нас нет необходимости напоминать те неисчислимые имена и факты, которыми гордятся обе стороны и которые знаменуют неколебимые достижения соратников и партнеров – будь то в мирной жизни, будь то на ратных полях войны.

Многие страницы сборника посвящены сегодняшним армяно-русским отношениям, радетелем и порой самым активным сторонником которых является Арташес Гегамян, которому верят и к рекомендациям которого прислушиваются многие, в том числе российские партнеры и государственные мужи. Несомненно, им импонируют четкая, принципиальная позиция и честные устремления, почти математически выверенные аналитические доводы нашего соотечественника, сопровождающиеся точными, трезвыми предложениями по решению современных вызовов. Все это принесло ему заслуженный авторитет не только в российских, но и в международных организациях, сферах.

И наконец, в своих публикациях Гегамян считает нелишним напомнить: неблагодарность токсична, как у ядовитой фаланги, дурное запоминается надолго и может отравить не только чисто бытовые, но и межгосударственные отношения, а это чревато серьезными разрывами, которыми могут воспользоваться наши заклятые друзья – как в стране, так и вне ее. Особенно те, кто, терзаемые тупой, но привычной склонностью к вымыслу, завистью и ревностью к армянам, пытаются даже в этом вопросе не отстать от армян, дружбу с русскими называют «многовековой», хотя происхождение их самих, даже с большой натяжкой, едва ли переваливает за сотню лет...

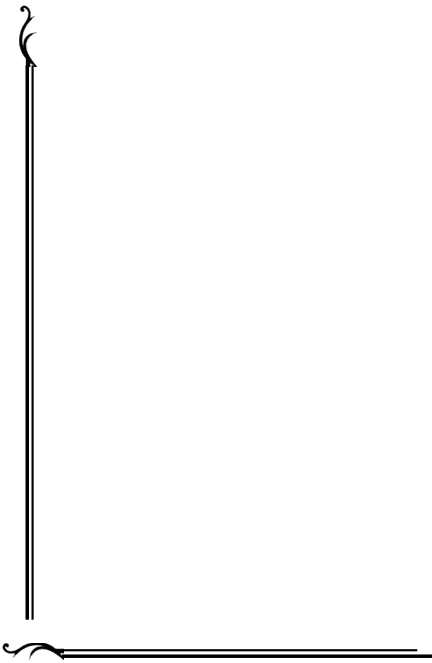
«Камо грядеши, страна Армения»... Тревожно это тревожное осознание – особенно в наши судьбоносные дни, когда (в прямом и переносном смысле) улицы и площади заполняет народ – внушительный, но легковверный, переменчивый, эмоциональный и потому легко поддающийся всякому внушению. Так что стоит еще раз прислушаться к стенаниям, трепетной мольбе Великого Мудреца Григора Нарекаци, воззвавшего к Всевышнему:

ЭМАНВЕЛ МАНУКЯН

Не дай мне лишь стенать, а слёз не лить,
В мучениях рожать и не родить,
Быть тучею, а влагой не пролиться,
Не достигать, хоть и всегда стремиться,
За помощью к бездушным приходить,
Рыдать без утешенья, без ответа,
Не дай мне у неслышащих просить,
Не дай, Господь...

(Перевод Наума Гребнева)

ЭМАНВЕЛ МАНУКЯН
ЗАСЛУЖЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ РА,
ПРОФЕССОР

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՏՀԱՃ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ Է ԽՈՍՏԱՆՈՒՄ «ԵԼՔ»-ԻՆ

Եթե Աժ պատգամավորներ Արտաշես Գեղամյանի և Նիկոլ Փաշինյանի միջև վիճաբանության հայտնի միջադեպը քննելու վերաբերյալ Էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողով ստեղծվի, ապա Արտաշես Գեղամյանը խոստանում է՝ նախաձեռնող կողմը, այս դեպքում՝ «ԵԼՔ»-ը, տհաճ անակնկալների կհանդիպի: Panorama.am-ի թղթակցի հետ զրույցում այս մասին ասաց ինքը՝ Աժ ՀՀԿ խմբակցության պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանը:

«Մարդիկ, ըստ որում՝ չկայացած մարդիկ, ամեն կերպ ուզում են ուշադրություն գրավել և ուշադրություն գրավելու ամենատեղ միջոցն են գտել՝ շեղելով իմ ուշադրությունը այն խնդիրներից, որոնց վրա ես աշխատում եմ: Ցավում եմ, բայց շատ տհաճ անակնկալներ են սպասվում այն մարդկանց, ովքեր նախաձեռնել են այդ ամենը: Իրենց մի մասի համար հայտնություն կլինի այն ամենը, ինչին ես կանդորադառնամ: Սպասենք, թող Էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողովը ստեղծվի, անաչառ ուսումնասիրություններ սկսի, որի աշխատանքի արդյունքն ակնհայտորեն անակնկալներ կմատուցի:

Հպարտանալ դրանով ես չեմ կարող, որովհետև դա այն աշխարհ չէ, որում ես ապրում եմ, որի հետ կապված են իմ հեռանկարները, հույսերը, մտորումները և իմ վերլուծությունները: Պարզապես դա իմ կողմից կլինի ժամանակի վատնում, իսկ ժամանակն ամենաթանկ կապիտալն է, որը շռայլելու իրավունք չունենք:

Էթիկայի հանձնաժողովի առաջ կդրվեն այն հարցերը, որոնք ես գրավոր ներկայացրել եմ հոդվածներիցս մեկում: Այն հրապարակվել է «Իրավունք» թերթում: Ընդամենը այդ ամենը: Բացահայտումների խնդիր չկա: Իրականությունը, որն իմ կողմից չի պրոպագանդվել կամ լայն հանրության սեփականությունը չի դարձել, վեր կհանվի, բնականաբար, շատ ուշագրավ փաստերով», – ամփոփեց Արտաշես Գեղամյանը:

Նշենք, որ Հայաստանի Ազգային ժողովի պետական-իրավական և մարդու իրավունքների պաշտպանության մշտական հանձնաժողովը կքննարկի պատգամավորներ Արտաշես Գեղամյանի և Նիկոլ Փաշինյանի միջև 2017թվականի հոկտեմբերի 5-ին գրանցված միջադեպը քննելու վերաբերյալ Էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողով ստեղծելու հարցը:

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Միջադեպը քննելու համար էթիկայի ժամանակավոր հանձնաժողով ստեղծելու նախաձեռնությամբ հանդես է եկել Ազգային ժողովի «Ելք» խմբակցությունը:

Նախագծով առաջարկվում է ստեղծել ժամանակավոր հանձնաժողով պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանի կողմից 2017թ. հոկտեմբերի 5-ին պատգամավորական էթիկայի կանոնները խախտելու վերաբերյալ Ազգային ժողով եզրակացություն ներկայացնելու համար:

Այդ օրը Ազգային ժողովի «Ելք» խմբակցության ղեկավար Նիկոլ Փաշինյանը հայտարարել էր, որ ՀՀ խմբակցության պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանը բռունցքներով հարձակվել է իր վրա: Արտաշես Գեղամյանն իր հերթին հերքել էր Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարությունը:

ДЕПУТАТ НС АРМЕНИИ АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НИКОЛА ПАШИНЯНА ЖДУТ НЕПРИЯТНЫЕ СЮРПРИЗЫ В СЛУЧАЕ СОЗДАНИЯ КОМИССИИ ПО ЭТИКЕ

Если будет создана специальная парламентская комиссия по этике, которая занялась бы сообщениями об инциденте между депутатом Национального Собрания РА от фракции правящей Республиканской партии Армении (РПА) Арташесом Гегамяном и руководителем оппозиционной фракции «Выход» («Елк») Николом Пашиняном в фойе парламента 5 октября 2017 г., то иницилирующая сторона – фракция «Елк» – столкнется с неприятными сюрпризами. Об этом в интервью корреспонденту Rapo-gama.am заявил Арташес Гегамян.

«Люди, а тем более люди несостоявшиеся, всячески пытаются привлечь внимание и руководствуются самым некрасивым для этого способом – отвлекают меня от тех проблем, над которыми я работаю», – отметил А. Гегамян.

По словам парламентария, он сожалеет в связи с тем, что людей, которые инициировали данный процесс, ждут весьма неприятные сюрпризы.

Напомним, 5 октября 2017 года руководитель оппозиционной фракции Национального Собрания Армении «Елк» («Выход») Никол Пашинян обвинил своего коллегу от фракции правящей Республиканской партии Армении (РПА) Арташеса Гегамяна в нанесении побоев в фойе парламента республики. «Только что в коридоре НС Арташес Гегамян набросился на меня с кулаками. Я успешно защитился. Прошу прощения у общественности, что вынужден работать в подобных условиях», – отметил он. Между тем Арташес Гегамян, отвечая на вопрос журналистов, действительно ли он нанес побои Н. Пашиняну, заявил: «Если я с кулаками наброшусь на кого-либо, будьте уверены, что ему понадобится госпитализация. Я 3,5 года занимался боксом». На следующий день Н. Пашинян заявил, что он проинформировал правящую партию об инциденте с депутатом Арташесом Гегамяном, однако «какой бы то ни было адекватной

А. ГЕГАМЯН

реакции со стороны РПА нет». По его словам, это может означать начало нового этапа во внутривнутриполитической жизни Армении. «Если это вызов боку «Выход» и его избирателям, тогда зафиксируйте: мы принимаем этот вызов», – заявил Пашинян.

ՆԱՅՈՒՄ ԷՒ ԳԼԱԶԵՎԻ ՀՈՂՎԱԾԸ, ԻՍԿ ԿՈՒՈՉԿՈՎԱՆ,
ԱՎԱՂ, ԻՍ ՃԱՇԱԿՈՎ ՉԷ. ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝
ԱԺ ՆԻՍՏԻՆ ԱՅԼ ԿԱՅՔԵՐ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ազգային ժողովի պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանն այսօր ԱԺ նիստի ժամանակ դիտելիս է եղել ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի խորհրդական Սերգեյ Գլազևի կայքը, ոչ թե Վոլոչկովայի: Մեկնաբանելով տարածված լուսանկարը՝ Tert.am-ին այս մասին հայտնեց Ա. Գեղամյանը:

Նշենք, որ Ազգային ժողովի պատգամավորին այսօր տեսախցիկը ֆիքսել էր ԱԺ նիստի ժամանակ այլ կայք դիտելիս, որտեղ երևում էր նաև բալետի պարուհի Վոլոչկովայի լուսանկարը:

«Դա էժանագին մոնտաժ է, որովհետև ես նայում եմ Worldcrisis.ru, Eurasiadaily.com, Tert.am, News.am և Սերգեյ Գլազևի անհատական կայքը: Ուրիշ բան, որ էդ կայքի լրջագույն հոդվածները դիտելիս ու վերլուծելիս կարող եմ մխրձվել և այլ լուսանկարներ: Բայց դա բերել, մոնտաժ անել, էժանագին հնարք է», – ասաց Ա. Գեղամյանը՝ հաստատելով, որ ՌԴ նախագահի խորհրդականի հոդվածն ուսումնասիրելիս է եղել ԱԺ նիստի ժամանակ, որովհետև հենց այդ պահին հարկերին առնչվող հարցեր են քննարկվել:

Ինչ վերաբերում է կոնկրետ Վոլոչկովայի լուսանկարին, ապա Ա. Գեղամյանը մեկնաբանեց՝ ավաղ, Վոլոչկովան իր ճաշակով չէ: «Համակրանք չունեմ նրա նկատմամբ: Մինչդեռ այնտեղ գովազդվող որոշ կանանց նկատմամբ ինչ-որ համակրանք ունեմ, բայց դա ԱԺ–ում, այն էլ նիստի ժամանակ քննարկման հարց չէ», – ամփոփեց Արտաշես Գեղամյանը:

Я ПРОСМАТРИВАЛ СТАТЬЮ ГЛАЗЬЕВА, А ВОЛОЧКОВА, УВЫ, НЕ В МОЕМ ВКУСЕ – АРТАШЕС ГЕГАМЯН О ПРОСМОТРЕ ДРУГИХ САЙТОВ ВО ВРЕМЯ ЗАСЕДАНИЯ НС

Сегодня в ходе заседания НС депутат Арташес Гегамян смотрел сайт Сергея Глазьева – советника президента РФ Владимира Путина, а не Волочкову. Комментируя распространенную сегодня фотографию, так заявил Tert.am А. Гегамян.

Отметим, что сегодня видеокамера засняла депутата за просмотром другого сайта, где была видна также фотография балерины Волочковой.

«Это дешевый монтаж, потому что я смотрел Worldcrisis.ru, Eurasia-daily.com, Tert.am, News.am и личный сайт Сергея Глазьева. Другое дело, что при просмотре серьезнейших статей на них могут быть вброшены и другие фотографии, в частности, и из других интернет-порталов. Но брать их и делать монтаж – это уже дешевый трюк», – сказал А. Гегамян, заверив, что во время заседания читал статью советника президента России, поскольку именно в этот момент на заседании НС РА обсуждались связанные с налогами вопросы.

Что касается конкретно фотографии Волочковой, то А. Гегамян прокомментировал так: увы, Волочкова не в моем вкусе. «Симпатий к ней у меня нет. Между тем к рекламируемым там женщинам какие-то симпатии испытываю, однако это не тема обсуждения в парламенте, к тому же во время заседания», – заключил Арташес Гегамян.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПОИСК МУДРОСТИ ЧЕРЕЗ ПРИМИРЕНИЕ ПРОТИВОПОЛОЖНОСТЕЙ И БАЛАНС – КРИТЕРИИ ПРОЦВЕТАНИЯ АРМЕНИИ

*Посвящается 100-летию со дня рождения (14 января 1918 г.)
видного партийного, государственного деятеля Советской Армении
Мамикона Арташесовича Гегамяна.*

*Посвящается 80-летию со дня рождения (1 января 1938 г.)
ветерана военно-морских сил СССР, полковника запаса армянской
армии Александра Альбертовича Мелик-Пашаяна.*

*Посвящается 80-летию со дня рождения (22 февраля 1938 г.)
всемирно известного кинорежиссера, Почетного гражданина г. Еревана
Артавазда Ашотовича Пелешяна.*

*Посвящается 96-летию со дня рождения (17 марта 1922 г.)
выдающегося ученого, крупного государственного и общественного дея-
теля, академика Национальной академии наук Республики Армения
Сергея Александровича Амбарцумяна.*

*Посвящается 90-летию со дня рождения (23 декабря 1928 г.)
всемирно известного хормейстера, Национального героя Армении
Ованеса Арутюновича Чекиджяна.*

Итак, 12 января 2018 года члены Совета Национального Собрания Республики Армения (далее – НС РА) были приглашены в резиденцию Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна на совещание, в ходе которого были обсуждены вопросы, связанные с переходом Армении к парламентской форме правления. Вне всякого сомнения, повестка дня встречи у Президента РА была очень актуальна. Ведь на депутатов НС РА VI созыва возложена большая ответственность не только в плане квалифицированного законодательного обеспечения перехода Армении на парламентскую форму правления, но также и на создание надлежащих предпосылок для гармоничного соответствия этого перехода велению времени с учетом глобальных вызовов современности. Что же под этим следует подразумевать? Несколько подробнее остановимся на этом вопросе.

В ноябре 2017 года влиятельнейшая международная организация, объединяющая представителей мировой политической, финансовой,

А. ГЕГАМЯН

культурной и научной элиты, известная под названием «Римский клуб» (далее – Клуб), представила Юбилейный доклад «Come On! Капитализм, близорукость, население и разрушение планеты» (далее – Доклад), приуроченный к 50-летию своего создания. Отметим, что Доклад – второй за пятьдесят лет, выражающий консолидированную позицию Клуба, чем и обусловлена уникальность публикации, а также исключительность этого события. По мнению многих международно признанных экспертов самого разного профиля, Доклад уже воспринимается в качестве одного из важнейших документов, содержащих многогранный анализ глобальных проблем современности, в котором раскрываются вопросы гармонизации отношений человека и природы.

Учитывая весомое влияние Клуба на формирование глобальной повестки дня для стран мира, а также глубину экспертизы авторов Доклада в лице президентов Римского клуба Эрнста Вайцзеккера и Андерса Вийкмана, а также авторитет тридцати четырех других членов Клуба, помогавших им в составлении Доклада, можно без преувеличения констатировать, что Юбилейный доклад воспринимается как осмысленное интегральное выражение взглядов наиболее передовой части мировой интеллектуальной и политической элиты.

Глубокий анализ эпохальных задач, содержащийся в Докладе, по моему глубокому убеждению, должен быть положен в основу при выработке Государственной программы РА на перспективу (далее – Программа) хотя бы до 2040 года, о необходимости которой указывалось в Послании Президента РА Сержа Саргсяна НС РА VI созыва. Причем одним из главных требований к Программе, на мой взгляд, должно быть определение места и роли Республики Армения, мирового армянства в глобальных процессах формирования нового мироустройства. Программа должна зиждиться на новой философии, адекватной вызовам нашей эпохи, учитывающей мировоззренческие проблемы современности. И эти вопросы приобретают особую значимость в свете лаконично сформулированного вывода, содержащегося в Докладе, а именно: мир находится в опасности и спасение лежит в изменении мировоззрения.

Внимательно вчитываясь в Доклад, можно без преувеличения констатировать, что каждая из частей Доклада должна быть положена в основу Программы. При этом отметим, что первая часть Доклада показывает всю глубину кризиса капитализма и тенденцию к его усугублению, в которой дается четкая оценка сегодняшним реалиям: «вырождение капитализма, в рамках которого основным источником прибыли стали финансовые спекуляции». Вторая же часть Доклада посвящена критике доминирующего мировоззрения и изложению альтернативной философии «нового Просвещения».

И наконец, третья часть Доклада носит прикладной характер, определяет видение авторов относительно практических решений актуальных задач современной эпохи. В ней обобщаются экспериментальные подходы к управлению, экономике, образованию, общественному развитию. Более того, приводятся конкретные примеры их успешного претворения в жизнь. Вместе с тем хотелось бы особо отметить, что все три части Доклада в своем триединстве дают целостную картину современного мира и приводят читателя к одному-единственному выводу: назрела необходимость, более того, налицо неизбежность создания глобальных правил мироустройства, обязательных для всех стран. Отдельные государства не вправе делать все, что им заблагорассудится, особенно когда речь идет о последствиях, затрагивающих планету Земля.

Читатель вполне резонно может задаться вопросом: а насколько это реально в работе государственных органов отдельных стран в полной мере учитывать оценки и рекомендации, содержащиеся в Докладе в условиях, к примеру, Армении, которая приняла на себя определенные обязательства при вхождении 2 января 2015 года в Евразийский экономический союз и подписании 24 ноября 2017 года в Брюсселе Соглашения о всеобъемлющем и расширенном партнерстве с Европейским Союзом (далее – Соглашение). Взять хотя бы некоторые положения Доклада, которые фактически девальвируют отдельные установки, содержащиеся, например, в Соглашении. В Докладе наряду с однозначной оценкой «о вырождении капитализма» особый раздел посвящен критике доминирующего на Западе мировоззрения с представлением альтернативной философии будущего – «нового Просвещения». По существу Соглашение охватывает широкий спектр экономических, финансовых и гуманитарных вопросов, сущностная основа которых авторами Доклада признается не только ошибочной, но и опасной, подлежащей переосмыслению и кардинальному изменению в соответствии с философией «нового Просвещения». Чтобы не быть голословным, приведу некоторые выдержки из второй части Соглашения, озаглавленной «Политический диалог и реформы».

В этой части Соглашения, в частности, отмечается, что «внутренние реформы предполагают шаги по демократизации, укреплению прав человека, борьбе с коррупцией, повышению эффективности судебной системы». Эти призывы могут быть восприняты как банальная демагогия, если их рассматривать на фоне отдельных выводов, содержащихся в докладе, как-то: 98 % финансовых операций в настоящее время имеют спекулятивный характер, а в оффшорных зонах оседают от «двадцати одного до тридцати двух триллионов долларов». Или взять другое утверждение авторов доклада: «Представители корпораций, избегающих уплаты налогов, постоянно говорят, что не нарушают никаких законов. Часто так и

есть – значит надо изменить законы». Да, все правильно, однако законы десятилетиями не изменяются. Ведь в силу собственной наивности можно же в этом усмотреть признаки политической коррупции? Или же другой пример. В Соглашении Армения – ЕС отмечается важность соблюдения прав человека, повышения эффективности судебной системы, но при этом почему-то нашими европейскими коллегами умалчиваются факты вопиющего неравенства в потреблении и безответственном отношении к вопросам сохранения окружающей среды, о чем весьма жестко говорится в Докладе. Так, один процент самых богатых американцев генерирует триста восемнадцать тонн выбросов углекислого газа (CO_2) в атмосферу в год на одного человека, в то время как средний житель Земли генерирует шесть тонн, то есть в пятьдесят три раза меньше. Или же другой показатель, приводимый в Докладе: «Десять процентов самых богатых домохозяйств мира являются источниками (причиной) сорока пяти процентов вредных выбросов. Примечательно и то, что авторы Доклада Эрнст Вайцзеккер и Андерс Вийкман, говоря о мировых финансовых воротилах, не без иронии замечают, что «они сделали себя «слишком большими, чтобы проиграть» – или чтобы отправиться в тюрьму».

Можно было бы привести и другие обязательства, принятые Арменией в рамках ЕАЭС или Соглашения Армения – ЕС, которые также требуют серьезного анализа и переосмысления, исходя из выводов, содержащихся в Юбилейном докладе Римского клуба. Думается, что в свете вышеизложенного напрашивается вывод о необходимости глубокого и всестороннего анализа текущей ситуации в Армении и вокруг нее в свете положений и выводов, содержащихся в Докладе, и с учетом ранее принятых Арменией обязательств, а далее на основе этого анализа следует выработать повестку дня Национального Собрания РА. Это не призыв, а веление времени. Ведь сами авторы Доклада – Э. Вайцзеккер и А. Вийкман и их коллеги сложившуюся в мире ситуацию характеризуют следующим образом: планета деградирует, авторитаризм и фундаментализм на подъеме, спекулятивный капитал торжествует. Давая же характеристику сегодняшнему кризису капитализма, авторы Доклада отмечают: «Кризис не циклический, но усиливающийся. Он не ограничен природой вокруг нас, но включает социальный, политический, культурный, моральный кризис, кризис демократии, идеологий и капиталистической системы». Повторюсь, творческое осмысление вопросов и задач (нашедших место в Докладе) применительно к Армении и дальнейшая выработка Государственной программы развития страны на ближайшие два десятилетия должны найти свое достойное место, подобающее актуальности этих вопросов, в работе Национального Собрания РА VI созыва.

Однако было бы неправильно, если бы при составлении Государственной программы развития РА на перспективу из поля зрения выпали

вопросы обеспечения национальной безопасности не только Республики Армения, но и мирового армянства. Для нашей страны вопросы обеспечения национальной безопасности, естественно, необходимо рассматривать в контексте членства РА в Организации договора о коллективной безопасности (ОДКБ). При этом принципиально четкое определение конкретных участков деятельности НС РА в вопросах внешней политики. Ведь об особой важности парламентской дипломатии отмечалось и в Послании Президента Сержа Саргсяна Национальному Собранию VI созыва: «... приоритетную важность приобретает внедрение принципов, направленных на повышение эффективности парламентской дипломатии, реализация новых конкретных шагов и действий».

В своей совокупности все эти задачи должны быть положены в основу проводимой НС РА парламентской дипломатии, которая, вне всякого сомнения, должна быть выработана в том числе и на основе всестороннего анализа и учета положений, содержащихся в новой Стратегии национальной безопасности США, официально распространенной 18 декабря 2017 года Белым домом. Само собой разумеется, что участие НС РА в выработке парламентской дипломатии должно быть основано на скрупулезном сопоставлении общностей интересов ведущих центров силы мировой политики.

А это в современных условиях – задача далеко не из легких. Судите сами. Так, третий раздел Стратегии национальной безопасности Соединенных Штатов Америки (далее – Стратегия) (National Security Strategy of United States of America) озаглавлен Preserve Peace Through Strength, что означает «Сохранение мира через силу». Так вот третье предложение этого раздела определяет в мире «три основных вызова-угрозы – ревизионистские державы Китай и Россия, государства-изгои – Иран и Северная Корея, и транснациональные угрозы, особенно джихадистские террористические организации» (Three main sets of challengers– the revisionist powers of China and Russia, the rogue states of Iran and North Korea and transnational threat organizations, particularly jihadist terrorist groups...). В свете этих формулировок, согласитесь, выработка взвешенной внешней политики приобретает исключительную актуальность. В условиях же перехода на парламентскую форму правления будет трудно переоценить в этом деле роль и значение НС РА. Ведь по сути в Стратегии в числе основных вызовов-угроз для США определены – наш ближайший стратегический союзник по ОДКБ и ЕАЭС Российская Федерация, дружественная Исламская Республика Иран, с которой за годы независимости Армении установились добрососедские дружественные отношения, а также Китайская Народная Республика. То есть государства, с которыми у Армении установились союзнические, дружественные, партнерские отноше-

А. ГЕГАМЯН

ния. К примеру, Президент РА Серж Саргсян в поздравительном послании Президенту КНР Си Цзиньпину в связи с его избранием Генеральным секретарем ЦК Коммунистической партии Китая (25 октября 2017 года), характеризуя отношения с КНР, отметил: «Армения придает особую значимость последовательному укреплению и углублению традиционно дружественных отношений с Китаем. Убежден, что последовательная активизация двусторонних связей и обменов в различных сферах, а также эффективное сотрудничество на международной арене исходят из жизненно важных интересов наших дружественных стран и народов... Мы также готовы внести свой посильный вклад в реализацию выдвинутой Вами программы «Один пояс, один путь», рассматривая ее как многофункциональный проект, призванный обеспечить безопасность, мир и благосостояние участвующих в нем стран и народов». Не говоря уже о предварительных договоренностях с китайской стороной, предусматривающих реализацию весьма крупных инвестиционных проектов в горнорудной промышленности Армении.

Что же касается наших связей с Ираном, то заранее оговоримся, что армяно-иранские отношения – тема отдельного глубокого анализа. Однако очень важно отметить исключительную заинтересованность Армении в сохранении мира и стабильности в дружественном Иране, стране, роль которой в обеспечении мира в нашем регионе трудно переоценить, о чем достаточно убедительно высказался Президент РА Серж Азатович Саргсян в интервью иранскому информационному агентству ИРНА накануне своего визита в Тегеран для участия в церемонии инаугурации президента Ирана Хасана Роухани 5 августа 2017 года. Так, отвечая на вопрос о влиянии сотрудничества между Ираном, Россией и Арменией на укрепление мира и стабильности на региональной и международной арене, Президент РА Серж Саргсян сказал: «Иран, Армения и Российская Федерация – дружественные страны как с точки зрения двусторонних отношений, так и трехстороннего сотрудничества. Проводимая нашими странами миролюбивая политика в регионе сама по себе служит залогом мира и стабильности. Одновременно, считаю, у наших стран есть потенциал для расширения сотрудничества в трехстороннем формате. В контексте наблюдающихся в настоящее время в нашем регионе процессов важно, чтобы Армения, Иран и РФ в еще большей степени консолидировали свои усилия в деле укрепления мира и безопасности в регионе, создав прочный фронт в борьбе с экстремизмом».

Принципиально важным была констатация Президентом РА факта: «Армяно-иранские отношения являются ярким примером прекрасных связей между христианскими и мусульманскими государствами, и они могут служить образцом для подражания для других стран мира».

Конечно, можно было бы проанализировать также и другие принципиальные выводы, содержащиеся в Докладе, например, неприятие авторами той роли показателя ВВП (валового внутреннего продукта), в результате которой оказывается постоянное воздействие на принятие политических решений, когда в структуре ВВП заложено стремление к неограниченному росту. Между тем, по мнению авторов Доклада, ВВП отражает траты, а не благополучие или субъективное счастье, и не видит блага, существующие вне рынка. В силу этого они склоняются к выводу: единственное, что измеряет ВВП – скорость, с которой деньги движутся в экономике. В этой связи один из аналитиков очень тонко заметил, что авторы Доклада приводят парадоксальные случаи, когда, к примеру, аварийный разлив нефти увеличивает ВВП из-за связанных с ним расходов на ликвидацию аварии, а также указывают на парадоксы, когда болезни, бедствия и несчастные случаи, даже все эти факторы, очевидно уменьшающие благополучие людей, приводят к росту ВВП.

В заключение хотелось бы отметить, что трудно не согласиться с одним из главных выводов Юбилейного доклада Римского клуба, а именно: текущие форматы международного сотрудничества и глобального управления неэффективны, но те, которые придут на смену, могут быть гораздо лучше.

При этом заметим, что Римский клуб видит себя защитником демократии, долгосрочного мышления, природы, молодого поколения и еще не родившихся поколений, которые лишены голоса в капитализме и текущих политических дебатах.

Уверен, что свое видение ответов на эти, бесспорно, актуальные проблемы современности, указанные в Юбилейном докладе, призвано дать и Национальное Собрание РА VI созыва. И эти ответы должны составить суть Государственной программы развития Республики Армения до 2040 года. Ведь в своем Послании НС РА VI созыва Президент РА выдвинул интегральную задачу для Армении и мирового армянства: «В течение 2016–2040 годов мы должны также обеспечить примерно пятипроцентный среднегодовой прирост ВВП и достигнуть показателя более чем 57–60 миллиардов долларов, обеспечив рост приблизительно в пять с половиной раз. Показатель ВВП на душу населения 2015 года от примерно 3500 долларов США намечается к 2040 году довести до примерно 15000 долларов США, учитывая как темпы роста ВВП, так и планируемое улучшение демографической ситуации... Основной целевой показатель сокращения бедности – процент бедных в общем числе населения, и этот показатель в ближайшие пять лет должен составить максимум 18 процентов, а в 2040 году – 7- 8 процентов».

А. ГЕГАМЯН

Для достижения поставленных перед РА целей на период до 2040 года нужна идея «нового Просвещения», фундаментальная трансформация мышления, результатом которой должно стать формирование целостного мировоззрения – таков ключевой вывод, следующий из Доклада. Римский клуб видит синергию во взаимодействии поиска мудрости через примирение противоположностей и необходимости достижения баланса, в частности, баланса в отношениях между человеком и природой, между кратковременной и долгосрочной перспективой, между скоростью и стабильностью, между индивидуальным и коллективным, между женщинами и мужчинами, между равенством и справедливым вознаграждением, между государством и религией. Уверен, что все вышеперечисленное очень созвучно нашему национальному мировоззрению, выработанному на протяжении тысячелетий, и сформировавшейся армянской идентичности.

Поиск мудрости через примирение противоположностей и баланс – критерии процветания Армении.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԻՄԱՍՏՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄԸ
ՀԱԿԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՐԹՄԱՆ ՄԻԶՈՑՈՎ ԵՎ
ՀԱԿԱՍԱՐԱԿՇՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԳԱՎԱՃՄԱՆ
ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐՆ ԵՆ

*Նվիրվում է Խորհրդային Հայաստանի ականավոր
կուսակցական, պետական գործիչ Մամիկոն Արտաշեսի Գեղամյանի
ծննդյան (1918 թ. հունվարի 14) 100-ամյակին:*

*Նվիրվում է աշխարհահռչակ կինոռեժիսոր, Երևան քաղաքի
Պատվավոր քաղաքացի Արտավազդ Աշոտի Փելեշյանի
ծննդյան (1938 թ. փետրվարի 22) 80-ամյակին:*

*Նվիրվում է ականավոր գիտնական, խոշոր պետական և
հասարակական գործիչ, Հայաստանի Հանրապետության
Գիտությունների ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս
Սերգեյ Ալեքսանդրի Համբարձումյանի ծննդյան
(1922 թ. մարտի 17) 96-ամյակին:*

*Նվիրվում է աշխարհահռչակ խմբավար,
Հայաստանի Ազգային հերոս Հովհաննես Հարությունի Չեքիջյանի
ծննդյան (1928 թ. դեկտեմբերի 23) 90-ամյակին:*

Եվ այսպես, 2018 թ. հունվարի 12-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) Խորհրդի անդամները հրավիրվել էին ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի նստավայր՝ Խորհրդակցության, որի ընթացքում քննարկվեցին Հայաստանի կառավարման խորհրդարանական ձևի անցման հետ կապված հարցեր: Անկասկած, ՀՀ Նախագահի հետ հանդիպման օրակարգը խիստ արդիական էր: Չէ՞ որ ՀՀ VI գումարման ԱԺ պատգամավորների վրա մեծ պատասխանատվություն է դրված ոչ միայն Հայաստանի կառավարման խորհրդարանական ձևի անցման որակյալ օրենսդրական ապահովման, այլև այդ անցման համար ժամանակի հրամայականներին ներդաշնակ համապատասխանության պատշաճ նախադրյալներ ստեղծելու առումով՝ արդի գլոբալ մարտահրավերների հաշվառմամբ: Փոքր-ինչ հանգամանալի կանգ առնենք այս հարցի վրա:

2017 թ. նոյեմբերին միջազգային ազդեցիկ մի կազմակերպություն, որը միավորում է համաշխարհային քաղաքական, ֆինանսական, մշակութային

Ա. ՊԵՆԱՍՅԱՆ

և գիտական էլիտայի ներկայացուցիչներին, և որը հայտնի է «Հռոմի ակունք» (այսուհետ՝ Ակունք) անվամբ, ներկայացրեց իր «Come On! Կապիտալիզմը, կարճատեսությունը, բնակչությունը և մոլորակի կործանումը» Հոբեյանական զեկույցը (այսուհետ՝ Ջեկույց)՝ իր հիմնադրման 50-ամյակի կապակցությամբ: Նշենք, որ Ջեկույցը երկրորդն էր հիսուն տարվա մեջ, որն արտահայտում էր Ակունքի միասնական դիրքորոշումը, ինչով էլ պայմանավորված է հրապարակման եզակիությունը, ինչպես նաև այդ իրադարձության բացառիկությունը: Ամենատարբեր ոլորտների միջազգային շատ ճանաչված փորձագետների կարծիքով՝ Ջեկույցն արդեն ընդունվում է որպես կարևորագույն փաստաթղթերից մեկը, որը պարունակում է գլոբալ հիմնախնդիրների բազմակողմանի վերլուծություն, որում բացահայտվում են մարդու և բնության հարաբերությունների ներդաշնակեցման հարցերը: Հաշվի առնելով Ակունքի պատկառելի ազդեցությունն աշխարհի երկրների համար գլոբալ օրակարգի ձևավորման հարցում, ինչպես նաև Ջեկույցի հեղինակների՝ հանձինս «Հռոմի ակունքի» նախագահներ Էրնստ Վայցգեբերի և Անդրեա Վիքսմանի, փորձաքննության խորությունը, նաև Ակունքի մյուս երեսունչորս ամդամների հեղինակությունը, որոնք օգնել են նրանց Ջեկույցը կազմելիս, կարելի է առանց չափազանցության փաստել, որ Հոբեյանական զեկույցն ընդունվում է որպես համաշխարհային ինտելեկտուալ և քաղաքական էլիտայի ամենաառաջադեմ հատվածի մտածողների իմաստավորված ինտեգրալ արտահայտություն:

Ջեկույցում պարունակվող դարակազմիկ խնդիրների խոր վերլուծությունը, իմ խորին համոզմամբ, պետք է դրվի ՀՀ առնվազն մինչև 2040 թ. զարգացման Պետական ծրագրի (այսուհետ՝ Ծրագիր) մշակման հիմքում, որի անհրաժեշտության մասին նշվում է ՀՀ VI գումարման ԱԺ-ին ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի հղած Ուղերձում: Ընդ որում, Ծրագրին ներկայացվող գլխավոր պահանջներից մեկը, ըստ իս, պետք է լինի Հայաստանի Հանրապետության, համայն հայության տեղի և դերի սահմանումը նոր աշխարհակարգի ձևավորման գլոբալ գործընթացներում: Ծրագիրը պետք է հենվի մեր դարաշրջանի մարտահրավերներին համարժեք նոր փիլիսոփայության վրա, որը հաշվի է առնելու արդիականության աշխարհայացքային խնդիրները: Եվ այդ հարցերը հատուկ նշանակություն են ձեռք բերում Ջեկույցում պարունակվող՝ հակիրճ ձևակերպված եզրահանգման համատեքստում, այն է՝ աշխարհը վտանգված է, և փրկությունը աշխարհայացքը փոխելն է:

Ուշադիր ընթերցելով Ջեկույցը՝ կարելի է առանց չափազանցության փաստել, որ դրա մասերից յուրաքանչյուրը պետք է դրվի Ծրագրի մշակման հիմքում: Միևնույն ժամանակ նշենք, որ Ջեկույցի առաջին մասը ցույց է տալիս կապիտալիզմի ճգնաժամի ողջ խորությունն ու դրա խորացման միտումը, որում հստակ գնահատական է տրվում այսօրվա իրողություններին:

«կապիտալիզմի այլասերում, որի շրջանակներում շահույթի հիմնական աղբյուր են դարձել ֆինանսական շահարկումները»: Իսկ Ջեկույցի երկրորդ մասը նվիրված է տիրապետող աշխարհայացքի քննադատությանը և «նոր Լուսավորության» այլընտրանքային փիլիսոփայության նկարագրմանը: Եվ վերջապես, Ջեկույցի երրորդ մասը կրում է կիրառական բնույթ, առաջարկվում է հեղինակների տեսլականն արդի դարաշրջանի ակտուալ խնդիրների գործնական լուծումների վերաբերյալ: Դրանում ընդհանրացվում են կառավարման, կրթության, հասարակական զարգացման վերաբերյալ փորձնական մոտեցումները: Ավելին, բերվում են դրանց հաջող կենսագործման օրինակներ: Միևնույն ժամանակ, կուզենայի հատկապես նշել, որ Ջեկույցի բոլոր երեք մասերն իրենց եռամիասնության մեջ ներկայացնում են արդի աշխարհի ամբողջական պատկերը և ընթերցողին բերում մեկ եզրահանգման. անհրաժեշտ է, ավելին՝ ակնհայտ է աշխարհակարգի գլոբալ կանոնների ստեղծման անխուսափելիությունը, որոնք պարտադիր պետք է լինեն բոլոր երկրների համար: Առանձին պետություններ իրավունք չունեն անել այն ամենը, ինչ կփչի իրենց խելքին, մանավանդ, երբ դրա հետևանքները կանդրադառնան Երկիր մոլորակի վրա:

Ընթերցողը միանգամայն արդարացիորեն կարող է հարց տալ. իսկ որքանով է իրական առանձին երկրների պետական մարմինների աշխատանքում լրիվ չափով հաշվի առնել Ջեկույցում պարունակվող գնահատականներն ու հանձնարարականները, օրինակ, Հայաստանի պայմաններում, որը որոշակի պարտավորություններ է ստանձնել 2015 թ. հունվարի 2-ին Եվրասիական տնտեսական միություն մտնելով և 2017 թ. նոյեմբերի 24-ին Բրյուսելում ստորագրելով Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիր (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) Եվրոպական միության հետ: Վերցնենք թեկուզ Ջեկույցի առանձին դրույթներ, որոնք, փաստորեն, արժեզրկում են, օրինակ, Համաձայնագրում պարունակվող որոշ դրույթներ: Ջեկույցում «կապիտալիզմի այլասերման» մասին միանշանակ գնահատականի կողքին հատուկ բաժին է նվիրված Արևմուտքում տիրապետող աշխարհայացքի քննադատությանը՝ ապագայի այլընտրանքային փիլիսոփայության՝ «նոր Լուսավորության» ներկայացմամբ: Ըստ էության, Համաձայնագիրն ընդգրկում է տնտեսական, ֆինանսական և հումանիտար հարցերի լայն շրջանակ, որոնց բովանդակային հիմքը Ջեկույցի հեղինակները ոչ միայն սխալ, այլև վտանգավոր են համարում, ինչը հարկ է վերաիմաստավորել և ենթարկել արմատական փոփոխության՝ «նոր Լուսավորության» փիլիսոփայությանը համապատասխան: Որպեսզի ասվածը ներկապարանոց չհնչի, առանձին մեջբերումներ կատարենք Համաձայնագրի երկրորդ մասից՝ «Քաղաքական երկխոսություն և բարեփոխումներ» վերնագրի ներքո:

Համաձայնագրի այս մասում, մասնավորապես, նշվում է, որ «ներքին բարեփոխումները նախատեսում են ժողովրդավարացմանը, մարդու իրա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

վունքների ամրապնդմանը, կոռուպցիայի դեմ պայքարին, դատական համակարգի արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված քայլեր»: Այս հորդորները կարող են ընկալվել որպես ծամծմված դեմագոգիա, եթե դրանք դիտարկենք Ձեկույցում պարունակվող առանձին եզրահանգումների համատեքստում. օրինակ՝ ֆինանսական գործողությունների 98 %-ը ներկայումս սպեկուլյատիվ բնույթ ունի, իսկ օֆշորային գոտիներում «քսանմեկից մինչև երեսուներկու տրիլիոն դոլար է նստած»: Կամ՝ վերցնենք Ձեկույցի հեղինակների մեկ այլ պնդում. «Հարկերի վճարումից խուսափող կորպորացիաների ներկայացուցիչները մշտապես ասում են, որ ոչ մի օրենք չեն խախտում: Հաճախ այդպես է, որ կա. ուրեմն, հարկավոր է փոխել օրենքները»: Այո, ամեն բան ճիշտ է, սակայն օրենքները տասնամյակներով չեն փոխվում: Սեփական «միամտությունից» ելնելով կարելի է, չէ՞, դրանում քաղաքական կոռուպցիայի նշաններ տեսնել: Կամ՝ մեկ այլ օրինակ: Հայաստան – ԵՄ Համաձայնագրում նշվում է մարդու իրավունքների պահպանման, դատական համակարգի արդյունավետության բարձրացման կարևորությունը, բայց և, չգիտես ինչու, լռության են մատնվում սպառման հարցում աղաղակող անհավասարության և շրջակա միջավայրի պահպանության հարցերի հանդեպ անպատասխանատու վերաբերմունքի փաստերը, ինչի մասին բավական կոշտ խոսվում է Ձեկույցում: Այսպես, ամենահարուստ ամերիկացիների մեկ տոկոսը տարեկան գեներացնում է երեք հարյուր տասնութ տոննա ածխաթթվի գազի (CO₂) արտանետում մթնոլորտ՝ մեկ մարդու հաշվարկով, այն դեպքում, երբ երկրի միջին բնակիչը գեներացնում է վեց տոննա, այսինքն՝ հիսուներեք անգամ պակաս: Կամ՝ մեկ այլ ցուցանիշ, որը ներկայացվում է Ձեկույցում. «Աշխարհի ամենահարուստ տնային տնտեսությունների տասը տոկոսը արտանետումների քառասունհինգ տոկոսի պատճառ է հանդիսանում: Հատկանշական է, որ Ձեկույցի հեղինակներ երևատ Վայցգեբերը և Անդերս Վիլքմանը, խոսելով համաշխարհային ֆինանսական «ջոջերի» մասին, ո՛չ առանց հեզմանքի նշում են, որ «նրանք իրենց «չափից ավելի մեծ են դարձրել՝ տանուլ տալու» կամ էլ բանտ ուղևորվելու համար»: Կարելի է ԵԱՏՄ շրջանակներում կամ Հայաստան – ԵՄ Համաձայնագրով Հայաստանի ստանձնած այլ պարտավորություններ էլ նշել, որոնք նույնպես լուրջ վերլուծություն և վերաիմաստավորում են պահանջում՝ «Հռոմի ակումբի» Հոբեյանական զեկույցում պարունակվող եզրահանգումներից ելնելով:

Կարծում եմ, որ վերը թվարկվածի համատեքստում կարևորվում է Հայաստանում ու նրա շուրջ ընթացիկ իրավիճակի գլոբալ և համակողմանի վերլուծության անհրաժեշտությունը՝ Ձեկույցում պարունակվող դրույթների ու եզրակացությունների լույսի ներքո և հաշվի առնելով ավելի վաղ Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունները, իսկ այնուհետև այդ վերլուծության հիման վրա հարկ է մշակել օրակարգ ՀՀ Ազգային ժողովի համար:

Սա կոչ է, այլ ժամանակի հրամայականը: Չէ՞ որ Ջեկույցի հեղինակներ Է.Վայցգեքերը և Ա.Վիլքմանն ու նրանց գործընկերներն աշխարհում ստեղծված իրավիճակը բնութագրում են հետևյալ կերպ. մոլորակը դեգրադացվում է, ավտորիտարիզմն ու արմատականությունը վերելք են ապրում, սպեկուլյատիվ կապիտալը հաղթանակում է: Կապիտալիզմի այսօրվա ճգնաժամը բնութագրելով՝ Ջեկույցի հեղինակները նշում են. «Ճգնաժամը ցիկլիկ է, բայց սաստկացող է: Այն չի սահմանափակված մեզ շրջապատող բնութայամբ, այլ ներառում է սոցիալական, քաղաքական, մշակութային, բարոյական ճգնաժամը, դեմոկրատիայի, գաղափարախոսությունների և կապիտալիստական համակարգի ճգնաժամը»: Կրկնում եմ՝ Ջեկույցում տեղ գտած և Հայաստանի նկատմամբ կիրառելի հարցերի ու խնդիրների ստեղծարար իմաստավորումն ու առաջիկա երկու տասնամյակի համար երկրի զարգացման Պետական ծրագրի հետագա մշակումը պետք է այդ հարցերի ակտուալությանը հարիր՝ իրենց արժանի տեղը գտնեն ՀՀ VI գումարման Ազգային ժողովի աշխատանքում:

Սակայն ճիշտ էր լինի, եթե ՀՀ զարգացման Պետական ծրագիրը կազմելիս տեսադաշտից դուրս մնային ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետության, այլև համայն հայության ազգային անվտանգության ապահովման հարցերը: Մեր երկրի համար ազգային անվտանգության ապահովման հարցերը, բնականաբար, հարկ է դիտարկել Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանը (ՀԱՊԿ) Հայաստանի անդամակցության համատեքստում: Ընդ որում, սկզբունքայնորեն կարևոր է ՀՀ ԱԺ գործունեության կոնկրետ ոլորտների սահմանումը արտաքին քաղաքականության հարցերում: Չէ՞ որ խորհրդարանական դիվանագիտության հատուկ կարևորության մասին նշվում է նաև Նախագահ Սերժ Սարգսյանի՝ VI գումարման Ազգային ժողովին հղած Ուղերձում. «...առաջնային կարևորություն է ձեռք բերում խորհրդարանական դիվանագիտության արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված սկզբունքների ներդրումը, ինչպես նաև կոնկրետ քայլերի ու գործողությունների իրականացումը»: Իրենց ամբողջության մեջ այս բոլոր խնդիրները պետք է դրվեն ՀՀ ԱԺ-ի կողմից իրականացվող խորհրդարանական դիվանագիտության հիմքում, որը, անկասկած, պետք է մշակվի այդ թվում և Սպիտակ տան կողմից 2017 թ. դեկտեմբերի 18-ին պաշտոնապես տարածված ԱՄՆ Ազգային անվտանգության նոր ռազմավարության համակողմանի վերլուծության հիման վրա և դրանում պարունակվող դրույթների հաշվառմամբ: Ինքնին հասկանալի է, որ ՀՀ ԱԺ մասնակցությունը խորհրդարանական դիվանագիտության մշակմանը պետք է հենվի համաաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների շահերի ընդհանրության մանրակրկիտ համադրման վրա: Իսկ դա արդի պայմաններում բնավ դյուրին խնդիր չէ: Ինքներդ դատեք: Միացյալ Նահանգների Ազգային անվտանգության ռազմավարության (այսուհետ՝ Ռազմավարութ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յուն) (National Security Strategy of United States of America) երրորդ բաժինը վերնագրված է՝ «Preserve Peace Through Strength», ինչը նշանակում է «խաղաղության պահպանում ուժի միջոցով»: Եվ ահա, այդ բաժնի երրորդ նախադասությունը սահմանում է աշխարհում «երեք հիմնական մարտահրավեր-սպառնալիք՝ ռեզիզիոնիստական տերություններ Չինաստան և Ռուսաստան, վտարյալ պետություններ Իրան և Հյուսիսային Կորեա, և անդրազգային սպառնալիքներ, հատկապես ջիհադական ահաբեկչական կազմակերպությունները» (Three main sets of challengers – the revisionist powers of China and Russia, the rogue states of Iran and North Korea and transnational threat organizations, particularly jihadist terrorist groups...): Այս ձևակերպումների ֆոնին, համաձայնեք, կշռադատված արտաքին քաղաքականության մշակումը բացառիկ հրատապություն է ձեռք բերում: Իսկ կառավարման խորհրդարանական ձևի անցման պայմաններում դժվար կլինի այս գործում գերազնահատել ՀՀ ԱԺ դերն ու նշանակությունը: Չէ՞ որ, ըստ էության, Ռազմավարությունում, ԱՄՆ-ի համար հիմնական մարտահրավեր-սպառնալիքների թվում նշված են մեր մերձավորագույն ռազմավարական դաշնակից (ՀԱՊԿ-ի և ԵԱՏՄ-ի գծով) Ռուսաստանի Դաշնությունը, բարեկամական Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, որի հետ Հայաստանի անկախության տարիների ընթացքում հաստատվել են բարիդրացիական, բարեկամական հարաբերություններ, ինչպես նաև Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետությունը: Օրինակ, ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը ՉԺՀ նախագահ Սի Շինփինին Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցության Գլխավոր քարտուղար ընտրվելու (2017 թ. հոկտեմբերի 25) կապակցությամբ ուղղած շնորհավորական ուղերձում, բնորոշելով ՉԺՀ-ի հետ հարաբերությունները, նշել է. «Հայաստանը հատուկ կարևորություն է տալիս Չինաստանի հետ ավանդական բարեկամական հարաբերությունների հետևողական ամրապնդմանը և խորացմանը:

Համոզված եմ, որ տարբեր ոլորտներում երկկողմ կապերի և փոխանակումների շարունակական ակտիվացումը, ինչպես նաև արդյունավետ գործակցությունը միջազգային ասպարեզում բխում են մեր բարեկամ երկրների և ժողովուրդների կենսական շահերից... Պատրաստ ենք նաև հնարավորինս նպաստելու Ձեր կողմից առաջ քաշված «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» ծրագրի իրականացմանը՝ դիտելով այն որպես բազմագործառույթ նախագիծ, որը կոչված է ապահովելու դրանում ընդգրկված երկրների և ժողովուրդների անվտանգությունը, խաղաղությունը և բարօրությունը»: Էլ չեմ անդրադառնում չինական կողմի հետ Հայաստանի լեռնահանքային արդյունաբերության ոլորտում բավական խոշոր ներդրումային նախագծերի վերաբերյալ նախնական պայմանավորվածությունների մասին:

Իսկ ինչ վերաբերում է Իրանի հետ մեր կապերին, վերստին ասենք, որ հայ-իրանական հարաբերություններն առանձին խոր վերլուծության թեմա

են: Սակայն շատ կարևոր է նշել Հայաստանի բացառիկ շահագրգռվածությունը բարեկամական Իրանում խաղաղության և կայունության պահպանմամբ, երկիր, որի դերը մեր տարածաշրջանում խաղաղության ապահովման գործում դժվար է գերազնահատել, ինչի մասին բավական համոզիչ արտահայտվել է ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանն իրանական ԻՌՆԱ տեղեկատվական գործակալությանը տված հարցազրույցում, Թեհրան կատարելիք այցի նախօրեին, որտեղ մասնակցել է Իրանի նախագահ Հասան Ռուհանիի երդմնակալության արարողությանը 2017 թ. օգոստոսի 5-ին: Պատասխանելով տարածաշրջանային և միջազգային ասպարեզներում խաղաղության և կայունության ամրապնդման վրա Իրանի, Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև համագործակցության ազդեցության մասին հարցին՝ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանն ասել է. «Իրանը, Հայաստանը և Ռուսաստանը բարեկամական երկրներ են թե՛ երկկողմ հարաբերությունների, թե՛ եռակողմ համագործակցության տեսակետից:

Մեր երկրների վարած խաղաղասիրական քաղաքականությունը տարածաշրջանում ինքնին հանդիսանում է խաղաղության և կայունության կարևոր գրավական: Միաժամանակ, կարծում եմ, մեր երկրներն ունեն եռակողմ ձևաչափով համագործակցության ընդլայնման ներուժ: Ներկայումս մեր տարածաշրջանում դիտարկվող գործընթացների պայմաններում կարևոր է, որ Հայաստանն ու Իրանը, ինչպես նաև Հայաստանի ռազմավարական դաշնակից Ռուսաստանը, էլ ավելի միատեղեն իրենց ջանքերը տարածաշրջանային անվտանգության և խաղաղության ամրապնդման գործում՝ ամուր պատվար դառնալով ծայրահեղականության դեմ մղվող պայքարում»: Սկզբունքորեն կարևոր էր ՀՀ Նախագահի կողմից այն փաստի ամրագրումը, ըստ որի՝ «Հայաստան – Իրան հարաբերությունները հրաշալի օրինակ են այն բանի, թե ինչպիսի բարիդրացիական հարաբերություններ կարող են ունենալ քրիստոնյա և մահմեդական պետությունները, բարեկամական և մշակութային ինչպիսի ամուր կապեր կարող են լինել երկու ժողովուրդների միջև: Եվ դրանք կարող են ընդօրինակման առարկա հանդիսանալ աշխարհի մյուս երկրների համար»:

Իհարկե, կարելի է վերլուծել նաև Ջեկույցում տեղ գտած սկզբունքային այլ եզրահանգումներ ևս, օրինակ՝ հեղինակների կողմից ՀՆԱ-ի (համախառն ներքին արդյունք) այնպիսի դերակատարումը չընդունելը, որի արդյունքում մշտական ներգործություն է կատարվում քաղաքական որոշումների ընդունման վրա, երբ ՀՆԱ-ի կառուցվածքում դրվում է դրա անսահմանափակ աճի ձգտումը: Մինչդեռ, Ջեկույցի հեղինակների կարծիքով, ՀՆԱ-ն արտացոլում է ծախսերը, այլ ոչ թե բարեկեցությունը կամ սուբյեկտիվ երջանկությունը, դրա հետ մեկտեղ շուկայից դուրս բարիքներ չտեսնելով: Այս պատճառով նրանք հակված են հետևյալ եզրակացությանը. միակ բանը, որ չափում է ՀՆԱ-ն, դա արագությունն է, որով փողը շրջանառվում է տնտե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

սությունում: Այս առնչությամբ վերլուծաբաններից մեկը շատ նուրբ նկատելի է, որ Զեկույցի հեղինակները պարադոքսալ դեպքեր են նշում, երբ, օրինակ, նավթի վթարային արտահոսքը մեծացնում է ՀՆԱ-ն՝ վթարի վերացման հետ կապված ծախսերի պատճառով, ինչպես նաև նշում են այն պարադոքսները, երբ հիվանդությունները, աղետները և դժբախտ պատահարները, անգամ այն բոլոր գործոնները, որոնք ակնհայտորեն խաթարում են մարդկանց բարեկեցությունը, հանգեցնում են ՀՆԱ-ի աճի:

Ամփոփելով՝ կուզենայի նշել, որ դժվար է չհամաձայնել «Հռոմի ակումբի» Հոբեյանական զեկույցի գլխավոր եզրահանգումներից մեկի հետ, որն ասում է. միջազգային համագործակցության և գլոբալ կառավարման ընթացիկ ձևաչափերն արդյունավետ չեն, բայց նրանք, որոնք գալիս են դրանց փոխարինելու, կարող են անհամեմատ ավելի լավը լինել: Միևնույն ժամանակ շեշտենք, որ «Հռոմի ակումբը» իրեն համարում է դեմոկրատիայի, երկարաժամկետ մտածողության, բնության, երիտասարդ սերնդի և դեռ չծնված սերունդների պաշտպան, որոնք կապիտալիզմի ժամանակ և ընթացիկ քաղաքական բանակռիվներում գրկված են ծայնից:

Վստահ եմ, որ արդիականության, անշուշտ, ակտուալ այս խնդիրների պատասխանների իրենց տեսլականը կներկայացնի նաև ՀՀ VI գումարման Ազգային ժողովը: Եվ այդ պատասխանները պետք է կազմեն մինչև 2040 թ. Հայաստանի Հանրապետության զարգացման Պետական ծրագրի էությունը: Զէ՞ որ ՀՀ VI գումարման Ազգային ժողովին հղած իր Ուղերձում ՀՀ Նախագահն ինտեգրալ խնդիր է առաջադրել Հայաստանի և համայն հայության համար. «2016 – 2040 թվականների ընթացքում ևս մենք պետք է ապահովենք միջինը տարեկան մոտ 5 տոկոս ՀՆԱ աճ և հասնենք ավելի քան 57 – 60 միլիարդ դոլար ՀՆԱ ցուցանիշի՝ ապահովելով մոտ հինգ և կես անգամ աճ: Մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ ցուցանիշը 2015 թվականի մոտ 3500 ԱՄՆ դոլարից նախատեսվում է 2040 թվականին հասցնել մոտ 15000 ԱՄՆ դոլարի՝ հաշվի առնելով ինչպես ՀՆԱ աճի տեմպերը, այնպես էլ ժողովրդագրական իրավիճակի ծրագրավորված բարելավումները... Աղքատության կրճատման հիմնական նպատակային ցուցանիշը աղքատների տոկոսն է ընդհանուր բնակչության թվում, և այդ ցուցանիշը առաջիկա 5 տարում առավելագույնը պետք է կազմի 18 տոկոս, իսկ 2040 թվականին՝ 7 – 8 տոկոս»:

Մինչև 2040 թ. ՀՀ-ի առջև դրված նպատակներին հասնելու համար հարկավոր են «նոր Լուսավորության» գաղափար, մտածողության հիմնարար փոփոխություն, որի արդյունքը պետք է դառնա ամբողջական աշխարհայացքի ձևավորումը. այսպիսին է առանցքային եզրահանգումը, որը հետևում է Զեկույցից: «Հռոմի ակումբը» սիներգիա է տեսնում որոնվող իմաստնության՝ հակադրությունների հարթման միջոցով և հավասարակշռության հասնելու անհրաժեշտությամբ, հավասարակշռություն, մասնավորապես՝ մարդու և բնության միջև, կարճաժամկետ ու երկարաժամկետ

հեռանկարի, արագության և կայունության, անհատականի ու հավաքականի, կանանց և տղամարդկանց, հավասարության ու արդար հատուցման, պետության և կրոնի միջև հավասարակշռության հասնելու անհրաժեշտության փոխգործակցության մեջ: Վստահ եմ, վերը թվարկվածը շատ համահունչ է հազարամյակների ընթացքում մշակված մեր ազգային աշխարհայացքին և ձևավորված հայի ինքնությանը:

Իմաստության որոնումը՝ հակադրությունների հարթման միջոցով, և հավասարակշռությունը Հայաստանի բարգավաճման չափանիշներն են:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
«Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
«Աժ պատվիրականության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Արմենպրես», 15. 01. 2018:

ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՌՈՒՄ ԳՈՐԾՆՆԿԵՐՆԵՐԸ ԲԱՑ ԵՆ ՑԱՆԿԱՑԱԾ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ, ՆԱԵՎ ԲԱՔՎԻՆ ՋԵՆՔԻ ՎԱՃԱՌՔԻ ՇՈՒՐՋ

Ազգային ժողովի ընդդիմադիր «Ելք» խմբակցության անդամ Էդմոն Մարուքյանը գրությամբ դիմել է ՀՀ Ազգային ժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի նախագահ Արտաշես Գեղամյանին՝ առաջարկելով քննարկման թեմա դարձնել ՌԴ կողմից Ադրբեջանին զենք վաճառելու փաստը:

Մարուքյանը, հղում անելով Ադրբեջանի պաշտոնական աղբյուրներին նշել է, որ Ռուսաստանն Ադրբեջանին զենքի նոր խմբաքանակ է մատակարարել, որը հասել է նշանակման վայր նախորդ շաբաթվա վերջին: «Առաջարկում եմ հանձնաժողովի առաջիկա նիստի օրակարգում ընդգրկել ռուսական զենքն ադրբեջանական կողմին վաճառելու հարցն ու այն պարտադիր քննարկման առարկա դարձնել այդ նիստում», – ասված է պատգամավորի գրության մեջ:

VERELQ-ի հետ գրույցում Արտաշես Գեղամյանը չբացառեց, որ նման քննարկում կարող է և տեղի ունենալ: Նա նշեց, որ ՀՀ ԱԺ և ՌԴ ԴԺ միջև համագործակցության օրակարգը ձևավորվում է երկուստեք համատեղ և ռուս գործընկերները բաց են ցանկացած հարցի շուրջ քննարկումներ կազմակերպելուն: «Առաջիկայում այդ հարցին կանդրադառնանք աշխատանքային կարգով», – ասաց նա:

Անդրադառնալով կոնկրետ մտահոգության բովանդակությանը, Արտաշես Գեղամյանը նշեց, որ դա շատ բնական հարցադրում է, բայց դա միայն ընդդիմությանը չէ, որ անհանգստացնում է. «Դա բնական հարցադրում է և այնպես չէ, որ դրան միայն հարգարժան պարոն Մարուքյանն է անդրադարձել: Դեռ ամիսներ առաջ երկրի Նախագահ Սերժ Սարգսյանը հայտարարել էր, որ դա մեզ համար ամենացավոտ հարցն է: Ես ամբողջությամբ կիսում եմ այդ գնահատականը», – հավելեց նա:

Նշենք, որ Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը հունվարի 19-ին հայտարարեց, որ Բաքվի նավահանգիստ է հասել ռուսական արտադրության ժամանակակից սպառազինության հերթական խմբաքանակը:

ГЕГАМЯН: МОЖЕМ ОБСУДИТЬ С РОССИЙСКИМИ КОЛЛЕГАМИ ПОСТАВКИ ОРУЖИЯ БАКУ

Депутат Национального Собрания Армении от оппозиционной фракции «Выход» Эдмон Марукян обратился к сопредседателю армяно-российской Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Арташесу Гегамяну, предлагая провести с российскими коллегами обсуждения в связи с поставками Москвой вооружений Азербайджану.

Ссылаясь на официальные источники Азербайджана, Марукян в обращении пишет, что новая партия российского вооружения была доставлена в Баку в конце прошлой недели: «Предлагаю внести вопрос о продаже Россией Азербайджану оружия в повестку ближайшего заседания комиссии», – отмечает Марукян.

В беседе с EADaily Гегамян не исключил возможности проведения подобных дебатов. По его словам, повестка Межпарламентской комиссии по сотрудничеству определяется совместно, а российские коллеги всегда открыты для обсуждений по любым вопросам.

Что касается конкретно обеспокоенности по поводу продажи вооружения Баку, Гегамян отметил, что этот вопрос беспокоит не только оппозицию, напомнив о многочисленных заявлениях Президента республики. «Месяцами ранее об этом говорил и Президент Армении Серж Саргсян, дав понять, что продажа вооружения Азербайджану – один из самых болезненных вопросов для армянской стороны. И я полностью разделяю эту оценку», – сказал Гегамян. По его словам, возможность проведения подобного обсуждения будет рассмотрена в рабочем порядке.

Отметим, 19 января Министерство обороны Азербайджана сообщило о доставке очередной партии закупленной у РФ бронетехники. Кроме того, в интервью РИА Новости в кулуарах экономического форума в Давосе президент Азербайджана Ильхам Алиев заявил, что ведутся переговоры с Москвой о заключении новых контрактов.

Как ранее отмечало EADaily, Баку официально сообщает о каждом контейнере военных поставок из РФ, Ереван в ответ приводит аргументы

А. ГЕГАМЯН

о непозволительности вооружения Азербайджана в условиях активизирующегося конфликта в Нагорном Карабахе против Армении, являющейся военно-политическим союзником Москвы в рамках ОДКБ.

Российская сторона объясняет свои действия стремлением обеспечить баланс сил в регионе. Российское оружие получает и Армения, пользующаяся при этом всеми преимуществами членства в ОДКБ. Ереван получает в кредит современные виды вооружения по внутрироссийским ценам, а некоторые старые образцы и вовсе бесплатно.

ՀԱՅ-ՌՈՒՄԱԿԱՆ ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԵՄ ՉԷ ԲԱՔԿԻՆ ՌՈՒՄԱԿԱՆ ՁԵՆՔԻ
ՎԱՃԱՌՔԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆԸ

*ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՀԱՎԱՍՏՄԱՍԲ՝ ՌՈՒՄԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ ԲԱՅ Է ՑԱՆԿԱՑԱԾ
ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ ԾԱՎԱԼԵԼ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ:*

Հայ-ռուսական Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի նախագահ, իշխող Հանրապետական խմբակցության պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանը դեմ է, որպեսզի Ռուսաստանի կողմից Ադրբեջանին վաճառվող զենքի հարցը քննարկվի Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի նիստում:

Նշենք, որ ընդդիմադիր «Ելք» դաշինքի պատգամավոր, հանձնաժողովի անդամ Էդմոն Մարուքյանը գրությամբ դիմել էր Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի նախագահ Արտաշես Գեղամյանին՝ գրելով. «Համաձայն Ադրբեջանի պաշտոնական աղբյուրների, Ռուսաստանն Ադրբեջանին զենքի նոր խմբաքանակ է մատակարարել, որը հասել է նշանակման վայր նախորդ շաբաթվա վերջին: Առաջարկում եմ հանձնաժողովի առաջիկա նիստի օրակարգում ընդգրկել ռուսական զենքն ադրբեջանական կողմին վաճառելու հարցն ու այն պարտադիր քննարկման առարկա դարձնել այդ նիստում»:

Արտաշես Գեղամյանն «Ազատության» հետ զրույցում նշեց, որ դեմ է հարցի քննարկմանը և չի կարծում, որ հանձնաժողովի որևէ անդամ դեմ արտահայտվի:

Հարցին, թե ռուսական կողմը նո^oւյնպես կհամաձայնի օրակարգային դարձնել Ադրբեջանին ռուսական զենքի վաճառքի հարցը, Գեղամյանը պատասխանեց, թե չի կարող նրանց փոխարեն պատասխանել, ամեն դեպքում վստահեցրեց՝ ռուսական կողմը բաց է ցանկացած հարցի շուրջ ծավալել քննարկումներ, և չի եղել որևէ դեպք, երբ որևէ կենսահույզ հարց բարձրացվի և թե՛ ռուսական, և թե՛ հայկական կողմից չքննարկվի:

Ի դեպ, նկատենք, Ռուսաստանի կողմից Ադրբեջանին վաճառվող զենքի հարցը դեռևս հայ-ռուսական Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի օրակարգում չի ընդգրկվել:

Ինչպես տեղեկացրեց Գեղամյանը, հանձնաժողովի նիստերը գումարվում են տարեկան երկու անգամ, այս տարվա առաջին նիստը, ամենայն

Ա. գեղաստ

հավանականությամբ, տեղի կունենա հունիսի 6 – 8-ը՝ նախ Մոսկվայում, ապա՝ Մուրմանսկում:

Հանձնաժողովի օրակարգը կձևավորվի մարտ-ապրիլ ամիսներին՝ համատեղ կարգով: Եվ եթե ռուսները հայկական կողմի առաջարկը չներժեն, ապա Ադրբեջանին ռուսական զենքի վաճառքի հարցն առաջին անգամ կընդգրկվի Հայաստանի և Ռուսաստանի Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի օրակարգում:

Նշենք, որ ադրբեջանական APA գործակալությունը, վկայակոչելով Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությանը, տեղեկացրել էր, որ հունվարի 19-ին Բաքվի նավահանգիստ է հասել ռուսական արտադրության ժամանակակից սպառազինության հերթական խմբաքանակը:

Ըստ այդ հաղորդագրության, զենքի այդ տեսակը «հաջողությամբ» կիրառվել է 2016 թվականի ապրիլի մարտական գործողությունների ժամանակ, և նոր խմբաքանակի մեծ մասը դարձյալ փոխանցվելու է առաջնագծի ռազմական ստորաբաժանումներին:

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ АРМЯНО-РОССИЙСКОЙ МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ КОМИССИИ НЕ ПРОТИВ ОБСУЖДЕНИЯ ПРОДАЖИ РОССИЙСКОГО ОРУЖИЯ БАКУ

*ПО УТВЕРЖДЕНИЮ ГЕГАМЯНА, РОССИЙСКАЯ СТОРОНА ОТКРЫТА
К ОБСУЖДЕНИЮ ЛЮБОГО ВОПРОСА.*

Председатель армяно-российской Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, депутат НС РА от правящей Республиканской партии Арташес Гегамян не против, чтобы вопрос продажи Азербайджану российского оружия обсуждался на заседании Межпарламентской комиссии, заявил А. Гегамян в беседе с радио «Азатютюн» («Свобода»).

Отметим, что депутат от оппозиционного блока «Елк», член комиссии Эдмон Марукян письменно обратился к председателю Межпарламентской комиссии Арташесу Гегамяну: «Согласно официальным источникам Азербайджана, Россия отправила Азербайджану новую партию вооружения, которая поступила на место назначения в конце прошлой недели. Предлагаю включить в повестку ближайшего заседания комиссии вопрос поставки российского оружия азербайджанской стороне и сделать этот вопрос предметом обязательного рассмотрения на этом заседании».

В беседе с радио «Свобода» Арташес Гегамян отметил, что готов обсуждать этот вопрос и не думает, что кто-либо из членов комиссии выступит против.

На вопрос, согласится ли включить в повестку вопрос продажи оружия Азербайджану российская сторона, А. Гегамян ответил, что не может ответить за них. Но заверил, что российская сторона открыта к разговору по любому вопросу и не было еще случая, когда какой-нибудь животрепещущий вопрос, поднятый российской или армянской стороной, не рассматривался.

Отметим, кстати, что вопрос поставок российского вооружения Азербайджану до сих пор не внесен в повестку заседания Межправительственной комиссии.

А. ГЕГАМЯН

Как сообщил А. Гегамян, заседания комиссии созываются дважды в год, и первое в этом году заседание, по всей вероятности, состоится 6 – 8 июня в Москве, а затем в Мурманске.

Повестка заседания будет сформулирована в марте-апреле на совместной основе. И если российская сторона не отклонит предложение армянской стороны, то вопрос продажи российского оружия Азербайджану впервые войдет в повестку заседания армяно-российской Межпарламентской комиссии.

Заметим: азербайджанское информационное агентство АРА, ссылаясь на Министерство обороны Азербайджана, сообщило, что 19 января в порт Баку доставлена очередная партия современного вооружения российского производства.

Согласно этому сообщению, этот вид оружия «успешно» применен во время военных действий в апреле 2016 года и большая часть полученной партии вновь будет передана воинским подразделениям на передовой.

ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՌԴ-ՌԻՄ ԵՐԵՎԱՆԻՑ ՆԺԴԵՀԻ ԱՐՁԱՆԸ
ՀԱՆԵԼՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ ԱՅՂ ԵՐԿՐԻ
ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ ՍԱՂՐԱՆՔ Է
ՀԱՄԱՐՈՒՄ

Հայաստան – Ռուսաստան Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի հայաստանյան կողմի համանախագահ Արտաշես Գեղամյանը Երևանից Գարեգին Նժդեհի արձանը հանելու վերաբերյալ Ռուսաստանում մեկնարկած ստորագրահավաքը տարրական սաղրանք է համարում, որը նախևառաջ ուղղված է Ռուսաստանի իշխանությունների դեմ: «Արմենյարես»-ի հետ զրույցում Արտաշես Գեղամյանն ընդգծեց, որ ստորագրահավաքի նախաձեռնողները կամ բացարձակապես անտեղյակ են սեփական երկրի պատմությանը, կամ թշնամաբար են մոտենում Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև ռազմավարական դաշնակցության էլ ավելի խորացմանը: «Այդ ամենը մի նպատակ է հետապնդում՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում կայանալիք նախագահական ընտրություններից առաջ ամեն ինչ անել, որպեսզի Ռուսաստանի և նրա ամենահավատարիմ և նվիրված դաշնակցի միջև սեպ խրեն, ապակայունացնեն իրավիճակը, որը, ինչ խոսք, կշեղի ռուս ընտրողների ուշադրությունը: Ես ցանկանում եմ շնորհակալություն հայտնել այդ դավադրության հեղինակներին, որովհետև իրենք ժամանակից շուտ իրենց քարտերը բացահայտել են, հնարավորություն են ընձեռել մեզ ազգովի համապատասխան հակահարված հասցնել նրանց հերթական սաղրանքին. նրանց՝ շռայլորեն ֆինանսավորվող քարտը մարված է», – ասաց Գեղամյանը:

Հարցին՝ թեմայի վերաբերյալ զրույցե՞լ է ռուս գործընկերների հետ, Գեղամյանը բացասական պատասխան տվեց. «Բացարձակապես, եթե ես հանկարծ քաղաքական կարճատեսություն դրսևորեմ և այդ հարցը դարձնեմ այդպիսի բարձր մակարդակի քննարկման առարկա, կնշանակի ես ջուր եմ լցնում դրա հրահրողների ջրաղացին, այն է՝ կարևորություն եմ տալիս: Թող իրենք 200 հազար գնված մարդկանց կամ տգետների ստորագրություն հավաքեն, սակայն դա անգամ իսկ մեզ իրավունք չի վերապահում չափից ավելի կարևորել սովորական, տարրական սաղրանքը, որը նախևառաջ ուղղված է Ռուսաստանի Դաշնության իշխանությունների դեմ, Ռուսաստանի նախագահի դեմ, որովհետև ինքն այն թեկնածուն է, ով աչքի լույսի պես է պաշտպանում հայ-ռուսական ռազմաքաղաքական դաշնակցութեանը»:

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յունը: Մենք չպետք է խաղանք մեզ «թելադրված» սցենարի մեջ», – ընդգծեց Գեղամյանը:

Դիտարկմանը, թե օրերս Պետական Դումայում թեմայի վերաբերյալ կլոր սեղան-քննարկում է եղել, պատգամավորը պատասխանեց. «Թող քննարկեն: Թող քննարկեն, որպեսզի մենք կարողանանք բացահայտել, թե ովքեր են մեր թշնամիները Պետական դումայում, եթե այդպիսիք կան»:

ДЕБАТЫ В РФ О СНОСЕ ПАМЯТНИКА НЖДЕ В ЕРЕВАНЕ ГЕГАМЯН СЧИТАЕТ ПРОВОКАЦИЕЙ В ОТНОШЕНИИ РУКОВОДСТВА РОССИИ

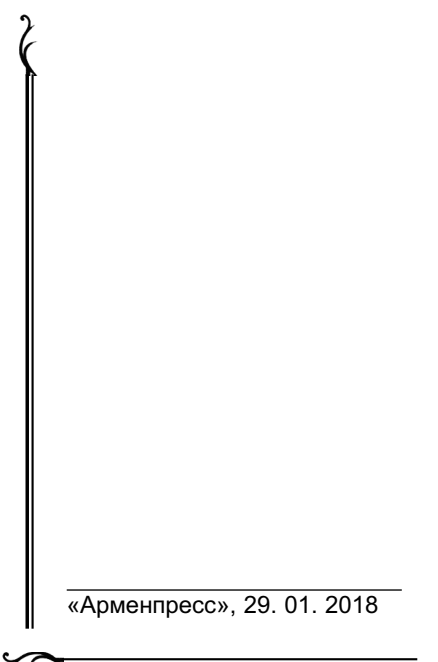
Сопредседатель армяно-российской Межпарламентской комиссии по сотрудничеству с армянской стороны Арташес Гегамян считает начавшийся в России сбор подписей за снос памятника Гарегину Нжде в Ереване элементарной провокацией, которая прежде всего нацелена против властей России. В беседе с ИА «Арменпресс» Арташес Гегамян подчеркнул, что инициаторы сбора подписей или совершенно не информированы в истории собственной страны, или враждебно настроены против дальнейшего углубления стратегического союзничества между Арменией и Россией.

«Все это преследует одну цель: в преддверии президентских выборов в России сделать все возможное, чтобы вбить клин между Россией и ее самым верным и преданным союзником Арменией, дестабилизировать ситуацию, которая, бесспорно, отвлечет внимание российских избирателей. Я хочу поблагодарить авторов этого заговора, поскольку они раньше времени раскрыли свои карты, чем дали возможность нам всем народом консолидироваться и нанести соответствующий контрудар в ответ на их очередную провокацию – их щедро финансируемый козырь бит», – сказал Гегамян.

На вопрос, беседовал ли он на данную тему с российскими коллегами, Арташес Гегамян дал отрицательный ответ. «Абсолютно. Если бы я вдруг продемонстрировал политическую близорукость и сделал этот вопрос темой обсуждения на высоком уровне, тем самым я стал бы лить воду на мельницу этих поджигателей – придавая важность их измышлениям. Пусть они наберут 200 тысяч подписей продажных или необразованных людей – даже это не дает нам право придавать важность обыкновенной, примитивной провокации, которая в первую очередь наточена против властей Российской Федерации, против президента России, ибо это тот кандидат, который как зеницей ока дорожит армяно-российским военно-политическим союзничеством. Мы не должны играть по «написанному» для нас сценарию», – подчеркнул Гегамян.

А. ГЕГАМЯН

На замечание, что на днях в Государственной Думе состоялся круглый стол по данной теме, депутат НС РА сказал: «Пусть обсуждают. Пусть обсуждают – тогда мы сможем определить, кто наши враги в Госдуме, если таковые есть».

«Арменпресс», 29. 01. 2018

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НАЗРЕЛА НЕОБХОДИМОСТЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА С УЧЕТОМ ДОЛГОВЫХ ЗАИМСТВОВАНИЙ

Итак, 25 января 2018 года Национальная статистическая служба РА (далее – НСС) опубликовала «Основные предварительные макроэкономические показатели, полученные по текущим оперативным сводкам, характеризующие социально-экономическое положение РА в декабре 2017 года». На первый взгляд опубликованные данные могут вселить оптимизм. Так, в январе-декабре 2017 года показатель экономической активности к соответствующему периоду 2016 года составил 107,7%, рост объема промышленной продукции – 112,6%, объема торговли – 114,0%, объема услуг (без торговли) – 114,4%, внешнеторгового оборота, соответственно, 126,9%. Особо впечатляют показатели декабря 2017 года, если их сравнивать с данными ноября того же года. Так, показатель экономической активности декабря к ноябрю 2017 г. составил 121,8%, рост объема промышленной продукции – 110,2%, сельского хозяйства – 111,1%, строительства – 183,4%, торговли – 135,1%. Столь впечатляющие показатели социально-экономического развития, особенно в декабре прошлого года, естественно, актуализируют вопрос – а за счет чего был обеспечен столь бурный рост?

В этой связи на память приходит весьма интересное исследование Awara Group о реальном росте ВВП, который определяется за вычетом государственного долга. Прежде чем проанализировать, каково соотношение роста долговой нагрузки РА и роста ВВП, хочу отметить, что я не являюсь противником использования внешних заимствований. И на это есть веские причины: никто не заменит государство в финансировании тех сфер, куда обычно не идет частный капитал. Это социальные объекты, транспортная инфраструктура и связь, военно-промышленный комплекс и отдельные, требующие крупных вложений отрасли инновационной экономики, которые могут окупиться в долгосрочной перспективе. Более того, в мире нет стран, не имеющих государственного долга. Уже не приходится говорить о том, что государственные финансовые за-

А. ГЕГАМЯН

имствования являются необходимым ресурсом экономического роста, позволяющим ускорить решение важнейших национальных задач. Вместе с тем государственный долг формирует и риски для будущего развития, что необходимо обязательно учитывать при каждом новом внешнем заимствовании. На практике это обстоятельство разрешается при выполнении обязательного для всех кредитных операций, в том числе осуществляемых со стороны правительства той или иной страны, условия: стоимость заемных ресурсов должна быть ниже того экономического эффекта, который может быть достигнут в результате их использования в экономике.

С учетом этих требований проанализируем, как же обстоят дела в экономике РА.

Так, по данным НСС, в 2015 г. ВВП (по рыночным ценам) составил соответственно 5 трлн 47 млрд 486,9 млн драмов, в 2016 г. ВВП – 5 трлн 67 млрд 868,2 млн драмов, то есть темп роста ВВП составил 100,4%. За этот же период государственный долг РА возрос с 5 млрд 77 млн 693 тыс. долларов (в 2016 г.) до 5 млрд 934 млн 776 тыс. долларов на конец 2017 г., то есть темп роста госдолга составил 116,9%.

Аналогичная картина сложилась и с внешним долгом. К примеру, если в 2015 году внешний долг правительства РА составлял 3 млрд 839 млн 882 тыс. долларов, то по итогам 2016 г. он составил 4 млрд 293 млн 604 тыс. долларов, то есть темп роста составил 111,2%. К сожалению, тенденция опережающего темпа роста государственного долга над темпом роста ВВП сохранилась и в 2017 году. Так, в 2017 г. внутренние и внешние обязательства РА увеличились на 832 млн долларов, причем из этой суммы 736 млн долл. пришлось на долю правительства Армении, которое к концу года имело внешний долг в 4 млрд 858,8 млн долл., а темп роста долговых обязательств правительства в 2017 г. в сравнении с 2016 г. составил 113,1%. На этом фоне показатель экономической активности за 2017 год в 107,7% уже воспринимается с куда меньшим оптимизмом. При этом не приходится говорить о том, что только в декабре 2017 года внешний долг правительства РА увеличился на 358 млн долларов.

Возвращаясь к упомянутому выше исследованию Awara Group, обратим внимание на некоторые их выводы, а именно: на протяжении многих лет прирост реального, за минусом накопившихся заимствований, ВВП в западных странах был отрицательным. И только за счет массивного увеличения долговой нагрузки они могли скрыть реальное положение дел и отсрочить неизбежное наступление глубокого кризиса экономик своих стран. Как показывает исследование Awara Group, реальный

ВВП в странах Запада скрывает внушительные убытки. Сказанное можно было бы подкрепить конкретной статистикой, приводимой в исследовании, однако важен вывод: ВВП, рассчитанный по общепринятой методике, не отражает реальное положение дел в экономике, и лишь при условии, если вычесть из этого показателя накопленный долг, то только тогда мы получим показатель реального ВВП за вычетом государственного долга. Авторы этого исследования на конкретных примерах убедительно объясняют, что показатели роста ВВП как таковые почти ничего не говорят о динамике экономики той или иной страны, если в то же время не дается ответ на вопрос – какая часть этого роста стала возможной благодаря новым заимствованиям. Примечательно, что в Юбилейном докладе Римского клуба «Come On! Капитализм, близорукость, население и разрушение планеты», представленном в ноябре 2017 года, также указывалось на неприятие авторами Доклада той роли ВВП, которая ей отводится. Речь о том, что в структуре ВВП заложено лишь стремление к неограниченному росту любой ценой. Более того, по мнению авторов Юбилейного доклада, единственное, что измеряет ВВП, – скорость, с которой деньги движутся в экономике. Об этом уже приходилось писать в статье «Арташес Гегамян: Поиск мудрости через примирение противоположностей и баланс – критерии процветания Армении».

Думается, что в свете вышеизложенного с учетом быстро растущего государственного долга РА следует тщательно проанализировать – какой процент внешних заимствований направляется на инвестиции, а какой процент направляется на покрытие убытков экономики РА и, по существу, растрачивается на поддержание уровня потребления, который, к сожалению, экономика нашей страны не может себе позволить.

В этой связи хотелось бы обратить внимание на следующий факт. Уже длительное время существует прочно устоявшаяся практика, когда показатели ВВП корректируются в соответствии с показателями инфляции, в результате чего определяется так называемый «реальный ВВП». Учитывая это обстоятельство, будет вполне закономерно также применять этот метод при определении показателей роста ВВП, скорректированного с учетом воздействия прироста новых заимствований, что в конечном итоге даст показатель «роста реального ВВП за вычетом долга». Такой подход позволит своевременно определять риски для финансовой системы страны, платежного баланса, связанные с ростом недостаточно продуманно привлекаемых и используемых внешних заимствований.

Вместе с тем вызывают озабоченность тенденции, наблюдаемые во внешней торговле Республики Армения. Бесспорно, хорошо, когда в 2017 году в сравнении с 2016 годом темп роста внешнеторгового оборота составил 126,9%, при этом темп роста экспорта – 125,2%. Однако на этом фоне почему-то умалчивается, что темп роста импорта за этот период составил 127,8%, а дефицит торгового баланса в 2017 г. в сравнении с 2016 годом увеличился на 430,3 млн долларов, и это в условиях, когда сальдо торгового баланса за 2017 год было отрицательным и составило (минус) 1 млрд 939 млн 800 тыс. долларов. То есть внешняя торговля РА, имеющая столь внушительный дефицит торгового баланса, усугубляет нехватку валютных средств, становится источником оттока валюты из страны и делает неизбежной потребность в новых внешних заимствованиях, тем самым еще более увеличивая давление на платежный баланс страны. Подобное положение дел актуализирует задачу стимулирования производства экспортных товаров. При этом стимулирование экспорта, к примеру, на стадии реализации товаров может осуществляться путем воздействия на цены (предоставление экспортерам налоговых, кредитных льгот, изменение валютного курса и т. д.). При этом для создания долгосрочной заинтересованности экспортеров в вывозе товаров и освоении внешних рынков правительство вместе с Центральным банком РА могло бы расширить практику предоставления целевых кредитов, страхования их от экономических и политических рисков, обеспечения им финансово-кредитных льгот в обмен на обязательство выполнять определенную экспортную программу. Однако это тема отдельного анализа.

Здесь же вновь отметим, что показатели роста ВВП как таковые не дают объективную картину динамики экономики, если в то же время не анализировать вопрос – какая часть этого роста стала возможной благодаря новым заимствованиям. Поэтому очень важно, чтобы правительство РА, озвучивая показатели роста ВВП, динамику роста промышленности, торговли, сферы услуг, одновременно показывало – как этот рост соотносится с ростом государственного долга. И в заключение хотелось бы отметить, что в условиях существенного роста государственного долга РА в 2017 году, который по данным Министерства финансов составил к концу года 6 млрд 774 млн долларов, увеличившись за год на 832 млн долларов (из этой суммы 736 млн долл. приходится на рост долга правительства РА), становится актуальным введение в практику финансово-экономического блока правительства проведения экономического анализа с учетом изменений в платежном балансе страны, в котором наиболее полно отражаются процессы, происходящие в экономике и финансах

страны, соотношения рыночного и государственного регулирования экономики, структурные диспозиции экономики, определяющие разные возможности экспорта и импорта товаров, капиталов и услуг. Думается, что такой подход существенно снизит риски для экономики и финансов, обусловленные усугубляющейся долговой нагрузкой РА.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՍՈՒՆԱՑԵԼ Է ՊԱՐՏՔԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՌՄԱՄԲ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եվ այսպես, 2018թ. հունվարի 25-ին ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայությունը (այսուհետ՝ ԱՎԾ) հրապարակել է «ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը բնութագրող ընթացիկ-օպերատիվ ամփոփմամբ ստացված նախնական հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշները 2017թ. դեկտեմբերին» ԱՎԾ մամուլի հաղորդագրությունը: Առաջին հայացքից՝ հրապարակված տվյալները կարող են լավատեսություն ներշնչել: Այսպես, 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը 2016թ. նույն ժամանակամիջոցի համեմատ կազմել է 107,7%, արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի աճը՝ 112,6%, առևտրի ծավալինը՝ 114,0%, ծառայությունների ծավալինը (առանց առևտրի)՝ 114,4%, արտաքին առևտրային շրջանառության ծավալի աճը՝ համապատասխանաբար 126,9%: Հատկապես տպավորիչ են 2017թ. դեկտեմբերի ցուցանիշները, եթե դրանք համեմատելու լինենք նույն թվականի նոյեմբերի ցուցանիշների հետ: Այսպես, 2017թ. դեկտեմբերի տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը նոյեմբերի համեմատ կազմել է 121,8%, արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի աճը՝ 110,2%, գյուղատնտեսական արտադրանքինը՝ 111,1%, շինարարությանը՝ 183,4%, առևտրինը՝ 135,1%: Սոցիալ-տնտեսական զարգացման նման տպավորիչ ցուցանիշները, հատկապես անցած տարվա դեկտեմբերին, հրատապ են դարձնում հարցը. իսկ ինչի՞ հաշվին է ապահովվել այդքան բուռն աճը:

Այս առնչությամբ մտաբերում են Awara Group-ի բավական հետաքրքիր հետազոտությունը ՀՆԱ իրական աճի մասին, որը որոշվում է պետական պարտքի հանմամբ: Մինչ վերլուծելը, թե ինչպիսին է ՀՀ պարտքային բեռնվածության և ՀՆԱ աճի հարաբերակցությունը՝ կուզենայի նշել, որ արտաքին փոխառությունների հակառակորդ չեմ հանդիսանում: Եվ դրա համար ծանրակշիռ պատճառներ կան. ոչ ոք չի փոխարինի պետությանն այն ոլորտների ֆինանսավորման մեջ, ուր սովորաբար չի հոսում մասնավոր կապիտալը: Դրանք են՝ սոցիալական օբյեկտները, տրանսպորտային ենթակառուցվածքը և կապը, ռազմարդյունաբերական համալիրը և ինովացիոն տնտեսության առանձին՝ խոշոր ներդրումներ պահանջող ճյուղերը,

որոնք կարող են փոխհատուցվել երկարաժամկետ հեռանկարում: Ավելին, աշխարհում չկան պետական պարտք չունեցող երկրներ: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ պետական ֆինանսական փոխառությունները տնտեսական աճի անհրաժեշտ ռեսուրս են, որոնք թույլ են տալիս արագացնել կարևորագույն ազգային խնդիրների լուծումը: Բայց պետական պարտքը նաև ռիսկեր է ձևավորում ապագա զարգացման համար, ինչն անհրաժեշտ է անպայման նկատի ունենալ յուրաքանչյուր նոր արտաքին փոխառության ժամանակ: Գործնականում այս հանգամանքը թույլատրվում է վարկային բոլոր գործողությունների (այդ թվում այս կամ այն երկրի կառավարության կողմից իրականացվող) համար պարտադիր պայմանը կատարելու պարագայում. փոխառու ռեսուրսների արժեքը պետք է ցածր լինի տնտեսական այն էֆեկտից, որը կարող է ձեռք բերվել տնտեսությունում դրանց օգտագործման արդյունքում: Այս պահանջները հաշվի առնելով՝ վերլուծենք, թե ինչպես է վիճակը ՀՀ տնտեսությունում:

Այսպես, ԱՎԾ 2015թ. տվյալներով՝ ՀՆԱ-ն (շուկայական գներով) կազմել է համապատասխանաբար՝ 5 տրլն 47 մլրդ 486,9 մլն դրամ, 2016թ. ՀՆԱ-ն՝ 5 տրլն 67 մլրդ 868,2 մլն դրամ, այսինքն՝ ՀՆԱ աճի տեմպը կազմել է 100,4%: Այդ նույն ընթացքում ՀՀ պետական պարտքը աճել է՝ 5 մլրդ 77 մլն 693 հազ. դոլարից (2016թ.) հասնելով 5 մլրդ 934 մլն 776 հազ. դոլարի 2017թ. վերջի դրությամբ, այսինքն՝ պետական պարտքի աճի տեմպը կազմել է 116,9%: Նման պատկեր է ձևավորվել նաև արտաքին պարտքի հետ կապված: Օրինակ, եթե 2015թ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքը կազմում էր 3 մլրդ 839 մլն 882 հազ. դոլար, ապա 2016թ. արդյունքներով այն կազմել է 4 մլրդ 293 մլն 604 հազ. դոլար, այսինքն՝ աճի տեմպը կազմել է 111,2%: Ցավոք, ՀՆԱ աճի տեմպի նկատմամբ պետական պարտքի աճի առաջանցիկ տեմպի միտումը պահպանվել է նաև 2017թ.: Այսպես, 2017թ. ՀՀ ներքին և արտաքին պարտավորություններն ավելացել են 832 մլն դոլարով, ընդ որում՝ այդ գումարից 736 մլն դոլարը բաժին է ընկել Հայաստանի կառավարությանը, որը տարեվերջի դրությամբ ուներ 4 մլրդ 858,8 մլն դոլարի արտաքին պարտք, իսկ կառավարության պարտքային պարտավորությունների աճի տեմպը 2017թ., 2016թ. համեմատությամբ, կազմել է 113,1%: Այս համատեքստում 2017թ. տնտեսական ակտիվության 107,7% ցուցանիշն արդեն ընկալվում է շատ ավելի քիչ լավատեսությամբ: Ի դեպ, էլ չեմ ասում այն մասին, որ միայն 2017թ. դեկտեմբերին ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքն ավելացել է 358 մլն դոլարով:

Վերադառնալով Awara Group-ի վերոնշյալ հետազոտությանը՝ ուշադրություն դարձնենք նրանց որոշ եզրահանգումներին, այն է. տարիներ շարունակ ՀՆԱ իրական աճը, հանած կուտակված փոխառությունները, արևմտյան երկրներում եղել է բացասական: Եվ միայն ի հաշիվ պարտքային բեռի կենտրոնացված ավելացման են նրանք կարողացել թաքցնել իրերի

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

իսկական դրությունը և հետաձգել իրենց երկրների տնտեսությունների վերահաս խոր ճգնաժամը: Ինչպես ցույց է տալիս Awara Group-ի հետազոտությունը, իրական ՀՆԱ-ն Արևմուտքի երկրներում պատկառելի չափերի վնասներ է թաքցնում: Ասվածը կարելի էր հաստատել կոնկրետ վիճակագրությամբ, որը ներկայացվում է հետազոտությունում, բայց կարևորը եզրակացությունն է. համընդհանուր ընդունված մեթոդիկայով հաշվարկված ՀՆԱ-ն չի արտացոլում տնտեսության իսկական իրավիճակը, և միայն այն պարագայում, երբ այդ ցուցանիշից հանվում է կուտակված պարտքը, հենց այդ ժամանակ ենք մենք ստանում իրական ՀՆԱ ցուցանիշը՝ պետական պարտքը հանած: Հետազոտության հեղինակները կոնկրետ օրինակներով համոզիչ բացատրում են, որ ՀՆԱ աճի ցուցանիշները, որպես այդպիսին, ոչինչ չեն ասում այս կամ այն երկրի տնտեսության դինամիկայի մասին, եթե այդ նույն ժամանակ չի տրվում այն հարցի պատասխանը, թե այդ աճի որ մասն է հնարավոր դարձել նոր փոխառությունների շնորհիվ: Հատկանշական է, որ «Հռոմի ակումբի»՝ 2017թ. նոյեմբերին ներկայացված «Come On! Կապիտալիզմը, կարճատեսությունը, բնակչությունը և մոլորակի կործանումը» Հոբեյանական զեկույցում նշվում էր նաև, որ Զեկույցի հեղինակները չեն ընդունում ՀՆԱ այն դերը, որը հատկացվում է նրան: Խոսքն այն մասին է, որ ՀՆԱ կառուցվածքում դրված է ցանկացած գնով միայն անսահմանափակ աճի հասնելու ձգտումը: Ավելին, Հոբեյանական զեկույցի հեղինակների կարծիքով՝ միակ բանը, որը չափում է ՀՆԱ-ն, այն արագությունն է, որով փողը շարժվում է տնտեսությունում: Այս մասին արդեն գրել են «Արտաշես Գեղամյան. Իմաստնության որոնումը հակադրությունների հարթման միջոցով և հավասարակշռությունը Հայաստանի բարգաավաճման չափանիշներն են» հոդվածում:

Կարծում են, վերն ասվածի համատեքստում, հաշվի առնելով ՀՀ արագ աճող պետական պարտքի պարագան, հարկ է մանրագնին վերլուծել, թե արտաքին փոխառությունների որ տոկոսն է ուղղվում ներդրումներին, որ տոկոսն է ուղղվում ՀՀ տնտեսության վնասները ծածկելուն և, ըստ էության, ծախսվում ներկայիս սպառման բարձր մակարդակը պահելու վրա, որը, ցավոք, մեր երկրի տնտեսությունն իրեն թույլ տալ չի կարող:

Այս առնչությամբ կուզենայի ուշադրություն հրավիրել հետևյալ փաստին: Արդեն երկար ժամանակ գոյություն ունի ամուր հաստատված մի գործելակերպ, երբ ՀՆԱ ցուցանիշները ճշգրտվում են գնաճի ցուցանիշներին համապատասխան, ինչի արդյունքում որոշվում է այսպես կոչված «իրական ՀՆԱ-ն»: Հաշվի առնելով այս հանգամանքը՝ միանգամայն օրինաչափ կլինի նաև այս մեթոդը կիրառել ՀՆԱ աճի ցուցանիշները որոշելիս, որը ճշգրտված է նոր փոխառությունների ավելացման ազդեցության հաշվառմամբ, ինչը վերջնարդյունքում կտա «իրական ՀՆԱ աճի ցուցանիշը՝ պարտքը հանած»: Նման մոտեցումը թույլ կտա ժամանակին պարզել երկրի ֆինանսական համակարգի, վճարային հաշվեկշռի համար առաջացող

ռիսկերը, որոնք կապված են այնքան էլ չկշռադատված կերպով ներգրավվող և օգտագործվող արտաքին փոխառությունների աճի հետ:

Միևնույն ժամանակ, մտահոգիչ են նաև այն միտումները, որոնք նկատվում են Հայաստանի Հանրապետության արտաքին առևտրում: Այդ, անշուշտ, լավ է, երբ 2017թ., 2016թ. համեմատ, արտաքին առևտրային շրջանառության աճի տեմպը կազմել է 126,9%, այն դեպքում, երբ արտահանման աճի տեմպը կազմել է 125,2%: Սակայն այս ֆոնին չգիտես ինչու լռության է մատնվում այն, որ ներմուծման աճի տեմպը այդ նույն ժամանակամիջոցում կազմել է 127,8%, իսկ 2017թ. առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը, 2016թ. համեմատ, ավելացել է 430,3 մլն դոլարով, և սա՝ այն պայմաններում, երբ առևտրային հաշվեկշռի սալդոն 2017թ. եղել է բացասական և կազմել (միևնուս) – 1 մլրդ 939 մլն 800 հազ. դոլար: Այսինքն՝ ՀՀ արտաքին առևտուրը, որն առևտրային հաշվեկշռի այդքան պատկառելի դեֆիցիտ ունի, խորացնում է արժույթային միջոցների անբավարարությունը, դառնում երկրից արժույթի արտահոսքի աղբյուր և անխուսափելի է դարձնում նոր արտաքին փոխառությունների պահանջարկը՝ դրանով իսկ էլ ավելի մեծացնելով ճնշումը երկրի վճարային հաշվեկշռի վրա: Նման իրավիճակն ակտուալացնում է արտահանվող ապրանքների արտադրության խթանման խնդիրը: Ընդ որում, արտահանման խթանումը, օրինակ, ապրանքների իրացման փուլում, կարող է իրականացվել գների վրա ազդեցության ճանապարհով (արտահանողներին հարկային, վարկային արտոնությունների տրամադրում, արժույթի փոխարժեքի փոփոխություն և այլն): Միևնույն ժամանակ, արտահանողների համար ապրանքների արտահանման և արտաքին շուկաների յուրացման երկարաժամկետ շահագրգռություն ստեղծելու նպատակով կառավարությունը ՀՀ կենտրոնական բանկի հետ միասին կարող էր ընդլայնել նպատակային վարկերի տրամադրման, նրանց տնտեսական ու քաղաքական ռիսկերից ապահովագրելու, ֆինանսավարկային արտոնություններով ապահովելու պրակտիկան՝ որոշակի արտահանական ծրագիր իրականացնելու պարտավորության դիմաց: Բայց սա առանձին վերլուծության թեմա է:

Իսկ այստեղ կրկին նշենք, որ ՀՆԱ աճի ցուցանիշները, որպես այդպիսին, չեն տալիս տնտեսության դինամիկայի օբյեկտիվ պատկերը, եթե միևնույն ժամանակ չվերլուծենք հարցը, թե այդ աճի որ մասն է հնարավոր դարձել նոր փոխառությունների շնորհիվ: Ուստի շատ կարևոր է, որպեսզի ՀՀ կառավարությունը, հրապարակելով ՀՆԱ աճի ցուցանիշները, արդյունաբերության, առևտրի, ծառայության ոլորտի աճի դինամիկան, միաժամանակ նաև ցույց տա, թե ինչպես է այդ աճը հարաբերակցվում պետական պարտքի աճի հետ: Եվ ամփոփելով կուզենայի նշել, որ 2017թ. ՀՀ պետական պարտքի էական աճի պայմաններում, որը ֆինանսների նախարարության տվյալներով՝ տարեվերջին կազմել է 6 մլրդ 774 մլն դոլար՝ մեկ տարում ավելանալով 832 մլն դոլարով (այդ գումարից 736 մլն դոլարը ՀՀ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կառավարության պարտքն է), հրատապ է դառնում, որպեսզի կառավարության ֆինանսատնտեսական հատվածն իր գործելակերպում ընդգրկի տնտեսական այնպիսի վերլուծություն իրականացնելը, որը հաշվի է առնում փոփոխությունները երկրի վճարային հաշվեկշռում, որում առավել ամբողջական են արտացոլվում երկրի տնտեսությունում և ֆինանսներում տեղի ունեցող գործընթացները, տնտեսության շուկայական և պետական կարգավորման հարաբերակցությունները, տնտեսության՝ ապրանքների, կապիտալի և ծառայությունների արտահանման և ներմուծման տարբեր հնարավորությունները որոշող կառուցվածքային դիրքորոշումները: Կարծում եմ, որ նման մոտեցումը էապես կնվազեցնի տնտեսությունը և ֆինանսները վտանգող՝ ՀՀ պարտքային բեռով պայմանավորված ռիսկերը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Արմենպրես», 30. 01. 2018, «Հայոց Աշխարհ», 01. 02. 2018, «Իրավունք», 02. 02. 2018:

ՆԻԿՈՒՆ ԾԵԾԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ ԱԺՈՒՄ ՄԵՐԺՎԵՑ

Այսօր ԱԺ լիազույժար նիստին, որքան էլ տարօրինակ լինի, «ԵԼՔ» պատգամավորական խմբակցությունը որոշեց քննարկման դնել, ըստ իրենց, պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանի կողմից Նիկոլին՝ ԱԺ-ում ծեծելու հարցը: Հարցի շուրջ փիլիսոփայեց Սորոսից սնված, իրավունքների մասին բարբաջել սիրող, ո՛չ ավել, ո՛չ պակաս ՀՀ նախագահի թեկնածու (ոմանք անվանում են ոչ թե թեկնածու, այլ ծաղրածու) Արտակ Ջեյնալյանը: Սակայն ինչպես վերջինիս, և ընդհանրապես «ԵԼՔ» դաշինքին բացատրեց պետաիրավական հանձնաժողովի փոխնախագահ Ռուստամ Մախմուդյանը, հանձնաժողովը դեմ չէր միջադեպի հարցը քննարկելուն, սակայն դեմ էր հարցը չքննարկած որոշել, թե ինչ է տեղի ունեցել և ով է մեղավոր: Իսկ ԵԼՔ-իստները արդեն իսկ հարցի անվանման մեջ ներառել էին այդ բոլոր հարցերի պատասխանը, հետևաբար, քննարկելու ոչինչ չէր մնում:

Մեզ հետ զրույցներում մի շարք պատգամավորներ նշեցին, որ իրականում էթիկայի խախտում է թույլ տվել Նիկոլը, ընդ որում՝ դա արել է բազմակի անգամ, անհարգալից վերաբերմունք ցուցադրելով իրենից և՛ տարիքով և՛ փորձով և՛ խելքով մեծ Արտաշես Գեղամյանի հանդեպ: Ավելին, վերոհիշյալ միջադեպից անմիջապես հետո Նիկոլը իր ֆեյսբուքյան էջում գրառումներ է կատարել, որ ինքն է հարձակվել Ա. Գեղամյանի վրա և հարվածներ հասցրել վերջինիս: Ստացվում է կամ Նիկոլը իսկապես առաջինն է հարձակվել Գեղամյանի վրա, իսկ հակահարված ստանալուց հետո սկսել էր «շառ» անել Գեղամյանի վրա, կամ Նիկոլը իր ֆեյսբուքյան էջում գրել է բացաձակ սուտ: Երկու դեպքում էլ էթիկայի խախտողը կարծես թե հենց Նիկոլն է: Սակայն, ինչպես նշեցին մեր զրուցակից պատգամավորները, Հանրապետական խմբակցությունը չի էլ մտադրվել հարց բարձրացնել, քանի որ Նիկոլի համար դա «մեծ պատիվ կլիներ»:

Իսկ ՍԻՄ նախագահ Հայկ Բաբուխանյանը հարցի վերաբերյալ տվեց այսպիսի մեկնաբանություն. «Թվում է, թե «ԵԼՔ»-ի պատգամավորները իրենց ինքնակամ դրել են ծիծաղելի, թեթև-սուլիկ վիճակում: Սակայն հարցն ունի քաղաքական ենթատեքստ և գտնվում է աշխարհաքաղաքական պատվերի շրջանակում, որն իրականացնում է «ԵԼՔ»-ը: Չմոռանանք, որ «ԵԼՔ»-ի պատգամավորները շատ ցավոտ են ընդունում Սորոսի հասցեին քննադատությունը, իսկ նրանցից ոմանք նույնիսկ խոստովանել են, որ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Սորոսից նույնիսկ դրամաշնորհներ են ստացել: Հայտնի է, որ Սորոսի գործունեությունն ուղղված է հայ-ռուսական բարեկամության վիժեցմանը, իսկ այդ բարեկամության ամենաակտիվ ջատագովները մեկը հենց Արտաշես Գեղամյանն է, որը նաև ԱԺ-ում հայ-ռուսական բարեկամության պատգամավորական հանձնաժողովի նախագահն է: Ահա ծեղ և բացատրություն, թե ինչու «ԵԼՔ»-ը իրեն ինքնակամ դրեց նման ծիծաղելի իրավիճակի մեջ», – եզրափակեց պատգամավորը:

Ա. ՀԱԿՈՐՅԱՆ

ВОПРОС ИЗБИЕНИЯ НИКОЛА В НС БЫЛ ОТКЛОНЕН

Сегодня, как это ни странно, парламентская фракция «Елк» решила поставить на обсуждение пленарного заседания вопрос, по их мнению, избияния в НС Никола депутатом от РПА Арташесом Гегамяном. По данному вопросу пофилософствовал питомец Сороса, любитель помудрствовать о правах человека, ни много ни мало – кандидат в президенты Артак Зейналян. Однако, как объяснил ему самому и вообще всему блоку «Елк» вице-председатель комитета по государственно-правовым вопросам Рустам Махмудян, комитет был не против обсудить этот инцидент. Однако он был против того, чтобы без обсуждения вынести вердикт – что именно произошло и кто виноват. А елковцы уже в самой формулировке представленного ими вопроса дали ответ на все эти обстоятельства, так что и обсуждать уже нечего.

В беседах с нами некоторые парламентарии отметили, что на самом деле нарушение этики допустил как раз Никол – причем сделал это не один раз, проявив неуважение в отношении Арташеса Гегамяна, превосходящего его и по годам, и по опыту, и по интеллекту. Более того, сразу после упомянутого инцидента Никол написал на своей странице в Facebook, что он сам напал на Гегамяна и нанес ему удары. Получается, что или Никол действительно первым напал на Гегамяна и после ответного удара стал «катить бочку» на него, или написанное им в Facebook – откровенная ложь. В обоих случаях нарушителем правил этики получается Никол. Однако, как заметили наши собеседники, фракция РПА и не собиралась поднимать этот вопрос – «слишком много чести для Никола».

А председатель партии «Союз» Конституционное право» Айк Бабухянян прокомментировал этот вопрос следующим образом: «Похоже, депутаты из «Елк» добровольно поставили себя в смешное, глупое положение. Однако вопрос содержит политическую подоплеку и укладывается в рамки геополитического заказа, что и выполняет «Елк». Не следует забывать, что члены «Елк» весьма болезненно воспринимают критику Сороса, а некоторые из них даже признались, что получали гранты от Сороса. Не секрет, что деятельность Сороса направлена на подрыв армяно-российской дружбы, а самым активным радетелем этой дружбы

А. ГЕГАМЯН

является именно Арташес Гегамян, являющийся в то же время сопредседателем армяно-российской Межпарламентской комиссии по сотрудничеству. Вот вам и все объяснение, почему «Елк» добровольно поставил себя в столь смешное положение».

А. АКОПЯН

«Иравунк», 06. 02. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НЕ ПОСЯГАЙТЕ НА НАЦИОНАЛЬНЫХ ГЕРОЕВ АРМЕНИИ

АНГАЖИРОВАННЫЕ АЗЕРБАЙДЖАНОМ ПОЛИТИКИ БУДУТ И ВПРЕДЬ
СТАРАТЬСЯ ВБИТЬ КЛИН В АРМЯНО-РОССИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Выдающегося армянского полководца, государственного деятеля и мыслителя Гарегина Нжде турки в свое время нарекли именем Нжде Ажда-паша, что означает наводящий ужас паша. Он действительно наводил ужас на убийц и врагов армян, заставляя трепетать янычаров. Но и спустя 63 года после своей смерти Национальный герой Армении продолжает наводить трепет на врагов Армении, которые все еще не оставляют попыток извратить историю, очернить человека, являющегося бесспорным патриотом и глубоко чтимым в своей стране героем.

Тщетные потуги оболгать Нжде особо активизировались в последние годы посредством лживых и недостоверных вбросов СМИ и высказываний ряда банальных глашатаев антиармянской азербайджано-турецкой пропаганды. Эти пропагандистские изыски не что иное, как дешевая антиармянская кампания, развернутая недругами Армении, которые пытаются переписать историю и вбить клин в армяно-российские отношения.

Очередное и самое свежее тому подтверждение – опубликованная в российской «Независимой газете» статья «Возрождение нацизма от Прибалтики до Армении». Автор этого откровенно тенденциозного (в плане Армении) материала – уважаемый человек: заслуженный врач РФ, профессор, заместитель председателя комитета по социальной политике Совета Федерации Людмила Козлова. Человек, который имеет много друзей среди армян как в России, так и в Армении. Что могло вынудить уважаемого сенатора РФ обратиться к неведомой ей (судя по статье) столь щепетильной и чувствительной исторической тематике, кто стоит за публикацией и кому это было нужно? Мы попросили прокомментировать депутата Национального Собрания Армении, члена фракции РПА, сопредседателя армянской части Межпарламентской комиссии по сотруд-

А. ГЕГАМЯН

ничеству Федерального Собрания РФ и Национального Собрания РА, председателя партии «Национальное Единение» Арташеса Гегамяна.

– Г-н Гегамян, мы стали свидетелями очередного материала в российской прессе, где Армению напрямую обвиняют в пособничестве нацистской идеологии. И опять все крутится вокруг памятника и личности Гарегина Нжде. Как можно Армению, которая трепетно, бережно и с гордостью относится к своему участию в Великой Отечественной войне, столь оголтелым образом обвинять в возрождении нацизма?

– Далеко не случайно, что именно вчера, когда в качестве кандидата в президенты РФ был зарегистрирован очень уважаемый в Армении Владимир Владимирович Путин, и появилась эта статья. Недругам армяно-российского стратегического партнерства нужно было обязательно чем-то «затмить» это важное и для Армении событие. И вот в медиaproстранство вбрасывается враждебная, и в первую очередь враждебная России, а также Армении статья, где по части Армении всё – сплошная клевета и утверждения, ничего общего не имеющие с действительностью. Вызывает беспокойство другое: член Совета Федерации РФ, заслуженный врач и заслуженный деятель не исторической науки берется давать профессиональные оценки историческим событиям и личностям времен Первой мировой и Великой Отечественной войн. Не вызывает сомнений, что обращение к этим событиям требует более глубокого профессионального изучения и должной компетенции. В данном случае, думается, можно было ознакомиться с официальной оценкой МИД России, данной в связи с установлением памятника Гарегину Нжде в Ереване, озвученной официальным представителем Марией Захаровой. Она прозвучала 4 июля 2016 года: Захарова сопровождала министра иностранных дел РФ Сергея Лаврова, прибывшего в Ереван на заседание Совета министров иностранных дел ОДКБ. Так, отвечая на вопрос радио «Азатютюн» (армянская служба радио «Свобода») о том, считает ли она по-прежнему, что установка в Ереване памятника Гарегину Нжде является «попыткой героизации нацизма», ответила буквально следующее: «Насчет памятника, это, безусловно, внутреннее дело Армении и Еревана. Я очень прошу вас найти мой комментарий и дословно на радио «Свобода» его процитировать и больше его не перевирайте. Потому что, перевирая мои слова, вы делаете хуже, и, естественно, все это работает на пользу тем людям, которые не являются друзьями Армении».

– Так почему опять, после того как уже прозвучала официальная оценка Москвы, возвращаются к этой теме?

– По той простой причине, что есть силы, находящиеся вне Совета Федерации, которые продолжают играть враждебную роль. Им уж очень претит прочное стратегическое партнерство Армении и России, ставящее мощный заслон пантюркистским устремлениям Турции и Азербайджана.

Почему враждебную? Потому, что более двух с половиной миллионов наших соотечественников проживают сегодня в России и в большинстве своем они настроены проголосовать за действующего президента России Владимира Путина. Ведь именно в годы его президентства, повторюсь, стратегическое партнерство Армении и России поднялось на новый, более высокий уровень. Более того, намечаются очень важные, интересные, нацеленные в будущее мероприятия в рамках ОДКБ и Евразийского экономического союза.

И кому-то надо было в головах и умах наших соотечественников, проживающих в России, посеять смуту, смятение, непонимание и недопонимание: почему Национальный герой Армении, который уберег всю Зангезурскую область от геноцида со стороны мусаватистского Азербайджана и покровительствовавшей ему Турции, что предотвратило создание исламской дуги в южном подбрюшье России, являющийся гордостью армянского народа, подвергается шельмованию?

Люди, хорошо осведомленные о личности и деятельности Гарегина Нжде, никогда бы не позволили себе столь гнусных строк о том, что «на его руках кровь более 20 тысяч безвинно убиенных мирных жителей». Не говорю уже о том, что Гарегин Нжде был осужден на лишение свободы в годы сталинизма, когда даже за незначительные деяния человека без суда и следствия расстреливали. И как это вышло, что к Гарегину Нжде была проявлена такая «гуманность»... и его осудили на лишение свободы, а не поставили к стенке.

Вот над чем должны были призадуматься авторы подобных публикаций. Равно как и над тем, что Гарегин Нжде за свои подвиги и проявленное мужество в годы Первой мировой войны был награжден боевыми орденами Российской империи: Святого Владимира, Святой Анны, Георгиевскими крестами III и II степеней. Это ведь о многом говорит.

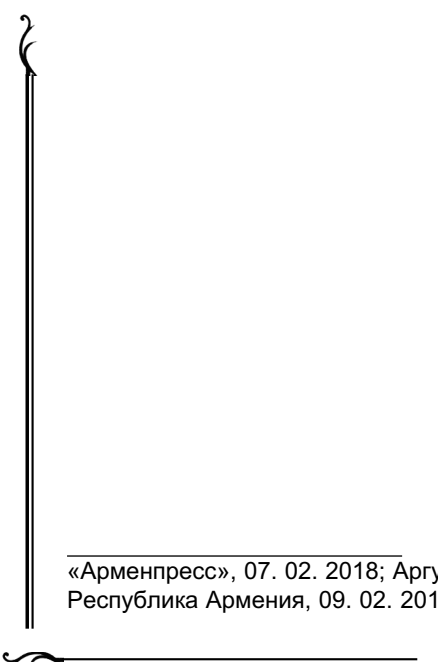
– *И кто же стоит за кулисами подобных публикаций?*

– Это неудавшиеся, озлобленные политики, а скорее политиканы, оказавшиеся сейчас вне Госдумы и Совета Федерации РФ, подхваченные и ангажированные Азербайджаном. Они будут и впредь из кожи лезть, чтобы расшатать союзнические армяно-российские отношения. Большую боль и досаду вызывает то, когда рупором этих сил становятся честные люди, в данном случае Людмила Козлова. С ней, я считаю, очень мерзко

А. ГЕГАМЯН

поступили, предоставив не соответствующие действительности материалы. Тут проглядываются торчащие уши неизвестных сергеев марковых, и это очень прискорбно, так как Людмила Вячеславовна является убежденным поборником углубления братских отношений между Арменией и Россией. В конце интервью хотелось бы обратиться к друзьям: не посягайте на Национальных героев Армении...

ИРИНА АБРОЯН

«Арменпресс», 07. 02. 2018; Аргументы недели Армении, 09. 02. – 15. 02. 2018;,
Республика Армения, 09. 02. 2018

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄԻ ՓՈՐՁԵՔ ՈՏՆՁԳԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԻ ԴԵՄ

ԱՐԴԲԵԶԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎԱՐՁՎԱԾ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՆ ԱՅՍՈՒՀԵՏ ԵՎՍ ԶԱՆԱԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊ ԽՐԵԼ ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Հայ նշանավոր գորավար, պետական գործիչ և մտածող Գարեգին Նժդեհին թուրքերը ժամանակին տվել էին Նժդեհ-Աժդա փաշա անունը, որը նշանակում է ահուսարսափ տարածող փաշա: Նա իսկապես ահուսարսափ էր տարածում հայերին սպանողների և նրանց թշնամիների վրա՝ ստիպելով ենիչերիներին դողալ վախից: Բայց իր մահվանից 63 տարի անց էլ Հայաստանի Ազգային հերոսը շարունակում է սարսափով պատել Հայաստանի թշնամիներին, որոնք դեռ փորձում են խեղաթյուրել պատմությունը, մրոտել այն մարդու անունը, ով եղել է անվերապահ հայրենասեր և խորապես երկրպագվող հերոս իր երկրում:

Նժդեհին զրպարտելու ապարդյուն ճիգերը հատկապես ակտիվացել են վերջին տարիներին՝ ԶԼՄ-ներում կեղծ ու անստույգ տեղեկությունների արտանետման և հակահայկական ադրբեջանա-թուրքական քարոզչության մի շարք տափակ մունետիկների արտահայտությունների միջոցով: Այդ քարոզչական «փնտրտուքները» ոչ այլ ինչ են, եթե ոչ Հայաստանի չարականների ծավալած էժանագին հակահայկական արշավ, ովքեր փորձում են նորովի գրել պատմությունը և սեպ խրել հայ-ռուսական հարաբերություններում:

Ասվածի հերթական և ամենաթարմ հաստատումը նախօրեին ռուսաստանյան «Независимая газета»-ում հրապարակված «Նացիզմի վերածնունդը Մերձբալթիկայից մինչև Հայաստան» հոդվածն է: Այս բացահայտ միտումնավոր (Հայաստանի առումով) նյութի հեղինակը հարգարժան մարդ է՝ ՌԴ վաստակավոր բժիշկ, պրոֆեսոր, Դաշնության խորհրդի սոցիալական քաղաքականության կոմիտեի փոխնախագահ Լյուդմիլա Կոզլովան: Մարդ, ով հայերի մեջ շատ բարեկամներ ունի ինչպես Ռուսաստանում, այնպես էլ Հայաստանում: Ի՞նչը կարող էր ստիպել ՌԴ հարգարժան սենատորին դիմել իրեն վատ ծանոթ (դատելով հոդվածից) այդքան նուրբ և փափկանկատ պատմական թեմատիկային, ո՞վ է կանգնած հրապարակ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ման հետևում, և ո՞ւմ էր դա պետք: Մենք խնդրեցինք այս հարցերը մեկնաբանել Հայաստանի Ազգային ժողովի պատգամավոր, ՀՀԿ խմբակցության անդամ, ՌԴ Դաշնային ժողովի և ՀՀ Ազգային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի հայկական մասի համանախագահ, «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ Արտաշես Գեղամյանին:

– Պրն Գեղամյան, մենք դարձել ենք ռուսաստանյան մամուլում հերթական նյութի հրապարակման վկաները, որտեղ Հայաստանն ուղղակի մեղադրվում է նացիստական գաղափարախոսությանն աջակցելու մեջ: Եվ նորից ամեն բան պտտվում է Գարեգին Նժդեհի հուշարձանի և անձի շուրջ: Ինչպե՞ս կարելի է Հայաստանին, որն այդքան սրտահույզ, հոգատար և հպարտ վերաբերմունք ունի Հայրենական մեծ պատերազմին իր մասնակցության հանդեպ, այդքան անզուսպ ձևով մեղադրել նացիզմի վերածննդի մեջ:

– Բնավ պատահական չէ, որ հենց երեկ, երբ որպես ՌԴ նախագահի թեկնածու գրանցվեց Հայաստանում մեծ հարգանք վայելող Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինը, ի հայտ եկավ այդ հոդվածը: Հայ-ռուսական ռազմավարական գործընկերության թշնամիներն անպայման պետք է ինչ-որ բանով «մթազնեին» նաև Հայաստանի համար կարևոր այդ իրադարձությունը: Եվ ահա, մեղիա-տարածք է նետվում թշնամական, և առաջին հերթին՝ Ռուսաստանի, ինչպես նաև Հայաստանի համար թշնամական հոդված, որտեղ Հայաստանի վերաբերյալ ամեն ինչ զուտ զրպարտություն է և կան պնդումներ, որոնք ոչ մի ընդհանուր բան չունեն իրականության հետ: Մտահոգում է այլ բան. ՌԴ Դաշնության խորհրդի անդամը, վաստակավոր բժիշկն ու ոչ պատմագիտության վաստակավոր գործիչը հանձն է առնում պրոֆեսիոնալ գնահատականներ տալ Արաջին Համաշխարհային և Հայրենական մեծ պատերազմների տարիների պատմական իրադարձություններին և անհատներին: Կասկածից վեր է, որ այդ իրադարձություններին անդրադառնալը պահանջում է ավելի խոր պրոֆեսիոնալ ուսումնասիրում և հավուր պատշաճի իրազեկություն: Սույն պարագայում, կարծում եմ, կարելի էր ծանոթանալ Ռուսաստանի ԱԳՆ պաշտոնական գնահատականին, որը տրվել է Երևանում Գարեգին Նժդեհի հուշարձանի տեղադրման առիթով և հնչեցվել է պաշտոնական ներկայացուցիչ Մարիա Զախարովայի կողմից 2016թ. հուլիսի 4-ին. Զախարովան ուղեկցում էր ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովին, որը Երևան էր եկել՝ մասնակցելու ՀԱՊԿ արտգործնախարարների խորհրդի նիստին: Այսպես, պատասխանելով «Ազատություն» ռադիոյի («Ազատություն» ռադիոյի հայկական ծառայություն) հարցին, թե արդյոք Մարիա Զախարովան նախկինի պես շարունակում է կարծել, որ Երևանում Գարեգին Նժդեհի հուշարձանի տեղադրումը «նացիզմը հերոսացնելու փորձ է», ասել է տառացիորեն հետևյալը. «Ինչ վերաբերում է հուշարձանին,

դա, անշուշտ, Հայաստանի և Երևանի ներքին գործն է: Ես շատ եմ խնդրում ձեզ գտնել իմ մեկնաբանությունը և «Ազատություն» ռադիոյով տառաջցորեն մեջբերել այն և այլևս այն չխեղաթյուրել: Որովհետև իմ խոսքերը խեղաթյուրելով դուք ավելի վատ եք վարվում և, բնականաբար, այդ ամենն աշխատում է այն մարդկանց օգտին, որոնք Հայաստանի բարեկամներ չեն հանդիսանում»:

– Ուրեմն, ինչո՞ւ են նորից, այն բանից հետո, երբ արդեն հնչել է Մոսկվայի պաշտոնական գնահատականը, վերադառնում այդ թեմային:

– Այն պարզ պատճառով, որ կան Դաշնության խորհրդից դուրս գտնվող ուժեր, որոնք շարունակում են թշնամական դեր խաղալ: Նրանց շատ է խանգարում Հայաստանի և Ռուսաստանի ամուր ռազմավարական գործընկերությունը, որը հզոր պատնեշ է դնում Թուրքիայի և Ադրբեջանի պանթուրքիստական նկրտումների առջև:

Ինչո՞ւ թշնամական: Որովհետև մեր ավելի քան երկուսուկես միլիոն հայրենակիցներ այսօր ապրում են Ռուսաստանում, և նրանք, մեծ մասամբ, տրամադրված են քվեարկելու հօգուտ Ռուսաստանի գործող նախագահ Վլադիմիր Պուտինի: Չէ՞ որ նրա նախագահության տարիներին, կրկնում եմ, Հայաստանի և Ռուսաստանի ռազմավարական գործընկերությունը հասավ նոր, ավելի բարձր մակարդակի: Ավելին, նախատեսվում են շատ կարևոր, հետաքրքիր, ապագային միտված միջոցառումներ ՀԱՊԿ և Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում:

Եվ ինչ-որ մեկին պետք էր Ռուսաստանում ապրող մեր հայրենակիցների գլուխը խառնակություն, շփոթություն, անըմբռնողություն, թերիմացություն մտցնել. ինչո՞ւ է Հայաստանի Ազգային հերոսը, ով փրկեց ողջ Ջանգեզուրի մարզը մուսավաթական Ադրբեջանի և նրան հովանավորող Թուրքիայի ցեղասպանությունից, ինչը կասեցրեց իսլամական աղեղի ստեղծումը Ռուսաստանի հարավային մատույցներում, և ով հայ ժողովրդի հպարտությունն է, ենթարկվում անպատվության: Գարեգին Նժդեհի անձին և գործունեությանը քաջածանոթ մարդիկ երբեք թույլ չէին տա իրենց այդքան նսեմ տողեր գրել այն մասին, որ «նրա ձեռքերը թաթախված են անմեղ սպանված ավելի քան 20 հազար խաղաղ բնակիչների արյան մեջ»: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ Գարեգին Նժդեհը ազատագրկման է դատապարտվել ստալինիզմի տարիներին, երբ անգամ աննշան զանցանքների համար մարդուն առանց դատ ու դատաստանի գնդակահարում էին: Եվ այդ ինչպե՞ս պատահեց, որ Գարեգին Նժդեհի հանդեպ նման «մարդասիրություն» ցուցաբերվեց... և նրան ազատագրկման դատապարտեցին, այլ ոչ թե գնդակահարեցին:

Ահա թե ինչի մասին պիտի մտածեին նման հրապարակումների հեղինակները: Ինչպես և այն մասին, որ Գարեգին Նժդեհն Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին իր սխրանքների ու ցուցաբերած արիության համար պարգևատրվել է Ռուսական կայսրության մարտական շքա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նշաններով՝ Սուրբ Վլադիմիրի, Սուրբ Աննայի, Գեորգիկյան III և II աստիճանի խաչերի: Սա շատ բանի մասին է վկայում:

– Եվ ո՞վ է կանգնած նման հրապարակումների հետևում:

– Դրանք չկայացած, գազազած քաղաքական գործիչներն են, ավելի շուտ՝ պոլիտիկանները, ովքեր այժմ հայտնվել են ՌԴ Պետդումայից և Դաշնության խորհրդից դուրս և «որսացվել» ու վարձվել են Ադրբեջանի կողմից: Նրանք այսուհետ ևս կաշվից դուրս են գալու, որպեսզի սասանեն հայ-ռուսական դաշնակցային հարաբերությունները: Մեծ ցավ և ավստասանք է առաջացնում այն, որ այդ ուժերի խոսափողն են դառնում ազնիվ մարդիկ, սույն պարագայում՝ Լյուդմիլա Կոզլովան: Նրա հետ, իմ կարծիքով, շատ ստորաբար են վարվել՝ իրականությանը չհամապատասխանող նյութեր տրամադրելով: Այս ամենի հետևում երևում են ոչ անհայտ սերգեևմարկովների ականջները, և սա շատ ցավալի է, քանի որ Լյուդմիլա Վյաչեսլավովնան Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև եղբայրական հարաբերությունների խորացման համոզված ջատագովն է: Հարցազրույցի վերջում կուզենայի հորդորել բարեկամներին. մի ոտնձգեք Հայաստանի Ազգային հերոսների դեմ ...

ԻՐԻՆԱ ԱԲՐՈՅԱՆ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ИЛЬХАМ АЛИЕВ ОЗВУЧИВАЕТ О НАЧАЛЕ ПРОЦЕССА ВОВЛЕЧЕНИЯ РОССИИ В ВОЙНУ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

(ЧАСТЬ I)

Итак, как сообщает АЗЕРТАДЖ, 8 февраля т. г. на VI съезде партии «Ени Азербайджан» (далее – ПЕА) с участием делегатов, представляющих 700 тысяч членов ПЕА, с речью выступил президент Азербайджана Ильхам Алиев. Можно было обойти вниманием сие явление, если бы не одно, на мой взгляд, весьма важное обстоятельство, а именно: несмотря на обилие явных признаков, мягко выражаясь, неуравновешенности оценок, содержащихся в выступлении апшеронского оратора, впервые за многие годы в его речи просматривалась четкая стратегия действий на самую ближайшую перспективу. Стратегия, автором которой, не приходится сомневаться, является не И. Алиев. Он всего лишь инструмент в руках кукловодов, которые мечтают дестабилизировать ситуацию не только в Республике Армения и Иране, но и в северокавказских республиках Российской Федерации. Авторство стратегии по дестабилизации принадлежит влиятельным политическим силам тех стран, кому снятся кошмары от одного лишь осознания свершившегося факта – уверенного возвращения России на Ближний Восток в качестве наиболее действенного игрока в этом сложном и взрывоопасном регионе мира. Он осознания того, что это новая военно-политическая реальность, которая не подлежит пересмотру.

Бесспорно, что сложившаяся в Сирии и в этом регионе ситуация сильно расстроила планы тех, кто разжигал внутрисирийский конфликт, рассчитывая, что тем самым будут созданы благоприятные условия для того, чтобы Сирия исчезла из регионального баланса сил в качестве одного из основных игроков. Ведь случись такое, открылись бы широкие возможности для установления своей гегемонии, к примеру, для Турции и Израиля в Ближневосточном регионе. Что же касается позиции США, то, будучи главным стратегическим союзником Израиля и союзником Турции по НАТО, Соединенные Штаты при вышеописанном раскладе сил всегда нашли бы способ не только сохранения, но и упрочения своих стратеги-

А. ГЕГАМЯН

ческих интересов в этом регионе. При этом отметим, что кажущееся сближение отношений Турции с Россией – это всего лишь примитивный политический кураж президента Турции Реджепа Эрдогана, исполненный в худших традициях византийского коварства. Впрочем, политика Эрдогана в кратковременной перспективе может дать ему дивиденды как внутри страны, так и в ходе политических торгов, преследующих цель продать себя подороже своим партнерам по НАТО, и в первую очередь США. Читатель вполне резонно может задаться вопросом – а при чем здесь речь апшеронского султана на VI съезде ПЕА? Чтобы ответить на этот вопрос, приведем отдельные выдержки из этого «исторического» выступления: «Должен также отметить, что мы не должны забывать и не забываем наши исторические земли. Это должно стать ориентиром для нашей дальнейшей деятельности, так же, как мы и сегодня работаем в данном направлении. Наши исторические земли – Иреванское ханство, Зангезур, Гейча. Об этом должно знать и молодое поколение, и весь мир. Рад, что в связи с этим вопросом – историей наших исконных земель сегодня создаются солидные научные труды, снимаются фильмы, организуются выставки. В предстоящие годы мы должны быть более активными в этом направлении, в различных уголках мира должны проводиться выставки, презентации. Потому что Иреван – наша историческая земля, и мы, азербайджанцы, должны вернуться на эти исторические земли. Это – наша политическая и стратегическая цель, и мы должны постепенно приближаться к ней».

Да, прочитав такое, можно понять объективность оценки, данной этому опусу со стороны известного российского публициста Александра Невзорова, озвученной им 14 февраля 2018 года на радиостанции «Эхо Москвы» во время авторской передачи «Невзоровские среды». Отвечая на вопрос корреспондента Ольги Журавлевой об отдельных проявлениях дикого отношения к недоношенным детишкам, которых в отдельных местах не разрешают даже хоронить, по ассоциации у Александра Глебовича пришло на память другое проявление дикости и кощунства, содержащееся в речи И. Алиева на VI съезде ПЕА. Надо полагать, что в его сознании прошла параллель с нравами сегодняшнего Азербайджана, который грубо извращает историю, что чревато губительными последствиями для судеб людей. Что же сказал на своей авторской передаче Александр Невзоров: «Тоже еще очень важный вопрос, это вопрос о сегодняшнем Азербайджане. И прекрасная иллюстрация к моим словам, зачем и почему нужна история и из чего история делается, о том, что это удивительное сырье, из которого можно сделать все что угодно. И там у нас есть уважаемый Алиев, который просто, кажется, опасный сумасшед-

ший с его разговорами о Ереване... Есть маньяк Эрдоган... Порошенко – отдельный фрукт. Есть гадкий Асад. Но даже на фоне этих персонажей у нас есть этот опасный сумасшедший в Азербайджане. Вот ему не то что бритвы, я бы не рекомендовал ему давать даже гвозди размером больше сантиметра, а лучше заменять их вообще зубочисткой – уважаемому Иьхаму. Он ведь высказал точку зрения о том, что необходимо присоединить Ереван, вернуть. Но это бы ладно, президентский маразм, президентская выходка. Но немедленно сбежались академики, историки и обосновали, надо сказать, этот маразм президентский. И этот миф уже создан, и он будет жить, и он когда-нибудь, рано или поздно, вызовет и кровопролитие, и разломы, и очевидные всплески ненависти. Это к разговору о том, как делаются – вот мы сейчас своими глазами видели – исторические фейки».

Трудно не согласиться с этими честными, глубокими и очень справедливыми оценками Александра Глебовича Невзорова. Невольно задаешься вопросом – неужели И. Алиев не знает, что Республика Армения является государством-участником Организации Договора о коллективной безопасности. Неужели никто из его ревностных поклонников-обожателей не информировал о том, что в статье 7 Устава ОДКБ (с изменениями на 10 декабря 2010 года) записано: «Для достижения целей Организации государства-члены принимают совместные меры к формированию в ее рамках действенной системы коллективной безопасности, обеспечивающей коллективную защиту в случае возникновения угрозы безопасности, стабильности, территориальной целостности и суверенитету и реализацию права на коллективную оборону, включая создание коалиционных (коллективных) сил Организации».

Более того, на что и на кого надеялся И. Алиев, когда своей речью не только проигнорировал, но, по существу, перечеркнул саму суть пяти совместных заявлений, сделанных в 2009 – 2013 гг. президентами стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ по урегулированию нагорно-карабахского конфликта – президентами России, США и Франции.

Напомню читателям, что в каждом из этих заявлений красной нитью проходит мысль, наиболее полно раскрытая в пятом совместном заявлении президентов Владимира Путина, Барака Обамы и Франсуа Олланда, принятом на полях саммита «большой восьмерки» в июне 2013 года в Эннискиллене (Северная Ирландия). Приведу выдержку из этого документа: «Мы (президенты РФ, США и Франции. – *А.Г.*) по-прежнему твердо уверены в том, что положения, содержащиеся в заявлениях наших стран, сделанных в последние четыре года, должны стать основой справедливого и прочного урегулирования нагорно-карабахского конфликта.

А. ГЕГАМЯН

Эти положения необходимо рассматривать как единое целое, так как любая попытка отдать предпочтение одним из них перед другими исключает возможность принятия сбалансированного решения.

Мы подтверждаем, что только урегулирование путем переговоров может привести к миру, стабильности и примирению, открывая возможности для регионального развития и сотрудничества. Применение военной силы, в результате которого сложилась текущая ситуация конфронтации и нестабильности, не разрешит конфликт. Возобновление военных действий будет иметь катастрофические последствия для населения региона и приведет к человеческим жертвам, дальнейшим разрушениям, росту числа беженцев, огромным финансовым затратам. Мы решительно призываем руководителей всех сторон еще раз подтвердить приверженность Хельсинкским принципам, в частности, принципам неприменения силы или угрозы применения силы, территориальной целостности, равноправия и права народов на самоопределение. Мы также обращаемся к ним с настоятельной просьбой воздержаться от действий и заявлений, которые могут усилить напряженность в регионе и привести к эскалации конфликта».

И как же соотнести с этой настоятельной просьбой сопредседателей МГ ОБСЕ перлы И. Алиева, озвученные в речи на VI съезде ПЕА, когда он самозабвенно заявлял: «Конечно, политика, проводимая нами в военной сфере, полностью оправдала себя. Мы уже много лет проводим эту политику... Сейчас все международные рейтинги отражают силу нашей армии. Эта сила позволяет нам решать любую задачу. Апрельские бои 2016 года наглядно показали врагу и всему миру, на что способна азербайджанская армия. Наша славная историческая победа на поле боя, конечно, создает и будет создавать новые возможности для справедливого решения вопроса. В предстоящие годы будет сделано все необходимое для усиления военного потенциала, для строительства армии». Вот так апшеронский султан понимает настоятельные призывы президентов стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ «о неприменении силы или угрозы применения силы». При этом следует особо подчеркнуть, что подходы стран-сопредседателей МГ ОБСЕ по урегулированию нагорно-карабахского конфликта в период после принятия Эннискилленского (2013 г.) Совместного заявления президентов МГ ОБСЕ не изменились.

Так, в декабре 2017 года по итогам заседания Совета министров иностранных дел ОБСЕ в Вене главы делегаций стран-сопредседателей МГ ОБСЕ по урегулированию – министр иностранных дел РФ, государственный секретарь США и постоянный представитель Франции приняли совместное заявление, в котором отмечается: «Мы, главы делегаций стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ – Министр иностранных

дел Российской Федерации Сергей Лавров, Государственный секретарь Соединенных Штатов Америки Рекс Тиллерсон и Постоянный представитель Франции Вероника Роже-Лакан – остаемся едиными в нашей приверженности делу мирного урегулирования нагорно-карабахского конфликта на основе основных принципов Хельсинкского Заключительного акта, в том числе неприменения силы или угрозы применения силы, территориальной целостности, равных прав и самоопределения народов». Что же касается вышеприведенной бравады И. Алиева об «апрельских боях 2016 года, показавших, на что способна азербайджанская армия», то в «подтверждение» этой небылицы приведем докладную записку главы Генштаба Азербайджана Н. Садыкова министру обороны З. Гасанову, в которой говорится о реальном количестве людских потерь азербайджанской армии. Так, со 2 по 6 апреля 2016 года потери Вооруженных сил Азербайджана составили 558 убитых (отметим, что потери Вооруженных сил Нагорно-Карабахской Республики были в 5,5 раза меньше) и 1293 раненых. Ниже приводим текст указанной выше докладной записки (копия подлинника прилагается):

**Министру обороны Азербайджанской Республики,
генерал-полковнику З. Гасанову**

Уважаемый господин министр,

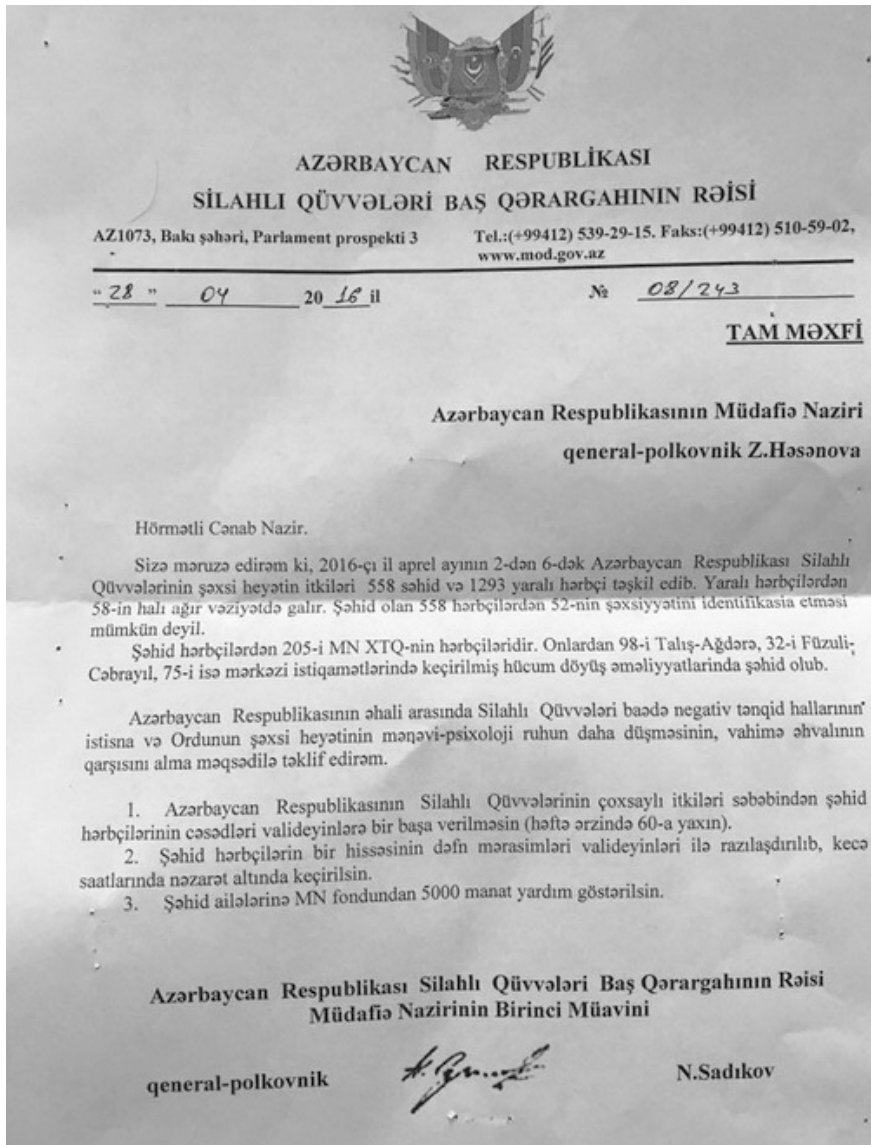
Докладываю вам, что в период с 2 по 6 апреля общие потери личного состава ВС АР составили 558 убитых и 1293 раненых военнослужащих. 58 из раненых военнослужащих находятся в крайне тяжелом состоянии. Из 558 погибших военнослужащих личности 52 идентифицировать не представляется возможным.

205 из погибших являются военнослужащими спецназа МО. 98 из них погибли во время наступательных боевых действий, осуществляемых в Талиш-Агдеринском (Мартакерт), 32 – Физули-Джебраильском, а 75 – в центральном направлениях.

В целях искоренения отрицательной критики в отношении вооруженных сил со стороны населения АР, дальнейшего падения морально-боевого духа личного состава армии и панических настроений среди личного состава предлагаю:

1. Передачу трупов погибших военнослужащих ВС АР не осуществлять одновременно (около 60 в неделю).
2. Церемонии погребения части погибших военнослужащих по согласованию с родителями производить в ночные часы – под контролем.
3. Семьям погибших из фонда МО перечислить по 5 тыс. манатов.

Генерал-полковник Н. Садыков

И. Алиев, дезинформируя население о подлинных потерях ВС Азербайджана, разглагольствует о том, что якобы: «В результате наших усилий (то бишь азербайджанских. – А.Г.) Армения превратилась в политический, экономический, энергетический, транспортный тупик и дальнейшее развитие этой страны, конечно, очень темное». Видимо, для апшеронского султана членство Армении с января 2015 года в Евразийском экономическом союзе и уж тем более подписание официальным Ереваном 24 ноября 2017 года в Брюсселе Договора о всеобъемлющем и расширенном партнерстве Армения – ЕС является весьма странным под-

тверждением «политического тупика», в котором якобы оказалась Армения. А свидетельством «экономического тупика», в котором, по мнению И. Алиева, якобы оказалась наша страна, видимо, стали последние данные внешнеэкономической деятельности Республики Армения, столь безжалостно опубликованные Национальной статистической службой (далее – НСС) РА. Так, в январе-декабре 2017 года, как свидетельствует НСС («Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-декабре 2017 года», стр. 121), внешнеторговый оборот Армении в минувшем году в сравнении с 2016 годом обеспечил темп роста 126,9%, причем удельный вес внешнеторгового оборота со странами СНГ в общем объеме составил 30,3%, а со странами Европейского Союза – 24%. Не говоря уже о том, что темп роста экспорта из Армении в январе-декабре 2017 года в сравнении с 2016 годом составил 125,2%. Что же касается энергетического тупика, о котором грезит апшеронский властитель, то и здесь его ждет глубокое разочарование.

Отметим лишь, что опыт Армении в сфере возобновляемой энергетики, за которой будущее, как было отмечено в ходе состоявшегося в первых числах ноября 2017 года в Ташкенте 51-го заседания электроэнергетического совета СНГ, был особо отмечен и признан весьма поучительным. Так что, увы, потуги Ильхама Гейдаровича и в этом его утверждении тщетны, а самое главное в том, что он бессилен помешать реализации стратегической парадигмы развития электроэнергетики Армении, в основе которой – курс на всемерное развитие возобновляемой энергетики, основывающийся на строительстве крупных гелио (солнечных) электростанций. Хотя, видимо, из детских воспоминаний у него запечатлелась сказка Корнея Чуковского «Краденое солнце» и он, как и печально известный герой этой сказки – крокодил, возомнил, что тоже сможет солнце, светящееся почти целый год над Арменией, проглотить. А «если только захочет, то и луну проглотит».

Касаясь дальнейших изысков И. Алиева относительно всестороннего тупика, в котором якобы оказалась Армения, складывается впечатление, что его мысли нет-нет да переносятся в отдаленную тупиковую деревушку Сисианского района Армянской ССР, где долгие годы жила семья Гейдара Алиева. Надо признать, что эта деревушка, увы, была очень отсталой, что, судя по всему, наложило свой негативный отпечаток на сознание последующих поколений селян. В этой связи хотелось бы просто напомнить И. Алиеву, что в XXI веке, когда бурно развиваются информационные технологии и пр., и пр., он бессилен изолировать Армению «от всех международных проектов», которые в его сознании

А. ГЕГАМЯН

ассоциируются лишь с нефте- и газопроводами, которые, однако, в случае развязывания со стороны Азербайджана новой агрессии в отношении Нагорно-Карабахской Республики или Армении, могут быть в одночасье взорваны. Думается, что Ильхам Гейдарович не понаслышке знает, что нефть и газ легко воспламеняются и долго горят.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ИЛЬХАМ АЛИЕВ ОЗВУЧИВАЕТ О НАЧАЛЕ ПРОЦЕССА ВОВЛЕЧЕНИЯ РОССИИ В ВОЙНУ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

(ЧАСТЬ II)

Речь президента Азербайджана Ильхама Алиева на VI съезде ПЕА, четверть которой была посвящена Армении и Нагорно-Карабахской Республике и сводилась к обоснованию неизбежности развязывания новой военной агрессии против двух армянских государств, для нас была вполне ожидаемой. Ведь в течение многих лет страны-сопредседатели МГ ОБСЕ практически никак не реагировали на откровенно пренебрежительное отношение апшеронского султана к настоятельным призывам президентов, глав внешнеполитических ведомств России, США и Франции. Более того, без реагирования оставались и действия Азербайджана, идущие вразрез с принятыми на высоком уровне договоренностями. Все это руководством Азербайджана было воспринято как молчаливое одобрение, в частности, также и милитаризации этой страны. В этих условиях политологи, считающиеся рупором азербайджанских властей, уже открыто заявляли и «обосновывали» необходимость того, что «турецкие военные базы должны обосноваться и на территории Азербайджана, в том числе и в Нахичеване, и пусть никто не говорит, что Турция – член НАТО и якобы не имеет права без соглашения с Брюсселем открыть в третьей стране базу.

Турция ведь открыла базу в Катаре, и никаких претензий со стороны НАТО не было. Значит то же самое можно сделать в Азербайджане» («Турция может и должна иметь военную базу в Азербайджане», EADaily, 28 октября 2017 г.). Видимо, у окол властных политологов Азербайджана еще свежи в памяти действия турецкого руководства в дни четырехдневной апрельской войны 2016 года: в то время как Россия, Евросоюз, ООН призывали Азербайджан к прекращению военных действий против Нагорного Карабаха, президент Турции Эрдоган настоятельно призывал азерб-

байджанское руководство к продолжению военных действий до победного конца, при этом клятвенно заявлял о всемерной поддержке Турции Азербайджану. У читателя, естественно, может возникнуть вопрос – а какова была роль США? Так вот 13 февраля 2018 г. был предан огласке ежегодный доклад «Всемирная оценка угроз», опубликованный директором национальной разведки США Дэниелом Коутсом. В части доклада, посвященной Нагорному Карабаху, отмечается, что «нежелание обеих сторон идти на компромисс, усиление давления со стороны, стабильная военная модернизация Азербайджана и приобретение Арменией нового российского оружия в 2018 году могут привести к крупномасштабным боевым действиям между Арменией и Азербайджаном», которые, как говорится в докладе, могут вовлечь Россию для оказания поддержки своему региональному союзнику. Следуя логике этого ежегодного доклада, Турция и Израиль, которые являются поставщиками самого современного оружия Азербайджану, также могут быть вовлечены в конфликт для оказания поддержки своему региональному союзнику. Более того, не далее как 30 октября 2017 года президент Турции Реджеп Эрдоган в интервью азербайджанским агентствам TREND, АЗЕРТАДЖ и АРА заявил: «Нагорно-карабахская проблема – это такая же кровоточащая рана для Турции, как и для Азербайджана... К сожалению, до тех пор, пока Армения не прекратит оккупацию азербайджанских территорий, решить этот вопрос будет невозможно. Оккупации должен быть незамедлительно положен конец на основе принципов территориальной целостности, суверенитета и международно-признанных границ Азербайджана... Считаем, что международное сообщество во главе с Минской группой ОБСЕ должно более активно работать по урегулированию нагорно-карабахской проблемы». Президент Турции, с одной стороны, крайне опасно интерпретирует свое видение урегулирования конфликта, при этом полностью игнорируя предупреждение президентов стран-сопредседателей МГ ОБСЕ о том, что: «Эти положения (имеются в виду три основополагающих принципа урегулирования конфликта – неприменения силы или угрозы применения силы, территориальной целостности, равноправия и права народов на самоопределение) необходимо рассматривать как единое целое, так как любая попытка отдать предпочтение одному из них перед другими исключает возможность принятия сбалансированного решения».

Что же касается поставок Израилем оружия Азербайджану, то приведем выдержку из стенограммы заявления премьер-министра Израиля Биньямина Нетаньяху и Ильхама Алиева, сделанного в декабре 2016

года. «Мы активно сотрудничаем в области оборонной промышленности, и это сотрудничество продолжается уже многие годы. Я приведу одну цифру, чтобы проиллюстрировать, насколько масштабно это сотрудничество: сумма контрактов между азербайджанскими и израильскими компаниями по закупке оборонного оборудования приближается к 5 миллиардам долларов», – приводятся слова Алиева в англоязычной стенограмме заявлений обоих лидеров, которую распространила пресс-служба Нетаньяху. При этом следует отметить, что продаваемая израильская военная техника всегда относится к последнему поколению, не уступая аналогичным образцам американской, британской, немецкой или итальянской, а часто и превосходя их. Однако почему-то в ежегодном докладе «Всемирная оценка угроз» этому факту и его последствиям не уделяется соответствующего внимания, как в случае с «приобретенным Арменией новым российским оружием». Не говорз уже о том, что Баку закупает у Израиля не только вооружение, но и военные технологии, к примеру, по производству ракет и ударных беспилотников. Что же касается все еще будто бы сохраняющейся напряженности между Израилем и Турцией, то это вовсе даже и нескрываемый торг об усилении каждой из сторон своей роли и влияния на Ближнем Востоке. И самым отвратительным проявлением этого торга является манипулирование Израилем вопроса признания Геноцида армян в Османской империи в увязке с конъюнктурой, сложившейся на данный период времени в двусторонних израильско-турецких отношениях. Самое последнее подтверждение сказанного – факт непринятия Кнессетом Израиля законопроекта о Геноциде армян. Так, на пленарном заседании Кнессета 14 февраля т. г. был обсужден законопроект о дне памяти жертв Геноцида армян. Он был отклонен соотношением голосов 41 – «против» и 28 – «за», воздержавшихся не было. Израиль традиционно воздерживается от признания Геноцида армян, чтобы, как признаются сами израильские политики, «не злить Турцию». И это далеко не случайно, видимо, стратегические интересы Турции и Израиля в регионе Ближнего Востока и в отношении Исламской Республики Иран не так-то уж и противоположны. Однако это тема отдельного анализа. Думается, из сказанного можно сделать вывод о том, что воинственная речь И. Алиева на VI съезда ПЕА, оценки, содержащиеся в ежегодном докладе «Всемирная оценка угроз», опубликованном директором Национального разведывательного управления США Дэниелом Коутсом, упоминание России в этом докладе более 60 раз, непринятие Кнессетом Израиля законопроекта о дне памяти Геноцида армян (дабы не злить

А. ГЕГАМЯН

Турцию), сомнительная военная операция турецкой армии «Оливковая ветвь» против курдов, которых активно поддерживают США, являющиеся союзником Турции по НАТО, свидетельствуют о том, что в сирийском запутанном узле создается несколько обновленная версия управляемого хаоса, в который постараются обязательно вовлечь Иран и Россию. Причем, по замыслу авторов этой стратегии, если в регионе Южного Кавказа сынициировать начало военных действий, как к тому призывает апшеронский султан, то Россия будет вовлечена в новый военный конфликт, о чем «пророчествует» и Дэн Коутс. Сопоставление всех этих фактов говорит о том, что Ильхам Алиев в своей речи на VI съезде ПЕА по существу озвучил о начале процесса вовлечения России в войну на Южном Кавказе. Что на самом деле побудило его сделать это, станет ясно в самое ближайшее время.

В заключение хотелось бы отметить, что 13 – 15 февраля т. г. состоялся рабочий визит в Российскую Федерацию делегации Национального Собрания Республики Армения во главе с Председателем НС РА А. С. Бабляном. Мне выпала честь быть в составе делегации и поделиться своими раздумьями и тревогами о событиях, разворачивающихся в нашем регионе, во время встречи с сопредседателем российской части Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания Республики Армения и Федерального Собрания Российской Федерации, Национальным героем Армении Николаем Ивановичем Рыжковым и его заместителем по Межпарламентской комиссии по сотрудничеству, сенатором РФ Игорем Константиновичем Чернышенко. Коллеги из Федерального Собрания с большим вниманием и заинтересованностью выслушали мои доводы, что в немалой степени подвигло меня написать эту статью о моем видении ситуации, складывающейся в южном подбрюшье России. Свою определенную роль в пользу этой публикации сыграла и вся атмосфера пребывания делегации НС РА в Государственной Думе и Совете Федерации, полное взаимопонимание и идентичность подходов в оценке актуальных проблем, волнующих наши страны. И это особенно четко проявилось во время встречи Председателя Госдумы РФ Вячеслава Викторовича Володина, Председателя Совета Федерации Валентины Ивановны Матвиенко с Председателем НС РА Ара Саеновичем Бабляном. Особо хотелось бы отметить высокую оценку, данную российско-армянскому стратегическому союзу со стороны лидеров фракций «Единая Россия» Сергея Ивановича Неверова, КПРФ Геннадия Андреевича Зюганова и лидера фракции ЛДПР Владимира Вольфовича Жириновского, а также председателя Комитета ГД по делам Содружества неза-

висимых государств, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Леонида Ивановича Калашникова.

Хочу подчеркнуть, что в ходе недавно завершившегося рабочего визита делегации НС РА в Российскую Федерацию было вновь со всей убедительностью заявлено – стратегический союз России и Армении незыблем и на века.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԻԼՀԱՄ ԱԼԻԵՎԸ ՀՆՉԵՑՆՈՒՄ Է ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԳՐԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՍԿՍԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ՄԱՍ 1)

Եվ այսպես, ինչպես տեղեկացնում է АЗЕРТАДЖ-ը, ս. թ. փետրվարի 8-ին, «Ենի Ագերբայջան» կուսակցության (այսուհետ՝ ԵԱԿ) VI համագումարում, որին մասնակցում էին ԵԱԿ-ն ներկայացնող 700 հազար անդամների պատվիրակները, ելույթով հանդես է եկել Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը: Կարելի էր և անուշադրության մատնել սույն երևույթը, եթե չլիներ, ըստ իս, մի շատ կարևոր հանգամանք, այն է. չնայած ափշերոնցի հռետորի ելույթում պարունակվող գնահատականների, մեղմ ասած, անհավասարակշռության ակնհայտ նշանների առատությանը՝ երկար տարիների ընթացքում առաջին անգամ նրա խոսքում նկատվեց ամենամոտ ապագային միտված գործողությունների հստակ ռազմավարություն:

Ռազմավարություն, որի հեղինակը, անկասկած, Ի. Ալիևը չէ: Նա ընդամենը գործիք է տիկնիկավարների ձեռքին, որոնք երազում են ապակայունացնել իրավիճակը ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետությունում և Իրանում, այլ նաև Ռուսաստանի Դաշնության հյուսիսկովկասյան հանրապետություններում: Ապակայունացման ռազմավարության հեղինակներն այն երկրների ազդեցիկ քաղաքական ուժերն են, որոնք երազում մղձավանջներ են տեսնում լոկ այն կատարված փաստի գիտակցումից, որ Ռուսաստանը վստահ վերադառնում է Մերձավոր Արևելք որպես ամենագործուն դերակատար աշխարհի այդ բարդ ու պայթյունավտանգ տարածաշրջանում: Այն գիտակցումից, որ սա ռազմաքաղաքական նոր իրողություն է, որը վերանայման ենթակա չէ: Անվիճելի է, որ Սիրիայում և այդ տարածաշրջանում ստեղծված իրավիճակը խափանել է նրանց ծրագրերը, ովքեր հրահրել են ներսիրիական հակամարտությունը՝ հույս ունենալով, որ դրանով նպաստավոր պայմաններ կստեղծվեն, որպեսզի Սիրիան՝ որպես հիմնական խաղացողներից մեկը, դուրս մնա ուժերի տարածաշրջանային հավասարակշռությունից: Չէ՞ որ, եթե նման բան լիներ, ապա լայն հնարավորություններ կբացվեին, օրինակ, Թուրքիայի և Իսրայելի համար՝ մերձավորարևելյան տարածաշրջանում իրենց հեգեմոնիան հաստատելու առումով: Իսկ ինչ վերաբերում է ԱՄՆ դիրքորոշմանը, ապա, Իսրայելի գլխավոր ռազմա-

վարական դաշնակիցը և ՆԱՏՕ-ի գծով Թուրքիայի դաշնակիցը լինելով, Միացյալ Նահանգները ուժերի վերը ներկայացված դասավորության պարագայում միշտ էլ այդ տարածաշրջանում իր ռազմավարական շահերը ոչ միայն պահպանելու, այլև ամրակայելու միջոց կգտներ: Ընդ որում՝ նշենք, որ Ռուսաստանի հետ Թուրքիայի թվացյալ մերձեցումը լոկ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Էրդողանի պարզունակ քաղաքական «կուրաժն» է՝ բյուզանդական նենգության վատագույն ավանդույթներով կատարված: Ի դեպ, Էրդողանի քաղաքականությունը կարճաժամկետ հեռանկարում կարող է նրա համար դիվիդենդներ ապահովել ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ քաղաքական սակարկությունների ընթացքում, որոնք հետապնդում են ՆԱՏՕ-ի գծով գործընկերներին և, առաջին հերթին, ԱՄՆ-ին իրեն ավելի թանկ վաճառելու նպատակ:

Ընթերցողն իրավացիորեն կարող է հարց տալ. իսկ ի՞նչ կապ ունի այստեղ ԵԱԿ VI համագումարում ավշերոնցի սուլթանի արտասանած ճառը: Այս հարցին պատասխանելու համար մի քանի մեջբերումներ կատարենք այդ «պատմական» ելույթից. «Պետք է նշեն նաև, որ մենք չպետք է մոռանանք և չենք մոռանում մեր պատմական հողերը:

Դա պետք է դառնա մեր հետագա գործունեության կողմնորոշիչը, ինչպես և մենք այսօր էլ աշխատում ենք այդ ուղղությամբ: Մեր պատմական հողերն են Իրևանի խանությունը, Ջանգեզուրը, Գեյջան: Այս մասին պետք է իմանա և՛ երիտասարդ սերունդը, և՛ ողջ աշխարհը: Ուրախ եմ, որ այս հարցի՝ մեր բուն հողերի պատմության հետ կապված, այսօր ստեղծվում են պատկառելի գիտական աշխատություններ, նկարահանվում են ֆիլմեր, կազմակերպվում են ցուցահանդեսներ: Առաջիկա տարիներին մենք պետք է ավելի ակտիվ լինենք այս ուղղությամբ, աշխարհի տարբեր անկյուններում պետք է իրականացվեն ցուցահանդեսներ, շնորհանդեսներ: Որովհետև Իրևանը մեր պատմական հողն է, և մենք՝ ադրբեջանցիներս, պետք է վերադառնանք այդ հողեր: Սա մեր քաղաքական և ռազմավարական նպատակն է, և մենք պետք է մոտենանք դրան»: Այո, նման բան կարդալով կարելի է հասկանալ սույն մտավարժանքին ռուս հայտնի հրապարակախոս Ալեքսանդր Նևգորովի գնահատականի օբյեկտիվությունը, որը նա տվել է 2018թ. փետրվարի 14-ին, «Էխո Մոսկվի» ռադիոկայանի եթերից, իր հեղինակային «Նևգորովյան չորեքշաբթիներ» հաղորդման ժամանակ: Պատասխանելով թղթակից Օլգա Ժուրավյովայի՝ վաղաժին մանուկների հանդեպ վայրի վերաբերմունքի առանձին դրսևորումների մասին հարցին, որոնց որոշ վայրերում անգամ թաղել չեն թույլատրում, Ալեքսանդր Գլեբովիչը, զուգորդելով դեպքերը, մտաբերեց վայրի և նենգ վերաբերմունքի մեկ այլ դրսևորում, որը տեղ էր գտել ԵԱԿ VI համագումարում Ի. Ալիևի ելույթում. պետք է կարծել, որ նրա գիտակցության մեջ զուգահեռ անցկացվեց այսօրվա Ադրբեջանի բարքերի հետ, որը կոպտորեն խեղաթյուրում է պատմությունը, ինչը հղի է կործանարար հետևանքներով մարդկանց ճակատագրի համար: Ի՞նչ ասաց

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ալեքսանդր Նևզորովն իր հեղինակային հաղորդման ժամանակ. «Էլի մի շատ կարևոր հարց է այսօրվա Ադրբեջանի մասին հարցը: Եվ իմ խոսքերի հիանալի ցուցադրումն է այն, թե ինչու և ինչի համար է պետք պատմությունը և ինչից է այն սարքվում, այն մասին, որ դա զարմանալի հումք է, որից կարելի է սարքել ինչ ուզես: Եվ այնտեղ մենք ունենք հարգելի Ալիևին, որը պարզապես, թվում է, վտանգավոր գիժ է՝ Երևանի մասին իր խոսակցություններով... Կա մուլագար էրդողանը... Պորոշենկոն մի առանձին պտուղ է: Կա զգվելի Ասադը: Բայց անգամ այս պերսոնաժների ֆոնին մենք ունենք այդ վտանգավոր գժին Ադրբեջանում: Այ, նրան ես ոչ թե ածելի, անգամ մեկ սանտիմետրից ավելի մեծ մեխ թույլ չէի տա, որ տային, և ավելի լավ կլինի առհասարակ դրանց փոխարեն ատամփորիչ տալ հարգարժան Իլհամին: Նա չէ՞ որ տեսակետ է հայտնել, թե հարկավոր է վերամիացնել Երևանը, վերադարձնել: Դե, ասենք թե՛ լավ, նախագահական մարազն է, նախագահական հնարք: Բայց անմիջապես վրա տվեցին ակադեմիկոսները, պատմաբանները և հիմնավորեցին, պետք է ասել, նախագահական այդ զառանցանքը: Եվ այդ առասպելն արդեն ստեղծվել է, և այն ապրելու է, և այն երբևէ, վաղ թե ուշ, և՛ արյունահեղություն, և՛ բեկումներ, և՛ ատելության ակնհայտ բռնկումներ է առաջացնելու: Սա՛ այն խոսակցության մասին, թե ինչպես են արվում, այ, հիմա մենք մեր աչքով տեսանք, պատմական ֆեյքերը»: Դժվար է չհամաձայնել Ալեքսանդր Գլեբովիչ Նևզորովի այս անկեղծ, խոր և շատ արդարացի գնահատականների հետ: Ակամա հարց ես տալիս. մի՞թե Ի. Ալիևը չգիտի, որ Հայաստանի Հանրապետությունը Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության մասնակից պետություն է: Մի՞թե նրա նախանձախնդիր երկրպագու-պաշտողներից ոչ մեկը չի տեղեկացրել նրան, որ ՀԱՊԿ Կանոնադրության 7-րդ հոդվածում (2010թ. դեկտեմբերի 10-ի փոփոխություններով) գրված է. «Կազմակերպության նպատակներին հասնելու համար անդամ պետությունները նրա շրջանակներում հավաքական անվտանգության գործուն համակարգի ձևավորման համատեղ միջոցներ են ձեռնարկում, որն ապահովելու է հավաքական պաշտպանություն անվտանգությունը, կայունությունը, տարածքային ամբողջականությունը և ինքնիշխանությունը վտանգող սպառնալիքի ծագման դեպքում և հավաքական պաշտպանության իրավունքի իրագործումը, ներառյալ Կազմակերպության կռաւիցիոն (հավաքական) ուժերի ստեղծումը»: Ավելին, ինչի՞ և ո՞ւմ վրա էր հույսը դնում Ի. Ալիևը, երբ իր ելույթով ոչ միայն արհամարհում, այլև, ըստ էության, ջնջում էր 2009 – 2013թթ. ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների՝ Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի և Ֆրանսիայի նախագահների՝ ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ արված հինգ համատեղ հայտարարությունների բովանդակությունը: Ընթերցողներին հիշեցնեմ, որ այդ հայտարարություններից յուրաքանչյուրում կարմիր թելի պես անցնում է այն միտքը, որն առավել լիովին բացահայտվում է նախագահներ Վլադիմիր Պուտինի, Բարաք Օբա-

մայի և Ֆրանսուա Օլանդի հինգերորդ համատեղ հայտարարությունում՝ ընդունված 2013թ. հունիսին Էնիսկիլենում (Հյուսիսային Իռլանդիա) անցկացված «Մեծ ութնյակի» գագաթաժողովի շրջանակներում: Մեջբերում կատարեմ այդ փաստաթղթից. «Մենք (ՌԴ, ԱՄՆ և Ֆրանսիայի նախագահները – Ա.Գ.), ինչպես և նախկինում, լիովին համոզված ենք, որ մեր երկրների՝ վերջին չորս տարիներին արված հայտարարություններում պարունակվող դրույթները պետք է դառնան դարաբաղյան հակամարտության արդար և կայուն կարգավորման հիմքը: Այդ դրույթները պետք է դիտարկել որպես մեկ ամբողջություն, քանի որ դրանցից որոշներին մյուսների հանդեպ նախապատվություն տալու յուրաքանչյուր փորձ բացառում է հավասարակշռված որոշում ընդունելու հնարավորությունը: Մենք հաստատում ենք, որ միայն բանակցությունների միջոցով ձեռք բերված կարգավորումը կարող է հանգեցնել խաղաղության, կայունության և հաշտեցման՝ հնարավորություններ բացելով տարածաշրջանային զարգացման և համագործակցության համար: Ռազմական ուժի կիրառումը, ինչի արդյունքում ստեղծվել է դիմակայության և անկայունության ընթացիկ իրավիճակը, հակամարտությունը չի լուծի: Մարտական գործողությունների վերսկսումը աղետալի հետևանքներ կունենա տարածաշրջանի բնակչության համար և կհանգեցնի մարդկային զոհերի, հետագա ավերածությունների, փախստականների թվի ավելացման, հսկայական ֆինանսական ծախսերի: Մենք վճռականորեն կոչ ենք անում բոլոր կողմերի ղեկավարներին մեկ անգամ ևս հաստատել հավատարմությունը Հելսինկյան սկզբունքներին, մասնավորապես՝ ուժի կամ ուժի կիրառման սպառնալիքի չկիրառման, տարածքային ամբողջականության, ժողովուրդների իրավահավասարության և ինքնորոշման իրավունքի սկզբունքներին: Մենք նաև դիմում ենք նրանց համառ խնդրանքով՝ ձեռնպահ մնալ այնպիսի գործողություններից և հայտարարություններից, որոնք կարող են ուժեղացնել լարվածությունը տարածաշրջանում և հանգեցնել հակամարտության սրման»:

Եվ ինչպե՞ս հարաբերակցել այս հորդորի հետ Ի. Ալիևի՝ ԵԱԿ VI համագումարում արտաբերած «գոհարները», երբ ինքնամոռաց հայտարարում էր. «Իհարկե, ռազմական ոլորտում մեր կողմից վարվող քաղաքականությունը լիովին արդարացրել է իրեն: Մենք արդեն շատ տարիներ իրականացնում ենք այդ քաղաքականությունը... Հիմա բոլոր միջազգային վարկանիշներն արտացոլում են մեր բանակի ուժը: Այդ ուժը թույլ է տալիս մեզ լուծել ցանկացած խնդիր: 2016թ. ապրիլյան մարտերը թշնամուն և ողջ աշխարհին ցույց տվեցին, թե ինչի է ընդունակ ադրբեջանական բանակը: Մեր փառահեղ պատմական հաղթանակը մարտադաշտում, իհարկե, ստեղծում և ստեղծելու է նոր հնարավորություններ հարցի արդարացի լուծման համար: Առաջիկա տարիներին կարվի անհրաժեշտ ամեն ինչ ռազմական պոտենցիալի ուժեղացման, բանակաշինության համար»: Ահա այսպես է ափշերոնցի սուլթանը հասկանում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Երկրների նախագահների համառ հորդորները «ուժի կամ ուժի կիրառման սպառնալիքի չկիրառման մասին»: Ընդ որում, հարկ է առանձնապես ընդգծել, որ ԵԱՀԿ ՄԽ համանախագահող երկրների մոտեցումները ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորմանը ԵԱՀԿ ՄԽ նախագահների կողմից Էնիսկիլենում 2013թ. ընդունված համատեղ հայտարարությունից հետո անցած ժամանակաշրջանում չեն փոխվել: Այսպես, 2017թ. դեկտեմբերին ԵԱՀԿ արտգործնախարարների խորհրդի նիստի (Վիեննա) արդյունքներով՝ ԵԱՀԿ ՄԽ համանախագահող երկրների պատվիրակությունների ղեկավարները՝ ՌԴ արտգործնախարարը, ԱՄՆ պետքարտուղարը և Ֆրանսիայի մշտական ներկայացուցիչը, կարգավորման վերաբերյալ համատեղ հայտարարություն ընդունեցին, որում նշվում է. «Մենք՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների պատվիրակությունների ղեկավարներս, Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովը, ԱՄՆ պետքարտուղար Ռեքս Թիլերսոնը և Ֆրանսիայի մշտական ներկայացուցիչ Վերոնիկ Ռոժե-Լականը, մնում ենք միակարծիք ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման գործին մեր հավատարմության մեջ՝ Հելսինկյան Եզրափակիչ ակտի հիմնական, այդ թվում ուժի կամ ուժի կիրառման սպառնալիքի չկիրառման, տարածքային ամբողջականության և ժողովուրդների հավասար իրավունքների և ինքնորոշման իրավունքի սկզբունքների հիման վրա»:

Իսկ ինչ վերաբերում է Ի. Ալիևի՝ վերը բերված հոխորտանքին «2016թ. ապրիլյան մարտերը թնամուն և ողջ աշխարհին ցույց տվեցին, թե ինչի է ընդունակ ադրբեջանական բանակը», ապա, «ի հաստատումն» այս հերյուրանքի, մեջբերենք Ադրբեջանի Զինված ուժերի Գլխավոր շտաբի պետ Ն. Սադիկովի զեկուցագիրը պաշտպանության նախարար Զ. Հասանովին, որում խոսվում է ադրբեջանական բանակի մարդկային կորուստների իրական թվաքանակի մասին: Այսպես, 2016թ. ապրիլի 2 – 6-ը Ադրբեջանի Զինված ուժերի կորուստը կազմել է՝ 558 սպանված (նշենք, որ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Զինված ուժերի կորուստը 5,5 անգամ ավելի քիչ է եղել) և 1293 վիրավոր: Ստորև ներկայացնում ենք վերը նշված զեկուցագրի տեքստը (բնօրինակի պատճենը կցվում է).

Ադրբեջանական Հանրապետության պաշտպանության նախարար,
գեներալ-գնդապետ Զ. Հասանովին

Հարգելի պարոն նախարար,

Ձեկուցում եմ Ձեզ, որ ապրիլի 2-ից մինչև 6-ը ԱՀ ՁՈւ անձնակազմի ընդհանուր կորուստները կազմել են 558 սպանված և 1293 վիրավոր զինծառայող: Վիրավոր զինծառայողներից 58-ը գտնվում են ծայրահեղ ծանր վիճակում: 558 զոհված զինծառայողներից 52-ի անձը պարզել անհնար է թվում:

Զոհվածներից 205-ը ՊՆ հատուկ նշանակության զորքերի զինծառայողներ են: Նրանցից 98-ը զոհվել է հարձակողական մարտական գործողությունների ժամանակ, որոնք իրականացվել են Թալիշ-Աղդերե (Մարտակերտ), 32-ը՝ Ֆիզուլի-Ջեբրահիլ, իսկ 75-ը՝ կենտրոնական ուղղություններով:

ԱՀ բնակչության կողմից Ջինված ուժերի հանդեպ բացասական քննադատությունը, բանակի անձնակազմի բարոյամարտական ոգու հետագա անկումը և անձնակազմի խուճապային տրամադրությունները բացառելու նպատակով առաջարկում են.

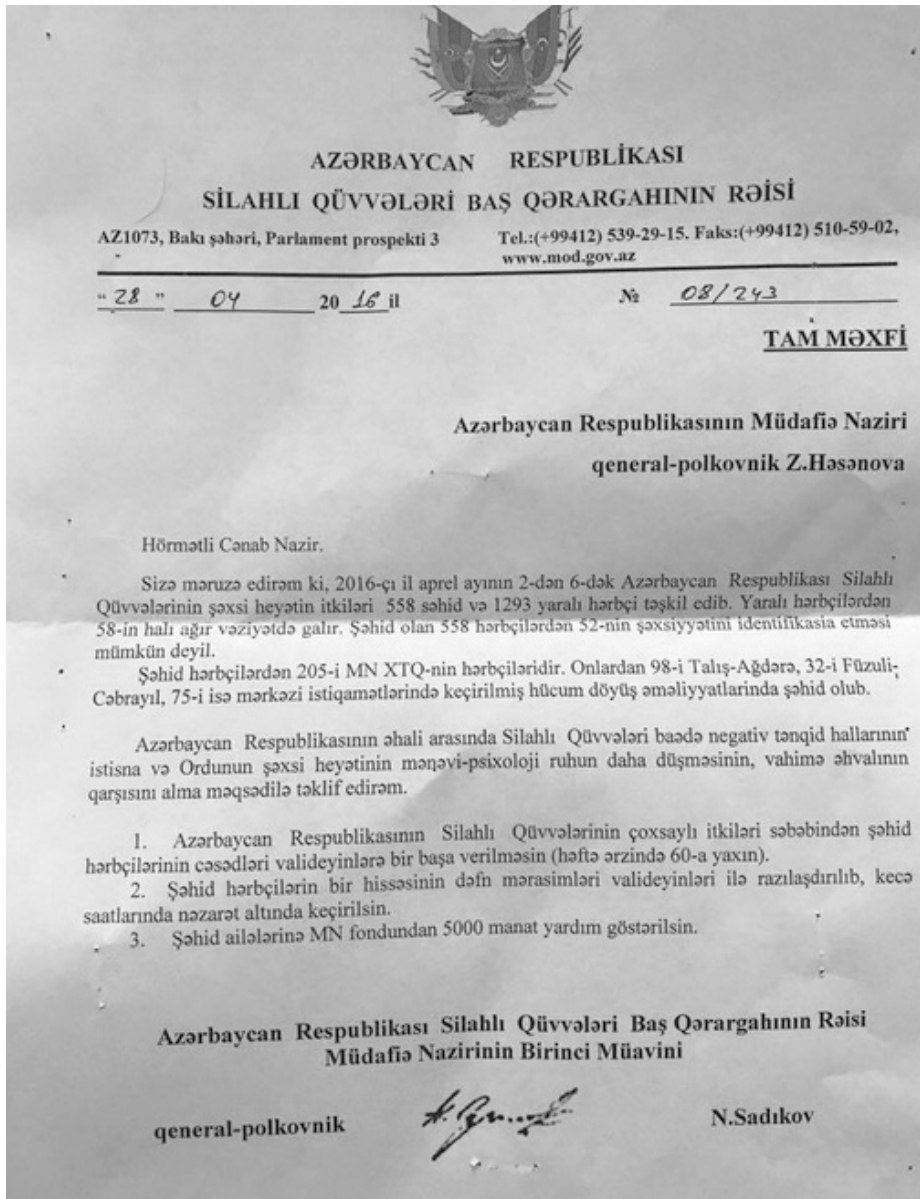
1. ԱՀ ՋՈւ զոհված զինծառայողների դիակների հանձնումը չիրականացնել միաժամանակ (շաբաթը՝ մոտ 60):

2. Զոհված զինծառայողների թաղման արարողությունները, ծնողների հետ համաձայնեցմամբ, կատարել գիշերային ժամերին՝ վերահսկողության տակ:

3. Զոհվածների ընտանիքներին ՊՆ ֆոնդից հատկացնել 5 հազարական մանաթ:

Գեներալ-գնդապետ Ն. Սադիկով

Ադրբեջանի ՋՈւ կրած իրական կորուստների մասին բնակչությանն ապատեղեկացնելով՝ Ի. Ալիևը ճամարտակում է այն մասին, թե, իբր. «Մեր (ասել է թե՛ ադրբեջանական – Ա.Գ.) գործողությունների արդյունքում Հայաստանը վերածվել է քաղաքական, տնտեսական, էներգետիկ, տրանսպորտային փակուղու, և այդ երկրի հետագա զարգացումը, իհարկե, շատ մթին է»: Ափշերոնցի սուլթանի համար, ըստ երևույթին, 2015թ. հունվարից Հայաստանի անդամությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը և, առավել ևս, 2017թ. նոյեմբերի 24-ին Բրյուսելում պաշտոնական Երևանի կողմից «Հայաստան – ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության մասին պայմանագրի» ստորագրումը «քաղաքական փակուղու», որում, իբր, հայտնվել է Հայաստանը, բավական տարօրինակ հաստատումն է: Իսկ «տնտեսական փակուղու», որում, Ի. Ալիևի կարծիքով, իբր հայտնվել է մեր երկիրը, վկայությունն են դարձել, ըստ երևույթին, Հայաստանի Հանրապետության արտաքին տնտեսական գործունեության մասին վերջին տվյալները, որոնք այդքան «անխղճաբար» հրապարակվել են ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության (այսուհետ՝ ԱՎԾ) կողմից: Այսպես, 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին, ինչպես վկայում է ԱՎԾ-ն («Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին», էջ 124), Հայաստանի արտաքին առևտրաշրջանառությունն անցած տարի, 2016թ. համեմատ, ապահովել է 126,9% աճի տեմպ, ընդ որում՝ ԱՊՀ երկրների հետ արտաքին առևտրաշրջանառության տեսակարար կշիռն ընդհանուր ծավալում կազմել է 30,3%, իսկ Եվրոպական միության երկրների հետ՝ 24%: Էլ չեն ասում այն մասին, որ Հայաստանից արտահանման աճի տեմպը 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին, 2016թ. համեմատ, կազմել է

125,2%: Իսկ ինչ վերաբերում է «էներգետիկ փակուղուն», որի մասին անըջում է ափշերոնցի տիրակալը, ապա այստեղ ևս նրան խոր հիասթափություն է սպասվում: Ասենք միայն, որ Հայաստանի փորձի մասին վերարտադրվող էներգետիկայի ոլորտում, որին էլ պատկանում է ապագան, ինչպես առանձնահատուկ նշվել է 2017թ. նոյեմբերի սկզբին ԱՊՀ էլեկտրաէներգետիկական խորհրդի՝ Տաշքենդում կայացած 51-րդ նիստում, Հայաստանի փորձը համարվել է բավական ուսանելի: Այնպես որ, ավաղ, Իլիամ Հեյդարովիչի ճիգերն այս պնդման հարցում նույնպես ապարդյուն են, իսկ ամենագլխավորն այն է, որ նա անգոր է խանգարելու Հայաստանի

էլեկտրաէներգետիկայի զարգացման ռազմավարական պարադիգմի իրագործմանը, որի հիմքում դրված է վերարտադրվող էներգետիկայի համակողմանի զարգացման ուղեգիծը և որը հենվելու է խոշոր արևային էլեկտրակայանների կառուցման վրա: Թեև, ըստ երևույթին, մանկական հիշողություններից նրա մեջ տպավորվել է Կորնեյ Չուկովսկու «Գողացված արևը» հեքիաթը, և նա ինքն էլ, ինչպես և այդ հեքիաթի տխրահռչակ հերոսը՝ կոկորդիլոսը, երևակայում է, թե կկարողանա կուլ տալ գրեթե ամբողջ տարին Հայաստանի վրա շողացող արևը: Իսկ «եթե ուզենա, ապա լուսինն էլ կուլ կտա»:

Անդրադառնալով Ի. Ալիևի հետագա մտավարժանքներին համակողմանի «փակուղու» մասին, որում, իբր, հայտնվել է Հայաստանը, տպավորություն է ստեղծվում, թե նրա մտքերը ուր որ է տեղափոխվելու են Հայկական ԽՍՀ Սիսիանի շրջանի հեռավոր այն գյուղակը, որտեղ երկար տարիներ ապրել է Հեյդար Ալիևի ընտանիքը: Պետք է խոստովանել, որ այդ գյուղակը, ավաղ, շատ հետամնաց էր, ինչն էլ, դատելով ըստ ամենայնի, իր բացասական կնիքն է դրել գյուղացիների հաջորդ սերունդների գիտակցության վրա: Այս առնչությամբ կուզենայի պարզապես հիշեցնել Ի. Ալիևին, որ XXI դարում, երբ բուռն զարգանում են տեղեկատվական տեխնոլոգիաները և այլն, և այլն, նա անգոր է մեկուսացնել Հայաստանը «միջազգային բոլոր նախագծերից», որոնք նրա գիտակցության մեջ զուգորդվում են լոկ նավթա- և գազամուղների հետ, որոնք, սակայն, Ադրբեջանի կողմից Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կամ Հայաստանի դեմ նոր ագրեսիայի սանձազերծման դեպքում մի ակնթարթում կարող են պայթեցվել: Կարծում եմ, Իլիամ Հեյդարովիչը լսելով չէ, որ գիտե, որ նավթն ու գազը դյուրավառ են և երկար են այրվում:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Հ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԻԼՀԱՍ ԱԼԻԵՎԸ ՀՆՉԵՑՆՈՒՄ Է ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԳՐԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՍԿՍԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

(ՄԱՍ II)

Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի ելույթը ԵԱԿ VI համագումարում, որի քառորդ մասը նվիրված էր Հայաստանին և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանն ու հանգեցվում էր հայկական երկու պետությունների դեմ նոր ռազմական ագրեսիայի սանձազերծման անհրաժեշտությունը հիմնավորելուն, մեզ համար միանգամայն սպասելի էր: Չէ՞ որ տարիներ շարունակ ԵԱԿ ՄԽ համանախագահող երկրները գրեթե ոչ մի կերպ չեն արձագանքել ավիչերոնցի սուլթանի բացահայտ քամահրական վերաբերմունքին Ռուսաստանի, ԱՄՆ և Ֆրանսիայի նախագահների, արտաքին քաղաքական գերատեսչությունների ղեկավարների համառ հորդորներին: Ավելին, անարձագանք են մնացել նաև Ադրբեջանի՝ բարձր մակարդակով ընդունված պայմանավորվածություններին հակասող գործողությունները: Այս ամենն Ադրբեջանի ղեկավարության կողմից ընկալվել է որպես լռելյայն հավանություն, մասնավորապես՝ այդ երկրի ռազմականացմանը: Այս պայմաններում ադրբեջանական իշխանությունների խոսափողը համարվող քաղաքագետներն արդեն բացահայտ հայտարարում և «հիմնավորում» էին այն անհրաժեշտությունը, թե «թուրքական ռազմակայաններ պետք է հիմնվեն նաև Ադրբեջանի տարածքում, այդ թվում և Նախիջևանում, և թող ոչ ոք չասի, թե Թուրքիան ՆԱՏՕ-ի անդամ է և, իբր, իրավունք չունի առանց Բոյուսելի հետ համաձայնեցման երրորդ երկրում ռազմակայան բացել: Թուրքիան ռազմակայան բացել է, չէ՞, Քաթարում, և ՆԱՏՕ-ի կողմից ոչ մի դժգոհություն չի հնչել:

Ուրեմն, նույնը կարելի է անել նաև Ադրբեջանում» («Թուրքիան կարող է և պետք է ռազմակայան ունենա Ադրբեջանում», EADaily, 28 հոկտեմբերի 2017թ.): Ըստ երևույթին, Ադրբեջանի իշխանամերձ քաղաքագետների հիշողության մեջ դեռևս թարմ են Թուրքիայի ղեկավարության գործողությունները 2016թ. ապրիլյան քառօրյա պատերազմի օրերին. այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանը, Եվրամիությունը, ՄԱԿ-ը կոչ էին անում Ադրբեջանին դադարեցնել ռազմական գործողություններն ընդդեմ Լեռնային Ղարաբաղի, Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը ադրբեջանական ղեկավարությանը համա-

ռորեն կոչ էր անում շարունակել մարտական գործողություններն ընդհուպ մինչև հաղթական ավարտը, ընդ որում՝ երդվելով հայտարարում էր, որ Թուրքիան համակողմանիորեն կաջակցի Ադրբեջանին:

Ընթերցողը, բնականաբար, կարող է հարցնել. իսկ ո՞րն էր ԱՄՆ-ի դերը: Եվ ահա, 2018թ. փետրվարի 13-ին ԱՄՆ ազգային հետախուզության տնօրեն Դենիել Բոուքսի կողմից հրապարակվել է «Սպառնալիքների համաշխարհային գնահատականը» ամենամյա զեկույցը: Ջեկույցի Լեռնային Ղարաբաղին նվիրված հատվածում նշվում է, որ «երկու կողմերի փոխզիջման գնալ չցանկանալը, կողմնակի ճնշման մեծացումը, Ադրբեջանի կայուն ռազմական արդիականացումը և Հայաստանի կողմից ռուսական նոր զենքի ձեռքբերումը 2018թ. կարող են հանգեցնել խոշորամասշտաբ մարտական գործողությունների Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև», որոնք, ինչպես ասվում է զեկույցում, կարող են ներգրավել Ռուսաստանին՝ տարածաշրջանային իր դաշնակցին աջակցություն ցուցաբերելու համար:

Նշենք, որ այս ամենամյա զեկույցի տրամաբանությանը՝ Թուրքիան և Իսրայելը, որոնք հանդիսանում են Ադրբեջանին ամենաարդիական զենք մատակարարողները, նույնպես կարող են ներգրավվել հակամարտությանը՝ իրենց տարածաշրջանային դաշնակցին աջակցություն ցուցաբերելու համար: Ավելին, 2017թ. հոկտեմբերի 30-ին Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Էրդողանը ադրբեջանական TRENID, A3EP7AԴՃ և APA գործակալություններին տված հարցազրույցում ասել է. «Ղարաբաղյան հիմնախնդիրը նույնպիսի արնածոր վերք է Թուրքիայի համար, ինչպես և Ադրբեջանի համար է... Ցավոք, այնքան ժամանակ, քանի դեռ Հայաստանը չի դադարեցնի ադրբեջանական տարածքների օկուպացիան, այդ հարցը լուծելն անհնար կլինի:

Օկուպացիային անհապաղ պետք է վերջ դրվի Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականության, ինքնիշխանության սկզբունքների և միջազգայնորեն ճանաչված սահմանների հիման վրա... Կարծում ենք, որ միջազգային հանրությունը՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի գլխավորությամբ, պետք է ավելի ակտիվ աշխատի Ղարաբաղյան հիմնախնդրի կարգավորման ուղղությամբ»: Թուրքիայի նախագահը, մի կողմից, չափազանց վտանգավոր է մեկնաբանում հակամարտության կարգավորման իր տեսլականը, միևնույն ժամանակ՝ լիովին անտեսելով ԵԱՀԿ ՄԻՍ համանախագահող երկրների նախագահների նախազգուշացումն առ այն, որ «այդ դրույթները (նկատի ունեն հակամարտության կարգավորման երեք հիմնարար սկզբունքները՝ ուժի կամ ուժի կիրառման սպառնալիքի չկիրառում, տարածքային ամբողջականություն, ժողովուրդների իրավահավասարություն և ինքնորոշման իրավունք) պետք է դիտարկել որպես մեկ ամբողջություն, քանի որ դրանցից որոշներին մյուսների նկատմամբ նախապատվություն տալու ցանկացած փորձ բացառում է հավասարակշռված որոշում ընդունելու հնարավորությունը»:

Իսկ ինչ վերաբերում է Ադրբեջանին Իսրայելի կողմից զենքի մատակարարումներին, ապա մեջբերում կատարենք Իսրայելի վարչապետ

Ա. գեղաստ

Բենիամին Նեթանյահուի և Իլիամ Ալիևի՝ 2016թ. դեկտեմբերին արված հատարարության սղագրությունից. «Մենք ակտիվորեն համագործակցում ենք պաշտպանական արդյունաբերության ոլորտում, և այդ համագործակցությունը շարունակվում է արդեն երկար տարիներ: Ես մի թիվ նշեմ, որպեսզի ցույց տամ, թե որքան մասշտաբային է այդ համագործակցությունը. ադրբեջանական և իսրայելական ընկերությունների միջև պաշտպանական սարքավորումների գնման պայմանագրերի գումարը մոտենում է 5 միլիարդ դոլլարի», – մեջբերվում են Ալիևի խոսքերը երկու առաջնորդների անգլիալեզու հայտարարությունների սղագրությունում, որը տարածել է Նեթանյահուի մամուլի ծառայությունը: Ընդ որում՝ հարկ է նշել, որ վաճառվող իսրայելական ռազմատեխնիկական միջտ վերջին սերնդին է պատկանում՝ չգիջելով ամերիկյան, բրիտանական, գերմանական կամ իտալական համանման նմուշներին՝ հաճախ անգամ գերազանցելով դրանց: Սակայն, չգիտես ինչու, «Սպառնալիքների համաշխարհային գնահատականը» ամենամյա զեկույցում այս փաստին և դրա հետևանքներին համապատասխան ուշադրություն չի հատկացվում, ինչպես «Հայաստանի կողմից ռուսական նոր զենքի ձեռքբերման» պարագայում է արվում: Այստեղ արդեն չենք խոսում այն մասին, որ Բաքուն Իսրայելից գնում է ոչ միայն սպառազինություն, այլև ռազմական տեխնոլոգիաներ, օրինակ՝ հրթիռների և հարվածող անօդաչու թռչող սարքերի արտադրության գծով: Իսկ ինչ վերաբերում է Իսրայելի և Թուրքիայի միջև դեռևս իբր թե պահպանվող լարվածությանը, ապա դա արդեն չթաքցվող սակարկություն է կողմերից յուրաքանչյուրի դերի և Մերձավոր Արևելքում իր ազդեցության ուժեղացման մասին: Եվ այդ սակարկության ամենագլխի դրսևորումը Իսրայելի կողմից Օսմանյան կայսրությունում իրականացված Հայոց ցեղասպանության ճանաչման մանիպուլացումն է՝ կապված այն իրավիճակի հետ, որը ժամանակի տվյալ պահին ստեղծվում է իսրայելա-թուրքական երկկողմ հարաբերություններում: Ասվածի ամենավերջին հաստատումը Իսրայելի Քնեսեթի կողմից Հայոց ցեղասպանության մասին օրինագծի չընդունման փաստն է: Այսպես, ս. թ. փետրվարի 14-ին Քնեսեթի լիազումար նիստում քննարկվեց Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրվա մասին օրինագիծը: Այն մերժվեց 41 «դեմ» – 28 «կողմ» ձայների հարաբերակցությամբ, ձեռնպահներ չկային: Իսրայելն ավանդաբար ձեռնպահ է մնում Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելուց, որպեսզի, ինչպես իրենք՝ իսրայելցի քաղաքական գործիչներն են խոստովանում, «չգայրացնեն Թուրքիային»: Եվ սա բնավ պատահական չէ, հավանաբար, Թուրքիայի ու Իսրայելի ռազմավարական շահերը Մերձավոր Արևելքի տարածաշրջանում և Իրանի Իսլամական Հանրապետության հանդեպ այնքան էլ հակադիր չեն: Սակայն սա առանձին վերլուծության թեմա է:

Կարծում եմ, որ ասվածից կարելի է եզրակացնել, որ Ի. Ալիևի ռազմաշունչ ճառը ԵԱԿ VI համագումարում, ԱՄՆ ազգային հետախուզության տնօրեն Դենիել Քուրթի իրապարակած «Սպառնալիքների համաշխարհա-

յին գնահատականը» ամենամյա գեկույցում պարունակվող գնահատականները, այդ գեկույցում Ռուսաստանն ավելի քան 60 անգամ հիշատակելը, Իսրայելի Քնեսեթի կողմից Հայոց ցեղասպանության հիշատակի օրվա մասին օրինագծի չընդունումը (որպեսզի չգայրացնեն Թուրքիային), թուրքական բանակի կասկածելի «Ձիթենու ճյուղ» ռազմական գործողությունը քրդերի դեմ, որոնց ակտիվորեն աջակցում է ՆԱՏՕ-ի գծով Թուրքիայի դաշնակիցը հանդիսացող ԱՄՆ-ը, վկայում են այն մասին, որ սիրիական խճճված հանգույցում ստեղծվում է կառավարելի քառսի փոքր-ինչ նորացված տարբերակը, որին ջանալու են անպայման ներգրավել Իրանին և Ռուսաստանին: Ընդ որում՝ այս ռազմավարության հեղինակների մտահղացմամբ, եթե Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում ռազմական գործողություններ նախածեռնվեն, ինչին կոչում է ավշերոնցի սուլթանը, ապա Ռուսաստանը կներգրավվի նոր ռազմական հակամարտության մեջ, ինչի մասին «մարգարեանում» է Դեն Քուրթը: Այս բոլոր փաստերի համադրումը խոսում է այն մասին, որ Իլհամ Ալիևը ԵԱԿ VI համագումարում ունեցած իր ելույթում, ըստ էության, նշել է Հարավային Կովկասում պատերազմին Ռուսաստանի՝ ներգրավման գործընթացի սկսվելու մասին: Թե ինչն է նրան դրդել անել դա՝ պարզ կդառնա ամենամոտ ապագայում:

Ամփոփելով կուզենայի նշել, որ ս. թ. փետրվարի 13 – 15-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատվիրակության աշխատանքային այցը Ռուսաստանի Դաշնություն՝ ՀՀ ԱԺ նախագահ Ա. Ս. Բաբլոյանի գլխավորությամբ: Ինձ պատիվ էր վիճակված լինել պատվիրակության կազմում և, ավելին, հանդիպման ժամանակ մեր տարածաշրջանում ծավալվող իրադարձությունների մասին խոհերս ու տազնապներս կիսել Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի ռուսական մասի համանախագահ, Հայաստանի Ազգային հերոս Նիկոլայ Իվանովիչ Ռիժկովի և համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովում նրա տեղակալ, ՌԴ սենատոր Իգոր Կոնստանտինովիչ Չեռնիշենկոյի հետ: Դաշնային ժողովի գործընկերները մեծ ուշադրությամբ և հետաքրքրվածությամբ լսեցին իմ փաստարկները, ինչն էլ ոչ քիչ չափով մղեց ինձ գրելու այս հոդվածը Ռուսաստանի հարավային մատույցներում ստեղծվող իրավիճակի իմ տեսլականի մասին: Այս հրապարակման օգտին իր որոշակի դերը խաղաց նաև Պետական դումայում և Դաշնության խորհրդում ՀՀ ԱԺ պատվիրակության գտնվելու մթնոլորտը, լիակատար փոխըմբռնումը և նույն մոտեցումները՝ մեր երկրներին հուզող ակտուալ խնդիրները գնահատելիս: Եվ սա հատկապես հստակ դրսևորվեց ՀՀ ԱԺ նախագահ Արա Սաենի Բաբլոյանի հետ ՌԴ Պետդումայի նախագահ Վյաչեսլավ Վիկտորովիչ Վոլոդինի, Դաշնության խորհրդի նախագահ Վալենտինա Իվանովնա Մատվիենկոյի հանդիպման ժամանակ: Կուզենայի հատուկ նշել այն բարձր գնահատականի մասին, որը տրվեց

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ռուս-հայկական ռազմավարական միությանը «Եդինայա Ռոսիա» խմբակցության ղեկավար Սերգեյ Իվանովիչ Նևերովի, ՌԴԿԿ խմբակցության ղեկավար Գենադի Անդրեևիչ Ջյուզանովի և ՈւՂԿ խմբակցության ամառնորդ Վլադիմիր Վոլֆովիչ ժիրինովսկու, ինչպես նաև Պետդումայի՝ Անկախ պետությունների համագործակցության, Եվրասիական ինտեգրման և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի նախագահ Լեոնիդ Իվանովիչ Կալաշնիկովի կողմից:

Ուզում եմ ընդգծել, որ ՀՀ ԱԺ պատվիրակության Ռուսաստանի Դաշնություն կատարած աշխատանքային այցի ընթացքում կրկին ամենայն համոզությամբ հայտարարվեց՝ Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական միությունն անսասան է, և այն դարերի համար է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 20. 02. 2018:

«ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑ,
ՈՐ ԿԱՐԴԱԼ ՉԻ ՍԻՐՈՒՄ».
ՈՒՄ Է ԳԻՐՔ ՆԿԻՐԵԼ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ

Փետրվարի 19-ին Հայաստանում նշվում է «Գիրք նվիրելու օրը»: Աժ ՀՀԿ խմբակցության պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանը «Ժողովուրդ» օրաթերթի հետ զրույցում ասաց, որ միայն իր հեղինակած գրքերն է նվիրում ընկերներին: Իսկ ի՞նչ գիրք է նվեր ստացել գործիչը: «Ամիսներ առաջ խնդրել էի ընկերներիցս մեկին, որպեսզի Մոսկվայից ինձ համար ձեռք բերեր «Միր – սիստեմա Մոդերնա» գիրքը: Եվ, փաստորեն, նա չէր մոռացել ու տոնի առթիվ այնտեղից ուղարկել էր ինձ այդ գիրքը, – ասաց Ա.Գեղամյանը: – Շատ հետաքրքիր գործ է, որի հեղինակն ամենապայծառ ուղեղներից մեկն է՝ աներիկյան սոցիոլոգ Իմմանուիլ Վալլերստայնը: 1-ին և 2-րդ հատորներին համացանցից ծանոթ էի, իսկ հիմա ունեմ արդեն 3-րդն ու 4-րդը: Սա ընթերցելով՝ հասկանում ես՝ թվում է, թե առաջընթաց է, բայց մարդկությունը նույնն է մնացել»:

Հարցին՝ ո՞րն է եղել վերջին կարդացած գիրքը, Գեղամյանը պատասխանեց, որ զուգահեռաբար մի քանիսն է ընթերցում՝ հիմնականում աշխարհաքաղաքական թեմաներով: Հետաքրքրվեցինք նաև, թե պատգամավորներից ո՞ւմ մոտ է նկատում ընթերցանության պակաս, Գեղամյանն ասաց. «Նման խնդիր չեմ դրել իմ առջև, որ փորձեմ հասկանալ՝ ով չի սիրում ընթերցել: Բայց հիշում եմ, որ երկրորդ նախագահը իր հարցազրույցներից մեկում խոստովանեց, որ կարդալ չի սիրում»:

Պատգամավորն ընդգծեց, որ ընթերցանությունը քաղաքականության մեջ բավական օգնում է:

«ВТОРОЙ ПРЕЗИДЕНТ КАК-ТО ПРИЗНАЛСЯ, ЧТО НЕ ЛЮБИТ ЧИТАТЬ»: КОМУ АРТАШЕС ГЕГАМЯН ПОДАРИЛ КНИГУ

19 февраля в Армении отмечают День дарения книги. В беседе с корреспондентом газеты «Жоговурд» депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии Арташес Гегамян сказал, что он дарит друзьям книги, которые написал сам. А какие книги он получил в подарок? «Несколько месяцев назад попросил друзей достать для меня в Москве книгу «Мир – система Модерна». Как оказалось, друг не забыл и в День дарения книги послал мне подарок, – отметил А.Гегамян. – Весьма интересная работа, фундаментальный труд одного из самых светлых умов – американского социолога Иммануила Валлерстайна. С 1-м и 2-м томами я ознакомился в сети, а теперь приобрел уже 3-й и 4-й тома. Прочитав книгу, понимаешь: кажется, что идет прогресс, а на самом-то деле человечество не изменилось».

На вопрос, какая была последняя прочитанная книга, Гегамян заметил, что читает параллельно несколько книг – в основном по геополитической теме. Мы поинтересовались также, в ком из коллег он замечает недостаток чтения, на что А. Гегамян ответил: «Я не ставил перед собой задачи – понять, кто не любит читать. Но помню, как второй президент РА в одном из своих интервью как-то признался, что читать не любит».

А. Гегамян подчеркнул, что чтение очень помогает в политике.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРЕДОТВРАТИТЬ НАДВИГАЮЩУЮСЯ НА НАШУ ПЛАНЕТУ КАТАСТРОФУ «БИБЛЕЙСКИХ ПРОПОРЦИЙ»

Конец 2017 года и первые месяцы т. г. воистину были насыщены интеллектуальным штурмом со стороны представителей мировой политической, финансовой, научной элиты, имеющим целью осмыслить глобальные проблемы в отношениях между государствами, объединениями государств, проблемы обеспечения мира и предотвращения войн, установления справедливого экономического порядка на международном уровне. Так, в ноябре 2017 года Римский клуб представил доклад «Come one! Капитализм, близорукость, населения и разрушение планеты», приуроченный к своему полувековому юбилею (далее Юбилейный доклад). Ведущие аналитики из разных стран были единодушны в своем вердикте: Юбилейный доклад Римского клуба, написанный двумя президентами клуба – Эрнстом Вайцзеккером и Андерсом Вийкманом при участии тридцати четырех других членов клуба, – один из важнейших документов нашего времени. В нем дана осмысленная и убедительная критика современного капитализма, жесткое неприятие финансовых спекуляций, отказ от упрощенного восприятия мира, объективная необходимость развития альтернативной экономики, выработки единой глобальной гармоничной цивилизации.

Спустя месяц после опубликования Юбилейного доклада Белый дом (США) официально распространил Стратегию национальной безопасности США (далее – Стратегия), в которой прямо записано, что среди трех главных вызовов-угроз – «ревизионистские державы Китай и Россия» (под «ревизионизмом» понимается принципиальный отказ от однополярного мира), «государства-изгои – Иран и Северная Корея» и «джихадистские террористические группы». Основное внимание уделено двум великим державам – Китаю и России, и, как написано в Стратегии, они «стремятся формировать мир, который противоречит американским ценностям и интересам». При этом, как подчеркнуто в этом документе, «Россия имеет целью ослабить влияние США в мире и отделить Америку от ее союзников и партнеров». Далее читаем: «Соединенные Штаты и

А. ГЕГАМЯН

Европа будут вместе противостоять российской подрывной деятельности и агрессии, а также угрозам, которые представляют собой Северная Корея и Иран». Я специально привожу те выдержки из Стратегии, где упоминается ближайший стратегический союзник Армении – Российская Федерация и дружественная нам Исламская Республика Иран. В этой связи сделаю небольшую ремарку.

Так, 25 января т. г. Чрезвычайный и Полномочный Посол США в Республике Армения Ричард Миллс на встрече с членами Постоянной комиссии Национального Собрания РА по внешним сношениям представил Стратегию национальной безопасности США. Ваш покорный слуга обратился к уважаемому послу с просьбой дать совет: какую внешнюю политику должна проводить Армения, чтобы не ставить под удар полуторамиллионную армянскую диаспору США, более чем двух с половиной миллионов наших соотечественников, проживающих в Российской Федерации, и двухсот пятидесятитысячную армянскую диаспору Ирана в свете упомянутых в Стратегии угроз в лице России, Ирана, а также Китая, с которым Армения в последние годы успешно осуществляет перспективные экономические проекты, не говоря уже о гуманитарных проектах, осуществляемых на безвозмездной основе со стороны Китайской Народной Республики. Учитывая договоренность о разумной конфиденциальности этой встречи с американским послом, замечу лишь, что после обмена мнениями с господином Р. Миллсом я подарил ему книгу «Арташес Гегамян: Стратегический союз России и Армении – на века» в качестве письменного свидетельства моего видения будущего Республики Армения в современном беспокойном мире.

Далее 2 февраля 2018 г. США представили новую ядерную доктрину (НЯД). Примечательно, что в примечании к этому документу глава Пентагона Джеймс Мэттис объяснил, почему США так сосредоточены на России: «Это ответ на развитие российского потенциала и на природу ее стратегии и доктрины». По его мнению, Россия «определенно вернулась в конкуренцию великих держав».

На этом фоне далеко не случайно, что 16 февраля т. г., открывая 54-ю Мюнхенскую конференцию по безопасности, в своем приветственном слове председатель конференции, немецкий дипломат Вольфганг Ишингер озвучил такую фразу: «В прошлом году мир стал ближе – слишком близко – к началу значительного конфликта». При этом доктор В. Ишингер добавил, что «в этом году форум будет проходить под девизом «На край пропасти – и обратно?» Ознакомившись с подборкой высказываний отдельных далеко не ординарных ораторов, выступивших на конференции, возникает ощущение какой-то необратимости падения в пропасть. Так, представитель Всемирного банка признался, что не верит в то,

что в «арабском мире есть хоть одна страна, которая была бы на 100% стабильна», премьер-министр Турции обвинил Соединенные Штаты в союзе с террористами, сенатор-республиканец из штата Айдахо (США) Джеймс Риш заявил, что действия Северной Кореи могут вызвать «реакцию библейских пропорций», явно предполагая судьбу Содома и Гоморры, а премьер-министр Израиля Биньямин Нетаньяху открытым текстом сравнил ядерную сделку с Ираном, заключенную администрацией Барака Обамы в 2015 году, с умиротворением Гитлера на Мюнхенской конференции 1938 года... И было вполне ожидаемо, что, закрывая конференцию, Вольфганг Ишингер подвел печальный итог, напомнив, что мероприятие проходило под девизом «На край пропасти – и обратно?» и далее: «Я надеялся, что мы сможем выбросить вопросительный знак из названия нашей конференции, но, к сожалению, нам не удалось отойти от этого «края пропасти», – подытожил работу конференции В. Ишингер.

И вот на фоне этих алармистских оценок, как очень метко выразился модератор одной из 30 состоявшихся панельных дискуссий на тему «Внутри или вне: страны между Россией и Европой» (с участием Президента Армении Сержа Саргсяна, премьер-министра Молдовы Павла Филипа и европейского комиссара по вопросам расширения и политики добрососедства Йоханнеса Хана и председателя Комитета Совета Федерации РФ по международным делам Константина Косачева), американский политолог, основатель-президент исследовательской организации «Евразия груп» Ян Бремер отметил, что выступление С. Саргсяна носило в себе исключительно положительный заряд и для всех стало понятно, что Президент РА пытается заполнить пропасть между Брюсселем и Москвой, тем самым констатируя наличие серьезных проблем в отношениях между ЕС и Россией, США и Россией. «Для маленькой, не имеющей выхода к морю страны это действительно большой вызов. Президент Саргсян показал то, что зачастую забывается в Брюсселе и Вашингтоне: страны Южного Кавказа, Центральной и Южной Европы и Центральной Азии сталкиваются с трудным и часто вынужденным выбором в своих отношениях с великими державами. В этой ситуации они должны найти исключительные пути для сохранения своих отношений с внешним миром», – именно так оценил выступление Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна американский политолог Ян Бремер в беседе с корреспондентом «Арменпресс». Для полноты картины приведем выдержку из оценки, озвученной представителем России Константином Косачевым выступлению С. Саргсяна: «Я уже высказал в социальных сетях свою оценку состоявшейся дискуссии, и я искренне поблагодарил Сержа Азатовича за блестящее выступление, за очень конструктивный вклад в дискуссию, за взвешенный, сбалансированный и очень ответственный анализ того, что

происходит и в самой Армении, и в отношениях в регионе, и в более глобальном контексте, где безусловно у Армении есть своя видная и созидательная роль». Такова оценка известного, высокопрофессионального российского политика Константина Иосифовича Косачева. Естественно возникает вопрос: а в чем же особенности внешней политики Армении, которая понятна и весьма положительно воспринимается Вашингтоном, Брюсселем и Москвой? Ответ прост – они основаны на честности, прозрачности проводимой Арменией внешней политики, которая реализуется в полном соответствии с международным правом и 10 основополагающими принципами Хельсинкского Заключительного акта (1975 г.) по безопасности и сотрудничеству в Европе. В подтверждение сказанного приведем небольшую выдержку из выступления Президента Сержа Саргсяна на Мюнхенской конференции по безопасности: «Армения всегда была сторонницей открытого сотрудничества, уважения интересов других и, по возможности, их сопоставления. Мы старались не ставить наших партнеров перед выбором, а где возможно, создавать атмосферу позитивного сотрудничества. Могу сказать, что все наши коллеги, по большому счету, всегда поддерживали эту нашу политику и сделанные в ее результате шаги... Армения присоединилась к Евразийскому экономическому союзу с четким осознанием, что он будет наилучшим образом служить развитию нашей экономики, будущему нашей страны. Зафиксированные с момента вступления результаты укрепляют уверенность в принятом нами пути. В то же время это совершенно не препятствует нашему сотрудничеству с Европейским союзом, в особенности в сфере институциональных реформ и модернизации».

Думается, что именно конструктивная позиция Армении, основанная на сопоставлении интересов своих партнеров по переговорному процессу, представляющих центры силы мировой политики, во многом способствует, например, налаживанию конструктивной работы Минской группы ОБСЕ по урегулированию нагорно-карабахского конфликта. Сопредседатели МГ ОБСЕ в лице России, США и Франции вот уже 24-й год, несмотря на все сложности в своих же межгосударственных отношениях, тесно сотрудничают между собой.

Анализируя содержание вышеприведенных документов, можно сделать вывод: вся логика развития событий последних месяцев объективно выдвигает в глобальную повестку мировой политики вопрос видения Россией своего места и роли в современном мироустройстве. И вот 1 марта 2018 года президент Российской Федерации Владимир Владимирович Путин обратился с Посланием к Федеральному Собранию Российской Федерации. Не вызывает сомнений, что Послание В. В. Путина Федеральному Собранию – прежде всего призыв к лидерам мировых дер-

жав сесть за стол переговоров и спасти мир от надвигающейся угрозы ядерной катастрофы. А разного рода комментарии относительно «агрессивности» Послания – не что иное, как банальное искажение месседжей, содержащихся в Послании. Приведу отдельные выдержки из этого, на мой взгляд, архиважного документа: «Мы никому не угрожаем, ни на кого не собираемся нападать, ничего ни у кого, угрожая оружием, не собираемся отнять: у нас у самих все есть. Наоборот, считаю необходимым подчеркнуть (и это очень важно): растущая военная мощь России – это надежная гарантия мира на нашей планете, поскольку эта мощь сохраняет и будет сохранять стратегическое равновесие и баланс сил в мире, что, как известно, было и остается одним из важнейших факторов международной безопасности после Второй мировой войны и до наших дней».

Думается, что лидеры государств-центров силы мировой политики ответственно подойдут к этому совету президента России и подумают «отправить на заслуженный отдых тех, кто живет прошлым и не в состоянии заглянуть в будущее, прекратить раскачивать лодку, в которой мы все находимся и которая называется «Планета Земля»». Уверен, что только такой подход может предотвратить надвигающуюся на нашу планету катастрофу «библейских пропорций».

Р. S. 23 февраля 2018 года в Национальном академическом театре оперы и балета имени Ал. Спендиарова Президент Армении Серж Саргсян и первая леди Рита Саргсян присутствовали на юбилейном вечере, посвященном 80-летию всемирно известного кинорежиссера, Народного артиста РА Артавазда Пелешяна. Переполненный зал Театра оперы и балета несколько раз стоя рукоплескал своему выдающемуся соотечественнику – Артавазду (Артуру) Пелешяну и буквально взорвался от аплодисментов, услышав слова приветствия Президента РА Сержа Саргсяна, адресованные юбиляру, и ответное слово Артавазда Пелешяна. «Вы счастливый человек, Вы смогли десятилетиями служить любимому Вами делу, тем самым – армянскому народу, то есть – Армении ... Мы от Вас просим только одного – продолжайте служить нашему народу, потому что нет более великого дела, и, прошу, передайте Ваш опыт нашей молодёжи, мы в этом нуждаемся», – сказал Президент РА.

Мастер Пелешян был краток: «Многоуважаемый Президент Серж Саргсян, мы знаем, что наша страна долгое время находится на военном положении. В этих условиях Вы находите время поддерживать деятелей искусства и помогать им. В их числе также и я. Глубокая благодарность Вам за всё это. Многоуважаемый господин Президент, как хорошо, что Вы есть. Пусть все силы мира будут Вашими».

А. ГЕГАМЯН

Как после торжеств признался Артавазд Ашотович, он от волнения не смог сказать очень многое из своих сокровенных мыслей и выразил готовность поделиться ими во время предстоящей пресс-конференции.

В завершение статьи хотелось бы отметить следующее. В празднование юбилея всемирно известного мастера кино был заложен глубокий смысл. Так, если президент Азербайджана Ильхам Алиев готовит свой народ к кровопролитию, к новой войне с Арцахом, захвату «Иревана, Зангезура ...», то Президент Армении и наш народ чествуют наших великих современников – Национального героя Армении Ованеса Чекиджяна, кавалера ордена Месропа Маштоца Артавазда Пелешяна, при этом прекрасно понимая, что доблестный армянский воин гордится своими великими соотечественниками, глубоко осознает, что он, защищая государственную границу Армении и Арцаха, защищает не только очаги своих родных и близких, но также оберегает великую Армянскую цивилизацию, ее достойных представителей...

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԿԱՆԽԵԼ «ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ ՉԱՓԵՐԻ» ԱՂԵՏԸ

2017 թվականի վերջը և ս. թ. առաջին ամիսները, հիրավի, հագեցած էին համաշխարհային քաղաքական, ֆինանսական, գիտական էլիտայի ներկայացուցիչների ինտելեկտուալ գրոհով, ովքեր նպատակ ունեին հասկանալ պետությունների, պետությունների միավորումների միջև հարաբերությունների գլոբալ խնդիրները, խաղաղության ապահովման և պատերազմների կանխման, միջազգային մակարդակով արդարացի տնտեսական կարգի հաստատման խնդիրները:

Այսպես. 2017թ. նոյեմբերին «Հռոմի ակումբը» ներկայացրեց «Come On! Կապիտալիզմը, կարճատեսությունը, բնակչությունը և մոլորակի կործանումը» գեկույցը՝ իր կեսդարյա հոբբեյանի առիթով (այսուհետ՝ Հոբբեյանական գեկույց): Տարբեր երկրների առաջատար վերլուծաբանները համակարծիք էին իրենց կայացրած վճռում. Հռոմի ակումբի Հոբբեյանական գեկույցը, որ գրել էին ակումբի երկու նախագահները՝ Էրնստ Կայցզեբերը և Անդերս Կիլքմանը, ակումբի մյուս երեսունչորս անդամների մասնակցությամբ, մեր ժամանակների կարևորագույն փաստաթղթերից մեկն է:

Դրանում տրվել է արդի կապիտալիզմի գնահատականը, հնչել է համոզիչ քննադատություն, խստիվ մերժվել են ֆինանսական սպեկուլյացիաները, աշխարհի պարզեցված ընկալումը, նշվել է այլընտրանքային տնտեսության զարգացման օբյեկտիվ անհրաժեշտության, միասնական գլոբալ ներդաշնակ քաղաքակրթության տեսլականի մասին:

Հոբբեյանական գեկույցի հրապարակումից մեկ ամիս անց Սպիտակ տունը պաշտոնապես տարածեց ԱՄՆ Ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, որում ուղղակի գրված է, որ երեք գլխավոր մարտահրավեր-սպառնալիքների թվում են «ռևիզիոնիստական տերություններ Չինաստանը և Ռուսաստանը» («ռևիզիոնիզմ» ասելով նկատի ունեն միաբևեռ աշխարհից սկզբունքայնորեն հրաժարվելը), «վտարյալ-պետություններ Իրանը և Հյուսիսային Կորեան» և «ջիհադական ահաբեկչական խմբերը»:

Ս. թ. հունվարի 25-ին Հայաստանի Հանրապետությունում ԱՄՆ արտակարգ և լիազոր դեսպան Ռիչարդ Միլսը Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի անդամների հետ հանդիպման ժամանակ ներկայացրեց ԱՄՆ Ազգային անվտանգության ռազմավա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րությունը: Ձեր խոնարհ ծառան հարգարժան դեսպանին խնդրեց խորհուրդ տալ. ի՞նչ արտաքին քաղաքականություն պետք է վարի Հայաստանը, որպեսզի հարվածի տակ չդնի ԱՄՆ մեկուկեսմիլիոնանոց հայ համայնքը, Ռուսաստանի Դաշնությունում ապրող մեր ավելի քան երկուսուկես միլիոն հայրենակիցներին և Իրանի երկու հարյուր հիսուն հազարանոց հայ համայնքը՝ ռազմավարությունում նշված սպառնալիքների համատեքստում, հանձինս Ռուսաստանի, Իրանի, ինչպես նաև Չինաստանի, որի հետ վերջին տարիներին Հայաստանը հաջողությամբ հեռանկարային տնտեսական նախագծեր է իրականացնում, էլ չեմ ասում հումանիտար նախագծերի մասին, որոնք անհատույց իրականացվում են Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության կողմից:

Հաշվի առնելով ամերիկյան դեսպանի հետ այս հանդիպման բանական կոնֆիդենցիալության մասին պայմանավորվածությունը՝ նշեմ միայն, որ Ռ. Միլսի հետ կարծիքների փոխանակումից հետո նրան նվիրեցի «Արտաշես Գեղամյան. Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը դարերի համար է» գիրքս՝ որպես արդի անհանգիստ աշխարհում Հայաստանի Հանրապետության ապագայի իմ տեսլականի գրավոր վկայություն:

Այնուհետև, 2018թ. փետրվարի 2-ին, ԱՄՆ-ը ներկայացրեց իր նոր միջուկային դոկտրինը (ՆՄԴ): Հատկանշական է, որ այս փաստաթղթի ծանոթագրության մեջ Պենտագոնի ղեկավար Ջեյմս Մեթիսը բացատրել է, թե ինչու է ԱՄՆ-ը այդպես կենտրոնացած Ռուսաստանի վրա. «Սա ռուսաստանյան պոտենցիալի զարգացման և նրանց ռազմավարության ու դոկտրինի բնույթի պատասխանն է»: Նրա կարծիքով՝ Ռուսաստանը «որոշակիորեն վերադարձել է մեծ տերությունների մրցակցություն»:

Եվ խուճապային այդ գնահատականների ֆոնին, ինչպես շատ դիպուկ արտահայտվել է «Ներսո՞ւմ, թե՞ դրսում. երկրները Ռուսաստանի և Եվրոպայի միջև» թեմայով տեղի ունեցած 30 պանելային բանավեճերից (Հայաստանի Նախագահ Սերժ Սարգսյանի, Մոլդովայի վարչապետ Պավել Ֆիլիպի և Եվրամիության ընդլայնման ու բարիդրացիության քաղաքականության հարցերի եվրոպական հանձնակատար Յոհանես Հանի և ՌԴ Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի նախագահ Կոնստանտին Կոսաչովի մասնակցությամբ) մեկի մոդերատորը, ամերիկացի քաղաքագետ, «Եվրասիա գրուփ» հետազոտական կազմակերպության հիմնադիր-նախագահ Յան Բրեմերը նշել է, որ Ս. Սարգսյանի ելույթը կրում էր բացառապես դրական լիցք, և բոլորին հասկանալի դարձավ, որ ՀՀ Նախագահը փորձում է լցնել անդունդը Բրյուսելի և Մոսկվայի միջև՝ դրանով իսկ հաստատելով լուրջ խնդիրների առկայությունը ԵՄ-ի և Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի և Ռուսաստանի միջև հարաբերություններում:

«Փոքր, դեպի ծով ելք չունեցող երկրի համար դա իսկապես մեծ մարտահրավեր է: Նախագահ Ս. Սարգսյանը ցույց տվեց այն, ինչը հաճախ մոռացվում է Բրյուսելում և Վաշինգտոնում. որ Հարավային Կովկասի, Կենտրոնական և Հարավային Եվրոպայի ու Կենտրոնական Ասիայի երկրները մեծ տերությունների հետ իրենց հարաբերություններում բախվում են դժվար և հաճախ հարկադրված ընտրության հետ: Այս իրավիճակում նրանք պետք է գտնեն բացառիկ ուղիներ արտաքին աշխարհի հետ իրենց հարաբերությունները պահպանելու համար», – հենց այսպես է գնահատել Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթը ամերիկացի քաղաքագետ Յան Բրեմերը: Որպեսզի պատկերն ավելի ամբողջական լինի, ներկայացնենք հատված Ս. Սարգսյանի ելույթին Ռուսաստանի ներկայացուցիչ Կոնստանտին Կոսաչովի տված գնահատականից.

«Ես արդեն սոցիալական ցանցերում ներկայացրել եմ կայացած բանավեճին տված իմ գնահատականը, և ես անկեղծորեն երախտագիտություն եմ հայտնել Սերժ Սարգսյանին փայլուն ելույթի համար, բանավեճին շատ կառուցողական ներդրում ունենալու, կշռադատված, հավասարակշռված և խիստ պատասխանատու վերլուծության համար, թե ինչ է տեղի ունենում և՛ հենց Հայաստանում, և՛ տարածաշրջանային հարաբերություններում, և՛ ավելի գլոբալ համատեքստում, որտեղ Հայաստանը, անշուշտ, ունի իր ակնառու և ստեղծարար դերը»:

Այսպիսին է հայտնի, բարձր պրոֆեսիոնալ ռուս քաղաքագետ Կոնստանտին Կոսաչովի գնահատականը: Բնականաբար, հարց է ծագում. իսկ որո՞նք են Հայաստանի արտաքին քաղաքականության առանձնահատկությունները, որը հասկանալի է և դրականորեն է ընկալվում Վաշինգտոնի, Բրյուսելի և Մոսկվայի կողմից: Պատասխանը պարզ է. դրանք հիմնված են Հայաստանի արտաքին քաղաքականության ազնվության, թափանցիկության վրա, որն իրագործվում է միջազգային իրավունքին և Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության Հելսինկյան Եզրափակիչ ակտի (1975թ.) 10 հիմնարար սկզբունքներին լիակատար համապատասխանությամբ:

Որպես ասվածի հաստատում՝ մեջբերում կատարենք Մյունխենի անվտանգության համաժողովում Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ելույթից.

«Հայաստանը միշտ եղել է բաց համագործակցության, այլոց շահերը հարգելու և դրանք հնարավորինս համադրելու ջատագով: Փորձել ենք մեր գործընկերներին ընտրության առաջ չկանգնեցնել, իսկ որտեղ հնարավոր է՝ ստեղծել դրական համագործակցության միջավայր: Կարող եմ ասել, որ մեր բոլոր գործընկերները, մեծ հաշվով, մշտապես աջակցել են մեր այս քաղաքականությանը և դրա արդյունքում կատարված քայլերին:

Հայաստանը Եվրասիական տնտեսական միությանն անդամակցեց հստակ գիտակցմամբ, որ այն լավագույնս է ծառայելու մեր տնտեսության

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

զարգացմանը, մեր երկրի ապագային: Անդամակցությունից ի վեր գրանցված արդյունքներն ամրապնդում են վստահությունը մեր բռնած ուղու հանդեպ: Միաժամանակ, դա բնավ չի խոչընդոտել մեր համագործակցությանը Եվրոպական միության հետ, հատկապես ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների և արդիականացման բնագավառներում»:

Կարծում եմ, որ Հայաստանի՝ բանակցային գործընթացի գործընկերների (որոնք ներկայացնում են համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնները) շահերի համադրման վրա հիմնված հենց այս կառուցողական դիրքորոշումն էլ մեծ մասամբ փաստում է, օրինակ, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի կառուցողական աշխատանքի իրականացմանը Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման գործում: ԵԱՀԿ ՄԽ համանախագահները՝ հանձինս Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի և Ֆրանսիայի, ահա արդեն 24-րդ տարին է՝ չնայած իրենց իսկ միջպետական հարաբերություններում առկա բոլոր բարդություններին, սերտորեն համագործակցում են միմյանց հետ:

Վերլուծելով վերոնշյալ փաստաթղթերի բովանդակությունը՝ կարելի է եզրակացնել. վերջին ամիսների իրադարձությունների զարգացման ողջ տրամաբանությունն օբյեկտիվորեն համաշխարհային քաղաքականության գլոբալ օրակարգ է մղում արդի աշխարհակարգում իր տեղի ու դերի մասին Ռուսաստանի տեսլականի հարցը: Եվ ահա, 2018թ. մարտի 1-ին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինը ուղերձով դիմել է Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովին:

Կասկած չի հարուցում, որ Վ.Պուտինի ուղերձը Դաշնային ժողովին նախևառաջ կոչ է համաշխարհային տերությունների առաջնորդներին՝ նըստել բանակցությունների սեղանի շուրջ և փրկել աշխարհը միջուկային աղետի վերահաս սպառնալիքից: Իսկ տարատեսակ մեկնաբանությունները ուղերձի «ագրեսիվության» առումով ոչ այլ ինչ են, եթե ոչ՝ ուղերձում պարունակվող մեսիջների բանալի խեղաթյուրում: Լոկ մի քանի մեջբերում կատարեմ այդ, ըստ իս, գերկարևոր փաստաթղթից. «Մենք ոչ ոքի չենք սպառնում, ոչ մեկի վրա հարձակվել չենք պատրաստվում, ոչ մեկից, զենքով սպառնալով, ոչինչ խլել չենք պատրաստվում. մենք ինքներս ամեն ինչ ունենք»:

Ընդհակառակը, անհրաժեշտ եմ համարում ընդգծել (և դա շատ կարևոր է). Ռուսաստանի աճող ռազմական հզորությունը խաղաղության հուսալի գրավականն է մեր մոլորակում, քանի որ այդ հզորությունը պահպանում և պահպանելու է ռազմավարական հավասարակշռությունն ու ուժերի հաշվեկշիռն աշխարհում, ինչը, ինչպես հայտնի է, եղել և մնում է միջազգային անվտանգության կարևորագույն գործոններից մեկը Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո և մինչև մեր օրերը»:

Կարծում եմ, որ համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոն պետությունների առաջնորդները պատասխանատվությամբ կմոտենան

Ռուսաստանի նախագահի այս խորհրդին և կմտածեն «վաստակավոր հանգստի» ուղարկել նրանց, ովքեր ապրում են անցյալով և ի վիճակի չեն նայել ապագային, դադարեցնել այն նավակի տարուբերումները, որի մեջ գտնվում ենք մենք բոլորս և որը կոչվում է Երկիր մոլորակ:

Համոզված եմ, որ միայն նման մոտեցումը կարող է կանխել մեր մոլորակին սպառնացող «բիբլիական չափերի» աղետը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ
Աժ պատգամավոր

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗМЫШЛЕНИЯ О РОЛИ ПУБЛИЧНОЙ ДИПЛОМАТИИ В СТАНОВЛЕНИИ ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА

Итак, 13 – 14 марта 2018 г. в Национальном Собрании Республики Армения (далее – НС РА) состоится совместное заседание Комитета по международным делам Совета Федерации Российской Федерации и Постоянной комиссии по внешним связям НС РА. В программе заседания предусмотрено обсуждение вопроса «Евразийская интеграция и публичная дипломатия», основным докладчиком по которому является ваш покорный слуга. Не скрою, что соблазн составить доклад по общепринятой схеме очень велик, а именно: рассказать о достижениях Республики Армения, к примеру, в области внешней торговли с государствами-членами Евразийского экономического союза (далее – ЕАЭС), а таковые, вне всякого сомнения, имеют место быть, или же ознакомить читателей с материалами 18-го заседания Межправительственной комиссии по экономическому сотрудничеству между Россией и Арменией, прошедшего в РА 20 февраля т. г., в ходе которого были обсуждены вопросы расширения сотрудничества в сферах энергетики, транспорта, промышленности, авиации. При этом определить конкретные задачи в области публичной дипломатии, имеющие цель сделать все это достоянием широких слоев населения наших стран. Или же можно было особо выделить Дни культуры Армении в России, старт которым был дан на Торжественной церемонии, которая состоялась 15 ноября 2017 г. в Третьяковской галерее с участием президентов России Владимира Владимировича Путина и Армении Сержа Азатовича Саргсяна. Более того, взять на вооружение публичной дипломатии емкие характеристики, данные нашими президентами в своих приветственных выступлениях на этой церемонии. Так, в своем приветственном слове Президент России Владимир Путин заявил: «Нас сближают общая многовековая история, духовное родство, искренний интерес к традициям и обычаям друг друга. Человеческие, дружественные, семейные узы, которые уходят в глубь веков, передаются через поколения».

Можно упомянуть и слова Президента Армении Сержа Саргсяна: «С течением времени в жизни наших стран и народов произошли кардинальные перемены, но неизменными остались взаимная теплота и искренность народов Армении и России, пронизанные простыми человеческими судьбами. За последнюю четверть века достигнут впечатляющий прогресс также и в развитии гуманитарных контактов. Приверженные традиционным ценностям и национальной самобытности, наши народы всегда были открыты и глубоко заинтересованы во взаимопроникновении культур». Однако в современном мире, в условиях, когда международная обстановка характеризуется комплексом серьезных противоречий между центрами силы мировой политики, когда высока опасность развязывания широкомасштабных военных конфликтов, думается, что главной задачей народной дипломатии государств-членов ЕАЭС должна стать выработка эффективной системы по нейтрализации угроз безопасности миру. При этом следует в полной мере привлечь к этой работе негосударственных участников системы международных отношений с целью совместного определения основных внешнеполитических приоритетов различных государств. Думается, что в свете сложившихся в мире реалий парламентарии России и Армении должны объединить свои усилия для взаимодополняющего участия в основных международных парламентских организациях для обеспечения различных аспектов внешнеполитических интересов и безопасности своих стран. При этом важно, чтобы в своей дальнейшей совместной работе мы исходили из понимания устойчивой тенденции дальнейшей активизации деятельности НАТО по закреплению за альянсом ведущей роли в евро-атлантическом пространстве, по адаптации новых членов НАТО, дальнейшей переориентации государств Центральной и Восточной Европы и Балтии на Запад. При этом важно тщательно проанализировать возможности публичной дипломатии Армении, которая, будучи членом ОДКБ, задействована в отдельных программах НАТО – участие в миротворческих операциях под эгидой НАТО в Афганистане и Косово, а также в отдельных командно-штабных учениях, которые проводятся в разных странах, входящих в Североатлантический альянс. Думается, что в условиях неослабевающего напряжения между Россией и США любая возможность налаживания хотя бы и опосредованного через Армению диалога между Россией и НАТО, ОДКБ и НАТО может возыметь положительное воздействие на смягчение напряженности. При этом следует исходить из той непреложной истины, данности, что вся политическая, оборонная и экономическая доктрина безопасности Республики Армения основана на интеграции в ЕАЭС и ОДКБ.

А. ГЕГАМЯН

Вместе с тем не следует впадать в излишний оптимизм в этом вопросе, а необходимо исходить из того, что военно-политический курс США в Европе будет направлен на сохранение и укрепление здесь своих позиций на фоне создания новой системы европейской безопасности, главным компонентом которой станет НАТО.

Анализируя содержание принятых в последние месяцы документов [новая Стратегия национальной безопасности США, опубликованная 18 декабря 2017 г., новая ядерная доктрина США (НЯД), опубликованная 2 февраля 2018 г., новая версия Доклада разведки об угрозах США в мире, опубликованная 6 марта 2018 г., отметим, что первая версия Доклада была опубликована 13 февраля т.г.], можно утверждать, что курс США на реализацию своих внешнеполитических планов в Европе будет еще более ужесточен главным образом в целях ослабления влияния России в решении европейских проблем.

При этом, чтобы полнее обозначить основные направления публичной дипломатии, думается, будет целесообразно привести некоторые выдержки из вышеотмеченных документов.

Так, в новой Стратегии национальной безопасности США указываются три главные угрозы безопасности этой страны: «Перед нами встают три главных комплекта вызовов – ревизионистские усилия Китая и России, страны-изгои Иран и Северная Корея, и международные террористические организации, нацеленные на активные действия против Соединенных Штатов». В докладе главы американской национальной разведки Дэниела Коутса Сенату США от 6 марта 2018 г. (далее – Доклад) есть 34 упоминания о «деструктивной, нацеленной против США» роли России. Так, в докладе, в частности, отмечается: «Россия и Китай будут продолжать расширять свое влияние и подрывать влияние США политическими и экономическими методами, особенно в тех регионах, где США не смогут полноценно выполнять свои обязательства перед своими союзниками... Россия и Китай будут представлять собой глобальную угрозу для интересов США в длительной перспективе... Россия будет самой опасной угрозой для США в 2018 году ввиду применения малорискованных, но весьма эффективных средств кибернападения...» Приводить весь перечень «угроз», исходящих из России, нет необходимости. Упомянем лишь, что в Докладе также отмечено: «Россия продолжит контролировать «оккупированные» территории Грузии, а также выступать арбитром в конфликте вокруг Нагорного Карабаха, где существует риск серьезного военного конфликта. Азербайджан может инициировать боевые действия уже в 2018 году, пользуясь в том числе поставками новых вооружений из

России». Не обойдены вниманием и страны Средней Азии – союзники России по ЕАЭС и ОДКБ: «Россия будет добиваться сокращения влияния США в странах Средней Азии и соответственно усиливать свое военно-политическое и экономическое влияние. Угроза ИГИЛ будет повышать значимость российских мер безопасности для стран Средней Азии, с чем будет согласен и Китай, заинтересованный в стабильности этого региона, которую может обеспечить Россия». Можно привести и отдельные выдержки из НЯД США, в основе которой стремление руководства США «повысить гибкость и многообразие ядерного потенциала США, в том числе допустив возможность использования ядерного оружия малой мощности, это важно для сохранения способности предотвратить агрессию в масштабах региона». Для полноты картины и в качестве адекватного ответа на указанные основополагающие документы США в области «глобальных угроз безопасности» приведем отдельные выдержки из Послания Президента Владимира Путина Федеральному Собранию Российской Федерации от 1 марта т. г. Обобщая проделанную работу в области обороны России, Президент В. Путин заявил: «Надеюсь, что все, что было сказано сегодня, отрезвит любого потенциального агрессора, а такие недружественные шаги по отношению к России, как развертывание системы ПРО, приближение инфраструктуры НАТО к нашим границам и тому подобное, с военной точки зрения становятся неэффективными, с финансовой – неоправданно затратными и в конечном итоге просто бессмысленными для тех, кто это инициирует и делает... Особо подчеркну: растущая военная мощь России никому не угрожает, у нас не было и нет планов использования этого потенциала в наступательных, а тем более в агрессивных целях... Наша политика никогда не будет основываться на претензиях на исключительность, мы защищаем свои интересы и уважаем интересы других стран, руководствуемся международным правом, считаем незыблемой ключевую роль ООН».

Хочу надеяться, что глубокое осмысление всех вышеотмеченных документов должно быть положено в основу выработки совместной программы публичной дипломатии для стран-участниц ЕАЭС, государств-членов ОДКБ. При этом следует исходить из того, что проведение внешней политики в интересах развития каждого из членов ЕАЭС при сохранении стратегической самостоятельности в вопросах национальной безопасности должно быть положено в главное содержание международной деятельности публичной дипломатии. Такой подход, на мой взгляд, будет во многом содействовать становлению ЕАЭС в качестве одного из ведущих центров глобальной экономики, а также как одного из влиятельных

А. ГЕГАМЯН

центров силы мировой политики. Таковы вкратце мои размышления о роли публичной дипломатии в становлении Евразийского экономического союза накануне совместного заседания Комитета по международным делам Совета Федерации Российской Федерации и Постоянной комиссии по внешним связям Национального Собрания Республики Армения.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии, сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մարտի 13 – 14-ը Ազգային ժողովում տեղի կունենա Ռուսաստանի Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի և ԱԺ արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի համատեղ նիստը:

Միստի ծրագրում նախատեսված է «Եվրասիական ինտեգրացիան և հանրային դիվանագիտությունը» հարցի քննարկումը, որի վերաբերյալ հիմնական զեկուցմամբ հանդես է գալու Ձեր խոնարհ ծառան: Չեմ թաքցնի, որ խիստ մեծ է համընդհանուր ընդունված սխեմայով զեկույցը կազմելու գայթակղությունը, այն է՝ պատմել Հայաստանի Հանրապետության ձեռքբերումների մասին, օրինակ, Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետությունների հետ արտաքին առևտրի ոլորտում, իսկ այդպիսիք, անկասկած, կան: Կամ էլ ընթերցողներին ծանոթացնել Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև տնտեսական համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովի՝ փետրվարի 20-ին ՀՀ-ում տեղի ունեցած 18-րդ նիստի նյութերին, որի ընթացքում քննարկվել են էներգետիկայի, տրանսպորտի, արդյունաբերության, ավիացիայի ոլորտներում համագործակցության ընդլայնման հարցերը:

Միաժամանակ՝ որոշել հանրային դիվանագիտության ոլորտի կոնկրետ խնդիրները, որոնք նպատակ ունեն այս ամենը դարձնել մեր երկրների բնակչության լայն շերտերի սեփականությունը: Կամ էլ՝ կարելի էր հատկապես առանձնացնել Ռուսաստանում Հայաստանի մշակույթի օրերը, որոնց մեկնարկը տրվեց 2017թ. նոյեմբերի 15-ին Տրետյակովյան պատկերասրահում տեղի ունեցած հանդիսավոր միջոցառմամբ՝ Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի և Հայաստանի Նախագահ Սերժ Սարգսյանի մասնակցությամբ:

Սակայն արդի աշխարհում, այնպիսի պայմաններում, երբ միջազգային իրադրությունը բնութագրվում է համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների միջև լուրջ հակասությունների մի ամբողջ համալիրով, երբ մեծ է լայնածավալ ռազմական հակամարտությունների սանձազերծման վտանգը, կարծում եմ, ԵԱՏՄ անդամ պետությունների ժողովրդական դի-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

վանագիտության գլխավոր խնդիրը պետք է դառնա աշխարհի անվտանգության սպառնալիքների չեզոքացմանն ուղղված արդյունավետ համակարգի ստեղծումը:

Միաժամանակ հարկ է ներգրավել միջազգային հարաբերությունների համակարգի ոչ պետական մասնակիցներին՝ տարբեր պետությունների հիմնական արտաքին քաղաքական գերակայությունները համատեղ սահմանելու նպատակով: Կարծում եմ, որ աշխարհում ստեղծված իրողությունների համատեքստում Ռուսաստանի և Հայաստանի խորհրդարանականները պետք է միավորեն ջանքերը՝ հիմնական միջազգային խորհրդարանական կազմակերպություններում փոխլրացնող մասնակցության նպատակով, իրենց արտաքին քաղաքական շահերի տարբեր տեսանկյունների և սեփական անվտանգության ապահովման համար:

Ընդ որում, կարևոր է, որ մեր հետագա համատեղ աշխատանքում մենք ելակետ ունենանք ՆԱՏՕ-ի գործունեության հետագա ակտիվացման կայուն միտման ըմբռնումը, այն, որ դաշինքը փորձում է ամրապնդել իր առաջատար դերը եվրատլանտյան տարածքում, ադապտացնել ՆԱՏՕ-ի նոր անդամներին, շարունակել վերակողմնորոշել Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի ու Բալթյան պետություններին դեպի Արևմուտք:

Միաժամանակ կարևոր է մանրակրկիտ վերլուծել Հայաստանի հանրային դիվանագիտության հնարավորությունները, որը, ՀԱՊԿ անդամ լինելով, ներառված է ՆԱՏՕ-ի առանձին ծրագրերում՝ մասնակցություն խաղաղարար գործողություններին Աֆղանստանում և Կոսովոյում՝ ՆԱՏՕ-ի հովանու ներքո, ինչպես նաև առանձին հրամանատարաշտաբային զորավարժանքներին, որոնք անցկացվում են Հյուսիսատլանտյան դաշինքի մեջ մտնող տարբեր երկրներում:

Կարծում եմ, որ Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի միջև չթուլացող լարվածության պայմաններում Ռուսաստանի ու ՆԱՏՕ-ի, ՀԱՊԿ-ի և ՆԱՏՕ-ի միջև երկխոսության հաստատման՝ թեկուզ Հայաստանի միջոցով միջնորդավորված, ամեն հնարավորություն կարող է դրական ազդեցություն ունենալ լարվածության մեղմման վրա: Ընդ որում՝ հարկ է ելնել այն անվիճելի ճշմարտությունից և իրողությունից, որ Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության ողջ քաղաքական, պաշտպանական և տնտեսական դոկտրինը հիմնված է ԵԱՏՄ-ին ու ՀԱՊԿ-ին ինտեգրացիայի վրա:

Միաժամանակ չարժե տարվել ավելորդ լավատեսությամբ այս հարցում, այլ հարկավոր է ելնել այն բանից, որ ԱՄՆ ռազմաքաղաքական ուղեգիծը Եվրոպայում ուղղվելու է այստեղ նրա դիրքերի պահպանմանն ու ամրապնդմանը՝ եվրոպական անվտանգության նոր համակարգի ստեղծման ֆոնին, որի գլխավոր բաղադրիչն է դառնալու ՆԱՏՕ-ն: Վերլուծելով վերջին ամիսներին ընդունված փաստաթղթերի բովանդակությունը՝ կարելի կլինի պնդել, որ Եվրոպայում իր արտաքին քաղաքական ծրագրերի իրա-

գործման ԱՄՆ ուղեգիծն էլ ավելի կխստացվի՝ գլխավորապես եվրոպական խնդիրների լուծման հարցում Ռուսաստանի ազդեցության թուլացման նպատակներով:

Ընդ որում՝ հանրային դիվանագիտության հիմնական ուղղությունները լիարժեք պատկերացնելու համար, կարծում եմ, նպատակահարմար կլինի որոշ մեջբերումներ կատարել վերոնշյալ փաստաթղթերից: Այսպես, ԱՄՆ ազգային անվտանգության նոր ռազմավարության մեջ նշվում են այդ երկրի անվտանգության երեք գլխավոր սպառնալիքները. «Մեր առջև կանգնում է մարտահրավերների երեք գլխավոր լրակազմ՝ Չինաստանի և Ռուսաստանի ռեկզիոնիստական ջանքերը, վտարյալ երկրներ Իրանը և Հյուսիսային Կորեան և միջազգային ահաբեկչական կազմակերպությունները, որոնք նպատակաուղղված են ակտիվ գործողությունների Միացյալ Նահանգների դեմ»: Ամերիկյան ազգային հետախուզության ղեկավար Ղեմիել Քոուքսի՝ ԱՄՆ Սենատին ուղղված Ձեկույցում (2018թ. մարտի 6) 34 հիշատակություն կա Ռուսաստանի «ապակառուցողական, ԱՄՆ-ի դեմ ուղղված» դերի մասին: Այսպես, զեկույցում, մասնավորապես, նշվում է. «Ռուսաստանը և Չինաստանը շարունակելու են ընդլայնել իրենց ազդեցությունը և խափանել ԱՄՆ ազդեցությունը քաղաքական և տնտեսական մեթոդներով, մանավանդ այն տարածաշրջաններում, որտեղ ԱՄՆ-ը չի կարող լիարժեք կատարել իր պարտավորությունները դաշնակիցների հանդեպ...

Ռուսաստանը և Չինաստանը շարունակելու են գլոբալ սպառնալիք լինել ԱՄՆ շահերին երկարատև հեռանկարում... Ռուսաստանը լինելու է ԱՄՆ ամենավտանգավոր սպառնալիքը 2018թ.՝ նկատի ունենալով կիբեռ-հարձակումների սակավոթիսկային, բայց բավական արդյունավետ միջոցների կիրառումը...»: Հարկ չկա ներկայացնել Ռուսաստանից բխող «սպառնալիքների» ողջ ցանկը: Ասենք միայն, որ Ձեկույցում նաև նշված է. «Ռուսաստանը կշարունակի վերահսկել Վրաստանի «օկուպացված» տարածքները, ինչպես նաև հանդես գալ որպես դատավոր Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ հակամարտության հարցում, որտեղ լուրջ ռազմական հակամարտության ռիսկ կա: Ադրբեջանը կարող է մարտական գործողություններ նախաձեռնել արդեն 2018 թվականին՝ օգտվելով այդ թվում Ռուսաստանից նոր սպառնալիքությունների մատակարարումներից»:

Որպեսզի պատկերն ամբողջական լինի և որպես համարժեք պատասխան ԱՄՆ նշյալ հիմնարար փաստաթղթերին «անվտանգության գլոբալ սպառնալիքների» առումով՝ որոշ մեջբերումներ կատարենք ս. թ. մարտի 1-ին Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովին նախագահ Վլադիմիր Պուտինի ուղերձից:

Ընդհանրացնելով կատարված աշխատանքը Ռուսաստանի պաշտպանության ոլորտում՝ նախագահ Վ.Պուտինն ասել է.

«Հույս ունեմ, որ այն, ինչ ասվեց այսօր, կսթափեցնի ցանկացած պոտենցիալ ագրեսորի, ինչպես նաև թշնամական քայլերը Ռուսաստանի հան-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

դեպ, ինչպիսին են ՀՀՊ համակարգի տեղադրումը, ՆԱՏՕ-ի ենթակառուցվածքի մոտեցումը մեր սահմաններին և նման այլ բաներ, ռազմական տեսակետից անարդյունավետ են դառնում, ֆինանսական տեսակետից՝ չարդարացված ծախսատար և վերջնարդյունքում՝ պարզապես անիմաստ նրանց համար, ովքեր նախաձեռնում են դրանք և անում... Հատկապես ընդգծեմ. Ռուսաստանի աճող ռազմական հզորությունը ոչ մեկին չի սպառնում, մենք չենք ունեցել և չունենք այդ պոտենցիալը հարձակողական, առավել ևս՝ ագրեսիվ նպատակներով օգտագործելու պլաններ... Մեր քաղաքականությունը երբեք չի հիմնվի բացառիկության նկրտումների վրա, մենք պաշտպանում ենք մեր շահերը և հարգում մյուս երկրների շահերը, ղեկավարվում ենք միջազգային իրավունքով, անխուսափելի ենք համարում ՄԱԿ-ի հանգուցային դերը»:

Ուզում եմ հուսալ, որ վերոնշյալ բոլոր փաստաթղթերի խոր ընկալումը պետք է դրվի հանրային դիվանագիտության համատեղ ծրագրի մշակման հիմքում ԵԱՏՄ մասնակից երկրների, ՀԱՊԿ անդամ պետությունների համար: Միաժամանակ հարկ է ելակետ ունենալ այն, որ արտաքին քաղաքականության վարումը ԵԱՏՄ յուրաքանչյուր անդամի զարգացման շահերից ելնելով՝ ազգային անվտանգության հարցերում ռազմավարական ինքնուրույնության պահպանմամբ, պետք է լինի հանրային դիվանագիտության միջազգային գործունեության գլխավոր բովանդակությունը:

Նման մոտեցումը, ըստ իս, շատ բանով կնպաստի ԵԱՏՄ կայացմանը՝ որպես գլոբալ տնտեսության առաջատար կենտրոններից, ինչպես նաև համաշխարհային քաղաքականության ուժի ազդեցիկ կենտրոններից մեկի:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ամ պատգամավոր

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ОБЕРЕГАЙТЕ АРМЕНИЮ, ВЕДЬ ЭТО ВАШ САМЫЙ НАДЕЖНЫЙ ТЫЛ

Итак, 13 – 14 марта т. г. в Ереване состоялось совместное заседание Постоянной комиссии по внешним связям Национального Собрания Республики Армения и Комитета по международным делам Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации. Повестка дня совместного заседания охватывала широкий круг вопросов, которые на данном этапе имеют очень актуальное значение. Досконально были обсуждены вопросы армяно-российского стратегического диалога в ракурсе парламентского измерения, проблемы глобальной безопасности и региональные вызовы. Не остались без тщательного рассмотрения проблемы евразийской интеграции и роли в этом процессе публичной дипломатии, а также перспективы сотрудничества в международных парламентских структурах. По установившейся в Национальном Собрании Республики Армения традиции сопредседатель армянской части Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания Республики Армения и Федерального Собрания Российской Федерации Арташес Гегамян поделился своими впечатлениями о совместном заседании с корреспондентом «Арменпресс».

Практика проведения совместных заседаний профильных комиссий Национального Собрания РА и комитетов Федерального Собрания РФ, думается, полностью себя оправдывает. К примеру, все те вопросы, которые сильно беспокоят наших граждан, тщательно анализируются на совместных заседаниях, рассматриваются альтернативные пути разрешения имеющихся проблем. При этом с удовлетворением хочется отметить обстановку откровенности и взаимной доверительности, в которой проходят совместные заседания. Надеюсь, что доказательством сказанному будет публикация выступлений на совместном заседании российских и армянских парламентариев.

Так, при обсуждении вопроса «Армяно-российский стратегический диалог: парламентское измерение» ваш покорный слуга имел выступление, текст которого приводится ниже.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ПРИ ОБСУЖДЕНИИ ВОПРОСА
«АРМЯНО-РОССИЙСКИЙ СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ДИАЛОГ:
ПАРЛАМЕНТСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ»
(13 МАРТА 2018 Г.)

Прежде всего хочу отметить, что совместному заседанию Постоянной комиссии по внешним связям Национального Собрания Республики Армения и Комитета по международным делам Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации уделено большое внимание со стороны армянской прессы. В частности, накануне нашего заседания Государственное информационное агентство «Арменпресс» обратилось к этой теме публикацией «Размышления о роли публичной дипломатии в становлении Евразийского экономического союза», а сегодня очень популярная в Армении газета «Новое время» и очень солидная армяноязычная газета «Айоц ашхар» («Армянский мир») обратились к теме нашего совместного заседания. Я с удовольствием взял несколько комплектов этих газет, чтобы передать их вам на память.

Уважаемые коллеги, во-первых, хочу поблагодарить докладчиков за содержательные выступления. Вместе с тем позволю себе высказать одно пожелание, хотя не знаю, насколько оно будет поддержано вами. Так, буквально с начала 2018 года мир вступил в очень опасную фазу своего развития, и это, к сожалению, не преувеличение. Для этого достаточно очень внимательно ознакомиться со Стратегией национальной безопасности США, с Новой ядерной доктриной США, с докладом главы национальной разведки США Дэниела Коутса и, наконец, внимательно прочитать Послание Президента России Федеральному Собранию Российской Федерации. Не говоря уже о мыслях, озвученных в удивительно удавшемся, на мой взгляд, фильме Владимира Соловьева «Миропорядок 2018» и Андрея Кондрашова «Путин». Для полноты картины хотелось бы особо упомянуть последнее заявление премьер-министра Великобритании Терезы Мэй, с которым она выступила в британском парламенте буквально вчера.

Все указанные выше материалы и документы позволят нам понять, в каком сложном положении находится современный мир. В этой связи хотелось бы также обязательно упомянуть и выступление Президента Армении Сержа Азатовича Саргсяна на недавно состоявшейся Мюнхенской конференции по безопасности. Замечу, что блестящая оценка выступлению нашего Президента была дана и Вами, уважаемый Константин Иосифович, в интервью Государственному информационному агентству «Арменпресс».

Так вот в свете оценок и выводов, содержащихся в вышеуказанных материалах, мне видится, что мы поступим очень правильно, если наши обсуждения будем разворачивать вокруг вопросов безопасности. Тем более что Армения и Россия – это уникальные стратегические военно-политические союзники и ближайшие экономические партнеры. Такой подход, на мой взгляд, очень актуален особенно в свете оценок, озвученных Президентом России Владимиром Путиным в интервью Владимиру Соловьеву «Миропорядок 2018», где, повторяюсь, прозвучали очень настораживающие нас оценки. Что я имею в виду. Владимир Рудольфович Соловьев во время интервью обратился к Владимиру Владимировичу Путину с вопросом о том, что недоброжелатели Евразийского экономического союза и ОДКБ делают все, чтобы отдалить Казахстан и Беларусь, а в последнее время особенно и Армению от России, и при этом спросил, какова будет реакция России. Ответ Президента России Владимира Путина был категоричен.

Думается, что нам следует обязательно поделиться мыслями на этот счет, сверить свои подходы с целью выработки согласованного противодействия в отношении разного рода поборников раскола в рядах союзников Армении и России, подобным поползновениям со стороны наших недоброжелателей. Более того, назрела необходимость строить нашу дальнейшую работу именно с учетом этих обстоятельств. Не вызывает сомнений и то, что в случае слаженной работы мы успешно справимся с этой задачей, тем более что сегодня в нашей дискуссии, в работе нашего заседания принимает участие выдающийся дипломат Сергей Иванович Кисляк, который в 2008 – 2017 г.г. был Чрезвычайным и Полномочным Послом Российской Федерации в Соединенных Штатах Америки. Он может поделиться своим опытом и направить наше обсуждение в востребованное временем русло, и в этом не будет ничего зазорного.

Вот некоторые мысли, которыми я хотел поделиться с вами.

Спасибо.

Я также выступил и по второму пункту повестки дня «Глобальная безопасность и региональные вызовы». Ниже приводится текст этого выступления.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ПРИ ОБСУЖДЕНИИ ВОПРОСА
«ГЛОБАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И РЕГИОНАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ»

(13 МАРТА 2018 Г.)

Уважаемые коллеги, у меня будет очень короткое выступление. Так, совершенно недавно на Мюнхенской конференции по безопасности, которая проходила под девизом «К краю край пропасти – и обратно?», высту-

пил наш Президент и ответил на вопросы участников дискуссии. В связи с выступлением Президента Армении Сержа Азатовича Саргсяна президент-основатель исследовательской организации «Евразия груп» Ян Бремер отметил, что «выступление Сержа Саргсяна носило в себе исключительно положительный заряд и для всех стало понятно, что Президент Армении пытается заполнить пропасть между Брюсселем и Москвой». Тем самым он констатировал, что между Брюсселем и Москвой, а также между Москвой и Вашингтоном есть пропасть. «Для маленькой, не имеющей выхода к морю страны это действительно большой вызов. Президент С. Саргсян показал то, что зачастую забывается в Брюсселе и Вашингтоне: что страны Южного Кавказа, Центральной и Южной Европы и Центральной Азии сталкиваются с трудным и часто вынужденным выбором в своих отношениях с великими державами. В этой ситуации они должны найти исключительные пути для сохранения своих отношений с внешним миром» – такова была оценка выступлению Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна. Думается, участники дискуссии были единодушны в том, что выступление нашего Президента было исключительно конструктивным. Как и его прежние выступления, мюнхенская речь Сержа Саргсяна отличалась честностью, прозрачностью. Особенно важно и то, что Армения, будучи стратегическим союзником России, с третьими странами выстраивает свои отношения таким образом, чтобы, во-первых, они не стали новой головной болью для нашего стратегического союзника, а также не причинили бы ущерба отношениям Армении с другими государствами.

Более того, в своей внешней политике Армения старается находить какие-то общие направления совместной деятельности, пути налаживания контактов между самыми разными центрами силы мировой политики. И, видимо, этот имеющийся положительный опыт нам с вами следует осмыслить. К чести нашего уважаемого Константина Иосифовича он совершенно автономно, как модератор состоявшейся дискуссии с участием Президента Армении, пришел к такому же выводу, как и американский политолог. Вот что он сказал: «Я уже высказал в социальных сетях свою оценку состоявшейся дискуссии, и я искренне поблагодарил Сержа Азатовича за блестящее выступление, за очень конструктивный вклад в дискуссию, за взвешенный, сбалансированный и очень ответственный анализ того, что происходит и в самой Армении, и в отношениях в регионе, и в более глобальном контексте, где, безусловно, у Армении есть своя видная и созидательная роль». Уж коль скоро Армении в лице своего политического руководства удастся налаживать контакты и мосты между великими державами, самыми разными глобальными экономическими и военно-политическими объединениями стран, может, и нам следует поразмыслить и через публичную дипломатию уже имеющийся этот поло-

жительный опыт сделать достоянием не только наших российских коллег-парламентариев, но и распространить его по ту сторону бугра – будь то в Соединенных Штатах Америки или в странах Западной Европы.

Думается, что такой подход будет оправданным, и это будет очень весомым и посильным вкладом нашего межпарламентского сотрудничества в решение глобальных вызовов и угроз на современном этапе международных отношений.

Таково мое мнение, уважаемые коллеги, пожалуйста, воспримите это в качестве небольшой ремарки, реплики.

Спасибо.

Хочу также отметить, что по третьему вопросу повестки дня «Евразийская интеграция и народная дипломатия» докладчиком с армянской стороны был утвержден ваш покорный слуга. О чем было мое выступление и насколько оно было актуально, судить читателю. Текст этого выступления приводится ниже.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ПРИ ОБСУЖДЕНИИ ВОПРОСА
«ЕВРАЗИЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ И НАРОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ»
(13 МАРТА 2018 Г.)

Константин Иосифович высказал опасение, чтобы Армения вдруг лояльно не отнеслась к тому, что сейчас происходит в Великобритании в связи с отравлением бывшего полковника ГРУ Сергея Скрипаля. Если случайно найдутся люди, которые будут лояльно относиться к антироссийским действиям, осуществляемым со стороны английских властей, то я им бы посоветовал прочитать запись, сделанную сегодня Константином Иосифовичем на своей страничке в Фейсбуке: «Для «королевы судов» Британии это деградация полная: тотальная презумпция виновности, когда доказывают не суд и не прокурор, а обвиняемый, не допущенный ни к доказательствам, ни к процессу. Тот же алгоритм принят по решению «рашагейт» в США и по «Боингу» в Нидерландах», – написал в Фейсбуке Константин Иосифович Косачев. Очень убедительно. И это вовсе не потому, что в силу гостеприимства следует делать комплименты, а потому что так оно на самом деле и есть. Мы в очередной раз становимся свидетелями применения двойных стандартов. Случайно ли такое проявление? Конечно, не случайно. И почему у наших российских коллег возникли такие опасения на наш счет? Быть может, вы прекрасно осознаете, что в широко развернутой антироссийской информационной войне мишенью будет не только сама Россия, но в первую очередь самые надежные стратегические союзники и партнеры России. Ведь известными стратегами из

центров силы мировой политики поставлена задача: по всему периметру российских границ создать обстановку недоверия, пояс нестабильности и хаоса. Вот на достижение этой цели и нацелена разворачивающаяся антироссийская информационная война. Я далеко не случайно привел оценки, данные выступлению нашего Президента на Мюнхенской конференции по безопасности, потому что в них он указывает на пути смягчения международной напряженности, налаживания конструктивного диалога между центрами силы мировой политики. Мы уверены, что его слова будут услышаны в армянской диаспоре Соединенных Штатов Америки, а там проживают более полутора миллионов армян, в армянской диаспоре России, где живут два с половиной миллиона наших соотечественников, в армянской диаспоре Ирана, насчитывающей 250 тысяч армян. То есть перед нами стоит вполне конкретная задача: через наших соотечественников, волею судьбы оказавшихся за пределами Армении, показать, что над странами мира навис дамоклов меч, и не только над Россией и не столько над Россией, сколько над всей планетой Земля. Мне кажется, что именно на это должны быть нацелены усилия парламентариев России и Армении, и это вполне понятно, потому что мы – парламентарии в своих действиях куда более свободны, чем правительственные функционеры наших стран. Так вот возвращаемся к тем документам, которые буквально в течение последних четырех месяцев были приняты и опубликованы со стороны Соединенных Штатов Америки, а именно: опубликованная 18 декабря 2017 года Стратегия национальной безопасности, опубликованный 13 февраля 2018 года Доклад главы национальной разведки, новая версия которого была опубликована спустя 20 дней, а также Новая ядерная доктрина США, представленная Конгрессу США 2 февраля 2018 года. Я внимательно ознакомился с этими документами, а также с аналитическими материалами и комментариями, которые были опубликованы в российских электронных СМИ в связи с этими документами. Так, в Докладе главы национальной разведки США есть 34 упоминания о России, причем в самом неприятном свете: дескать, Россия – это деструктивная страна, от которой исходит опасность развязывания войны. Причем в 7 случаях Россия упоминается с Китаем и в двух – с Исламской Республикой Иран. А в одном из упоминаний о России, в 32-м, говорилось также и об Армении. Армения упоминалась в увязке с Азербайджаном. При этом отмечалось, что Россия поставляла Азербайджану современное оружие и это чревато тем, что Азербайджан может начать войну, вовлекая в нее и союзника Армении – Россию. То есть проглядывается известная тактика действий: сначала стратеги по дестабилизации готовят общественное мнение противоборствующих стран к ожиданию опасных событий, которые ими уже заготовлены, уже заранее озвучены. Речь о возможности и

вероятности дестабилизировать ситуацию в регионе Закавказья, то есть в регионе Южного Кавказа. Это, по мнению западных аналитиков, одновременно будет бить по двум целям – с одной стороны, по Ирану путем дестабилизации ситуации на севере Ирана, в так называемом Южном Азербайджане, на который претендует апшеронский султан. Далее будут предприняты действия по дестабилизации ситуации на арцахско-азербайджанской границе, да и на армяно-азербайджанской, а уже потом по всему периметру Южного Кавказа с целью создать там пояс нестабильности. Создавая взрывоопасную обстановку в нашем регионе, по мнению авторов этой затеи, они тем самым будут отвлекать Россию в этом направлении. Вы, Константин Иосифович, очень правильно упомянули о резкой активизации военных действий, которые сейчас происходят в южном подбрюшье России, в регионе Центральной Азии.

Далее дестабилизация или одновременно, или в возможно короткие сроки будет переведена в сторону Среднеазиатских республик, в регион Центральной Азии с вовлечением в этот процесс афганских моджахедов. На афганской границе уже сейчас барражируют летающие объекты без опознавательных знаков, это, видимо, военные инструктора из определенных стран тренируют своих подручных игиловцев. Итак, поставлена задача по всему периметру южных границ России, включая и Южный Кавказ, и страны Центральной Азии: создать зону нестабильности, хаоса, дестабилизировать там обстановку. И все это будет происходить в условиях неослабевающей напряженности в Сирии, в Восточной Гуте. Поэтому я специально хочу напомнить о серьезнейшем предупреждении, которое сегодня прозвучало из уст начальника Генштаба Вооруженных сил России генерала армии Валерия Герасимова в связи с возможной атакой со стороны военно-воздушных сил США на правительственные войска Сирии в пригороде Дамаска. Генерал армии прямо заявил, что Россия не оставит безнаказанным возможные наступательные бомбовые удары со стороны США в районе Дамаска, потому что там находятся российские военные инструктора, российские военнослужащие, оказывающие населению гуманитарную помощь, советники из РФ. То есть обстановка, сложившаяся на Большом Ближнем Востоке, сейчас чрезвычайно напряженная. И если Вольфганг Ишингер избрал девизом Мюнхенской конференции по безопасности слова «К краю пропасти – и обратно?», окончив предложение вопросительным знаком, то сейчас этот вопросительный знак надо поменять на восклицательный.

Не скрою, что, готовясь к выступлению, я очень много думал над тем, в чем же тот феномен, который делает незыблемыми для населения России, Армении, да и жителей всех республик бывшего Советского Союза дружественные отношения между нашими народами, что нас

сближает и что невозможно никак поколебать. Вывод один, и, как мне кажется, он заключается в совместной борьбе против фашизма наших отцов и дедов в годы Великой Отечественной войны. И, даже спустя 73 года после ее окончания, если кто-то старается спекулировать на каких-то армяно-российских разногласиях, искать в них какие-то противоречия, то в конечном итоге это оборачивается пшиком, фиаско. Мы свято чтим и всегда помним заветы наших отцов и дедов, не забываем, как они самоотверженно сложили свои головы во имя спасения всего человечества от коричневой чумы, или, по современной терминологии, от диких проявлений национальной исключительности. Вот и сейчас такая же беда нависла насколько над Россией, настолько же над Арменией и над всем миром. И надо, чтобы предостережение российского Президента, высказанное им (в интервью «Миропорядок 2018») простым и доходчивым предложением: «Зачем нужен мир без России», – отрезвило горячие головы поборников войны. Значит нам необходимо проводить публичную дипломатию таким образом, чтобы под давлением общества никому ни в одной стране мира не было позволено перейти эту грань, эту последнюю черту, после которой – война. Я имею в виду тех, кто, не отдавая себе отчета в катастрофических последствиях своих действий, будет делать неправильные выводы из содержания трех весьма тревожных документов – Новой ядерной доктрины США, Стратегии национальной безопасности и Доклада национальной разведки США. Эти наши опасения и тревоги следует через наших коллег довести до армянских диаспор, до широких слоев населения других стран, чтобы наша работа была нацелена на смягчение опасности дальнейшей конфронтации, на объяснение на парламентском уровне возможных серьезных угроз безопасности для всего мира. Следует привлечь к этой работе возможно широкие слои политических элит самых разных стран. Сумеет организовать такую работу, значит мы что-то свое привнесли в борьбу за предотвращение угрозы войны, угрозы хаоса в международном положении. Убежден, что такая работа во многом сблизит парламентариев из многих и многих государств, кому дороги судьбы мира. Тогда в совершенно новом свете будут восприниматься культурные обмены между нашими странами. Готовясь к выступлению сугубо по повестке сегодняшнего заседания, не скрою, что я прочитал очень много материалов, которые были для меня очень и очень полезны. Так, немало конструктивных предложений содержалось в Ежегодном докладе Интеграционного клуба при Председателе Совета Федерации Федерального Собрания РФ за 2017 год под девизом «Евразийский вектор – интеграция будущего». Много полезного почерпнул из статьи сотрудника МГИМО К. П. Боришполеца под заглавием «Публичная дипло-

матия на пространстве ЕАЭС: осмысление феномена и тенденций развития». Много интересных подходов было изложено в материалах Международного круглого стола «Региональное измерение общественной дипломатии – евразийский вектор», состоявшегося в Москве 29 мая 2017 года в рамках I съезда Ассамблеи народов Евразии. То есть если мы сумеем основные мысли, содержащиеся в материалах этих очень своевременных конференций и встреч, довести до широких масс, то уверен, что все это в совершенно новом свете будет воспринято населением государств – членом ЕАЭС. При этом если мы покажем, что в современном сильно бурлящем мире все мы находимся на одном корабле и этот корабль не Россия и не Армения, а весь Земной шар, планета Земля, то число наших сторонников неисчислимо возрастет. Об этом и было сказано в Послании Президента России Федеральному Собранию Российской Федерации, поэтому очень актуальна наша встреча, которая, на мой взгляд, как и в прошлые разы, выделяется доверительностью и исключительным откровением. Мы в своих выступлениях сказали о своем самом болезненном, и вы, дорогие российские коллеги, услышали нас. Когда Армен Геворкович выступал, я мысленно задался вопросом: а есть ли другие парламенты, депутаты и сенаторы, которые могут столь откровенно делиться своими тревогами и заботами? Не хочу преувеличивать, но сейчас скажу то, в чем я убежден – бьют по Армении, а целются в Россию. В частности, опубликованные недавно Стокгольмским международным институтом исследований проблем мира и конфликтов цифры вызывают у нас серьезную тревогу. Они весьма тревожащие, вдумайтесь только: за отчетный период (2015 – 2017 гг.) Россия продала Азербайджану 36 единиц тяжелых огнеметов «Солнцепек» ТОС-1А, 40 единиц БТР-82А, 800 единиц противотанковых ракет комплекса «Хризантема» (на базе БМП-3), известных как «танковые убийцы».

Я уже не говорю о продажах современных вооружений со стороны Израиля Азербайджану. Об этой тревожной гонке вооружения, вы не представляете (извините за жаргон), с каким упоением и кайфом пишет азербайджанская пресса. То есть эта страна готовит свое население к войне. Опасность заключается именно в этом: Азербайджан готовит свое население к войне с Арцахом и Арменией. Такому развитию событий, конечно же, будут очень рады их старшие братья – турки. Уже сейчас в Нахиджеване дислоцируются самые ударные части 3-й полевой армии Турции. Я уже не говорю об опасности, исходящей из непредсказуемого поведения президента этой страны Реджепа Тайипа Эрдогана, который уже мнит себя новоявленным халифом, продолжателем дела султанов бывшей Османской империи, причем о своих неоосманских устремлениях он говорит громогласно, во всеуслышание.

А. ГЕГАМЯН

Каждый из нас, бесспорно, делает выводы на основе той информации, которой он владеет. Но уже ясно одно: отдельные центры силы мировой политики будут действовать с одной-единственной целью – ослабить Россию, видя в ней одного из ведущих игроков современного мира, создателя нового, многополюсного миропорядка, что сильно тревожит их. Поэтому им крайне важно, чтобы Россия как таковая перестала существовать. И поэтому они будут бить по тылам России. Обращаюсь с призывом к российским коллегам: берегайте Армению, ведь это ваш самый надежный тыл.

Спасибо.

Надеюсь, что, ознакомившись с текстами моих выступлений, читатель вынесет впечатление о тематике наших прений и качестве обсуждаемых нами вопросов. Главное, чтобы в нашей дальнейшей работе мы были бы требовательными к самим себе и нашим российским коллегам в исполнении всех совместно принятых нами договоренностей.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՊԱՀՊԱՆԵՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ, ՉԷ ՈՐ ԱՅՆ ՁԵՐ ԱՄԵՆԱՀՈՒՄԱԼԻ ԹԻԿՈՒՆՔՆ Է

Եվ այսպես, ս. թ. մարտի 13 – 14-ին Երևանում տեղի ունեցավ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի համատեղ նիստը: Համատեղ նիստի օրակարգն ընդգրկում էր հարցերի լայն շրջանակ, որոնք այս փուլում խիստ հրատապ նշանակություն ունեն: Հիմնովին քննարկվեցին հայ-ռուսական ռազմավարական երկխոսության հարցերը՝ խորհրդարանական չափման դիտանկյունով, գլոբալ անվտանգության հիմնախնդիրները և տարածաշրջանային մարտահրավերները: Մանրամասն դիտարկման ծիրից դուրս չմնացին եվրասիական ինտեգրման խնդիրները և այդ գործընթացում հանրային դիվանագիտության դերը, ինչպես նաև միջազգային խորհրդարանական կառույցներում համագործակցության հեռանկարները: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովում հաստատված ավանդույթի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի հայկական մասի համանախագահ Արտաշես Գեղամյանը համատեղ նիստի մասին իր տպավորությունները կիսեց «Արմենպրեսի» թղթակցի հետ:

ՀՀ Ազգային ժողովի պրոֆիլային հանձնաժողովների և ՌԴ Դաշնային ժողովի կոմիտեների համատեղ նիստերի անցկացման գործելակերպը, իմ կարծիքով, լիովին արդարացված է: Օրինակ, այն բոլոր հարցերը, որոնք խիստ հուզում են մեր քաղաքացիներին, մանրամասն վերլուծվում են համատեղ նիստերում, դիտարկվում են առկա խնդիրների լուծման այլընտրանքային ուղիները: Միևնույն ժամանակ, ուզում են գոհունակությամբ նշել անկեղծության և փոխադարձ վստահության մթնոլորտի մասին, որում անցկացվում են համատեղ նիստերը: Հույս ունեմ, որ ասվածի ապացույցը կլինի ռուսաստանցի և հայ խորհրդարանականների համատեղ նիստի ելույթների հրապարակումը:

Այսպես, «Հայ-ռուսական ռազմավարական երկխոսություն. խորհրդարանական չափում» հարցի քննարկման ժամանակ ելույթ ունեցավ Ձեր խոնարհ ծառան, որի տեքստը ներկայացվում է ստորև:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵՆՈՒՅԹԸ «ՀԱՅ-ՈՒՌՄԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ
ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԱԿԱՆ ՉԱՓՈՒՄ» ՀԱՐՑԻ
ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ
(13 ՄԱՐՏԻ 2018 Թ.)

Նախ ցանկանում եմ նշել, որ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի համատեղ նիստին մեծ ուշադրություն է հատկացվում հայկական մամուլի կողմից: Մասնավորապես, մեր նիստի նախօրեին «Արմենպրես» պետական լրատվական գործակալությունն այս թեմային է անդրադարձել «Մտորումներ Եվրասիական տնտեսական միության կայացման գործում հանրային դիվանագիտության դերի մասին» հրապարակմամբ, և այսօր Հայաստանում շատ տարածված «Новое Время» թերթը նույնպես, ինչպես և շատ ծանրակշիռ հայալեզու «Հայոց Աշխարհ» թերթը, դիմել են մեր համատեղ նիստի թեմային: Ես հաճույքով վերցրել եմ այդ թերթերի մի քանի լրակազմ, որպեսզի ձեզ փոխանցեմ՝ ի հիշատակ:

Հարգարժան գործընկերներ, նախ ուզում եմ շնորհակալություն հայտնել զեկուցողներին բովանդակալից ելույթների համար: Միևնույն ժամանակ, կուզենայի մի ցանկություն հայտնել, թեև չզհետեմ՝ որքանով այն կարժանանա Ձեր հավանությանը: Այսպես, 2018թ. սկզբից աշխարհը մտել է իր զարգացման շատ վտանգավոր փուլ, և սա, ցավոք, չափազանցություն չէ: Դրա համար բավական է ուշադիր ծանոթանալ «ԱՄՆ Ազգային անվտանգության ռազմավարությանը», «ԱՄՆ նոր միջուկային դոկտրինին», ԱՄՆ ազգային հետախուզության ղեկավար Դենիել Բուրբսի զեկույցին և, վերջապես, ուշադիր կարդալ Ռուսաստանի նախագահի Ուղերձը Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովին: Էլ չեմ ասում այն մտքերի մասին, որոնք հնչել են Վլադիմիր Սոլովյովի, ըստ իս, զարմանալի հաջողված «Աշխարհակարգ 2018» և Արկադի Կոնդրաշովի «Պուտին» ֆիլմերում: Որպեսզի պատկերն ավելի ամբողջական լինի, կուզենայի հատկապես նշել Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Թերեզա Մեյի վերջին հայտարարությունը, որը նա արել է բրիտանական խորհրդարանում տառացիորեն երեկ: Վերոնշյալ բոլոր նյութերը և փաստաթղթերը թույլ կտան մեզ հասկանալ, թե ինչ բարդ վիճակում է գտնվում արդի աշխարհը: Այս առնչությամբ կուզենայի անպայման հիշատակել նաև Հայաստանի նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ելույթը վերջերս Մյունխենում կայացած անվտանգության համաժողովում: Նշեմ, որ Դուք ևս փայլուն գնահատական եք տվել մեր նախագահի ելույթին, հարգելի Կոնստանտին Իոսիֆովիչ, «Արմենպրես» պետական լրատվական գործակալության հարցազրույցում:

Եվ ահա, վերոնշյալ նյութերում պարունակվող գնահատականների և եզրահանգումների համատեքստում, ըստ իս, մենք շատ ճիշտ կվարվենք,

Եթե մեր քննարկումները ծավալենք անվտանգության հարցերի շուրջ: Մանավանդ որ Հայաստանն ու Ռուսաստանը եզակի ռազմավարական, ռազմաքաղաքական դաշնակիցներ են և մերձավորագույն տնտեսական գործընկերներ: Նման մոտեցումը, իմ կարծիքով, խիստ հրատապ է այն գնահատականների համատեքստում, որոնք տվել է Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինը Վլադիմիր Սոլովյովի հարցազրույցում («Աշխարհակարգ 2018»), որում, կրկնում են, հնչել են մեզ զգաստացնող գնահատականներ: Ինչ նկատի ունեն: Վլադիմիր Ռուդոլֆովիչ Սոլովյովը հարցազրույցի ժամանակ դիմեց Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինին հարցով, թե Եվրասիական տնտեսական միության և ՀԱՊԿ-ի հանդեպ չարակամորեն տրամադրվածներն անում են ամեն բան, որպեսզի ինչ-որ կերպ հեռացնեն Ղազախստանն ու Բելառուսը, իսկ վերջին ժամանակներս՝ նաև հատկապես Հայաստանը Ռուսաստանից, և միևնույն ժամանակ հարցրեց, թե ինչպիսին է լինելու Ռուսաստանի արձագանքը: Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի պատասխանը կտրական էր: Կարծում եմ, որ մենք պետք է անպայման արտահայտենք մեր մտքերն այս առումով, ստուգենք մեր մոտեցումները՝ Հայաստանի և Ռուսաստանի դաշնակիցների շարքերում երկպառակության ամեն տեսակ ջատագովների, մեր բարին չկամեցողների նմանատիպ հավակնությունների հանդեպ համաձայնեցված հակազդեցություն մշակելու նպատակով: Ավելին, անհրաժեշտ է դարձել մեր հետագա աշխատանքը կառուցել հենց այս հանգամանքների հաշվառմամբ: Կասկածներ չի հարուցում նաև այն, որ ներդաշն աշխատանքի պարագայում մենք հաջողությամբ կլուծենք այս խնդիրը, մանավանդ որ այսօր մեր բանավեճին, մեր նիստի աշխատանքին մասնակցում է նշանավոր դիվանագետ Սերգեյ Իվանովիչ Կիսլյակը, որը 2008 – 2017թթ. եղել է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում Ռուսաստանի Դաշնության Արտակարգ և լիազոր դեսպանը: Նա կարող է պատմել իր փորձի մասին և մեր քննարկումն ուղղորդել ժամանակի թելադրանքին հարիր հուն, և դրանում պախարակելի ոչինչ չկա:

Ահա մի քանի մտքեր, որոնցով կուզենայի կիսվել Ձեզ հետ:
Շնորհակալություն:

Ես ելույթ ունեցա նաև օրակարգի երկրորդ՝ «Գլոբալ անվտանգությունը և տարածաշրջանային մարտահրավերները» հարցի վերաբերյալ: Ստորև ներկայացվում է այդ ելույթի տեքստը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ «ԳԼՈԲԱԼ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ և ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ» ՀԱՐՑԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ (13 ՄԱՐՏԻ 2018 Թ.)

Հարգելի գործընկերներ, շատ կարճ ելույթ եմ ունենալու: Բոլորովին վերջերս, Մյունխենի անվտանգության համաժողովում, որն անցկացվում էր

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Մինչև անդունդի եզրը և հե՞տ» կարգախոսով, ելույթ ունեցավ մեր նախագահը և պատասխանեց բանավեճի մասնակիցների հարցերին: Հայաստանի նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ելույթի վերաբերյալ «Եվրասիա գրուփ» հետազոտական կազմակերպության հիմնադիր-նախագահ Յան Բրեմերը նշել է, որ «Սերժ Սարգսյանի ելույթը կրում էր բացառապես դրական լիցք, և բոլորին հասկանալի դարձավ, որ Հայաստանի նախագահը փորձում է լցնել անդունդը Բրյուսելի և Մոսկվայի միջև»: Դրանով իսկ նա փաստեց, որ Բրյուսելի և Մոսկվայի, ինչպես նաև Մոսկվայի ու Վաշինգտոնի միջև անդունդ կա: «Փոքր, դեպի ծով ելք չունեցող երկրի համար դա իսկապես մեծ մարտահրավեր է: Նախագահ Սարգսյանը ցույց տվեց այն, ինչը հաճախ մոռացվում է Բրյուսելում և Վաշինգտոնում. որ Հարավային Կովկասի, Կենտրոնական և Հարավային Եվրոպայի ու Կենտրոնական Ասիայի երկրները մեծ տերությունների հետ իրենց հարաբերություններում բախվում են դժվար և հաճախ հարկադրված ընտրության հետ: Այս իրավիճակում նրանք պետք է գտնեն բացառիկ ուղիներ արտաքին աշխարհի հետ իրենց հարաբերությունները պահպանելու համար», – հենց այսպես է գնահատվել ՀՀ նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ելույթը: Կարծում եմ, բանավեճի մասնակիցները համակարծիք էին, որ մեր նախագահի ելույթը բացառիկ կառուցողական էր: Ինչպես և Սերժ Սարգսյանի նախորդ ելույթները, նրա մյուսխենյան ելույթը նույնպես աչքի էր ընկնում անկեղծությամբ, թափանցիկությամբ: Հատկապես կարևոր է նաև այն, որ Հայաստանը, Ռուսաստանի ռազմավարական գործընկերը լինելով, երրորդ երկրների հետ իր հարաբերություններն այնպես է կառուցում, որպեսզի, նախ, նրանք նոր գլխացավանք չդառնան մեր ռազմավարական դաշնակցի համար, ինչպես նաև չվնասեն այլ պետությունների հետ Հայաստանի հարաբերություններին: Ավելին, իր արտաքին քաղաքականությունում Հայաստանը ջանում է համատեղ գործունեության ինչ-որ ընդհանուր ուղղություններ, շփումների հաստատման ուղիներ գտնել համաշխարհային քաղաքականության ուժի ամենատարբեր կենտրոնների միջև: Եվ հավանաբար, այդ առկա դրական փորձը մենք ձեզ հետ միասին պետք է իմաստավորենք: Ի պատիվ մեր հարգարժան Կոնստանտին Իոսիֆովիչի՝ նա, որպես Հայաստանի նախագահի մասնակցությամբ կայացած բանավեճի մոդերատոր, ինքնաբերաբար եկավ նույն եզրահանգման, ինչ և ամերիկացի քաղաքագետը: Եվ ահա թե ինչ է ասել նա. «Ես արդեն սոցիալական ցանցերում ներկայացրել եմ կայացած բանավեճին տված իմ գնահատականը, և ես անկեղծորեն երախտագիտություն եմ հայտնել Սերժ Սարգսյանին փայլուն ելույթի համար, բանավեճին շատ կառուցողական ներդրում ունենալու, կշռադատված, հավասարակշռված և խիստ պատասխանատու վերլուծության համար, թե ինչ է տեղի ունենում և՛ հենց Հայաստանում, և՛ տարածաշրջանային հարաբերություններում, և՛ ավելի գլոբալ համատեքստում, որտեղ Հայաստանն, անշուշտ, ունի իր ակնառու և ստեղծարար դերը»: Եվ քանի որ Հայաստանին՝

հանձին իր քաղաքական ղեկավարության, հաջողվում է շփումներ և կանուրջներ հաստատել մեծ տերությունների, ամենատարբեր երկրների գլոբալ տնտեսական և ռազմաքաղաքական միավորումների միջև, գուցե մենք է՞լ մտածեինք և հանրային դիվանագիտության միջոցով արդեն առկա դրական փորձը դարձնեինք ոչ միայն մեր ռուսաստանցի գործընկեր խորհրդարանականների սեփականությունը, այլև այն տարածեինք սահմանի այն կողմում՝ լինի դա Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում, թե Արևմտյան Եվրոպայի երկրներում: Կարծում եմ, որ նման մոտեցումն արդարացված կլինի, և դա մեր միջխորհրդարանական համագործակցության շատ պատկառելի ու պատշաճ ներդրումը կլինի միջազգային հարաբերությունների արդի փուլի գլոբալ մարտահրավերների և սպառնալիքների հաղթահարման գործում:

Ահա այսպիսին է իմ կարծիքը, հարգելի գործընկերներ, խնդրում եմ ընդունեք սա որպես ոչ մեծ ակնարկ, իբրև փոքրիկ նշում:

Շնորհակալություն:

Ուզում եմ նաև նշել, որ օրակարգի երրորդ հարցի («Եվրասիական ինտեգրացիան և ժողովրդական դիվանագիտությունը») վերաբերյալ հայկական կողմից որպես զեկուցող հաստատված էր Ջեր խոնարի ծառան: Թե ինչի մասին էր ելույթս և որքանով էր այն արդիական՝ թող դատի ընթերցողը: Ելույթի տեքստը ներկայացվում է ստորև:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ «ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻԱՆ և ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ» ՀԱՐՑԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ (13 ՄԱՐՏԻ 2018Թ.)

Կոնստանտին Իոսիֆովիչը մտահոգություն հայտնեց, թե Հայաստանը հանկարծ լոյալ չվերաբերվի նրան, ինչն այժմ տեղի է ունենում Մեծ Բրիտանիայում՝ կապված ԳՀՎ նախկին գնդապետ Սերգեյ Սկրիպալի թունավորման հետ: Եթե պատահաբար գտնվեն մարդիկ, ովքեր լոյալ կվերաբերվեն անգլիական իշխանությունների կողմից իրականացվող հակառուսական գործողություններին, ապա ես նրանց խորհուրդ կտայի կարդալ Ֆեյսբուքի իր էջում Կոնստանտին Իոսիֆովիչի այսօր արած գրառումը: «Դատարանների թագուհի» Բրիտանիայի համար սա լիակատար դեգրադացիա է. մեղսունակության տոտալ կանխավարկած, երբ ապացուցում են ոչ թե դատարանն ու դատախազը, այլ մեղադրյալը, որին թույլ չեն տալիս ոչ ապացուցել, ոչ մասնակցել դատավարությանը: Նույն ավգորիթմն է ընդունվել «ռաշադեյթի» վճռով ԱՄՆ-ում և «Բոինգի» գործով Նիդեռլանդներում», – Ֆեյսբուքում գրել է Կոնստանտին Իոսիֆովիչ Կոսաչովը: Շատ համոզիչ է: Եվ սա՝ բնավ ոչ այն պատճառով, որ հյուրընկալությունից ելնելով պետք է հաճոյախոսություններ անել, այլ որովհետև հենց այդպես էլ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կա իրականում: Մենք հերթական անգամ դառնում ենք երկակի չափորոշիչների կիրառման վկաները: Արդյո՞ք պատահական է սա: Իհարկե, պատահական չէ: Եվ ինչո՞ւ են մեր ռուսաստանցի գործընկերների մեջ մեր հաշվով նման երկյուղներ առաջացել: Գուցե Դուք հիանալի հասկանում եք, որ լայնորեն ծավալված հակառուսական տեղեկատվական պատերազմում թիրախ լինելու է ոչ միայն ինքը՝ Ռուսաստանը, այլև, առաջին հերթին, Ռուսաստանի ամենահուսալի ռազմավարական դաշնակիցներն ու գործընկերները: Չէ՞ որ համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների հայտնի ստրատեգները խնդիր են առաջադրել. ռուսական սահմանների ողջ պարագծով ստեղծել անվստահության իրադրություն, անկայունության և քաոսի գոտի: Ահա այս նպատակին հասնելուն էլ ուղղված է ծավալվող հակառուսական տեղեկատվական պատերազմը: Բնավ պատահականորեն չէր, որ մեջբերեցի Մյունխենի անվտանգության համաժողովում մեր նախագահի ելույթին տրված գնահատականները, որովհետև դրանցում նա մատնանշում է միջազգային լարվածության մեղմացման, համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների միջև կառուցողական երկխոսության հաստատման ուղիները: Մենք համոզված ենք, որ նրա խոսքերին կանսան Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հայկական համայնքում, իսկ այնտեղ ապրում է ավելի քան մեկուկես միլիոն հայ, Ռուսաստանի հայկական համայնքում, որտեղ ապրում են երկուսուկես միլիոն մեր հայրենակիցներ, Իրանի հայկական համայնքում, որը 250 հազարանոց հայկական համայնք ունի: Այսինքն՝ մեր առջև միանգամայն որոշակի խնդիր է դրված. ճակատագրի բերումով Հայաստանի սահմաններից դուրս հայտնված մեր հայրենակիցների միջոցով ցույց տալ, որ աշխարհի երկրների գլխին կախվել է Դամոկլյան սուրը, այո՛, ոչ միայն Ռուսաստանի և ոչ այնքան Ռուսաստանի, որքան ողջ Երկիր մոլորակի վրա: Ինձ թվում է, որ հենց սրան պետք է ուղղվեն Ռուսաստանի և Հայաստանի խորհրդարանականների ջանքերը, և սա միանգամայն հասկանալի է, որովհետև մենք՝ խորհրդարանականներս, մեր գործողություններում շատ ավելի ազատ ենք, քան մեր երկրների կառավարական գործիչները: Եվ ահա, վերադառնամ այն փաստաթղթերին, որոնք տառացիորեն վերջին չորս ամիսների ընթացքում ընդունվել և հրապարակվել են Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում, որոնք են. 2017թ. դեկտեմբերի 18-ին հրապարակված Ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, 2018թ. փետրվարի 13-ին հրապարակված Ազգային հետախուզության զեկույցը, որի նոր տարբերակը հրապարակվել է 20 օր անց, ինչպես նաև ԱՄՆ նոր միջուկային դոկտրինը, որը ԱՄՆ Կոնգրեսին է ներկայացվել 2018թ. փետրվարի 2-ին: Ես մանրամասն ծանոթացել եմ այս փաստաթղթերին, ինչպես նաև վերլուծական նյութերին և մեկնաբանություններին, որոնք հրապարակվել են ռուսական էլեկտրոնային ՁԼՄ-ներում՝ այս փաստաթղթերի հետ կապված: Այսպես, ԱՄՆ Ազգային հետախուզության զեկույցում Ռուսաստանի մասին 34 հիշատակում կա, ընդ որում՝

ամենաանախորժ ձևով. իբր Ռուսաստանն ապակառուցողական երկիր է, որից պատերազմի սանձազերծման վտանգ է բխում: Ընդ որում, 7 դեպքում Ռուսաստանը հիշատակվում է Չինաստանի և երկու դեպքում՝ Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ: Իսկ Ռուսաստանի մասին հիշատակումներից մեկում՝ 32-ում, խոսվում է նաև Հայաստանի մասին: Հայաստանը հիշատակվում է Ադրբեջանի հետ կապված: Միևնույն ժամանակ, նշվում է, որ Ռուսաստանն Ադրբեջանին արդիական զենք է մատակարարել, և դա հղի է նրանով, որ Ադրբեջանը կարող է պատերազմ սկսել՝ դրանում ներքաշելով նաև Հայաստանի դաշնակցին՝ Ռուսաստանին: Այսինքն՝ նշարվում է գործողությունների հայտնի մարտավարությունը: Ուրեմն այսպես, սկզբում ապակայունացման ստրատեգիան պատրաստում են հակամարտող կողմերի հանրային կարծիքը վտանգավոր այն իրադարձությունների սպասման շուրջ, որոնք իրենք արդեն նախապատրաստել են, որոնք արդեն նախօրոք հնչեցվել են: Խոսքը Անդրկովկասի տարածաշրջանում, ասել է թե՛ Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում իրավիճակը ապակայունացնելու հնարավորության և հավանականության մասին է: Սա, արևմտյան վերլուծաբանների կարծիքով, միաժամանակ կխփի երկու թիրախի. մի կողմից՝ Իրանին, Իրանի հյուսիսում, այսպես կոչված Հարավային Ադրբեջանում (որին հավակնում է ավշերոնյան սուլթանը) իրավիճակի ապակայունացման ճանապարհով: Այնուհետև կկատարվեն արցախա-ադրբեջանական և հայ-ադրբեջանական սահմանում, իսկ հետո արդեն Հարավային Կովկասի ողջ պարագծով իրավիճակի ապակայունացման գործողություններ՝ այնտեղ ապակայունության գոտի ստեղծելու նպատակով: Մեր տարածաշրջանում պայթյունավտանգ իրավիճակ ստեղծելով, ըստ այս մտահղացման հեղինակների կարծիքի, դրանով իսկ կշեղեն Ռուսաստանի ուշադրությունն այս ուղղությամբ: Դուք, Կոնստանտին Իոսիֆովիչ, շատ ճիշտ նշեցիք ռազմական գործողությունների կտրուկ ակտիվացման մասին, որոնք հիմա տեղի են ունենում Ռուսաստանի հարավային մատույցներում, Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջանում: Այնուհետև, ապակայունացումը կամ միաժամանակ, կամ հնարավորինս կարճ ժամկետում կտեղափոխվի միջինասիական հանրապետությունների կողմը՝ Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջան, գործընթացին աֆղանստանցի մոջահեդների ներգրավմամբ: Այնտեղ՝ աֆղանստանյան սահմանին այժմ արդեն պարելում են առանց տարբերանշանների թռչող օբյեկտներ. հավանաբար, որոշակի երկրների հրահանգիչներն են մարզում իրենց «ձեռնասուն» ԻԼԻՊ-ականներին: Եվ այսպես, խնդիր է դրված Ռուսաստանի հարավային սահմանների ողջ պարագծով, ներառյալ և՛ Հարավային Կովկասը, և՛ Կենտրոնական Ասիայի երկրները, ստեղծել անկայունության, քաոսի գոտի, ապակայունացնել այնտեղի իրավիճակը: Եվ այս ամենը տեղի կունենա Սիրիայում, Արևելյան Գուտայում չթուլացող լարվածության պայմաններում: Ուստի, ես հատուկ ուզում եմ հիշեցնել լրջագույն նախազգուշացման մասին,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

որն այսօր հնչեցրեց Ռուսաստանի Զինված ուժերի Գլխավոր շտաբի պետ, բանակի գեներալ Վալերի Գերասիմովը՝ ԱՄՆ ռազմաօդային ուժերի կողմից Դամասկոսի արվարձանում Սիրիայի կառավարական զորքերի դեմ հնարավոր գրոհի հետ կապված: Բանակի գեներալը պարզապես հայտարարեց, որ Ռուսաստանն անպատիժ չի թողնի ԱՄՆ հնարավոր հարձակողական ռմբահարությունները Դամասկոսի շրջանում, որովհետև այնտեղ են գտնվում ռուսաստանցի զինվորական հրահանգիչներ, հումանիտար օգնություն ցուցաբերող ռուսաստանցի զինժառանգողներ, խորհրդականներ ՌԴ-ից: Այսինքն՝ Մեծ Մերձավոր Արևելքում ստեղծված իրավիճակն այժմ չափազանց լարված է: Եվ եթե Վոլֆգանգ Իշինգերը Մյունխենի անվտանգության համաժողովի կարգախոս է ընտրել «Մինչև անդունդի եզրը և հե՞տ» բառերը՝ հարցական նշանով ավարտելով դրանք, ապա այժմ այդ հարցական նշանը պետք է փոխարինել բացականչականով:

Չեմ թաքցնի, որ, ելույթիս պատրաստվելով, շատ եմ մտածել այն բանի շուրջ, թե որն է այն ֆենոմենը, որը Ռուսաստանի, Հայաստանի և առհասարակ նախկին Խորհրդային Միության բոլոր հանրապետությունների բնակչության համար անսասան է դարձնում բարեկամական հարաբերությունները մեր ժողովուրդների միջև, ինչն է մեզ մերձեցնում, և ինչն է, որն անհնար է որևէ կերպ սասանել: Եզրակացությունը մեկն է, և դա, իմ կարծիքով, մեր հայրերի ու պապերի՝ Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին ֆաշիզմի դեմ համատեղ պայքարի մեջ է, և անգամ դրա ավարտից 73 տարի հետո, եթե որևէ մեկը փորձի շահարկել հայ-ռուսական ինչ-որ տարածայնություններ, ինչ-որ հակասություններ որոնել, ապա վերջնարդյունքում դա կտապալվի, ֆիասկո կկրի: Մենք սրբորեն հարգում և միշտ հիշում ենք մեր հայրերի ու պապերի պատգամները, չենք մոռանում, թե ինչպես են նրանք անձնուրաց վայր դրել իրենց գլուխները՝ հանուն դարչնագույն ժանտախտից, կամ ժամանակակից տերմինաբանությամբ՝ ազգային բացառիկության վայրի դրսևորումներից մարդկության փրկության: Ահա, հիմա էլ նույն փորձանքն է կախվել որքան Ռուսաստանի, նույնքան էլ Հայաստանի և ողջ աշխարհի վրա: Եվ պետք է, որպեսզի Ռուսաստանի նախագահի զգուշացումը, որն արտահայտել է («Աշխարհակարգ 2018»-ի հարցազրույցում) պարզ ու հասկանալի նախադասությամբ՝ «Ինչի՞ է պետք աշխարհն առանց Ռուսաստանի», սթափեցնի պատերազմի ջատագովների տաք գլուխները: Ուրեմն, մենք պետք է հանրային դիվանագիտությունն այնպես վարենք, որպեսզի հասարակության ճնշման տակ ոչ մեկին և աշխարհի ոչ մի երկրում թույլ չտրվի հատել այն սահմանը, այն վերջնագիծը, որից այն կողմ պատերազմն է: Ես նկատի ունեմ նրանց, ովքեր, իրենց հաշիվ չտալով իրենց գործողությունների աղետալի հետևանքների մասին, ոչ ճիշտ եզրակացություններ կանեն երեք բավական տազնապալի փաստաթղթերի բովանդակությունից՝ ԱՄՆ միջուկային նոր դոկտրինից, Ազգային անվտանգության ռազմավարությունից և ԱՄՆ ազգային

հետախուզության զեկույցից: Մեր այս երկյուղները և տագնապները հարկ է մեր գործընկերների միջոցով հասցնել Սփյուռքի հայկական և ռուսական համայնքներին, մյուս երկրների բնակչության լայն շերտերին, որպեսզի մեր աշխատանքն ուղղվի հետագա առձակատման վտանգի մեղմմանը, խորհրդարանական մակարդակով ողջ աշխարհի համար անվտանգության հնարավոր լուրջ սպառնալիքների բացատրմանը: Հարկ է այս աշխատանքին ներգրավել ամենատարբեր երկրների քաղաքական էլիտաների հնարավորինս լայն շերտերին: Եթե կարողանանք նման աշխատանք կազմակերպել, ուրեմն մեր ավանդը կներդնենք պատերազմի սպառնալիքի, միջազգային իրավիճակում քառսի սպառնալիքի կանխման պայքարում: Համոզված եմ, որ նման աշխատանքը կմերժեցնի շատ ու շատ պետությունների խորհրդարանականներին, որոնց թանկ է աշխարհի ձակատագիրը: Այդժամ միանգամայն այլ լույսով կընկալվեն մշակութային փոխանակումները մեր երկրների միջև: Այսօրվա նիստի ելույթս պատրաստելիս՝ չեմ թաքցնում, շատ նյութեր եմ կարդացել, որոնք ինձ համար խիստ օգտակար էին: Բավական կառուցողական առաջարկություններ կային ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի նախագահին առընթեր Ինտեգրացիոն ակումբի 2017թ. Ամենամյա զեկույցում՝ «Եվրասիական վեկտորը ապագայի ինտեգրացիան է» կարգախոսով: Օգտակար շատ բան եմ քաղել Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի աշխատակից Կ.Պ. Բորիշչովեցի «Հանրային դիվանագիտությունը ԵԱՏՄ տարածքում. երևույթի և զարգացման միտումների ընկալումը» հոդվածից: Հետաքրքիր շատ մոտեցումներ էին ներկայացված «Հանրային դիվանագիտության տարածաշրջանային չափումը եվրասիական վեկտորն է» Միջազգային կլոր սեղանի (որը տեղի է ունեցել 2017թ. մայիսի 29-ին, Եվրասիայի ժողովուրդների վեհաժողովի 1-ին համագումարի շրջանակներում) նյութերում: Այսինքն, եթե մենք կարողանանք այս ճիշտ ժամանակին տեղի ունեցած համաժողովների և հանդիպումների նյութերում պարունակվող հիմնական մտքերը հասցնել լայն զանգվածներին, ապա, վստահ եմ, որ այս ամենը միանգամայն նոր լույսով կընկալվի ԵԱՏՄ անդամ պետությունների բնակչության կողմից: Միևնույն ժամանակ, եթե մենք ցույց տանք, որ արդի փոթորկահույզ աշխարհում մենք բոլորս գտնվում ենք նույն նավում և այդ նավը ոչ թե Ռուսաստանն է կամ Հայաստանը, այլ ողջ Երկրագունդը, Երկիր մոլորակը, ապա մեր կողմնակիցների թիվն անհաշիվ կաճի: Այս մասին էլ ասվել է Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովին Ռուսաստանի նախագահի հղած Ուղերձում: Ելնելով սրանից՝ մեր հանդիպումը հրատապ է, որը, իմ կարծիքով, ինչպես և նախորդ անգամներին, աչքի է ընկնում բացառիկ անկեղծությամբ և վստահելիությամբ: Մենք մեր ելույթներում խոսեցինք մեր ամենացավոտ խնդիրների մասին, և Դուք, թանկագին ռուս գործընկերներ, լսեցիք մեզ: Երբ Արմեն Գևորգովիչը ելույթ էր ունենում, ես մտովի հարց էի տալիս. կա՞ն արդյոք այլ խորհրդարաններ, որոնց

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

պատգամավորներն ու սենատորները կարողանան այսքան անկեղծ մակարդակում խոսել իրենց տազնապանների և հոգսերի մասին: Չեմ ուզում ինչ-որ բան չափազանցել, բայց հիմա ասելու եմ այն, ինչու համոզված եմ. խփում եմ Հայաստանին, բայց նշանառության տակ Ռուսաստանն է: Մասնավորապես, Ստոկհոլմի Խաղաղության և հակամարտությունների խնդիրների հետազոտությունների միջազգային ինստիտուտի վերջերս հրապարակած թվերը մեզ լրջորեն տազնապեցնում են: Դրանք բավական տազնապեցնող են: Դուք միայն տեսեք: Հաշվետու ժամանակաշրջանում (2015 – 2017թթ.) Ռուսաստանն Ադրբեջանին է վաճառել 36 միավոր «Солнцетек» TOS-1A ծանր հրանետ, 40 միավոր БТР-82А, 800 միավոր հակատանկային «Քրիզանթեմ» կոմպլեքսի հրթիռ (БМП-3-ի հիմքի վրա), որոնք հայտնի են որպես «տանկային մարդասպաններ»: Էլ չեմ ասում Իսրայելի կողմից Ադրբեջանին արդիական սպառազինությունների վաճառքի մասին: Սպառազինությունների այս տազնապալի մրցավազքի մասին, չեք պատկերացնի, ներողություն ժարգոնի համար, ինչ խանդաղատանքով ու կայֆով է գրում ադրբեջանական մամուլը: Այսինքն՝ այդ երկիրն իր բնակչությանը պատրաստում է պատերազմի: Վտանգը հենց դա է: Ավաղ, այդպես է. Ադրբեջանն իր բնակչությանը պատրաստում է պատերազմի Արցախի և Հայաստանի դեմ: Իրադարձությունների նման զարգացմամբ շատ ուրախ եմ նրանց ավագ եղբայրները՝ թուրքերը: Հիմա արդեն Նախիջևանում տեղակայված են Թուրքիայի 3-րդ դաշտային բանակի հարվածային գորամասերը: Էլ չեմ ասում այն վտանգի մասին, որը բխում է այդ երկրի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի անկանխատեսելի վարքագծից, որն իրեն նորաթուխ խալիֆ, նախկին Օսմանյան կայսրության սուլթանների գործի շարունակող է երևակայում, ընդ որում՝ նեոօսմանյան իր նկրտումների մասին նա բարձրաձայնում է ի լուր աշխարհի:

Մեզանից յուրաքանչյուրը, անշուշտ, եզրահանգումներ է անում այն տեղեկատվության հիման վրա, որին տիրապետում է: Բայց արդեն պարզ է մի բան, որ համաշխարհային քաղաքականության ուժի առանձին կենտրոններ գործելու են մեն-մի նպատակով՝ թուլացնել Ռուսաստանը՝ հանձին նրա արդի աշխարհի առաջատար խաղացողներից մեկին, նոր բազմաբևեռ աշխարհի կերտողին տեսնելով, ինչը խիստ անհանգստացնում է նրանց: Ուստի, նրանց համար չափազանց կարևոր է, որպեսզի Ռուսաստանը, որպես այդպիսին, դադարի գոյություն ունենալ: Եվ դրա համար նրանք կխփեն Ռուսաստանի թիկունքին: Դիմելով Ձեզ՝ ռուսաստանցի գործընկերներ, հորդորում եմ. պահպանեք Հայաստանը, չէ որ այն Ձեր ամենահուսալի թիկունքն է:

Շնորհակալություն:

Հույս ունեմ, որ ծանոթանալով իմ ելույթների տեքստերին՝ ընթերցողները տպավորություն կկազմեն մեր բանավեճերի թեմատիկայի և մեր

քննարկած հարցերի որակի մասին: Գլխավորն այն է, որպեսզի մեր հետագա աշխատանքում մենք լինենք պահանջկոտ ինքներս մեր և մեր ռուսաստանցի գործընկերների հանդեպ՝ ի կատարումն մեր համատեղ ընդունած բոլոր պայմանավորվածությունների:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: МЫ – ОДНА КОМАНДА

Уже становится доброй традицией проведение совместных заседаний Постоянной комиссии по внешним связям Национального Собрания Республики Армения с профильными комитетами Федерального Собрания Российской Федерации – Комитетом по международным делам Совета Федерации и Комитетом по делам СНГ, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Государственной Думы (далее – Комитет). Очередное совместное заседание с Комитетом Госдумы состоялось 26 марта т. г. в Ереване (далее – Совместное заседание). Докладчики и выступившие в ходе заседания депутаты ГД Федерального Собрания РФ и Национального Собрания РА охватили широкий круг вопросов, касающихся как двусторонних отношений, отношений между государствами-членами Евразийского экономического союза (далее – ЕАЭС), так и международного положения, складывающегося в ареале ЕАЭС. Обсуждение проходило в обстановке искренности, доверительности и взаимопонимания. Особое место было отведено перспективам развития российско-армянских отношений в условиях нагнетания международной напряженности со стороны отдельных центров силы мировой политики. Всесторонне были обсуждены вопросы углубления армяно-российского стратегического союза на фоне как региональных, так и глобальных вызовов и угроз безопасности. При этом особое внимание было уделено проблемам активизации публичной дипломатии. И вовсе не случайно, что вторым пунктом повестки дня Совместного заседания был пункт: «Евразийская интеграция и народная дипломатия», а выступить с докладом с армянской стороны было поручено вашему покорному слуге Арташесу Гегамяну. По свежим впечатлениям прошедшего Совместного заседания могу вполне однозначно утверждать: армянские и российские парламентарии не только услышали друг друга, но и наметили перспективные направления для продолжения своих совместных усилий по всестороннему углублению отношений в рамках ЕАЭС. По установившейся традиции хотелось бы вынести на суд читателей полный текст моего выступления на Совместном заседании.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ПРИ ОБСУЖДЕНИИ
ВОПРОСА «ЕВРАЗИЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ И НАРОДНАЯ ДИПЛОМАТИЯ»
(26 МАРТА 2018 Г.)

Тема моего выступления – «Евразийская интеграция и народная дипломатия». Чтобы не говорить только о каких-то стандартных формах народной дипломатии, которые прошли испытание временем и, бесспорно, в условиях стабильности в отношениях центров силы мировой политики давали положительные результаты, попробуем определить формы организации публичной дипломатии в нынешних реалиях, характеризующихся крайне обострившимися международными отношениями. Думается, что очень важно несколько подробнее уяснить, в каких условиях публичная дипломатия будет проводиться? Не вызывает сомнений, что условия, сложившиеся в мире в настоящее время, в корне отличаются от тех, которые были в начале 2015 года, в январе, когда Армения вступила в Евразийский экономический союз. Достаточно сказать, что в настоящее время мир вступил в полосу холодной войны. Причем велика опасность ее перехода в горячую фазу. Для этого достаточно прочитать аналитические материалы самих американских политологов, в частности, Ричарда Хааса, бывшего высокопоставленного американского дипломата, одного из теоретиков внешней политики США.

Буквально пару дней назад он заявил, что США в настоящее время переживают «самый опасный момент» в своей современной истории, поскольку президент Дональд Трамп ведет одновременно войну на трех фронтах. «Дональд Трамп теперь настроен вести войну на трех фронтах: политическую борьбу против Боба Мюллера (Роберт Мюллер, спецпрокурор, расследующий «русское досье» Дональда Трампа), экономическую – против Китая, других торговых партнеров, а также настоящую – против Ирана и Северной Кореи. Это самый опасный момент в современной американской истории, в значительной степени это вызвали мы сами, а не какие-то события», – написал Хаас в Twitter. Но вопрос в том, что мы имеем дело с долгосрочной перспективой неспадания международной напряженности, и выход на такой вывод имеет под собой глубинные экономические причины.

Достаточно отметить, что в настоящее время федеральный внешний долг Соединенных Штатов Америки перевалил за 20 триллионов долларов, что составляет 107,48 процента к ВВП этой страны. Как же США будут выходить из этой долговой ямы? Отметим также, что федеральный (государственный) долг США на ближайшее десятилетие будет расти. Так, дефицит федерального бюджета США на 2018 финансовый год,

А. ГЕГАМЯН

который начинается с 1 октября 2017 года, будет равен 832 млрд долларов, а в 2019 г. – 984 млрд долларов, причем при составлении бюджета предполагался устойчивый трехпроцентный рост экономики США. Если этого не произойдет, то федеральный долг США будет еще выше. Здесь уместно вспомнить слова сорокового президента Соединенных Штатов Рональда Рейгана, который как-то заметил: «Мы имеем долг в триллион долларов не из-за того, что у нас нет достаточного количества налогов. Мы имеем долг в триллион долларов, потому что мы слишком много тратим». А сейчас, как уже было сказано, федеральный долг США перевалил за 20 трлн долларов и в ближайшие годы будет и далее расти. То есть вновь на всю катушку заработает печатный станок Федеральной резервной системы (ФРС) США. Таким образом, мы можем констатировать, что как в 2018, так и в 2019 гг. расходы федерального бюджета США будут в суммарном виде на 1 трлн 816 млрд долларов превышать доходы бюджета. И все это возможно лишь благодаря доминированию доллара США в качестве основной мировой резервной валюты. Естественно, что такое положение дел никоим образом не может устраивать такие державы, каковыми являются Россия и Китай, впрочем, как и другие страны с быстро развивающейся экономикой, которые не могут смириться с тем, что за счет налогоплательщиков своих стран они поневоле поддерживают экономически не подкрепленный высокий жизненный уровень граждан США.

К опасной черте подходит и государственный внешний долг государств-локомотивов Европейского Союза. Так, по данным The World Factbook – Central Intelligence Agency https://www.google.am/search?q=The+world+Factbook+%E2%80%93+Central+Intelligence+Agency&spell=1&sa=X&ved=0ahUKewi60cixsYraAhXNxaYKНQdBC_0QkeECCCloAA, внешний долг Германии (на 31 марта 2016 г.) составил 5 трлн 326 млрд долларов при ВВП этой страны по паритету покупательной способности (далее – ППС) в 4 трлн 150 млрд долл. (по итогам 2017 г.), то есть 128,3% к ВВП; внешний долг Франции составил 5 трлн 360 млрд долл. (на 31 марта 2016 г.) при ВВП по ППС – 2 трлн 880 млрд долл. (по итогам 2017 г.), или 189,7% к ВВП; в Италии внешний долг составил 2 трлн 444 млрд долл. (на 31 марта 2016 г.) при ВВП 2 трлн 307 млрд долл. по ППС (по итогам 2017 г.), или 105,7% к ВВП. Хотелось бы обратить внимание на соответствующие показатели Великобритании. Так, при ВВП этой страны по ППС в 2 трлн 880 млрд долл. (по итогам 2017 г.) внешний долг Великобритании на 31 марта 2016 г. составил 8 трлн 126 млрд долл., или 282,2% к ВВП. Таким образом, ведущие государства еврозоны, а также Великобритания накопили государственный долг, существенно превышающий ВВП этих стран.

Вышеперечисленные государства, являясь странами-эмитентами мировой резервной валюты, в случае Германии, Франции, Италии – евро,

в случае Великобритании – фунта стерлингов, безусловно, имеют, как и США, в большей степени определенные преимущества: возможность покрытия дефицита своих бюджетов, платежного баланса национальной валютой. Эта возможность, в свою очередь, содействует укреплению позиций национальных производителей этих стран в конкурентной борьбе на мировом рынке. С этим, вне всякого сомнения, не хотят мириться ни Китай, ни Россия, ни другие развивающиеся экономики мира. В этих условиях вполне предсказуемо, что страны-эмитенты мировых резервных валют, чтобы сохранить свои преимущества, обусловленные этим фактором, заинтересованы в сохранении стабильности своих стран, что сделает их привлекательными, в частности, для вложения в государственные ценные бумаги: будь то казначейские обязательства США, а также евробонды и еврооблигации Евросоюза. В конечном итоге это создает возможность указанным государствам жить в долг, не соизмеряя свои, к примеру, социальные расходы с реально располагаемыми доходами. Они, конечно же, осознают, что дестабилизация в разных странах мира неизбежно поспособствует перетоку финансовых ресурсов из них в финансовую сферу стран-эмитентов резервных валют.

Такое противостояние стран-эмитентов мировых резервных валют со странами, которые противостоят такому положению дел, вполне ожидаемо приводит к напряженности в отношениях между ними. Более того, к прямому определению этих стран в качестве противников. Так, 19 января т. г. Пентагон обнародовал новую оборонную стратегию США, в которой в пятерке главных угроз американской безопасности, по словам главы Пентагона Джеймса Мэттиса, – Россия, Китай, КНДР, Иран и терроризм. А в докладе главы американской национальной разведки Дэниела Коутса Сенату США от 6 марта 2018 года, который является несколько видоизмененной версией доклада Коутса от 13 февраля 2018 года, содержится и ряд новых обвинений в адрес Российской Федерации, явившихся следствием дальнейшего ухудшения отношений за последний месяц между Россией и США, приведших к нарастающему уровню взаимных угроз. Достаточно отметить, что в этом докладе есть 34 упоминания о России в отрицательном свете (в 7 из них вместе с Россией упоминается и Китай, в 2-х – Иран). Подобное противостояние, по мнению отдельных стратегов центров силы мировой политики, можно будет разрешить, если, к примеру, подорвать изнутри Евразийский экономический союз, дестабилизировав ситуацию в странах-членах ЕАЭС. И, конечно, поставлена задача дестабилизировать положение в первую очередь в Российской Федерации. Однако отметим, что после выборов Президента России 18 марта т. г. эти ожидания стратегов по дестабилизации и управляемому хаосу потерпели крупное фиаско, но эти вопросы по дестабили-

зации в странах-союзниках России или же подрыву доверия между ними с повестки дня отдельных центров силы мировой политики отнюдь не сняты. Чтобы убедиться в этом, достаточно ознакомиться с обилием заголовков статей и комментариев к ним относительно состоявшейся 15 марта т. г. встречи в Астане лидеров стран Центральной Азии. Как отмечалось в одном электронном издании, «недавно встретились (лидеры стран Центральной Азии. – А. Г.) впервые без участия России, продемонстрировав единство, независимость и сотрудничество между странами региона, говорят экономисты и политологи» (<http://inozpress.kg/news/view/id/52660>). Вызывает озабоченность, что президенты Казахстана, Узбекистана, Кыргызстана, Таджикистана и председатель парламента Туркменистана единогласно согласились с тем, что: «Самое главное, у нас есть общее понимание и желание наращивать наше партнерство и идти навстречу друг другу. Поэтому мы условились ежегодно в преддверии великого для нас всех праздника Навруз (народный праздник у мусульман, который посвящается весеннему равноденствию) проводить такие встречи на регулярной основе». Об этом сказал журналистам Нурсултан Назарбаев после встречи, согласно заявлению на его официальном сайте.

Вместе с тем хотелось бы отметить, что в последнее время осложнились торговые отношения между США и Европой после того, как 8 марта т. г. президент США Дональд Трамп подписал распоряжение о введении таможенных пошлин на импорт стали на 25% и импорт алюминия на 10%. Представитель кабмина ФРГ Георг Штрайтер заявил: «Мы считаем эти пошлины противозаконными, мы рассмотрим, как на них реагировать... Они таят опасность раскручивания спирали эскалации... Принятие односторонних мер – ошибочный путь по решению проблемы избыточных производственных мощностей в сталелитейной и алюминиевой промышленности». Введение пошлин, конечно, взбудоражило Европу, поэтому США были вынуждены заявить об отсрочке до 1 мая т. г. введения этих пошлин.

Я столь подробно остановился на некоторых угрозах безопасности с тем, чтобы совместно с коллегами из Государственной Думы выработать качественно новые подходы к организации парламентской, публичной дипломатии. Думается, что все согласятся с актуальностью скорейшего начала этой работы. Если мы сосредоточимся лишь на традиционных формах освещения и распространения удавшегося положительного опыта сотрудничества между государствами-членами ЕАЭС, что, бесспорно, важно и нужно, но при этом не будем согласованно реагировать на вызовы и угрозы безопасности в отношении каждой из наших стран, то наши усилия, на мой взгляд, окажутся недостаточными. Думается, нам важно понять, что напряженные отношения между США и Россией, США

и Китаем будут иметь долгосрочный характер. Мне представляется, что отнюдь не гладкими будут и торговые отношения между США и Евросоюзом. Я делаю подобные прогнозы, ссылаясь на выступления президента США Дональда Трампа. Так, 20 января 2017 г. Дональд Трамп выступил у Капитолия с инаугурационной речью. Напомним читателю некоторые из ключевых моментов его выступления:

1). «Сделаем Америку снова великой», – этим слоганом Трамп завершил свою речь. «Вместе мы сделаем Америку снова сильной, мы сделаем Америку снова богатой, мы сделаем так, чтобы Америкой снова гордились, мы сделаем Америку снова безопасной, и да – мы сделаем Америку снова великой», – заявил президент США.

2). «Начиная с сегодняшнего дня новое видение будет управлять нашей страной. Начиная с сегодняшнего дня Америка будет превыше всего, Америка превыше всего», – Дональд Трамп.

3). «Мы будем следовать двум простым правилам: покупай американское и нанимай американцев», – Дональд Трамп.

Можно было бы привести и другие ключевые выдержки из инаугурационной речи президента США. Но, думается, сказанного достаточно, чтобы сделать определенные выводы. Так, в 2017 г. дефицит торгового баланса США достиг 566,0 млрд долларов, при этом дефицит торговли с Китаем составил 375,2 млрд долларов, достигнув рекордного уровня в истории торговых отношений между этими странами. Общий дефицит внешней торговли США в 2017 г. по сравнению с 2016 г. вырос на 12,1 %. В этих условиях реализация слогана – *покупай американское и нанимай американцев* – весьма спорна. Чем это может обернуться для торговых партнеров США – нетрудно догадаться.

Вот в ситуации этих реалий нам придется работать, более того, суметь взвешенно, грамотно отражать неизбежные нападки на ЕАЭС. Помоему, это блестяще получается у Президента Армении Сержа Азатовича Саргсяна, потому что он филигранно работает с западными коллегами. Армения, будучи стратегическим союзником России, всегда об этом заявляет. Одновременно политическое руководство нашей страны подчеркивает, что это вовсе не означает, что союзнические отношения Армении и России приведут к похолоданию отношений между, в частности, Арменией и Евросоюзом, между Арменией и Соединенными Штатами Америки и другими центрами силы мировой политики. И в этом ключе, по моему мнению, и должна реализовываться народная дипломатия, которая уже не первый год составляет суть публичной дипломатии Армении. Она должна опираться на этот феномен, который свидетельствует о том, что нет непреодолимых противоречий между государствами, в частности, между США, Евросоюзом и Россией.

А. ГЕГАМЯН

Свидетельством этому служит тот факт, что ближайший союзник России – Армения выстраивала и выстраивает нормальные, конструктивные взаимоотношения с Европейским Союзом. При этом важной вехой в 25-летних отношениях Армении и ЕС стало подписание в ноябре 2017 г. в Брюсселе Соглашения о всеобъемлющем и расширенном партнерстве Армении – ЕС.

Вот некоторые мысли, которыми я хотел бы поделиться с вами, уважаемые коллеги.

Уважаемые коллеги, для меня была принципиально важной оценка Константина Федоровича Затулина относительно Национального героя Армении Гарегина Нжде. Я являюсь руководителем партии «Национальное Единение», однако во второй раз избираюсь в состав Национального Собрания по спискам Республиканской партии Армении, а в состав парламента Армении избран уже в пятый раз. Так вот в Республиканской партии Армении как зеницу ока берегут память патриотов армянского народа, всех тех национальных лидеров, которые ценой своих жизней отстаивали безопасность армян, независимость Армении. Не будь Гарегина Нжде, не было бы Зангезура в составе Армении, уж поверьте этому. И тогда лелеемая идеологами пантуранизма идея создания Великого Турана, исламской дуги в южном подбрюшьи России и до Тихого океана стала бы явью. И Вы очень тонко заметили, Константин Федорович, что даже беспощадное сталинское правосудие, когда даже за самые незначительные провинности людей ставили к стенке без суда и следствия, не вынесло смертного приговора Гарегину Нжде, он не был осужден на смертную казнь. И для нас было очень важно, когда один из ведущих российских политиков России об этом говорит с полным знанием истории, говорит искренне и очень честно, открыто, во всеуслышание. Более того, в знак еще большей убедительности Константин Федорович привел в пример трагическую историю своего соотечественника, генерал-майора Российской императорской армии, атамана Всевеликого Войска Донского, писателя и публициста Петра Николаевича Краснова, который, как было записано в приговоре суда, «вел посредством сформированных им белогвардейских отрядов вооруженную борьбу против Советского Союза и проводил активную шпионско-диверсионную и террористическую деятельность против СССР» и которого за совершенные преступления приговорили к смертной казни. Вместе с тем в определенных вопросах Петр Краснов, как справедливо заметил К. Ф. Затулин, конечно же, заслуживает уважения, имеется в виду его литературное наследие. И вот именно такой честный и откровенный разговор во многом повышает степень доверительности в отношениях парламентариев наших стран. Вместе с тем следует признать, что маяком честных и доверительных отношений

между парламентариями наших стран, безусловно, являются сложившиеся между Президентами России и Армении принципиальные, доброжелательные отношения. Одним из проявлений нового качества отношений, сложившихся между парламентариями наших стран, является утверждение более глубокой содержательности наших дискуссий, что наглядно проявляется на совместных заседаниях.

Спасибо большое.

Уважаемые коллеги, окончив работу над данной статьей, я невольно задумался над тем, как озаглавить ее. Ведь для меня было важно посредством этой статьи донести до читателей обстановку, дух, содержание состоявшейся дискуссии в ходе Совместного заседания Постоянной комиссии по внешним связям Национального Собрания Республики Армения и Комитета по делам СНГ, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации. Не скрою, что в моем понимании наиболее емко состоявшийся форум парламентариев Армении и России можно лаконично озаглавить «Мы – одна команда»

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄԵՆՔ ՄԻ ԹԻՄ ԵՆՔ

Արդեն բարի ավանդույթ է դառնում Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի համատեղ նիստերի անցկացումը Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի պրոֆիլային կոմիտեների՝ Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի և Պետական դումայի ԱՊՀ գործերի, Եվրասիական ինտեգրման ու հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) հետ: Պետդումայի Կոմիտեի հետ հերթական համատեղ նիստը տեղի ունեցավ ս.թ. մարտի 26-ին Երևանում (այսուհետ՝ Համատեղ նիստ): ՌԴ Դաշնային ժողովի Պետդումայի և ՀՀ Ազգային ժողովի զեկուցող և ելույթ ունեցող պատգամավորները հարցերի լայն շրջանակի են անդրադարձել, որոնք վերաբերում են ինչպես երկկողմ հարաբերություններին, Եվրասիական տնտեսական միության (այսուհետ՝ ԵԱՏՄ) անդամ պետությունների միջև հարաբերություններին, այնպես էլ ԵԱՏՄ ծիրում ստեղծվող միջազգային իրավիճակին: Քննարկումն անցնում էր անկեղծության, վստահելիության և փոխըմբռնման մթնոլորտում: Հատուկ տեղ հատկացվեց ռուս-հայկական հարաբերությունների զարգացման հեռանկարներին՝ համաշխարհային քաղաքականության ուժի առանձին կենտրոնների կողմից միջազգային լարվածության թեժացման պայմաններում: Միևնույն ժամանակ, հատուկ ուշադրություն հատկացվեց հանրային դիվանագիտության ակտիվացման խնդիրներին: Եվ բնավ պատահական չէ, որ Համատեղ նիստի օրակարգի երկրորդ կետն ուներ «Եվրասիական ինտեգրացիան և ժողովրդական դիվանագիտությունը» անվանումը, և հայկական կողմից զեկույցով հանդես գալ հանձնարարված էր Ձեր խոնարհ ծառային՝ Արտաշես Գեղամյանին: Արդեն ավարտված Համատեղ նիստի թարմ տպավորությունների ներքո կարող եմ միանշանակ հաստատել. հայ և ռուսաստանցի խորհրդարանականները ոչ միայն միմյանց լսեցին, այլև նշեցին իրենց համատեղ ջանքերի շարունակման հեռանկարային ուղղությունները՝ ԵԱՏՄ շրջանակներում հարաբերությունների համակողմանի խորացման վերաբերյալ: Հաստատված ավանդույթի համաձայն՝ ցանկանում եմ ընթերցողների դատին հանձնել Համատեղ նիստում ունեցած ելույթիս տեքստը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ «ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻԱՆ և
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ» ՀԱՐՑԻ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ
(26 ՄԱՐՏԻ 2018 Թ.)

Ելույթիս թեման է՝ «Եվրասիական ինտեգրացիան և ժողովրդական դիվանագիտությունը»: Որպեսզի չխոսեմ միայն ժողովրդական դիվանագիտության ինչ-որ ստանդարտ ձևերի մասին, որոնք բռնել են ժամանակի քննությունը և, անշուշտ, համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների հարաբերությունների կայունության պայմաններում դրական արդյունքներ են տվել, փորձենք պարզել հանրային դիվանագիտության ձևերը ներկա իրողություններում, որոնք բնորոշվում են խիստ սրված միջազգային հարաբերություններով: Կարծում եմ, որ շատ կարևոր է փոքր-ինչ հանգամանալիորեն պարզել, թե ինչ պայմաններում է իրականացվելու հանրային դիվանագիտությունը: Կասկածից վեր է, որ ներկայում աշխարհում ստեղծված պայմաններն արմատապես տարբերվում են 2015թ. սկզբի՝ հունվարի պայմաններից, երբ Հայաստանը մտավ Եվրասիական տնտեսական միություն: Բավական է ասել, որ այժմ աշխարհը թևակոխել է սառը պատերազմի փուլ: Ընդ որում, մեծ է դրա՝ թե՛ պատերազմի վերածվելու վտանգը: Դրա համար բավական է կարդալ իրենց իսկ՝ ամերիկացի քաղաքագետների, մասնավորապես ամերիկյան նախկին բարձրաստիճանի դիվանագետ, ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության տեսաբաններից մեկի՝ Ռիչարդ Հասսի վերլուծական նյութերը:

Ուղիղ մեկ-երկու օր առաջ նա ասաց, որ ԱՄՆ-ը ներկայում իր արդի պատմության «ամենավտանգավոր պահն» է ապրում, քանի որ նախագահ Դոնալդ Թրամփը միաժամանակ երեք ճակատով պատերազմ է վարում: «Դոնալդ Թրամփն այժմ տրամադրված է պատերազմ վարել երեք ճակատով՝ քաղաքական պայքար ընդդեմ Բոբ Մյուլլերի (Ռոբերտ Մյուլլեր, հատուկ դատախազ, որը հետաքննում է Դոնալդ Թրամփի «ռուսական դոսյեն»), տնտեսական՝ ընդդեմ Չինաստանի, առևտրային այլ գործընկերների, ինչպես նաև իսկական՝ ընդդեմ Իրանի և Հյուսիսային Կորեայի: Սա ամերիկյան արդի պատմության ամենավտանգավոր պահն է, այն զգալի չափով հրահրել ենք մենք ինքներս, այլ ոչ թե ինչ-որ իրադարձություններ», – գրել է Հասսը Twitter-ում: Բայց հարցն այն է, որ մենք գործ ունենք միջազգային լարվածության չթուլացման երկարաժամկետ հեռանկարի հետ, և նման եզրահանգման գալը խորքային տնտեսական պատճառներ ունի:

Բավական է նշել, որ ներկայում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դաշնային արտաքին պարտքը գերազանցել է 20 տրիլիոն դոլարը, ինչը կազմում է այդ երկրի ՀՆԱ 107,48 տոկոսը: Ինչպե՞ս է ԱՄՆ-ը դուրս գալու պարտքի այդ փոսից: Նշենք նաև, որ ԱՄՆ դաշնային (պետական) պարտքը առաջիկա տասնամյակներին աճելու է: Այսպես, ԱՄՆ Դաշնային բյուջեի դեֆիցիտը 2018 ֆինանսական տարում, որը սկսվել է 2017թ. հոկտեմբերի

Ա. ՉԵՂԱՄՅԱՆ

1-ից, հավասար կլինի 832 մլրդ դոլարի, իսկ 2019թ.՝ 984 մլրդ դոլարի, ընդ որում, բյուջեն կազմելիս նախատեսվում էր ԱՄՆ տնտեսության կայուն երեք տոկոսանոց աճ: Եթե դա տեղի չունենա, ապա ԱՄՆ դաշնային պարտքը էլ ավելի մեծ կլինի: Այստեղ տեղին է հիշել Միացյալ Նահանգների քառասուներորդ նախագահ Ռոնալդ Ռեյգանի խոսքերը, որը մի առիթով նկատել էր. «Մենք տրիլիոն դոլարի պարտք ունենք ոչ այն պատճառով, որ հարկերի բավականաչափ քանակություն չունենք: Մենք տրիլիոն դոլարի պարտք ունենք, որովհետև մենք չափից շատ ենք ծախսում»: Իսկ հիմա, ինչպես արդեն ասվեց, ԱՄՆ դաշնային պարտքը անցել է 20 տրլն դոլարը և առաջիկա տարիներին կշարունակի ավելանալ: Այսինքն՝ նորից լրիվ թափով գործի կդրվի ԱՄՆ Դաշնային պահուստային համակարգի (ԴԴՀ) տպագրասարքը: Այսպիսով, մենք կարող ենք փաստել, որ ինչպես 2018թ., այնպես էլ 2019-ին ԱՄՆ Դաշնային բյուջեի ծախսերն ամփոփ տեսքով 1 տրլն 816 մլրդ դոլարով կգերազանցեն բյուջեի եկամուտները: Եվ այս ամենը հնարավոր է լոկ ԱՄՆ դոլարի գերակայության շնորհիվ՝ որպես համաշխարհային հիմնական պահուստային արժույթ: Բնականաբար, նման իրադրությունը չի կարող բավարարել այնպիսի տերությունների, ինչպիսին են Ռուսաստանը և Չինաստանը, ի դեպ՝ ինչպեսև արագ զարգացող տնտեսություն ունեցող այլ երկրների, որոնք չեն կարող համակերպվել այն բանի հետ, որ ի հաշիվ իրենց երկրների հարկատուների՝ նրանք ակամա պահում են ԱՄՆ քաղաքացիների տնտեսապես չափահովված բարձր կենսամակարդակը:

Վտանգավոր գծին է մոտենում նաև Եվրոպական միության լոկոմոտիվ երկրների պետական արտաքին պարտքը: Այսպես, The World Factbook – Central Intelligence Agency-ի https://www.google.am/search?q=The+world+Factbook+%E2%80%93+Central+Intelligence+Agency&spell=1&sa=X&ved=0ahUKEwi60cixsYraAhXNxaYKHQdBC_0QkeECCCIoAA տվյալներով՝ Գերմանիայի արտաքին պարտքը (2016թ. մարտի 31-ի դրությամբ) կազմել է 5 տրլն 326 մլրդ դոլար այն դեպքում, երբ այդ երկրի ՀՆԱ-ն՝ ըստ գնողունակության պարիտետի (այսուհետ՝ ԳՈՒՊ), կազմել է 4 տրլն 150 մլրդ դոլար (2017թ. արդյունքներով), այսինքն՝ ՀՆԱ 128,3%-ը, Ֆրանսիայի արտաքին պարտքը կազմել է 5 տրլն 360 մլրդ դոլար (2016թ. մարտի 31-ի դրությամբ), այն դեպքում, երբ ՀՆԱ-ն, ըստ ԳՈՒՊ-ի, կազմել է 2 տրլն 880 մլրդ դոլար (2017թ. արդյունքներով) կամ ՀՆԱ 189,7%-ը, Իտալիայում արտաքին պարտքը կազմել է 2 տրլն 444 մլրդ դոլար (2016թ. մարտի 31-ի դրությամբ), երբ ՀՆԱ-ն, ըստ ԳՈՒՊ-ի, կազմել է 2 տրլն 307 մլրդ դոլար (2017թ. արդյունքներով) կամ ՀՆԱ 105,7%-ը: Կուզենայի ուշադրություն հրավիրել Մեծ Բրիտանիայի համապատասխան ցուցանիշների վրա: Այսպես, այդ երկրի ՀՆԱ-ն, ըստ ԳՈՒՊ-ի, 2 տրլն 880 մլրդ դոլար (2017թ. արդյունքներով) պարագայում Մեծ Բրիտանիայի արտաքին պարտքը 2016թ. մարտի 31-ի դրությամբ կազմել է 8 տրլն 126 մլրդ դոլար կամ ՀՆԱ 282,2%-ը: Այսպիսով,

Եվրոգոտու առաջատար պետությունները, ինչպես նաև Մեծ Բրիտանիան կուտակել են այդ երկրների ՀՆԱ-ն էապես գերազանցող պետական պարտք:

Վերոնշյալ պետությունները, համաշխարհային պահուստային արժույթ՝ Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Իտալիայի պարագայում՝ Եվրո, Մեծ Բրիտանիայի պարագայում՝ ֆունտ ստեռլինգ թողարկող երկրներ լինելով, անշուշտ, ինչպեսև ԱՄՆ-ը, որոշակի մեծ առավելություններ ունեն՝ ազգային արժույթով իրենց բյուջեների, վճարային հաշվեկշռի դեֆիցիտի ծածկման հնարավորություն: Այդ հնարավորությունն, իր հերթին, օժանդակում է այդ երկրների ազգային արտադրողների դիրքերի ամրապնդմանը համաշխարհային շուկայի մրցակցային պայքարում: Սրա հետ, անկասկած, չեն ցանկանում հաշտվել ո՛չ Չինաստանը, ո՛չ Ռուսաստանը, ո՛չ աշխարհի զարգացող մյուս տնտեսությունները: Այս պայմաններում միանգամայն կանխատեսելի է, որ համաշխարհային պահուստային արժույթների էմիտենտ-երկրները, այդ գործոնով պայմանավորված իրենց առավելությունները պահելու համար, շահագրգռված են իրենց երկրների կայունության պահպանմամբ, ինչը նրանց գրավիչ է դարձնում, մասնավորապես, պետական արժեթղթերում ներդրումների առումով՝ լինեն դրանք ԱՄՆ գանձապետական պարտավորություններ, թե Եվրամիության եվրոբոնդեր ու եվրոփոխառություններ: Վերջնարդյունքում դա նշված պետությունների համար ստեղծում է պարտքով ապրելու հնարավորություն՝ չչափակցելով, ասենք, իրենց սոցիալական ծախսերը տնօրինության տակ առկա իրական եկամուտների հետ: Նրանք, իհարկե, հասկանում են, որ ապակայունացումն աշխարհի տարբեր երկրներում անխուսափելիորեն կնպաստի այդ երկրներից ֆինանսական ռեսուրսների արտահոսքին դեպի պահուստային արժույթներ թողարկող երկրների ֆինանսական ոլորտ:

Միանգամայն սպասելի է, որ համաշխարհային արժույթների էմիտենտ-երկրների նման դիմակայությունն այն երկրներին, որոնք ընդդիմանում են նման իրավիճակին, կհանգեցնի նրանց միջև հարաբերությունների լարվածության: Ավելին, այդ երկրներն ուղղակիորեն հակառակորդներ են որակվում: Այսպես, ս. թ. հունվարի 19-ին Պենտագոնը հրապարակեց ԱՄՆ նոր պաշտպանական ռազմավարությունը, որում ամերիկյան անվտանգության հինգ գլխավոր սպառնալիքների մեջ, Պենտագոնի ղեկավար Ջեյմս Մեթիսի խոսքերով, Ռուսաստանը, Չինաստանը, ԿԺԴՀ-ն, Իրանը և ահաբեկչությունն են: Իսկ ամերիկյան ազգային հետախուզության ղեկավար Ղանեիլ Քոուբսի՝ ԱՄՆ Սենատին ուղղված զեկույցում (2018թ. մարտի 6), որը Քոուբսի 2018թ. փետրվարի 13-ի զեկույցի մի փոքր ձևափոխված տարբերակն է, մի շարք նոր մեղադրանքներ կան Ռուսաստանի Դաշնության հասցեին, որոնք հետևանք են վերջին մեկ ամսում Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի միջև հարաբերությունների վատթարացման, որոնք հանգեցրել են փոխադարձ սպառ-

Ա. ՉԵՂԱՄՅԱՆ

նալիքների մակարդակի աճի: Բավական է նշել, որ այդ զեկույցում 34 բացասական հիշատակություն կա Ռուսաստանի մասին (դրանցից 7-ում Ռուսաստանի հետ հիշատակվում է նաև Չինաստանը, 2-ում՝ Իրանը): Նման դիմակայությունը, համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների որոշ ստրատեգիաների կարծիքով, կարելի կլինի հանգուցալուծել, եթե, օրինակ, պառակտվի Եվրասիական տնտեսական միությունը՝ ապակայունացնելով իրավիճակը ԵԱՏՄ անդամ երկրներում: Եվ իհարկե, դրված է, առաջին հերթին, Ռուսաստանի Դաշնությունում իրավիճակն ապակայունացնելու խնդիրը: Սակայն նշենք, որ ս. թ. մարտի 18-ին Ռուսաստանի նախագահի ընտրություններից հետո ապակայունացման և կառավարելի քառսի վերաբերյալ այդ ռազմավարների սպասելիքները հոդս ցնդեցին, բայց Ռուսաստանի դաշնակից երկրներում վիճակն ապակայունացնելու կամ էլ նրանց միջև վստահությունը սասանելու այդ հարցերը բնավ հանված չեն համաշխարհային քաղաքականության ուժի որոշ կենտրոնների օրակարգից: Դրանում համոզվելու համար բավական կլինեն ծանոթանալ ս. թ. մարտի 15-ին Կենտրոնական Ասիայի երկրների ղեկավարների՝ Աստանայում կայացած հանդիպման վերաբերյալ հրապարակված հոդվածների և դրանց մեկնաբանությունների խորագրերի առատությանը: Ինչպես նշվում էր էլեկտրոնային պարբերականներից մեկում, «վերջերս հանդիպեցին (Կենտրոնական Ասիայի երկրների ղեկավարները – Ա.Գ.)՝ առաջին անգամ առանց Ռուսաստանի մասնակցության՝ տարածաշրջանի երկրների միջև միասնականություն, անկախություն և համագործակցություն ցուցադրելով, ասում են տնտեսագետները և քաղաքագետները» (<http://inozpress.kg/news/view/id/52660>): Մտահոգիչ է այն, որ Ղազախստանի, Ուզբեկստանի, Ղրղըզստանի, Տաջիկստանի նախագահները և Թուրքմենստանի խորհրդարանի նախագահը համակարծիք էին այն հարցում, թե «ամենազլխավորն այն է, որ մենք ունենք ընդհանուր ըմբռնում և ցանկություն՝ ընդլայնելու մեր գործընկերությունը, և ընդառաջ գնալ մեկս մյուսին: Ուստի մենք պայմանավորվեցինք ամեն տարի մեզ համար մեծ տոնի՝ Նավրուզի (մուսուլմանների ժողովրդական տոն, որը նվիրվում է զարնանային գիշերահավասարին) նախօրեին կանոնավոր կերպով նման հանդիպումներ անցկացնել», – հանդիպումից հետո լրագրողներին ասել է Նուրսուլթան Նազարբաևը՝ համաձայն նրա պաշտոնական կայքում արված հայտարարության:

Միևնույն ժամանակ, կուզենայի նշել, որ վերջին ժամանակներս դժվարացել են առևտրային հարաբերությունները ԱՄՆ-ի և Եվրոպայի միջև այն բանից հետո, երբ ս. թ. մարտի 8-ին ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը ստորագրեց կարգադրություն պողպատի ներկրման 25% և ալյումինիումի ներկրման 10% մաքսատուրք մտցնելու մասին: ԳԴՀ նախարարների կաբինետի ներկայացուցիչ Գեորգ Շթրայթերն ասել է. «Մենք այդ մաքսատուրքերը համարում ենք հակաօրինական, մենք կքննարկենք, թե ինչպես ար-

ծագանքենք դրանց... Դրանք պարույրը ձգելու վտանգ են պարունակում... Միակողմանի միջոցների ընդունումը պողպատածուլման և այլումինիումի արդյունաբերության մեջ ավելորդ արտադրահզորությունների խնդրի լուծման սխալ ճանապարհ է»: Մաքսատուրքեր մտցնելը, իհարկե, զայրացրեց Եվրոպային, ուստի ԱՄՆ-ը ստիպված էր հայտարարել մինչև ս. թ. մայիսի 1-ը այդ տուրքերը մտցնելու ժամկետը հետաձգելու մասին:

Այսքան հանգամանալիորեն անդրադարձա անվտանգության մարտահրավերներին այն նպատակով, որպեսզի Պետական դումայի մեր գործընկերների հետ համատեղ մշակենք խորհրդարանական, հանրային դիվանագիտության կազմակերպման որակապես նոր մոտեցումներ: Կարծում եմ՝ բոլորը կհամաձայնեն, որ հրատապ է շտապ սկսել այդ աշխատանքը: Եթե մենք կենտրոնանանք լոկ ԵԱՏՄ անդամ պետությունների միջև համագործակցության հաջողված դրական փորձի լուսաբանման և տարածման ավանդական ձևերի վրա, ինչը, անշուշտ, կարևոր է և անհրաժեշտ, բայց դրա հետ մեկտեղ՝ համաձայնեցված կերպով չարձագանքենք մեր երկրներից յուրաքանչյուրի անվտանգության մարտահրավերներին և սպառնալիքներին, ապա մեր ջանքերը, ըստ իս, անբավարար կլինեն: Կարծում եմ, մեզ համար կարևոր է հասկանալ, որ լարված հարաբերությունները ԱՄՆ-ի և Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի ու Չինաստանի միջև երկարատև բնույթ են ունենալու: Ես կարծում եմ, որ բնավ հարթ չեն լինելու նաև առևտրային հարաբերություններն ԱՄՆ-ի ու Եվրամիության միջև: Համարձակվում եմ նման կանխատեսումներ հնչեցնել՝ ելնելով ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի ելույթից: Այսպես, 2017թ. հունվարի 20-ին Դոնալդ Թրամփը Կապիտոլիումում հանդես եկավ երդմնակալության խոսքով: Ընթերցողին հիշեցնենք նրա ելույթի որոշ առանցքային պահեր.

«Ամերիկան նորից մեծ դարձնենք». այս կարճ կարգախոսով ավարտեց ելույթը Թրամփը: «Միասին մենք Ամերիկան նորից ուժեղ կդարձնենք, մենք Ամերիկան նորից հարուստ կդարձնենք, մենք այնպես կանենք, որպեսզի Ամերիկայով նորից հպարտանան, մենք Ամերիկան նորից անվտանգ կդարձնենք, և այո, մենք Ամերիկան նորից մեծ կդարձնենք», – ասաց ԱՄՆ նախագահը:

1). «Սկսած այսօրվանից՝ նոր տեսլականը կկառավարի մեր երկիրը: Սկսած այսօրվանից՝ Ամերիկան կլինի ամենից առաջ, Ամերիկան՝ ամեն ինչից առաջ», – Դոնալդ Թրամփ:

2). «Մենք կհետևենք երկու պարզ կանոնի՝ գնիր ամերիկյանը և վարձիր ամերիկացիներին», – Դոնալդ Թրամփ:

3). Կարելի էր կարևոր այլ մեջբերումներ էլ կատարել ԱՄՆ նախագահի երդմնակալության ճառից: Բայց, կարծում եմ, որ ասվածը բավական է որոշակի հետևություններ անելու համար: Այսպես, 2017թ. ԱՄՆ առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը հասավ 566,0 մլրդ դոլարի, այն դեպքում, երբ Չի-

Ա. ՊԵՐԱՄՅԱՆ

նաստանի հետ առևտրի դեֆիցիտը կազմում էր 375,2 մլրդ դոլար՝ հասնելով ռեկորդային մակարդակի այդ երկու երկրների միջև առևտրային հարաբերությունների պատմության մեջ: ԱՄՆ արտաքին առևտրի ընդհանուր դեֆիցիտը 2017թ., 2016թ. համեմատ, աճել է 12,1%-ով: Այս պայմաններում թե ինչի կվերածվի *գնիր ամերիկյանը և վարձիր ամերիկացիներին* կարգախոսը ԱՄՆ առևտրային գործընկերների համար՝ դժվար չէ կռահել:

Ահա, այս իրողությունների պայմաններում մենք պետք է աշխատենք, ավելին՝ կարողանանք կշռադատված, գրագետ ձևով պատասխանել ԵԱՏՄ-ի վրա անխուսափելի հարձակումներին: Ըստ իս, դա փայլուն հաջողվում է Հայաստանի Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանին, որովհետև նա նրբին աշխատանք է տանում Արևմուտքի գործընկերների հետ: Հայաստանը, Ռուսաստանի ռազմավարական դաշնակիցը լինելով, մշտապես հայտարարում է այդ մասին: Միաժամանակ, մեր երկրի քաղաքական ղեկավարությունն ընդգծում է, որ դա բնավ չի նշանակում, թե Հայաստանի և Ռուսաստանի դաշնակցային հարաբերությունները կհանգեցնեն, մասնավորապես, Հայաստանի և Եվրամիության, Հայաստանի ու Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների և համաշխարհային քաղաքականության ուժի այլ կենտրոնների միջև հարաբերությունների սառեցմանը: Եվ ահա այս համատեքստում էլ, ըստ իս, պետք է իրականացվի ժողովրդական դիվանագիտությունը, որն արդեն մեկ տարի չէ, ինչ կազմում է Հայաստանի հանրային դիվանագիտության բովանդակությունը: Այն պետք է հենվի այդ երկույթի վրա, որը վկայում է այն մասին, որ չկան անհաղթահարելի հակասություններ պետությունների, մասնավորապես՝ ԱՄՆ-ի, Եվրամիության ու Ռուսաստանի միջև:

Դրա վկայությունն է այն փաստը, որ Ռուսաստանի մերձավորագույն դաշնակիցը՝ Հայաստանը, կառուցել և կառուցում է բնականոն, կառուցողական փոխհարաբերություններ Եվրոպական միության հետ: Միևնույն ժամանակ, Հայաստանի և ԵՄ 25-ամյա հարաբերությունների կարևոր շրջադարձային պահ դարձավ 2017թ. նոյեմբերին Բրյուսելում «Հայաստան – ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության մասին համաձայնագրի» ստորագրումը:

Ահա այն մտքերը, որոնք ցանկացա կիսել ձեզ հետ, հարգելի գործընկերներ:

Հարգելի գործընկերներ, ինձ համար սկզբունքորեն կարևոր էր Կոնստանտին Ֆեոդորովիչ Ջատուլինի գնահատականը Հայաստանի Ազգային հերոս Գարեգին Նժդեհի մասին: Ես «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահն եմ, բայց Ազգային ժողովի կազմում երկրորդ անգամ ընտրվում եմ Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության ցուցակով, իսկ Հայաստանի խորհրդարանի կազմում ընտրվել եմ արդեն հինգերորդ անգամ: Եվ ահա, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցությունում աչքի

լույսի պես են պահում հայ ժողովրդի հայրենասեր զավակների, այն բոլոր ազգային առաջնորդների հիշատակը, ովքեր իրենց կյանքի գնով պաշտպանել են հայերի անվտանգությունը, Հայաստանի անկախությունը: Չլինե՞ր Գարեգին Նժդեհը՝ հավատացե՞ք, չէր լինի Ջանգեզուրը Հայաստանի կազմում: Եվ այդ ժամանակ պանթուրանիզմի գաղափարախոսների փայփայած Մեծ Թուրանի, Ռուսաստանի հարավային մատույցներում և մինչև Խաղաղ օվկիանոս իսլամական աղեղի ստեղծման գաղափարն իրողություն կդառնար: Եվ Ղուբ շատ դիպուկ նկատեցիք, Կոնստանտին Ֆեոդորովիչ, որ անգամ ստալինյան անողոք արդարադատությունը, երբ նույնիսկ ամենաաննշան զանցանքի համար մարդկանց առանց դատ ու դատաստանի գնդակահարում էին, մահվան դատավճիռ չկայացրեց Գարեգին Նժդեհի համար, նա մահապատժի չդատապարտվեց: Եվ մեզ համար շատ կարևոր էր, երբ Ռուսաստանի առաջատար քաղաքական գործիչներից մեկն այդ մասին խոսում է պատմության լիակատար իմացությամբ, խոսում է շիտակ և շատ անկեղծ, բաց, ի լուր բոլորի: Ավելին, որպեսզի իր ասածը շատ ավելի համոզիչ լինի, Կոնստանտին Ֆեոդորովիչն օրինակ բերեց իր հայրենակցի՝ Ռուսաստանի կայսերական բանակի գեներալ-մայոր, Ղոնի Ամենամեծ զորքերի ատաման (атаман Всевеликого Войска Донского), գրող և հրապարակախոս Պյոտր Նիկոլաևիչ Կրասնովի ողբերգական պատմությունը, որը, ինչպես գրված է դատավճռում, «իր կազմավորած սպիտակզավարդիական ջոկատների միջոցով զինված պայքար էր մղում Խորհրդային Միության դեմ և ակտիվ լրտեսական-դիվերսիոն ու ահաբեկչական գործունեություն էր իրականացնում ԽՍՀՄ-ի դեմ» և որին կատարած հանցագործությունների համար մահապատժի դատապարտեցին: Մինևույն ժամանակ, որոշակի հարցերում Պյոտր Կրասնովը, ինչպես արդարացիորեն նկատեց Կ. Ֆ. Ջատուլինը, իհարկե, արժանի է հարգանքի. նկատի է առնվում նրա գրական ժառանգությունը: Եվ ահա հենց այսպիսի ազնիվ և բաց խոսակցությունն էլ շատ բանով բարձրացնում է վստահելիության աստիճանը մեր երկրների խորհրդարանականների հարաբերություններում: Հարկ է ընդունել նաև, որ մեր երկրների խորհրդարանականների միջև ազնիվ և շիտակ հարաբերությունների փարոս են հանդիսանում, անշուշտ, Ռուսաստանի ու Հայաստանի նախագահների միջև հաստատված սկզբունքային, բարյացակամ հարաբերությունները: Մեր երկրների խորհրդարանականների միջև հաստատված հարաբերությունների նոր որակի դրսևորումներից մեկն է մեր բանավեճերի ավելի խոր բովանդակության հաստատումը, որը ցայտուն երևում է Համատեղ նիստերի ժամանակ:

Շնորհակալություն:

Հարգելի գործընկերներ, ավարտելով սույն հոդվածիս վրա աշխատելը՝ ականա մտածեցի, թե ինչպես վերնագրեմ այն: Չէ՞ որ ինձ համար կարևոր է, որպեսզի այս հոդվածի միջոցով ընթերցողներին հասցնեմ Հայաստանի

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Հանրապետության Ազգային ժողովի Արտաքին հարաբերությունների մշտական հանձնաժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական դումայի ԱՊՀ գործերի, եվրասիական ինտեգրացիայի և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի Համատեղ նիստի ընթացքում կայացած բանավեճի իրադրությունը, ոգին և բովանդակությունը: Չեմ թաքցնի, որ իմ ընկալմամբ Հայաստանի և Ռուսաստանի խորհրդարանականների կայացած համաժողովն առավել տարողունակ ձևով կարելի է հակիրճ վերնագրել, բնորոշել մի կարճ նախադասությամբ՝ «Մենք մի թիմ ենք»:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Արմենպրես», 27. 03. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗМЫШЛЕНИЯ О ПУТЯХ ДОСТИЖЕНИЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ИНКЛЮЗИВНОГО РАЗВИТИЯ

4 апреля 2018 года у Президента Республики Армения Сержа Азатовича Саргсяна состоялось совещание, на котором обсуждался переработанный и дополненный вариант проекта «Стратегия развития Армении 2030» (далее – Стратегия). Широкое обсуждение Стратегии еще впереди, но уже сегодня, на мой взгляд, очень важно осмыслить отдельные принципиальные вопросы и положения, озвученные в ходе состоявшегося обсуждения. Здесь в первую очередь хотелось бы обратить внимание на качественно новый подход Сержа Саргсяна в определении путей достижения перспективных целей развития Армении. «В частности, хочу подчеркнуть необходимость устойчивого и высокого инклюзивного экономического роста, который должен быть ощутимым для каждого гражданина Армении, а также для достижения наших общенациональных целей», – сказал Президент С. Саргсян. То, что глава государства достижение общенациональных целей связывает с инклюзивным экономическим ростом, вселяет уверенность в их реализуемость. Поэтому несколько подробнее остановимся на вопросе, что же понимать под инклюзивным экономическим развитием.

Так, в отчете Всемирного экономического форума (далее – WEF), который состоялся 23 – 26 января т.г. в Давосе, эксперты задались вопросом: насколько объективно определять «здоровье экономики» лишь по показателю роста валового внутреннего продукта (далее – ВВП), который скрывает на самом деле имеющиеся острые проблемы, в том числе и неравенство. В отчете WEF недвусмысленно говорится, что ВВП – недостаточный показатель экономических достижений. «Десятилетия предпочтения простого экономического роста перед социальным равенством в качестве меры оценки привели к самым исторически высоким уровням неравенства в доходах» – говорится в отчете WEF. В этой связи был предложен ряд новых индикаторов, наиболее объективно характеризующих экономическое положение, включая так называемый инклюзивный индекс развития (Inclusive development index, IDI). Этот подход WEF, на

А. ГЕГАМЯН

мой взгляд, объективно востребован и для нас, то есть назрела необходимость пересмотра подходов при оценке экономического развития, так как использование ВВП в качестве основного экономического показателя отражает лишь текущее производство товаров и услуг, а не степень, в которой экономика способствует более широкому социально-экономическому прогрессу. Эти вопросы были предметом рассмотрения в моих предыдущих публикациях. Так, в статьях «Арташес Гегамян: Поиск мудрости через примирение противоположностей и баланс – критерии процветания Армении» и «Арташес Гегамян: Назрела необходимость экономического анализа с учетом долговых заимствований», опубликованных Государственным информационным агентством «Арменпресс», уже приходилось писать о необходимости осмысления того, каковы же реальные факторы, определяющие реальный рост благосостояния населения Республики Армения. Эти вопросы приобретают для нашей страны особую остроту хотя бы по той причине, что в условиях высоких показателей социально-экономического развития (имеется в виду рост ВВП) РА в 2017 г., а также в январе-феврале 2018 г. (по данным Национальной статистической службы РА показатель экономической активности в январе-декабре 2017 г. в сравнении с тем же периодом 2016 г. составил 107,2%, а в январе-феврале 2018 г. в сравнении с тем же периодом 2017 г., соответственно, 108,6%) тем не менее немалая часть населения Армении не ощущает существенных положительных изменений в своей каждодневной жизни. И это при том, что был отмечен значительный рост в промышленности, в торговле и сфере услуг. Повторюсь, при весомых показателях роста ВВП в РА все еще сохраняется высокий уровень бедности. По данным Национальной статистической службы РА (далее – НСС РА) в 2016 году по сравнению с 2015 годом уровень бедности в Армении снизился лишь на 0,4% и составил 29,4%. Здесь можно было бы вспомнить и другое. Так, в Юбилейном докладе Римского клуба «Come On! Капитализм, близорукость, население и разрушение планеты», представленном в ноябре 2017 г., его авторы также ставили под сомнение универсальность показателя ВВП в качестве главного макроэкономического показателя, характеризующего уровень социально-экономического развития стран. А известная консалтинговая компания Award Group, предоставляющая консультационные услуги по многим бизнес-вопросам, как-то: инвестирование, открытие бизнеса и его стратегическое развитие, менеджмент и финансовое управление, информационные технологии, – вполне закономерно рекомендует увязывать показатели роста ВВП с данными о внешних заимствованиях в экономике данного государства. А далее лишь на основе этого анализа приходит к выводу: ВВП, рассчитанный по общепринятой методике, не отражает реальное положение дел в экономике, при этом

оставляет без ответа вопрос о том, какая часть этого роста стала возможной благодаря новым заимствованиям. И думается, что и это также вполне оправданный подход.

Так вот вновь обращаясь к WEF, в ходе которого была представлена альтернативная система оценки экономического развития стран мира на основе ряда показателей, известных, повторюсь, как индекс инклюзивного развития (Inclusive Development Index, IDI), отметим, что IDI учитывает не только показатель ВВП, но еще 11 параметров, которые, по мнению авторов этого подхода, наиболее полно отражают реальное положение дел в экономике той или иной страны. Эти 12 показателей (параметров) IDI разделены на три группы.

Первая группа параметров объединена под заголовком «Рост и развитие» и включает в себя четыре показателя, а именно: 1) ВВП на душу населения (в долларах США на 2010 год); 2) производительность труда – ВВП на одного занятого (в долларах США); 3) ожидаемая средняя продолжительность жизни (годы); 4) занятость населения трудоспособного возраста (указывается в процентах).

Во второй группе параметров, озаглавленной «Инклюзивность», отмечены: 1) коэффициент расслоения (распределенности) доходов в обществе (0–полное равенство, 100–полное неравенство); 2) уровень бедности; 3) коэффициент расслоения общества по распределению богатства (0–полное равенство, 100–полное неравенство); 4) медианный ежедневный расход домохозяйств (показатель, основанный на покупательной способности, он делит население страны на две половины: тех, кто тратит выше и ниже этой планки).

В третьей, заключительной, группе характеристик под общим названием «Преемственность поколений и устойчивость развития» представлены: 1) скорректированные чистые сбережения (рассчитываются по схеме: запасы природных богатств плюс расходы на образование и минус потребление ресурсов, истощение запасов энергии, ущерб от выбросов, указываются в процентах от валового национального продукта); 2) парниковый эффект ВВП (показатель выброса CO₂ за каждый доллар валового внутреннего продукта, который производит экономика страны); 3) размер государственного долга (в процентах от ВВП); 4) демографическая нагрузка (соотношение граждан-иждивенцев в возрасте от 0 до 15 и старше 64 лет на общее количество трудоспособного населения).

Из всех вышеприведенных 12 показателей сначала складываются 3 групповые характеристики, а уже после их сложения получается итоговый показатель как среднее арифметическое. Я столь подробно остановился на показателях индекса инклюзивного развития вполне осознанно, так как если анализировать экономическое положение Армении в их свете, то

А. ГЕГАМЯН

следует отметить, что, в соответствии с индексом инклюзивного развития, отдельные экономические показатели, которые сегодня характеризуются органами исполнительной власти РА в качестве факторов экономического роста, приобретают несколько иное, скорее отрицательное, чем положительное значение. Именно этим обстоятельством и обусловлена необходимость осуществить переход на инклюзивное экономическое развитие, что было положено в сердцевину задач, поставленных Сержем Азатовичем Саргсяном в своем выступлении при обсуждении Стратегии – 2030. «Мы договорились, что до 2030 года будем прилагать усилия для развития человеческого капитала, то есть мы должны значительно увеличить выделяемые на образование и здравоохранение суммы. Мы взяли на себя обязательство и должны включить в программу (имеется в виду Стратегия. – А. Г.) создание до 2030 года нескольких сотен тысяч рабочих мест, которые обеспечат высокие заработные платы. В программу особо должен быть включен вопрос сокращения безработицы среди молодежи: если не сказать, что она будет доведена до нуля, то во всяком случае – значительно сокращена... Мы должны достигнуть существенного снижения бедности», – сказал в своем выступлении С. Саргсян.

Таблица 1

	Инвестиции в основной капитал (за счёт всех источников финансирования) млрд драмов	Валовой внутренний продукт млрд драмов
	январь-декабрь	
2007	671,0	3149,3
2008	858,7	3568,2
2009	579,7	3141,7
2010	588,8	3460,2
2011	504,8	3777,9
2012	479,4	4000,7
2013	453,4	4276,2
2014	463,9	4828,6
2015	481,5	5043,6
2016	410,6	5079,9
2017	415,9	5580,1

Несколько подробнее остановимся на отдельных факторах IDI. Правительство, руководимое премьер-министром Кареном Карапетяном, обещало в 2017 году привлечь до 850 млн долларов инвестиций. Заме-

тим, что какие-то из методик расчета включают в графу «инвестиции» среди прочего и целевые зарубежные кредиты, часть которых идет на инвестиции в основной капитал, а также капитальные вложения (новые дороги, системы орошения и др.), кредитные программы для бизнеса (то есть направляемые на пополнение активов банков). В свою очередь государство вкладывает денежные средства в развитие человеческого капитала. И это понятно. Вместе с этим следует отметить, что, к сожалению, все еще не налажена система определения эффективности инвестиций в основной капитал и в реализацию инфраструктурных проектов. Чтобы не быть голословным, приведем некоторые данные за 2007 – 2017 гг., опубликованные Межгосударственным статистическим комитетом СНГ.

Приведем также и динамику показателей государственного долга Республики Армения (внутреннего и внешнего), опубликованную в сборниках Национальной статистической службы РА «Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-декабре 2014, 2015, 2016, 2017 гг.».

Таблица II

Государственный долг РА (внутренний и внешний)

млн. драмов

	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017
Государственный долг РА	2109590,8	2453111,5	2872075,6	3279585,9
в том числе:				
Внешний долг	1797860,5	2084748,1	2325616,0	2660083,6
в том числе:				
долг Правительства РА	1588895,8	1854320,3	2081388,6	2368877,3
Долг ЦБ РА	208964,7	230427,8	244227,4	291206,3
Внутренний долг РА	311730,3	368363,3	550001,4	619502,4
Курс 1 доллара США в среднем за январь-декабрь	431,32	477,92	480,49	482,72

Из таблицы I следует, что ВВП за январь-декабрь 2017 г. в сравнении с тем же периодом 2016 г. вырос на 500,2 млрд драмов. В то же время из таблицы II следует, что при этом государственный долг РА за этот же период вырос на 407 млрд 510 млн драмов. Далее, если в 2016 году соотношение государственного долга к ВВП составляло 56,53%, то в 2017 г. – соответственно 58,77%. Отметим также, что в соответствии с таблицей I инвестиции в основной капитал за 2016 и 2017 годы были самыми низкими за последние 10 лет. Таким образом, если оценивать деятельность исполнительной власти с учетом хотя бы этих показателей, содержащихся в IDI, то показатели роста ВВП и инвестиций в основной капитал, имевшего место в 2017 году, мягко выражаясь, вызывают не восторг, а глубоко-

А. ГЕГАМЯН

кое уныние. Можно было бы и дальше проанализировать и другие отдельные показатели IDI на примере экономики Армении с тем, чтобы со всей убедительностью подтвердить актуальность задачи, поставленной Президентом Армении Сержем Саргсяном о безальтернативности достижения общенациональных целей на основе именно инклюзивного экономического развития.

В заключение хотелось бы поблагодарить Президента Армении Сержа Азатовича Саргсяна за значительный вклад в оздоровление внутривнутриполитической обстановки в Армении, за продуманную и глубоко взвешенную внешнюю политику нашей страны, за ощутимый рост международного авторитета Республики Армения, за принуждение Азербайджана к миру и многое, многое другое, чего он добился за прошедшие 10 лет в должности Президента Республики Армения. А главное, пожелать Сержу Азатовичу дальнейшего прямого руководства Арменией для гарантированного достижения реализации озвученных им же общенациональных целей на основе инклюзивного экономического развития.

P.S. Увлечшись написанием этой статьи, я чуть было не допустил непростительную ошибку, а именно: впрямую не увязал, на мой взгляд, ее актуальность с главной темой сегодняшнего дня – Праздником материнства и красоты. Поэтому, пользуясь представленной возможностью, от всего сердца поздравляю дорогих женщин с этим светлым праздником. При этом выражаю абсолютную готовность приложить все свои знания, энергию и опыт в дело защиты и процветания Армении, свято помня непреходящую истину, о которой справедливо отметил Президент РА С.А.Саргсян по случаю Праздника в своем поздравительном послании от 7 апреля 2018 года: «Еще начиная с Аварайра армянские сыны шли на бой защищать наши величайшие ценности – семью, Отечество, веру. На протяжении столетий в наших боевых кличах звучала одна и та же формула: защитить матерей, сестер, невест – означает защитить Отечество и веру».

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻՆ ՀԱՄՆԵԼՈՒ ՌԻԴԻՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ՝ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄԱՆ ԿՐԱ

2018թ. ապրիլի 4-ին Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի մոտ տեղի ունեցավ խորհրդակցություն, որտեղ քննարկվեց «Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն – 2030» նախագծի (այսուհետ՝ Ռազմավարություն) լրամշակված տարբերակը: Ռազմավարության լայն քննարկումը դեռ առջևում է, բայց այսօր արդեն, ըստ իս, շատ կարևոր է իմաստավորել կայացած քննարկման ընթացքում բարձրաձայնված առանձին սկզբունքային հարցերը և դրույթները: Այստեղ, առաջին հերթին, կուզենայի ուշադրություն հրավիրել Հայաստանի զարգացման հեռանկարային նպատակներին հասնելու ուղիների վերաբերյալ Սերժ Սարգսյանի որակապես նոր մոտեցման վրա: «Մասնավորապես, ցանկանում եմ ընդգծել կայուն և բարձր ներառական տնտեսական աճի ապահովումը, որը զգալի պետք է լինի Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու համար, ինչպես նաև մեր համազգային նպատակներին հասնելու համար», – ասաց Նախագահ Ս. Սարգսյանը: Այն, որ պետության ղեկավարը համազգային նպատակներին հասնելը կապում է ներառական տնտեսական աճի հետ, դրանց իրականացման հանդեպ վստահություն է ներշնչում: Ուստի, մի փոքր ավելի հանգամանալիորեն կանգ առնենք այն հարցի վրա, թե ինչ պետք է հասկանալ ներառական տնտեսական զարգացում ասելով:

Այսպես, Համաշխարհային տնտեսական ֆորումի (այսուհետ՝ WEF) հաշվետվությունում, որը տեղի է ունեցել ս. թ. հունվարի 23 – 26-ին Դավոսում, փորձագետները հետևյալ հարցն են բարձրացրել. որքանով է օբյեկտիվ «տնտեսության առողջությունը» որոշել լոկ համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ) աճի ցուցանիշով, որն իրականում թաքցնում է առկա սուր խնդիրները, այդ թվում և անհավասարությունը: WEF հաշվետվությունում ոչ երկիմաստորեն ասվում է, որ ՀՆԱ-ն տնտեսական ձեռքբերումների բավարար ցուցանիշ չէ: «Սոցիալական հավասարության հանդեպ պարզ տնտեսական աճը որպես գնահատման միջոց գերադասելու տասնամյակները հանգեցրին եկամուտների մեջ անհավասարության պատմականորեն ամենաբարձր մակարդակների», – ասվում է WEF հաշվետվությունում: Այս առնչությամբ առաջարկվեցին մի շարք նոր ցուցիչներ, որոնք առավել

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

օբյեկտիվ են բնութագրում տնտեսական դրությունը, ներառյալ, այսպես կոչված, զարգացման ներառական ինդեքսը (Inclusive development index, IDI): WEF այս մոտեցումը, իմ կարծիքով, օբյեկտիվորեն պահանջված է նաև մեզ համար, այսինքն՝ անհրաժեշտ է վերանայել տնտեսական զարգացման գնահատման մոտեցումները, քանի որ ՀՆԱ-ի՝ որպես հիմնական տնտեսական ցուցանիշի օգտագործումն արտացոլում է լոկ ապրանքների և ծառայությունների ընթացիկ արտադրությունը, այլ ոչ թե այն աստիճանը, որում տնտեսությունը նպաստում է ավելի լայն սոցիալ-տնտեսական առաջընթացին: Այս հարցերն են եղել իմ նախորդ հրապարակումների քննարկման առարկան: Այսպես, «Արտաշես Գեղամյան. Իմաստնության որոնումը հակադրությունների հարթման միջոցով և հավասարակշռությունը Հայաստանի բարգավաճման չափանիշներն են» և «Արտաշես Գեղամյան. Հասունացել է պարտքային պարտավորությունների հաշվառմամբ տնտեսական վերլուծություն կատարելու անհրաժեշտությունը» հոդվածներում, որոնք հրապարակվել են «Արմենպրես» պետական լրատվական գործակալության կողմից, արդեն գրել են այն մասին, որ անհրաժեշտ է հասկանալ, թե ինչպիսին են իրական այն գործոնները, որոնցով որոշվում է Հայաստանի Հանրապետության բնակչության բարեկեցության իրական աճը: Այս հարցերը մեր երկրի համար հատուկ սրություն են ձեռք բերում թեկուզև այն պատճառով, որ սոցիալ-տնտեսական զարգացման բարձր ցուցանիշների պայմաններում (նկատի ունեմ ՀՆԱ աճը) ՀՀ-ն 2017թ., ինչպես նաև 2018թ. հունվար-փետրվարին (ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալներով՝ ՀՀ տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին, 2016թ. նույն ժամանակամիջոցի համեմատ, կազմել է 107,2%, իսկ 2018թ. հունվար-փետրվարին, 2017թ. նույն ժամանակամիջոցի համեմատ, համապատասխանաբար՝ 108,6%), այնուամենայնիվ, Հայաստանի բնակչության այնքան էլ փոքր մասը չէ, որ էական դրական փոփոխություններ չի զգում իր ամենօրյա կյանքում: Եվ սա՝ այն դեպքում, երբ նկատվել է զգալի աճ արդյունաբերությունում, առևտրում և սպասարկումների ոլորտում: Կրկնում են, ՀՀ-ում ՀՆԱ-ի աճի պատկառելի ցուցանիշների պարագայում դեռևս պահպանվում է աղքատության բարձր մակարդակը: ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության (այսուհետ՝ ՀՀ ԱՎԾ) տվյալներով՝ 2016թ., 2015թ. համեմատ, աղքատության մակարդակը Հայաստանում կրճատվել է լոկ 0,4%-ով և կազմել է 29,4%: Այստեղ կարելի է հիշել մեկ այլ բանի մասին ևս: «Հռոմի ակումբի» «Come On! Կապիտալիզմը, կարճատեսությունը, բնակչությունը և մոլորակի կործանումը» Հոբեյանական զեկույցի (ներկայացված 2017թ. նոյեմբերին) հեղինակները նույնպես կասկածի տակ են առել երկրների սոցիալ-տնտեսական զարգացման մակարդակը բնութագրող ՀՆԱ-ի՝ որպես գլխավոր մակրոտնտեսական ցուցանիշի, ունիվերսալությունը: Իսկ հայտնի քոնսալթինգային Award Group ընկերությունը, որը խորհրդատվական ծառայություններ է մատուցում բազմաթիվ բիզնես-հարցերի

վերաբերյալ, ինչպիսին են՝ ներդրումավորումը, բիզնես բացելը և նրա ռազմավարական զարգացումը, մենեջմենթն ու ֆինանսական կառավարումը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, միանգամայն օրինաչափորեն խորհուրդ է տալիս ՀՆԱ աճի ցուցանիշները շաղկապել սույն պետության տնտեսությունում արտաքին փոխառությունների հետ: Հետո արդեն, միայն այդ վերլուծության հիման վրա գալիս է այն եզրահանգման, որ բոլորի կողմից ընդունված մեթոդաբանությամբ հաշվարկված ՀՆԱ-ն չի արտացոլում տնտեսության իսկական իրավիճակը, ընդ որում՝ անպատասխան է թողնում այն հարցը, թե այդ աճի որ մասն է հնարավոր դարձել շնորհիվ նոր փոխառությունների: Եվ կարծում են, որ սա նույնպես միանգամայն արդարացված մոտեցում է:

Եվ ահա, կրկին դիմելով WEF-ին, որի ընթացքում ներկայացվեց աշխարհի երկրների տնտեսական զարգացման գնահատման այլընտրանքային համակարգը՝ մի շարք այնպիսի ցուցանիշների հիման վրա, որոնք հայտնի են, կրկնում են, որպես ներառական զարգացման ինդեքս (Inclusive development index, IDI), նշենք, որ IDI-ն հաշվի է առնում ոչ միայն ՀՆԱ ցուցանիշը, այլև 11 բնութագրիչներ նույնպես, որոնք, այս մոտեցման հեղինակների կարծիքով, առավել լիովին են արտացոլում այս կամ այն երկրի իրական տնտեսական վիճակը: IDI այդ 12 ցուցանիշները (բնութագրիչները) բաժանվում են երեք խմբի:

Բնութագրիչների առաջին խումբը միավորված է «Աճ և զարգացում» խորագրի ներքո ու ներառում է չորս ցուցանիշ, դրանք են. 1. բնակչության մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ-ն (ԱՄՆ դոլարը 2010թ. արժեքով), 2. աշխատանքի արտադրողականությունը՝ մեկ աշխատողին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ն (ԱՄՆ դոլարով), 3. կյանքի ակնկալվող միջին տևողությունը (տարի), 4. աշխատուճակ տարիքի բնակչության զբաղվածությունը (նշվում է տոկոսներով):

Բնութագրիչների երկրորդ խմբում, որը վերնագրված է «Ներառականություն», նշվում են՝ 1. հասարակությունում եկամուտների շերտավորման (բաշխվածության) գործակիցը (0 – լիակատար հավասարություն, 100 – լիակատար անհավասարություն), 2. աղքատության մակարդակը, 3. հասարակության շերտատման գործակիցն ըստ հարստության բաշխման (0 – լիակատար հավասարություն, 100 – լիակատար անհավասարություն), 4. տնային տնտեսությունների միջին ամենօրյա ծախսը (գնողունակության վրա հիմնված ցուցանիշը, սա եկամուտի այն մակարդակն է, որը բնակչության ամբողջությունը բաժանում է երկու հավասար մասի. բնակչության կեսն ունի մեկ շնչին ընկնող միջինից ցածր, մյուս կեսը՝ միջինից բարձր եկամուտ):

Բնութագրիչների երրորդ՝ վերջին խմբում, որի ընդհանուր խորագիրն է՝ «Սերունդների հաջորդականությունը և զարգացման կայունությունը», ներկայացված են. 1. բնակչության ճզգրտված զուտ խնայողությունները (հաշվարկվում են բնական հարստությունների պաշարներ՝ գումարած

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կրթության ծախսեր՝ հանած ռեսուրսների սպառում, էներգիայի պաշարների սպառում, վնասներ արտանետումներից սխեմայով, նշվում են համախառն ներքին արդյունքի տոկոսներով), 2. ՀՆԱ ջերմոցային էֆեկտը (CO₂-ի արտանետումների ցուցանիշը ներքին համախառն արդյունքի յուրաքանչյուր մեկ դոլարի դիմաց, որն արտադրում է երկրի տնտեսությունը), 3. պետական պարտքի չափը (ՀՆԱ տոկոսով), 4. ժողովրդագրական ծանրաբեռնվածությունը (1-15 և 64-ից բարձր տարիքի խնամառու քաղաքացիների հարաբերակցությունը աշխատունակ բնակչության ընդհանուր թվաքանակի հետ):

Վերոնշյալ 12 ցուցանիշներից սկզբում կազմվում են 3 խմբային բնութագրիչներ, և դրանց գումարումից հետո արդեն ստացվում է ամփոփ ցուցանիշը՝ որպես միջին թվաբանական: Միանգամայն գիտակցված այսքան մանրամասն կանգ առա ներառական զարգացման ինդեքսի ցուցանիշների վրա, քանի որ, եթե վերլուծենք Հայաստանի տնտեսական դրությունը դրանց համատեքստում, ապա պետք է նշենք, որ ներառական զարգացման ինդեքսին համապատասխան՝ առանձին տնտեսական ցուցանիշներ, որոնք այսօր ՀՀ գործադիր իշխանության մարմինների կողմից բնորոշվում են որպես տնտեսական աճի գործոններ, փոքր-ինչ այլ, ավելի շուտ՝ բացասական, քան թե դրական նշանակություն են ստանում: Հենց այս հանգամանքով էլ պայմանավորված է ներառական տնտեսական զարգացման անցնելու անհրաժեշտությունը, ինչը դրված էր Ռազմավարություն – 2030-ի քննարկման ժամանակ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ելույթում առաջադրված խնդիրների կիզակետում: «Մենք պայմանավորվեցինք, որ մինչև 2030 թվականը ջանքեր ենք գործադրելու մարդկային կապիտալի զարգացման համար, այսինքն՝ զգալիորեն պետք է ավելացնենք կրթությանն ու առողջապահությանը հատկացվող գումարները: Մենք մեզ վրա պարտավորություն ենք վերցրել, և ծրագրում (նկատի է առնվում Ռազմավարությունը – Ա. Գ.) պետք է ներառված լինի մինչև 2030 թվականը մի քանի հարյուր հազար աշխատատեղերի ստեղծում, որոնք կապահովեն բարձր աշխատավարձ: Ծրագրում հատկապես պետք է ներառված լինի երիտասարդների շրջանում գործազրկությունը՝ եթե չասեն զրոյի հասցնելու, համենայնդեպս, զգալիորեն կրճատելու հարցը... Մենք պիտի հասնենք աղքատության էական նվազման», – իր ելույթում ասաց Ս. Սարգսյանը:

Փոքր-ինչ հանգամանալիորեն կանգ առնենք IDI-ի որոշ գործոնների վրա: Վարչապետ Կարեն Կարապետյանի գլխավորած կառավարությունը խոստացել էր 2017թ. մինչև 850 մլն դոլարի ներդրումներ ներգրավել: Նշենք, որ հաշվարկի ինչ-որ մեթոդիկաներ «ներդրումներ» սյունակում, ի թիվս այլ կետերի, ներառում են նաև նպատակային օտարերկրյա վարկերը, որոնց մի մասը տրամադրվում է հիմնական կապիտալի ներդրումներին, ինչպես նաև կապիտալ ներդրումները (նոր ձանապարհներ, ոռոգման համակարգեր և այլն), վարկային ծրագրեր բիզնեսի համար (այսինքն՝ բանկերի

ակտիվների համալրմանն ուղղվող): Իր հերթին՝ պետությունը դրամական միջոցներ է ներդնում մարդկային կապիտալի զարգացման մեջ: Եվ դա հասկանալի է: Սրա հետ մեկտեղ, պետք է նշել, որ, ցավոք, դեռևս չի մշակվել հիմնական կապիտալում և ենթակառուցվածքային նախագծերի իրագործման մեջ ներդրումների արդյունավետության որոշման համակարգը: Որպեսզի ասվածը մերկապարանոց չինչի, 2007 – 2017թթ. որոշ տվյալներ ներկայացնենք՝ հրապարակված ԱՊՀ Միջպետական վիճակագրական կոմիտեի կողմից:

Աղյուսակ I

	Ներդրումներ հիմնական կապիտալում (ֆինանսավորման բոլոր աղբյուրների հաշվին) մլրդ դրամ	Համախառն ներքին արդյունք մլրդ դրամ
հունվար-դեկտեմբեր		
2007	671,0	3149,3
2008	858,7	3568,2
2009	579,7	3141,7
2010	588,8	3460,2
2011	504,8	3777,9
2012	479,4	4000,7
2013	453,4	4276,2
2014	463,9	4828,6
2015	481,5	5043,6
2016	410,6	5079,9
2017	415,9	5580,1

Ներկայացնենք նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական պարտքի (ներքին և արտաքին) ցուցանիշների դինամիկան՝ հրապարակված ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2014, 2015, 2016, 2017թթ. հունվար-դեկտեմբերին» տեղեկատուներում:

Աղյուսակ I-ից հետևում է, որ ՀՆԱ-ն 2017թ. հունվար-դեկտեմբերին, 2016թ. նույն ժամանակամիջոցի համեմատ, ավելացել է 500,2 մլրդ դրամով: Միևնույն ժամանակ, աղյուսակ II-ից երևում է, որ դրա հետ մեկտեղ, ՀՀ պետական պարտքը այդ նույն ժամանակամիջոցում ավելացել է 407 մլրդ 510 մլն դրամով: Այնուհետև, եթե 2016թ. ՀՆԱ-ի հանդեպ պետական պարտքի հարաբերակցությունը կազմել է 56,53%, ապա 2017թ.՝ համապատասխանաբար 58,77%: Նշենք նաև, որ աղյուսակ I-ի համաձայն՝ ներդրումները հիմնական կապիտալում 2016 և 2017թթ. ամենացածրն են եղել վերջին 10

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տարիների ընթացքում: Այսպիսով, եթե գնահատելու լինենք գործադիր իշխանության գործունեությունը՝ հաշվի առնելով թեկուզև IDI-ում պարունակվող այս ցուցանիշները, ապա 2017թ. ՀՆԱ աճի և հիմնական կապիտալում ներդրումների ցուցանիշները, մեղմ ասած, ոչ թե հիացնունք, այլ խոր հուսալքություն են առաջացնում: Կարելի էր շարունակել վերլուծել IDI որոշ այլ ցուցանիշներ ևս Հայաստանի տնտեսության օրինակով, որպեսզի ամենայն համոզությամբ պնդենք հենց ներառական տնտեսական զարգացման հիման վրա համազգային նպատակներին հասնելու անայլընտրանքայնության մասին Հայաստանի Նախագահ Սերժ Սարգսյանի առաջադրած խնդրի հրատապությունը:

Աղյուսակ II

ՀՀ պետական պարտքը (ներքին և արտաքին)

մլն դրամ

	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017
ՀՀ պետական պարտքը	2109590,8	2453111,5	2872075,6	3279585,9
այդ թվում՝ Արտաքին պարտքը	1797860,5	2084748,1	2325616,0	2660083,6
այդ թվում՝ ՀՀ կառավարության պարտքը	1588895,8	1854320,3	2081388,6	2368877,3
ՀՀ ԿԲ պարտքը	208964,7	230427,8	244227,4	291206,3
ՀՀ ներքին պարտքը	311730,3	368363,3	550001,4	619502,4
ԱՄՆ 1 դոլարի միջին փոխարժեքը հունվար-դեկտեմբերին	431,32	477,92	480,49	482,72

Ամփոփելով՝ կցանկանայի շնորհակալություն հայտնել Հայաստանի Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանին Հայաստանի ներքաղաքական իրադրության ապաքինման մեջ ունեցած զգալի ավանդի համար, մեր երկրի կշռադատված և խորապես հավասարակշռված արտաքին քաղաքականության, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային հեղինակության շոշափելի աճի, Ադրբեջանին խաղաղություն պարտադրելու և էլի շատ բաների համար, ինչին նա հասել է անցած 10 տարիներին Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի պաշտոնում: Եվ որ գլխավորն է՝ ցանկանալ Սերժ Ազատովիչին Հայաստանի հետագա ուղղակի ղեկավարում՝ երաշխավորված ձևով հասնելու համար իր իսկ առաջադրած համազգային նպատակներին՝ ներառական տնտեսական զարգացման հիման վրա:

P.S. Ոգևորվելով՝ հողվածս գրելիս քիչ էր մնում աններելի սխալ գործեի, այն է՝ նրա, ըստ իս, հրատապությունն ուղղակիորեն չկապեցի այսօրվա գլխավոր թեմայի՝ «Մայրության և գեղեցկության օրվա» հետ: Ուստի,

օգտվելով ընծեռված հնարավորությունից՝ ամբողջ սրտով շնորհավորում եմ թանկագին կանանց այս լուսավոր տոնի առիթով: Միևնույն ժամանակ, լիակատար պատրաստակամություն եմ հայտնում իմ բոլոր գիտելիքները, եռանդն ու փորձը ներդնելու Հայաստանի պաշտպանության և բարգավաճման գործին՝ սրբորեն հիշելով անանց ճշմարտությունը, որի մասին տոնի առիթով արդարացիորեն նշել է ՀՀ Նախագահ Ս. Ա. Սարգսյանը 2018թ. ապրիլի 7-ի իր շնորհավորական ուղերձում. «Դեռևս Ավարայրից սկսած՝ հայորդիները մարտի են գնացել պաշտպանելու մեր մեծագույն արժեքները՝ ընտանիքը, Հայրենիքը, հավատը: Հարյուրամյակներ շարունակ մեր մարտակոչերում հնչել է նույն բանաձևը՝ պաշտպանել մայրերին, քույրերին, հարսներին, նշանակում է պաշտպանել Հայրենիք և հավատ»:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ՈՐՊԵՏՋԻ ՆՐԱՆՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԳՐԿԵՆ ՈՍԿԵ ՏԱՌԵՐՈՎ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ
(9 ԱՊՐԻԼԻ 2018 Թ.)

ԼՐԱԳՐՈՂ – Պարոն Գեղամյան, Դուք ի՞նչ տպավորություններ ստացաք Հայաստանի Հանրապետության Չորրորդ Նախագահի երդման արարողությունից:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ – Այսօր մենք ունենք մի իրավիճակ, որը ներհատուկ է քաղաքակիրթ երկրներին: Չորրորդ Նախագահին ամենաջերմ, սրտանց խոսքերն է ասել Երրորդ Նախագահի հասցեին, ինչու չէ, դրական է արտահայտվել Առաջին ու Երկրորդ նախագահների մասին, դրանով իսկ, ըստ էության, կոչ անելով ազգովի համախմբվել: Իսկ ամբողջ ելույթի առանցքն այն էր, որ մենք թեև փոքր երկիր ենք, բայց համաշխարհային ազգ ենք: Եվ այդ գիտակցությունը գալիս է ասելու, որ Հայաստանին լավ ապագա է սպասվում: Մի կողմից, տա Աստված, մենք կունենանք շատ իմաստուն, հմուտ նոր վարչապետ, ի դեմս Սերժ Սարգսյանի (այդ պաշտոնում նրան նշանակելու նպատակահարմարության մասին ես արդեն հողված եմ գրել, որում հիմնավորել եմ դա), մյուս կողմից, մենք կունենանք Հանրապետության Չորրորդ Նախագահ, որը, ի պատիվ իրեն, քաջատեղյակ է աշխարհաքաղաքական այն շատ բարդ զարգացումներին, որոնք խիստ վտանգավոր են ոչ միայն Հայաստանի, այլև աշխարհի համար: Եվ մենք կունենանք եզակի հնարավորություն՝ աշխարհին ցույց տալու, որ, քաղաքակիրթ ազգ լինելով, կարելի է լավ հարաբերություններ ունենալ համաշխարհային քաղաքականության ուժային տարբեր կենտրոնների հետ. մի կողմից՝ Ռուսաստանի Դաշնության, մյուս կողմից՝ Եվրամիության (հատկապես, Ֆրանսիան եմ ուզում այստեղ հիշատակել) և, իհարկե, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հետ: Սա յուրահատուկ օրինակ է, որը, իմ կարծիքով, մենք կկարողանանք ներկայացնել համայն մարդկությանը, և աշխարհը, անշուշտ, շնորհակալ կլինի մեր հինավուրց քաղաքակրթությանը՝ ազգերի միջև համերաշխություն հաստատելու համար: Եվ, խորհենք, միգուցե Աստծու նախախնամությունն էր, որ քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն առաջինն ընդունած ժողովուրդը, ազգը, քրիստոնեական բարքե-

րի վրա հիմնվելով, կկարողանա աշխարհաքաղաքական այս բարդ իրավիճակում մատնանշել այն ուղղությունները, որոնք ազգերին կտանեն դեպի տաճար:

Լ. – Պարոն Նախագահը ի՞նչ լիազորություններ ունի, ի՞նչ է անելու ...

Ա. Գ. – Իրեն հարցրեք, ինքը սպառիչ կպատասխանի Ձեր հարցին:

Լ. – Ինչպես կգնահատեք վարչապետ դառնալու Սերժ Սարգսյանի մտադրությունը:

Ա. Գ. – Եթե նորից հիմնավորեմ վերն ասածս, ապա, կնշանակի, որ այս սուրբ օրվա խորհուրդը չենք ծառայեցնում իր նպատակին:

Լ. – Սո՞ւրբ է այս օրը:

Ա. Գ. – Այո, անշուշտ, սուրբ է: Անշուշտ, սուրբ է, որովհետև մեր իրականության մեջ ձևավորվում է եզակի իրավիճակ, երբ երկրի ղեկավարների միջև կա ներդաշնակություն և մեր անկախության ավելի քան երկուսուկես տասնամյակի պատմության մեջ ոչ ոք ոչ մեկին չի փնտվում, ընդհակառակը, իր լիազորությունները նոր ստանձնած Չորրորդ Նախագահին իր նախորդի կատարած գործի դրական քայլերն է մատնանշում, ավելին, կրկնեմ, դրական է գնահատում Առաջին և Երկրորդ նախագահների կատարած աշխատանքը: Եվ այդ դրական օրինակով, անտարակույս, համախմբում է մեր ազգին, մեր ժողովրդին:

Լ. – Եթե անգամ Սերժ Սարգսյանը դառնա վարչապետ, այդ օ՞րն էլ սուրբ կհամարեք Դուք:

Ա. Գ. – Գիտեք ինչ... այո, որովհետև, թերևս, սա այն եզակի դեպքերից է, երբ ես համոզված կլինեմ, որ մենք, ի դեմս բարձրագույն իշխանությունների, նկատի ունեն երկրի Չորրորդ Նախագահին, ապագա վարչապետին, Ազգային ժողովի նախագահին, ունենք շատ փորձառու, պրոֆեսիոնալ, լավ մարդկանց, որոնք, ակնհայտ է, կառաջնորդվեն միայն մի գաղափարով՝ աշխատել այնպես, որպեսզի իրենց անունները Հայոց նորագույն պատմության մեջ գրվեն ոսկե տառերով:

Լ. – Տասը տարի Սերժ Սարգսյանն է պաշտոնավարել, Հայաստանից հեռացել են տասնյակ հազարավոր քաղաքացիներ ...

Ա. Գ. – Ուրեմն, ես Ձեզ խորհուրդ կտամ ընթերցել վերջերս լույս տեսած «Արտաշես Գեղամյան. Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը դարերի համար է», գիրքը, այնտեղ Ձեր հարցերի սպառիչ պատասխանները կգտնեք:

ЧТОБЫ ИХ ИМЕНА ЗОЛОТЫМИ БУКВАМИ БЫЛИ ВПИСАНЫ В НОВЕЙШУЮ ИСТОРИЮ АРМЕНИИ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОТВЕЧАЕТ НА ВОПРОСЫ ЖУРНАЛИСТОВ
(9 АПРЕЛЯ 2018 Г.)

КОРРЕСПОНДЕНТ. – Господин Гегамян, каковы Ваши впечатления от церемонии инаугурации четвертого Президента Армении?

АРТАШЕС ГЕГАМЯН. – Сегодня мы стали участниками ситуации, которая характерна для цивилизованных стран. Четвертый Президент произнес самые теплые, искренние слова в адрес третьего Президента и положительно отозвался о первом и втором президентах. По сути, это был призыв к всенародной консолидации. А стержнем всего выступления была та мысль, что мы хоть и небольшое государство, но нация – мирового масштаба. И осознание этого позволяет верить, что Армении ждет славное будущее. С одной стороны, даст Бог, у нас будет весьма мудрый, опытный премьер в лице Сержа Саргсяна (о целесообразности его назначения на эту должность я написал статью, в которой дал обоснования этому); с другой – четвертый Президент, к его чести, прекрасно осведомленный в сложнейших геополитических процессах, которые представляют чрезвычайную опасность не только для Армении, но и для всего мира. И нам представится уникальная возможность доказать миру, что, будучи цивилизованной нацией, можно выстроить хорошие отношения с разными центрами силы мировой политики: и с Российской Федерацией, и с Евросоюзом (здесь особо хочу отметить Францию), и, конечно, с Соединенными Штатами Америки. Это своеобразный пример, на мой взгляд, который мы покажем всему человечеству, миру, и мир, бесспорно, будет благодарен нашей древней цивилизации за наши усилия по установлению мира между народами. Задумаемся: а может, это промысел Божий, чтобы народ, первым принявший христианство как государственную религию, чтобы наша нация, опираясь на христианские ценности, в этой сложной геополитической ситуации сумела указать те дороги, которые приведут народы к храму.

КОРР. – Какие полномочия у господина Президента, что он будет делать?..

А. Г. – Задайте этот вопрос ему, он даст вам исчерпывающий ответ.

КОРР. – Как Вы оцениваете намерение Сержа Саргсяна стать премьером?

А. Г. – Если стану вновь обосновывать вышесказанное, получится, что весь смысл этого святого дня не послужит своей основной цели.

КОРР. – Это святой день?

А. Г. – Да, святой – несомненно. Бесспорно святой, потому что в нашей действительности формируется редкая ситуация, когда между носителями высшей власти существует согласие и за четверть века нашей независимости никто никого не чернит, никто никого не дискредитирует. Наоборот, четвертый Президент отмечает позитивные шаги своего предшественника и, более того, положительно оценивает все, что сделано первым и вторым президентами. Этим он, вне всяких сомнений, консолидирует нашу нацию, наш народ.

КОРР. – Даже когда Серж Саргсян станет премьер-министром, этот день Вы также будете считать святым?

А. Г. – Видите ли... да. Да, потому что это, пожалуй, один из тех редких случаев, когда я буду полон уверенности, что в лице высших руководителей (имею в виду четвертого Президента, будущего премьера, председателя Национального Собрания) имеем исключительно компетентных, профессиональных, просто хороших людей, которые (это совершенно очевидно) будут руководствоваться одним-единственным принципом: работать так, чтобы их имена золотыми буквами были вписаны в новейшую историю Армении.

КОРР. – Десять лет руководил Серж Саргсян, Армении покинули десятки тысяч граждан страны...

А. Г. – Значит так. Я посоветовал бы вам почитать книгу «Арташес Гегамян: Стратегический союз России и Армении – на века», там вы найдете исчерпывающие ответы на свои вопросы.

ԻՆՉՊԵՍ Է ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ՔՎԵԱՐԿԵԼ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ

Որքան էլ ՀՀԿ խմբակցության ղեկավար Վահրամ Բաղդասարյանը համաժողովրդական շարժման առաջնորդ, «Ելք» խմբակցության ղեկավար Նիկոլ Փաշինյանի հետ հանդիպումից հետո լրագրողներին հավաստիացնում է, որ եթե ԱԺ երեք քաղաքական ուժերն ունենան մեկ թեկնածու, ապա ՀՀԿ-ն որևէ խոչընդոտ չի հանդիսանա, որպեսզի Հայաստանն ունենա վարչապետ, և վաղը կայանալիք ՀՀԿ խմբակցության նիստում միասնական քվեարկության որոշում կկայացվի, այնուամենայնիվ, ամեն ինչ այդքան միանշանակ չէ:

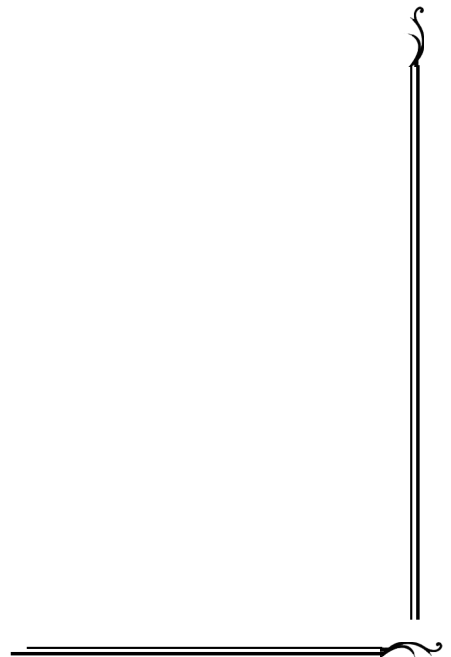
168.am-ի հետ զրույցում հարցին, թե ինչպիսի՞ն կլինի իր անձնական դիրքորոշումը մայիսի 1-ին վարչապետի քվեարկության ժամանակ, Արտաշես Գեղամյանը պատասխանեց.

«Անձամբ ես գտնում եմ, երբ Հանրապետական խմբակցության համար հիմա ոչ միանշանակ օրեր են, այս պարագայում որևէ պատճառաբանություն բռնել և փոխել կամ չպաշտպանել տեսակետը՝ սխալ է: Վահրամ Բաղդասարյանին ես համերաշխություն եմ հայտնում, սակայն դա չի նշանակում, որ իմ խղճի մտոք քվեարկությունը նույնն է լինելու: Խմբակցության որոշմանը ենթարկվել-չենթարկվելն ակնհայտ կդառնա մայիսի 1-ին՝ քվեարկության պահին»:

Թե ի՞նչ ունի Նիկոլ Փաշինյանի դեմ այս պահին՝ Ա.Գեղամյանը հարցը «բարդ» որակեց և խորհուրդ տվեց կարդալ թեկուզ այս տարվա հունվարի 1-ից հետո իր գրած հոդվածները, որոնք, նրա բնորոշմամբ, բացարձակապես անձնավորված չեն, այլ արտահայտում են իր տեսլականը Հայաստանի զարգացման վերաբերյալ:

Հարցին՝ ի՞նչը հաղթեց Հայաստանում, ժողովո՞ւրդը, Ա. Գեղամյանը պատասխանեց. «Առայժմ ոչ մի բան չի կարելի ասել հայաստանյան զարգացումների մասին: Ժամանակը կանցնի, մենք կտեսնենք՝ կառուցողական ինչ ծրագրով հանդես կգա ընդդիմադիր թեկնածուն, որից հետո այդ ծրագիրը կգնահատենք, թե որքանով է իրատեսական, որքանով՝ պոպուլիստական, որից հետո, եթե ռաջիոնալ բաներ կան, յուրաքանչյուր հայ մարդու,

առավել ևս՝ քաղաքական գործչի և պատգամավորի պարտքն է՝ իր գիտելիքների ներածին չափով առաջարկություններ անել՝ համոզված լինելով, որ ինչ-որ հարցում կթեթևացնեն մեր հոգսերը, օգտակար կլինեն: Խնդիրն այն չէ, թե ինչ մարդ է կատարում լավ գործը, խնդիրն այն է, որ լավ գործն ի կատար ածվի»:

КАК СОБИРАЕТСЯ ГОЛОСОВАТЬ АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Как бы ни заверял журналистов глава фракции РПА Ваграм Багдасарян после встречи с лидером всенародного движения, руководителем фракции «Елк» Николом Пашиняном, что Республиканская партия не будет чинить никаких препятствий, если три политические силы Национального Собрания выдвинут одну кандидатуру, и что на завтрашнем заседании фракция РПА примет решение о едином голосовании – не все так однозначно.

В беседе с 168.am на вопрос, какова будет его личная позиция во время выборов премьер-министра 1 мая, Арташес Гегамян ответил:

«В нынешней ситуации, в эти неоднозначные для Республиканской фракции дни лично я считаю неправильным ухватиться за какую-либо причину и изменить или не защищать точку зрения. Я выражаю согласие с Ваграмом Багдасаряном, однако это не означает, что в душе моё голосование будет таким же. Подчинение или неподчинение решению фракции станет очевидным в момент голосования 1 мая».

Вопрос, что он имеет против Никола Пашиняна на данный момент, Арташес Гегамян оценил как «сложный» и посоветовал почитать его статьи хотя бы с 1 января текущего года, которые, по его мнению, абсолютно не персонифицированы, а выражают его видение развития Армении.

На вопрос, победил ли в Армении народ, Арташес Гегамян ответил: «Пока ничего нельзя сказать о событиях в Армении. Пройдет время, посмотрим, с каким конструктивным планом выступит оппозиционный кандидат, и после этого оценим эту программу – насколько она реалистична, насколько популистская... И если в ней есть рациональное зерно, то долг каждого армянина, тем более политического деятеля и депутата, в меру своих знаний сделать свои предложения, быть полезным – будучи уверенным, что в каких-то вопросах они облегчат наши трудности. Вопрос не в том, кто именно совершает добрые дела, вопрос в том, чтобы доброе дело было совершено».

«168 жам», 29. 04. 2018

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗДУМЬЯ О ПОСЛЕДНИХ СОБЫТИЯХ В АРМЕНИИ

Итак, 8 мая 2018 года на специальном заседании Национального Собрания Республики Армения руководитель фракции «Елк» («Выход». – *Ред.*) Никол Пашинян был избран премьер-министром Республики Армения. Не скрою, что накануне специального заседания НС РА я в письменном виде изложил свое видение ситуации, складывающейся в последнее время в Армении, имея целью в дальнейшем озвучить это в ходе прений по кандидатуре премьер-министра РА. Однако было принято решение о том, что от имени Республиканской партии выступит лишь руководитель фракции РПА Ваграм Багдасарян. Изначально отмечу, что целиком и полностью одобряю и поддерживаю взвешенные оценки и выводы, содержащиеся в его выступлении, которое было проникнуто высочайшей ответственностью за безопасность и будущее нашего народа. Предлагаю вниманию читателей текст моего предполагаемого выступления на специальном заседании Национального Собрания Республики Армения:

«Уважаемые коллеги, считаю своим долгом поделиться раздумьями о событиях, происходящих в последнее время в нашей стране, которые самым ярким образом доказывают, что между лозунгами о любви и солидарности, об утверждении справедливости в стране и реалиями имеют место очень тревожные разрывы. Взять хотя бы разного рода насильственные действия по перекрытию улиц, закрытию аэропорта и железнодорожного сообщения, озвучивание прямых угроз в адрес депутатов, вывешивание в районах их проживания траурных транспарантов, не говоря уже о профессионально направляемом информационном терроре посредством Facebook, преподносимом в качестве спонтанных действий. Между тем мы имеем дело с заведомо продуманными акциями с целью оказать психологическое давление на депутатов и подготовить их к голосованию в Национальном Собрании в пользу их кандидата на пост премьер-министра РА. И все это цинично преподносится в качестве «бархатной революции» с целью утверждения справедливости.

Уважаемые коллеги! В эти дни я поневоле вспомнил события, имевшие место в Ереване 27 мая 1990 года. В тот день, не будь героически

А. ГЕГАМЯН

проявивших себя Рубена Геворкяна, брата героически погибшего в Арцахской освободительной войне легендарного Самвела Геворкяна, Мацика из Киликии, а также Вардана и Манвела Кочаряна, было бы невозможным предотвращение большого кровопролития в Ереване с сотнями погибших. Вместе с ними на моей служебной машине мэра Еревана, несмотря на перекрестный огонь со стороны солдат 7-й армии ВС СССР и армянских ополченцев, удалось доехать до штаба 7-й армии, расположенного в Советашене, и договориться с командующим армией генералом Михаилом Сурковым о прекращении огня как со стороны солдат, так и со стороны ополченцев. Наша миссия была бы обречена на провал, если бы наш тыл не прикрывали славные сыны нашего народа – Вазген Саркисян, основатель Республиканской партии Армении Ашот Навасардян, Леонид Азгалдян... (подтверждающие сказанное видеокadres размещены на сайте партии «Национальное Единение», www.amiab.am). Повторяю, в тот день было предотвращено большое кровопролитие в Ереване. Почему обо всем этом я говорю сейчас? О чем вы думали, коллеги-оппозиционеры, когда группу доверчивых молодых людей в сопровождении двух почтенных женщин посылали к нам домой? Неужели вам казалось, что мое решение быть против вашей кандидатуры на должность премьер-министра подобными действиями могло быть поколеблено? Быть может, вам казалось, что 31-й и 32-й пункты приложения «Методы ненасильственных действий», содержащегося в книге Джина Шарпа «От диктатуры к демократии», а именно: преследование официальных лиц и насмешки над официальными лицами, – имеют универсальный характер?

Уважаемые коллеги, в течение всей моей политической деятельности я всегда публично и обоснованно защищал незыблемость российско-армянского стратегического союза, был последовательным сторонником членства Армении в ОДКБ и Евразийском экономическом союзе. И это по той причине, что я глубоко осознавал – гарантом безопасности армянского народа, армянской государственности является именно Российская Федерация, вопреки и назло Азербайджану и Турции, а также их идеологическим приспешникам и прихлебателям. Убежден, что приверженцы противоположной позиции попросту не осознают опасность для армянской государственности своих воззрений. В этой связи мои сомнения несколько смягчились, когда кандидат в премьер-министры публично заверил, что ввиду изменения реалий, а именно: перекавалифицируясь из оппозиции во власть, он на 180 градусов изменил свое отношение как к российско-армянскому военно-политическому союзу, так и к членству Армении в ОДКБ и ЕАЭС.

Возникает вопрос: что это – не приспособленчество, а запоздалое проявление патриотизма? В этой связи, думаю, было бы к месту хотя бы

на минуту кинуть взгляд в недалекое прошлое, чтобы создалось впечатление о моих некоторых представлениях о патриотизме.

Итак, в июне – июле 2013 г. в Стамбуле проходила очередная ежегодная сессия Парламентской Ассамблеи ОБСЕ. В ходе сессии мне как руководителю делегации НС РА в ПА ОБСЕ пришлось несколько раз выступить. Хочу привести некоторые выдержки из озвученных мною мыслей в сердце Турции, в Стамбуле, в откровенно армяноненавистнической среде.

«Вечернее посещение Долма-Бахче навело меня на романтические мысли. Конкретно на то, что в 1842 – 53 годах этот великолепный комплекс был построен архитекторами Балянами – армянами. По возвращении, проезжая рядом с площадью Таксим, я вспомнил, что еще в XVI веке турецкий султан Сулейман Кануни (Великолепный) в знак благодарности армянину, своему личному повару, спасшему ему жизнь (враги пытались отравить султана), передал армянской общине 850 тысяч квадратных метров территории, где расположены площадь и парк. Я вспомнил и то, что в 1872 году местные власти пытались эти территории отнять у армян, но опять-таки турецкий султан, уже другой – Абдул Азиз, увидев фирман Сулеймана Великолепного, оставил его решение в силе. Тем не менее уже в Турецкой Республике эти земли были отняты у армян, а первый памятник жертвам Геноцида армян в Османской империи 1915 года, который был установлен на площади Таксим в 1919 году, впоследствии демонтировали». На миг представьте себе, что означает во Дворце конгрессов Стамбула говорить о неблагодарности турок и озвучить следующие слова: «Геноцид армян в Османской империи 1915 года».

Продолжу свое выступление, приведя выдержку из моего второго выступления 1 июля 2013 года в Стамбуле.

«Я категорически не согласен с мнением азербайджанского коллеги, который стал умалять роль Минской группы ОБСЕ. Пользуясь случаем, выражаю свою благодарность президентам США, России и Франции, чьими усилиями вот уже 20 лет зона нагорно-карабахского конфликта находится в состоянии относительного мира, несмотря на то что Азербайджан ежегодно тратит на вооружение около 3 млрд долларов. Принятие этой поправки преследует одну-единственную цель – подключить к переговорному процессу по Нагорному Карабаху Турцию, а мы знаем, что Турция и Азербайджан это одна нация – два государства».

Следующая выдержка из моего третьего выступления в Стамбуле от 2 июня 2013 г.

«И наконец, в 2012 году, в августе, после того как был экстрадирован азербайджанский убийца Рамиль Сафаров, на следующий же день власти Азербайджана выпустили его на свободу. Соединенные Штаты

А. ГЕГАМЯН

Америки в лице президента Барака Обамы, Европарламент, а также заместитель представителя Европейской комиссии Кэтрин Эштон, генеральный секретарь НАТО Андерс Фог Расмуссен, генеральный секретарь ОДКБ Николай Бордюжа осудили факт освобождения преступника. Между тем после его освобождения начался процесс героизации этого убийцы. И что самое интересное, один из наиболее активных участников героизации убийцы сегодня был избран заместителем председателя Первого комитета Парламентской Ассамблеи ОБСЕ. Тем самым был поставлен под удар не только престиж Первого комитета, но и всей Парламентской Ассамблеи ОБСЕ».

Еще одна выдержка из моего четвертого выступления, 2 июля 2013 г., Стамбул.

«Я вспомнил, как в 1970 году канцлер ФРГ Вилли Брандт, посетив памятник героям Варшавского восстания в гетто, встал на колени, скрестил руки на груди и склонил голову.

Я вспомнил, как Хасан Джемаль, внук убийцы армянского народа Джемалю-паши, которого Турецкий султанский трибунал Мехмеда 6-го приговорил к смертной казни, в 2008 году в Ереване посетил Мемориал жертв Геноцида армян в Османской империи и склонил свою голову.

Когда Вилли Брандт попросил прощения за Холокост, на следующий день вся мировая пресса писала, что на колени встал не тот, кто должен был бы встать. То же самое может повториться и сейчас. Мы надеемся на мудрость турецкого руководства, которое попросит прощения за убийство сотен и тысяч армян, за Геноцид армян в Османской империи». И эти слова слышал присутствовавший в зале министр иностранных дел Турции Ахмед Давутоглу, идеолог неоосманизма.

Уважаемые коллеги, отмечу, что после этого моего выступления последовало настоятельное предложение представителей делегации Российской Федерации постоянно находиться рядом с ними, что, по их убеждению, существенно снизило бы возможность проведения террористического акта в отношении меня со стороны турецких ультра-националистов. Их обеспокоенность отнюдь не была безосновательной. Вспомним хотя бы убийство российского посла в Турции Андрея Карлова, совершенное 19 декабря 2016 года.

И наконец, приведу отдельную выдержку не из 7 моих выступлений на сессии Парламентской Ассамблеи ОБСЕ, состоявшейся в июне – июле 2014 г. в Баку, повторяю – в Баку, а отклик на них. Итак, печально известные азербайджанские интернет-ресурсы Ara.az и Vesti.az 28.06.2014 г. под заголовком «В Баку на заседании Постоянного комитета ПА ОБСЕ армянская делегация попробовала устроить провокацию в отношении Азербайджана» опубликовали следующую информацию: «Глава армян-

ской делегации в ПА ОБСЕ Арташес Гегамян, отрицая факт оккупации азербайджанских территорий со стороны Армении, для решения конфликта призвал Азербайджан к переговорам с сепаратистским режимом Нагорного Карабаха. Подняв голос, он создал ажиотаж в зале. Армянский депутат также обвинил Азербайджан в том, что среди всех членов Минской группы ОБСЕ Азербайджан полагается только на США.

Несмотря на то что президент ПА ОБСЕ Ранко Кривокапич напомнил А. Гегамяну о резолюции, стоящей на повестке дня, он вновь, проигнорировав эту тему – украинский вопрос и решение других параллельных конфликтов, попытался поднять вопрос самоопределения народов».

В заключение своего выступления посоветовал бы тысячам наших молодых людей ознакомиться с вышеупомянутой книгой Джина Шарпа, а также с трудами Эдварда Х. Люттвака «Государственный переворот: практическое пособие», Генри Дэвида Торо «О гражданском неповиновении», Ричарда Шафрански «Подробная технология разрушения стран», Стивена Манна «Теория хаоса и стратегическое мышление» и, наконец, со сборником «Политическое цунами» под редакцией Сергея Кургияна, изданным еще в 2011 году. Не сомневаюсь, что после ознакомления с этими трудами ваши оценки событий, происходящих в последнее время в нашей стране, ваши действия будут преимущественно осознанными. А самое важное, рано или поздно придет понимание того, что воплощение в жизнь востребованного стремления утвердить в Армении справедливость невозможно осуществить с применением изначально несправедливых методов, разработанных чужими технологиями разрушения государств, которые, в частности, развенчаны в сборнике под редакцией С. Кургияна «Политическое цунами».

«Бархатная революция», совершенная подобными технологиями, чрезвычайно опасна.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՎԵՐՋԻՆ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Եվ այսպես, 2018թ. մայիսի 8-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի հատուկ նիստում «Ելք» խմբակցության ղեկավար Նիկոլ Փաշինյանն ընտրվեց Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ: Չեմ թաքցնում, որ ՀՀ ԱԺ հատուկ նիստի նախօրեին ես գրավոր պատրաստել էի վերջին ժամանակներս Հայաստանում ստեղծված իրավիճակի իմ տեսլականը՝ նպատակ ունենալով հետագայում այն հնչեցնել ՀՀ վարչապետի թեկնածության վերաբերյալ քննարկումների ընթացքում: Սակայն ընդունվեց որոշում այն մասին, որ Հանրապետական կուսակցության անունից ելույթ կունենա միայն ՀՀԿ խմբակցության ղեկավար Վահրամ Բաղդասարյանը: Սկզբից եթե նշեմ, որ լիովին և ամբողջովին պաշտպանում ու հավանություն եմ տալիս նրա ելույթի հավասարակշռված գնահատականներին և եզրահանգումներին, ելույթ, որը համակված էր մեր ժողովրդի անվտանգության ու ապագայի հանդեպ մեծագույն պատասխանատվությամբ: Ընթերցողների ուշադրությանն եմ ներկայացնում Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի հատուկ նիստում իմ ներկայացնելիք ելույթի տեքստը:

«Հարգելի գործընկերներ, պարտքս եմ համարում հնչեցնել մտորումներս վերջերս մեր երկրում ընթացող զարգացումների շուրջ, որոնք ամենավառ կերպով ապացուցում են, որ այսօր «սիրո և համերաշխության հեղափոխության», երկրում արդարություն հաստատելու կարգախոսների և իրականության միջև առկա են խիստ մտահոգիչ խզումներ: Վերցնենք թեկուզ ամեն կարգի բռնացումները՝ փողոցներ, օդանավակայան, երկաթուղի փակելը, պատգամավորների հասցեին ուղղակի սպառնալիքներ հնչեցնելը, նրանց բնակության վայրերում նույնիսկ մահապատառներ փակցնելը, էլ չեմ ասում Facebook-ի միջոցով հմտորեն ուղղորդվող տեղեկատվական տեռորի մասին, որը մատուցվում էր իբրև ինքնաբերական գործողություններ: Մինչդեռ իրականում գործ ունենք կանխամտածված ակցիաների հետ՝ պատգամավորների վրա հոգեբանական ճնշում գործադրելու և Ազգային ժողովում հոգուտ ՀՀ վարչապետի իրենց թեկնածուի քվեարկելուն նրանց նախապատրաստելու նպատակով: Եվ այս ամենը ցինիկաբար հրամցվում է որպես «թավշյա հեղափոխություն»՝ արդարության հաստատման նպատակով:

Հարգելի գործընկերներ: Այս օրերին ականա հիշեցի այն իրադարձությունների մասին, որոնք տեղի են ունեցել Երևանում 1990թ. մայիսի 27-

ին: Եթե այդ օրը չլինեին իրենց հերոսաբար դրսևորած Ռուբեն Գևորգյանը՝ Արցախյան ազատագրական պատերազմում զոհված լեգենդար Սամվել Գևորգյանի եղբայրը, կլիկկիացի Մացիկը, ինչպես նաև Վարդանն ու Մանվել Քոչարյանը, անխուսափելի կլինեի կանխել մեծ արյունահեղությունը Երևանում՝ հարյուրավոր զոհերով: Նրանց հետ միասին իմ՝ Երևանի քաղաքապետիս, ծառայողական մեքենայով, անտեսելով ԽՍՀՄ ԶՈւ 7-րդ բանակի զինվորների և հայ ազատամարտիկների փոխհրաձգությունը, հաջողվեց հասնել Սովետաշենում տեղակայված 7-րդ բանակի շտաբ և բանակի հրամանատար, գեներալ Միխայիլ Սուրկովի հետ պայմանավորվել ինչպես զինվորների, այնպես էլ մեր ազատամարտիկների կողմից կրակի դադարեցման մասին: Մեր առաքելությունը կտապավվեր, եթե մեր թիկունքը չպահեին ազգիս նվիրյալները՝ Վազգեն Սարգսյանը, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության հիմնադիր Աշոտ Նավասարդյանը, Լեոնիդ Ազգալոյանը ... (ասվածը վավերացնող տեսակադրերը տեղադրված են «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» կայքում, www.amiab.am): Կրկնում եմ՝ այդ օրը մեծ արյունահեղություն կանխվեց Երևանում: Ինչո՞ւ եմ այս ամենի մասին հիմա խոսում: Լավ, ի՞նչ էիք մտածում՝ ընդդիմադիր գործընկերներ, երբ մի խումբ դյուրահավատ երիտասարդների՝ երկու պատկառելի տիկնանց ուղեկցությամբ, ուղարկում էիք մեր տուն: Մի՞թե կարծում էիք, թե վարչապետի ձեր թեկնածուին դեմ լինելու իմ որոշումից հետո եմ կանգնելու ձեր նման գործողություններից: Թե՞ ձեզ թվում էր, թե Զին Շարփի «Բռնապետությունից դեպի ժողովրդավարություն» գրքի «Ոչ բռնի գործողությունների մեթոդները» հավելվածի 31-րդ և 32-րդ կետերը, այն է՝ պաշտոնական անձանց հետապնդելը և պաշտոնական անձանց ծաղրելը, ունիվերսալ բնույթ են կրում:

Հարգելի գործընկերներ, իմ քաղաքական բովանդակ գործունեության ընթացքում մշտապես հրապարակավ և հիմնավորված կերպով պաշտպանել եմ հայ-ռուսական ռազմավարական դաշինքի անսասանության գաղափարը, ՀԱՊԿ-ին և Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի անդամակցության հետևողական ջատագովն եմ եղել: Որովհետև խորապես գիտակցել եմ, որ հայ ժողովրդի, հայոց պետականության անվտանգության երաշխավորը հենց Ռուսաստանի Դաշնությունն է՝ ի հեճուկս և ի հակառակ Ադրբեյջանի, Թուրքիայի, ինչպես նաև նրանց գաղափարախոսական դամբաշների: Համոզված եմ, որ հակառակ տեսակետի կողմնակիցներն ուղղակի չեն գիտակցում հայոց պետականության համար իրենց տեսակետների վտանգավորությունը: Այս առումով տազնապներս փոքր-ինչ մեղմվեցին, երբ հանրապետության վարչապետի թեկնածուն հրապարակավ հավաստիացրեց, թե իրողությունների փոփոխության բերումով, ասել է թե՛ ընդդիմությունից իշխանություն դառնալով, ինքը 180 աստիճանով փոխել է իր վերաբերմունքը թե՛ հայ-ռուսական ռազմաքաղաքական դաշինքի, թե՛ ԵԱՏՄ-ին և ՀԱՊԿ-ին Հայաստանի անդամակցության վերաբերյալ:

Հարց է ծագում. ընդունենք, թե սա ոչ թե պատեհապաշտություն է, այլ հայրենասիրության ուշացած դրսևորում: Այս կապակցությամբ, կարծում եմ,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տեղին կլիներ թեկուզ թռուցիկ հետադարձ հայացք նետել հայրենասիրության մասին իմ որոշ պատկերացումներին:

Եվ այսպես, 2013թ. հունիս – հուլիսին Ստամբուլում ընթանում էր ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովի հերթական նստաշրջանը: Նստաշրջանի ընթացքում, որպես ԵԱՀԿ ԽԿ-ում ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար, հարկ եղավ ոչ մեկ անգամ հանդես գալ ելույթով: Ցանկանում եմ որոշ մեջբերումներ կատարել Թուրքիայի սրտում՝ Ստամբուլում, բացահայտ հակահայ միջավայրում իմ հնչեցրած մտքերից:

«Երեկոյան այցելությունս Դոլմա Բահչե ինձ ռոմանտիկ մտքերի մղեց այն մասին, որ 1842–53թթ. այդ հոյակերտ համալիրը կառուցվել է հայ ճարտարապետներ Բալյանների կողմից: Վերադառնալիս՝ Թաքսիմ հրապարակի մոտով անցնելիս, հիշեցի, որ դեռևս 16-րդ դարում թուրքական սուլթան Սուլեյման Կանունին (Սքանչելի), ի երախտագիտություն իր անձնական հայ խոհարարի, որը փրկել էր նրան թունավորել փորձող թշնամիներից, հայ համայնքին էր հանձնել 850 հազար քառակուսի մետր տարածք՝ հրապարակով ու այգով: Ես հիշեցի նաև, որ 1872թ. տեղի իշխանությունները փորձեցին խլել այդ տարածքը հայերից, բայց կրկին թուրք սուլթանը, այս անգամ արդեն Աբդուլ Ազիզը, տեսնելով Սուլեյման Սքանչելիի ֆիրմանը, նրա որոշումը թողել է ուժի մեջ: Այնուամենայնիվ, արդեն Թուրքիայի Հանրապետությունում այդ հողերը խլվեցին հայերից, իսկ 1915թ. Օսմանյան կայսրությունում իրականացված Հայոց ցեղասպանության զոհերի առաջին հուշարձանը, որը կանգնեցվել էր 1919թ. Թաքսիմ հրապարակում, հետագայում ապամոնտաժեցին»: Մի պահ պատկերացրեք, թե ինչ է նշանակում Ստամբուլի Կոնգրեսների Պալատում ասել թուրքական երախտամոռության մասին և հնչեցնել այս խոսքերը՝ «1915 թվականին Օսմանյան կայսրության իրականացրած Հայոց ցեղասպանություն»:

Շարունակեմ՝ մեջբերում կատարելով իմ երկրորդ ելույթից, որն ունեցել էմ 2013 թ. հուլիսի 1-ին:

«Կտրականապես համաձայն չեմ ադրբեջանցի գործընկերոջ կարծիքին, որն սկսեց նվազեցնել ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի դերը: Օգտվելով առիթից՝ իմ երախտագիտությունն էմ հայտնում ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի նախագահներին, որոնց ջանքերի շնորհիվ ահա արդեն 20 տարի Ղարաբաղյան հակամարտության գոտին գտնվում է համեմատական խաղաղության վիճակում, չնայած Ադրբեջանն ամեն տարի մոտ 3 մլրդ դոլար է ծախսում սպառազինության վրա: Այս լրացման ընդունումը միայն մի նպատակ է հետապնդում՝ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ բանակցային գործընթացում ներգրավել Թուրքիային, մինչդեռ մենք գիտենք, որ Թուրքիան և Ադրբեջանը մեկ ազգ են, երկու պետություն»:

Հաջորդ մեջբերումը 2013թ. հուլիսի 2-ին Ստամբուլում ունեցած իմ երրորդ ելույթից է:

«... և վերջապես, 2012թ. օգոստոսին, այն բանից հետո, երբ արտահանձնվեց ադրբեջանցի մարդասպան Ռամիլ Սաֆարովը, հաջորդ օրն իսկ Ադրբեջանի իշխանությունները նրան ազատ արձակեցին: Ամերիկայի Մի-

ացյալ Նահանգները՝ հանձին նախագահ Բարաք Օբամայի, Եվրախորհրդարանը, ինչպես նաև Եվրահանձնաժողովի փոխնախագահ Քեթրին Էշթոնը, ՆԱՏՕ-ի գլխավոր քարտուղար Անդերս Ֆոգ Ռասմուսենը, ՀԱՊԿ-ի գլխավոր քարտուղար Նիկոլայ Բորդյուժան դատապարտեցին հանցագործին ազատ արձակելու փաստը: Այնինչ, մարդասպանին ազատ արձակելուց հետո սկսվեց նրան հերոսացնելու գործընթացը: Եվ որ ամենահետաքրքիրն է՝ մարդասպանի հերոսացման ամենակտիվ մասնակիցներից մեկն այսօր ընտրվել է ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովի Առաջին կոմիտեի փոխնախագահ՝ դրանով իսկ հարվածի տակ դնելով ոչ միայն Առաջին կոմիտեի, այլև ամբողջ ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովի հեղինակությունը»:

Եվս մեկ մեջբերում իմ չորրորդ ելույթից (2 հուլիսի 2013թ., Ստամբուլ):

«... 1970թ. Գերմանիայի կանցլեր Վիլի Բրանդտը, այցելելով Վարշավայի գետտոյում ֆաշիզմի դեմ հրեա ժողովրդի ապստամբության հերոսների հուշահամալիր, ծնկի իջավ, ձեռքերը խաչեց կրծքին և գլուխ խոնարհեց:

Ես հիշեցի, թե ինչպես Հասան Ջեմալը՝ հայ ժողովրդի դահիճ Ջեմալ փաշայի թոռը, որին Մեհմեդ 6-րդի սուլթանական տրիբունալը դատապարտել էր մահապատժի, 2008-ին Երևանում այցելեց Օսմանյան կայսրությունում Հայոց ցեղասպանության զոհերի հուշահամալիր և գլուխ խոնարհեց:

Երբ Վիլի Բրանդտը ներողություն խնդրեց Հոլոքոստի համար, հաջորդ օրը ողջ համաշխարհային մամուլը գրեց, որ ծնկի էր եկել ո՛չ նա, ով պետք է ծնկեր: Նույնը կարող է կրկնվել նաև այժմ: Մենք հույս ունենք, որ թուրքական ղեկավարությունն իմաստուն կգտնվի և ներողություն կխնդրի հարյուր հազարավոր հայերի սպանության, Օսմանյան կայսրությունում Հայոց ցեղասպանության համար»: Ահա ևս խոսքեր, որոնք լսել է դահլիճում ներկա թուրք արտգործնախարարը՝ նեոսմանիզմի գաղափարախոս Ահմեդ Ղավթոթլուն:

Հարգելի գործընկերներ, նշեմ, որ իմ այս ելույթին հետևեց Ռուսաստանի Ղազնության պատվիրակության ներկայացուցիչների հորդորը՝ մշտապես գտնվել իրենց կողքին, ինչը, իրենց համոզմամբ, էապես կնվազեցնեք թուրք ուլտրաազգայնականների հնարավոր ահաբեկչությունն անձիս հանդեպ: Նրանց այս մտահոգությունը բնավ անհիմն չէր: Հիշենք թեկուզ 2016թ. դեկտեմբերի 19-ին Թուրքիայում Ռուսաստանի դեսպան Անդրեյ Կառլովի սպանությունը:

Եվ վերջապես, մի առանձին մեջբերում կատարեմ արդեն 2014թ. հունիս – հուլիսին Բաքվում, կրկնում եմ՝ Բաքվում, անցկացված ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովի նստաշրջանում իմ ոչ թե 7 ելույթներից, այլ դրանցից մեկի առիթով արված արձագանքից: Եվ այսպես, ադրբեջանական տխրահռչակ Apa.az և Vesti.az ինտերնետ-ռեսուրսները 2014թ. հունիսի 28-ին «Բաքվում ԵԱՀԿ ԽԿ մշտական կոմիտեի նիստում հայկական պատվիրակությունը փորձել է սադրանք իրականացնել Ադրբեջանի նկատմամբ» խորագրով հրապարակել են հետևյալ տեղեկատվությունը. «ԵԱՀԿ ԽԿ-ում

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հայկական պատվիրակության ղեկավար Արտաշես Գեղամյանը, հերքելով Հայաստանի կողմից ադրբեջանական տարածքների զավթման փաստը, հակամարտության լուծման համար Ադրբեջանին Լեռնային Ղարաբաղի անջատողական ռեժիմի հետ բանակցությունների կոչ արեց: Ձայնը բարձրացնելով՝ նա իրարանցում առաջ բերեց դահլիճում: Հայ պատգամավորն Ադրբեջանին մեղադրեց նաև այն բանում, որ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի բոլոր անդամների միջից Ադրբեջանը հենվում է ԱՄՆ-ի վրա:

Չնայած ԵԱՀԿ ԽՎ նախագահ Ռանկո Կրիվոկապիչը հիշեցրեց Ա. Գեղամյանին օրակարգի բանաձևի մասին՝ նա կրկին, արհամարհելով այդ թեման՝ ուկրաինական հարցը և մյուս զուգահեռ հակամարտությունների լուծումը, փորձեց բարձրացնել ժողովուրդների ինքնորոշման հարցը»:

Ելույթս ավարտելով՝ խորհուրդ կտայի մեր հազարավոր երիտասարդներին ծանոթանալ Զին Շարփի վերը հիշատակված գրքին, ինչպես նաև Էդվարդ Ն. Լյուտվալսի «Պետական հեղաշրջում. Գործնական ձեռնարկ», Հենրի Դևիդ Տորոյի «Քաղաքացիական անհնազանդության մասին», Ռիչարդ Շաֆրանսկու «Երկրների կործանման մանրամասն տեխնոլոգիա», Սթիվեն Մանի «Քաոսի տեսություն և ռազմավարական մտածողություն» աշխատություններին և, վերջապես, Սերգեյ Կուրդինյանի խմբագրությամբ՝ դեռևս 2011թ. հրատարակված «Քաղաքական ցունամի» ժողովածուին: Կասկած չունեմ, որ այդ աշխատություններն ուսումնասիրելուց հետո ձեր գնահատականները մեր երկրում վերջին ժամանակներս տեղի ունեցող իրադարձությունների վերաբերյալ և ձեր գործողություններն առավել իմաստավորված կլինեն: Իսկ որ ամենակարևորն է՝ վաղ թե ուշ կգա այն գիտակցումը, որ Հայաստանի Հանրապետությունում արդարություն հաստատելու խիստ պահանջված ձգտումն անհնար է իրականացնել ի սկզբանե անարդար, օտարների կողմից մշակված, կործանարար տեխնոլոգիաների կիրառմամբ, որոնք, մասնավորապես, բացահայտված են Ս.Կուրդինյանի խմբագրությամբ հրատարակված «Քաղաքական ցունամի» ժողովածուում:

Նման տեխնոլոգիաներով իրականացված «թավշյա հեղափոխությունը» չափազանց վտանգավոր է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 11. 05. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИИ НЕ БЫТЬ ЖЕРТВОЙ СЛЕПЫХ ПОВОДЫРЕЙ СЛЕПЫХ

Вновь и вновь осмысливая события, имевшие место в апреле-мае т. г. в Армении, все более убеждаешься в том, что в стране произошла не просто смена власти, а имел место государственный переворот, который по сути явился одной из составных частей тщательно продуманной политики по дестабилизации ситуации в Исламской Республике Иран и южном подбрюшье России. Что же этому предшествовало?

Так, в своем видеообращении к участникам Конференции европейского планирования 2018, организованной молодежной неправительственной организацией AEGEE/European Students Forum, проходившей в Ереване 8 – 12 марта т. г., Верховный представитель ЕС по иностранным делам и политике безопасности Федерика Могерини заявила: «Армения и Европейский Союз никогда не были так близки, как сейчас». Заметим, что в работе конференции приняли участие около 200 молодых людей из 25 государств Европы и стран-участниц программы «Восточное партнерство». Примечательно, что участники конференции весьма заинтересованно обсудили возможные варианты борьбы с безработицей среди молодежи, вопросы вовлечения молодежи в демократические реформы в странах «Восточного партнерства» и укрепления гражданского общества.

Также напомним читателям ответы министра иностранных дел России С. В. Лаврова на вопросы СМИ Армении от 8 апреля 2018 года.

Вопрос: «Как Вы оцениваете развитие двусторонних отношений России и Армении за последние десятилетия?»

С. В. Лавров: «Отношения России и Армении – это отношения союзничества, стратегического партнерства. Эти термины закреплены в двусторонних договорах, в документах Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ). Эти связи охватывают все без исключения сферы деятельности государств, все сферы жизнедеятельности наших народов от политики в области безопасности, внешней политики до культуры, экономики, технологических контактов, гуманитарных связей, образования и многого другого. Отношения за 10 лет развивались, безусловно, под воздействием прямых доверительных контактов между президен-

А. ГЕГАМЯН

тами наших стран В. В. Путиным и С. А. Саргсяном. Они регулярно, по несколько раз в год проводят встречи на высшем уровне, общаются на территории Республики Армения, Российской Федерации, «на полях» многочисленных международных форумов».

Таким образом, мы вправе сделать вывод, что за прошедшие 10 лет благодаря глубоко продуманной, взвешенной и честной внешней политике Армении, проводимой под руководством Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна, мы были свидетелями того, что Армения со 2 января 2015 года стала членом Евразийского экономического союза, а 24 ноября 2017 года в Брюсселе подписала Соглашение о всеобъемлющем и расширенном партнерстве Армения – ЕС. При этом очень важно отметить, что руководители внешнеполитических ведомств как России, так и ЕС дали очень высокую оценку союзничеству и партнерству своих стран с Арменией.

Мы вправе также утверждать, что своим примером Республика Армения показала центрам силы мировой политики, что между Российской Федерацией и Европейским Союзом нет непреодолимых противоречий, более того, есть сферы для налаживания тесного взаимовыгодного экономического, да и политического сотрудничества. К этому следует добавить и дружественные, добрососедские отношения, сложившиеся между Ираном и Арменией, которые очень емко охарактеризовал президент Ирана Хасан Роухани в ходе своего визита в РА 21 – 22 декабря 2017 года. В ходе визита президент Ирана заявил: «Мы, обе страны, относимся к одной и той же культуре и цивилизации. Отношения народов двух стран всегда были теплыми и дружественными». И еще, пожалуй, очень пронизательную оценку ирано-армянским отношениям дал известный политолог Станислав Тарасов в статье под заглавием «Почему на инаугурацию президента Ирана прилетел Саргсян и не прилетел Алиев» (REGNUM, 6 августа 2017). «Еще один парадокс. До начала XIX века территория Закавказья, где потом были созданы государства Азербайджан и Армения, входила в состав Персидской империи в виде ханств. Но, пожалуй, только армянам удалось сохранить позитив в общей истории с иранцами, превратить свои отношения с Ираном в «особые»... Третий парадокс. Христианская Армения находит поддержку, с одной стороны, в христианской Европе, с другой – через Иран в исламском мире, тогда как Баку позиционирует себя больше в качестве «исламского» государства. Перспектива для Армении видится вполне приемлемой и выигрышной, что рано или поздно не могут не признать в Азербайджане... Так что, хотя на иранском направлении дипломатия Еревана работает на уровне потенциальных рисков испортить отношения с США, очевидно, у Армении есть свои запасные ходы». Думается, что мы вправе утверждать: внешне-

политический курс третьего Президента Армении Сержа Саргсяна находил понимание и поддержку со стороны России, Евросоюза и Исламской Республики Иран. При этом особо хотелось бы отметить, что Президент С. Саргсян во всех своих публичных выступлениях по внешнеполитической тематике однозначно подчеркивал главный вектор внешней политики армянского государства – союзнические отношения с Россией.

Что же касается политики Азербайджана и Турции в отношении Армении, сошлюсь на отдельные факты. Так, небезызвестный журналист Расим Агаев (сын экс-генпрокурора Нахиджеванской автономной республики, бывший заведующий отделом пропаганды и агитации ЦК КП Азербайджана в годы перестройки) на азербайджанском проправительственном информационном портале Naqqin.az 19 июля 2016 года опубликовал статью под заголовком «Серж Саргсян будет убит». Вот что под этим гнусным заглавием написал этот новоявленный «сердобольный» радетель армян и армянского государства: «Я уже писал, кажется, однажды: Сержа Саргсяна, третьего президента независимой Армении, или убьют, или вынудят уйти, или он убежит. Но скорее всего произойдет первое... Движение «Учредительный парламент», активисты которого совершили нападение на полк патрульно-постовой службы полиции, захватившие заложников, требуют не только безоговорочной отставки и смены власти. Отчаянный акт совершен во имя включения самопровозглашенной «Нагорно-Карабахской Республики» в состав Армении... На ближайшее будущее Армению ждет череда госпереворотов, политических убийств, вынужденных отставок».

Что это, пришествие в сферу журналистов-международников новоявленного Дельфийского оракула? А может, это всего лишь озвучивание давно вынашиваемых планов азербайджано-турецких стратегов? На этом фоне весьма неоднозначной видится реакция турецкого руководства на заявление премьер-министра Армении Никола Пашиняна о готовности официального Еревана восстановить дипломатические отношения с Анкарой без предварительных условий (это заявление было сделано 9 мая в Арцахе, Нагорно-Карабахской Республике). При этом примечательно, что сначала неназванный представитель администрации турецкого президента заявил: «Без освобождения азербайджанских территорий о нормализации армяно-турецких отношений не может быть и речи». Однако чуть позже последовало весьма интригующее заявление премьер-министра Турции Бинали Йылдырыма. Так, по сообщению турецкого издания *Hurriyet*, он заявил: «Если Армения отступится от неверной позиции в отношении нашей территориальной целостности и границ, если она захочет открыть новую страницу, мы можем ответить взаимностью. Турция не намерена проявлять враждебность по отношению к кому-либо, особенно

А. ГЕГАМЯН

к соседям. Поэтому, если в позиции Армении будет какое-то смягчение, мы в интересах нашей страны можем это оценить». В чем же интрига? Напомним читателям, что при подписании 10 октября 2009 года в Цюрихе документов – «Протокол о развитии двусторонних отношений» и «Протокол об установлении дипломатических отношений» – не было и речи о претензиях Армении относительно «территориальной целостности и границ» турецкого государства. Более того, после подписания Цюрихских протоколов весь огонь критики противников нормализации армяно-турецких отношений (имеется в виду без предварительных условий, как-то: признания Геноцида армян в Османской империи, возврата исконно армянских территорий в соответствии с Севрским мирным договором и арбитражным решением президента США Вудро Вильсона по границам Армении в пределах вилайетов Ван, Битлис, Эрзрум, Трапезунд и др.), третий Президент РА Серж Саргсян взял на себя, причем как внутри страны, так и в Армянской Диаспоре. Однако Турция до последнего времени уж никак не проявляла готовность восстановить отношения с Арменией. Учитывая деструктивную политику Турции в этом вопросе, власти РА в первой декаде марта денонсировали армяно-турецкие протоколы. А теперь мы являемся свидетелями столь диаметрально противоположных перемен в подходах турецкого руководства, которые заставляют нас вновь задаться вопросом: так кто же еще был заинтересован в «ненасильственной» смене власти в Армении? Чтобы несколько прояснить ситуацию, чуть подробнее остановимся на особенностях так называемой «бархатной революции» в Армении.

Немножко истории. В октябре 1993 года в США была издана книга сотрудника Бостонского Института Альберта Эйнштейна (некоммерческая организация, существующая на пожертвования) Джина Шарпа «От диктатуры к демократии». Приложение этой книги, которое озаглавлено «Методы ненасильственных действий» (далее – Приложение), как показал анализ, и стало практическим пособием для руководителей протестного движения, развернувшегося в Армении в апреле – мае т.г., а скорее для тех, кто стоял за кулисами этих событий. При этом следует признаться, что режиссура протестного движения была составлена высокопрофессионально.

Так, в главе I Приложения, озаглавленной «Методы ненасильственного протеста и убеждения», читаем: 1. Публичные выступления; 4. Публичные заявления, подписанные известными людьми; 7. Лозунги, карикатуры и символы; 8. Знамена, плакаты и наглядные средства; 11. Магнитофонные записи, пластинки, радио, ТВ; 16. Пикетирование; 27. Установка новых уличных знаков и названий; 28. Символические звуки.

Думается, что проявление всех этих методов ненасильственного

протеста и убеждения армянский читатель очень хорошо запомнил: кто-то мысленно вспомнил свое личное участие в протестах, кто-то внимательно отслеживал происходящее по радио и телевизионным программам, публикациям и видеопозамам на интернет-ресурсах. Дальше – больше. Читаем: пункт 31. «Преследование» официальных лиц (в частности, в нашем случае депутатов Национального Собрания РА); 32. Насмешки над официальными лицами (достаточно вспомнить выступления митингующих и пикетирующих здания государственных учреждений); 33. Братание с солдатами (к примеру, присоединение военнослужащих миротворческой бригады к протестам); 34. Бдения («вахты») (вспомним круглосуточные дежурства митингующих на площади Франции и др. местах проведения митингов); 37. Пение (массовое исполнение специально сочиненных песен и гимна движения, ежевечерние концерты по окончании митингов). Или же изо дня в день практикуемые, как указано в соответствующих пунктах Приложения; 38. Марши; 39. Парады; 42. Автоколонны; 43. Политический траур (вывешивание омерзительных траурных плакатов в районах проживания депутатов Национального Собрания от Республиканской партии Армении); 44. Символические похороны (гнусное шоу, устроенное протестующими на Северном проспекте Еревана, прямо как по установке Расима Гусейновича Агаева, изложенной в статье «Серж Саргсян будет убит»).

Из главы II, озаглавленной «Методы отказа от социального сотрудничества» были широко использованы пункты 62 и 63 – студенческие забастовки и общественное неповиновение.

Примечательно, что в протестном движении были использованы также и рекомендации главы III Приложения – «Методы отказа от экономического сотрудничества. Экономические бойкоты». Были задействованы пункты 71. Бойкот потребителей (призывы не вести торговлю в супермаркетах SAS и Сити) и 72. Отказ покупать те или иные товары.

Следует также отметить широкое использование руководителями протестного движения рекомендаций, содержащихся в главе IV Приложения – «Методы отказа от символического сотрудничества». Так, в частности, мы стали свидетелями реализации пункта 97. Забастовка протеста; 98. Быстрый уход («забастовка – молния»); 99. Крестьянские забастовки (сопровождаемые перекрытием межобщинных дорог); 117. Всеобщая забастовка (периодические призывы протестующих организовать всеобщую забастовку).

Можно привести также и факты реализации протестующими установок из V главы Приложения – «Методы отказа от политического сотрудничества», а именно пункт 130. Устранение знаков собственности и уличных знаков (перекрашивание пресловутых «красных линий» в Ереване); 135.

Народное неповиновение; 137. Невыполнение приказа разойтись собранию или митингу (неоднократно озвучиваемые громкоговорителями и в информационных программах телевидения и радио заявления полиции и службы нацбезопасности к митингующим с требованием разойтись); 141. Неповиновение несправедливым (на взгляд митингующих) законам (отказ от выплаты штрафов за нарушение правил дорожного движения и правил, обусловленных «красными линиями»); 144. Препятствия работе учреждений (блокирование зданий министерств и других государственных учреждений стало повсеместно реализуемой практикой).

В ходе протестов митингующими были добросовестно реализованы и отдельные рекомендации, содержащиеся в главе VI, – «Методы ненасильственного вмешательства». Так, на практике повсеместно претворялись требования, содержащиеся в пунктах: 162. Сопrotивляющийся сидит; 163. Сопrotивляющийся стоит; 172. Мирно блокирует противника собственным телом (достаточно вспомнить историю с преграждением своим телом продвигающейся в сторону площади Республики боевой машины пехоты). Не говоря уже о повсеместном использовании предписаний, содержащихся в пункте 176. Блокирование дорог; 177. Бесконечные речи; 178. Самодеятельные представления на улице. И наконец, пункты 194, 195 и 198: разоблачение секретных агентов; стремление сесть в тюрьму (своими противоправными действиями – будь то незаконное «вторжение» в здания Ереванского радиовещания, высших учебных заведений и общеобразовательных школ, которыми митингующие всячески провоцировали полицию к принятию жестких мер по задержанию злостных нарушителей правопорядка), двойной суверенитет и создание параллельного правительства (решение митингующих о назначении премьер-министра путем давления протестующих на улице). Все вышеизложенное, а также около одного десятка разного рода подсказок, содержащихся в Приложении, не вызывают никаких сомнений в том, что «бархатная революция» в Армении – это реализация на практике неоднократно и в самых разных странах отработанного сценария свержения власти.

Чтобы ответить на вопрос, кто же стоял за кулисами последних событий в Армении, поделимся некоторыми наблюдениями. Вспомним, что главным лозунгом протестующих с 13 апреля 2018 года был лозунг – «Сделай шаг – отвергни Сержа!». После отставки Сержа Саргсяна с поста уже избранного Национальным Собранием РА премьер-министра Армении казалось, что этот лозунг должен был бы потерять свою актуальность. Но, как говорится, аппетит приходит во время еды. Теперь уже острие критикующих было нацелено на Республиканскую партию, которая 2 апреля 2017 года по итогам выборов в Национальное Собрание Армении получила стабильное большинство в парламенте страны. Причем

выборы были признаны легитимными со стороны наблюдательских миссий ОБСЕ, СНГ и других международных организаций, впрочем, как и со стороны оппозиционной фракции «Елк», руководитель которой и возглавлял протестное движение. В этой связи хотелось бы отметить, что постоянно тиражируемая во время митингов лидерами протестного движения мысль об отсутствии геополитической составляющей в «бархатной революции», мягко выражаясь, не выдерживает никакой критики, это разговоры для несведущих. Достаточно сказать, что значительная часть лозунгов и транспарантов, по свидетельству многочисленных очевидцев, уже накануне отставки премьер-министра Сержа Саргсяна и сразу после этого была изготовлена в офисе армянского отделения неправительственной международной организации Transparency International. Здесь не приходится говорить о незаконности этих действий со стороны «борцов с коррупцией», которые в данном случае сами проявили действия с признаками политической коррупции. Не говоря уже об авангардном участии в протестном движении разного рода щедро финансируемых из-за океана разного рода грантоедов, о деяниях которых еще загодя весьма доказательно писалось в патриотических газетах «Иравунк» и «Айоц ашхар». Так, согласно их публикациям, к примеру, общественная организация «Ресурсный центр женщин», которая из фондов «Открытое общество – Армения» только в 2017 году получила грант на сумму 55 тыс. долларов. Думается, что финансирование этой и ей подобных организаций в текущем году будет значительно увеличено, ведь они доказали свою «боеготовность» и умение в короткие сроки мобилизовать и вывести на улицу сотни и сотни «своих приверженцев». Вместе с тем сводить имевшие место в Армении протестные движения всего лишь к успешному применению одних лишь рекомендаций Джина Шарпа явилось бы слишком большим упрощением. Все, что произошло в апреле – мае т. г. в Армении, было тщательно и на протяжении последних лет неоднократно апробировано и по сути стало заключительной акцией множества протестных движений, имевших место в последние годы в Армении, например, социальной, экологической и экономической направленности, о чем при обсуждении кандидатуры Н. Пашиняна на утверждение в должности премьер-министра РА 8 мая т. г. с трибуны Национального Собрания РА недвусмысленно заявила член фракции «Елк» Лена Назарян.

Настораживает другое: смена власти в Армении произошла после того, как еще 4 апреля 2018 года на совещании у Президента РА при обсуждении проекта документа «Стратегия развития Армении 2030» Серж Саргсян в своем выступлении обозначил по сути необходимость фундаментального пересмотра экономической политики страны, заявив: «В частности, хочу подчеркнуть необходимость обеспечения устойчивого

А. ГЕГАМЯН

и инклюзивного экономического роста, который должен быть ощутимым для каждого гражданина Армении, а также для достижения наших общенациональных целей – разработку четких и измеряемых мер для того, чтобы до 2040 года мы имели четырехмиллионную Армению... Мы взяли на себя обязательство и должны включить в программу создание до 2030 года нескольких сотен тысяч рабочих мест, которые обеспечат высокие заработные платы». Кому была выгодна смена власти в Армении именно сейчас, когда Президент страны во всеуслышание заявил о том, что созданы все условия для радикального пересмотра критериев эффективности работы правительства РА и готовности взять ответственность для достижения общенациональных целей, думается, не потребует приложения больших умственных усилий. Повторюсь, в основу критериев оценки деятельности правительства РА по настоящему предложению Сержа Саргсяна должны были быть положены показатели инклюзивного роста (индекса инклюзивного развития Inclusive Development Index; IDI). Ведь с большой долей вероятности можно утверждать, что предлагаемая тогда Президентом РА смена парадигмы экономического развития Армении в самые короткие сроки дала бы видимые положительные результаты в социально-экономическом развитии страны. При этом положительные перемены почувствовали бы в каждой армянской семье. Увы, как говорится, враг не дремлет.

Вызывает серьезную тревогу и другое обстоятельство: по времени смена власти в Армении совпала со значительным осложнением военной напряженности в нашем регионе, имевшем место после того, как США вышли из Совместного всеобъемлющего плана действий по иранской ядерной программе (СВПД). Об этом, в частности, заявил замминистра иностранных дел РФ Сергей Алексеевич Рябков, выступая 15 мая т. г. на экспертной дискуссии клуба «Валдай». «Россия не хотела бы, чтобы выход США из СВПД стал прелюдией к дальнейшему нарастанию военной напряженности на Ближнем Востоке, хотя опасность этого очевидна», – заявил в своем выступлении высокопрофессиональный российский дипломат.

Учитывая вышеизложенное и многие другие вызовы современного мира, хотелось бы предостеречь наших дорогих сограждан, которые в порыве своего откровенного протеста против несправедливости, все еще сохраняющегося высокого уровня безработицы, медленных темпов борьбы с коррупцией и другими отрицательными проявлениями в нашей жизни, чтобы они в очередной раз ненароком не стали бы слепым орудием в руках одного из центров силы мировой политики. Ведь, не приведя Господь, реализация вынашиваемых планов ввергнет в катастрофу и

хаос не только Ближний Восток, Исламскую Республику Иран, но и Закавказье, именуемое сейчас почему-то Южным Кавказом.

Не хотелось бы завершать статью ни на минорной, ни на патетической ноте, но, увы, как говорят французы, *Noblesse oblige*, или положение обязывает откровенно поделиться своими опасениями: в эти тревожные для Армении дни донельзя актуально осмысление великого предостережения из Святого Евангелия от Матфея – «Оставьте их: они слепые поводыри слепых: а когда слепой ведет слепого, то оба упадут в яму» (Св. Евангелие от Матфея, глава 15,14). Словом, в наших силах сделать так, чтобы Республика Армения не стала жертвой слепых поводырей слепых. И это не призыв, а безальтернативный путь сохранения армянской государственности.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՉԻ՛ ԴԱՌՆԱ ԿՈՒՅՐԵՐԻ ԿՈՒՅՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԻ ԶՈՎԸ

Կրկին ու կրկին իմաստավորելով ս. թ. ապրիլ–մայիսին Հայաստանում տեղի ունեցած իրադարձությունները՝ էլ ավելի ես համոզվում, որ երկրում ոչ թե պարզապես իշխանափոխություն է եղել, այլ՝ պետական հեղաշրջում, որը, ըստ էության, հանդիսացել է Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում և Ռուսաստանի հարավային «ստորոտում» իրավիճակի ապակայունացման մանրակրկիտ մտածված քաղաքականության բաղկացուցիչ մասերից մեկը: Ի՞նչ էր նախորդել դրան:

Երիտասարդական ոչկառավարական AEGEE/ European Students Forum կազմակերպության՝ Երևանում ս. թ. մարտի 8–12-ը կազմակերպած «Եվրոպական պլանավորման կոնֆերանս – 2018»-ի մասնակիցներին ուղղված տեսաուղերձում ԵՄ Արտաքին գործերի և անվտանգության քաղաքականության գերագույն ներկայացուցիչ Ֆեդերիկա Մոզերինին ասել է. «Հայաստանը և Եվրոպական միությունը երբեք այնքան մոտ չեն եղել, որքան հիմա»: Նկատենք, որ կոնֆերանսի աշխատանքին մասնակցեց մոտ 200 երիտասարդ Եվրոպայի 25 պետություններից և «Արևելյան գործընկերություն» ծրագրի մասնակից երկրներից: Հատկանշական է, որ կոնֆերանսի մասնակիցները բավական շահագրգիռ քննարկում էին կազմակերպել երիտասարդության շրջանում գործազրկության դեմ պայքարի հնարավոր տարբերակների, երիտասարդությանն «Արևելյան գործընկերության» երկրներում իրականացվող բարեփոխումներին ներգրավելու և քաղաքացիական հասարակության ամրապնդման հարցերի շուրջ:

Հիշեցնենք ընթերցողներին նաև Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Ս.Վ. Լավրովի պատասխանները Հայաստանի ԶԼՄ-ների հարցերին (2018թ. ապրիլի 8):

Հարց. «Ինչպե՞ս եք գնահատում Ռուսաստանի և Հայաստանի երկկողմ հարաբերությունների զարգացումը վերջին երկու տասնամյակներին»:

Ս.Վ. Լավրով. «Ռուսաստանի և Հայաստանի հարաբերությունները դաշնակցային, ռազմավարական գործընկերության հարաբերություններ են: Այս եզրերը իրենց հաստատումն են գտել երկկողմ պայմանագրերում, Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ) փաստաթղթերում: Այդ կապերը ներառում են, առանց բացառության, պե-

տուրքային գործունեության բոլոր բնագավառները՝ անվտանգության քաղաքականությունից, արտաքին քաղաքականությունից մինչև մշակույթ, տնտեսություն, տեխնոլոգիական շփումներ, հումանիտար կապեր, կրթություն և այլն: Հարաբերությունները 10 տարում, անշուշտ, զարգացել են մեր երկրների նախագահներ Վ. Վ. Պուտինի և Ս. Ա. Սարգսյանի միջև ուղղակի, վստահալից շփումների ազդեցության ներքո: Նրանք կանոնավորապես, տարեկան մի քանի անգամ բարձր մակարդակի հանդիպումներ են ունենում, հանդիպում են Հայաստանի Հանրապետության, Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում, բազմաթիվ միջազգային համաժողովների հարթակներում»:

Այսպիսով, մենք իրավունք ունենք եզրակացնելու, որ անցած 10 տարիներին, Հայաստանի խորապես մտածված, կշռադատված և ազնիվ արտաքին քաղաքականության շնորհիվ, որն իրականացվել է ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ղեկավարությամբ, մենք վկաններն ենք եղել այն իրողության, որ Հայաստանը 2015թ. հունվարի 2-ից դարձել է Եվրասիական տնտեսական միության անդամ, իսկ 2017թ. նոյեմբերի 24-ին Բրյուսելում ստորագրել է «Հայաստան – ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիրը»: Ընդ որում՝ կարևոր է նշել, որ ինչպես Ռուսաստանի, այնպես էլ ԵՄ արտաքին քաղաքական գերատեսչությունների ղեկավարները բարձր գնահատական են տվել Հայաստանի հետ իրենց երկրների դաշնակցությանն ու գործընկերությանը:

Մենք իրավունք ունենք նաև պնդելու, որ Հայաստանի Հանրապետությունն իր օրինակով ցույց տվեց համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոններին, որ Ռուսաստանի Դաշնության և Եվրամիության միջև չկան անհաղթահարելի հակասություններ, ավելին, կան սերտ, փոխշահավետ տնտեսական, ինչպես նաև քաղաքական համագործակցության հաստատման ոլորտներ: Ասվածին պետք է հավելել նաև բարեկամական, բարիդրացիական հարաբերություններն Իրանի և Հայաստանի միջև, որոնք բավական ընդգրկուն ձևով բնորոշել է Իրանի նախագահ Հասան Ռուհանին 2017թ. դեկտեմբերի 21–22-ին ՀՀ կատարած իր այցելության ընթացքում: Իրանի նախագահն այդ այցի ժամանակ ասել է. «Մենք՝ երկու երկրներս, պատկանում ենք նույն մշակույթին և քաղաքակրթությանը: Երկու երկրների ժողովուրդների հարաբերությունները միշտ ջերմ և բարեկամական են եղել»: Թերևս, իրանա-հայկական հարաբերություններին շատ խորիմաստ գնահատական է տվել նաև հայտնի քաղաքագետ Ստանիսլավ Տարասովն իր «Ինչու Իրանի նախագահի երդմնակալությանը մասնակցելու եկավ Սարգսյանը և չեկավ Ալիևը» վերնագրով հոդվածում (REGNUM, 6 օգոստոսի 2017թ.): «Եվս մեկ պարադոքս: Մինչև XIX դարի սկիզբը Անդրկովկասի տարածքը, որտեղ հետո ստեղծվեցին Ադրբեջան և Հայաստան պետությունները, մտնում էր Պարսկական կայսրության կազմի մեջ՝ որպես խանություններ: Բայց, թերևս, միայն հայերին է հաջողվել պահպանել

Ա. ՊԵՐԱՄՅԱՆ

իրանցիների հետ ընդհանուր պատմության պոզիտիվը, Իրանի հետ իրենց հարաբերությունները վերածել «հատուկ» հարաբերությունների... Երրորդ պարադոքսը: Քրիստոնեական Հայաստանն աջակցություն է ստանում մի կողմից՝ քրիստոնեական Եվրոպայում, մյուս կողմից՝ Իրանի միջոցով իսլամական աշխարհում, մինչդեռ Բաքուն ավելի շատ ներկայանում է որպես «իսլամական» պետություն: Հեռանկարը Հայաստանի համար միանգամայն ընդունելի և շահեկան է թվում, ինչը վաղ թե ուշ չեն կարող չընդունել Ադրբեջանում... Այնպես որ, չնայած իրանական ուղղությամբ Երևանի դիվանագիտությունն աշխատում է ԱՄՆ-ի հետ հարաբերությունները փչացնելու պոտենցիալ վտանգի մակարդակով, ակնհայտ է, որ Հայաստանն իր պահեստային քայլերն ունի»: Կարծում ենք, որ իրավունք ունենք պնդելու. Հայաստանի Երրորդ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի արտաքին քաղաքական գիծը ըմբռնում և աջակցություն էր վայելում Ռուսաստանի, Եվրամիության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կողմից: Ընդ որում՝ հատկապես կուզենայինք նշել, որ Նախագահ Ս. Սարգսյանն արտաքին քաղաքական թեմատիկայի վերաբերյալ իր բոլոր հրապարակային ելույթներում միանշանակ ընդգծում էր հայկական պետության արտաքին քաղաքականության գլխավոր վեկտորը՝ դաշնակցային հարաբերությունները Ռուսաստանի հետ:

Ինչ վերաբերում է Հայաստանի հանդեպ Ադրբեջանի և Թուրքիայի քաղաքականությանը, մի քանի փաստ նշեն: Այսպես, ոչ անհայտ լրագրող Ռասիմ Աղաևը (Նախիջևանի ինքնավար հանրապետության նախկին գլխավոր դատախազի որդին, վերակառուցման տարիներին եղել է Ադրբեջանի Կոմկուսի Կենտկոմի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնի վարիչը) ադրբեջանական կառավարամետ տեղեկատվական Haqqin.az պորտալում 2016թ. հուլիսի 19-ին հրապարակել է հոդված՝ «Սերժ Սարգսյանը կսպանվի» վերնագրով: Ահա թե ինչ է այդ նողկալի վերնագրի ներքո գրել հայերի ու հայկական պետության համար «սրտացավ» այդ նորահայտ նախանձախնդիրը. «Ես արդեն կարծես թե մի անգամ գրել եմ. Սերժ Սարգսյանին՝ անկախ Հայաստանի երրորդ նախագահին, կամ կսպանեն, կամ կստիպեն հեռանալ, կամ ինքը կփախչի: Բայց ավելի շուտ տեղի կունենա առաջինը... «Հիմնադիր խորհրդարան» շարժումը, որի ակտիվիստները հարձակում են գործել Ոստիկանության պարեկապահակետային ծառայության գնդի վրա, պատանդներ վերցնելով՝ միայն իշխանության անվերապահ հրաժարական ու իշխանափոխություն չէ, որ պահանջում են: Այս հուսահատ ակտը կատարվել է հանուն ինքնահռչակ «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության» ընդգրկման Հայաստանի կազմում... Մոտ ապագայում Հայաստանին սպասվում է պետական հեղաշրջումների, քաղաքական սպանությունների, հարկադրված հրաժարականների հերթագայություն»:

Ինչ է սա՝ միջազգայնագետ-լրագրողների հանրույթում նորահայտ Դելֆյան պատգամախոսի գալո՞ւստ: Իսկ գուցե սա լոկ ադրբեջանա-թուր-

քական ստրատեգների վաղուց փայփայած ծրագրերի հնչեցում է: Այս համատեքստում բավական ոչ միանշանակ է թվում Թուրքիայի ղեկավարության արձագանքը Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարությանը՝ Անկարայի հետ առանց նախապայմանների դիվանագիտական հարաբերությունները վերսկսելու պաշտոնական Երևանի պատրաստակամության մասին (հայտարարությունն արվել է մայիսի 9-ին Արցախում, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում): Ընդ որում՝ հատկանշական է, որ սկզբում Թուրքիայի նախագահի աշխատակազմի՝ իրեն չանվանած ներկայացուցիչն ասել էր. «Առանց ադրբեջանական տարածքների ազատագրման հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման մասին խոսք անգամ լինել չի կարող»: Բայց շատ չանցած հետևել էր Թուրքիայի վարչապետ Բինալի Յըլդըրըմի բավական հետաքրքրաշարժ, ինտրիգ պարունակող հայտարարությունը: Այսպես, թուրքական Hurriet պարբերականի տեղեկացմամբ՝ նա ասել է. «Եթե Հայաստանը հրաժարվի ոչ ձիշտ դիրքորոշումից մեր տարածքային ամբողջականության և սահմանների առումով, եթե ցանկանա նոր էջ բացել, մենք կարող ենք փոխադարձությամբ պատասխանել: Թուրքիան մտադիր չէ թշնամանք դրսևորել որևէ մեկի, հատկապես հարևանների հանդեպ: Ուստի, եթե Հայաստանի դիրքորոշման մեջ ինչ-որ մեղմացում լինի, մենք մեր երկրի շահերից ելնելով կարող ենք գնահատել դա»: Ո՞րն է ինտրիգը: Ընթերցողներին հիշեցնենք, որ 2009թ. հոկտեմբերի 10-ին Ցյուրիխում «Երկկողմ հարաբերությունների զարգացման մասին արձանագրություն» և «Դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման մասին արձանագրություն» փաստաթղթերը ստորագրելիս խոսք անգամ չկար թուրքական պետության «տարածքային ամբողջականության և սահմանների» վերաբերյալ Հայաստանի հավակնությունների մասին: Ավելին, Ցյուրիխյան արձանագրությունների ստորագրումից հետո հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորման հակառակորդների քննադատության ողջ կրակը (նկատի ունենք առանց նախապայմանների կարգավորումը. այն է՝ Օսմանյան կայսրությունում Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը, բուն հայկական հողերի վերադարձը՝ Սևրի հաշտության պայմանագրին և ԱՄՆ նախագահ Վուդրո Վիլսոնի՝ Վանի, Բիթլիսի, Էրզրումի, Տրապիզոնի վիլայեթների ներառմամբ Հայաստանի սահմանների վերաբերյալ իրավարար վճռին համապատասխան և այլն) ՀՀ Երրորդ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը վերցրեց իր վրա, ընդ որում՝ ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ Սփյուռքում: Սակայն Թուրքիան մինչև վերջերս որևէ կերպ Հայաստանի հետ հարաբերությունները վերականգնելու պատրաստակամություն չէր հայտնել: Հաշվի առնելով Թուրքիայի ապակառուցողական քաղաքականությունն այս հարցում՝ ՀՀ իշխանությունները մարտի առաջին տասնօրյակում չեղարկեցին հայ-թուրքական արձանագրությունները: Իսկ հիմա մենք վկաներն ենք դարձել թուրքական ղեկավարության մոտեցումներում տրամագծորեն հակառակ փոփոխությունների, որոնք

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ստիպում են մեզ դարձյալ հարց տալ. ուրեմն, ուրիշ էլ ո՞վ էր շահագրգռված Հայաստանում «ոչ բռնի» իշխանափոխությամբ: Իրավիճակը մի փոքր պարզելու համար ավելի մանրամասն կանգ առնենք Հայաստանում, այսպես կոչված, «թավշյա հեղափոխության» առանձնահատկությունների վրա:

Փոքրիկ անդրադարձ պատմությանը: 1993թ. հոկտեմբերին ԱՄՆ-ում հրատարակվեց Բոստոնի Ալբերտ Էյնշտեյնի ինստիտուտի (ոչառևտրային կազմակերպություն, որը գոյություն ունի նվիրատվությունների հաշվին) աշխատակից Ջին Շարփի «Բռնապետությունից դեպի ժողովրդավարություն» գիրքը: Այս աշխատության հավելվածն էլ հենց, որը վերնագրված է «Ոչ բռնի գործողությունների մեթոդները» (այսուհետ՝ Հավելված), ինչպես ցույց տվեց վերլուծությունը, դարձել է գործնական ձեռնարկ Հայաստանում ս. թ. ապրիլ – մայիսին ծավալված ընդվզման շարժման ղեկավարների, ավելի շուտ՝ նրանց համար, ովքեր կանգնած էին այդ իրադարձությունների կուլիսներում: Ընդ որում՝ հարկ է ընդունել, որ բողոքի շարժման ռեժիսուրան շատ պրոֆեսիոնալ էր կազմված:

Այսպես, Հավելվածի I գլխում, որը վերնագրված է «Ոչ բռնի բողոքի և համոզելու մեթոդները», կարդում ենք. 1. Հրապարակային ելույթներ, 4. Հրապարակային հայտարարություններ՝ ստորագրված հայտնի մարդկանց կողմից, 7. Կարգախոսներ, ծաղրանկարներ և խորհրդանիշներ, 8. Դրոշներ, պաստառներ և ցուցադրամիջոցներ, 11. Մագնիտոֆոնային ձայնագրություններ, սկավառակներ, ռադիո, հեռուստատեսություն, 16. Նստացույցեր, 27. Փողոցային նոր նշանների տեղադրում և փոփոխությունների նոր անվանումներ, 28. Խորհրդանշական ձայներ:

Կարծում եմ, որ ոչ բռնի բողոքի և համոզելու այս բոլոր մեթոդների դրսևորումները հայ ընթերցողը հասցրել է շատ լավ հիշել. ինչ-որ մեկը հիշում է իր անձնական մասնակցությունը բողոքներին, ինչ-որ մեկն ուշադիր հետևել է տեղի ունեցողին ռադիոյով և հեռուստածրագրերով, հրապարակումներով ու ինտերնետ-ռեսուրսների տեսանյութերով: Հետո շատ ավելի հետաքրքիր է: Կարդում ենք. կետ 31. Պաշտոնական անձանց «հետապնդում» (մասնավորապես, մեր դեպքում՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների), 32. Պաշտոնական անձանց ծաղրի ենթարկել (բավական է հիշել ցուցարարների և պետական հաստատությունները պաշարածների ելույթները), 33. Ջինվորների հետ եղբայրանալ (օրինակ՝ խաղաղարար բրիգադի զինծառայողների միանալը բողոքին), 34. Հսկումներ («հերթապահություններ»): հիշենք ցուցարարների շուրջօրյա հերթապահությունները Ֆրանսիայի հրապարակում և հանրահավաքների անցկացման այլ վայրերում), 37. Երգեցողություն (հատուկ հորինված երգերի և շարժման հիմնի զանգվածային կատարում, ամեն երեկո համերգներ հանրահավաքների ավարտից հետո): Կամ էլ օրեցօր կիրառվող գործողությունները, ինչպես նշված է Հավելվածի համապատասխան կետերում. 38. Քայլերթեր, 39. Շքերթներ, 42. Ավտոշարասյուներ, 43. Քաղաքական սզո արարողություններ

(զգվելի մահապատահների տեղադրում Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովում Հանրապետական կուսակցության պատգամավորների կեցության շրջաններում), 44. Խորհրդանշական թաղումներ (նողկալի շուր, որ կազմակերպում էին ընդվզողները Երևանի Հյուսիսային պողոտայում, ասես հենց Ռասիմ Հուսեյնովիչ Աղակի «Սերժ Սարգսյանը կսպանվի» հողվածում ներկայացված ցուցումի):

«Սոցիալական համագործակցությունից հրաժարման մեթոդներից» (II գլուխ) լայնորեն օգտագործվել են 62 և 63 կետերը՝ ուսանողական դասադուլներ և հասարակական անհնազանդություն:

Հատկանշական է, որ բողոքի շարժման ժամանակ օգտագործվել են նաև Հավելվածի III գլխի («Տնտեսական համագործակցությունից հրաժարման մեթոդները. տնտեսական բոյկոտներ») հրահանգները: Այսպես, գործի են դրվել՝ «71. Սպառողների բոյկոտ (SAS և Երևան-սիթի սուպերմարքեթներից առևտուր չանելու կոչեր) և 72. Հրաժարում այս կամ այն ապրանքը գնելուց» կետերը:

Հարկ է նաև նշել բողոքի շարժման ղեկավարների կողմից Հավելվածի IV գլխում («Խորհրդանշական համագործակցությունից հրաժարման մեթոդները») պարունակվող հրահանգների լայն կիրառումը: Մասնավորապես, մենք հետևյալ կետերի հրաժարման վկաները դարձանք. 97. Բողոքի գործադուլ, 98. Արագ հեռացում («կայծակ գործադուլ»), 99. Գյուղացիական գործադուլներ (որոնք, ուղեկցվում էին միջհամայնքային ձանապարհների փակմամբ), 117. Համընդհանուր գործադուլ (ընդվզողները պարբերաբար կոչ էին անում համընդհանուր գործադուլ կազմակերպել):

Կարելի է նաև բողոքողների կողմից Հավելվածի V գլխի («Քաղաքական համագործակցությունից հրաժարման մեթոդները») հրահանգների կիրառման փաստեր նշել, այն է՝ կետ 130. Սեփականության վերաբերյալ և փողոցային նշանների վերացում (այսպես կոչված՝ «կարմիր գծերի» վերաներկումը Երևանում), 135. Ժողովրդական անհնազանդություն, 137. Հավաքը կամ հանրահավաքը ցրելու հրամանի չկատարում (քանիցս բարձրախոսներով, հեռուստատեսության և ռադիոյի տեղեկատվական ծրագրերով ուստիկանության ու ազգային անվտանգության ծառայության հնչեցրած հայտարարությունները՝ ուղղված ցուցարարներին՝ ցրվելու պահանջով), 141. Անհնազանդություն անարդար (ըստ ցուցարարների) օրենքներին (հրաժարում ձանապարհային երթևեկության կանոնների և «կարմիր գծերի» հետ կապված կանոնների խախտման տուգանքների վճարումից), 144. Հաստատությունների աշխատանքի խոչընդոտում (նախարարությունների և պետական այլ հաստատությունների շենքերի շրջափակումն ամենուրեք կիրառվող գործելաոճ էր դարձել):

Բողոքների ընթացքում ցուցարարները բարեխղճորեն իրականացրել են նաև այլ հրահանգներ, որոնք ներկայացված են VI գլխում՝ «Ոչ բռնի միջամտության մեթոդները»: Այսպես, ամենուրեք իրագործվել են այն

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

պահանջները, որոնք ներկայացված են հետևյալ կետերում. 162. Ընդդիմացողը նստած է, 163. Ընդդիմացողը կանգնած է, 172. Իր մարմնով հանգիստ պատնեշում է հակառակորդին (բավական է հիշել սեփական մարմնով դեպի Հանրապետության հրապարակ շարժվող հետևակի մարտական մեքենայի պատնեշումը): Էլ չեն ասում ամենուրեք կիրառվող այն կարգադրությունների մասին, որոնք ներկայացված են 176 կետում՝ Ճանապարհների շրջափակում, 177. Անվերջ ճառեր, 178. Ինքնագործ ներկայացումներ փողոցում: Եվ վերջապես, 194, 195 և 198 կետերը, ըստ որոնց՝ մերկացվում են գաղտնի գործակալները, ձգտում՝ հայտնվելու բանտում (իրենց հակաիրավական գործողություններով՝ դիցուք, ապօրինի «ներխուժում» Երևանի ռադիոհեռարձակման, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և հանրակրթական դպրոցների շենքեր, գործողություններ, որոնցով ցուցարարներն ամեն կերպ սադրում էին ոստիկանությանը՝ դիմելու իրավակարգը չարամտորեն խախտողների կալանման կոշտ միջոցների), երկակի ինքնիշխանություն և զուգահեռ կառավարության ստեղծում (ցուցարարների որոշումը՝ ընդվզողների ճնշմամբ փողոցում վարչապետ նշանակելու մասին): Վերը թվարկվածը և նաև Հավելվածում շուրջ տասնյակ առաջարկվող այլ հուշումներ, որոնք նույնպես կիրառվել էին ցույցերի մասնակիցների կողմից, կասկած չեն հարուցում, որ «թավշյա հեղափոխությունը» Հայաստանում՝ քանիցս և ամենատարբեր երկրներում տեղի ունեցած իշխանափոխության սցենարների գործնական իրականացումն էր:

Պատասխանելու համար այն հարցին, թե ո՞վ էր կանգնած Հայաստանում տեղի ունեցած վերջին իրադարձությունների թիկունքում, որոշ դիտարկումներ ներկայացնենք: Հիշենք, որ 2018թ. ապրիլի 13-ից բողոքողների գլխավոր կարգախոսն էր՝ «Քայլ արա՝ մերժիր Սերժին»: ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից արդեն ընտրված Հայաստանի վարչապետի պաշտոնից Սերժ Սարգսյանի հրաժարականից հետո, թվում էր, որ այդ կարգախոսը պետք է կորցներ իր ակտուալությունը: Բայց տես, որ չէ, ինչպես ասում են՝ ատրոժակն ուտելիս է բացվում: Հիմա արդեն քննադատության սուր ծայրն ուղղված էր Հանրապետական կուսակցության դեմ, որը 2017թ. ապրիլի 2-ին, Հայաստանի Ազգային ժողովի ընտրությունների արդյունքներով, կայուն մեծամասնություն էր ստացել երկրի խորհրդարանում: Ընդ որում՝ ընտրությունները լեգիտիմ էին ճանաչվել ԵԱՀԿ, ԱՊՀ և միջազգային այլ կազմակերպությունների դիտորդական առաքելությունների, ի դեպ՝ նաև ընդդիմադիր «Ելք» խմբակցության կողմից, որի ղեկավարն էլ գլխավորում էր բողոքի շարժումը: Այս առնչությամբ կուզենայի նշել, որ հանրահավաքների ժամանակ բողոքի շարժման ղեկավարների կողմից անընդհատ արժարժվող միտքը «թավշյա հեղափոխությունում» աշխարհաքաղաքական բաղադրիչի բացակայության մասին, մեղմ ասած, ոչ մի քննադատության չի դիմանում, դա խոսակցություն է անտեղյակների համար: Բավական է ասել, որ կարգախոսների և պաստառների զգալի մասը արդեն իսկ Սերժ Սարգսյանի

հրաժարականի նախօրեին ու դրանից անմիջապես հետո, ինչպես նշում են բազմաթիվ ականատեսներ, պատրաստվել էին Transparency International միջազգային ոչկառավարական կազմակերպության հայկական բաժանմունքի գրասենյակում: Չարժե այստեղ խոսել այդ գործողությունների անօրինականության մասին «կոռուպցիայի դեմ պայքարողների» կողմից, որոնք սույն պարագայում իրենք դրսևորեցին գործողություններ՝ քաղաքական կոռուպցիայի հատկանիշներով: Էլ չենք ասում բողոքի շարժմանը օվկիանոսի այն կողմից շոայլորեն ֆինանսավորվող տարատեսակ «գրանտակերների» ավանգարդային մասնակցության մասին, որոնց արարքների վերաբերյալ վաղուց միանգամայն ապացուցված ձևով գրվում էր «Իրավունք» և «Հայոց Աշխարհ» հայրենասիրական թերթերում: Այսպես, համաձայն նրանց հրապարակումների՝ «Կանանց ռեսուրսային կենտրոն» հասարակական կազմակերպությունը, օրինակ, «Բաց հասարակություն – Հայաստան» ֆոնդից միայն 2017թ. ստացել է 55 հազ. դոլարի դրամաշնորհ: Կարծում են, որ այս և նման կազմակերպությունների ֆինանսավորումն ընթացիկ տարում զգալիորեն կավելանա, չէ՞ որ դրանք ապացուցել են իրենց «մարտունակությունը» և հմտությունը՝ կարճ ժամկետում մոբիլիզացնել ու փողոց դուրս բերել իրենց հարյուրավոր «հետևորդների»: Միևնույն ժամանակ, Հայաստանում տեղի ունեցած բողոքի շարժումը լույս Ջին Շարփի հրահանգների հաջող կիրառություն համարելը չափից ավելի պարզունակ կլիներ: Այն ամենը, ինչ տեղի ունեցավ Հայաստանում ս. թ. ապրիլ–մայիսին, մանրակրկիտ մշակվել և վերջին տարիների ընթացքում քանիցս փորձարկվել է և, ըստ էության, դարձել Հայաստանում վերջին տարիներին տեղի ունեցած բողոքի բազմաթիվ շարժումների (օրինակ՝ սոցիալական, էկոլոգիական և տնտեսական ուղղվածության) եզրափակիչ գործողությունը, ինչի մասին ս. թ. մայիսի 8-ին ՀՀ վարչապետի պաշտոնում Ն. Փաշինյանի թեկնածության հաստատման քննարկման ժամանակ ՀՀ Ազգային ժողովի ամբիոնից ոչ երկիմաստորեն հայտարարեց «Ելք» խմբակցության անդամ Լենա Նազարյանը:

Տազնապեցնում է այլ բան. այն, որ իշխանափոխությունը Հայաստանում տեղի ունեցավ այն բանից հետո, երբ դեռևս 2018թ. ապրիլի 4-ին ՀՀ Նախագահի մոտ հրավիրված խորհրդակցության ժամանակ, «Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն 2030» փաստաթղթի նախագիծը քննարկելիս, Սերժ Սարգսյանն իր ելույթում նշեց, ըստ էության, երկրի տնտեսական քաղաքականության հիմնարար վերանայման անհրաժեշտությունը՝ ասելով. «Մասնավորապես, ցանկանում են ընդգծել կայուն և բարձր ներառական տնտեսական աճի ապահովումը, որը զգալի պետք է լինի Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու համար, ինչպես նաև մեր համազգային նպատակներին հասնելու համար՝ հստակ և չափելի միջոցների մշակում, որպեսզի մինչև 2040 թվականը մենք ունենանք չորսմիլիոնանոց Հայաստան... Մենք պարտավորություն ենք վերցրել, և պետք է ծրագրում ներա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ռենք մինչև 2030թ. մի քանի հարյուր հազար աշխատատեղերի ստեղծումը, որոնք բարձր աշխատավարձեր կապահովեն»: Թե ում էր ձեռնադրել իշխանափոխությունը Հայաստանում հենց այս պահին, երբ երկրի Նախագահը ի լուր ամենքի հայտարարեց այն մասին, որ ստեղծված են ՀՀ կառավարության աշխատանքի արդյունավետության չափանիշների արձատական վերանայման բոլոր պայմանները և ինքը պատրաստ է համազգային նպատակներին հասնելու պատասխանատվություն ստանձնել՝ կարծում են, սա հասկանալու համար մեծ խելք չի պահանջվում: Կրկնում են, ՀՀ կառավարության գործունեության գնահատման չափանիշների հիմքում, Սերժ Սարգսյանի համառ առաջարկով, պետք է դրվեին ներառական աճի (ներառական զարգացման ինդեքսի – Inclusive development index; IDI) ցուցանիշները: Չէ՞ որ մեծ հավանականությամբ կարելի է պնդել, որ այն ժամանակ ՀՀ Նախագահի առաջարկած՝ Հայաստանի տնտեսական զարգացման հարացույցի փոփոխությունն ամենակարճ ժամկետում տեսանելի դրական արդյունքներ կտար երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ոլորտում: Ընդ որում՝ դրական փոփոխությունները կզգային յուրաքանչյուր հայկական ընտանիքում: Ավաղ, ինչպես ասում են՝ թշնամին քնած չէ:

Լուրջ տագնապ է հարուցում նաև մեկ այլ հանգամանք, այն է. ժամանակի առումով իշխանափոխությունը Հայաստանում համընկավ մեր տարածաշրջանում ռազմական լարվածության զգալի խորացման հետ՝ այն բանից հետո, երբ ԱՄՆ-ը դուրս եկավ Իրանի միջուկային ծրագրի հետ կապված՝ Գործողությունների համատեղ, համապարփակ ծրագրից (ԳՀՀԾ): Այս մասին, մասնավորապես, հայտարարեց ՌԴ փոխարտգործնախարար Սերգեյ Ալեքսեևիչ Ոյաբկովը՝ ս. թ. մայիսի 15-ին ելույթ ունենալով «Վալդայ» ակումբի փորձագիտական բանավեճում: «Ռուսաստանը չէր ուզում, որ պեսզի ԱՄՆ-ի դուրս գալը ԳՀՀԾ-ից դառնար Մերձավոր Արևելքում ռազմական լարվածության հետագա սաստկացման նախերգանքը, թեև դրավտանգն ակնհայտ է», – իր ելույթում ասել էր բարձր պրոֆեսիոնալ մակարդակ ունեցող ռուս դիվանագետը:

Հաշվի առնելով արդի աշխարհի վերը ներկայացված և շատ այլ մարտահրավերներ՝ կուզենայի անարդարության դեմ իրենց անկեղծ բողոքի, գործադրկության դեռևս պահպանվող բարձր մակարդակի, կոռուպցիայի դեմ պայքարի դանդաղ տեմպերի և մեր կյանքի բացասական այլ դրսևորումների դեմ պայքարի պոռթկման մեջ գտնվող մեր թանկագին համաքաղաքացիներին նախագգուշացնել, որպեսզի հերթական անգամ պատահամաք չդառնան կույր գործիք համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոններից մեկի ձեռքում: Չէ՞ որ, Աստված մի արասցե, փայփայվող ծրագրերի իրագործումը աղետ և քաոս կբերի ոչ միայն Մերձավոր Արևելքին, Իրանի Իսլամական Հանրապետությանը, այլև Անդրկովկասին, որը հիմա, չգիտես ինչու, անվանվում է Հարավային Կովկաս:

Չէի ուզենա հողվածս ավարտել ոչ վիատ, ոչ էլ պաթետիկ նոտայով, բայց, ավաղ, ինչպես ասում են ֆրանսիացիները, “Noblesse oblige” կամ՝ կացությունը պարտավորեցնում է անկեղծորեն կիսվել սեփական հույզերով, Հայաստանի համար այս տագնապալի օրերին չափազանց ակտուալ է Մատթեոսի Ավետարանի մեծագույն գգուշացումն իմաստավորելը. «Դրանց թողե՛ք. կույրերի կույր առաջնորդներ են, և երբ կույրը կույրին առաջնորդի, երկուսն էլ փոսը կընկնեն» (Ավետարան ըստ Մատթեոսի, Գլ. 15,14): Մի խոսքով՝ մենք ի գորու ենք այնպես անել, որպեսզի Հայաստանի Հանրապետությունը չդառնա կույրերի կույր առաջնորդների գոհը: Եվ սա հորդոր է, այլ Հայոց պետականության պահպանման անայլընտրանք ճանապարհն է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРОГРАММА ПРАВИТЕЛЬСТВА – ВЫЗОВ БЕЗОПАСНОСТИ АРМЕНИИ

Итак, 1 июня 2018 года была одобрена Программа правительства Республики Армения (далее – Программа). Считаю своим долгом проанализировать отдельные положения Программы, реализация которых должна была иметь решающее значение для исполнения задач, сформулированных в этом документе в целом.

С этой целью рассмотрим, на мой взгляд, наиболее уязвимые положения, нашедшие место в Программе. Так, в разделе 1, озаглавленном «Основные вехи деятельности правительства» (далее – Основные вехи), в числе поставленных вех читаем: «Обеспечение инклюзивного роста экономики, создание рабочих мест, преодоление бедности». Согласимся, что это имеющая очень актуальную формулировку, вполне востребованная для реализации задача.

Было бы вполне естественно в дальнейшем изложении Программы обозначить конкретные пути решения этой задачи, к примеру, в разделе 6, озаглавленном «Непрерывное развитие экономики». Однако внимательное прочтение этого раздела наводит на мысль, что составители Программы не понимают сути ими же изложенной задачи инклюзивного роста экономики. Сделать такой вывод позволяет хотя бы то, что в Программе отсутствует целостное представление об инклюзивном экономическом росте. Например, в подразделе 6,3 говорится: «Между тем необходимо применять такую модель развития экономики и распределения вновь созданной стоимости, которая даст возможность, чтобы любой гражданин на себе почувствовал бы последствия экономического роста». Или же другое положение: «Поэтому правительство считает важным обеспечение социального эффекта от экономического развития». Но ведь эти постановочные вопросы являются составными параметрами индекса инклюзивного развития (Inclusive Development Index), который является основой инклюзивного экономического развития, о необходимости перевода на который говорится в разделе 1 Основных вех. Между тем в программе нет конкретно сформулированных задач и путей их решения по части других 11 параметров (из 12), входящих в IDI, которые опреде-

ляют уровень перехода экономики страны на инклюзивный экономический рост.

Другой пример. В разделе 6.2 главное направление и приоритеты в области политики государственных доходов сводятся к тому, что необходимо: «С позиции обеспечения инвестиционной привлекательности национальной экономики и предпосылок экономического роста строго важно обеспечение возможно прогнозируемой налоговой сферы, непрерывное улучшение деловой среды. С целью стимулирования инвестиций в реальном секторе экономики всесторонне будут изучены возможности постепенного перехода с налога на капитал и налога на прибыль на налог с реализации».

Авторам Программы хотелось бы напомнить, что по общепринятой методике инвестиционная привлекательность в первую очередь определяется международной инвестиционной позицией страны, которая характеризуется соотношением внешних финансовых активов и обязательств страны. Так вот предварительный анализ этих вопросов и формулирование задач по повышению инвестиционной привлекательности авторами Программы сводится лишь к упорядочению налоговой сферы. никоим образом не умаляя значения прогнозируемой налоговой среды для создания предпосылок экономического роста, как указано в Программе, обращает на себя внимание один весьма существенный недостаток. Так, в Программе обращено внимание на отдельные факторы улучшения деловой среды, собираемости налогов, сокращения теневой экономики без какой-либо увязки этих вопросов с проводимой в стране налогово-бюджетной и денежно-кредитной политикой. Такой подход в конечном итоге наводит на мысль, что в Программе решение задач по инклюзивному экономическому росту сведено к объявлению благозвучных лозунгов улучшения дел в различных областях экономики и социальной сферы без определения источников финансирования и механизмов реализации конкретно поставленных задач.

К сожалению, к области благих пожеланий можно отнести и вопросы борьбы с коррупцией, которым посвящен отдельный раздел 4 Программы. И здесь отсутствует какой-либо системный подход, а между тем в ряде стран уже вполне успешно реализуются задачи по организации системной борьбы с коррупцией, в том числе и вопросы вывода экономики из тени. Предлагаемые же Программой меры борьбы с коррупцией, а именно: создание независимого специализированного органа по борьбе с коррупцией, который будет иметь возможность не только проводить постоянный мониторинг, контроль и изучение, но также будет наделен полномочиями проведения разведывательной деятельности, производства предварительного следствия, следственной деятельности, –

А. ГЕГАМЯН

могут быть восприняты лишь в качестве одного из инструментов борьбы с коррупцией и не более. Здесь опять-таки есть необходимость проведения на постоянной основе работы по выработке системы сведения к минимуму коррупционных рисков путем внедрения механизмов обеспечения эффективного функционирования этой системы, а не на призывах о повышении эффективности борьбы с коррупцией.

Вызывает серьезную озабоченность раздел 3 Программы, озаглавленный «Обеспечение внутренней и внешней безопасности», который состоит из трех подразделов: вооруженные силы, внешняя политика и внутренняя безопасность. Ознакомившись, к примеру, с подразделом «Внешняя политика» (3.2), невольно мысленно переносишься в какой-то виртуальный мир, где нет ни объявленных санкций против России, являющейся стратегическим союзником Армении, гарантом ее безопасности; где нет крайней поляризации ситуации вокруг Ирана, обусловленной выходом США из «ядерной сделки», которая повлекла за собой серьезные осложнения в отношениях США – ЕС.

Вне внимания авторов Программы остались и два письма, направленные в течение одной недели президентом США Дональдом Трампом президенту Азербайджана Ильхаму Алиеву. При этом примечательно, что в первом письме от 26 мая т. г. Д. Трамп поздравил своего коллегу и азербайджанский народ со 100-летием образования первой республики, отметив, что «предстоящие месяцы откроют перспективы для урегулирования нагорно-карабахского конфликта, что создаст более хорошие условия для расширения американо-азербайджанского сотрудничества». Из логики этих слов следует, что «создание более хороших условий для расширения американо-азербайджанского сотрудничества» предполагает урегулирование конфликта на условиях, удовлетворяющих азербайджанскую сторону. Отметим, что президент США не поздравил руководство Армении и армянский народ со 100-летием провозглашения Первой Республики Армения.

А второе письмо Д. Трампа от 30 мая т. г. И. Алиеву было по случаю заполнения Южного газового коридора первым газом. В этом письме, в частности, было заявлено: «Крупные нефтяные месторождения Азербайджана приносят стабильность на мировой энергетический рынок. Добыча газа в вашей стране внесет вклад в экономическую безопасность Турции и Европы».

Я вовсе не случайно упомянул об этом. Так, еще 30 января 2018 г. на электронном портале «Экономика сегодня» была опубликована небезынтересная статья под весьма недвусмысленным заголовком: «Южный газовый коридор стал дорогой попыткой США подорвать новые проекты России в Европе». Приведем выдержку из этой статьи: «Ориентировоч-

ная стоимость Южного газового коридора на момент начала переговоров составила более \$45 млрд... Это не что иное, как взятка в размере \$45 млрд, которую США дают угодному им режиму в Азербайджане». На этом фоне, думается, в Программе следовало хотя бы упомянуть обусловленные вышеприведенными обстоятельствами возможные вызовы безопасности Армении, более того, озвучить опасность развязывания новой военной агрессии со стороны Азербайджана против Нагорно-Карабахской Республики.

Причем следовало бы ясно указать, что в случае начала такой агрессии она неминуемо приведет к вовлеченности в конфликт стратегического союзника Азербайджана – в лице Турции и стратегического союзника Армении – в лице России. Между тем уже не является секретом, что на современном сложном этапе создание напряженности в российско-турецких отношениях в условиях развивающихся и углубляющихся военно-политических и экономических отношений между Россией и Турцией полностью соответствует стратегическим интересам известного центра силы мировой политики. Ведь не секрет, что согласованная позиция лидеров России, Турции и Ирана по сирийскому урегулированию, последовательная реализация договоренностей, достигнутых 4 апреля 2018 года в Анкаре на саммите Россия–Турция–Иран, отнюдь не находит одобрения со стороны международной коалиции во главе с США.

Думается, было бы вполне оправданно, если бы составители Программы в подразделе «Внешняя политика» наметили проведение таких мероприятий, внешнеполитических инициатив и акций, которые в своей совокупности закрепили бы оценку, данную сотрудничеству Армении с ЕС со стороны Верховного представителя ЕС по иностранным делам и политике безопасности Федерики Могерини: Армения и Евросоюз никогда не были так близки, как сейчас (из видеообращения к участникам Конференции европейского планирования, 12 марта 2018 г.).

А также оценку министра иностранных дел РФ Сергея Лаврова, высказанную в апреле т. г. в интервью армянским СМИ. Так, на вопрос: «Как Вы оцениваете развитие двусторонних отношений России и Армении за последние десятилетия?» – Сергей Викторович ответил: «Отношения России и Армении – это отношения союзничества, стратегического партнерства. Эти термины закреплены в двусторонних договорах, в документах Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ). Эти связи охватывают все без исключения сферы деятельности государств, все сферы жизнедеятельности наших народов от политики в области безопасности, внешней политики до культуры, экономики, технологических контактов, гуманитарных связей, образования и многого другого». К сожалению, вместо тщательного осмысления сути этих высоких

А. ГЕГАМЯН

оценок официальных Брюсселя и Москвы в Программе читаем шаблонный, никого и ни к чему предметному не обязывающий перечень установок, без каких-либо месседжей хотя бы Турции и Азербайджану, а также председателям Минской группы ОБСЕ.

Можно было и далее продолжить анализ отдельных вех и разделов Программы, но, думается, в этом нет необходимости. Представленный документ, к сожалению, составлен без анализа состояния уровня социально-экономического развития Республики Армения на современном этапе, без предметного указания узких мест в экономике страны и определения путей их преодоления. В Программе отсутствуют видение и определение приоритетов, целей, целевых индикаторов и насущных задач, требующих решения в кратчайшие сроки, а также указание путей их реализации, не говоря уже о ресурсном обеспечении стратегических планов государственных органов и программ развития, отмеченных в Программе. Таким образом, мы вправе утверждать, что не учтена общепринятая методика разработки программных документов на основе выявления процессов и тенденций, существующих во внутренней и внешней сфере; не обозначен круг возможностей и потенциальных угроз развития страны; четко не определены проблемы, решение которых необходимо для дальнейшего развития страны. Весь комплекс этих вопросов вызывает тревожные ассоциации и невольно на память приходит образное выражение Сенеки: «Никакой ветер не будет попутным, если не знаешь, куда плыть».

P.S. Представленная на рассмотрение Национального Собрания Программа правительства Республики Армения в силу ряда причин, увы, обречена на провал. И в пользу этого неутешительного вывода говорит ряд фактов: во-первых, при постановке целей в Программе нет четкого определения того, какого конкретного результата составители Программы хотят достичь; во-вторых, ни одна из поставленных в Программе целей не является измеримой, то есть не установлены и полностью отсутствуют критерии для измерения процесса выполнения конкретно взятой цели.

Между тем отсутствие хотя бы этих двух факторов делает вполне неопределенной достижимость расплывчато обозначенных в Программе целей. А это обстоятельство, в свою очередь, будет отрицательно влиять на мотивацию государственных и муниципальных органов, ответственных за реализацию этих программных установок.

При этом отметим также, что в Программе абсолютно отсутствуют вопросы о наличии ресурсов, в частности, материальных и финансовых, для обеспечения исполнения поставленных задач. Отсутствие в Прог-

рамме конкретно обозначенных общенациональных целей РА, естественно, не может мобилизовать участников решения задач, стоящих перед отраслями экономики, конкретными корпорациями, предприятиями и организациями, так как они не могут в полной мере осознать свой вклад в достижение общенациональных целей.

И, наконец, в Программе нет четкого определения конечного срока реализации сформулированных задач, пожалуй, за исключением сроков подготовки внеочередных парламентских выборов.

Эти и другие вопросы наводят на мысль, что составители Программы, будучи абсолютно некомпетентными в области государственного управления, тем не менее в случае провала, который, увы, предрешен, обозначили для себя пути для отступления. При этом вполне ожидаемо, что отсутствие сколько-нибудь ощутимых положительных перемен в социальной сфере сегодняшними властями предержажими, естественно, будет объяснено не как результат собственной некомпетентности, а как следствие якобы имевшего место саботажа со стороны прежних властей, а это предсказуемо будет сопровождаться «новыми разоблачениями», разного рода «коррупционными скандалами», широко пропагандируемой «охотой на ведьм» и пр., и пр.

В условиях неразрешенного нагорно-карабахского конфликта, крайне обострившегося международного положения вокруг Ирана, продолжающейся со стороны Запада политики санкций против нашего стратегического союзника Российской Федерации, что ощутимо негативно отразится на финансах РА, представленная на рассмотрение Национального Собрания Программа правительства Республики Армения может стать серьезным вызовом безопасности нашей страны.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐ Է ԵՐԿՐԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆԸ

Եվ այսպես, 2018 թ. հունիսի 1-ին հավանության արժանացավ կառավարության ծրագիրը: Պարտքս եմ համարում անդրադառնալ ծրագրի առանձին դրույթների, որոնց իրականացումը վճռական նշանակություն պետք է որ ունենա ընդհանուր առմամբ այդ փաստաթղթում ձևակերպված խնդիրների կատարման համար:

Այդ նպատակով դիտարկման ենթարկենք ծրագրում տեղ գտած, ըստ իս, ամենախոցելի հարցադրումները: Այսպես, ծրագրի 1-ին բաժնում, որը վերնագրված է «Կառավարության գործունեության հիմնական ուղենիշերը», առաջադրված ուղենիշերի թվում նշված են. «Տնտեսության ներառական աճի ապահովումը, աշխատատեղերի ստեղծումը, աղքատության հաղթահարումը»: Համաձայնենք, որ սա ձևակերպված, իրագործման համար խիստ հրատապ ու պահանջված խնդիր է:

Միանգամայն բնական կլիներ ծրագրի հետագա շարադրանքում նշել այս խնդրի լուծման կոնկրետ ուղիները, օրինակ, 6-րդ բաժնում, որը վերնագրված է «Տնտեսական շարունակական զարգացում»: Սակայն այս բաժինն ուշադիր ընթերցելիս հանգում ես այն մտքին, որ ծրագիրը կազմողները չեն հասկանում իրենց իսկ ներկայացրած տնտեսության ներառական աճի խնդրի էությունը: Նման եզրահանգման հիմք է տալիս թեկուզև այն, որ ծրագրում բացակայում է ամբողջական պատկերացումը ներառական տնտեսական աճի բուն էության վերաբերյալ:

Օրինակ, 6.3 ենթաբաժնում ասվում է. «Մինչդեռ, հարկավոր է կիրառել տնտեսական զարգացման և ստեղծված արժեքի բաշխման այնպիսի մոդել, որը հնարավորություն կտա ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու իր վրա զգալու տնտեսական աճի հետևանքները»: Կամ էլ այն դրույթը, թե՝ «Ըստ այդմ՝ կառավարությունը կարևորում է տնտեսական զարգացման սոցիալական էֆեկտը»: Բայց չէ՞ որ այս հարցադրումները ներառական զարգացման ինդեքսի (Inclusive development index) մաս կազմող բնութագրիչներն են, որոնք դրված են ներառական տնտեսական զարգացման հիմքում, որին անցնելու անհրաժեշտության մասին խոսվում է 1-ին՝ Հիմնական ուղենիշերի բաժնում:

Մինչդեռ, ծրագրում չկան կոնկրետ ձևակերպում ունեցող խնդիրներ և դրանց լուծման ուղիներ IDI-ը կազմող մյուս 10 բնութագրիչների (12-ից)

մասով, որոնք սահմանում են երկրի տնտեսության՝ ներառական տնտեսական աճի անցնելու մակարդակը:

Այլ օրինակ: 6.2 բաժնում պետական եկամուտների քաղաքականության գլխավոր ուղղությունը և գերակայությունները հանգեցվում են նրան, որ «Ազգային տնտեսության ներդրումային գրավչության և տնտեսական աճի ապահովման նախադրյալների ձևավորման տեսանկյունից խիստ կարևորվում է հնարավորին չափ կայուն և կանխատեսելի հարկային միջավայրի ձևավորումը, գործարար միջավայրի շարունակական բարելավումը: Տնտեսության իրական հատվածում ներդրումների կատարումը խթանելու նպատակով բազմակողմանիորեն ուսումնասիրվելու են կապիտալի և եկամտի հարկումից աստիճանաբար սպառման հարկման վրա շեշտադրում կատարելու հնարավորությունները»:

Ծրագրի հեղինակներին կցանկանայի հիշեցնել, որ համընդհանուր ընդունված մեթոդաբանությամբ, ներդրումային գրավչությունը, առաջին հերթին, որոշվում է երկրի միջազգային ներդրումային դիրքով, որը բնութագրվում է արտաքին ֆինանսական ակտիվների և երկրի պարտավորությունների հարաբերակցությամբ: Եվ ահա, այս հարցերի նախնական վերլուծությունը և ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ուղղված խնդիրների ձևավորումը ծրագրի հեղինակները հանգեցնում են սուսկ հարկային ոլորտի կարգավորմանը:

Որևէ կերպ չնվազեցնելով կանխատեսվող հարկային միջավայրի նշանակությունը տնտեսական աճի նախադրյալների ստեղծման համար, ինչպես նշված է ծրագրում, այնուամենայնիվ, նշենք, որ ուշադրություն է գրավում մի բավական էական թերություն: Ծրագրում կարևորվում է գործարար միջավայրի բարելավման առանձին գործոնների, հարկերի հավաքելիության, սովերային տնտեսության կրճատման վրա՝ առանց այս հարցերը երկրում իրականացվող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականության հետ կապելու: Նման մոտեցումը վերջնարդյունքում հանգեցնում է այն մտքին, որ ծրագրում ներառական տնտեսական աճի հետ կապված խնդիրների լուծումը հանգեցվում է տնտեսության տարբեր բնագավառներում և սոցիալական ոլորտում գործերը բարելավելուն ուղղված բարեհունչ կարգախոսների հռչակմանը՝ չպարզելով կոնկրետ առաջադրված խնդիրներն իրագործելու ֆինանսավորման աղբյուրներն ու մեխանիզմները:

Ցավոք, բարի ցանկությունների շարքին կարելի է դասել նաև կոռուպցիայի դեմ պայքարի հարցերը, որին նվիրված է ծրագրի 4-րդ բաժինը: Այստեղ ևս որևէ համակարգված մոտեցում չկա, մինչդեռ մի շարք երկրներում արդեն հաջողությամբ իրականացվում են կոռուպցիայի դեմ համակարգված պայքարի կազմակերպման խնդիրները, այդ թվում՝ նաև տնտեսությունը ստվերից դուրս բերելու հարցերը:

Իսկ կոռուպցիայի դեմ պայքարի՝ ծրագրի առաջարկած միջոցները՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի անկախ մասնագիտացված մարմնի ստեղծումը, որը հնարավորություն կունենա ոչ միայն մշտադիտարկում, վերա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հսկողություն և ուսումնասիրություն իրականացնել, այլև կունենա հետախուզական գործունեություն, նախաքննություն և քննություն անցկացնելու լիազորություններ, կարող են ընկալվել սոսկ որպես կոռուպցիայի դեմ պայքարի գործիքներից մեկը, ոչ ավելին: Այստեղ կրկին անհրաժեշտություն կա մշտական հիմունքներով աշխատանք իրականացնել կոռուպցիոն ռիսկերը նվազագույնի հասցնելու համակարգ մշակելու առումով՝ այդ համակարգի արդյունավետ գործունեության ապահովման մեխանիզմների ներդրմամբ, այլ ոչ թե կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդյունավետությունը բարձրացնելու կոչերով:

Լուրջ մտահոգություն է առաջացնում ծրագրի 3-րդ բաժինը, որը վերնագրված է «Արտաքին և ներքին անվտանգության ապահովում»: Այն կազմված է երեք ենթաբաժնից. գինված ուժեր, արտաքին քաղաքականություն և ներքին անվտանգություն:

Ծանոթանալով, օրինակ, «Արտաքին քաղաքականություն» ենթաբաժնին (3.2), ականա մտովի տեղափոխվում ես մի ինչ-որ վիրտուալ աշխարհ, որտեղ չկան նշված մարտահրավերները՝ պայմանավորված Ռուսաստանի դեմ հայտարարված պատժամիջոցներով, որը Հայաստանի ռազմավարական դաշնակիցն է, նրա անվտանգության երաշխավորը կամ էլ չկա անդրադարձ իրավիճակի ծայրահեղ բևեռացմանը Իրանի շուրջ՝ պայմանավորված «միջուկային գործարքից» ԱՄՆ-ի դուրս գալով, ինչը լուրջ բարդություններ առաջացրեց ԱՄՆ – ԵՄ հարաբերություններում:

Ծրագրի հեղինակների ուշադրությունից դուրս են մնացել նաև Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևին ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի՝ մեկ շաբաթվա ընթացքում ուղարկած երկու նամակները: Ընդ որում՝ հատկանշական է, որ ս. թ. մայիսի 26-ով թվագրված առաջին նամակում Դ. Թրամփը շնորհավորել է իր պաշտոնակցին և ադրբեջանցի ժողովրդին առաջին հանրապետության կազմավորման 100-ամյակի կապակցությամբ՝ նշելով, որ «առաջիկա ամիսները դարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հեռանկարներ կբացեն, ինչն ավելի լավ պայմաններ կստեղծի ամերիկա-ադրբեջանական համագործակցության ընդլայնման համար»: Այս բառերի տրամաբանությունից հետևում է, որ «ավելի լավ պայմանների ստեղծումը ամերիկա-ադրբեջանական համագործակցության ընդլայնման համար» ենթադրում է հակամարտության կարգավորում այնպիսի պայմաններով, որոնք կբավարարեն ադրբեջանական կողմին: Նշենք, որ ԱՄՆ նախագահը չի շնորհավորել Հայաստանի ղեկավարությանը և հայ ժողովրդին Հայաստանի առաջին Հանրապետության հռչակման 100-ամյակի առիթով:

Իսկ Դ. Թրամփի՝ ս. թ. մայիսի 30-ով թվագրված երկրորդ նամակը Ի. Ալիևին ուղարկվել է Հարավային գագային միջանցքով առաջին անգամ գազ անցկացնելու առիթով: Այդ նամակում, մասնավորապես, ասված է. «Ադրբեջանի խոշոր նավթահանքերը կայունություն են բերում համաշխարհային էներգետիկ շուկայում: Գազի արդյունահանումը ձեր երկրում իր ավանդն է բերում Թուրքիայի և Եվրոպայի տնտեսական անվտանգության գործուն»: Բնավ պատահական չէ, որ հիշատակեցի այս մասին: Դեռևս

2018թ. հունվարի 30-ին <https://rueconomics.ru/303980> էլեկտրոնային պորտալում հրապարակվեց հետաքրքիր հոդված՝ բավական միանշանակ խորագրով. «Հարավային գազային միջանցքը Եվրոպայում Ռուսաստանի նոր նախագծերը խափանելու ԱՄՆ թանկ փորձը դարձավ»:

Մեջբերում կատարենք այդ հոդվածից. «Հարավային գազային միջանցքի մոտավոր արժեքը բանակցություններն սկսելու պահին կազմում էր ավելի քան 45 միլիարդ դոլար... Սա ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ 45 միլիարդ դոլարի կաշառք, որը ԱՄՆ-ը տալիս է Ադրբեջանում իրեն հարմար ռեժիմին»: Այս ֆոնին, կարծում են, ծրագրում արժեք գոնե հիշատակել վերոնշյալ հանգամանքներով պայմանավորված՝ Հայաստանի համար հնարավոր մարտահրավերները, ավելին՝ հնչեցնել Ադրբեջանի կողմից Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության դեմ նոր ռազմական ագրեսիայի հրահրման վտանգի մասին: Ընդ որում՝ արժեք հստակ մատնանշել, որ նման ագրեսիա սկսվելու դեպքում այն անխուսափելիորեն կհանգեցնի հակամարտությանը Ադրբեջանի ռազմավարական դաշնակցի՝ Թուրքիայի և Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի ներգրավմանը:

Մինչդեռ արդեն գաղտնիք չէ, որ ներկա բարդ փուլում լարվածության ստեղծումը ռուս-թուրքական հարաբերություններում, Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև զարգացող ու խորացող ռազմաքաղաքական և տնտեսական հարաբերությունների պայմաններում, լիովին համապատասխանում է համաշխարհային քաղաքականության ուժի հայտնի կենտրոնի ռազմավարական շահերին: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ Ռուսաստանի, Թուրքիայի և Իրանի ղեկավարների համաձայնեցված դիրքորոշումը սիրիական կարգավորման հարցում, 2018թ. ապրիլի 4-ին Անկարայում, Ռուսաստան–Թուրքիա–Իրան գազաթափողովում ձեռք բերված պայմանավորվածությունների հետևողական կատարումը չեն արժանանում ԱՄՆ գլխավորությամբ գործող միջազգային կոալիցիայի հավանությանը:

Կարծում են, որ արդարացված կլիներ, եթե ծրագիրը կազմողները «Արտաքին քաղաքականություն» ենթաբաժնում նշեին այնպիսի միջոցառումների, արտաքին քաղաքական նախաձեռնությունների և ակցիաների անցկացման մասին, որոնք իրենց ամբողջության մեջ կամրապնդեին այն գնահատականը, որը ԵՄ-ի հետ Հայաստանի համագործակցությանը տվել է ԵՄ արտաքին գործերի և անվտանգության քաղաքականության գերագույն ներկայացուցիչ Ֆեդերիկա Մոգերինին: Նա ասել է. «Հայաստանը և Եվրամիությունը երբեք այնքան մոտ չեն եղել, որքան այժմ» (Եվրոպական պլանավորման կոնֆերանսի մասնակիցներին ուղղված տեսաուղերձից, 12 մարտի 2018 թ.):

Ինչպես նաև ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովի գնահատականը, որը նա հնչեցրել է ս. թ. ապրիլին հայկական ԶԼՄ-ներին տված հարցազրույցում: «Ինչպե՞ս եք գնահատում Ռուսաստանի և Հայաստանի երկկողմ հարաբերությունների զարգացումը վերջին տասնամյակներին» հարցին Սերգեյ Լավրովը պատասխանել է. «Ռուսաստանի և Հայաստանի հարաբերությունները դաշնակցային, ռազմավարական գործընկե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րության հարաբերություններ են: Այս եզրերը իրենց հաստատումն են գտել երկկողմ պայմանագրերում, Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ) փաստաթղթերում: Այս կապերը ներառում են, առանց բացառության, պետությունների գործունեության բոլոր ոլորտները, մեր ժողովուրդների կենսագործունեության բոլոր բնագավառները՝ անվտանգության քաղաքականությունից, արտաքին քաղաքականությունից մինչև մշակույթ, տնտեսություն, տեխնոլոգիական շփումներ, հումանիտար կապեր, կրթություն և այլն»:

Ցավոք, պաշտոնական Բրյուսելի և Մոսկվայի այս բարձր գնահատականների էությունը խորապես հասկանալու փոխարեն ծրագրում կարգում ենք կարծրատիպային, ոչ մեկին և առարկայական որևէ բանի չպարտավորեցնող դրույթների ցանկ, առանց որևէ մեխիզի գոնե Թուրքիային և Ադրբեջանին, ինչպես նաև ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահներին:

Կարելի է էլի շարունակել ծրագրի առանձին ուղենիշերի և բաժինների վերլուծությունը, բայց, կարծում ենք, դրա անհրաժեշտությունը չկա: Ներկայացված ծրագիրը, ցավոք, կազմված է առանց ներկա փուլում Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման մակարդակը վերլուծության ենթարկելու, առանց առարկայորեն նշելու երկրի տնտեսության «նեղ» տեղերը և դրանց հաղթահարման ուղիները: Ծրագրում չկա գերակայությունների, նպատակների, նպատակային ցուցիչների և հանապազօր խնդիրների տեսլական ու սահմանում, որոնք պահանջում են լուծում ամենակարճ ժամկետում, ինչպես նաև նշված չեն դրանց իրագործման ուղիները, էլ չեն ասում պետական մարմինների ռազմավարական պլանների և ծրագրում նշված զարգացման նախագծերի ռեսուրսային ապահովման մասին:

Այսպիսով, մենք իրավունք ունենք պնդելու, որ ծրագրում հաշվի չի առնվել ծրագրային փաստաթղթերի մշակման՝ բոլորի կողմից ընդունված մեթոդաբանությունը ներքին ու արտաքին ոլորտներում առկա գործոնների և միտումների վերհանման հիման վրա. նշված չէ երկրի զարգացման հնարավորությունների և պոտենցիալ սպառնալիքների շրջանակը, հստակ սահմանված չեն այն խնդիրները, որոնց լուծումն անհրաժեշտ է Հայաստանի Հանրապետության հետագա զարգացման համար:

Այս հարցերի ողջ համալիրը տազնապալի զգացողություններ է առաջացնում, և ականա մտաբերում են Սենեկայի պատկերավոր արտահայտությունը. «Եթե չգիտես, թե դեպի որ նավահանգիստն ես նավարկում, ոչ մի քամի էլ համընթաց չէ»...

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: Я ЗА РАЗВИТИЕ АРМЕНИИ, НО ПРОТИВ ПРЕДЛОЖЕННОЙ ПРОГРАММЫ ПРАВИТЕЛЬСТВА РА

На 48-м ежегодном Всемирном экономическом форуме (ВЭФ), который проходил в Давосе с 23 по 26 января 2018 года под девизом «Создание общего будущего в раздробленном мире», была презентована альтернативная система экономического развития стран мира. Экспертами и аналитиками ВЭФ было предложено заменить главный макроэкономический показатель планеты – внутренний валовой продукт (ВВП) – на индекс инклюзивного развития (Inclusive development index, сокращенно – IDI), так как, по их мнению, ВВП не отражает реальное положение дел как в мировой экономике, так и в конкретных странах. Ранее уже приходилось писать о том, что у IDI 12 параметров или три группы, разделенные по 4 показателя в каждой группе. Напомню, что в первой группе характеристик, названной «Рост и развитие», указаны: 1) ВВП на душу населения (в долларах США на 2010 год); 2) производительность труда – ВВП на одного занятого (в долларах США); 3) ожидаемая средняя продолжительность жизни; 4) занятость населения трудоспособного возраста (указывается в процентах).

Во второй группе характеристик «Инклюзивность» отмечены: 1) коэффициент расслоения (распределенности) доходов в обществе (0 – полное равенство, 100 – полное неравенство); 2) уровень бедности; 3) коэффициент расслоения общества по распределению богатства (0 – полное равенство, 100 – полное неравенство); 4) медианный ежедневный расход домохозяйств (показатель, основанный на покупательной способности, он делит население страны на две половины: тех, кто тратит выше и ниже этой планки).

В третьей, заключительной, группе характеристик под общим названием «Преемственность поколений и устойчивость развития» представлены: 1) скорректированные чистые сбережения (рассчитываются по схеме: запасы природных богатств плюс расходы на образование и минус потребление ресурсов, истощение запасов энергии, ущерб от выбросов, указываются в процентах от валового национального продукта); 2) парниковый эффект ВВП (показатель выброса CO₂ за каждый доллар валово-

А. ГЕГАМЯН

го внутреннего продукта, который производит экономика страны); 3) размер государственного долга (в процентах от ВВП); 4) демографическая нагрузка (соотношение граждан-иждивенцев в возрасте от 0 до 15 и старше 64 лет на общее количество трудоспособного населения). Из всех вышеприведенных 12 показателей сначала складываются 3 группы индексов, а уже после их сложения получается итоговый показатель как среднее арифметическое.

Этот экскурс мною сделан далеко не случайно, так как 4 апреля 2018 года на совещании у Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна при обсуждении проекта «Стратегия развития Армении 2030» (далее – Стратегия) Президент РА заявил: «В частности, хочу подчеркнуть необходимость устойчивого и высокого инклюзивного экономического роста, который должен быть ощутим для каждого гражданина Армении». Далее отмечалось, что реализация этого документа обеспечит необходимые условия для создания сотен тысяч новых рабочих мест, которые будут высокооплачиваемыми и значительно сократят уровень безработицы, особенно среди молодежи. Стратегией предполагалось вложить значительные средства в развитие человеческого капитала, то есть в сферу образования и здравоохранения. Была сформулирована и конечная цель Стратегии – создание необходимых условий для того, чтобы до 2040 года мы имели Армению с четырехмиллионным населением, с ВВП на душу населения порядка 20 тысяч долларов США. Обратим внимание на то обстоятельство, что выполнение общенациональных целей прямо увязывалось с «устойчивым и высоким инклюзивным экономическим ростом».

При тщательном анализе состояния экономики Армении вновь убеждаемся в том, что достижение поставленных общенациональных целей – сложная, но выполнимая задача, которая, на мой взгляд, предполагает критическое осмысление уровня социально-экономического развития Армении с позиции параметров IDI. При этом важно тщательно проанализировать, каковы имеющиеся резервы инклюзивного экономического роста для нашей экономики. Весь комплекс этих вопросов раскрыть в одной статье не представляется возможным, а в плане восприятия, думается, не целесообразным.

Рассмотрим лишь некоторые задачи, решение которых будет способствовать существенному росту экономики Армении. С этой целью приведем некоторые показатели, характеризующие динамику социально-экономического развития РА в 2007 – 2017 годах (см. таблицу 1). Отметим, что все показатели, приведенные в таблице 1 и в далее прилагаемых таблицах, взяты из сборников Статистического комитета Республики Армения за январь-декабрь, январь и январь-февраль соответствующих го-

дов, Межгосударственного статистического комитета СНГ, а также из вестников Центрального банка РА за соответствующий период.

Так, в соответствии с таблицей 1 за 11 лет инвестиции в основной капитал РА составили 5 трлн 907 млрд 700 млн драмов. За этот же период ВВП увеличился на 2 трлн 430 млрд 800 млн драмов. Таким обра-

Таблица 1

Годы	ВВП млрд. драмов	ВВП млрд. долл.	Переводы физическим лицам через банковскую систему (чистые поступления) млн. долл.	ВВП на душу населения долларов	Инвестиции в основной капитал млрд. драмов	Прямые иностранные инвестиции млн. долл.	Прямые инвестиции (данные из платежного баланса) млн. долл.
2007	3149,3	9,2	1058,310	3076	671,0	669,8	664,07
2008	3568,2	11,7	1393,067	3913	858,7	1132,4	925,29
2009	3141,7	8,6	929,235	2912	579,7	840,7	699,61
2010	3460,2	9,3	1071,973	3122	588,8	693,4	569,03
2011	3777,9	10,1	1282,357	3417	504,8	813,3	446,63
2012	4266,5	10,6	1395,014	3576	479,4	656,7	473,27
2013	4555,6	11,1	1545,576	3372	453,4	469,2	-353,52
2014	4828,6	11,6	1388,990	3889	463,9	382,8	-365,00
2015	5043,6	10,5	891,390	3529	481,5	180,5	-169,79
2016	5079,9	10,6	715,901	3533	410,6	338,0	-281,28
2017	5580,1	11,6	731,492	3690	415,9	245,7	-223,46
Всего	-	-	12403,305	-	5907,7	6422,5	3777,90/ -1393,05

зом, объем роста ВВП от инвестиций в основной капитал был в 2,5 раза меньше суммы средств, вложенных в основной капитал. При этом следует отметить, что в период 2007 – 2017 гг. государственный долг РА (внутренний и внешний) увеличился на 5 млрд 131 млн 668 тыс. долларов, или в драмовом выражении на 2 трлн 772 млрд 429,9 млн драмов, повторюсь, при росте ВВП на 2 трлн 430 млрд 800 млн драмов (см. таблицу 2).

Такая статистика наводит на весьма тревожные раздумья и свидетельствует о том, что за эти годы инвестиции в основной капитал и государственные заимствования использовались крайне неэффективно. Что за этим стоит? Отсутствие, как минимум, надлежащего профессионализма, не говоря уже о нецелевом использовании средств и т. д. и т. п. Но это тема отдельного анализа, который, думается, обязательно будет сделан. А пока отметим, что назрела острая необходимость для выработки четких условий, которые позволят свести к минимуму неэффективное использование как инвестиций в основной капитал, так и бюджетных расходов. С этой целью актуальной становится задача перехода к SMART (интеллектуальной) экономике. Это позволит более рационально использовать

А. ГЕГАМЯН

материальные, трудовые, интеллектуальные ресурсы для решения общенациональных проблем. Применительно к экономике Армении это означает разработку современного подхода к постановке остро востребован-

Таблица 2

Годы	ВВП млрд. драмов	ВВП млрд. долл.	Государственный долг РА млн. долл.	Удельный вес неработающих активов коммерческих банков %	Объем вкладов в коммерческих банках млн. драмов	Торговый баланс млн. долл.	Курс 1 доллара США к драму
2007	3149,3	9,2	1642,936 *	-	364349	-2115,487	342,1
2008	3568,2	11,7	1906,822	-	391374	-3368,968	306,0
2009	3141,7	8,6	3378,595	4,2	539462	-2610,976	363,3
2010	3460,2	9,3	3781,403	2,77	593025	-2707,897	373,7
2011	3777,9	10,1	4148,623	3,25	770226	-2810,993	372,5
2012	4266,5	10,6	4368,886	3,31	959529	-2881,034	401,8
2013	4555,6	11,1	4588,455	4,01	1163840	-2907,117	409,6
2014	4828,6	11,6	4441,524	6,15	1336645	-2877,137	415,9
2015	5043,6	10,5	5071,031	6,98	1520651	-1753,907	477,9
2016	5079,9	10,6	5934,776	5,96	1784154	-1509,5	480,5
2017	5580,1	11,6	6774,604 **	4,99	2130144	-1939,792	482,7
Всего	-	-	-	-	-	-	-

* 507 млрд. 156 млн. драмов. Социально-экономическое развитие РА в январе 2008 года (стр.53)

** 3 трлн 279 млрд. 585,9 млн. драмов. Социально-экономическое развитие РА в январе 2018 года (стр.70)

ных в экономике нашей страны работающих целей: создание высокооплачиваемых тысяч и тысяч новых рабочих мест, проработку институциональных и экономических условий для перевода экономики на инклюзивный экономический рост и прочее. Система постановки SMART-целей позволит, например, Стратегию переработать с тем, чтобы на этапе целеполагания обобщить всю имеющуюся информацию по отраслям экономики, установить приемлемые сроки работы для достижения поставленных целей, определить степень обеспеченности ресурсами для достижения поставленных целей и, наконец, предоставить всем участникам процесса ясные, точные, конкретные задачи. Заметим, что SMART является аббревиатурой, расшифровка которой такова: Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time bound. Так, критерий Specific (конкретный) означает, что при постановке цели должен быть точно определен результат, которого хотим достичь. Критерий Measurable (измеримый) означает, что цель должна быть измеримой, то есть должны быть установлены конкретные критерии для измерения процесса выполнения цели. Критерий Achievable предполагает, что цель по SMART должна быть достижимой, так как реалистичность выполнения задачи влияет на мотивацию исполнителя. При этом достижимость цели определяется на основе собственного опыта с учетом всех имеющихся ресурсов и ограничений, а именно: временные

ресурсы, инвестиции, трудовые ресурсы, знания и опыт исполнителя, доступ к информации и ресурсам, возможность принимать решения и наличие управленческих рычагов. Критерий Relevant (значимый) означает важность понимания того, какой вклад решение конкретной задачи внесет в достижение общенациональной цели, решение конкретной задачи, стоящей перед отраслями экономики, конкретными корпорациями или предприятиями. И, наконец, критерий Time bound (ограниченный во времени) предполагает определение конечного срока, превышение которого говорит о невыполнении поставленной цели.

Думается, что широкое внедрение SMART-технологий в значительной мере понизит и коррупционные риски, поэтому не вызывает сомнений, что этот фактор обязательно должен быть положен в основу Программы правительства Республики Армения, в разработку критериев эффективности его работы.

В связи с этим хотелось бы обратить внимание также на то обстоятельство, что назрела необходимость проработки и других критериев повышения эффективности капитальных вложений и инвестиций, предполагающих получение максимального мультипликативного эффекта. При этом речь идет не только о достижении существенного мультипликативного эффекта, когда на одну единицу вложенных инвестиций получаем прирост к ВВП, например, на две и более единицы, но не менее важно обеспечение высокого мультипликативного эффекта государственных расходов, когда в условиях увеличения государственных расходов имеет место опережающий темп роста совокупного дохода. К сожалению, за последние 11 лет все эти вопросы выпадали из поля зрения исполнительной власти, сменяющих друга правительств РА. Первое, что необходимо сделать – это определить адресатов, куда в приоритетном порядке следует направлять внутренние инвестиции, внешние заимствования, осуществлять государственные расходы. Естественно, что это предполагает разработку системы прогнозирования эффективности инвестиционных проектов и определение адресатов, куда будут направлены инвестиции и где будут произведены государственные расходы, что в конечном итоге позволит рассчитывать на существенный рост ВВП в будущем.

Хотелось бы обратить внимание и на следующее. Согласно таблице 1, в последние годы наблюдается существенное снижение объема прямых иностранных инвестиций. Более того, согласно показателям Платежного баланса РА, в 2013 – 2017 гг. в экономике РА имели место отрицательные инвестиции, то есть имело место изъятие капитала на общую сумму в 1 млрд 393,305 млн долларов. Это свидетельствует о том, что за последние годы экономика Армении потеряла свою инвестицион-

ную привлекательность, что находит свое подтверждение также и в ухудшающихся показателях, характеризующих международную инвестиционную позицию страны. Так, ухудшается баланс запаса внешних финансовых активов и обязательств, то есть имеет место опережающий, притом существенный рост обязательств в сравнении с ростом финансовых активов. Чтобы не быть голословным, приведем статистику. Так, если на конец декабря 2012 г. чистая международная инвестиционная позиция была (минус) – 6 млрд 835,43 млн долларов (Социально-экономическое положение РА в январе-феврале 2013 г., стр.104), то уже на конец декабря 2017 г. этот показатель составил (минус) – 8 млрд 802,14 млн долларов (Социально-экономическое положение РА в январе-феврале 2018 г., стр.113). Подобные изменения международной инвестиционной позиции РА, когда имеет место существенное превышение объема обязательств над внешними финансовыми активами, у серьезных инвесторов ассоциируется с повышением рисков для реализации инвестиционных программ в РА. К сожалению, подобные неизбежные опасения подкрепляются и другим обстоятельством. Так, если в 2012 г. (см. таблицу 2) удельный вес неработающих активов коммерческих банков РА составлял 3,31% (Вестник Центрального банка РА, январь 2013 г., стр. 56), то на 31 декабря 2017 г. этот показатель составил 4,99 % (Вестник Центрального банка РА, январь 2018 г., стр.122). При этом, если учесть, что за этот период вклады населения с 959 млрд 529 млн драмов (Вестник Центрального банка РА, январь 2013 г., стр.30) возросли до 2 трлн 130 млрд 144 млн драмов (Вестник Центрального банка РА, январь 2018 г., стр.97), или имел место рост в 2,22 раза (что нас не может не радовать), мы вправе утверждать, что, несмотря на то что в 2017 году в сравнении, к примеру, с 2015, 2016 годами удельный вес неработающих активов сократился с 6,98% до 4,99%, однако в целом за указанный период времени в абсолютном выражении имел место значительный рост объема неработающих активов коммерческих банков. Естественно, что и это обстоятельство не будет вдохновлять внешних инвесторов для осуществления значимых инвестиций в экономику Армении. Ведь по существу эта статистика свидетельствует о том, что потенциальные инвесторы внутри страны сами воздерживаются от реализации инвестиционных проектов, и в этом случае вполне ожидаемо, что иностранные инвесторы тем более не будут спешить с этим делом. Думается, что комплекс вышеуказанных реалий должен стать предметом тщательного анализа и выработки действенных мер со стороны правительства и Центрального банка РА и быть положен в основу Программы нового правительства РА и соответствующих коррек-

тировок в денежно-кредитной политике ЦБ РА. Такой подход позволит существенно повысить инвестиционную привлекательность Армении, создаст благоприятные условия для обеспечения значительного роста как прямых иностранных инвестиций, так и внутренних.

Таблица 3

Годы	ВВП млрд. драмов	Денежная масса млн. драмов	Уровень монетизации, соотношении денежной массы (M2) к ВВП %	Денежная база млн. драмов	В том числе			Отношение денежной массы M2 к денежной базе (кредитный мультипликатор)	Суммарные корреспондирующие счета в драма и валюте, млн. драмов	Денежная масса за вычетом суммарных корреспондирующих счетов (млн. драмов)
					Наличные деньги вне ЦБ млн. драмов	Корреспондирующие счета (в млн. драмов)	Корреспондирующие счета в валюте (в млн. долл)			
2007	3149,3	691343	21,95	427118	350274	37445*	38421**	1,62	75886	615457
2008	3568,2	707788	19,84	449731	344503	38519*	65914**	1,57	104433	603355
2009	3141,7	814990	25,94	511678	320670	40450*	148673**	1,59	189123	625867
2010	3460,2	911386	26,34	507552	348165	57516*	88237**	1,79	145753	765633
2011	3777,9	1126978	29,8	671271	398777	163177*	102513**	1,68	265690	861288
2012	4266,5	1346364	31,56	683846	440117	154525	86033	1,97	240558	1105806
2013	4555,6	1545372	33,92	888057	446833	199002	238814	1,74	437816	1107556
2014	4828,6	1689783	35,0	886765	412345	334554	135944	1,9	470498	1219285
2015	5043,6	1855676	36,8	921325	413614	322668	182845	2,01	505513	1350163
2016	5079,9	2180098	42,9	1042299	455402	315219	256027	2,09	571246	1608852
2017	5580,1	2566502	46,0	1032005	516094	311698	177023	2,49	488721	2077781

* обязательные резервы (в драма)

** обязательные резервы (в валюте)

Хотелось бы обратить внимание и на следующее обстоятельство (см. таблицу 3). Так, из таблицы видно, что объем денежной массы (M_2) в последнее десятилетие имеет тенденцию роста и это политика ЦБ РА в правильном направлении. При этом растет и уровень монетизации экономики (с 21,95% в 2007 г. до 46,0% в 2017 г.). Вместе с тем заметим, что опыт стран с развитой экономикой показывает, что для сбалансированной экономики нормальным уровнем показателя монетизации является объем денежной массы (M_2), составляющий примерно 90 – 110% от объема ВВП страны. Если показатель монетизации больше верхней границы указанного уровня – 110%, то это свидетельствует о том, что роль финансового сектора экономики неоправданно велика и при этом чем выше уровень монетизации, тем больше вероятность появления в экономике финансовых «пузырей». Для сравнения отметим, что в настоящее время в экономике Японии показатель монетизации составляет 170% от объема ВВП, США – 150% ВВП. Анализ динамики роста экономики многих стран показывает: если показатель монетизации меньше нижней границы вышеотмеченного уровня – 90%, то это означает, что деньги являются

дефицитным товаром и в результате их стоимость растет (имеется в виду рост ставки кредитования) и, как следствие, в экономике не инвестируются наименее доходные отрасли и предприятия (в том числе – инфраструктурные). Если эта инфраструктура является критически важной для нормального функционирования экономики, тогда инвестиции должны осуществляться посредством бюджетных расходов, иначе данная инфраструктура просто исчезает и, как следствие, уменьшатся поступления в бюджет в целом, сократятся социальные расходы, будет падать уровень жизни населения. При этом реальная инфляция будет расти, поскольку в условиях дефицита денег процентные ставки увеличиваются, растут транзакционные издержки денежного обращения («инфляция издержек»). Думается, что и эти вопросы должны быть отражены в окончательной редакции предлагаемой Программы правительства РА, а также учтены в новой, требующей корректировки денежно-кредитной политике Центрального банка РА. Отметим, что должны быть приняты во внимание также приводимые далее выводы и предложения, касающиеся состояния финансовой сферы экономики Армении.

Так, обращают на себя внимание и изменения в структуре денежной массы РА, в основе которой денежная база, то есть созданные Центробанком РА в процессе денежной эмиссии наличные деньги (см. таблицу 3). За 2007 – 2017 гг. объем денежной массы возрос в 3,7 раза, а за вычетом суммарных корреспондирующих счетов в 3,38 раза (с 615 млн 457 тыс. драмов в 2007 г. до 2077 млн 781 тыс. драмов в 2017 году) при росте ВВП в 1,78 раза. За этот же период объем денежной базы возрос в 2,4 раза при темпе роста наличных денег в 1,47 раза. При этом обязательные резервы коммерческих банков в драмах возросли с 37 млрд 445 млн драмов до 311 млрд 698 млн драмов, то есть в 8,3 раза, а обязательные резервы (корреспондирующие счета) в валюте возросли с 38 млрд 421 млн драмов (или 112 млн 309 тыс. долл.) до 177 млрд 23 млн драмов (или 366 млн 735 тыс. долл.), или в 3,3 раза. То есть имел место значительно опережающий темп роста объема обязательных резервов в сравнении с темпом роста как денежной массы, так и денежной базы.

Особо следует подчеркнуть, что существенный рост обязательных резервов коммерческих банков, бесспорно, повышает доверие к ним вкладчиков. И это, думается, на данном этапе является оправданной политикой. Вопрос в необходимости выбора оптимального соотношения денежной массы, денежной базы и обязательных резервов. Что под этим следует иметь в виду. Во-первых, эти показатели упомянуты вовсе не случайно. Так, отношение денежной массы (денежного агрегата M2) к денежной базе называется кредитным мультипликатором, величина кото-

рого характеризует возможности кредитования экономики. Во-вторых, анализ успешно развивающихся экономик ряда стран показывает, что в экономике этих стран, как правило, оптимальное значение кредитного мультипликатора находится в интервале от 4 до 6. При этом статистика свидетельствует: превышение кредитного мультипликатора верхней границы (6) приводит к формированию в экономике финансовых пузырей, а снижение кредитного мультипликатора ниже обозначенной нижней границы (4) интервала сокращает возможности по кредитованию реального сектора экономики, а это, в свою очередь, означает, что многие предприятия, которые могли бы реально работать в экономике, обеспечивать рабочие места и платить налоги, в реальности из-за отсутствия кредитных средств не работают, а их место занимают, в основном, крупные импортеры товаров народного потребления и промежуточных инвестиционных товаров. Причем следует отметить, что возобладание крупных импортеров происходит также и вследствие сложности логистики доставки товаров в Армению из-за рубежа, то есть импорта, а также малых объемов внутреннего рынка Армении, что создает благодатную почву для образования монополий среди импортеров.

Обобщая вышеотмеченное, мы вправе утверждать, что ЦБ и коммерческие банки РА недостаточно эффективно справляются с одной из своих главных функций – с трансформацией сбережений в инвестиции, то есть в них недостаточно задействован трансмиссионный механизм. Мы также вправе утверждать, что темп роста экономики РА, хотя на первый взгляд и кажется высоким, значительно ниже своей потенциальной возможности в немалой степени и из-за изъятия денег Центральным банком из экономики (о чем свидетельствуют показатели уровня монетизации и кредитного мультипликатора). При этом речь не идет о механическом увеличении объема денежной массы путем эмиссии. Центральный банк РА должен осуществлять целевое кредитование коммерческих банков для последующей реализации реальных инвестиционных проектов. При этом возможные возражения относительно того, что нельзя печатать деньги для инвестиций, якобы, потому что это вызовет девальвацию национальной валюты и инфляцию, это банальное лукавство. Ведь за 11 лет (см. таблицу 3) денежная масса выросла в 3,7 раза, при росте ВВП в 1,78 раза, однако, никакого опасного и неконтролируемого роста инфляции в этот период не наблюдалось. Такой подход не новый. Вспомним, что в основе экономического чуда Японии лежали сбережения населения. Министерство финансов через сберкассы собирало деньги у населения. И эти деньги передавались в Банк развития Японии, в другие специализированные коммерческие банки и в дальнейшем перераспределялись в

А. ГЕГАМЯН

институты развития, как кредитные ресурсы. И уже институты развития эти деньги инвестировали в экономику.

В заключение этой темы приведем слова советника Президента России В.В.Путина, академика РАН Сергея Глазьева: «Без сочетания стратегического планирования с гибкой денежной политикой кредитования инвестиций, которая должна реализовываться через государственные специальные инвестиционные проекты, частно-государственное партнерство, где бизнес берет на себя обязательства наращивать производство, внедрять новую технику, создавать рабочие места, а государство гарантирует стабильные условия благоприятного налогообложения, гарантирует дешевый кредит, мы не обойдемся». Один к одному эти слова можно отнести и к Армении.

Для еще более полного представления положения, сложившегося в финансовой сфере, думается, следует обратить внимание и на динамику денежных переводов в Армению. Как видно из Таблицы 1, в последние годы наблюдается тенденция заметного снижения объемов денежных средств, поступающих через банковскую систему РА физическим лицам Армении. Так, ежегодные чистые денежные поступления физическим лицам в 2016 – 2017 гг. были в два и более раза ниже, чем в 2012 – 2014 годах. При этом важно отметить, что при росте внешнеторгового оборота за 2012 – 2017 гг. с 5 млрд 470 млн 670,8 тыс. долл. до 6 млрд 425 млн 529,7 тыс. долл., за 2015 – 2017 гг. в целом существенно сократился дефицит торгового баланса РА (несмотря на некоторый рост в 2017 г. по сравнению с 2016 г.). Отметим, что очень важно эту тенденцию сохранить, а в ближайшие годы и далее проводить целенаправленную политику по импортозамещению. Этот вопрос обретает особую актуальность в условиях напряженного международного положения, политики санкций, проводимой против стратегического союзника Армении – Российской Федерации, что, помимо других нежелательных для наших стран последствий, неизменно сказывается и на объеме денежных поступлений в РА из России. Ведь не секрет, что наиболее крупные чистые потоки денежных средств поступают в Армению именно из России. К примеру, в 2017 году из 731 млн 492 тыс. долларов чистых денежных переводов физическим лицам РА на долю России приходилось 688 млн 853 тыс. долларов, или 94,17%. Подобное положение дел указывает на то, что непринятие действенных мер по существенному импортозамещению в условиях сокращения денежных поступлений в Армению чревато серьезными проблемами для обеспечения равновесия в платежном балансе РА, поэтому вопросы импортозамещения, на мой взгляд, должны быть в деталях тщательно проработаны в Программе правительства РА. В противном случае в

числе прочих нежелательных последствий может иметь место девальвация национальной валюты, которая, в свою очередь, приведет к росту инфляции и снижению уровня жизни населения, необходимости новых внешних заимствований, а подобный ход развития событий таит в себе опасность возможного дефолта, и это не следует сбрасывать со счетов.

Вот некоторые вопросы, на которые хотелось бы обратить внимание нового состава правительства Армении при окончательной редакции его Программы. Вместе с тем, думается, следует вновь и вновь осмыслить социально-экономическое положение РА в свете показателей индекса инклюзивного развития. А самое главное – выработать четкие критерии эффективности работы правительства Республики Армения на ближайшие годы.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԵՍ ԿՈՂՍ ԵՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆԸ, ԲԱՅՑ ԴԵՄ՝ ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ԾՐԱԳՐԻՆ

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի (ՀՏՀ) ամենամյա՝ 48-րդ նստաշրջանում, որը տեղի է ունեցել 2018թ. հունվարի 23 – 26-ը Դավոսում՝ «Ընդհանուր ապագայի ստեղծում մասնատված աշխարհում» կարգախոսով, ներկայացվեց աշխարհի երկրների տնտեսական զարգացման այլընտրանքային համակարգ: ՀՏՀ փորձագետները և վերլուծաբաններն առաջարկեցին Երկիր մոլորակի գլխավոր մակրոտնտեսական ցուցանիշը՝ համախառն ներքին արդյունքը (ՀՆԱ) փոխարինել ներառական զարգացման ինդեքսով (Inclusive development index – IDI), քանի որ, նրանց կարծիքով, ՀՆԱ-ն չի արտացոլում ռեալ իրավիճակն ինչպես համաշխարհային տնտեսությունում, այնպես էլ կոնկրետ երկրներում: Ավելի վաղ անդրադարձել են այն հարցին, որ IDI-ն 12 բնութագրիչ ունի, որոնք բաժանվում են երեք խմբի՝ յուրաքանչյուրը 4-ական ցուցանիշով: Հիշեցնենք, որ բնութագրիչների առաջին խմբում, որն անվանված է «Աձ և զարգացում», նշված են. 1) բնակչության մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ-ն (2010թ. ԱՄՆ դոլարի արժեքով), 2) աշխատանքի արտադրողականությունը՝ մեկ աշխատողին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ն (ԱՄՆ դոլարով), 3) կյանքի ակնկալվող միջին տևողությունը, 4) աշխատունակ տարիքի բնակչության զբաղվածությունը (նշվում է տոկոսներով): Բնութագրիչների երկրորդ՝ «Ներառականություն» խմբում նշված են. 1) հասարակությունում եկամուտների շերտավորման (բաշխվածության) գործակիցը (0 – լիակատար հավասարություն, 100 – լիակատար անհավասարություն), 2) աղքատության մակարդակը, 3) հասարակության շերտավորման գործակիցն ըստ հարստության բաշխման (0 – լիակատար հավասարություն, 100 – լիակատար անհավասարություն), 4) տնային տնտեսությունների միջին ամենօրյա ծախսը (գնողունակության վրա հիմնված ցուցանիշ. այն երկրի բնակչությունը բաժանում է երկու մասի՝ նրանց, ովքեր ծախսում են այդ նշածողից ավելի բարձր կամ ավելի ցածր):

Բնութագրիչների երրորդ՝ վերջին խմբում, որն ունի «Սերունդների հաջորդականությունը և զարգացման կայունությունը» անվանումը, ներկայացված են. 1) ճշգրտված զուտ խնայողությունները (հաշվարկվում են հետևյալ սխեմայով. բնական հարստությունների պաշարներ՝ գումարած

կրթության ծախսեր՝ հանած ռեսուրսների սպառում, էներգիայի պաշարների սպառում, վնասներ արտանետումներից. նշվում են համախառն ներքին արդյունքի տոկոսներով), 2) ՀՆԱ ջերմոցային էֆեկտը (CO₂-ի արտանետումների ցուցանիշը ներքին համախառն արդյունքի յուրաքանչյուր մեկ դոլարի դիմաց, որն արտադրում է երկրի տնտեսությունը), 3) պետական պարտքի չափը (ՀՆԱ տոկոսով), 4) ժողովրդագրական ծանրաբեռնվածությունը (0-15 և 64-ից բարձր տարիքի խնամառու քաղաքացիների հարաբերակցությունը աշխատունակ բնակչության ընդհանուր թվաքանակի հետ): Բոլոր 12 ցուցանիշներից սկզբում կազմվում են ինդեքսների 3 խումբ և հետո արդեն դրանց գումարումից ստացվում է ամփոփ ցուցանիշը՝ որպես միջին թվաքանակական:

Պատահական չէ, որ կատարեցի այս էքսկուրսը, քանի որ 2018թ. ապրիլի 4-ին ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի հրավիրած խորհրդակցությունում, «Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն 2030» նախագծի (այսուհետ՝ Ռազմավարություն) քննարկման ժամանակ, Նախագահն ասաց. «Մասնավորապես, ցանկանում եմ ընդգծել կայուն և բարձր ներառական տնտեսական աճի ապահովումը, որը զգալի պետք է լինի Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու համար»: Այնուհետև նշվում էր, որ այս փաստաթղթի իրագործումն անհրաժեշտ պայմաններ կապահովի հարյուր հազարավոր նոր աշխատատեղերի ստեղծման համար, որոնք կլինեն բարձր վարձատրվող և զգալիորեն կկրճատեն գործազրկության մակարդակը, հատկապես երիտասարդության շրջանում: Ռազմավարությունում նախատեսվում է զգալի միջոցներ ներդնել մարդկային կապիտալի, այսինքն՝ կրթության և առողջապահության զարգացման գործում: Վերջնապատակը անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումն է, որպեսզի մինչև 2040 թվականը մենք ունենանք չորս միլիոն բնակչությամբ Հայաստան՝ մեկ շնչին բաժին ընկնող մոտ 20 հազար ԱՄՆ դոլար ՀՆԱ-ով: Ուշադրություն դարձնենք այն հանգամանքին, որ համազգային նպատակների իրագործումն ուղղակիորեն շաղկապվում էր «կայուն և բարձր ներառական տնտեսական աճի հետ»:

Մանրակրկիտ վերլուծելով Հայաստանի տնտեսական դրությունը՝ կրկին համոզվում ենք, որ առաջադրված համազգային նպատակներին հասնելը բարդ, բայց իրականանալի խնդիր է, որը, ըստ իս, ենթադրում է Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման մակարդակի քննադատական իմաստավորում IDI բնութագրիչների տեսանկյունից: Ընդ որում, կարևոր է հանգամանալիորեն վերլուծել, թե որոնք են ներառական տնտեսական աճի առկա հնարավորությունները մեր տնտեսության համար: Այս բոլոր հարցերի ամբողջությունը մեկ հողվածում պարզաբանելը հնարավոր չի թվում, իսկ ընկալման առումով, ըստ իս, աննպատակահարմար է:

Դիտարկենք լոկ առանձին խնդիրներ, որոնց լուծումը կնպաստի Հայաստանի տնտեսության էական աճին: Այս նպատակով ներկայացնենք

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

որոշ ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման դինամիկան 2007–2017թթ. (տե՛ս աղյուսակ 1): Նշենք, որ աղյուսակ 1-ում և ստորև ներկայացվող մյուս աղյուսակներում ներկայացված բոլոր ցուցանիշները վերցվել են ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի համապատասխան տարիների հունվար-դեկտեմբեր, հունվար և հունվար-փետրվար ամիսների տեղեկագրերից, ԱՊՀ միջպետական վիճակագրական կոմիտեի, ինչպես նաև ՀՀ Կենտրոնական բանկի՝ համապատասխան ժամանակաշրջանի տեղեկագրերից:

Աղյուսակ 1

Քվական	ՀՆԱ մլրդ դրամ	ՀՆԱ մլրդ դոլար	Փոխանցումներ ֆիզիկական անձանց բանկային համակարգի միջոցով (զուտ ներհոսքեր) մլն դոլար	ՀՆԱ բնակչության մեկ շնչի հաշվարկով, դոլարով	Ներդրումներ հիմնական կապիտալում մլրդ դրամ	Ուղղակի օտարերկրյա ներդրումներ մլն դոլար	Ուղղակի ներդրումներ (վճարային հաշվեկշռի տվյալներ) մլն դոլար
2007	3149,3	9,2	1058,310	3076	671,0	669,8	664,07
2008	3568,2	11,7	1393,067	3913	858,7	1132,4	925,29
2009	3141,7	8,6	929,235	2912	579,7	840,7	699,61
2010	3460,2	9,3	1071,973	3122	588,8	693,4	569,03
2011	3777,9	10,1	1282,357	3417	504,8	813,3	446,63
2012	4266,5	10,6	1395,014	3576	479,4	656,7	473,27
2013	4555,6	11,1	1545,576	3372	453,4	469,2	-353,52
2014	4828,6	11,6	1388,990	3889	463,9	382,8	-365,00
2015	5043,6	10,5	891,390	3529	481,5	180,5	-169,79
2016	5079,9	10,6	715,901	3533	410,6	338,0	-281,28
2017	5580,1	11,6	731,492	3690	415,9	245,7	-223,46
Ընդամենը	-	-	12403,305	-	5907,7	6422,5	3777,90/ -1393,05

Այսպես, ըստ աղյուսակ 1-ի 11 տարիների ընթացքում ներդրումները ՀՀ հիմնական կապիտալում կազմել են 5 տրլն 907 մլրդ 700 մլն դրամ: Այդ նույն ժամանակամիջոցում ՀՆԱ-ն ավելացել է 2 տրլն 430 մլրդ 800 մլն դրամով: Այսպիսով, ՀՆԱ աճի ծավալը պայմանավորված հիմնական կապիտալում ներդրումներով 2,5 անգամ փոքր է եղել հիմնական կապիտալում ներդրված միջոցների զումարից: Ընդ որում՝ հարկ է նշել, որ 2007–2017թթ. ժամանակաշրջանում ՀՀ պետական պարտքը (ներքին և արտաքին) ավելացել է 5 մլրդ 131 մլն 668 հազ. դոլարով կամ դրամով արտահայտված՝ 2 տրլն 772 մլրդ 429,9 մլն դրամով, կրկնում եմ՝ ՀՆԱ 2 տրլն 430 մլրդ 800 մլն դրամ աճի պարագայում (տե՛ս աղյուսակ 2):

Նման վիճակագրությունը բավական տազնապալի մտորումների տեղիք է տալիս և վկայում է այն մասին, որ այդ տարիների ընթացքում ներդրումները հիմնական կապիտալում և պետական փոխառությունները չափազանց անարդյունավետ են օգտագործվել: Ո՞րն է սրա պատճառը: Հարկ

Աղյուսակ 2

Թվական	ՀՆԱ մլրդ դրամ	ՀՆԱ մլրդ դոլար	ՀՀ պետական պարտքը մլն դոլար	Առևտրային բանկերի չաշխատող ակտիվների տեսակարար կշիռը %	Ներդրումների ծավալն առևտրային բանկերում մլն դրամ	Առևտրային հաշվեկշիռը մլն դոլար	ԱՄՆ 1 դոլարի փոխարժեքը դրամի հանդեպ
2007	3149,3	9,2	1642,936 *	-	364349	-2115,487	342,1
2008	3568,2	11,7	1906,822	-	391374	-3368,968	306,0
2009	3141,7	8,6	3378,595	4,2	539462	-2610,976	363,3
2010	3460,2	9,3	3781,403	2,77	593025	-2707,897	373,7
2011	3777,9	10,1	4148,623	3,25	770226	-2810,993	372,5
2012	4266,5	10,6	4368,886	3,31	959529	-2881,034	401,8
2013	4555,6	11,1	4588,455	4,01	1163840	-2907,117	409,6
2014	4828,6	11,6	4441,524	6,15	1336645	-2877,137	415,9
2015	5043,6	10,5	5071,031	6,98	1520651	-1753,907	477,9
2016	5079,9	10,6	5934,776	5,96	1784154	-1509,5	480,5
2017	5580,1	11,6	6774,604 **	4,99	2130144	-1939,792	482,7
Ընդամենը	-	-	-	-	-	-	-

* 507 մլրդ 156 մլն դրամ: ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացումը 2018թ. հունվարին (էջ 54):

** 3 տրլն 279 մլրդ 585,9 մլն դրամ: ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացումը 2018թ. հունվարին (էջ 72):

եղած պրոֆեսիոնալիզմի բացակայությունը՝ առնվազն, էլ չեն ասում միջոցների ոչ նպատակային օգտագործման մասին և այլն, և այլն: Բայց սա առանձին վերլուծության թեմա է, որը, կարծում եմ, անպայման կարվի: Իսկ այստեղ նշենք, որ առաջացել է հստակ պայմանների մշակման անհրաժեշտություն, որոնք թույլ կտան նվազագույնի հասցնել ինչպես հիմնական կապիտալում ներդրումների, այնպես էլ բյուջետային ծախսերի անարդյունավետ օգտագործումը: Այս նպատակով հրատապ է դառնում SMART (ինտելեկտուալ) տնտեսությանն անցման խնդիրը: Դա թույլ կտա ավելի ռացիոնալ օգտագործել նյութական, աշխատանքային, մտավոր ռեսուրսները համազգային խնդիրների լուծման համար: Հայաստանի տնտեսությունում կիրարկման առումով սա նշանակում է մեր երկրի էկոնոմիկայում արդիական մոտեցմամբ խիստ պահանջված նպատակների առաջադրում, ինչպիսիք են՝ հազարավոր նոր և բարձր վարձատրվող աշխատատեղերի ստեղծումը, տնտեսությունը ներառական տնտեսական աճի բերելու ինստիտուցիոնալ ու տնտեսական պայմանների մշակումը և այլն: SMART-նպատակների առաջադրման համակարգը թույլ կտա, օրինակ, Ռազմավա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րությունը վերամշակել այնպես, որպեսզի նպատակների առաջադրման փուլում առկա ամբողջ ինֆորմացիան ընդհանրացվի տնտեսության ճյուղերի կտրվածքով, սահմանվեն աշխատանքի ընդունելի ժամկետներ առաջադրված նպատակներին հասնելու համար, պարզել ռեսուրսներով ապահովվածության աստիճանը՝ առաջադրված նպատակներին հասնելու համար և, վերջապես, գործընթացի բոլոր մասնակիցներին տալ հստակ, ճշգրիտ, կոնկրետ խնդիրներ: Նշենք, որ SMART-ը հապավում է՝ կազմված Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time bound բառերի սկզբնատառերից: Specific (կոնկրետ) չափանիշը նշանակում է, որ նպատակն առաջադրելու ժամանակ պետք է ճշգրիտ պարզված լինի այն արդյունքը, որին ուզում ենք հասնել: Measurable (չափելի) չափանիշը նշանակում է, որ նպատակը պետք է չափելի լինի, այսինքն՝ պետք է սահմանված լինեն կոնկրետ չափանիշներ նպատակի կատարման գործընթացը չափելու համար: Achievable չափանիշը ենթադրում է, որ SMART-ով առաջադրված նպատակը պետք է հասանելի լինի, քանի որ խնդրի կատարման իրատեսականությունն ազդում է կատարողի մոտիվացիայի վրա: Ընդ որում, նպատակի հասանելիությունը որոշվում է սեփական փորձի հիման վրա՝ հաշվի առնելով առկա բոլոր ռեսուրսներն ու սահմանափակումները, այն է՝ ժամանակային ռեսուրսները, ներդրումները, աշխատանքային ռեսուրսները, կատարողի գիտելիքները և փորձը, նրա համար տեղեկատվության ու ռեսուրսների մատչելիությունը, որոշումներ ընդունելու հնարավորությունը և վարչական լծակների առկայությունը: Relevant (նշանակալի) չափանիշը նշանակում է կարևորել այն ընկալումը, թե տնտեսության ճյուղերի, կոնկրետ կորպորացիաների կամ ձեռնարկությունների առջև կանգնած կոնկրետ խնդրի լուծումն ինչ ներդրում կունենա համազգային նպատակին հասնելու գործում: Եվ վերջապես, Time bound (ժամանակով սահմանափակված) չափանիշով նախատեսվում է սահմանել վերջնաժամկետը, որի գերազանցումը խոսում է առաջադրված նպատակը չկատարելու մասին:

Կարծում են, որ SMART-տեխնոլոգիաների լայն ներդրումը զգալի չափով կնվազեցնի նաև կորուպցիոն ռիսկերը, ուստի կասկած չի հարուցում, որ այս գործոնն անպայման պետք է դրվի Հայաստանի Հանրապետության կառավարության Ծրագրի, նրա աշխատանքի արդյունավետության չափանիշների մշակման հիմքում:

Այս առնչությամբ կուզենայի ուշադրություն հրավիրել նաև այն հանգամանքին, որ առաջացել է հիմնական կապիտալում ներդրումների և ներդրումների արդյունավետության բարձրացման հստակ չափանիշների մշակման անհրաժեշտություն, չափանիշներ, որոնք կենթադրեն առավելագույն մուլտիպլիկատիվ էֆեկտի ստացում: Միևնույն ժամանակ, խոսքը միայն էական մուլտիպլիկատիվ էֆեկտի հասնելու մասին չէ, երբ մեկ միավոր ներդրման դիմաց ստանում ենք աճ ՀՆԱ-ի հանդեպ, օրինակ՝ երկու և ավելի միավորի չափով: Պակաս կարևոր չէ պետական ծախսերի բարձր մուլտիպլիկատիվ էֆեկտի ապահովումը, երբ պետական ծախսերի ավե-

լացման պայմաններում արձանագրվում է միագումար եկամտի աճի առաջանցիկ տեմպ: Ցավոք, վերջին 11 տարիներին այս բոլոր հարցերը դուրս են մնացել գործադիր իշխանության՝ ՀՀ իրարահաջորդ կառավարությունների տեսադաշտից: Առաջինը, ինչն անհրաժեշտ է անել՝ հասցեատերերի հստակեցումն է, որոնց պետք է գերակա կարգով ուղղվեն ներքին ներդրումները, արտաքին փոխառությունները, պետական ծախսերի իրականացումը: Բնական է, որ սա ենթադրում է ներդրումային նախագծերի արդյունավետության և հասցեատերերի (որոնց կուղղվեն ներդրումները և կիրականացվեն պետական ծախսերը) հստակեցման կանխատեսման համակարգի մշակում, ինչը վերջնարդյունքում թույլ կտա ապագայում ՀՆԱ էական աճի հույս ունենալ:

Այնուհետև, կուզենայի ուշադրություն հրավիրել նաև հետևյալի վրա: Աղյուսակ 1-ի համաձայն՝ վերջին տարիներին նկատվում է ուղղակի օտարերկրյա ներդրումների ծավալի զգալի կրճատում: Ավելին, ՀՀ Վճարային հաշվեկշռի ցուցանիշների համաձայն՝ 2013 – 2017թթ. ՀՀ տնտեսությունում կատարվել են բացասական ներդրումներ, այսինքն՝ հանվել է կապիտալ՝ 1 մլրդ 393,305 մլն դոլար ընդհանուր գումարի չափով: Սա վկայում է այն մասին, որ Հայաստանի տնտեսությունը կորցրել է իր ներդրումային գրավչությունը, ինչն իր հաստատումն է գտնում նաև երկրի միջազգային ներդրումային դիրքը բնութագրող վատթարացող ցուցանիշներում: Այսպես, վատթարանում է արտաքին ֆինանսական ակտիվների և պարտավորությունների պաշարի հավասարակշռությունը, այսինքն՝ տեղի է ունենում պարտավորությունների առաջանցիկ, ընդ որում՝ էական աճ ֆինանսական ակտիվների աճի համեմատ: Որպեսզի ասվածը մերկապարանոց չինչի, ներկայացնենք վիճակագրությունը: Այսպես, եթե 2012թ. դեկտեմբերի վերջի դրությամբ զուտ միջազգային ներդրումային դիրքը եղել է (միևնույն) – 6 մլրդ 835,43 մլն դոլար (ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2013թ. հունվար-փետրվարին, էջ 114), ապա արդեն 2017թ. դեկտեմբերի վերջի դրությամբ այդ ցուցանիշը կազմել է (միևնույն) – 8 մլրդ 802,14 մլն դոլար (ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-փետրվարին, էջ 113): ՀՀ միջազգային ներդրումային դիրքի այսօրինակ փոփոխությունները, երբ տեղի է ունենում պարտավորությունների ծավալի էական ավելացում արտաքին ֆինանսական ակտիվների համեմատ, լուրջ ներդրողներն ասոցիացնում են ՀՀ-ում ներդրումային ծրագրերի իրականացման ռիսկերի բարձրացման հետ: Ցավոք, նման անխուսափելի երկյուղները ամրանում են այլ հանգամանքով ևս: Այսպես, եթե 2012թ. (տե՛ս աղյուսակ 2) ՀՀ առևտրային բանկերի չաշխատող ակտիվների տեսակարար կշիռը կազմում էր 3,31% (ՀՀ Կենտրոնական բանկի Տեղեկագիր, 2013թ. հունվար, էջ 56), ապա 2017թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ այդ ցուցանիշը կազմել է 4,99% (ՀՀ Կենտրոնական բանկի տեղեկագիր, 2018թ. հունվար, էջ 122): Ընդ որում, եթե հաշվի առնենք, որ այդ ժամանակամիջոցում բնակչության ավանդները 959 մլրդ 529 մլն դրամից (ՀՀ Կենտրոնական բանկի Տեղեկագիր, 2013թ.

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հունվար, էջ 30) աճել են մինչև 2 տրլն 130 մլրդ 144 մլն դրամ (ՀՀ Կենտրոնական բանկի Տեղեկագիր, 2018թ. հունվար, էջ 97) կամ 2,22 անգամ (ինչը մեզ չի կարող չուրախացնել), ապա մենք իրավունք ունենք պնդելու, որ, թեև 2017 թվականին, օրինակ՝ 2015, 2016 թվականների համեմատ, չաշխատող ակտիվների տեսակարար կշիռը 6,98%-ից իջել է 4,99%-ի, սակայն, ընդհանուր առմամբ, նշված ժամանակաշրջանում բացարձակ արտահայտությամբ տեղի է ունեցել առևտրային բանկերի չաշխատող ակտիվների ծավալի զգալի աճ: Բնական է, որ այս հանգամանքը նույնպես չի ոգևորի արտաքին ներդրողներին Հայաստանի տնտեսությունում զգալի ներդրումներ կատարելու համար: Զէ՞ որ, ըստ էության, այս վիճակագրությունը վկայում է, որ եթե երկրի ներսում պոտենցիալ ներդրողներն իրենք են ձեռնպահ մնում ներդրումային նախագծեր իրականացնելուց, ապա այս պարագայում միանգամայն սպասելի է, որ օտարերկրյա ներդրողներն առավել ևս չեն շտապի անել դա: Կարծում եմ, որ այս հարցերի համալիրը պետք է դառնա հանգամանալի վերլուծության և գործունե միջոցների մշակման առարկա ՀՀ կառավարության և Կենտրոնական բանկի կողմից և դրվի ՀՀ նոր կառավարության Ծրագրի ու համապատասխան լրացումներով՝ ՀՀ ԿԲ դրամավարկային քաղաքականության հիմքում: Նման մոտեցումը թույլ կտա էապես բարձրացնել Հայաստանի ներդրումային գրավչությունը, բարենպաստ պայմաններ կատեղծի ինչպես ուղղակի օտարերկրյա, այնպես էլ ներքին ներդրումների զգալի աճի ապահովման համար:

Աղյուսակ 3

Թվական	ՀՆԱ վրդ դրամ	Փողի գանգված մլն դրամ	Դրամային անկարող փողի գանգվածի (M2) հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ին %	Փողի բազա մլն դրամ	Այդ թվում			M2 փողի գանգվածի հարաբերակցությունը փողի բազային (վարկային մուլտիպլիկատոր)	Միագումար թղթակցային հաշիվներ դրամով և արտարժույթով մլն դրամ	Փողի գանգված՝ միագումար թղթակցային հաշիվները (մլն դրամ)
					Կանխիկ դրամ ԿԲ-ից դուրս մլն դրամ	Թղթակցային հաշիվներ (մլն դրամ)	Թղթակցային հաշիվներ արտարժույթով (մլն դոլար)			
2007	3149,3	691343	21,95	427118	350274	37445*	38421**	1,62	75886	615457
2008	3568,2	707788	19,84	449731	344503	38519*	65914**	1,57	104433	603355
2009	3141,7	814990	25,94	511678	320670	40450*	148673**	1,59	189123	625867
2010	3460,2	911386	26,34	507552	348165	57516*	88237**	1,79	145753	765633
2011	3777,9	1126978	29,8	671271	398777	163177*	102513**	1,68	265690	861288
2012	4266,5	1346364	31,56	683846	440117	154525	86033	1,97	240558	1105806
2013	4555,6	1545372	33,92	888057	446833	199002	238814	1,74	437816	1107556
2014	4828,6	1689783	35,0	886765	412345	334554	135944	1,9	470498	1219285
2015	5043,6	1855676	36,8	921325	413614	322668	182845	2,01	505513	1350163
2016	5079,9	2180098	42,9	1042299	455402	315219	256027	2,09	571246	1608852
2017	5580,1	2566502	46,0	1032005	516094	311698	177023	2,49	488721	2077781

* Պարտադիր պահուստներ (դրամով):

** Պարտադիր պահուստներ (արտարժույթով):

Կցանկանայի ուշադրություն հրավիրել նաև հետևյալ հանգամանքի վրա (տե՛ս աղյուսակ 3):

Աղյուսակից երևում է, որ փողի զանգվածի (M2) ծավալը վերջին տասնամյակում աճի միտում ունի, և սա վկայում է ՀՀ ԿԲ քաղաքականության ճիշտ ուղղության մասին: Ընդ որում, բարձրանում է նաև տնտեսության դրամայնացման մակարդակը (2007թ. 21,95%-ից մինչև 46,0% 2017-ին): Միևնույն ժամանակ, նշենք, որ զարգացած տնտեսությամբ երկրների փորձը ցույց է տալիս, որ հավասարակշռված տնտեսության համար դրամայնացման բնականոն մակարդակ է համարվում փողի զանգվածի (M2) այն ծավալը, որը կազմում է երկրի ՀՆԱ-ի մոտ 90 – 110%-ը: Եթե դրամայնացման ցուցանիշն ավելի բարձր է նշված մակարդակի վերին՝ 110% սահմանից, ապա սա վկայում է այն մասին, որ տնտեսության ֆինանսական հատվածի դերը չարդարացված ձևով մեծ է և, միևնույն ժամանակ, որքան բարձր է դրամայնացման մակարդակը, այնքան ավելի մեծ է տնտեսությունում ֆինանսական «պղպջակների» առաջացման հավանականությունը: Համեմատության համար նշենք, որ ներկայում Ճապոնիայի տնտեսությունում դրամայնացման ցուցանիշը կազմում է ՀՆԱ-ի ծավալի 170%-ը, ԱՄՆ-ում՝ ՀՆԱ-ի 150%-ը: Շատ երկրների տնտեսության աճի դինամիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս. եթե դրամայնացման ցուցանիշը փոքր է վերը նշված ստորին սահմանից՝ 90%, ապա դա նշանակում է, որ փողը դեֆիցիտ ապրանք է, և արդյունքում՝ դրա արժեքն աճում է (նկատի ունենք վարկավորման տոկոսադրույքի աճը) և, որպես հետևանք, տնտեսությունում չեն ներդրումավորվում ամենաքիչ եկամտաբեր ճյուղերն ու ձեռնարկությունները (այդ թվում՝ ենթակառուցվածքային): Եթե այդ ենթակառուցվածքը կրիտիկականորեն կարևոր է տնտեսության բնականոն գործունեության համար, այդ դեպքում ներդրումները պետք է իրականացվեն բյուջեի ծախսերի միջոցով, այլապես տվյալ ենթակառուցվածքը պարզապես կանհետանա և, որպես հետևանք, առհասարակ կնվազեն հոսքերը բյուջե, կկրճատվեն սոցիալական ծախսերը, կընկնի բնակչության կենսամակարդակը: Ընդ որում, ռեալ գնաճը կավելանա, քանի որ փողի դեֆիցիտի պայմաններում տոկոսադրույքները կբարձրանան, կաճեն դրամական շրջանառության տրանզակցիոն ծախսերը («ծախսերի ինֆլյացիա»): Կարծում են, որ այս հարցերը նույնպես պետք է ներառվեն ՀՀ կառավարության առաջարկվող Ծրագրի վերջնական խմբագրման մեջ, ինչպես նաև հաշվի առնվեն ՀՀ Կենտրոնական բանկի նոր՝ լրացումներ պահանջող դրամավարկային քաղաքականությունում: Նշենք, որ պետք է ուշադրության առնվեն նաև ստորև ներկայացվող եզրահանգումները և առաջարկությունները՝ Հայաստանի տնտեսության ֆինանսական ոլորտի վիճակի վերաբերյալ:

Ուշագրավ են նաև ՀՀ փողի զանգվածի կառուցվածքի փոփոխությունները, որի հիմքում փողի բազան է, այսինքն՝ դրամական էմիսիայի գործընթացում ՀՀ Կենտրոնական բանկի ստեղծած կանխիկ փողը (տե՛ս աղյուսակ 3): 2007 – 2017թթ. դրամական զանգվածի ծավալն ավելացել է 3,7 անգամ, իսկ թղթակցային հաշիվները հանած՝ 3,38 անգամ (2007թ. 615

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մլն 457 հազ. դրամից մինչև 2077 մլն 781 հազ. դրամ 2017-ին)՝ ՀՆԱ-ի 1,78 անգամ աճի պայմաններում: Այդ նույն ժամանակաշրջանում փողի բազայի ծավալն ավելացել է 2,4 անգամ՝ կանխիկ դրամի 1,47 անգամ աճի պայմաններում: Ընդ որում, առևտրային բանկերի պարտադիր պահուստները (դրամով) ավելացել են՝ 37 մլրդ 445 մլն դրամից հասնելով 311 մլրդ 698 մլն դրամի, այսինքն՝ 8,3 անգամ, իսկ արտարժույթով պարտադիր պահուստները (թղթակցային հաշիվներ) ավելացել են՝ 38 մլրդ 421 մլն դրամից (կամ 112 մլն 309 հազ. դոլարից) հասնելով 177 մլրդ 23 մլն դրամի (կամ 366 մլն 735 հազ. դոլարի) կամ 3,3 անգամ: Այսինքն՝ տեղի է ունեցել պարտադիր պահուստների ծավալի առաջանցիկ աճի զգալի տեմպ՝ ինչպես փողի զանգվածի, այնպես էլ փողի բազայի աճի տեմպի համեմատ:

Հարկ է առանձնահատուկ ընդգծել, որ առևտրային բանկերի պարտադիր պահուստների էական աճը, անշուշտ, բարձրացնում է դրանց նկատմամբ ավանդատուների վստահությունը: Եվ սա, կարծում եմ, այս փուլում արդարացված քաղաքականություն է: Հարցը փողի զանգվածի, փողի բազայի և պարտադիր պահուստների օպտիմալ հարաբերակցության ընտրության անհրաժեշտությունն է: Ի՞նչ նկատի ունենք սա ասելով: Նախ՝ այդ ցուցանիշները բնավ պատահական չէ, որ հիշատակված են: Այսպես, փողի զանգվածի (M2 դրամական ագրեգատի) և փողի բազայի հարաբերությունը կոչվում է վարկային մուլտիպլիկատոր, որի մեծությունը բնութագրում է տնտեսության վարկավորման հնարավորությունները: Երկրորդ՝ հաջող զարգացող մի շարք երկրների տնտեսությունների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ այդ երկրների տնտեսություններում, որպես կանոն, վարկային մուլտիպլիկատորի օպտիմալ մեծությունը գտնվում է 4 – 6 միջակայքում: Ընդ որում, վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ վարկային մուլտիպլիկատորի վերին սահմանի (6) գերազանցումը հանգեցնում է տնտեսությունում ֆինանսական «պղպջակների» առաջացման, իսկ վարկային մուլտիպլիկատորի իջեցումը միջակայքի նշված ստորին սահմանից (4) ցածր նվազեցնում է տնտեսության իրական սեկտորի վարկավորման հնարավորությունները, իսկ դա, իր հերթին, նշանակում է, որ շատ ձեռնարկություններ, որոնք կարող էին իսկապես աշխատել տնտեսությունում, աշխատատեղեր ապահովել և հարկեր վճարել, իրականում վարկային միջոցների բացակայության պատճառով չեն աշխատում, իսկ դրանց տեղը հիմնականում զբաղեցնում են ժողսպառման և միջանկյալ ներդրումային ապրանքների խոշոր ներմուծողները: Մինևույն ժամանակ, հարկ է նշել, որ խոշոր ներմուծողների գերակշռությունը տեղի է ունենում նաև արտասահմանից Հայաստան ապրանքներ հասցնելու, այսինքն՝ ներմուծման լոգիստիկայի բարդության, ինչպես նաև Հայաստանի ներքին շուկայի փոքր ծավալների հետևանքով, ինչը պարարտ հող է ստեղծում ներմուծողների շրջանում մոնոպոլիաների ձևավորման համար:

Ընդհանրացնելով վերն ասվածը՝ իրավամբ կարող ենք պնդել, որ ՀՀ ԿԲ-ն և առևտրային բանկերը բավարար չափով արդյունավետ չեն իրականացնում իրենց իսկ զլխավոր գործառնություններից մեկը՝ խնայողություններ

որ ներդրումների վերածելը, այսինքն՝ դրանցում բավարար չափով չի գործադրված տրանսմիսիոն մեխանիզմը: Մենք նաև իրավունք ունենք պնդելու, որ ՀՀ տնտեսության աճի տեմպը, թեև առաջին հայացքից բարձր է թվում, բայց զգալիորեն ցածր է իր պոտենցիալ հնարավորությունից նաև այն պատճառով, որ Կենտրոնական բանկը տնտեսությունից փող է հանում (ինչի մասին են վկայում դրամայնացման մակարդակի և վարկային մուլտիպլիկատորի ցուցանիշները): Ընդ որում, խոսքը էմիսիայի ճանապարհով փողի զանգվածի ծավալի մեխանիկական մեծացման մասին չէ: ՀՀ Կենտրոնական բանկը պետք է առևտրային բանկերի նպատակային վարկավորում իրականացնի հետագա իրական ներդրումային նախագծերի իրագործման համար: Ընդ որում, հնարավոր առարկությունները, թե չի կարելի փող տպել ներդրումների համար, որովհետև, իբր, դա ազգային արժույթի արժեզրկում և ինֆլյացիա է առաջացնում, պարզ խորամանկություն են: Չէ՞ որ 11 տարիների ընթացքում (տե՛ս աղյուսակ 3) փողի զանգվածն ավելացել է 3,7 անգամ՝ ՀՆԱ 1,78-ակի աճի պարագայում, սակայն ինֆլյացիայի ոչ մի վտանգավոր և չվերահսկվող աճ այդ շրջանում չի նկատվել: Նման մոտեցումը նոր չէ: Հիշենք, որ Ճապոնիայի տնտեսական իրաչքի հիմքում ընկած են եղել բնակչության խնայողությունները: Ֆինանսների նախարարությունը խնայողամարկղերի միջոցով փող էր հավաքում բնակչությունից: Եվ այդ փողը փոխանցվում էր Ճապոնիայի Ջարգացման բանկ, մասնագիտացված այլ առևտրային բանկեր և հետագայում վերաբաշխվում էր զարգացման ինստիտուտներին՝ որպես վարկային ռեսուրսներ: Ջարգացման ինստիտուտներն արդեն այդ փողը ներդնում էին տնտեսության մեջ:

Որպես թեմայի ամփոփում մեջբերենք Ռուսաստանի նախագահ Վ. Վ. Պուտինի խորհրդական, ՌԳԱ ակադեմիկոս Սերգեյ Գլազևի խոսքերը. «Առանց ներդրումների վարկավորման ձկուն դրամական քաղաքականության (որը պետք է իրականացվի պետական հատուկ ներդրումային նախագծերի, մասնավոր-պետական գործընկերության միջոցով, որտեղ բիզնեսը ստանձնում է արտադրությունը խթանելու, նոր տեխնիկա ներդնելու, աշխատատեղեր ստեղծելու պարտավորություններ, իսկ պետությունը երաշխավորում է նպաստավոր հարկման կայուն պայմաններ, էժան վարկ) և ռազմավարական պլանավորման համադրման մենք չենք կարող հաջողել»: Այս խոսքերը նույնությամբ կարելի է վերագրել նաև Հայաստանին:

Ֆինանսական ոլորտում ստեղծված իրավիճակն ավելի ամբողջական պատկերացնելու համար, կարծում եմ, հարկ է ուշադրություն դարձնել նաև Հայաստան կատարված դրամական ներհոսքի դինամիկային: Ինչպես երևում է աղյուսակ 1-ից, վերջին տարիներին նկատվում է ֆիզիկական անձանց ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով փոխանցվող դրամական միջոցների նկատելի նվազման միտում: Այսպես, ամենամյա զուտ դրամական ներհոսքը ֆիզիկական անձանց 2016 – 2017թթ. երկու և ավելի անգամ ցածր է եղել, քան 2012 – 2014թթ.: Ընդ որում, կարևոր է նշել նաև, որ արտաքին առևտրաշրջանառության՝ 2012 – 2017թթ. 5 մլրդ 470 մլն 670,8 հազ. դոլարից մինչև 2015 – 2017թթ. 6 մլրդ 425 մլն 529,7 հազ. դոլար աճի պայ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մաններում ընդհանուր առմամբ էապես կրճատվել է ՀՀ առևտրային հաշվեկշիռի դեֆիցիտը (չնայած 2017թ. որոշակի աճին՝ 2016թ. համեմատ): Ընդգծենք, որ շատ կարևոր է այս միտումը պահպանել, իսկ առաջիկա տարիներին և հետագայում իրականացնել ներմուծումը փոխարինելուն ուղղված քաղաքականություն: Այս հարցն առանձնակի հրատապություն է ստանում լարված միջազգային իրադրության, Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի Դաշնության դեմ կիրառվող պատժամիջոցների քաղաքականության պայմաններում, ինչը, մեր երկրների համար անցանկալի այլ հետևանքներից զատ, անպայման կանդրադառնա նաև Ռուսաստանից ՀՀ կատարվող դրամական փոխանցումների ծավալի վրա: Չէ՞ որ գաղտնիք է, որ ամենամեծ զուտ դրամական ներհոսքը Հայաստան կատարվում է հենց Ռուսաստանից: Օրինակ, 2017թ. ՀՀ ֆիզիկական անձանց ուղարկված 731 մլն 492 հազ. դոլար դրամական զուտ ներհոսքից Ռուսաստանի բաժինը կազմել է 688 մլն 853 հազ. դոլար կամ 94,17%: Նման իրավիճակը բերում է այն եզրահանգման, որ ներմուծման կրճատմանն ուղղված գործուն միջոցների չընդունումը, Հայաստան կատարվող դրամական փոխանցումների նվազման պարագայում, լի է լուրջ հետևանքներով ՀՀ Վճարային հաշվեկշռում հավասարակշռության ապահովման համար, ուստի ներմուծումը փոխարինելու հարցերը, ըստ իս, պետք է հանգամանալիորեն մշակված լինեն ՀՀ կառավարության Ծրագրում: Հակառակ դեպքում, ի թիվս այլ բացասական հետևանքների, կարող է տեղի ունենալ ազգային արժույթի արժեզրկում, որը, իր հերթին, կհանգեցնի ինֆլյացիայի աճի, բնակչության կենսամակարդակի իջեցման, նոր արտաքին փոխառությունների անհրաժեշտության, իսկ իրադարձությունների զարգացման նման ընթացքը հնարավոր դեֆոլտի վտանգ է պարունակում, և սա չպետք է անտեսել:

Ահա մի քանի հարցեր, որոնց վրա կուզենայի հրավիրել Հայաստանի կառավարության նոր կազմի ուշադրությունը նրա ծրագրի վերջնական խմբագրման գործընթացում: Միևնույն ժամանակ, կարծում եմ, որ հարկ է նորից ու նորից իմաստավորել ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը՝ ներառական զարգացման ինդեքսի ցուցանիշների լույսով: Եվ որ ամենագլխավորն է՝ մշակել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատանքի արդյունավետության հստակ չափորոշիչներ:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 08. 06. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ГАСАНОВ ОБЪЯВИЛ О ВОЙНЕ С КАРАБАХОМ, АЛИЕВ ОБЪЯВИТ О СРОКАХ ЕЁ НАЧАЛА

Министр обороны Азербайджана Закир Гасанов фактически уже объявил о развязывании новой войны с Нагорно-Карабахской Республикой. О конкретном сроке начала войны объявит президент этой страны Ильхам Алиев, судя по всему, после президентских и парламентских выборов в Турции.

Вот уже 22 года армянский народ с народом России 22 июня отмечает памятную дату – День памяти и скорби. Воистину непоколебима связь времен и поколений наших народов, прошедших через горнило самой кровавой из войн в истории человечества – Великой Отечественной войны (далее – ВОВ). Историческую память невозможно подавить в сознании армянского народа. Здесь бессильны даже самые изощренные формы информационной войны, которая вот уже третье десятилетие под самыми благозвучными программами ведется против Республики Армения и щедро финансируется Соросом и разного рода «демократическими институтами». Об их тлетворном влиянии на наше общество, особенно на молодежь, не раз писалось в армянских патриотических изданиях «Айоц ашхар», «Иравунк», «Голос Армении», «Новое время» и др. Однако, с сожалением следует признать, что системного противодействия подрывной работе разного рода грантоедов, увы, в Армении все еще не оказывается.

Это обстоятельство, конечно, вдохновляет последних, более того, поощряется грантодателями и наиболее «демократически продвинутые» грантоеды в качестве политического бонуса получают возможность повысить свою квалификацию подрывников устоев армянской государственности в небезызвестных вузах одного из центров силы мировой политики. Причем вполне конкретных вузов, всесторонне специализирующихся на подготовке профессионалов по уничтожению «условного противника», которым по «случайному» стечению обстоятельств оказывается либо Россия, либо Китай, а чаще обе эти страны вместе, не говоря уже об их региональных союзниках. Поэтому игнорировать исходящую от этих персонажей опасность было бы не совсем оправданно. Да, ВОВ для армян-

А. ГЕГАМЯН

ского народа явилась суровым испытанием в его многовековой, полной героической борьбы истории. Вспомним еще и еще раз о том, что каждый третий житель Советской Армении, то есть более 500 тысяч армян приняли участие в ВОВ, причем каждый второй не вернулся с фронта, более 70 тысяч воинов-армян были награждены боевыми орденами и медалями, 27 рядовых воинов стали полными кавалерами ордена Славы, 104 человека были удостоены звания Героя Советского Союза. Историки Второй мировой войны справедливо отмечали, что потери армян в этой кровавой войне можно сравнить с потерями американской армии, которые составили свыше 300 тысяч человек. Отметим также, что более 30 тысяч армян из Диаспоры сражались в рядах союзников, 20 тысяч из них – в составе американских и канадских войск. Как не вспомнить и то, что в 1943 году в Первопрестольном Эчмиадзине после всеобщего призыва к сбору денег для фронта была укомплектована танковая колонна «Давид Сасунский», созданная в основном на пожертвования армян Диаспоры.

И в наши дни каждый раз, осмысливая уроки ВОВ, с особой ответственностью анализируешь вопросы военной безопасности Республики Армения, состояние военно-политической обстановки в мире и особенно в регионе Южного Кавказа и Большого Ближнего Востока. И чем глубже изучаешь возможные вызовы и угрозы нашей безопасности, тем осмысленнее соглашаешься с мнением и выводами весьма авторитетных аналитиков в области геополитики и международных отношений, которые, увы, единодушны в том, что современная международная обстановка характеризуется ростом нестабильности, а это, в свою очередь, обусловлено становлением новых центров силы мировой политики, имеющих, как правило, разнонаправленные интересы глобального и регионального масштаба.

Далеко за примерами, подтверждающими этот вывод, ходить не надо. Особенно наглядно это проявляется в событиях последних месяцев, которые разворачиваются в регионе Южного Кавказа. Чтобы убедиться в этом, достаточно ознакомиться с воинственными заявлениями президента Азербайджана Ильхама Алиева и министра обороны этой страны Закира Гасанова. Приведем лишь отдельные выдержки из их последних выступлений. Так, 16 мая т. г. на встрече с коллективом Нахиджеванского института учителей и представителями общественности города Ильхам Алиев заявил: «Вы живете и творите здесь лицом к лицу с врагом... Размещенное в Нахчыване современное вооружение, в том числе ракеты дальнего действия, могут уничтожить любую военную цель врага. То есть полностью обеспечены вопросы безопасности. Этот вопрос всегда в центре внимания» (<https://news.day.az/politics/1005614.html>). Спустя некоторое время воинственную риторику своего босса развил министр оборо-

ны Азербайджана Закир Гасанов. Так, 20 июня т. г. на брифинге, посвященном 100-летию образования азербайджанской армии, он обозначил главную задачу армии – освобождение «оккупированных территорий и восстановление территориальной целостности страны». При этом министр грозно заявил: «Азербайджанская армия готова в любой момент выполнить эту задачу. Приказ на выполнение этой задачи является политическим вопросом, и такой приказ поступит в самый подходящий момент с учетом международной политической обстановки». Заметим, что на этом брифинге З. Гасанов осудил местных критиков азербайджанской армии, заявляющих об отсутствии среди личного состава представителей зажиточного класса, при этом голословно утверждая: «В армии служат не одни только дети бедняков» (<https://haqqin.az/oldage/130966>). Здесь хотелось бы возразить З. Гасанову, что похороны воинов азербайджанской армии, погибших во время развязанной Азербайджаном в апреле 2016 г. четырехдневной войны, почему-то в большинстве своем проходили в сельских местностях с преобладающим лезгинским, талышским и татским населением.

Вышеприведенные воинственные заявления апшеронских ястребов, периодически повторяемые в самых разных СМИ с упорством, достойным лучшего применения, заранее предварялись озвучиванием и распространением дезинформации о нагорно-карабахском конфликте. Причем дезинформация о Нагорном Карабахе тиражировалась вполне координированно – как руководством, так и проправительственными азербайджанскими СМИ. Чтобы не быть голословным, приведу выдержку из выступления И. Алиева перед выпускниками дипломатической академии Азербайджана. «Международное сообщество признает Нагорный Карабах неотъемлемой частью Азербайджана и есть четыре резолюции Совбеза ООН по этому поводу, что создает юридическую основу для урегулирования конфликта», – приводит слова Алиева его пресс-служба. Видимо, президент Азербайджана прекрасно понимает, что его блеф относительно сути четырех резолюций Совбеза ООН не возымеет ожидаемого эффекта на мало-мальски осведомленных политических деятелей, и поэтому он далее продолжает: «Но мы прекрасно знаем, что международное право в сегодняшнем мире не работает. В последнее время вообще не работает. Это реальность. Мы живем в реальном мире и, естественно, должны строить свою политику исходя из сложившихся реалий» (<https://ria.ru/world/20180526/1521463779.html>).

Примечательно, что 21 июня т. г. по итогам переговоров министра иностранных дел России Сергея Лаврова с генсеком ООН Антониу Гутеррешем на вопрос азербайджанского журналиста о все тех же четырех резолюциях Совбеза ООН по Нагорному Карабаху С. Лавров обратил

внимание на то обстоятельство, что они были приняты в период боевых действий. «Они позволили во многом, наряду с теми шагами, которые предпринимались, в том числе нашей страной, остановить эту кровопролитную ситуацию. Перевести ее в русло политического диалога... И с согласия всех сторон без исключения была создана Минская группа ОБСЕ, в рамках которой было принято решать все оставшиеся вопросы, включая вопрос об освобождении территорий и политического урегулирования через определение окончательного статуса Нагорного Карабаха... Для того чтобы это произошло, необходим консенсус между сторонами конфликта. Как только мы будем двигаться в этом направлении, я уверен, что урегулирование будет не за горами», – сказал Сергей Викторович Лавров. В свете этих высказываний министра иностранных дел России вдумаясь, что означает утверждение Алиева «о неработающем международном праве». Что же этим хочет сказать новоявленный апшеронский султан? Неужто ему наплевать на пять заявлений президентов стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ по нагорно-карабахскому конфликту? Неужели азербайджанское руководство и в грош не ставит итоги встречи президентов Армении и Азербайджана Сержа Саргсяна и Ильхама Алиева, состоявшейся при посредничестве президента РФ Владимира Путина 20 июня 2016 года в Санкт-Петербурге?

Напомним читателям о сообщении на сайте Кремля, в котором отмечалось, что по итогам встречи в Санкт-Петербурге 20 июня 2016 г. президент Армении Серж Саргсян и президент Азербайджана Ильхам Алиев в совместном заявлении подтвердили достигнутые на последнем армяно-азербайджанском саммите в Вене 16 мая 2016 г. договоренности, направленные на стабилизацию ситуации в зоне нагорно-карабахского конфликта и создание атмосферы, способствующей продвижению мирного процесса. С этой целью они условились, в частности, увеличить число международных наблюдателей в зоне конфликта. На этом фоне у читателя, естественно, возникает вопрос: кто же из мировых лидеров после совместно принятых договоренностей дал Алиеву карт-бланш на их торпедирование, более того, на информационную подготовку для развязывания новой войны с Нагорно-Карабахской Республикой и Республикой Армения? Ответ однозначен – никто! А может, апшеронский султан дожидается итогов президентских и парламентских выборов в Турции, которые состоятся сегодня, 24 июня т. г. Ведь не секрет, что развязывание новой азербайджано-карабахской войны весьма желанно со стороны турецкого лидера Эрдогана.

Вспомним, какова была международная реакция в дни четырехдневной апрельской (2016 г.) войны. Президент России Владимир Путин призвал обе стороны немедленно прекратить военные действия и вер-

нуться к соглашению о прекращении огня. Сопредседатели Минской группы ОБСЕ 2 апреля 2016 г. выступили с заявлением, в котором осудили применение силы в зоне конфликта и призвали стороны прекратить стрельбу, а также принять все необходимые меры для стабилизации ситуации на местах. Официальный представитель Госдепартамента США Марк Тонер заявил, что при урегулировании конфликта необходимо учитывать соблюдение принципов неприменения силы, территориальной целостности и права народов на самоопределение. В это же самое время премьер-министр Турции, главный идеолог современного неосманизма Ахмет Давутоглу в телефонном разговоре высказал поддержку руководству Азербайджана, МИД Турции осудил Армению (?!), а министр обороны Турции Исмет Йылмаз заявил, что Анкара в конфликте между Азербайджаном и Арменией поддерживает Баку. Не говоря уже о том, что как в ходе войны, так и после заключения перемирия Эрдоган выступил с целой серией заявлений и комментариев по ситуации в Нагорном Карабахе, каждый раз подчеркивая, что Анкара будет поддерживать Баку в карабахском конфликте. При этом он договорился до того, что заявил: «Однажды Нагорный Карабах обязательно будет азербайджанским», более того, назвал условия прекращения огня в зоне конфликта – только если «армяне сделают это первыми».

Здесь хотелось бы обратить внимание, на мой взгляд, на одно очень существенное обстоятельство – на равнодушное, безучастное отношение международного и экспертного сообщества на реальную угрозу развязывания Азербайджаном войны против Нагорно-Карабахской Республики и Республики Армения. Достаточно прочесть всего лишь заголовки статей в самых разных электронных порталах: «Война в Карабахе неизбежна» (news24today.info, 18 июня 2018 г.), «Война за Карабах может начаться в любую минуту?» (www.rosbalt.ru/world, 1 марта 2018 г.), «В случае войны азербайджанская армия в Нахчыване способна самостоятельно взять «Мегринский коридор» (eurussian-defence.ru), «Российский эксперт: «Азербайджан готовится к войне за Карабах» (<http://azru.org>, 14 июня 2018 г.). К сожалению, список публикаций с подобным акцентом на возможное развитие событий можно продолжить. Тревожит то, что многие из авторов свои выводы основывают на заявлениях официального Баку, которые остаются без какого-либо реагирования со стороны лидеров стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ, да и других международных организаций, которые бурно и мгновенно реагируют на разного рода нарушения «свободы передвижения граждан в ходе несанкционированных митингов», гневно осуждают случаи «чрезмерного применения силы при разгоне несанкционированных шествий» и разного рода другие якобы правонарушения. А между тем, когда со стороны азербайджанского руководства открыто заявляется об откровенной подготовке к войне,

А. ГЕГАМЯН

радители соблюдения прав человека почему-то дружно отмалчиваются, своим отношением невольно показывая, что право на жизнь для них не так важно, как право проведения митингов и свободного передвижения граждан. Что это? Современная модель умиротворения агрессора, когда разного рода правозащитные организации вкупе с авторитетными международными советами и организациями своим молчанием по сути потакают агрессору, то бишь Азербайджану? Неужели кукловоды, стоящие за Азербайджаном, рассчитывают, что, провоцируя искусственно разжигаемую напряженность между Азербайджаном, с одной стороны, и Арменией и Нагорным Карабахом – с другой, смогут еще более укрепиться в регионе Южного Кавказа с перспективой совершить в дальнейшем бросок в Центральную Азию? А может, они надеются, что своей коварной политикой смогут вовлечь в конфликт стратегического союзника Армении – Россию, а в конечном итоге рассчитывают стать ключевой фигурой в отношениях Россия – США, Россия – Евросоюз?

Думается, не вызывает сомнений, что политика и действия одной нации в лице двух государств – Турции и Азербайджана – если не получат адекватной оценки со стороны хотя бы лидеров стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ, то это ввергнет в пучину войны не только Азербайджан, Армению и Нагорно-Карабахскую Республику, но и весь регион Южного Кавказа и Исламскую Республику Иран. Увы, такое развитие ситуации, как бы это кощунственно ни звучало, в интересах хотя бы одного из центров силы мировой политики.

Подытоживая вышеизложенное, повторюсь, можно с тревогой констатировать, что министр обороны Азербайджана Закир Гасанов фактически уже объявил о развязывании новой войны с Нагорно-Карабахской Республикой. О конкретном сроке начала войны объявит президент этой страны Ильхам Алиев, судя по всему, после президентских и парламентских выборов в Турции.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԻՍԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ ՍԿՍԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏԻ ՄԱՍԻՆ ԿՀԱՅՏԱՐԱՐԻ ԱԼԻԵԿԸ

Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովը, փաստորեն, արդեն հայտարարել է Արցախի Հանրապետության դեմ նոր պատերազմ սանձազերծելու մասին: Պատերազմն սկսելու կոնկրետ ժամկետի մասին կհայտարարի այդ երկրի նախագահ Իլհամ Ալիևը, ըստ ամենայնի՝ Թուրքիայում նախագահական և խորհրդարանական ընտրություններից հետո:

Որքան ավելի խորն են ուսումնասիրում մեր անվտանգության հնարավոր մարտահրավերներն ու սպառնալիքները, այնքան ավելի իմաստավորված են համաձայնում աշխարհաքաղաքականության և միջազգային հարաբերությունների ոլորտի հեղինակավոր վերլուծաբանների կարծիքներին ու եզրահանգումներին: Իսկ վերջիններս, ավաղ, միակարծիք են այն հարցում, որ արդի միջազգային իրադրությունն աչքի է ընկնում անկայունության աճով, իսկ դա, իր հերթին, պայմանավորված է համաշխարհային քաղաքականության ուժի նոր կենտրոնների ստեղծմամբ, որոնք, որպես կանոն, գլոբալ և տարածաշրջանային մասշտաբի բազմակողմ շահեր ունեն:

Այս եզրահանգումը հաստատող օրինակների հետևից հեռուն գնալ պետք է: Սա հատկապես ցայտուն երևում է վերջին ամիսների իրադարձություններից, որոնք ծավալվում են Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում: Դրանում համոզվելու համար բավական է ծանոթանալ Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի և այդ երկրի պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովի ռազմաշունչ հայտարարություններին:

Որոշ մեջբերումներ կատարենք նրանց վերջին ելույթներից: Այսպես, ս. թ. մայիսի 16-ին, Նախիջևանի ուսուցիչների ինստիտուտի կոլեկտիվի և քաղաքի հասարակության ներկայացուցիչների հետ հանդիպման ժամանակ, Իլհամ Ալիևն ասել է. «Դուք ապրում և արարում եք այստեղ թշնամու հետ դեմ-հանդիման... Նախջիվանում տեղակայված արդիական սպառազինությունը, այդ թվում՝ հեռահար գործողության հրթիռները, կարող են ոչնչացնել թշնամու ցանկացած ռազմական թիրախ: Այսինքն՝ լիովին ապահովված են անվտանգության հարցերը: Այս հարցը միշտ ուշադրության կենտրոնում է»:

Որոշ ժամանակ անց իր բոսի ռազմաշունչ հռետորաբանությունը

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

զարգացրեց Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Զաքիր Հասանովը: Այսպես, հունիսի 20-ին ադրբեջանական բանակի կազմավորման 100-ամյակին նվիրված ձեպագրույցում նա նշել էր բանակի գլխավոր նպատակը՝ «օկուպացված» տարածքների ազատագրում և երկրի տարածքային ամբողջականության վերականգնում: Միաժամանակ, նախարարը սարսափազդու հայտարարել էր. «Ադրբեջանական բանակը պատրաստ է ցանկացած պահի կատարել այս խնդիրը: Այս խնդրի կատարման հրամանը քաղաքական հարց է, և նման հրաման կտրվի ամենահարմար պահին՝ միջազգային քաղաքական իրադրության հաշվառմամբ»:

Նշենք, որ այդ ձեպագրույցում Զ. Հասանովը մեղադրել է ադրբեջանական բանակի տեղի քննադատներին, որոնք հայտարարում էին, որ բանակի կազմում չկան ունևոր դասի ներկայացուցիչներ, և միաժամանակ մերկապարանոց պնդել է, թե «Բանակում միայն աղքատների երեխաները չէ, որ ծառայում են»: Կուզենայի առարկել Զ. Հասանովին, որ ադրբեջանական բանակի՝ Ադրբեջանի կողմից 2016թ. ապրիլին սանձագերծված քառօրյա պատերազմում զոհված զինվորների թաղումները, չգիտես ինչու, մեծ մասամբ լեզգի, թալիշ, թաթ բնակչություն ունեցող գյուղական վայրերում են կատարվել:

Ափշերոնյան բազենների վերոնշյալ ռազմատենչ հայտարարությունները, որոնք պարբերաբար կրկնվում են ամենատարբեր լրատվամիջոցներում՝ ավելի լավ կիրառության արժանի պնդաձակատությամբ, նախապես ազդարարվում էին Ղարաբաղյան հակամարտության մասին ապատեղեկատվության տարածմամբ: Ընդ որում՝ Արցախի մասին ապատեղեկատվությունն արժարծվում էր խիստ համակարգված ձևով՝ ինչպես ղեկավարության, այնպես էլ կառավարամետ ադրբեջանական լրատվամիջոցների կողմից:

Հատկանշական է, որ հունիսի 21-ին ՄԱԿ գլխավոր քարտուղար Անտոնիո Գուտերեշի հետ Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Լավրովի բանակցությունների արդյունքների վերաբերյալ ադրբեջանցի լրագրողի՝ Լեռնային Ղարաբաղի մասին ՄԱԿ ԱԽ հայտնի չորս բանաձևերին վերաբերող հարցին պատասխանելով՝ Ս. Լավրովը ուշադրություն է հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ դրանք ընդունվել են մարտական գործողությունների ժամանակաշրջանում. «Դրանք թույլ տվեցին շատ հարցերում, այն քայլերի կողքին, որոնք նախաձեռնվեցին այդ թվում նաև մեր երկրի կողմից, կանգնեցնել այդ արյունահեղ իրավիճակը: Այն տեղափոխել քաղաքական երկխոսության հուն... Եվ անխտիր բոլոր կողմերի համաձայնությամբ ստեղծվեց ԵԱՀԿ Մինսկի խումբը, որի շրջանակներում ընդունվեց մնացած բոլոր հարցերը, ներառյալ տարածքների ազատագրման և քաղաքական կարգավորման հարցը, լուծել Լեռնային Ղարաբաղի վերջնական կարգավիճակի սահմանման միջոցով: Հենց որ մենք առաջ ընթանանք այս ուղղությամբ, ես համոզված եմ, որ կարգավորումը սարերի հետևում չի լինի»:

Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարարի այս արտահայտությունների համատեքստում խորհենք, թե ինչ է նշանակում Ալիևի «չաշխատող միջազգային իրավունքի» մասին նման պնդումը: Ի՞նչ է դրանով ուզում ասել ավիչերոնյան նորաթուխ սուլթանը: Մի՞թե թքած ունի ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների նախագահների՝ Ղարաբաղյան հակամարտության մասին հինգ հայտարարությունների վրա: Մի՞թե ադրբեջանական ղեկավարությունը գրոշի արժեք չի տալիս Հայաստանի և Ադրբեջանի նախագահներ Սերժ Սարգսյանի և Իլհամ Ալիևի՝ 2016թ. հունիսի 20-ին Սանկտ Պետերբուրգում ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի միջնորդությամբ տեղի ունեցած հանդիպման արդյունքներին:

Ընթերցողներին հիշեցնենք Կրեմլի կայքի այն տեղեկության մասին, որում նշվում էր, որ 2016թ. հունիսի 20-ին Սանկտ Պետերբուրգում կայացած հանդիպման արդյունքներով Հայաստանի նախագահ Սերժ Սարգսյանը և Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը համատեղ հայտարարությամբ հաստատել են Վիեննայում 2016թ. մայիսի 16-ին տեղի ունեցած հայ-ադրբեջանական վերջին զագաթաժողովում ձեռք բերված պայմանավորվածությունները՝ ուղղված Ղարաբաղյան հակամարտության գոտում իրավիճակի կայունացմանը և այն մթնոլորտի ձևավորմանը, որը կնպաստի խաղաղ գործընթացի առաջնղմանը: Այդ նպատակով նրանք պայմանավորվել են, մասնավորապես, ավելացնել միջազգային դիտորդների թիվը հակամարտության գոտում:

Այս ֆոնին ընթերցողի համար, բնականաբար, հարց կառաջանա. իսկ ո՞ր համաշխարհային առաջնորդն է համատեղ ընդունված պայմանավորվածություններից հետո քարտ-բլանշ տվել Ալիևին՝ հրահրելու, ավելին՝ տեղեկատվական առունով նախապատրաստվելու Լեռնային Ղարաբաղի և Հայաստանի Հանրապետության դեմ նոր պատերազմ սանձազերծելու համար: Պատասխանը միանշանակ է՝ ոչ ոք: Իսկ գուցե ավիչերոնյան սուլթանը սպասում է Թուրքիայի նախագահական և խորհրդարանական ընտրությունների արդյունքներին, որոնք տեղի են ունեցել հունիսի 24-ին: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ ադրբեջանա-ղարաբաղյան նոր պատերազմի սանձազերծումը լիովին ցանկալի է Թուրքիայի առաջնորդ Էրդողանի համար:

Կցանկանայի ուշադրություն հրավիրել մի շատ էական հանգամանքի վրա, այն է. միջազգային և փորձագիտական հանրության աջօրեական, անհաղորդ վերաբերմունքը Արցախի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության դեմ Ադրբեջանի կողմից պատերազմ սանձազերծելու իրական սպառնալիքին: Բավական է ընդամենը կարդալ ամենատարբեր պորտալների կայքերի հոդվածների վերնագրերը. «Պատերազմը Ղարաբաղում անխուսափելի է» (news24today. info, 18 հունիսի 2018թ.), «Պատերազմը Ղարաբաղի համար կարող է սկսվել ցանկացած պահի՞» (www.rosbalt.ru/world, 1 մարտի 2018թ.), «Պատերազմի դեպքում ադրբեջանական բանակը Նախիջևանում ի գորու է ինքնուրույն վերցնել «Մեդրիի միջանցքը»

Ա. ՊԵՐՍՈՆԱԿԱՆ

(eurussian-defence.ru), «Ռուս փորձագետ. «Ադրբեջանը պատրաստվում է պատերազմի Ղարաբաղի համար» (<http://azru.org>, 14 հունիսի 2018թ.): Ցավով, իրադարձությունների հնարավոր զարգացման նման շեշտադրմամբ հրապարակումների ցանկը կարելի է անընդհատ շարունակել:

Տազնապեցնում է այն, որ հեղինակներից շատերն իրենց եզրահանգումները հիմնում են պաշտոնական Բաքվի հայտարարությունների վրա, որոնք ... անարձագանք են մնում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների և միջազգային այլ կազմակերպությունների ղեկավարների կողմից, որոնք բուռն և ակնթարթորեն արձագանքում են «չարտոնված հանրահավաքների ժամանակ քաղաքացիների ազատ տեղաշարժի» տարատեսակ խախտումներին, ցատումով դատապարտում են «չափից ավելի ուժի կիրառման դեպքերը չարտոնված քայլերթերը ցրելիս» և այլ տեսակի իբր հրավախախտումները:

Մինչդեռ, երբ ադրբեջանական ղեկավարությունն անթաքույց հայտարարում է բացահայտ պատերազմի պատրաստվելու մասին, մարդու իրավունքների պաշտպանության ջատագովները, չգիտես ինչու, միահամուռ լռում են՝ իրենց վերաբերմունքով ակամա ցույց տալով, որ կյանքի իրավունքը նրանց համար այնքան կարևոր չէ, որքան հանրահավաքներ իրականացնելու և քաղաքացիների ազատ տեղաշարժի իրավունքը: Ի՞նչ է սա: Ազդեցորին խաղաղեցնելու ապիկար քաղաքականության ժամանակակից խմբագրում, երբ տարբեր տեսակի իրավապաշտպան կազմակերպությունները՝ հեղինակավոր միջազգային խորհուրդների և կազմակերպությունների հետ միասին, իրենց լռությամբ, ըստ էության, ջուր են լցնում ազդեցորի, ասել է թե՛ Ադրբեջանի ջրաղացին:

Մի՞թե Ադրբեջանի թիկունքին կանգնած տիկնիկավարները հույս ունեն, թե արհեստականորեն հրահրվող լարվածություն սադրելով մի կողմից՝ Ադրբեջանի, մյուս կողմից՝ Հայաստանի ու Արցախի միջև, կկարողանան էլ ավելի ամրապնդվել Հարավկովկասյան տարածաշրջանում՝ հետագայում դեպի Կենտրոնական Ասիա թռիչք կատարելու հեռանկարով: Իսկ գուցե հույս ունեն, թե իրենց նենգ քաղաքականությամբ կկարողանան հակամարտությունում ներգրավել Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցին՝ Ռուսաստանին, իսկ վերջնարդյունքում հույս են փայփայում դառնալ առանցքային ֆիզուր Ռուսաստան – ԱՄՆ, Ռուսաստան – Եվրամիություն հարաբերություններում:

Կարծում են՝ կասկածից վեր է, որ մեկ ազգ-երկու պետության՝ հանձինս Թուրքիայի և Ադրբեջանի, քաղաքականությունն ու գործողությունները եթե համարժեք գնահատական չստանան գոնե ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների ղեկավարների կողմից, ապա պատերազմի հորձանուտում կներքաշվեն ոչ միայն Ադրբեջանը, Հայաստանը և Արցախի Հանրապետությունը, այլև Հարավային Կովկասի ողջ տարածաշրջանն ու Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը: Ավաղ, իրավիճակի նման զար-

գացումը, որքան էլ որ սրբապղծորեն հնչի, բխում է համաշխարհային քաղաքականության ուժի գոնե մեկ կենտրոնի շահերից:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը, կրկնեն, կարելի է տազնապով փաստել, որ Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովը, փաստորեն, արդեն հայտարարել է Արցախի դեմ նոր պատերազմ սանձազերծելու մասին: Պատերազմն սկսելու կոնկրետ ժամկետի մասին կհայտարարի այդ երկրի նախագահ Իլհամ Ալիևը, ըստ ամենայնի՝ Թուրքիաում նախագահական և խորհրդարանական ընտրություններից հետո:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ
Ազգային ժողովի պատգամավոր

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ АССАМБЛЕЕ ПРАВОСЛАВИЯ 25 ЛЕТ

С 25 по 29 июня 2018 года в Афинах в Греческом парламенте состоялась 25-я Юбилейная Генеральная Ассамблея Межпарламентской Ассамблеи Православия (далее – МАП) на тему: «Парламентская демократия и христианские ценности: 25 лет Межпарламентской Ассамблее Православия (МАП)». В работе Генеральной Ассамблеи приняли участие депутаты парламентов из 23 стран Европы, Азии и Африки. Беспрецедентно торжественной была церемония открытия, на которой приняли участие и выступили Президент Греческой Республики, Его Превосходительство Прокопис Павлопулос, Председатель Парламента Греческой Республики Николаос Вуцис, Блаженнейший Архиепископ Афинский и всея Эллады Иероним, заместитель Председателя Государственной Думы Российской Федерации Ирина Анатольевна Яровая. С высокой трибуны Юбилейной Генассамблеи были зачитаны приветственное послание Его Всесвятейшества, Вселенского Патриарха Варфоломея, которое огласил Его Высокопреосвященство Митрополит Галльский Эммануил, приветственное послание Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Кирилла, которое огласил Его Высокопреосвященство Митрополит Волоколамский Илларион. Следует особо отметить, что глубоко философское выступление Президента Греческой Республики Е. П. Прокописа Павлопулоса предвосхитило высокий интеллектуальный уровень обсуждений на Юбилейном заседании. Думается, что в недалеком будущем доклады и выступления делегатов парламентов 23 стран, прозвучавшие с трибуны Юбилейной Генассамблеи, будут изданы отдельной книгой, читательский успех которой, уверен, предрешен.

Итак, 26 июня т. г. ваш покорный слуга, руководитель делегации Национального Собрания РА в МАП Арташес Гегамян огласил Приветственное Послание Председателя НС РА, профессора Ара Саеновича Бабояна участникам Юбилейной Генассамблеи и решение НС РА о награждении МАП Почетной грамотой Национального Собрания Республики Армения. В тот же день я имел выступление и на пленарном заседании Генассамблеи МАП, полный текст которого выношу на суд читателей.

ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА
НА 25-Й ЮБИЛЕЙНОЙ ГЕНЕРАЛЬНОЙ АССАМБЛЕЕ
МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ АССАМБЛЕИ ПРАВОСЛАВИЯ (МАП)
(26 ИЮНЯ 2018 Г., АФИНЫ)

Уважаемый господин Президент, уважаемый господин Генеральный секретарь, дорогие друзья, гости!

Прежде всего я хочу искренне поблагодарить уже выступивших ораторов Юбилейной Генассамблеи МАП – Генерального секретаря Андреаса Михайлидиса, советников МАП за то, что они своими выступлениями обозначили очень высокую планку для последующего обсуждения на Генассамблее. Этот факт на каждого из нас, конечно же, возлагает особую ответственность, а именно: быть на высоте тех требований и задач, которые уже были озвучены с этой трибуны.

На мой взгляд, повторюсь, весьма интересными были выступления нашего многоуважаемого профессора Валерия Алексеева, Генерального секретаря Андреаса Михайлидиса и, конечно же, доктора Костаса Мигдалиса. И в первую очередь потому, что им удалось современные мировые проблемы увязать с задачами Межпарламентской Ассамблеи Православия (МАП) и очень честно, а самое главное, с глубоким знанием дела дать анализ современной геополитической обстановки в мире. В частности, отмечу, что в выступлении профессора Алексеева была четко обозначена новая внешнеполитическая парадигма Соединенных Штатов Америки, которая, безусловно, оставит свой след в современной истории. Достаточно подчеркнуть следующее: на сегодняшний день можно без преувеличения утверждать, что под международные отношения заложена мина, которая в любое время может ввергнуть мир в войну. Что имеется в виду. Это, во-первых, начало торговой войны между Соединенными Штатами Америки, с одной стороны, и Европой – с другой, весьма сложные отношения США с Китайской Народной Республикой и Россией.

Чтобы не быть голословным, приведу несколько цифр. Валовой внутренний продукт США по итогам 2017 года составил 19 трлн 284 млрд долларов. Государственный внешний долг на сегодняшний день (перед выступлением я смотрел на табло данные online динамики этого показателя в Нью-Йорке) составил 21 трлн 160 млрд долларов (отметим, что государственный долг США, когда Обама пришел к власти, составлял около 10 трлн долларов). То есть в настоящее время государственный долг США составляет 109,7% ВВП, или превышение госдолга над ВВП США составляет более 800 млрд долларов. Не менее тревожно обстоят дела и во внешней торговле этой страны. Так, в 2017 году дефицит тор-

А. ГЕГАМЯН

гового баланса США составил 566 млрд долларов, причем дефицит торгового баланса с Китаем составил 375,2 млрд долларов, с Европейским Союзом – 151,4 млрд долларов, с Мексикой – 71,1 млрд, с Японией – 68,8, с Канадой – 17,6 млрд долларов. Поэтому ввозные пошлины на сталь и алюминий коснулись именно этих стран. И сейчас Президентом США Дональдом Трампом взят курс любой ценой свести к минимуму государственный долг США и дефицит торгового баланса. Поэтому далеко не случайно, что с этой целью Соединенными Штатами повышены торговые пошлины на импорт стали (до 25%) и алюминия (до 10%). Я озвучиваю эти цифры с тем, что, видимо, руководство США осознает, что одними лишь дипломатическими договоренностями свести к минимуму государственный долг и дефицит торгового баланса США будет невозможно. А для этого, по мнению американских стратегов, нужно создавать очаги напряженности по всей планете, которые сделают США надежной тихой гаванью для притока капитала и положительно скажутся на внешней торговле этой страны. К сожалению, одним из этих возможных очагов напряженности станет наш регион, где у нас на глазах назревает взрывоопасная ситуация, в частности, между Азербайджаном и Нагорно-Карабахской Республикой, а также с Республикой Армения. Этот регион выбран абсолютно не случайно. Достаточно сказать, что по соседству с нами находится Исламская Республика Иран, которая вновь подверглась санкциям со стороны США, которые вышли из сделки по «иранской ядерной программе», заключенной в 2015 году между США, Россией, Великобританией, Германией, Китаем и Ираном. Так вот анализ событий, разворачивающихся вокруг Ирана и Нагорно-Карабахской Республики, свидетельствует о том, что сегодня у нас в регионе действиями Азербайджана назревает война. Вот наши грузинские коллеги говорили здесь о необходимости, востребованности более широкого участия Межпарламентской Ассамблеи Православия в решении глобальных проблем современности. Полностью с ними согласен и именно в свете этого я прошу и призываю моих коллег по МАП сегодня предостеречь Азербайджан, стоящую за ним Турцию от опасных действий, чреватых перерасти в войну между Азербайджаном и Арменией. Общеизвестно, что Турция является кукловодом Азербайджана, и чтобы не началась война, новая Карабахская война, всем нам следует в первую очередь предостеречь Турцию от подстрекательской политики. Я об этом говорю отнюдь не от страха или ужаса. Отнюдь нет, так как Армения и Нагорно-Карабахская Республика, в отличие от Азербайджана, будут воевать не за территорию, а за свою Родину. Поэтому с этой трибуны вновь хотелось бы заявить о том, что в XXI веке проливать кровь безвинных солдат – как армянских и арцахских, так и азербайджанских – лишь для удовлетворения геополитических амбиций

руководства Азербайджана – это анахронизм. В настоящее время Азербайджан открыто готовится к войне. Чтобы не быть голословным, я приведу выдержки, не газетные публикации, а выдержки из выступления президента Азербайджана Ильхама Алиева, который совершенно недавно, 16 мая т. г., на открытии нового здания Нахиджеванского института учителей сказал: «Вы живете и творите здесь лицом к лицу с врагом... Размещенное в Нахчыване современное вооружение, в том числе ракеты дальнего действия, могут уничтожить любую военную цель врага. То есть полностью обеспечены вопросы безопасности». Что это, если не призыв к войне. Этот воинственный клич президента Азербайджана спустя несколько дней подхватил и министр обороны этой страны Закир Гасанов. Он заявил о том, что их цель – «освобождение оккупированных территорий и восстановление территориальной целостности страны и азербайджанская армия готова в любой момент выполнить эту задачу. Приказ на выполнение этой задачи является политическим вопросом, и такой приказ поступит в самый подходящий момент с учетом международной политической обстановки». То есть для начала войны азербайджанская сторона дожидается «подходящего момента». К сожалению, если начнутся военные действия в регионе Южного Кавказа, то это найдет поддержку у известного центра силы мировой политики, который очень заинтересован в том, чтобы «угомонить» якобы нарушивший ядерную сделку Иран – государство, олицетворяющее древнейшую цивилизацию, которая, будучи воплощенной в современной Исламской Республике Иран, имеет самые дружественные отношения с древнейшей христианской цивилизацией, каковой является Армения. Страна, которая еще в 301 году приняла христианство как государственную религию. Пусть всеми нами, носителями христианских ценностей в современном обществе, мое выступление будет воспринято как призыв не допустить войну. Иначе в очередной раз мы станем свидетелями организации еще одной миротворческой миссии после того, как начнется новая азербайджанская агрессия, после того, как начнется война Азербайджана против Армении и Арцаха. А почему бы нам, в упреждение возможного авантюризма со стороны известных воинственных политиков Азербайджана, не предотвратить развязывание войны уже сейчас, пока военная агрессия ими еще не началась, и заявить свое решительное нет подстрекателям войны против Арцаха – Нагорно-Карабахской Республики, хотя бы потому, что это чревато не чем иным, как развязыванием третьей мировой войны. И это не преувеличение.

Уважаемые друзья, я глубоко привержен институту МАП и духу нашей Межпарламентской Ассамблеи. Это, бесспорно, интеллектуальная организация, и, чтобы убедиться в этом, достаточно вникнуть в суть выступлений ораторов Юбилейной Генеральной Ассамблеи и понять, что

А. ГЕГАМЯН

Межпарламентская Ассамблея Православия – один из мозговых центров современной Христианской цивилизации. И этот мозговой центр в современном бурлящем мире философски настолько востребован и уважаем, что здесь, на 25-й Юбилейной Генеральной Ассамблее Межпарламентской Ассамблеи Православия, в этом зале Греческого парламента присутствуют и выступают яркие представители Мусульманской религии, представители признанных международных исламских организаций.

Спасибо вам большое.

Не скрою, что реакция коллег-парламентариев по МАП на мое выступление была весьма положительной. Отмечу также, что по итогам работы Генассамблеи был избран Президент МАП, им стал Председатель Комитета Государственной Думы Российской Федерации по развитию гражданского общества, вопросам общественных и религиозных объединений Гаврилов Сергей Анатольевич. Был также обновлен и Международный секретариат МАП, в состав которого был избран руководитель делегации НС РА в МАП Арташес Мамиконович Гегамян.

В заключение отмечу, что на Юбилейной Генеральной Ассамблее была принята Декларация 25-й Межпарламентской Ассамблеи Православия. Хотелось бы особо выделить последний абзац Декларации: «Сегодня из Афин, с трибуны апостола Павла на холме Пника, в сени Акрополя, мы заявляем о своем намерении еще более активно участвовать в международных событиях и способствовать дальнейшему продвижению международного сотрудничества и взаимодействия с тем, чтобы все осознали значение ценностей христианства и в особенности Православия в утверждении демократии и мира на всей планете».

К этим, бесспорно, честным и проникновенным призывам хотелось бы добавить и следующую, актуальную для современной Армении, мысль – чтобы мы осознали значение ценностей христианства в утверждении мира и согласия в самом армянском государстве, в армянском обществе, в каждой отдельно взятой армянской семье.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՈՒՂԱՓԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ 25 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

2018թ. հունիսի 25 – 29-ը Աթենքում, Հունաստանի խորհրդարանում տեղի ունեցավ Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովի (այսուհետ՝ ՈւՄՎ) 25-րդ Հոբեյանական գլխավոր խորհրդաժողովը՝ «խորհրդարանական դեմոկրատիան և քրիստոնեական արժեքները. Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովը (ՈւՄՎ) 25 տարեկան է» թեմայով: Գլխավոր վեհաժողովի աշխատանքին մասնակցում էին Եվրոպայի, Ասիայի և Աֆրիկայի 23 երկրների խորհրդարանների պատգամավորներ: Աննախադեպ հանդիսավոր էր բացման արարողությունը, որին մասնակցում էին և հանդես եկան Հունաստանի Հանրապետության նախագահ, Նորին գերազանցություն Պրոկոպիս Պավլոպուլոսը, Հունաստանի Հանրապետության խորհրդարանի նախագահ Նիկոլաոս Վուցիսը, Աթենքի և համայն Հելլադայի սրբազնագույն արքեպիսկոպոս Իերոնիմը, Ռուսաստանի Դաշնության Պետական դումայի փոխնախագահ Իրինա Անատոլևնա Յարովայան: Գլխավոր խորհրդաժողովի հոբեյանական բարձր ամբիոնից կարդացվեցին Նորին սրբություն Տիեզերական պատրիարք Բարդուղիմեոսի ողջույնի ուղերձը, որը կարդաց Գալիայի Նորին Սուրբ օծություն միտրոպոլիտ Էմանուիլը, Մոսկվայի և համայն Ռուսիո սրբազնագույն պատրիարք Կիրիլի ողջույնի ուղերձը, որը կարդաց Նորին Սուրբ օծություն Վոլոկոլամսկի միտրոպոլիտ Իլարիոնը: Հարկ է առանձնապես նշել, որ Հունաստանի Հանրապետության նախագահ, Ն.Գ. Պրոկոպիս Պավլոպուլոսի խոր փիլիսոփայական ելույթը կանխագծեց քննարկումների բարձրինտելեկտուալ մակարդակը Հոբեյանական խորհրդաժողովում: Կարծում եմ, որ առաջիկայում 23 երկրների պատվիրակների զեկուցումները և ելույթները, որոնք հնչեցին Հոբեյանական խորհրդաժողովի ամբիոնից, կիրատարակվեն առանձին գրքով, որի հաջողությունն ընթերցողների շրջանում, համոզված եմ, կանխորոշված է:

Եվ այսպես, ս. թ. հունիսի 26-ին Ձեր խոնարհ ծառան՝ ՈւՄՎ-ում ՀՀ Ազգային ժողովի պատվիրակության ղեկավար Արտաշես Գեղամյանը, հնչեցրեց ՀՀ ԱԺ նախագահ, պրոֆեսոր Արա Սայենի Բաբլոյանի ողջունի ուղերձը Հոբեյանական գլխավոր խորհրդաժողովի մասնակիցներին և ՀՀ ԱԺ որոշումը ՈւՄՎ-ին «Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի պատվոգրով» պարգևատրելու մասին: Այդ նույն օրը ես ելույթ ունեցա նաև ՈւՄՎ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

գլխավոր խորհրդաժողովի լիազումար նիստում, որի ամբողջական տեքստը ներկայացնում են ընթերցողների դատին:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵՆՈՒՅԹԸ ՈՒՂԱՓԱՌՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՎԻ (ՈՒՄՎ) 25-ՐԴ
ՀՈՐԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՎՈՒՄ
(26 ՀՈՒՆԻՍԻ 2018 Թ., ԱԹՆՔ)

Հարգելի պարոն նախագահ, հարգելի պարոն գլխավոր քարտուղար, քանկագին ընկերներ, հյուրեր:

Նախ ուզում եմ անկեղծ շնորհակալություն հայտնել ՈՒՄՎ Հոբեյանական գլխավոր խորհրդաժողովի արդեն ելույթ ունեցած հռետորներին՝ գլխավոր քարտուղար Անդրեաս Միխայլիդիսին, ՈՒՄՎ խորհրդականներին այն բանի համար, որ նրանք իրենց ելույթներով շատ բարձր շեմ սահմանեցին գլխավոր խորհրդաժողովի հետագա քննարկումների համար: Այս փաստը, իհարկե, մեզանից յուրաքանչյուրի վրա հատուկ պատասխանատվություն է դնում, այն է. համապատասխանել այն պահանջների և խնդիրների բարձրությանը, որոնք արդեն հնչեցվեցին այս ամբիոնից:

Իմ կարծիքով, կրկնում եմ, բավական հետաքրքիր էին մեր հարգարժան պրոֆեսոր Վալերի Ալեքսեևի, գլխավոր քարտուղար Անդրեաս Միխայլիդիսի և, իհարկե, դոկտոր Կոստաս Միդդալիսի ելույթները: Եվ առաջին հերթին նրա համար, որ նրանց հաջողվեց համաշխարհային արդի հիմնախնդիրները շաղկապել Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովի (ՈՒՄՎ) խնդիրների հետ և շատ անկեղծ, և որ գլխավորն է՝ խոր բանիմացությամբ տալ աշխարհի արդի աշխարհաքաղաքական իրադրության վերլուծությունը: Մասնավորապես, նշեմ, որ պրոֆեսոր Ալեքսեևի ելույթում հստակ նշվեց Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների արտաքին քաղաքական նոր հարացույցը, որը, անշուշտ, իր հետքը կթողնի ժամանակակից պատմության մեջ: Բավական է ընդգծել հետևյալը. այսօրվա դրությամբ կարելի է առանց չափազանցության պնդել, որ միջազգային հարաբերությունների տակ ական է դրված, որը ցանկացած պահի կարող է աշխարհը ներքաշել պատերազմի մեջ: Ինչ նկատի ունեմ: Առաջին հերթին, առևտրային պատերազմի սկիզբը մի կողմից՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների և մյուս կողմից՝ Եվրոպայի միջև, ԱՄՆ բավական բարդ հարաբերությունները Չինաստանի ժողովրդական Հանրապետության և Ռուսաստանի հետ:

Որպեսզի ասվածը մերկապարանոց չհնչի, բերեմ լոկ մի քանի թվեր: ԱՄՆ համախառն ներքին արդյունքը 2017թ. արդյունքներով կազմել է 19 տրլն 284 մլրդ դոլար: Պետական արտաքին պարտքն այսօրվա դրությամբ (եկույթից առաջ նայել էի Նյու Յորքում այդ ցուցանիշի on-line դինամիկայի տվյալները) կազմում է 21 տրլն 160 մլրդ դոլար (նշենք, որ ԱՄՆ պետական պարտքը Օբամայի իշխանության գալու ժամանակ կազմում էր մոտ 10

տրլն դոլար): Այսինքն՝ ներկայում ԱՄՆ պետական պարտքը կազմում է ՀՆԱ 109,7%-ը կամ ԱՄՆ ՀՆԱ-ի հանդեպ պետական պարտքի գերազանցումը կազմում է ավելի քան 800 մլրդ դոլար: Պակաս տազնապալի չէ իրավիճակը նաև այդ երկրի արտաքին առևտրում: 2017թ. ԱՄՆ առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը կազմել է 566 մլրդ դոլար, ընդ որում՝ Չինաստանի հետ առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը կազմել է 375,2 մլրդ դոլար, Եվրամիության հետ՝ 151,4 մլրդ դոլար, Մեքսիկայի հետ՝ 71,1, Ճապոնիայի հետ՝ 68,8, Կանադայի հետ՝ 17,6 մլրդ դոլար: Ուստի, պողպատի և ալյումինիումի ներմուծման մաքսատուրքերի աճը պատահական չէ, որ առնչվել է հենց այս երկրներին: Եվ հիմա ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփը որդեգրել է ամեն գնով ԱՄՆ պետական պարտքը և առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը նվազագույնի հասցնելու ուղեգիծ: Ուստի, բնավ պատահական չէ, որ այս նպատակով Միացյալ Նահանգները բարձրացրել է պողպատի (մինչև 25%) և ալյումինիումի (մինչև 10%) ներմուծման առևտրային մաքսատուրքերը: Այս թվերը նշում են նրա համար, որ, ԱՄՆ ղեկավարությունը, ըստ երևույթին, գիտակցում է, որ լոկ դիվանագիտական պայմանավորվածություններով ԱՄՆ պետական պարտքն ու առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը նվազագույնի հասցնելն անհնար կլինի: Իսկ դրա համար, ամերիկյան ստրատեգների կարծիքով, հարկավոր է ստեղծել լարվածության օջախներ ողջ մոլորակում, որոնք ԱՄՆ-ը կդարձնեն հուսալի խաղաղ հանգրվան կապիտալի ներհոսքի համար և դրականորեն կազդեն այդ երկրի արտաքին առևտրի վրա: Ցավոք, լարվածության այդ հնարավոր օջախներից մեկը կդառնա մեր տարածաշրջանը, որտեղ մեր աչքերի առջև հասունանում է պայթյունավտանգ իրավիճակ, մասնավորապես՝ Ադրբեջանի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության միջև: Այս տարածաշրջանը բնավ էլ պատահաբար չի ընտրվել: Բավական է ասել, որ մեր հարևանությամբ է գտնվում Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, որը կրկին ենթարկվել է ԱՄՆ պատժամիջոցներին, որը դուրս է եկել 2015թ. ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի, Մեծ Բրիտանիայի, Գերմանիայի, Չինաստանի և Իրանի միջև կնքված «Իրանի միջուկային ծրագրի» գործարքից: Եվ ահա, Իրանի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության շուրջ ծավալվող իրադարձությունների վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ այսօր մեր տարածաշրջանում Ադրբեջանի գործողությունների պատճառով պատերազմ է հասունանում: Այ, մեր վրացի գործընկերներն այստեղ խոսում էին արդիականության գլոբալ հիմնախնդիրների լուծման գործում Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովի ավելի լայն մասնակցության անհրաժեշտության, պահանջվածության մասին: Լիովին համամիտ են նրանց հետ և հենց այս համատեքստում էլ խնդրում ու հորդորում են ՈւՄՎ գործընկերներիս այսօր նախագուշացնել Ադրբեջանին, նրա թիկունքում կանգնած Թուրքիային վտանգավոր գործողություններից, որոնք կարող են վերաճել պատերազմի Ադրբեջանի ու Հայաստանի

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

միջև: Բոլորին է հայտնի, որ Թուրքիան է Ադրբեջանի տիկնիկավարը, և որպեսզի պատերազմ՝ նոր դարաբաղյան պատերազմ չսկսվի, մենք բոլորս պետք է, առաջին հերթին, նախազգուշացնենք Թուրքիային՝ սադրիչ քաղաքականություն չվարել: Վախից կամ սարսափից չէ, որ խոսում եմ այս մասին: Բնավ ոչ, քանի որ Հայաստանը և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը, ի տարբերություն Ադրբեջանի, կռվելու են ոչ թե տարածքի, այլ իրենց Հայրենիքի համար: Ուստի, այս ամբիոնից կրկին ուզում եմ հայտարարել այն մասին, որ 21-րդ դարում անմեղ զինվորների՝ ինչպես հայ ու արցախցի, այնպես էլ ադրբեջանցի զինվորների արյունը հեղելը՝ լոկ Ադրբեջանի ղեկավարության աշխարհաքաղաքական նկրտումներին հագուրդ տալու համար՝ անաքրոնիզմ է: Ներկայումս Ադրբեջանը բացահայտ պատրաստվում է պատերազմի: Որպեսզի ասածս մերկապարանոց չհնչի, մեջբերումներ կատարեմ ոչ թե թերթային հրապարակումներից, այլ Ադրբեջանի նախագահ Իլիհամ Ալիևի ելույթից, որը բոլորովին վերջերս՝ ս. թ. մայիսի 16-ին, Նախիջևանի ուսուցիչների ինստիտուտի նոր մասնաշենքի բացմանը իր ելույթում ասել էր. «Դուք ապրում և արարում եք այստեղ թշնամու հետ դեմ-հանդիման... Նախչիվանում տեղակայված արդիական սպառազինությունը, այդ թվում՝ հեռահար գործողության հրթիռները, կարող են ոչնչացնել թշնամու ցանկացած ռազմական թիրախ: Այսինքն՝ լիովին ապահովված են անվտանգության հարցերը»: Ի՞նչ է սա, եթե ոչ՝ պատերազմի կոչ: Ադրբեջանի նախագահի այս ռազմատենչ բացականչությունն օրեր անց որսաց նաև այդ երկրի պաշտպանության նախարար Ջաբիր Հասանովը: Նա հայտարարեց այն մասին, թե «ադրբեջանական բանակը պատրաստ է ցանկացած պահի կատարել օկուպացված տարածքների ազատագրման և երկրի տարածքային ամբողջականության վերականգնման խնդիրը: Այս խնդրի կատարման հրամանը քաղաքական հարց է, և նման հրաման կտրվի ամենահարմար պահին՝ միջազգային քաղաքական իրադրության հաշվառմամբ»: Այսինքն՝ պատերազմն սկսելու համար ադրբեջանական կողմը «հարմար պահի» է սպասում: Ցավոք, եթե ռազմական գործողություններ սկսվեն Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում, ապա դա կարժանանա համաշխարհային քաղաքականության ուժի հայտնի կենտրոնի հավանությանը, որը խիստ շահագրգռված է, որպեսզի «գսպի» իբր միջուկային գործարքը խախտած Իրանին՝ պետություն, որը մարմնավորում է հնագույն մի քաղաքակրթություն, և որն այսօր, որպես Իրանի Իսլամական Հանրապետություն, ամենաբարեկամական հարաբերություններն ունի հնագույն քրիստոնեական այնպիսի քաղաքակրթության հետ, ինչպիսին է Հայաստանը: Երկիր, որը դեռևս 301 թվականին քրիստոնեությունն ընդունեց որպես պետական կրոն: Թող որ մեր բոլորի՝ ժամանակակից հասարակությունում քրիստոնեական արժեքներ կրողներիս կողմից իմ ելույթն ընկալվի որպես պատերազմ թույլ չտալու կոչ: Այլպես հերթական անգամ մենք կդառնանք ևս մեկ խաղաղարար առաքելության կազմակերպման վկաներն այն բանից

հետո, երբ նոր ադրբեջանական ագրեսիա կսկսվի, այն բանից հետո, երբ կսկսվի Ադրբեջանի պատերազմը Հայաստանի ու Արցախի դեմ: Եվ ինչո՞ւ մենք, որ ակնկալում ենք Ադրբեջանի հայտնի ռազմատենչ քաղաքական գործիչների հնարավոր արկածախնդրությունը, չկանխենք պատերազմի սանձազերծումն արդեն հիմա, քանի դեռ նրանք ռազմական ագրեսիան չեն սկսել, և մեր վճռական «ոչ»-ը չասենք Արցախ-Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության դեմ պատերազմի հրահրիչներին, թեկուզև այն պատճառով, որ դա հղի է, ոչ ավելի, ոչ պակաս՝ 3-րդ համաշխարհային պատերազմի սանձազերծմամբ: Եվ սա չափազանցություն չէ:

Հարգելի ընկերներ, խորապես հավատարիմ եմ ՈւՄՎ ինստիտուտին և մեր Միջխորհրդարանական վեհաժողովի ոգուն: Սա, անշուշտ, ինտելեկտուալ կազմակերպություն է, և դրանում համոզվելու համար բավական է ըմբռնել Հոբեյանական գլխավոր խորհրդատողովի բանախոսների ելույթների բովանդակությունը և հասկանալ, որ Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովն արդի Քրիստոնեական քաղաքակրթության ուղեղային կենտրոններից մեկն է: Եվ այդ ուղեղային կենտրոնը ժամանակակից փոթորկուն աշխարհում փիլիսոփայորեն այնքան պահանջված է և հարգված, որ այստեղ՝ Ուղղափառության Միջխորհրդարանական վեհաժողովի 25-րդ Հոբեյանական գլխավոր խորհրդատողվում, Հունաստանի խորհրդարանի այս դահլիճում ներկա են և ելույթ են ունենում Մուսուլմանական կրոնի ականավոր ներկայացուցիչներ, միջազգային ճանաչված իսլամական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

Շնորհակալություն:

Չեմ թաքցնի, ՈւՄՎ գործընկեր խորհրդարանականների արձագանքը իմ ելույթին բավական դրական էր: Նշեմ նաև, որ գլխավոր խորհրդատողովի աշխատանքի արդյունքներով ընտրվեց ՈւՄՎ նախագահ: Վեհաժողովի նախագահ դարձավ Ռուսաստանի Դաշնության Պետական դումայի քաղաքացիական հասարակության զարգացման, հասարակական և կրոնական միավորումների հարցերի կոմիտեի նախագահ Սերգեյ Անատոլիիչ Գավրիլովը: Նորացվեց նաև ՈւՄՎ Միջազգային քարտուղարությունը, որի կազմի մեջ ընտրվեց ՈւՄՎ-ում ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար Արտաշես Մամիկոնի Գեղամյանը:

Ամփոփելով նշեմ, որ Հոբեյանական գլխավոր խորհրդատողվում ընդունվեց Ուղղափառության 25-րդ Միջխորհրդարանական վեհաժողովի Հռչակագիրը: Կուզենայի հատկապես առանձնացնել Հռչակագրի վերջին պարբերությունը. «Այսօր Աթենքից, Ակրոպոլիսի Պնիկա բլրի Պողոս առաքյալի ամբիոնից մենք հայտարարում ենք մեր մտադրության մասին՝ ավելի ակտիվորեն մասնակցել միջազգային իրադարձություններին և նպաստել միջազգային համագործակցության ու փոխգործակցության հետագա առաջնդմանը, որպեսզի բոլորը հասկանան քրիստոնեության և, հատկապես,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ուղղափառության արժեքների նշանակությունը՝ ի հաստատումն դեմոկրատիայի և խաղաղության ողջ երկրագնդում»: Հիրավի անկեղծ և հուզիչ այս հորդորներին կուզենայի հավելել նաև արդի Հայաստանի համար ակտուալ հետևյալ միտքը. որպեսզի մենք հասկանանք քրիստոնեության արժեքների նշանակությունը՝ ի հաստատումն խաղաղության և համաձայնության հենց հայկական պետությունում, հայ հասարակությունում, առանձին վերցրած յուրաքանչյուր հայ ընտանիքում:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НЕУВАЖЕНИЕ К СВЯТОЙ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ НЕДОПУСТИМО

РАВНОДУШИЕ В ДАННОМ ВОПРОСЕ БУДЕТ СВОЕОБРАЗНЫМ
АРМЯНСКИМ ИЗДАНИЕМ НЕОКОНЧЕННОГО РОМАНА БРУНО
ЯСЕНСКОГО «ЗАГОВОР РАВНОДУШНЫХ», ОДНАКО С ОПАСНЫМИ
ПОСЛЕДСТВИЯМИ ДЛЯ СУДЕБ АРМЯНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

«Не бойся врагов – в худшем случае они могут
тебя убить.

Не бойся друзей – в худшем случае они могут
тебя предать.

Бойся равнодушных – они не убивают и не пре-
дают, но только с их молчаливого согласия существу-
ет на земле предательство и убийство».

Роберт Эберхардт.
«Царь питекантроп последний»

Для меня, как праправнука известного религиозного деятеля Армянской Апостольской Церкви (далее – ААЦ), публициста и историка конца XIX – начала XX веков Гегамяна (Айкуни) Егише, данное приглашение навело на серьезные размышления. Будучи убежденным последователем ААЦ, я невольно призадумался об исключительной важности предстоящей встречи с предстоятелем Вселенского патриархата (с 1991 года), Вселенским Патриархом и Архиепископом Константинополя Варфоломеем I. Сам факт включения моей скромной персоны в состав столь авторитетной делегации МАП является свидетельством, в первую очередь, высокого международного авторитета и заслуг Армянской Апостольской Церкви и лично Его Святейшества Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина II. Не скрою, что, получив это приглашение, я в очередной раз испытал чувство гордости за свою приверженность ААЦ. В этой связи на память пришли воспоминания из недалекого прошлого.

Так, в марте 2017 года, накануне выборов в Национальное Собрание РА, со мной связался специальный координатор и руководитель краткосрочной наблюдательской миссии ОБСЕ на парламентских выбо-

А. ГЕГАМЯН

рах 2 апреля 2017 года, председатель Комитета по демократии, правам человека и гуманитарным вопросам Парламентской Ассамблеи ОБСЕ Хосе Игнасио Санчес Амор. Он очень просил в дни пребывания наблюдательской миссии ОБСЕ в Армении помочь ему получить аудиенцию у Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегин II. Уточнив протокольные предписания, необходимые для организации аудиенции с Католикосом Всех Армян, я проинформировал о них очень уважаемого в ПА ОБСЕ Хосе Игнасио Санчес Амора. И буквально в тот же вечер в канцелярию Св. Эчмиадзина поступила официальная нота Парламентской Ассамблеи ОБСЕ с ходатайством об организации приема уважаемого коллеги, члена парламента Испании Гарегиним II.

Отмечу, что за пару дней до выборов в Национальное Собрание РА в резиденции Гарегина II намеченная встреча состоялась. В тот день я сопровождал Хосе Игнасио (он попросил меня обращаться к нему именно так) во всех его встречах, однако в тот и последующие дни, как об этом он сам сказал, мыслями он был в Святом Эчмиадзине и постоянно вспоминал полную одухотворенности беседу с Верховным Патриархом и Католикосом Всех Армян. Помнится, тогда я поинтересовался, у него: чем вызвано у Хосе Игнасио столь уважительное, без преувеличения трепетное отношение к нашей церкви и ее Предстоятелю. Он в искреннем порыве рассказал о том, что в Испании по соседству с ним живет очень и очень добропорядочная армянская семья, которая за недолгое время проживания там снискала любовь и уважение как соседей по дому, так и всех горожан. Так вот друзья Хосе Игнасио, наши соотечественники, с его слов, чуть ли не во время каждой из встреч с ним с нескрываемым уважением и любовью вспоминали Святой Эчмиадзин, Гарегина II, прозванного в испанской пастве ААЦ Гарегиним Строителем.

Невольно пришла на память и другая история. Так, в преддверии очередного заседания Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, которое состоялось в ноябре 2017 года, сопредседатель российской части Межпарламентской комиссии, глубокоуважаемый мною член Совета Федерации РФ Николай Рыжков настоятельно просил предусмотреть в программе заседания комиссии встречу с Его Святейшеством и Католикосом Всех Армян Гарегиним II. Не скрою, что Николай Иванович был сильно раздосадован, когда его проинформировали о невозможности организации подобной встречи. Увы, Католикос Всех Армян в те дни с пасторским визитом находился в Американской епархии Эчмиадзинского патриархата Армянской Апостольской Церкви.

Не скрою, что на днях мне пришла на память и другая история, случившаяся совершенно недавно. Так, программой Генеральной Ассам-

блеи Юбилейного заседания Межпарламентской Ассамблеи Православия, которая 25–29 июня т.г. проходила в Афинах, была предусмотрена встреча с Всеблаженным Архиепископом Афинским и всея Эллады Иеронимом II. Она состоялась 27 июня т.г. в одном из загородных образовательных центров Элладской церкви. Когда Всеблаженнейшему Патриарху всея Эллады руководство МАП представило меня и мою супругу, тогда, признаюсь, я не смог удержаться и с гордостью заявил, что моя жена – Ануш Плузян является праправнучатой племянницей очень почитаемого в народе и ААЦ Католикоса Мкртича I Хримяна, Хримяна Айрика (в 1869 году наперекор желанию султана и османского правительства Хримян Айрик был избран Патриархом армян Константинополя). Не скрою, что, услышав мою информацию о родстве жены и Католикоса Хримяна Айрика, к нашему великому изумлению, Всеблаженнейший Архиепископ Афинский и всея Эллады Иероним II озарился светлой улыбкой и, воистину, с какой-то небесной теплотой во взгляде благословил нас. Убеден, что таким образом он проявил свое исключительное уважение к Армянской Апостольской Святой Церкви.

Эти и другие добрые воспоминания, связанные с ААЦ, в последнее время буквально не выходят из сознания, и причиной тому весьма тревожные события, разворачивающиеся вокруг ААЦ и ее Предстоятеля. Так, вот уже два месяца продолжаются акции протеста против Католикоса Всех Армян Гарегина II, организованные так называемой инициативой «Новая Армения, новый патриарх». Анализируя действия и выступления руководителей этих акций протеста, приходишь к выводу: ясно вырисовывается их коварный замысел – подорвать авторитет Апостольской Армянской Святой Церкви. А в современных условиях на глазах пытаются разрушить традиционные армянские ценности, неприкрытыми попытками со стороны разномастных грантоедов легализовать разного рода ЛГБТ-сообщества и прочую мерзость. Эти опасные действия в конечном итоге приведут к подрыву традиционных армянских ценностей, а далее к разрушению армянской государственности. И это не есть преувеличение.

Естественно, что, наблюдая за всем происходящим, задаешься вопросом: с чего все это началось, где истоки этих акций протеста? Итак, вспомним события 1 марта 2008 года. В тот день примерно в 6:30 по ереванскому времени на площади Свободы (площадь, прилегающая к зданию Театра оперы и балета) произошли столкновения между полицией и митингующими, не согласными с итогами президентских выборов, состоявшихся 19 февраля 2008 года. Заметим, что в то же самое время 1 марта 2008 г. экс-президент РА Левон Тер-Петросян был препровожден в свою резиденцию (дом). Однако это не способствовало разрядке напряженности, более того, по Еревану прокатилась волна погромов. Между

А. ГЕГАМЯН

тем, когда было еще не поздно остановить беспорядки в столице, 1 марта в 11:00 Католикос Всех Армян Гарегин II поехал в резиденцию экс-президента с целью склонить его к примирению и благоразумию и пресечению таких действий, совершаемых его сторонниками, которые могли бы привести к кровопролитию и расколу в армянском обществе. Увы, усилия Католикоса не увенчались успехом: Левон Тер-Петросян отказался принять находившегося уже у дверей его дома Гарегина II.

Примечательно, что ранее среди участников митинга на площади Свободы, как отмечалось в заявлении ААЦ, сторонники Тер-Петросяна организовали сбор подписей под петицией об отставке Католикоса. Какой трагедией завершились события 1 марта 2008 года, известно всем: погибли 10 человек, в том числе двое полицейских, и еще 131 – получили ранения разной тяжести. По прошествии 5 лет случилось так, что Его Святейшество Гарегин II попал в немилость и другого бывшего кандидата в президенты РА Раффи Ованнисяна, который после оглашения результатов президентских выборов 15 марта 2013 года во время митинга на площади Свободы подверг критике Гарегина II и призвал его не принимать «фальшивую» присягу у избранного Президента РА Сержа Саргсяна.

Заметим, что сегодня лидерами акций протеста являются священнослужитель отец Корюн и историк Геворг Язычян, которые взяли на себя роль организаторов протестных акций после назначения координатора протестующих Карена Петросяна на должность временно исполняющего обязанности ректора Гюмрийского филиала Государственного экономического университета Армении. Кто они, эти новоявленные великие инквизиторы? Вызывает недоумение, что лжеборники отстаивания чести и достоинства ААЦ, о чем они неустанно повторяют, почему-то оставляют без какого-либо реагирования, мягко выражаясь, компрометирующие подробности из их личной жизни, которые опубликованы в ряде пользующихся доверием читателей Армении электронных изданий. А пишут они о том, что в биографии обоих этих деятелей прослеживается иностранный след.

Так, согласно этим публикациям, историк Геворг Язычян женат на турчанке и кроме армянского имеет также турецкий паспорт под фамилией Язычоглу, а отца Корюна подозревают в том, что во время службы в армянской общине Дамаска он вступил в тесный контакт с одной из исламистских группировок. В этой связи как нельзя кстати прозвучали слова брата легендарного Национального героя Армении и Арцаха Вазгена Саркисяна, бывшего премьер-министра Армении, депутата Национального Собрания РА Арама Саркисяна, который, говоря о серьезности последствий дискредитации главы Святой Апостольской Армянской Церкви, заявил о том, что участниками акции должна заняться Служба национальной безопасности РА, так как эта акция угрожает безопасности Армении.

Не скрою, что мне очень нелегко далось написание этой статьи. В последние дни я корил себя за свое молчание, временами мне казалось, что прав был премьер-министр РА Никол Пашинян, когда, отвечая на вопросы пользователей Facebook, притуплял бдительность граждан Армении, заявляя: «Масштабы и содержание происходящего дают повод заключить, что мы имеем дело с внутрицерковной проблемой. Она не стала общественной и потому нет необходимости, чтобы правительство на это откликалось».

Прошло несколько дней и корюны-язычяны, видимо, восприняли слова премьер-министра как призыв к действию, дабы сделать «происходящее» не только внутрицерковным событием, но и «общественным». И вот 14 июля т. г. на интернет-странице Первопрестольного Эчмиадзина с пометкой «срочно» было помещено сообщение: «Автомобиль Его Святейшества окружен, дорога из Гндеванка (монастырь X–XI веков Гндеванк расположен в области Вайоц Дзор на юге Армении в ущелье реки Арпа – А. Г.) закрыта автомобилями и камнями, члены движения угрожают. Католикосу угрожает опасность».

На это кощунство среагировал и до сентиментальности чувствительный ко всему, что происходит в Армении, азербайджанский агитпроп. Так, небезызвестный азербайджанский проправительственный электронный портал news.day.az поспешил на помощь своим армянским коллегам – Язычяну и отцу Корюну, напечатав 16 июля 2018 г. статью Зульфугара Алиева под заголовком «Пашиняну надоел католикос всех армян?» (<https://news.day.az/politics/1023219.html>). Читая статью, умиляешься тому, как сердобольные азербайджанцы пекутся о судьбе движения «Новая Армения, новый патриарх», об «освобождении армянского общества от закомплексованного состояния». Вот что пишет муалим Зульфугар: «Впрочем, смена духовного поводыря вряд ли что-то кардинально изменит. Преступная, коррумпированная, погрязшая в разврате и поддерживающая терроризм армянская церковь должна отказаться от прежних догм и освободить армянское общество от закомплексованного состояния, в котором держит его веками».

Однако Зульфугар этим не ограничивается и лукаво подзуживает премьера Армении, завершая свою статью, по сути, саморазоблачением азербайджанских властей, следующим предложением: «А эта задача непосильная (отречение Гарегина II. – А. Г.) даже для любимца толпы Пашиняна».

Эта и ряд других публикаций в азербайджанской прессе не оставляют места для сомнений и однозначного вывода: следует самым решительным образом не допускать любое проявление неуважения к Армянской Апостольской Святой Церкви и к Его Святейшеству Верховному Патриарху. Равнодушие в данном вопросе будет своеобразным армянским изданием неоконченного романа Бруно Ясенского «Заговор равно-

А. ГЕГАМЯН

душных», однако с опасными последствиями для судеб армянской государственности.

Не хочется завершать статью на столь тревожной ноте, поэтому вспомним теперь о светлом. Так, 22 ноября 2016 года в Патриаршей резиденции в Даниловом монастыре состоялась встреча Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Кирилла с Верховным Патриархом и Католикосом Всех Армян Гарегином II. «Для нас всегда большая радость видеть Вас в Москве, общаться с Вами, – приветствовал Святейший Патриарх Кирилл главу Армянской Апостольской Церкви. – Наши исторические связи, которые принесли большую пользу нашим народам в прошлом, и сегодня скрепляют их настолько, что не знаю, где теперь больше армян живет – в Армении или в России. По милости Божией мы можем сегодня свидетельствовать, что исторический путь, пройденный нашими народами, действительно был замечательным, нередко героическим. Мы были вместе не только в радости, но и в скорбях. Живя вместе в одной стране, мы защищали родину от фашизма – самого страшного врага за всю историю, и не случайно много среди Героев Советского Союза армян по национальности – выдающихся сынов армянского народа и нашего общего Отечества, которое мы защищали».

Заслуживает внимания и ответное слово Гарегина II. «Мы высоко ценим Ваши личные усилия, направленные на защиту прав Христиан на Ближнем Востоке (где сохранилась большая армянская Диаспора. – А.Г.), на восстановление мира и стабильности в нашем регионе... Наш народ питает особую любовь и уважение к Вашей личности, – свидетельствовал патриарх Гарегин II. – Все те усилия, которые мы прилагаем для упрочения наших отношений, несомненно, способствуют развитию связей между нашими народами, и мы верим, что эта дружба будет сопровождать наши народы и в новом тысячелетии».

И оберегать эту дружбу, как святыню, от посягательств разного рода новоявленных инквизиторов всевозможных мастей, это судьбоносное завоевание нашего народа – дело чести любого гражданина Армении, многомиллионной армянской Диаспоры. Альтернативой этому – война и в конечном счете серьезная угроза существованию армянской государственности.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԹՈՒՅԼ ՉԵՆՔ ՏԱ ԱՆՀԱՐԳԱԼԻՑ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԵՎ ՆՐԱ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՆԴԵՊ

«Մի վախեցիր թշնամիներից, վատագույն դեպքում նրանք կարող են սպանել քեզ:

Մի վախեցիր բարեկամներից, վատագույն դեպքում նրանք կարող են դավաճանել քեզ:

Վախեցիր անտարբերներից, նրանք չեն սպանում և չեն դավաճանում, միայն թե նրանց լուռ համաձայնությամբ է, որ աշխարհում գոյություն ունեն դավաճանությունն ու սպանությունը»:

Ռոբերտ Էբերհարդ
«Կապկամարդ վերջին արքան»

Ինձ՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու (այսուհետ՝ ՀԱԵ) հայտնի կրոնական գործիչ, XIX դարավերջի – XX դարասկզբի հրապարակախոս և պատմաբան Եղիշե Գեղամյանի (Հայկունի) ծոռնորդուս, սույն հրավերը լուրջ մտորումների տեղիք տվեց: ՀԱԵ համոզված հետևորդ լինելով՝ ակամա մտածեցի Տիեզերական պատրիարքության հովվապետ (1991 թվականից), Տիեզերական պատրիարք և Կոստանդնուպոլսի արքեպիսկոպոս Բարդուղիմեոս I-ի հետ գալիք հանդիպման բացառիկ կարևորության մասին: Իմ համեստ անձն ՈւՄՎ այսչափ հեղինակավոր պատվիրակության կազմում ընդգրկելու փաստն ինքնին, առաջին հերթին, վկայությունն է այն բանի, թե որքան բարձր միջազգային համբավ և վաստակ ունեն Հայ Առաքելական Եկեղեցին և անձամբ Նորին Սուրբ Օծություն Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Ս. Տ. Գարեգին II-ը: Չեմ թաքցնում, որ ստանալով այդ հրավերը՝ հերթական անգամ հպարտության զգացում ապրեցի ՀԱԵ հետևորդը լինելուս համար: Այս առիթով մտաբերեցի հուշեր ոչ հեռավոր անցյալից: 2017թ. մարտին՝ ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների նախօրեին, ինձ հետ կապ հաստատեց ՀՀ-ում 2017թ. ապրիլի 2-ի խորհրդարանական ընտրությունների ԵԱՀԿ կարճաժամկետ դիտորդական առաքելության ղեկավար և հատուկ համակարգող, ԵԱՀԿ խորհրդարանական Վեհաժողովի ժողովրդավարության,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մարդու իրավունքների և հումանիտար հարցերի կոմիտեի նախագահ Խոսե Իգնասիո Սանչես Ամորը: Նա թախանձագին խնդրեց, որպեսզի Հայաստանում ԵԱՀԿ դիտորդական առաքելության գտնվելու օրերին ընդունելություն կազմակերպվի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Գարեգին II-ի մոտ: Ճշտելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հետ հանդիպման կազմակերպման համար անհրաժեշտ ընթացակարգերը՝ ես դրանց մասին տեղեկացրի ԵԱՀԿ ԽԿ-ում մեծ հարգանք վայելող Խոսե Իգնասիո Սանչես Ամորին: Եվ ահա հենց այդ նույն երեկո Սբ. Էջմիածնի գրասենյակ ուղարկվեց ԵԱՀԿ Խորհրդարանական Վեհաժողովի պաշտոնական նոտան՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կողմից հարգարժան գործընկերոջս՝ Իսպանիայի խորհրդարանի անդամի ընդունելությունը կազմակերպելու միջնորդությամբ: Նշեմ, որ մեկ-երկու օրում, մինչև ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունները, վեհարանում տեղի ունեցավ հանդիպումը Գարեգին II-ի հետ: Այդ օրը ես ուղեկցում էի Խոսե Իգնասիոյին (նա խնդրեց ինձ հենց այդպես դիմել իրեն) նրա բոլոր հանդիպումների ժամանակ, բայց այդ և հաջորդ օրերին նա, ինչպես ինքն ինձ ասաց այդ մասին, մտովի Սուրբ Էջմիածնում էր, անընդհատ հիշում էր Նորին Սրբություն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հետ ոգեշնչումով լի գրույցը: Հիշում եմ, որ այդ ժամանակ հարցրի Խոսե Իգնասիոյին. ինչո՞վ է պայմանավորված նրա այդչափ հարգալից, առանց չափազանցության՝ սրտահույզ վերաբերմունքը մեր եկեղեցու և նրա հայրապետի հանդեպ: Նա ամենայն անկեղծությամբ պատմեց այն մասին, որ Իսպանիայում իր տան հարևանությամբ ապրում է մի շատ օրինավոր հայ ընտանիք, որն այնտեղ գտնվելու կարճ ընթացքում հասցրել է վայելել ինչպես դրկիցների, այնպես էլ համաքաղաքացիների սերն ու հարգանքը: Եվ ահա, Խոսե Իգնասիոյի բարեկամ մեր հայրենակիցները, նրա խոսքերով, իր հետ գրեթե ամեն հանդիպման ժամանակ անթաքույց հարգանքով ու սիրով հիշատակել են Սուրբ Էջմիածինը, Գարեգին II-ին, որին ՀԱԵ իսպանական եկեղեցական համայնքում Գարեգին Շինարար են անվանում:

Ակամա մտաբերեցի մեկ այլ պատմություն: ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի հերթական նիստի նախօրեին, որը տեղի ունեցավ 2017թ. նոյեմբերին, Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի ռուսաստանյան մասի համանախագահ, ՌԴ Դաշնության խորհրդի անդամ, մեծարգո Նիկոլայ Իվանովիչ Ռիժկովը համառորեն խնդրեց հանձնաժողովի նիստի ծրագրում նախատեսել հանդիպում Նորին Սուրբ Օծություն Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II-ի հետ: Անկեղծ ասած՝ Նիկոլայ Իվանովիչը շատ սրտնեղեց, երբ նրան տեղեկացրին, որ հնարավոր չէ կազմակերպել այդ հանդիպումը: Ավաղ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն այդ օրերին հովվական այցով մեկնել էր Հայ Առաքելական եկեղեցու Էջմիածնի հայրապետության Ամերիկյան թեմ: Անկեղծ ասած՝ օրերս մեկ այլ պատմություն էլ մտաբերեցի, որը տեղի է ունեցել բոլորովին վերջերս: Ուղղափառության միջխորհրդարա-

նական վեհաժողովի Հոբելյանական նիստի գլխավոր խորհրդաժողովի (տեղի է ունեցել ս.թ. հունիսի 25 – 29-ը Աթենքում) ծրագրով նախատեսված էր հանդիպում Աթենքի և համայն Հելլադայի սրբազնագույն արքեպիսկոպոս Իերոնիմ II-ի հետ: Այն տեղի ունեցավ ս. թ. հունիսի 27-ին Հելլադայի եկեղեցու քաղաքամերձ կրթական կենտրոններից մեկում: Երբ ՈւՄՎ ղեկավարությունը համայն Հելլադայի սրբազնագույն հովվապետին ներկայացրեց ինձ և տիկնոջս, ես, խոստովանում եմ, չկարողացա զսպել ինձ և հպարտությամբ ասացի, որ տիկինս՝ Անուշ Պլուզյանը, հայ ժողովրդի և ՀԱԵ մեծ ակնածանքը վայելող կաթողիկոս Մկրտիչ I Խրիմյանի՝ Խրիմյան Հայրիկի (1869թ., հակառակ սուլթանի և օսմանյան կառավարության ցանկության, Խրիմյան Հայրիկն ընտրվեց Կոստանդնուպոլսի հայոց հայրապետ) ծոռնակից ազգականն է: Չեմ թաքցնում, որ լսելով կնոջս և Խրիմյան Հայրիկ կաթողիկոսի ազգակցության մասին՝ ի մեծ զարմանս մեզ, Աթենքի և համայն Հելլադայի սրբազնագույն արքեպիսկոպոս Իերոնիմ II-ի դեմքը պայծառացավ լուսավոր ժպիտով, և նա՝ հայացքում հիրավի երկնային ջերմությամբ, օրհնեց մեզ: Համոզված եմ, որ նա այդ կերպ իր բացառիկ հարգանքը ցուցաբերեց Հայ Առաքելական եկեղեցու հանդեպ:

Այս և ՀԱԵ-ի հետ կապված այլ բարի հուշեր վերջին ժամանակներս անընդհատ եմ մտաբերում, և պատճառը բավական տազնապալի այն իրադարձություններն են, որոնք ծավալվում են ՀԱԵ-ի և նրա հայրապետի շուրջ: Ահա արդեն երկու ամիս է՝ շարունակվում են բողոքի ակցիաներն ընդդեմ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II-ի, որոնք կազմակերպվում են, այսպես կոչված, «Նոր Հայաստան, նոր հայրապետ» նախաձեռնության կողմից: Վերլուծելով բողոքի այդ ակցիաների ղեկավարների գործողությունները և ելույթները՝ ակնհայտ երևում է նրանց նենգ մտադրությունը՝ խարխլել Հայ Առաքելական եկեղեցու հեղինակությունը: Իսկ մերօրյա պայմաններում մեր աչքերի առջև ջանում են խարխլել հայկական ավանդական արժեքները՝ տարատեսակ գրանտակերների կողմից ԼԳԲՏ զանազանակերպ հանրույթն ու մյուս տականքներին և թափափուկներին լեզալացնելու անթաքույց փորձերով: Այս վտանգավոր գործողություններն ի վերջո կհանգեցնեն հայկական ավանդական արժեքների խարխլմանը, իսկ հետագայում՝ հայոց պետականության կործանմանը: Եվ սա չափազանցություն չէ: Բնականաբար, հետևելով ծավալվող այս իրադարձություններին՝ ուզում ես հարց տալ. ինչի՞ց սկսվեց այս ամենը, որտե՞ղ են բողոքի այդ ակցիաների ակունքները: Եվ այսպես, հիշենք 2008թ. մարտի 1-ի իրադարձությունները: Այդ օրը առավոտյան, երևանյան ժամանակով մոտավորապես ժամը 6:30-ին, Ազատության հրապարակում (Օպերայի և բալետի շենքի հարակից հրապարակ) տեղի ունեցան բախումներ ոստիկանության և ցուցարարների միջև, որոնք համաձայն չէին 2008թ. փետրվարի 19-ի նախագահական ընտրությունների արդյունքների հետ: Նշենք, որ այդ նույն ժամանակ՝ 2008թ. մարտի 1-ին, ՀՀ նախկին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանին ուղեկցել էին

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

դեպի իր նստավայր (տուն): Բայց դա չէր նպաստել լարվածության լիցքաթափմանը, ավելին՝ Երևանով մեկ ջարդարարությունների ալիք բռնկվեց: Այնինչ, երբ դեռ ուշ չէր կանգնեցնել անկարգությունները մայրաքաղաքում, մարտի 1-ին, ժամը 11:00-ին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II-ը գնաց նախկին նախագահի նստավայր՝ նրան հաշտության և խոհեմության, իր կողմնակիցների կողմից կատարվող այնպիսի գործողությունները կասեցնելը հորդորելու նպատակով, որոնք կարող էին հանգեցնել արյունահեղության և հայ հասարակության պառակտման: Ավաղ, կաթողիկոսի ջանքերը հաջողությամբ չպսակվեցին. Լևոն Տեր-Պետրոսյանը հրաժարվեց ընդունել արդեն իր դռան մոտ գտնվող Գարեգին II-ին: Հատկանշական է, որ ավելի վաղ Ազատության հրապարակի ցույցի մասնակիցների շրջանում, ինչպես նշվում էր ՀԱԵ հայտարարությունում, Տեր-Պետրոսյանի կողմնակիցները ստորագրահավաք էին կազմակերպել կաթողիկոսի հրաժարականի պահանջով: Թե ինչ ողբերգությամբ ավարտվեցին 2008թ. մարտի 1-ի իրադարձությունները՝ հայտնի է բոլորին. զոհվեց 10 մարդ, այդ թվում՝ երկու ոստիկան, ևս 131-ը տարբեր ծանրության վիրավորումներ ստացավ: 5 տարի անց այնպես պատահեց, որ Նորին Սրբություն Գարեգին II-ը արժանացավ նաև ՀՀ նախագահի մեկ այլ նախկին թեկնածուի՝ Րաֆֆի Հովհաննիսյանի անբարեհաճությանը, որը 2013թ. մարտի 15-ի նախագահական ընտրությունների արդյունքները հայտարարելուց հետո, Ազատության հրապարակի հանրահավաքի ժամանակ քննադատության ենթարկեց Գարեգին II-ին և կոչ արեց նրան չընդունել ՀՀ ընտրյալ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի «կեղծ» երդումը: Նշենք, որ այսօր բողոքի ակցիայի առաջնորդներն են հայր Կորյունը և պատմաբան Գևորգ Յազըճյանը, որոնք իրենց վրա վերցրին ընդվզումների կազմակերպիչների դերը՝ ընդվզողների համակարգող Կարեն Պետրոսյանին Հայաստանի Պետական տնտեսագիտական համալսարանի Գյումրու մասնաճյուղի ռեկտորի ժամանակավոր պաշտոնակատար նշանակելուց հետո: Ովքե՞ր են սրանք՝ այս նորահայտ մեծ հավատաքննիչները: Տարակուսանք է հարուցում այն, որ ՀԱԵ պատվի և արժանապատվության պահպանման կեղծ ջատագովները, ինչի մասին նրանք անդադրում կրկնում են, չգիտես ինչու, առանց որևէ արձագանքի են թողնում իրենց անձնական կյանքի, մեղմ ասած՝ վարկաբեկիչ մանրամասները, որոնք հրապարակվել են ընթերցողների վստահությունը վայելող հայկական մի շարք էլեկտրոնային պարբերականներում: Իսկ նրանք գրում են այն մասին, որ այս երկու գործիչների կենսագրություններում նշմարվում է արտասահմանյան հետք: Այսպես, այդ հրապարակումների համաձայն՝ պատմաբան Գևորգ Յազըճյանն ամուսնացած է թրքուհու հետ և հայկականից բացի նաև թուրքական անձնագիր ունի՝ Յազըճօղլու ազգանվամբ, իսկ հայր Կորյունին կասկածում են այն բանում, որ Դամասկոսի հայ համայնքում սպասավորելու ժամանակ նա սերտ կապի մեջ է մտել իսլամիս-

տական խմբավորումներից մեկի հետ: Այս առնչությամբ խիստ տեղին հնչեցին Հայաստանի լեգենդար Ազգային հերոս Վազգեն Սարգսյանի եղբոր՝ Հայաստանի նախկին վարչապետ, ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Արամ Սարգսյանի խոսքերը, որը, խոսելով Հայ Առաքելական եկեղեցու հովվապետի վարկաբեկման հետևանքների լրջության մասին, ասաց, որ ակցիայի մասնակիցներով պետք է զբաղվի ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայությունը, քանի որ այդ ակցիան սպառնում է Հայաստանի անվտանգությանը:

Զեմ թաքցնի՝ ինձ համար բնավ հեշտ չէր գրել այս հոդվածը: Վերջին օրերին ինքս ինձ նախատում էի լռությանս համար, երբեմն ինձ թվում էր, թե իրավացի էր ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, երբ, պատասխանելով Facebook-ի օգտատերերի հարցերին, բթացնում էր Հայաստանի քաղաքացիների զգոնությունը՝ հայտարարելով. «Տեղի ունեցողի մասշտաբները և բովանդակությունը թույլ են տալիս ենթադրել, որ գործ ունենք ներեկեղեցական խնդրի հետ: Այն դեռ հանրային հարց չի դարձել, և դրա համար անհրաժեշտություն չկա, որպեսզի կառավարությունը միջամտի»: Անցավ մի երկու օր, և կորյուն-յազը ճյանները, ըստ երևույթին, վարչապետի խոսքերն իբրև գործողության կոչ ընկալեցին, որպեսզի «տեղի ունեցողը» ոչ միայն ներեկեղեցական, այլև «հանրային» դարձնեն: Եվ ահա, ս. թ. հուլիսի 14-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ինտերնետ-էջում՝ «շտապ» նշմամբ, տեղակայվեց հաղորդագրություն. «Նորին Սրբության ավտոմեքենան շրջապատված է, Գնդեվանքից (X – XI դդ. կառուցված Գնդեվանքը գտնվում է Հայաստանի հարավում, Վայոց ձորի մարզում, Արփա գետի կիրճում – Ա. Գ.) եկող ճանապարհը փակ է ավտոմեքենաներով և քարերով, շարժման անդամները սպառնում են: Կաթողիկոսին վտանգ է սպառնում»: Այս սրբապղծությանը և այն ամենին, ինչ տեղի է ունենում Հայաստանում, արծազանքել է նաև սենտիմենտալության աստիճանի զգայուն ադրբեջանական ագիտարոպը: Այսպես, ադրբեջանական ոչ անհայտ կառավարամետ news.day.az էլեկտրոնային պորտալը օգնության է շտապել իր հայ գործընկերներին՝ Յազը ճյանին և հայր Կորյունին՝ 2018թ. հուլիսի 16-ին հրապարակելով Ջուլֆուղար Ալիևի հոդվածը՝ «Փաշինյանին ձանձրացրե՞լ է համայն հայոց կաթողիկոսը» վերնագրով (<https://news.day.az/politics/1023219.html>): Հոդվածը կարդալիս խանդաղատանքով ես լցվում, թե ինչպես են սրտացավ ադրբեջանցիները հոգում «Նոր Հայաստան, նոր հայրապետ» շարժման ճակատագրի, «հայ հասարակությանը բարդույթավորված վիճակից ազատելու» մասին: Ահա թե ինչ է գրում մուսլիմ Ջուլֆուղարը. «Ի դեպ, հոգևոր առաջնորդի փոփոխությունը հազիվ թե արմատապես ինչ-որ բան փոխի: Հանցավոր, կոռումպացված, այլասերության մեջ մխրձված և ահաբեկչությանը սատարող հայ եկեղեցին պետք է հրաժարվի նախկին դոգմաներից և ազատի հայ հասարակությանը բարդույթավորված վիճակից, որի մեջ նրան պահում է դարերով»: Սակայն Ջուլֆուղարը սրանով չի սահ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մանավանդվում և խորամանկաբար դրդում է Հայաստանի վարչապետին՝ հողվածն ավարտելով, ըստ էության, ադրբեջանական իշխանությունների ինքնամերկացմամբ՝ գրելով հետևյալ նախադասությունը. «Իսկ այդ խնդիրը (Գարեգին II-ի հրաժարականը – Ա. Գ.) վեր է անգամ ամբոխի սիրեցյալ Փաշինյանի ուժերից»: Այս և ադրբեջանական մամուլի մի շարք այլ հրապարակումներ կասկածի տեղ չեն թողնում միանշանակ եզրահանգման գալու համար. հարկ է ամենավճճական ձևով թույլ չտալ անհարգալից վերաբերմունք Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու և Նորին Սուրբ Օծություն Ամենայն Հայոց հայրապետի հանդեպ: Անտարբերությունն այս հարցում Բրունո Յասենսկու անավարտ «Անտարբերների դավադրությունը» վեպի ինքնատիպ հայկական հրատարակումը կդառնա, բայց հայոց պետականության ճակատագրի համար վտանգավոր հետևանքներով:

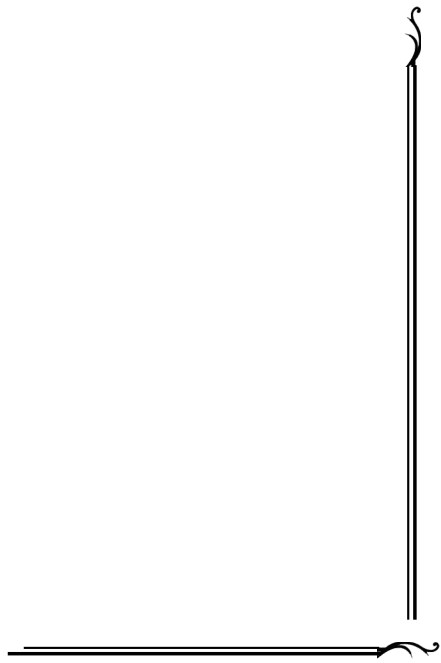
Չէի ցանկանա հողվածն ավարտել այսքան տագնապալի նոտայով, ուստի անդրադառնանք լուսավորին: 2016թ. նոյեմբերի 22-ին Սուրբ Դանիլի վանական նստավայրում տեղի ունեցավ Համայն Ռուսիո և Մոսկվայի սրբազան պատրիարք Կիրիլի հանդիպումը Համայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II հայրապետի հետ: «Մեզ համար մշտապես մեծ ուրախություն է տեսնել Ձեզ Մոսկվայում, շփվել Ձեզ հետ, – սրբազան պատրիարք Կիրիլն այսպես ողջունեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու հայրապետին: – Մեր պատմական կապերը, որոնք անցյալում մեծ օգուտ են բերել մեր ժողովուրդներին, այսօր էլ ամրապնդում են դրանք այնքան, որ չգիտեմ՝ հիմա որտե՞ղ են ավելի շատ հայեր ապրում՝ Հայաստանում, թե՞ Ռուսաստանում: Աստծո ողորմածությամբ մենք կարող ենք այսօր վկայել, որ մեր ժողովուրդների անցած պատմական ճանապարհը իսկապես հիանալի է եղել, հաճախ՝ հերոսական: Մենք միասին ենք եղել ոչ միայն ուրախության, այլ նաև տրտմության պահին: Միասին ապրելով մեկ երկրում՝ մենք պաշտպանել ենք հայրենիքը ֆաշիզմից՝ ամենաահավոր թշնամուց պատմության ողջ ընթացքում, որքան շատ են Խորհրդային Միության հերոսների մեջ ազգությամբ հայերը՝ հայ ժողովրդի ու մեր ընդհանուր Հայրենիքի, որը մենք պաշտպանում էինք, ականավոր զավակները»: Ուշագրավ է նաև Գարեգին II-ի պատասխան խոսքը: «Մենք բարձր ենք գնահատում Ձեր անձնական ջանքերը՝ ուղղված Մերձավոր Արևելքի (որտեղ հայկական մեծ Սփյուռք է պահպանվել – Ա. Գ.) քրիստոնյաների իրավունքների պաշտպանությանը, մեր տարածաշրջանում խաղաղության և կայունության վերականգնմանը... Մեր ժողովուրդը հատուկ սեր և հարգանք է տածում Ձեր անձի հանդեպ, – վկայել է Գարեգին II հայրապետը: – Այն բոլոր ջանքերը, որոնք մենք գործադրում ենք մեր հարաբերությունների ամրապնդման համար, անշուշտ, նպաստում են մեր ժողովուրդների միջև կապերի զարգացմանը, և մենք հավատում ենք, որ այս բարեկամությունը կուղեկցի մեր ժողովուրդներին նաև նոր հազարամյակում»:

Եվ այդ բարեկանությունը, մեր ժողովրդի այդ բախտորոշ ձեռքբերումը՝ որպես սրբություն, ամեն տեսակի ու կարգի նորահայտ հավատաքննիչների ոտնձգություններից պաշտպանելը Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու, բազմամիլիոնանոց հայ Սփյուռքի պատվի գործն է: Դրա այլընտրանքը պատերազմն է և, ի վերջո, լուրջ սպառնալիքը հայոց պետականության գոյությանը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 24. 07. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРОНЫРЛИВЫЕ ЛАКЕИ РЕЖИМА ПОНИМАЮТ С ПОЛУСЛОВА...

... НА КОГО НУЖНО УСТРАИВАТЬ ОБЛАВУ

Время летних отпусков 2018 года стало временем серьезных размышлений о «былом и думах» (почти как у Александра Герцена), воссоздающих перед глазами панораму жизни в Армении за минувшие десятилетия.

Мыслями ухожу в конец 80-х – начало 90-х годов минувшего века. Перед глазами маячит зловещая дата – 13 января 1990 года. Именно в этот день в столице Азербайджанской ССР г. Баку начались массовые погромы коренного армянского населения. Несколько тысяч озверевших нелюдей, сторонников Народного фронта Азербайджана, которые рвались к власти, начали массовые погромы в Баку по национальному признаку. Беспорядки на этнической почве в Баку сопровождались массовым насилием в отношении армянского населения, грабежами, убийствами, поджогами и уничтожением их имущества. Как и в случае резни в Сумгаите, тогдашнее советское руководство в очередной раз оказалось не в состоянии немедленно остановить резню. Только лишь в ночь с 19 на 20 января 1990 года были введены войска в Баку.

Именно в это время десятки тысяч чудом уцелевших от погромов армян спасались бегством в Армению. Мне уже как-то приходилось несколько лет назад писать о героизме славных летчиков Управления гражданской авиации Армянской ССР, которые ежедневно совершали по 6–7 рейсов из Еревана в Баку и обратно, спасая от азербайджанского ятага на стариков, женщин, детей ... Всматриваясь в лица чудом оставшихся в живых наших соотечественников, я видел в их глазах либо неопишуемый страх, либо бесчувственное остекленение и слёзы, слёзы, море слёз. Все минувшие годы меня угнетало какое-то необъяснимое чувство вины, связанное с тем, что в своих воспоминаниях о тех трагических днях я лишь упоминал имена и фамилии пилотов первого класса, командиров воздушных судов ТУ-154 Оганеса Ерицяна, Эдуарда Папикяна, Аршака Налбандяна, которые до изнеможения совершали авиарейсы, спасая от гибели

ли сотни жизней, а между тем этот список можно и нужно было дополнить именами десятков и десятков их коллег, членов летных экипажей, сотен работников наземных служб аэропорта «Звартноц». Но еще более я себя корил за то, что спустя годы при освещении этих событий я воздержался обнародовать имена наших самоотверженных медиков, которые в те полные тревоги дни и ночи буквально у трапов встречали борты самолетов с пассажирами, прибывающими рейсом Баку – Ереван. Прямо на посадочной полосе особо нуждающимся оказывалась неотложная медицинская помощь, те же, кто мог самостоятельно передвигаться, препровождались к каретам «скорой помощи» или в специальные реабилитационные помещения, оборудованные в здании аэровокзала. Уже в первые годы независимости Армении рассказывать о трудовом героизме медицинских работников было не только не принято, но даже предосудительно. Ведь они в январе 1990 года всего лишь выполняли свой профессиональный долг врача и в дальнейшем вовсе не отличались своей революционной активностью, к тому времени переродившейся в обычное горлопанство. Документально воссоздавая картину тех событий, замечу, что в январе-феврале 1990 года почти весь основной персонал Управления здравоохранения и социальной защиты Исполкома Ереванского городского Совета народных депутатов круглосуточно координировал приём и организацию оказания дальнейшей медицинской помощи нашим соотечественникам, бакинским армянам, прибывающим в аэропорт «Звартноц». И надо было всмотреться в сосредоточенные, но в то же время одухотворенные светлые лица врачей, медсестер и санитаров, которые благодаря высокому профессионализму по-родному относились к прибывающим из Баку пассажирам, пережившим ужасы резни и истязаний их родных и близких, которые происходили у них на глазах, вселяли, нет, скорее пробуждали в них жажду жизни. И с первых минут пребывания на своей Родине в глазах этих надломленных людей начинался светиться луч надежды.

Читатель, естественно, может задаться вопросом: а почему обо всем этом я не писал или не упоминал в своих выступлениях или статьях? Все дело было в том, что организатором и координатором оказания медицинской помощи беженцам из Баку был начальник Управления здравоохранения Исполкома Ергорсовета глубокоуважаемый Ара Микаелович Минасян. В то суровое время автор этих строк был мэром г. Еревана и меня с Ара Микаеловичем связывала не только совместная работа в Исполкоме Ергорсовета, но и давнишняя совместная работа в студенческих организациях Армянской ССР (в конце 70-х годов XX века я являлся заведующим отделом студенческой молодёжи ЦК ЛКСМ Армении, а Ара Микаелович – председателем совета студенческого научного общества

А. ГЕГАМЯН

Ереванского медицинского института). Но наша дружба имела более глубокие корни. Отца Ара Микаеловича – Мкртыча (Мишу) Минасяна, его тестя – Григора Асратяна (по моему убеждению, самого одаренного мэра г. Еревана за всю советскую историю нашей столицы) и моего отца, Мамикона Гегамяна, связывала испытанная временем дружба. И опять-таки уважаемый читатель недоумевая может спросить – тогда тем более я должен был не умалчивать о спасенных Ара Микаеловичем и его коллегами жизнях сотен и тысяч бакинских беженцев-армян. Не буду утомлять читателя: старший сын Ара Микаеловича, Микаел (теперь уже можно смело сказать), бесспорно, талантливый и высокообразованный дипломат и дочка Сержа Азатовича Саргсяна, третьего Президента Республики Армения, очаровательная Ануш, спустя годы после бакинских событий стали мужем и женой. Так вот предвидя хамскую реакцию неизвестных неудачников – проходимцев от политики, весь арсенал их дешевых нападок в мой адрес, продолжающихся вот уже третье десятилетие, я воздержался рассказать всю правду о трудовых буднях Ара Минасяна, человека молчаливого жизненного подвига. Словом, своеобразный «шкурный» интерес и нежелание быть «обвиненным» со стороны лжеправедников в подхалимаже и лизоблюдстве к Сержу Азатовичу Саргсяну я все это время молчал.

При этом был уверен, что моих возможных критиков в массовом порядке охватила бы клиническая амнезия, если бы я упомянул о высокопрофессиональной и самоотверженной деятельности Ара Микаеловича Минасяна в годы Арцахской освободительной войны уже в должности генерального директора научно-медицинского центра «Скорая помощь». Помнится, как-то случайно в клинике «Скорая помощь» со мной встрети-лась дочь известного народного героя Арцахской войны, трагически погибшего Вождя (Мушега Мхояна, кавалера ордена Боевой Славы первой степени) одного из самых бесстрашных добровольческих отрядов. На мой с тревогой в голосе вопрос – случилось ли что-то, что привело ее в больницу, дочь героя-фидаина, слегка покраснев, со светлой улыбкой в глазах ответила – «нет, просто свою тоску и боль за гибель своего отца я утоляю, общаясь с его другом – профессором Ара Минасяном». Уже после этой встречи перед моими глазами, казалось бы, воскресали яркие образы героически погибших армянских фидаинов, борцов за освобождение свободолюбивого народа Арцаха, многие из которых также гордились своим знакомством и дружбой с нежно называемым «мер мец ахпер доктор, мецатаров мард» (нашим старшим братом доктором, человеком с большой буквы), с профессором Ара Минасяном. Когда пишу обо всем этом, я вовсе не преследую цель стать биографом многоуважаемого профессора Ара Минасяна. Нет, эта миссия мне не под силу, ибо я не смогу в полной мере описать благодарность тысяч и тысяч фидаинов, простых

граждан Армении, которые в его лице видели и продолжают видеть на самом деле, а не на словах и часто не к месту употребляемое выражение – новая возрожденная Республика Армения, в которой по праву олицетворением высокой порядочности и сострадательности к простым людям является доктор медицинских наук, профессор Ара Микаелович Минасян.

P.S. В хронике Управления милиции города Еревана от 9 мая 1970 года была короткая запись: сегодня в Институт (больницу) ортопедии и травматологии г. Еревана с тремя тяжелыми ножевыми ранениями в сопровождении своего друга Эдуарда Акоповича Мелояна своим ходом поступил студент IV курса Ереванского политехнического института. Спустя три часа после поступления в больницу наконец-то решили рискнуть и начать операцию. Многоопытный и, бесспорно, одаренный от Бога хирург – волшебник Абрам Ашотович Шакарян начал операцию. После успешно проведенной операции, продлившейся 2 часа 46 минут, чудом спасшийся больной после шлепков по лицу пришёл в сознание. Открыв глаза, он увидел у своего изголовья, прямо над операционным столом друзей своего отца – министра мясо-молочной промышленности Армянской ССР Алексана Матевосовича Киракосяна, мэра г. Еревана Григора Ованнесовича (Ивановича) Асратяна, заместителя председателя Армпотребсоюза (Айкоопа) Бориса Геворковича Элояна и своего отца Мамикона Арташесовича Гегамяна. Ну и, наконец, широко улыбающееся лицо славного хирурга Абрама Ашотовича Шакаряна. В их глазах, этих сильных по духу людей, наворачивались слёзы, слёзы радости за спасение жизни сына их друга – Мамикона Гегамяна. Уже спустя годы, вновь и вновь вспоминая эти дни, я извлек незабываемый урок на всю жизнь: дружба и порядочность – вот они вечные ценности нашей жизни. Поясню читателям, что я подразумеваю под этим. Друзья моего отца в те годы были далеко не желанны в известных кругах руководства Армянской ССР. Судьба разбросала их на разные участки работы, но в трудную минуту они были рядом с моим отцом. В этот вечер своим присутствием в больнице они в очередной раз на собственном благородном жизненном пути подтвердили свое человеческое величие – в час испытаний близкие по своему духу люди в беде никогда не оставят своего друга, при этом прекрасно понимая, что даже и в этом случае найдутся подлые люди, которые начнут судачить и читать нравоучения об изъянах в воспитании детей руководящих работников и т.д. и т.п. Ведь уж кто-кто, но друзья моего отца, будучи бескорыстными созидателями Армянской ССР, на своем жизненном опыте не раз убеждались, что пронырливые лакеи любого режима с полуслова (исходящего из верхов) понимают, на кого нужно устраивать облаву, тем паче в час жизненных испытаний. А мораль этих строк проста: дорогой и многоуважаемый Ара Микаелович,

А. ГЕГАМЯН

будьте уверены в том, что десятки тысяч людей в Ереване, Армении и Арцахе благословляют Вас за то, что Вы есть, что Вы вот уже три десятилетия дарите людям жизнь, принося счастье в их семьи, в семьи их родных и близких. Новоявленные духовные убожества, даже в ранге министра, а тем более их лакеи, впрочем, как и их поводыри, всего лишь калифы на час. Им не под силу поколебать глубокую веру в Вас сотен тысяч наших соотечественников. Все Вас знают и любят как порядочного и сострадательного человека, Человека с большой буквы.

Вместо послесловия. Однажды легендарный правитель Израиля, третий еврейский царь попросил мудреца помочь ему справиться со страстями. Мудрец принес ему кольцо: «Именно в кольце твое спасение от бурных эмоций. Надень кольцо. Когда будешь гневаться, посмотри на него – ты успокоишься. Если тебе будет очень весело, тоже посмотри на него. Это тебя отрезвит». И действительно, в первом же порыве отчаяния царь Соломон взглянул на кольцо и прочитал «Всё пройдёт». Он понял, что надо относиться философски к пониманию того, что все на земле меняется. Ведь всё пройдёт... Соломону казалось, что он обрел гармонию. Но как-то раз ему было так плохо, что даже кольцо ему не помогло. Царь Соломон сорвал с пальца кольцо, хотел выбросить, и вдруг увидел надпись на внутренней стороне – «И это тоже пройдёт»... Прошло много лет правления. Соломон стал понимать, что ему пора уходить в мир иной. В который раз он рассматривал кольцо, с которым не расставался никогда и, казалось бы, знал каждую щербинку на нём. С грустной улыбкой царь прочитал одну надпись «Всё пройдёт», затем вторую – «И это тоже пройдёт» и с тоской подумал «Вот всё и прошло». И вдруг луч солнца осветил какие-то еле заметные буквы на ребре кольца. Он пригляделся и прочитал: «Ничего не проходит».

Пусть над этим грозным предостережением из Святого писания задумаются холуи, вот уже два месяца учиняющие травлю достойнейшего человека – Ара Микаеловича Минасяна.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՌԵԺԻՍԻ ՀՈՏԱՌՈՒ ԼԱՔԵՅՆԵՐԸ
ԿԵՍ ԽՈՍՔԻՑ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ ԵՆ՝ ՌԻՄ Է ՀԱՐԿԱՎՈՐ
ՇՈՒՐՋԿԱԼԵԼ

«Երբ նրանք եկան կոմունիստների հետևից, ես լռեցի՝
կոմունիստ չէի:

Երբ նրանք եկան սոցիալ-դեմոկրատների հետևից, ես
լռեցի՝ սոցիալ-դեմոկրատ չէի:

Երբ նրանք եկան արհմիութենական ակտիվիստների
հետևից, ես լռեցի՝ արհմիության անդամ չէի:

Երբ նրանք եկան իմ հետևից, մեկը չէր մնացել, որ
պաշտպաներ ինձ»:

Մարտին Ֆրիդրիխ Էմիլ Նիմյուլեր
Եկեղեցիների Համաշխարհային խորհրդի
նախկին նախագահ, «Ժողովուրդների միջև խաղաղության
ամրապնդման համար» Լենինյան
միջազգային մրցանակի դափնեկիր (1967թ.)

2018թ. ամառային արձակուրդների ժամանակը լուրջ մտորումների
ժամանակ է դարձել «եղելությունների և խոհերի» (մոտավորապես այնպես,
ինչպես Գերցենի մոտ է) մասին, որոնք աչքերիդ առջև վերստեղծում են
անցած վերջին տասնամյակների հայաստանյան կյանքի համայնապատ-
կերը:

Մտովի տեղափոխվում են անցած դարի 80-ական թթ. վերջ – 90-ա-
կան թթ. սկիզբ: Աչքերիս առջև հառնում է չարագուշակ ամսաթիվը՝ 1990թ.
հունվարի 13: Հենց այդ օրը Ադրբեջանական ԽՍՀ մայրաքաղաք Բաքվում
սկսվեցին բնիկ հայ ժողովրդի զանգվածային ջարդերը: Մի քանի հազա-
րանոց մոլեգնած ամբոխը՝ Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատի կողմնա-
կիցները, որոնք իշխանություն էին տեսնում, Բաքվում զանգվածային ջար-
դեր սկսեցին ազգային հողի վրա: Էթնիկ հողի վրա ծագած անկարգու-
թյունները Բաքվում ուղեկցվում էին հայ բնակչության հանդեպ զանգվածային
բռնությամբ, թալանով, սպանություններով, հրդեհումներով և հայերի գույքի
ոչնչացմամբ: Ինչպես և Սուևգաիթի կոտորածի պարագայում՝ այն ժամա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նակվա խորհրդային ղեկավարությունը հերթական անգամ ի վիճակի չեղավ անհապաղ դադարեցնելու կոտորածը:

Միայն 1990թ. հունվարի 19-ի լույս 20-ի գիշերը խորհրդային բանակը, այնուամենայնիվ, զորք մտցրեց Բաքու: Հենց այդ ժամանակ էլ հրաշքով փրկված տասնյակ հազարավոր հայեր փախուստի դիմեցին Հայաստան: Տարիներ առաջ մի առիթով գրել եմ Հայկական ԽՍՀ Քաղաքապետարանի վարչության փառապանծ օդաչուների հերոսության մասին, որոնք ամեն օր Բաքվից Երևան և հակառակը 6 – 7 չվերթ էին կատարում՝ աղբբեջանական յաթաղանից փրկելով ծերերին, կանանց, երեխաներին... Նայելով հրաշքով ողջ մնացած հայրենակիցներին դեմքին՝ նրանց աչքերում կամ աննկարագրելի վախ էի տեսնում, կամ անզգա քարացում ու արցունքներ, արցունքներ, արցունքների ծով: Անցած բոլոր տարիներին մեղքի մի ինչ-որ անբացատրելի զգացողություն տանջում էր ինձ՝ կապված այն բանի հետ, որ ողբերգական այդ օրերի մասին իմ հիշողություններում լոկ հիշատակել եմ առաջին կարգի օդաչուներ, TY - 154 օդանավերի հրամանատարներ Հովհաննես Երիցյանի, Էդուարդ Պապիկյանի, Արշակ Նալբանդյանի անուն-ազգանունները, որոնք ուժասպառության աստիճանի հասնելով՝ ավիաչվերթներ էին կատարում՝ կործանումից փրկելով հարյուրավոր կյանքեր, այնինչ այդ ցանկը կարելի էր և պետք էր համարել նրանց տասնյակ ու տասնյակ գործընկերների, օդանավերի անձնակազմերի անդամների, «Զվարթնոց» օդանավակայանի վերերկրյա ծառայությունների հարյուրավոր աշխատակիցների անուններով: Բայց առավել շատ ինքս ինձ նախատում էի այն բանի համար, որ տարիներ անց՝ այդ իրադարձությունները լուսաբանելիս, այդպես էլ չհրապարակեցի մեր անձնագրի բուժաշխատողների անունները, ովքեր տազնապով լի այդ օրերին օր ու գիշեր, տառացիորեն ինքնաթիռների սանդուղքների մոտ դիմավորում էին Բաքու – Երևան չվերթի ուղևորներին: Հենց վայրէջքուղու վրա հատկապես կարիք ունեցողներին առաջին բուժօգնություն էր ցուցաբերվում, իսկ նրանց, ովքեր կարող էին ինքնուրույն շարժվել, ուղեկցում էին մինչև շտապօգնության մեքենաներ կամ օդանավակայանի շենքում սարքավորված հատուկ վերականգնողական կենտրոններ: Հայաստանի անկախության առաջին տարիներին արդեն բուժաշխատողների աշխատանքային հերոսության մասին պատմելը ոչ միայն տհաճ, այլև դատապարտելի էր: Զէ՞ որ նրանք 1990թ. հունվարին ընդամենը բժշկի իրենց պրոֆեսիոնալ պարտքն էին կատարում և հետագայում էլ բնավ աչքի չէին ընկնում իրենց հեղափոխական ակտիվությամբ, որն այդ ընթացքում վերասերվել էր սովորական ծղրտանության: Վավերագրորեն վերստեղծելով այդ օրերի իրադարձությունների պատկերը՝ նշեմ, որ 1990թ. հունվար-փետրվարին ժողովրդական դեպուտատների Երևանի քաղխորհրդի գործադիր կոմիտեի առողջապահության և սոցիալական պաշտպանության վարչության ողջ հիմնական անձնակազմը շուրջօրյա համակարգում էր «Զվարթնոց» օդանավակայան ժամանող բաքվեցի

մեր հայրենակիցներին ընդունելու և հետագա բուժօգնություն ցուցաբերելու կազմակերպումը: Եվ տեսնել էր պետք բժիշկների, բուժքույրերի ու սանիտարների կենտրոնացած, բայց և միաժամանակ ոգեշնչված, լուսավոր դեմքերը, ովքեր, շնորհիվ բարձր պրոֆեսիոնալիզմի, հարազատաբար էին վերաբերվում Բաքվից ժամանող՝ կոտորածի սարսափն ու իրենց հարազատ-բարեկամների խոշտանգումները վերապրած ուղևորներին, խոշտանգումներ, որ տեղի էին ունեցել իրենց աչքերի առջև: Եվ նրանց լուսավոր դեմքերը հույս, չէ՛, ավելի շուտ՝ կյանքի ծարավ էին ներշնչում վերջիններին: Եվ Հայրենիքում գտնվելու առաջին իսկ պահերից այդ կոտորված մարդկանց աչքերում սկսում էր առկայծել հույսի շողը:

Ընթերցողը, բնականաբար, կարող է հարց տալ. իսկ ինչո՞ւ այս ամենի մասին չէի գրել կամ հիշատակել իմ ելույթներում կամ հոդվածներում: Բանն այն էր, որ Բաքվից փախստականների բուժօգնության ցուցաբերման կազմակերպիչն ու համակարգողը Երթաղխորհրդի գործադիր կոմիտեի առողջապահության և սոցիալական պաշտպանության վարչության պետ, մեծարգո Արա Միքայելի Մինասյանն էր: Այն դաժան ժամանակներում տողերիս հեղինակը Երևանի քաղաքապետն էր, և ինձ Արա Միքայելովիչի հետ կապում էր ոչ միայն համատեղ աշխատանքը Երթաղխորհրդի գործադիր կոմիտեում, այլև վաղեմի համատեղ աշխատանքը Հայկական ԽՍՀ ուսանողական կազմակերպություններում (XX դարի 70-ականների վերջին ես ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի ուսանող երիտասարդության բաժնի վարիչն էի, իսկ Արա Միքայելովիչը՝ Երևանի բժշկական ինստիտուտի ուսգիտխորհրդի նախագահը): Բայց մեր բարեկամությունն ավելի խոր արմատներ ուներ: Արա Միքայելովիչի հորը՝ Մկրտիչ (Միշա) Մինասյանին, նրա աներօջը՝ Գրիգոր Հասրաթյանին (ըստ իս՝ Երևանի ամենատաղանդավոր քաղաքապետն է եղել մեր մայրաքաղաքի ողջ խորհրդային պատմության ընթացքում) և հորս՝ Մամիկոն Գեղամյանին, ժամանակի փորձությունն անցած բարեկամություն էր կապում: Եվ նորից հարգարժան ընթերցողը տարակուսելով կարող է հարցնել՝ այդ դեպքում առավել ևս ես պետք է չլռեի Արա Միքայելովիչի ու նրա գործընկերների կողմից փրկված հարյուր և հազարավոր մեր բաքվեցի հայրենակիցների կյանքերի մասին: Չեմ ձանձրացնի ընթերցողին. Արա Միքայելովիչի ավագ որդին՝ Միքայելը (այժմ արդեն կարելի է համարձակորեն ասել), անվիճելի է՝ տաղանդավոր և բարձրամակարդակ դիվանագետը, և Սերժ Ազատի Սարգսյանի՝ Հայաստանի Հանրապետության Երրորդ Նախագահի դուստրը՝ հիասքանչ Անուշը, Բաքվի իրադարձություններից տարիներ հետո ամուսնացան: Եվ ահա, կանխատեսելով ոչ անհայտ անհաջողակների՝ քաղաքականության դուրսպրծուկների անտաշ արձագանքը, իրենց էժանագին հարձակումների ողջ զինանոցն իմ հասցեին, որոնք շարունակվում են ահա արդեն երեք տասնամյակ, ես ձեռնպահ եմ մնացել Արա Մինասյանի՝ լուռ իր կյանքի սխրանքն իրականացնող մարդու աշխատանքային առօրյայի մասին ողջ ճշմարտությունը պատմելուց: Մի խոսքով՝ «սեփական մաշկիս մասին» յուրովի մտածելն ու Սերժ Ազատի Սարգսյանի հանդեպ ստորաքարշության և պնակալիզության մեջ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«մեղադրված լինել» չցանկանալը դրդել են ինձ լռել այս ողջ ընթացքում: Ընդ որում՝ համոզված էի, որ հնարավոր քննադատներս զանգվածաբար կլինիկական հիշողության կորստի մեջ կհայտնվեին, եթե հիշատակեի Արցախի ազատագրական պատերազմի տարիներին Արա Միքայելի Մինասյանի բարձր պրոֆեսիոնալ և անձնագոհ գործունեության մասին՝ արդեն «Շտապօգնություն» գիտաբժշկական կենտրոնի գլխավոր տնօրենի պաշտոնում: Մտաբերում եմ, թե ինչպես մի անգամ պատահաբար «Շտապօգնության» կլինիկայում ինձ հանդիպեց Արցախյան պատերազմի հայտնի ժողովրդական հերոսի՝ ամենաանվախ կամավորական ջոկատներից մեկի հրամանատար, ողբերգականորեն զոհված Վոժդի (Մուշեղ Մխոյան, ՀՀ «Մարտական խաչ» առաջին աստիճանի շքանշանի ասպետ) դուստրը: Իմ տազնապահույզ հարցին՝ հո բան չի՞ պատահել, ի՞նչն է նրան հիվանդանոց բերել, հերոս ֆիդայու աղջիկը, թեթևակի շառագունելով, լուսավոր ժպիտով պատասխանեց. «Չէ, պարզապես հորս կարոտն ու նրա կորստի ցավը մեղմում են նրա ընկերոջ՝ պրոֆեսոր Արա Մինասյանի հետ շփվելով»: Այդ հանդիպումից հետո արդեն աչքերիս առջև ասես սկսեցին վերակենդանանալ հերոսաբար զոհված հայ ֆիդայիների՝ Արցախի ազատատենչ ժողովրդի ազատագրության համար պայքարող մարտիկների վառ կերպարները, որոնցից շատերը նույնպես հպարտանում էին քնքշորեն «մեր մեծ ախպեր, դոկտոր, մեծատառով մարդ» անվանվող պրոֆեսոր Արա Միքայելյանի հետ իրենց ծանոթությամբ ու բարեկամությամբ: Երբ գրում եմ այս ամենի մասին, բնավ նպատակ չեմ հետապնդում դառնալ հարգարժան պրոֆեսոր Արա Մինասյանի կենսագիրը: Ոչ, այդ առաքելությունն իմ ուժերից վեր է, քանզի ես չեմ կարողանա լիովին ներկայացնել հազարավոր ֆիդայիների, Հայաստանի հասարակ քաղաքացիների երախտագիտությունը, ովքեր հանձին նրա տեսել և շարունակում են տեսնել իրականում, և ոչ թե խոսքերով ու հաճախ՝ անտեղի, կիրառվող արտահայտությունը՝ նոր վերածնված Հայաստանի Հանրապետություն, որտեղ հիրավի բարձր օրինավորության և հասարակ մարդկանց հանդեպ կարեկցանքի մարմնացումն է հանդիսանում բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արա Միքայելի Մինասյանը:

P.S. Երևան քաղաքի ոստիկանության վարչության 1970թ. մայիսի 9-ի խրոնիկայում մի կարճ գրառում կա. այսօր Երևանի Օրթոպեդիայի և վնասվածքաբանության ինստիտուտ (հիվանդանոց) իր ոտքով, ընկերոջ՝ Էդուարդ Հակոբի Մելոյանի ուղեկցությամբ եկել է դանակի երեք ծանր վիրավորումներ ստացած, Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի IV կուրսի մի ուսանող: Հիվանդանոց ընդունվելուց երեք ժամ հետո, վերջապես, համարձակություն ունեցան սկսելու վիրահատությունը: Բազմափորձ և, անշուշտ, Աստծո կողմից օժտված վիրաբույժը՝ հրաշագործ Աբրահամ Աշոտի Շաքարյանը, սկսեց վիրահատությունը: Հաջող անցած վիրահատությունից հետո, որը տևել էր 2 ժամ 46 րոպե, հրաշքով փրկված հիվանդը դեմքին ստացած ապտակներից հետո ուշքի է գալիս: Բացելով

աչքերը, հենց վիրահատական սեղանին պառկած, իր գլխավերևում նա տեսնում է հոր ընկերներին՝ Հայկական ԽՍՀ մսի-կաթի արդյունաբերության նախարար Ալեքսան Մաթևոսի Կիրակոսյանին, Երևանի քաղաքապետ Գրիգոր Հովհաննեսի (Իվանի) Հասրաթյանին, Հայսպառմիության (Հայկոպ) նախագահի տեղակալ Բորիս Գևորգի Էլոյանին և իր հորը՝ Մամիկոն Արտաշեսի Գեղամյանին: Եվ վերջապես, լայնորեն ժպտացող փառապանծ վիրաբույժ Աբրահամ Աշոտի Շաքարյանին: Նրանց՝ ոգով ու ժեղ այդ մարդկանց աչքերում արցունքներ կային, ուրախության արցունքներ իրենց ընկերոջ՝ Մամիկոն Գեղամյանի որդու կյանքի փրկության համար: Տարիներ հետո, նորից ու նորից հիշելով այդ օրերը, ողջ կյանքիս համար մի անսասան դաս քաղեցի. բարեկամություն և օրինավորություն՝ ահա մեր կյանքի հավերժական արժեքները: Ընթերցողներին պարզաբանեմ, թե ինչ նկատի ունեմ այս ասելով: Հորս ընկերներն այն տարիներին այնքան էլ ցանկալի մարդիկ չէին Հայկական ԽՍՀ ղեկավարության հայտնի շրջանակներում: Ճակատագիրը նրանց աշխատանքի տարբեր տեղամասեր էր նետել, բայց դժվարին պահին նրանք հորս կողքին էին: Այդ երեկո հիվանդանոցում իրենց ներկայությամբ նրանք հերթական անգամ՝ իրենց սեփական ազնիվ կենսական ճանապարհին հաստատեցին իրենց մարդկային վեհությունը՝ փորձությունների ժամին էությամբ հոգեհարազատ մարդիկ փորձանքի մեջ երբեք մենակ չեն թողնի իրենց ընկերոջը, ընդ որում՝ հիանալի հասկանալով, որ անգամ այդ պարագայում կգտնվեն ստոր մարդիկ, ովքեր կսկսեն չարախոսել և խրատ կարդալ ղեկավար աշխատողների երեխաների դաստիարակության պակասի և այլնի մասին: Չէ՞ որ ով՝ ով, բայց հորս ընկերները՝ Հայկական ԽՍՀ անշահախնդիր կերտողները լինելով, իրենց կյանքի փորձով քանիցս համոզվել էին, որ ցանկացած ռեժիմի հոտառու լաքեյները կես խոսքից (վերևներից եկող) հասկանում են, թե ում դեմ պետք է շուրջկալ կազմակերպեն, մանավանդ փորձությունների ժամին: Իսկ այս տողերիս ասելիքը պարզ է. թանկագին և մեծարգո Արա Միքայելովիչ, վստահ եղեք, որ հազարավոր մարդիկ Երևանում, Հայաստանում և Արցախում օրինում են Ձեզ այն բանի համար, որ Դուք կաք, որ Դուք ահա արդեն երեք տասնամյակ մարդկանց կյանք եք պարզում՝ երջանկություն բերելով նրանց ընտանիքներին, նրանց հարազատների ու բարեկամների ընտանիքներին: Նորահայտ հոգևոր ոչնչությունները, անգամ նախարարի կարգի, առավել ևս՝ նրանց լաքեյները, ի դեպ՝ ինչպես նաև դրանց ուղղորդողները, մի ժամով են խալիֆներ: Նրանց ուժից վեր է սասանել մեր հարյուր հազարավոր հայրենակիցների խոր հավատն առ Ձեզ: Բոլորը Ձեզ գիտեն և սիրում են որպես օրինավոր և կարեկից սիրտ ունեցող մարդու, Մեծատառով մարդու:

Վերջաբանի փոխարեն: Մի անգամ Իսրայելի լեգեմոնար կառավարիչը՝ հրեաց երրորդ թագավորը, խնդրում է իմաստունին օգնել իրեն կրթերը հաղթահարելու գործում: Իմաստունը նրան մի մատանի է տալիս. «Այս

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մատանու մեջ է քո փրկությունը բուռն հույզերից: Դիր մատիդ: Երբ զայրանաս, նայիր նրան ու կհանգստանաս: Եթե շատ ուրախ լինես, նորից նային նրան: Դա քեզ կսթափեցնի»: Եվ իսկապես, հուսահատության առաջին իսկ պոռթկման պահին Սողոմոն արքան նայում է մատանուն և կարդում. «Ամեն ինչ կանցնի»: Նա հասկանում է, որ պետք է փիլիսոփայորեն վերաբերվել այն բանին, որ ամեն ինչ երկրի վրա փոփոխական է: Չէ՞ որ ամեն բան կանցնի... Սողոմոնին թվում էր, թե նա ձեռք է բերել ներդաշնակությունը: Բայց մի անգամ նա իրեն այնքան վատ է զգում, որ անգամ մատանին չի օգնում: Սողոմոն արքան մատից հանում է մատանին, ուզում է դեն նետել այն, և հանկարծ տեսնում է ներսի կողմում գրվածը. «Դա էլ կանցնի»... Նրա կառավարման շատ տարիներ են անցնում: Սողոմոնը սկսում է հասկանալ, որ այլ աշխարհ գնալու ժամանակն է: Որերորդ անգամ նա նայում էր մատանուն, որից երբեք չէր բաժանվում և, թվում էր, գիտեր նրա յուրաքանչյուր քերծվածքը: Տխուր ժպիտով թագավորը կարդում է մի մակագրությունը՝ «Ամեն ինչ կանցնի», հետո երկրորդը՝ «Դա էլ կանցնի», և թախիծով մտածում. «Ահա և ամեն ինչ անցավ»: Եվ հանկարծ արևի շողը լուսավորում է մատանու կողին հազիվ նշմարվող ինչ-որ տառեր: Նա ուշադիր նայում է և կարդում. «Ոչինչ չի անցնում»:

Թող որ Սուրբ գրոց այս խիստ նախագգուշացման շուրջ խորհեն ծառայամիտները, որոնք ահա արդեն երկու ամիս հալածանքի են ենթարկում արժանապատիվ մի մարդու՝ Արա Միքայելի Մինասյանին:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 31. 07. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: КОЧАРЯН МНЕ НЕ ДРУГ, НО ИСТИНА ДОРОЖЕ

РАЗМЫШЛЕНИЯ

Итак, 27 июля т.г. суд общей юрисдикции города Еревана удовлетворил ходатайство Специальной следственной службы (далее – ССС) об избрании меры пресечения в виде лишения свободы в отношении второго президента Армении Роберта Кочаряна. Ему было предъявлено обвинение по первой части статьи 300 Уголовного кодекса РА за то, что он по предварительному сговору с иными лицами сверг конституционный строй в Армении. Такое заявление сделала пресс-служба ССС.

В сложившейся напряженной ситуации в Армении не хотелось ворошить события 14-летней давности. Однако придется, и это мера вынужденная, так как она позволит читателю не сомневаться в моей непредвзятости в отношении того, о чем будет сказано далее. Так вот 12 апреля 2004 года в Ереване состоялся многотысячный митинг с требованием отстранения от должности президента Роберта Кочаряна. Приведу выдержку из статьи, опубликованной 21 апреля 2004 года ИА REGNUM, под заглавием «Роберт Кочарян: нынешняя ситуация в Армении – комбинация временного явления с недоразумением: Армения за неделю». В статье, в частности, было написано: Как сообщает «Арминфо», митинг оппозиции, начавшийся 12 апреля на площади Свободы, перешел в шествие к резиденции президента Армении на проспекте Баграмяна. Согласно оперативным данным, в митинге принимали участие около восьми тысяч человек, а по неофициальным данным – порядка 30 тыс. Во главе шествия – депутаты Национального Собрания РА от оппозиции. Депутат НС РА, лидер партии «Национальное Единение» Арташес Гегамян призвал входящие в коалицию партии (имелись в виду партии, сформировавшие правительство. – А. Г.) «вытравить из себя раба и присоединиться к народу». Лидер оппозиционного блока «Справедливость» Степан Демирчян заявил, что власть упустила шанс цивилизованного ухода посредством референдума доверия и теперь решающее слово осталось за народом. Лидер Демократической партии Армении Арам Саркисян заявил, что «власть не может существовать за колючей проволокой, и это пони-

мают все, для кого эта проволока стала единственной защитой от народа». Лидер партии «Республика» Арам Саркисян (брат погибшего 27 октября 1999 года во время теракта в парламенте легендарного Национального героя Армении Вазгена Саркисяна) заявил, что оппозиция вполне может преодолеть заграждения: «Однако мы этого не делаем не потому, что боимся, а потому, что за колючей проволокой стоят наши братья, дети, сыновья, и мы не хотим драться с ними»... Как сообщает радио «Свобода», к моменту нападения правоохранительных органов на улице оставались 2–3 тысячи человек. Одни беседовали, другие пели и танцевали. Около половины первого ночи было отключено уличное освещение. Около двух часов ночи начались основные действия. Вновь включили уличное освещение, сняли колючую проволоку и открыли дорогу водометам, которые двинулись на митингующих, направив на них струи воды. Из рядов полиции в толпу полетели взрывпакеты и дымовые шашки. С разных сторон – из-за ворот Национального Собрания, со стороны здания Конституционного суда – на митингующих напали вооруженные дубинками «спецназовцы», нанося удары куда попало.

Видимо, сравнивая события этого дня и происходящие в апреле – мае 2018 года митинги и шествия, их организаторы случившийся государственный переворот квалифицировали как «бархатную революцию». Отметим также, что уже на следующее утро после вышеописанных событий, 13 апреля 2004 г. в офисах трех оппозиционных партий – «Национальное Единение», «Республика» и «Народная партия Армении» – задержали около 30 человек ... (Ноян Тапан). Между тем информагентства скрывали то, что в наших офисах устроили настоящий погром, тогда называемый обыском. Для полноты картины замечу, что спустя пару часов в моей квартире в присутствии жены и соседей (понятых) произвели обыск. За этим последовали допросы в Генеральной прокуратуре Армении со стороны следователя, единственной задачей которого было вывести меня из равновесия и инициировать вселенский скандал. Упомяну также, что на президентских выборах 2003 г. ваш покорный слуга, автор этих строк, набрал 17,6% голосов избирателей. Последовавшие за этими событиями годы ничего не изменили в моих отношениях с Робертом Кочаряном вследствие отсутствия таковых. Справедливости ради отмечу, что время от времени все еще подконтрольные Р. Кочаряну или его ближайшему окружению СМИ продолжали писать разного рода гнусные статьи в мой адрес и в адрес моих коллег по партии. Естественно, мы в долгу не оставались.

Читатель с недоумением может задаться вопросом: а зачем ему это было нужно? Ответ прост – опорочить партию «Национальное Единение», в программе которой однозначно закреплен наш незыблемый геополитический выбор – стратегический союз России и Армении. Тем са-

мым мы, видимо, разрыхляли ареал Роберта Кочаряна как единственного поборника углубления стратегического союза между нашими странами. Это не голословные утверждения, а установленный факт, когда один из его друзей, работающий в весьма и весьма уважаемой организации, используя свое служебное положение, притормозил только-только развернувшуюся деятельность созданной мной и моими коллегами общественной организации «Северная перспектива». Главной же задачей этой организации было нивелирование антироссийской деятельности разного рода подрывных общественных организаций, ласково именуемых в народе грантоедом, которые уже в 2011 году представляли серьезную опасность для сохранения стабильности армянского государства. Однако это тема отдельного анализа.

Возвращаясь же к теме статьи, казалось, нам следовало бы радоваться, что и Р. Кочаряна постигла «небесная кара», наконец-то пришел час расплаты. Вот здесь я хочу разочаровать всех тех, которые думали, что в результате случившегося возликуют наши души, наполнятся ликованием наши сердца (я эти слова говорю от имени актива партии «Национальное Единение»), так как «посадили нашего обидчика». Нет и еще раз нет. Сей юридический произвол лишь породил чувство тревоги за армянскую государственность, за судьбу человека, с именем которого связана победа в Арцахской освободительной войне. Но обо всем этом по порядку.

Ранее мне уже приходилось писать о том, что так называемая «бархатная революция» в Армении – это высокопрофессионально срежиссированная и реализованная цветная революция в полном соответствии с рекомендациями, изложенными в Приложении «Методы ненасильственных действий» к книге Джина Шарпа «От диктатуры к демократии» (см. статью «Арташес Гегамян: Армении не быть жертвой слепых поводырей слепых», «Аргументы недели в Армении», 18–24 мая 2018 г.). Сколь бы главные действующие лица, возглавившие госпереворот, в своих выступлениях с упоением ни отмечали, что произошедшее в апреле – мае т.г. в Армении есть «бархатная революция» и что она не имеет «геополитического контекста», на самом деле дальнейшие события засвидетельствовали, что состоявшимся государственным переворотом был дан старт геополитическому развороту нашей страны на Запад. Однако на фоне происходящего в Армении не иначе как абсурдными выглядят утверждения Никола Пашиняна: «Отношения между Россией и Арменией очень, очень и очень важны. Нет сомнений, что Россия и Армения дружественные, братские страны. Но это не означает, что в наших отношениях нет проблем. Но наша цель не критиковать эти проблемы, а решать их путем переговоров. Я уверен, что этот разговор с Россией получится». Это

выдержка из пресс-конференции депутата парламента Армении Н. Пашиняна от 24 апреля 2018 года. И вот спустя месяц, уже после утверждения Н. Пашиняна в должности премьер-министра РА, он набирает команду, состоящую, как на подбор, в большинстве своем либо из откровенных русофобов, либо из так называемых западников, которые, как правило, являлись «стипендиатами» или «грантоедами» Фонда Сороса и разного рода других подрывных фондов, рассадников цветных революций. Общей для них особенностью является наличие вполне определенного куратора из ПАОсольства США в РА. Сей факт вовсе не является секретом. Об этом пишут, более того, а иные гордятся тем, что за ними стоит великая сверхдержава. В этой связи считаю излишним перечислять ключевые должности, особенно в сфере внутренней и внешней безопасности нашей страны, руководство которыми доверено питомцам Сороса и иже с ним, совершенно новой категории армянских русофобов, которые, судя по их действиям, очень своеобразно понимают изречение их шефа о том, «что отношения между Россией и Арменией очень, очень и очень важны», и выражают свою решимость сделать все, чтобы «не критиковать эти проблемы (имеется в виду в отношениях России и Армении. – А. Г.), а решать их путем диалога, путем переговоров».

Надо полагать, что, исходя именно из этих побуждений, была искусственно раздута истерия вокруг произошедшего инцидента с российскими военными, который имел место 17 июля т.г. в селе Паник Ширакской области. Напомню читателям, что недавние военные учения охватили непосредственную территорию села и вызвали панику среди местных жителей. Министерство обороны Армении выступило с официальным сообщением, в котором было указано: «Принимая во внимание, что при выборе места проведения учений не были учтены обстоятельства, которые причинили беспокойство местному населению, российская сторона принесла официальные извинения и заверила, что впредь будет более последовательна в вопросах планирования и информирования о мероприятиях, проводимых за пределами базы» (речь о 102-й российской военной базе, дислоцированной в Гюмри. – А. Г.). Казалось бы, вопрос исчерпан. Ан нет. Премьер-министр Армении Н. Пашинян на заседании правительства Армении 19 июля т.г. так прокомментировал этот инцидент: «Я считаю это провокацией против дружественных армяно-российских отношений, против суверенитета Армении. Виновные должны быть призваны к ответственности». Примечательно, что ранее Министерство обороны Армении устами своего пресс-секретаря Арцруна Ованнисяна выступило с разъяснениями, в которых было сказано, что российские военные стреляли не боевыми, а холостыми патронами. Здесь считаю уместным упомянуть и другое высказывание Н. Пашиняна о роли России в недопущении войны

в регионе Южного Кавказа, сделанное им 20 июля т.г. «Я уверен, думаю, все мы уверены, что Российская Федерация как сверхдержава имеет рычаги, чтобы не допустить эскалации в регионе. Я не могу поверить, что Россия – стратегический партнер и многовековой друг Армении – позволит возобновление войны в регионе. Не могу поверить также, что президент Азербайджана согласится на какую-либо провокацию без наличия геополитических условий», – заявил Н. Пашинян. В прессе Армении были самые разные суждения на этот счет, но они не меняют зловещий, завуалированный подтекст сказанного, а именно: по сути Н. Пашинян вину за четырехдневную войну (2–5 апреля 2016 г.), развязанную Азербайджаном против Республики Арцах, косвенно возлагает на Россию, так как по логике Н. Пашиняна она могла начаться либо с ведома, либо с молчаливого согласия России. Такое безответственное заявление было сделано спустя ровно месяц после выступления министра обороны Азербайджана Закира Гасанова. Так, на брифинге, посвященном 100-летию образования азербайджанской армии, 20 июня т.г. он заявил: «Азербайджанская армия готова в любой момент выполнить эту задачу (начать войну против Арцахской Республики и завоевать её. – А. Г.). Приказ на выполнение этой задачи является политическим вопросом, и такой приказ поступит в самый подходящий момент с учетом международной обстановки». Что это – случайное совпадение, делать ударение на «международную политическую обстановку» и спустя месяц давать соответствующее разъяснение с армянской стороны о том, что означает выражение «наличие геополитических условий».

Видать, премьер-министр Армении, неся такую ахинею, надеялся и рассчитывал заручиться поддержкой официальной Москвы и занять запас прочности, обусловленный своим визитом в Брюссель для участия в саммите НАТО и встречей с официальными лицами Евросоюза. При этом весьма симптоматично, что визит состоялся спустя всего лишь неделю со дня 5 июля т.г., когда Европейский Совет продлил санкции против отдельных секторов российской экономики на полгода – до 31 января 2019 года.

Можно и далее продолжить перечисление действий нынешнего руководства исполнительной власти Армении, нацеленных на решение «имеющихся российско-армянских проблем путем диалога», но, пожалуй, остановимся на сказанном. Догадываюсь, что читатель, естественно, может задаться уместным вопросом: а какое отношение имеет ко всему этому арест Роберта Кочаряна, которого все медиаресурсы Армении, подпитываемые из-за бугра (а они составляют подавляющее большинство массмедиа Армении), в поте лица охаивают. Невольно напрашивается вопрос: какие конкретные цели они преследуют? Думается, что ответы

напрашиваются сами собой. Во-первых, возложив ответственность за гибель 10 граждан Армении, в том числе двоих полицейских, и наличие 131 раненого в ходе разгона митинга 1 марта 2008 года на Роберта Кочаряна, Н. Пашинян тем самым снимает с себя ответственность за эти трагические события. Ведь за причастность к случившейся трагедии он тогда был осужден на семь лет лишения свободы. Заметим также, что Н. Пашинян в мае 2011 года досрочно вышел на свободу по амнистии. Видимо, в те годы чувство «патриотизма» не позволило ему и его соратникам обжаловать решение отечественного суда в Европейском суде по правам человека. Вторым же побудительным мотивом ареста Р. Кочаряна, на мой взгляд, является то, что он все последние годы при помощи ангажированных СМИ преподносился армянскому обществу не иначе как чуть ли не автор всего негатива, который накапливался в последние годы в Армении. Нередкие проявления коррупции, казнокрадства, приведшие к незаконному обогащению многих чиновников из его окружения, ассоциировались именно с его именем. И сегодня весьма изощрённо под это тягчайшее обвинение подстегивается вывод – а чего же ожидать от человека, который «пользуется покровительством Кремля». Цель одна – в конечном итоге любой ценой дискредитировать стратегический союз России и Армении, убежденным приверженцем которого, бесспорно, является Роберт Кочарян. В таких условиях даже всецело любящие Россию и русских обезволенные нуждой граждане Армении в недоумении приходили к весьма печальному выводу: все, что связано с Россией, оказывается, очень и очень угрожает «новой Армении».

Что же касается другой искусственно раздутой истерии вокруг действующего генсека Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) Юрия Хачатурова, согласно которой ССР предъявила ему обвинение в свержении конституционного строя, то здесь преследуется несколько иная цель: во-первых, дискредитировать саму ОДКБ, хотя бы опосредованно; во-вторых, выдвинуть на эту должность (до 2020 г. эту должность будет занимать представитель Армении) одного из своих, то бишь потенциального осведомителя, к примеру, НАТО. Ведь подобная практика уже сложилась с назначением на должность секретаря Совета национальной безопасности Армении откровенного русофоба, мягко выражаясь, наблюдателя дедушки Сороса, а может, и спецслужб известной страны. Ведь узнать хотя бы о содержании рабочих встреч руководителей Совбезов стран – членов ОДКБ – дорогого стоит.

Уважаемый читатель, можно привести немало других примеров, анализ которых подтверждает – Армения вступила на опасный путь геополитического разворота от России и ОДКБ в сторону Запада и НАТО. В результате следует ожидать новых провокаций с искусственной вовле-

ченностью в них 102-й российской военной базы, дислоцированной в Гюмри, а также российских пограничников, охраняющих государственную границу Республики Армения с Турцией, Азербайджаном и дружественным Ираном. Думается, что вовсе не случайно по горячим следам инцидента в селе Паник министр обороны Армении заявил о необходимости изменений в соответствующих документах, регламентирующих пребывание на территории Армении не только 102-й российской военной базы, но и служащих в Армении пограничников Управления погранвойск ФСБ России ...

Завершить статью хотелось бы словами министра иностранных дел РФ Сергея Викторовича Лаврова, который 31 июля т.г., комментируя последние события в Армении (в частности, арест второго президента РА), заявил, что события в Армении идут вразрез с заявлениями нового руководства страны об отказе от преследования политических предшественников. Москва, как союзник Еревана, всегда была заинтересована в стабильности Армении, подчеркнул министр. «Поэтому происходящее там не может нас не беспокоить, в том числе и с точки зрения задач нормальной работы тех организаций на пространстве СНГ, в которых участвует Армения... Во время политического кризиса в Армении в мае (в Москве. – А. Г.) с большим удовлетворением отмечали, что в итоге решение этого кризиса было найдено на основе компромисса с участием всех ведущих партий... Но события последних дней явно нарушают такой позитивный настрой, идут вразрез с недавними заявлениями нового руководства Армении о том, что у него нет намерения организовать преследование своих предшественников по политическим мотивам». Яснее не скажешь. И здесь, к великому удовлетворению азербайджанского интернет-портала (ru.azar.az/news/politika/296344.html), под заглавием «Россия пошла войной на Армению – Заявление» заговорил некто политолог из медиарупора новых властей Армении (именующего себя Первым информационным, который редактируется гражданином США, естественно, финансируемым оттуда же).

Вот что поведал сей «политолог», сокрушаясь в связи с заявлением Сергея Лаврова: «Еще несколько часов назад невозможно было представить, что Москва может сделать подобное фатальное заявление против нового правительства Армении – напрямую грубо вмешавшись во внутриполитические развития нашей страны. Первый информационный неоднократно обращался к деструктивной, вассальной политике Москвы, но во всех случаях мы считали, что власти Путина найдут более дипломатичные формулировки для того, чтобы поддержать Роберта Кочаряна или выразить свое недовольство правительством Армении ... Но заявление Лаврова уничтожило все наши оптимистичные прогнозы. Если такой

А. ГЕГАМЯН

опытный дипломат, как Лавров, позволяет себе подобными формулировками говорить об Армении, ее новом руководстве, то это – явная демонстрация демарша против нашей страны».

Ведь это здорово, когда пришедшее к власти посредством государственного переворота новое руководство отождествляет себя со всей Арменией. И вдруг в этих условиях кто-то осмеливается поставить под сомнение непогрешимость властей предрержащих. Какой ужас! Ну прямо как по погоревшему классическому современными цветными революциями. «Молодежь в Армении широко изучает мою книгу грузинских реформ и многое повторяет. В том числе повторяют мои успехи и стараются не повторить мои ошибки», – заявил экс-президент Грузии Микхеил Саакашвили 31 июля т.г. в интервью телеканалу «Рустави-2». Весьма примечательно, что батано Микхеил одной из главных своих ошибок прошлого считает то, что в свое время не привлек к ответственности Нино Бурджанадзе и Бидзину Иванишвили, которые, по его оценке, являлись главной опорой России в Грузии. Думается, комментарии излишни.

Завершая статью, хотелось бы вкратце обобщить её суть. И здесь мне на помощь пришло весьма мудрое высказывание – «Платон мой друг, но истина дороже» (*Amitus Plato, sed magis amica veritas*), приписываемое Сократу, который произнес: «Следуя мне, меньше думай о Сократе, а больше об истине». Об этом сообщил древнегреческий философ Платон (427–347 гг. до н.э.) в сочинении «Федон». В нем Федон рассказывает о последних часах жизни Сократа, о его разговоре с друзьями перед казнью. Перефразируя эту гениальную мысль, скажу – Роберт Кочарян мне не друг, повторюсь, не друг, но истина дороже. А истина в том, что намерение устроить судилище над Кочаряном, при этом искусственно, за уши притягивая и вовлекая в этот процесс Россию, – это очередной шаг к разрыву стратегических союзнических отношений между Республикой Армения и Российской Федерацией. Иными словами – это первый шаг на пути к потере армянской государственности. И это не преувеличение. Это – правда.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՔՈՉԱՐՅԱՆՆ ԻՄ ԸՆԿԵՐՈ ԶԷ, ԲԱՅՑ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՎԵԼԻ ԹԱՆԿ Է

Եվ այսպես, ս. թ. հուլիսի 27-ին Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարանը բավարարեց Հատուկ քննչական ծառայության (այսուհետ՝ ՀԲԾ) միջնորդությունը Հայաստանի երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի հանդեպ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին: Նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի առաջին մասով այն բանի համար, որ նա այլ անձանց հետ նախնական համաձայնությամբ տապալել է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգը: Նման հայտարարություն է արել ՀԲԾ մամուլի ծառայությունը: ՀՀ-ում ստեղծված լարված իրավիճակում բնավ ցանկալի չէր 14 տարվա վաղեմություն ունեցող իրադարձությունները փորփրելը: Սակայն ստիպված եմ, և սա հարկադրյալ միջոց է, քանի որ այն թույլ կտա ընթերցողին չկասկածել իմ անկանխակալությանն առ այն, ինչի մասին կխոսվի ստորև:

Եվ ահա, 2004թ. ապրիլի 12-ին Երևանում տեղի ունեցավ բազմահազարանոց հանրահավաք՝ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի պաշտոնանկության պահանջով: Մեջբերում կատարեմ 2004թ. ապրիլի 21-ին REGNUM տեղեկատվական գործակալության հրապարակած «Ռոբերտ Քոչարյան. Հայաստանի ներկա իրավիճակը ժամանակավոր երևույթի կոմբինացիա է՝ թյուրիմացությամբ. Հայաստանը մեկ շաբաթում» հոդվածից (<https://regnum.ru/news/250417.html>): Հոդվածում, մասնավորապես, գրված էր. Ինչպես տեղեկացնում է «Արմինֆոն», ընդդիմության հանրահավաքը, որն սկսվել էր ապրիլի 12-ին Ազատության հրապարակում, վերածվեց երթի դեպի Բաղրամյան պողոտա, Հայաստանի նախագահի նստավայր: Օպերատիվ տվյալների համաձայն՝ հանրահավաքին մասնակցում էր մոտ ութ հազար մարդ, իսկ ըստ ոչ պաշտոնական տվյալների՝ մոտ 30 հազար: Երթը զլխավորում էին ՀՀ Ազգային ժողովի ընդդիմադիր պատգամավորները: ՀՀ ԱԺ պատգամավոր, «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» առաջնորդ Արտաշես Գեղամյանը կոչ արեց կռալիցիայի մեջ մտնող կուսակցություններին (նկատի էին առնվում կառավարություն ձևավորած կուսակցությունները – Ա. Գ.) «դուրս քշել իրենց միջից ստրուկին և միանալ ժողովրդին»: Ընդդիմադիր «Արդարություն» դաշինքի առաջնորդ Ստեփան Դեմիրձյանը հայտարարեց, որ իշխանությունը բաց է թողել քաղաքակիրթ ձևով հեռանա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

լու հնարավորությունը վստահության հանրաքվեի միջոցով, և հիմա վճռորոշ խոսքը ժողովրդինն է: Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցության առաջնորդ Արամ Սարգսյանն ասաց, որ «իշխանությունը չի կարող գոյություն ունենալ փշալարից այն կողմ, և դա հասկանում են բոլորը, որոնց համար այդ փշալարը դարձել է միակ պաշտպանությունը ժողովրդից»: «Հանրապետություն» կուսակցության առաջնորդ Արամ Սարգսյանը (1999թ. հոկտեմբերի 27-ին խորհրդարանում իրականացված ահաբեկչական գործողության ժամանակ զոհված՝ Հայաստանի լեգենդար Ազգային հերոս Վազգեն Սարգսյանի եղբայրը – Ա. Գ.) հայտարարեց, որ ընդդիմությունը կարող է հաղթահարել պատենշները. «Բայց մենք դա չենք անում ոչ նրա համար, որ վախենում ենք, այլ որովհետև փշալարից այն կողմ կանգնած են մեր եղբայրները, երեխաները, որդիները, և մենք չենք ուզում կռվել նրանց հետ»... Ինչպես տեղեկացնում է «Ազատություն» ռադիոն, իրավապահ մարմինների հարձակման պահին փողոցում մնացել էր 2 – 3 հազար մարդ: Ոմանք գրուցում էին, մյուսները երգում ու պարում էին: Գիշերը մոտավորապես ժամը 12:30-ին անջատվեց փողոցային լուսավորությունը: Գիշերվա ժամը 2-ին մոտ սկսվեցին հիմնական գործողությունները: Նորից միացրին փողոցային լուսավորությունը, հանեցին փշալարն ու ճանապարհ բացեցին ջրնետ մեքենաների առջև, որոնք շարժվեցին դեպի ցուցարարները՝ նրանց վրա ուղղելով ջրի շիթերը: Ոստիկանության շարքերից ամբոխի վրա նետվեցին պայթուցիկ ծրարներ և ծխանոռնակներ: Տարբեր կողմերից՝ Ազգային ժողովի դարպասներից, Սահմանադրական դատարանի շենքի կողմից, ցուցարարների վրա հարձակվեցին մահակներով զինված «հատուկ ջոկատայինները»՝ աջուձախ հարվածներ հասցնելով:

Ըստ երևույթին, այդ օրվա իրադարձությունները և 2018թ. ապրիլ-մայիսին տեղի ունեցած հանրահավաքներն ու երթերը համեմատելով՝ դրանց կազմակերպիչները կատարված պետական հեղաշրջումը «թավշյա հեղափոխություն» որակեցին: Նշենք նաև, որ արդեն վերը նշված իրադարձությունների հաջորդ իսկ առավոտ՝ 2004թ. ապրիլի 13-ին, ընդդիմադիր երեք կուսակցությունների («Ազգային Միաբանություն», «Հանրապետություն» և Հայաստանի ժողովրդական կուսակցություն) գրասենյակներում ձերբակալեցին մոտ 30 մարդ... (Նոյան տապան): Մինչդեռ, տեղեկատվական գործակալությունները թաքցնում էին այն, որ մեր գրասենյակներում իսկական ջարդ կազմակերպեցին, որն այն ժամանակ խուզարկություն անվանվեց: Որպեսզի պատկերն ավելի ամբողջական լինի, նշեմ, որ մի երկու ժամ հետո իմ բնակարանում, կնոջս և հարևաններիս (ընթերակաների) ներկայությամբ, խուզարկություն կատարեցին: Դրան հաջորդեցին հարցաքննությունները ՀՀ Գլխավոր դատախազությունում, մի քննիչի կողմից, որի միակ խնդիրն էր ինձ հավասարակշռությունից հանելը և տիեզերական աղմուկ բարձրացնելը: Հիշատակեմ նաև, որ 2003թ. նախագահական ընտրություններում Ձեր խոնարհ ծառան՝ տողերիս հեղինակը, հավաքել էր ընտրողների ձայների 17,6%-ը: Այս իրադարձություններին հաջորդած տարիները ոչինչ չփոխեցին

Ռոբերտ Քոչարյանի հետ իմ հարաբերություններում՝ այդպիսիք չլինելու պատճառով: Հանուն արդարության նշեմ, որ ժամանակ առ ժամանակ Ռ. Քոչարյանին կամ նրա մերձավոր շրջապատին ենթակա ՁԼՄ-ները շարունակում էին տարատեսակ նողկալի հողվածիկներ գրել իմ և կուսակիցներիս հասցեին: Բնականաբար, մենք պարտքի տակ չէինք մնում: Ընթերցողը կարող է տարակուսել և հարցնել. իսկ դա նրա ինչի՞ն էր պետք: Պատասխանը պարզ է. վարկաբեկել «Ազգային Միաբանություն կուսակցությունը», որի ծրագրում միանշանակ ամրագրված է մեր անսասան աշխարհաքաղաքական ընտրությունը՝ Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը: Դրանով իսկ մենք, ըստ երևույթին, խարխլում էինք Ռոբերտ Քոչարյանի արեալը՝ որպես մեր երկրների միջև ռազմավարական դաշինքի խորացման միակ ջատագովի: Սա մերկապարանոց պնդում չէ, այլ կայացած փաստ, երբ նրա ընկերներից մեկը, որն աշխատում էր բավական հարգարժան մի կազմակերպությունում, օգտագործելով իր ծառայողական դիրքը՝ կասեցրեց նոր-նոր գործունեությունն սկսած՝ իմ և գործընկերներիս ստեղծած «Հյուսիսային հեռանկար» հասարակական կազմակերպությունը: Իսկ այդ կազմակերպության գլխավոր խնդիրը տարատեսակ խափանարար հասարակական կազմակերպությունների հակառուսական գործունեությունը չէզոքացնելն էր, կազմակերպություններ, որոնց ժողովուրդը քնքշանքով «գրանտակերներ» է անվանում, որոնք արդեն 2011թ. լուրջ վտանգ էին ներկայացնում հայկական պետականության կայունության պահպանման համար: Բայց դա առանձին վերլուծության թեմա է:

Վերադառնալով հողվածի թեմային՝ թվում է, թե մենք պետք է ուրախանայինք, որ Ռ. Քոչարյանին նույնպես բաժին հասավ «երկնային պատիժը», վերջապես եկավ հատուցման ժամը: Ահա այստեղ ուզում եմ հիասթափեցնել բոլոր նրանց, ովքեր մտածում էին, թե պատահածից կիրճվեն մեր հոգիները, ուրախությամբ կլցվեն մեր սրտերը (այս խոսքերն ասում եմ «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» ակտիվի անունից), քանի որ «բանտարկել են մեզ նեղացնողին»: Ոչ, մեկ անգամ ևս՝ ոչ: Այս իրավաբանական կամայականությունը լոկ տազնապի զգացողություն առաջացրեց հայոց պետականության, այն մարդու ճակատագրի համար, նաև որի անվան հետ է կապված հաղթանակը Արցախյան ազատագրական պատերազմում: Բայց այս ամենի մասին՝ հերթով:

Ավելի վաղ արդեն գրել եմ այն մասին, որ, այսպես կոչված, «թավշյա հեղափոխությունը» Հայաստանում բարձր վարպետությամբ բեմադրված և իրագործված զուևավոր հեղափոխություն է՝ Ջին Շարփի «Դիկտատուրայից դեմոկրատիա» գրքի «Ոչ բռնի գործողությունների մեթոդներ» Հավելվածում ներկայացված հանձնարարականներին լիովին համապատասխան (տե՛ս «Արտաշես Գեղամյան. Հայաստանը չի՛ դառնա կույրերի կույր առաջնորդների զոհը» հոդվածը, «Аргументы недели в Армении», 18 – 24-ը մայիսի 2018թ.): Որքան էլ որ պետական հեղաշրջումը ղեկավարած գլխավոր գործող անձինք իրենց ելույթներում հրճվանքով նշեն, որ ս. թ. ապրիլ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մայիսին Հայաստանում տեղի ունեցածը «թավշյա հեղափոխություն» է և որ այն «աշխարհաքաղաքական ենթատեքստ» չունի, իրականում հետագա իրադարձությունները վկայեցին, որ կատարված պետական հեղաշրջմամբ տրվել է դեպի Արևմուտք մեր երկրի աշխարհաքաղաքական շրջադարձի մեկնարկը: Սակայն Հայաստանում կատարվածի համապատկերում այլ կերպ, քան անհերթ չես անվանի Նիկոլ Փաշինյանի պնդումներն այն մասին, թե «Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև հարաբերությունները շատ, շատ և շատ կարևոր են: Կասկած չկա, որ Ռուսաստանը և Հայաստանը բարեկամական, եղբայրական երկրներ են: Բայց դա չի նշանակում, թե մեր հարաբերություններում խնդիրներ չկան: Բայց մեր նպատակն այդ խնդիրները քննադատելը չէ, այլ դրանք լուծելը բանակցությունների ճանապարհով: Ես համոզված եմ, որ այս խոսակցությունը Ռուսաստանի հետ կստացվի»: Սա մեջբերում է Հայաստանի խորհրդարանի պատգամավոր Ն. Փաշինյանի 2018թ. ապրիլի 24-ի մամուլի ասուլիսից: Եվ ահա, ՀՀ վարչապետի պաշտոնում Ն. Փաշինյանի նշանակվելուց մեկ ամիս անց նա թիմ է հավաքում՝ ասես հատուկ ընտրովի, կազմված հիմնականում կամ բացահայտ ռուսատյացներից, կամ, այսպես կոչված, «արևմտականներից», որոնք, որպես կանոն, Սորոսի հիմնադրամի կամ տարատեսակ այլ խափանարար ֆոնդերի, «գունավոր հեղափոխություններ» սերմանողների «ստիպենդիատներ» կամ «գրանտակերներ» են եղել: Նրանց ընդհանուր առանձնահատկությունը ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանության միանգամայն որոշակի կուրատորի անկախությունն է: Այս մասին պարբերաբար գրում են մամուլում, ավելին՝ ոմանք հպարտանում են այն բանով, որ իրենց թիկունքում կանգնած է մեծ գերտերությունը: Այս առնչությամբ ավելորդ եմ համարում թվարկել առանցքային պաշտոնները, մանավանդ մեր երկրի ներքին և արտաքին անվտանգության ոլորտում, որոնց ղեկավարությունը վստահված է Սորոսի ու նրա նմանների սաներին, հայ ռուսատյացների բոլորովին նոր մի տեսակի, որոնք, դատելով նրանց գործողություններից, շատ յուրովի են հասկանում իրենց շեֆի ասածն այն մասին, «որ Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև հարաբերությունները շատ, շատ և շատ կարևոր են» և արտահայտում են իրենց վճռականությունը՝ անել ամեն ինչ, որպեսզի «չքննադատեն այդ խնդիրները (Ռուսաստանի և Հայաստանի հարաբերություններում – Ա. Գ.), այլ լուծեն դրանք երկխոսության ճանապարհով, բանակցությունների ճանապարհով»: Պետք է կարծել, որ հենց այս մղումներից ելնելով արհեստականորեն հիստերիա բարձրացվեց ռուս զինվորականների հետ կապված միջադեպի շուրջ, որը տեղի ունեցավ ս. թ. հուլիսի 17-ին Շիրակի մարզի Փանիկ գյուղում: Ընթերցողներին հիշեցնեմ, որ վերջին գորավարժանքներն ընդգրկել էին գյուղի անմիջական տարածքն ու խուճապ առաջացրել տեղի բնակիչների շրջանում: Եվ չնայած այն բանին, որ ՀՀ Պաշտպանության նախարարությունը հանդես եկավ պաշտոնական հաղորդագրությամբ, որում նշված էր. «Սակայն, ուշադրության առնելով այն, որ գորավարժանքների անցկացման վայրն ընտրելիս հաշվի չեն առնվել այն հանգամանքները,

որոնք անհանգստություն են պատճառել տեղի բնակչությանը, ռուսական կողմը պաշտոնական ներողություն է խնդրել և հավաստիացրել, որ այսուհետ ավելի հետևողական կլինի ռազմակայանի (խոսքը Գյումրիում տեղակայված ռուսական 102-րդ ռազմակայանի մասին է – Ա. Գ.) սահմաններից դուրս իրականացվող միջոցառումների պլանավորման և դրանց մասին տեղեկացնելու հարցերում»: Թվում է՝ հարցը փակված է: Բայց չէ՛: ՀՀ վարչապետ Ն. Փաշինյանը ՀՀ կառավարության ս. թ. հուլիսի 19-ի նիստում այսպես է մեկնաբանել այս միջադեպը. «Ես դա համարում եմ սադրանք ընդդեմ հայ-ռուսական բարեկամական հարաբերությունների և սադրանք ընդդեմ Հայաստանի ինքնիշխանության: Կարծում եմ՝ մեղավորները պետք է հայտնաբերվեն և պատասխանատվության ենթարկվեն»: Հատկանշական է, որ ավելի վաղ ՀՀ պաշտպանության նախարարությունն իր մամուլ քարտուղար Արծրուն Հովհաննիսյանի միջոցով հանդես է եկել պարզաբանումներով, որոնցում ասված էր, որ ռուս զինվորականները կրակել են ոչ մարտական փամփուշտներով: Այստեղ տեղին եմ համարում հիշատակել նաև Ն. Փաշինյանի մեկ այլ արտահայտությունը Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում պատերազմ թույլ չտալու գործում Ռուսաստանի դերի մասին՝ արված ս. թ. հուլիսի 20-ին: «Ես համոզված եմ և կարծում եմ՝ բոլորս գիտենք, որ Ռուսաստանը կարող է թույլ չտալ պատերազմը, հետևաբար, ես չեմ կարող հավատալ, որ Ռուսաստանը՝ Հայաստանի ռազմավարական գործընկերն ու դարավոր բարեկամը, թույլ կտա վերսկսել պատերազմը տարածաշրջանում: Չեմ կարող հավատալ նաև, որ Ադրբեջանի նախագահը կհամաձայնի որևէ սադրանքի՝ առանց աշխարհաքաղաքական պայմանների առկայության», – ասել է Ն. Փաշինյանը: ՀՀ մամուլում այս հաշվով տարբեր դատողություններ արվեցին, բայց դրանք չեն փոխում ասվածի չարագուշակ, քողարկված ենթատեքստը, այն է. ըստ էության, Ն. Փաշինյանը Արցախի Հանրապետության դեմ Ադրբեջանի սանձազերծած քառօրյա պատերազմի (2016թ. ապրիլի 2 – 5) մեղքն անուղղակիորեն դնում է Ռուսաստանի վրա, քանի որ, Ն. Փաշինյանի տրամաբանությամբ, այն կարող էր սկսվել կամ Ռուսաստանի գիտությամբ, կամ նրա լռելյայն համաձայնությամբ: Նման անպատասխանատու հայտարարությունն արվել է Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Զաքիր Հասանովի ելույթից ուղիղ մեկ ամիս հետո: Այսպես, ս. թ. հունիսի 20-ին ադրբեջանական բանակի կազմավորման 100-ամյակին նվիրված ձեպագրույցում նա ասել է. «Ադրբեջանական բանակը պատրաստ է ցանկացած պահի կատարել այդ խնդիրը (պատերազմ սկսել Արցախի Հանրապետության դեմ և նվաճել այն – Ա. Գ.): Այս խնդրի կատարման հրամանը քաղաքական հարց է, և նման հրաման կտրվի ամենահարմար պահին՝ միջազգային իրադրության հաշվառմամբ»: Ի՞նչ է սա. «միջազգային քաղաքական իրադրության վրա» շեշտադրում անելու և մեկ ամիս անց հայկական կողմից «աշխարհաքաղաքական պայմանների առկայություն» արտահայտության նշանակության մասին համապատասխան պարզաբանում տալու պատահական զուգահիսություն:

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ըստ երևույթին, Հայաստանի վարչապետը, նման անհեթեթություն արտաբերելով, հույս ուներ և հաշվարկում էր ստանալ պաշտոնական Մոսկվայի աջակցությունը և ամրության պաշար ձեռք բերել՝ պայմանավորված Բրյուսել կատարած իր այցով՝ մասնակցելու համար ՆԱՏՕ-ի գագաթաժողովին, և Եվրամիության պաշտոնական դեմքերի հետ հանդիպմամբ: Ընդ որում՝ բավական հատկանշական է, որ այցը կայացավ ս. թ. հուլիսի 5-ից ընդամենը մեկ շաբաթ հետո, երբ Եվրոպական խորհուրդը կես տարով, մինչև 2019թ. հունվարի 31-ը երկարացրեց ռուսական տնտեսության առանձին սեկտորների դեմ պատժամիջոցները:

Կարելի է էլի շարունակել Հայաստանի գործադիր իշխանության ներկա ղեկավարության այն գործողությունների թվարկումը, որոնք ուղղված են «երկխոսության ճանապարհով ռուս-հայկական առկա խնդիրների» լուծմանը, բայց, թերևս, կսահմանափակվենք ասվածով: Կռահում եմ, որ ընթերցողը, բնականաբար, կարող է տեղին հարց հնչեցնել. իսկ ի՞նչ կապ ունի այս ամենի հետ Ռոբերտ Քոչարյանի կալանավորումը, որին Հայաստանի՝ արտասահմանից սնվող բոլոր մեդիա-ռեսուրսները (իսկ դրանք կազմում են ՀՀ մաս-մեդիայի ճնշող մեծամասնությունը) վատաբանում են՝ քափ-քրտինք մտած: Ակամա հարց է ծագում. կոնկրետ ի՞նչ նպատակներ են նրանք հետապնդում: Կարծում եմ, որ պատասխաններն առաջանում են ինքնաբերաբար: Նախ՝ 2008թ. մարտի 1-ի հանրահավաքը ցրելու ժամանակ ՀՀ 10 քաղաքացիների, այդ թվում երկու ոստիկանի զոհվելու և 131 քաղաքացիների վիրավորվելու պատասխանատվությունը Ռոբերտ Քոչարյանի վրա դնելով՝ Ն. Փաշինյանը դրանով իսկ իր վրայից հանում է պատասխանատվությունն այդ ողբերգական իրադարձությունների համար: Չէ՞ որ այն ժամանակ նա կատարված ողբերգությանը հանցակցության համար դատապարտվել է 7 տարվա ազատազրկման: Նշենք նաև, որ Ն. Փաշինյանը 2011թ. մայիսին համաներմամբ ժամանակից շուտ ազատ է արձակվել: Հավանաբար, այն տարիներին «հայրենասիրության» զգացումը թույլ չէր տվել նրան ու նրա զինակիցներին բողոքարկել հայրենական դատարանի վճիռը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում: Իսկ Ռ. Քոչարյանի կալանավորման երկրորդ դրոպապատճառը, ըստ իս, այն է, որ նա վերջին բոլոր տարիներին կանխակալ ՋԼՄ-ների օգնությամբ հայ հանրությանը մատուցվել է ոչ այլ կերպ, քան Հայաստանում այդ ժամանակաշրջանում կուտակված ամբողջ նեգատիվի հեղինակ: Դիցուք՝ կոռուպցիայի, գանձագողության ոչ հազվադեպ դրսևորումները, որոնք հանգեցրել են նրա շրջապատի շատ չինովնիկների հարստացմանը, զուգորդվում են հենց նրա անվան հետ: Եվ այսօր բավական հմտորեն այդ ծանրագույն մեղադրանքին է «կոճկվում» հետևյալ եզրահանգումը. իսկ ի՞նչ պետք էր սպասել մի մարդուց, ով «օգտվում է Կրեմլի հովանավորությունից»: Նպատակը մեկն է՝ վերջնարդյունքում ցանկացած կեղծիքով վարկաբեկել Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը, որի համոզված ջատագովն է, անշուշտ, Ռոբերտ Քոչարյանը: Նման պայմաններում, անգամ անմնացորդ Ռու-

սաստանն ու ռուսներին սիրող, Հայաստանի՝ կարիքից կամազուրկ դարձած քաղաքացիները տարակուսանքով հանգում են բավական տխուր եզրակացության. այն ամենը, ինչը կապված է Ռուսաստանի հետ, պարզվում է՝ շատ ու շատ է սպառնում «նոր Հայաստանին»:

Իսկ ինչ վերաբերում է Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ) գործող գլխավոր քարտուղար Յուրի Խաչատուրովի շուրջ արհեստականորեն հրահրվող մյուս հիստերիային, որի համաձայն՝ ՀԲԾ-ն նրան մեղադրանք է առաջադրել սահմանադրական կարգը տապալելու մասին, ապա այստեղ փոքր-ինչ այլ նպատակ է հետապնդվում. նախ՝ վարկաբեկել հենց ՀԱՊԿ-ը, թեկուզև միջնորդավորված ձևով, երկրորդ՝ այդ պաշտոնին առաջադրել (մինչև 2020թ. այդ պաշտոնը զբաղեցնելու է Հայաստանի ներկայացուցիչը) իրենց յուրայիններից մեկին, ասել է թե՛ օրինակ, ՆԱՏՕ-ի պոտենցիալ իրազեկիչին: Չէ՞ որ նման գործելակերպ արդեն ձևավորվել է ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարի պաշտոնին բացահայտ ռուսատյացի, մեղմ ասած՝ Սորոս պապիկի, իսկ գուցե և հայտնի երկրի հատուկ ծառայությունների նվիրյալի նշանակմամբ: Հենց միայն ՀԱՊԿ անդամ երկրների Անվտանգության խորհուրդների ղեկավարների աշխատանքային հանդիպումների բովանդակության մասին իմանալը շատ և շատ թանկ արժե:

Հարգելի ընթերցող, կարելի է այլ օրինակներ էլ բերել, որոնց վերլուծությունը հաստատում է. Հայաստանը կանգնել է Ռուսաստանից և ՀԱՊԿ-ից դեպի Արևմուտք ու ՆԱՏՕ աշխարհաքաղաքական շրջադարձ կատարելու վտանգավոր ճանապարհին: Արդյունքում՝ պետք է սպասել նոր սադրանքներ՝ դրանցում Գյումրիի ռուսական 102-րդ ռազմակայանի, ինչպես նաև Թուրքիայի, Ադրբեջանի, բարեկամական Իրանի հետ Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանը պահող ռուս սահմանապահների արհեստական ներգրավմամբ: Կարծում եմ՝ բնավ պատահական չէ, որ Փանիկ գյուղում տեղի ունեցած միջադեպի տաք հետքերով ՀՀ պաշտպանության նախարարը հայտարարեց համապատասխան փաստաթղթերում, որոնք կանոնակարգում են Հայաստանի տարածքում ոչ միայն 102-րդ ռուսական ռազմակայանի, այլև Ռուսաստանի Անվտանգության դաշնային ծառայության սահմանապահ զորքերի՝ Հայաստանում ծառայող սահմանապահների գտնվելը, փոփոխություններ կատարելու անհրաժեշտության մասին...

Հոդվածը կցանկանայի ավարտել ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Վիկտորովիչ Լավրովի խոսքերով, որը ս. թ. հուլիսի 31-ին, մեկնաբանելով Հայաստանում տեղի ունեցող վերջին իրադարձությունները (մասնավորապես, ՀՀ երկրորդ նախագահի կալանավորումը), ասել է, որ իրադարձությունները Հայաստանում հակասում են երկրի նոր ղեկավարության՝ քաղաքական նախորդներին հետապնդելուց հրաժարվելու մասին հայտարարություններին: Մոսկվան, որպես Երևանի դաշնակից, միշտ շահագրգռված է եղել Հայաստանի կայունությամբ, ընդգծել է նախարարը: «Ուստի, այնտեղ տեղի ունեցողը չի կարող մեզ չանհանգստացնել, այդ թվում և ԱՊՀ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տարածքում այն կազմակերպությունների բնականոն աշխատանքի խնդիրների տեսակետից, որոնց մասնակցում է Հայաստանը... Հայաստանում մայիսին քաղաքական ճգնաժամի ժամանակ (Մոսկվայում – Ա. Գ.) մեծ գոհունակությամբ նշում էին, որ արդյունքում այդ ճգնաժամի լուծումը գտնվեց փոխզիջման հիման վրա՝ առաջատար բոլոր կուսակցությունների մասնակցությամբ... Բայց վերջին օրերի իրադարձություններն ակնհայտորեն խախտում են նման դրական տրամադրվածությունը, հակասում են Հայաստանի նոր ղեկավարության վերջերս արած այն հայտարարություններին, թե վերջինը մտադրություն չունի կազմակերպել իր նախորդների հետապնդումները քաղաքական դրդապատճառներով»: Ավելի պարզ չես ասի: Եվ այստեղ, ի մեծ բավարարություն ադրբեջանական ինտերնետ-պորտալի (ru.axar.az/news/politika/296344.html), «Ռուսաստանը պատերազմով գնում է Հայաստանի վրա – Հայտարարություն» վերնագրի ներքո սկսեց խոսել ոմն «քաղաքագետ» Հայաստանի նոր իշխանությունների մեդիա-խոսափողից (որն իրեն անվանում է Առաջին տեղեկատվական և որը խմբագրվում է ԱՄՆ քաղաքացու կողմից, բնականաբար՝ այնտեղից էլ ֆինանսավորվելով):

Ահա թե ինչ է պատմել սույն «քաղաքագետը»՝ տրտնջալով Սերգեյ Լավրովի հայտարարության հետ կապված. «Դեռևս մի քանի ժամ առաջ անհնար էր պատկերացնել, թե Մոսկվան կարող է նման ճակատագրական հայտարարություն անել Հայաստանի նոր կառավարության դեմ՝ ուղղակի կոպտորեն միջամտելով մեր երկրի ներքաղաքական զարգացումներին: Առաջին տեղեկատվականը քանիցս անդրադարձել է Մոսկվայի ապակառուցողական, վասալային քաղաքականությանը, բայց բոլոր դեպքերում մենք համարել ենք, որ Պուտինի իշխանությունները կգտնեն ավելի դիվանագիտական ձևակերպումներ՝ Ռոբերտ Քոչարյանին սատարելու կամ իրենց դժգոհությունը Հայաստանի կառավարությունից հայտնելու համար... Բայց Լավրովի հայտարարությունը ոչնչացրեց մեր բոլոր լավատեսական կանխատեսումները: Եթե այնպիսի փորձառու դիվանագետն է (ինչպիսին Լավրովն է) իրեն թույլ տալիս նման ձևակերպումներով խոսել Հայաստանի, նրա ղեկավարության մասին, ապա դա մեր երկրի դեմ դեմարշի ակնհայտ դրսևորում է»: Հիանալի է, չէ՞, երբ պետական հեղաշրջման միջոցով իշխանության եկած նոր ղեկավարությունն իրեն նույնացնում է ողջ Հայաստանի հետ: Եվ հանկարծ այս պայմաններում ինչ-որ մեկը համարձակվում է կասկածի տակ դնել իշխանության եկածների անսխալականությունը: Ի՞նչ սարսափ: Ճի՛շտ արդի գունավոր հեղափոխությունների տանուլ տված դասականի հանգույն: «Երիտասարդությունը Հայաստանում լայնորեն ուսումնասիրում է իմ գիրքը վրացական բարեփոխումների մասին և շատ բան կրկնում է: Այդ թվում կրկնում են իմ հաջողությունները և փորձում չկրկնել իմ սխալները», – ս. թ. հուլիսի 31-ին «Ռուսթավի-2» հեռուստաալիքին տված հարցազրույցում հայտարարել է Վրաստանի նախկին նախագահ Միխեիլ Սաակաշվիլին: Հատկանշական է, որ բատոնո Միխեիլն անցյալի իր գլխավոր սխալներից մեկը համարում է այն, որ ժամանակին պատասխանա-

տվության չի ենթարկել Նինո Բուրջանաձեին և Բիծինա Իվանիշվիլուն, որոնք, նրա գնահատմամբ, Ռուսաստանի գլխավոր հենարանն էին Վրաստանում: Կարծում եմ՝ մեկնաբանություններն ավելորդ են:

Հողվածն ավարտելով՝ կցանկանայի համառոտ ընդհանրացնել նրա բովանդակությունը: Եվ այստեղ ինձ օգնության եկավ բավական իմաստուն մի արտահայտություն՝ «Պլատոնն իմ ընկերն է, բայց ճշմարտությունն ավելի թանկ է» (A mitus Plato, sed magis amica veritas), որը վերագրվում է Սոկրատեսին. նա ասել է. «Ինձ հետևելով՝ ավելի քիչ մտածիր Սոկրատեսի և ավելի շատ՝ ճշմարտության մասին»: Այս մասին մեզ պատմում է հին հույն փիլիսոփա Պլատոնը (մ. թ. ա. 427 – 347թթ.) «Ֆեդոն» աշխատությունում: Դրանում Ֆեդոնը պատմում է Սոկրատեսի կյանքի վերջին ժամերի, մահապատժից առաջ ընկերների հետ նրա խոսակցության մասին: Վերափոխելով այս հանձարեղ միտքը՝ ասեմ. Ռոբերտ Քոչարյանն իմ ընկերը չէ, կրկնում եմ՝ ընկերս չէ, բայց ճշմարտությունն ավելի թանկ է»: Իսկ ճշմարտությունն այն է, որ Քոչարյանի հանդեպ դատ ու դատաստան սարքելու մտադրությունը, ընդ որում՝ արհեստականորեն, «ականջից ձգելով» և այդ գործընթացում Ռուսաստանին ներքաշելով, հերթական քայլն է Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև ռազմավարական հարաբերությունների խզման տանող ճանապարհին: Այլ խոսքերով՝ սա առաջին քայլն է դեպի հայոց պետականության կորուստ տանող ճանապարհին: Եվ սա չափազանցություն չէ: Սա ճշմարտություն է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
«Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
«Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 03. 08. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: СТО ДНЕЙ ПРАВИТЕЛЬСТВА НИКОЛА ПАШИНЯНА

КОГДА НЕЗНАНИЕ ПРЕПОДНОСИТСЯ КАК СИЛА ИЛИ ПОЧЕМУ НЕКОМПЕТЕНТНЫЕ ЛЮДИ НЕ ПОНИМАЮТ СВОЕЙ НЕКОМПЕТЕНТНОСТИ

Итак, 17 августа 2018 года на площади Республики в Ереване состоялся митинг, посвященный 100 дням премьерства Никола Пашиняна. Не скрою, что, выслушав выступление премьер-министра, я испытал чувство глубокой тревоги, во-первых, за судьбу Республики Армения и, во-вторых, за состояние голосовых связок оратора (об этом я говорю без какого-либо сарказма). Такая оценка дается отнюдь не ради красного словца. Она обусловлена осознанием той непреложной истины, что правительство Н. Пашиняна живет и работает в ими же придуманном каком-то виртуальном мире, полностью оторванном от суровых геополитических реалий наших дней. Осмысление этих реалий, озвучивание вызовов и угроз экономической, да и национальной безопасности Армении в целом, определение подходов правительства РА по их преодолению и нейтрализации, к сожалению, так и не стали определяющим лейтмотивом митинга. Об опасных и неприемлемых формулировках, прозвучавших в выступлении Н. Пашиняна, достаточно убедительно и компетентно уже высказались мои коллеги по фракции Республиканской партии Армении в НС РА, вице-спикеры Национального Собрания РА Эдуард Шармазанов и Арпине Ованнисян, председатель комиссии по внешним связям НС РА Армен Ашотян. Думаю, что заявление Э. Шармазанова от 18 августа т.г. заслуживает внимательного ознакомления со стороны тысяч и тысяч наших соотечественников–участников митинга.

Вместе с тем считаю необходимым обратить внимание читателей на отдельные опасные, полностью оторванные от решения насущных задач, стоящих перед нашей страной, действия правительства РА за прошедшие 100 дней. Как и следовало ожидать, стоящие перед Арменией вызовы и угрозы так и остались без надлежащего анализа в выступлении премьера. Более того, отдельные пассажи его речи ничего, кроме досады

и разочарования не могли не вызвать у мало-мальски осведомленных слушателей.

Что, имеется в виду? Так, в первых числах августа т.г. в Сенат США был внесен законопроект, предлагающий ввести новые санкции против России, которые включают серьезные меры в отношении российского финансового сектора. «Российская валюта может упасть на 15 процентов (примерно до 72–73 рублей за доллар), если США введут санкции в отношении российского госдолга» – заявили эксперты из Citigroup, которые считают, что это может произойти при «худшем сценарии, при котором иностранцам запретят покупать и держать облигации федерального займа (ОФЗ) России». Заметим, что, согласно публикациям Вестника ЦБ РА за июнь т.г. (стр. 14), денежные переводы через банковскую систему РА из Российской Федерации в Армению в январе-июне 2018 г. составили 461 млн 97 тыс. долл., при этом чистый приток финансовых средств (финансовые средства, остающиеся за вычетом оттоков от общих притоков денежных переводов) составил 265 млн 879 тыс. долл. Примечательно, что суммарный приток финансовых средств за этот период составил 787 млн 587 тыс. долл, в том числе из России – 461 млн 97 тыс. долл. (или 58,5%), а чистый приток денежных переводов составил 252 млн 44 тыс. долл., в то время как чистый приток денежных переводов из России составил 265 млн 879 тыс. долл. Таким образом, в первом полугодии т.г. чистые притоки денежных переводов из России превысили баланс чистых притоков финансовых средств в РА в целом. Ни для кого не секрет, что именно эти денежные переводы из России являются основным средством существования для сотен тысяч членов семей трудовых мигрантов из Армении, работающих в Российской Федерации. Между тем из опыта прошлых лет мы помним, что в случае девальвации российской денежной валюты – рубля существенно сокращаются объёмы строительных работ, а также снижаются объёмы торговли и сферы услуг в дружественной нам стране. И именно в этих сферах экономики России в основном заняты трудовые мигранты из Армении со всеми вытекающими из этого обстоятельства финансовыми потерями и, как следствие, существенными сокращениями денежных переводов с их стороны в РА. Читатель вполне справедливо может задаться вопросом: а при чем здесь митинг? Тем более что 17 августа т.г. на митинге Н. Пашинян заявил: «Одной из наших внешнеполитических задач является углубление добрососедских отношений с Россией и вывод этих отношений на новый уровень».

Видимо, достижению этой цели должен был послужить и недавний визит первого вице-преьера РА Арарата Мирзояна в США. Да, да, я не оговорился, в США, где ему был устроен «беспрецедентно высокий приём» на уровне конгрессменов из нижней палаты. Следующим «знаковым

А. ГЕГАМЯН

достижением» визита, видимо, явилась инициатива по сбору подписей конгрессменов США для организации встречи президента США Дональда Трампа с Николом Пашиняном на полях 73-й Генеральной Ассамблеи ООН в сентябре т.г. Зачем надо было первому вице-премьеру РА так оскорблять чувство достоинства гордых граждан Армении (прямо как по Пашиняну), столь принизить и опустить статус восприятия Армянского государства, Республики Армения? А может, этот визит в США и впрямь послужит успеху ожидаемой «беспрецедентной армяно-российской гуманитарной инициативы», о которой сказал на митинге Н. Пашинян? При этом заметим, что в речи Н. Пашиняна на митинге ни слова не говорится об углублении стратегического партнерства между Россией и Арменией. Не говоря уже о том, как подобные действия высоких правительственных чиновников Армении (имеется в виду хотя бы визит первого вице-преьера в США) будут восприняты в дружественной Исламской Республике Иран. Ведь Иран очень чувствительно реагирует на любое подобострастно-вассальное преклонение перед США, уж тем более со стороны руководства непосредственных соседей. Наши новоявленные эквилибристы от внешней политики в ходе своих бессмысленных вояжей в заморские страны, повторяю, бессмысленных, враждебно настроенные к Ирану, призадумались ли о судьбе Свободной экономической зоны (далее – СЭЗ) «Мегри», о перспективах вовлечения в СЭЗ Евразийского экономического союза, впрочем, как и Китая. Речь не идёт о политике самоизоляции Армении, вовсе нет. В сложившейся сложной геополитической ситуации каждый шаг в сфере внешней политики должен быть тщательно продуман до мелочей, определена экономическая и политическая целесообразность зарубежных визитов, их возможное воздействие на национальную безопасность республики. Увы, в действиях правительства все это напрочь отсутствует. Упомянув о Китае, который также подвергся санкционному давлению со стороны США, можно с уверенностью сказать, что у потенциальных китайских инвесторов в экономику Армении отнюдь не прибавится энтузиазма от столь безудержного рвения высших чиновников правительства РА во что бы то ни стало (повторюсь, ценой обнуления восприятия Армянского государства) организовать встречу Трамп – Пашинян. В порядке напоминания отметим и то, что Н. Пашинян оказался единственным руководителем страны-члена ОДКБ, который присутствовал на Саммите НАТО, проходившем в Брюсселе с 11 по 13 июля текущего года. Однако пока не будем делать окончательных выводов о, мягко выражаясь, ущербности внешней политики правительства Н. Пашиняна. Дорогой читатель, продолжим наши наблюдения.

Итак, на днях небезызвестный проправительственный электронный портал Naqcin. az инициировал общественную дискуссию о возможном

вступлении Азербайджана в Организацию Договора о коллективной безопасности (далее – ОДКБ). И вот, отвечая на вопросы Naqqin. az, глава азербайджано-российской группы межпарламентского сотрудничества Милли меджлиса Азербайджана Али Гусейнли заявил: «Думаю, что в новых геополитических условиях можно рассмотреть участие Азербайджана в ОДКБ. Хочу напомнить, что на заре становления этой структуры, в начале 90-х годов прошлого века, Азербайджан присоединился к Договору о коллективной безопасности».

Напомним читателям, что в 1999 году тот же Азербайджан не подписал соглашение о продлении Договора о коллективной безопасности. Говоря такое, неужели муаллим Гусейнли не знает Устава ОДКБ, в статье 12 которого четко прописано, что решения Совета (Совета коллективной безопасности) по вопросам, кроме процедурных, принимаются консенсусом. А в статье 19 все того же Устава записано: «Решение о приеме в Организацию принимается Советом». Конечно, он обо всем этом прекрасно знает и в том же интервью Эльнуру Мамедову замечает: «Надо учитывать и то, что любая страна в любое время может покинуть эту организацию, а решения в ней принимаются консенсусом». Так если обо всем этом он знает, тогда к чему вся эта пропагандистская затея. Может, ему кажется достаточным обоснованием членства Азербайджана в ОДКБ заявления типа: «Для того, чтобы иметь возможность разоблачать оккупационную позицию этой страны-агрессора (то бишь Армении. – *А. Г.*) на всех мировых трибунах, мы просто должны быть там, где представлена она». Быть может, он надеется, что эти его слова окажут магическое воздействие на принятие положительного решения со стороны Армении при рассмотрении вопроса о приёме Азербайджана в ОДКБ? А может, цель его суфлеров куда примитивнее, но от этого не менее коварная: посеять семена раздора среди членов ОДКБ. Ведь далеко не случайно, отвечая на надуманный вопрос корреспондента: «Не таит ли сотрудничество в ОДКБ опасность для нашего суверенитета?» – сколь льстиво, столь же лукаво он заявляет: «Разве такие дружественные нам страны, как Казахстан, Таджикистан, Киргизия, Беларусь, за долгие годы нахождения в этой организации потеряли свой суверенитет? Напротив, они только укрепили свою независимость». Видимо, апшеронских политиков вдохновила на подобные действия недавняя враждебная национальным интересам Армении провокация с арестом Генерального секретаря ОДКБ Юрия Хачатурова? Заметим, что она породила массированный информационный прессинг (как в азербайджанских, так и в ангажированных ими СМИ) о ненадежности Армении в качестве стратегического партнера, в первую очередь, России и других государств-членов ОДКБ.

Можно и далее продолжить перечисление, мягко выражаясь, крайне необдуманных действий правительства Н. Пашиняна, однако важен напрашивающийся в итоге их деятельности безальтернативный вывод: благодаря «стараниям» правительства РА под угрозой оказалась национальная безопасность Республики Армения. При этом нам не приходится сомневаться, что и впредь спекуляции на тему несовместимости Армении и ОДКБ будут продолжаться как со стороны внешних сил, так и армянских воспитанников Джорджа Сороса, дорвавшихся до властных структур в Республике Армения.

В этих условиях если Н. Пашинян искренен в своём желании вывести отношения Армении и России на новый уровень стратегического партнерства, а не ограничится установлением лишь добрососедских отношений, то пусть заявит о готовности правительства Армении подписать новое соглашение о военно-политическом союзе с Российской Федерацией. Ведь еще в 2010 году Азербайджан и Турция заключили Договор о стратегическом партнерстве и взаимопомощи между Азербайджаном и Турцией. Более того, в апреле 2014 года заключили новое соглашение между Баку и Анкарой, в котором предусматривается обязательство оказания прямой военной помощи в случае обращения одной из стран к другой. В октябре же 2017 года было подписано Соглашение о сотрудничестве в сфере оборонной промышленности между правительствами Азербайджана и Турции. Если страна-член НАТО Турция заключает с «нейтральным» Азербайджаном договоры и соглашения, которые в своей совокупности являются правовой базой полноценного военно-политического союза и к этому свершившемуся факту с пониманием относятся государства-члены Североатлантического альянса, то заключение военно-политического союза России и Армении тем паче объективно востребовано и будет с пониманием воспринято остальными членами ОДКБ. Ведь изначально это пресечёт любые попытки наших недоброжелателей вбить клин раздора в ОДКБ спекуляциями насчет цивилизационной общности тюркоязычных государств-членов ОДКБ. Оговорюсь, что идею подписания соглашения о военно-политическом союзе между Арменией и Россией я с полным одобрением перенял у авторитетного российского политолога, патриота-державника Модеста Алексеевича Колерова.

Вместо послесловия. В 1999 году ученые Корнеллского университета (США) Джастин Крюгер и Дэвид Даннинг разработали теорию, известную и под названием «Гора глупости». Согласно определению в словаре Urban Dictionary, «Гора глупости» – это место, где у вас имеется достаточно знаний о предмете, чтобы о нем говорить, но не хватает мудрости для сбора научной информации или чтения дополнительной литературы по

теме. По своей сути, эта теория показывает, что люди с низкой профессиональной квалификацией не умеют критически мыслить и неспособны понять, насколько их квалификация является низкой. Это приводит к появлению у них ошибочного чувства полноты своих знаний и высокой компетентности. Это искажение реальности известно также под названием Эффект Даннинга – Крюгера. Опасность, заключается в том, что зачастую это незнание преподносится как сила, и все потому, что, повторюсь, некомпетентные люди не понимают своей некомпетентности. Весьма тревожно, что 100 дней работы правительства Армении можно охарактеризовать как воплощение в жизнь эффекта Даннинга – Крюгера в масштабах Республики Армения.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՆԻԿՈՒ ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 100 ՕՐԸ

ԵՐԲ ԶԻՄԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՏՈՒՑՎՈՒՄ Է ՈՐՊԵՍ ՈՒԺ ԿԱՄ՝ ԻՆՉՈՒ
ԱՆԳԻՏԱԿ ՄԱՐԴԻԿ ԶԵՆ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ ԻՐԵՆՑ ԱՆԳԻՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եվ այսպես, 2018թ. օգոստոսի 17-ին Երևանի Հանրապետության հրապարակում տեղի ունեցավ հանրահավաք՝ նվիրված Նիկոլ Փաշինյանի վարչապետության 100 օրվան: Չեմ թաքցնի, լսելով վարչապետի ելույթը՝ խոր տազնապի զգացումով համակվեցի, նախ՝ Հայաստանի Հանրապետության ճակատագրի, և երկրորդ՝ հռետորի ծայնալարերի վիճակի համար (այս մասին ասում եմ առանց որևէ սարկազմի): Նման գնահատական տրվում է բնավ ոչ հանուն պերճախոսության: Այս գնահատականը պայմանավորված է այն անվիճարկելի ճշմարտության գիտակցմամբ, որ Ն. Փաշինյանի կառավարությունն ապրում և աշխատում է իրենց իսկ հորինած ինչ-որ վիրտուալ աշխարհում՝ լիովին կտրված մեր օրերի դաժան աշխարհաքաղաքական իրողություններից: Եվ այսպես, այդ իրողությունների իմաստավորումը, Հայաստանի տնտեսական և, առհասարակ՝ ազգային անվտանգության մարտահրավերների և սպառնալիքների հնչեցումը, դրանք հաղթահարելուն և չեզոքացնելուն ուղղված՝ ՀՀ կառավարության մոտեցումների սահմանումը, ցավոք, այդպես էլ չդարձան հանրահավաքի հատկանշական լեյտմոտիվը: Ն. Փաշինյանի ելույթում հնչած վտանգավոր և անընդունելի ձևակերպումների մասին բավական համոզիչ և բանիմացորեն արդեն արտահայտվել են ՀՀ ԱԺ-ում Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության խմբակցության իմ գործընկերները՝ Ազգային ժողովի փոխնախագահներ Էդուարդ Շարմազանովը և Արփինե Հովհաննիսյանը, ՀՀ ԱԺ արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ Արմեն Աշոտյանը: Կարծում եմ, Է. Շարմազանովի ս. թ. օգոստոսի 18-ի հայտարարությունն արժանի է, որպեսզի դրան ուշադիր ծանոթանան հանրահավաքի մասնակից մեր հազարավոր հայրենակիցները:

Մինևույն ժամանակ, անհրաժեշտ եմ համարում ընթերցողների ուշադրությունը հրավիրել անցած 100 օրերի ընթացքում ՀՀ կառավարության վտանգավոր, մեր երկրի առջև կանգնած կենսական խնդիրների լուծումից լիովին կտրված գործողությունների վրա: Ինչպես և պետք էր սպասել, Հայաստանի առջև ծառայած մարտահրավերներն ու սպառնալիքներն այդպես

էլ պատշաճ վերլուծության չենթարկվեցին վարչապետի ելույթում: Ավելին, նրա ելույթի որոշ հատվածներ ափսոսանքից և հիասթափությունից բացի այլ բան չէին կարող առաջացնել քիչ թե շատ իրազեկ ունկնդիրների շրջանում:

Ի՞նչ նկատի ունեն: Ս. թ. օգոստոսի սկզբին ԱՄՆ Սենատ մտցվեց մի օրինագիծ, որով առաջարկվում էին նոր պատժամիջոցներ Ռուսաստանի դեմ, որոնք լուրջ միջոցներ են ներառում Ռուսաստանի ֆինանսական սեկտորի դեմ: «Ռուսական արժույթը կարող է ընկնել 15 տոկոսով (մեկ դոլարը՝ մոտավորապես 72 – 73 ռուբլի), եթե ԱՄՆ-ը պատժամիջոցներ մտցնի ռուսաստանյան պետպարտքի հանդեպ, – հայտարարեցին Citigroup-ի փորձագետները, որոնք կարծում են, – դա կարող է տեղի ունենալ «վատագույն սցենարի» պարագայում, երբ օտարերկրացիներին կարգելեն գնել և ունենալ Ռուսաստանի դաշնային փոխառության պարտատոմսեր (ԴՓՊ)»: Նշենք, որ համաձայն ՀՀ ԿԲ հունիսի Տեղեկագրի հրապարակումների (էջ 14)՝ ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով 2018թ. հունվար-հունիսին Ռուսաստանի Դաշնությունից Հայաստան կատարված դրամական փոխանցումները կազմել են \$461 մլն 97 հազ., ընդ որում՝ ֆինանսական միջոցների զուտ ներհոսքը (ֆինանսական միջոցներ, որոնք մնում են դրամական փոխանցումների ընդհանուր ներհոսքից արտահոսքը հանելուց հետո) կազմել է \$265 մլն 879 հազ.: Հատկանշական է, որ ֆինանսական միջոցների միագումար ներհոսքը այդ նույն ժամանակամիջոցում կազմել է \$787 մլն 587 հազ., այդ թվում՝ Ռուսաստանից \$461 մլն 97 հազ. (կամ 58,5%), իսկ դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքը կազմել է \$252 մլն 44 հազ., այն դեպքում, երբ Ռուսաստանից դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքը կազմել է \$265 մլն 879 հազ.: Այսպիսով, ս. թ. առաջին կիսամյակում Ռուսաստանից դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքը ընդհանուր առմամբ գերազանցել է ՀՀ-ում ֆինանսական միջոցների զուտ ներհոսքի հաշվեկշիռը: Որևէ մեկի համար գաղտնիք չէ, որ Ռուսաստանից կատարվող հենց այդ դրամական փոխանցումներն են հանդիսանում Ռուսաստանի Դաշնությունում աշխատող հայաստանցի աշխատանքային միգրանտների ընտանիքների հարյուր հազարավոր անդամների գոյության հիմնական միջոցը: Այնինչ, անցած տարիների փորձից մենք հիշում ենք, որ ռուսական դրամական միավորի՝ ռուբլու արժեզրկման պարագայում էապես կրճատվում են շինարարական աշխատանքների ծավալները, նվազում են նաև առևտրի և սպասարկումների ոլորտի ծավալները մեր բարեկամ երկրում: Եվ Ռուսաստանի տնտեսության հենց այդ ոլորտներում են հիմնականում զբաղված հայաստանցի աշխատանքային միգրանտները՝ այս հանգամանքից բխող բոլոր ֆինանսական կորուստներով և, որպես հետևանք, նրանց կողմից դեպի ՀՀ կատարվող դրամական փոխանցումների էական կրճատումներով հանդերձ: Ընթերցողն իրավամբ կարող է հարց տալ. իսկ ի՞նչ կապ ունի այստեղ հանրահավաքը: Մանավանդ որ ս. թ. օգոստոսի 17-ի հանրահավաքում Ն. Փաշինյանն ասաց. «Մեր արտաքին քաղաքական խնդիրներից մեկը բարիդրացիական հարաբերությունների խորացումն է

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Ռուսաստանի հետ և այդ հարաբերությունները նոր մակարդակի դուրս բերելը»: Ըստ երևույթին, այս նպատակին հասնելուն պետք է ծառայեր նաև ՀՀ առաջին փոխվարչապետ Արարատ Միրզոյանի վերջերս կատարած այցը ԱՄՆ: Այո, այո, ես չսխալվեցի՝ ԱՄՆ, որտեղ նրա համար «աննախադեպ բարձր ընդունելություն» էր կազմակերպվել ստորին պալատի կոնգրեսականների մակարդակով: Այցի հաջորդ «նշանային ձեռքբերումը», հավանաբար, ԱՄՆ կոնգրեսականների ստորագրահավաքի նախաձեռնումն էր՝ ս.թ. սեպտեմբերին ՄԱԿ 73-րդ Գլխավոր վեհաժողովի շրջանակներում Նիկոլ Փաշինյանի հետ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի հանդիպումը կազմակերպելու համար: ՀՀ առաջին փոխվարչապետի ինչի՞ն էր պետք այդպես վիրավորել Հայաստանի հպարտ քաղաքացիների (ինչպես Փաշինյանն է ասում) արժանապատվությունը, այդքան նսեմացնել և իջեցնել Հայոց պետության, Հայաստանի Հանրապետության ընկալման մակարդակը: Իսկ գուցե այդ այցն ԱՄՆ ծառայելու է «հայ-ռուսական ակնկալվող հումանիտար նախաձեռնության» հաջողությամբ, որի մասին հանրահավաքում ասաց Ն. Փաշինյանը: Ընդ որում՝ նշենք, որ Ն. Փաշինյանի ելույթում ոչ մի խոսք չի ասվում Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև ռազմավարական գործընկերության խորացման մասին: Ել չենք ասում այն մասին, թե ինչպես Հայաստանի բարձր կառավարական պաշտոնյաների նման գործողությունները (նկատի ունեն թեկուզև առաջին փոխվարչապետի այցը ԱՄՆ) կընկալվեն բարեկամական Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում: Չէ՞ որ Իրանը խիստ զգայուն է արձագանքում ԱՄՆ-ի առջև շողոքորթ-վասալական ցանկացած խոնարհման, առավել ևս՝ անմիջական հարևանների ղեկավարության կողմից: Արտաքին քաղաքականության ոլորտի մեր նորահայտ լարախաղացներն օտարերկրյա, Իրանի հանդեպ թշնամանքով տրամադրված երկրներ կատարած իրենց անիմաստ, կրկնում են՝ անիմաստ ուղևորությունների ընթացքում մտածե՞լ են արդյոք «Մեդրի» Ազատ տնտեսական գոտու (այսուհետ՝ ԱՏԳ) ձևակառուցման, ԱՏԳ-ն Եվրասիական տնտեսական միության մեջ ներգրավելու հեռանկարների մասին (ի դեպ, նաև Չինաստանի հետ): Խոսքը Հայաստանի ինքնամեկուսացման քաղաքականության մասին չէ, բնավ ոչ: Ստեղծված աշխարհաքաղաքական բարդ իրավիճակում արտաքին քաղաքականության ոլորտում կատարվող յուրաքանչյուր քայլ պետք է մանրակրկտորեն մտածված լինի՝ ամենայն մանրուքներով, պետք է կանխավ հստակեցվի նաև արտասահմանյան այցելությունների տնտեսական և քաղաքական նպատակահարմարությունը, դրանց հնարավոր ազդեցությունը հանրապետության ազգային անվտանգության վրա: Ավաղ, կառավարության գործողություններում այս ամենն իսպառ բացակայում է: Չինաստանի մասին հիշատակելով, որը նույնպես ենթարկվել է պատժամիջոցների ճնշման ԱՄՆ-ի կողմից, կարելի է վստահաբար ասել, որ Հայաստանի տնտեսությունում չինացի պոտենցիալ ներդրողները հաստատ չեն խանդավառվի ՀՀ կառավարության բարձր պաշտոնյաների այդքան անզուսպ մղումից՝ ինչ գնով էլ լինի (կրկնում են՝ Հայոց պետության ըն-

կալման գրոյացման գնով) կազմակերպել Թրամփ – Փաշինյան հանդիպումը: Որպես հիշեցում նշենք նաև այն, որ Ն. Փաշինյանը ՀԱՊԿ անդամ երկրներից միակ ղեկավարն էր, որը ներկա էր ընթացիկ տարվա հուլիսի 11 – 13-ը Բրյուսելում տեղի ունեցած ՆԱՏՕ-ի գագաթաժողովին: Բայց առայժմ վերջնական եզրահանգումներ չենք անի Ն. Փաշինյանի գլխավորած կառավարության արտաքին քաղաքականության, մեղմ ասած, վնասակարության մասին: Թանկագին ընթերցող, շարունակենք մեր դիտարկումները:

Եվ այսպես, օրերս ոչ անհայտ կառավարամետ Haqqin.az էլեկտրոնային պորտալը հանրային բանավեճ է ծավալել Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանը (այսուհետ՝ ՀԱՊԿ) Ադրբեջանի հնարավոր անդամակցության մասին: Եվ ահա, պատասխանելով Haqqin.az-ի հարցերին՝ Ադրբեջանի Միլի Մեջլիսի միջխորհրդարանական համագործակցության ադրբեջանա-ռուսական խմբի ղեկավար Ալի Հուսեյնլին ասել է. «Կարծում եմ, որ աշխարհաքաղաքական նոր պայմաններում կարելի է դիտարկել Ադրբեջանի մասնակցությունը ՀԱՊԿ-ում: Ուզում եմ հիշեցնել, որ այս կառույցի կայացման սկզբում՝ անցյալ դարի 90-ականների սկզբին, Ադրբեջանը միացել է Հավաքական անվտանգության պայմանագրին»: Ընթերցողներին հիշեցնենք, որ 1999թ. այդ նույն Ադրբեջանը չստորագրեց Հավաքական անվտանգության պայմանագիրը երկարացնելու համաձայնագիրը: Նման բան ասելիս մուալիմ Հուսեյնլին մի՞թե չգիտեր ՀԱՊԿ Կանոնադրության մասին, որի 12-րդ հոդվածում հստակ գրված է, որ հարցերի վերաբերյալ Խորհրդի (Հավաքական անվտանգության խորհրդի) որոշումները, ընթացակարգայիններից բացի, ընդունվում են կոնսենսուսով: Իսկ այդ նույն Կանոնադրության 19-րդ հոդվածում գրված է. «Կազմակերպություն ընդունելու մասին որոշումն ընդունվում է Խորհրդի կողմից»: Իհարկե, այս ամենի մասին նա քաջ գիտե և էլնուր Մամեդովին տված այդ նույն հարցազրույցում նշում է, որ «Պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ ցանկացած երկիր ցանկացած պահի կարող է դուրս գալ այդ կազմակերպությունից, իսկ որոշումներն այնտեղ ընդունվում են կոնսենսուսով»: Ուրեմն, եթե այս ամենի մասին նա գիտե, այդ դեպքում ինչի՞ համար է այս ողջ քարոզչահնարքը: Գուցե նրան ՀԱՊԿ-ին Ադրբեջանի անդամակցության բավարար հիմնավորում են թվում այս կարգի հայտարարությունները. «Որպեսզի հնարավորություն ունենանք մերկացնելու այդ ագրեսոր երկրի (ասել է թե՛ Հայաստանի – Ա. Գ.) օկուպացիոն դիրքորոշումը համաշխարհային բոլոր ամբիոններում, մենք պարզապես պետք է լինենք այնտեղ, որտեղ այն ներկայացված է»: Գուցե նա հույս ունի, թե իր այս խոսքերը մոզական ազդեցություն կգործեն Հայաստանի կողմից դրական որոշում կայացնելու վրա՝ ՀԱՊԿ-ում Ադրբեջանին ընդունելու հարցը քննարկելիս: Իսկ գուցե նրա հուշարարների նպատակը շատ ավելի պարզունակ է, բայց դրանով հանդերձ՝ ոչ պակաս նենգ. այն է՝ երկպառակության սերմեր ցանել ՀԱՊԿ անդամների շրջանում: Չէ՞ որ բնավ պատահական չէ, որ, պատասխանելով թղթակցի շինծու հարցին՝ «Արդյո՞ք ՀԱՊԿ-ում համագործակցությունը

Ա. գեղաստ

վտանգ չի պարունակում մեր ինքնիշխանության համար», նույնքան շողոքորթաբար, նույնքան խորամանկորեն նա հայտարարում է. «Մի՞թե մեր բարեկամ այնպիսի երկրներ, ինչպիսին են Ղազախստանը, Տաջիկստանը, Ղրղզստանը, Բելառուսը, երկար տարիներ գտնվելով այդ կազմակերպությունում, կորցրել են իրենց ինքնիշխանությունը: Ընդհակառակը, նրանք ավելի են ամրապնդել իրենց անկախությունը»: Դե ինչ, հավանաբար, ափ-շերոնյան քաղաքական գործիչներին նման գործողությունների է ոգեկոչել վերջերս տեղի ունեցած՝ Հայաստանի ազգային շահերի համար թշնամական սադրանքը՝ կապված ՀԱՊԿ Գլխավոր քարտուղար Յուրի Խաչատուրովի կալանքի հետ: Նշենք, որ այն տեղեկատվական մեծ ճնշում առաջ բերեց (ինչպես ադրբեջանական, այնպես էլ նրանց կողմից հովանավորվող ԶԼՄ-ներում) Հայաստանի անհուսալիության մասին՝ որպես, առաջին հերթին՝ Ռուսաստանի և ՀԱՊԿ մյուս անդամ պետությունների ռազմավարական գործընկերոջ:

Կարելի է էլի շարունակել Ն. Փաշինյանի կառավարության, մեղմ ասած, խիստ չկշռադատված գործողությունների թվարկումը, բայց կարևորը նրանց գործունեության արդյունքում ի հայտ եկող անայլընտրանքային եզրակացությունն է. «Հ կառավարության «ջանքերի» շնորհիվ սպառնալիքի տակ է հայտնվել Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգությունը: Ընդ որում՝ չարժե կասկածել, որ այսուհետ ևս Հայաստանի և ՀԱՊԿ անհամատեղելիության թեմայի շուրջ շահարկումները շարունակվելու են ինչպես արտաքին ուժերի, այնպես էլ Զորջ Սորոսի՝ Հայաստանի Հանրապետության իշխանական կառույցներում հայտնված հայ սաների կողմից:

Այս պայմաններում, եթե Ն. Փաշինյանն անկեղծ է իր ցանկության մեջ՝ Հայաստանի և Ռուսաստանի հարաբերությունները դուրս բերել ռազմավարական գործընկերության նոր մակարդակի, այլ ոչ թե սահմանափակվել լոկ բարիդրացիական հարաբերությունների հաստատմամբ, ապա թող հայտարարի Հայաստանի կառավարության պատրաստակամության մասին՝ ստորագրել նոր համաձայնագիր Ռուսաստանի Դաշնության հետ ռազմաքաղաքական դաշինքի մասին: Չէ՞ որ 2010թ. Ադրբեջանը և Թուրքիան կնքել են Պայմանագիր ռազմավարական գործընկերության և Ադրբեջանի ու Թուրքիայի միջև փոխադարձ օգնության մասին: Ավելին, 2014թ. ապրիլին նոր պայմանագիր են կնքել Բաքվի և Անկարայի միջև, որում նախատեսվում է պարտավորություն՝ ուղղակի ռազմական օգնություն ցուցաբերել, եթե մի երկիրը դիմի մյուսին: Իսկ 2017թ. հոկտեմբերին ստորագրվեց «Համագործակցության համաձայնագիր պաշտպանական արդյունաբերության ոլորտում Ադրբեջանի և Թուրքիայի կառավարությունների միջև»: Եթե ՆԱՏՕ անդամ երկիր Թուրքիան «չեզոք» Ադրբեջանի հետ պայմանագրեր և համաձայնագրեր է կնքում, որոնք իրենց ամբողջության մեջ լիարժեք ռազմաքաղաքական դաշինքի իրավական բազա են հանդիսանում, և այս կատարված փաստին ըմբռնումով են վերաբերվում Հյուսիսատլանտյան դաշինքի անդամ պետությունները, ապա Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմաքաղա-

քական դաշինքի կնքումը շատ ավելի օբյեկտիվ է պահանջված և ըմբռնունով կընդունվի ՀԱՊԿ մյուս անդամների կողմից: Չէ՞ որ սկզբից ևեթ սա կկատեցնի մեր բարին չկամեցողների ցանկացած փորձ՝ պառակտման սեպ խրել ՀԱՊԿ-ում, այդ կազմակերպության թյուրքալեզու անդամ պետությունների քաղաքակրթական ընդհանրության վերաբերյալ շահարկումներով: Նշեն, որ Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև ռազմաքաղաքական դաշինքի մասին համաձայնագիր ստորագրելու գաղափարը ես փոխ եմ առել ռուսաստանցի հեղինակավոր քաղաքագետ (նրա լիակատար հավանությամբ), հայրենասեր-դերժավնիկ Մոդեստ Ալեքսեևիչ Կոլերովից:

«Ետգրության փոխարեն»: 1999թ. Քորնելի համալսարանի (ԱՄՆ) գիտնականներ Ջասթին Կոյուզերը և Դևիդ Դանինգը մշակեցին մի տեսություն, որը հայտնի է նաև «Հիմարության սար» անվամբ: Urban Dictionary բառարանի սահմանման համաձայն՝ «Հիմարության սարն» այն վայրն է, որտեղ դուք բավականաչափ գիտելիքներ ունեք առարկայի մասին, որպեսզի խոսեք դրա մասին, բայց իմաստությունը չի բավականացնում՝ հավաքելու գիտական տեղեկատվություն կամ ընթերցելու թեմայի վերաբերյալ լրացուցիչ գրականություն: Ըստ էության, այս տեսությունը ցույց է տալիս, որ ցածր պրոֆեսիոնալ որակավորմամբ մարդիկ չեն կարողանում քննադատորեն մտածել և ի զորու չեն հասկանալ, թե որքան է նրանց որակավորումը ցածր: Սա հանգեցնում է նրանց մեջ իրենց գիտելիքների լիարժեքության և բարձր խորագիտակության սխալական զգացման առաջացման: Իրականության այս խեղաթյուրումը հայտնի է նաև Դանինգ-Կոյուզերի էֆեկտ անվանմամբ: Վտանգն այն է, որ հաճախ այս չիմացությունը մատուցվում է որպես ուժ, և սա՝ այն պատճառով, որ, կրկնում եմ, անգիտակ մարդիկ չեն հասկանում իրենց անգիտակությունը: Բավական տազնապալի է, որ Հայաստանի կառավարության աշխատանքի 100 օրը կարելի է բնութագրել որպես Դանինգ-Կոյուզերի էֆեկտի կենսագործում Հայաստանի Հանրապետության մասշտաբով:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
«Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
«Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 21. 08. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИЯ И НАГОРНЫЙ КАРАБАХ

БЫТЬ ОТВЕТСТВЕННЫМИ ЗА БУДУЩЕЕ НАШИХ ДЕТЕЙ И ВНУКОВ

Первое, о чем подумал, когда решил написать эту статью – было признание одного непреложного факта: лет тридцать назад авторы самого разного содержания статей, как правило, пару раз цитировали философов Древней Греции и Древнего Рима, классиков литературы, начиная с эпохи Возрождения и до конца XX века. Со временем все чаще приходилось видеть в статьях высказывания выдающихся императоров, самодержцев и полководцев разных эпох. Увы, в наши дни, чтобы придать актуальность вопросам, поднимаемым в публичных выступлениях и статьях, все больше приходится обращаться к выступлениям и документам, подготовленным разного рода разведывательными службами тех или иных государств или же международными организациями.

Итак, в феврале 2018 года директором Национальной разведки США Дэниелом Коутсом на официальном сайте этой организации был предан огласке ежегодный доклад «Всемирная оценка угроз». Ранее уже приходилось писать, что в этом докладе Россия и Китай указаны в качестве главных угроз национальной безопасности США. Достаточно отметить, что в рассматриваемом докладе Россия упоминается 67 раз, а Китай – 36. Заметим, что Дэниел Коутс официально считается координатором работы всех 16 разведывательных ведомств США. В посвященной нагорно-карабахскому конфликту части доклада записано, что «нежелание обеих сторон идти на компромисс, усиление давления со стороны, стабильная военная модернизация Азербайджана и приобретение Арменией нового российского оружия в 2018 году могут привести к крупномасштабным боевым действиям. Напряженность вокруг спорного Нагорно-Карабахского региона может превратиться в масштабный военный конфликт между Арменией и Азербайджаном, который может вовлечь Россию для поддержания своего регионального союзника».

У читателя вполне резонно может возникнуть вопрос: прошло уже более полугода после опубликования этого документа, а какая надоб-

ность сегодня вновь обращаться к докладу нацразведки США? Увы, такая необходимость сегодня налицо и вот почему. В течение последних месяцев в Азербайджане наблюдается беспрецедентная для отпускных летних месяцев активность в военной и внешнеполитической сферах.

Так, спустя неделю после опубликования доклада на вопрос корреспондента проправительственного электронного портала *Armiya.az* Сеймура Мамедова о том, возможна ли крупномасштабная война между Азербайджаном и Арменией в 2018 году, турецкий аналитик, ведущий эксперт экспертно-аналитической сети «Анкара – Москва» Энгин Озер ответил так: «Я согласен с выводами директора Национальной разведки США Коутса, что в 2018 году может начаться крупномасштабная война между Азербайджаном и Арменией. Почему я так думаю? Дело в том, что в последние 10–12 лет Азербайджан проводит усиленную модернизацию своей армии, ведет активное военное сотрудничество не только с Россией, но и с Израилем, Пакистаном и Беларусью. А вот Армения, напротив, поддерживает традиционное сотрудничество только с Россией... Сегодня Запад, в частности, США оказывают сильное давление на Россию и сейчас она больше сосредоточена на решении своих вопросов и не заинтересована в том, чтобы началась вторая Карабахская война. Мне кажется, что единственный путь разрешения проблемы – это война. И до конца 2018 года будет война между Арменией и Азербайджаном... Самый главный момент тут в том, что весь мир – США, Европа, Турция, Израиль, мусульманские страны – все поддерживают Азербайджан в его справедливой борьбе за восстановление территориальной целостности».

К этим откровениям турецкого аналитика хотелось бы добавить выдержки из интервью, озаглавленного: «Британский аналитик: «Армяне совершили военные преступления против азербайджанцев» – Эксклюзив из Лондона», опубликованного 2 июля т.г. в электронном портале *Vzglyad.az*. Итак, на вопрос корреспондента *Vzglyad.az*: «Позвольте вас спросить о нагорно-карабахском конфликте. Каким вам видится его решение?» – главный редактор газеты *The London Post* Шахид Гурейши отвечает, на мой взгляд, весьма и весьма провокационно: «Считаю, что международное сообщество, в том числе ООН играют роль лицемеров в нагорно-карабахском конфликте. Тот факт, что ООН, а также международное сообщество провалили такую задачу, как четкое определение того, что в нагорно-карабахском конфликте преступником является Армения, а жертвой Азербайджан, продемонстрировал наличие у них собственных интересов в этом вопросе».

Чем обусловлен такой откровенно лживый ответ? Убежден, неудержным желанием угодить своим спонсорам. Ведь далеко не случайно в

этом же интервью Шахид «ага» заявляет: «Отношения между Соединенным Королевством и Азербайджаном очень крепки и имеют исторические и культурные корни». О каких исторических и культурных корнях может идти речь со страной, существование которой исчисляется лишь одним столетием, приходится лишь догадываться. На посвященном столетию со дня создания азербайджанской армии мероприятии, проходившем в Посольстве Азербайджана в Лондоне на прошлой неделе, министр обороны Великобритании сказал: «Сотни британских компаний работают в нефтяной, газовой, образовательной и культурных сферах в Азербайджане». Согласитесь, очень «характерное» высказывание для министра обороны Великобритании, ну прямо-таки профильное. Отметим, что на сегодня Великобритания является лидером по инвестициям в экономику Азербайджана. «В Азербайджане действуют свыше 500 британских компаний. Со стороны британских компаний в азербайджанскую экономику вложено 27 миллиардов долларов. Молодежь Азербайджана получает образование в ведущих британских университетах», – 14 декабря 2017 года заявил министр экономики Азербайджана Шахин Мустафаев на встрече с делегацией во главе с государственным министром Великобритании по торговле и поощрению экспорта Роной Фэйрхед. При этом Мустафаев также заявил, что «BP (British Petroleum) активно участвует в семи нефтегазовых проектах в Азербайджане, среди которых разработка блока месторождений «Азери» – «Чираг» – «Гюнешли», нефтепровода Баку-Тбилиси-Джейхан, Южный газовый коридор». Думается, что эта информация проливает свет на проявление чрезмерной сердобольности со стороны Шахида Гурейши.

Считаю также уместным напомнить читателям об отношениях Азербайджана со своим стратегическим партнером Израилем и стратегическим союзником Турцией на фоне обострившихся отношений между Турцией и Израилем. Так вот небезызвестный израильский эксперт Арье Гут, который образно характеризовал себя, любимого, не иначе как «мой отец и я являемся полноправными гражданами Государства Израиль. Мы израильтяне, мы любим Израиль, мы любим еврейский народ, но в то же время мы любим нашу родину – Азербайджан», – в апреле т.г. в интервью азербайджанскому информагентству АЗЕРТАДЖ так охарактеризовал современное состояние азербайджано-израильских взаимоотношений: «У Израиля и Азербайджана существует самый высокий и доверительный уровень политического диалога, есть серьезная экономическая составляющая – торговый оборот примерно 5,7 млрд долларов. Но самое главное в израильско-азербайджанских отношениях – это очень важная составляющая этих отношений – человеческий фактор, и я бы сказал, что это один из основных столпов в двусторонних отношениях».

К этому добавим выдержку из статьи «Израильское оружие – важный компонент мощи азербайджанской армии», опубликованной на сайте *armiya.az* 17 ноября 2017 г.: «... сотрудничество (между Израилем и Азербайджаном. – *А. Г.*) это уникально – мы единственная мусульманская страна в мире, которая так тесно сотрудничает с единственным еврейским государством в мире ... Израиль и Азербайджан за годы сотрудничества в военно-промышленной сфере заключили контракты на 5 млрд долларов, большая часть из них выполнена. При этом нужно подчеркнуть – мы заполняем израильским оружием очень важные ниши в обороне, оружие для которых Азербайджану часто отказываются продавать погрязшие в двойных стандартах страны Европы». Согласитесь, весьма ценная характеристика для тех руководителей европейских стран, которые умиляются, слыша восхваления на свой счет со стороны апшеронского султана и его ближайшего окружения.

На фоне этих и множества подобных восторженных отзывов об азербайджано-израильском стратегическом партнерстве очень любопытной воспринимается воинственная риторика союзника апшеронской республики, лидера Турции Реджепа Эрдогана в адрес Израиля. Помнится, что она особенно обострилась в связи с последними событиями в секторе Газа и переносом американского посольства в Иерусалим. Однако следует согласиться с мнением тех тюркологов, которые характеризуют внешнеполитический курс президента Эрдогана как весьма прагматичный, предполагающий быструю переоценку международной и региональной ситуации, если она исходит из требований национальных интересов. Вот и в настоящее время Турция использует в своих национальных интересах геополитическое соперничество между Ираном и Израилем, Катаром и Саудовской Аравией, ну и, конечно, соперничество с европейскими странами. Естественно, что любое усиливающееся противостояние между вышеперечисленными центрами силы мировой и региональной политики, тем более с наличием серьезных противоречий в подходах по урегулированию сирийского кризиса между Москвой, Тегераном и Вашингтоном, позволяет Турции занять весомую геополитическую нишу в борьбе за лидерство на Ближнем Востоке. Этот небольшой геополитический обзор мною был сделан вовсе не случайно. Думается, что не приходится сомневаться в решающей роли Турции в час X подтолкнуть Азербайджан к началу новой военной агрессии против Арцахской Республики, при этом держа под все более усиливающимся напряжением Нахичеванский участок границы между Арменией и Азербайджаном, который охраняется российскими пограничниками. Уже не является секретом, что в течение этого года около 185 большегрузных фур, битком набитых совре-

А. ГЕГАМЯН

менным вооружением, в ночное время пересекли турецко-азербайджанскую границу и направились в Нахичевань. В этом контексте хотелось бы упомянуть выдержку из интервью президента Турции Эрдогана газете *The New York Times* от 14 августа 2018 года: «15 июля 2016 года Турция подверглась нападению членов теневой группы во главе с Фетхуллахом Гюленом ... Гюленисты пытались устроить государственный переворот против моего правительства ... Безвинные жертвы, 251 человек, включая Эрлока Олкока, моего давнего руководителя кампании и дорогого друга, а также его сына Абдуллу Тайипа Олкока, заплатили самую высокую цену за свободу нашей страны. Если бы успех сопутствовал эскадрону смерти, который пришел за мной и моей семьей, к ним бы присоединился и я. Турецкий народ ожидал, что Соединенные Штаты безоговорочно осудят атаку и выразят солидарность с избранным руководством Турции ... Официальные лица Соединенных Штатов осторожно призвали к «стабильности, миру и преемственности внутри Турции».

В этой весьма неоднозначной международной обстановке вдруг неожиданно-негаданно проправительственный электронный портал haqqin.az инициировал дискуссию о возможном вступлении Азербайджана в Организацию Договора о коллективной безопасности (ОДКБ). О том, как представители правящей элиты Азербайджана относятся к идее вступления этой страны в ОДКБ, первым откликнулся председатель комитета по правовым вопросам и госстроительству Милли меджлиса Азербайджана Али Гусейнли. Зная, что ни один из депутатов азербайджанского парламента не самостоятелен в своих заявлениях на внешнеполитическую тему, первое, о чем подумалось – неужели Ильхам Алиев делает разворот на 180 градусов в сторону России, отказываясь от стратегического партнерства с Турцией, Великобританией, Западом, который с неослабевающим интересом смотрит на свое более весомое участие в эксплуатации Южного газового коридора и т.д. и т.п. Ан нет, в наивности апшеронских политиков заподозрить – себе навредить. Главная интрига сей затеи не в прощупывании реакции всех заинтересованных акторов в делах региона Южного Кавказа, да и Ближнего Востока. Нет, главное обратить по возможности большое внимание центров силы мировой политики на Азербайджан с тем, чтобы в дальнейшем во всеуслышание заявить о единодушном мнении всей властной элиты апшеронского султана в вопросе геополитического выбора своей страны.

Итак, 24 августа т.г. Кавказский геополитический клуб на своем портале ([http:// kavkazgeoclub.ru](http://kavkazgeoclub.ru)) опубликовал статью под заглавием: «Аналитики страны против вступления в ОДКБ». Прочитав эту публикацию, можно сделать ряд выводов.

Первое. Руководству Азербайджана было крайне важно заявить о невозможности стратегического союза между Азербайджаном и Россией, что стало бы неизбежным с вступлением Азербайджана в ОДКБ. Тем самым в ходе интервью с провластными политиками вновь была подтверждена незыблемость стратегического союза Турции и Азербайджана.

Второе. В откликах апшеронских политиков красной нитью проходила мысль о том, что «членство Азербайджана с оккупирующей его территорию Арменией в одной военной организации ОДКБ невозможно», этот «вопрос может быть рассмотрен после освобождения оккупированных территорий и урегулирования карабахского конфликта». Причиной тому «позиция России... точнее, ее некоторых кругов... по армяно-азербайджанскому конфликту», вследствие которой «конфликт не может быть урегулирован». Кроме того, «если речь идет о более тесном сотрудничестве между Азербайджаном и Россией в области безопасности и обороны, то Москва должна кардинально поменять свою позицию и открыто заявить об этом». В кавычках приведены выдержки из вышеобозначенного интервью экс-министра иностранных дел Азербайджана Тофига Зульфугарова агентству «Туран». Примечательно, что аналогичной позиции придерживаются все из опрошенных ведущих политиков этой страны.

Третье. Азербайджанский правящий класс своими постановочными вопросами очерчивает необходимые условия для налаживания стратегического партнерства с Россией. Думается, что этими своими внешнеполитическими изысками они отправляют своеобразный месседж Западу и НАТО с объявлением главного условия для вхождения в НАТО, а именно: «освобождение оккупированных территорий», – реализация этой задачи, по мнению «апшеронских мудрецов», и должна стать необходимой предпосылкой для внешнеполитического реверса Азербайджана в сторону Североатлантического альянса. Успех подобной политики в немалой степени, по расчетам азербайджанских политиков, обусловлен осознанием того факта, что Азербайджан имеет за своей спиной таких надежных стратегических партнеров, как Великобритания и Турция.

И, наконец, *четвертое.* По мнению азербайджанских политологов и их разного рода суфлеров, озвучивая в своих выступлениях и публикациях на электронных порталах подобные информационные вбросы, они тем самым определяют некоторые рамочные условия для предстоящих 30 августа т.г. переговоров в Москве между президентом России Владимиром Путиным и президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым. Словом, типичный восточный политический базар.

Думается, что читатели при внимательном сопоставлении шагов И. Алиева неизбежно сделают вывод: Ильхам Алиев абсолютно не само-

стоятелен в своих решениях и очень искусно направляется со стороны тех транснациональных корпораций и стоящих за ними центров силы мировой политики, которые заинтересованы лишь в извлечении максимальных прибылей из нефтяных и газовых ресурсов Азербайджана. А для этого им следует держать в непрерывном напряжении зону нагорно-карабахского конфликта, вплоть до подстрекательства в удобное для них время новой военной агрессии со стороны Азербайджана в отношении Арцахской Республики. Ведь помимо вышеизложенного, случись агрессия со стороны Азербайджана, в конфликт будет вовлечен и его стратегический союзник – Турция, которая в последние месяцы, а то и годы показывает (скорее, старается показать) свою исключительную самостоятельность и претензии на лидерство в суннитском мире. Участие Турции (хотя бы и косвенное) в нагорно-карабахском конфликте непременно не оставит в стороне и Россию – стратегического союзника Армении. В итоге, как минимум, будет неизбежным значительное охлаждение отношений между Россией и Турцией, что также в планах Запада. Словом, возвращаясь к началу этой статьи, я сетовал на то, что сейчас мало цитируют классиков, при этом вдруг поймал себя на мысли: а чем не классик директор Национальной разведки США Дэниел Коутс? Ведь именно он, подобно Дельфийскому оракулу, делает прорицания, которые с большой вероятностью сбываются. Правда, восседает он не в храме Аполлона в Дельфах, а в офисе Национальной разведки США со всеми вытекающими из этого последствиями. Ведь говорил же он, что в 2018 году «ждать крупномасштабных боевых действий» в зоне нагорно-карабахского конфликта. Хочется надеяться, что руководство Азербайджана не окажется в капкане собственных иллюзий, которые очень изощренно подогреваются из-за бугра, и не станет поджигателем третьей мировой войны. Более того, не использует свой официальный визит в Москву во вред своей же стране, пытаясь отвлечь мировое общественное мнение от весьма опасных не закулисных, а подлинных подстрекателей возможной войны Азербайджана против Арцахской Республики.

Вместо послесловия. Правительство Армении весьма своеобразно реагирует на взрывоопасную ситуацию, сложившуюся вокруг Армении и Арцаха: организация многотысячного митинга в защиту завоеваний «бархатной революции» [(имеется в виду апрельский (2018 г.) государственный переворот)], – с суровым разоблачением «контрреволюционеров», подготовка к внеочередным выборам в Совет старейшин г. Еревана и другие, на взгляд исполнительной власти, судьбоносные для Республики Армения события. Почти как в маленькой трагедии Александра Сер-

геевича Пушкина «Пир во время чумы», конечно, действия происходят не в «Чумном городе», в Лондоне 1665 года, а в наши дни в Ереване, 2800-летие которого хотелось бы по достоинству отметить осенью текущего года, набравшись мудрости и ответственности за исторические судьбы нашего государства и армянского народа, за будущее наших детей и внуков.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՎ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԼԻՆԵՆՔ ՄԵՐ ԶԱՎԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ԹՈՂՆԵՐԻ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Առաջինը, ինչի մասին մտածեցի, երբ որոշեցի գրել այս հոդվածը, անվիճելի այն փաստի ընդունումն էր, որ երեսուն տարի առաջ ամենատարբեր բովանդակություններ ունեցող հոդվածների հեղինակները դրանցում, որպես կանոն, մի երկու անգամ մեջբերումներ էին կատարում Հին Հունաստանի և Հին Հռոմի փիլիսոփաներից, գրականության դասականներից՝ սկսած Վերածննդի դարաշրջանից մինչև XX դարի վերջը: Հետագայում, ժամանակի հետ, հոդվածներում շատ ավելի հաճախ հանդիպում էին տարբեր դարաշրջանների նշանավոր կայսրերի, ինքնակալների և գորավարների ասույթներ: Ավաղ, մեր օրերում հանրային ելույթներում և հոդվածներում բարձրացվող հարցերին ակտուալություն հաղորդելու համար ստիպված ես լինում ավելի շատ դիմել այն ելույթներին ու փաստաթղթերին, որոնք պատրաստվել են այս կամ այն պետության տարատեսակ հետախուզական ծառայությունների կամ էլ միջազգային զանազան կազմակերպությունների կողմից:

Եվ այսպես, 2018թ. փետրվարին ԱՄՆ Ազգային հետախուզության տնօրեն Ղեմիել Քոուլթը այդ կազմակերպության պաշտոնական կայքում հրապարակեց «Համաշխարհային սպառնալիքների գնահատականը» ամենամյա զեկույցը: Այս մասին ավելի վաղ արդեն գրել եմ, որ այդ զեկույցում Ռուսաստանը և Չինաստանը մատնանշված են որպես ԱՄՆ ազգային անվտանգության գլխավոր սպառնալիքներ: Բավական է նշել, որ դիտարկվող զեկույցում Ռուսաստանը հիշատակվում է 67, Չինաստանը՝ 36 անգամ: Նշենք, որ Ղեմիել Քոուլթը պաշտոնապես համարվում է ԱՄՆ բոլոր 16 հետախուզական գերատեսչությունների աշխատանքի համակարգողը: Զեկույցի՝ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությանը նվիրված հատվածում գրված է, որ «երկու կողմերի՝ փոխզիջման գնալ չցանկանալը, կողքից ճնշման սաստկացումը, Ադրբեյջանի կայուն ռազմական արդիականացումը և Հայաստանի կողմից ռուսաստանյան նոր զենքի ձեռքբերումը 2018թ. կարող են հանգեցնել լայնամասշտաբ մարտական գործողությունների: Վիճելի դարաբաղյան տարածաշրջանի շուրջ լարվածությունը կարող է վերածվել

մասշտաբային ռազմական հակամարտության Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև, որը կարող է ներգրավել Ռուսաստանին՝ տարածաշրջանային իր դաշնակցին պաշտպանելու համար»:

Ընթերցողն իրավամբ կարող է հարց տալ. արդեն ավելի քան կես տարի է անցել այս փաստաթղթի հրապարակումից, ի՞նչ կարիք կար այսօր վերստին անդրադառնալ ԱՄՆ ազգային հետախուզության այս զեկույցին: Ցավոք, նման անհրաժեշտությունն այսօր ակներև է, և ահա թե ինչու: Վերջին ամիսների ընթացքում Ադրբեջանում նկատվում է հատկապես ամռան արձակուրդային ամիսների համար աննախադեպ ակտիվություն ռազմական և արտաքին քաղաքական ոլորտներում:

Այսպես, զեկույցի հրապարակումից մեկ շաբաթ անց Armiya.az կառավարամետ էլեկտրոնային պորտալի թղթակից Սեյմուր Մամեդովի հարցին՝ հնարավո՞ր է արդյոք լայնամասշտաբ պատերազմ Ադրբեջանի և Հայաստանի միջև 2018թ., թուրք վերլուծաբան, «Անկարա – Մոսկվա» փորձագիտական-վերլուծաբանական ցանցի առաջատար փորձագետ Էնգին Օզերն այսպես է պատասխանել. «Ես համաձայն եմ ԱՄՆ Ազգային հետախուզության տնօրեն Քոութսի այն եզրակացությունների հետ, որ 2018թ. կարող է լայնածավալ պատերազմ սկսվել Ադրբեջանի և Հայաստանի միջև: Ինչո՞ւ եմ այդպես մտածում: Բանն այն է, որ վերջին 10 – 12 տարիներին Ադրբեջանն իր բանակի ուժեղացված արդիականացում է իրականացնում, ակտիվ ռազմական համագործակցություն է ծավալում ոչ միայն Ռուսաստանի, այլև Իսրայելի, Պակիստանի և Բելառուսի հետ: Իսկ ահա Հայաստանը, ընդհակառակը, ավանդական համագործակցություն է պահպանում միայն Ռուսաստանի հետ... Այսօր Արևմուտքը, մասնավորապես ԱՄՆ-ը, ուժեղ ճնշում են գործադրում Ռուսաստանի վրա, և հիմա նա ավելի շատ կենտրոնացած է իր հարցերը լուծելու վրա և շահագրգռված չէ, որպեսզի երկրորդ Ղարաբաղյան պատերազմ սկսվի: Ինձ թվում է, որ հիմնախնդրի լուծման միակ ճանապարհը պատերազմն է: Եվ մինչև 2018թ. ավարտը պատերազմ կլինի Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև... Ամենազլխավոր պահն այն է, որ ողջ աշխարհը՝ ԱՄՆ-ը, Եվրոպան, Թուրքիան, Իսրայելը, մուսուլմանական երկրները, բոլորը պաշտպանում են Ադրբեջանին տարածքային ամբողջականության վերականգնման իր արդարացի պայքարում»:

Թուրք վերլուծաբանի այս հայտնություններին կցանկանայի հավելել նաև մեջբերումներ այն հարցազրույցից, որը վերնագրված է՝ «Բրիտանացի վերլուծաբան. «Հայերը ռազմական հանցագործություններ են կատարել ադրբեջանցիների դեմ» – Էքսկլյուզիվ Լոնդոնից», և որը հրապարակվել է ս. թ. հուլիսի 2-ին Vzglyad.az էլեկտրոնային պորտալում: Եվ այսպես, Vzglyad.az-ի թղթակցի՝ «Թույլ տվեք հարցնել ձեզ Ղարաբաղյան հակամարտության մասին: Ձեր կարծիքով՝ ո՞րն է դրա լուծման ուղին» հարցին “The London Post” թերթի գլխավոր խմբագիր Շահիդ Գուրեյշին պատասխանում է, ըստ իս, բավական սադրիչ ձևով. «Կարծում եմ, որ միջազգային հանրությունը, այդ թվում ՄԱԿ-ը, երկերեսամիսների դեռ են խաղում Ղարաբաղյան

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հակամարտությունում: Փաստը, որ ՄԱԿ-ը, ինչպես նաև միջազգային հանրությունը տապալեցին այնպիսի մի խնդիր, ինչպիսին է այն հստակ սահմանումը, որ Ղարաբաղյան հակամարտությունում հանցագործը Հայաստանն է, իսկ գոհը՝ Ադրբեջանը, ի ցույց դրեց այն, որ նրանք իրենց սեփական շահերն ունեն այս հարցում»:

Ինչո՞վ է պայմանավորված նման բացահայտ սուտ պատասխանը: Համոզված եմ՝ իրենց հովանավորներին հաճոյանալու անզուսպ ցանկությանմբ: Չէ՞ որ բնավ պատահաբար չէ այդ նույն հարցազրույցում Շահիդ «աղան» հայտարարում. «Միացյալ Թագավորության և Ադրբեջանի միջև հարաբերությունները շատ ամուր են և պատմական ու մշակութային արմատներ ունեն»: Թե պատմական ու մշակութային հարաբերությունների ի՞նչ արմատների մասին կարող է խոսք լինել մի երկրի հետ, որի գոյությունը հաշվվում է լոկ մեկ հարյուրամյակով՝ միայն կռահել կարող ենք: Անցած շաբաթ Լոնդոնում Ադրբեջանի դեսպանատանն անցկացված՝ ադրբեջանական բանակի ստեղծման հարյուրամյակին նվիրված միջոցառման ժամանակ Մեծ Բրիտանիայի պաշտպանության նախարարն ասաց. «Հարյուրավոր բրիտանական ընկերություններ աշխատում են Ադրբեջանի նավթային, գազային, կրթական և մշակութային ոլորտներում»: Համաձայնեք, որ շատ «բնորոշ» արտահայտություն է Մեծ Բրիտանիայի պաշտպանության նախարարի համար, ի՞սկը պրոֆիլային: Նշենք, որ այսօր Մեծ Բրիտանիան Ադրբեջանի տնտեսությունում կատարվող ներդրումների ծավալով առաջատարն է:

Մեկ այլ մեջբերում ևս. «Ադրբեջանում գործում է ավելի քան 500 բրիտանական ընկերություն: Բրիտանական ընկերությունների կողմից ադրբեջանական տնտեսությունում ներդրված է \$27 մլրդ: Ադրբեջանի երիտասարդությունը կրթություն է ստանում բրիտանական առաջատար համալսարաններում», – 2017թ. դեկտեմբերի 14-ին հայտարարել է Ադրբեջանի էկոնոմիկայի նախարար Շահին Մուսթաֆաևը Մեծ Բրիտանիայի առևտրի և արտահանման խթանման պետական նախարար Ռոնա Ֆեյրհեդի գլխավորած պատվիրակության հետ հանդիպման ժամանակ: Ընդ որում՝ Մուսթաֆաևը նաև ասել է, որ «BP-ն (British Petroleum) Ադրբեջանում ակտիվորեն մասնակցում է յոթ նավթագազային նախագծերում, որոնց մեջ է նաև «Ազերի» – «Չիրազ» – «Գյունեշլի» հանքավայրերի, Բաքու – Թբիլիսի – Ջեյհան նավթատարի, Հարավային գազային միջանցքի բլոկի մշակումը»: Կարծում եմ, որ այս ինֆորմացիան լույս է սփռում Շահիդ Գուրեյշիի չափազանց մեծ սրտացավության վրա:

Տեղին եմ համարում նաև ընթերցողներին հիշեցնել իր ռազմավարական գործընկեր Իսրայելի և ռազմավարական դաշնակից Թուրքիայի հետ Ադրբեջանի հարաբերությունների մասին՝ Թուրքիայի ու Իսրայելի միջև սրված հարաբերությունների ֆոնին: Եվ ահա, ոչ անհայտ իսրայելցի փորձագետ Արյե Գուրը, որն իր սեփական սիրելի անձը պատկերավոր բնութագրել է ոչ այլ կերպ, քան «իմ հայրը և ես հանդիսանում ենք Իսրայել Պետության լիիրավ քաղաքացիներ: Մենք իսրայելցի ենք, մենք սիրում ենք

Իսրայելը, մենք սիրում ենք հրեա ժողովրդին, բայց և միաժամանակ մենք սիրում ենք մեր հայրենիքը՝ Ադրբեջանը», ս. թ. ապրիլին ադրբեջանական ԱՅԵՄԻԱԴՅ տեղեկատվական գործակալությանը տված հարցազրույցում բնութագրել է ադրբեջանա-իսրայելական փոխհարաբերությունների ներկա իրավիճակը. «Իսրայելը և Ադրբեջանը քաղաքական երկխոսության ամենաբարձր և ամենավստահելի մակարդակում են, կա լուրջ տնտեսական բաղադրիչ՝ մոտ \$5,7 մլրդ-ի առևտրաշրջանառություն: Բայց ամենագլխավորը իսրայելա-ադրբեջանական հարաբերություններում, և դա այդ հարաբերությունների շատ կարևոր բաղադրիչն է, մարդկային գործոնն է, և, ես կասեի, որ դա երկկողմ հարաբերությունների հիմնասյուներից մեկն է»:

Սրան հավելենք մի մեջբերում «Իսրայելական զենքը ադրբեջանական բանակի հզորության կարևոր բաղադրիչն է» հոդվածից, որը հրապարակվել է armiya.az կայքում 2017թ. նոյեմբերի 17-ին. «...համագործակցությունը (Իսրայելի և Ադրբեջանի միջև – Ա. Գ.) ունիկալ է. մենք միակ մուսուլմանական երկիրն ենք աշխարհում, որն այդքան սերտորեն համագործակցում է աշխարհում միակ հրեական պետության հետ... Իսրայելը և Ադրբեջանը համագործակցության տարիների ընթացքում ռազմարդյունաբերական ոլորտում կնքել են \$5 մլրդ-ի պայմանագրեր, դրանց մեծ մասը կատարված է: Ընդ որում՝ հարկավոր է ընդգծել. մենք իսրայելական զենքով լրացնում ենք շատ կարևոր բաց տեղեր պաշտպանության ոլորտում, որոնց համար զենք վաճառել հաճախ հրաժարվում են երկակի չափորոշիչների մեջ մխրձված Եվրոպայի երկրները»: Համաձայնեք, որ բավական արժեքավոր բնութագրում է եվրոպական երկրների այն ղեկավարների համար, որոնք խանդաղատանք են ապրում՝ ավիչերոնյան սուլթանի ու նրա մերձավոր շրջապատի կողմից իրենց հասցեին ուղղված ներբողները լսելիս:

Ադրբեջանա-իսրայելական ռազմավարական գործընկերության մասին այս և նման բազմաթիվ հիացական արձագանքների ֆոնին խիստ հետաքրքրական է ընկալվում ավիչերոնյան հանրապետության դաշնակցի՝ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Էրդողանի ռազմատենչ հռետորաբանությունը Իսրայելի հասցեին: Նշենք, որ այն հատկապես սրվեց Գազայի հատվածում վերջին իրադարձությունների և ամերիկյան դեսպանատունը Երուսաղեմ տեղափոխելու հետ կապված: Սակայն հարկ է համաձայնել այն թյուրքագետների կարծիքի հետ, որոնք նախագահ Էրդողանի արտաքին քաղաքական գիծը բնութագրում են որպես բավական պրագմատիկ, որը ենթադրում է միջազգային և տարածաշրջանային իրավիճակի արագ վերազնահատում, եթե այն բխում է Թուրքիայի ազգային շահերի պահանջներից: Եվ ահա ներկայում Թուրքիան հանուն իր շահերի է օգտագործում Իրանի ու Իսրայելի, Քաթարի և Սաուդյան Արաբիայի միջև աշխարհաքաղաքական մրցակցությունը և, իհարկե, մրցակցությունը եվրոպական երկրների հետ: Բնականաբար, համաշխարհային և տարածաշրջանային քաղաքականության վերը նշված ուժի կենտրոնների միջև ցանկացած սաստկացող դիմակայություն, առավել ևս՝ երբ առկա են լուրջ հակասություններ Մոսկվայի,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Թեհրանի և Վաշինգտոնի միջև սիրիական ճգնաժամի կարգավորման մոտեցումներում, Թուրքիային թույլ է տալիս պատկառելի աշխարհաքաղաքական տեղ զբաղեցնել Մերձավոր Արևելքում առաջատարը լինելու համար պայքարում: Բնավ պատահական չէ, որ կատարեցի այս ոչ մեծ աշխարհաքաղաքական վերլուծությունը: Կարծում եմ, չարժե կասկածել Թուրքիայի վճռական դերի հարցում՝ որևէ X ժամի դրդել Ադրբեջանին սկսել նոր ռազմական ագրեսիա Արցախի Հանրապետության դեմ՝ միևնույն ժամանակ ավելի ու ավելի ուժեղացող լարվածության տակ պահելով Հայաստանի և Ադրբեջանի միջև սահմանի նախիջևանյան տեղամասը, որը պահպանվում է ռուս սահմանապահների կողմից: Արդեն գաղտնիք չէ, որ այս տարվա ընթացքում մոտ 185 մեծ բեռնատարներ՝ բերնեբերան լցված արդիական սպառազինությամբ, գիշերը հատել են թուրք-ադրբեջանական սահմանը և ուղևորվել Նախիջևան: Այս համատեքստում կուզենայի մեջբերում կատարել Թուրքիայի նախագահ Էրդողանի՝ «The New York Times» թերթին 2018թ. օգոստոսի 14-ին տված հարցազրույցից. «2016թ. հուլիսի 15-ին Թուրքիան հարձակման ենթարկվեց Ֆեթհուլահ Գյուլենի գլխավորած ստվերային խմբի անդամների կողմից... Գյուլենականները փորձեցին պետական հեղաշրջում իրականացնել իմ կառավարության դեմ... Անմեղ զոհեր, 251 մարդ, ներառյալ Էրլոք Օլքոքը՝ իմ քարոզարշավի վաղեմի ղեկավարն ու թանկագին ընկերը, ինչպես նաև նրա որդին՝ Աբդուլահ Թայիփ Օլքոքը, ամենաբարձր գինը վճարեցին մեր երկրի ազատության համար: Եթե հաջողությունն ուղեկցեր մահվան էսկադրոնին, որը եկել էր իմ և իմ ընտանիքի հետևից, նրանց կմիանայի նաև ես: Թուրք ժողովուրդը սպասում էր, որ Միացյալ Նահանգներն անվերապահորեն կդատապարտի գրոհն ու համերաշխություն կհայտնի Թուրքիայի ընտրված ղեկավարությանը... Միացյալ Նահանգների պաշտոնական անձինք զգուշավոր «կայունության, խաղաղության և Թուրքիայի ներսում շարունակականության» կոչ էին անում:

Այս բավական ոչ միանշանակ միջազգային իրադրությունում հանկարծ որտեղից որտեղ հազգին. az կառավարամետ էլեկտրոնային պորտալը նախաձեռնում է բանավեճ Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանն (ՀԱՊԿ) Ադրբեջանի հնարավոր անդամակցության վերաբերյալ: Այն մասին, թե ինչպես են Ադրբեջանի իշխող էլիտայի ներկայացուցիչները վերաբերվում ՀԱՊԿ-ին այդ երկրի անդամակցության գաղափարին, առաջինն արձագանքել է Ադրբեջանի Միլի մեջլիսի իրավական և պետականակերտման հարցերի կոմիտեի նախագահ Ալի Հուսեյնլին: Լավ իմանալով, որ ադրբեջանական խորհրդարանի պատգամավորներից և ոչ մեկն ինքնուրույն չէ արտաքին քաղաքական թեմաներով իր հայտարարություններում, առաջինը, ինչի մասին մտածեցի, այն էր, թե մի՞թե Իլհամ Ալիևը 180 աստիճանով շրջադարձ է կատարում դեպի Ռուսաստանի կողմը՝ հրաժարվելով Թուրքիայի, Մեծ Բրիտանիայի, Արևմուտքի հետ ռազմավարական գործընկերությունից, որը չթուլացող հետաքրքրությամբ է դիտարկում իր էլ ավելի մեծ մասնակցությունը Հարավային գագային միջանցքի և

այլ նախագծերի գործարկմանը: Բայց չէ՛, ափշերոնյան քաղաքական գործիչներին միամտության մեջ կասկածելը կնշանակի վնասել ինքդ քեզ: Այս ձեռնարկման գլխավոր ինտրիզը Հարավային Կովկասի տարածաշրջանի և, առհասարակ, Մերձավոր Արևելքի գործերում շահագրգիռ բոլոր ակտորների արձագանքը տնտղելը չէ: Ոչ, գլխավորն այն է, որ այնպես արվի, որպեսզի համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնները հնարավորինս ավելի շատ ուշադրություն դարձնեն Ադրբեջանին, որպեսզի հետագայում ի լուր ամենքի հայտարարեն իրենց երկրի աշխարհաքաղաքական ընտրության հարցում ափշերոնյան սուլթանության ողջ իշխանական էլիտայի միահամուռ կարծիքի մասին:

Եվ այսպես, ս. թ. օգոստոսի 24-ին Կովկասյան աշխարհաքաղաքական ակումբն իր պորտալում ([http:// kavkazgeoclub.ru](http://kavkazgeoclub.ru)) հրապարակել է մի հոդված՝ «Երկրի վերլուծաբաններն ընդդեմ ՀԱՊԿ-ին անդամակցության» վերնագրով: Կարդալով այս հրապարակումը՝ կարելի է մի քանի եզրահանգումներ անել:

Առաջին. Ադրբեջանի ղեկավարության համար խիստ կարևոր է հայտարարել Ադրբեջանի և Ռուսաստանի միջև ռազմավարական դաշինքի անհնարինության մասին, ինչն անխուսափելի կդառնար ՀԱՊԿ-ին Ադրբեջանի անդամակցության դեպքում: Դրանով իսկ հարցազրույցի ընթացքում քաղաքական գործիչները կրկին հաստատեցին թուրքիայի և Ադրբեջանի ռազմավարական դաշինքի անխախտելիությունը:

Երկրորդ. ափշերոնյան քաղաքական գործիչների ելույթներում կարմիր թելով անցնում է այն միտքը, որ «իր տարածքը զավթած Հայաստանի հետ նույն ռազմական կազմակերպությունում՝ ՀԱՊԿ-ում Ադրբեջանի անդամակցությունն անհնար է», այդ «հարցը կարող է դիտարկվել օկուպացված տարածքների ազատագրումից և Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորումից հետո»: Դրա պատճառը «Ռուսաստանի, ... ավելի ճիշտ՝ նրա որոշ շրջանակների դիրքորոշումն է ... հայ-ադրբեջանական հակամարտության վերաբերյալ», որի հետևանքով «հակամարտությունը չի կարող կարգավորվել»: Բացի այդ, «եթե խոսքը Ադրբեջանի և Ռուսաստանի միջև ավելի սերտ համագործակցության մասին է անվտանգության և պաշտպանության ոլորտում, ապա Մոսկվան պետք է արմատապես փոխի իր դիրքորոշումը և բացահայտ հայտարարի այդ մասին»: Չակերտներում ներկայացված են մեջբերումներ Ադրբեջանի նախկին արտգործնախարար Թոֆիգ Ջուլֆուզարովի վերոնշյալ հարցազրույցից «Թուրան» գործակալությանը: Հատկանշական է, որ նման դիրքորոշում ունեն այդ երկրի հարցման ենթարկված բոլոր առաջատար քաղաքական գործիչները:

Երրորդ. ադրբեջանական իշխող դասն իր կանխամտածված հարցերով անհրաժեշտ պայմաններ է գծում Ռուսաստանի հետ ռազմավարական գործընկերության հաստատման համար: Կարծում են, որ իրենց այդ արտաքին քաղաքական փնտրտուքներով նրանք ինքնատիպ մեսիջ են ուղարկում Արևմուտքին և ՆԱՏՕ-ին՝ ՆԱՏՕ մտնելու գլխավոր պայմանի հայ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տարարությամբ, այն է՝ «օկուպացված տարածքների ազատագրում»։ այս խնդրի իրագործումն էլ, «ափշերոնյան իմաստունների» կարծիքով, պետք է դառնա անհրաժեշտ նախապայման դեպի Հյուսիսատլանտյան դաշինքի կողմը Ադրբեջանի արտաքին քաղաքական շրջադարձի համար։ Նման քաղաքականության հաջողությունը, ադրբեջանցի քաղաքական գործիչների հաշվարկով, բավականաչափ պայմանավորված է այն փաստի գիտակցմամբ, որ Ադրբեջանն իր թիկունքին ունի այնպիսի հուսալի ռազմավարական գործընկերներ, ինչպիսին են Մեծ Բրիտանիան և Թուրքիան։

Եվ վերջապես, *չորրորդ*. ադրբեջանցի քաղաքագետների և նրանց տարատեսակ հուշարարների կարծիքով՝ իրենց ելույթներում և էլեկտրոնային պորտալների հրապարակումներում նման տեղեկատվական արտահոսքի հնչեցման միջոցով նրանք դրանով իսկ որոշ շրջանակային պայմաններ են կանխանշում ս. թ. օգոստոսի 30-ին Մոսկվայում Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի և Ադրբեջանի նախագահ Իլիհամ Ալիևի միջև կայանալիք բանակցությունների համար։ Մի խոսքով՝ տիպիկ արևելյան քաղաքական բազար։

Կարծում են, ընթերցողները Ի. Ալիևի քայլերն ուշադիր համադրելով՝ կհանգեն անխուսափելի այս հետևությանը. Իլիհամ Ալիևը բացարձակապես ինքնուրույն չէ իր որոշումների մեջ և շատ հմտորեն ուղղորդվում է անդրազգային այն կորպորացիաների և նրանց հետևում կանգնած համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոնների կողմից, որոնք շահագրգռված են լոկ Ադրբեջանի նավթային և գազային ռեսուրսներից առավելագույն շահույթ կորզելու մեջ։ Իսկ դրա համար նրանք պետք է անընդհատ լարվածության մեջ պահեն Ղարաբաղյան հակամարտության գոտին, ընդհուպ մինչև Ադրբեջանի կողմից Արցախի Հանրապետության հանդեպ իրենց համար հարմար ժամանակ նոր ռազմական ագրեսիա սադրելը։ Չէ՞ որ վերն ասվածից բացի, եթե ագրեսիա սկսվի Ադրբեջանի կողմից, հակամարտության մեջ կներգրավվի նաև նրա ռազմավարական դաշնակից Թուրքիան, որը վերջին ամիսներին, ինչու չէ, նաև վերջին տարիներին, ի ցույց է դնում (ավելի շուտ՝ փորձում է ի ցույց դնել) իր բացառիկ ինքնուրույնությունն ու առաջնորդության հավակնությունները սուննիադական աշխարհում։ Թուրքիայի մասնակցությունը (թեկուզև անուղղակիորեն) Ղարաբաղյան հակամարտությանը, անպայման, անտարբեր չի թողնի նաև Ռուսաստանին՝ Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցին։ Արդյունքում՝ անխուսափելի կլինի Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև հարաբերությունների առնվազն սառեցումը, ինչը նույնպես համապատասխանում է Արևմուտքի պլաններին։ Մի խոսքով՝ վերադառնալով հողվածի սկզբնամասին, որտեղ ափսոսանք էի հայտնում, որ հիմա քիչ են վկայակոչում դասականներին, հանկարծ ինձ բռնեցի այն մտքի վրա, թե ինչո՞վ դասական չէ ԱՄՆ Ազգային հետախուզության տնօրեն Դենիել Բոուսը։ Չէ՞ որ հենց նա է, Դելֆյան պատգամախոսի նման, գուշակություններ անում, որոնք մեծ հավանականությամբ կատարվում են։ Չնայած որ նա ոչ թե Ապոլոնի Դելֆյան տաճարում է բազ-

մում, այլ ԱՄՆ Ազգային անվտանգության գրասենյակում՝ այստեղից բխող բոլոր հետևանքներով հանդերձ: Չէ՞ որ նա ասում էր, որ 2018թ. «պետք է սպասել լայնամասշտաբ մարտական գործողությունների» Ղարաբաղյան հակամարտության գոտում: Ուզում եմ հուսալ, որ Ադրբեջանի ղեկավարությունը չի հայտնվի սեփական պատրանքների ծուղակում, որոնք այդքան հմտորեն ջերմացվում են արտասահմանից, և չի դառնա երրորդ համաշխարհային պատերազմի հրահրիչը: Ավելին, չի օգտագործի Մոսկվա իր պաշտոնական այցը ի վնաս իր իսկ երկրի՝ փորձելով միջազգային հանրային կարծիքը շեղել Արցախի Հանրապետության դեմ Ադրբեջանի հնարավոր պատերազմի ոչ թե անդրկուլիսյան (բավական վտանգավոր), այլ իսկական սադրիչներից:

Հետզրույթյան փոխարեն: Հայաստանի կառավարությունը բավական յուրովի է արձագանքում Հայաստանի և Արցախի շուրջ ստեղծված պայթյունավտանգ իրավիճակին. բազմահազարանոց հանրահավաքի կազմակերպումն ի պաշտպանություն «թավշյա հեղափոխության» [նկատի ունենալով արիլյան (2018թ.) պետական հեղաշրջումը] նվաճումների՝ «հակահեղափոխականների» դաժան մերկացումներով, Երևան քաղաքի ավագանու արտահերթ ընտրություններին նախապատրաստվելը և այլն, որոնք գործադիր իշխանության կարծիքով՝ Հայաստանի Հանրապետության համար բախտորոշ իրադարձություններ են: Գրեթե Ալեքսանդր Սերգեևիչ Պուշկինի «Խրախճանք ժանտախտի ժամանակ» փոքրիկ ողբերգության նման՝ այն տարբերությամբ, որ գործողությունները տեղի են ունենում ոչ թե «ժանտախտով վարակված քաղաքում»՝ Լոնդոնում, 1665թ., այլ մեր օրերում, Երևան քաղաքում, որի 2800-ամյակը կուզենայի արժանապատվորեն նշելնք այս տարվա աշնանը՝ իմաստություն և պատասխանատվություն ցուցաբերելով մեր պետության ու հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրի, մեր զավակների և թոռների ապագայի համար:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ СОЮЗ РОССИИ И АРМЕНИИ – ИЛИ ВОЙНА НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

Итак, уважаемый читатель, 8 сентября 2018 года в Москве состоялась встреча президента Российской Федерации Владимира Владимировича Путина и премьер-министра Республики Армения Никола Воваевича Пашиняна. Заметим, что накануне встречи в Кремле помощник президента РФ Юрий Ушаков весьма лаконично анонсировал ее тематику: «Много вопросов накопилось как у нашей стороны, так и у армянской, поэтому мы ожидаем откровенного, серьезного разговора по всем вопросам, которые касаются как двустороннего сотрудничества, так и совместной работы в международных органах, имеются в виду ЕАЭС и ОДКБ».

Не скрою, что накануне этой встречи меня одолевали противоречивые чувства. Ведь независимо от того, кто находится у власти в Армении, если ты искренне любишь свою Родину, то волей-неволей сильно заинтересован в успехе переговоров между руководством России и Армении. Даже в случае, когда у власти в Армении находится «народный» премьер-министр, утвержденный Национальным Собранием Республики Армения (далее – НС РА) под агрессивным давлением грантоедов из разного рода соросовских фондов и религиозных сект, которые зачастую, сами того не сознавая, своими действиями подрывают устои государства и Армянской Апостольской Святой Церкви. В арсенале их деятельности не только один к одному реализуются рекомендации известного знатока технологий цветных революций и государственных переворотов Джина Шарпа, изложенные в приложении к книге «От диктатуры к демократии» под заглавием «198 методов ненасильственных действий», но и нечто новое. Взять хотя бы гнусные акции с вывешиванием траурных плакатов о кончине руководителей и депутатов НС РА от правящей тогда Республиканской партии Армении. Причем эти плакаты вывешивались на улицах и фасадах домов, где проживали семьи депутатов, видимо, с расчетом на то, что их родители, дети и внуки по дороге на работу или в школу получают сильнейшую травму на всю оставшуюся жизнь и окажут психологическое давление на своих близких, на депутатов НС РА с тем, чтобы они

проголосовали за «народного» премьера, за «новую Армению» в лице подстрекателей этих беспорядков. Заметим, что в первых рядах протеста, нацеленного на «устранение» депутатов, были, как правило, неряшливо одетые неопрятные «женщины», которые в сопровождении улюлюкающих студентов, видимо, двоечников и прочих прихлебателей зарубежных грантов, устраивали групповые хождения в дома парламентариев с вручением адресатам или членам их семей неграмотно составленных петиций (в силу, по всей вероятности, неумелого перевода с иностранного языка, родного для грантодателя) с оскорбительным содержанием. Был также набор других вульгарных проявлений, по меньшей мере свидетельствующий об элементарной невоспитанности их инициаторов. Удивительно другое, что вся эта вакханалия ненависти, сопровождаемая нарушениями ряда уголовно наказуемых статей Уголовного кодекса Республики Армения, то ли в силу политической и юридической безграмотности, то ли с целью демонстрации неуклюжего незабвения памяти Джина Шарпа (не дожившего до этих «революционных» дней каких-то 5 – 6 месяцев) их организаторами кощунственно была названа не иначе, как «бархатная революция». Вместе с тем справедливости ради отметим, что имевшее место насильственное свержение власти, да, я не оговорился, насильственное, то есть государственный переворот происходил с молчаливого одобрения значительного числа вполне вменяемых наших сограждан, которые в силу своих личных убеждений, во многом совпадающих с помыслами их работодателей из ближнего и дальнего зарубежья, также были участниками протестного движения. Увы, им не хватило немного терпения, чтобы самим стать свидетелями и творцами инклюзивного экономического развития Республики Армения, о безальтернативности и востребованности которого было убедительно заявлено в программной речи президента РА, кандидата в премьер-министры Сержа Азатовича Саргсяна на специальном заседании НС РА 14 апреля текущего года. Но это тема отдельного анализа. Уважаемый читатель, прежде чем выразить свое первое восприятие итогов встречи Путин – Пашинян, хочу высказать своё видение, своё понимание необходимых условий для достижения успехов в переговорных процессах, даже со своим стратегическим союзником, Российской Федерацией. Мне могут возразить, что об этом следовало говорить заранее, до встречи в верхах. В этом плане совесть моя чиста – за последние 3 месяца я неоднократно выступал с критическими статьями в адрес правительства Н. Пашиняна, особо акцентируя на его провалы, особенно в сфере внешней политики, в надежде, что из этой критики сделают надлежащие выводы. Так вот характеризуя внешнюю политику современной России, на мой взгляд, можно констатировать, что она нацелена на становление нового справед-

А. ГЕГАМЯН

ливого мирового порядка, в основе которого приоритет общечеловеческих ценностей, обеспечение равной и неделимой безопасности для всех народов и государств, мирное разрешение конфликтов, уважение целостности и суверенитета государств, их невмешательство во внутренние дела друг друга. Думается, чтобы добиться успеха в переговорах с Россией в том числе и ее стратегическому союзнику, Армении, следует не только быть убежденным приверженцем вышеотмеченных подходов, что является, безусловно, необходимым условием, но также быть честным и предсказуемым партнером, душой и умом понимающим ценности исторического и культурного наследия великой русской цивилизации.

Я далеко не случайно об этом пишу. Ведь не секрет, что и по сей день на ключевых должностях, обеспечивающих внутреннюю и внешнюю безопасность РА, оказались люди, которые, мягко выражаясь, являются образчиками политического двуличия. Однако в отличие от своего стародавнего прототипа «Двуликого Януса», которого один из древнейших богов Сатурн наделил умением видеть прошлое и будущее, в случае с нашими деятелями мы имеем совершенно иную картину. Так, секретарь Совета национальной безопасности Республики Армения Армен Григорян в газете «Ноев Ковчег» № 9 (308), сентябрь 2018 г., в интервью «Интересы Армении прочно связаны с Россией, и мы исходим из них» отвечает на вопрос (ответ А.Григоряна читай ниже) интервьюера, уважаемого Григория Анисоняна по поводу статьи Арташеса Гегамяна: «Депутат Национального Собрания Армении Арташес Гегамян в одной из своих статей под названием «Кочарян мне не друг, но истина дороже» утверждает, что почти вся команда нового правительства Армении – русофобы и западники, стипендиаты Сороса и других «подрывных» структур. Депутат называет в том числе и вас. По этой причине, пишет автор, возникает недоверие к заявлениям нынешних властей о том, что Армения не меняет курс взаимоотношений с Россией, а на самом деле разворачивается в сторону Запада. Как бы вы прокомментировали эти утверждения?».

Да, на самом деле, 2 августа т.г. REGNUM опубликовал мою статью под приводимым выше заглавием. Я вначале приведу выдержки из ответа секретаря Совбеза РА на заданный ему вопрос, а затем приведу свои аргументы, с тем чтобы у многоуважаемого главного редактора Российского информационного агентства REGNUM, высококлассного политолога и патриота-державника Модеста Алексеевича Колерова не закралось бы сомнение в сомнительности доводов, приводимых мною в этой статье. Итак, мой визави Армен Григорян сокрушается: «Где факты, подтверждающие такие утверждения? Для меня важны факты. В политике случается, что высказываются утверждения, фактического доказательства

которым нет... Другая проблема в том, что люди зачастую мыслят стереотипами. Например, если человек учился на Западе или работал в каких-либо международных организациях, он должен быть антироссийски настроенным. Мы разрушили и разрушаем эти стереотипы». Без комментариев приведу лишь несколько фактов, которые жаждет увидеть сей господин. Так, в интервью газете «Аравот» (<https://www.aravot.ru/am/2016/01/14/197116/>) обозреватель Jamestown Foundation политолог Армен Григорян возразил заместителю министра иностранных дел Шаваршу Кочаряну, давшему своё видение ОДКБ, следующим образом: «Проблема именно в том, что ОДКБ не является влиятельной военно-политической структурой, это на самом деле формальная структура, потому что с самого начала единственной причиной ее создания были не общие интересы государств-членов, а болезненные империалистические амбиции России» (газета «Аравот», 12.01.2016). Или другой пример. В газете «Аравот» от 17 августа 2016 года в статье «Нет политической системы, способной нейтрализовать российские планы» все тот же обозреватель Джеймстаунского фонда Армен Григорян высказал мнение о том, что «начиная с осени 2013 года было множество поводов отметить, что вступление в Евразийский экономический союз (имеется в виду вступление Армении. – *А. Г.*) и углубление зависимости от России, по сути, выльется в «аншлюс», постепенную аннексию». Не могу не процитировать и другой перл этого якобы радетеля углубления российско-армянского сотрудничества, опубликованный 24 ноября 2016 года все в той же газете «Аравот» (<https://www.aravot.am/2016/11/24/829757>) под заглавием «Процесс трансформации страны в русскую губернию». Касаясь вопросов развития туризма в Армении, А. Григорян сокрушается, что установлен безвизовый режим для российских граждан, посещающих Армению: «Кроме того, для развития туризма можно было для граждан и других стран также установить безвизовый режим, в частности, в ряде стран граждане ЕС такую привилегию имеют. Остается принять факт, что правительство Армении предпочло ускорить процесс трансформации Армении в русскую губернию во имя своего воспроизводства».

Можно привести с десятков подобных признаний секретаря Совбеза, однако ограничусь лишь заголовками некоторых статей-откровений искаателя фактов, раскрывающих его тщательно скрываемую, глубоко затаенную антироссийскую сущность. Итак, некоторые из них: «Угроза российского шантажа отнюдь не перестала существовать» (www.aravot.am/2015/06/03/577807/), не менее интригующ и заголовок другого интервью Армена Григоряна, данного 3 сентября 2013 года газете «Аравот» – «Россия не уважает суверенитет Армении» (www.aravot.am/2013/09/03/282751/), или же статья под заглавием «Россия может обратиться к провокации в зоне

нагорно-карабахского конфликта» (4 ноября 2013 г., «Аравот», <https://www.aravot.am/2013/11/04/402199/>). Думается, в случае с секретарем Совбеза РА мы вправе констатировать, что, в отличие от древнеримского двуликого бога всех дверей, входов и выходов, наш «герой» сам себя загнал в тупик, на стене которого проглядываются строки из Девятой заповеди, данной самим Богом Моисею: «Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего». Говоря «ближнего» имеется в виду вероятная приверженность секретаря Совбеза Армянской Апостольской Святой Церкви. Эта оговорка сделана мной далеко не случайно, так как в правительстве Н. Пашиняна и среди его особо рьяных почитателей немало последователей разного рода нетрадиционных для Армении религиозных сект, которых, увы, отличает высокая дисциплина и мобилизованность, особенно когда дело касается участия в митингах и шествиях, организуемых по призыву «народного» премьера.

Я не стал бы столь подробно излагать выдержки из статей и интервью секретаря Совбеза, если бы не видел в них угрозу национальной безопасности Армении. Кто же из его коллег, к примеру, по ОДКБ будет с ним обсуждать сколько-нибудь серьезные вопросы, касающиеся вызовов безопасности, изначально зная, что он не искренен и двуличен. К примеру, если он преднамеренно образование, полученное в известных учебных центрах, где преподают, как правило, ветераны спецслужб Запада, специально путает с получением высшего образования в известных учебных центрах, пользующихся репутацией исключительно высшего учебного заведения, с тем, чтобы искажая мои слова, ввести читателей в заблуждение, то хотя бы этот факт не может не настораживать его коллег. Чтобы у читателя не сложилось впечатление, что секретарь Совбеза РА в плане антироссийских внешнеполитических пристрастий в окружении Н. Пашиняна исключение, сошлюсь на публичные высказывания другого высокопоставленного чиновника «новой Армении» Давида Санасаряна, начальника Государственной контрольной службы Армении, находящейся под непосредственным контролем премьер-министра РА. Так, 6 сентября 2018 г., как передает Государственное информационное агентство «Арменпресс», в беседе с журналистами, комментируя информацию о том, что по причине прежней деятельности его и Армена Григоряна их присутствие в правящей элите нежелательно для России, уже в своем ответе по своей душевной простоте допустил своеобразный, присущий ему очередной антироссийский выпад. «Мы не были русофобами, я вообще не против ни одной нации (согласитесь, что это верх великодушия с его стороны. – *А. Г.*). Это просто очернительство, попытка какой-то пропаганды. Есть люди, которым наступаем на мозоль, и они заказывают такие вещи (видимо, заставляют его выступить с антироссийскими стать-

ями и интервью. – А. Г.). Но мы занимаемся своим делом. И потом, руководители других государств не могут решить, какую кадровую политику надо проводить в нашей стране. Это просто оскорбительно, когда говорят «Кремль недоволен таким-то назначением». Довольны должны быть граждане и премьер-министр Армении», – сказал Санасарян.

Во-первых, хотелось бы поправить журналиста, что их «присутствие в правящей элите» нежелательно прежде всего для Армении, ибо в силу их внешнеполитических, откровенно русофобских подходов в плане национальной безопасности в первую очередь самой Армении ничего хорошего не сулит. Во-вторых, в своем ответе Д. Санасарян фактически не отрицает вмешательство «руководителей других государств» в кадровую политику. Потом сам же опосредованно указывает, «как говорят», на Кремль. Эта короткая ремарка приводится в качестве небольшого предисловия, а теперь процитируем некоторые выдержки из его статей и интервью. Приведем выдержку из интервью Давида Санасаряна газете «Айкакан жаманак» (редактором газеты является супруга Никола Пашиняна. – Ред.) от 14 декабря 2017 года, озаглавленного «Давид Санасарян: «Пришло время, чтобы пограничные войска РФ были выведены из Армении» (armtimes.com/hy/article/127332). Так, на вопрос корреспондента: «Вы утверждаете, что на ирано-армянской границе вообще нет необходи-

мости российских пограничников?» – следует ответ: «Вообще мое мнение, мой подход таков, что русские войска целиком должны быть выведены. Лживое обоснование, что они обеспечивают нашу безопасность, такого нет. Множество раз мы видели, что они каким-либо образом не обеспечивают безопасность. Турция может свои воздушные силы проводить по нашей границе и за это нет никакого ответа. Наоборот, мы видели, как Турция сбивает российский самолет. Тем не менее видели пермяковых и пр. и пр. Это зло (наличие российских войск и пограничников. – А. Г.), наличие которого ставит нас в зависимость от России. Армения должна отказаться от этого». Или же другие откровения Д. Санасаряна: «Армению впили в болото под названием ЕАЭС, а теперь говорят, что там говорят на русском, давайте сделаем так, чтобы наши дети учились языку этого болота» (имеется в виду язык А.С.Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Л.Н.Толстого, Ф.М. Достоевского, А.П.Чехова. – А. Г.»). Это выдержка из статьи от 27 сентября 2017 г. (<http://www.aravot-ru.am/2017/09/27/252019>), точь-в-точь озаглавленной этими порочными словами сего деятеля. Или еще одно не менее гнусное проявление ненависти к России. Так, на <https://blognews.am/arm/news/243329/ardyog-putinn-e-spanel-nemcovin.html> под заглавием «Путин ли убил Немцова?» сей сподвижник Никола Пашиняна задается вопросом: «Путин ли убил Немцова?». Далее сам же отвечает: «Не уверен. Он ли виноват в убийстве Немцова, – однозначно да, поскольку он является доном, взращивающим тлетворность и вседозволенность, он, который длительное время душит инакомыслие и плюрализм в России и вне ее границ, куда может двигаться кремлевская дубина...». Вынужденно ссылаясь на эти откровенно враждебные для армян и армянского государства цитаты новоявленного руководителя Государственной контрольной службы РА, чувствуешь, что устои государства, национальная безопасность Армении подвергаются жесточайшим испытаниям со стороны властей предержавших «новой Армении». Почему об этом пишу именно сейчас, после завершившейся встречи Владимира Путина и Никола Пашиняна. Хочу надеяться, что премьер-министру РА Н. Пашиняну хотя бы сейчас не помешает задуматься над весьма и весьма лаконично высказанной мыслью из приветственного слова российского лидера. *«Наверное, нет необходимости особенно вдаваться в характер наших отношений: они носят совершенно особый характер, специфический. И это проявлялось на протяжении веков, а не только за время нашей с Вами совместной работы»* (подчеркнуто автором. – Ред.). В этих словах и дружеский совет, и призыв осознать всю незначимость занимаемых должностей в сравнении с многовековой историей дружбы армянского и русского народов. В этой связи хочется надеяться, что Н. Пашинян останется верен своим же словам, произнесенным в своем ответном

слове на встрече с президентом России 8 сентября т.г.: «И, конечно же, мы настроены на дальнейшее развитие и укрепление наших отношений, имею в виду не только двусторонние отношения, но и наши отношения в рамках Евразийского экономического союза. Имею в виду и наши отношения в рамках Организации Договора о коллективной безопасности, и вообще в других сферах». Логическим продолжением этих слов, если они были сказаны искренне и осознанно, должно стать немедленное отстранение от занимаемых высоких должностей откровенных противников российско-армянского стратегического союза. Тем самым будет положено начало двум добрым делам, правда, несопоставимым по своей значимости.

Первое: будет сделан первый шаг на пути к заключению Договора о военно-политическом союзе между Республикой Армения и Российской Федерацией, альтернативой которому в сложившейся взрывоопасной ситуации в регионе и вокруг него является война на Южном Кавказе. Война, которую ой как хотят развязать представители известного центра силы мировой политики с целью пресечь становление нового справедливого мирового порядка, знаменосцем которого является Россия, руководимая президентом Владимиром Владимировичем Путиным.

Ну и второе доброе дело: отстранением Григоряна сотоварищи от занимаемых должностей был бы положен конец раздвоению их личностей, с одной стороны, а также сие действие стало бы подтверждением его же, Никола Пашияна, слов о том, что неприятие с его стороны членства Армении в ЕАЭС и ОДКБ, неоднократно озвученное им месяцами ранее, в его бытность оппозиционным депутатом, было всего лишь тактическим манёвром. Смее надеяться, что этот манёвр отнюдь не преследовал цель подцепить очередной грант для своих единомышленников и почитателей из разных общественных организаций-грантоедов.

Вместо послесловия. Многочисленные интервью-разъяснения членов команды «народного» премьера относительно своей вдруг появившейся неуклонной приверженности делу углубления российско-армянского сотрудничества, вопреки ранее неоднократно озвученным диаметрально противоположным утверждениям, невольно наводят на определенные размышления. На днях их суть достаточно ёмко и с сарказмом прокомментировал мудрый государственный деятель, прошедший воистину героический путь, ознаменованный обретением независимости Нагорным Карабахом – Арцахской Республики, становлением Республики Армения как независимого субъекта в международных отношениях – будь то с США или же с Евросоюзом, не говоря уже о вхождении Армении в Евразийский экономический союз. О чем же поведал мне мой добрый

А. ГЕГАМЯН

товарищ? По его мнению, новоявленные лжерадетели армяно-российского стратегического союза напоминают персонаж из известного анекдота, когда напуганный человек обращается к врачу с жалобой о том, что ему мерещится, будто он не человек, а зёрнышко, которое вот-вот склюет первая попавшаяся курица. Из боязни быть склеванным сей герой перестает выходить из дома. Сердобольный врач, услышав пациента, назначает ему соответствующее лечение. Спустя несколько дней после приема прописанных лекарств больной вновь приходит к врачу и рассыпается словами благодарности в его адрес, говоря, что он уже твёрдо знает, что не является зёрнышком. Раскрыв свою душу, он выходит из кабинета. Однако вмиг возвращается обратно и с тревогой в голосе спрашивает: доктор, а курицы знают, что я уже не зёрнышко, а человек? Вот и сейчас особо рьяные антироссийские деятели из команды Н. Пашиняна наперебой дают интервью за интервью, утверждая в один голос, что они вовсе и не русофобы, образно выражаясь, не «зёрнышки», и сильно беспокоятся, а вот знает ли об этом «их поедатель» курица? Мораль сей басни не сложна – надеяться в большой политике на куриную память партнёров – себе навредить...

P.S. 1 – С интересом ознакомился с публикацией в ИА REGNUM от 9 сентября т.г. под заглавием «Опровержение к статье Арташеса Гегамяна», в которой советник секретаря Совбеза РА Анна Геворгян, ссылаясь на ранее опубликованную мою статью «Военно-политический союз России и Армении – или война на Южном Кавказе», выражает свое несогласие с фактами, изложенными в моей статье. Посылаю фото «Армен Григорян: «На международных платформах армянские чиновники способствовали распространению неверного восприятия», опубликованное 11 ноября 2017 года в довольно-таки известном интернет-издании armenianreport.com. Думается, что даже при неадекватном воображении трудно заподозрить, что на фото изображен не ныне действующий секретарь Совбеза Армении Армен Григорян. Тем не менее если допустить, что интернет-издание допустило ошибку, поместив в интернет-портале не фото автора статей Jamestown Foundation политолога Армена Григоряна, а другого человека, то возникает не менее тревожный вопрос: как так получилось, что вот уже 11 месяцев под фото с изображением секретаря Совбеза РА Армена Григоряна помещена статья, якобы не принадлежащая перу секретаря Совбеза РА. Удивляет то, что до сих пор не было никакой реакции со стороны Совета безопасности РА. Как понимать безучастность организации, ответственной за национальную безопасность, которая не в состоянии обеспечивать собственную информационную безопасность? Ведь в данном конкретном случае секретарю Совбеза приписываются чужие мысли. Что это? Проявление непрофессионализма? Или

же на фото действительно изображён ныне действующий секретарь Совбеза РА. Хочу надеяться, что моё письмо также будет воспринято как развитие сюжета к моей статье.

P.S. 2 – 11 сентября т.г. в Ереване состоялась встреча Президента Парламентской Ассамблеи ОБСЕ, Генерального секретаря ОБСЕ Роберто Монтелла с членом Международного секретариата Межпарламентской Ассамблеи Православия Арташесом Гегамяном.

По итогам дискуссии достигнута предварительная договоренность о проведении в ближайшее время в офисе ПА ОБСЕ переговоров между руководством Межпарламентской Ассамблеи Православия и руководством Парламентской Ассамблеи ОБСЕ с целью налаживания на институциональной основе сотрудничества между МАП и ПА ОБСЕ.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԿԱՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Եվ այսպես, հարգելի ընթերցող, 2018թ. սեպտեմբերի 8-ին Մոսկվայում տեղի ունեցավ Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի և Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ Նիկոլ Վոլայի Փաշինյանի հանդիպումը: Նշենք, որ հանդիպման նախօրեին Կրեմլում ՌԴ նախագահի օգնական Յուրի Ուշակովը շատ լակոնիկ հայտարարել էր նրա թեմատիկան. «Շատ հարցեր են կուտակվել, ինչպես մեր, այնպես էլ հայկական կողմում, ուստի մենք ակնկալում ենք անկեղծ, լուրջ խոսակցություն բոլոր հարցերի վերաբերյալ, որոնք առնչվում են ինչպես երկկողմ համագործակցությանը, այնպես էլ միջազգային կառույցներում համատեղ աշխատանքին, նկատի ունենք ԵԱՏՄ-ն և ՀԱՊԿ-ը»:

Չեմ թաքցնի, որ այդ հանդիպման նախօրեին ինձ համակել էին հակասական զգացողություններ: Չէ՞ որ անկախ այն բանից, թե ով է Հայաստանում իշխանության ղեկին, եթե անկեղծ սիրում ես Հայրենիքը, ապա կամաակամա խիստ շահագրգռված ես Ռուսաստանի և Հայաստանի ղեկավարության միջև բանակցությունների հաջողությամբ: Անգամ այն դեպքում, երբ Հայաստանի իշխանության ղեկին է «ժողովրդի» վարչապետը՝ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) կողմից սորոսյան տարատեսակ ֆոնդերի ու կրոնական աղանդների գրանտակերների ագրեսիվ ճնշմամբ հաստատված, որոնք հաճախ, իրենք էլ չգիտակցելով դա, իրենց գործողություններով խարխուլում են պետության և Հայ Առաքելական Սուրբ եկեղեցու հիմքերը: Նրանց գործունեության զինանոցում ճիշտ նույնությամբ գործի է դրվում ոչ միայն գունավոր հեղափոխությունների և պետական հեղաշրջումների տեխնոլոգիաների հայտնի գիտակ Ջին Շարփի «Բռնապետությունից ժողովրդավարություն» գրքի «Ոչ բռնի գործողությունների 198 մեթոդ» հավելվածում ներկայացված գործիքակազմը, այլև մի ինչ-որ նոր բան: Վերցնենք թեկուզ այն ժամանակ Հայաստանի իշխող Հանրապետական կուսակցության ղեկավարների և պատգամավորների մահապատահները կախելու զգվելի ակցիաները: Ընդ որում՝ այդ պատահարները կախվում էին այն փողոցներում ու տների ճակատամասերին, որտեղ ապրում էին պատգամավորների ընտանիքները, հավանաբար, այն հաշվարկով, որ նրանց ծնողները, երեխաներն ու թոռները աշխատանքի կամ

դպրոց գնալիս խոր տրավմա ստանան մնացած ողջ կյանքի համար և հոգեբանական ճնշում գործադրեն իրենց մերձավորների՝ ՀՀ Աժ պատգամավորների վրա, որպեսզի նրանք քվեարկեն «Ժողովրդի» վարչապետի, «նոր Հայաստանի»՝ հանձինս այդ անկարգությունները հրահրողների, օգտին: Նշենք, որ պատգամավորներին «ահաբեկելուն» միտված բողոքի շարժման առաջին շարքերում, որպես կանոն, անխնամ հագնված, փնթի «կանայք» էին, որոնք, նրանց քրս-քրս տվող ուսանողների, հավանաբար, վատ սովորողների ու արտասահմանյան այլևայլ գրանտակերների ուղեկցությամբ, խմբային երթեր էին կազմակերպում դեպի խորհրդարանականների տները՝ հասցեատերերին կամ նրանց ընտանիքների անդամներին հանձնելով անգրագետ կազմված (ամենայն հավանականությամբ, օտար՝ գրանտատուի մայրենի լեզվից անվարժ թարգմանության պատճառով) հանրագրեր՝ վիրավորական բովանդակությամբ: Այլ գռեհիկ դրսևորումներ էլ եղան, որոնք առնվազն վկայում էին դրանք նախածեռնողների տարրական անդաստիարակության մասին: Ջարմանալին այլ բան է. այն, որ ատելության այս ողջ բաքոսատոնը, որն ուղեկցվում էր Հայաստանի Հանրապետության Քրեական օրենսգրքի քրեորեն պատժելի մի շարք խախտումներով, քաղաքական և իրավաբանական անգրագիտության պատճառով, թե՞ Ջին Շարփի (որը կյանքին հրաժեշտ տվեց այս «հեղափոխական» օրերից ընդամենը մի 5 – 6 ամիս առաջ) հիշատակն անտաշ ձևով մոռացության չմատնելու ցուցադրման նպատակով, դրա կազմակերպիչները սրբապղծորեն անվանեցին ոչ այլ կերպ, քան «թավշյա հեղափոխություն»: Մինևույն ժամանակ, հանուն արդարության նշենք, որ իշխանության բռնի տապալումը, այո, ես չսխալվեցի՝ բռնի տապալումը, ասել է թե՛ պետական հեղաշրջումը, տեղի ունեցավ մեր միանգամայն մեղսունակ զգալի թվով քաղաքացիների լուռ հավանությամբ, ովքեր իրենց անձնական համոզմունքներից ելնելով, որոնք շատ բանով համընկնում էին մերձավոր ու հեռավոր արտասահմանի իրենց գործատուների մտահղացումների հետ, նույնպես մասնակցում էին բողոքի շարժմանը: Ավաղ, նրանք մի փոքր համբերություն չցուցաբերեցին, որպեսզի իրենք էլ դառնան Հայաստանի Հանրապետության ներառական տնտեսական զարգացման վկաներն ու արարողները, որի անայլընտրանքայնության և պահանջվածության մասին համոզիչ կերպով հայտարարվել էր ՀՀ Նախագահ, վարչապետի թեկնածու Սերժ Ազատի Սարգսյանի ծրագրային ելույթում՝ ընթացիկ տարվա ապրիլի 14-ին ՀՀ Աժ հատուկ նիստի ժամանակ: Բայց սա առանձին վերլուծության թեմա է: Հարգելի ընթերցող, մինչ Պուտին – Փաշինյան հանդիպման արդյունքների մասին առաջին տպավորությունս արտահայտելը, ուզում եմ ներկայացնել բանակցային գործընթացներում հաջողությունների հասնելու անհրաժեշտ պայմանների իմ տեսլականը, իմ ըմբռնումը, անգամ մեր ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի Դաշնության հետ: Այս առումով խիղճս մաքուր է. վերջին 3 ամիսներին ես քանիցս հանդես եմ եկել քննադատական հոդվածներով Ն. Փաշինյանի կառավարության հասցեին՝ հատկապես շեշտադրելով նրա

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ծախողումները, մանավանդ արտաքին քաղաքականության ոլորտում, այն հույսով, որ այդ քննադատությունից պատշաճ հետևություններ կանեն: Եվ ահա, բնորոշելով արդի Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականությունը՝ ըստ իս, կարելի է փաստել, որ այն ուղղված է նոր արդար աշխարհակարգի կայացմանը, որի հիմքում պետք է լինեն համամարդկային արժեքների գերակայությունը, հավասար և անբաժանելի անվտանգության ապահովումը բոլոր ժողովուրդների և պետությունների համար, հակամարտությունների խաղաղ լուծումը, պետությունների ամբողջականության և ինքնիշխանության հարգումը, չմիջամտելը մեկը մյուսի ներքին գործերին: Կարծում եմ, Ռուսաստանի հետ բանակցություններում հաջողության հասնելու համար, այդ թվում և նրա ռազմավարական դաշնակիցը՝ Հայաստանը, պետք է ոչ միայն վերոնշյալ մոտեցումների համոզված հետևորդը լինի, ինչը, անշուշտ, անհրաժեշտ պայման է, այլև պետք է լինի ազնիվ և կանխատեսելի գործընկեր, որը հոգով ու մտքով հասկանում է ռուս մեծ քաղաքակրթության պատմական և մշակութային ժառանգության արժեքները: Բնավ պատահական չէ, որ գրում եմ այս մասին: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ այսօր էլ ՀՀ ներքին և արտաքին անվտանգությունն ապահովող կարևոր պաշտոններում հայտնվել են մարդիկ, ովքեր, մեղմ ասած, քաղաքական երկդիմության նմուշներ են հանդիսանում: Սակայն, ի տարբերություն հնամյա «երկդիմի Յանուսի» նախատիպի, որին հին աստվածներից մեկը՝ Սատուրնը, օժտել էր անցյալն ու ապագան տեսնելու ունակությամբ, մեր գործիչների պարագայում միանգամայն այլ պատկեր ունենք: Այսպես, Հայաստանի Հանրապետության Անվտանգության խորհրդի քարտուղար Արմեն Գրիգորյանին «Նոյան տապան» թերթում [№ 9 (308), 2018թ. սեպտեմբեր], «Հայաստանի շահերն ամուր կապված են Ռուսաստանի հետ, և մենք ելնում ենք դրանցից» հարցազրույցում, հարցազրուցավար, հարգարժան Գրիգորի Անիսոնյանը հետևյալ հարցն է ուղղում. «Հայաստանի Ազգային ժողովի պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանն իր հողվածներից մեկում՝ «Քոչարյանն իմ ընկերը չէ, բայց ճշմարտությունն ավելի թանկ է» վերնագրով, պնդում է, որ Հայաստանի նոր կառավարության գրեթե ողջ թիմը ռուսատյացներ են ու արևմտամետներ, Սորոսի և այլ «խափանարար» կառույցների «ստիպենդիատներ»: Պատգամավորն այդ թվում նշում է նաև Չեզ: Այդ պատճառով, գրում է հեղինակը, անվստահություն է առաջանում ներկա իշխանությունների այն հայտարարությունների հետ կապված, թե Հայաստանը չի փոխում Ռուսաստանի հետ փոխհարաբերությունների ուղեգիծը, բայց իրականում շրջվում է Արևմուտքի կողմը: Ինչպե՞ս կմեկնաբանեիք այս պնդումները»: Այո, իսպապես, ս. թ. օգոստոսի 2-ին REGNUM-ը հրապարակել է իմ հողվածը վերը նշված վերնագրով: Սկզբում մեջբերում կատարեմ իրեն տրված հարցին ՀՀ Անվտանգության խորհրդի քարտուղարի պատասխանից, հետո ներկայացնեմ իմ փաստարկները, որպեսզի հանկարծ Ռուսաստանի Դաշնության REGNUM Դաշնային տեղեկատվական գործակալության մեծարգո գլխավոր խմբագրի՝ բարձրակարգ քաղաքագետ և հայրենասեր-դերժավնիկ Մոդեստ

Ալեքսեևիչ Կոլերովի մեջ կասկած չսողոսկի այդ հողվածում իմ ներկայացրած փաստարկների կասկածելիության վերաբերյալ:

Եվ այսպես, իմ «վիզավի» Արմեն Գրիգորյանը տըրտնջում է. «Ո՞ւր են փաստերը, որոնք հաստատում են նման պնդումները: Ինձ համար կարևոր են փաստերը: Քաղաքականության մեջ պատահում է, որ արվում են պնդումներ, որոնց փաստացի ապացույցները չկան... Սյուս խնդիրն այն է, որ մարդիկ հաճախ ստերեոտիպերով են մտածում: Օրինակ, եթե մարդը սովորել է Արևմուտքում կամ աշխատել է ինչ-որ միջազգային կազմակերպությունում, նա պետք է լինի հակառուսական տրամադրված: Մենք կոտրել և կոտրում ենք այդ ստերեոտիպերը»: Առանց մեկնաբանությունների լոկ մի քանի փաստ ներկայացնեմ, որոնք տենչում է տեսնել սույն պարոնը: Այսպես, «Առավոտ» թերթին տված հարցազրույցում (<https://www.aravot.am/2016/01/13/646752/>) “Jamestown Foundation”-ի հողվածագիր, քաղաքագետ Արմեն Գրիգորյանն առարկել է փոխարտգործնախարար Շավարշ Քոչարյանին՝ ՀԱՊԿ-ի մասին իր տեսլականը ներկայացնելով հետևյալ կերպ. «Բայց խնդիրը հենց այն է, որ ՀԱՊԿ-ը ազդեցիկ ռազմաքաղաքական կառույց չէ, այլ հենց ձևական է, քանի որ ի սկզբանե դրա ստեղծման միակ պատճառը եղել են ոչ թե անդամ երկրների ընդհանուր շահերը, այլ Ռուսաստանի հիվանդագին մեծապետական ամբիցիաները» («Առավոտ», 12. 01. 2016): Կամ մեկ այլ օրինակ: «Առավոտ» թերթի 2016թ. օգոստոսի 17-ի համարում, «Չկա ռուսական ծրագրերին հակակշռելու ընդունակ քաղաքական համակարգ» հողվածում, այդ նույն Ջեյմսթաուն ֆոնդի հողվածագիր Արմեն Գրիգորյանը կարծիք է հայտնել, թե «2013թ. աշնանից սկսած՝ բազմիցս առիթներ են եղել նշելու, որ Եվրասիական միությանն անդամակցելու (նկատի ունի Հայաստանի անդամակցությունը – Ա. Գ.) և Ռուսաստանից կախվածությունն էլ ավելի խորացնելու գործընթացը, ըստ էության, «անշյուսի», աստիճանական անեքսիայի է վերածվելու»: Չեմ կարող չներկայացնել ռուս-հայկական համագործակցության խորացման այս, իբր, նախանձախնդրի գրչի մեկ այլ մարգարիտ՝ հրապարակված 2016թ. նոյեմբերի 24-ին այդ նույն «Առավոտ» թերթում (<https://www.aravot.am/2016/11/24/829757/>)՝ «Երկիրը ռուսական գուբերնիայի վերածելու գործընթաց» վերնագրով հողվածը: Անդրադառնալով Հայաստանում տուրիզմի զարգացման հարցերին՝ Ա. Գրիգորյանը տրտնջում է, թե հաստատված է անվիզա ռեժիմ Հայաստան այցելող ռուսաստանցի քաղաքացիների համար. «Բացի այդ, զբոսաշրջությունը զարգացնելու համար կարելի էր այլ երկրների քաղաքացիներին ևս առանց անձնագրի մուտքի հնարավորություն տալ. մասնավորապես, ԵՄ-ի քաղաքացիները մի շարք երկրներում նման արտոնություն ունեն: Մնում է փաստել, որ Հայաստանի կառավարությունը նախընտրել է երկիրը ռուսական գուբերնիայի վերածելու գործընթացն արագացնել՝ հանուն իր վերարտադրությունը երաշխավորելու»:

Կարելի է ԱԱ քարտուղարի տասնյակ նման խոստովանություններ մեջբերել, բայց կսահմանափակվեմ փաստեր որոնողի որոշ հայտնություն-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հողվածների լույս վերնագրերով, որոնք, բացահայտում են նրա՝ ըստ իրեն, լավ թաքցվող, խորապես ծածուկ հակառուսական էությունը: Եվ այսպես, ահա դրանցից մի քանիսը. «Ռուսական շանտաժի գործոնը բնավ չի վերացել» (<https://www.aravot.am/2015/06/03/577807/>), պակաս ինտրիգային չէ նաև Արմեն Գրիգորյանի մեկ այլ հարցազրույցի վերնագիրը, որը նա տվել է «Առավոտ» թերթին 2013թ. սեպտեմբերի 3-ին. «Ռուսաստանը չի հարգում Հայաստանի ինքնիշխանությունը» (<https://www.aravot.am/2013/09/03/282751/>) կամ էլ «Ռուսաստանը կարող է դիմել սադրանքի ԼՂ հակամարտության գոտում» հողվածը (4 նոյեմբերի 2013թ., «Առավոտ», <https://www.aravot.am/2013/11/04/402199/>): Ի դեպ նշեն, որ սույն հողվածը ռուսերեն լեզվով սեպտեմբերի 8-ին ժամը 22:55-ին (մ. ժ.) հրապարակվել էր REGNUM գործակալության կայքէջում: Իսկ արդեն սեպտեմբերի 9-ին ժամը 01:11 որպես հողվածիս շարունակություն REGNUM-ի խմբագրությունը տեղադրել էր Արմեն Գրիգորյանի խորհրդական Աննա Փևրոգյանի գրությունը, որում, մասնավորապես, նշված էր. «ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարը ոչ մի կապ չունի “Jamestown Foundation” կազմակերպության Արմեն Գրիգորյան քաղաքագետ հողվածագրի հետ, անգամ լուսանկարում կարելի է տեսնել բոլորովին ուրիշ Արմեն Գրիգորյանի»: Հնարավոր կասկածները փարատելու համար ընթերցողի ուշադրությանը ներկայացնենք 2017 թ. նոյեմբերի 11-ին Արմեն Գրիգորյանի լուսանկարի ներքո հրապարակված «Армен Григорян: На международных платформах армянские чиновники способствовали распространению неверного вос-

прияття» վերնագրով հոդվածից մեջբերում: Այդ հոդվածի առաջին իսկ տողում կարդում ենք. «Собеседник Первого Информационного – автор статей фонда «Джеймстаун», политолог Армени Григорян» (armenian-report.com/ pubs/171545 11 Ноября 2017-11:35): Եթե 11 ամիս առաջ տեղի է ունեցել նման կոպիտ խեղաթյուրում, որին մինչ օրս չի արձագանքել ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհուրդը, ապա դա լուրջ մտորումների տեղիք է տալիս վերջիններիս արհեստավարժության կապակցությամբ, երբ նրանց ղեկավարի լուսանկարը ամիսներ շարունակ տեղադրված էր իր գրչին չպատկանող նյութում: Ինչպե՞ս ընկալել ազգային անվտանգության համար պատասխանատու կառույցի անտարբերությունը, եթե այն ի վիճակի չէ ապահովել սեփական տեղեկատվական անվտանգությունը: Իսկ միգուցե ...

Ինչևէ, կարծում եմ, ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարի պարագայում մենք իրավունք ունենք փաստելու, որ, ի տարբերություն հին հռոմեական երկդիմի, մուտք ու ելքի և բոլոր դռների աստծո՝ մեր «հերոսը» ինքն իրեն փակուղի է քշել, որի պատին երևում են Մովսեսին Աստծո տված Իններորդ պատվիրանի տողերը. «Մերձավորիդ դեմ սուտ վկայություն մի՛ տուր»: «Մերձավոր» ասելով նկատի ունենք Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարի հավանական հետևորդությունը: Այս վերապահությունը բնավ պատահականորեն չեմ անում, քանի որ Ն.Փաշինյանի կառավարությունում և նրա մոլի երկրպագուների շարքերում կան Հայաստանի համար ոչ ավանդական տարատեսակ կրոնական աղանդների հետևորդներ, որոնք, ավաղ, աչքի են ընկնում բարձր կարգապահությամբ և համախմբվածությամբ, հատկապես այն ժամանակ, երբ բանը վերաբերում է «Ժողովրդի» վարչապետի կոչով կազմակերպվող հանրահավաքներին և երթերին մասնակցելուն: Այսքան մանրամասն մեջբերումներ չէի կատարի Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարի հոդվածներից և հարցազրույցներից, եթե դրանցում Հայաստանի ազգային անվտանգության հանդեպ սպառնալիք չտեսնեի: Նրա գործընկերներից, օրինակ՝ ՀԱՊԿ գծով, ո՞վ նրա հետ կքննարկի անվտանգության մարտահրավերների վերաբերյալ որևէ լուրջ հարց՝ ի սկզբանե իմանալով, որ նա անկեղծ չէ և երկդիմի է: Օրինակ, եթե նա հայտնի ուսումնական կենտրոններում (որոնցում, որպես կանոն, դասավանդում են Արևմուտքի հատուկ ծառայությունների վետերանները) ստացած կրթությունը կանխամտածված ձևով, միտումնավոր շփոթում է հայտնի ուսումնական կենտրոններում (որոնք բացառապես բարձրագույն ուսումնական հաստատության համբավ են վայելում) բարձրագույն կրթություն ստանալու հետ, որպեսզի իմ խոսքերը խեղաթյուրելով՝ ընթերցողներին մոլորության մեջ գցի, ապա գոնե այս փաստը չի կարող չզգաստացնել նրա գործընկերներին:

Որպեսզի ընթերցողն այնպիսի տպավորություն չստանա, թե ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարը հակառուսական արտաքին քաղաքական հակումների առումով Ն. Փաշինյանի շրջապատում բացառություն է, վկայակոչեմ «Նոր Հայաստանի» մեկ այլ բարձրաստիճան չինովնիկի՝ ՀՀ վարչապետի անմիջական վերահսկողության ներքո գտնվող Հա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յաստանի Պետական վերահսկողական ծառայության պետ Դավիթ Սանասարյանի հրապարակային ելույթները: Այսպես, 2018թ. սեպտեմբերի 6-ին, ինչպես տեղեկացնում է «Արմենայրես» պետական տեղեկատվական գործակալությունը, լրագրողների հետ զրույցի ժամանակ, մեկնաբանելով տեղեկատվությունն այն մասին, որ իր ու Արմեն Գրիգորյանի նախկին գործունեության պատճառով իրենց ներկայությունն իշխող էլիտայում ցանկալի չէ Ռուսաստանի համար, արդեն իր պատասխանի մեջ, հոգու պարզության պատճառով, թույլ տվեց ինքնատիպ, իրեն հատուկ հերթական ռուսատյաց արտահայտությունը. «Մենք ռուսատյաց չենք եղել, ես ընդհանրապես դեմ չեմ ոչ մի ազգի (համաձայնեք, որ սա մեծահոգության գազաթնակետն է նրա կողմից – Ա. Գ.): Դա պարզապես սևացում է, ինչ-որ քարոզչության փորձ: Կան մարդիկ, որոնց կոշտուկը տրորում ենք, և նրանք պատվիրում են այդպիսի բաներ (հավանաբար, նրան ստիպում են հանդես գալ հակառուսական հողվածներով և հարցազրույցներով – Ա. Գ.): Բայց մենք զբաղվում ենք մեր գործով: Եվ հետո, այլ պետությունների ղեկավարները չեն կարող որոշել, թե ինչ կադրային քաղաքականություն պետք է վարվի մեր երկրում: Սա պարզապես վիրավորական է, երբ ասում են «Կրեմլը դժգոհ է ինչ-որ նշանակումից»: Գոհ պետք է լինեն Հայաստանի քաղաքացիները և վարչապետը», – ասել է Սանասարյանը: Նախ՝ կուզենայի ուղղել լրագրողին, որ նրանց «ներկայությունը իշխող էլիտայում» անցանկալի է նախ և առաջ Հայաստանի համար, քանի որ նրանց արտաքին քաղաքական, բացահայտ ռուսատյաց մոտեցումների պատճառով՝ ազգային անվտանգության առումով, այդ ներկայությունն առաջին հերթին Հայաստանին ոչ մի լավ բան չի խոստանում: Երկրորդ՝ իր պատասխանի մեջ Դ. Սանասարյանը, փաստորեն, չի հերքում «այլ պետությունների ղեկավարների» միջամտությունը կադրային քաղաքականությանը: Հետո ինքն էլ միջնորդավորված ձևով մատնանշում է, «ինչպես ասում են», Կրեմլը: Այս համառոտ նշումը կատարում են որպես ոչ մեծ նախաբան, իսկ այժմ որոշ մեջբերումներ կատարեմ նրա հողվածներից և հարցազրույցներից: Մեջբերում կատարեմ «Հայկական ժամանակ» թերթի (որի խմբագիրն է Նիկոլ Փաշինյանի տիկինը – *յսմբ.*) 2017թ. դեկտեմբերի 14-ի համարում հրապարակված Դավիթ Սանասարյանի հարցազրույցից, որի վերնագիրն է՝ «Դավիթ Սանասարյան. Եկել է ժամանակը, որ ՌԴ-ի սահմանապահ զորքերը հանվեն Հայաստանից» (<http://armtimes.com/hy/article/127332>): Այսպես, թղթակցի՝ «Դուք պնդում եք, որ հայ-իրանական սահմանին ընդհանրապես ռուսական սահմանապահների կարիք չկա՞» հարցին հետևել է հետևյալ պատասխանը. «Առհասարակ իմ կարծիքը, մոտեցումն այն է, որ ամբողջությամբ ռուսական զորքերը պետք է դուրս գան: Կեղծ հիմնավորում է, որ նրանք մեր անվտանգությունն են ապահովում, նման բան չկա: Բազմաթիվ անգամներ տեսել ենք, որ նրանք որևէ ձևով անվտանգություն չեն ապահովում: Թուրքիան կարողանում է իր օդուժն անցկացնել մեր սահմանով, ու դրա համար որևիցե պատասխան չկա Թուրքիային: Հակառակը տեսել ենք, թե ինչպես է Թուրքիան ռուսական ինքնաթիռը վայր գցում: Այնուամենայնիվ, տեսել ենք պերմյակովներ և այլն, և

այլն: Դա չարիք է (ռուսական զորքերի և սահմանապահների առկայությունը – Ա. Գ.), որի առկայությունը կախվածության մեջ է պահում մեզ Ռուսաստանից: Հայաստանը պետք է հրաժարվի դրանից»: Կամ էլ մեջբերենք Դ. Սանասարյանի այլ հայտնություններ ևս. «Հայաստանը մտցրել են ԵՏՍ կոչվող ճահճի մեջ, իսկ հիմա ասում են, որ այնտեղ խոսում են ռուսերեն, եկեք այնպես անենք, որպեսզի մեր երեխաները սովորեն այդ ճահճի լեզուն» (նկատի ունի Ա. Ս. Պուշկինի, Յու. Մ. Լերմոնտովի, Լ. Ն. Տոլստոյի, Ֆ. Մ. Դոստոևսկու, Ա. Պ. Չեխովի լեզուն – Ա. Գ.): Այս մեջբերումն արված է 2017թ. սեպտեմբերի 27-ի հոդվածից (<http://www.aravot-ru.am/2017/09/27/252019>), ճիշտ նույնությամբ վերնագրված այդ գործչի վերոնշյալ արատավոր բառերով: Կամ էլ ևս մեկ՝ Ռուսաստանի հանդեպ ատելության ոչ պակաս զգվելի դրսևորում: Այսպես, <https://blognews.am/arm/news/243329/ardyocputinn-e-spanel-nemcovin.html> կայքում «Արդյո՞ք Պուտինն է սպանել Նեմցովին» վերնագրի ներքո Նիկոլ Փաշինյանի սույն սխրակիցը հարց է տալիս. «Արդյո՞ք Պուտինն է սպանել Նեմցովին»: Այնուհետև ինքն էլ պատասխանում է. «Վստահ չեմ: Արդյո՞ք նա է մեղավոր Նեմցովի սպանության համար, – միանշանակ այո, քանի որ նա է Ռուսաստանի գաղջի ու ամենաթողության աճացնող դոնը, նա է, որ տևական ժամանակ է՝ խեղդում է այլախոհությունն ու բազմակարծությունը Ռուսաստանում և նրա սահմաններից դուրս, որտեղ որ կրեմլյան մահակը շարժվելու տեղ ունի...»: Հարկադրված հղում կատարելով հայերի և հայկական պետության համար ՀՀ Պետական վերահսկողական ծառայության նորահայտ ղեկավարի այս բացահայտ թշնամական ցիտատներին՝ զգում ես պետության հիմքերին սպառնացող վտանգը, Հայաստանի ազգային անվտանգությունը ենթարկվում է դաժան փորձությունների «Նոր Հայաստանի» իշխանավորների կողմից: Ինչո՞ւ են այս մասին գրում հենց հիմա՝ Վլադիմիր Պուտինի և Նիկոլ Փաշինյանի հանդիպման ավարտից հետո: Ուզում եմ հուսալ, որ ՀՀ վարչապետ Ն. Փաշինյանին գոնե հիմա չէր խանգարի խորիել Ռուսաստանի նախագահի ողջույնի խոսքում արտահայտված շատ լակոնիկ մտքի շուրջ. «Հավանաբար, անհրաժեշտություն չկա առանձնապես խորանալ մեր հարաբերությունների բնույթի մեջ. դրանք կրում են միանգամայն հատուկ, առանձնահատուկ բնույթ: Եվ դա դրսևորվել է դարերի ընթացքում, այլ ոչ թե Ձեզ հետ մեր համատեղ աշխատանքի ժամանակ» (ընդգծումը հեղ. – խմբ.): Այս խոսքերում և՛ բարեկամական խորհուրդ կա, և՛ կոչ՝ գիտակցելու զբաղեցրած պաշտոնների ողջ աննշանությունը հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության բազմադարյա պատմության համեմատ: Այս առնչությամբ կուզենայի հուսալ, որ Ն. Փաշինյանը հավատարիմ կմնա իր իսկ խոսքերին՝ ասված իր պատասխան խոսքում՝ ս. թ. սեպտեմբերի 8-ին Ռուսաստանի նախագահի հետ հանդիպման ժամանակ. «Իհարկե, մենք տրամադրված ենք հետազայում ևս զարգացնել և ամրապնդել մեր հարաբերությունները ոչ միայն երկկողմ, այլ նաև ԵԱՏՄ շրջանակներում: Ես նկատի ունեմ նաև մեր հարաբերությունները ՀԱՊԿ շրջանակներում և առհասարակ այլ ոլորտներում»: Այս բառերի տրամաբանական շարունակությունը, եթե դրանք ասված են ան-

Ա. ՊԵՆԱՍՅԱՆ

կեղծ և գիտակցված ձևով, պետք է դառնա ռուս-հայկական ռազմավարական դաշինքի բացահայտ հակառակորդներին զբաղեցրած պաշտոններից անհապաղ հեռացումը: Դրանով իսկ կորվի երկու բարի գործերի, իհարկե՝ անհամադրելի իրենց նշանակալիությամբ, սկիզբը:

Առաջին. կարվի առաջին քայլը Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև ռազմաքաղաքական դաշինքի կնքման ճանապարհին, որի այլընտրանքը տարածաշրջանում և նրա շուրջ ստեղծված պայթյունավտանգ իրավիճակում պատերազմն է Հարավային Կովկասում: Պատերազմ, որը շա՛տ են ուզում սանձագերծել համաշխարհային քաղաքականության ուժի հայտնի կենտրոնի ներկայացուցիչները՝ նպատակ ունենալով կասեցնել նոր, արդար աշխարհակարգի կայացումը, որի դրոշակակիրն է հանդիսանում Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի ղեկավարած Ռուսաստանը:

Եվ երկրորդ բարի գործը. Գրիգորյանին ու ընկերակիցներին ազատելով զբաղեցրած պաշտոններից՝ կորվեր նրանց անձի երկվության վերջը՝ մի կողմից, ինչպես նաև սույն գործողությունը կդառնար իր իսկ՝ Նիկոլ Փաշինյանի խոսքերի հավաստիացումը, թե իր կողմից ԵԱՏՄ-ում և ՀԱՊԿ-ում Հայաստանի անդամակցությունը չընդունելը՝ քանիցս հնչեցված նրա կողմից ամիսներ առաջ, երբ ընդդիմադիր պատգամավոր էր, լոկ մարտավարական խուսանավում էր: Համարձակվում են հուսալ, որ այդ խուսանավումը բնավ չի հետապնդել հերթական գրանտը կայցնելու նպատակ համախոհների և գրանտակեր տարբեր հասարակական կազմակերպությունների իր երկրպագուների համար:

Հետգրության փոխարեն: «Ժողովրդի» վարչապետի թիմի անդամների բազմաթիվ հարցազրույց-պարզաբանումները ռուս-հայկական համագործակցության խորացման գործին հանկարծ ի հայտ եկած անշեղ հավատարմության վերաբերյալ, հակառակ ավելի վաղ հնչեցված տրամագծորեն հակադիր պնդումների, ակամա որոշակի մտորումների տեղիք են տալիս: Օրերս դրանց բովանդակությունը բավական տարողունակ և սարկազմով մեկնաբանեց իմաստուն պետական գործիչ ընկերս, ով, հիրավի, հերոսական ճանապարհ է անցել, որը նշանավորվել է Լեռնային Ղարաբաղի՝ Արցախի Հանրապետության անկախության նվաճմամբ, Հայաստանի Հանրապետության՝ որպես միջազգային հարաբերություններում (լինի ԱՄՆ-ի, թե Եվրամիության հետ) անկախ սուբյեկտի կայացմամբ, էլ չեն ասում Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի անդամակցության մասին: Ինչի՞ մասին պատմեց ինձ իմ լավ ընկերը: Նրա կարծիքով՝ հայ-ռուսական ռազմավարական դաշինքի նորահայտ վայ-ջատագովները հիշեցնում են հայտնի անեկդոտի պերսոնաժին. վախեցած մարդը դիմում է բժշկին՝ գանգատվելով, թե իրեն թվում է, որ ինքը մարդ չէ, այլ կուտ, որը ուր որ է կտցելու է առաջին իսկ պատահած հավը: Կտցված լինելու վախից այս հերոսը տնից դուրս չի գալիս: Սրտացավ բժիշկը, լսելով այցելուին, նրան համապատասխան բուժում է նշանակում: Նշված դեղորայքն ընդունելուց

մի քանի օր հետո հիվանդը նորից է գալիս բժշկի մոտ և երախտագիտական խոսքերով ողողում նրան՝ ասելով, թե արդեն հաստատ գիտի, որ կուտ չի: Հոգին դատարկած՝ նա դուրս է գալիս բժշկի աշխատասենյակից, բայց անմիջապես էլ հետ է դառնում և տագնապով հարցնում. բժիշկ, իսկ հավերը գիտե՞ն, որ ես արդեն կուտ չեմ, այլ մարդ: Ահա, հիմա էլ Ն. Փաշինյանի թիմի հատկապես եռանդուն հակառուսական գործիչներն իրարից խոսք խլելով՝ հարցազրույց հարցազրույցի հետևից են տալիս, միահամուռ պնդելով, որ իրենք բոլորովին էլ ռուսաոյաց չեն, պատկերավոր ասած՝ «կուտ» չեն, և շատ են անհանգստանում՝ իսկ այդ մասին գիտի՞ արդյոք նրանց «կտցող» հավը: Առակս զի՞նչ կցուցանե. մեծ քաղաքականության մեջ գործընկերների հավի հիշողության վրա հույս դնելը վնաս է ...

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

<< Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
<< Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
<< Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԵՍ ՆԱԻՐԱ ԶՈՀՐԱԲՅԱՆԻՆ ԵՍ ԸՆՏՐԵԼՈՒ

Armdaily.am-ը Երևանի ավագանու ընտրություններին ընդառաջ հարցազրույցների շարք է անում մայրաքաղաքի նախկին քաղաքապետների հետ: Այս անգամ խոսել ենք Արտաշես Գեղամյանի հետ, ով Երևանի քաղաքապետ է եղել 1989 – 1990 թվականներին:

«Ես ամենայն ուշադրությամբ հետևում եմ ավագանու ընտրությունների գործընթացին, քանի որ ես ծնվել և մեծացել եմ Երևանում ու այս քաղաքի հետ է կապված իմ ամբողջ կյանքը»: Գեղամյանի կարծիքով՝ թեկնածուների մեծ մասն արժանավոր են և շատ լավ կլիներ, որ բոլոր ուժերից էլ մարդիկ ներգրավված լինեին քաղաքապետարանում, քանի որ կարծում է՝ բոլորն էլ սրտացավ են և սիրում են իրենց քաղաքը: «Բայց միայն սիրելը բավական չէ լավ քաղաքապետ լինելու համար: Պետք է ունենալ լավ ծրագիր և բանիմաց թիմ, որպեսզի կարողանան համատեղ ուժերով քաղաքի հոգսը թեթևացնեն», – ասաց նա և հավելեց, որ այդպիսի լավ թիմ ունի «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը:

Ինչու՞ հենց նրանց թեկնածուն և ծրագիրը. «Ծրագրի առաջին տողերը կարդալիս էլ կարող ենք նկատել, որ պրոֆեսիոնալ թիմ է աշխատել: Նրանք հասկանում են Երևանի ամենակարևոր խնդիրները և առաջարկում են այդ խնդիրների լուծման ուղիները և ես կարող եմ ասել, որ իմ ձայնը Նաիրա Զոհրաբյանին եմ տալու»: Արտաշես Գեղամյանի խոսքերով կարելի է մտածել, թե ինչ առանձնահատուկ բան կա դրանում, որ ԲՀԿ-ն ընդամենը 14 կետից բաղկացած ծրագիր է ներկայացրել. «Երբ խորանում ես, հասկանում ես, որ այդ 14 կետերում նրանք վիթխարի աշխատանք են դրել իրենց առաջ: Նրանք հատիկ - հատիկ վեր են լուծել բոլոր խնդիրները: Եվ ես վստահ եմ, որ նրանք կստանան Երևանցու քվեն և կկարողանան իրենց ծրագիրն իրագործել ի շահ մայրաքաղաքի ու Երևանցու»: Նախկին քաղաքապետը նշում է, որ կուսակցական պատկանելիությունը պետք է ղնել մի կողմ և համախմբվել մեկ գաղափարի շուրջ. «Լավ կլինի, որ մի պահ քաղաքական ուժերը մոռանան այդ կուսակցություն կոչվածը: Եվ ով էլ լինի քաղաքապետ, իր թիմում վերցնի նաև մյուս ուժերից անհատների, ովքեր իրենց ուժը և եռանդը չեն խնայի մայրաքաղաքի խնդիրները լուծելու հարցում»:

Քաղաքապետի թեկնածու Հայկ Մարությանի անվան շուրջ թեժ քննարկումներն ամենաշատն էին, և Արտաշես Գեղամյանի խոսքերով՝ վերջինս լավ դերասան է, բայց այրող՞ք կլինի նաև լավ քաղաքապետ. «Ես չգիտեմ՝ Հայկի քաղաքապետ դառնալը բխու՞մ է Երևանի շահերից: Մեզ պետք է քաղաքապետ, որ 24 ժամ կաշխատի և տոգորված կլինի քաղաքի խնդիրներով, իսկ Հայկը, ցանկանում է նա դա, թե՛ ոչ, քաղաքականացված քաղաքապետ կլինի: Հայաստանում ամենադժվարին աշխատանքը դա մայրաքաղաքի քաղաքապետ լինելն է: Թեկնածուն ոչ թե ի պաշտոնե պետք է լինի քաղաքապետ, այլ իր ամբողջ էությանմբ: Իսկ Մարության Հայկը, իմ կարծիքով, այդ մարդը չէ»:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: Я ПРОГОЛОСУЮ ЗА НАИРУ ЗОГРАБЯН

В преддверии выборов в Совет старейшин Еревана сайт Arm-daily.am проводит цикл бесед с экс-мэрами столицы. В этот раз собеседником издания стал Арташес Гегамян – градоначальник Еревана в 1989 – 1990 годах.

«Я с пристальным вниманием слежу за ходом выборов в Совет старейшин, поскольку я родился и вырос в Ереване и с этим городом связана вся моя жизнь».

По мнению Гегамяна, большинство кандидатов – люди достойные и было бы прекрасно, если б в городской администрации были представлены все политические силы, поскольку он считает, что свою столицу любят все и душа за нее болит у всех. «Но одной любви недостаточно, чтобы стать хорошим главой города. Необходимо иметь хорошую программу и компетентную команду, чтобы совместными усилиями облегчить бремя нашего города», – сказал он, добавив, что такая команда есть у партии «Процветающая Армения».

Почему именно их кандидат и их программа? «Уже с первых строк их программы можно понять, что над ней работала команда профессионалов. Они понимают самые злободневные проблемы Еревана и предлагают пути их разрешения. Так что я могу сказать, что отдам свой голос за Наиру Зограбян». Но словам Арташеса Гегамяна, кто-то может сказать, а что особенного, ведь партия «Процветающая Армения» представила программу, состоящую всего-то из 14 пунктов. «Когда вникаешь глубже в суть программы, то понимаешь, что этими 14 пунктами, их реализацией предстоит провести огромную работу. Они досконально разобрали все проблемы, стоящие перед городом. И я уверен, что они получат голоса избирателей и смогут реализовать свою программу во благо Еревана и ереванцев». Экс-мэр столицы отмечает, что нужно отставить в сторону партийную принадлежность и консолидироваться вокруг одной идеи. «Было бы хорошо, если б политические силы на время забыли об этой навязчивой в данном случае партийной принадлежности. И кто бы ни стал мэром, он должен взять в свою команду представителей других полити-

ческих сил, которые профессионалы своего дела и не пожалеют сил и энергии для решения проблем города».

Самыми резонансными стали обсуждения вокруг кандидатуры Айка Марутяна. По словам Арташеса Гегамяна, артист он хороший, но сможет ли он стать и хорошим мэром? «Я не знаю, будет ли в интересах Еревана, если Аик станет городским головой. Нам нужен мэр, который будет работать 24 часа в сутки – проникнутый проблемами города, а Аик будет, хочет он или нет, политизированным мэром. Самая трудная работа в Армении – это быть мэром столицы. Главой города человек должен стать не по должности, а по своей сущности. А Марутян, на мой взгляд, не такой человек».

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԲԱ ՀԻՄԱ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱՎՆ Է. ՀԵՆՑ ԱՅՂ ԱՌԻԹԻՑ ՕԳՏԿԵԼՈՎ ԷԼ ԱՂՐԲԵԶԱՆԸ ԿՄՏՆԻ ՀՀ ՏԱՐԱԾՔ

«Ղա թավշյա հեղափոխություն չէր: Ղա դասական հեղաշրջում էր», – Արտաշես Գեղամյանը կարծում է, որ Սերժ Սարգսյանի շնորհիվ է, որ հեղաշրջման ընթացքում ոչ ոքի արյունը չի թափվել. «Բարեբախտաբար, մենք այն ժամանակ ունեինք խոշոր պետական գործիչ՝ ի դեմս Սերժ Սարգսյանի: Մարդ, որը Ղարաբաղյան պատերազմով է անցել և թափված արյուն է տեսել, երբեք թույլ չէր տա, որ Երևանի փողոցներում արյուն թափվեր»: «Հեղափոխություն իրականացնողները Ազգային ժողովի նախագահի, տեղակալների, ԱԺ պատգամավորների և մի շարք այլ անձանց տների բակում հայիռ-յախառը և սպառնալիքներով լի պաստառներ էին փակցնում ու այդքանից հետո ասում են, թե թավշյա հեղափոխություն է եղել: Այստեղ ոչ մի հեղափոխության մասին խոսք չի կարող գնալ»:

Գեղամյանի կարծիքով՝ նոր կառավարությունը պատրաստ չէ երկիրը կառավարելու. «Հայաստանի նման աշխարհաքաղաքական բարդ դիրքում գտնվող պետության համար յուրահատուկ մոտեցումներ են պետք, բայց այս չորս ամիսների ընթացքում ես ոչ մի մշակված մոտեցումներ ու ծրագրեր չեմ տեսել նոր կառավարությունից»: Կառավարության անդամների աշխատանքի լավ ու վատ կողմերը Արտաշես Գեղամյանը դժվարացավ նշել. «Երբ ընդհանուր առմամբ ՀՀ կառավարության ծրագիրը շատ թերի է, նրանց գործունեությունը ոչ լիարժեք և դրական, ես առանձին ինչ-որ դրվագներ կամ անհատների գործունեության լավ ու վատ կողմերը մատնանշել չեմ կարող»:

Գեղամյանի խոսքերով՝ նոր կառավարության ճանապարհը տանում է փակուղի. «Թե նրանք այդ փակուղի տանող ճանապարհը կընտրեն քարքարոտ, թե՝ ասֆալտապատ, դա արդեն էական չէ: Ասֆալտապատի միակ առավելությունն այն է, որ ճանապարհին ոտքդ քարին չի դիպչի», – ասաց նա և հավելեց, որ, այնուամենայնիվ, կառավարությունը ցանկություն ունի և փորձում է լավ բաներ անել:

Նոր կառավարությունը ցանկանում է արտահերթ ԱԺ ընտրություններ իրականացնել, սակայն Գեղամյանը կարծում է, որ խորհրդարանը ցրելու կոչեր անողները ցանկանում են ժամանակ շահել սեփական անպտուղ

աշխատանքները կոծկելու համար. «Արդյոք գեթ մեկ օրենսդրական նախա-
ձեռնություն ներկայացվե՞լ է կառավարության կողմից, որ ԱԺ-ն հավանութ-
յան չի արժանացրել: Չի եղել այդպիսի դեպք»: Գործչի պնդմամբ՝ սահմա-
նադրական կամ քաղաքական ոչ մի պատճառ չկա, որ ԱԺ-ն լուծարվի.
«Եթե նոր կառավարությունը գտնում է, որ խորհրդարանը պետք է լու-
ծարվի, ապա վարչապետն իր լիազորությունները պետք է վայր դնի, և, եթե
երկու անգամ չընտրվի նոր վարչապետ, նոր կարելի է լուծարել խոր-
հրդարանը»:

Գեղամյանը վստահ է, թե՛ ԲՀԿ-ն, թե՛ ՀՅԴ-ն և, ինչու ոչ, ՀՀԿ-ն ունեն
բավականին հմուտ կադրեր, ովքեր եթե ԱԺ-ում ներկայացնեն իրենց տես-
լականը Հայաստանի ապագային վերաբերող, ապա համոզված է, որ
բոլորը կասեն՝ «բա մենք, եթե էսպիսի կադրեր ունենք, ինչի՞ Նիկոլ Փաշին-
յանին ընտրեցինք». «Ինչքան էլ իշխանությունները փորձեն երկրում իրա-
վիճակն ապակայունացնել, միևնույն է հանգիստ իշխանափոխություն է
լինելու: Ուրիշ հարց է, որ ՀՀԿ-ն կամ ԲՀԿ-ն երկրում իրավիճակի
ապակայունացման չեն գնում, քանի որ հասկանում են՝ դեռ ժամանակը չէ»:

Ադրբեջանը բացահայտ հայտարարում է, որ Հայաստանում վարվող
քաղաքականությունը պատերազմի կհանգեցնի Ադրբեջանի հետ: «Բա
հիմա նոր խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակն է. հենց այդ
առիթից օգտվելով էլ Ադրբեջանը կմտնի ՀՀ տարածք: Այդ իսկ պատճառով՝
պետք է յուրաքանչյուր քայլ ձեռնարկելիս հաշվարկել հնարավոր վտանգ-
ները երկրիդ համար», – ասաց Արտաշես Գեղամյանը:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗВЕ СЕЙЧАС ВРЕМЯ ПРОВОДИТЬ НОВЫЕ ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ?! АЗЕРБАЙДЖАН ВОСПОЛЬЗУЕТСЯ ЭТИМ И ВТОРГНЕТСЯ НА ТЕРРИТОРИЮ АРМЕНИИ

«Это была не бархатная революция. Это был классический переворот». Арташес Гегамян считает, что именно благодаря Сержу Саргсяну в ходе переворота не пролилась кровь: «К счастью, в то время у руля государства был крупный политический деятель в лице Сержа Саргсяна – человека, прошедшего сквозь горнило Карабахской войны, видевшего кровь. Он ни за что бы не допустил, чтобы на улицах Еревана пролилась кровь... Вспомним, что во дворах домов, где жили председатель Национального Собрания, его заместители, депутаты, революционеры развешивали траурные полотна и плакаты с разного рода непристойными угрозами в их адрес. И после этого они говорят, что это была бархатная революция?! Ни о какой революции тут не может быть и речи».

По мнению Гегамяна, новое правительство не готово управлять страной: «Для Армении – государства, находящегося в столь сложной геополитической ситуации, нужны особые подходы, но за прошедшие четыре месяца я не увидел ни одного продуманного подхода или программы, разработанной новым правительством». Хорошие или плохие стороны работы членов правительства Гегамян затруднился назвать: «Когда программа правительства в целом весьма несовершенна, а их действия не совсем полноценны и позитивны, я не могу отметить какие-то отдельные положения или хорошие и плохие стороны деятельности конкретных лиц».

По словам Гегамяна, путь нового правительства ведет в тупик. «Какой именно путь в тупик они предпочтут – ухабистый или асфальтированный, не суть важно. Единственное преимущество гладкого, асфальтированного пути в том, что на нем не споткнешься о камень. В любом случае конечная остановка – тупик», – сказал он, добавив, что тем не менее нельзя отрицать, что правительство хочет и пытается делать что-то хорошее.

Новое правительство намерено провести внеочередные выборы в

Национальное Собрание, однако Гегамян полагает, что те, кто призывает распустить парламент, пытаются выиграть время, чтобы скрыть свои бесплодные деяния: «Было ли такое, чтобы правительство представило хоть одну законодательную инициативу, которую Национальное Собрание бы не одобрило?! Не было такого».

Гегамян утверждает, что нет ни одной конституционной или политической причины для роспуска НС: «Если новое правительство находит, что парламент следует распустить, то премьер-министр должен сложить свои полномочия, и если дважды не будет избран новый премьер, то в этом случае парламент можно распустить».

Артасес Гегамян уверен: и в партии «Прцветающая Армения» (ППА), и в Армянской революционной федерации «Дашнакцутюн» (АРФД), почему нет – и в Республиканской партии Армении (РПА) есть компетентные кадры, и если они представят в парламенте свое видение будущего Армении, то, как он считает, все могут сказать: «Если у нас были такие кадры, почему же мы выбрали Пашиняна?»: «Сколько бы власти ни пытались дестабилизировать ситуацию в стране, все равно будет мирная смена власти. Другое дело, что ни ППА, ни АРФД, ни РПА на смену премьер-министра не идут, ибо понимают – еще не время».

Азербайджан открыто заявляет, что проводимая в Армении политика приведет к войне с Азербайджаном. «Так разве сейчас время проводить новые парламентские выборы?! Азербайджан тут же воспользуется этим и вторгнется на территорию Армении. Поэтому, предпринимая любой шаг, необходимо просчитать все возможные для страны риски», – сказал Артасес Гегамян.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АНТИГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОРОТ Н. ПАШИНЯНА ОБРЕЧЁН НА ПРОВАЛ

И В ЭТОМ – СПАСЕНИЕ АРМЯНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Внимательно анализируя события последнего полугодия, происходящие в Республике Армения и вокруг нее, невольно задаешься вопросом: когда же у широких народных масс наступит осознание серьезной опасности, нависшей над армянской государственностью? Неужели нет понимания того, что Азербайджан уже объявил Республике Армения (РА) и Арцахской Республике (Нагорно-Карабахской Республике) гибридную войну? Изо дня в день повторяются обстрелы сел Тавушской области Республики Армения и населенных пунктов Арцахской Республики, которые в ведущих электронных СМИ Азербайджана преподносятся их населению и международным организациям как очередное нарушение режима прекращения огня со стороны РА и НКР. На этом фоне неужели соответствующие службы, призванные обеспечивать национальную безопасность Армении, не анализируют заголовки и содержание проправительственных и якобы независимых электронных изданий (особенно в последний месяц) апшеронской республики: «Азербайджанская армия готовится к наступлению в Карабахе» (haqqin.az/news/136004 от 14 сентября 2018 г.), «Эрдоган подтвердил в Баку поддержку Азербайджана в карабахском конфликте» (www.kavkaz-uzel.eu/articles/325429 от 15 сентября 2018 г.) и множество других публикаций. К примеру, приведем выдержку из заявления Эрдогана, опубликованного на «Кавказском узле». «Турция будет поддерживать все усилия Азербайджана. Мы хотим прекращения страданий одного миллиона азербайджанских беженцев», – заявил Эрдоган в своем выступлении на параде, посвященном 100-летию освобождения Баку, видимо, вдохновившись выступлением Алиева, который до него заявил: «Основным условием, необходимым для восстановления территориальной целостности, является наличие сильной армии. И сегодня мощь азербайджанской армии увеличивается... Наступит день, когда наши флаги будут развеваться на всех наших территориях, которые сегодня под оккупацией».

Эрдоган далее подчеркнул, что Турция не установит отношений с Арменией и не откроет границ с ней, пока не будет урегулирован карабахский конфликт. «Ожидания открытия нами границ тем, кто виновен в оккупации 20% территории наших братьев и не позволяет более чем миллиону наших братьев вернуться в свои дома, пустая трата времени», – заявил Эрдоган. Эти прямые призывы к войне в устах президента страны-члена НАТО звучат зловеще. Вызывает недоумение то, что государства-члены НАТО – США и Франция, которые одновременно являются сопредседателями Минской группы ОБСЕ, почему-то отмалчиваются. Я всё надеялся, что посол США в РА Ричард Миллс обязательно выступит с соответствующим осуждающим заявлением после прямого подстрекательства турецким президентом к развязыванию войны со стороны Азербайджана. Помнится, когда 3 сентября т.г. министр иностранных дел РФ Сергей Викторович Лавров заявил, что Россию тревожит то, что ситуация в Армении сейчас продолжает бурлить и, в частности, расследуются события десятилетней давности, происходят аресты, Р. Миллс весьма оперативно среагировал на это, заявив: «Я видел подобные оценки и комментарии. Правительство Армении должно ответить на них. Наша позиция была и остается таковой, что события 1 марта должны быть подробно и объективно расследованы. Важно, чтобы следствие основывалось на принципах верховенства закона и в рамках должных правовых процессов». Хочу надеяться, что пять заявлений президентов США, Франции и России по урегулированию нагорно-карабахского конфликта были подготовлены на основе объективного расследования и составлены на принципах верховенства международного права и в рамках общепризнанных правовых процессов. Хотя молчанию посла США есть оправдание – эти воинственные призывы к войне со стороны лидеров Турции и Азербайджана прозвучали в минувшую субботу вечером, а дальше – выходной день, словом, сегодня ждем вестей на сей счет из американского посольства. Читатель может заподозрить меня в предвзятости: дескать, почему не упоминаются другие страны-сопредседатели Минской группы ОБСЕ? В этой связи хотелось бы обратить внимание читателей на некоторые факты.

Так, 14 сентября т.г. состоялся рабочий визит премьер-министра РА Никола Пашиняна в Париж и его встреча с президентом Франции Эммануэлем Макроном. Ну что же в этом необычного, может спросить читатель. А необычное вот в чём. Совершенно недавно, 11 июля т.г., Н. Пашинян был с официальным визитом в Брюсселе, где принимал участие в саммите НАТО. Отметим, что в рамках визита он встретился с президентом Франции Эммануэлем Макроном. Напомним также, что всего через месяц Э. Макрон прибудет в Армению с государственным визитом для

участия в саммите Франкофонии. Так чем же была обусловлена необходимость этой встречи? Освещая визит Н. Пашиняна в Париж, информгентства Армении, помимо упоминания разного рода протокольных любезностей, также сообщили, что стороны обменялись мнениями по карабахскому вопросу и придали важность мирному урегулированию конфликта в рамках формата Минской группы ОБСЕ. Не приходится сомневаться, что именно события, разворачивающиеся вокруг нагорно-карабахского конфликта, встревожили президента дружественной Франции, который захотел быть проинформированным о видении ситуации армянской стороной.

Что же касается действий нашего самого надежного союзника, Российской Федерации, лично ее достойного лидера, президента Владимира Владимировича Путина, то обратим внимание читателей на некоторые факты. Итак, 1 сентября т.г. в Сочи состоялась встреча президента Владимира Путина и президента Азербайджана. Примечательно, что еще накануне встречи азербайджанские СМИ выступили с серией публикаций, в которых особо подчеркивалось, что карабахский конфликт назван одной из тем встречи двух президентов. Более того, В. Путин, встречая И. Алиева, подчеркнул буквально вот что: «Рад возможности с вами поговорить и о наших двусторонних отношениях, и о том, как ситуация складывается в регионе – она непростая. Но надеюсь, что и наша сегодняшняя встреча будет способствовать тому, что мы поищем пути решения всех сложных проблем, но и, разумеется, поговорим о том, как развиваются двусторонние связи между Азербайджаном и Российской Федерацией».

Думается, что ни у кого не вызывает сомнений то обстоятельство, что, подчеркивая «в регионе складывается непростая ситуация», Владимир Путин имел в виду азербайджано–армяно–карабахский конфликт. И именно приверженность сохранению мира в регионе побудила президента В. Путина спустя неделю, 8 сентября, принять в Москве также и премьер-министра РА. Не хочется вдаваться в обсуждение степени объективности восторженных оценок Н. Пашиняна по итогам этой встречи в верхах. Дальнейшее развитие событий даст ответ и на этот вопрос. При этом надо полагать, что, следуя логике премьер-министра, он убедил или уговорил Владимира Владимировича, что наличие в его ближайшем окружении на руководящих должностях откровенных русофобов или приверженцев тоталитарных религиозных сект – это и есть новое проявление (доселе неизвестное политологической науке) «блестящих» российско-армянских отношений. Из этого цикла «блестящих» отношений отметим и ночной налёт на ЗАО «Южно-Кавказская железная дорога», являющееся 100% дочерней компанией ОАО «Российские железные дороги», с изъятием всей имеющейся в наличии документации, более того, с обнаруже-

нием неуплаты налогов аж на целых \$19 000. Согласитесь, что это – «внушительная» сумма для компании, инвестиции которой за последние годы перевалили отметку \$300 млн.

Чтобы не отвлекаться от главного, заметим, что 25 сентября т.г. намечен государственный визит президента РФ В. В. Путина в Азербайджан. Это убедительное свидетельство в первую очередь исключительно ответственного отношения союзнической России к вопросу недопущения сегодня как никогда опасной военной эскалации в регионе Южного Кавказа. Еще и еще раз убеждаешься, в частности, в том, что нашего стратегического союзника – Российскую Федерацию беспокоят те же самые провокационные своей воинственностью публикации в азербайджанской прессе – например, от 14 сентября т.г. в haqqin. az: «Азербайджанская армия готовится к наступлению в Карабахе», или в издании «Военное обозрение» от 17 сентября т.г.: «СМИ Баку: Азербайджанская армия готовится к освобождению Карабаха» и множество других. Видимо, нашего союзника склоняют к мысли, что апшеронским султаном готовится война в Карабахе. Ведь не стало бы столь серьезное российское издание, как «Военное обозрение», публиковать статью с вышеуказанным заголовком, в которой, например, отмечается: «Сегодня на территории Азербайджана стартовали крупнейшие за последнее время оперативно-тактические учения различных видов и родов войск. В маневрах, по сообщению Минобороны Азербайджана, участие принимают более 20 тысяч военнослужащих, свыше 200 танков и другой бронетехники, 100 с лишним ракетных систем и установок, 30 единиц авиации, включая армейскую». И это на фоне появившихся, как было отмечено, статей с весьма провокационными заголовками типа «Азербайджанская армия готовится к войне» (информационный портал AZE. az). Я вовсе не случайно столь подробно остановился на этих публикациях, готовящих общественное мнение Азербайджана, да и международные организации к мысли о неизбежности войны. Как же на всё это реагирует высокое руководство Армении, наделенный Конституцией РА самыми широкими полномочиями премьер-министр Никол Пашинян? Отвечу сразу – весьма своеобразно, а точнее, неадекватно. Чтобы быть правильно понятым, замечу лишь, что он всё еще продолжает пребывать в каком-то виртуальном мире. Достаточно сказать, что, анализируя его выступления и речи, приходишь к выводу: налицо полный отрыв руководителя страны от реальности. Причем примечательно, что человек, являющийся первым лицом государства в столь сложное для страны время, когда под угрозой ее безопасность и безопасность Арцахской Республики, свои выступления и действия посвящает в основном разоблачению каких-то контрреволюционеров, которые только и делают, что на заседаниях Национального

А. ГЕГАМЯН

Собрания РА единогласно голосуют за любой проект закона, представленный правительством Н. Пашиняна. Причём его выступления, как правило, бывают не во время заседаний правительства РА, а в ходе предвыборной кампании на митингах, организованных в поддержку одного из кандидатов в мэры г. Еревана, выдвигенца его партии. Справедливости ради отметим, что его выступление от 16 сентября т.г. перед избирателями одного из районов г. Еревана отличилось новшеством: Никол Воваевич в лучших традициях прямой демократии то ли Древней Греции V и IV веков до н.э., то ли Великого Новгорода XII – XV веков напрямую обратился к ... гражданам Азербайджана, да-да, я не оговорился, к гражданам Азербайджана. Видимо, из посольства какой-либо страны или из небезызвестной радиовещательной компании его уверили, что, как то было на протяжении так называемой «бархатной революции» (читай – государственного переворота), когда велась круглосуточная прямая трансляция с улиц Еревана, так будет и сейчас и его выступления будут вещаться и на Баку, причем в режиме прямого эфира, без редакторской правки, с сохранением вполне объективной критики в адрес президента И. Алиева, который не сообразил последовать примеру Н. Пашиняна и отправить своего сына служить в Вооруженные силы Азербайджана на границе с Арцахской Республикой. Здесь Н. Пашинян для пущей убедительности своих слов, тем более для азербайджанской аудитории, на мой взгляд, должен был бы добавить, что в прифронтовой зоне, как правило, служат представители национальных меньшинств и самых неимущих слоев населения Азербайджана. В чём мы в очередной раз убедились после четырехдневной (2016 г.) азербайджанской военной агрессии против Арцахской Республики.

К сожалению, абсолютно неадекватная оценка имеющихся угроз безопасности армянской государственности стала доминантой и в деятельности соответствующих правительственных структур. Вызывает недоумение, когда соответствующие компетентные структуры после каждого военного инцидента на границе Республики Армения и Азербайджана или после нередких вылазок азербайджанских диверсантов как в РА, так и в Арцахскую Республику лишь ограничиваются академическими беззубыми заявлениями, озвучиваемыми соответствующими пресс-службами указанных организаций.

С сожалением приходится отмечать, что и трезво мыслящие политики, которые, осознавая свою ответственность перед гражданами республики за обеспечение национальной безопасности, время от времени скатываются на уготованные им роли – всё время реагируют на какие-то несуразные, как правило, клеветнические обвинения в адрес депутатов НС РА от Республиканской партии Армении, льющиеся, как из рога изоби-

лия, из уст «народного» премьера сотоварищи. Тем самым, по сути, не в полной мере реализуется, а скорее торпедировается крайне востребованная работа по консолидации армянского народа.

Комплекс всех этих вопросов является убедительным подтверждением того, что на одном из важнейших направлений объявленной нам Азербайджаном гибридной войны реализуется поставленная ими цель: расшатывается единство и подрывается консолидация армянского народа, политической элиты и гражданского общества, тем самым наносится сильный удар, расшатывающий безопасность армянского государства на данном судьбоносном этапе нашей истории. Эта серьезная угроза, увы, не находит надлежащего противодействия.

Вновь и вновь осмысливая положение, сложившееся в Армении и вокруг нее, на память приходит книга бизнесмена и философа, математика Нассима Талеба «Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости», вышедшая в 2007 году и ставшая в год издания бестселлером. Очень важно, чтобы у читателя не сложилось впечатление, что события, происходящие в РА, были для меня непредсказуемы. С того дня, когда немногочисленными «революционерами любви и солидарности» был совершен штурм здания Общественного радио под руководством будущего «народного» премьера Н. Пашиняна 14 апреля 2018 г., у меня не было никаких иллюзий насчет финала сей затеи, увы, до конца не просчитанной со стороны отдельных задействованных в этом процессе акторов. Было заявлено (Н. Пашиняном), что акция в здании Общественного радио – это образец мирного гражданского неповиновения. Видимо, сделать такой вывод подтолкнуло абсолютно безучастное поведение полиции. Словом, тогда уже всё стало понятно. Но это тема отдельного анализа. Я об этом вспомнил лишь с тем, чтобы сказать, что этот государственный переворот был весьма предсказуем с моей стороны и никоим образом не уместается в первый из критериев теории «Черного лебедя», а именно: 1) событие является неожиданным. Впрочем, оно вполне уместается во второй и третий критерии; 2) событие производит значительные последствия и 3) после наступления в ретроспективе, событие имеет рационалистическое объяснение, как если бы событие было ожидаемым. Что касается прогнозируемости второго критерия, думается, ни для кого не секрет, что над страной неизбежно нависает угроза потери государственности, если к власти приходят революционеры, для которых созидание и государственное строительство изначально противопоказаны. Не говоря уже о незнании ими азов государственного управления. Относительно ожидаемости третьего критерия оговоримся, что для главного закулисного автора сценария «революции любви и солидарности» уже по прошествии почти 6 месяцев (в плане поставленных главным сце-

наристом целей) произошедшее умещается и в третий критерий теории «Черного лебедя». Тогда в чём же дело? Почему при анализе современного положения в РА на память приходит теория Нассима Николаса Талеба? В своей книге Нассим Талеб отмечает, что человечество неспособно успешно прогнозировать свое будущее, если уверенность в своих знаниях опережает сами знания и тем самым порождает феномен сверхуверенности. В действиях «народного» премьер-министра Никола Пашиняна мы становимся свидетелями классического примера феномена сверхуверенности, причем ввиду того, что «уверенность в своих (Никола. – А. Г.) знаниях опережает (причем весьма существенно) сами знания». Более того, мы являемся очевидцами, когда сверхуверенность Н. Пашиняна является не чем иным, как искажением имеющихся реалий, при которых уверенность премьер-министра РА в своих действиях и решениях значительно выше, чем объективная точность его суждений относительно положения в РА и вокруг неё. Естественно, что этому процессу, очевидцами которого являются не только наши сограждане, но и мало-мальски осведомленные политики из-за рубежа, свойственно льстивое представление о себе любимом. Отметим, что если с феноменом сверхуверенности своего руководителя сталкивается отдельно взятая корпорация, то это может обернуться потерями для корпорации, в худшем исходе – её банкротством. А в случае, когда у руля государства оказался человек, подверженный феномену сверхуверенности, то вывод однозначен: настало время для объявления общенационального SOS (Save our Souls), но не в плане спасения наших душ, а в плане спасения армянской государственности.

Вместо послесловия. Не хотелось бы на грустной ноте завершать свою статью. Почему-то, когда у меня бывает тревожно на душе, на память приходит письмо арбитра искусств Гая Петрония императору Нерону. Приведу лишь отдельную выдержку из него: «...Мучай своих подданных, если так хочется, но умоляю тебя – не уродуй и не калечь Искусства. Прошу Тебя: не сочиняй больше музыки».

Вот и сейчас хотелось бы написать Н. Пашиняну: «...Мучай своих фанатов-почитателей, которым ты методично внушаешь, что среди армянского народа есть «черные» и «белые», если так хочется, но прошу тебя – не уродуй и не калечь наши традиционные семейные ценности, явно и тайно покровительствуя ЛГБТ- сообществам, безнаказанно, нагло и цинично атакующим отделения полиции Еревана; не покровительствуй агрессивным религиозным сектам, атакующим Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина Второго; не покровительствуй разного рода отщепенцам из финансируемых Соросом общественных органи-

заций, которые намереваются 15–18 ноября т.г. провести очередное собрание под названием «Форум ЛГБТ-христиан Восточной Европы и Центральной Азии» на священной земле Григория Просветителя и Григора Нарекаци. Прошу тебя, перестань мучить обезволенных нуждой людей своими надрывными речами о революции и контрреволюции. Может, ты и не осознаешь, что уже стал угрозой национальной безопасности Республики Армения».

Чтобы у читателя не сложилось впечатление, что мои раздумья – это своеобразный «глас вопиющего в пустыне», с уверенностью заявляю, что коллективная мудрость армянского народа восторжествует и антигосударственный переворот Никола Пашиняна, какими бы благими лозунгами ни прикрывался, будет обречен на провал. В этом, бесспорно, спасение Армянского государства и Арцахской Республики. И чем раньше наступит осознание этой истины, тем меньше угроз национальной безопасности и государственности Республики Армения.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՎԱԾ Է ՁԱԽՈՂՄԱՆ

Ուշադիր վերլուծելով Հայաստանի Հանրապետությունում և նրա շուրջ վերջին կես տարում տեղի ունեցող իրադարձությունները՝ ականա հարց է ծագում. ժողովրդական լայն զանգվածները ե՞րբ կգիտակցեն այն լուրջ վտանգը, որը կախվել է հայոց պետականության գլխին: Մի՞թե չկա ըմբռնումն այն բանի, որ Ադրբեջանն արդեն հիբրիդային պատերազմ է հայտարարել Հայաստանի Հանրապետությանը (ՀՀ) և Արցախի Հանրապետությանը (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն): Օր օրի կրկնվում են Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի գյուղերի և Արցախի Հանրապետության բնակավայրերի զնդակոծությունները, որոնք Ադրբեջանի առաջատար էլեկտրոնային ՋԼՄ-ներում իրենց բնակչությանն ու միջազգային կազմակերպություններին մատուցվում են որպես ՀՀ-ի և ԼՂՀ-ի կողմից իրադարձի ռեժիմի հերթական խախտում: Այս համապատկերում մի՞թե համապատասխան ծառայությունները, որոնք կոչված են ապահովելու Հայաստանի ազգային անվտանգությունը, չեն վերլուծում ափշերոնյան հանրապետության կառավարամետ և իբր անկախ էլեկտրոնային պարբերականների հոդվածների վերնագրերն ու դրանց բովանդակությունը (հատկապես վերջին ամսին), դիցուք. «Ադրբեջանական բանակը պատրաստվում է հարձակման Ղարաբաղում» (haqqin.az/news/136004, 14 սեպտեմբերի 2018թ.), «Էրդողանը Բաքվում հաստատել է իր աջակցությունն Ադրբեջանին Ղարաբաղյան հակամարտությունում» (www.kavkaz-uzel.eu/articles/325429, 15 սեպտեմբերի 2018թ.) և բազմաթիվ այլ հրապարակումներ: Օրինակ, մեջբերում կատարենք Էրդողանի՝ «Кавказский Узел»-ում հրապարակված հայտարարությունից: «Թուրքիան կսատարի Ադրբեջանի բոլոր ջանքերին: Մենք ուզում ենք, որ դադարեն մեկ միլիոն ադրբեջանցի փախստականների տառապանքները», – հայտարարել է Էրդողանը Բաքվի ազատագրման 100-ամյակին նվիրված ռազմական շքերթի ժամանակ ունեցած իր ելույթում, ըստ երևույթին՝ ոգեշնչվելով իրենից առաջ Ալիևի ունեցած ելույթից, որն ասել էր. «Տարածքային ամբողջականության վերականգնման հիմնական պայմանը ուժեղ բանակի առկայությունն է: Եվ այսօր ադրբեջանական բանակի հզորությունը մեծանում է... Կգա օրը, երբ մեր դրոշները կփողփողան մեր բոլոր տարածքների վրա, որոնք այսօր օկուպացիայի մեջ են»:

Իսկ Էրդողանն այնուհետև ընդգծել էր, որ Թուրքիան հարաբերություններ չի հաստատի Հայաստանի հետ և չի բացի նրա հետ սահմանները, մինչև որ չկարգավորվի Ղարաբաղյան հակամարտությունը: «Մեր կողմից սահմանները բացելու նրանց ակնկալիքը, ովքեր մեղավոր են մեր եղբայրների տարածքի 20%-ի օկուպացիայի մեջ և թույլ չեն տալիս մեր ավելի քան մեկ միլիոն եղբայրներին վերադառնալ իրենց տները՝ ժամանակի իզուր վատնում է», – ասել է Էրդողանը: Պատերազմի այս ուղղակի կոչերը ՆԱՏՕ անդամ երկրի նախագահի կողմից չարագուշակ են հնչում: Տարակուսանք է առաջացնում այն, որ ՆԱՏՕ անդամ պետությունները՝ ԱՄՆ-ը և Ֆրանսիան, որոնք միաժամանակ հանդիսանում են ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահողներ, չգիտես ինչու, լռում են: Ես դեռ հույս ունեի, որ ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլսն անպայման հանդես կգա համապատասխան դատապարտող հայտարարությամբ Թուրքիայի նախագահի կողմից Ադրբեյջանին պատերազմ սանձազերծելու ուղղակի սադրելուց հետո: Մտաբերում եմ, երբ ս. թ. սեպտեմբերի 3-ին ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Վիկտորովիչ Լավրովն ասաց, թե Ռուսաստանին տագնապեցնում է, որ իրավիճակը Հայաստանում հիմա շարունակում է եռալ և, մասնավորապես, հետաքննվում են տասնամյա վաղեմության իրադարձությունները, տեղի են ունենում կալանումներ, Ռ. Միլսը շատ օպերատիվորեն արձագանքել է դրան՝ ասելով. «Ես տեսել եմ նման գնահատականներ և մեկնաբանություններ: Հայաստանի կառավարությունը պետք է պատասխանի դրանց: Մեր դիրքորոշումը եղել և մնում է այնպիսին, որ մարտի 1-ի իրադարձությունները պետք է մանրամասն և օբյեկտիվորեն հետաքննվեն: Կարևոր է, որպեսզի քննությունը հենվի օրենքի գերակայության սկզբունքների վրա և պատշաճ իրավական գործընթացների շրջանակներում»: Ուզում եմ հուսալ, որ ԱՄՆ, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի նախագահների հինգ հայտարարությունները Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ պատրաստվել են օբյեկտիվ հետաքննության հիման վրա և կազմվել են ըստ Միջազգային իրավունքի գերակայության սկզբունքների ու համընդհանուր իրավական գործընթացների շրջանակներում: Թեև ԱՄՆ դեսպանի լռությունը արդարացում ունի. պատերազմի այդ ռազմաշունչ կոչերը Թուրքիայի և Ադրբեյջանի նախագահների կողմից հնչել են անցած շաբաթ օրվա երեկոյան, իսկ հետո կիրակի էր, մի խոսքով՝ այսօր ամերիկյան դեսպանությունից սպասում ենք լուրերի այս հաշվով: Ընթերցողը կարող է կասկածել ինձ կանխակալության մեջ. ինչո՞ւ, իբր, չեն հիշատակվում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի մյուս համանախագահող երկրները: Այս առնչությամբ կուզենայի ընթերցողների ուշադրությունը հրավիրել որոշ փաստերի վրա:

Այսպես, ս. թ. սեպտեմբերի 14-ին տեղի ունեցավ ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի աշխատանքային այցը Փարիզ և նրա հանդիպումը Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնի հետ: Ի՞նչ արտաստվոր բան կա այստեղ՝

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կարող է հարցնել ընթերցողը: Իսկ արտասովորն ահա թե ինչն է: Բոլորովին վերջերս՝ ս. թ. հուլիսի 11-ին, Ն.Փաշինյանը պաշտոնական այցով գտնվում էր Բրյուսելում, որտեղ մասնակցում էր ՆԱՏՕ գագաթաժողովին: Նշենք, որ այցի շրջանակներում նա հանդիպել էր Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնի հետ: Հիշեցնենք նաև, որ ընդամենը մեկ ամիս հետո է. Մակրոնը կժամանի Հայաստան՝ պետական այցով, մասնակցելու համար Ֆրանկոֆոնիայի գագաթաժողովին: Ուրեմն, ինչո՞վ էր պայմանավորված այս հանդիպման անհրաժեշտությունը: Լուսաբանելով Ն. Փաշինյանի Փարիզ կատարած այցելությունը՝ Հայաստանի տեղեկատվական գործակալությունները, տարատեսակ արարողակարգային սիրալիրությունների հիշատակման կողքին, նաև տեղեկացրին, որ կողմերը կարծիքներ են փոխանակել Ղարաբաղյան հարցի վերաբերյալ և կարևորել են հակամարտության խաղաղ կարգավորումը ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ձևաչափի շրջանակներում: Հարկ չկա կասկածելու, որ հենց Ղարաբաղյան հակամարտության շուրջ ծավալվող իրադարձություններն են տագնապեցրել բարեկամական Ֆրանսիայի նախագահին, որը ցանկացել է տեղեկացված լինել իրավիճակի վերաբերյալ հայկական կողմի տեսլականի մասին:

Իսկ ինչ վերաբերում է մեր ամենահուսալի դաշնակցի՝ Ռուսաստանի Դաշնության, անձամբ նրա մեծարգո առաջնորդի՝ նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի գործողություններին, ապա ընթերցողների ուշադրությունը հրավիրենք որոշ փաստերի վրա: Եվ այսպես, ս. թ. սեպտեմբերի 1-ին Սոչիում տեղի ունեցավ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի և Ադրբեջանի նախագահի հանդիպումը: Հատկանշական է, որ դեռևս հանդիպման նախօրեին ադրբեջանական ՁԼՄ-ները հանդես եկան մի շարք հրապարակումներով, որոնցում առանձնապես ընդգծվում էր, որ Ղարաբաղյան հակամարտությունը նշվել էր որպես երկու նախագահների հանդիպման թեմաներից մեկը: Ավելին, Վ. Վ. Պուտինը, ընդունելով Ի. Ալիևին, ընդգծել էր տառացիորեն հետևյալը. «Ուրախ եմ ձեզ հետ թե՛ մեր երկկողմ հարաբերությունների, թե՛ այն մասին խոսելու հնարավորության համար, թե ինչպիսի իրավիճակ է ստեղծվում տարածաշրջանում. այն հասարակ չէ: Բայց հույս ունեմ, որ մեր այսօրվա հանդիպումը ևս կնպաստի այն բանին, որպեսզի մենք փնտրենք բոլոր բարդ խնդիրների լուծման ուղիները, և հասկանալի է՝ կխոսենք այն մասին, թե ինչպես են զարգանում երկկողմ կապերը Ադրբեջանի և Ռուսաստանի Դաշնության միջև»:

Կարծում եմ, որ որևէ մեկի կասկածը չի հարուցում այն հանգամանքը, որ ընդգծելով, թե «տարածաշրջանում հասարակ իրավիճակ չի ստեղծվում», Վլադիմիր Պուտինը նկատի է ունեցել ադրբեջանա-հայ-ղարաբաղյան հակամարտությունը: Եվ տարածաշրջանում հենց խաղաղության պահպանմանը հավատարմությունն է մղել նախագահ Վ. Վ. Պուտինին մեկ շաբաթ անց՝ սեպտեմբերի 8-ին, Մոսկվայում ընդունել նաև ՀՀ վարչապետին:

Չեն ուզում խորանալ ղեկավարների այդ հանդիպման արդյունքների մասին Ն. Փաշինյանի հիացական գնահատականների օբյեկտիվության աստիճանի քննարկումների մեջ: Իրադարձությունների հետագա զարգացումը կտանա այդ հարցի պատասխանը: Ընդ որում, պետք է կարծել, որ հետևելով վարչապետի տրամաբանությանը՝ նա հավատացրել կամ համոզել է Վլադիմիր Վլադիմիրովիչին, որ իր մերձավոր շրջապատում՝ ղեկավար պաշտոններում բացահայտ ռուսատյացների կամ տոտալիտար կրոնական աղանդների հետևորդների առկայությունն է հենց «փայլուն» ռուս-հայկական հարաբերությունների նոր (ցայժմ քաղաքագիտությանն անհայտ) դրսևորումը: «Փայլուն» հարաբերությունների այս շարքից նշենք նաև «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի վրա գիշերային հարձակումը, որը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի 100%-անոց դուստր ընկերությունն է՝ առկա բոլոր փաստաթղթերի առգրավմամբ, ավելին՝ ուղիղ \$19 000 չվճարված հարկերի հայտնաբերմամբ: Համաձայնեք, որ սա «պատկառելի» գումար է մի ընկերության համար, որի ներդրումները վերջին տարիներին գերազանցել են \$300 մլն նշածողը:

Եվ ահա, գլխավորից չշեղվելու համար նշենք, որ ս. թ. սեպտեմբերի 25-ին նախատեսված է ՌԴ նախագահ Վ. Վ. Պուտինի պետական այցը Ադրբեյջան: Սա համոզիչ վկայությունն է, առաջին հերթին, այն բանի, որ դաշնակցային Ռուսաստանը բացառիկ պատասխանատու վերաբերմունք է ցուցաբերում Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում այսօր, քան երբևէ վտանգավոր ռազմական թեժացում թույլ չտալու հարցին: Կրկին ու կրկին համոզվում ես, մասնավորապես, այն հարցում, որ մեր ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի Դաշնության համար, օրինակ, իրենց ռազմատենչությամբ սադրիչ այդ նույն հրապարակումներն ադրբեյջանական մամուլում, դիցուք՝ ս. թ. սեպտեմբերի 14-ի հրապարակումը haqqin. az-ում՝ «Ադրբեյջանական բանակը պատրաստվում է հարձակման Դարաբաղում» վերնագրով կամ ս. թ. սեպտեմբերի 17-ին «Военное Обозрение» պարբերականում հրապարակված հոդվածը՝ «Բաքվի ԶԼՄ-ներ. Ադրբեյջանական բանակը պատրաստվում է Դարաբաղի ազատագրմանը» վերնագրով և էլի շատերը, հավանաբար, մեր դաշնակցին հակում են այն մտքին, որ ավիչերոնյան սուլթանը Դարաբաղում պատերազմի է պատրաստվում: Չէ՞ որ ռուսական այնպիսի լուրջ պարբերական, ինչպիսին է «Военное Обозрение»-ն, չէր հրապարակի հոդված վերոնշյալ վերնագրով, որում, օրինակ, նշվում է. «Այսօր Ադրբեյջանի տարածքում մեկնարկել են տարբեր զորատեսակների՝ վերջին ժամանակների համար ամենախոշոր օպերատիվ-տակտիկական զորավարժանքները: Ջորավարժանքներին, Ադրբեյջանի պաշտպանության նախարարության տեղեկացմամբ, մասնակցում են ավելի քան 20 հազար զինծառայող, ավելի քան 200 տանկ և այլ զրահատեխնիկա, 100-ից ավելի հրթիռային համակարգ և սարքավորումներ, 30 միավոր ավիացիա, ներառյալ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

բանակայինը»: Եվ սա, ինչպես ավելի վաղ նշվել էր, բավական սադրիչ վերնագրերով (ինչպիսին է «Ադրբեջանական բանակը պատրաստվում է պատերազմի», AZE.az տեղեկատվական պորտալ) հողվածների համապատկերում: Բնավ պատահականորեն չէ, որ այսքան մանրամասն կանգ առա այս հրապարակումների վրա, որոնք Ադրբեջանի հանրային, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների կարծիքը նախապատրաստում են անխուսափելի պատերազմի մտքին: Իսկ ինչպե՞ս է այս ամենին արձագանքում Հայաստանի բարձր ղեկավարությունը, ՀՀ Սահմանադրությամբ ամենալայն իրավասություններով օժտված «ժողովրդական» վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը: Անմիջապես պատասխանեմ՝ շատ ինքնատիպ, ավելի ճիշտ՝ ոչ աղեկվատ: Որպեսզի ճիշտ հասկացվեն, ընդամենը նշեմ, որ նա դեռ շարունակում է գտնվել մի ինչ-որ վիրտուալ աշխարհում: Բավական է ասել, որ, վերլուծելով նրա ելույթներն ու ճառերը, գալիս ես մի եզրահանգման. ակնհայտ է, որ երկրի ղեկավարը լիովին կտրված է իրականությունից: Ընդ որում, հատկանշական է, որ մարդը, որը պետության առաջին դեմքն է երկրի համար այսքան բարդ ժամանակաշրջանում, երբ սպառնալիքի տակ է նրա անվտանգությունն ու Արցախի Հանրապետության անվտանգությունը, իր ելույթներն ու մտքերը նվիրում է հիմնականում ինչ-որ հակահեղափոխականների բացահայտմանը, որոնց արածը լոկ այն է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի նիստերի ժամանակ միաձայն քվեարկում են Ն. Փաշինյանի կառավարության ներկայացրած ցանկացած օրինագծի օգտին: Ընդ որում, նրա ելույթները, որպես կանոն, լինում են ոչ թե ՀՀ կառավարության նիստերի ժամանակ, այլ հանրահավաքներում, նախընտրական քարոզարշավի ընթացքում, որոնք կազմակերպվում են ի պաշտպանություն Երևանի քաղաքապետի՝ նրա կուսակցության առաջադրած թեկնածուներից մեկի: Հանուն արդարության նշենք, որ նրա ս. թ. սեպտեմբերի 16-ի ելույթը Երևանի համայնքներից մեկի ընտրողների առջև աչքի ընկավ նորարարությամբ, այն է. Նիկոլ Վովակիչը մ. թ. ա. V և IV դարերի Հին Հունաստանի, թե XII–XV դարերի Վելիկի Նովգորոդի ուղղակի ժողովրդավարության լավագույն ավանդույթներով անմիջականորեն դիմեց ... Ադրբեջանի քաղաքացիներին, այո, այո, ես չսխալվեցի՝ Ադրբեջանի քաղաքացիներին (ըստ երևույթին, մի ինչ-որ երկրի դեսպանությունից կամ ոչ անհայտ ռադիոընկերությունից նրան հավատացրել էին, որ ըստ հին ու բարի ավանդույթի՝ ինչպես, այսպես կոչված, «թավշյա հեղափոխության», իմա՝ պետական հեղաշրջման ընթացքում էր): Հիշում եմ, որ այն ժամանակ շուրջօրյա ուղիղ միացում էր վարվում Երևանի փողոցներից, և Ն. Փաշինյանը, հավանաբար, հույս էր փայփայում, թե նույնը կլինի նաև հիմա, և նրա ելույթները կհեռարձակվեն նաև Բաքվում, ընդ որում՝ ուղիղ եթերի ռեժիմով, առանց խմբագրման, նախագահ Ի. Ալիևի հասցեին միանգամայն օբյեկտիվ քննադատության պահպանմամբ, որը չէր «ֆայմել» հետևել Ն. Փաշինյանի օրինակին և

որդուն չէր ուղարկել ծառայելու Ադրբեջանի Զինված ուժերում, Արցախի Հանրապետության հետ սահմանին: Այստեղ Ն. Փաշինյանը, որպեսզի ավելի մեծ համոզչություն հաղորդեր իր խոսքերին, մանավանդ ադրբեջանական լսարանի համար, իմ կարծիքով, պետք է հավելեր, որ ճակատամերձ գոտում, որպես կանոն, ծառայում են Ադրբեջանի ազգային փոքրամասնությունների և բնակչության ամենաչունևոր խավերի ներկայացուցիչները: Ինչում մենք հերթական անգամ համոզվեցինք Արցախի Հանրապետության դեմ ադրբեջանական քառօրյա (2016թ.) ռազմական ագրեսիայից հետո:

Ցավոք, հայկական պետականության անվտանգության առկա սպառնալիքների բացարձակ ոչ ադեկվատ գնահատականը դոմինանտ դարձավ նաև համապատասխան կառավարական կառույցների համար: Տարակուսելի է, երբ համապատասխան պատկան մարմինները Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի սահմանին յուրաքանչյուր ռազմական միջադեպից կամ ինչպես ՀՀ, այնպես էլ Արցախի Հանրապետություն ադրբեջանական դիվերսանտների ոչ հազվադեպ սողոսկումներից հետո սահմանափակվում են լոկ ալկադեմիական անատամ հայտարարություններով, որոնք հնչեցվում են նշված կազմակերպությունների մամուլի ծառայությունների պատասխանատուների կողմից:

Ցավոք, ստիպված ենք նշել, որ նաև սթափ մտածող քաղաքական գործիչներն են, որոնք, գիտակցելով իրենց պատասխանատվությունը հանրապետության քաղաքացիների առջև ազգային անվտանգության ապահովման համար, ժամանակ առ ժամանակ սայթաքում-ընկնում իրենց համար պատրաստված դերերի մեջ. անընդհատ արձագանքում են ինչ-որ անհեթեթ, որպես կանոն՝ զրպարտչական մեղադրանքների ՀՀ ԱԺ Հանրապետական կուսակցության պատգամավորների հասցեին, մեղադրանքներ, որոնք հորդում են ասես առատության եղջյուրից, «Ժողովրդի» վարչապետի և ընկերակիցների կողմից: Դրանով իսկ, ըստ էության, լիովին չի իրագործվում, ավելի շուտ՝ արգելակվում է հայ ժողովրդի համախմբման չափազանց պահանջված աշխատանքը:

Այս բոլոր հարցերի համախումբը համոզիչ հաստատումն է այն բանի, որ Ադրբեջանի՝ մեզ հայտարարված հիբրիդային պատերազմի կարևորագույն ուղղություններից մեկում իրականացվում է նրանց առաջադրած նպատակը՝ խարխլվում է հայ ժողովրդի, քաղաքական էլիտայի և քաղաքացիական հասարակության միասնությունը և խափանվում է նրանց համախմբվածությունը, դրանով իսկ ուժեղ հարված է հասցվում հայոց պետականության անվտանգությանը մեր պատմության այս ճակատագրական փուլում: Այս լուրջ սպառնալիքը, ավաղ, պատշաճ հակազդեցություն չի գտնում:

Նորից և նորից իմաստավորելով Հայաստանում և նրա շուրջ ստեղծված իրադրությունը՝ մտաբերում են գործարար և փիլիսոփա, մաթեմատի-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կոս Նասիմ Թալեբի «Սև կարապ. անկանխատեսելիության նշանի ներքո» գիրքը, որը լույս է տեսել 2007թ. և հենց հրապարակման թվականին էլ բեսթսելեր է դարձել: Շատ կարևոր է, որպեսզի ընթերցողը տպավորություն չստանա, թե ՀՀ-ում տեղի ունեցող իրադարձությունները ինձ համար անկանխատեսելի էին: Այն օրվանից, երբ 2018թ. ապրիլի 14-ին «սիրո և համերաշխության սակավաթիվ հեղափոխականների» կողմից գրոհի ենթարկվեց Հանրային ռադիոյի շենքը՝ ապագա «Ժողովրդի» վարչապետ Ն. Փաշինյանի կողմից, որևէ պատրանք չունեի, ավաղ, այդ գործընթացում գործի դրված առանձին գործող անձանց կողմից մինչև վերջ չհաշվարկված այս մտահղացման ավարտի մասին: Ն. Փաշինյանի կողմից հայտարարվեց, որ ակցիան Հանրային ռադիոյի շենքում խաղաղ քաղաքացիական անհնազանդության օրինակ է: Հավանաբար, նման եզրահանգման էր մղել ոստիկանության միանգամայն կրավորական վարքագիծը: Մի խոսքով՝ այդ ժամանակ արդեն ամեն բան հասկանալի դարձավ: Բայց սա առանձին վերլուծության թեմա է: Ես այս մասին հիշեցի միայն այն բանի համար, որպեսզի ասեմ, որ այդ պետական հեղաշրջումը շատ կանխատեսելի էր իմ կողմից և ոչ մի կերպ չի տեղավորվում «Սև կարապի» տեսության չափանիշներից առաջինում, այն է. 1. իրադարձությունն անսպասելի է. ի դեպ, այն լիովին տեղավորվում է երկրորդ և երրորդ չափանիշներում. 2. իրադարձությունը զգալի հետևանքներ է թողնում և 3. ռետրոսպեկտիվում, հարձակումից հետո իրադարձությունն ունի իրատեսական բացատրություն, ինչպես եթե իրադարձությունը սպասելի լիներ: Ինչ վերաբերում է երկրորդ չափանիշի կանխատեսելիությանը, կարծում եմ, ոչ մեկի համար գաղտնիք չէ, որ երկրի վրա անխուսափելիորեն կախվում է պետականության կորստի սպառնալիքը, եթե իշխանության են գալիս հեղափոխականներ, որոնց համար արարումը և պետականակերտումը ի սկզբանե հակացուցված են: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ նրանք չգիտեն պետական կառավարման այբուբենը: Երրորդ չափանիշի սպասելիության առումով ասենք, որ «սիրո և հանդուրժողության հեղափոխության» գլխավոր անդրկուլիսյան սցենարիստի համար տեղի ունեցածը, արդեն գրեթե 6 ամիս անց (գլխավոր սցենարիստի առաջադրած նպատակների առումով), տեղավորվում է նաև «Սև կարապի» տեսության երրորդ չափանիշում: Ուրեմն, բանն ի՞նչ է: Ինչո՞ւ եմ ՀՀ արդի իրավիճակը վերլուծելիս մտաբերում Նասիմ Նիկոլաս Թալեբի տեսությունը: Իր գրքում Նասիմ Թալեբը նշում է, որ մարդկությունն ի գորու չէ հաջող կանխատեսել իր ապագան, եթե իր գիտելիքների հանդեպ վստահությունն առաջ է ընկնում գիտելիքներից և դրանով իսկ ծնում է գերվստահության ֆենոմենը: «Ժողովրդի» վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի գործողություններում մենք դառնում ենք գերվստահության երևույթի դասական օրինակի վկաները, ընդ որում՝ այն պատճառով, որ իր սեփական (Նիկոլի) գիտելիքների հանդեպ վստահությունը առաջ է ընկնում (ընդ որում՝ բավական

էականորեն) բուն գիտելիքներից: Ավելին, մենք ականատեսն ենք դառնում այն բանի, երբ Ն. Փաշինյանի գերվստահությունը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ առկա իրողությունների խեղաթյուրում, որոնց դեպքում ՀՀ վարչապետի վստահությունն իր գործողությունների և որոշումների մեջ զգալիորեն ավելի բարձր է, քան նրա դատողությունների օբյեկտիվ ճշտությունը ՀՀ-ում և նրա շուրջ տիրող իրավիճակի վերաբերյալ: Բնականաբար, այս գործընթացին, որի ականատեսներն են ոչ միայն մեր համաքաղաքացիները, այլ նաև արտասահմանի քիչ թե շատ տեղեկացված քաղաքական գործիչները, բնորոշ է սեփական` սիրելի անձի հանդեպ շողոմ պատկերացումը: Նշենք, որ եթե ղեկավարի գերվստահության երևույթին բախվում է առանձին վերցրած կորպորացիան, ապա դա կարող է կորուստների, վատագույն դեպքում` սնանկացման պատճառ դառնալ կորպորացիայի համար: Իսկ եթե պետության ղեկին հայտնվել է մեկը, ով ենթարկված է գերվստահության ֆենոմենին, ապա եզրահանգումը միանշանակ է. եկել է համազգային SOS (Save our Souls) հնչեցնելու ժամանակը, բայց ոչ թե մեր հոգիների, այլ հայոց պետականության փրկության առումով:

Հետգրության փոխարեն: Չէի ցանկանա տխուր նոտայով ավարտել հոդվածս: Չգիտես ինչու, երբ հոգիս տագնապում է, մտաբերում եմ նրբաձաշակության արբիտր Գայոս Պետրոնիոսի նամակը կայսր Ներոնին: Մի փոքրիկ մեջբերում կատարեմ դրանից. «...Տանջի՛ր հպատակներիդ, եթե այդպես ես ուզում, բայց աղաչում եմ քեզ` մի՛ այլանդակիր և և մի՛ հաշմիր Արվեստները: Թախանձագին խնդրում եմ քեզ. ողջ եղի՛ր, բայց մի՛ երգիր, սպանի՛ր, բայց ոտանավորներ մի՛ գրիր, թունավորի՛ր, բայց մի՛ պարիր»:

Ահա, հիմա էլ կուզենայի գրել Ն. Փաշինյանին. «...Տանջի՛ր քո մուեռանդ-երկրպագուներին, որոնց մեթոդաբար ներշնչում ես, թե հայ ժողովրդի մեջ կան «սևեր» ու «սպիտակներ», եթե այդպես ես ուզում, բայց խնդրում եմ քեզ` մի՛ այլանդակիր և մի՛ հաշմիր մեր ավանդական ընտանեկան արժեքները` ակնհայտորեն և ծածուկ հովանավորելով ԼԳԲՏ ընկերակցությանը, որն անպատիժ, անպատկառ ձևով և ցինիկաբար գրոհում է Երևանի ոստիկանական բաժանմունքները: Մի՛ հովանավորիր ագրեսիվ կրոնական աղանդներին, որոնք գրոհում են Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Երկրորդին: Մի՛ հովանավորիր Սորոսի կողմից ֆինանսավորվող հասարակական կազմակերպությունների տարատեսակ հերձվածողներին, որոնք մտադիր են ս. թ. նոյեմբերի 15 – 18-ին Գրիգոր Լուսավորչի և Գրիգոր Նարեկացու սրբազան հողում «Արևելյան Եվրոպայի ու Կենտրոնական Ասիայի ԼԳԲՏ-քրիստոնյաների համաժողով» անվանմամբ հերթական խառնաժողովն անցկացնել: Խնդրում եմ քեզ` հեղափոխության և հակահեղափոխության մասին քո սրտաճմլիկ ճառերով էլ մի՛ տանջիր կարիքից կամազուրկ դարձած մարդկանց: Գուցե դու չես էլ հասկանում, որ արդեն

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

սպառնալիք ես դարձել Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության համար»:

Որպեսզի ընթերցողի մեջ տպավորություն չստեղծվի, թե խոհերս ինքնատիպ «ծայն բարբառոյ յանապատի» են, վստահաբար հայտարարում եմ, որ հայ ժողովրդի հավաքական իմաստությունը կհաղթանակի և Նիկոլ Փաշինյանի հակապետական հեղաշրջումը, ինչ բարեհունչ կարգախոսներով էլ որ քողարկվի, դատապարտված է ձախողման: Սրանում է, անշուշտ, Հայոց պետականության և Արցախի Հանրապետության փրկությունը: Ով որքան ավելի շուտ գիտակցի այս ճշմարտությունը, այնքան ավելի քիչ կլինեն մեր ազգային անվտանգության և Հայաստանի Հանրապետության պետականության սպառնալիքները:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Հայոց Աշխարհ», 19. 09. 2018:

«НАУЧИСЬ ЛЮБИТЬ ЕРЕВАН ТАК, КАК ЕГО ЛЮБИЛ АСРАТЯН...»

Ереван, и не только, живет страстями по случаю выборов очередного мэра – первого после «бархатной революции». На кресло градоначальника претендует дюжина совершенно неопытных в ереванских делах кандидатов, представляющих политические партии и блоки. Выборы чудесным образом совпали со 100-летием мэра Еревана Григора Асратяна (1918 – 2001). Не часто мэров запоминают надолго, но вот Григора Асратяна с благодарностью вспоминают многие ереванцы. Прежде чем стать руководителем столицы, он прошел немалый путь, но в основном был связан с Ленинаканом, институтом «Ереванпроект» и Ереваном. Это при нем в столице произошли качественно новые перемены, позволившие городу стать динамичным современным. Эффективно работавший, любимый всеми ереванцами, Асратян в 1975 году после 13 лет работы был неожиданно, без каких-либо объяснений снят с поста.

Остались вещественные следы его деятельности и благодарная память. Вновь избранному мэру, кто бы он (или она) ни был, Асратян может быть превосходным примером сыновней любви к Еревану и самоотверженного труда. И хотя времена изменились, многие из методов работы Асратяна-мэра заслуживают самого пристального внимания. О феномене 39-го мэра столицы размышляет политический и общественный деятель Арташес Гегамян, мэр Еревана в 1989 – 1990 гг.

ДОМОЙ ПО САМОЙ ДЛИННОЙ ДОРОГЕ

... В ноябре 1989 г., спустя 14 лет с того времени, когда крайне незаслуженно с должности мэра Еревана был освобожден, на мой взгляд, наилучший из председателей исполкома Ереванского городского совета за всю историю Армянской ССР Григор Асратян, бюро ЦК КП Армении рекомендовало меня на эту должность.

Первое напутствие я получил от первого секретаря ЦК КП Армении Сурена Арутюняна. «Арташес, если будешь работать так же профессионально и умно, с полной отдачей и любовью, как работал Григорий Иванович (коллеги по работе именно так обращались к Григору Асратяну),

считаю, что ты оправдал мое доверие». Работу в должности ереванского градоначальника я начал со встреч с людьми – видными представителями нашей столицы и республики. В дальнейшем для меня стало удивительным откровением, что, казалось бы, все, словно сговорившись, советовали мне непременно встретиться с Григорием Ивановичем и посоветоваться с ним на предмет того, с чего и как начать свою работу на столь ответственном посту. Мысленно я задавался вопросом: что же Григорий Иванович не успел воплотить в жизнь, будучи мэром Еревана? Не скрою, прежде чем встретиться с ним, я имел встречи с Мурадом Мурадяном и Эдуардом Авакяном, которые также славно поработали на этой должности и с именами которых связано много добрых дел – будь то новостройки, парки или уникальные сооружения. Я объединяю этих двух достойных сограждан еще и потому, что они долгие годы возглавляли строительный комплекс республики.

Мурад Мурадян и Эдуард Авакян приводили в пример добрые дела, которые были исполнены в годы, когда городом руководил Григор Асратян. И самое трогательное было то, что каждый из них с особым воодушевлением приводил примеры достижений своих коллег и лишь в очень деликатной форме предлагал мне подумать о возможности завершения тех начинаний и замыслов, которые сами они в силу каких-то обстоятельств не смогли претворить в жизнь. Мне запомнились слова Мурада Мурадяна. Он спросил, встречался ли я с Асратяном, на что я ответил, что пока нет. «Арташес, ты обязательно переговори с ним, посоветуйся. Он умный и знающий человек, я знаю, что он и сейчас сердцем и мыслями с Ереваном», – сказал он.

Во всем, что касалось людей (тем более старшего поколения), я советовался с моим отцом. Его мнение о Григории Ивановиче было для меня особенно важно. Отец с увлечением рассказывал об их совместной работе, его удивительной работоспособности и профессионализме. Отец, Мамикон Гегамян, был первым председателем исполкома Мясникянского райсовета и хорошо знал, что значит управлять городом. В 60-е годы только началось застраивание Нор Норка, Норкских массивов. Вся концепция застройки принадлежала Григору Асратяну и группе архитекторов из института «Ереванпроект». Строительные работы в застраиваемых Норкских массивах начинались с самого раннего утра и длились до поздней ночи. Мы жили с Асратяном по соседству, в конце проспекта Маштоца. Отец поражался, что нередко после очень напряженного дня Григорий Иванович просил водителя подъехать к дому, проехав через самые отдаленные районы столицы. Он хотел лично удостовериться в том, как исполнялись поручения, данные им на заседаниях в горсовете. При этом он сильно переживал за небрежно выполненные поручения и

все свои оценки и эмоции произносил вслух. После подобных поездок домой, как оказалось, по самой длинной дороге из Норкского массива до Матенадарана (Григорий Иванович жил рядом с Матенадараном, в обычном жилом доме) отец добросовестно званил коллегам, руководителям разных районов города, строителям, службам горисполкома и напоминал о все еще невыполненных поручениях мэра. И нередко происходили поразительные вещи: в считанные часы и дни недоработки, замеченные Асратяном, устранялись.

Главы районов прекрасно знали о тех душевных переживаниях, которые испытывал Асратян, увидев разбитую дорогу, неблагоустроенную улицу, погасшие фонари, даже разодранную на дереве кору. Он не переносил, не мог мириться, когда видел неубранный мусор. И его коллегам было крайне неловко подводить своего градоначальника, своей недобросовестностью обидеть его. Видя его полную самоотдачу, люди не только ответственно подходили к исполнению своих обязанностей, но в них пробуждалось обостренное чувство долга перед своим руководителем, перед своей столицей. И не раз случалось, что во время еженедельных совещаний Григорий Иванович, с удовольствием говоря о выполненной работе, с улыбкой обращался к Мамикону Гегамяну: «Оказывается, не только я, но и ты поздно возвращаешься с работы, а некоторые из наших коллег даже остаются на работе вплоть до утра». Он имел в виду тех, кто после его ночных проверок всю ночь был вынужден вкалывать, чтобы к утру устранить недоработки.

«НАУЧИСЬ ЛЮБИТЬ ЕРЕВАН»

В ноябре 1989 года я позвонил Григору Асратяну с просьбой о встрече. Тогда этот мудрый и исключительно востребованный для страны управленец и опытный профессионал работал директором Сардарапатского мемориального комплекса. Опережая меня, Григорий Иванович сказал, что с удовольствием поздравил бы меня в здании мэрии, но...

Встреча в Сардарапате была исключительно доброжелательной и одновременно очень поучительной. Он слушал внимательно, но у меня все больше и больше складывалось впечатление, что мысленно он ушел в мир архитектурных ансамблей, обелисков, скульптур, музеев, рождавшихся в годы, когда мэром столицы был Григор Асратян. Мэтр армянской столицы дал мне много весьма полезных советов. «Если ты сумеешь своей любовью, самоотверженным трудом во благо Еревана, заботой к нуждам своих сограждан, бескорыстным служением ереванцам пробудить в них доверие к себе и к городским властям, то дело у тебя будет спориться. Окружишь себя единомышленниками, каждый из которых профессионал в своем деле, тогда успех придет быстрее, – проникновенно

А. ГЕГАМЯН

говорил Григорий Иванович. – Но, пожалуй, самое главное – постоянно чувствовать себя обязанным согражданам, своему городу». Тогда многие мне говорили: «Научись любить Ереван так, как его любил Асратян». Так оно и было.

После этой встречи передо мной стояла, пожалуй, самая главная задача: осмыслить, в чем же созидательная сила Григора Асратяна, которая вывела его в число наиболее запомнившегося и полюбившегося горожанами мэра. Ведь в принципе в республике все градоначальники находились (речь о 50 – 80-х гг.) в одинаковых стартовых условиях. Действовала жесткая нормативность всех видов проектно-сметной документации возводимых объектов: жилья, школ, больниц, детских садов, учреждений культуры, которая задавала структуру строительства, плотности застройки микрорайонов, городов в целом. Исполкомы городских и районных советов были обязаны придерживаться жестких строительно-директивных норм и правил. В этих условиях Асратяну приходилось вырабатывать и проводить такую градостроительную политику, которая вобрала бы в себя систему взглядов, методов, знаний, которые органически сочетали бы элементы армянской архитектурной школы с элементами, присущими советской урбанизации. Отличительной особенностью такого градостроительства явилась, в частности, разработка проектной документации, с одной стороны, соответствующей директивам плановой экономики, с другой – сохраняющей особенности национальной архитектуры. Естественно, что эти директивы не предусматривали строительства таких объектов, как Мемориал жертвам Геноцида армян, здание кинотеатра «Россия» и подобных. Достаточно отметить, что благодаря принципиальности Григория Ивановича и председателя Госстроя Г. Агабабяна было принято специальное постановление правительства, освобождавшее власти Еревана от обустройства центра города типовыми домами. Справедливости ради следует отметить, что руководство ЦК КП Армении и правительство, как правило, поддерживали начинания главы города. Особое внимание к нуждам городского хозяйства, со слов Григория Ивановича, оказывали руководители республики тех лет – Яков Заробян и Антон Кочинян. Об этом он сказал, тонко намекая на необходимость слаженной работы городских властей с руководством страны.

ДЕТИЩЕ АСРАТЯНА: ЕДИНОЕ СООБЩЕСТВО ГОРОЖАН

О добрых делах тех лет можно писать долго, однако было бы слишком большим упрощением оценивать работу Григория Ивановича лишь по архитектурным ансамблям, памятникам, обустроенным микрорайонам, которые и сегодня украшают наш город. Речь о том, что сам Григор Асратян прекрасно понимал, что самым невосполнимым и ценным укра-

шением любого города, претендующего на уникальность и самобытность (не говоря об исключительности), должны быть его жители, горожане, которые призваны стать одной большой семьей. Именно такой предстала перед многочисленными гостями и туристами наша столица в октябре 1968 г., когда жители Еревана, от мала до велика, отмечали 2750-летие со дня основания своей столицы – Эребуни – Еревана. В те памятные дни город был озарен блеском и сиянием глаз сотен тысяч его сограждан, радость которых казалась безмерной. Не было ни одного магазина, школы, учреждения культуры и быта, жилого дома, больницы, перед которыми на тротуарах ереванцы с особым радушием не угощали бы прохожих, многочисленных гостей и туристов, в особенности из диаспоры. Праздник Эребуни – Ереван был своего рода детищем Григория Ивановича. Празднование дня города показало, что Еревану удалось достичь главного: на пике своего пребывания на посту градоначальника он своей кропотливой, никогда не афишируемой работой сумел создать единое сообщество горожан. Сообщество, которое было объединено любовью к своему городу и друг к другу. Но это не произошло спонтанно. Асратян шел к этому с самого первого дня своей работы.

Старшее поколение, уж тем более мои сверстники, конечно, помнят, как в 60 – 70-е годы в ереванских дворах проводились конкурсы на лучшую дворовую цветочную клумбу, лучший дворовый сквер. Предметом особой гордости ереванских женщин было участие в конкурсах по озеленению балконов. Мальчишки считали для себя очень почетным участие в летних спортивных соревнованиях, особенно по футболу, которые проводились в парке, раскинувшемся в ущелье Раздана – в излюбленном месте отдыха детей, где особой популярностью пользовалась детская железная дорога. Я уже не говорю о ежегодных смотрах по выявлению лучших дворовых пионерских лагерей, где для выявления победителей учитывалось умение плясать и петь, декламировать, играть на музыкальном инструменте, рисовать, состязаться в разных видах спорта. Нам особо запоминалась ежедневная утренняя зарядка, проводимая перед началом занятий под звуки школьных оркестров на пришкольных площадках. Все эти мероприятия были частью политики городских властей, лично Григора Асратяна. И эта энергия созидания вполне логично выплеснулась на улицы в виде праздника Эребуни – Ереван.

Достойны всякой похвалы и другие его начинания, которые и сегодня имеют актуальное звучание. Так, в феврале 2009 г. в одном из своих интервью Генрих Игитян говорил: «Еще один счастливый “кадр” – моя встреча с Григорием Ивановичем Асратяном, мэром города, по тем временам председателем горсовета. Я не встречал в жизни человека более цельного, организованного и внимательного ко всем человеческим про-

А. ГЕГАМЯН

блемам. Асратяну было интересно решительно все, что касалось судьбы Еревана, Армении, нашей культуры... Он умел слушать, делать выводы. Мне даже не потребовалось особых усилий, чтобы убедить его в создании первой в мире Детской картинной галереи, которая после превратилась в Музей детского творчества Армении. В 1972 г. Г. Асратян всячески содействовал созданию первого в СССР Музея современного искусства, который успешно функционирует и поныне». Сегодняшний молодой читатель справедливо может задаться вопросом: а собственно, какие для этого требовались усилия, ведь по сути замышлялось сделать доброе дело? Я не случайно упомянул о жесткой централизованной системе планирования всего и вся. Детская галерея, Музей современного искусства, Мемориальный комплекс в память жертв Геноцида армян – все они по своей идеологической направленности не умещались в рамках социалистической урбанизации.

Мэр Еревана многие свои прекрасные начинания претворял в жизнь, потому что все это не было предусмотрено партийными директивами и, естественно, при формальном подходе уж никак не могло быть отражено в градостроительных планах Еревана, а тем более осуществлено. Однако «причуды» ереванского мэра не подвергались остракизму. Более того, партийное руководство и правительство республики понимали исключительную важность реализации проектов мэра-новатора.

Незабываемым днем для ереванцев стало открытие новой улицы Саят-Новы, приуроченное к 250-летию со дня рождения этого великого поэта и музыканта. За считанные месяцы эта магистраль стала своеобразной жемчужиной Еревана. Ни один из жителей столицы и его гостей не мог оставаться равнодушным при виде этой прекрасной, обсаженной с обеих сторон фруктовыми деревьями улицей, под тенью которых были посажены розы «Глория дей».

Именно при Асратяне декоративно-лиственные и красиво цветущие кустарники внесли разнообразие в зеленую архитектуру и ландшафт столицы. Это по его инициативе в Ереване была впервые основана служба дендролога-дизайнера.

Григорий Иванович уже в конце 60-х XX века осознал острую необходимость совершенствования инфраструктуры столицы. При его непосредственном участии были разработаны проектно-сметная документация и обоснования необходимости сооружения скоростного подземного электротранспорта. Хотелось бы напомнить ереванцам, особенно молодому поколению, что метрополитен стали строить во второй половине 1972 г. и 7 марта 1981 г. открыли движение на пусковом участке с четырьмя станциями: «Барекамутюн», «Сараланджи», «Еритасардакан» и «Сасунци Давид». Начать строительство было очень хлопотным делом.

Вначале на основании четко выверенных обоснований, изложенных в записке Ереванского горсовета, было принято постановление Совета министров (N 481 от 04.08.1971 г.) о создании скоростного внеуличного транспорта. Чтобы суметь отстоять этот проект в Москве, городские и республиканские власти выбрали вариант реконструкции действующей трамвайной сети с пропуском трамвайных поездов через центр города по тоннелям габарита метрополитена. Не будь последовательности Григора Асратяна, можно с уверенностью сказать, что не было бы и постановления ЦК КПСС и Совмина (N 2221 Р. от 06.10.1977 г.) «О строительстве метрополитена в г.Ереване». Конечно, в решении этого вопроса следует отдать должное и руководству партийных и советских органов Армении.

13 САМООТВЕРЖЕННЫХ ЛЕТ

Чтобы полнее раскрыть человеческий образ Григора Асратяна, при этом оставаясь объективным, необходимо сослаться и на очевидцев его будничных забот. Рассказывают, что как-то в начале 60-х годов прохожие стали свидетелями следующей сцены: на парапете ограды рядом с кинотеатром «Москва» были установлены архитектурные планшеты, там же председатель Ергорсовета Григор Асратян выслушивал комментарии невысокого человека, очевидно, автора проекта. На небольшом пятачке предполагалось построить необычное сооружение. Естественно, мэр Еревана в силу им же установленной традиции должен был на месте удостовериться в целесообразности предполагаемого строительства. Он дал свое согласие, и в 1966 г. Ереван украсился еще одним прекрасным сооружением – уникальным летним кинотеатром «Москва». Авторами проекта были Спартак Кнтехцян и Тельман Геворкян. Эти талантливые архитекторы и многие их собратья по творчеству в лице мэра всегда видели настоящего профессионала, тонко чувствующего архитектуру зданий и городскую среду. Григорий Иванович безошибочно предвосхищал, как к любой из новостроек отнесутся горожане, он особенно дорожил их мнением. Поэтому в бытность его главой столицы в витринах центральных магазинов экспонировались проекты новостроек. Это давало людям возможность не только представить, каким будет тот или иной микрорайон в будущем, но также высказать свои предложения и пожелания, тем самым становиться сопричастными к судьбе города в целом.

Что же было свойственно градостроительной политике, проводимой мэром? На каждом из этапов строительства Григорий Иванович добивался неукоснительного исполнения того, чтобы современные доминанты развития органически вписывались в общую идеологию таманяновского Еревана. Григор Асратян продолжил дело Александра Таманяна – строить город, который стал бы столицей всей нации, каждого армянина,

А. ГЕГАМЯН

независимо от места проживания. Это при нем произошло возрождение старых и формирование новых традиций армянского народа, во многом определивших лицо современной армянской нации.

На протяжении 13 лет, работая мэром г. Еревана, Григорий Асратян придал этой должности благородство, возвеличил место градоначальника в номенклатуре 60 – 70-х гг. Он на своем примере показал, что при самоотверженной работе быть мэром Еревана – это и большая награда, и великая ответственность, где причины и следствия твоей деятельности органически взаимосвязаны, где ежедневно ты можешь менять жизнь самых разных людей.

***

В заключение хотелось бы напомнить простую истину: у каждого города есть своя история, свои особенности и проблемы. Есть и свои мэры, которые призваны эти проблемы решать. На долю Григора Асратяна выпала почетная миссия: омолодить, придать созидательную энергию, жизнерадостность 2750-летнему Эребуни – Еревану, сделать эту солнечную жемчужину у подножия Библейского Арарата Святой Землей для всего армянства.

Ереванцы и сегодня с благодарностью вспоминают Григора Асратяна, они признали его своим лучшим мэром, потому что поняли – он пришел, чтобы хорошо сделать свое дело.

«ՍՈՎՈՐԻՐ ՍԻՐԵԼ ԵՐԵՎԱՆՆ ԱՅՆՊԵՍ, ԻՆՉՊԵՍ ԱՅՆ ՍԻՐՈՒՄ ԷՐ ՀԱՍՐԱԹՅԱՆԸ ...»

Երևանը, և ոչ միայն, ապրում է հերթական քաղաքապետի ընտրությունների (առաջինը «թավշյա հեղափոխությունից» հետո) հետ կապված կրքերով: Քաղաքապետի աթոռին հավակնում են երևանյան գործերի մեջ լիովին անփորձ մեկ տասնյակից ավելի թեկնածուներ, որոնք ներկայացնում են քաղաքական տարբեր կուսակցություններ և դաշինքներ: Ընտրությունները հիանալի կերպով համընկել են Երևանի քաղաքապետ Գրիգոր Հասրաթյանի (1918 – 2001) ծննդյան 100-ամյակի հետ: Քաղաքապետերին հաճախ չէ, որ երկար են հիշում, բայց ահա Գրիգոր Հասրաթյանին երախտագիտությամբ են հիշում շատ երևանցիներ: Մինչև մայրաքաղաքի ղեկավար դառնալը նա բավական ճանապարհ էր անցել, հիմնականում կապված Լենինականի, «Երևաննախագիծ» ինստիտուտի ու Երևանի հետ: Այդ նրա օրոք են մայրաքաղաքում որակապես նոր փոփոխություններ կատարվել, որոնք թույլ տվեցին, որ քաղաքը դառնա դինամիկ ու արդիական: Արդյունավետ աշխատանքով աչքի ընկնող, բոլոր երևանցիների կողմից սիրված Հասրաթյանը 1975թ., 13 տարվա աշխատանքից հետո, անսպասելիորեն, առանց որևէ բացատրության, հեռացվեց պաշտոնից: Մնացել են նրա գործունեության իրեղեն հետքերը և երախտագետ հիշողությունը: Նոր ընտրվող քաղաքապետի համար, ով էլ որ նա լինի, Հասրաթյանը Երևանի հանդեպ որդիական սիրո և անձնվեր աշխատանքի գերազանց օրինակ կարող է ծառայել: Եվ թեև ժամանակները փոխվել են, Հասրաթյան-քաղաքապետի աշխատանքի շատ մեթոդներ խիստ ուշագրավ են: 39-րդ քաղաքապետի ֆենոմենի մասին խորհրդածում է քաղաքական և հասարակական գործիչ, 1989 – 1990թթ. Երևանի քաղաքապետ Արտաշես Գեղամյանը:

ԴԵՊԻ ՏՈՒՆ՝ ԱՄԵՆԱԵՐԿԱՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

...1989թ. նոյեմբերին, երբ արդեն 14 տարի էր անցել այն ժամանակվանից, երբ անարժանորեն Երևանի քաղաքապետի պաշտոնից ազատվել էր, ըստ իս, Հայկական ԽՍՀ ողջ պատմության մեջ Երևանի քաղաքային խորհրդի գործադիր կոմիտեի լավագույն նախագահ Գրիգոր Հասրաթյանը, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի բյուրոն ինձ երաշխավորեց այդ պաշտոնին:

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Առաջին ողջերթը ստացա Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Մուրեն Հարությունյանից: «Արտաշես, եթե նույնքան արհեստավարժ և խելացի, լիակատար նվիրումով և սիրով աշխատես, որքան Գրիգորի Իվանովիչը (գործընկերները հենց այդպես էին դիմում Գրիգոր Հասրաթյանին), համարիր, որ արդարացրել ես իմ վստահությունը»: Երևանի քաղաքապետի պաշտոնում աշխատանքս ես սկսեցի մեր մայրաքաղաքի և հանրապետության նշանավոր ներկայացուցիչների հետ հանդիպումներից: Հետագայում ինձ համար զարմանալի հայտնություն դարձավ այն, որ թվում է, թե բոլորը՝ խոսքները մեկ արած, խորհուրդ էին տալիս անպայման հանդիպել Գրիգորի Իվանովիչին և խորհրդակցել նրա հետ, թե ինչից և ինչպես սկսեմ աշխատանքս այդքան պատասխանատու պաշտոնում: Մտովի հարց էի տալիս. այդ ի՞նչ չի հասցրել կյանքի կոչել Գրիգորի Իվանովիչը Երևանի քաղաքապետ եղած ժամանակ: Չեմ թաքցնի, մինչ նրա հետ հանդիպելը՝ հանդիպումներ էի ունեցել Մուրադ Մուրադյանի և Էդուարդ Ավագյանի հետ, որոնք նույնպես գերազանց էին աշխատել այդ պաշտոնում և որոնց անունների հետ շատ բարի գործեր են կապված՝ նորակառույցներ, զբոսայգիներ, եզակի շինություններ: Այս երկու պատվարժան համաքաղաքացիներին միավորում եմ նաև այն պատճառով, որ նրանք երկար տարիներ ղեկավարել են հանրապետության շինարարական համալիրը:

Մուրադ Մուրադյանը և Էդուարդ Ավագյանը օրինակ էին բերում այն բարի գործերը, որոնք կատարվել էին այն տարիներին, երբ քաղաքը ղեկավարում էր Գրիգոր Հասրաթյանը: Եվ ամենահուզիչն այն էր, որ նրանցից յուրաքանչյուրն առանձնակի խանդավառությամբ էր ներկայացնում գործընկերոջ ձեռքբերումները և միայն շատ նրբանկատորեն էր առաջարկում ինձ մտածել այն նախաձեռնություններն ու մտահղացումներն ավարտելու հնարավորության մասին, որոնք իրենք, ինչ-ինչ հանգամանքների պատճառով, չէին կարողացել իրագործել: Մտապահել եմ Մուրադ Մուրադյանի խոսքերը: Նա ինձ հարցրեց՝ հանդիպե՞լ եմ արդյոք Հասրաթյանի հետ: Պատասխանեցի՝ առայժմ ոչ: «Արտաշես, անպայման խոսիր նրա հետ, խորհրդակցիր: Նա խելացի և բանիմաց մարդ է, գիտեմ, որ հիմա էլ սրտով մտքով Երևանի հետ է ապրում», – ասաց նա:

Այն ամենի մասին, ինչը մարդկանց էր վերաբերում (մանավանդ ավագ սերնդի մարդկանց), խորհրդակցում էի հորս հետ: Նրա կարծիքը Գրիգորի Իվանովիչի մասին ինձ համար հատկապես կարևոր էր: Հայրս խանդավառությամբ էր պատմում իրենց համատեղ աշխատանքի, նրա զարմանալի աշխատունակության և պրոֆեսիոնալիզմի մասին: Հայրս՝ Մամիկոն Գեղամյանը, Մյասնիկյանի շրջխորհրդի գործադիր կոմիտեի առաջին նախագահն էր և լավ գիտեր, թե ինչ ասել է քաղաքի կառավարում: 60-ական թվականներին նոր էր սկսվել Նոր Նորքի, Նորքի զանգվածների կառուցապատումը: Կառուցապատման ամբողջ հայեցակարգը պատկանում էր Գրիգոր Հասրաթյանին և «Երևաննախագիծ» ինստիտուտի մի խումբ ճարտարա-

պետների: Նորքի նոր կառուցվող զանգվածներում շինաշխատանքներն սկսվում էին առավոտ կանուխ և շարունակվում մինչև ուշ գիշեր: Մենք Հասրաթյանի հետ հարևանությամբ էինք ապրում՝ Մաշտոցի պողոտայի վերջնամասում: Հայրս զարմանում էր, որ հաճախ, լարված օրվանից հետո, Գրիգորի Իվանովիչը խնդրում էր վարորդին իրեն տուն տանել՝ մայրաքաղաքի ամենահեռավոր շրջանների միջով անցնելով: Նա ցանկանում էր անձամբ հավաստիանալ, թե ինչպես են կատարվել քաղխորհրդի նիստերի ժամանակ իր տված հանձնարարությունները: Միևնույն ժամանակ, նրա սիրտը ցավում էր անփույթ կատարված հանձնարարությունների համար, և նա իր բոլոր գնահատականներն ու հույզերն արտահայտում էր բարձրաձայն: Տուն վերադառնալու այսպիսի, ինչպես պարզվեց՝ Նորքի զանգվածից մինչև Մատենադարան (Գրիգորի Իվանովիչն ապրում էր Մատենադարանի հարևանությամբ, սովորական բնակարանում) ամենաերկար ճանապարհով ուղևորություններից հետո հայրս բարեխճորեն զանգահարում էր գործընկերներին՝ քաղաքի տարբեր շրջանների ղեկավարներին, շինարարներին, քաղգործկոմի ծառայություններին և հիշեցնում քաղաքապետի դեռևս չկատարված հանձնարարությունների մասին: Եվ հաճախ զարմանալի բաներ էին տեղի ունենում. հաշված ժամերի և օրերի ընթացքում Հասրաթյանի նկատած թերացումները վերացվում էին:

Շրջանների ղեկավարները քաջ գիտեին հոգեկան այն ապրումների մասին, որոնք զգում էր Հասրաթյանը՝ քանդված ճանապարհ, անբարեկարգ փողոց, հանգած լապտերներ, անգամ ծառի պոկոտված կեղև տեսնելիս: Նա տանել չէր կարողանում, չէր հաշտվում այն բանի հետ, երբ չհավաքված աղբ էր տեսնում: Եվ նրա գործընկերները խիստ անհարմար էին զգում «նեղացնել» իրենց քաղաքապետին, իրենց անբարեխճությամբ վիրավորել նրան: Տեսնելով նրա անձնվիրությունը՝ մարդիկ ոչ միայն պատասխանատու ձևով էին մոտենում իրենց պարտականությունները կատարելուն, այլև նրանց մեջ արթնանում էր պարտքի սուր զգացողություն իրենց ղեկավարների, իրենց մայրաքաղաքի առջև: Եվ քանիցս է պատահել, որ ամենաքաթյա խորհրդակցությունների ժամանակ Գրիգորի Իվանովիչը, գոհունակությամբ նշելով կատարված աշխատանքի մասին, ժպիտով դիմել է Մամիկոն Գեղամյանին. «Պարզվում է՝ ոչ միայն ես, այլև դու էլ ես ուշ վերադառնում աշխատանքից, իսկ մեր գործընկերներից ոմանք անգամ մինչև առավոտ մնում են աշխատավայրում»: Նա նկատի ուներ նրանց, ովքեր նրա գիշերային ստուգումներից հետո ամբողջ գիշեր ստիպված էին տքնաջան աշխատել, որպեսզի առավոտյան թերացումները վերացված լինեն:

«ՍՈՎՈՐԻՐ ՍԻՐԵԼ ԵՐԵՎԱՆԸ»

1989թ. նոյեմբերին զանգահարեցի Գրիգոր Հասրաթյանին՝ հանդիպման խնդրանքով: Այն ժամանակ այդ իմաստուն և երկրի համար բացառիկ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

պահանջված կառավարիչն ու փորձառու արհեստավարժն աշխատում էր որպես Սարդարապատի հուշահամալիրի տնօրեն: Ինձնից առաջ ընկնելով՝ Գրիգորի Իվանովիչն ասաց, որ հաճույքով կշնորհավորեր ինձ քաղաքապետարանի շենքում, բայց ... Հանդիպումը Սարդարապատում բացառիկ բարյացակամ էր և միաժամանակ՝ ինձ համար խիստ ուսանելի: Նա լսում էր ուշադիր, բայց ես ավելի շատ այնպիսի տպավորություն էի ստանում, թե նա մտովի ճարտարապետական համալիրների, կոթողների, քանդակների, թանգարանների աշխարհում է, որոնք ծնունդ էին առել այն տարիներին, երբ մայրաքաղաքի ղեկավարն էր Գրիգոր Հասրաթյանը: Հայոց մայրաքաղաքի մետրն ինձ շատ օգտակար խորհուրդներ տվեց: Եվ վերջում անփոփեց: «Եթե կարողանաս քո սիրով, ի բարօրություն Երևանի անձնուրաց աշխատանքով, համաքաղաքացիների կարիքների հանդեպ հոգատարությամբ, երևանցիներին անշահախնդիր ծառայությամբ նրանց մեջ քո և քաղաքային իշխանությունների հանդեպ վստահություն առաջացնել, ապա գործդ գլուխ կգա: Կշրջապատես քեզ համախոհներով, որոնցից յուրաքանչյուրն իր գործի պրոֆեսիոնալը կլինի՝ այդ ժամանակ հաջողությունն ավելի արագ կգա, – ոգևորված ասաց Գրիգորի Իվանովիչը: – Բայց, թերևս, ամենագլխավորն այն է, որ մշտապես պարտավորված զգաս համաքաղաքացիներին, քաղաքիդ առջև»: Այն ժամանակ շատերն էին ինձ ասում. «Սովորիր սիրել Երևանն այնպես, ինչպես այն սիրում էր Հասրաթյանը»: Այդպես էլ եղավ:

Այդ հանդիպումից հետո իմ առջև կանգնած էր, թերևս, ամենագլխավոր խնդիրը. իմաստավորել, թե որն էր Գրիգոր Հասրաթյանի արարող ուժը, որը նրան դարձրեց քաղաքացիների կողմից սիրված և ամենահիշարժան քաղաքապետերից մեկը: Չէ՞ որ, ըստ էության, հանրապետությունում բոլոր քաղաքապետերը գտնվում էին (խոսքը 50 –80-ականների մասին է) միանման մեկնարկային պայմաններում: Գործում էր կառուցվող օբյեկտների (բնակարաններ, դպրոցներ, հիվանդանոցներ, մանկապարտեզներ, մշակութային հաստատություններ) նախագծա - նախահաշվային բոլոր տեսակի փաստաթղթերի կոշտ նորմատիվություն, ըստ որի՝ սահմանվում էին շինարարության կառուցվածքը, միկրոշրջանների, առհասարակ քաղաքների կառուցապատման խտությունը: Քաղաքային և շրջանային խորհուրդների գործադիր կոմիտեները պարտավոր էին հետևել այդ կոշտ շինարարական դիրեկտիվ նորմերին և կանոններին: Այս պայմաններում Հասրաթյանը ստիպված էր մշակել և իրականացնել քաղաքաշինական այնպիսի քաղաքականություն, որը կներառեր այն հայացքների, մեթոդների, գիտելիքների համակարգը, որոնք օրգանապես կհամադրեին հայկական ճարտարապետական դպրոցի տարրերը խորհրդային ուրբանիզացիային բնորոշ տարրերի հետ: Նման քաղաքաշինության տարբերակիչ գծերից էր, մասնավորապես, նախագծային փաստաթղթերի կազմումը, որը, մի կողմից, պիտի համապատասխաներ պլանային տնտեսության դիրեկտիվներին, մյուս կողմից՝ պետք է պահպաներ ազգային ճարտարապետության առանձ-

նահատկությունները: Բնականաբար, այդ դիրեկտիվներով չէր նախատեսվում այնպիսի օբյեկտների շինարարություն, ինչպիսին էին Հայոց ցեղասպանության զոհերի հուշահամալիրը, «Ռոսիա» կինոթատրոնի շենքը և այլն: Բավական է նշել, որ շնորհիվ Գրիգորի Իվանովիչի և Պետշինի նախագահ Գ. Աղաբաբյանի սկզբունքայնության կայացվեց կառավարության հատուկ որոշում, որը Երևանի իշխանություններին ազատում էր քաղաքի կենտրոնը տիպային շենքերով կառուցապատելուց: Հանուն արդարության հարկ է նշել, որ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի ղեկավարությունը և կառավարությունը, որպես կանոն, սատարում էին քաղաքապետի նախածեռնություններին: Քաղաքային տնտեսության կարիքների հանդեպ հատուկ ուշադրություն էին դարձնում, Գրիգորի Իվանովիչի խոսքերով, հանրապետության այն տարիների ղեկավարները՝ Յակով Ջարոբյանը և Անտոն Քոչինյանը: Նա այս մասին ասաց՝ բարեկրթորեն ակնարկելով, որ լավ կլինի՝ քաղաքային իշխանություններն իրենց աշխատանքը կազմակերպեն երկրի ղեկավարության հետ:

ՀԱՍՐԱԹՅԱՆԻ ՀՈԳԵԶԱՎԱԿԸ՝ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այն տարիների բարի գործերի մասին կարելի է երկար գրել, բայց չափից ավելի հասարակ կլինեք Գրիգորի Իվանովիչի աշխատանքը գնահատել լոկ ճարտարապետական համալիրներով, հուշարձաններով, կառուցապատված միկրոշրջաններով, որոնք այսօր էլ զարդարում են մեր քաղաքը: Խոսքն այն մասին է, որ ինքը՝ Գրիգոր Հասրաթյանը, հիանալի հասկանում էր, որ եզակիության և ինքնատիպության (էլ չեմ ասում բացառիկության) հավակնող ցանկացած քաղաքի ամենաանփոխարինելի և արժեքավոր զարդը պետք է լինեն նրա բնակիչները՝ քաղաքացիները, ովքեր կոչված են դառնալու մի մեծ ընտանիք: Հենց այսպիսին ներկայացավ մեր մայրաքաղաքը բազմաթիվ հյուրերին և զբոսաշրջիկներին 1968թ. հոկտեմբերին, երբ Երևանի բնակիչները՝ մեծուփոքրով, նշեցին իրենց մայրաքաղաքի՝ Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2750-ամյակը: Այն հիշարժան օրերին քաղաքը շողարձակում էր իր հարյուր հազարավոր քաղաքացիների աչքերի փայլով, որոնց ուրախությունն անսահման էր թվում: Չկար մի խանութ, դպրոց, մշակույթի և կենցաղի որևէ հաստատություն, բնակելի տուն, հիվանդանոց, որոնց առջև՝ մայթերին, երևանցիներն առանձնահատուկ հրճվանքով չհյուրասիրեին անցորդներին, բազմաթիվ հյուրերին և զբոսաշրջիկներին՝ մանավանդ Սփյուռքից: Էրեբունի-Երևան տոնակատարությունն ասես Գրիգորի Իվանովիչի հոգեզավակը լինեք: Քաղաքի տոնակատարությունը ցույց տվեց, որ Երևանին հաջողվել է հասնել գլխավորին՝ քաղաքապետի պաշտոնին գտնվելու էկվատորին նա իր քրտնաջան, երբեք ի ցույց չդրվող աշխատանքով կարողացավ ստեղծել քաղաքացիների միաս-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նական հանրություն: Հանրություն, որը միավորվել էր քաղաքի և միմյանց հանդեպ սիրով: Բայց դա ինքնին չէր ստացվել: Հասարթայանը դրան գնում էր իր աշխատանքի առաջին իսկ օրվանից:

Ավագ սերունդը, առավել ևս՝ իմ հասակակիցները, իհարկե, հիշում են, թե ինչպես 60–70-ական թթ. Երևանյան բակերում լավագույն բակային ծաղկանոցների, լավագույն բակային պուրակների մրցույթներ էին անցկացվում: Երևանցի կանանց հատուկ հպարտության առարկա էր մասնակցությունը պատշգամբների կանաչապատման մրցույթներին: Տղաներն իրենց համար շատ պատվաբեր էին համարում մասնակցությունն ամառային մարզական մրցումներին, հատկապես ֆուտբոլի մրցումներին, որոնք անցկացվում էին Հրազդանի կիրճի այգում՝ երեխաների սիրած վայրում, որտեղ լայն ժողովրդականություն էր վայելում մանկական երկաթուղին: Էլ չեմ ասում լավագույն պիոներական ճամբարների ամենամյա տեսայցերի մասին, որտեղ հաղթողներին պարգևելու համար հաշվի էր առնվում երգել-պարելու, արտասանելու, երաժշտական գործիք նվագելու, նկարելու, տարբեր մարզաձևերում մրցելու ունակությունը: Առանձնապես հիշարժան է ամենօրյա առավոտյան մարզանքը, որն անցկացվում էր դպրոցամերձ հրապարակներում, պարապմունքներից առաջ, դպրոցական նվագախմբերի հնչյունների ներքո: Այս բոլոր միջոցառումները քաղաքային իշխանությունների, անձամբ Գրիգոր Հասարթյանի քաղաքականության մի մասն էին: Եվ արարման այդ եռանդը միանգամայն տրամաբանորեն հորդել էր փողոցներ՝ Էրեբունի–Երևան տոնակատարության տեսքով:

Գովասանքի են արժանի նաև նրա այլ նախածեռնությունները, որոնք այսօր էլ արդիական նշանակություն ունեն: Այսպես, 2009թ. փետրվարին իր հարցազրույցներից մեկում Հենրիկ Իգիթյանն ասում է. «Եվս մեկ երջանիկ «կադր»՝ իմ հանդիպումը Գրիգորի Իվանովիչ Հասարթյանի՝ քաղաքապետի, այն ժամանակներում՝ քաղխորհրդի նախագահի հետ: Կյանքումս ավելի նպատակային, կազմակերպված և մարդկային բոլոր խնդիրների հանդեպ ուշադիր մարդու չեմ հանդիպել: Հասարթյանին հաստատ հետաքրքիր էր այն ամենը, ինչ վերաբերում էր Երևանի ճակատագրին, Հայաստանին, մեր մշակույթին ... Նա կարողանում էր լսել, հետևություններ անել: Ես անգամ հատուկ ջանքեր գործադրելու կարիք չունեցա, որպեսզի համոզեմ նրան ստեղծելու աշխարհում առաջին Մանկական պատկերասրահը, որը հետագայում վերածվեց Հայաստանի Մանկական ստեղծագործության թանգարանի: 1972թ. Գ. Հասարթյանն ամեն կերպ օժանդակեց ԽՍՀՄ-ում առաջին ժամանակակից արվեստի թանգարանի ստեղծմանը, որը հաջողությամբ գործում է նաև այսօր»: Մերօրյա երիտասարդ ընթերցողն արդարացիորեն կարող է հարց տալ. իսկ դրա համար ի՞նչ ջանքեր էին հարկավոր, չէ՞ որ, ըստ էության, մտածել էին բարի գործ կատարել: Պատահական չէ, որ հիշատակեցի ամեն ինչի պլանավորման կոշտ կենտրոնացված համակարգի մասին: Մանկական պատկերասրահը, ժամանակակից արվեստի թանգա-

րանը, Հայոց ցեղասպանության զոհերի հուշահամալիրը՝ այս բոլորն իրենց զաղափարական ուղղվածությամբ չէին տեղավորվում սոցիալիստական ուրբանիզացիայի շրջանակներում:

Երևանի քաղաքապետն իր շատ հիանալի մտահղացումները կարողացավ իրականացնել, այդ ամենը նախատեսված չէր կուսակցական դիրեկտիվներով և, բնականաբար, ֆորմալ մոտեցման պարագայում ոչ մի կերպ չէր կարող արտացոլվել Երևանի քաղաքաշինական պլաններում, առավել ևս՝ չէր կարող իրականացվել: Սակայն Երևանի քաղաքապետի «խենթությունները» օտարակիզմի չէին ենթարկվում: Ավելին՝ հանրապետության կուսակցական ղեկավարությունը և կառավարությունը հասկանում էին նորարար քաղաքապետի նախագծերի իրագործման բացառիկ դրականությունը:

Երևանցիների համար անմոռանալի օր դարձավ նոր՝ Սայաթ-Նովայի փողոցի բացումը, որը համընկավ մեծ բանաստեղծի և երաժշտի ծննդյան 250-ամյակին: Հաշված ամիսների ընթացքում այդ մայրուղին Երևանի ինքնատիպ մարզարիտը դարձավ: Մայրաքաղաքի և ոչ մի բնակիչ, ոչ մի հյուր չէր կարող անտարբեր մնալ այդ հիանալի, երկու կողմից մրգատու ծառերով, որոնց ստվերի ներքո տնկվել էին «Գլորիա դեյ» վարդեր, պատված փողոցի հանդեպ:

Հասրաթյանի օրոք դեկորատիվ-սաղարթավոր և գեղեցիկ ծաղիկներով թփերը զանազանություն մտցրին մայրաքաղաքի կանաչ ճարտարապետության և բնապատկերի մեջ: Այդ նրա նախաձեռնությամբ Երևանում առաջին անգամ հիմնվեց դեմոկրոլոգ-դիզայների ծառայությունը:

Գրիգորի Իվանովիչն արդեն XX դարի 60-ական թթ. վերջին գիտակցում էր, որ խիստ անհրաժեշտ է կատարելագործել մայրաքաղաքի ենթակառուցվածքը: Նրա անմիջական մասնակցությամբ մշակվեցին արագընթաց ստորգետնյա էլեկտրատրանսպորտի կառուցման նախագծա - նախահաշվային փաստաթղթերը և հիմնավորումները: Կուզենայի երևանցիներին, մանավանդ երիտասարդ սերնդին հիշեցնել, որ մետրոպոլիտենը սկսել են կառուցել 1972թ. երկրորդ կեսին և 1981թ. մարտի 7-ին բացեցին այն երթևեկության չորս կայարաններով՝ «Բարեկամություն», «Սարալանջի», «Երիտասարդական» և «Սասունցի Դավիթ»: Շինարարությունն սկսելը բավական հոգսաշատ գործ էր: Սկզբում Երևանի քաղխորհրդի գրությունում ներկայացված՝ հստակ ստուգված հիմնավորումների հիման վրա ընդունվեց Մինիստրների խորհրդի որոշումը (N 481, 04. 08. 1971թ.) արագընթաց արտափողոցային տրանսպորտի ստեղծման մասին: Այս նախագիծը Մոսկվայում պաշտպանելու համար քաղաքային և հանրապետական իշխանություններն ընտրեցին գործող տրամվայի ցանցի վերակառուցման տարբերակը. տրամվայները պետք է անցնեին քաղաքի կենտրոնով, թունելներով (մետրոպոլիտենի գաբարիտով): Եթե չլիներ Գրիգոր Հասրաթյանի հետևողականությունը, կարելի էր վստահաբար ասել, որ չէր լինի նաև ԽՄԿԿ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Կենտրոնի և Մինիստրների խորհրդի որոշումը (N 2221 P., 06.10.1977թ.) «Երևան քաղաքում մետրոպոլիտենի կառուցման մասին»: Իհարկե, այս հարցի լուծման մեջ հարկ է պատշաճը մատուցել նաև Հայաստանի կուսակցական և խորհրդային ղեկավար մարմիններին:

13 ԱՆՁՆՈՒՐԱՑ ՏԱՐԻՆԵՐ

Գրիգոր Հասրաթյանի մարդկային կերպարը լիովին բացահայտելու համար՝ միևնույն ժամանակ օբյեկտիվ մնալով, հարկ է վկայակոչել նաև նրա առօրյա մտահոգությունների ականատեսներին: Պատմում են, որ մի անգամ 60-ական թթ. սկզբին անցորդները դարձել են հետևյալ տեսարանի ականատեսը. «Մոսկվա» կինոթատրոնի կողքի ճաղաչարին ճարտարապետական պլանշետներ էին տեղադրվել, այդ նույն տեղում Երքաղխորհրդի նախագահ Գրիգոր Հասրաթյանը լսում էր ոչ բարձրահասակ մի մարդու, հավանաբար, նախագծի հեղինակի մեկնաբանությունները: Մի փոքրիկ հրապարակում առաջարկվում էր կառուցել արտասովոր մի շինություն: Բնականաբար, Երևանի քաղաքապետը, իր իսկ սահմանած ավանդույթից ելնելով, պետք է տեղում հավաստիանար առաջարկվող շինության նպատակահարմարության մեջ: Նա տվեց իր համաձայնությունը, և 1966թ. Երևանը զարդարվեց ևս մեկ հիանալի շինությամբ՝ «Մոսկվա» ամառային ունիկալ կինոթատրոնով: Նախագծի հեղինակներն էին Սպարտակ Կնթեղյանը և Թելման Գևորգյանը: Այս տաղանդավոր ճարտարապետները և արվեստի գծով նրանց շատ այլ գործընկերներ հանձին քաղաքապետի միշտ իսկական արհեստավարժ են տեսել, որը ճիշտ էր զգում շենքերի և քաղաքային միջավայրի ճարտարապետությունը: Գրիգորի Իվանովիչը անսխալ կռահում էր, թե ինչպես նորակառույցներից ցանկացածին կվերաբերվեն քաղաքացիները, նա կարևորում էր նրանց կարծիքը: Ուստի, նրա քաղաքապետ եղած ժամանակ կենտրոնական խանութների ցուցափեղկերին ցուցադրվում էին նորակառույցների նախագծերը: Դա մարդկանց հնարավորություն էր տալիս ոչ միայն պատկերացնել, թե ինչպիսին է լինելու այս կամ այն միկրոշրջանն ապագայում, այլև արտահայտելու իրենց առաջարկությունները և ցանկությունները, դրանով իսկ համամասնակից դառնալու քաղաքի ձակատագրին:

Ի՞նչն էր բնորոշ քաղաքապետի իրականացրած քաղաքաշինական քաղաքականությանը: Շինարարության յուրաքանչյուր փուլում Գրիգորի Իվանովիչը հասնում էր այն բանի անշեղ կատարմանը, որպեսզի զարգացման արդի դոմինանտները օրգանապես ներգրվեն թամանյանական Երևանի ընդհանուր գաղափարի մեջ: Գրիգոր Հասրաթյանը շարունակեց Ալեքսանդր Թամանյանի գործը՝ կառուցել քաղաք, որը կդառնար ամբողջ ազգի, յուրաքանչյուր հայի՝ անկախ բնակության վայրից, մայրաքաղաքը: Այդ նրա օրոք տեղի ունեցավ հայ ժողովրդի հին ավանդույթների վերածնունդն ու նորերի ձևավորումը, ինչն էլ շատ բանով պայմանավորեց ժամա-

նակակից հայ ազգի դիմագիծը: 13 տարվա ընթացքում Երևանի քաղաքապետ աշխատելով՝ Գրիգոր Հասրաթյանն ազնվացրեց այդ պաշտոնը, ավելի արժանապատիվ դարձրեց քաղաքապետի տեղը 60 – 70-ական թթ. նոմենկլատուրայում: Նա իր օրինակով ցույց տվեց, որ անձնվեր աշխատանքի պարագայում Երևանի քաղաքապետ լինելը և՛ մեծ պարգև է, և՛ մեծ պատասխանատվություն, որտեղ քո գործունեության պատճառներն ու հետևանքներն օրգանապես փոխկապակցված են, որտեղ ամեն օր կարող ես փոխել ամենատարբեր մարդկանց կյանքը:

***

Ամփոփելով՝ կցանկանայի հիշեցնել մի պարզ ճշմարտություն. յուրաքանչյուր քաղաք իր պատմությունն ունի, իր առանձնահատկություններն ու խնդիրները: Ունի նաև իր քաղաքապետերը, որոնք կոչված են լուծելու այդ խնդիրները: Գրիգոր Հասրաթյանին պատվավոր առաքելություն բաժին ընկավ՝ երիտասարդացնել, արարող էներգիա, կենսուրախություն հաղորդել 2750-ամյա Էրեբունի–Երևանին, Բիբլիական Արարատի ստորոտին փռված արևոտ այդ մարգարիտը դարձնել Սուրբ Հող ողջ հայության համար: Երևանցիներն այսօր էլ երախտագիտությամբ են հիշում Գրիգոր Հասրաթյանին, նրանք Գրիգորի Իվանովիչին ճանաչել են իրենց լավագույն քաղաքապետը, որովհետև հասկացել են. նա եկավ, որպեսզի լավ անի իր գործը:

ԱՅՈՒՆ. ՓԱՇԻՆՅԱՆԻ ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՎԱԾ Է ՁԱԽՈՂՄԱՆ

ԵՎ ԴՐԱ ՄԵՋ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՓՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ս. թ. սեպտեմբերի 17-ին Ռուսաստանի Դաշնային REGNUM տեղեկատվական գործակալությունը «Ն. Փաշինյանի հակապետական հեղաշրջումը դատապարտված է ձախողման» վերնագրի ներքո հրապարակել էր հոդվածս (<https://regnum.ru/news/polit/2483595.html>): Եվ ահա հաջորդ օրը «Ժողովրդական վարչապետի» համախոհները Facebook-ում բարձրացրին վայնասուն՝ ի վկայություն, որ հոդվածի մեջ արձարծված քննադատության թիրախներն ընտրված են ճիշտ և անվրեպ: Հայիոյախառն տղետին ներհատուկ արծագանքները, որն իմ մտորումների ու տագնապների հետ և ոչ մի աղերս չունեին, արթնացրին թե՛ դրական, թե՛ բացասական զգացումներ: Արծագանքներից ստացած դրական տպավորությունս պայմանավորված էր այն իրողությամբ, որ հոդվածիս «հերոսները» ակնհայտորեն տագնապում են՝ գիտակցելով իրենց գոյության վտանգավորությունը մեր երկրի ու հասարակության համար: Իսկ նրանցից շատերի խուճապահար, սարսափած լինելու փաստը վկայում է, որ հոդվածիս վերնագիրը արդեն իսկ մոտ ապագայում կդառնա իրականություն: Ջգացի նաև, որ հոդվածում բերված և ոչ մի քննադատական գնահատական ու եզրակացություն ո՛չ հերքվել էր, ո՛չ էլ վիճարկվել, այն է՝ բովանդակային առումով անխցելի էր: Իսկ բացասականն էլ այն էր, որ վերստին համոզվեցի. ԼԳԲՏ ընկերակցության անդամները, ագրեսիվ տոտալիտար կրոնական աղանդների հետևորդները, կարիքից կամագուրկ դարծած մեր ոյուրահավատ քաղաքացիները համախմբված են և, ցավոք, դեռ քիչ չեն: Այս իրողությունը լուրջ մտորումների տեղիք է տալիս, առավել ևս, որ «Ժողվարչապետի» բոցաշունչ ելույթներից մոլորյալների թվում կան լուսավոր դեմքերով և փայլող աչքերով, ակնհայտորեն, ազնվաբարո երիտասարդներ:

Ինչևէ, ընթերցողի դատին են հանծնում հոդվածիս վերջաբանը:

«Հետգրության փոխարեն: Չէի ցանկանա տխուր նոտայով ավարտել հոդվածս: Չգիտես ինչու, երբ հոգիս տագնապում է, մտաբերում են նրբաճաշակության արբիտր Գայոս Պետրոնիոսի նամակը կայսր Ներոնին: Մի փոքրիկ մեջբերում կատարեն դրանից. «...Տանջի՛ր հպատակներիդ, եթե այդպես ես ուզում, բայց աղաչում եմ քեզ՝ մի՛ այլանդակիր և մի՛ հաշմիր

Արվեստները: Թախանձագին խնդրում են քեզ ողջ եղի՛ր, բայց մի՛ երգիր, սպանի՛ր, բայց ոտանավորներ մի՛ գրիր, թունավորի՛ր, բայց մի՛ պարիր»:

Ահա, հիմա էլ կուզենայի գրել Ն. Փաշինյանին. «...Տանջի՛ր քո մոլեռանդ-երկրպագուներին, որոնց մեթոդաբար ներշնչում ես, թե հայ ժողովրդի մեջ կան «սևեր» ու «սպիտակներ», եթե այդպես ես ուզում, բայց խնդրում են քեզ՝ մի՛ այլանդակիր և մի՛ հաշմիր մեր ավանդական ընտանեկան արժեքները՝ ակնհայտորեն և ծածուկ հովանավորելով ԼԳԲՏ ընկերակցությանը, որն անպատիժ, անպատկառ ձևով և ցինիկաբար գրոհում է Երևանի ոստիկանական բաժանմունքները: Մի՛ հովանավորիր ագրեսիվ կրոնական աղանդներին, որոնք գրոհում են Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Երկրորդին: Մի՛ հովանավորիր Սորոսի կողմից ֆինանսավորվող հասարակական կազմակերպությունների տարատեսակ հերձվածողներին, որոնք մտադիր են ս. թ. նոյեմբերի 15 – 18-ը Գրիգոր Լուսավորչի և Գրիգոր Նարեկացու սրբազան հողում «Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի ԼԳԲՏ-քրիստոնյաների համաժողով» անվանմամբ հերթական խառնածողվն անցկացնել: Խնդրում են քեզ՝ հեղափոխության և հակահեղափոխության մասին քո սրտաճնլիկ ճառերով էլ մի՛ տանջիր կարիքից կամազուրկ դարձած մարդկանց: Գուցե դու չես էլ հասկանում, որ արդեն սպառնալիք ես դարձել Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության համար»:

Որպեսզի ընթերցողի մոտ տպավորություն չստեղծվի, թե խոհերս ինքնատիպ «ձայն բարբառոյ յանապատի» են, վստահաբար հայտարարում են, որ հայ ժողովրդի հավաքական իմաստնությունը կհաղթանակի և Նիկոլ Փաշինյանի հակապետական հեղաշրջումը, ինչ բարեհունչ կարգախոսներով էլ որ քողարկվի, դատապարտված է ձախողման: Սրանում է, անշուշտ, Հայոց պետականության և Արցախի Հանրապետության փրկությունը: Ով որքան ավելի շուտ գիտակցի այս ճշմարտությունը, այնքան ավելի քիչ կլինեն մեր ազգային անվտանգության և Հայաստանի Հանրապետության պետականության սպառնալիքները»:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 21. 09. 2018:

ДА, АНТИГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕРЕВОРОТ Н. ПАШИНЯНА ОБРЕЧЕН НА ПРОВАЛ

И В ЭТОМ – СПАСЕНИЕ АРМЯНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

17 сентября т.г. Российское информационное агентство REGNUM опубликовало мою статью под заглавием «Антигосударственный переворот Н. Пашиняна обречен на провал» (<https://regnum.ru/news/polit/2483595.html>). И вот на следующий же день единомышленники «народного» премьер-министра в Facebook-е подняли вой, свидетельствуя тем самым, что мишени, на которые было направлено острие критики, содержащейся в статье, выбраны правильно и безошибочно. Перемежающиеся бранью присущие невеждам отклики, которые ничего общего не имели с моими раздумьями и тревогами, побудили во мне двоякие чувства: как положительные, так и отрицательные. Положительное впечатление от этих откликов было обусловлено теми реалиями, что «герои» моей статьи явно встревожились, осознавая опасность своего существования для нашей страны и общества. А факт того, что многие из них объаты ужасом и пребывают в панике, свидетельствует, что заголовок моей статьи в ближайшее время станет действительностью. Я также зафиксировал, что приведенные в статье ни одна критическая оценка, ни один вывод не были ни опровергнуты, ни оспорены, то есть в содержательном плане они, как оказалось, неуязвимы. А отрицательные чувства были обусловлены констатацией в очередной раз того, что члены ЛГБТ-сообщества, последователи агрессивных религиозных тоталитарных сект, обезволенные нуждой наши доверчивые сограждане сплочены и, к сожалению, их немало. Эта реальность дает повод для серьезных раздумий, тем более что среди заблудших от пламенных речей «народного» премьер-министра, совершенно очевидно, добропорядочные молодые люди со светлыми лицами и блестящими глазами.

Словом, выношу на суд читателей послесловие моей статьи.

«Вместо послесловия. Не хотелось бы на грустной ноте завершать свою статью. Почему-то, когда у меня бывает тревожно на душе, на память приходит письмо арбитра искусств Гая Петрония императору

Нерону. Приведу лишь отдельную выдержку из него: «...Мучай своих подданных, если так хочется, но умоляю тебя – не уродуй и не калечь Искусства. Прошу Тебя: не сочиняй больше музыки».

Вот и сейчас хотелось бы написать Н. Пашиняну: «...Мучай своих фанатов-почитателей, которым ты методично внушаешь, что среди армянского народа есть «черные» и «белые», если так хочется, но прошу тебя – не уродуй и не калечь наши традиционные семейные ценности, явно и тайно покровительствуя ЛГБТ- сообществам, безнаказанно, нагло и цинично атакующим отделения полиции Еревана; не покровительствуй агрессивным религиозным сектам, атакующим Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина Второго; не покровительствуй разного рода отщепенцам из финансируемых Соросом общественных организаций, которые намереваются 15–18 ноября т.г. провести очередное собрание под названием «Форум ЛГБТ-христиан Восточной Европы и Центральной Азии» на священной земле Григория Просветителя и Григора Нарекаци. Прошу тебя перестань мучить обезволенных нуждой людей своими надрывными речами о революции и контрреволюции. Может, ты и не осознаешь, что уже стал угрозой национальной безопасности Республики Армения».

Чтобы у читателя не сложилось впечатление, что мои раздумья – это своеобразный «глас вопиющего в пустыне», с уверенностью заявляю, что коллективная мудрость армянского народа восторжествует и антигосударственный переворот Никола Пашиняна, какими бы благими лозунгами ни прикрывался, будет обречен на провал. В этом, бесспорно, спасение Армянского государства и Арцахской Республики. И чем раньше наступит осознание этой истины, тем меньше угроз нашей национальной безопасности и государственности Республики Армения.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АЗЕРБАЙДЖАН ВОТ-ВОТ РАЗВЯЖЕТ ВОЙНУ

НЕ ПРИХОДИТСЯ СОМНЕВАТЬСЯ

События, развернувшиеся в ходе проходящей недели в регионе Южного Кавказа, все более и более склоняют к мысли, что Азербайджан вот-вот развяжет новую военную агрессию против Арцахской Республики.

Статья со столь категоричным началом, естественно, может у читателей породить определенные сомнения в объективности изложенного в ней материала, ибо любое алармистское заявление в столь взрывоопасной ситуации, которая складывается вокруг Сирии и Ирана, не может никого оставить равнодушным из-за возможности возникновения нового очага напряженности в регионе. Чтобы развеять подобное восприятие, упомяну лишь, на мой взгляд, некоторые наиболее примечательные публикации и отдельные высказывания президента Азербайджана Ильхама Алиева, которыми в эти дни изобилуют азербайджанские масс-медиа.

Итак, как передает информационное агентство АЗЕРТАДЖ, 21 сентября т.г. президент Азербайджана Ильхам Алиев, выступая на торжественном заседании Милли меджлиса, проведенном по случаю 100-летия азербайджанского парламента, заявил:

«Нагорный Карабах никогда не получит какого бы то ни было статуса вне суверенитета Азербайджана. Азербайджанский народ и государство никогда не позволят, чтобы их исконная, историческая, правовая земля была отделена от Азербайджана. Армении не следует жить такими грезами. Если страной в течение 20 лет управлял режим криминальной хунты, – речь идет о государстве, являющемся независимым 26 лет, – то как еще можно назвать это государство? Только безуспешным».

То, что И. Алиев абсолютно не в ладах с историей, кто бы сомневался: оказывается, азербайджанское государство, история которого исчисляется всего лишь одним столетием, может иметь «исконные, исторические, правовые земли», причем которые по какому-то «злому умыслу» древнегреческого географа и историка Страбона, ссылающегося на источники середины I века до н.э., поведал грядущим поколениям о том, что с начала II века до н.э. до раздела Великой Армении в 387 г. н.э. в

течение примерно 6 столетий территория современного Нагорного Карабаха (Орхистена) входила в состав армянского государства. Страбон характеризовал Орхистену, как «область Армении, выставляющую наибольшее количество всадников» (Страбон. «География» 4,11,14 тома). Можно привести еще с десятков авторитетных и общепризнанных исторической наукой авторов и составленных ими документов, наглядно свидетельствующих о том, что апшеронскому султану абсолютно неведома богатая история страны под гордым названием Армения, которая, вне всякого сомнения, безуспешна в одном – в плане доставшихся на ее долю соседей в лице Азербайджана и Турции. Незнание истории своей страны лидером Азербайджана – данность вполне предсказуемая ввиду отсутствия таковой, имеется в виду истории. Но удивляет другое: оказывается, И. Алиев не в ладах и с арифметикой. Ему почему-то кажется, что Республике Армения, провозгласившей свою независимость 21 сентября 1991 года, 26 лет, а не 27, как, к примеру, Азербайджану, провозгласившему свое образование и независимость в этом же году. Словом, незнание истории и арифметики у президента Азербайджана наводит на весьма грустные размышления за судьбу азербайджанского народа, которого их же президент своим незнанием предмета обсуждения вводит в заблуждение. Это, увы, было вынужденное отступление от основной темы, однако об этом я не стал бы упоминать, если бы не бредовые оценки апшеронского султана о двадцатилетнем правлении «режима криминальной хунты», бредовые оценки, которые спустя неделю в более мягкой форме, увы, повторил премьер-министр Республики Армения Никол Пашинян, причем с трибуны 73-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН: «Я бы хотел вкратце обратиться к нашей победе над авторитарной властью – вот так. Сегодня парламент продолжает работать, но он не отражает волю нашего народа... Почему? Ответ краток, поскольку он избран с грубыми нарушениями избирательного процесса, в том числе с использованием административного ресурса и применением давления».

После подобных оценок премьер-министра РА уже совершенно по-другому воспринимаются слова апшеронского султана, сказанные им 9 июля т.г. на расширенном заседании правительства Азербайджана:

«Я заявил с трибуны ООН, что в Армении был режим коррупционной хунты. Сейчас это повторяет армянский народ. Я говорил, что это кровососущий, воровской, криминальный режим. Сейчас это повторяет армянский народ... Армянская государственность уже потерпела крах. В то же время справедливость восторжествовала, хунта кровопийц оставила власть. Здесь была и наша роль. Не хочу сейчас это раздувать», – цитирует Алиева издание *ohv.az*. Так и хочется воскликнуть – возрадуйся, армянский народ, не кто-нибудь, а отчасти сам президент Азербайджана освободил тебя из пут «режима криминальной хунты».

Правда, возникает и другой вопрос: а чьими руками он освободил нас? Однако это тема совершенно другого анализа, который при упорстве руководителя исполнительной власти Армении в своем стремлении любой ценой распустить парламент не заставит себя долго ждать.

После столь небольшой вводной части сделаем некоторые наблюдения. Итак, сегодня 27 сентября т.г. Президент Российской Федерации Владимир Владимирович Путин прибыл в Баку с кратким рабочим визитом, в ходе которого намечается двусторонняя встреча с И. Алиевым, участие на пленарной сессии IX российско-азербайджанского межрегионального форума и посещение заключительного этапа чемпионата мира по дзюдо. Читатель может задаться вопросом – а что в этом необычного? Так вот еще за пару дней до визита В.В.Путина в Баку в апшеронском султанате развернулась широко рекламируемая антироссийская пропагандистская истерика.

Как сообщает агентство «Туран», 24 сентября т.г. группа общественных деятелей, в большинстве известные оппозиционные политики, провела круглый стол, посвященный оценке значения предстоящего визита президента РФ В. Путина в Азербайджан. Видимо, властям Азербайджана уж больно хотелось накануне визита российского президента устами подконтрольных аппарату И. Алиева лиц озвучить некоторые мысли, которые И. Алиев боится озвучить сам. А заодно, популяризируя русофобские бредни азербайджанской оппозиции, самому выглядеть таким героем, который вопреки давлению со стороны «видных оппозиционных деятелей» самоотверженно ратует за углубление азербайджано-российских стратегических отношений. Так что же поведали честному народу участники этого исторического круглого стола. «Россия продолжает поддерживать оккупацию азербайджанской земли, одновременно изолируя Азербайджан от международных сил, противоречащих геополитическим устремлениям Кремля... Азербайджанские политики призывают страны и общества региона сплотиться перед угрозой российской экспансии, защитить независимость своих государств, опираясь на международные системы безопасности. Они напоминают о прямой ответственности России за оккупацию азербайджанской земли со стороны Армении...». Думается, что соседи Азербайджана в лице Турции и Ирана совместно воскликнут «Иншаллах» и со смирением воспримут наставления азербайджанских оппозиционеров, к вящему сожалению которых Грузия еще за несколько лет до этого исторического круглого стола, приуроченного к приезду Владимира Путина, уже разобралась со своим геополитическим выбором.

Можно привести и другие примеры подобного рода, которые, повторысь, бесспорно, иницируются и режиссируются аппаратом президента Азербайджана. Однако ограничимся выдержками из публикации с изложением прямо противоположного возможного сценария. Так, небезыз-

вестный турецко-азербайджанский интернет портал MÜXALIFT в своей публикации от 24 сентября т.г. под заголовком «Чем вызван визит Владимира Путина в Азербайджан – Аналитика», анализируя возможные риски для Азербайджана, связанные с приобретением оружия из России (имеются в виду риски из-за возможных санкций со стороны США, как это имело место против Китая, закупившего самолеты в России), отмечает: «И здесь можно выдвинуть новое предположение о том, что вместе с соглашением о приобретении российского вооружения (предполагается, что такая договоренность будет иметь место в ходе сегодняшнего визита В. В. Путина в Азербайджан. – *А. Г.*) Баку сделали некие предложения, которые укрепили решимость Азербайджана рискнуть. Есть только одна проблема, способная толкнуть Баку на такой шаг – и это растянувшийся на десятилетия нагорно-карабахский конфликт. Не случайно весьма информированное агентство «Росбалт» отмечает: «В 2018 году Армении ждет опасность войны с Азербайджаном без «спины» России».

Таким образом, мы вправе утверждать, что приводимые выше разнонаправленные сценарии развития ситуации в регионе Южного Кавказа приобретают совершенно другой смысл, если рассматривать их в свете выступления президента США Дональда Трампа на 73-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Да, да, я не оговорился, в свете выступления президента США от 25 сентября т.г. в Нью Йорке. «Лидеры Ирана сеют хаос, смерть и разрушение, – сказал в своем выступлении американский президент, – они не уважают ни своих соседей, ни суверенные права других стран. Вместо этого иранские лидеры расхищают запасы страны ради собственной наживы, также выступают причиной потрясений на Ближнем Востоке и далеко за его пределами... Мы не можем позволить основному спонсору терроризма в мире овладеть самым опасным оружием». После этих слов об ужесточении позиции Вашингтона в противостоянии с Ираном особую актуальность приобретает наличие 100-километровой границы Арцахской Республики и зоны безопасности Нагорного Карабаха с Исламской Республикой Иран (отметим, что граница Республики Армения с ИРИ составляет 35 км). С учетом этого вспомним, что 21 сентября т.г. Дональд Трамп поздравил премьер-министра РА Никола Пашиняна по случаю Дня независимости Армении, при этом, в частности, отметил: «В ближайшие месяцы открываются возможности для урегулирования нагорно-карабахского конфликта, что может также открыть новые возможности для армяно-американского партнерства. Будучи страной-членом МГ ОБСЕ, Соединенные Штаты готовы работать с вами по нахождению долгосрочного мирного решения конфликта». Вот и прекрасно, подумает читатель. А теперь приведем выдержку из поздравления Дональда Трампа, адресованного Ильхаму Алиеву в связи с Днем республики и 100-летием Азербайджанской Демократической Республи-

А. ГЕГАМЯН

ки. В поздравлении, в частности, было сказано: «Предстоящие месяцы создадут возможности для решения нагорно-карабахского конфликта, а это создаст еще более лучшие условия для сотрудничества между США и Азербайджаном. Соединенные Штаты, как сопредседатель Минской группы ОБСЕ, искренне желают сотрудничества с вами для устойчивого решения этого конфликта мирным путем». Так на что же надеется Ильхам Алиев, когда из выступления в выступление ужесточает свою воинственную риторику, полностью перечеркивая суть 5 заявлений президентов стран-сопредседателей МГ ОБСЕ по урегулированию нагорно-карабахского конфликта, в каждом из которых особо подчеркивается безальтернативность мирного урегулирования нагорно-карабахского конфликта. Не говоря уже о резолюциях авторитетных международных организаций, принятых за последние годы. А может, Алиеву кажется, что, развязав новую войну против Нагорного Карабаха создав тем самым зону крайней напряженности вдоль границы Арцахской Республики и Ирана, он откроет дорогу для ввода миротворческих сил и их размещения по периметру границ Арцаха? Ни для кого не секрет, что в первую очередь это будут миротворцы из стран-сопредседателей МГ ОБСЕ, не говоря уже о миротворцах военно-стратегического союзника Азербайджан – Турции... Не надо быть провидцем, чтобы не понять, какой катастрофой для региона Южного Кавказа обернется реализация такого сценария, который открыто вынашивается апшеронским султаном.

С учетом вышеизложенного кажутся абсолютно неуместными тональность, да и отдельные послы выступления премьер-министра РА Н. Пашиняна на Генассамблее ООН. Взять хотя бы его жалостливый пассаж «Карабах не может быть в составе Азербайджана, если кто-то не желает позволить новый геноцид армянского народа». Это на чье же милосердие и праведность уповает премьер-министр, кто они – которые не пожелают позволить «новый геноцид армянского народа»? Неужели свои надежды он связывает с теми, кто и глазом не моргнул, когда в Азербайджане героизировали Рамиля Сафарова, зарубившего топором спящего офицера ВС Армении в дни проведения учебных курсов в Будапеште по линии НАТО. А может, Н. Пашинян рассчитывает на тех правдоборцев и правдолюбив, которые так и не возвысили свой голос протеста и осуждения, когда на сайте Бакинского государственного университета был выставлен гнусный видеоролик с азербайджанским башибузуком, с улыбкой на роже державшим в руках отрубленную голову попавшего в плен армянского воина в апреле 2016 г. В сознание закрадываются подозрения, что вся эта не стихающая последние 5 месяцев в Армении мерзкая информационная вакханалия вокруг проштрафившихся в мирное время героев Арцаха проводилась с далеко идущими целями, которые, хочется верить, неведомы «народному» премьер-министру.

Теперь уже совершенно в ином свете представляется также и безудержное стремление Н. Пашиняна сотоварищи к роспуску Национального Собрания РА, что не что иное, как их осознанный выбор любой ценой дестабилизировать ситуацию в Армении, добиться раскола армянского общества. Здесь внимание читателей обратим на еще одну немаловажную деталь. И. Алиев далеко не случайно говорит именно о двадцатилетнем правлении в Армении «режима криминальной хунты». То есть первые семь лет существования независимой Армении по логике азербайджанского президента Арменией правил отнюдь не «режим кровавой хунты». Не правда ли – парадокс. Ведь именно в те годы была завоевана независимость Нагорно-Карабахской Республики, правда, ценой жизни десятков тысяч достойных сынов и дочерей армянского народа, ценой невероятных, но вместе с тем осознанных гражданами Армении лишений. Так как же понимать апшеронского султана, который руководителя Армении тех лихих лет «благородно» не причисляет к «коррупционерам» и «кровососам армянского народа». Может, причина в четко выраженной позиции первого президента РА и его команды в подходах к урегулированию нагорно-карабахского конфликта, которые по существу сводились, в конечном счете, к сдаче на милость Азербайджану Нагорно-Карабахской Республики. Справедливости ради заметим, что об этом он без обвиняков неоднократно заявлял. К этому добавим также и то, что на выборах в Национальное Собрание РА 2 апреля 2017 года возглавляемая первым президентом РА политическая сила «Армянский национальный конгресс» (далее – АНК) набрала всего лишь 1,66% голосов избирателей, причем, по моему мнению, благодаря голосам Народной партии Армении, которая была в альянсе с АНК. Что ж, похвально, что до сих пор Ильхам Алиев помнит об этом «конструктивном» подходе первого президента РА к урегулированию нагорно-карабахского конфликта. Поэтому вовсе не случайно, что азербайджанские масс-медиа, нещадно критикуя второго и третьего президентов Армении – Роберта Кочаряна и Сержа Саргсяна, с неизменным уважением, даже благоговением упоминают имя Левона Тер-Петросяна, зачастую с приставкой к его имени ласкающего эпитета – «мудрый».

P.S. Статья уже была готова к печати, когда десятки интернет-порталов Азербайджана в заголовки своих публикаций поставили выдержку из слов президента России Владимира Владимировича Путина, сказанных на пленарном заседании IX российско-азербайджанского межрегионального форума в Баку: «Мы с Азербайджаном ищем баланс интересов». Уверен, что воинственные слова Ильхама Алиева о том, что «Нагорный Карабах никогда не получит какого бы то ни было статуса вне суверенитета Азербайджана», идут вразрез с российско-азербайджанским балансом интересов. Думается, Ильхам Алиев это прекрасно осознает.

А. ГЕГАМЯН

Вместо послесловия. Не хотелось бы дебют премьер-министра РА Никола Пашиняна на Генеральной Ассамблее ООН представлять лишь в критическом плане. В его выступлении были и положительные ноты, как-то: «Проблема в том, как Азербайджан может претендовать на Карабах без диалога с ним. Это возможно? Это возможно лишь в том случае, если власти Азербайджана интересуют не народ, а исключительно территория. Таким образом, становится очевидным, что намерения властей Азербайджана заключаются в том, чтобы очистить Карабах от армян, как это произошло в Нахичеване».

Уж коль скоро к этому выводу Н. Пашинян пришел самостоятельно, вполне ожидаем с его стороны и второй, на мой взгляд, востребованный и вытекающий из этого заключения следующий шаг, а скорее осознание простой истины: когда Родина в опасности, преступно делить общество на «белых» и «черных», преступно без решения суда хулить и приклеивать оскорбительные ярлыки на героев Арцахской национально-освободительной войны, напрочь умаляя их неопределимую роль в освобождении Арцаха. Да, незаменимых лидеров нет, но есть немеркнувший подвиг многих и многих героев Арцахской войны, которые каждый день, каждый час, видя перед глазами смерть, служили Отечеству – Армении и Нагорно-Карабахской Республике во имя спасения жизней десятков и сотен тысяч карабахцев, чтобы их не постигла участь армянского населения Нахичевана. Каким бы ни было мое отношение к Роберту Кочаряну, Сергу Саргсяну, Самвелу Бабабяну, Артуру Агабекяну, Виталию Баласаняну и ко многим и многим героям Арцаха, важно однако: их самое широкое привлечение к пока еще дипломатическому урегулированию нагорно-карабахского конфликта сегодня, как никогда, актуально – и оно страшнее подрыва плотины Мингечаурского водохранилища.

Да, Азербайджан вот-вот развяжет войну, которая обернется для апшеронской республики потерей государственности. И это есть правда.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՂԻՔԵԶԱՆՆ ՈՒՐ ՈՐ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԱԱՆՁԱԶԵՐԾԻ

ԵՎ ԴԱ ԿԱՍԿԱԾ ՉԻ ՀԱՐՈՒՑՈՒՄ

Հարավկովկասյան տարածաշրջանում անցնող շաբաթվա ընթացքում տեղի ունեցող իրադարձություններն ավելի ու ավելի են հակում այն մտքին, որ Ադրբեջանն ուր որ է՝ նոր ռազմական ագրեսիա է սկսելու Արցախի Հանրապետության դեմ:

Այսօրվա կտրուկ սկիզբ ունեցող հողվածը, բնականաբար, ընթերցողների մեջ կարող է որոշակի կասկածներ առաջացնել ներկայացվող նյութի օբյեկտիվության առումով, քանզի ցանկացած խուճապարար հայտարարություն նման պայթյունավտանգ իրավիճակում, որը ստեղծվում է Սիրիայի և Իրանի շուրջ, չի կարող որևէ մեկին անտարբեր թողնել տարածաշրջանում լարվածության նոր օջախի ծագման հնարավորության հանդեպ:

Ինչպես տեղեկացնում է ԱԶԵՐԹԱԶ տեղեկատվական գործակալությունը, սեպտեմբերի 21-ին Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը, ելույթ ունենալով Միլի մեջլիսի հանդիսավոր նիստին, որը գումարվել էր ադրբեջանական խորհրդարանի 100-ամյակի առիթով, ասել է. «Լեռնային Ղարաբաղը երբեք չի ստանա որևէ կարգավիճակ Ադրբեջանի ինքնիշխանությունից դուրս: Ադրբեջանցի ժողովուրդը և պետությունը երբեք թույլ չեն տա, որ իրենց բնիկ, պատմական, իրավական հողն առանձնացվի Ադրբեջանից: Հայաստանը չպետք է ապրի նման անուրջներով: Եթե երկիրը 20 տարվա ընթացքում կառավարել է քրեական խուճախի ռեժիմը, խոսքը 26 տարի անկախություն ունեցող պետության մասին է, ապա ուրիշ էլ ի՞նչ կերպ կանվանես պետությունը: Միայն անհաջող»:

Ի դեպ, ուշադրություն դարձրեք ավիչերոնյան սուլթանի գառանցական գնահատականներին «քրեական խուճախի ռեժիմի» քսանամյա կառավարման մասին, որոնք մեկ շաբաթ անց, ավելի մեղմ ձևով, կրկնեց Հայաստանի «ժողովարչապետ» Նիկոլ Փաշինյանը, ընդ որում՝ ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովի 73-րդ նստաշրջանի ամբիոնից:

«Կցանկանայի հակիրճ անդրադառնալ ավտորիտար իշխանության նկատմամբ մեր տարած հաղթանակին, – ահա այսպես ... – Այսօր խորհրդարանը շարունակում է աշխատել, բայց այն չի ներկայացնում մեր ժողովրդի կամքը ... Ինչո՞ւ: Պատասխանը կարճ է՝ քանի որ այն ընտրվել է ընտրական

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

գործընթացի կոպիտ խախտումներով, այդ թվում՝ վարչական ռեսուրսի և ճնշումների գործադրմամբ»:

Հայաստանի վարչապետի նման գնահատականներից հետո արդեն միանգամայն այլ կերպ են ընկալվում ավիաբեռնող սուվթանի՝ հուլիսի 9-ին ասած խոսքերը Ադրբեջանի կառավարության ընդլայնված նիստում. «Ես ՄԱԿ-ի ամբիոնից հայտարարեցի, որ Հայաստանում եղել է կոռուպցիոն խունտայի վարչակարգ: Հիմա դա կրկնում է հայ ժողովուրդը: Ես ասում էի, որ դա արյուն ծծող, գողական, քրեական ռեժիմ է: Հիմա դա կրկնում է հայ ժողովուրդը...

Հայկական պետականությունն արդեն փլուզվել է: Միևնույն ժամանակ, հաղթանակել է արդարությունը, արնախումների խունտան թողել է իշխանությունը: Այստեղ մենք էլ մեր դերն ենք ունեցել: Չեմ ուզում հիմա դա ուռձացնել», – Ալիևին մեջբերում է oxv.az պարբերականը: Հազիվ եմ զսպում ինձ, որ չբացականչեմ. ցնծա՛, հայ ժողովուրդ, ոչ այլ ոք, քան մասամբ ինքը՝ Ադրբեջանի նախագահն է ազատել քեզ «քրեական խունտայի ռեժիմի» կապանքներից:

Իհարկե, այլ հարց էլ է ծագում. իսկ ո՞ւմ ձեռքերով է ազատել մեզ: Սակայն սա միանգամայն այլ վերլուծության թեմա է, որը Հայաստանի գործադիր իշխանության ղեկավարի՝ ամեն գնով խորհրդարանը ցրելու համառության պարագայում երկար սպասել չի տա:

Այսպիսի ոչ այնքան մեծ ներածությունից հետո որոշ նկատառումներ հայտնեմ: Եվ այսպես, սեպտեմբերի 27-ին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինը ժամանեց Բաքու՝ կարճ աշխատանքային այցով, որի ընթացքում նախատեսվում էին երկկողմանի հանդիպում Ի. Ալիևի հետ, մասնակցություն ռուս-ադրբեջանական միջտարածաշրջանային համաժողովի IX լիագումար նիստին և այցելություն ձյուդոյի աշխարհի առաջնության եզրափակչին: Ընթերցողը կարող է հարցնել՝ իսկ ի՞նչ արտասովոր բան կա սրանում: Դե, ուրեմն, նշենք, որ Վ. Պուտինի Բաքու կատարելիք այցից մեկ-երկու օր առաջ ավիաբեռնող սուվթանությունում լայնորեն գովազդվող հակառուսական քարոզչական հիստերիկա էր ծավալվել:

Ինչպես տեղեկացնում է «Թուրան» գործակալությունը, ս. թ. սեպտեմբերի 24-ին հասարակական գործիչների մի խումբ, հիմնականում հայտնի ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներ, կլոր սեղան անցկացրեց՝ նվիրված ՌԴ նախագահ Վ. Պուտինի Ադրբեջան կատարելիք այցի նշանակության գնահատմանը: Հավանաբար, Ադրբեջանի իշխանությունները շատ էին ցանկանում Ռուսաստանի նախագահի այցի նախօրեին Ի. Ալիևի ապարատի կողմից վերահսկվող անձանց միջոցով հնչեցնել որոշ մտքեր, որոնք Ի. Ալիևն ինքը վախենում է բարձրաձայնել: Եվ ձեռքի հետ էլ, հանրայնացնելով ադրբեջանական ընդդիմության ռուսատյաց զառանցանքները, այնպիսի հերոս երևալ, որը, հակառակ «նշանավոր ընդդիմադիր գոր-

ծիչների» ճնշմանը, անձնուրացաբար պայքարում է ադրբեջանա-ռուսական ռազմավարական հարաբերությունների խորացման համար:

Ուրեմն ի՞նչ տեղեկացրին պաշտելի ժողովրդին այդ պատմական կլոր սեղանի մասնակիցները: «Ռուսաստանը շարունակում է սատարել ադրբեջանական հողի օկուպացիային՝ միաժամանակ Ադրբեջանը մեկուսացնելով Կրեմլի աշխարհաքաղաքական նկրտումներին հակասող միջազգային ուժերից ... Ադրբեջանցի քաղաքական գործիչները տարածաշրջանի երկրներին և հասարակություններին կոչ են անում համախմբվել ռուսական էքսպանսիայի սպառնալիքի դեմ, պաշտպանել իրենց պետությունների անկախությունը՝ հենելով անվտանգության միջազգային համակարգերի վրա: Նրանք հիշեցնում են Ռուսաստանի ուղղակի պատասխանատվության մասին՝ Հայաստանի կողմից ադրբեջանական հողի օկուպացիայի համար ...»:

Կարծում եմ, որ Ադրբեջանի հարևանները՝ հանձինս Թուրքիայի և Իրանի, միասին Ինչալլահ կբացականչեն և հնազանդորեն կընդունեն ադրբեջանցի ընդդիմադիրների խրատները, ի մեծ դժբախտություն որոնց՝ Վրաստանը պատմական այս կլոր սեղանից (որը զուգադիպել էր Վլադիմիր Պուտինի այցին) դեռևս մի քանի տարի առաջ էր արդեն կատարել իր աշխարհաքաղաքական ընտրությունը:

Հարավկովկասյան տարածաշրջանում իրավիճակի զարգացման տարավեկտոր սցենարները միանգամայն այլ իմաստ են ստանում, եթե դրանք դիտարկում ենք ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի՝ ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովի 73-րդ նստաշրջանում ունեցած ելույթի համատեքստում: Այո, այո, ես չսխալվեցի, Նյու Յորքում սեպտեմբերի 25-ին ԱՄՆ նախագահի ունեցած ելույթի համատեքստում: «Իրանի առաջնորդները քառս են սերմանում, մահ և ավերածություն, – իր ելույթում ասաց ամերիկյան նախագահը, – նրանք չեն հարգում ոչ իրենց հարևաններին, ոչ այլ երկրների ինքնիշխան իրավունքները: Դրա փոխարեն Իրանի առաջնորդները թալանում են երկրի պաշարները հանուն սեփական շահի, նաև Մերձավոր Արևելքում և նրա սահմաններից շատ հեռու ցնցումների պատճառ են հանդիսանում ... Մենք չենք կարող թույլ տալ աշխարհում ահաբեկչության գլխավոր հովանավորին տիրապետել ամենավտանգավոր զենքին»:

Իրանի հետ դիմակայությունում Վաշինգտոնի դիրքորոշման կոշտացման մասին այս խոսքերից հետո առանձնակի արդիականություն է ստանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ Արցախի Հանրապետության և Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության գոտու 100 կիլոմետրանոց սահմանի առկայությունը (նշենք, որ Հայաստանի Հանրապետության սահմանը ԻԻՀ-ի հետ 35 կմ է): Սա նկատի ունենալով՝ հիշենք, որ սեպտեմբերի 21-ին Դոնալդ Թրամփը շնորհավորել է ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանին Հայաստանի Անկախության օրվա առիթով, միևնույն ժամանակ, մասնավորապես նշել է. «Առաջիկա ամիսներին հնարավորություններ են բացվում Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման համար, որը կա-

Ա. գեղաստ

րող է նաև նոր հնարավորություններ բացել հայ-ամերիկյան գործակցության համար: Որպես ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի անդամ պետություն՝ Միացյալ Նահանգները պատրաստ է աշխատել Ձեզ հետ հակամարտությանը տևական խաղաղ լուծում գտնելու շուրջ»:

Դե, ուրեմն, հիանալի է, կմտածի ընթերցողը: Իսկ հիմա մեջբերում կատարենք Դոնալդ Թրամփի՝ Իլիամ Ալիևին Հանրապետության օրվա և Ադրբեջանի Դեմոկրատական Հանրապետության 100-ամյակի առիթով հասցեագրված շնորհավորանքից: Շնորհավորանքում, մասնավորապես, ասված է. «Առաջիկա ամիսները հնարավորություն կստեղծեն Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության լուծման համար, իսկ դա էլ ավելի լավ պայմաններ կստեղծի ԱՄՆ-ի և Ադրբեջանի միջև համագործակցության համար: Միացյալ Նահանգները, որպես ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ, անկեղծորեն ցանկանում է համագործակցել Ձեզ հետ այդ հակամարտությունը խաղաղ ճանապարհով կայուն լուծելու համար»:

Ուրեմն, ինչի՞ վրա է հույս դնում Իլիամ Ալիևը, երբ ելույթից ելույթ կոշտացնում է իր ռազմաշունչ հռետորաբանությունը:

Միանգամայն անտեղի են թվում «ժողովարչապետ» Ն. Փաշինյանի ելույթի տոնայնությունը և որոշ հղումները ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովում: Վերցնենք թեկուզ նրա գանգատավոր անցումը՝ «Ղարաբաղը չի կարող լինել Ադրբեջանի կազմում, եթե ինչ-որ մեկը Արցախի հողն է ուզում՝ առանց արցախցու, դա հայ ժողովրդի նոր ցեղասպանություն է»:

Այդ ո՞ւմ ողորմածության և արդարամտության վրա է հույս դնում վարչապետը, որը չի ցանկանա թույլ տալ «հայ ժողովրդի նոր ցեղասպանությունը»: Մի՞թե նա իր հույսը կապում է նրանց հետ, ովքեր աչք անգամ չթարթեցին, երբ Ադրբեջանում հերոսացրին Ռամիլ Սաֆարովին, որը Բուդապեշտում ՆԱՏՕ-ի գծով ուսումնական դասընթացների անցկացման օրերին սպանել էր Հայաստանի Զինված ուժերի քնած սպային: Իսկ գուցե Ն. Փաշինյանը հույս է կապում այն արդարամիտների ու արդարասերների հետ, ովքեր այդպես էլ իրենց բողոքի և դատապարտման ձայնը չբարձրացրին, երբ Բաքվի պետական համալսարանի կայքում տեղադրվեց ադրբեջանցի բաշիբոզուկներին պատկերող զագրելի տեսահոլովակը, որում վերջինները՝ ժպիտը սֆաթներին, ցուցադրում էին 2016թ. ապրիլին գերի ընկած հայ զինվորի կտրված գլուխը:

Գիտակցությանս մեջ կասկածներ են սողոսկում, որ վերջին 5 ամիսներին Հայաստանում չհանդարտվող զգվելի տեղեկատվական վակխանալիան խաղաղ ժամանակներում սխալանք թույլ տված Արցախի հերոսների շուրջ իրականացվում էր հեռուն գնացող նպատակներով, որոնց, ուզում եմ հավատալ, տեղյակ չէ «ժողովրդի» վարչապետը: Հիմա արդեն բոլորովին այլ լույսով է ներկայանում նաև Ն. Փաշինյանի և զինակիցների անզուսպ ձգտումը՝ ցրել Ազգային ժողովը, որը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ նրանց գիտակցված

ընտրությունը՝ ցանկացած գնով ապակայունացնել իրավիճակը Հայաստանում, հասնել հայ հասարակության պառակտման:

Այստեղ ընթերցողների ուշադրությունը հրավիրենք ևս մեկ՝ ոչ պակաս կարևոր հանգամանքի վրա: Ի. Ալիևը բնավ պատահականորեն չէ, որ խոսում է Հայաստանում «քրեական խունտայի ռեժիմի» հենց քսանամյա կառավարման մասին: Այսինքն՝ անկախ Հայաստանի գոյության առաջին յոթ տարիներին, Ադրբեջանի նախագահի տրամաբանությամբ՝ բոլորովին էլ «արյունալի խունտայի ռեժիմը» չի կառավարել: Պարադոքս է, չէ՞: Չէ՞ որ այդ տարիներին է նվաճվել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անկախությունը, իհարկե՝ հայ ժողովրդի տասնյակ հազարավոր արժանավոր որդիների և դուստրերի կյանքի գնով, անասելի, բայց և միաժամանակ Հայաստանի քաղաքացիների կողմից գիտակցված զրկանքների գնով:

Ուրեմն, ինչպե՞ս հասկանալ ափշերոնյան սուլթանին, որը Հայաստանի այն բազմաբովանդակ և քաջարի տարիների ղեկավարին «վեհանձնորեն» չի դատում «կոռուպցիոներների» և «հայ ժողովրդի արյունը ծծողների» շարքին: Գուցե պատճառը ՀՀ առաջին նախագահի և նրա թիմի հստակ արտահայտված դիրքորոշումն է Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման մոտեցումներում, որոնք, ըստ էության, վերջին հաշվով հանգեցվում էին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը Ադրբեջանի ողորմածությանը հանձնելուն:

Դե ինչ, գովելի է, որ Իլիամ Ալիևը մինչև օրս հիշում է ՀՀ առաջին նախագահի այդ «կառուցողական» մոտեցումը Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորմանը: Ուստի, բնավ պատահական չէ, որ ադրբեջանական լրատվամիջոցները, անխնա քննադատելով Հայաստանի երկրորդ և երրորդ նախագահներին՝ Ռոբերտ Քոչարյանին ու Սերժ Սարգսյանին, անդավաճան հարգանքով, անգամ երանությամբ են հիշատակում Լևոն Տեր-Պետրոսյանի անունը՝ հաճախ նրա անվանը կցելով փաղաքուշ «իմաստուն» մակդիրը:

Հետգրության փոխարեն: Երբ Հայրենիքը վտանգի մեջ է, հանցավոր է հասարակությունը բաժանել «սպիտակների» և «սևերի», հանցավոր է առանց դատարանի վճռի անվանարկել և վիրավորական պիտակներ փակցնել Արցախի ազգային-ազատագրական պատերազմի հերոսներին՝ իսպառ չեղարկելով նրանց անգնահատելի դերը Արցախի ազատագրման գործում:

Այո, անփոխարինելի առաջնորդներ չկան, բայց կա Արցախի պատերազմի շատ ու շատ հերոսների չխամրող սխրանքը, ովքեր օր օրի, ժամ առ ժամ աչքի առաջ մահն ունենալով՝ ծառայել են Հայրենիքին՝ Հայաստանին ու Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությանը, հանուն տասնյակ և հարյուր հազարավոր ղարաբաղցիների կյանքի փրկության, որպեսզի նրանց էլ բաժին չընկնի Նախիջևանի հայ բնակչության ճակատագիրը: Ինչպիսին էլ որ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

լինի վերաբերմունքս Ռոբերտ Քոչարյանի, Սերժ Սարգսյանի, Սամվել Բաբայանի, Արթուր Աղաբեկյանի, Վիտալի Բալասանյանի և Արցախի շատ ու շատ հերոսների հանդեպ, կարևորն այն միտքն է, որ նրանց ամենալայն ներգրավումը Ղարաբաղյան հակամարտության դեռևս դիվանագիտական կարգավորմանը այսօր, ինչպես երբեք, արդիական է, և սա շատ ավելի վատ է Ադրբեջանի համար, քան Մինգեչաուրի ջրամբարտակի պայթեցումը:

Այո, Ադրբեջանն ուր որ է պատերազմ կսանձագերծի, որը Ափշերոնյան հանրապետության համար պետականության կորստի կվերածվի: Եվ սա ճշմարիտ է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Աժ պատգամավոր

«Հայոց Աշխարհ», 29. 09. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПАШИНЯН И АЛИЕВ В ДУШАНБЕ

ЧТО ЭТО БЫЛО?

Читая многочисленные, зачастую неоправданно восторженные отклики по итогам неформальных переговоров премьер-министра Армении Никола Пашиняна и президента Азербайджана Ильхама Алиева на полях заседания глав-государств Содружества независимых государств, состоявшегося 28 сентября т. г. в Душанбе, невольно задаешься вопросом: неужели авторы многочисленных публикаций и впрямь поверили, что у И. Алиева пробудилось стремление возобновить переговорный процесс с руководством Армении под магическим воздействием нашего премьер-министра? Или, быть может, президент Азербайджана сделал это в пику участникам митинга 27 сентября т. г., организованного общественным комитетом «Карабах», в который входят 17 партий и общественных организаций, 13 ветеранов войны в Карабахе?

Заметим, что этот митинг на стадионе Ясамальского района Баку был санкционирован властями Азербайджана и проходил под призывами «начать антитеррористическую операцию в Карабахе», «освободить Карабах», «надежда только на тебя, азербайджанский солдат», «вернуть вынужденных переселенцев в родные места» и т. п. Ведь по итогам состоявшихся по инициативе И. Алиева неформальных переговоров на ногах переговаривающиеся стороны, по сути, согласились следовать ранее достигнутым договоренностям на саммитах сопредседателей Минской группы ОБСЕ в Вене (16 мая 2016 г.) и Санкт-Петербурге (20 июня 2016 г.). Напомним, что саммиты состоялись во многом благодаря усилиям третьего президента Республики Армения Сержа Азатовича Саргсяна. Отметим, что по их итогам были приняты совместные заявления по вопросам, точь-в-точь оговоренным в Душанбе, готовность к реализации которых была подтверждена лидерами Азербайджана и Армении уже на саммите СНГ. Это, конечно, шаг в правильном направлении, и, бесспорно, благодарить за это следует прежде всего президента Российской Федерации Владимира Владимировича Путина, который за день до этого встречался со своим азербайджанским коллегой в Баку и, судя по всему, в ходе встречи были достигнуты жесткие договоренности по урегулирова-

А. ГЕГАМЯН

нию нагорно-карабахского конфликта. Косвенным свидетельством этому является заявление заместителя исполнительного секретаря правящей партии «Ени Азербайджан», одного из самых преданных семье Алиевых депутата Милли меджлиса Сиявуша Новрузова, который сказал:

«Нагорно-карабахская проблема решается не митингами, а целенаправленной политикой государства... Эти группы (имеются в виду участники митинга на стадионе в Баку. – *А. Г.*) озвучивают призывы из Европы, других мест... Если эти люди так переживают за Карабах, то пусть проводят акции, демонстрации в Европе, перед посольствами Армении и международными организациями... Но ведь происходит наоборот. Эти люди проводят там антиазербайджанскую деятельность, а внутри Азербайджана поднимают нагорно-карабахский вопрос». (Сиявуш Новрузов: нагорно-карабахская проблема решается не митингами, а целенаправленной политикой государства). Если сравнить эти мысли С. Новрузова с совершенно недавней воинственной риторикой И. Алиева, то вновь и вновь считаю своим гражданским долгом сказать лидеру нашего стратегического союзника, России, Владимиру Владимировичу Путину спасибо!

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии, сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՓԱՇԻՆՅԱՆԸ ԵՎ ԱԼԻԵՎԸ ԴՈՒՇԱՆԲԵՌՈՒՄ

Ի՞ՆՉ ԷՐ ԴԱ

Կարդալով ս. թ. սեպտեմբերի 28-ին Դուշանբեում կայացած Անկախ Պետությունների Համագործակցության պետությունների ղեկավարների նիստի շրջանակներում Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի և Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի ոչ պաշտոնական բանակցությունների արդյունքների վերաբերյալ բազմաթիվ արձագանքները՝ ականա հարց ես տալիս. մի՞թե բազմաթիվ հրապարակումների հեղինակներն իրոք հավատացել են, որ Ի. Ալիևի մեջ արթնացել է Հայաստանի ղեկավարության հետ բանակցային գործընթացը վերսկսելու ձգտումը՝ մեր վարչապետի մոգական ազդեցության ներքո: Թե՞ գուցե Ադրբեջանի նախագահը դա արել է ի հեճուկս ս. թ. սեպտեմբերի 27-ի հանրահավաքի մասնակիցների, որը կազմակերպվել էր «Ղարաբաղ» հասարակական կոմիտեի կողմից, որի մեջ մտնում են 17 կուսակցություն և հասարակական կազմակերպություն, Ղարաբաղյան պատերազմի 13 վետերան:

Նշենք, որ Բաքվի Յասամայան շրջանում, «Մեհսուլ» մարզադաշտում տեղի ունեցած այդ հանրահավաքը արտոնված էր Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից և անցկացվեց «սկսել հակահարեկչական գործողություն Ղարաբաղում», «ազատագրել Ղարաբաղը», «հույսը միայն քեզ վրա է, ադրբեջանցի զինվոր», «վերադարձնել հարկադրյալ տեղահանվածներին հայրենի բնակավայրեր» և այլ կոչերով: Չէ՞ որ Ի. Ալիևի նախածեռնությամբ տեղի ունեցած ոչ պաշտոնական բանակցությունների արդյունքներով «ոտքի վրա» բանակցող կողմերը, ըստ էության, համաձայնել էին հետևել ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահների ավելի վաղ՝ Վիեննայում (2016թ. մայիսի 16-ին) և Սանկտ Պետերբուրգում (2016թ. հունիսի 20-ին) ձեռք բերված պայմանավորվածություններին: Հիշեցնենք, որ գազաթափողվները կայացել էին հիմնականում Հայաստանի Հանրապետության երրորդ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի ջանքերի շնորհիվ: Նշենք, որ դրանց արդյունքներով ընդունվել են համատեղ հայտարարություններ այն հարցերի վերաբերյալ, որոնց մասին ճիշտ նույնությամբ խոսվեց Դուշանբեում, և որոնք իրականացնելու պատրաստակամությունն արդեն ԱՊՀ գազաթափողվում հաստատվեց Ադրբեջանի ու Հայաստանի ղեկավար-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ների կողմից: Սա, իհարկե, ճիշտ ուղղությամբ արված քայլ է, և, անշուշտ, դրա համար հարկ է շնորհակալություն հայտնել նախևառաջ Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինին, ով դրանից մեկ օր առաջ Բաքվում հանդիպել էր ադրբեջանցի իր պաշտոնակցի հետ և, դատելով ըստ ամենայնի, հանդիպման ընթացքում ձեռք էին բերվել կոշտ պայմանավորվածություններ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ: Սրա անուղղակի վկայությունն է իշխող «Ենի Ազերբայջան» կուսակցության գործադիր քարտուղարի տեղակալի, Ալիևների ընտանիքի ամենահավատարիմ մարդկանցից մեկի, Միլի Մեջլիսի պատգամավոր Սիյավուշ Նովրուզովի հայտարարությունը, որն ասել է. «Ղարաբաղյան հիմնախնդիրը լուծվում է ոչ թե հանրահավաքներով, այլ պետության նպատակաուղղված քաղաքականությամբ ... Այդ խմբերը (նկատի են առնվում Բաքվի մարզադաշտում հանրահավաքի մասնակիցները – Ա. Գ.) հնչեցնում են կոչեր Եվրոպայից, այլ տեղերից ... Եթե այդ մարդկանց սիրտն այդպես ցավում է Ղարաբաղի համար, ապա թող ակցիաներ, ցույցեր անցկացնեն Եվրոպայում, Հայաստանի դեսպանատների և միջազգային կազմակերպությունների առջև ... Բայց չէ՞ որ հակառակն է տեղի ունենում: Այդ մարդիկ այնտեղ իրականացնում են հակաադրբեջանական գործունեություն, իսկ Ադրբեջանի ներսում բարձրացնում են ղարաբաղյան հարցը» (Սիյավուշ Նովրուզով. «Ղարաբաղյան հիմնախնդիրը լուծվում է ոչ թե հանրահավաքներով, այլ պետության նպատակաուղղված քաղաքականությամբ»): Եթե համեմատենք Ս. Նովրուզովի այս մտքերը Ի. Ալիևի բոլորովին վերջերս հնչեցրած ռազմաշունչ հռետորաբանության հետ, ապա կրկին ու կրկին մեր քաղաքացիական պարտքը կհամարենք շնորհակալություն ասել մեր ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի ղեկավարին՝ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինին:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АЛЬТЕРНАТИВА ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОМУ СОЮЗУ РОССИИ И АРМЕНИИ – ВОЙНА

АЗБУКА КОНСПИРОЛОГИИ

Прежде чем приступить к изложению моих раздумий о событиях проходящей недели, хочу отметить, что я никогда не был почитателем теории заговора, также известной как конспирология, что буквально означает «учение (наука) о заговоре». Однако, анализируя события последних пяти месяцев, динамику их развития, а также все происходящее в последние дни в Ереване, невольно склоняюсь к мысли, что в Армении реализуется новая версия «революции роз», имевшей место в Грузии в ноябре 2003 года. Естественно, что она разворачивается с учетом предостережений и рекомендаций со стороны гегемона этой революции Михаила Саакашвили своему армянскому политическому двойнику Николу Пашиняну.

Напомним читателям, что 8 августа 2018 года экс-президент Грузии в эфире радиостанции «Эхо Москвы» заявил: «Я очень болею за Пашиняна и думаю, что он все делает правильно. Единственное: ему надо было менять систему. Пока его приказы будут выполнять старые правоохранители, они обязательно будут готовить войну против него. Ему надо было вовремя распускать парламент (обратите внимание, распускать парламент. – *А. Г.*) и полностью менять правоохранительную систему, потому что его успех очень важен для всех нас».

Видимо, говоря «очень важен для всех нас», он имеет в виду как себя, любимого (в августе 2014 года М. Саакашвили включен в Красный циркуляр Интерпола и объявлен в Международный розыск), так и воспитанников известных спецслужб Запада и разного рода соросовских фондов. Сказано – сделано. Все должностные лица, особенно из правоохранительных органов, назначение и увольнение которых было в компетенции премьер-министра, были заменены. А те из них, кто утверждается Национальным Собранием, то вопрос их увольнения решится после роспуска парламента. Так что Н. Пашинян, следуя указаниям Мишико Саакашвили, в скором времени и до них доберется.

Так вот анализ сложившихся в Армении реалий склоняет к вполне определенному выводу, а именно: не бывает такого множества самых разнообразных событий, которые уж никак не связаны между собой, но которые в своей совокупности в конечном итоге служат реализации одной и той же цели. Не буду томить читателя с определением этой цели, тем более что она одна – дестабилизация ситуации как в самой Армении, так и в регионе Южного Кавказа, то есть в южном подбрюшье России, ну и, конечно, по периметру 135-километровой границы Исламской Республики Иран с Республикой Армения и Арцахской Республикой (Нагорно-Карабахская Республика). Но обо всем этом по порядку.

Итак, 2 октября т. г. в повестку дня очередной сессии Национального Собрания Республики Армения (далее – НС РА) был включен законопроект под названием «О внесении изменений в Конституционный закон Республики Армения «Регламент Национального Собрания». Обсуждение данного законопроекта, как, впрочем, и остальных вопросов повестки дня, проходило в обычном режиме, и уже в ходе утреннего заседания стало понятно, что после полудня повестка сессии будет исчерпана и можно будет провести голосование по обсужденным законопроектам, о чем и заявил спикер НС РА, государственный деятель с незапятнанной репутацией Ара Саенович Баблоян. Ну что же в этом необычного, что мною особо упоминается? Вполне резонно, что именно таким вопросом может задаться читатель. На первый взгляд ничего необычного в этом не было бы, если бы не последовало продолжение. Оказывается, сам факт делового, рабочего обсуждения законопроекта о внесении изменений в Регламент НС РА уж больно сильно расстроил заранее подготовленные сценарии армянских единомышленников М. Саакашвили. Ведь, следуя заветам предводителя «революции роз», Н. Пашинян с упорством, достойным лучшего применения, хочет вбить в сознание граждан Армении мысль о том, что действующее НС РА является тормозом для революционных преобразований правительства Армении. Видимо, сам факт дружного голосования депутатами всех без исключения фракций НС РА за любой законопроект, внесенный правительством РА, воспринимается им как некая скрытая форма саботажа. Не приходится сомневаться в том, что он в глубине души прекрасно осознает уже не являющуюся ни для кого секретом данность, что за 5 месяцев своего нахождения во власти его правительство не внесло на обсуждение НС РА ни одного законопроекта, который ощутимо положительно сказался бы на решении имеющихся острых социально-экономических проблем в стране. Признать ему это – расписаться в собственной некомпетентности, более того, если вещи называть своими именами – в противопоказанности и опасности

для национальной безопасности Армении факта его нахождения в должности премьер-министра РА. Поэтому ему позарез надо искать виноватых на стороне, сколь абсурдными ни выглядели бы его доводы, в частности, обвинения в «контрреволюционной» деятельности НС РА, а следовательно в пользу востребованности роспуска парламента. И вот, по мнению Н. Пашиняна со товарищи, представился хороший повод: в их представлении парламентарии «обнаглели» до того, что внесли на утверждение НС РА законопроект, который осложнит шансы паралича работы НС РА, да, да – паралича работы, а это лишит революционеров возможности инициировать процедуру по роспуску НС РА, присобачив к этому процессу в качестве обоснования формулировку – вследствие его полной недееспособности. Как уже выяснилось позже из чистосердечных признаний самого Н. Пашиняна на ночном митинге 2 октября, этим же днём он позвонил спикеру НС РА с настоятельными призывами не ставить этот законопроект на голосование, так как тем самым будут подорваны ранее достигнутые договоренности с фракцией Республиканской партии Армении (далее – РПА). Заметим, что и сейчас РПА имеет в парламенте наибольшее число голосов. Спикер парламента Ара Саенович, в силу своей высокой интеллигентности, естественно, поверил в искренность слов премьер-министра и в ходе заседания НС РА объявил о том, что голосование по всем обсужденным законопроектам состоится 3 октября на утреннем заседании НС РА. Я специально столь подробно довожу до сведения читателей ход имевших место в этот день событий, чтобы был понятен вероломный характер дальнейших действий премьер-министра. После объявления спикером о переносе дня голосования всевозможные электронные СМИ Армении, разного рода активисты и блогеры в один голос стали наводнять интернет сообщениями об угрозе, нависшей над завоеваниями «бархатной революции» со стороны Национального Собрания РА (под «бархатной революцией» подразумевается имевший место в апреле – мае т. г. антигосударственный переворот). О каких таких неведомых гражданам Армении завоеваниях была речь, даже при наличии большой фантазии можно лишь догадываться. Преследуемая кибервойском Н. Пашиняна цель этой информационной атаки на наших сограждан революционерами вовсе и не скрывалась – оказать моральное и психологическое давление, более того, прямыми угрозами сорвать голосование по законопроекту о Регламенте НС РА, которое, повторюсь, должно было состояться 3 октября т. г. на утреннем заседании парламента. Не говоря уже о множестве призывов в Facebook и на разного рода интернет-порталах блокировать все входы в НС РА. Именно в этом вопросе наставники революционеров и просчитались. Депутаты НС РА, члены фракций

А. ГЕГАМЯН

РПА, «Блок Царукяна» и Армянской революционной федерации «Дашнакцутюн» (далее – АРФД) проявили высокое чувство собственного достоинства, государственную ответственность и гражданское мужество и не поддались шантажу «народного» премьера и его разнокалиберных сподвижников. Вышеупомянутые фракции НС РА приняли решение о созыве 2 октября в 19:30 внеочередного заседания парламента с целью принятия закона «О внесении изменений в Конституционный закон Республики Армения «Регламент Национального Собрания». В 20:00 НС РА 67 голосами депутатов «за» этот закон приняло. А тем временем на проспекте Маршала Баграмяна, напротив здания НС РА, буквально на лестницах, ведущих в здание Национальной академии наук, собирался честной народ, откликнувшийся на призыв Н. Пашиняна. Далее, перекрыв улицу, несколько тысяч революционеров – двигателей «бархатной революции» собрались на митинг. Под улюлюканье собравшихся премьер-министр РА оправдал доверие граждан, пришедших на митинг: он мужественно подписал указы об освобождении с должностей министров РА, выдвинувцев «Блока Царукян» и АРФД, которые не успели проработать на своих должностях и пяти месяцев. Ликованию митингующих не было предела (что достаточно емко характеризует их гражданскую зрелость и интеллектуальный уровень) – ведь они, по сути, стали вершителями, творцами истории «новой Армении», которая, по сути, в XXI веке отбросила Армению в виртуальное пространство античной демократии, зародившейся в колыбели нашей цивилизации, Древней Греции. Как бы сказал известный армянский писатель-сатирик Акоп Паронян: «Не знаешь: смеяться или плакать».

После столь героического действия «народный» премьер продолжил свою пламенную революционную речь. Нет, уважаемый читатель, оратор не стал говорить о перспективах социально-экономического развития Армении, о широко разрекламированных им же многомиллионных инвестициях в экономику «новой Армении», о прорыве в переговорном процессе по урегулированию нагорно-карабахского конфликта. Увы, здесь налицо полный провал правительства Н. Пашиняна. Взять хотя бы месяцами ранее озвученные им же бравурные заявления о том, что отныне Арцахская Республика (Нагорно-Карабахская Республика) будет главной стороной переговорного процесса. А что же произошло на самом деле? А дело было так.

«Но я при всем желании не могу себе приписывать таких полномочий (вести переговоры от имени Арцахской Республики. – *А. Г.*). Для этого нет ни правовых, ни моральных оснований. Народ Карабаха не участвует в формировании власти в Армении. У него есть свое правительство и

президент, – месяцами ранее заявил Н. Пашинян в НС РА при представлении программы правительства и далее продолжил: – А значит, президент Азербайджана Ильхам Алиев ведет переговоры и от их имени, поскольку они участвовали в выборах. А жители Карабаха не избирали власть Армении, и власть Армении не может их представлять. У них должен быть собственный голос».

Видимо, пять месяцев работы Н. Пашиняна в должности премьер-министра РА и несколько поездок в Нагорный Карабах убедили его в том, что отныне он имеет «и правовые, и моральные основания» вести переговоры от имени арцахцев, а самое главное – он узрел, что, хотя народ Карабаха и «не участвовал в формировании власти в Армении», несмотря на то что «у него есть свое правительство и президент», – то кто же, если не он, «народный» премьер-министр Армении, должен представлять Арцахскую Республику. К полной сарказма радости масс-медиа Азербайджана уже по итогам саммита стран СНГ в Душанбе опубликовали информацию о том, как Н. Пашинян рассказывает о своих впечатлениях, скажем так, о беседе с президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым.

«Он оставил положительное впечатление. У нас был нормальный, цивилизованный разговор. У меня сложилось о нем впечатление, как об образованном человеке (видимо, на подсознательном уровне Н. Пашиняна сделать такой вывод подтолкнули действия И. Алиева из недавнего прошлого, когда он героизировал Рамиля Сафарова, зарубившего топором спящего офицера Вооруженных сил Армении Гургена Маргаряна в Будапеште. – *А. Г.*)», – отметил «народный» премьер-министр. Далее им же было сказано, что они (Алиев, Пашинян) планируют оповестить сопредседателей Минской группы ОБСЕ о достигнутых договоренностях (и это при том, что у Армении «нет ни правовых, ни моральных оснований» вести переговоры от имени Арцахской Республики) между руководством Армении и Азербайджана о поддержке постоянного контакта между сторонами. Такие вот дела. Дальше – больше. По прошествии некоторого времени после начала митинга, когда «народный» премьер усёк, что ему больше нечего сказать собравшейся аудитории (собственно и в самом начале митинга стало понятно, что ему ничего существенного не было что сказать), Н. Пашинян в порыве искренности проинформировал собравшихся у здания Национальной академии наук о необходимости на некоторое время по неотложным делам отлучиться в резиденцию премьер-министра РА, которая расположена в здании по соседству. Я по интернету внимательно наблюдал видеорепортаж радио «Азатутюн» (армянское отделение радио «Свобода») и к своей радости в прямой видеотрансляции заметил, что по возвращении из резиденции лицо «народно-

А. ГЕГАМЯН

го» премьера как-то озарилось (то ли в резиденции что-то ему мешающее на «душе» отлегло и тем самым напрочь улетучилось возможное давление на соответствующие внутренние органы, а может быть, «народный» премьер получил новые ценные предписания от кудесников цветных революций (которые почему-то в случае Армении окрестили «бархатной революцией») с настоятельным требованием неуклонно гнуть линию о нависшей угрозе, об опасности контрреволюции». Скорее всего, оба вышеупомянутых фактора для озарения Н. Пашиняна имели место быть. Судя по дальнейшим действиям митингующих, бесспорно, что в числе полученных установок первой значилась – под любым предлогом (при этом желательно под благовидным предлогом переговоров с представителями фракций) продолжить митинг на территории Национального Собрания. По призыву Н. Пашиняна, как образно бы отметил экс-депутат парламента РА, активный участник национально-освободительной войны в Карабахе Аракел Мовсесян (он же Шмайс), митингующие в очень деликатной форме ворвались на территорию НС РА, дабы сопровождать премьера в здание НС РА. Решимость последнего вести жесткие переговоры с «контрреволюционерами» у митингующих не вызвала никаких сомнений. Ведь до этого в своей речи на митинге он уже успел заявить, что в принятом парламентом законе «О Регламенте Национального Собрания» усматривается прямой удар по созидателям «новой Армении» со стороны контрреволюции, то бишь парламентских фракций. Бесспорно, в данном случае мы имеем дело с новым словом в политологической науке, когда закон, нацеленный на обеспечение нормальных условий для функционирования Национального Собрания РА, гарантирующий безопасность, свободу передвижения и беспрепятственное осуществление депутатами своих полномочий, со стороны премьер-министра определяется не иначе как контрреволюционным и антиконституционным. На этот счет, пожалуй, очень метко высказался руководитель парламентской фракции АРФД Армен Рустамян, заявивший, что, если требование соблюдать Конституцию РА и не оказывать давление на депутатов считается контрреволюционным, тогда он контрреволюционер.

В этом же случае ситуацию спасло очередное проявление высокой ответственности со стороны фракций РПА, «Блока Царукян» и АРФД, которые пригасили Н. Пашиняна в здание НС РА для переговоров с целью разрядки сложившейся напряженной обстановки. Н. Пашинян, естественно, принял предложение парламентских фракций и победно заявил, что идет на переговоры с целью подавить злонамерения «контрреволюционеров». Здесь вызывает серьезное беспокойство осознание того, что безудержное стремление Н. Пашиняна путем откровенной лжи

возбуждать своих сторонников (из числа тоталитарных сект типа «Слово жизни», ЛГБТ-сообщества, которое было представлено на митинге не единичными персонажами неизвестного пола с короткими косичками сзади, наэлектризованной, жаждущей подвига молодежи, в том числе и старшеклассников, ну и обычных граждан Еревана, которые в силу объективных и субъективных причин были крайне недовольны работой прежних властей) могло ввергнуть их в состояние транс. При этом они, сметая все и вся на своем пути, могли довести дело до кровопролития. Естественно, у читателя может возникнуть вполне резонный вопрос: а что – в Ереване полиция неужели не усмотрела противоправных действий в откровенно подстрекательских призывах «народного» премьера?

Для справки отметим, что еще 14 апреля 2011 года НС РА приняло закон «О свободе собраний», при этом принятые 19 мая 2014 г. и 25 октября 2017 г. поправки к этому закону не затрагивали статьи, на которые я буду ссылаться. Так, на события, происходящие в эту ночь, весьма своеобразно среагировал начальник Полиции РА Валерий Осипян: «Я был обеспокоен, собралось много людей. Но ситуация спокойная, народ выражает свою волю, полицейские следят за ситуацией. В настоящее время ведутся разъяснительные работы, граждане порядок не нарушают, проводят стихийный митинг в соответствии с законом «О свободе собраний».

Видимо, г-н Осипян имеет в виду лишь пункт 1 статьи 9, который гласит: «Для проведения публичного собрания (далее – собрание) организатор уведомляет уполномоченный орган в письменной форме, за исключением срочных и стихийных собраний». Будем считать, что собрание было стихийным и его организатор, премьер-министр РА, не успел проинформировать об этом уполномоченный муниципальный орган. Но ведь речь о другом. Увы, вызывает серьезную тревогу, когда начальник Полиции РА, который неумолим и строг даже во взгляде, когда здоровается с депутатами парламента РА, естественно, не из фракции «Елк» Никола Пашиняна, видать по жизни очень мягкий человек и поэтому столь снисходителен к грубейшим нарушениям закона «О свободе собраний». Тем более когда зачинщиком нарушений является непосредственно «народный» премьер-министр. Чтобы не быть голословным в утверждении о грубых нарушениях данного закона, приведу одну выдержку из него с последующим указанием факта его нарушения. Так, пункт 1.3 статьи 19 под заголовком «Запрет собрания» гласит: «Собрание запрещается, если: 3) собрание будет проводиться на таком расстоянии от резиденций Президента Республики, Национального Собрания, Правительства, судов или уголовно-исправительных учреждений, в случае которого оно угрожает их нормальной деятельности».

Между тем, видимо, тот факт, что митингующие под предводительством «народного» премьера вежливо ворвались на территорию НС РА, а наиболее агрессивные из них последовали и далее за Н. Пашиняном в здание НС РА, при этом сопровождая своё вхождение в здание скандированием ругательств в адрес руководителей Национального Собрания, а также фракций НС, по мнению В. Осипяна, не то чтобы сие «угрожало их деятельности», а, наоборот, квалифицировалось им вполне определенно – «граждане порядок не нарушают». Ну согласитесь, как не понять эмоций хулиганствующей части митингующих, грубых нарушителей закона «О свободе собраний», когда от самого начала и до окончания этого противозаконного митинга они удостоились столь лестной оценки их противозаконных действий со стороны первого блюстителя правопорядка страны. Как после этого улюлюкающим митингующим сдерживать свои эмоции и не аплодировать лично начальнику Полиции РА и его подчиненным. А что они на территории НС вели себя по-хамски в отношении депутатов, в том числе депутатов-женщин, автомашинами закрыли все входы и выходы на территорию НС РА, так это произошло от того, что они весьма своеобразно и, судя по всему, весьма точно восприняли высокую оценку начальника полиции содеянному ими противозаконному действию: «Но ситуация спокойна, народ выражает свою волю, полицейские следят за ситуацией. В настоящее время ведутся разъяснительные работы, граждане порядок не нарушают». Думается, что в самое ближайшее время Н. Пашинян по достоинству оценит труд В. Осипяна. Ведь то ли еще будет в плане проведения незаконных митингов, устрашения депутатов... И заслуги руководителя полиции следует поощрить, а то ведь в нем может пробудиться офицерская честь и дух присяги, следствием чего на скамье подсудимых нет-нет да могут оказаться многие из членов правительства Н. Пашиняна.

Уважаемый читатель, как и следовало ожидать, этот ночной митинг в Ереване не оставил равнодушными и многие электронные СМИ Азербайджана, которые фактически синхронно с радио «Азатутюн» отслеживали события, происходящие в Ереване, а далее информацию об этих событиях в нужном им ракурсе преподносили читательской аудитории своей страны и вне её. Вместе с тем отметим, что общая направленность публикаций была одна – отныне Армения для России является ненадежным партнером. Как и следовало ожидать, новый тон этой кампании задал, как его в Азербайджане ласково называют, «идеолог Кремля» Александр Дугин, который на следующий же день после митинга дал интервью portalу media. az под броским заголовком «Александр Дугин:

Баку на первом месте для России в регионе. Армения позади – Интервью». Так, отвечая на вопрос корреспондента: «Получается, что президент России Владимир Путин пытается вразумить Никола Пашиняна?» – А. Дугин снисходительно изрек: «Я бы так прямо не сказал. Понимаете, ведь Армения – наш союзник. Когда Пашинян пришел к власти, он попытался поставить союзничество под вопрос. И ничем хорошим (для Еревана. – *Ред.*) это не могло закончиться. И вот видите, как на глазах укрепляется союз России с Азербайджаном. Баку выходит на первую позицию для Москвы в регионе, оставляя Армению позади». Тогда же вдруг, спустя неделю после визита В. В. Путина в Баку, теперь уже haqqin.az 4 октября публикует статью под заглавием «Администрация президента об итогах встречи Алиева и Путина». Видимо, было очень важно на фоне событий, происходящих в Армении, устами заместителя заведующего отделом по вопросам внешней политики администрации президента Азербайджана Химкета Гаджиева уже в который раз за минувшие после визита 7 дней вновь заявить о том, что «свидетельством высокого уровня доверия и взаимовыгодного сотрудничества между нашими странами (Азербайджаном и Россией. – *А. Г.*) является и то, что двусторонние связи успешно развиваются в формате межрегиональных связей... В то же время сотрудничество между нашими странами, основанное на традиционных отношениях, продолжается и в многосторонней плоскости».

Эти и множество публикаций подобного содержания публиковались параллельно с главным замыслом идеологов азербайджанского агитпропа. А главный замысел заключается в том, чтобы намерение азербайджанского руководства начать военную агрессию против Арцахской Республики преподнести своим гражданам и международным акторам в виде формулы «Ереван напрашивается на войну». Именно под таким заголовком 3 октября 2018 г. на портале <https://haqqin.az/analytics/137140> была опубликована статья Расима Агаева. Вот что он, в частности, пишет: «...кое-кто склонен делать вывод, что наступил час военного решения конфликта (имеется в виду нагорно-карабахский конфликт. – *А. Г.*). Мол достаточно одного мощного удара (а азербайджанская армия ныне такой мощью обладает), чтобы решить конфликт в свою пользу... Война была бы на руку правящему классу Армении как способ вернуть утраченное народное доверие, а вместе с ним и национальное единство, отвлечь внимание населения от свалившихся на него социальных бедствий и вновь убедить мир и свою паству, что во всех бедах, разумеется, виноваты проклятые азербайджанцы. Можно не сомневаться, что этой нехитрой пропагандистской уловке с удовольствием поверят не только известные силы в Москве, но и в европейских столицах, само собой, и в США».

Отбрасывая в сторону чудеса тщательно скрываемой, но уж слишком многослойной лжи, можно утверждать, что азербайджанская пропаганда готовит тот самый подходящий момент для развязывания войны против Арцахской Республики с возложением ответственности за ее начало на Армению и Арцахскую Республику. Такой сценарий не нов, об этом еще 20 июня т.г. на брифинге, посвященном 100-летию образования азербайджанской армии, было заявлено министром обороны этой страны Закиром Гасановым. «Азербайджанская армия готова в любой момент выполнить эту задачу (завоевать Арцахскую Республику. – А. Г.). Приказ на выполнение этой задачи является политическим вопросом и такой приказ поступит в самый подходящий момент с учетом международной политической обстановки», – заявил тогда Закир Гасанов.

Анализируя весьма опасные действия премьер-министра Армении, затеявшего в этой сложной международной обстановке в регионе и мире в целом крайне несвоевременные шаги по роспуску Национального Собрания, поражаешься его политической близорукости и неспособности адекватно оценивать угрозы национальной безопасности, нависшие над Арменией. Ведь своими действиями он провоцирует раскол армянского общества, его политического класса. Увы, это вызывает не только недоумение, но и заставляет вновь и вновь задуматься над тем, что все это делается либо по недомыслию «народного» премьера, либо его действия умело руководятся из-за кулис. Не является ли это новой, более модернизированной армянской версией «Революции роз», проводимой с учетом ошибок М. Саакашвили? Если в Грузии итогом революции стало объявление независимости Абхазии и Южной Осетии, то для Армении уготована иная судьба – потеря Арцахской Республики и полная дестабилизация обстановки на 100-километровой границе зоны безопасности Нагорного Карабаха и Исламской Республики Иран. Чем это чревато для существования самой Армении, армянской государственности, нетрудно догадаться.

Приостановить неизбежную эскалацию военной напряженности со стороны Азербайджана с её непременным перерастанием в широкомасштабную войну в зоне нагорно-карабахского конфликта возможно лишь заключением военно-политического союза между Россией и Арменией. Ранее уже приходилось об этом писать, однако события последней недели требуют ввести некоторые коррективы, а именно: альтернативой военно-политическому союзу России и Армении является война, причем война не только в Нагорном Карабахе, но и в регионе Южного Кавказа с возможным вовлечением в неё России, Турции и Ирана. Ведь для известных сил дорогого стоит разрыв сложившихся партнерских отношений между

Россией, Турцией и Ираном. И, судя по всему, этого очень последовательно добивается один из центров силы мировой политики, цинично рассчитывая на то, что даже ценой большой крови Армения никогда не сдаст Нагорный Карабах и героически будет отстаивать независимость Арцахской Республики. Даже в случае некомпетентности властей предержавших и утраты ими осознания угрозы национальной безопасности, нависшей над Республикой Армения и Нагорным Карабахом.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՅԼՆՏՐՈՒՆՔԸ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է

ԿՈՆՍՊԻՐՈՒՈՒԳԻԱՅԻ ԱՅՔՈՒԲԵՆԸ

Մինչ անցնող շաբաթվա իրադարձությունների մասին խորհրդածույթուններս ներկայացնելը՝ ցանկանում եմ նշել, որ երբեք երկրպագու չեմ եղել դավադրության տեսության, որը հայտնի է նաև որպես կոնսպիրոլոգիա, ինչը նշանակում է «ուսմունք (գիտություն) դավադրության մասին»: Սակայն, վերլուծելով վերջին հինգ ամիսների իրադարձությունները, դրանց զարգացման դինամիկան, ինչպես նաև վերջին օրերին Երևանում տեղի ունեցող ամեն բան, ակամա հակվում եմ այն մտքին, որ Հայաստանում իրականացվում է Վրաստանում 2003թ. նոյեմբերին տեղի ունեցած «Վարդերի հեղափոխության» նոր տարբերակ: Բնականաբար, այն ծավալվում է այդ հեղափոխության հեգեմոն Միխայիլ Սաակաշվիլու կողմից իր հայ քաղաքական նմանակին՝ Նիկոլ Փաշինյանին տված խորհուրդների և զգուշացումների հաշվառմամբ:

Ընթերցողներին հիշեցնենք, որ 2018թ. օգոստոսի 8-ին Վրաստանի նախկին նախագահը «Эхо Москвы» ռադիոկայանի եթերից հայտարարել էր. «Ես շատ եմ ցավում Փաշինյանի համար և կարծում եմ, որ նա ամեն բան ձիշտ է անում: Միակ բանը. նա պետք է փոխեր համակարգը: Քանի դեռ նրա հրամանները կատարելու են հին իրավապահները, նրանք անպայման պատերազմ են պատրաստելու նրա դեմ: Նա պետք է ժամանակին ցրեր խորհրդարանը (ուշադրություն դարձրեք՝ ցրեր խորհրդարանը – Ա. Գ.) և լիովին փոխեր իրավապահ համակարգը, որովհետև նրա հաջողությունը շատ կարևոր է մեզ բոլորիս համար»:

Ըստ երևույթին, ասելով «շատ կարևոր է մեզ բոլորիս համար»՝ նա նկատի ունի ինչպես իր սեփական սիրելի անձը (2014թ. օգոստոսին Մ. Սաակաշվիլին ներառվել է Ինտերպոլի Կարմիր շրջաբերականում և նրա հանդեպ միջազգային հետախուզում է հայտարարված), այնպես էլ Արևմուտքի հայտնի հատուկ ծառայությունների և տարատեսակ սորոսյան ֆոնդերի սաներին: Ասվեց, ուրեմն՝ պետք է արվի: Բոլոր պաշտոնատար անձինք, հատկապես իրավապահ մարմիններից, որոնց նշանակումն ու ազատումը վար-

չապետի իրավասության ներքո էին, փոխվեցին: Իսկ նրանցից այն պաշտոնյաների, որոնք պաշտոնին հաստատվում են Ազգային ժողովի կողմից, ազատման հարցը կլուծվի խորհրդարանը ցրելուց հետո: Այնպես որ, Ն. Փաշինյանը, Միշիկո Սասկաշվիլու ցուցումներին հետևելով, շուտով նրանց էլ կհասնի:

Եվ ահա, Հայաստանում ստեղծված իրողությունների վերլուծությունը որոշակի եզրակացության է մղում, այն է. չի լինում ամենատարբեր իրադարձությունների այնպիսի բազմություն, որոնք որևէ կերպ կապ չունեն միմյանց հետ, բայց որոնք իրենց ամբողջության մեջ, վերջնարդյունքում ծառայում են միևնույն նպատակի իրագործմանը: Չեն ձանձրացնի ընթերցողին այդ նպատակը նշելու հարցում, մանավանդ որ այն մեկն է՝ իրավիճակի ապակայունացում ինչպես հենց Հայաստանում, այնպես էլ Հարավկովկասյան տարածաշրջանում, այսինքն՝ Ռուսաստանի հարավային սահմաններին և, իհարկե, Հայաստանի Հանրապետության ու Արցախի Հանրապետության (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության – խմբ.) հետ Իրանի Իսլամական Հանրապետության 135 կիլոմետրանոց սահմանի պարագծով: Բայց այս ամենի մասին՝ հերթով:

Եվ այսպես, ս. թ. հոկտեմբերի 2-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) հերթական նստաշրջանի օրակարգում ներառվել էր «Ազգային ժողովի կանոնակարգ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրինագիծը: Սույն օրինագծի, ինչպես և օրակարգի մյուս հարցերի քննարկումը անցնում էր սովորական ընթացքով, և արդեն առավոտյան նիստի ժամանակ հասկանալի դարձավ, որ կեսօրից հետո նստաշրջանի օրակարգը պետք է սպառվի և կարելի կլինի անցկացնել քվեարկություն քննարկված օրինագծերի վերաբերյալ, ինչի մասին հայտարարեց ՀՀ ԱԺ նախագահ, անբասիր համբավի տեր պետական գործիչ Արա Սաենի Բաբլոյանը: Դե, ի՛նչ արտասովոր բան կա սրանում, որ հատկապես հիշատակվում է իմ կողմից: Միանգամայն հասկանալի է, որ հենց այս հարցը կարող է տալ ընթերցողը: Առաջին հայացքից ոչ մի արտասովոր բան սրանում չէր լինի, եթե չհետևեր շարունակությունը: Պարզվում է՝ ՀՀ ԱԺ կանոնակարգում փոփոխություններ մտցնելու մասին օրինագծի գործնական, աշխատանքային քննարկման փաստն է հենց խիստ խանգարել Մ. Սասկաշվիլու հայ համախոհների նախապես պատրաստված սցենարներին: Չէ՞ որ, հետևելով «Վարդերի հեղափոխության» պարագլխի պատգամներին՝ Ն. Փաշինյանը ավելի լավ կիրառության արժանի համառությամբ ցանկանում է Հայաստանի քաղաքացիների գիտակցության մեջ մտցնել այն միտքը, որ ՀՀ գործող ԱԺ-ն Հայաստանի կառավարության հեղափոխական վերափոխումների արգելակողն է: Հավանաբար, հենց փաստը, որ ՀՀ ԱԺ առանց բացառության բոլոր խմբակցությունների պատգամավորները միահամուռ կողմ են

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

քվեարկում ՀՀ կառավարության մտցրած ցանկացած օրինագծին, նրա կողմից ընկալվում է որպես սաբոտաժի մի ինչ-որ ծածուկ ձև: Կասկած չի հարուցում, որ նա հոգու խորքում հիանալի գիտակցում է արդեն ոչ մեկի համար գաղտնիք չհանդիսացող այն իրողությունը, որ իշխանությունում նրա գտնվելու հինգ ամիսներին իր գլխավորած կառավարությունը ՀՀ ԱԺ քննարկմանը չի ներկայացրել գոնե մեկ օրինագիծ, որը շոշափելի չափով դրականորեն կանդիդատնար երկրում առկա սուր սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման վրա: Նրա կողմից այդ իրողությունը ընդունելը կնշանակի՝ ստորագրել սեփական անձեռնհասության տակ, ավելին, եթե իրերն անվանենք իրենց անուններով՝ ՀՀ վարչապետի պաշտոնին նրա գտնվելու հակացուցվածության և Հայաստանի ազգային անվտանգության համար վտանգավորության փաստի տակ: Ուստի, Ն. Փաշինյանի խիստ անհրաժեշտ է ուրիշ տեղ մեղավորներ փնտրել, որքան էլ որ անհեթեթ թվան նրա փաստարկները, մասնավորապես՝ մեղադրանքները ՀՀ ԱԺ «հակահեղափոխական» գործունեության, հետևաբար, հոգուտ խորհրդարանը ցրելու պահանջվածության վերաբերյալ: Եվ ահա, Ն. Փաշինյանի ու ընկերակիցների կարծիքով լավ առիթ է ներկայացել. նրանց պատկերացմամբ՝ խորհրդարանականներն այնքան են «հանդգնել», որ ՀՀ ԱԺ հաստատմանն են ներկայացրել մի օրինագիծ, որը կդժվարացնի ՀՀ ԱԺ կաթվածի շանսերը, այո, այո՝ աշխատանքը կաթվածի ենթարկելու շանսերը, իսկ դա հեղափոխականներին կզրկի ՀՀ ԱԺ-ն ցրելու ընթացակարգ նախաձեռնելու հնարավորությունից՝ այդ գործընթացին որպես հիմնավորում հարմարեցնելով «նրա լիակատար անգործունակության հետևանքով» ձևակերպումը: Ինչպես արդեն ավելի ուշ պարզվեց հենց Ն. Փաշինյանի անկեղծ խոստովանություններից հոկտեմբերի 2-ի գիշերային հանրահավաքում, այդ նույն օրը ցերեկը նա զանգել էր ՀՀ ԱԺ նախագահին՝ համառորեն հորդորելով քվեարկության չդնել այդ օրինագիծը, քանի որ դրանով իսկ կխախտվեն ավելի վաղ ձեռք բերված պայմանավորվածությունները Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության (այսուհետ՝ ՀՀԿ) խմբակցության հետ: Նշենք, որ հիմա էլ ՀՀԿ-ն խորհրդարանում ամենամեծ թվով ձայներն ունի: Խորհրդարանի նախագահ Արա Սաենովիչը, քանի որ շատ բարեկիրթ մտավորական մարդ է, բնականաբար, հավատացել էր վարչապետի խոսքերի անկեղծությանը և ՀՀ ԱԺ նիստի ընթացքում հայտարարեց այն մասին, որ քննարկված բոլոր օրինագծերի քվեարկությունը կանցկացվի հոկտեմբերի 3-ին, ՀՀ ԱԺ առավոտյան նիստի ժամանակ: Ես հատուկ եմ այսքան մանրամասն տեղեկացնում ընթերցողներին այդ օրը տեղի ունեցած իրադարձությունների ընթացքի մասին, որպեսզի հասկանալի լինի վարչապետի հետագա գործողությունների ուխտադրուժ բնույթը: Խորհրդարանի նախագահի կողմից քվեարկության օրը տեղափոխելու մասին հայտարարությունից հետո Հայաստանի բոլոր հնարավոր էլեկտրոնային ՋՄ-ները, տարատեսակ ակտիվիստներն

ու բլոգերները խոսքները մեկ արած սկսեցին ինտերնետը հեղեղել ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից սպառնալիքի մասին տեղեկություններով, որը կախվել է «թավշյա հեղափոխության» նվաճումների վրա («թավշյա հեղափոխության» տակ նկատի է առնվում ս. թ. ապրիլ-մայիսին տեղի ունեցած հակապետական հեղաշրջումը): Թե Հայաստանի քաղաքացիներին անհայտ այդ ինչ նվաճումների մասին էր խոսքը՝ անգամ հիվանդ երևակայության առկայության պարագայում միայն կարելի է կռահել: Մեր քաղաքացիների վրա Ն. Փաշինյանի կիբեռզորքի տեղեկատվական այս գրոհի հետապնդած նպատակը հեղափոխականները չէին էլ թաքցնում՝ բարոյական և հոգեբանական ճնշում գործադրել, ավելին՝ ուղղակի սպառնալիքներով խափանել ՀՀ ԱԺ կանոնակարգի մասին օրինագծի քվեարկությունը, որը, կրկնում են, պետք է տեղի ունենար ս. թ. հոկտեմբերի 3-ին, խորհրդարանի առավոտյան նիստում: Էլ չեն ասում Facebook-ում և տարատեսակ ինտերնետ-պորտալներում ՀՀ ԱԺ բոլոր մուտքերը փակելու բազմաթիվ կոչերի մասին: Հենց այս հարցում էլ հեղափոխականների խրատատուները վրիպեցին: ՀՀ ԱԺ պատգամավորները, ՀՀԿ, «Ծառուկյան դաշինք» և Հայ Հեղափոխական Ղաշնակցություն (այսուհետ՝ ՀՅԴ) խմբակցության անդամները սեփական արժանապատվության բարձր զգացում, պետական պատասխանատվություն և քաղաքացիական արիություն ցուցաբերեցին ու չենթարկվեցին «ժողվարչապետի» ու նրա տարբեր տրամաչափի սխրակիցների շանտաժին: ՀՀ ԱԺ վերոնշյալ խմբակցությունները որոշում ընդունեցին հոկտեմբերի 2-ին, ժամը 19:30-ին խորհրդարանի արտահերթ նիստ գումարելու մասին՝ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքն ընդունելու նպատակով: Ժամը 20:00-ին ՀՀ ԱԺ-ը պատգամավորների 67 «կողմ» ձայնով ընդունեց այդ օրենքը: Իսկ այդ ընթացքում Մարշալ Բաղրամյան պողոտայում, ՀՀ ԱԺ շենքի դիմաց, տառացիորեն դեպի Գիտությունների ազգային ակադեմիայի շենք տանող աստիճաններին, հավաքվել էր պատվելի ժողովուրդը՝ արձագանքելով Ն. Փաշինյանի կոչին: Այնուհետև, փակելով փողոցը՝ «թավշյա հեղափոխության» մի քանի հազար հեղափոխական-«խանդավառներ» հանրահավաքի հավաքվեցին: Հավաքվածների զմայլված բացականչությունների ներքո ՀՀ վարչապետը արդարացրեց հանրահավաքի եկած քաղաքացիների վստահությունը. նա տղամարդավարի ստորագրեց ՀՀ նախարարների («Ծառուկյան դաշինքից» և ՀՅԴ-ից) ազատման հրամանները, որոնք չէին հասցրել անգամ 5 ամիս աշխատել իրենց պաշտոններում: Հանրահավաքի մասնակիցների ցնծությանը չափ չկար (ինչը բավական տարողունակ է բնութագրում նրանց քաղաքացիական հասունությունն ու մտավոր մակարդակը). չէ՞ որ նրանք, ըստ էության, դարձան «Նոր Հայաստանի» պատմությունն արարողներն ու կերտողները, որը, ըստ էության, XXI դարում Հայաստանը հետ նետեց անտիկ դեմոկրատիայի (որը

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

սկիզբ է առել մեր քաղաքակրթության օրրան Հին Հունաստանում) վիրտուալ տարածք: Ինչպես կասեր հայտնի երգիծաբան Հակոբ Պարոնյանը՝ «Չգիտեմ՝ լա՞մ, թե՞ խնդամ»:

Այսքան հերոսական արարքից հետո «ժողվարչապետը» շարունակեց իր բոցավառ հեղափոխական ճառը: Չէ՛, հարգելի ընթերցող, հռետորը չխոսեց Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման հեռանկարների, «Նոր Հայաստանի» տնտեսությունում իր իսկ լայնորեն գովազդած բազմամիլիոնանոց ներդրումների, Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման բանակցային գործընթացում բեկման հասնելու մասին: Ավաղ, այստեղ ակնհայտ է Ն. Փաշինյանի կառավարության լիակատար ծախողումը: Վերցնենք թեկուզ ամիսներ առաջ նրա հնչեցրած խրոխտ հայտարարությունները, թե Արցախի Հանրապետությունն (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն – *խմբ.*) այսուհետ լինելու է բանակցային գործընթացի գլխավոր կողմը: Իսկ ի՞նչ տեղի ունեցավ իրականում: Ահա թե ինչ: «Բայց ես, որքան էլ ցանկանամ, չեմ կարող ինձ վերագրել նման իրավասություններ (բանակցություններ վարել Արցախի Հանրապետության անունից – *Ա. Գ.*): Դրա համար չկան ոչ իրավական, ոչ բարոյական հիմքեր: Ղարաբաղի ժողովուրդը չի մասնակցում Հայաստանում իշխանության ձևավորմանը: Այն ունի իր կառավարությունն ու իր նախագահը, – ամիսներ առաջ հայտարարեց Ն. Փաշինյանը ՀՀ ԱԺ-ում կառավարության ծրագիրը ներկայացնելիս և այնուհետև շարունակեց, – և ուրեմն, Ադրբեյջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը բանակցություններ է վարում նաև նրանց անունից, քանի որ նրանք մասնակցել են ընտրություններին: Իսկ Ղարաբաղի բնակիչները չեն ընտրել իշխանությունը Հայաստանում, և Հայաստանի իշխանությունը չի կարող նրանց ներկայացնել: Նրանք պետք է սեփական ձայն ունենան»: Հավանաբար, Ն. Փաշինյանի հինգ ամիսների աշխատանքը ՀՀ վարչապետի պաշտոնում և մի քանի այցելությունները Լեռնային Ղարաբաղ նրան հանոգել են այն բանում, որ այսուհետ նա ունի «և՛ իրավական, և՛ բարոյական հիմքեր»՝ բանակցություններ վարելու արցախցիների անունից, և որ գլխավորն է՝ նա հասկացավ, որ թեև Ղարաբաղի ժողովուրդը «չի մասնակցել Հայաստանում իշխանության ձևավորմանը», չնայած «այն ունի իր կառավարությունն ու իր նախագահը», ուրիշ էլ ո՞վ, եթե ոչ Հայաստանի «ժողվարչապետը» պետք է ներկայացնի Արցախի Հանրապետությունը: Ադրբեյջանի լրատվամիջոցները սարկազմով լի ուրախությամբ, արդեն Դուշանբեում կայացած ԱՊՀ երկրների գագաթաժողովի արդյունքների հիման վրա, հրապարակեցին տեղեկատվություն այն մասին, թե ինչպես է Ն. Փաշինյանը պատմում իր տպավորությունների մասին, այսպես ասենք՝ Ադրբեյջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի հետ ունեցած գրույցից: «Նա դրական տպավորություն թողեց: Մենք նորմալ, քաղաքակիրթ խոսակցություն ունեցանք: Կրթված մարդու տպավորություն թողեց» (ըստ երևույթին, Ն. Փաշինյանի համար ենթագիտակցական

մակարդակում նման եզրակացություն անելու առիթ են հանդիսացել Ի. Ալի-
 կի ոչ վաղ անցյալի գործողությունները, երբ նա հերոսացնում էր Հայաստա-
 նի Ջինված ուժերի սպա Գուրգեն Մարգարյանին Բուդապեշտում սպանած
 Ռամիլ Սաֆարովին – Ա. Գ.), – նշել է «ժողվարչապետը»: Այնուհետև նա
 ասել է, որ իրենք (Ալիևը, Փաշինյանը) ծրագրում են տեղեկացնել ԵԱՀԿ Մի-
 նսկի խմբի համանախագահներին ձեռք բերված պայմանավորվածություն-
 ների մասին (և սա՝ այն դեպքում, երբ Հայաստանը «չունի ոչ իրավական, ոչ
 բարոյական հիմքեր»՝ բանակցություններ վարելու Արցախի Հանրապե-
 տության անունից) Հայաստանի և Ադրբեջանի ղեկավարությունների միջև՝
 կողմերի միջև մշտական շփում պահելու մասին: Ահա այսպիսի բաներ:
 Հետո ավելի հետաքրքիր է: Հանրահավաքի սկսվելուց որոշ ժամանակ անց,
 երբ «ժողվարչապետը» հասկացավ, որ էլ ասելու բան չունի հավաքված
 լսարանին (հանրահավաքի սկզբից ևեթ հասկանալի դարձավ, որ էական
 որևէ բան չունեի էլ ասելու), Ն. Փաշինյանը անկեղծ պոռթկմամբ տեղեկաց-
 րեց Գիտությունների ազգային ակադեմիայի շենքի մոտ հավաքվածներին
 որոշ ժամանակով, անհետաձգելի գործերով ՀՀ վարչապետի նստավայր
 մտնելու անհրաժեշտության մասին, որը տեղակայված է հարևանությամբ
 գտնվող շենքում: Ես ինտերնետով ուշադիր հետևում էի «Ազատություն»
 ռադիոյի («Радио Свобода» հայկական բաժին) ուղիղ հեռարձակվող տեսա-
 ռեպորտաժին և հուրախություն ինձ՝ կրկնում եմ, ուղիղ տեսահեռարձակ-
 ման մեջ նկատեցի, որ նստավայրից վերադառնալուց հետո «ժողվարչապե-
 տի» դեմքը ասես պայծառացել էր [գուցե նստավայրում «հոգին» թեթևացե՞լ
 էր ինչ-որ խանգարող բանից և դրանով իսկ իսպառ հոդս էր ցնդել համա-
 պատասխան ներքին օրգանների վրա հնարավոր ճնշումը, իսկ գուցե «ժող-
 վարչապետը» նոր արժեքավոր հրահանգնե՞ր էր ստացել գունավոր հեղա-
 փոխությունների (որոնք, չգիտես ինչու, Հայաստանի պարագայում կնքվե-
 ցին «թավշյա հեղափոխություն» անվամբ) հրաշագործներից՝ համառ պա-
 հանջով. անշեղորեն առաջ տանել կախված սպառնալիքի՝ հակահեղափո-
 խության վտանգի մասին գիծը]: Ավելի շուտ՝ Ն. Փաշինյանի պայծառացման
 վերոնշյալ երկու գործոններն էլ առկա էին եղել: Դատելով հավաքվածների
 հետագա գործողություններից՝ անվիճելի է, որ ստացած հրահանգների
 թվում առաջինը ցանկացած պատրվակով (ընդ որում՝ ցանկալի է խմբակ-
 ցությունների ներկայացուցիչների հետ բանակցությունների պատրվակով)
 Ազգային ժողովի տարածքում հանրահավաքը շարունակելն էր: Ն. Փա-
 շինյանի կոչով, ինչպես պատկերավոր կերպով կնշեր ՀՀ խորհրդարանի
 նախկին պատգամավոր, Ղարաբաղում ազգային-ազատագրական պա-
 տերազմի ակտիվ մասնակից Առաքել Մովսիսյանը (նույն ինքը՝ Շմայս),
 հավաքվածները շատ շնորհքով, կուլտուրական ներխուժեցին ՀՀ ԱԺ տա-
 րածք՝ վարչապետին ՀՀ ԱԺ շենք ուղեկցելու համար: Վերջինի վճռա-
 կանությունը՝ կոչոտ բանակցություններ վարել «հակահեղափոխականների»

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

հետ, հավաքվածների կասկածը չէր հարուցում: Չէ՞ որ մինչ այդ հանրահավաքում նա արդեն հասցրել էր հայտարարել, որ խորհրդարանի ընդունած «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքում ուղղակի հարված է նկատվում «Նոր Հայաստանը» կերտողների դեմ, հակահեղափոխություն, ասել է թե՛ խորհրդարանական խմբակցությունների կողմից: Անշուշտ, այս պարագայում մենք գործ ունենք քաղաքագիտությունում նոր խոսքի հետ, երբ օրենքը, որն ուղղված է ՀՀ Ազգային ժողովի գործառնության նորմալ պայմանների ապահովմանը, որը երաշխավորում է պատգամավորների անվտանգությունը, տեղաշարժի ազատությունը և իրենց լիազորությունների կատարման անխոչընդոտ կատարումը, վարչապետի կողմից որակվում է ոչ այլ կերպ, քան հակահեղափոխական և հակասահմանադրական: Այս հաշվով, թերևս, շատ դիպուկ է արտահայտվել ՀՀ խորհրդարանական խմբակցության ղեկավար Արմեն Ռուստամյանը, որը հայտարարել է, որ եթե ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին հետևելը և պատգամավորների վրա ճնշում չգործադրելը համարվում են հակահեղափոխական, այդ դեպքում ինքը հակահեղափոխական է:

Իսկ այս պարագայում իրավիճակը փրկեց ՀՀԿ, «Ծառուկյան դաշինք» և ՀՀԴ խմբակցությունների անդամների բարձր պատասխանատվության հերթական դրսևորումը, որոնք Ն. Փաշինյանին հրավիրեցին ՀՀ ԱԺ շենք բանակցությունների համար՝ ստեղծված լարված իրադրության լիցքաթափման նպատակով: Ն. Փաշինյանը, բնականաբար, ընդունեց խորհրդարանական խմբակցությունների առաջարկը և հաղթական հայտարարեց, որ գնում է բանակցությունների՝ «հակահեղափոխականների» չար մտադրությունները խափանելու նպատակով: Այստեղ լուրջ անհանգստություն է առաջացնում այն գիտակցումը, որ Ն. Փաշինյանի անզուսպ ձգտումը՝ բացահայտ ստի միջոցով գրգռել իր կողմնակիցներին (մասնավորապես, տոտալիտար աղանդների թվից, ինչպիսին է «Կյանքի խոսքը», ԼԳՏԲ հանրույթից, որը հանրահավաքում ներկայացված էր անհայտ սեռի ոչ սակավաթիվ, հետևում կարճ հյուսիկներ ունեցող պերսոնաժներով, էլեկտրականացված, սխրանքի տենչով վառվող երիտասարդությունից, այդ թվում և բարձրդասարանցիներից ու Երևանի սովորական քաղաքացիներից, որոնք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով չափազանց դժգոհ էին նախկին իշխանությունների աշխատանքից), կարող էր նրանց տրանսի մեջ գցել: Ընդ որում՝ նրանք, իրենց ճանապարհին ամեն ինչ հողին հավասարեցնելով, կարող էին բանը հասցնել արյունահեղության: Բնականաբար, ընթերցողը կարող է միանգամայն արդարացի հարց տալ. իսկ ի՞նչ է, Երևանում ոստիկանությունը մի՞թե հակաիրավական գործողություններ չտեսավ «ժողվարչապետի» բացահայտ սադրիչ կոչերին հետևողների արարքներում:

Որպես տեղեկանք նշենք, որ դեռևս 2011թ. ապրիլի 14-ին ՀՀ ԱԺ-ը ընդունել է օրենք «Հավաքների ազատության» մասին, ընդ որում, այդ օրեն-

քի՝ 2014թ. մայիսի 19-ին և 2017թ. հոկտեմբերի 25-ին ընդունված լրացումները չէին վերաբերում այն հոդվածներին, որոնց ես հղում կկատարեմ: Այսպես, այդ գիշեր տեղի ունեցող իրադարձություններին բավական ինքնատիպ է արձագանքել ՀՀ ոստիկանապետ Վալերի Օսիպյանը. «Ես մտահոգված էի, շատ մարդ էր հավաքվել: Բայց իրավիճակը հանգիստ է, ժողովուրդն արտահայտում է իր կամքը, ոստիկանները հետևում են իրավիճակին: Ներկայում բացատրական աշխատանքներ են վարվում, քաղաքացիները կարգը չեն խախտում, տարերային հանրահավաք են անցկացնում՝ «Հավաքների ազատության մասին» օրենքին համապատասխան»: Հավանաբար, պրն Օսիպյանը նկատի ունի լոկ Հոդված 9-ի 1-ին կետը, որն ասում է. «1. Հանրային հավաքի (այսուհետ՝ հավաք) անցկացման համար կազմակերպիչը տեղեկացնում է իրավասու մարմնին գրավոր, բացառությամբ շտապ և տարերային հավաքների»: Համարենք, թե հավաքը տարերային էր, և նրա կազմակերպիչը՝ ՀՀ վարչապետը, չէր հասցրել տեղեկացնել դրա մասին իրավասու մունիցիպալ մարմնին: Բայց չէ՞ որ խոսքն այլ բանի մասին է: Ավաղ, լրջորեն տազնապալի է, երբ ՀՀ ոստիկանապետը, որի հայացքն անգամ անզիջում է և խիստ, երբ բարևում է ՀՀ խորհրդարանի պատգամավորներին, բնականաբար՝ ոչ Նիկոլ Փաշինյանի «Ելք» խմբակցությունից, ըստ երևույթին, կյանքում շատ փափուկ մարդ է և այդ իսկ պատճառով բավական ներողամիտ «Հավաքների ազատության մասին» օրենքի կոպտագույն խախտումների հանդեպ: Մանավանդ, երբ խախտումներ նախաձեռնողը հենց «ժողովարչապետն» է: Որպեսզի սույն օրենքի կոպիտ խախտումների մասին պնդումներս մերկապարանոց չհնչեն, ընդամենը մեկ մեջբերում կատարեմ այդ օրենքից՝ մատնանշելով դրա խախտման փաստի մասին: Այսպես, Հոդված 19-ի 1.3 կետում՝ «Հավաքն արգելվելը» վերնագրով, ասվում է. «Հավաքն արգելվում է, եթե. 3) հավաքն անցկացվելու է Հանրապետության Նախագահի, Ազգային ժողովի, կառավարության նստավայրերից, դատարաններից կամ քրեակատարողական հիմնարկներից այնպիսի հեռավորության վրա, որի դեպքում այն սպառնում է դրանց բնականոն գործունեությանը»: Այնինչ, հավանաբար, այն փաստը, որ հավաքվածները՝ «ժողովարչապետի» գլխավորությամբ, շնորհիքով ներխուժեցին ՀՀ Աժ տարածք, իսկ նրանցից առավել ագրեսիվները այնուհետ ևս հետևեցին Ն. Փաշինյանին ՀՀ Աժ շենքում՝ միաժամանակ իրենց մուտքը շենք ուղեկցելով հայիոյանքների վանկարկմամբ Ազգային ժողովի, ինչպես նաև Աժ խմբակցությունների ղեկավարների հասցեին, Վ. Օսիպյանի կարծիքով՝ ոչ թե «սպառնում էր նրանց գործունեությանը», այլ, ընդհակառակը, նրա կողմից որակվել է միանգամայն որոշակի՝ «քաղաքացիները կարգը չեն խախտում»: Դե, համաձայնեք, ինչպե՞ս չհասկանալ միտինգավորների խուլիգանություն անող հատվածի, «Հավաքների ազատության մասին» օրենքը կոպիտ խախտողների էմոցիաները, երբ այդ ապօրինի հանրահավաքի ամե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նասկզբից մինչև վերջ նրանք արժանացան իրենց հակաօրինական գործողությունների նման զովասանական գնահատականի երկրի իրավակարգի առաջին պահապանի կողմից: Ինչպե՞ս դրանից հետո իրենց հույզերը զսպեին վճռականորեն տրամադրված միտինգավորները և չժափահարեին անձամբ ՀՀ ոստիկանապետին ու նրա ենթականերին: Իսկ որ նրանք ԱԺ տարածքում իրենց անպատկառ էին պահում պատգամավորների, այդ թվում և կին պատգամավորների հանդեպ, ավտոմեքենաներով փակել էին ՀՀ ԱԺ տարածքի բոլոր մուտքերն ու ելքերը, ապա դա տեղի ունեցավ այն պատճառով, որ նրանք միանգամայն ինքնատիպ ձևով և, դատելով ըստ ամենայնի, բավական ճիշտ էին հասկացել ոստիկանապետի բարձր գնահատականը իրենց կատարած անօրինական գործին՝ բնութագրված որպես՝ «Բայց իրավիճակը հանգիստ է, ժողովուրդն արտահայտում է իր կամքը, ոստիկանները հետևում են իրավիճակին: Ներկայում բացատրական աշխատանքներ են վարվում, քաղաքացիները կարգը չեն խախտում»: Կարծում եմ, որ ամենամոտ ժամանակներս Ն. Փաշինյանը ըստ արժանվույն կգնահատի Վ. Օսիպյանի աշխատանքը: Դեռ ինչե՛ր են լինելու՝ անօրինական հանրահավաքների անցկացման, պատգամավորներին վախեցնելու առումով ... Եվ ոստիկանապետի ծառայությունը հարկ է խրախուսել, թե չէ նրա մեջ կարող են արթնանալ սպայի պատիվը և երդման ոգին, ինչի հետևանքով մեղադրյալների աթոռին մեկ էլ տեսար կհայտնվեն Ն. Փաշինյանի կառավարության անդամներից շատերը:

Հարգելի ընթերցող, ինչպես և պետք էր սպասել, այդ գիշերային հանրահավաքը Երևանում անտարբեր չթողեց նաև Ադրբեջանի շատ էլեկտրոնային ՋԼՄ-ների, որոնք, փաստորեն, «Ազատություն» ռադիոյի հետ միաժամանակ էին հետևում Երևանում տեղի ունեցող իրադարձություններին, իսկ հետո այդ իրադարձությունների մասին ինֆորմացիան իրենց հարմար դիտանկյունով մատուցեցին իրենց երկրի և դրանից դուրս գտնվող լսարանին: Միևնույն ժամանակ, նշենք, որ հրապարակումների ընդհանուր ուղղվածությունը մեկն էր՝ այսուհետ Հայաստանը Ռուսաստանի համար անհուսալի գործընկեր է: Ինչպես և պետք էր սպասել, այս քարոզչությանը նոր տոն հաղորդեց, ինչպես նրան Ադրբեջանում քնքշորեն անվանում են, «Կրեմլի գաղափարախոս» Ալեքսանդր Դուգինը, որը հանրահավաքի հենց հաջորդ օրը հարցազրույց տվեց media.az պորտալին՝ աչք ծակող վերնագրով. «Ալեքսանդր Դուգին. Բաքուն տարածաշրջանում Ռուսաստանի համար առաջին տեղում է: Հայաստանը հետևում է մնացել – Հարցազրույց»: Պատասխանելով թղթակցի՝ «Ստացվում է, որ Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինը փորձում է խելքի՞ բերել Նիկոլ Փաշինյանին» հարցին Ա.Դուգինը ներողամտաբար պատասխանել է. «Ես այդպես ուղղակի չէի ասի: Հասկանում եք, չէ՞ որ Հայաստանը մեր դաշնակիցն է: Երբ Փաշինյանը իշխանության եկավ, նա փորձեց հարցականի տակ դնել դաշնակցայնությ-

յունը: Եվ ոչ մի լավ բանով (Երևանի համար – *խմբ.*) դա ավարտվել չէր կարող: Եվ ահա տեսնում եք, թե ինչպես է մեր աչքերի առջև ամրապնդվում Ադրբեջանի հետ Ռուսաստանի դաշինքը: Բաքուն Մոսկվայի համար առաջին դիրք է դուրս գալիս տարածաշրջանում՝ հետևում թողնելով Հայաստանը»: Հենց այդ նույն ժամանակ, Վ. Վ. Պուտինի Բաքու այցելությունից մեկ շաբաթ հետո, հիմա արդեն հազգին. az-ը հոկտեմբերի 4-ին հրապարակեց հոդված՝ «Նախագահի աշխատակազմը Ալիևի և Պուտինի հանդիպման արդյունքների մասին» վերնագրով: Ըստ երևույթին, շատ կարևոր էր Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների ֆոնին, Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմի արտաքին քաղաքականության հարցերի բաժնի պետի տեղակալ Հիմքեթ Հաջիևի միջոցով արդեն որերորդ անգամ այցելությունից հետո անցած 7 օրերի ընթացքում նորից հայտարարել, որ «մեր երկրների (Ադրբեջանի և Ռուսաստանի – *Ա. Գ.*) վստահության բարձր մակարդակի և փոխշահավետ համագործակցության վկայությունն է նաև այն, որ երկկողմանի կապերը հաջողությամբ զարգանում են միջտարածաշրջանային հարաբերությունների ձևաչափով ... Միևնույն ժամանակ, համագործակցությունը մեր երկրների միջև՝ հիմնված ավանդական հարաբերությունների վրա, շարունակվում է նաև բազմակողմանի հարթությունում»:

Այս և նման բովանդակությամբ բազմաթիվ հրապարակումներ են եղել՝ ադրբեջանական ազիտայրոպի գաղափարախոսների գլխավոր մտադրությանը զուգահեռ: Իսկ գլխավոր մտադրությունն այն է, որպեսզի ադրբեջանական ղեկավարության մտադրությունը՝ ռազմական ագրեսիա սկսել Արցախի Հանրապետության դեմ, իր քաղաքացիներին և միջազգային ակտորներին մատուցվի այն բանաձևի տեսքով, թե իբր «Երևանն է պատերազմի առիթ ստեղծում»: Հենց այս վերնագրով 2018թ. հոկտեմբերի 3-ին <https://haqqin.az/analytics/137140> պորտալում հրապարակվեց Ռասիմ Աղևալի հոդվածը: Ահա թե, մասնավորապես, ինչ է գրում նա. «... ոմն մեկը հակված է եզրակացնելու, որ եկել է հակամարտության ռազմական լուծման ժամանակը (նկատի ունի Ղարաբաղյան հակամարտությունը – *Ա. Գ.*): Իբր, բավական է մեկ հզոր հարված (իսկ ադրբեջանական բանակն այժմ նման հզորության տիրապետում է), որպեսզի լուծվի հակամարտությունն իրենց օգտին ... Պատերազմը ձեռնադրու կլինե՞ր Հայաստանի կառավարող դասին՝ որպես կորսված ժողովրդական վստահությունը, իսկ դրա հետ մեկտեղ՝ նաև ազգային միասնությունը վերադարձնելու միջոց, շեղել բնակչության ուշադրությունն իր գլխին կուտակված սոցիալական փորձանքներից և նորից համոզել աշխարհին և սեփական հոտին, որ բոլոր դժբախտությունների մեջ, հասկանալի է, մեղավոր են անիծյալ ադրբեջանցիները: Կարելի է չկասկածել, այս խորամանկ քարոզչահնարքին հաճույքով կհավատան ոչ միայն հայտնի ուժերը Մոսկվայում, այլև եվրոպական մայրաքաղաքներում և, ինքնըստինքյան, ԱՄՆ-ում»:

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Մի կողմ թողնելով մանրակրկիտ թաքցվող, բայց չափից ավելի բազմաշերտ ստի հրաշագործությունները՝ կարելի է պնդել, որ ադրբեջանական քարոզչությունը պատրաստում է Արցախի Հանրապետության դեմ պատերազմ սանձազերծելու ժամանակին ակնարկած ամենահարմար պահը՝ պատերազմն սկսելու պատասխանատվությունը դնելով Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության վրա: Նման սցենարը նոր չէ, այս մասին դեռևս ս. թ. հունիսի 20-ին ադրբեջանական բանակի կազմավորման 100-ամյակին նվիրված ձեպագրույցում ասել է այդ երկրի պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովը: «Ադրբեջանական բանակը պատրաստ է ցանկացած պահի կատարել այդ խնդիրը (գավթել Արցախի Հանրապետությունը – Ա. Գ.): Այս խնդրի կատարման հրամանը քաղաքական հարց է, և նման հրաման կտրվի ամենահարմար պահին՝ հաշվի առնելով միջազգային քաղաքական իրադրությունը», – այն ժամանակ հայտարարել էր Ջաքիր Հասանովը:

Վերլուծելով Հայաստանի վարչապետի բավական վտանգավոր գործողությունները, ով տարածաշրջանում և ողջ աշխարհում տիրող միջազգային այս բարդ իրադրությունում ձեռնարկել է Ազգային ժողովը ցրելու չափազանց ժամանակավրեպ գործողություններ, ապշում ես նրա քաղաքական կարճատեսությունից և Հայաստանի ազգային անվտանգության սպառնալիքները համարժեք գնահատելու անկարողությունից: Չէ՞ որ իր գործողություններով նա հրահրում է հայ հասարակության, նրա քաղաքական դասի պառակտում: Ավաղ, սա ոչ միայն տարակուսանք է առաջացնում, այլև ստիպում է նորից ու նորից խորհել այն բանի շուրջ, որ այս ամենն արվում է կամ «ժողվարչապետի» անհասկացողության պատճառով, կամ նրա գործողությունները հմտորեն ղեկավարվում են կուլիսների հետևից: Արդյո՞ք սա «Վարդերի հեղափոխության» նոր, ավելի արդիականացված հայկական տարբերակը չէ՞ Մ. Սաակաշվիլու սխալների հաշվառմամբ: Եթե Վրաստանում հեղափոխության արդյունքը դարձավ Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի անկախության հռչակումը, ապա Հայաստանի համար այլ ճակատագիր է պատրաստված՝ Արցախի Հանրապետության կորուստ և իրավիճակի լիակատար ապակայունացում Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության գոտու ու Իրանի Իսլամական Հանրապետության 100 կիլոմետրանոց սահմանին: Թե ինչով է սա հղի Հայաստանի, հայոց պետականության գոյության համար՝ դժվար չէ կռահել:

Ղարաբաղյան հակամարտության գոտում Ադրբեջանի կողմից ռազմական լարվածության անխուսափելի թեժացումը, այն անպայման լայնածավալ պատերազմի վերածելու ձգտումը հնարավոր է կանգնեցնել լոկ Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև ռազմաքաղաքական դաշինք կնքելով: Ավելի վաղ արդեն գրել եմ այս մասին, բայց վերջին շաբաթվա իրադարձությունները պահանջում են որոշ ճշտումներ մտցնել. Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմաքաղաքական դաշինքի այլընտրանքը պատերազմն է, ընդ որում՝

պատերազմը ոչ միայն Լեռնային Ղարաբաղում, այլև Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում՝ դրանում Ռուսաստանի, Թուրքիայի և Իրանի հնարավոր ներգրավմամբ: Չէ՞ որ հայտնի ուժերի համար թանկ արժե Ռուսաստանի, Թուրքիայի և Իրանի միջև ստեղծված գործընկերային հարաբերությունների խզումը: Եվ, դատելով ըստ ամենայնի, դրան խիստ հետևողականորեն ձգտում է հասնել համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոններից մեկը՝ ցինիկաբար հաշվարկելով, որ անգամ մեծ արյան գնով Հայաստանը երբեք չի գիջի Լեռնային Ղարաբաղը և հերոսաբար կպաշտպանի Արցախի Հանրապետության անկախությունը: Անգամ իշխանության ղեկին գտնվողների չիմացության և նրանց կողմից Հայաստանի Հանրապետության ու Լեռնային Ղարաբաղի ազգային անվտանգության սպառնալիքների գիտակցումը կորցնելու պարագայում:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ОТВЕТСТВЕННЫМ ЗА РАЗРУШЕНИЕ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВА НАЗНАЧЕН НАРОД

Итак, в первой половине декабря 2018 г., по всей вероятности, состоятся внеочередные выборы в Национальное Собрание Республики Армения (далее – НС РА). Думаю, что вновь возвращаться к изложению событий, предшествующих государственному перевороту апреля-мая т. г., нет необходимости. Последние полгода журналистская братия и прикнувшие к ним политологи только об этом и пишут. Бросается в глаза другое: авторов самого разного рода статей, репортажей, интервью, как правило, объединяет общее заблуждение: они почему-то государственный переворот именуют «бархатной революцией». Сам факт незнания ими разницы (не этимологической, а политической) между революцией и государственным переворотом приводит в глубокое уныние. Ведь за прошедшие пять месяцев со дня формирования нового правительства мы так и не стали свидетелями радикальных, коренных, глубоких качественных положительных изменений в социально-экономическом развитии страны, в социальной и политической жизни общества, в науке, которые имманентно присущи революциям. Скорее с точностью до наоборот, о чем будет изложено ниже. Повторюсь, в апреле-мае т. г. в Республике Армения произошел банальный государственный переворот. Достаточно констатировать, что после выборов в НС РА 2 апреля 2017 года Армения стала парламентской республикой, а в результате госпереворота к власти пришла политическая сила, у которой нет большинства в парламенте (7 депутатов из 105). Здесь важно отметить, что итоги выборов в НС РА ни одной из политических сил, в том числе и фракцией, руководимой Н. Пашиняном, не были оспорены, не говоря уже о том, что они были признаны авторитетными международными организациями. Естественно, что такая, мягко выражаясь, трансформация власти могла произойти только и только при обязательном нарушении действующих на тот момент конституционных и правовых норм, что и имело место быть. Однако замысел настоящей статьи в другом, а именно: в осмыслении накануне новых выборов в НС РА произошедших за последние месяцы в Армении событий, выяснении того, насколько политический класс, общественные орга-

низации, да и обычные граждане нашей страны осознали случившееся, какие извлекли уроки из произошедшего государственного переворота? Более того, извлекли ли из этого уроки вообще?

При написании этих строк и мысленном сравнении произошедшего с другими событиями я всегда опасался того, чтобы вдруг не оказаться в роли очередного изобретателя велосипеда, поэтому постарался вспомнить из истории и литературы какие-то необычные случаи, хотя бы чем-то похожие на события последних месяцев нашей жизни. Нет, уважаемый читатель, я не поддался соблазну делать какие-то сравнительные описания между государственным переворотом в Армении и известными революциями хотя бы последних двух столетий. И в силу этого почему-то всякий раз мне на память приходила классическая работа французского психолога Густава Лебона «Психология народов и масс», в которой автор четко описал законы поведения организованной толпы. Вспоминая «осаду» здания Национального Собрания 2 октября т.г. воинственно настроенной и наэлектризованной «народным» премьером толпой, я вновь и вновь убеждался в объективности оценок Лебона, в которых он утверждал, что в толпе отдельно взятый человек «приобретает сознание непреодолимой силы, и это сознание позволяет ему поддаваться таким инстинктам, которым он никогда не дает волю, когда один». Ведь групповое скандирование митингующими ругательств у здания парламента в адрес руководства НС РА и парламентских фракций явилось убедительным свидетельством того, что у наших сограждан, объединенных в толпе, стали проявляться новые качества, которыми они до этого не обладали. По жизни многие из них весьма и весьма тихие и незаметные люди. Но в толпе, под воздействием экзальтированных речей оратора, то бишь самого «народного» премьера, сотни людей на глазах преображались («благо» отделение радио «Свобода» в Армении вело прямой репортаж с места событий, поэтому можно быть объективным при оценке имевшего место действия). Они становились очень восприимчивыми к внушению, стали походить на людей, у которых своей воли не существует, даже к неприятию той изначальной ерунды, которая надрывно передавалась через усилители, в частности, когда оратор в принятии законопроекта «О внесении изменений в Конституционный закон РА «О регламенте Национального Собрания»» усмотрел начало наступления «контрреволюции». Не буду приводить другие совпадения в поведении митингующих в Ереване с описанными Густавом Лебоном в его труде примерами. Не скрою, что, размышляя о буднях нашей страны, совершенно неожиданно вспомнил отдельные сюжеты из другого сборника исторических очерков известного шотландского поэта, журналиста, автора нескольких книг Чарльза Маккея. Так, еще в 1841 году вышла в свет его книга под загла-

вием «Наиболее распространенные заблуждения и безумства толпы». В книге автор описывает явления общественной жизни XVIII века, которые были порождены «безумством и заблуждением толпы»: «национальные помешательства» – от финансовых пирамид XVIII века до моды на бороды; «особенные помешательства» – массовые религиозные движения и пр., и пр. Да, с апреля т. г., когда Н. Пашинян вступил на тропу революции и перестал бриться, в современной Армении пошла мода на небритых. Или же другое сравнение. С того дня как тоталитарная религиозная секта под умильным названием или, как сейчас модно, брендом «Слово жизни», ничего общего не имеющим с ее подлинной сущностью, стала одной из главных движущих сил «бархатной революции», в Армении пошла мода на «особенные помешательства», когда «набожные сектанты» из «Слова жизни» взяли на вооружение выкрикивание ругательств в адрес «контрреволюционеров», то есть депутатов Национального Собрания РА. Или же когда нелюди из ЛГБТ-сообщества с остервенелыми криками врываются в одно из отделений полиции г. Еревана и в итоге отделяются легким испугом, или же когда заказные, по существу, мракобесы из тоталитарных религиозных сект осаждают резиденцию Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина II с требованием его отречения, а в итоге один из лидеров этого антирелигиозного и антиармянского шабаша идет на повышение по служебной лестнице. Я специально несколько подробнее останавливаюсь на этих далеко не случайных совпадениях, описанных авторами, жившими в XIX и первой половине XX веков с тем, чтобы показать, как выводы, содержащиеся в этих и множестве других работах известных ученых мужей – психологов, конфликтологов, политологов, – уже не единожды были опробованы в самых разных странах, а сегодня имеют место быть в Армении. При этом не следует забывать, что странам, в которых это практиковалось сильными мира сего, была предначертана печальная судьба – жить в условиях управляемого хаоса с последующим разрушением их государственности.

Так какие же уроки надлежало нам извлечь из событий последних пяти месяцев? Первое, о чем хотелось бы сказать – это то, что в Армении была подмена понятий, а именно: когда, например, борьба с коррупцией вместо глубинного осмысления причин, ее порождающих, сводилась к разного рода массовкам с выкручиванием рук, на взгляд новых властей, маргиналов, укладыванием их на асфальт, показом чемоданов, наполненных деньгами, пережевыванием этих фактов и видеоклипов по всем доступным телевизионным и электронным СМИ, арестом уклонившихся от налогов и «незаконно обогатившихся» и... втихую выпуском их же на свободу под крупные денежные залогов и поручительства. Никакого анализа изъянов в законодательстве, создающих питательную среду для

коррупции, никаких попыток по созданию институциональной основы, сводящей на нет проявления коррупции, новые власти так и не предприняли. Более того, достаточно сказать, что если в период с января по апрель 2018 г. прежнее правительство РА внесло в повестку НС РА 211 законопроектов, то в мае-сентябре т. г. новое правительство внесло в НС РА всего-навсего 34 законопроекта. То есть за благовидными лозунгами премьера о борьбе с коррупцией проглядывается всего лишь компанейщина, от начала и до конца полная профанация этой работы. А между тем еще два года назад по поручению Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна в годы премьерства О. А. Абрамяна вопрос борьбы с коррупцией стал предметом тщательного анализа в правительстве РА с привлечением широкого круга экспертов, политических и общественных деятелей. Ещё тогда мною было предложено внедрить по каждой отдельной отрасли экономики Армении SMART-технологии. Причем была обоснована необходимость того, чтобы эта технология вначале была бы внедрена в крупном бизнесе, а далее распространена на средний бизнес с одновременным принятием соответствующих правовых актов, а в случае необходимости и соответствующих законов. Цель была четко определена: составить формализованные стратегии развития отдельно взятой компании, хотя бы сроком на 3 года. При этом предполагалось внедрение эффективной технологии постановки и формулирования целей, которые известны как SMART-технологии. Акроним SMART означает умная цель и объединяет заглавные буквы от английских слов, обозначающих, какой должна быть настоящая цель: Specific (конкретность) – Measurable (измеримость) – Attainable (достижимость) – Relevant (релевантность) – Time-bounded (определенность во времени). Так вот внедрение этой технологии в крупном и среднем бизнесе, да и в верхних управленческих структурах государства существенно бы сократило коррупционные риски. Ведь максимально ясная и конкретная цель, при постановке которой отчетливо представляется конечный результат, фактически сводит на нет вмешательство со стороны, то есть коррупционные риски. Или же измеримость поставленной цели предполагает выделение не только конечных, но и промежуточных критериев оценки, что обеспечивает прозрачность операций по их достижению. Принятие как необходимого условия достижимости цели с точки зрения внешних и внутренних ресурсов почти исключает возможность разного рода непроизводительных затрат как со стороны государства, так и со стороны бизнеса (что снижает коррупционные риски). Релевантность цели, соотносясь с другими общими целями, будет работать на достижение стратегической цели. И наконец, достижение любой цели должно быть четко определено во времени. Казалось бы, что «народный» премьер во главу угла работы правительства в области

борьбы с коррупцией обязательно должен был бы поставить задачу по скорейшему внедрению SMART-технологии. Ан нет. Для него куда более сподручнее было обнародование банковских счетов отдельных бизнесменов, их дальнейшее шельмование, не дожидаясь решения судебных инстанций. Ну прямо как в неудавшемся приключенческом фильме, в котором главный герой вовсе не руководитель государства, а ищущий славы налоговый инспектор. Увы, приходится констатировать, что ввиду непонимания властями Армении сути проблемы борьба с коррупцией правительством Н. Пашиняна провалена.

На определенные размышления наводит и динамика денежных переводов через банковскую систему РА физическим лицам Армении и из Армении. Так, если в январе-августе 2017 года чистый приток денежных средств в РА из-за рубежа составил 492 млн 286 тыс. долл., то за январь-август т. г. этот показатель составил 396 млн 829 тыс. долл. То есть имело место сокращение чистого денежного притока на 95 млн 457 тыс. долл., или же – на 19,4%. И это в условиях, когда отток денежных средств из РА за этот же период 2017 г. составил 582 млн 105 тыс. долл., а уже в текущем году, за этот же период, отток составил 730 млн 613 тыс. долл. (Вестник ЦБ РА, август 2018 г., стр. 75). Увеличивающийся отток денежных средств из Армении при сокращающемся их чистом притоке свидетельствует также о том, что инвестиционная среда в РА оставляет желать лучшего в восприятии физических лиц, проживающих в РА, и их родственников, которые являются отправителями денежных переводов. Примечательно, что это происходит в условиях, когда за прошедшие 5 месяцев не было случая, чтобы НС РА не утвердило хотя бы один законопроект, представленный правительством Н. Пашиняна. Тем самым хотелось бы отметить, что псевдореволюционная риторика, разделение армянского общества на «черных» и «белых», революционеров и контрреволюционеров не могли не отпугнуть потенциальных инвесторов, для которых предсказуемость и стабильность в стране – обязательное условие для инвестиционных вложений. При этом отметим, что сокращение поступления финансовых средств в РА при одновременном увеличении их оттока из страны в условиях растущего дефицита торгового баланса РА принимает угрожающий характер. Так, если по итогам первого полугодия 2018 г. торговый баланс был отрицательным и составил минус 1 млрд 145,7 млн долл. («Социально-экономическое положение РА в январе-июне 2018 г.», стр.116), то по итогам января-августа 2018 г. дефицит торгового баланса составил уже 1 млрд 578,6 млн долл., рост дефицита – на 272,4 млн долларов («Социально-экономическое положение РА в январе-августе 2018 г.», стр.80). Здесь следует отметить, что при сохранении такой динамики внешней торговли и при отсутствии существенного притока прямых иностранных инвестиций уже к концу года мы станем свидетелями недоста-

точности в экономике страны валютных резервов. А это неизбежно приведет к девальвации, существенному падению обменного курса армянской национальной валюты, драма, со всеми вытекающими из этого отрицательными последствиями. Обозначим некоторые из них: утрата доверия к обесцениваемой валюте, увеличение цен на внутреннем рынке, обесценивание вкладов наших граждан в национальной валюте в коммерческих банках, ограничение импорта из-за повышения на него цен. Заметим, что в числе импортируемых товаров немало товаров первой необходимости: зерно, кофе, мясо птицы, свинина, рис, растительное масло, табачные изделия, бензин, дизельное топливо. На импорт этих товаров приходится 50 и более процентов используемых ресурсов («Социально-экономическое положение РА в январе-июне 2018 г.», стр. 292).

Особо отметим, что наиболее серьезным последствием девальвации станет стремительное падение стоимости государственной валюты, что может вызвать тяжелое потрясение для экономики страны, ее спад, а в крайнем случае – дефолт. Это же, в свою очередь, спровоцирует отток отечественного капитала в зарубежные страны (что уже видно из анализа динамики платежного баланса РА), резкое сокращение предпринимательства, рост безработицы, гиперинфляцию и массовую эмиграцию населения со всеми вытекающими из этого губительными последствиями для национальной безопасности, да и сохранения самой армянской государственности.

Для полноты складывающегося положения дел в экономике и финансах РА приведем также данные о прямых иностранных инвестициях (далее – ПИИ) в реальный сектор экономики РА.

Таблица 1
млн. драмов

	Январь-март 2017г.		Январь-март 2018г.	
	Чистые потоки		Чистые потоки	
	Всего инвестиции	Из которых прямые инвестиции	Всего инвестиции	Из которых прямые инвестиции
Всего	6463,5	19743,2	33261,7	40307,2
Или в долларовом выражении		млн.долларов		
Всего	13,36*	40,81*	69,09**	83,73**

* Обменный курс 483,78 драма за 1 доллар в I полугодии 2017 г.

** Обменный курс 481,4 драма за 1 доллар в I полугодии 2018 г.

Так, по данным Национальной статистической службы РА («Социально-экономическое положение РА в январе-марте 2018 г.», стр. 104), объем потоков иностранных инвестиций в реальном секторе экономики РА страны в январе-марте 2018 г. приведен в таблице 1.

А. ГЕГАМЯН

Объем потоков иностранных инвестиций в реальном секторе экономики РА в январе-июне 2018 г. приведен в таблице 2 («Социально-экономическое положение РА в январе-июне 2018 г.», стр.111):

*Աղյուսակ 2
վն դրամ*

	2017թ. հունվար-հունիս		2018թ. հունվար-հունիս	
	Զուտ հոսքեր		Զուտ հոսքեր	
	Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից ուղղակի ներդրումներ	Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից ուղղակի ներդրումներ
Ընդամենը	-26237,6	15844,0	-25591,1	39196,1
Կամ դրվարով արտահայտված, վն դրամ				
Ընդամենը	-54,23	32,75	-53,16	81,42

Из сопоставления таблиц 1 и 2 видно, что во втором квартале 2018 г. имел отток всего инвестиций на 122,25 млн долларов, в том числе отток ПИИ в течение II квартала т. г. составил 2,31 млн долларов.

Эти приведенные статистические данные позволяют сделать вывод о том, что, в случае продолжения сложившихся в экономике Армении тенденций, велика опасность обвального падения обменного курса национальной валюты, драма, с вышеописанными крайне отрицательными последствиями для экономической и национальной безопасности страны. В этих очень неблагоприятных для экономики Армении условиях поражает полная неадекватность действий правительства, которое вместо принятия эффективных мер по преодолению вызовов и угроз, как минимум, экономической безопасности страны затеяло весьма несвоевременную возню по проведению досрочных парламентских выборов под какими-то надуманными предлогами предотвращения «контрреволюционного реванша» со стороны прежних властей. Здесь мне, как депутату НС РА от Республиканской партии Армении, хотелось бы принять и долю своей персональной ответственности за подобное положение, сложившееся в Армении. Речь о том, что уж слишком деликатное, уступчивое отношение к любым просьбам и предложениям со стороны правительства Н. Пашиняна, поступающим в парламентскую фракцию Республиканской партии Армении, так или иначе получало положительное решение. В итоге подобной уступчивости страна вплотную приблизилась к опасной черте, за которой последует разрушение государственности. В чем же причина подобной уступчивости – это тема отдельного анализа, но, бесспорно, что это не есть результат боязни руководства Республиканской партии и депутатов перед возможным гневом народных масс, которым то и дело страшает Н. Пашинян. При этом читатель вполне резонно может задаться вопросом: а есть ли выход из сложившегося положения? Да, выход есть – и он в утверждении Национальным Собранием РА на основе консенсуса нового компетентного премьер-министра и формировании

НС РА нового состава правительства национального согласия, костяк которого должны составить высокие профессионалы, обладающие навыками менеджмента в условиях кризиса, вне зависимости от их партийной принадлежности. В востребованности такого подхода убеждаешься, когда осмысливаешь отдельные постулаты из заявления Н. Пашиняна об отставке, озвученные им 16 октября 2018 г. Так, «народный» премьер, в частности, заявил: «Конечно, многие опасаются, что парламентские силы могут выдвинуть другого кандидата, и готовы ли мы к подобному сценарию. События 2 октября показали, что мы готовы к любому сценарию, потому что ни одна сила не может противостоять воле народа». Услышав такое, так и хочется воскликнуть – возрадуйся, армянский народ, ибо в сей радостный день в твоей судьбе появилась определенность: жить тебе далее в государстве, где отныне все предрешено и нет более достойной кандидатуры быть лидером армянского народа, чем Никол Пашинян (как в плане богатого жизненного опыта, глубокого знания экономики, геополитики, ну и уж, конечно, непревзойденного журналиста, ведь он самородок в журналистике, который в силу своих «убеждений» даже ранее был осужден).

Так, следующим шагом нового правительства РА должно стать утверждение профессионально составленной Программы по преодолению тревожных тенденций, сложившихся в экономике и финансах, переводу страны на рельсы динамичного развития, причем на основе инклюзивного экономического роста. Причем при реализации этой задачи следует воспользоваться уже имеющимися наработками, которые содержатся в документе «Стратегия развития Армении – 2030». Заметим, что еще 4 апреля 2018 г. на совещании у Президента РА при обсуждении этого документа Сержем Азатовичем Саргсяном была высказана следующая идея: «В частности, хочу подчеркнуть необходимость устойчивого и высокого инклюзивного экономического роста, который должен быть ощутимым для каждого гражданина Армении, а также для достижения наших общенациональных целей». По прошествии полугода вновь и вновь убеждаешься в востребованности такого подхода для обеспечения устойчивого экономического развития. Эта работа должна проводиться с одновременной разработкой соответствующей законодательной базы с целью институционального обеспечения перевода экономики на инклюзивные рельсы развития. Увы, с горечью и негодованием приходится признать, что осмысление актуальности этих задач – непосильный труд для властей предрержащих, которые поверили в свою исключительность, что имеет место быть ввиду их абсолютной некомпетентности в вопросах управления государством. И этот феномен усугубляется их излишней самоуверенностью в безоговорочном поддержании проводимой ими политики (а скорее – отсутствия таковой) со стороны народа. В этом

А. ГЕГАМЯН

смысле совершенно другой, зловещий смысл приобретают неоднократные обращения премьера Н. Пашиняна к народу с бесконечным громогласным повторением той «непреходящей мысли», что после «бархатной революции» решения в Армении принимает не Н. Пашинян, а народ. Словом, продолжая курс на развал экономики и финансов, Н. Пашинян уже назначил и ответственного за его губительные последствия, а именно за разрушение государственности. Ответственным за разрушение армянского государства назначен народ.

Приговор Н. Пашиняном вынесен, и неоднократно, под улюлюканье митингующих, озвучен, а посему коль скоро решения принимает не премьер-министр Армении, а народ, стало быть, повторюсь, ответственность за их последствия ложится и на народ. В нашем случае на часть наших сограждан, которые обезволены нуждой, оболванены тоталитарными религиозными сектами и надрывными подстрекательскими речами «народного» премьера, разрушительные действия которых стали возможны из-за абсолютной отстраненности от общественной жизни молчаливого большинства жителей Еревана и Армении.

P. S. Справедливости ради отметим, что в условиях крайне напряженной ситуации, складывающейся вокруг Исламской Республики Иран, «спасение» экономики и финансовой системы РА от грядущего коллапса – вполне реализуемая задача. Ее можно решить, к примеру, путем выделения денежного транша в объеме, как минимум, 500 млн долларов (разумеется, через международные финансовые организации) по подсказке одного из центров силы мировой политики, но это будет кредит с политическим душком. Негласным условием выделения такого кредита будет, например, создание законодательных основ (быть может, именно с таким прицелом и организуются внеочередные выборы в НС РА, в которых при имеющем место оцепенении здравомыслящих политических сил большинство в новом парламенте будет за соросовцами, тоталитарными сектантами) для вывода из Армении 102-й Российской военной базы, Российской авиабазы Южного военного округа, дислоцированной на аэродроме Эребуни в Ереване, для разрыва концессионного договора с ОАО «Российские железные дороги» по передаче железнодорожной системы Армении в управление ЗАО «Южно-Кавказская железная дорога» («ЮКЖД»). Ведь пробные шары по инициированию этих крайне опасных и губительных для Армении процессов были уже предприняты (инцидент с российскими военнослужащими в селе Паник, вероломный ночной десант в служебное здание администрации «ЮКЖД» и изъятие оттуда всей бухгалтерской отчетности). К сожалению, мои опасения относительно целенаправленного выдавливания российских учреждений и насаждения в самых разных структурах РА функционеров известного профиля

вовсе не беспочвенны. Косвенным подтверждением тому является нешутливая подковерная борьба, развернувшаяся в последнее время вокруг должности главного советника «народного» премьера, в функции которого входят практические задачи по обеспечению внешнеполитического и экономического диалога Армении с Россией! Так, основанный фондом Сороса и Демократической партии США (NED - National Endowment for Democracy) информационный сайт Eurasianet.org 12 октября т. г. опубликовал статью под заглавием «Армения: Главный советник по вопросам внешней политики – предприниматель сигарного бизнеса с долгами за рубежом» (Armenia: Top foreign policy advisor is a cigar entrepreneur with debts abroad). Уважаемый читатель может прийти в изумление от подобной сердобольности и заботы указанного соросовского информационного сайта, столь усердно пекущегося о моральном облике главного советника премьера РА с тем, чтобы на этой должности был бы человек с неуязвимой репутацией. Однако не будем торопиться, ибо данный вопрос куда банальнее: для Сороса очень важно, чтобы на этом участке работы был бы не какой-нибудь там просто гражданин США, некто Арсен Гаспарян, которого СМИ представляют не иначе, как представителя ЦРУ (об этом открыто заявляли), а один из координаторов из числа многих десятков разного рода финансируемых Соросом общественных организаций, которые стояли у истоков «бархатной революции». О наиболее ярких представителях из этой плеяды подрывников армянской государственности, которые окопались в весьма ответственных государственных структурах, уже приходилось писать.

В заключение хотелось бы еще и еще раз подчеркнуть, что процесс разрушения армянской государственности вступает в заключительную фазу. Премьер-министром РА Николом Пашиняном виновник уже назначен – армянский народ. К числу виновников я бы добавил и тех политиков, представителей интеллигенции, бизнесменов, всех тех наших граждан, которые в этот судьбоносный для Армении час приняли позу стороннего наблюдателя. В свое оправдание многие из них говорят, что не хотят запачкаться от соприкосновения с грязной политикой. Словом, как бы не стать нам авторами и героями новой, армянской версии Заговора равнодушных.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
 сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
 Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
 руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
 Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԾԱՆՄԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ Է ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԱՐՏԱՀԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Եվ այսպես, 2018թ. դեկտեմբերի առաջին կեսին, ամենայն հավանա-
կանությամբ, տեղի կունենան Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժո-
ղովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) արտահերթ ընտրությունները: Կարծում եմ, որ ան-
հրաժեշտություն չկա կրկին վերադառնալու ս. թ. ապրիլ-մայիսի պետական
հեղաշրջմանը նախորդած իրադարձությունները նկարագրելուն: Վերջին
կես տարում լրագրողական հանրույթը և նրան հարող քաղաքագետները
հենց միայն այդ մասին են գրում: Աչքի է գարնում այլ բան. ամենատարբեր
հոդվածների, ռեպորտաժների, հարցազրույցների հեղինակներին, որպես
կանոն, միավորում է ընդհանուր մոլորությունը. նրանք, չգիտես ինչու, պե-
տական հեղաշրջումն անվանում են «թավշյա հեղափոխություն»: Հեղափո-
խության և պետական հեղաշրջման տարբերության (ոչ թե ստուգաբանա-
կան, այլ քաղաքական) նրանց չիմացության փաստն իսկ հանգեցնում է խոր
տրտմության: Չէ՞ որ նոր կառավարության ձևավորումից հետո անցած հինգ
ամիսների ընթացքում մենք այդպես էլ չդարձանք երկրի սոցիալ-տնտե-
սական զարգացման, հասարակության սոցիալական և քաղաքական կյան-
քի, գիտության մեջ արմատական, խոր, որակական դրական փոփոխու-
թյունների վկաները, փոփոխություններ, որոնք ներակայորեն բնորոշ են
հեղափոխություններին: Ավելի շուտ՝ տեղի ունեցավ ուղիղ հակառակը, ինչի
մասին կներկայացնենք ստորև: Կրկնում եմ, ս. թ. ապրիլ-մայիսին Հայաս-
տանի Հանրապետությունում տեղի ունեցավ ճղճիմ պետական հեղաշրջում:
Բավական է փաստել, որ 2017թ. ապրիլի 2-ին ՀՀ ԱԺ ընտրություններից
հետո Հայաստանը դարձավ խորհրդարանական հանրապետություն, իսկ
պետական հեղաշրջման արդյունքում իշխանության եկավ քաղաքական մի
ուժ, որը մեծամասնություն չունի խորհրդարանում (7 պատգամավոր 105-
ից): Այստեղ կարևոր է նշել, որ ՀՀ ԱԺ ընտրությունների արդյունքները քա-
ղաքական ոչ մի ուժ, այդ թվում և Ն. Փաշինյանի ղեկավարած խմբակցու-
թյունը, չվիճարկեց, էլ չեն ասում այն մասին, որ դրանք ընդունվեցին հեղի-
նակավոր միջազգային կազմակերպությունների կողմից: Բնական է, որ իշ-

խանութան նման, մեղմ ասած, փոխակերպումը կարող էր իրականացվել միայն և միայն այդ պահին գործող սահմանադրական ու իրավական նորմերի պարտադիր խախտմամբ, ինչն էլ տեղի ունեցավ: Սակայն սույն հոդվածը գրելու մտահղացումն այլ է, դիցուք, ՀՀ ԱԺ նոր ընտրությունների նախօրեին իմաստավորել անցած ամիսներին Հայաստանում տեղի ունեցած իրադարձությունները, պարզել, թե որքանով են քաղաքական դասը, հասարակական կազմակերպությունները և, առհասարակ, մեր երկրի սովորական քաղաքացիները դասեր քաղել տեղի ունեցած պետական հեղաշրջումից: Ավելին, արդյոք առհասարակ դասեր քաղե՞լ են:

Այս տողերը գրելիս և տեղի ունեցածը մտովի այլ իրադարձությունների հետ համեմատելիս ես միշտ զգուշացել եմ այն բանից, որ հանկարծ հերթական հեծանիվ հայտնագործողի դերում չհայտնվեմ, ուստի ջանացել եմ պատմությունից և գրականությունից հիշել ինչ-որ ոչ սովորական դեպքեր, որոնք գոնե ինչ-որ բանով նման կլինեն մեր կյանքի վերջին հինգ ամիսների իրադարձություններին: Ոչ, հարգելի ընթերցող, ես չտրվեցի Հայաստանում պետական հեղաշրջման և գոնե վերջին երկու հարյուրամյակում տեղի ունեցած հայտնի հեղափոխությունների միջև ինչ-որ համեմատական նկարագրություններ անելու գայթակղությամբ: Եվ այդ պատճառով, չգիտես ինչու, ամեն անգամ մտաբերում էի ֆրանսիացի հոգեբան Գուստավ Լեբոնի «Ժողովուրդների և զանգվածների հոգեբանությունը» դասական աշխատությունը, որում հեղինակը հստակ նկարագրել է կազմակերպված ամբոխի վարքի կանոնները: Հիշելով ս. թ. հոկտեմբերի 2-ին Ազգային ժողովի շենքի «պաշարումը» ռազմաշունչ տրամադրված և «ժողվարչապետի» կողմից հրահրված ամբոխի կողմից՝ ես նորից ու նորից համոզվում էի Լեբոնի գնահատականների օբյեկտիվության մեջ, որոնցում նա պնդում էր, որ ամբոխի մեջ առանձին վերցրած մարդը «ծեռք է բերում անհաղթահարելի ուժի գիտակցություն, և այդ գիտակցությունը թույլ է տալիս նրան տրվել այնպիսի բնագոյների, որոնց նա երբեք ազատություն չի տալիս, երբ մենակ է»: Չէ՞ որ խորհրդարանի շենքի մոտ հավաքվածների կողմից ՀՀ ԱԺ-ի և խորհրդարանական խմբակցությունների ղեկավարների հասցեին հնչեցրած հայիոյանքների խմբակային վանկարկումը վկայությունն է այն բանի, որ ամբոխում միավորված մեր համաքաղաքացիները սկսել են դրսևորել նոր հատկանիշներ, որոնք մինչ այդ չուներին: Առօրյա կյանքում նրանցից շատերը միանգամայն հանգիստ և աննկատ մարդիկ են: Բայց ամբոխում, հռետորի, ասել է թե՛ «ժողվարչապետի» հուզավառ ճառերի ներգործությամբ հարյուրավոր մարդիկ մեր աչքերի առջև կերպարանափոխվում էին (լավ է, որ «Ազատություն» ռադիոյի հայկական ծառայությունը ուղիղ ռեպորտաժ էր վարում իրադարձությունների վայրից, ուստի կարելի է օբյեկտիվ լինել տեղի ունեցող արարքը գնահատելիս): Նրանք դառնում էին ներշնչման հանդեպ շատ ընկալունակ, սկսեցին նմանվել մարդկանց, որոնք չունեն իրենց սեփական կամքը՝ անգամ ի սկզբանե չընդունելու համար այն անհեթեթությունը, որը

Ա. ԳԵՂԱՍՅԱՆ

խզվող ծայնով փոխանցվում էր բարձրախոսներով, մասնավորապես՝ երբ հռետորը «Ազգային ժողովի կանոնակարգ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրինագծի ընդունման մեջ «հակահեղափոխության» հարձակման սկիզբ էր տեսնում: Չեն ներկայացնի Երևանում հանրահավաքի մասնակիցների վարքի և Գուստավ Լեբոնի գրքում նկարագրված օրինակների այլ համընկնումներ: Չեն թաքցնի, որ մտորելով մեր երկրի առօրյայի մասին՝ միանգամայն անսպասելիորեն մտաբերեցի առանձին սյուժեներ շտաբանացի հայտնի բանաստեղծ, լրագրող, մի քանի գրքերի հեղինակ Չարլզ Մակքեյի պատմական ակնարկների ժողովածուից: Այսպես, 1841թ. լույս տեսավ նրա գիրքը՝ «Ամբոխի առավել տարածված մոլորությունները և խելահեղությունները» վերնագրով: Գրքում հեղինակը նկարագրում է XVIII դարի հանրային կյանքի երևույթները, որոնք առաջ են եկել «ամբոխի խելահեղությամբ և մոլորությամբ», դիցուք՝ «ազգային խելագարություններ» – XVIII դարի ֆինանսական բուրգերից մինչև մորուքի մոդան, «հատուկ խելագարություններ» – զանգվածային կրոնական շարժումներ և այլն, և այլն: Այո, ս. թ. ապրիլից, հենց որ Ն. Փաշինյանը ոտքը դրեց հեղափոխության արահետին և դադարեց սավիրվել, արդի Հայաստանում չսավիրված լինելը մոդայիկ դարձավ: Կամ՝ մեկ այլ համեմատություն: Այն օրից, ինչ «Կյանքի խոսք» խանդաղատական կամ, ինչպես հիմա մոդայիկ է, բրենդային անվանումը կրող տոտալիտար կրոնական աղանդը, որի անվանումը ոչ մի ընդհանուր բան չունի նրա իսկական էության հետ, դարձավ «թավշյա հեղափոխության» գլխավոր շարժիչ ուժերից մեկը, Հայաստանում մոդայիկ դարձան «հատուկ խելագարությունները», երբ «Կյանքի խոսքի» «բարեպաշտ աղանդավորները» որդեգրեցին հայհոյախոսություններ բղավելը «հակահեղափոխականների», այսինքն՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորների հասցեին: Կամ էլ, երբ ԼԳՏԲ հանրային տականքները մոլեգին ձղձղոցներով ներխուժում են Երևան քաղաքի ոստիկանության բաժանմունքներից մեկը և արդյունքում թեթևակի վախ են ապրում, կամ էլ՝ երբ ըստ էության տոտալիտար կրոնական աղանդների պատվիրված խավարամիտները պաշարում են Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II-ի նստավայրը՝ պահանջելով նրա հրաժարականը, իսկ արդյունքում այդ հակակրոնական և հակահայկական «խրախճանքի» առաջնորդներից մեկը ծառայողական աստիճանով վեր է բարձրանում: Ես հատուկ փոքր-ինչ ավելի մանրամասն եմ կանգ առնում XIX դարում և XX դարի առաջին կեսին ապրած հեղինակների նկարագրած այս բնավ ոչ պատահական համընկնումների վրա, որպեսզի ցույց տամ, թե ինչպես են այս և այլ հայտնի գիտնական այրերի (հոգեբաններ, կոնֆլիկտաբաններ, քաղաքագետներ) բազմաթիվ աշխատություններում պարունակվող եզրահանգումներն արդեն քանիցս փորձարկվել ամենատարբեր երկրներում, իսկ այսօր էլ՝ Հայաստանում: Ընդ որում, չպետք է մոռանալ, որ այն երկրների համար, որոնցում սա կիրարկվել է աշխարհիս հզորների կողմից, նախատեսված է

եղել տխուր ճակատագիր. ապրել կառավարելի քառսի պայմաններում՝ նրանց պետականության կործանման հեռանկարով:

Ուրեմն, ի՞նչ դասեր մենք պետք է որ քաղեինք վերջին հինգ ամիսների իրադարձություններից: Առաջինը, ինչի մասին կցանկանայի ասել, այն է, որ Հայաստանում եղել է հասկացությունների նենգափոխում, դիցուք, երբ, օրինակ, կոռուպցիայի դեմ պայքարը՝ այն ծնող պատճառների խորքային իմաստավորման փոխարեն, հանգեցվում էր, ըստ նոր իշխանությունների մոտեցման՝ մարզինականների ձեռքերը ոլորելու մասսայական տեսարանների, նրանց ասֆալտին փռելու, փողով լիքը ճամպրուկների ցուցադրմանը, այս փաստերն ու տեսակադրերը բոլոր հասանելի հեռուստատեսային և էլեկտրոնային ՋԼՄ-ներով պատեցնելուն, հարկերից խուսափողների և «ապօրինաբար հարստացածների» կալանմանը և ... սուսուփուս հենց նրանց էլ ազատ արձակելուն՝ խոշոր դրամական գրավի և երաշխավորության դիմաց: Նոր իշխանություններն այդպես էլ չձեռնարկեցին կոռուպցիայի համար պարարտ միջավայր ստեղծող օրենսդրական բացթողումների և ոչ մի վերլուծություն, որևէ առաջարկություն չարվեց կոռուպցիայի դրսևորումները չեղարկելուն ուղղված ինստիտուցիոնալ հիմքի ստեղծման վերաբերյալ: Ավելին, բավական է ասել, որ եթե 2018թ. հունվար-ապրիլ ժամանակաշրջանում ՀՀ նախկին կառավարությունը ՀՀ ԱԺ օրակարգ էր մտցրել 211 օրինագիծ, ապա ս. թ. մայիս-սեպտեմբերին նոր կառավարությունը ՀՀ ԱԺ է մտցրել ընդամենը 34 օրինագիծ: Այսինքն՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի մասին վարչապետի բարեհունչ կարգախոսների հետևում նկատվում են ընդամենը կամպանիականություն, սկզբից մինչև վերջ այդ աշխատանքի լիակատար խեղաթյուրում: Այնինչ, դեռևս երկու տարի առաջ ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի հանձնարարությամբ Հ. Ա. Աբրահամյանի վարչապետության տարիներին կոռուպցիայի դեմ պայքարի հարցը դարձել էր մանրակրկիտ վերլուծության առարկա ՀՀ կառավարությունում՝ փորձագետների, քաղաքական և հասարակական գործիչների լայն ընդգրկմամբ: Դեռ այն ժամանակ ես առաջարկեցի Հայաստանի տնտեսության ամեն մի առանձին ճյուղում ներդնել SMART-տեխնոլոգիաներ: Ընդ որում, հիմնավորվեց այն բանի անհրաժեշտությունը, որպեսզի այդ տեխնոլոգիան սկզբում ներդրվի խոշոր բիզնեսում, իսկ հետո տարածվի միջին բիզնեսի վրա՝ համապատասխան իրավական ակտերի, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև համապատասխան օրենքների միաժամանակյա ընդունմամբ: Նպատակը հստակ որոշված էր. կազմել առանձին վերցրած ընկերության զարգացման հաշվարկված ռազմավարություններ, թեկուզև 3 տարի ժամկետով: Ընդ որում, ենթադրվում էր ներդնել նպատակների առաջադրման և ձևակերպման արդյունավետ տեխնոլոգիաներ, որոնք հայտնի են որպես SMART-տեխնոլոգիաներ: SMART հապավումը նշանակում է խելացի նպատակ և միավորում է անգլերեն այն բառերի սկզբնատառերը, որոնք նշում են, թե ինչպիսին պետք է լինի իսկական նպատակը. Specific (որո-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

չակիություն) – Measurable (չափելիություն) – Attainable (հասանելիություն) – Relevant (ռեվեանտություն) – Time-bounded (որոշակիություն ժամանակի մեջ): Եվ ահա, այս տեխնոլոգիայի ներդրումը խոշոր և միջին բիզնեսում, ինչպես և պետության վերին կառավարչական կառույցներում էապես կկրճատեր կոռուպցիոն ռիսկերը: Չէ՞ որ առավելագույնս հստակ և որոշակի նպատակը, որի առաջադրման ժամանակ պարզ պատկերացվում է վերջնարդյունքը, փաստորեն, զրոյի է հանգեցնում միջամտությունը կողքից, այսինքն՝ կոռուպցիոն ռիսկերը: Կամ էլ՝ առաջադրված նպատակի չափելիությունը ենթադրում է գնահատականի ոչ միայն վերջնական, այլ նաև միջանկյալ չափանիշների վերհանում, ինչն ապահովում է դրանց հասնելու գործողությունների թափանցիկությունը: Նպատակի հասանելիությունը որպես անհրաժեշտ պայման արտաքին և ներքին ռեսուրսների տեսակետից՝ գրեթե բացառում է ամեն տեսակ ոչ արտադրական ծախսերի հնարավորությունը ինչպես պետության, այնպես էլ բիզնեսի կողմից (ինչը նվազեցնում է կոռուպցիոն ռիսկերը): Նպատակի ռեվեանտությունը, հարաբերակցվելով այլ ընդհանուր նպատակների հետ, կաշխատի ռազմավարական նպատակին հասնելու համար: Եվ վերջապես, ցանկացած նպատակին հասնելը պետք է լինի հստակ որոշված՝ ժամանակի առումով: Թվում էր, թե «ժողվարչապետը» կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում կառավարության աշխատանքի անկյունաքարն անպայման կդարձներ SMART-տեխնոլոգիաների շուտափույթ ներդրման խնդիրը: Բայց ոչ: Նրան շատ ավելի հարմար էր առանձին գործարարների բանկային հաշիվները հրապարակելը, նրանց նշավակելը՝ չսպասելով դատական ատյանների վճիռներին: Ճիշտ ինչպես չհաջողված արկածային ֆիլմում, որտեղ գլխավոր հերոսը ոչ թե պետության ղեկավար է, այլ փառքի հետևից ընկած հարկային տեսուչ: Ավաղ, ստիպված ենք փաստել, որ Հայաստանի իշխանությունների կողմից խնդրի էությունը չհասկանալու պատճառով կոռուպցիայի դեմ պայքարը Ն. Փաշինյանի կառավարությունը ձախողել է:

Որոշակի խորհրդածությունների է մղում նաև ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով Հայաստանի ֆիզիկական անձանց և Հայաստանից արվող դրամական փոխանցումների դինամիկան: Այսպես, եթե 2017թ. հունվար-օգոստոսին դրամական միջոցների զուտ հոսքը արտասահմանից դեպի ՀՀ կազմել է \$492 մլն 286 հազ., ապա ս. թ. հունվար-օգոստոսին այդ ցուցանիշը կազմել է \$396 մլն 829 հազ.: Այսինքն՝ տեղի է ունեցել զուտ դրամական հոսքի կրճատում \$95 մլն 457 հազարով կամ՝ 19,4%-ով: Եվ սա՝ այն պայմաններում, երբ ՀՀ-ից դրամական միջոցների արտահոսքը 2017թ. այդ նույն ժամանակահատվածում կազմել է \$582 մլն 105 հազ., իսկ արդեն ընթացիկ տարում, այդ նույն ժամանակահատվածում արտահոսքը կազմել է \$730 մլն 613 հազ. (ՀՀ ԿԲ տեղեկագիր, 2018թ. օգոստոս, էջ 75): Հայաստանից դրամական միջոցների ավելացող արտահոսքը՝ դրանց կրճատվող զուտ հոսքի պարագայում, վկայում է նաև այն մասին, որ ներդրումային միջավայրը ՀՀ-

ուն բարենպաստ չէ ՀՀ-ում ապրող ֆիզիկական անձանց և դրամական փոխանցումներ կատարող նրանց հարազատների ընկալումներում: Հատկանշական է, որ դա տեղի է ունենում այն պայմաններում, երբ անցած հինգ ամիսներին չի եղել մի դեպք, որ ՀՀ Աժ-ը չհաստատի Ն. Փաշինյանի կառավարության ներկայացրած գոնե մեկ օրինագիծ: Սրանով իսկ կցանկանայի նշել, որ կեղծ-հեղափոխական հռետորաբանությունը, հայ հասարակությունը «սևերի» և «սպիտակների», հեղափոխականների և հակահեղափոխականների բաժանելը չէին կարող չվախեցնել պոտենցիալ ներդրողներին, որոնց համար կանխատեսելիությունը և կայունությունը երկրում պարտադիր պայման են ներդրումներ կատարելու համար: Ընդ որում, նշենք, որ ՀՀ ֆինանսական միջոցների ներհոսքի կրճատումը՝ միաժամանակ երկրից դրանց արտահոսքի ավելացման պարագայում, ՀՀ առևտրային հաշվեկշռի աճող դեֆիցիտի պայմաններում, սպառնալի բնույթ է ստանում: Այսպես, եթե 2018թ. առաջին կիսամյակի արդյունքներով առևտրային հաշվեկշիռը բացասական էր և կազմել է մինուս \$1 մլրդ 145,7 մլն («ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-հունիսին», էջ 116), ապա 2018թ. հունվար-օգոստոսի արդյունքներով առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը կազմել է արդեն \$1 մլրդ 578,6 մլն, դեֆիցիտի աճը՝ \$272,4 մլն («ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-օգոստոսին», էջ 80): Այստեղ հարկ է նշել, որ արտաքին առևտրի նման դինամիկայի պահպանման և ուղղակի օտարերկրյա ներդրումների էական ներհոսքի բացակայության պարագայում արդեն տարեվերջին մենք կդառնանք երկրի տնտեսությունում արժույթային պահուստների անբավարարության վկաները: Իսկ դա անխուսափելիորեն կհանգեցնի հայկական ազգային արժույթի՝ դրամի արժեզրկման և փոխարժեքի էական անկման՝ այստեղից բխող բացասական հետևանքներով: Նշենք դրանցից մի քանիսը. վստահության կորուստ արժեզրկվող արժույթի հանդեպ, գների բարձրացում ներքին շուկայում, մեր քաղաքացիների ազգային արժույթով ավանդների արժեզրկում առևտրային բանկերում, ներմուծման սահմանափակում դրա գների բարձրացման պատճառով: Նշենք, որ ներմուծվող ապրանքների թվում քիչ չեն առաջին անհրաժեշտության ապրանքները, ինչպիսիք են՝ ցորեն, սուրճ, թափամիս, խոզի միս, բրինձ, բուսայուղ, ծխախոտի արտադրանք, բենզին, դիզվառելիք: Այս ապրանքների ներմուծմանը բաժին է ընկնում օգտագործվող ռեսուրսների 50 և ավելի տոկոսը («ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-հունիսին», էջ 292):

Հատկապես նշենք, որ արժեզրկման առավել լուրջ հետևանքը կդառնա պետական արժույթի արժեքի սրընթաց անկումը, ինչը կարող է լուրջ ցնցում առաջացնել երկրի տնտեսության համար՝ դրա անկում, իսկ ծայրահեղ դեպքում՝ դեֆոլտ: Իսկ դա, իր հերթին, կհարուցի հայրենական կապիտալի արտահոսք արտասահմանյան երկրներ (ինչն արդեն երևում է ՀՀ վճարային հաշվեկշռի դինամիկայի վերլուծությունից), գործարարության կտրուկ նվազում, գործազրկության աճ, հիպերինֆլյացիա և բնակչության

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

զանգվածային արտագաղթ՝ ազգային անվտանգության և հենց հայկական պետականության պահպանման համար այստեղից բխող կործանարար հետևանքներով:

ՀՀ տնտեսությունում և ֆինանսական ոլորտում ստեղծված իրավիճակն առավել ամբողջական պատկերացնելու համար ներկայացնենք նաև տվյալներ ՀՀ տնտեսության իրական սեկտորում օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների (այսուհետ՝ ՕՈւՆ) մասին:

Այսպես, ըստ ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների («ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-ապրիլին», էջ 110)՝ օտարերկրյա ներդրումների հոսքերի ծավալը ՀՀ տնտեսության իրական սեկտորում 2018թ. հունվար-մարտին ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1
մլն դրամ

2017թ. հունվար-մարտ		2018թ. հունվար-մարտ		
Զուտ հոսքեր		Զուտ հոսքեր		
Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից՝ ուղղակի ներդրումներ	Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից՝ ուղղակի ներդրումներ	
Ընդամենը	6463,5	19743,2	33261,7	40307,2
Կամ դրվարով արտահայտված, մլն դրվար				
Ընդամենը	13,36*	40,81*	69,09**	83,73**

* Փոխարժեքը՝ 483,78 դրամ 1 դոլարի դիմաց 2017թ. 1-ին կիսամյակում

** Փոխարժեքը՝ 481,4 դրամ 1 դոլարի դիմաց 2018թ. 1-ին կիսամյակում

Օտարերկրյա ներդրումների հոսքերի ծավալը ՀՀ տնտեսության իրական սեկտորում 2018թ. հունվար-հունիսին ներկայացված է աղյուսակ 2-ում («ՀՀ սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-հունիսին», էջ 114):

Աղյուսակ 2
մլն դրամ

2017թ. հունվար-հունիս		2018թ. հունվար-հունիս		
Զուտ հոսքեր		Զուտ հոսքեր		
Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից՝ ուղղակի ներդրումներ	Ընդամենը ներդրումներ	Որոնցից՝ ուղղակի ներդրումներ	
Ընդամենը	-26237,6	15844,0	-25591,1	39196,1
Կամ դրվարով արտահայտված, մլն դրվար				
Ընդամենը	-54,23	32,75	-53,16	81,42

Աղյուսակներ 1-ի և 2-ի համադրումից երևում է, որ 2018թ. երկրորդ եռամսյակում տեղի է ունեցել ներդրումների արտահոսք մինչև \$122,25 մլն, այդ թվում՝ ՕՈւՆ արտահոսքը ս. թ. 2-րդ եռամսյակում կազմել է \$2,31 մլն:

Այս վիճակագրական տվյալները թույլ են տալիս եզրակացնել, որ Հայաստանի տնտեսությունում ստեղծված միտումների շարունակվելու պարագայում մեծ է ազգային արժույթի՝ դրամի փոխարժեքի փլուզիչ անկման

վտանգը՝ վերը նշված ծայրահեղ բացասական հետևանքներով երկրի տնտեսական և ազգային անվտանգության համար: Հայաստանի տնտեսության համար այս խիստ անբարենպաստ պայմաններում ապշեցնում է կառավարության գործողությունների լիակատար անհամարժեքությունը, որը, երկրի առնվազն տնտեսական անվտանգության մարտահրավերները և սպառնալիքները հաղթահարելու արդյունավետ միջոցներ ընդունելու փոխարեն ձեռնարկել է արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների անցկացման միանգամայն ժամանակավրեպ մի քաջքուկ՝ նախկին իշխանությունների կողմից «հակահեղափոխական ռևանշի» կանխման ինչ-որ մտացածին պատրվակների ներքո: Այստեղ կուզենայի, որպես Հանրապետական կուսակցությունից ՀՀ ԱԺ պատգամավոր, ընդունել իմ անհատական պասիանատվության բաժինը Հայաստանում ստեղծված նման իրավիճակի համար:

Խոսքն այն մասին է, որ չափից ավելի նրբանկատ, զիջողական վերաբերմունքը Ն. Փաշինյանի կառավարության՝ Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության խորհրդարանական խմբակցություն ուղարկած ցանկացած խնդրանքի և առաջարկության հանդեպ՝ այսպես թե այնպես ստացել է դրական լուծում: Նման զիջողականության արդյունքում երկիրն ընդհուպ մոտեցել է վտանգավոր գծին, որից այն կողմ կարող է պետականության կործանումը լինել: Թե որն է նման զիջողականության պատճառը՝ առանձին վերլուծության թեմա է, բայց անվիճելի է, որ դա Հանրապետական կուսակցության ղեկավարության և պատգամավորների վախի արդյունքը չէ ժողովրդական զանգվածների հնարավոր ցասման առջև, ինչով անընդհատ ահաբեկում է Ն. Փաշինյանը: Ընդ որում, ընթերցողը կարող է միանգամայն արդարացիորեն հարց տալ. իսկ կա՞րողյոք ելք ստեղծված իրավիճակից: Այո, ելք կա, և դա ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից կոնսենսուսի հիման վրա նոր բանիմաց վարչապետի հաստատումն է և Ազգային համաձայնության կառավարության նոր կազմի ձևավորումը, որի կորիզը պետք է կազմեն ձգնաժամի պայմաններում մենեջմենթի հմտություններին տիրապետող բարձր պրոֆեսիոնալները՝ անկախ իրենց կուսակցական պատկանելությունից: Որ այս մոտեցումը պահանջված է՝ դրանում համոզվում ես, երբ իմաստավորում ես Ն. Փաշինյանի հրաժարականի հայտարարության առանձին կանխադրույթներ, որոնք նա հնչեցրել է 2018թ. հոկտեմբերի 16-ին: Այսպես, «ժողվարչապետը», մասնավորապես, ասաց. «Իհարկե, շատերը մտավախություն ունեն և հարց են հնչեցնում. իսկ եթե խորհրդարանական ուժերը վարչապետի ուրիշ թեկնածու առաջադրեն, արդյո՞ք մենք պատրաստ ենք նման սցենարի: Ես նույնիսկ չեմ ուզում ասել, թե հոկտեմբերի 2-ի իրադարձությունները ցույց տվեցին, որ մենք առավել քան պատրաստ ենք ցանկացած սցենարի, որովհետև ժողովրդի կամքի ու ցանկության առաջ չի կարող կանգնել որևէ ուժ»: Սա լսելով՝ ուզում ես բացականչել. ցնձա՜, հայ ժողովուրդ, քանզի այս ուրախալի օրը քո ճակատագրում որոշակիություն մտցվեց. այսուհետ ապ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րելու ես մի պետությունում, որտեղ ամեն բան կանխորոշված է և չկա հայ ժողովրդի առաջնորդը լինելու ավելի արժանի թեկնածու, քան Նիկոլ Փաշինյանը (ինչպես հարուստ կենսափորձի, տնտեսության, աշխարհաքաղաքականության խորագիտակության առումով, այնպես էլ, իհարկե, որպես անգերազանցելի լրագրող, չէ՞ որ նա բնածին տաղանդ է ժուռնալիստիկայում, որն իր «համոզմունքների» համար նախկինում անգամ դատապարտվել է):

«Հ նոր կառավարության հաջորդ քայլը պետք է լինի պրոֆեսիոնալ կազմված Ծրագրի հաստատումը՝ ուղղված տնտեսությունում և ֆինանսների ոլորտում ստեղծված տագնապալի միտումների հաղթահարմանը, երկիրը դինամիկ զարգացման ռելսերի վրա դնելը, ընդ որում՝ ներառական տնտեսական աճի հիման վրա: Ընդ որում՝ այս խնդիրն իրագործելիս հարկ է օգտվել արդեն առկա դրույթներից, որոնք ներկայացված են «Հայաստանի զարգացման ռազմավարություն – 2030» փաստաթղթում: Նշենք, որ դեռևս 2018թ. ապրիլի 4-ին ՀՀ Նախագահի մոտ տեղի ունեցած խորհրդակցությունում այս փաստաթուղթը քննարկելիս Սերժ Ազատի Սարգսյանն արտահայտեց հետևյալ գաղափարը. «Մասնավորապես, ուզում եմ ընդգծել կայուն և բարձր ներառական տնտեսական աճի անհրաժեշտությունը, որը պետք է շոշափելի լինի Հայաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու, ինչպես նաև մեր համազգային նպատակներին հասնելու համար»:

Կես տարի անց նորից ու նորից համոզվում ես նման մոտեցման պահանջվածության մեջ՝ կայուն տնտեսական զարգացում ապահովելու համար: Այդ աշխատանքը պետք է իրականացվի՝ միաժամանակ համապատասխան օրենսդրական հենք մշակելով՝ տնտեսությունը զարգացման ներառական ռելսերի վրա փոխադրելու ինստիտուցիոնալ ապահովման նպատակով: Ավաղ, ցավով և տարակուսանքով պետք է ընդունենք, որ այս խնդիրների հրատապության իմաստավորումը ներկա իշխանությունում գտնվողների ուժերից վեր է, որոնք հավատացել են իրենց բացառիկությանը, ինչը ճիշտ է այն հարցում, որ նրանք բացարձակ անտեղյակ են պետության կառավարման գործում: Եվ այս երևույթը խորանում է նրանց չափից ավելի ինքնավստահությամբ, թե իրենց իրականացրած քաղաքականությունը (կամ, ավելի շուտ՝ դրա բացակայությունը) անվերապահորեն աջակցվում է ժողովրդի կողմից: Այս իմաստով միանգամայն այլ՝ չարագուշակ իմաստ են ստանում վարչապետ Ն. Փաշինյանի բազմակի դիմումները ժողովրդին՝ այն «անանց մտքի» անվերջ ու բարձրագույն կրկնությամբ, թե «թավշյա հեղափոխությունից» հետո որոշումները Հայաստանում ընդունում է ոչ թե Ն. Փաշինյանը, այլ ժողովուրդը: Մի խոսքով՝ շարունակելով տնտեսության և ֆինանսների կործանման ուղեգիծը՝ Ն. Փաշինյանն արդեն նշանակել է նաև դրա կործանարար հետևանքների պատասխանատուին, այսինքն՝ պետականության կործանման պատասխանատուին: Հայոց պետության կործանման պատասխանատու է նշանակված ժողովուրդը:

Դատավճիռը Ն. Փաշինյանի կողմից կայացվել և միտինգավորների գոռում-գոչյունի ներքո քանիցս հնչեցվել է, ուստի, քանի որ որոշումներ կայացնում է ոչ թե Հայաստանի վարչապետը, այլ ժողովուրդը, ուրեմն, կրկնում եմ, դրանց հետևանքների պատասխանատվությունն ընկնում է նաև ժողովրդի վրա: Մեր պարագայում՝ մեր համաքաղաքացիների մի մասի վրա, որոնք կամազուրկ են դարձել կարիքից դրդված, բթացվել են տոտալիտար կրոնական աղանդների կողմից և «ժողվարչապետի» ճղճղան սադրիչ ճառերից, որոնց կործանարար գործողությունները հնարավոր են դարձել, քանի որ Երևանի և Հայաստանի բնակիչների լուռ մեծամասնությունն իրեն բացարձակ հեռու է պահում այս ամենից:

Հ.Գ. Հանուն արդարության նշենք, որ Իրանի Իսլամական Հանրապետության շուրջ ստեղծված չափազանց լարված իրավիճակի պայմաններում ՀՀ տնտեսության և ֆինանսական համակարգի «փրկությունը» վերահաս կոլապսից միանգամայն իրականանալի խնդիր է: Այն կարելի է լուծել, օրինակ, առնվազն \$500 մլն ծավալով դրամական տրանշի տրամադրման ճանապարհով (հասկանալի է՝ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների միջոցով), ուժի համաշխարհային կենտրոններից մեկի հուշմամբ, բայց դա կլինի վարկ քաղաքական «բույրով»: Նման վարկի տրամադրման ծածուկ պայմանը կլինի, օրինակ, Հայաստանից 102-րդ ռուսական ռազմակայանի, Հարավային զինվորական օկրուգի՝ Էրեբունի օդանավակայանում տեղակայված ռուսական ավիաբազայի դուրսբերման, «Ռուսական Եկաթուղի» ԲԲԸ-ի հետ Հայաստանի երկաթուղային համակարգը «Հարավկովկասյան երկաթուղի» (ՀԿԵՈւ) ՓԲԸ-ի կառավարմանը հանձնելու մասին կոնցեսիոն պայմանագրի խզման համար օրենսդրական հիմքերի ստեղծումը (գուցե հենց այս նպատակով էլ կազմակերպվում են ՀՀ ԱԺ արտա-հերթ ընտրությունները, որոնցում, առողջ դատող քաղաքական ուժերի ընդարմացման պայմաններում, մեծամասնությունը նոր խորհրդարանում կպատկանի սորոսականներին, տոտալիտար աղանդավորներին): Չէ՞ որ այս ծայրահեղ վտանգավոր և Հայաստանի համար կործանարար գործընթացների նախաձեռնման փորձնական քայլերն արդեն ձեռնարկվել են (միջադեպը Փանիկ գյուղում ռուս զինվորականների հետ, ուխտադրուժ գիշերային դեսանտը ՀԿԵՈւ ծառայողական շենքում և այնտեղից հաշվապահական ողջ հաշվետվությունների առգրավումը): Ցավոք, իմ երկյուղները ռուսական հաստատությունների նպատակաուղղված դուրսմղման և ՀՀ ամենատարբեր կառույցներում հայտնի պրոֆիլի ֆունկցիոներների հաստատման վերաբերյալ բոլորովին էլ անհիմն չեն: Դրա անուղղակի հաստատումն է լուրջ ընդհատակյա պայքարը, որը վերջին ժամանակներս ծավալվում է «ժողվարչապետի» գլխավոր խորհրդականի պաշտոնի շուրջ, որի գործառույթների մեջ են մտնում Ռուսաստանի հետ Հայաստանի արտաքին քաղաքական և տնտեսական երկխոսության ապահովման գործնական խնդիրները: Այսպես, Սորոսի հիմնադրամի և ԱՄՆ Դեմոկրատական

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Կուսակցության (NED – National Endowment for Democracy) հիմնած «Eurasianet.org» տեղեկատվական կայքը ս. թ. հոկտեմբերի 12-ին հրապարակել է հոդված «Հայաստան. արտաքին քաղաքականության հարցերով գլխավոր խորհրդականը սիգարի բիզնեսի գործարար է՝ արտասահմանում ունեցած պարտքերով» վերնագրով («Armenia: Top foreign policy advisor is a cigar entrepreneur with debts abroad»): Հարգելի ընթերցողը կարող է զմայլանքի մեջ ընկնել սորոսյան նշված տեղեկատվական կայքի նման սրտացավությունից և հոգատարությունից, որն այդքան հոգում է ՀՀ վարչապետի գլխավոր խորհրդականի բարոյական կերպարի մասին, որպեսզի այս պաշտոնում լինի մարդ անբասիր հեղինակությամբ: Սակայն չչտապենք, քանի որ սույն հարցը շատ ավելի բանալ է. Սորոսի համար շատ կարևոր է, որպեսզի աշխատանքի այս տեղամասում լինի ոչ թե ԱՄՆ մի ինչ-որ պարզապես քաղաքացի, ոմն Արսեն Գասպարյան, որին ՋԼՄ-ները ներկայացնում են ոչ այլ կերպ, քան ԿՀՎ ներկայացուցիչ (այս մասին բացահայտ հայտարարում էին), այլ մեկը Սորոսի կողմից ֆինանսավորվող բազմաթիվ հասարակական կազմակերպությունների համակարգողներից, որոնք կանգնած են եղել «բավշյա հեղափոխության» ակունքներում: Հայոց պետականությունը խափանողների այդ համաստեղության առավել վառ ներկայացուցիչների մասին, որոնք խրամատավորվել են բավական պատասխանատու պետական կառույցներում, մենք արդեն գրել ենք:

Ամփոփելով՝ կցանկանայի նորից ու նորից ընդգծել, որ հայոց պետականության կործանման գործընթացը մտնում է եզրափակիչ փուլ: ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանն արդեն նշանակել է մեղավորին՝ հայ ժողովրդին: Մեղավորների թվին ես կավելացնեի նաև այն քաղաքական գործիչներին, մտավորականության ներկայացուցիչներին, գործարարներին, մեր այն բոլոր քաղաքացիներին, ովքեր Հայաստանի համար այս ճակատագրական ժամին կողմնակի դիտորդի դիրք են գրավել: Որպես արդարացում նրանցից շատերն ասում են, թե չեն ցանկանում ապականվել կեղտոտ քաղաքականությանն առնչվելով: Մի խոսքով՝ այնպես չստացվի, որ մենք էլ դառնանք Անտարբերների դավադրության նոր հայկական տարբերակի հեղինակներն ու հերոսները:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 19. 10. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИИ ПО ПУТИ С МАНДЕЛОЙ ИЛИ МУГАБЕ

ТАКУЮ СУДЬБУ ПРЕДРЁК АРМЕНИИ ПОСОЛ США РИЧАРД МИЛЛС

Итак, 15 октября т. г. Чрезвычайный и Полномочный Посол США, завершающий дипломатическую миссию в Республике Армения, Ричард Миллс в интервью англоязычному порталу EVNReport выступил с прощальными октябрьскими тезисами – поучениями Армении и армянскому народу. Примечательно, что, предваряя интервью с послом, портал как бы обозначил главные итоги (вехи) его деятельности: «После службы в Армении более трех лет посол США Ричард Миллс готовится покинуть страну, которая была глубоко преобразована (читай – под его непосредственным руководством. – *А. Г.*). Говоря о времени своего пребывания в Армении, посол Миллс размышляет о некоторых радикальных изменениях, произошедших после «бархатной революции» (Velvet Revolution), о проблемах по достижению прочного и мирного урегулирования конфликта в Арцахе (Нагорный Карабах) и о том, что армянской народ должен быть готов к сложным отношениям с Ираном в будущем» (U.S. Ambassador Mills: I leave inspired and hopeful или «Посол США Миллс: Я покидаю Армению с вдохновением и обнадеженный», www.evnreport.com, 15 октября 2018 г.). Что ж, звучит весьма откровенно – запланированная и годами тщательно готовившаяся Velvet Revolution (то есть государственный переворот) состоялась, а обнадеженность посла обусловлена тем, что прямыми угрозами и шантажом со стороны активистов тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», агрессивных представителей ЛГБТ-сообщества и «интеллектуалов» из соровских общественных организаций и иже с ними сведена к минимуму реализация конституционного права по избранию Национальным Собранием Республики Армения (далее – НС РА) нового премьер-министра после отставки действующего, усугубившаяся фактом неприкрытой поддержки идеи проведения внеочередных выборов в НС РА в декабре т. г. так называемой Венецианской комиссией (консультативный орган по конституционному праву). Так вот председатель этой комиссии Джанни Букиккио на днях побил все рекор-

ды беспринципности и наглядной демонстрации двойных стандартов, но при этом и благодаря этому завоевал лавры ангажированного. Так, по итогам обсуждений между Венецианской комиссией и и.о. первого заместителя премьер-министра Армении Арарата Мирзояна в ходе 116-й сессии Венецианской комиссии председатель этого ведомства Джанни Букиккио выступил с заявлением, в котором «признает конкретную ситуацию в Армении, которая требует проведения досрочных выборов (с берегов Венецианского залива, видимо, сей «факт» четко просматривается. – А. Г.); приветствует приверженность властей Армении соблюдению международных стандартов при пересмотре Избирательного кодекса (пример чему он показывает лично, когда вместо положенных 6 месяцев для рассмотрения Избирательного кодекса выступает с заявлением по документу, который НС РА даже еще не утвержден. – А. Г.); отмечает, что предлагаемые поправки преследуют легитимные цели и кажутся в основном позитивными; приветствует, в частности, все шаги, предпринятые для содействия упрощению реализации права голоса, расширения доступа к средствам массовой информации, прав наблюдателей и в целом прозрачности избирательного процесса, а также борьбы с избирательными фальсификациями; приветствует отмену ограничений на число участников коалиций, которые будут сформированы после первого раунда в соответствии с ключевой рекомендацией Венецианской комиссии и БДИПЧ (Бюро по демократическим институтам и правам человека. – А. Г.)». Что ж, здорово, подумает читатель. Однако весь вопрос в том, что Избирательный кодекс, о котором столь бережно отзывается Дж. Букиккио, повторюсь, еще не обсужден на заседании НС РА ну и, естественно, не принят. Второе, что бросается в глаза, это то, что по имеющейся практике проект Избирательного кодекса направляется на рассмотрение Венецианской комиссии после его утверждения НС РА и официально направляется парламентом страны, а не представителем исполнительной власти, будь он и и.о. премьер-министра, тем более представляющего в парламенте политическую силу, по образному выражению Н. Пашиняна, с «тремя надёжными депутатскими голосами». Не говоря уже о том, что крупные изменения в избирательной системе – упразднение региональных списков кандидатов (рейтинговой системы), которые должны быть произведены в течение года, предшествующего выборам (как это определено предписаниями самой Венецианской комиссии), упоминаются в заявлении Дж. Букиккио между прочим, мельком. Председатель Венецианской комиссии одновременно отмечает, что эти оговорки менее актуальны, если между политическими силами существует консенсус относительно изменений. Заметим, что к моменту опубликования текста заявления еще никакого консенсуса по данному вопросу достигнуто не

было, а свидетельством имеющегося консенсуса может быть только консолидированное принятие всеми политическими силами, представленными в парламенте, Избирательного кодекса. Словом, уже стало очевидным, что отдельным влиятельным кругам Запада ну позарез нужны внеочередные парламентские выборы в Армении.

Возвращаясь к интервью посла, зададимся вопросом: а чем нас удивил посол США Ричард Миллс? Прямо скажем, в его интервью есть немало весьма опасных, а в отдельных случаях оскорбительных для Армении и армянского народа пассажей. Однако обо всем этом по порядку. Важно отметить другое – все перлы посла, которые можно охарактеризовать как открытое вмешательство во внутренние дела суверенной Армении, как и следовало ожидать, остались без адекватного реагирования со стороны действующих властей. Разве что и. о. премьер-министра РА Н. Пашинян весьма безлико среагировал на довольно-таки опасное провокационное заявление Р. Миллса: «Я был удивлен, когда впервые приехал сюда (в Армению. – *А. Г.*) и узнал, что большинство армян, которых я встречал, были категорически против возвращения оккупированных территорий в рамках переговорного процесса. Понимание переговорного процесса долгие годы заключалось в том, что эти территории изначально были заняты, чтобы в дальнейшем быть использованными в рамках формулы «территории (земли) – в обмен на мир». На подобное, прямо скажем, ложное высказывание посла и.о. премьер-министра Н. Пашинян ответил ничего не значащим предложением: «Заявление завершающего дипломатическую миссию в Республике Армения Чрезвычайного и Полномочного Посла Ричарда Миллса можно считать месседжем уходящего посла». А между тем Н. Пашиняну не помешало бы поинтересоваться у посла, кто его уполномочил исказить, причем грубо, суть 5 заявлений президентов США, России и Франции по нагорно-карабахскому конфликту, под каждым из которых стоит подпись президента США Барака Обамы. Неужели он так обижен на экс-президента США, который, к тому же летом 2014 года назначил его, Ричарда Миллса, послом в Армении, что столь цинично искажает суть документа, под которым стоит подпись Обамы. Ведь своим заявлением «территории (земли) – в обмен на мир» Р. Миллс, еще и еще раз повторяю, грубо искажает суть пяти совместных заявлений, сделанных – в 2009 г. в итальянской Аквиле, в 2010 г. в канадском Мускоке, в 2011 г. во французском Довиле, в 2012 г. в мексиканском Лос-Кабосе и, наконец, в 2013 г. в североирландском Эннискиллине (Лох-Эрн). Для справки еще раз заметим, что на всех этих документах стоит подпись президента США Барака Обамы, в то время как в разные годы заявления подписывали действующие президенты РФ Дмитрий Медведев и Владимир Путин, президенты Франции Николя

Саркози и Франсуа Олланд. Так вот ни в одном из пяти совместных заявлений не обозначена формула «территории (земли) – в обмен на мир». Более того, во всех пяти заявлениях президенты США, России и Франции последовательно и однозначно отвергали военное решение конфликта. Примечательно, что в тексте последнего совместного Лох-Эрнского заявления (от 18 июля 2013 г.) даны как бы обобщающие оценки, исключающие возможность разночтения. «Мы по-прежнему твердо уверены в том, что положения, содержащиеся в заявлениях наших стран, сделанных за последние четыре года, должны стать основой справедливого и прочного урегулирования нагорно-карабахского конфликта. Эти положения необходимо рассматривать как единое целое, так как любая попытка отдать предпочтение одному из них перед другими исключает возможность принятия сбалансированного решения», – говорится в заявлении президентов. Они также отметили: «Применение военной силы, в результате которого сложилась текущая ситуация конфронтации и нестабильности, не разрешит конфликт. Возобновление военных действий будет иметь катастрофические последствия для населения региона и приведет к человеческим жертвам, дальнейшим разрушениям, огромным финансовым затратам. Мы решительно призываем руководителей всех сторон еще раз подтвердить приверженность Хельсинкским принципам, в частности, принципам неприменения силы или угрозы применения силы, территориальной целостности, равноправия и права народов на самоопределение». Не хочется верить, что о наличии этого своего рода обобщающего документа не знали как Н. Пашинян, так и Р. Миллс. Тогда вполне резонно задаться вопросом: а чем обусловлен этот ничем не подкрепленный месседж американского посла и откровенно ни о чем не говорящий, беззубый ответ «народного» премьера Н. Пашиняна? Невольно приходишь к выводу, что Р. Миллс вполне осознанно сделал подобное заявление именно сейчас, накануне визита советника президента США по национальной безопасности Джона Болтона в Россию, Грузию, Азербайджан и Армению. Ведь не является секретом, что Вашингтон будет выстраивать новую политику в регионе Южного Кавказа, который граничит с двумя геополитическими противниками США – Ираном и Россией. Влияние на политические процессы в нашем регионе, естественно, будет преследовать вполне определенную цель – создать нестабильность в южном подбрюшье России и у северных границ Ирана. Поэтому отнюдь не случайно Р. Миллс в своем интервью откровенно заявил о том, что «армянский народ должен быть готов к сложным отношениям с Ираном». Чем они могут обернуться для Армении, у которой из четырех соседей границы с двумя из них закрыты, не трудно представить. А в качестве инструмента давления на официальный Ереван

посол продекларировал подобающую обстоятельствам провокационную и неприемлемую формулу «территории (земли) – в обмен на мир». Ведь своим этим заявлением Р. Миллс, по сути, провоцирует не подконтрольного себе Н. Пашиняна, а президента Азербайджана Ильхама Алиева, фактически подсказывая ему и азербайджанской аудитории мысль о том, что, дескать, посмотрите, как неконструктивны армяне, которые не хотят возвращать азербайджанские земли. То есть мы имеем дело с завуалированным призывом к Азербайджану начать войну. Слова посла звучат куда более зловеще, чем может показаться. Ведь он прекрасно знает, что в ходе всего переговорного процесса речь шла о формуле «территории (земли) – в обмен на статус Нагорного Карабаха». Однако справедливости ради отметим, что предложенная послом формула, скорее всего, не так уж чужда для и. о. премьера Н. Пашиняна. Вспомним, что на специальном заседании НС РА от 1 мая 2018 г., в повестке которого был вопрос о выборах премьер-министра РА, депутаты парламента от Республиканской партии Армении Арман Сагателян и Мигран Акопян в своих выступлениях озвучили и представили коллегам номер газеты «Айкакан жаманак» за 22 мая 2001 года, в котором была напечатана статья за подписью в тот период главного редактора этой газеты Никола Пашиняна. Статья вышла под патетическим заглавием «Землю сохраняют любовью, знайте». В ней Н. Пашинян, в частности, пишет: «И стало быть меня удивляет, что в нашей стране еще есть люди, которые имеют иллюзии относительно захваченных территорий. Давайте деликатно обойдем данную болезненную сторону вопроса и рассмотрим вопрос с точки зрения правил игры. Я не принимаю такую точку зрения, что хорошая дипломатия может сделать так, чтобы эти территории не были возвращены Азербайджану ... Ведь эта страна (имеется в виду Армения. – А. Г.) не имеет хозяина, и мы, кто должны быть хозяевами этой страны, оставив наше, хотим стать хозяевами чужого». Такие вот откровения, и на этом фоне, возрази Н. Пашинян американскому послу, тот мог бы ответить ему, как минимум, его же вышеприведенными «пацифистскими» мыслями.

Чтобы у читателей не сложилось впечатление, что я ушел от разъяснения об отмеченных ранее скрытых оскорблениях, содержащихся в интервью Р. Миллса в адрес Армении, приведу небольшую выдержку из его интервью: «Он (посол Миллс. – А. Г.) отметил, что происходящее в Армении может закончиться, как у Манделы и Мугабе». И он чувствует, что Армения следует путем Манделы, поэтому советует: «Вы должны быть бдительными и внимательными в этот переходный период, время перемен, как сказал премьер-министр». Таким образом, неся подобную ахирию, посол Р. Миллс, по сути, сравнивает Республику Армения до государственного переворота или так называемой «бархатной революции», а

по его же словам, до событий апреля-мая 2018 г., с режимом апартеида в Южно-Африканской Республике в период 1948 – 1994 годы, конец которому положил лидер Африканского национального конгресса (АНК) Нельсон Мандела, который после победы АНК в парламентских выборах ЮАР 10 мая 1994 года вступил в должность президента этой страны. Надо иметь, мягко выражаясь, не поддающуюся здравому смыслу фантазию, чтобы делать такое сравнение. Между тем, если внимательно вдуматься, в этом сравнении заключено, на первый взгляд, завуалированное иносказание, а скорее – недвусмысленная поддержка ими же самими созданной «новой Армении», которая уже подвела страну к опасной черте – расшатыванию государственности путем откровенной дискредитации институтов власти. Ведь грош цена государственным институтам, когда министры правительства освобождаются от занимаемых должностей на улице, под улюлюканье экзальтированной толпы, естественно, они снимаются с занимаемых министерских должностей отнюдь не из-за провалов в работе, а с целью публичной порки политических сил, которые наивно поверили в благие намерения «народного» премьера и содействовали его избранию.

Что же касается высказывания Р. Миллса о том, что «происходящее в Армении может закончиться, как у Манделы и Мугабе», то это умозаключение посла звучит сколь двусмысленно, столь же и зловеще. Двусмысленно в том смысле, что болезненное, неуёмное желание Н. Пашиняна любой ценой сохранить должность премьер-министра РА за собой путем торпедирования всякой возможности обсуждения на специальном заседании НС РА какой-либо другой кандидатуры на избрание в этой должности, кроме себя любимого, наталкивается на откровенный шантаж и угрозы «от имени народа», а на деле со стороны агрессивного меньшинства, что уже явным образом просматривается, а не от всего народа Армении. В этой связи следует отметить также неприкрытый факт втягивания в антиконституционные действия Президента РА Армена Саркисяна, который вот уже двадцатый день, в силу известных обстоятельств, не подписывает закон «О внесении изменений в Конституционный закон РА «О Регламенте Национального Собрания», принятый НС РА 2 октября т. г. Заметим, что на утверждение Президентом законов, принятых НС РА, отводится 21 день, срок которого в данном случае истекает 23 октября 2018 года. Не хочется выглядеть в роли такового провидца, однако логика происходящего в Армении подводит к мысли, что Президент РА перешлет этот закон на рассмотрение Конституционного суда Армении, хотя, по мнению квалифицированных специалистов по конституционному праву, никакой надобности в этом нет. Бесспорно, все, что происходит сегодня в РА, в дальнейшем будет осмыслено, и соответствующим образом квалифицировано и оценено.

Между тем мы прекрасно понимаем, что утверждение этого закона во многом поспособствовало бы созданию возможностей для гарантированного проведения заседания НС РА по избранию демократическим путем премьер-министра страны вместо ушедшего в отставку Н. Пашиняна. Более того, население страны, во всяком случае ее сознательная часть, которая ныне безмолвствует, смогла бы более беспристрастно оценить действия подстрекаемых Н. Пашиняном его почитателей из тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», агрессивно настроенных представителей ЛГБТ-сообщества, сотен и сотен соросовских и иже с ними грантопоедателей. Может, у наших безмолвствующих ныне граждан пробудится желание объяснить тысячам обезволенных нуждой людей, нашим согражданам и честным молодым людям с горящими глазами, которые поверили в лозунги «народного» премьера, крайнюю опасность и авантюризм политики Н. Пашиняна, который, быть может, сам того не ведая, стал инструментом в противоборстве в регионе Южного Кавказа глобальных игроков. При этом сделанный «народным» премьером выбор покровителей из-за бугра грозит не только неизбежным его личным фиаско, но, что несоизмеримо важнее, потерей государственности Армении и Арцахской Республики. И это не преувеличение. Возвращаясь к аналогии с Мугабе, мы вправе подумать и о том, что Р. Миллс, хотя и не верится, может, усмотрел в поведении Н. Пашиняна стремление, как и у Мугабе, всеми правдами и неправдами оставаться 30 лет у власти. Что же касается возможного зловещего смысла в словах посла, то возможное отстранение Н. Пашиняна за неизбежный провал работы в должности премьер-министра РА, видимо, представляется Р. Миллсу как возврат Армении в состояние, идентичное с существованием Зимбабве при правлении этой страной диктатора Роберта Мугабе. Поэтому посол с улыбкой на лице, чтобы не нагнать страха, дает интервью, в котором поучает своих армянских воспитанников, как им быть и жить далее. Что называется – дожили, когда нынешнее руководство Армении с благоговением и раболепием внимает словам Р. Миллса, сравнивающего древнейшую армянскую христианскую цивилизацию с режимом апартеида или дикой диктатуры, при этом по-ковбойски бесцеремонно вмешивается во внутренние дела суверенного государства – Республики Армения. Впрочем, молчание властей предержавших Армении вполне объяснимо. Это молчание обусловлено либо абсолютной неадекватностью последних занимаемым ими должностям, либо осознанием собственной ангажированности со стороны дяди Сэма, а скорее всего – наличием одновременно этих двух факторов. Подобная бесцеремонность посла стала возможной также вследствие того, что, выступая в армяно-американской торговой палате 9 октября т. г., американский посол назидал: «Я озабочен поступающими ко мне (види-

А. ГЕГАМЯН

мо, в его представлении, как к третьейскому судье. – А. Г.) сигналами о том, что кое-кто в правительстве Армении считает нужным сосредоточить ограниченные ресурсы правительства в высокотехнологичных секторах (подумать только, что за вопиющая «наглость» со стороны правительства самостоятельно перераспределять ограниченные ресурсы. – А. Г.). Мне известно о ресурсах, которые по этой причине уже были изъяты из таких отраслей, как виноделие, туризм и горнодобыча». И это, повторяюсь, при раболепном молчании «народного» премьера и руководимого им правительства. В этих условиях было вполне ожидаемо (с точки зрения последовательного отстаивания интересов своего стратегического союзника), когда 17 октября т. г. на традиционном брифинге официальный представитель МИД России Мария Захарова без обиняков назвала сие происходящее в Армении своими именами: «При этом о вмешательстве во внутренние дела суверенного государства (имеется в виду Армения. – А. Г.) посол (Ричард Миллс. – А. Г.) говорил без тени смущения, более того, с гордостью. Ведь якобы все это было оправданно и нужно для реализации благой цели – «сделать Армению более справедливым и транспарентным обществом».

P.S. В условиях засилия в армянском обществе всевозможных общественных организаций, разного рода коммерческих фондов, щедро финансируемых Фондом Сороса и подобными подрывными структурами, деятельность которых нацелена на расшатывание армянской государственности и создание зоны нестабильности у южных рубежей Российской Федерации, назрела острая необходимость объединения всех патриотических сил Армении с целью организации системного отпора действиям со стороны этих деструктивных сил. И благо, что осознание опасности, нависшей над армянской государственностью, породило искреннее стремление оказать помощь братскому армянскому народу в сложный период его новейшей истории, как не раз бывало и ранее, у наших российских коллег, испытанных друзей Армении и армянского народа. Речь о весьма востребованной и крайне актуальной инициативе, с которой на днях выступил известный политический деятель, депутат Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации I, V, VI и VII созывов, первый заместитель председателя комитета Государственной Думы по делам СНГ и связям с соотечественниками, руководитель Института стран СНГ Константин Федорович Затулин, который выступил с предложением создать Лазаревский клуб. Даже выбор названия клуба – Лазаревский – продуман весьма тщательно. Ведь именно имя Ивана Лазаревича Лазарева символизирует особое отношение России к армянам, которым после обоснования в Российской империи предоставилась

возможность переселить в Россию десятки тысяч армян, обустроить, создать условия их просвещения, для развития культуры. Ведь в те годы Армения была лишена государственности и значительная часть ее населения проживала на исконных армянских землях, оказавшихся под властью Османской империи. Благородную деятельность Ивана Лазаревича Лазарева для судеб армянского народа невозможно переоценить. Он много добрых дел сделал и для своей второй родины – России, что не осталось незамеченным. Так, в 1774 году императрица Екатерина II жалует роду Лазаревых дворянство, а самого Ивана Лазарева назначает советником по восточным делам и советником Государственного банка России. Я специально раскрыл некоторые вехи из жизни нашего великого соотечественника, которые накладывают высокую ответственность на отцов-основателей и членов Лазаревского клуба. Не скрою, что замысел создания клуба, который станет добровольным объединением граждан России и Армении, нацелен на решение очень востребованных задач, четко и ясно сформулированных Константином Затулиным в проекте Обращения к российской и армянской общественности. Уверен, что Обращение будет встречено с одобрением со стороны искренних патриотов Республики Армения, а стало быть, и патриотов братской Российской Федерации.

В заключение хотелось бы завершающему свою дипломатическую миссию в Республике Армения послу США Ричарду Миллсу, который предрек Армении судьбу – идти путем Манделы или Мугабе, – откровенно заметить, что за 3 с небольшим года работы в Армении он так и не понял, в какой стране пребывал.

Обидно за Соединенные Штаты Америки, за эту великую страну.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии, сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՆԱԼՈՒ Է ՄԱՆԴԵԼԱՅԻ ԿԱՍ ՄՈՒԳԱԲԵԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՆՄԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ ԳՈՒՇԱԿԵՑ ԱՄՆ ԴԵՄՊԱՆ ՌԻՉԱՐԴ ՄԻԼՁԸ

Եվ այսպես, ս. թ. հոկտեմբերի 15-ին Հայաստանի Հանրապետությունում իր դիվանագիտական առաքելությունն ավարտող ԱՄՆ Արտակարգ և լիազոր դեսպան Ռիչարդ Միլզը անգլալեզու EVNReport պորտալին տված հարցազրույցում հանդես է եկել Հայաստանին և հայ ժողովրդին ուղղված հրաժեշտի հոկտեմբերյան թեզիս-խրատներով: Հատկանշական է, որ նախապես տեղեկացնելով դեսպանի հետ հարցազրույցի մասին՝ պորտալը մատնանշել է դեսպանի գործունեության գլխավոր արդյունքները (ուղենիշերը), դիցուք՝ «Հայաստանում ավելի քան երեք տարվա ծառայությունից հետո ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլզը պատրաստվում է թողնել երկիրը, որը խորապես փոխակերպվել է (իմա՝ նրա անմիջական ղեկավարությամբ – Ա. Գ.): Խոսելով Հայաստանում իր գտնվելու ժամանակի մասին՝ դեսպան Միլզը խորհրդածույն է որոշ արմատական փոփոխությունների մասին, որոնք տեղի են ունեցել թավշյա հեղափոխությամբ (Velvet Revolution), Արցախում (Լեռնային Ղարաբաղ) հակամարտության ամուր և խաղաղ կարգավորման հասնելու խնդիրների և այն մասին, որ հայ ժողովուրդը պետք է պատրաստ լինի ապագայում Իրանի հետ բարդ հարաբերություններին» (“U.S. Ambassador Mills: I leave inspired and hopeful” կամ «ԱՄՆ դեսպան Միլզ. Ես հեռանում եմ Հայաստանից ոգեշնչված և լիահույս», www.evnreport.com, 15 հոկտեմբերի 2018թ.): Դե ինչ, բավական անկեղծ է հնչում. ծրագրված և տարիներ շարունակ մանրակրկիտ նախապատրաստվող Velvet Revolution-ը (այսինքն՝ պետական հեղաշրջումը) տեղի ունեցավ, իսկ դեսպանի լիափութությունը պայմանավորված է նրանով, որ «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի ակտիվիստների, ԼԳՏԲ հանրույթի ագրեսիվ ներկայացուցիչների և սորոսյան հասարակական կազմակերպությունների «ինտելեկտուալների» և նրանց նմանների ուղղակի սպառնալիքների ու շանտաժի միջոցով նվազագույնի է հասցվել Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) կողմից նոր վարչապետի ընտրության սահմանադրական իրավունքի իրականացումը գործող վարչապետի հրաժարականից հետո: Ավելին, այդ իրողությունը էլ ավելի է ամրապնդվել, այսպես

կոչված, Վենետիկի հանձնաժողովի (սահմանադրական իրավունքի խորհրդատվական մարմնի) կողմից ս. թ. դեկտեմբերին ՀՀ Աժ արտահերթ ընտրությունների անցկացման գաղափարին անթաքույց աջակցության խորացող փաստով: Եվ ահա, այդ հանձնաժողովի նախագահ Ջանի Բուկիկիոն օրերս խփել է անսկզբունքայնության և երկակի չափորոշիչների վառ ցուցադրման բոլոր ռեկորդները, բայց և դրանով իսկ նվաճելով կանխակալության բոլոր դափնիները: Այսպես, Վենետիկի հանձնաժողովի 116-րդ նստաշրջանի ընթացքում Վենետիկի հանձնաժողովի և Հայաստանի առաջին փոխվարչապետի պաշտոնակատար Արարատ Միրզոյանի միջև քննարկումների արդյունքներով այդ գերատեսչության նախագահ Ջանի Բուկիկիոն հանդես է գալիս հայտարարությամբ, որում «ընդունում է կոնկրետ իրավիճակը Հայաստանում (հավանաբար, Վենետիկի ծովածոցի ափերից սույն «փաստը» հստակ է երևում – Ա. Գ.), որը պահանջում է արտահերթ ընտրությունների անցկացում, ողջունում է Հայաստանի իշխանությունների հավատարմությունը միջազգային չափորոշիչներին Ընտրական օրենսգիրքը վերանայելու գործում (ինչի օրինակը նա ցույց է տալիս անձամբ, երբ Ընտրական օրենսգրքի քննարկման համար սահմանված 6 ամսվա փոխարեն հանդես է գալիս մի փաստաթղթի մասին հայտարարությամբ, որն Ազգային ժողովի կողմից անգամ իսկ հաստատված չէ – Ա. Գ.), նշում է, որ առաջարկվող փոփոխությունները հետապնդում են լեգիտիմ նպատակներ և հիմնականում դրական են թվում, մասնավորապես, ողջունում է բոլոր քայլերը, որոնք ձեռնարկվել են ձայնի իրավունքի իրականացման պարզեցմանը, զանգվածային լրատվամիջոցների հասանելիության, դիտորդների իրավունքների և առհասարակ Ընտրական օրենսգրքի թափանցիկությանը, ինչպես նաև ընտրակեղծիքների դեմ պայքարին նպաստելու համար, ողջունում է կոալիցիաների մասնակիցների թվի սահմանափակման չեղարկումը, որոնք կծեկավորվեն առաջին ռաունդից հետո՝ Վենետիկի հանձնաժողովի և ԺՄԻԳ (Ժողովրդական ինստիտուտների և մարդու իրավունքների գրասենյակ – Ա. Գ.) գլխավոր հանձնարարականի համապատասխան»: Դե ինչ, հիանալի է՝ կմտածի ընթերցողը: Բայց ամբողջ հարցն այն է, որ Ընտրական օրենսգիրքը, որի մասին այդքան սրտացավությամբ է խոսում Ջ. Բուկիկիոն, կրկնում են, դեռևս չի քննարկվել ՀՀ Աժ նիստում և, բնականաբար, չի ընդունվել: Երկրորդ աչք ծակող հանգամանքն այն է, որ ըստ առկա ընթացակարգի՝ Ընտրական օրենսգրքի նախագիծն ուղարկվում է Վենետիկի հանձնաժողովի դիտարկմանը ՀՀ Աժ-ում դրա հաստատումից հետո և պաշտոնապես ուղարկվում է երկրի խորհրդարանի կողմից, այլ ոչ թե գործադիր իշխանության ներկայացուցչի, թեկուզ նա լինի փոխվարչապետի պաշտոնակատարը, որն առավել ևս խորհրդարանում ներկայացնում է մի քաղաքական ուժ, որը Ն. Փաշինյանի պատկերավոր արտահայտությամբ՝ «երեք հուսալի պատգամավորական ձայն» ունի: Էլ չենք ասում այն մասին, որ խոշոր փոփոխություններն ընտրական համակարգում՝ թեկնածուների շրջանային ցուցակների (ռեյտինգային համակարգի) չեղարկումը, որոնք

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

պետք է իրականացվեն ընտրություններին նախորդող մեկ տարում, ինչպես դա սահմանված է հենց Վենետիկի հանձնաժողովի կարգադրություններով, Զ. Բուկիկոյի հայտարարությունում հիշատակվում է իմիջիայլոց, թեթևակի: Վենետիկի հանձնաժողովի նախագահը միաժամանակ նշում է, որ այդ թերացումները պակաս ակտուալ են, եթե քաղաքական ուժերի միջև կա կոնսենսուս փոփոխությունների վերաբերյալ: Նշենք, որ հայտարարության տեքստի հրապարակման պահին սույն հարցի վերաբերյալ ոչ մի կոնսենսուս ձեռք բերված չէր, մինչդեռ ձեռք բերված կոնսենսուսի վկայություն կարող է հանդիսանալ միայն Ազգային ժողովում ներկայացված բոլոր քաղաքական ուժերի կողմից Ընտրական օրենսգրքի համախմբված ընդունման դեպքում: Մի խոսքով՝ արդեն ակնհայտ է դարձել, որ Արևմուտքի որոշ ազդեցիկ շրջանակներին չափից ավելի են անհրաժեշտ արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունները Հայաստանում:

Վերադառնալով դեսպանի հարցազրույցին՝ հարց տանք. իսկ ինչո՞վ մեզ զարմացրեց ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլզը: Անկեղծ ասենք. նրա հարցազրույցում բավական վտանգավոր, իսկ որոշ դեպքերում՝ Հայաստանի և հայ ժողովրդի համար վիրավորական պասսժներ կան: Բայց այս ամենի մասին՝ հերթով: Կարևոր է նշել այլ բան. դեսպանի մտքի բոլոր գոհարները, որոնք կարելի է բնորոշել որպես բացահայտ միջամտություն ինքնիշխան Հայաստանի ներքին գործերին, ինչպես և պետք էր սպասել, մնացին առանց համարժեք արձագանքի գործող իշխանությունների կողմից: Միայն ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանն անատամ արձագանքեց Ռ. Միլզի բավական վտանգավոր հայտարարությանը, այն է. «Երբ ես եկել էի այստեղ (Հայաստան – Ա. Գ.), ինձ համար շատ անսպասելիորեն պարզեցի, որ իմ հանդիպած հայերի մեծ մասը կտրականապես դեմ է գրավյալ տարածքները վերադարձնելուն՝ բանակցային գործընթացի շրջանակներում: Բանակցային գործընթացը տարիներ շարունակ հասկացվում էր այնպես, որ այդ տարածքները սկզբում գրավվել էին, որպեսզի հետագայում օգտագործվեն «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևի շրջանակներում»: Դեսպանի այս ուղղակի սուտ արտահայտությանը վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանը պատասխանել է ոչինչ չասող նախադասությամբ. «Հայաստանի Հանրապետությունում դիվանագիտական առաքելությունն ավարտող Արտակարգ և լիազոր դեսպան Ռիչարդ Միլզի հայտարարությունը կարելի է համարել հեռացող դեսպանի մեսիջ»: Այնինչ, չէր խանգարի, որպեսզի Ն. Փաշինյանը հետաքրքրվեր դեսպանից, թե ով է նրան լիազորել խեղաթուրել, ընդ որում՝ կոպտորեն խեղաթուրել ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի նախագահների հայտարարությունների բովանդակությունը Դարաբաղյան հակամարտության վերաբերյալ, որոնցից յուրաքանչյուրի տակ դրված է ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբամայի ստորագրությունը: Մի՞թե նա այդքան նեղացած է ԱՄՆ նախկին նախագահից, որն ինքն էր 2014թ. նրան՝ Ռիչարդ Միլզին դեսպան նշանակել Հայաստանում, որ կոպտորեն խեղաթուրում է միանգամից հինգ փաստաթղթերի բովանդա-

կուրյունը, որոնց տակ դրված է Օբամայի ստորագրությունը: Չէ՞ որ իր «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» հայտարարությամբ Ռ. Միլզը նորից ու նորից, կրկնում են, կոպտորեն խեղաթյուրում է 2009թ. իտալական Աքվիլում, 2010թ. կանադական Մուսքոկում, 2011թ. ֆրանսիական Դովիլում, 2012թ. մեքսիկական Լոս Կաբոսում և, վերջապես, 2013թ. հյուսիսիռլանդական Էնիսկիլենում (Լոհ էրն) արված հինգ համատեղ հայտարարությունների բովանդակությունը: Տեղեկանքի համար նշենք, որ այդ բոլոր փաստաթղթերում դրված է ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբամայի ստորագրությունը, այն դեպքում, երբ տարբեր տարիների հայտարարությունները ստորագրել են ՌԴ գործող նախագահներ Դմիտրի Մեդվեդևը և Վլադիմիր Պուտինը, Ֆրանսիայի նախագահներ Նիկոլա Սարկոզին և Ֆրանսուա Օլանդը: Եվ ահա, հինգ համատեղ հայտարարություններից և ոչ մեկում նշված չէ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևը: Ավելին, բոլոր հինգ հայտարարություններում ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի նախագահները հետևողականորեն և միանշանակորեն մերժում են հակամարտության ռազմական լուծումը: Հատկանշական է, որ վերջին համատեղ լուծերնյան հայտարարության (2013թ. հուլիսի 18) տեքստում տրվել են ասես թե ընդհանրացնող գնահատականներ, որոնք բացառում են տարընթերցումների հնարավորությունը. «Մենք նախկինի պես խիստ համոզված ենք այն բանում, որ վերջին չորս տարիներին մեր երկրների արած հայտարարություններում պարունակվող դրույթները պետք է դառնան Ղարաբաղյան հակամարտության արդարացի և ամուր կարգավորման հիմքը: Այդ դրույթները պետք է դիտարկել որպես մեկ ամբողջություն, քանի որ մյուսների հանդեպ դրանցից մեկին նախապատվություն տալու ցանկացած փորձ բացառում է հավասարակշռված որոշում ընդունելու հնարավորությունը », – ասվում է նախագահների հայտարարությունում: Նրանք նաև նշել են, որ «Ռազմական ուժի կիրառումը, որի արդյունքում ստեղծվել է առճակատման և անկայունության ընթացիկ իրավիճակը, չի լուծի հակամարտությունը: Ռազմական գործողությունների վերսկսումը կունենա աղետալի հետևանքներ տարածաշրջանի բնակչության համար և կհանգեցնի մարդկային զոհերի, հետագա ավերածությունների, հսկայական ֆինանսական ծախսերի: Մենք վճռականապես կոչ ենք անում բոլոր կողմերի ղեկավարներին մեկ անգամ ևս հաստատել հավատարմությունը հելսինկյան սկզբունքներին, մասնավորապես՝ ուժի չկիրառման կամ ուժի կիրառման սպառնալիքի, տարածքային ամբողջականության, իրավահավասարության և ժողովուրդների ինքնորոշման իրավունքի սկզբունքներին»: Չենք ուզում հավատալ, որ այս՝ իր տեսակի մեջ ընդհանրացնող փաստաթղթի առկայության մասին չգիտեին ինչպես Ն. Փաշինյանը, այնպես էլ Ռ. Միլզը: Այդ դեպքում միանգամայն տեղին է հարցնել. իսկ ինչո՞վ են պայմանավորված ամերիկյան դեսպանի այս ոչնչով չամրագրված մեսիջը և «ժողվարչապետ» Ն. Փաշինյանի բացարձակապես ոչինչ չասող անատամ պատասխանը: Ակամա գալիս ես այն եզրահանգման, որ Ռ. Միլզը միանգամայն գիտակցված է արել նման հայտա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րարություն հենց հիմա՝ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի Ազգային անվտանգության գծով խորհրդական Ջոն Բոլթոնի Ռուսաստան, Կրաստան, Ադրբեջան և Հայաստան այցի նախօրեին: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ Կաշինգտոնը նոր քաղաքականություն է կառուցելու Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում, որը սահմանակից է ԱՄՆ երկու աշխարհաքաղաքական հակառակորդներին՝ Իրանին և Ռուսաստանին: Մեր տարածաշրջանում քաղաքական գործընթացների վրա ազդեցությունը, բնականաբար, որոշակի նպատակ է հետապնդելու՝ անկայունություն ստեղծել Ռուսաստանի հարավային և Իրանի հյուսիսային սահմաններին: Ուստի, բնավ պատահական չէ, որ Ռ. Միլզն իր հարցազրույցում բացահայտ հայտարարեց այն մասին, որ «հայ ժողովուրդը պետք է պատրաստ լինի Իրանի հետ բարդ հարաբերություններին»: Թե ինչի կարող են վերածվել դրանք Հայաստանի համար, որի չորս հարևաններից երկուսի հետ նրա սահմանները փակ են՝ դժվար չէ պատկերացնել: Չէ՞ որ իր այս հայտարարությամբ Ռ. Միլզը, ըստ էության, սադրում է ոչ թե իրեն ենթակա Ն. Փաշինյանին, այլ Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևին՝ նրան և ադրբեջանական լսարանին, փաստորեն, հուշելով այն միտքը, որ, իբր, տեսեք, թե ինչ ապակառուցողական են հայերը, որոնք չեն ցանկանում վերադարձնել ադրբեջանական հողերը: Այսինքն՝ մենք գործ ունենք Ադրբեջանին պատերազմ սկսելու քողարկված կոչի հետ: Իսկ որպես պաշտոնական Երևանի վրա ճնշման գործիք, դեսպանը հռչակեց նաև հանգամանքներին հարիր սադրիչ և անընդունելի «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևը՝ քաջ իմանալով, որ ողջ բանակցային գործընթացում խոսքը եղել է «տարածքներ (հողեր) Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի դիմաց» բանաձևի մասին:

Դեսպանի խոսքերը շատ ավելի չարագուշակ են հնչում, քան կարող են թվալ: Չէ՞ որ նա հիանալի գիտի, որ ողջ բանակցային գործընթացում խոսքը եղել է «տարածքներ (հողեր) Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի դիմաց» բանաձևի մասին»: Սակայն հանուն արդարության նշենք, որ դեսպանի առաջարկած բանաձևը, ամենայն հավանականությամբ, այնքան էլ խորթ չէ վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանին: Հիշենք, որ ՀՀ ԱԺ 2018թ. մայիսի 1-ի հատուկ նիստում, որի օրակարգում էր ՀՀ վարչապետի ընտրության հարցը, խորհրդարանի Հանրապետական կուսակցության պատգամավորներ Արման Սաղաթեյանը և Միհրան Հակոբյանն իրենց ելույթներում հնչեցրին և գործընկերներին ներկայացրին «Հայկական ժամանակ» թերթի 2001թ. մայիսի 22-ի համարը, որում տպագրված էր հողված այն ժամանակ թերթի գլխավոր խմբագիր Նիկոլ Փաշինյանի ստորագրությամբ: Հողվածը լույս է տեսել պաթետիկ՝ «Հողը սիրելով են պահում, իմացե՛ք» վերնագրով: Հողվածում Ն. Փաշինյանը, մասնավորապես, գրում է. «Եվ ուրեմն, ինձ զարմացնում է, որ մեր երկրում դեռ կան մարդիկ, ովքեր իլյուզիաներ ունեն գրավյալ, եթե կուզեք՝ ազատագրված, եթե կուզեք՝ օկուպացված տարածքների վերաբերյալ: Եկեք նրբանկատորեն շրջանցենք հարցի ամենացավոտ կողմը և հարցը դիտարկենք խաղի կանոնների տե-

սանկյունից: Ես չեմ ընդունում այն տեսակետը, թե լավ դիվանագիտությունը կարող է այնպես անել, որ այդ տարածքները չվերադարձնեն Ադրբեջանին... Ախր էս երկիրը (նկատի ունի Հայաստանը – Ա. Գ.) տեր չունի, և մենք, որ պետք է լինենք այս երկրի տերը, մերը թողած ուզում ենք տեր լինել ուրիշին»: Ահա այսպիսի հայտնություններ, և այս ֆոնին եթե Ն. Փաշինյանն առարկեր ամերիկյան դեսպանին, չէ՞ որ վերջինս կարող էր նրան պատասխանել առնվազն նրա իսկ վերը բերված «պացիֆիստական» մտքերով:

Որպեսզի ընթերցողը տպավորություն չստանա, թե հեռացա Ռ. Միլզի հարցազրույցում պարունակվող` Հայաստանի հասցեին վերը նշված թաքուն վիրավորանքների պարզաբանումից, մի ոչ մեծ մեջբերում կատարեմ նրա հարցազրույցից. «Նա (դեսպան Միլզը – Ա. Գ.) նշեց, որ Հայաստանում տեղի ունեցողը կարող է ավարտվել ինչպես Մանդելայի կամ Մուգաբեի մոտ», և թեև նա զգում է, որ Հայաստանն ընթանում է Մանդելայի ճանապարհով, այնուամենայնիվ զգուշացնում է` «դուք պետք է զգոն և ուշադիր լինեք այս անցումային շրջանում, փոփոխությունների ժամանակ, ինչպես ասաց վարչապետը»: Այսպիսով, նման անհեթեթություն բարբաջելով` դեսպան Ռ. Միլզը, ըստ էության, մինչև պետական հեղաշրջումը, իսկ նրա խոսքերով` մինչև 2018թ. ապրիլ-մայիսի իրադարձությունները Հայաստանի Հանրապետությունը համեմատում է 1948 – 1994 թթ. Հարավ-Աֆրիկյան Հանրապետության ապարտեիդի ռեժիմի հետ, որի վերջը դրեց Աֆրիկյան ազգային կոնգրեսի (ԱԱԿ) առաջնորդ Նելսոն Մանդելան, որը 1994թ. մայիսի 10-ին ՀԱՀ խորհրդարանական ընտրություններում ԱԱԿ հաղթանակից հետո դարձավ այդ երկրի նախագահը: Մեղմ ասած` առողջ բանականության շրջանակներում չտեղավորվող ինչ երևակայություն պետք է ունենալ նման համեմատություն անելու համար: Այնինչ, եթե խոր մտածենք, ապա այս համեմատության մեջ է, առաջին հայացքից, քողարկված այլասացությունը, ավելի շուտ` ոչ երկիմաստ աջակցությունը իրենց իսկ ստեղծած «նոր Հայաստանին», որն արդեն երկիրը մոտեցրել է պետականության սասանման վտանգավոր գծին` իշխանության ինստիտուտների բացահայտ վարկաբեկման միջոցով: Չէ՞ որ գրոշ չարժեն պետական ինստիտուտները, երբ կառավարության նախարարները զբաղեցրած պաշտոններից ազատվում են փողոցում, «հուզավառ» ամբոխի հայիոյախոսությունների ներքո, բնականաբար, նրանք պաշտոնից ազատվում են բնավ ոչ աշխատանքում ունեցած ծախողումների համար, այլ քաղաքական ուժերի հրապարակային «քոթակի» նպատակով, որոնք միամտաբար հավատացել էին «ժողվարչապետի» բարի մտադրություններին և աջակցել նրա ընտրությանը:

Իսկ ինչ վերաբերում է Ռ. Միլզի այն արտահայտությանը, թե «Հայաստանում տեղի ունեցողը կարող է ավարտվել ինչպես ... Մուգաբեի մոտ», ապա դեսպանի այս մտահանգումը հնչում է նույնքան երկիմաստ, որքան և չարագուշակ: Երկիմաստ այն առումով, որ Ն. Փաշինյանի հիվանդագին, անզուսպ ցանկությունը` ամեն գնով պահել ՀՀ վարչապետի պաշտոնը, դիցուք, ՀՀ Աժ հատուկ նիստում իր սեփական սիրելի անձից բացի այդ պաշ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տոնին որևէ այլ թեկնածուի ընտրության քննարկման ցանկացած հնարավորության արգելակվում և բախվում է բացահայտ շանտաժի ու սպառնալիքի «ժողովրդի անունից», իսկ իրականում ագրեսիվ և արդեն ակնհայտ փոքրամասնության կողմից, ինչը բացահայտ նկատվում է, այլ ոչ թե Հայաստանի ողջ ժողովրդի անունից: Այս առնչությամբ հարկ է նաև նշել այս հակասահմանադրական գործողություններին ՀՀ Նախագահ Արմեն Սարգսյանին ներքաշելու ակնհայտ փաստը, որն ահա արդեն քսաներորդ օրն է՝ հայտնի հանգամանքների բերումով, չի ստորագրում «Ազգային ժողովի կանոնակարգ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքը՝ ընդունված ՀՀ ԱԺ-ի կողմից ս. թ. հոկտեմբերի 2-ին: Նշենք, որ Նախագահին ՀՀ ԱԺ ընդունած օրենքների հաստատման համար տրվում է 21 օր, որն այս պարագայում լրանում է 2018թ. հոկտեմբերի 23-ին: Չէի ցանկանա կանխատեսողի դերում հանդես գալ, բայց Հայաստանում կատարվող իրադարձությունների տրամաբանությունը հանգեցնում է այն մտքին, որ ՀՀ Նախագահը այդ օրենքը կուղարկի Հայաստանի Սահմանադրական դատարանի քննարկմանը, թեև սահմանադրական իրավունքի որակյալ մասնագետների կարծիքով՝ դրա կարիքն ընդհանրապես չկա: Անվիճելի է, որ այն ամենը, ինչ այսօր տեղի է ունենում ՀՀ-ում, հետագայում կիմաստավորվի և համապատասխան ձևով որակավորում կստանա ու կգնահատվի:

Մինչդեռ մենք հիանալի հասկանում ենք, որ այդ օրենքի հաստատումը շատ կնպաստեր հնարավորությունների ստեղծմանը ՀՀ ԱԺ նիստի երաշխավորված անցկացման համար՝ հրաժարական տված Ն. Փաշինյանի փոխարեն դեմոկրատական ճանապարհով երկրի վարչապետի ընտրության նպատակով: Ավելին, երկրի բնակչությունը, համենայն դեպս՝ նրա գիտակից հատվածը, որն այժմ լռություն է պահպանում, ավելի անաչառ կսկսեր գնահատել Ն. Փաշինյանի կողմից հրահրվող իր երկրպագուների գործողությունները «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի, ագրեսիվ տրամադրված ԼԳՏԲ հանրույթի ներկայացուցիչների, սորոսյան և դրա նման այլ կազմակերպությունների հարյուրավոր գրանտակերների թվից: Հավանաբար, այժմ լուռ մեր քաղաքացիների մեջ կարող էր արթնանալ ցանկություն՝ բացատրելու կարիքից կամազուրկ դարձած մեր հազարավոր հայրենակիցներին և ազնիվ, բոցավառ աչքերով երիտասարդներին (որոնք հավատացել են «ժողվարչապետի» կարգախոսներին) «ժողվարչապետի» քաղաքականության չափազանց վտանգավորությունը և արկածախնդրությունը, որն ինքն էլ, գուցե չիմանալով այդ մասին, դարձել է գործիք Հարավ-կովկասյան տարածաշրջանում գլոբալ խաղացողների հակամարտությունում: Ընդ որում, արտասահմանյան հովանավորների հարցում «ժողվարչապետի» ընտրությունը սպառնում է ոչ միայն անձնական անխուսափելի ֆիասկոյով, այլև Հայաստանի պետականության և Արցախի Հանրապետության կորստով: Եվ սա չափազանցություն չէ: Վերադառնալով Ռ. Մուզաբեի հետ համեմատությանը՝ մենք իրավունք ունենք մտածելու նաև այն մասին,

որ Ռ. Միլզը, թեև հավատա չի գալիս, բայց գուցե Ն. Փաշինյանի վարքագծում տեսել է, ինչպես և Մուգաբեի պարագայում, ամեն ընդունված ու չընդունված միջոցներով 30 տարի իշխանության ղեկին մնալու ձգտումը: Իսկ ինչ վերաբերում է դեսպանի խոսքերում հնարավոր չարագուշակ իմաստին, ապա Ն. Փաշինյանի հնարավոր հեռացումը ՀՀ վարչապետի պաշտոնում աշխատանքի անխուսափելի ծախողման համար Ռ. Միլզին ներկայանում է որպես Հայաստանի վերադարձ մի այնպիսի վիճակի, որը նույնական կլինի Զիմբաբվեում այդ երկիրը կառավարող դիկտատոր Ռոբերտ Մուգաբեի օրոք տիրող վիճակին: Ուստի, դեսպանը՝ ժպիտը դեմքին, որպեսզի սարսափ չհարուցի, հարցազրույց է տալիս, որում իր հայ սաներին խրատում է ինչ անել և ինչպես ապրել հետագայում: Ինչպես ասում են՝ չմեռանք, էս էլ տեսանք, երբ Հայաստանի ներկայիս ղեկավարությունը երանությամբ և ստրկամտորեն լսում է Ռ. Միլզի խոսքերը, որը հայկական հնագույն քրիստոնեական քաղաքակրթությունը համեմատում է ապարտեիդի կամ վայրի դիկտատուրայի ռեժիմների հետ, միևնույն ժամանակ, կովբոյավարի՝ աներեսաբար միջամտում է Հայաստանի Հանրապետություն ինքնիշխան պետության ներքին գործերին: Ի դեպ, Հայաստանում իշխանության ղեկին գտնվողների լռությունը միանգամայն բացատրելի է: Այդ լռությունը պայմանավորված է կամ վերջինների՝ իրենց զբաղեցրած պաշտոններին բացարձակ անհամարժեքությամբ, կամ քեռի Սեմի կողմից սեփական կանխակալության գիտակցմամբ, իսկ ավելի շուտ՝ այդ երկու գործոնների միաժամանակյա առկայությամբ: Դեսպանի նման աննրբանկատությունը հնարավոր է դարձել այն բանի հետևանքով, որ ս. թ. հոկտեմբերի 9-ին Ելույթ ունենալով Հայ-ամերիկյան առևտրային պալատում՝ ամերիկյան դեսպանը խրատել էր. «Ես մտահոգված եմ ինձ հասնող (հավանաբար, որպես միջնորդ դատավոր – Ա. Գ.) ահազանգերից, որ ինչ-որ մեկը Հայաստանի կառավարությունում անհրաժեշտ է համարում կառավարության սահմանափակ ռեսուրսները կենտրոնացնել բարձրտեխնոլոգիական սեկտորներում (տեսեք, թե ի՛նչ «աղաղակող լկտիություն» կառավարության կողմից՝ ինքնուրույն վերաբաշխել սահմանափակ ռեսուրսները – Ա. Գ.): Ինձ հայտնի է ռեսուրսների մասին, որոնք այդ պատճառով արդեն հանվել են այնպիսի ճյուղերից, ինչպիսին են գինեգործությունը, զբոսաշրջությունը և հանքարդյունահանումը»: Եվ սա, կրկնում եմ, «Ժողովարչապետի» և նրա ղեկավարած կառավարության ստրկամիտ լռության պայմաններում: Այս պայմաններում միանգամայն սպասելի էր (իր ռազմավարական դաշնակցի շահերի հետևողական պաշտպանության տեսակետից), երբ ս. թ. հոկտեմբերի 17-ին ավանդական պաշտոնական ձեպագրույցի ժամանակ Ռուսաստանի ԱԳՆ պաշտոնական ներկայացուցիչ Մարիա Զախարովան առանց ակնարկների Հայաստանում տեղի ունեցող սույն իրողություններն անվանեց իրենց անուններով, այն է. «Ընդ որում, ինքնիշխան պետության (նկատի ունի Հայաստանը – Ա. Գ.) ներքին գործերին միջամտության մասին դեսպանը (Ռիչարդ Միլզը – Ա. Գ.) խոսում էր առանց շփոթմունքի ստվերի, ավելին՝ հպարտությամբ: Չէ՞ որ իբր այդ ամենը

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

արդարացված է և հարկավոր բարի նպատակի իրագործման համար՝ «Հայաստանը դարձնել ավելի արդար և թափանցիկ հասարակություն»:

P.S. Հայ հասարակությունում Սորոսի հիմնադրամից և դրա նման խափանարար կառույցներից շռայլորեն ֆինանսավորվող ամեն տեսակ հասարակական կազմակերպությունների, տարատեսակ հիմնադրամների ճնշող մեծամասնության պայմաններում, որոնց գործունեությունն ուղղված է հայոց պետականության հիմքերի սասանմանն ու Ռուսաստանի Դաշնության հարավային սահմաններին անկայունության գոտու ստեղծմանը, սուր անհրաժեշտություն է առաջացել միավորելու Հայաստանի բոլոր հայրենասիրական ուժերին՝ ապակառուցողական այդ ուժերի գործողություններին համակարգային հակահարված կազմակերպելու նպատակով: Եվ շատ լավ է, որ հայոց պետականությանը սպառնացող վտանգի գիտակցումն Ռուսաստանի մեր բարեկամների մոտ առաջ է բերել եղբայրական հայ ժողովրդին նրա նորագույն պատմության այս բարդ ժամանակաշրջանում օգնություն ցուցաբերելու ազնիվ մղումը: Խոսքը չափազանց պահանջված և խիստ հրատապ նախաձեռնության մասին է, որով օրերս հանդես եկավ հայտնի քաղաքական գործիչ, Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական դումայի I, V, VI և VII գումարումների պատգամավոր, Պետական դումայի ԱՊՀ գործերով և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ, ԱՊՀ երկրների ինստիտուտի ղեկավար Կոնստանտին Ֆեոդորովիչ Ջատուլինը: Եվ ահա, Կոնստանտին Ֆեոդորովիչը հանդես եկավ առաջարկությամբ՝ ստեղծել «Լազարյան ակումբ»: Անգամ ակումբի անվանման ընտրությունը՝ Լազարյան, բավական մանրակրկտորեն է մտածված: Չէ՞ որ հենց Իվան Լազարի Լազարևի անունն է խորհրդանշում Ռուսաստանի հատուկ վերաբերմունքը հայերի նկատմամբ, որոնց Ռուսական կայսրությունում հաստատվելուց հետո հնարավորություն է ընձեռվել Ռուսաստանում վերաբնակեցնել տասնյակ հազարավոր հայերի, ապահովել նրանց կեցությունը, պայմաններ ստեղծել նրանց լուսավորության, հոգևոր աշխարհի և մշակույթի զարգացման համար: Չէ՞ որ այն տարիներին Հայաստանը զրկված էր պետականությունից, և նրա բնակչության զգալի հատվածն ապրում էր բուն հայկական հողերում, որոնք հայտնվել էին Օսմանյան կայսրության տիրապետության տակ: Իվան Լազարի Լազարևի ազնիվ գործունեությունը հայ ժողովրդի ճակատագրի համար անհնար է գերազնահատել: Նա շատ բարի գործեր է արել նաև իր երկրորդ հայրենիքի՝ Ռուսաստանի համար, ինչն աննկատ չի մնացել: 1774թ. կայսրուհի Եկատերինա II-ը Լազարևների գերդաստանին շնորհել է ազնվականություն, իսկ Իվան Լազարևին նշանակել արևելյան գործերի գծով խորհրդական և Ռուսաստանի Պետական բանկի խորհրդական: Ես հատուկ անդրադարձա մեր մեծ հայրենակցի կյանքի որոշ ուղենշային պահերին, որոնք մեծ պատասխանատվություն են դնում «Լազարյան ակումբի» հիմնադիր հայրերի և անդամների վրա: Չեմ թաքցնում, որ ակումբի ստեղծման գաղափարը, որը

կղառնա Ռուսաստանի և Հայաստանի քաղաքացիների կամավոր միություն, ուղղված է շատ պահանջված խնդիրների լուծմանը, որոնք հստակ և պարզ ձևակերպված են Կոնստանտին Ջատուլինի կողմից ռուս և հայ հասարակություններին Դիմումի նախագծում: Վստահ եմ, որ Դիմումը կարժանանա Հայաստանի Հանրապետության իսկական հայրենասերների, ասել է թե՛ նաև եղբայրական Ռուսաստանի Դաշնության հայրենասերների հավանությանը:

Հոդվածն ամփոփելով՝ կցանկանայի Հայաստանի Հանրապետությունում իր դիվանագիտական առաքելությունն ավարտող ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլզին, որը Հայաստանի համար գուշակել է Մանդելայի կամ Մուգաբեի ճանապարհով ընթանալու ճակատագիր, բացահայտ ասել, որ Հայաստանում 3 տարուց փոքր-ինչ ավելի աշխատանքի տարիներին նա այդպես էլ չի հասկացել, թե ինչ երկրում է եղել:

Ցավալի է, ցավալի է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների՝ այդ մեծ երկրի համար:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԱՏԳԱՄԱԿՈՐ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է
«ՀԱՅԵԼԻ» ԱԿՈՒՄԲԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ

Ե՛Վ ԱԶԴԿԱԾ ԵՄ, Ե՛Վ ՈՒՐԱՆ ԵՄ, Ե՛Վ ԵՐԶԱՆԻԿ. ԱՐՏԱՇԵՍ
ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝ 10-ԱՄՅԱ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆԻ ՏԱՂԱՆԴԻ ՄԱՍԻՆ
(6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ.)

*ԼՐԱԳՐՈՂ – Պարոն Գեղամյան, համերգն ավարտվեց, չե՞ք ցանկանա
Ձեր տպավորություններով կիսվել:*

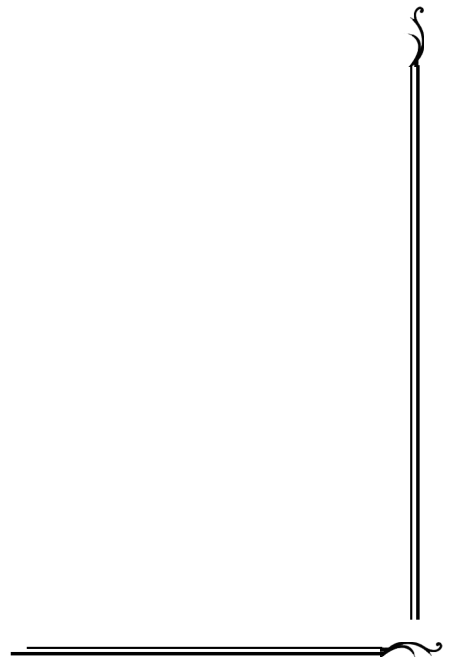
ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ – Գիտեք, շատ խորհրդավոր է, որ այսօր մեծ հայի՝ Շառլ Ազնավուրի հիշատակի օրն է, և մենք ականատեսը դարձանք մի նոր, բացառիկ տաղանդի ծնունդի: Ես ինձ հաշիվ եմ տալիս, թե ինչ եմ ասում: Այս լավ բալիկը՝ Ալեքսանդրը, ազգի պարծանքը կդառնա, եթե շարունակի նույն ջանասիրությամբ աշխատել: Ի վերուստ տաղանդ է տրված նրան: Տեսեք, տասը տարեկանում 5-րդ դասարանցին կատարում է Վոլֆգանգ Ամադեուս Մոցարտի, Ֆրանց Շուբերտի, Յոհաննես Բրամսի, կատարում է Նիկոլո Պագանինիի, Պաբլո Սարասատեի ստեղծագործությունները, այսինքն՝ ոչ բոլոր հասուն ջութակահարների համար մատչելի գործեր: Եվ կատարում է բացառիկ տաղանդով: Դուք ուշադրություն դարձրեցի՞ք իր արտաբերած երաժշտության հնչեղությանը, որքան մաքուր էր այն, նույնիսկ այն դեպքում, երբ հնչում էր անգամ իսկ ամենաբարդ պարտիտուրաներում ամկա ամենաբարձր օկտավաների երաժշտությունը և, ինչու չէ, ամենացածր օկտավաների երաժշտությունը: Մի խոսքով՝ բացառիկ տաղանդ է: Ես շատ տպավորված եմ ու շատ շնորհակալ նախևառաջ Ալեքսանդրի ծնողներից: Արտյոմը՝ Ալեքսանդրի հայրը, ինչպես գիտեք, նույնպես տաղանդավոր ջութակահար է և, ընդհանրապես, տաղանդավոր մարդ է: Շնորհակալ եմ և Ալեքսանդրի հոգատար մորից՝ Զառայից: Դե, անշուշտ, շնորհակալ եմ նրա ուսուցիչներից՝ հանձինս պրոֆեսոր Արտաշես Աշոտի Մկրտչյանի, և Ալեքսանդրի՝ դպրոցի ջութակի դասարանի անմիջական ուսուցչի, քանի որ այսօրվա համերգը նաև նրանց մեծ հաջողությունն է: Ես և՛ ազդված եմ, և՛ ուրախ, և՛ երջանիկ:

Լ. – Ի՞նչ կցանկանայիք մաղթել երիտասարդ տաղանդին:

Ա.Գ. – Երիտասարդ տաղանդին մաղթում եմ այն, ինչին արժանի է մեր ազգը: Իսկ մեր ազգն աշխարհին ճանաչելի է դարձել նման տաղանդների

շնորհիվ: Ես ցանկանում եմ, որ մեկ տասնամյակ, երկու տասնամյակ հետո աշխարհի ամենանշանավոր բեմերում երաժշտություն հնչի Ալեքսանդրի կատարմամբ: Եվ որպեսզի մարդիկ խորհեն այն մասին, իմանան, որ այս փոքրիկ հողակտորի վրա, որի անունը Հայաստան է, ծնվում են բացառիկ տաղանդներ, ովքեր պատիվ են բերում ոչ միայն իրենց ազգին, ժողովրդին, այլ նաև համամարդկային քաղաքակրթությանը: Ալեքսանդր Խաչատրյանին մաղթում եմ երջանկություն, նորանոր հաջողություններ: Եվ խորին շնորհակալություն եմ հայտնում նրա ծնողներին, որ ինձ հրավիրեցին այս բացառիկ համերգին: Շնորհակալ եմ և Ձեզնից՝ նկարահանող խմբից, որ նպատակահարմար է գտել պատմությանը հանձնել (խոսքը իմ հարցազրույցի մասին է) Ալեքսանդր Խաչատրյանի հրաշալի համերգը: Շնորհակալություն:

Լ. – Շնորհակալություն:

ДЕПУТАТ НАЦИОНАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОТВЕЧАЕТ НА ВОПРОСЫ КОРРЕСПОНДЕНТА КЛУБА «ЗЕРКАЛО»

И РАСТРОГАН, И РАД, И СЧАСТЛИВ:
АРТАШЕС ГЕГАМЯН О ТАЛАНТЕ АЛЕКСАНДРА ХАЧАТРЯНА
(6 ОКТЯБРЯ 2018 Г.)

КОРРЕСПОНДЕНТ. – Господин Гегамян, концерт окончен, не могли бы Вы поделиться своими впечатлениями?

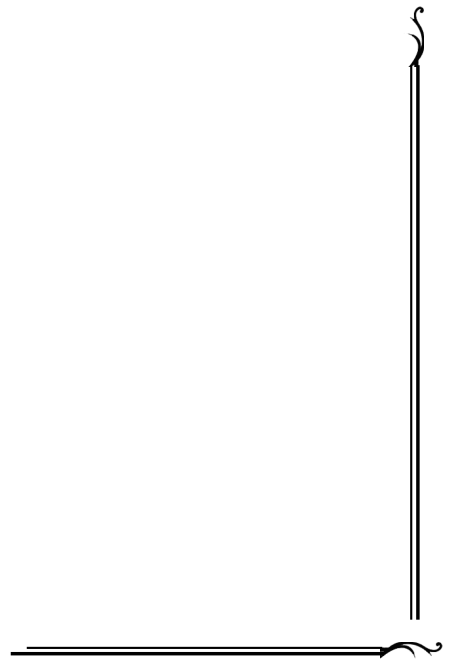
АРТАШЕС ГЕГАМЯН. – Знаете, очень символично, что сегодня, в день памяти великого армянина Шарля Азнавура, мы стали очевидцами рождения нового уникального таланта. Я отдаю себе отчет в том, что говорю. Этот хороший ребенок, Александр, станет гордостью нашей нации, если продолжит с таким же усердием работать. Ему дан талант свыше. Посмотрите, десятилетний пятиклассник исполняет произведения Вольфганга Амадея Моцарта, Франца Шуберта, Иоганнеса Брамса, исполняет Никколо Паганини, Пабло де Сарасате, то есть такие произведения, которые доступны не всем зрелым скрипачам, и он исполняет эти произведения исключительно талантливо. Вы обратили внимание на звучание воспроизводимой им музыки, насколько чистым оно было даже тогда, когда звучала музыка на самых верхних октавах, почему бы и нет, и на нижних октавах также. Словом, уникальный талант. Я очень впечатлен и очень благодарен прежде всего родителям Александра. Артем, отец Александра, как вы знаете, также талантливый скрипач и вообще талантливый человек. Я благодарен и заботливой маме Александра, Заре. Ну и, конечно, благодарен педагогам в лице профессора Арташеса Ашотовича Мкртчяна и непосредственного школьного учителя Александра по классу скрипки, поскольку сегодняшний концерт – это и их большой успех. Я и растроган, и рад, и счастлив.

Корр. – Что бы Вы пожелали молодому таланту?

А. Г. – Молодому таланту я пожелаю того, чего достойна наша нация. А наша нация стала узнаваемой миру благодаря таким талантам. Я хочу, чтобы десятилетие, два десятилетия спустя на знаменитых сценах мира звучала музыка в исполнении Александра. И чтобы люди задумались

мались над тем, что на этом маленьком кусочке земли, имя которому Армения, рождаются уникальные таланты, которые приносят честь не только своей нации, своему народу, но и мировой цивилизации. Я желаю Александру Хачатряну счастья, новых и новых успехов. И выражаю глубокую благодарность его родителям за то, что пригласили меня на этот исключительный концерт. Благодарен и вам, съемочной группе, что нашли целесообразным передать истории (речь не о моем интервью) чудесный концерт Александра Хачатряна.

Корр. – Спасибо.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НА ПОВЕСТКЕ ДНЯ – РАЗРЫВ СТРАТЕГИЧЕСКОГО СОЮЗА АРМЕНИИ И РОССИИ

НАЧАТЬ ЕГО РЕАЛИЗАЦИЮ – ЦЕЛЬ ВИЗИТА СОВЕТНИКА ПРЕЗИДЕНТА США ПО НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЖОНА БОЛТОНА

Вновь взяться за перо заставило чувство тревоги от, на первый взгляд, ничем не примечательного визита в Республику Армения (далее – РА), да и в регион Южного Кавказа, советника президента США по национальной безопасности Джона Болтона 25 октября 2018 года. Что же такого примечательного было во время визита в регион Южного Кавказа? Чтобы читателям было понятно, о чём разговор, приведем некоторые выдержки из эксклюзивного интервью Дж. Болтона директору Армянской службы радио «Свобода» Г. Тамразяну. Так, на вопрос Г. Тамразяна: «Не могли бы вы рассказать, что вы обсуждали (имеется в виду с и. о. премьер-министра РА Н. Пашиняном. – А. Г.) и какое у вас сложилось впечатление о новом правительстве?» – Джон Болтон ответил так (с сокращениями): «Я сказал премьер-министру, что я, разумеется, с большим воодушевлением встретил перемены, произошедшие в Армении весной (кто бы сомневался, ведь они готовились аж с 2008 года, скажем так, нашими американскими партнерами из Посольства США в Армении. – А. Г.), а также приближающиеся декабрьские выборы (имеются в виду выборы в Национальное Собрание РА, далее – НС РА. – А. Г.). Когда случаются такие перемены, по сути, революционные, всегда появляется возможность решить проблемы, прежде казавшиеся неразрешимыми. Конечно же, мы много говорили о Нагорном Карабахе... Безусловно, на этом пути (урегулирования нагорно-карабахского конфликта – А. Г.) не обойтись без трудностей, однако мы почувствовали, что у премьер-министра очень хорошие позиции в Армении, а после выборов они, скорее всего, еще больше укрепятся, чтобы показать свои лидерские качества».

А в чём проблема, может задать вопрос читатель. Так вот советник президента США по национальной безопасности убежден в том, что в декабре т. г. непременно состоятся выборы в НС РА. Да, бесспорно, американ-

ская сторона знает, что и. о. премьер-министра РА Н. Пашинян на очередном заседании НС РА во второй раз «провалит» выборы себя любимого в должности премьер-министра РА, что и даст законные основания для самороспуска НС РА. Но при этом зададимся вопросом, а почему Дж. Болтон и в мыслях не допускает, что, к примеру, та же самая Республиканская партия Армении (далее – РПА) не выдвинет на предстоящем специальном заседании парламента свою кандидатуру на избрание премьер-министром РА. Слава богу, во фракции РПА наберется с десятков достойных кандидатур, которые по своим профессиональным качествам, жизненному опыту на порядок выше действующего и. о. премьера. Не говоря уже о достойных кандидатурах от РПА, которые сегодня работают вне парламента. Мне могут возразить, что, дескать, есть договоренность между политическими силами и Н. Пашиняном о том, что парламентские фракции не будут выдвигать кандидатов в премьеры. Но позвольте, ведь двумя месяцами ранее был достигнут консенсус между этими же акторами о том, что внеочередные выборы в НС РА состоятся в апреле-мае 2019 года. И нарушил эту договоренность не кто иной, как «народный» премьер. Более того, буквально на днях возьми Конституционный суд РА да и вынеси единственно справедливое заключение о том, что закон «О внесении изменений в Конституционный закон РА «О регламенте Национального Собрания РА» полностью соответствует Конституции РА, что со стороны специалистов по конституционному праву и сомнению не подлежит. Ведь в этом случае избрание нового премьер-министра Армении на специальном заседании парламента будет куда менее подвержено шантажу со стороны наиболее рьяных сторонников Н. Пашиняна, то бишь активистов из более чем 80 общественных организаций, которые чуть ли не одно десятилетие финансируются Фондом Сороса и иже с ним. Их цель, притом единственная цель: под разного рода благовидными лозунгами, которые служат лишь инструментарием, разрыхлять основы армянской государственности. Здесь не забудем об агрессивной тоталитарной религиозной секте «Слово жизни» и, конечно же, о представителях весьма прыткого и авантюрного ЛГБТ-сообщества Армении, которых столь нежно оберегает Н. Пашинян (но об этом чуть позже).

Так почему же Дж. Болтон вовсе не берет в расчет все указанные и вполне возможные варианты развития ситуации в Армении? Откуда он черпает свои сведения о том, что после выборов в НС РА позиции Н. Пашиняна «скорее всего, ещё больше укрепятся»? Если итоги выборов в Совет старейшин г. Еревана придают ему в этом уверенности, то напомним, что более 53% избирателей так и не приняли участия в выборах городского главы. Думается, что не участвовавшие в этих выборах наши

А. ГЕГАМЯН

сограждане вовсе не являлись сторонниками действующей власти. А может, уверенность Дж. Болтона в том, что широко применяемые в Армении технологии манипулирования народом и в случае с выборами в НС РА будут безотказно действовать и половина избирателей так и не пойдет на выборы? Увы, лишь этим пораженческим поведением, выражая свой протест действующим властям, наши избиратели сыграют злую шутку с армянской государственностью.

Да, уважаемый читатель, все эти вопросы имеют право на существование, но тем не менее остается открытым ответ на главный вопрос – так где собака зарыта? И ответ на этот вопрос следует искать в совершенно другой плоскости. Так, буквально на следующий день после объявления Н. Пашиняном о проведении в декабре т. г. досрочных выборов в НС РА президент Азербайджана Ильхам Алиев, который выборам в Милли меджлис не уделяет столь пристального внимания, как выборам в НС РА, в одном из своих интервью заявил, что очень надеется, что после выборов в НС РА наконец-то будет найдено решение по урегулированию нагорно-карабахского конфликта. Спустя короткое время завершающий свою дипломатическую миссию в Армении посол США Ричард Миллс, в свою очередь, в интервью portalу EVNReport заявил: «Я был удивлен, когда я впервые приехал сюда (в Армению. – А. Г.) и узнал, что большинство армян, которых я встречал, были категорически против возвращения оккупированных территорий в рамках переговорного процесса. Понимание переговорного процесса долгие годы заключалось в том, что эти территории изначально были заняты, чтобы в дальнейшем быть использованными в рамках формулы «территории (земли) – в обмен на мир». То есть недосказанное Ильхамом Алиевым раскрыл посол Р. Миллс, повторим, в короткой формуле «территории (земли) – в обмен на мир». А эту тему в более утонченной форме иносказательно подтвердил 25 октября т.г. на пресс-конференции в Ереване Дж. Болтон. Вопрос корреспондента одного из телеканалов: «Если начнутся переговоры (по нагорно-карабахскому урегулированию. – А. Г.), кто должен сесть за стол переговоров – Республика Армения, Арцахская Республика и Азербайджан? И какой документ будет на столе, если иметь в виду, что до этого в ходе своего кратковременного нахождения в сопредседателях Минской группы ОБСЕ Ричард Хогланд (представляющий в МГ ОБСЕ США. – А. Г.) заявил, что на данный момент на столе переговоров не Казанский документ, не Мадридские принципы, а что-то новое? (смею предположить, сводящееся к формулировке «земли – в обмен на мир». – А. Г.). Какие изменения имели место?» Вот как на этот вопрос ответил Дж. Болтон: «... Если премьер-министр во время этих выборов проходит и его партия получает этот мандат (большинство мест в парламенте. – А. Г.), то это хорошая

возможность, чтобы предпринять решительные и определяющие шаги для принятия мер по карабахскому урегулированию. Если такая готовность будет, то мы должны работать, чтобы со стороны Азербайджана также был соответствующий отклик».

Вся логика заявлений Алиева – Миллса – Болтона сводится к одному – к возобновлению переговоров по нагорно-карабахскому урегулированию по формуле «территории (земли) – в обмен на мир». Ведь не секрет, что как от Казанского документа (5 марта 2011 года в Сочи был представлен документ по урегулированию нагорно-карабахского конфликта, который спустя месяц в Казани на встрече с президентом России Дмитрием Анатольевичем Медведевым устно был согласован между Сержем Азатовичем Саргсяном и Ильхамом Алиевым. – А. Г.), так и от Мадридских принципов, нашедших место в пяти совместных заявлениях президентов стран-сопредседателей МГ ОБСЕ – России, США и Франции, отказался именно И. Алиев. Словом, в восприятии сути «решительных шагов Н. Пашиняна по прорыву в нагорно-карабахском урегулировании» азербайджанская и американская стороны едины, а единство в их подходах сводится к формуле: территории – в обмен на мир. При этом заметим, что даже самый беспринципный политик, кто время от времени в силу политической конъюнктуры готов самым циничным образом, не моргнув глазом, радикально менять свою позицию по судьбоносным для Армении и Арцаха вопросам, к примеру, от инициирования вопроса по выходу Армении из Евразийского экономического союза вплоть до передачи Азербайджану «если хотите, оккупированных земель ... мы, кто должны быть хозяевами этой страны (Армении. – А. Г.), оставив наше, хотим стать хозяевами чужого (Азербайджана. – А. Г.) (это выдержка из статьи Н. Пашиняна в газете «Айкакан жаманак» от 22 мая 2001 года)», – не позволит себе втянуться в откровенно предательскую авантюру по сдаче территорий зоны безопасности, притом без четких договоренностей о будущем статусе Нагорного Карабаха, обеспечении его безопасности в соответствии с пятью совместными заявлениями президентов стран-сопредседателей МГ ОБСЕ. Но в вопросе с Н. Пашиняном мы имеем совершенно другой случай. Он прекрасно осознает, что все ранее данные им обещания своим заокеанским покровителям о сдаче Нагорного Карабаха (причем если и не в прямой форме, то посредством своих интервью и публичных выступлений, о чём приходилось писать ранее) – это не то что сделать заявку на роль политического камикадзе, а нечто куда более худшее. В то же время Н. Пашинян осознает, что принятые ранее перед своими кураторами обязательства он также не сможет выполнить, поэтому и сделал выбор, а скорее всего, политические поводыри ему подсказали, что делать дальше. А делать придется путем проведения самой

А. ГЕГАМЯН

гнусной политики по расколу армянского общества, разделению его на революционеров и «контрреволюционеров», «белых» и «черных». Причем ему хватило наглости попробовать перевести политику расшатывания основ государственности и на Арцахскую Республику. Однако, как и следовало ожидать, эта затея Н. Пашиняна с треском провалилась в силу пронизательности населения Арцаха (которое вот уже 24 года после заключения соглашения о прекращении огня ежедневно, ежечасно не теряет своей бдительности, зная о коварстве Азербайджана). В итоге «народный» и. о. премьера оказался в собственном капкане, и поэтому далеко не случайно, что главным действующим лицом по нагнетанию напряженности в стране стал он сам, Н. Пашинян. Ведь не может же парламент, который «дружно» голосует за все законопроекты, представленные правительством РА, быть источником дестабилизации в республике. А что до закона о внесении изменений в Регламент НС РА, то он выявил всю антиконституционность действий Н. Пашиняна, не говоря уже о нескрываемых диктаторских замашках «народного» и.о. премьера. Ясно, что, погрузив страну в состояние управляемого хаоса, «народный» и. о. премьера создает весьма благодатную почву для азербайджанского вторжения, подготовка к которому в апшеронском султанате идет полным ходом.

Возвращаясь к интервью и пресс-конференции Дж. Болтона, заметим и отдельные светлые моменты, содержащиеся в его высказываниях. Так, в ответ на вопрос ранее упомянутого Г. Тамразяна: «Мне кажется, его рейтинг одобрения (имеется в виду Н. Пашиняна. – А. Г.) очень высок», – Дж. Болтон ответил: «Я спросил его, в чём его секрет. Он отказался сообщить. Может, после выборов скажет?» Конечно, эта шутка Дж. Болтона не может не вызвать восторга и умиления, как, впрочем, и реакция Н. Пашиняна, скромно отмолчавшегося и не поделившегося с советником президента США по нацбезопасности секретом своего успеха. Ведь кому-кому, а «народному» и. о. премьера хорошо известно, что в апреле-мае т. г. он прилежно следовал рекомендациям, содержащимся в «учебном пособии» Джина Шарпа для разрушителей государственности, известном под названием «198 методов ненасильственных действий» (198 METHODS OF NON VIOLENT ACTION from The Politics of Nonviolent Action by Gene Sharp Boston, Porter Sargent, 1973). Или же пользовался рекомендациями, советами американского аналитика, политического публициста, философа и теоретика Аврама Ноама Хомского, который сформулировал 10 способов манипулирования народом.

Ведь если внимательно проанализировать деятельность «народного» и. о. премьера, можно выделить отличительные черты его действий, точь-в-точь копирующие определения А. Н. Хомского.

Так, Н. Пашинян вместо решения важных проблем по экономическому развитию страны, борьбы с коррупцией на институциональной основе, создания условий для инвестиционной привлекательности Армении своими подстрекательскими выступлениями создает внутри армянского общества обстановку напряженности и непредсказуемости, страха, шантажа и прямых угроз со стороны улицы, а потом делает вид, что сам же эти проблемы и решает. Такой подход, скажем так, у Аврама Ноамовича (кстати, в 1980–1992 гг. самого цитируемого из живущих ученых и восьмого по частоте использования источником для цитат вообще) обозначен как Способ № 1 – Отвлечение внимания и Способ № 2 – Создавать проблемы, а затем предлагать способы их решения. Так, Способ № 3 – Способ постепенного применения – также в арсенале Н. Пашиняна. К примеру, 24 октября т. г., отвечая на вопрос депутата от фракции «Царукян» Геворга Петросяна, каково его отношение к проведению в Армении в ноябре т. г. «ЛГБТ–форума», «народный» и.о. премьера рассказал весьма «трогательную» историю о том, что, когда он заказал во Франции кофе в номер гостиницы, его принес молодой человек, который, войдя в номер, восторженно сказал: «О, здравствуйте, господин премьер», – на что Пашинян спросил – «ты армянин?» и в ответ услышал – «да», а на вопрос, не думает ли этот молодой человек вернуться на родину после «революции», сей неизвестного пола субъект ответил, что еле сбежал из Армении. Далее «народный» и. о. премьера разъяснил, что оно живет (этот официант) во Франции со своим другом, который уроженец того же армянского города. Согласитесь, весьма символическое совпадение. Такие вот дела. Дальше пошла присущая Н. Пашиняну демагогия типа «правительство пока будет уклоняться от этого вопроса, но через 10–20–30 лет будет правительство, которое встанет лицом к лицу с этой проблемой. И это правительство должно будет решить, выводит ли оно танки и «их всех давит» или признает существование этих людей (ЛГБТ-сообщества – *А. Г.*) в Армении». В данном случае мы имеем сразу наличие двух рекомендаций от Аврама Ноама Хомского: наличие Способа № 3 – Способ постепенного применения и Способа № 4 – Отсрочка исполнения. Можно и далее подробно описывать апробируемые Н. Пашиняном способы манипулирования народом: делать упор на эмоции в гораздо большей степени, чем на размышления; держать людей в невежестве, культивируя посредственность; побуждать граждан восторгаться посредственностью и т. п. Однако думаю, что в этом нет необходимости, но от этого не перестает оставаться загадкой: неужели Дж. Болтон на самом деле не знал о существовании этой технологии профессора Массачусетского технологического института Аврама Ноама Хомского? А если знал, неужто он хотел для себя уяснить, знает ли и.о. премьера о том, что политические поводыри Н. Пашиняна

снабжают его весьма популярной технологией Ноама Хомского по манипулированию народом.

Теперь, на мой взгляд, о самом существенном, что имело место на переговорах Дж. Болтона и Н. Пашиняна, что вышло наружу в ходе эксклюзивного интервью директору армянской службы радио «Свободная Европа» / радио «Свобода» Грайру Тамразяну. Итак, вопрос: «Мы знаем, что, опять же, Россия является крупным игроком в плане безопасности. Но каковы альтернативы для стран региона? Это членство в НАТО? Что это? Более тесные отношения с НАТО или военное сотрудничество с США? Каковы альтернативы?». Думается, что уважаемый читатель, узнав ответ Дж. Болтона, без труда поймет, в чем конечная задача наших американских партнеров, исполнение которой возложено на «народного» и. о. премьера: «... И, как я сказал премьер-министру, если речь идет о покупке либо российской военной техники, либо американской, то мы бы предпочли последнее. Мы считаем, что наша техника в любом случае лучше, чем российская. Поэтому мы хотим рассматривать такую возможность. И я думаю, что это увеличивает возможности Армении, когда она не полностью зависит от одной крупной державы. Я понимаю географическое положение и исторический контекст всего этого. Но я думаю, что сейчас самое время быть оптимистом в том плане, что Армения может выйти на мировую арену». Что называется, приехали. Итак, и.о. премьер-министра Армении, государства-члена ОДКБ, обсуждает с советником президента США по нацбезопасности вопросы о покупке американского оружия, более того, он и К^о оставляют без соответствующего реагирования стремление Дж. Болтона «не полностью зависит от одной крупной державы», а этак добровольно принять мягкую кабалу со стороны США. А насколько цинично звучат его слова насчет оптимизма Армении «в том плане, что Армения может выйти на мировую арену». Невольно недоумеваешь и задаешься вопросом, а кто же мешает США «подсказать» своему ближайшему союзнику по НАТО в нашем регионе, Турции, чтобы она открыла границы с Арменией? Здесь хочется напомнить уважаемому гостю из США о том, что за годы независимости Армении при непосредственном участии Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна в нашу республику более чем 1500 рейсами военно-транспортной авиации Российской Федерации были доставлены вооружение и военная техника. Ведь эта информация не является государственным секретом. Всё это фиксируется спутниками, в том числе и спутниками США, из космоса, вплоть до звезд на погонах, к примеру, турецких офицеров НАТО. Причем заметим, что это оружие Республика Армения покупала по российским внутренним ценам, более того, по российским кредитам, а авиаперевозки осуществлялись по весьма символической, ничтожной оплате. Бесспор-

но, в этом сыграла значительную роль и уверенность политического руководства России в надежности своих союзников в лице второго и третьего президентов Армении Роберта Кочаряна и, конечно, Сержа Саргсяна, который, напомним, в самый ответственный период новейшей истории Армении и Нагорного Карабаха был также руководителем оборонных ведомств двух армянских государств. А ведь своими откровениями Дж. Болтон, по простоте душевной или специально, раскрывает детали переговоров с и. о. премьер-министра, которые, уже не приходится сомневаться, были нацелены на вбивание клина в стратегическое партнерство России и Армении. Делает он это, будучи прекрасно проинформированным о том, что в настоящее время его посыл найдет благодатную почву в Армении, потому что сегодня у руля руководства РА «свой парень». Поэтому «их парень» для собственной страховки не перестает к месту и не к месту публично лукаво разглагольствовать о своих особо хороших отношениях с президентом России Владимиром Владимировичем Путиным (набивает себе цену у наших американских партнеров), но при этом вовсе не спешит избавиться от циничных высокодолжностных ненавистников России из своего же ближайшего окружения. Об этом мне уже приходилось писать.

Думается, что столь подробное изложение событий последних дней было необходимо, ибо в своей совокупности оно не оставляет сомнений в том, что полным ходом идет подготовка реализации предательской затеи под формулировкой «территории (земли) – в обмен на мир». И именно в этом ключе следует рассматривать неоднократные заявления и. о. премьера о том, что в последнее время на границе азербайджанская сторона в разы стала меньше обстреливать приграничные районы Армении и территорию Арцахской Республики. Что это? Современная армянская версия совместно реализуемого коварства поющих сирен, усыпляющих бдительность приграничного населения, более того, пробуждая в них ложное представление о якобы наметившихся перспективах карабахского урегулирования, что имеет своей конечной целью подтачивание воли населения и разрыхление их решимости любой ценой отстаивать каждую пядь родной земли?

Можно и дальше привести с десяток примеров в подтверждение того, что наши американские партнеры, будучи сопредседателями Минской группы ОБСЕ, всерьез нацелились на разрыв стратегического союза России и Армении, на выход Армении из ОДКБ (собственно, на это была нацелена неуклюжая, а по существу хамская выходка со стороны известных ставленников дяди Сэма в руководстве Армении в отношении генерального секретаря ОДКБ генерал-полковника Юрия Хачатурова), на вывод 102-й российской военной базы и летной базы военно-воздушных

А. ГЕГАМЯН

сил России «Эребуни» из Армении, а также погранотряда Пограничного управления ФСБ России в Армении. А соответствующую почву для реализации этого губительного для Армении и Арцахской Республики сценария призвано обеспечить урегулирование нагорно-карабахского конфликта по формуле «территории (земли) – в обмен на мир».

Вместо послесловия. За время, прошедшее после майского (2018 г.) государственного переворота в Армении, меня всё время мучает один и тот же вопрос: неужели произошедшее было неизбежно? При этом я, естественно, принимаю во внимание множество объективных и субъективных проблем, накопившихся за годы независимости в Республике Армения, во многих случаях объективное недовольство, вызревавшее годами в армянском обществе, что и вывело на улицы десятки тысяч наших граждан, и этим обстоятельством очень ловко воспользовались известные силы. И почему-то в завершение поиска ответа на этот мучительный вопрос склоняюсь к мысли, что, прими тогда Серж Азатович Саргсян другое решение, на улицах Еревана неизбежно пролилась бы кровь, что, бесспорно, входило в возможные сценарии политических поводыррей и ведомых ими лидеров так называемой «бархатной революции». Ведь неудачная попытка совершить государственный переворот после президентских выборов 2008 года его организаторами опиралась именно на провоцирование кровопролития. И именно в силу этого сегодня виновники этой трагедии переоделись в тогу поборников свершения правосудия. А выражаясь проще, в их понимании – на перекладывание меры своей личной ответственности за случившуюся трагедию на действующего в то время президента РА Роберта Кочаряна. Почему я употребляю термин «виновники», потому что оправдательного приговора суда как в Армении, так и в Европейском суде по правам человека так и не последовало.

Не хотелось завершать статью на грустной ноте. Благо всё еще не перевелись на свете добрые, проверенные и испытанные друзья Армении и армянского народа. Когда писались эти строки, в электронных СМИ Армении появилась светлая весть: обращение к российской и армянской общественности, подписанное патриотами России, кому не может не быть дорога судьба братской Армении. Речь об отцах-основателях «Лазаревского клуба». Хотелось бы специально поблагодарить отцов-основателей Лазаревского клуба – патриотов, граждан братской России, кому дороги судьбы Армении и армянского народа. Назовем их поименно:

Авагумян Камо – председатель совета директоров Группы компаний АВИЛОН; Бабаян Роман – журналист, телеведущий; Затулин Константин – депутат Государственной Думы ФС РФ, руководитель Института стран СНГ, инициатор создания Лазаревского клуба; Казимиров Владимир –

Чрезвычайный и Полномочный Посол, председатель Совета ветеранов МИД России; Карапетян Самвел – президент группы компаний «Ташир»; Колеров Модест – главный редактор Информационного агентства REGNUM; Навоян Юрий – председатель российской общественной организации «Диалог»; Никонов Вячеслав – председатель Комитета Государственной Думы ФС РФ по образованию и науке; Рыжков Николай – Герой Республики Армения, член Совета Федерации России; Согоян Фридрих – Народный художник России, Армении и Украины, скульптор; Торкунов Анатолий – ректор МГИМО (У) МИД России, академик РАН; Чилингаров Артур – депутат Государственной Думы ФС РФ, специальный представитель Президента РФ по международному сотрудничеству в Арктике и Антарктике; Шахназаров Карен – генеральный директор «Мосфильма», кинорежиссер.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии, сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ, руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՕՐԱԿԱՐԳՈՒՄ ՌՈՒՄ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԽՁՈՒՄՆ Է

ԴՐԱ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆ ՍԿՍԵԼՆ ԷՐ ԱՄՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՎ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻ ԱՅՑԻ ՆՊԱՏԱԿԸ

Ինձ նորից գրիչ վերցնել ստիպեց 2018թ. հոկտեմբերի 25-ին Հայաստանի Հանրապետություն (այսուհետ՝ ՀՀ) և, առհասարակ, Հարավկովկասյան տարածաշրջան ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնի, առաջին հայացքից, ոչնչով չառանձնացող այցից առաջացած տազնապի զգացողությունը: Առանձնակի ի՞նչ կար, ուրեմն, Հարավկովկասյան տարածաշրջան նրա կատարած այցի ժամանակ: Որպեսզի ընթերցողներին հասկանալի լինի, թե ինչի մասին է խոսքը, որոշ մեջբերումներ կատարեմ Ջ. Բոլթոնի բացառիկ հարցազրույցից, որ նա տվել է «Ազատություն» ռադիոյի հայկական ծառայության տնօրեն Հ. Թամրազյանին: Այսպես, Հ. Թամրազյանի հարցին, թե՝ «Չէի՞ք պատմի, թե ինչ եք քննարկել (նկատի ունի ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանի հետ – Ա. Գ.) և ինչ տպավորություն եք ստացել նոր կառավարությունից», Ջոն Բոլթոնը պատասխանել է այսպես (մեջբերում ենք կրճատումներով). «Ես վարչապետին ասացի, որ, հասկանալի է, մեծ ոգևորությամբ ընդունեցի գարնանը Հայաստանում կատարված փոփոխությունները (ո՞վ էլ կասկածեր, չէ՞ որ դրանք պատրաստվում էին դեռևս 2008 թվականից, այսպես ասենք՝ Հայաստանում ԱՄՆ դեսպանատան մեր ամերիկյան գործընկերների կողմից – Ա. Գ.), ինչպես նաև մոտեցող դեկտեմբերյան ընտրությունները [նկատի ունի ՀՀ Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) ընտրությունները – Ա. Գ.]: Երբ տեղի են ունենում նման, ըստ էության, հեղափոխական փոփոխություններ, միշտ հնարավորություն է առաջանում լուծելու այնպիսի հիմնախնդիրներ, որոնք մինչ այդ անլուծելի էին թվում: Իհարկե, մենք շատ խոսեցինք Լեռնային Ղարաբաղի մասին ... Անկասկած, այդ ճանապարհին (Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման – Ա. Գ.) առանց դժվարությունների չի լինի, սակայն մենք զգացինք, որ վարչապետը շատ լավ դիրքեր ունի Հայաստանում, իսկ ընտրություններից հետո դրանք, ավելի շուտ, էլ ավելի կամրանան, որպեսզի ցույց տան լիդերի իր հատկանիշները»: Իսկ խնդիրն ի՞նչ է՝ կարող է հարցնել ընթերցողը: Այն, որ ԱՄՆ նախա-

գահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդականը համոզված է, որ ս. թ. դեկտեմբերին անպայման կայանալու են ՀՀ ԱԺ ընտրությունները: Այո, անշուշտ, ամերիկյան կողմը գիտե, որ ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանը ՀՀ ԱԺ հերթական նիստում երկրորդ անգամ «կտապալի» վարչապետի պաշտոնին իր սեփական սիրելի անձի ընտրությունները, ինչն էլ ՀՀ ԱԺ ինքնավուծարման օրինական հիմքեր կտա: Բայց և միաժամանակ, հարց տանք, թե ինչո՞ւ Ջ. Բոլթոնը մտքով անգամ չի անցկացնում, որ, օրինակ, Հայաստանի այդ նույն Հանրապետական կուսակցությունը (այսուհետ՝ ՀՀԿ) խորհրդարանի հատուկ նիստում չի առաջադրի ՀՀ վարչապետի իր թեկնածուին: Փառք Աստծո, ՀՀԿ խմբակցությունում կան տասնյակ արժանավոր թեկնածուներ, ովքեր իրենց պրոֆեսիոնալ հատկանիշներով, կենսափորձով շատ ավելի բարձր են վարչապետի գործող պաշտոնակատարից: Էլ չեմ ասում ՀՀԿ այն արժանավոր թեկնածուների մասին, ովքեր այսօր աշխատում են խորհրդարանից դուրս: Ինձ կարող են առարկել, թե, իբր, պայմանավորվածություն կա քաղաքական ուժերի և Ն. Փաշինյանի միջև առ այն, որ խորհրդարանական խմբակցությունները վարչապետի թեկնածու չեն առաջադրի: Բայց կներեք, չէ՞ որ երկու ամիս առաջ կոնսենսուս էր ձեռք բերվել, չէ՞, այդ ակտորների միջև, որ ՀՀ ԱԺ արտահերթ ընտրությունները կայանալու են 2019թ. ապրիլ-մայիսին: Եվ այդ պայմանավորվածությունը խախտեց ոչ այլ ոք, քան «ժողովարչապետը»: Ավելին, տառացիորեն օրերս ՀՀ Սահմանադրական դատարանը հանկարծ վերցնի ու միակ արդարացի եզրահանգումը տա այն մասին, որ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին» օրենքը լիովին համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ինչը սահմանադրական իրավունքի մասնագետների կողմից կասկածի չի էլ ենթարկվում: Չէ՞ որ այս դեպքում Հայաստանի նոր վարչապետի ընտրությունը խորհրդարանի հատուկ նիստում շատ ավելի քիչ ենթակա կլինի Ն. Փաշինյանի մոլի կողմնակիցների՝ ավելի քան 80 հասարակական կազմակերպությունների ակտիվիստների շանտաժին, որոնք ահա արդեն ոչ մեկ տասնամյակ է ֆինանսավորվում են Սորոսի հիմնադրամից ու դրա նմաններից: Նրանց նպատակը, ընդ որում՝ միակ նպատակն է՝ տարատեսակ բարեհունչ կարգախոսների ներքո, որոնք լոկ խափանման գործիք են հանդիսանում, խարխուլել հայոց պետականության հիմքերը: Այստեղ չմոռանանք «Կյանքի խոսք» ագրեսիվ տոտալիտար կրոնական աղանդի և, իհարկե, Հայաստանի բավական կայտառ ու արկածախնդիր ԼԳԲՏ հանրույթի մասին, որոնց այդքան նուրբ պահում-պահպանում է Ն. Փաշինյանը (բայց այդ մասին՝ մի փոքր ավելի ուշ): Ուրեմն, ինչո՞ւ Ջ. Բոլթոնը բնավ հաշվի չի առնում Հայաստանում իրավիճակի զարգացման նշված բոլոր և միանգամայն հնարավոր տարբերակները: Որտեղի՞ց է վերցնում իր տեղեկություններն այն մասին, որ ՀՀ ԱԺ ընտրություններից հետո Ն. Փաշինյանի դիրքերն «ավելի շուտ, էլ ավելի կամրանան»: Եթե Երևան

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

քաղաքի ավագանու ընտրությունների արդյունքներն են նրան այդ վստահությունը տալիս, ապա հիշեցնենք, որ ընտրողների ավելի քան 53%-ը այդպես էլ չի մասնակցել քաղաքապետի ընտրություններին: Կարծում եմ, որ այդ ընտրություններին չմասնակցած մեր համաքաղաքացիները բնավ էլ գործող իշխանության կողմնակիցները չէին: Իսկ գուցե Ջ. Բոլթոնի վստահությունն այն է, որ Հայաստանում ժողովրդին մանիպուլացնելու լայնորեն կիրառվող տեխնոլոգիաները ՀՀ ԱԺ ընտրությունների պարագայում էլ անխափան կգործեն և ընտրողների կեսն այդպես էլ չի գնա ընտրությունների: Ավաղ, իրենց այս պարտվողական վարքագծով միայն գործող իշխանություններին իրենց բողոքն արտահայտող մեր ընտրողները չար կատակ կխաղան հայոց պետականության հետ:

Այո, հարգելի ընթերցող, այս բոլոր հարցերն ունեն գոյության իրավունք, բայց և այնպես, բաց է մնում զլխավոր հարցի պատասխանը. իսկ որտե՞ղ է թաղված շան գլուխը: Եվ այս հարցի պատասխանը պետք է փնտրել բոլորովին այլ հարթությունում: Այսպես, Ն. Փաշինյանի կողմից ս. թ. դեկտեմբերին ՀՀ ԱԺ ընտրություններ անցկացնելու մասին հայտարարությունը հնչեցնելու հենց հաջորդ օրը Ադրբեջանի նախագահ Իլիհամ Ալիևը, որը Միլի մեջլիսի ընտրություններին այդքան սևեռուն ուշադրություն չի հատկացնում, որքան ՀՀ ԱԺ ընտրություններին, իր հարցազրույցներից մեկում հայտարարեց, որ մեծ հույս ունի, թե ՀՀ ԱԺ ընտրություններից հետո, վերջապես, կգտնվի Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման լուծումը: Կարճ ժամանակ անց Հայաստանում իր դիվանագիտական առաքելությունն ավարտող ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլզը, իր հերթին, EVNReport պորտալին տված հարցազրույցում ասաց. «Երբ ես եկել էի այստեղ (Հայաստան – Ա. Գ.), ինձ համար շատ անսպասելիորեն պարզեցի, որ իմ հանդիպած հայերի մեծ մասը կտրականապես դեմ է գրավյալ տարածքները վերադարձնելուն՝ բանակցային գործընթացի շրջանակներում: Բանակցային գործընթացը տարիներ շարունակ հասկացվում էր այնպես, որ այդ տարածքները սկզբում գրավվել էին, որպեսզի հետագայում օգտագործվեն «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևի շրջանակներում»: Այսինքն՝ Իլիհամ Ալիևի կիսատ ասածը բացահայտեց դեսպան Ռ. Միլզը, կրկնենք, «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» կարճ բանաձևով: Իսկ այս թեման ավելի նուրբ ձևով, այլաբանորեն ս. թ. հոկտեմբերի 25-ին Երևանում մամուլի ասուլիսի ժամանակ հաստատեց Ջ. Բոլթոնը, որը հեռուստաալիքներից մեկի թղթակցի՝ «Եթե սկսվեն բանակցությունները (Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ – Ա. Գ.), ո՞վ պետք է նստի բանակցությունների սեղանի շուրջ՝ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը և Ադրբեջանը: Եվ ի՞նչ փաստաթուղթ է լինելու սեղանին, եթե նկատի ունենանք, որ մինչ այդ, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահների մեջ իր կարճ ժամկետով գտնվելու ընթացքում Ռիչարդ Հոգլանդը (որը ԵԱՀԿ ՄԽ-ում ներկայացնում էր ԱՄՆ-ը – Ա. Գ.) ասել էր, որ

ներկա պահին բանակցությունների սեղանին ոչ թե Կազանի փաստաթուղթն է, ոչ թե Մադրիդյան սկզբունքները, այլ մի ինչ-որ նոր բան (համարձակվում են ենթադրել՝ փաստաթուղթ, որը հանգեցնելու է «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» ձևակերպմանը – Ա. Գ.): Ի՞նչ փոփոխություններ են եղել» հարցին պատասխանեց այսպես. «... Եթե վարչապետն այդ ընտրություններում անցնի և նրա կուսակցությունը ստանա այդ մանդատը (մեծամասնություն խորհրդարանում – Ա. Գ.), ապա դա լավ հնարավորություն է, որպեսզի վճռական և որոշիչ քայլեր արվեն Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ միջոցներ ձեռնարկելու համար: Եթե նման պատրաստակամություն լինի, ապա մենք պետք է աշխատենք, որպեսզի Ադրբեյջանի կողմից նույնպես համապատասխան արձագանք լինի»: Ալիև–Միլզ–Բոլթոնի հայտարարությունների ողջ տրամաբանությունը հանգում է մի բանի՝ վերսկսել Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման բանակցությունները «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» կարգախոսի ներքո: Չէ՞ որ գաղտնիք չէ, որ ինչպես Կազանի փաստաթղթից (2011թ. մարտի 5-ին Սոչիում ներկայացվեց Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման փաստաթուղթ, որը մեկ ամիս անց, Կազանում, Ռուսաստանի նախագահ Դմիտրի Անատոլևիչ Մեդվեդևի հետ հանդիպման ժամանակ բանավոր համաձայնեցվեց Սերժ Ազատի Սարգսյանի և Իլհամ Ալիևի միջև), այնպես էլ Մադրիդյան սկզբունքներից, որոնք տեղ են գտել ԵԱՀԿ ՄԽ համանախագահող երկրների՝ Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի և Ֆրանսիայի նախագահների հինգ համատեղ հայտարարություններում, հրաժարվել է հենց Ի. Ալիևը: Մի խոսքով՝ «Ղարաբաղյան կարգավորման հարցում բեկման հասնելու Ն. Փաշինյանի ձեռնարկելիք վճռական քայլերի» բովանդակության ընկալումներում ադրբեյջանական և ամերիկյան կողմերը միասնական են, իսկ նրանց մոտեցումների միասնականությունը հանգում է «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևին: Ընդ որում, նկատենք, որ ոչ մի՝ անգամ ամենաանսկզբունքային քաղաքական գործիչ, ով ժամանակ առ ժամանակ, քաղաքական կոնյունկտուրայից ելնելով, պատրաստ է ամենամեծ ծնով, աչքն իսկ չթարթելով, արմատապես փոխել իր դիրքորոշումը Հայաստանի և Արցախի համար բախտորոշ հարցերում, օրինակ՝ Եվրասիական տնտեսական միությունից Հայաստանի դուրս գալը նախաձեռնելու հարցից ընդհուպ մինչև Ադրբեյջանին «եթե կուզեք՝ օկուպացված տարածքների ...» հանձնման վերաբերյալ [«և մենք, որ պետք է լինենք այս երկրի (Հայաստանի – Ա. Գ.) տերը, մերը թողած ուզում ենք տեր լինել ուրիշին (Ադրբեյջանի – Ա. Գ.)» (մեջբերում Ն. Փաշինյանի 2001թ. մայիսի 22-ի՝ «Հայկական ժամանակ» թերթում հրապարակված հոդվածից)], թույլ չի տա իրեն ներքաշել անվտանգության գոտու տարածքների հանձնման բացահայտ դավաճանական արկածախնդրության մեջ, ընդ որում՝ առանց Լեռնային Ղարաբաղի ապագա կարգավիճակի, նրա անվտանգության ապահովման մասին հստակ պայմանավորվածությունների՝ ԵԱՀԿ ՄԽ համանա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

խագահող երկրների նախագահների հինգ համատեղ հայտարարություններին համապատասխան: Բայց Ն. Փաշինյանի հարցում մենք միանգամայն այլ դեպք ունենք: Նա հիանալի գիտակցում է, որ անդրովկիանոսյան իր հովանավորներին Լեռնային Ղարաբաղի հանձնման մասին նախապես տված իր բոլոր խոստումները (ընդ որում, եթե ոչ ուղղակիորեն, ապա իր հարցազրույցների և հրապարակային ելույթների միջոցով, ինչի մասին ավելի վաղ գրել են) քաղաքական կամիկաձեի դերի հայտ ներկայացնելու համար չեն, այլ մի շատ ավելի վատ բանի: Մինևույն ժամանակ, Ն. Փաշինյանը գիտակցում է, որ իր կուրատորների առջև ավելի վաղ ընդունած պարտավորությունները նա նույնպես չի կարողանալու կատարել, և ահա ընտրություն է կատարել, իսկ ավելի շուտ՝ քաղաքական ուղեվարները նրան հուշել են, թե ինչ անի հետո: Իսկ անելու է հայ հասարակության պառակտման, այն «հեղափոխականների» և «հակահեղափոխականների», «սևերի» ու «սպիտակների» բաժանելու ամենաստոր քաղաքականության միջոցով: Ընդ որում, նա անպատկառություն ունեցավ փորձելու պետականության հիմքերի խարխլման քաղաքականություն վարել նաև Արցախի Հանրապետությունում: Սակայն, ինչպես և պետք էր սպասել, Ն. Փաշինյանի այս մտադրությունը շոնդալից տապալվեց՝ Արցախի բնակչության խորաթափանցության շնորհիվ (որն ահա արդեն 24 տարի հրադադարի համաձայնագրի կնքումից հետո ամեն օր, ամեն ժամ չի կորցնում իր զգոնությունը՝ քաջ գիտենալով Ադրբեյջանի նենգությունը): Արդյունքում՝ «ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարը հայտնվեց իր իսկ լարած ծուղակում, ուստի և բնավ պատահական չէ, որ երկրում լարվածության թեժացման գլխավոր գործող անձը դարձել է հենց ինքը՝ Ն. Փաշինյանը: Չէ՞ որ չի կարող խորհրդարանը, որը «համերաշխ» կողմ է քվեարկում ՀՀ կառավարության ներկայացրած բոլոր օրինագծերին, ապակայունացման աղբյուր լինել հանրապետությունում: Իսկ ինչ վերաբերում է ՀՀ ԱԺ կանոնակարգում փոփոխություններ կատարելու օրենքին, ապա այն ի ցույց դրեց Ն. Փաշինյանի գործողությունների ողջ հակասահմանադրականությունը, էլ չեն ասում «ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարի անթաքույց դիկտատորական պահվածքի մասին: Պարզ է, որ երկիրն ընկղմելով կառավարելի քաոսի վիճակի մեջ՝ «ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարը ստեղծում է բավական պարարտ հող ադրբեյջանական ներխուժման համար, որին ավշերոնյան սուլթանությունում պատրաստվում են ամբողջ թափով:

Վերադառնալով Զ. Բոլթոնի հարցազրույցին և մամուլի ասուլիսին՝ նշենք նաև առանձին լուսավոր պահերի մասին, որոնք պարունակվում էին նրա ասածներում: Այսպես, Հ. Թամրազյանի՝ «Ինձ թվում է, որ նրա (նկատի ունի Ն. Փաշինյանին – Ա. Գ.) հավանության արժանանալու վարկանիշը շատ բարձր է» հարցին Զ. Բոլթոնը պատասխանել է. «Ես նրան հարցրի, թե որն է գաղտնիքը: Նա հրաժարվեց տեղեկացնել: Գուցե ընտրություններից հետո՞ ասի»: Իհարկե, Զ. Բոլթոնի այս կատակը չի կարող հիացմունք և

խանդաղատանք չառաջացնել, ինչպես և Ն. Փաշինյանի արձագանքը, որը համեստաբար լռում էր և ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդականին չէր տեղեկացնում իր հաջողության գաղտնիքի մասին: Ում՝ ում, բայց «Ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարին լավ հայտնի է, որ ս. թ. ապրիլ-մայիսին նա օրինակելիորեն հետևում էր Զին Շարփի «ուսումնական ձեռնարկի» հանձնարարականներին՝ նախատեսված պետականությունը խարխլողների համար, որի վերնագիրն է՝ «Ոչ բռնի գործողությունների 198 մեթոդ» («198 METHODS OF NON VIOLENT ACTION” from The Politics of Nonviolent Action by Gene Sharp, Boston, Porter Sargent, 1973): Կամ էլ օգտվել է ամերիկացի վերլուծաբան, քաղաքական հրապարակախոս, փիլիսոփա և տեսաբան Ավրամ Նոամ Խոմսկու հանձնարարականներից, խորհուրդներից, որը ձևակերպել է ժողովրդին մանիպուլացնելու 10 միջոց:

Եթե մանրամասն վերլուծենք «Ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարի գործունեությունը, մենք կարող ենք առանձնացնել նրա գործողությունների տարբերակիչ գծերը, որոնք նույնությամբ պատճենում են Ա.Ն. Խոմսկու սահմանումները:

Այսպես, Ն. Փաշինյանը, երկրի տնտեսական զարգացման կարևոր խնդիրները լուծելու, կոռուպցիայի դեմ պայքարը ինստիտուցիոնալ հիմունքներով կարգավորելու, Հայաստանի ներդրումային գրավչության համար պայմաններ ստեղծելու փոխարեն, իր հրահրիչ ելույթներով հայ հասարակության ներսում ստեղծում է լարվածության և անկանխատեսելիության, վախի, շանտաժի և փողոցի կողմից ուղղակի սպառնալիքների մթնոլորտ, իսկ հետո էլ ձևացնում է, թե ինքն էլ լուծում է այդ խնդիրները: Նման մոտեցումը, այսպես ասենք, Ավրամ Նոամովիչը (ի դեպ, 1980 – 1992թթ. կենդանի գիտնականներից ամենամեջբերվողն է և ութերորդը առհասարակ մեջբերումների համար որպես աղբյուր օգտագործման հաճախականությամբ) նշում է որպես Միջոց № 1՝ Ուշադրության շեղում և Միջոց № 2՝ Ստեղծել խնդիրներ, իսկ հետո առաջարկել դրանց լուծման միջոցներ: Միջոց № 3-ը՝ Աստիճանական կիրառման միջոցը, նույնպես ներառված է Ն. Փաշինյանի զինանոցում: Օրինակ, ս. թ. հոկտեմբերի 24-ին, պատասխանելով «Ծառուկյան» խմբակցության պատգամավոր Գևորգ Պետրոսյանի այն հարցին, թե ինչպիսին է նրա վերաբերմունքը Հայաստանում ս. թ. նոյեմբերին «ԼԳԲՏ համաժողովի» անցկացմանը, «Ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարը պատմել է բավական «հուզիչ» պատմություն այն մասին, որ երբ ինքը Ֆրանսիայում սուրճ է պատվիրել հյուրանոցի համարում, այն բերել է մի երիտասարդ, որը, սենյակ մտնելով, հիացական ասել է. «Օ, բարև ձեզ, պարոն վարչապետ», ինչին ի պատասխան Փաշինյանը հարցրել է. «Դու հա՞յ ես», և ի պատասխան լսել՝ «Այո», իսկ այն հարցին, թե չի՞ մտածում արդյոք այդ երիտասարդը վերադառնալ հայրենիք «հեղափոխությունից» հետո, այս անհայտ սեռի սուբյեկտը պատասխանել է, որ «Հազիվ է փախել Հայաստա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նից»: Այնուհետև «Ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարը պարզաբանել է, որ նա (այդ մատուցողը) Ֆրանսիայում ապրում է իր ընկերոջ հետ, որն այդ նույն հայկական քաղաքից է: Համաձայնեք, բավական խորհրդանշական զուգադիպություն է: Ահա այսպիսի բաներ: Հետո Ն. Փաշինյանին բնորոշ դեմագոգիան սկսվեց՝ «Կառավարությունն առայժմ կխուսափի այդ հարցից, բայց 10–20–30 տարի հետո կլինի մի կառավարություն, որը դեմ առ դեմ կհայտնվի այդ խնդրի հետ»-ի տիպի: «Եվ այդ կառավարությունը պետք է որոշի՝ արդյո՞ք տանկեր է հանում և «նրանց բոլորին ճզմում», թե՞ ընդունում է այդ մարդկանց (ԼԳԲՏ հանրությի – Ա. Գ.) գոյությունը Հայաստանում»: Այս պարագայում մենք Ավրամ Նոամ Խոմսկու միանգամից երկու հանձնարարական ունենք. Միջոց № 3՝ Աստիճանական կիրառման միջոց և Միջոց № 4՝ Կատարման հետաձգում: Կարելի է շարունակել Ն. Փաշինյանի կողմից փորձարկվող՝ ժողովրդի մանիպուլացման եղանակների մանրամասն նկարագրությունը, դիցուք, շեշտն ավելի շատ դնել հույզերի, քան խորհրդածությունների վրա, մարդկանց պահել տգիտության մեջ՝ սերմանելով միջակություն, քաղաքացիներին դրդել հիանալ միջակությամբ և այլն: Սակայն, կարծում եմ, դրա անհրաժեշտությունը չկա, բայց դրանից, այնուամենայնիվ, չի դադարում հանելուկ մնալ այն, թե՛ մի՞թե Ջ. Բոլթոնն իրականում չգիտեր Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտի պրոֆեսոր Ավրամ Նոամ Խոմսկու այս տեխնոլոգիայի գոյության մասին: Իսկ եթե գիտեր, մի՞թե ցանկանում էր իր համար պարզել՝ արդյո՞ք վարչապետի պաշտոնակատարը գիտի այն մասին, որ Ն. Փաշինյանի քաղաքական ուղեվարները նրան սնում են Նոամ Խոմսկու՝ ժողովրդին մանիպուլացնելու բավական պոպուլյար տեխնոլոգիայով:

Այժմ, ըստ իս, ամենաէականի մասին, որը տեղի է ունեցել Ջ. Բոլթոնի և Ն. Փաշինյանի բանակցություններում, ինչը դուրս է սպրդել «Ազատ Եվրոպա ռադիո / Ազատություն ռադիոյի» հայկական ծառայության տնօրեն Հրայր Թամրազյանին տված բացառիկ հարցազրույցում: Այսպես, կարծում եմ, որ հարգելի ընթերցողը, իմանալով Ջ. Բոլթոնի պատասխանը Հ. Թամրազյանի՝ «Մենք գիտենք, որ, նորից, Ռուսաստանը հանդիսանում է խոշոր խաղացող անվտանգության առումով: Բայց ինչպիսի՞ն են այլընտրանքները տարածաշրջանի երկրների համար: Դա անդամակցությունն է ՆԱՏՕ-ին: Ի՞նչ է դա: Ավելի սերտ հարաբերություններ ՆԱՏՕ-ի՞, թե՞ ռազմական համագործակցություն ԱՄՆ-ի հետ: Որո՞նք են այլընտրանքները» հարցին, առանց ուղեղը լարելու կհասկանա, թե որն է մեր ամերիկյան գործընկերների վերջնախնդիրը, որի կատարումը դրվել է «Ժողովրդի վարչապետի» պաշտոնակատարի վրա. «... Եվ ինչպես ասացի վարչապետին, եթե խոսքը ռուսական ռազմական տեխնիկայի, թե ամերիկյանի գնման մասին է, ապա մենք կնախընտրեինք վերջինը: Մենք կարծում ենք, որ մեր տեխնիկան ամեն դեպքում ավելի լավն է, քան ռուսականը: Ուստի մենք ցանկանում ենք դիտարկել նման հնարավորությունը: Եվ ես կարծում եմ, որ

դա մեծացնում է Հայաստանի հնարավորությունները, երբ նա ամբողջովին կախված չէ մեկ խոշոր տերությունից: Ես հասկանում եմ աշխարհագրական դիրքն ու այս ամենի պատմական համատեքստը: Բայց ես կարծում եմ, որ հիմա ճիշտ ժամանակն է լավատես լինել այն իմաստով, որ Հայաստանը կարող է դուրս գալ միջազգային ասպարեզ»: Ինչպես ասում են՝ տեղ հասանք: Եվ այսպես, Հայաստանի՝ ՀԱՊԿ անդամ պետության վարչապետի պաշտոնակատարը ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդականի հետ քննարկում է ամերիկյան գեներլ զեման հարցեր, ավելին՝ նա և Ընկ-ը առանց համապատասխան արձագանքման են թողնում Զ. Բոլթոնի՝ «մեկ խոշոր տերությունից ամբողջովին կախված չլինելու», այլ ԱՄՆ-ից փափուկ կախվածությունն ինքնակամ ընդունելու ձգտումը: Եվ որքան անպատկառ են հնչում նրա խոսքերը Հայաստանի լավատեսության մասին «այն իմաստով, որ Հայաստանը կարող է դուրս գալ միջազգային ասպարեզ»: Ակամա տարակուսում ես և ցանկանում հարցնել. իսկ ո՞վ է խանգարում ԱՄՆ-ին «հուշել» մեր տարածաշրջանում ՆԱՏՕ-ի գծով իր մերձավոր դաշնակից Թուրքիային, որպեսզի բացի սահմանները Հայաստանի հետ: Այստեղ ուզում եմ հիշեցնել ԱՄՆ հարգարժան հյուրին այն մասին, որ Հայաստանի անկախության տարիներին ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի անմիջական մասնակցությամբ Ռուսաստանի Դաշնության ռազմատրանսպորտային ավիացիայի ավելի քան 1500 չվերթներով մեր հանրապետություն են հասցվել սպառազինություն և ռազմատեխնիկա: Չէ՞ որ այս տեղեկատվությունը պետական գաղտնիք չէ: Այս ամենը գրանցվում է արբանյակներով, այդ թվում և ԱՄՆ արբանյակներով, տիեզերքից, ընդհուպ մինչև, օրինակ, ՆԱՏՕ-ի թուրք սպաների ուսադիրների աստղերը: Ընդ որում՝ նկատենք, որ այդ գեներլ Հայաստանի Հանրապետությունը գնում էր ներռուսաստանյան գներով, ավելին՝ ռուսական վարկերով, իսկ ավիափոխադրումներն իրականացվում էին միանգամայն խորհրդանշական, չնչին վճարով: Անվիճելի է, որ սրանում զգալի դեր է խաղացել նաև Ռուսաստանի քաղաքական ղեկավարության հանդգլածությունն իրենց դաշնակիցների հուսալիության հարցում՝ հանձինս Հայաստանի երկրորդ և երրորդ նախագահներ Ռոբերտ Քոչարյանի և, իհարկե, Սերժ Սարգսյանի, ով, հիշեցնենք, Հայաստանի ու Լեռնային Ղարաբաղի նորագույն պատմության ամենապատասխանատու շրջանում եղել է նաև հայկական երկու պետությունների պաշտպանական գերատեսչությունների ղեկավարը: Մինչդեռ, իր հայտնություններով Զ. Բոլթոնը, պարզամտության բերումով, թե միտումնավոր, բացահայտում է վարչապետի պաշտոնակատարի հետ բանակցությունների մանրամասները, որոնք, արդեն կասկածելու հարկ չկա, ուղղված էին Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև ռազմավարական գործընկերության մեջ սեպ խրելուն: Նա սա անում է՝ հիանալի տեղեկացված լինելով այն մասին, որ ներկայում իր ուղերձը պարարտ հող կգտնի Հայաստանում, որովհետև այսօր ՀՀ ղեկավարության ղեկին «իրենց տղան» է: Դրա համար էլ «իրենց

Ա. ՊԵՐԱՄՅԱՆ

տղան» սեփական ապահովագրության համար չի դադարում տեղի-անտեղի, հրապարակավ ու խորամանկաբար հայտարարել Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի հետ իր առանձնակի լավ հարաբերությունների մասին (իր գինն է բարձրացնում ամերիկացի մեր գործընկերների աչքում), բայց և բնավ չի շտապում ազատվել իր մերձավոր շրջապատում աշխատող ռուսատյաց ու ցինիկ բարձրաստիճան պաշտոնյաներից: Այս մասին արդեն գրել եմ:

Կարծում եմ, որ վերջին օրերի իրադարձությունների սույն հանգամանալի նկարագրությունն անհրաժեշտ էր, քանի որ իր ամբողջության մեջ այն կասկածներ չի թողնում, որ ամբողջ թափով ընթանում է «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» դավաճանական մտահղացումն իրագործելու պատրաստությունը: Եվ հենց այս համատեքստում է պետք դիտարկել վարչապետի բազմակի հայտարարություններն այն մասին, որ վերջին ժամանակներս սահմանին ադրբեջանական կողմը շատ ավելի քիչ է գնդակոծում Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններն ու Արցախի Հանրապետության տարածքը: Ի՞նչ է սա: Երգող սիրենաների համատեղ իրագործվող նենգության հայկական արդի տարբերակ, սիրենաներ, որոնք թմրեցնում են սահմանամերձ բնակչության զգոնությունը, ավելին՝ նրանց մեջ արթնացնում կեղծ տպավորություն Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման իբր նշմարվող հեռանկարների մասին, ինչի վերջնանպատակն է բնակչության կամքի թուլացումն ու ամեն գնով հայրենի հողի յուրաքանչյուր թիզը պաշտպանելու նրանց վճռականության խափանումը:

Կարելի է տասնյակ օրինակներ ներկայացնել՝ ի հաստատումն այն բանի, որ մեր ամերիկյան գործընկերները՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահներ լինելով, լրջորեն սևեռվել են Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքը խզելու, Հայաստանը ՀԱՊԿ-ից դուրս բերելու (հենց դրան էր ուղղված Հայաստանի ղեկավարությունում քեռի Սեմի հայտնի դրածոների անշնորհք, ըստ էության, անտաշ վարմունքը ՀԱՊԿ Գլխավոր քարտուղար, գեներալ-գնդապետ Յուրի Խաչատուրովի հանդեպ), ռուսական 102-րդ ռազմակայանը և Ռուսաստանի ռազմաօդային ուժերի «էրեբունի» թռիչքակայանը, ինչպես նաև Հայաստանում Ռուսաստանի Ազգային Դաշնային Ծառայության Սահմանապահ վարչության սահմանապահների ջոկատը Հայաստանից հանելու վրա: Իսկ Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության համար կործանարար այս սցենարի իրագործման համապատասխան հող պետք է ապահովի Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորումը՝ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով:

Հետզորության փոխարեն: Հայաստանում մայիսյան (2018թ.) պետական հեղաշրջումից հետո անցած ժամանակաշրջանում ինձ անընդհատ տանջում է նույն հարցը. մի՞թե այն, ինչ տեղի ունեցավ, անխուսափելի էր: Միևնույն ժամանակ, ես, բնականաբար, ուշադրության եմ առնում բազմա-

թիվ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ խնդիրները, որոնք կուտակվել են Հայաստանի Հանրապետության անկախության տարիներին, բազմաթիվ դեպքերում օբյեկտիվ դժգոհությունը, որը տարիներ շարունակ հասունացել է հայ հասարակությունում, ինչն էլ փողոց դուրս բերեց մեր տասնյակ հազարավոր քաղաքացիներին, և այս հանգամանքից շատ հմտորեն օգտվեցին հայտնի ուժերը: Եվ, չգիտես ինչու, այս տանջալից հարցի պատասխանի փնտրտուքն ավարտելով՝ հակվում են այն մտքին, որ եթե այն ժամանակ Սերժ Ազատի Սարգսյանն այլ որոշում կայացներ, ապա Երևանի փողոցներում անպայման արյուն կհեղվեր, ինչը, անշուշտ, մտնում էր քաղաքական ուղեվարների և նրանց կողմից առաջնորդվող, այսպես կոչված, «թավշյա հեղափոխության» լիդերների հնարավոր սցենարների մեջ: Չէ՞ որ 2008թ. նախագահական ընտրություններից հետո պետական հեղաշրջում իրականացնելու անհաջող փորձը նրա կազմակերպիչների կողմից հենվում էր հենց արյունահեղություն սադրելու վրա: Եվ հենց այս պատճառով այսօր այդ ողբերգության մեղավորները արդարության հաստատման կողմնակիցների պատմուճան են հագել: Իսկ ավելի պարզ ասած՝ նրանց ընկալմամբ, տեղի ունեցած ողբերգության պատասխանատվության իրենց անձնական բաժինը փորձում են դնել ՀՀ այն ժամանակ գործող նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանի վրա: Ինչո՞ւ են օգտագործում «մեղավորներ» տերմինը, որովհետև դատարանի արդարացնող վճիռ ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում այդպես էլ չի եղել:

Չէի ցանկանա հողվածս ավարտել տխուր նոտայով: Լավ է, որ աշխարհում դեռ կան Հայաստանի և հայ ժողովրդի բարի, գործով փորձված ու ստուգված բարեկամներ: Երբ գրում էի այս տողերը, Հայաստանի էլեկտրոնային ՋԼՄ-ներում լուսավոր լուր հայտնվեց. Դիմում ռուսաստանյան և հայկական հանրություններին՝ ստորագրված Ռուսաստանի հայրենասերների կողմից, որոնց համար չի կարող թանկ չլինել եղբայրական Հայաստանի ձակատագիրը: Խոսքը «Լազարյան ակումբի» հիմնադիր հայրերի մասին է: Կցանկանայի հատուկ շնորհակալություն հայտնել «Լազարյան ակումբի» հիմնադիր հայրերին՝ եղբայրական Ռուսաստանի հայրենասեր քաղաքացիներին, որոնց համար թանկ է Հայաստանի և հայ ժողովրդի ձակատագիրը: Ճանաչենք նրանց անուն առ անուն. Ավագումյան Կամո՝ ԱՎԻԼՈՆ ընկերությունների խմբի տնօրենների խորհրդի նախագահ, Բաբայան Ռոման՝ լրագրող, հեռուստահաղորդավար, Ջատուլին Կոնստանտին՝ ՌԴ ԴԺ Պետական դումայի պատգամավոր, ԱՊՀ երկրների ինստիտուտի ղեկավար, «Լազարյան ակումբի» ստեղծման նախածեռնող, Կազիմիրով Վլադիմիր՝ Արտակարգ և լիազոր դեսպան, Ռուսաստանի ԱԳՆ Վետերանների խորհրդի նախագահ, Կարապետյան Սամվել՝ «Տաշիր» ընկերությունների խմբի նախագահ, Կոլերով Մոդեստ՝ REGNUM տեղեկատվական գործակալության գլխավոր խմբագիր, Նավոյան Յուրի՝ ռուսաստանյան «Դիալոգ» հասարակական կազմակերպության նախագահ, Նիկոնով

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Վյաչեսլավ՝ ՌԴ ԴԺ Պետական Դումայի կրթության և գիտության հարցերով կոմիտեի նախագահ, Ռիժկով Նիկոլայ՝ Հայաստանի Հանրապետության հերոս, Ռուսաստանի Դաշնության խորհրդի անդամ, Սողոյան Ֆրիդրիխ՝ Ռուսաստանի, Հայաստանի և Ուկրաինայի ժողովրդական նկարիչ, քանդակագործ, Տորկունով Անատոլի՝ ՌԴ ԱԳՆ Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների պետական ինստիտուտի ղեկավոր, ՌԳԱ ակադեմիկոս, Զիլինգարով Արթուր՝ ՌԴ ԴԺ Պետական Դումայի պատգամավոր, ՌԴ նախագահի՝ Արկտիկայում և Անտարկտիկայում միջազգային համագործակցության հարցերով հատուկ ներկայացուցիչ, Շահնազարով Կարեն՝ «Մոսֆիլմի» գլխավոր տնօրեն, կինոռեժիսոր:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

- ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
- ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
- ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար, «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 30. 10. 2018:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է
«ՇԱՆԹ» ՀԵՌՈՒՄՏԱԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐԻՆ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ Է
ԱՐՏԱՀԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ
(31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ.)

ԼՐԱԳՐՈՂ – Պարոն Գեղամյան, ի՞նչ կարծիքի եք առաջիկա արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների մասին:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ – Ե՞րբ են լուծարվում խորհրդարանները: Երբ դրանք խոչընդոտում են, դիցուք, տնտեսության զարգացումը երաշխավորող կառավարության առաջադեմ օրենսդրական նախաձեռնությունների ընդունմանը: Մեր դեպքում ունենք ճիշտ հակառակ պատկերը:

Ցանկացած օրինագիծ գործող Ազգային ժողովի կողմից միահամուռ ընդունվել է: Կնշանակի, վերն ասված պատճառաբանությունը տվյալ դեպքում տեղին չէ, ուստիև այդ գործոնը մեջտեղից դուրս է գալիս: Երկրորդ. երբ մենք ականատեսն ենք, որ երկրի տնտեսական ոլորտում և ոչ մի շոշափելի առաջընթաց չկա, երբ կառավարության գործողությունները միայն ու միայն, ըստ էության, հանգեցնում են «մասկի շոուների», երբ լուրջ պայքար չի տարվում կոռուպցիայի դեմ, որովհետև դրա դեմ պայքարը նախևառաջ ենթադրում է ինստիտուցիոնալ փոփոխություններ: Այսինքն՝ պետք է ունենանք այնպիսի օրենսդրություն, պետք է այնպիսի քաղաքականություն վարվի, որ զրոյացվեն կոռուպցիայի դրսևորումների սողանցքները: Կա՞ն այդպիսի տեխնոլոգիաներ: Իհարկե, կան: Ասվե՞լ է դրա մասին: Այո, ասվել է: Մասնավորապես, իմ հոդվածներում: Որ չստացվի, թե վերացական են խոսում, նշեմ. գոյություն ունեն, այսպես կոչված, ՍՄԱԹ տեխնոլոգիաներ: Աշխարհում այսօր կոռուպցիայի դեմ պայքարում դրանք ամենաառաջադեմ տեխնոլոգիաներն են, որովհետև օբյեկտիվորեն նվազեցնում են բոլոր տեսակի կոռուպցիոն ռիսկերի հնարավորությունը: Մանրամասն գրել եմ, բայց նրանց խելքները, ցավոք, չի կտրում, որովհետև իրենք միայն ու միայն ընդունակ են թշնամի որոնել, այն էլ հայերիս մեջ, փոխանակ թուրք-ազերիների դեմ համախմբված, կոնսոլիդացված պայքարեն, հասարակությունը բաժանում են «սևի» ու «սպիտակի», «հեղափոխականների» և «հակահեղափոխականների» ...

Ա. ԳԵՂԱՍՅԱՆ

Լ. – Խոսքը ներկայի՞ս իշխանության մասին է:

Ա.Գ. – Միանգամայն ճիշտ եք, բա էլ ո՞ւմ մասին է:

Լ. – Միայն այդպիսի՞ զգացողություն ունեք:

Ա.Գ. – Մյուսն էլ այն է, որ, թերևս, ժողովրդի մոտ երկրի ապագան նորովի տեսնելու և դա արարելու պատրաստակամություն ու համախմբվածություն երևաց: Փոխանակ այդ դրսևորումները կարողանային նպատակաուղղել համազգային խնդիրների լուծմանը, փոխանակ այդ կոնսուլիդացիան ծառայեցնեին Արցախի հիմնահարցի՝ աշխարհի համար ընկալելի և ընդունելի լուծմանը, փորձեցին կրկին ու կրկին հասարակությունը պառակտել, սևի-սպիտակի բաժանել:

Լ. – Պարոն Գեղամյան, արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններին պատրաստվո՞ւմ եք մասնակցել:

Ա.Գ. – Բնականաբար, այո:

Լ. – Ինչպե՞ս եք պատկերացնում Ձեր մասնակցությունը:

Ա.Գ. – Ասեմ, մասնավորապես, վերջին վեց ամիսների ընթացքում 14 ծավալուն վերլուծական հոդվածներ եմ գրել: Այդ հոդվածներից յուրաքանչյուրն ուղղված է եղել մեր երկրի համար կենսական հարցերի իմ տեսլականին, առկա մարտահրավերներին և խնդիրներին լուծումներ առաջարկելուն: Այդ ամենը միավորելով, փոքր-ինչ դրանց վրա աշխատելով, արդեն կունենանք պատրաստի ծրագիր: Այստեղ կարևոր եմ համարում առանձնահատուկ նշել. հրապարակելով ծրագիրը՝ խիղճս հանգիստ կլինի այն առումով, որ անկախ իմ ունեցած վերաբերմունքից գործող կառավարության, իշխանությունների նկատմամբ, ներկայացնում եմ երկրի առաջ ծառայած թե՛ տնտեսական, թե՛ աշխարհաքաղաքական մարտահրավերները հաղթահարելու համապարփակ ծրագիր: Ծրագիր, որի հիմնական դրույթները վերջին ամիսների ընթացքում մեր, ինչպես նաև միջազգային հանրության դատին են ներկայացվել «Իրավունք» և «Հայոց Աշխարհ» թերթերում, Ռուսաստանի REGNUM Դաշնային տեղեկատվական գործակալության կայքէջում:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОТВЕЧАЕТ НА ВОПРОСЫ КОРРЕСПОНДЕНТА ТЕЛЕКОМПАНИИ «ШАНТ»

АРТАШЕС ГЕГАМЯН ПРИМЕТ УЧАСТИЕ
ВО ВНЕОЧЕРЕДНЫХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ВЫБОРАХ
(31 ОКТЯБРЯ 2018 Г.)

КОРРЕСПОНДЕНТ. – Господин Гегамян, каково Ваше мнение относительно предстоящих парламентских выборов?

АРТАШЕС ГЕГАМЯН. – В каком случае распускается парламент? Когда он препятствует, например, принятию прогрессивных законодательных инициатив правительства, гарантирующих развитие экономики. В нашем случае картина диаметрально противоположная.

Действующее Национальное собрание единодушно принимало любой законопроект. Стало быть, вышеприведенная причина в данном случае неуместна. Следовательно, этот фактор выпадает.

Второе: мы стали очевидцами того, что в экономике никаких ощутимых подвижек нет, действия правительства, по сути, выливаются исключительно в очередное «маски-шоу», серьезной борьбы против коррупции не ведется, ибо эта борьба прежде всего предполагает институциональные преобразования. Иными словами, у нас должно быть такое законодательство, должна проводиться такая политика, чтобы свести к нулю любую возможность коррупции. Существуют ли такие технологии? Конечно, существуют. Говорилось ли об этом? Да, говорилось. В частности – в моих статьях. Чтобы сказанное не выглядело голословным, отмечу: существуют так называемые SMART-технологии.

Сегодня это самые передовые технологии борьбы с коррупцией, поскольку объективно снижают вероятность любых коррупционных рисков. Я подробно писал обо всем этом, но, увы, это не их ума дело, они только и умеют, что выискивать врагов – причем среди своих, армян. Вместо того чтобы всем миром, консолидированно бороться против турко-азеров, раскалывают общество на «белых» и «черных», «чистых» и «нечистых», «революционеров» и «контрреволюционеров»...

Корр. – Речь о нынешней власти?

А. ГЕГАМЯН

А. Г. – Вы абсолютно правы – а о ком же еще?

Корр. – У Вас только такое чувство?

А. Г. – А другое состоит в том, что в обществе, пожалуй, обозначилось новое видение будущего и готовность строить его, а также консолидированность. И вместо того чтобы направить эту энергию на решение общенациональных проблем, чтобы эту консолидацию использовать для решения проблемы Арцаха – понятного и приемлемого для мира решения, они вновь и вновь пытаются расколоть общество, разделить его на «черное» и «белое».

Корр. – Господин Гегамян, собираетесь ли Вы принять участие во внеочередных парламентских выборах?

А. Г. – Разумеется, да.

Корр. – А как Вы представляете свое участие?

А. Г. – Скажу. В частности, за последние полгода я написал 14 объемных аналитических статей. Каждая из них содержала мое представление относительно жизненно важных для страны вопросов, предложения по решению актуальных проблем и вызовов. Собрав их и немного поработав над ними, мы можем получить готовую программу. В связи с этим считаю важным особо подчеркнуть: в случае опубликования программы совесть моя будет спокойна в том плане, что, вне зависимости от моего отношения к нынешнему правительству и к действующей власти, я представлю всеобъемлющую программу преодоления вставших перед страной вызовов – и экономических, и геополитических. Программу, основные положения которой в течение последних месяцев представили нашей и международной общественности газеты «Иравунк», «Айоц ашхар», а также сайт Федерального информационного агентства России REGNUM.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: РАЗВЯЗАВ ВОЙНУ В НАГОРНОМ КАРАБАХЕ, БИТЬ ПО РОССИИ

ЧТО НЕИЗБЕЖНО СТОЛКНЁТ РОССИЮ И ТУРЦИЮ И ПЕРЕРАСТЁТ В ГЛОБАЛЬНУЮ КАТАСТРОФУ

Осмысливая события последних месяцев, происходящие в регионе Южного Кавказа и вокруг него, невольно приходишь к выводу, что вот-вот грянет война. Нет, уважаемый читатель, это, к сожалению, не преувеличение, а результат беспристрастного анализа последовательно проводимой против Армении информационной войны. Войны, в арсенале которой самые современные технологии разрушения государства изнутри. Чтобы не быть голословным, сошлюсь на конкретные примеры, причем самые свежайшие.

Итак, 1 ноября 2018 года на специальном заседании Национального Собрания Республики Армения (далее – НС РА) и. о. премьер-министра Республики Армения Никол Пашинян, отвечая на вопрос депутата Рузанны Аракелян о будущем армяно-турецких отношений, рассказал о своей встрече с одним опытным дипломатом: «Я сказал, что две границы кажутся открытыми, но они открыты наполовину (подчеркнуто мною, ибо непонятно, почему «кажутся», – А.Г.). Армяно-иранская граница может закрыться в любое время вследствие политики США, армяно-грузинская граница может быть закрыта, скажем, из-за плохой погоды (видимо, ссылаясь на погоду, он имел в виду участок Верхнего Ларса грузино-российской границы – А.Г.). Армения готова к нормализации армяно-турецких отношений без предусловий».

На первый взгляд читателю может показаться: а что необычного в ответе и. о. премьера? Однако при несколько углубленном осмыслении сказанного приходишь к единственно возможному заключению, что Н. Пашинян «не ведает, о чём говорит». Но обо всем по порядку.

Первое, что бросается в глаза и тревожит – Н. Пашинян с трибуны НС РА, по сути, открыто заявляет о том, что отныне в регионе Южного Кавказа Армения выступает в качестве объекта международных отноше-

ний, а не самостоятельного субъекта, границы которого с двумя дружественными странами – Ираном и Грузией – могут быть закрыты и здесь мнение Армении не играет никакой роли. Причем возможное и допустимое по Н. Пашиняну закрытие границы с Ираном наводит на тревожные мысли. Чтобы полнее представить, о чём идет речь, вспомним события недавнего по историческим меркам прошлого. Так, 7 мая 1992 г. благодаря посредническим политическим усилиям Ирана в Тегеране было подписано Совместное заявление глав государств Исламской Республики Иран, Азербайджанской Республики и Республики Армения. Напомню, что, в соответствии с этим Заявлением, «Стороны договорились, что в течение недели по прибытии в регион специального представителя президента Ирана Махмуда Ваези после проведения переговоров с заинтересованными сторонами и при поддержке глав государств Армении и Азербайджана осуществляется прекращение огня и одновременно открываются все коммуникационные дороги с целью обеспечения экономических потребностей».

Проявление доброй воли руководства Ирана налицо, другое дело, что азербайджанская сторона грубо нарушила достигнутые договоренности и развязала войну против нагорного Карабаха. Заметим также, что во время резкого обострения нагорно-карабахского конфликта, то есть, по сути, начала войны, иранское руководство оказалось в весьма сложном положении, столкнувшись с серьезным давлением общественности своей страны, особенно со стороны азербайджанской общины, насчитывающей в Иране, по самым скромным подсчетам, свыше 20 млн человек. Однако иранская сторона изначально заняла равноудаленную позицию по отношению к сторонам конфликта, тем самым можно констатировать, что боевые действия в зоне конфликта 1992–1994 гг. разворачивались на фоне взвешенной политики Ирана. Более того, мировая общественность отметила важнейшую роль Ирана, который в самый сложный для армянской стороны период горячей войны с Азербайджаном занял позицию, при которой узкий участок границы между Арменией и Ираном стал «дорогой жизни» для Армении и Нагорного Карабаха, для армянского народа. И. о. премьера не только допускает, но и озвучивает, что «армяно-иранская граница может закрыться в любое время вследствие политики США», и тем самым готовит население Армении к подобному ходу развития событий. Естественно, напрашивается вопрос – а кто закроет эту границу? Известно, что с армянской стороны границу охраняют российские пограничники Пограничного управления Федеральной службы безопасности (ФСБ) РФ в Армении. Бесспорно, закрытие армяно-иранской границы в первую очередь станет враждебным актом по отношению к самой

Армении, сильнейшим ударом по интересам национальной безопасности РА. Более того, это не исходит из коренных интересов государств-членов ОДКБ, в частности, России и Казахстана. Отметим также, что иранская сторона совершенно недавно, 12 августа 2018 г., в Актау (Казахстан) подписала конвенцию по правовому статусу Каспийского моря, под которой стоят также подписи президентов России и Казахстана, являющихся членами ОДКБ, что подняло на качественно более высокий уровень партнерские отношения между этими странами. Заметим также, что подписанная конвенция полностью снимает имевшиеся ранее спорные экономические вопросы, в частности, между Россией и Ираном. Не говоря уже о том, что Россия, Иран и Турция являются стратегическими партнерами в сирийском урегулировании, и, как заявил 23 октября т. г. заместитель министра иностранных дел РФ Сергей Вершинин в ходе встречи с представителями МИД Ирана и Турции, взаимодействие России, Турции и Ирана решительно изменило ситуацию в Сирии. То есть имеет место широкий круг вопросов, решение которых сближает эти страны. Естественно, что в этих условиях закрытие ирано-армянской границы абсолютно не в интересах безопасности Ирана, более того, в силу сложившихся по факту стратегических, партнерских отношений между Россией и Ираном значение армяно-иранской границы приобретает особую важность. Так на кого же намекает Н. Пашинян, озвучивая подобное опасное заявление о закрытии границы? Не приходится сомневаться – на США. Ведь далеко не случайно, что в ходе визита советника президента США по национальной безопасности Джона Болтона последний заявил, что на фоне усиления США давления на Иран армяно-иранская граница станет «важным вопросом» и «мы будем давить на Иран, потому что считаем, что их поведение на Ближнем Востоке и мире в целом пагубно и требует изменений» (из интервью Дж. Болтона армянской службе радио «Свобода», 26 октября 2018 г.). То есть, по существу, и. о. премьера готовит армянское общество к восприятию опасной и откровенно предательской, недопустимой с точки зрения национальной безопасности мысли о возможности закрытия границы Армении с Ираном. Что это, очередное проявление полной некомпетентности, причем во вред себе, любимому, или же многозначительный жест понимания с армянской стороны озабоченности США в связи с Ираном, а заодно и сигнал американцам о том, что общественное мнение Армении уже готовится для реализации на практике и других заветов Дж. Болтона (из того же интервью радио «Свобода»): «Нынешние обстоятельства подчеркивают важность достижения удовлетворяющего обе стороны соглашения в карабахском конфликте ... Как только это произойдет,

А. ГЕГАМЯН

сразу откроется армяно-азербайджанская граница ... Турецкая граница, я думаю, откроется наверняка».

Очевидно, что и. о. премьера вовсе не случайно, отвечая на вопрос о будущем армяно-турецких отношений, затронул и тему возможного закрытия армяно-иранской границы. Вместе с тем напомним читателям, что ответ Н. Пашиняна в полной мере укладывается в концепцию, известную как «Окно Овертона». С помощью этой концепции (технологии) в сознание общества даже с устоявшимися традиционными фундаментальными армянскими ценностями (институт семьи, брака, уважения к старшим, чувство преданности и благодарности по отношению к подлинным друзьям армянского народа, глубокую приверженность Армянской Апостольской Святой Церкви) насаждаются губительные для армянского государства идеи и мысли. Приходится констатировать, что уже не первый год как более 80 разного рода общественных организаций, финансируемых Фондом Сороса и другими структурами, ведут в Армении подрывную работу. Их деятельность нацелена на разрушение армянской государственности путем разрыхления и полного уничтожения моральных устоев и традиционных ценностей армянского общества. С тревогой следует констатировать, что в этом деле они уже добились значительных успехов. Безусловно, эта тенденция разрушения армянской государственности будет, к нашей беде, сохраняться и развиваться хотя бы по той веской причине, что в настоящее время во главе этого сатанинского проекта (сознавая это или нет) стоит и. о. «народного» премьер-министра Н. Пашинян. Уже ясно просматривается, что именно он и его соратники реализуют проект разложения и уничтожения нравственных понятий в армянском обществе. Причем делается это путем неприкрытой поддержки (справедливости ради отметим – обоюдной) действий ЛГБТ-сообщества, молчаливого одобрения тоталитарного агрессивного религиозного движения. Движения, которое кощунственно оскверняет наши религиозные святыни своим бесцеремонным вламыванием в резиденцию Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян, под гнусные лозунги требующего «нового католикоса в новой Армении». Эти гнусные действия лишь на первый взгляд направлены только против Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина II, по праву именуемого в Армении и диаспоре Гарегинотом Строителем. Их конечная цель – всеми путями поколебать веру армян в Армянскую Апостольскую Святую Церковь – непоколебимый гарант сохранения армянской цивилизации и армянского государства. По сути, эти бесноватые являются авангардом тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», которая является чуть ли не главной опорой режима Н. Пашиняна.

Что же касается оптимистических высказываний и. о. премьера о том, что «Армения готова к нормализации армяно-турецких отношений без предусловий», сделанных после бравого заявления Дж. Болтона «турецкая граница, я думаю, откроется наверняка», то читатель может вполне резонно задаться вопросом – а что же в этом плохого или нового? Ведь еще 10 октября 2009 года главы МИД Турции и Армении Ахмет Давутоглу и Эдвард Налбандян подписали в Цюрихе Протокол об установлении дипотношений и Протокол о развитии двусторонних отношений. Это так, однако разница в том, что накануне подписания Цюрихских протоколов Президент Армении Серж Азатович Саргсян не выступал с публичными, вызывающими жалость и безволие заявлениями. Тем более с заявлениями, подобными пашиняновским, вывод из которых сводился к тому, что Армения может оказаться в безвыходной ситуации, так как «армяно-иранская граница может закрыться в любое время вследствие политики США, а армяно-грузинская граница может быть закрыта, скажем, из-за плохой погоды». Более того, 1 марта 2018 г. на заседании Совета национальной безопасности РА Президент РА Серж Азатович Саргсян сказал: «Армения сделала всё возможное для того, чтобы не оставлять грядущим поколениям бремя урегулирования отношений между нашей Республикой и Турецкой Республикой. Однако в течение прошедших после подписания протоколов девяти лет Анкара, возвратившись к своим бесосновательным предусловиям, не только не сделала ни шага для ратификации протоколов и их вступления в силу, но также не оставила никаких сомнений, что и не собирается осуществлять этот процесс». После столь взвешенной и достойной отповеди лидерам Турции вызывает недоумение и гнев беспринципная позиция и. о. премьер-министра РА в этом вопросе, которая приобретает зловещий смысл, если учесть, что Дж. Болтон открытие азербайджано-армянской и турецко-армянской границы увязал с урегулированием нагорно-карабахского конфликта. Но мы-то хорошо помним, что именно под давлением Азербайджана, Министерство иностранных дел которого в тот же день подвергло критике Турцию за подписание Цюрихских протоколов без урегулирования карабахского конфликта, Турция пошла на попятную, так и не ратифицировав их Великим национальным собранием своей страны.

Можно привести и другие примеры из выступлений и. о. премьер-министра РА, которые наглядно демонстрируют факт того, что политика, проводимая властями предержавными Армении, осуществляется в полном соответствии с концепцией, изложенной Джозефом (Иосифом) Овертоном (1960–2003 г.), которая после его гибели получила название «Окно Овертона». Согласно этой концепции, существует целая технология разрушения общественных институтов и легализации морально недо-

А. ГЕГАМЯН

пустимых идей. При этом следует проделать всего ничего, лишь несколько шагов для «промывания мозгов», или, точнее, управления обществом (а на самом деле его разрушения) путем изменения «общепринятого» через внедрение хорошо налаженного метода обмана.

Чтобы не говорить загадками, отметим лишь некоторые из этих шагов, которые реализуются у нас на глазах.

В числе первых шагов следует отметить технологию, при которой легализуются совершенно чуждые, в нашем случае армянскому обществу, идеи – хамские действия тоталитарных религиозных сект, снисходительное отношение к агрессивным действиям ЛГБТ-сообщества со стороны полиции и органов юстиции, публичное оскорбление чувства собственного достоинства, размазывание по асфальту не угодных режиму граждан без каких-либо правовых оснований, повсеместное и чуть ли не ежедневное попрание принципа презумпции невиновности.

Следующий из шагов – широкое применение технологии легализации чего угодно. За примерами далеко ходить не надо. Вышеизложенное как раз и свидетельствует о широком применении этого шага из известной технологии.

Можно и далее, основываясь на конкретных примерах из повседневной практики деятельности правительства, продолжить перечисление фактов, совершаемых по предписаниям концепции «Окно Овертона», однако в этом нет необходимости. Отметим лишь, что технология «Окно Овертона» основана на базовых слабостях практически любой личности. В случае Армении есть и благодатная почва, когда около 30% населения страны пребывает за чертой бедности, а это неизбежно привело к обезволиванию нуждой большого сегмента армянского общества. В силу этих реалий часть общества стала наиболее подверженной разного рода манипуляциям, которые пробуждают в них чувство силы своей «принадлежностью к стае», иллюзию авторитета (безнаказанное вламывание в охраняемое здание Национального Собрания РА, имевшее место 2 октября т. г.). К сказанному можно добавить и незаконные уличные шествия представителей тоталитарных сект с выкрикиванием хамских лозунгов против Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина Второго и т. п. Повторюсь, безнаказанность за творимые беззакония порождает у этой категории людей иллюзию законности своих действий, а вслед за этим ложное представление о правильности совершаемых ими антиобщественных поступков.

Вызывают беспокойство и события в соседней дружественной Грузии, где на днях завершились выборы президента, которые так и не выявили победителя во время первого тура. Заметим, что в голосовании лидирует кандидат от правящей партии «Грузинская мечта – демократи-

ческая Грузия» Саломе Зурабишвили с 38,66% голосов, на втором месте оппозиционный кандидат от основанной экс-президентом Грузии Михаилом Саакашвили партии «Единое национальное движение» с 37,77% голосов избирателей. В этой связи напомним читателям, что по итогам визита в Грузию (накануне президентских выборов) советник президента США по национальной безопасности Джон Болтон оценил свои переговоры с грузинскими лидерами как «превосходные», а Грузию назвал страной «самых высоких стратегических интересов» для США и выразил надежду, что президентские выборы пройдут справедливо, «в полностью открытой и прозрачной среде». Так вот уже авторитетные грузинские эксперты едины во мнении, что «Единое национальное движение» в самое ближайшее время будет инициировать митинги, протестные движения под лозунгами о роспуске грузинского парламента, в котором большинство за партией «Грузинская мечта», созданной и возглавляемой миллиардером Бидзиной Иванишвили. Всё идет к тому, что обстановка в дружественной Грузии будет ежедневно накаляться, естественно, не без участия маэстро Михаила Саакашвили, который, несомненно, извлек уроки как из своей былой деятельности, так и из действий своего армянского фаворита Н. Пашиняна, которого за последние месяцы не переставал подбадривать и наставлять. Предвосхищая возможное удивление читателей, связанное с тем, что у Армении у самой хлопот невпроворот, а тут заладили анализ событий, происходящих в Грузии. Однако анализировать события в Грузии, сопереживать дружественному грузинскому народу за происходящее в их стране – это исторически сложившиеся реалии, которыми нам, армянам, следует дорожить. Достаточно вспомнить трагическое Спитакское (1988 г.) землетрясение, когда спустя считанные часы десятки машин «скорой помощи», сотни машин с гражданами из братской Грузии прибыли в Армению и оказали неоценимую помощь жителям зоны бедствия: неотложной медицинской помощью, спасением из-под завалов раненых людей, обеспечением их теплой одеждой и питанием. Такое никогда не забывается, и тут хочу надеяться, что бессильны разные «Окна Овертона» и другие технологии разрушения моральных устоев общества и государства. События последних месяцев в Армении и Грузии не могут не наложить своего отпечатка на внутривосточную ситуацию в соседнем Азербайджане, да, я не оговорился, в Азербайджане. Исходя же из того, что Армения, Азербайджан и Грузия имеют особое значение для Вашингтона, о чём прямо и неоднократно заявлял Дж. Болтон, в контексте противостояния с Ираном, то резонно предположить, что и в Азербайджане вполне ожидаема реализация так называемой «бархатной революции». Однако не вызывает сомнений, что, в отличие от армянского руководства, апшеронский султан пойдет на любое кровопролитие.

А. ГЕГАМЯН

Нет, не на улицах Баку или Гянджи, а на карабахском фронте. А это, по мнению американских стратегов, побудит Н. Пашиняна проявить свои «лидерские качества» и подписать мирное соглашение по урегулированию нагорно-карабахского конфликта по формуле «территории (земли) – в обмен на мир», озвученной завершившим свою дипломатическую миссию в Армении послом США Ричардом Миллсом, поддержанной Ильхамом Алиевым и Джоном Болтоном.

Но было бы упрощением события, разворачивающиеся в последние месяцы, рассматривать в отрыве от глобальной политики США. Достаточно отметить один из месседжей Дж. Болтона по части Ирана, еще и еще раз напомним об этом: «Мы не хотим нанести ущерб нашим друзьям в процессе (в процессе оказания максимального давления на Иран. – А. Г.), потому я считаю, что разговор между правительством Армении и США будет очень важен. Но, как я сказал премьер-министру, мы будем применять эти санкции очень энергично (видимо, имелось в виду заставить Армению закрыть границу с Ираном. – А. Г.). Это не администрация Барака Обамы».

Уверен, что этот месседж адресован не только и не столько Армении, сколько России, а также государствам-членам ОДКБ. Закрытие армяно-иранской, а также армяно-грузинской границы погрузит Армению в полную блокаду. Расчет заокеанских стратегов сколь циничен, столь и прост: блокада приведет экономику Армении в состояние коллапса, к резкому ухудшению и без этого тяжелого социального положения граждан с параллельным «выявлением» виновника всех бед Армении, которым, не приходится сомневаться, лжестратегами от политики будет названа Россия.

Весь опыт последнего полугодия показал, что технологии оболванивания, «промывания мозгов», манипуляции общественным мнением безотказно действуют в «новой Армении». Бесспорно, в пользу безальтернативности такого утверждения можно привести с десятков аргументов из нашей жизни, более того, сделать это предметом отдельного анализа. Однако думается, что вышеизложенное убедительно свидетельствует об истинной цели заокеанских стратегов, а именно: развязав войну в Нагорном Карабахе, бить по России. А это неизбежно столкнет Россию и Турцию и перерастет в глобальную катастрофу. А возможность подобного сценария велика хотя бы в силу того, что лидер Турции Реджеп Тайип Эрдоган грезит о возрождении потерянного величия Османской империи. Словом, не прояви политический класс Армении, Азербайджана и Грузии политической прозорливости, он станет не только свидетелем, но и виновником опустошительной катастрофы, уготованной региону Южного Кавказа.

Вместо послесловия. Внимательно отслеживая события, происходящие в Армении и вокруг нее в течение минувшего полугодия, первое, о чём с тревогой думаю – это поиск ответа на вопрос: а правильно ли я, будучи депутатом пяти созывов Национального Собрания РА, кандидатом в президенты (2003 г.) Республики Армения, которому отдали свои голоса 17,6% избирателей, строил свою политику в это судьбоносное для моей страны и моего народа время. Да, я неоднократно выступал с критическими статьями в адрес главарей государственного переворота, именуемого ими и их политическими поводырями «бархатной революцией». Думаю, что на убедительной доказательной основе в своих статьях показывал всю опасность навязанной Армении из-за бугра «бархатной революции». «Революции», свершившейся под разного рода благовидными предложениями углубления демократии, соблюдения прав и свобод человека, справедливого урегулирования нагорно-карабахского конфликта и пр. Более того, на конкретных примерах показывал всю лживость лозунгов новоявленных «революционеров». Однако несмотря на всё это, в моем сознании укореняется мысль о не до конца выполненном долге перед Родиной. Чтобы сказанное не выглядело уж больно патетически и не смахивало на плагиат стиля и. о. «народного» премьера, поясню, о чём речь. Еще в первых числах мая т.г., анализируя реальную ситуацию, сложившуюся в Армении, когда многие десятки тысяч людей на непрекращающихся митингах в Ереване требовали избрания премьер-министром Н. Пашиняна, на заседании верховного органа Республиканской партии Армении (далее – РПА) я предложил, чтобы на предстоящем специальном заседании НС РА РПА выступила со своим кандидатом на избрание премьер-министром Армении. Благо в кадровом резерве РПА немало достойных кандидатов, которые по своим профессиональным навыкам значительно превосходят «выдвиженца народа». Более того, зная накал страстей, охвативших десятки тысяч митингующих, выразил и свою личную готовность баллотироваться. Увы, мое предложение не получило поддержки в силу каких-то обстоятельств, что является темой отдельного, надеюсь, очень интересного и важного анализа. Важного с той точки зрения, чтобы в своих дальнейших действиях вновь не наступать на одни и те же грабли. Дальше – больше. Н. Пашинян, на безальтернативной основе «избравшийся» (под шантажом и давлением улицы) премьер-министром РА, видимо, уверовав в свою незаменимость, конечно, не без подсказки своих политических поводырей, уже в октябре т. г. инициировал фарс под названием «подаю в отставку». Идея сего действия в том, чтобы, не избравшись на пост премьер-министра, добиться роспуска парламента, при этом полностью сохранив за собой всю полноту исполнительной власти, но с одной лишь приставкой и. о. Так вот и в этот раз, не

А. ГЕГАМЯН

то чтобы мне не терпелось завоевать лавры политического камикадзе, я вновь поднял вопрос о необходимости выдвижения со стороны РПА своей (вовсе не обязательно моей) кандидатуры на избрание премьер-министром, при этом заявив также и о моей личной готовности. Преследуемая мною цель, думаю, была предельно ясна: ознакомившись на специальном заседании НС РА с программой кандидата РПА, даже самый предвзятый сторонник Н. Пашиняна в глубине души осознал бы ее качественно значительно более высокий профессиональный, научно обоснованный уровень. Не говоря уже об обоснованности ответов на возможные вопросы депутатов. Пишу об этом с уверенностью, потому что мои статьи последнего полугодия, которые были опубликованы российским ИА REGNUM (здесь не могу не выразить свою огромную благодарность главному редактору, патриоту-державнику Модесту Алексеевичу Колерову), затрагивали наиболее острые вопросы экономики и геополитики, содержали конструктивную критику в адрес правительства Н. Пашиняна, а после их публикации так и не были оспорены ими. Повторю, в статьях содержалась адресная критика деятельности как Н. Пашиняна, так и его ближайшего окружения. А это в своей совокупности, безусловно, в известном смысле отрезвило бы всё еще находящуюся в эйфории определенную часть читателей «народного» премьера, не говоря уже о сотнях тысяч наших сограждан, которые, видимо, за безысходностью (в их восприятии) сложившейся ситуации полностью самоустранились от общественной жизни страны. Словом, мое предложение в очередной раз не получило поддержки со стороны коллег по фракции РПА. Чтобы у читателей не сложилось ложное впечатление, что я готовлю почву для обвинения в тогу этакого непонятого и обиженного со стороны РПА, скажу однозначно – нет, с точностью до наоборот. Ведь с трибуны НС РА можно было сказать и о множестве достойных уважения, особенно в области внешней политики, действий, реализованных за последние годы под руководством РПА. Ясно и другое: выдвижение, притом неформальное, реальной альтернативной кандидатуры для избрания на должность премьер-министра РА выбило бы почву из-под ног отдельных политиков, сторонников теории заговора, которые уж очень сильно активизировались в последнее время, оценивая происходящее в Армении как некоторый заранее спланированный сценарий с заранее оговоренным финалом.

Впрочем, тут уместно не забывать бессмертные строки из Нагорной проповеди: «Не судите, да не судимы будете. Ибо каким судом судите, таким будете судимы. И какою мерою мерите, такую и вам будут мерить» (Евангелие от Матфея, 7.1,2).

P. S. Об этих предостережениях нашего Учителя Иисуса Христа не должны забывать разного рода политические временщики, учинившие в эти дни настоящую психологическую травлю в отношении талантливого организатора здравоохранения, патриота Армении и Арцахской Республики профессора Ара Микаеловича Минасяна и его, бесспорно, талантливого сына, который до вчерашнего дня был Чрезвычайным и Полномочным Послом Республики Армения в Ватикане, Микаела Араевича Минасяна.

Не хотелось бы завершать статью на грустной ноте, хотя для оптимизма, увы, слишком мало оснований. Но, пожалуй, есть большая надежда на Лазаревский клуб, на интеллектуалов, политологов высочайшей квалификации, отцов-основателей клуба, которые, несомненно, своим глубоко обоснованным анализом крайне сложной обстановки, сложившейся в Армении, помогут армянскому народу выйти на спасительную дорогу к Храму, которая ведет к Богу.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂՈՒՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՍԱՆՁԱԶԵՐԾԵԼՈՎ՝ ԿԽՓԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ

ԻՆՉՆ ԱՆԽՈՒՄԱՓԵԼԻՈՐԵՆ ԿԳԺՏԵՑՆԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ ԵՎ
ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՆ ՈՒ ԿՎԵՐԱՃԻ ԳԼՈՐԱԼ ԱՂԵՏԻ

Փորձելով իմաստավորել Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում և նրա շուրջ վերջին ամիսներին տեղի ունեցող իրադարձությունները՝ ակամա գալիս ես այն եզրակացության, որ ուր որ է պատերազմ է սկսվելու: Ավաղ, հարգելի ընթերցող, սա, ցավոք, չափազանցություն չէ, այլ լուր արդյունքն է Հայաստանի դեմ հետևողականորեն վարվող տեղեկատվական պատերազմի անաչառ վերլուծության: Պատերազմ, որի զինանոցում ներառված են պետությունը ներսից քանդելու ամենաարդիական տեխնոլոգիաները: Որպեսզի ասածս մերկապարանոց չհնչի, բերեմ կոնկրետ, ընդ որում՝ ամենաթարմ օրինակներ:

Եվ այսպես, 2018 թ. նոյեմբերի 1-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) հատուկ նիստում Հայաստանի Հանրապետության վարչապետի պաշտոնակատար Նիկոլ Փաշինյանը, պատասխանելով պատգամավոր Ռուզաննա Առաքելյանի՝ հայ-թուրքական հարաբերությունների ապագայի վերաբերյալ հարցին, պատմեց մի փորձառու դիվանագետի հետ իր հանդիպման մասին. «Ես ասացի, որ երկու սահման, որոնք բաց են թվում, բայց դրանք կիսով չափ են բաց (ընդգծել եմ, որովհետև անհասկանալի է, թե ինչու «են թվում» – Ա. Գ.): Հայ-իրանական սահմանը կարող է փակվել ցանկացած պահի՝ ԱՄՆ քաղաքականության հետևանքով, հայ-վրացական սահմանը կարող է փակվել, ասենք, վատ եղանակի պատճառով (հավանաբար, եղանակի մասին նշելով՝ նա նկատի ուներ վրաց-ռուսական սահմանի Վերին Լարսի տեղամասը – Ա. Գ.): Հայաստանը պատրաստ է կարգավորել հայ-թուրքական հարաբերություններն առանց նախապայմանների»: Առաջին հայացքից ընթերցողին կարող է թվալ, թե ինչ արտասովոր բան կա վարչապետի պաշտոնակատարի պատասխանում: Սակայն ասվածի մեջ փոքր-ինչ խորանալով՝ գալիս ես միակ հնարավոր եզրակացությանն առ այն, որ Ն. Փաշինյանը «չի հասկանում, թե ինչի մասին է խոսում»: Բայց այս ամենի մասին՝ հերթով:

Առաջին բանը, որ աչքի է գարնում և տագնապի տեղիք է տալիս, այն է, որ Ն. Փաշինյանը ՀՀ ԱԺ ամբիոնից, ըստ էության, բացահայտ հայտարարում է այն մասին, որ այսուհետ Հարավկովկասյան տարածաշրջանում Հայաստանը հանդես է գալիս որպես միջազգային հարաբերությունների օբյեկտ, այլ ոչ թե ինքնուրույն սուբյեկտ, որի սահմանները բարեկամ երկու երկրների՝ Իրանի և Վրաստանի հետ, կարող են փակվել, և այստեղ Հայաստանի կարծիքը ոչ մի դեր չի խաղում: Ընդ որում՝ Իրանի հետ սահմանի հնարավոր և թույլատրելի, ըստ Փաշինյանի, փակումը բերում է տագնապալի մտքերի: Ավելի լավ պատկերացնելու համար այն, ինչի մասին խոսում ենք, հիշենք պատմական չափանիշներով ոչ վաղ անցյալի իրադարձությունները: Այսպես, 1992 թ. մայիսի 7-ին, Իրանի միջնորդական քաղաքական ջանքերի շնորհիվ, Թեհրանում ստորագրվեց Իրանի Իսլամական Հանրապետության, Ադրբեջանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության ղեկավարների համատեղ հայտարարությունը: Հիշեցնեն, որ այդ հայտարարության համաձայն՝ «Կողմերը պայմանավորվեցին, որպեսզի Իրանի նախագահի հատուկ ներկայացուցիչ Մահմուդ Վաեզիի՝ տարածաշրջան գալուց հետո մեկ շաբաթվա ընթացքում, շահագրգիռ կողմերի հետ բանակցությունների անցկացումից հետո և Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահների աջակցությամբ իրականացվի հրադադար և միաժամանակ բացվեն հաղորդակցային բոլոր ճանապարհները՝ տնտեսական պահանջ-մունքների ապահովման նպատակով»: Իրանի ղեկավարության բարի կամքի դրսևորումն այստեղ ակնհայտ է, այլ բան է, որ ադրբեջանական կողմը կոպտորեն խախտեց ձեռք բերված պայմանավորվածությունները և պատերազմ սանձազերծեց Լեռնային Ղարաբաղի դեմ: Նշենք նաև, որ Ղարաբաղյան հակամարտության կտրուկ սրացման, այսինքն, ըստ էության, պատերազմն սկսվելու ժամանակ, Իրանի ղեկավարությունը հայտնվեց բավական բարդ իրավիճակում՝ բախվելով իր երկրի հասարակության, հատկապես ադրբեջանական համայնքի (որի թիվն Իրանում ամենահամեստ հաշվարկներով կազմում է ավելի քան 20 մլն մարդ) լուրջ ճնշմանը: Սակայն իրանական կողմը սկզբից ևեթ հավասարաչափ հեռավորություն պահպանելու դիրք գրավեց հակամարտության կողմերի հանդեպ, դրանով իսկ կարելի է փաստել, որ մարտական գործողությունները հակամարտության գոտում 1992 – 1994 թթ. ծավալվում էին Իրանի հավասարակշռված քաղաքականության ֆոնին: Ավելին, միջազգային հանրությունը նշեց Իրանի կարևորագույն դերի մասին, որը հայկական կողմի համար Ադրբեջանի դեմ թեժ պատերազմի ամենաբարդ շրջանում որդեգրեց մի դիրքորոշում, երբ Հայաստանի ու Իրանի միջև սահմանի նեղ հատվածը դարձավ «կյանքի ճանապարհ» Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի, հայ ժողովրդի համար: Վարչապետի պաշտոնակատարը ոչ միայն հնարավոր է համարում, այլև բարձրաձայնում է, որ «հայ-իրանական սահմանը կարող է փակվել ցան-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կացած պահի՝ ԱՄՆ քաղաքականության հետևանքով», և թվում է, թե դրանով իսկ Հայաստանի բնակչությանը նախապատրաստում է իրադարձությունների զարգացման նման ընթացքի: Բնականաբար, հարց է ծագում. իսկ ո՞վ է փակելու այդ սահմանը: Հայտնի է, որ հայկական կողմից սահմանը պահում են Հայաստանում ՌԴ Անվտանգության դաշնային ծառայության (ԱԴԾ) Սահմանապահ վարչության ռուսաստանցի սահմանապահները: Անվիճելի է, որ հայ-իրանական սահմանի փակումն առաջին հերթին թշնամական ակտ կլինի հենց Հայաստանի հանդեպ, ուժգին հարված ՀՀ ազգային անվտանգության շահերին: Ավելին, դա չի բխում ՀԱՊԿ անդամ պետությունների, մասնավորապես՝ Ռուսաստանի և Ղազախստանի արմատական շահերից: Նշենք նաև, որ իրանական կողմը բոլորովին վերջերս՝ 2018 թ. օգոստոսի 12-ին, Աքթաուում (Ղազախստան) ստորագրեց Կասպից ծովի իրավավիճակի մասին կոնվենցիա, որի տակ դրված են նաև Ռուսաստանի ու Ղազախստանի նախագահների ստորագրությունները, որոնք ՀԱՊԿ անդամ են հանդիսանում, ինչը որակապես ավելի բարձր մակարդակի բարձրացրեց գործընկերային հարաբերություններն այդ երկրների միջև: Նշենք նաև, որ ստորագրված կոնվենցիան լիովին չեղարկում է մինչ այդ առկա վիճելի տնտեսական հարցերը, մասնավորապես՝ Ռուսաստանի և Իրանի միջև: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ Ռուսաստանը, Իրանը և Թուրքիան ռազմավարական գործընկերներ են սիրիական կարգավորման հարցում և, ինչպես ս. թ. հոկտեմբերի 23-ին հայտարարեց ՌԴ փոխարտգործնախարար Սերգեյ Կերչինինը Իրանի և Թուրքիայի ԱԳՆ ներկայացուցիչների հետ հանդիպման ժամանակ, Ռուսաստանի, Թուրքիայի և Իրանի փոխգործակցությունը վճռականորեն փոխել է իրավիճակը Սիրիայում: Այսինքն՝ կա հարցերի լայն շրջանակ, որոնց լուծումը մերձեցնում է այս երկրներին: Բնական է, որ այս պայմաններում իրանա-հայկական սահմանի փակումը բնավ չի բխում Իրանի անվտանգության շահերից, ավելին՝ Ռուսաստանի և Իրանի միջև ռազմավարական, գործընկերային հարաբերություններից ելնելով՝ հայ-իրանական սահմանի նշանակությունը ձեռք է բերում հատուկ կարևորություն: Ուրեմն, ո՞ւմ է ակնարկում Ն. Փաշինյանը՝ սահմանի փակման մասին նման վտանգավոր հայտարարություն հնչեցնելով: Չարժե կասկածել, որ նկատի ունի ԱՄՆ-ը: Չէ՞ որ բնավ պատահական չէ, որ ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնն իր Հայաստան այցի ժամանակ ասել էր, որ Իրանի վրա ԱՄՆ ճնշման սաստկացման ֆոնին հայ-իրանական սահմանը «կարևոր հարց» կդառնա, և «մենք ճնշում կգործադրենք Իրանի վրա, որովհետև կարծում ենք, որ նրանց պահվածքը Մերձավոր Արևելքում և ընդհանրապես աշխարհում կործանարար է և փոփոխություններ է պահանջում» («Ազատություն» ռադիոյի հայկական ծառայությանը 2018 թ. հոկտեմբերի 26-ին Ջ. Բոլթոնի տված հարցազրույցից): Այսինքն, ըստ էության, վարչապետի պաշ-

տոնակատարը հայ հանրությանը նախապատրաստում է Իրանի հետ Հայաստանի սահմանի փակման հնարավորության մասին վտանգավոր և բացահայտ դավաճանական, ազգային անվտանգության տեսակետից անթույլատրելի մտքի ընկալմանը: Ի՞նչ է սա՝ լիակատար անձեռնհասության հերթական դրսևորում, ընդ որում՝ ի վնաս իր սեփական սիրելի անձի, թե՞ հայկական կողմից Իրանի հետ կապված ԱՄՆ մտահոգությունը հասկանալու բազմանշանակ ժեստ, հետոն էլ՝ ազդանշան ամերիկացիներին, թե Հայաստանի հանրային կարծիքն արդեն պատրաստ է գործնականում իրականացնելու Զ. Բոլթոնի մյուս պատգամները նույնպես («Ազատություն» ռադիոյի այդ նույն հարցազրույցից), դիցուք. «Ներկայիս հանգամանքներն ընդգծում են Ղարաբաղյան հակամարտությունում երկու կողմերին բավարարող համաձայնության ձեռքբերման կարևորությունը ... Հենց որ դա տեղի ունենա, անմիջապես կբացվի հայ-ադրբեջանական սահմանը ... Թուրքական սահմանը, ես կարծում եմ, հաստատ կբացվի»: Ակնհայտ է, որ վարչապետի պաշտոնակատարը բնավ պատահական չէ, որ պատասխանելով հայ-թուրքական հարաբերությունների ապագայի վերաբերյալ հարցին՝ անդրադարձավ նաև հայ-իրանական սահմանի հնարավոր փակման թեմային: Միևնույն ժամանակ, ընթերցողներին հիշեցնենք, որ Ն. Փաշինյանի պատասխանը լիովին տեղավորվում է որպես «Օվերթոնի պատուհան» հայտնի հայեցակարգում: Այդ հայեցակարգի (տեխնոլոգիայի) օգնությամբ անգամ ամուր ավանդական հիմնարար արժեքներ (ընտանիքի, ամուսնության, ավագների հանդեպ հարգանքի ինստիտուտը, հավատարմության և երախտագիտության զգացումը հայ ժողովրդի իսկական բարեկամների հանդեպ, նվիրվածությունը Հայ Առաքելական սուրբ եկեղեցուն) ունեցող այնպիսի հասարակության, ինչպիսին հայկականն է, գիտակցության մեջ սերմանվում են հայոց պետականության համար կործանարար գաղափարներ և մտքեր: Ստիպված ենք փաստել, որ ահա արդեն քանի տարի Սորոսի հիմնադրամից և այլ կառույցներից ֆինանսավորվող ավելի քան 80 տարատեսակ հասարակական կազմակերպություններ Հայաստանում իրականացնում են խափանարար աշխատանք: Նրանց գործունեությունն ուղղված է հայոց պետականության խարխլմանը, հայ հասարակության բարոյական սկզբունքների և ավանդական արժեքների քայքայմանն ու լիակատար ոչնչացմանը: Տազնապով պետք է փաստենք, որ այս գործում նրանք արդեն զգալի հաջողությունների են հասել: Անշուշտ, հայոց պետականության քայքայման այդ միտումը, ի դժբախտություն մեզ, կպահպանվի և կզարգանա, թեկուզև այն ծանրակշիռ պատճառով, որ ներկայում սատանայական այդ նախագծի գլխին (գիտակցելով դա, թե ոչ) կանգնած է «ժողովարչապետի» պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանը: Արդեն հստակ երևում է, որ հենց նա և նրա զինակիցներն են իրականացնում բարոյական սկզբունքների քայքայմանն ու ոչնչացմանն նախագիծը հայ հասարակությունում: Ընդ որում՝ դա արվում է

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ԼԳԲՏ հանրույթի գործողություններին անթաքույց սաստարման (ընդ որում՝ հանուն արդարության նշենք, որ երկու կողմից էլ), տոտալիտար ագրեսիվ կրոնական շարժմանը լռելյայն հավանություն տալու ճանապարհով: Շարժում, որը պղծում է մեր կրոնական սրբությունները Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի նստավայր իր լկտի ներխուժմամբ՝ «նոր կաթողիկոս նոր Հայաստանին» ստոր կարգախոսների ներքո: Այդ զգվելի գործողությունները լոկ առաջին հայացքից են ուղղված միայն Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին II-ի դեմ, ով իրավամբ Հայաստանում և Սփյուռքում արժանացել է Շինարար կոչմանը: Նրանց վերջնականատակն է ամեն գնով սասանել հայերի հավատը Հայ Առաքելական սուրբ եկեղեցու՝ հայկական քաղաքակրթության և հայոց պետականության անխախտ երաշխավորի հանդեպ: Ըստ էության, այս դիվոտածները հանդիսանում են «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի ավանգարդը, որը Ն. Փաշինյանի ռեժիմի գլխավոր նեցուկներից մեկն է:

Իսկ ինչ վերաբերում է վարչապետի պաշտոնակատարի լավատեսական այն մտքին, թե «Հայաստանը պատրաստ է հայ-թուրքական հարաբերությունների կարգավորմանն առանց նախապայմանների», որը հնչեցրել է Զ. Բոլթոնի «Թուրքական սահմանը, ես կարծում եմ, հաստատ կբացվի» խրոխտ հայտարարությունից հետո, ընթերցողը կարող է միանգամայն իրավացիորեն հարցնել. իսկ ի՞նչ վատ կամ նոր բան կա դրանում: Չէ՞ որ դեռևս 2009 թ. հոկտեմբերի 10-ին Թուրքիայի և Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարներ Ահմեթ Դավութօղլուն և Էդվարդ Նալբանդյանը Ցյուրիխում ստորագրեցին «Դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման մասին արձանագրությունը» և «Երկկողմ հարաբերությունների զարգացման մասին արձանագրությունը»: Այո, այդպես է, բայց տարբերությունն այն է, որ Ցյուրիխյան արձանագրությունների ստորագրման նախօրեին Հայաստանի Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանը հանդես չէր գալիս խղճահարություն և կամազրկություն արտահայտող հրապարակային հայտարարություններով: Առավել ևս՝ փաշինյանականին նման հայտարարություններով, որոնցից արվող եզրահանգումն այն է, որ Հայաստանը կարող է հայտնվել անելանելի վիճակում, քանի որ «Հայ-իրանական սահմանը կարող է փակվել ցանկացած պահի՝ ԱՄՆ քաղաքականության հետևանքով, հայ-վրացական սահմանը կարող է փակվել, ասենք, վատ եղանակի պատճառով»: Ավելին, 2018 թ. մարտի 1-ին, ՀՀ Ազգային անվտանգության խորհրդի նիստում ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանն ասաց. «Հայաստանը հնարավոր ամեն բան արել է, որպեսզի գալիք սերունդներին չթողնի մեր հանրապետության և Թուրքիայի Հանրապետության միջև հարաբերությունների կարգավորման բեռը: Բայց արձանագրությունների ստորագրումից հետո անցած ինը տարվա ընթացքում Անկարան, վերադառնալով իր անհիմն նախապայմաններին, ոչ միայն ոչ մի քայլ չարեց արձանագրությունների վավերացման և ուժի մեջ մտնելու համար, այլև ոչ մի կասկած չթողեց, որ չի էլ

պատրաստվում իրականացնել այդ գործընթացը»: Թուրքիայի ղեկավարներին այսքան կշռադատված և արժանի շշպռանքից հետո տարակուսանք ու ցասում է առաջացնում ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատարի անսկզբունքային դիրքորոշումն այս հարցում, որը չարագուշակ իմաստ է ստանում, եթե նկատի ունենանք այն, որ Ջ. Բոլթոնը ադրբեջանա-հայկական և թուրք-հայկական սահմանի բացումը շաղկապեց Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հետ: Բայց մենք հո լավ ենք հիշում, որ հենց Ադրբեջանի ճնշման ներքո է (որի արտաքին գործերի նախարարությունն այդ նույն օրը քննադատության ենթարկեց Թուրքիային առանց Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման Ցյուրիխյան արձանագրությունների ստորագրման համար), որ Թուրքիան նահանջեց՝ այդպես էլ չվավերացնելով դրանք իր երկրի Ազգային մեծ ժողովում:

Կարելի է այլ օրինակներ էլ բերել ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատարի ելույթներից, որոնք ցայտուն ցուցադրում են այն փաստը, որ Հայաստանում իշխանության ղեկին գտնվողների վարած քաղաքականությունն իրականացվում է Ջոզեֆ (Իոսիֆ) Օվերթոնի (1960 – 2003 թթ.) հայեցակարգին լիովին համապատասխան, որը նրա վախճանից հետո ստացավ «Օվերթոնի պատուհան» անվանումը: Այդ հայեցակարգի համաձայն՝ գոյություն ունի հասարակական ինստիտուտների քայքայման և բարոյապես անթույլատրելի գաղափարների լեգալացման մի ամբողջ տեխնոլոգիա: Միննույն ժամանակ, առանձնապես անելու բան էլ չկա՝ ընդամենը մի քանի քայլ «ուղեղի լվացման» կամ, ավելի ճիշտ՝ հասարակության կառավարման (իսկ իրականում՝ նրա քայքայման) համար, ստի լավ մշակված մեթոդի ներդրման միջոցով «համընդհանուր ընդունվածը» փոխելու ճանապարհով:

Հանելուկներով չխոսելու համար նշենք այդ քայլերից ընդամենը մի քանիսը, որոնք իրականացվում են մեր աչքերի առջև:

Առաջին քայլերի մեջ հարկ է նշել այն տեխնոլոգիան, որի ժամանակ իրականացվում են՝ մեր դեպքում հայկական հասարակությանը միանգամայն խորթ գաղափարներ, դիցուք. տոտալիտար կրոնական աղանդների անպատկառ գործողություններ, ներողամիտ վերաբերմունք ԼԳԲՏ հանրությանի ագրեսիվ գործողություններին ոստիկանության և արդարադատության մարմինների կողմից, ռեժիմին անհարմար քաղաքացիների սեփական արժանապատվության հրապարակային վիրավորում, ասֆալտին փռում՝ առանց որևէ իրավական հիմնավորման, անմեղության կանխավարկածի սկզբունքի ամենուրեք և գրեթե ամենօրյա ոտնահարում:

Քայլերից հաջորդն այն է, որ լայնորեն կիրառվում է ինչ ասես լեգալացնելու տեխնոլոգիան: Օրինակներ՝ որքան ուզես: Վերը ներկայացվածն էլ հենց վկայում է հայտնի տեխնոլոգիայի այս քայլի լայն կիրառման մասին:

Կարելի է, հենվելով կառավարության գործունեության ամենօրյա պրակտիկայի կոնկրետ օրինակների վրա, շարունակել այն փաստերի թվարկումը, որոնք կատարվում են ըստ «Օվերթոնի պատուհանի» հայեցա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կարգի դրույթների, բայց դրա անհրաժեշտությունը չկա: Նշենք միայն, որ «Օվերթոնի պատուհան» տեխնոլոգիան հիմնված է գրեթե յուրաքանչյուր անհատի բազային թուլությունների վրա: Հայաստանի պարագայում նաև պարարտ հող կա, երբ երկրի բնակչության մոտ 30%-ը գտնվում է աղքատության շեմից անդին, իսկ դա անխուսափելիորեն հանգեցրել է այն բանին, որ հայ հասարակության մի մեծ հատված կարիքից կամազուրկ է դարձել: Այս իրողությունների պատճառով հասարակության մի մասն ավելի ընկալունակ է դարձել տարատեսակ մանիպուլյացիաների հանդեպ, որոնք նրանց մեջ արթնացնում են ուժի զգացողություն «երամին պատկանելության մեջ», հեղինակության պատրանք (անպատիժ ներխուժումը ՀՀ Ազգային ժողովի պահպանվող շենք, որը տեղի ունեցավ ս. թ. հոկտեմբերի 2-ին): Ասվածին կարելի է հավելել նաև տոտալիտար աղանդների ներկայացուցիչների անօրինական փողոցային քայլերթերը՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդի դեմ անպատկառ կարգախոսների գոռում-գոչումներով և այլն: Կրկնում են, կատարած ապօրինությունների համար անպատժելիությունն այս տեսակի մարդկանց մեջ առաջ է բերում իրենց գործողությունների օրինականության պատրանք, որին հետևում է կեղծ պատկերացումը, թե իրենց կատարած հակահասարակական արարքները ճիշտ են:

Մտահոգիչ են նաև հարևան բարեկամական Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները, որտեղ օրերս ավարտվեցին նախագահի ընտրությունները, որոնք այդպես էլ առաջին փուլում չպարզեցին հաղթողին: Նշենք, որ քվեարկության արդյունքներով առաջին տեղում է կառավարող «Վրացական երազանք – ժողովրդավարական Վրաստան» կուսակցության թեկնածու Սալոմե Ջուրաբիշվիլին՝ ձայների 38,66%–ով: Երկրորդ տեղում է Վրաստանի նախկին նախագահ Միխայիլ Սաակաշվիլու հիմնած «Միասնական ազգային շարժում» կուսակցության ընդդիմադիր թեկնածուն՝ ընտրողների 37,77% ձայներով: Այս առնչությամբ ընթերցողներին հիշեցնենք, որ Վրաստան կատարած այցի արդյունքներով (նախագահական ընտրությունների նախօրեին) ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնն իր բանակցությունները վրաց ղեկավարների հետ «գերազանց» է գնահատել, իսկ Վրաստանն անվանել է «ԱՄՆ-ի համար ամենաբարձր ռազմավարական շահերի» երկիր և հույս է հայտնել, որ նախագահական ընտրությունները կանցնեն արդար, «լիակատար բաց և թափանցիկ միջավայրում»: Եվ ահա, արդեն հեղինակավոր վրացի փորձագետներն են միակարծիք այն հարցում, որ «Միասնական ազգային շարժումն» ամենամոտ ժամանակներս կնախաձեռնի հանրահավաքներ, բողոքի շարժումներ՝ վրացական խորհրդարանը (որտեղ մեծամասնությունը միլիարդատեր Բիժինա Իվանիշվիլու ստեղծած և գլխավորած «Վրացական երազանքին» է) ցրելու կարգախոսների ներքո: Ամեն բան տանում է նրան, որ իրավիճակը բարեկամական Վրաստանում օրեցօր կթեժանա, բնականաբար, ոչ առանց մատուրո Միխայիլ Սաակաշվիլու

մասնակցության, որը, անշուշտ, դասեր է քաղել ինչպես իր նախկին գործունեությունից, այնպես էլ իր հայ ֆավորիտ Ն. Փաշինյանի գործողություններից, որին վերջին ամիսներին անընդհատ քաջալերել ու խրատներ է տվել: Կանխելով ընթերցողների հնարավոր զարմանքը՝ կապված այն բանի հետ, թե Հայաստանն ինքն ինչքան ասես խնդիրներ ունի, իսկ մենք վերլուծում ենք իրադարձությունները Վրաստանում, սրտակցում բարեկամ վրացի ժողովրդին իր երկրում տեղի ունեցողի համար՝ ասենք, որ դրանք պատմականորեն ստեղծված իրողություններ են, որոնք մենք՝ հայերս, պետք է թանկ գնահատենք: Բավական է հիշել Սպիտակի ողբերգական երկրաշարժը (1988 թ.), երբ հաշված ժամեր անց շտապօգնության տասնյակ մեքենաներ, եղբայրական Վրաստանի քաղաքացիներով լի հարյուրավոր մեքենաներ Հայաստան հասան և անգնահատելի օգնություն ցուցաբերեցին աղետի գոտու բնակիչներին՝ անհապաղ բժշկական օգնությամբ, ավերակների տակից վիրավորներին փրկելով, նրանց տաք հագուստով և սննդով ապահովելով: Նման բանը երբեք չի մոռացվում, և այստեղ, հույս ունեն, որ անգոր են ամեն տեսակ «Օվերթոնի պատուհանները» և հասարակության ու պետության բարոյական հիմքերի քայքայման այլ տեխնոլոգիաները: Եվ ահա, Հայաստանի և Վրաստանի վերջին ամիսների իրադարձությունները չեն կարող իրենց կնիքը չթողնել հարևան Ադրբեջանի ներքաղաքական իրավիճակի վրա, այո, ես չսխալվեցի Ադրբեջան ասելով: Ելնելով այն բանից, որ Հայաստանը, Ադրբեջանը և Վրաստանը հատուկ նշանակություն ունեն Վաշինգտոնի համար, ինչի մասին ուղղակիորեն և քանիցս հայտարարել է Ջ. Բոլթոնը՝ Իրանի հետ դիմակայության համատեքստում, միանգամայն տեղին կլինի ենթադրել, որ Ադրբեջանում նույնպես լիովին սպասելի է, այսպես կոչված, «թավշյա հեղափոխության» իրականացումը: Սակայն կասկած չի հարուցում, որ ի տարբերություն Հայաստանի ղեկավարության՝ ավիշերոնյան սուլթանը կգնա ցանկացած արյունահեղության: Բայց ոչ թե Բաքվի կամ Գյանջայի փողոցներում, այլ Ղարաբաղյան ձակատում: Իսկ դա, ամերիկյան ստրատեգների կարծիքով, կդրդի Ն. Փաշինյանին դրսևորելու իր «առաջնորդական հատկանիշները» և ստորագրելու Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ հաշտության համաձայնագիր՝ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով, որը հնչեցրեց իր դիվանագիտական առաքելությունը Հայաստանում ավարտած ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլզը և որն արժանացավ Իլիամ Ալիևի ու Ջոն Բոլթոնի հավանությանը:

Բայց ճիշտ չի լինի վերջին ամիսներին ծավալվող իրադարձությունները դիտարկել ԱՄՆ գլոբալ քաղաքականությունից կտրված: Բավական է նշել Ջ. Բոլթոնի մեփիջներից մեկն Իրանի մասով: Նորից ու նորից հիշեցնենք այդ մասին. «Մենք չենք ուզում վնաս հասցնել մեր բարեկամներին (Իրանի վրա առավելագույն ճնշում գործադրելու – Ա. Գ.) գործընթացում: Ուստի ես կարծում եմ, որ Հայաստանի կառավարության և ԱՄՆ-ի միջև

Ա. ԳԵՂԱՍՅԱՆ

խոսակցությունը շատ կարևոր կլինի: Բայց, ինչպես ես ասացի վարչապետին, մենք այդ պատժամիջոցները կկիրառենք շատ եռանդուն (հավանաբար, նկատի էր առնվում Հայաստանին ստիպելը՝ փակել Իրանի հետ սահմանը – Ա. Գ.): Սա Բարաք Օբամայի վարչակազմը չէ»: Վստահ եմ, որ այս մեսիջը հասցեագրված է ոչ միայն և ոչ այնքան Հայաստանին, որքան Ռուսաստանին, ինչպես նաև ՀԱՊԿ անդամ պետություններին: Հայ-իրանական սահմանի, ինչպես նաև հայ-վրացական սահմանի փակումը Հայաստանը կնետի լիակատար շրջափակման մեջ: Անդրովկիանոսյան ստրատեգների հաշվարկը որքան ցինիկ, նույնքան էլ պարզ է. շրջափակումը Հայաստանի տնտեսությունը կզցի կոլապսի վիճակի մեջ, կտրուկ կվաթարացնի քաղաքացիների առանց այդ էլ ծանր սոցիալական դրությունը՝ Հայաստանի բոլոր դժբախտությունների մեղավորի զուգընթաց «վերհանմամբ», որը, կասկած չի հարուցում, քաղաքականության կեղծ ստրատեգների կողմից նշվելու է Ռուսաստանը:

Չէ՞ որ վերջին կես տարվա փորձը ցույց տվեց, որ բթացման, «ուղեղների լվացման» տեխնոլոգիաները, հանրային կարծիքի մանիպուլացիաներն անխափան աշխատում են «նոր Հայաստանում»: Իհարկե, հոգուտ այս պնդման անայլընտրանքայնության կարելի է տասնյակ հիմնավորումներ բերել մեր կյանքից, ավելին՝ դա դարձնել առանձին վերլուծության առարկա: Բայց կարծում եմ, որ վերը ներկայացվածը համոզիչ կերպով վկայում է անդրովկիանոսյան ստրատեգների իսկական նպատակի մասին՝ պատերազմ սանձազերծելով Լեռնային Ղարաբաղում՝ խփել Ռուսաստանին: Իսկ դա անխուսափելիորեն կգժտեցնի Ռուսաստանին և Թուրքիային ու կվերաճի գլոբալ աղետի: Իսկ նման սցենարի հավանականությունը մեծ է, թեկուզև այն պատճառով, որ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանն անրջում է Օսմանյան կայսրության կորսված վեհությունը վերադարձնելու մասին: Մի խոսքով, եթե Հայաստանի, Ադրբեջանի և Վրաստանի քաղաքական դասը խորաթափանցություն չցուցաբերի, ապա կդառնա Հարավ-կովկասյան տարածաշրջանի համար պատրաստվող ավերիչ աղետի ոչ միայն վկան, այլև մեղավորը:

Հետգրության փոխարեն: Ուշադիր հետևելով Հայաստանում և նրա շուրջ վերջին կես տարում տեղի ունեցող իրադարձությունները՝ առաջինը, ինչի մասին մտածում եմ տազնապով, այն հարցի պատասխանի որոնումն է, թե՞ արդյո՞ք ճիշտ եմ ես, որպես ՀՀ Ազգային ժողովի հինգ գումարումների պատգամավոր, Հայաստանի Հանրապետության նախագահի թեկնածու (2003 թ.), որին իր ձայնն էր տվել ընտրողների 17,6%-ը, կառուցել իմ քաղաքականությունը երկրիս ու ժողովրդիս համար այս բախտորոշ ժամանակաշրջանում: Այո, ես քանիցս հանդես եմ եկել պետական հեղաշրջման պարագլուխների հասցեին քննադատական հողվածներով, որն իրենք և իրենց քաղաքական ուղեվարներն անվանում են «թավշյա հեղափո-

խութուն»։ Կարծում եմ, որ իմ հողվածներում համոզիչ ապացուցողական հիմքի վրա ցույց եմ տվել Հայաստանին արտասահմանից պարտադրված «թավշյա հեղափոխության» ողջ վտանգավորությունը։ «Հեղափոխություն», որը կատարվեց ժողովրդավարության խորացման, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության, Ղարաբաղյան հակամարտության արդարացի կարգավորման և տարատեսակ այլ բարեհունչ պատրվակների ներքո։ Ավելին, կոնկրետ օրինակներով ցույց եմ տվել նորահայտ «հեղափոխականների» կարգախոսների ողջ սնանկությունը։ Սակայն, չնայած այս ամենին՝ իմ գիտակցության մեջ արմատանում է միտքը, թե մինչև վերջ չեմ կատարել պարտքս Հայրենիքի հանդեպ։ Որպեսզի ասածս շատ պաթետիկ չհնչի և «ժողվարչապետի» պաշտոնակատարի ոճից բանագողություն չհիշեցնի՝ բացատրեմ, թե ինչի մասին է խոսքը։ Դեռևս ս. թ. մայիսի առաջին օրերին, վերլուծելով Հայաստանում ստեղծված ռեալ իրականությունը, երբ տասնյակ հազարավոր մարդիկ Երևանում, չղադարող հանրահավաքների ժամանակ պահանջում էին վարչապետ ընտրել Ն. Փաշինյանին, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության (այսուհետ՝ ՀՀԿ) գերագույն մարմնի նիստում ես առաջարկեցի, որպեսզի ՀՀ ԱԺ առաջիկա հատուկ նիստում ՀՀԿ-ն Հայաստանի վարչապետի իր թեկնածուն ներկայացնի։ Փառք Աստծո, ՀՀԿ կադրային ռեզերվում արժանի թեկնածուների պակաս չկա, ովքեր իրենց պրոֆեսիոնալ հմտություններով զգալիորեն գերազանցում են ժողովրդի «թեկնածուին»։ Ավելին, իմանալով տասնյակ հազարավոր ցուցարարներին համակած թեժ կրքերի մասին՝ առաջադրվելու նաև իմ անձնական պատրաստակամությունը հայտնեցի։ Ավաղ, իմ առաջարկությունն աջակցություն չստացավ՝ ինչ-ինչ հանգամանքների բերումով, ինչն առանձին, հույս ունեմ, շատ հետաքրքիր ու կարևոր վերլուծության թեմա է։ Կարևոր՝ այն առումով, որպեսզի հետագա գործողություններում նորից նույն փոցխին չկանգնենք։ Հետո ավելի հետաքրքիր է։ Ն. Փաշինյանը, որն անայլընտրանքային հիման վրա «ընտրվեց» (փողոցի շանտաժի և ճնշման ներքո) ՀՀ վարչապետ, ըստ երևույթին, հավատալով, որ ինքն անփոխարինելի է, իհարկե՝ ոչ առանց իր քաղաքական ուղեվարների հուշման, արդեն ս. թ. հոկտեմբերին նախաձեռնեց «հրաժարական եմ տալիս» անունը կրող ֆարսը։ Սույն արարմունքի գաղափարն այն է, որպեսզի վարչապետի պաշտոնին չընտրվելով հասնի խորհրդարանը ցրելուն՝ միևնույն ժամանակ իր համար լիովին պահպանելով գործադիր իշխանության ողջ լիազորությունը, բայց միայն պաշտոնակատար մակդիրով։ Եվ ահա այս անգամ էլ, ոչ թե նրա համար, որ երազում էի քաղաքական կամիկաձեի դափնիները նվաճել, ես նորից բարձրացրի վարչապետի պաշտոնին ՀՀԿ-ի կողմից իր (բնավ պարտադիր չէր անպայման իմ) թեկնածուի առաջադրման անհրաժեշտության հարցը՝ միևնույն ժամանակ հայտարարելով նաև իմ անձնական պատրաստակամության մասին։ Իմ հետապնդած նպատակը, կարծում եմ, չափից ավելի պարզ էր. ՀՀ ԱԺ հատուկ նիստում ներկայաց-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նելով իմ ծրագիրը՝ Ն. Փաշինյանի անգամ ամենակողմնակալ զինակիցը հոգու խորքում կգիտակցեր դրա որակապես շատ ավելի բարձր պրոֆեսիոնալ, գիտականորեն հիմնավորված մակարդակը: Էլ չեմ ասում պատգամավորների հնարավոր հարցերին պատասխանների հիմնավորվածության մասին: Այս մասին գրում եմ վստահաբար, քանի որ վերջին կես տարվա իմ հոդվածները, որոնք հրապարակվել են ռուսաստանյան REGNUM տեղեկատվական գործակալության կողմից (այստեղ չեմ կարող իմ խորին երախտագիտությունը չհայտնել գլխավոր խմբագիր, հայրենասեր-դերժավնիկ Մոդեստ Ալեքսեևիչ Կոլերովին), շոշափել են տնտեսության և աշխարհաքաղաքականության ամենասուր հարցերը, դրանցում հնչել է կառուցողական քննադատություն Ն. Փաշինյանի կառավարության հասցեին, իսկ դրանց հրապարակումից հետո այդպես էլ չեն վիճարկվել նրանց կողմից: Կրկնում եմ, հոդվածներում հասցեական քննադատություն է հնչել ինչպես Ն. Փաշինյանի, այնպես էլ նրա մերձավոր շրջապատի գործունեության մասին: Իսկ դա իր ամբողջության մեջ, անշուշտ, հայտնի իմաստով կզգոնացնեն «Ժողովարչապետի» երկրպագուների՝ դեռևս էյֆորիայի մեջ գտնվող որոշակի մասին, էլ չեմ ասում հարյուր հազարավոր մեր այն քաղաքացիների մասին, ովքեր, հավանաբար, ստեղծված իրավիճակի անելանելիության (ըստ իրենց) պատճառով լրիվ ինքնամեկուսացվել են երկրի հասարակական կյանքից: Մի խոսքով՝ իմ առաջարկը հերթական անգամ աջակցություն չստացավ ՀՀԿ խմբակցության գործընկերներին կողմից: Որպեսզի ընթերցողները կեղծ տպավորություն չստանան, թե հող եմ նախապատրաստում մի ինչ-որ անհասկանալի և ՀՀԿ-ի կողմից նեղացվածի պատմուճան հագնելու համար, միանշանակ ասեմ՝ ոչ, ուղիղ հակառակը: Չէ՞ որ ՀՀ ԱԺ ամբիոնից կարելի կլիներ ասել նաև հարգանքի արժանի, հատկապես արտաքին քաղաքականության ոլորտում, բազմաթիվ գործողությունների մասին, որոնք վերջին տարիներին իրագործվել են ՀՀԿ ղեկավարությամբ: Պարզ է նաև մեկ այլ բան, որ ՀՀ վարչապետի պաշտոնին իրական, այլընտրանքային թեկնածուի, ընդ որում՝ ոչ ֆորմալ առաջադրումը կզինաթափեր առանձին քաղաքական գործիչների, դավադրության տեսության կողմնակիցների, որոնք չափից ավելի են ակտիվացել վերջին ժամանակներս՝ Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները գնահատելով որպես մի ինչ-որ նախապես պլանավորված սցենար՝ նախապես պայմանավորված վերջաբանով:

Ի դեպ, այստեղ տեղին է հիշել Նոր Կտակարանի անմահ տողերը. «Մի դատեք, որ չդատվեք: Որովհետև ինչ դատաստանով որ դատում եք, նրանով պիտի դատվեք, և ինչ չափով որ չափում եք, նրանով կչափվի ձեզ» (Ավետարան ըստ Մատթեոսի, 7.1,2):

Հ.Գ. Մեր Ուսուցչի՝ Հիսուս Քրիստոսի այս նախազգուշացումները չպետք է մոռանան տարատեսակ քաղաքական պատեհապաշտները, ով-

քեր այս օրերին իսկական հոգեբանական հալածանք են սկսել առողջապահության տաղանդավոր կազմակերպիչ, Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության հայրենասեր զավակ, պրոֆեսոր Արա Միքայելի Մինասյանի ու նրա անվիճելիորեն տաղանդավոր որդու՝ Միքայել Արայի Մինասյանի դեմ, ով մինչև երեկ Վատիկանում Հայաստանի Հանրապետության Արտակարգ և լիազոր դեսպանն էր:

Չէի ցանկանա հողվածս ավարտել տխուր նոտայով, թեև լավատեսության համար, ավաղ, հիմքերը չափից ավելի քիչ են: Բայց, թերևս, կա մեծ հույս՝ կապված «Լազարյան ակումբի», ինտելեկտուալների, ամենաբարձր որակավորմամբ քաղաքագետների, ակումբի հիմնադիր հայրերի հետ, որոնք, անկասկած, Հայաստանում ստեղծված չափազանց բարդ իրավիճակի իրենց խոր և հիմնավորված վերլուծությամբ կօգնեն հայ ժողովրդին դուրս գալ դեպի Տաճար տանող փրկարար ճանապարհ, որը կուղղորդի դեպի Աստված:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Հ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ ԱԺ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՍ ԵՆՔ ԱՊԱՑՈՒՑԵԼ, ՈՐ ՉԻ ԿԱՐԵԼԻ
ԴՆԵԼ ՈՒ ՍԵՎԱՑՆԵԼ ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ,
ՈՐԸ ԿԱՏԱՐԿԵԼ Է ՀՀԿ-Ի ԿՈՂՄԻՑ. Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝
ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Առավել քան պատրաստական ենք հենց Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության (ՀՀԿ) հետ մեր հանրությանն ապացուցել, որ չի կարելի հսկայական աշխատանքը, որը կատարվել է ՀՀԿ-ի, հատկապես՝ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի կողմից, դնել ու սևացնել՝ անուրը դնելով «հեղափոխություն»:

Այս մասին Tert.am-ի հետ զրույցում ասաց «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ, ԱԺ ՀՀԿ խմբակցության պատգամավոր Արտաշես Գեղամյանը՝ պատասխանելով հարցին, թե պատրաստվում է արդյոք առաջադրվել արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններին:

«Ես 2008 թվականից իմ գլխավորած կուսակցության հետ դաշնակցային կապերի մեջ եմ ՀՀԿ-ի հետ, սերտորեն համագործակցում ենք, և երկու անգամ անընդմեջ պատգամավոր եմ դարձել շնորհիվ այն բանի, որ անդամագրված եմ եղել ՀՀԿ-ի միասնական ընտրացուցակին: Կարծում եմ, որ շատ ազնվորեն աշխատել եմ», – ասաց նա:

Ինչ վերաբերում է հարցին, թե ցուցակի որ հորիզոնականում է իրեն տեսնում, Արտաշես Գեղամյանը պատասխանեց. «Տեսնում եմ ինձ այն հորիզոնականում, որում տեսնում է ինձ Սերժ Սարգսյանը՝ իմանալով մի պարզ բան, որ հատկապես ընդդիմադիր քաղաքական միջավայրն ինձ շատ ավելի հոգեհարազատ է, քան իշխանականը: Դա արդեն բնավորության գիծ է, չհաշված, որ նաև կենսագրական է»:

Ա. Գեղամյանը հայտարարեց, որ բացարձակապես ոչ մի խնդիր չի տեսնում նաև ռեյտինգային ընտրակարգով առաջադրվելու հետ կապված, որոշողը ՀՀԿ-ն է լինելու. պատգամավորը հավելեց, որ իր սրտով կլինի Երևանի Դավթաշեն համայնքը:

Ա. Գեղամյանն ասաց, որ շատ քիչ ժամանակ կանցնի, և ՀՀԿ-ի պատմական դրական դերակատարումն ակնհայտ կդառնա: «Այս փոթորկահույզ աշխարհում ՀՀԿ-ի նախագահի շնորհքն էր, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, դառնալով ԵԱՏՄ անդամ, ՀԱՊԿ անդամ, կարողացավ Եվրամիության հետ կնքել համապարփակ և ընդլայնված համագործակցության

համաձայնագիր, և մենք ունեցանք ժամանակակից պատմության մեջ եզակի դեպք, երբ իրար, պայմանական ասած, հակադիր ճամբարներում՝ ԵԱՏՄ-ում և ԵՄ-ում, կնքվեց նման համագործակցություն համաձայնագիր», – ասաց նա և նշեց, որ այս նվաճումը մոռացվել է: «Մոռանում են նաև, որ Սերժ Սարգսյանն իր ելույթներում ասել է, որ ՀՀ ապագան ներառական էկոնոմիկայի հիման վրա պետք է հիմնված լինի, այսինքն՝ ուրվագծվել էր այն զարգացումը, որը թույլ չտվեցին ի կատար ածել ոչ թե Նիկոլ Փաշինյանը, այլ այն ուժերը, որոնք կանգնած էին հիշատակածս անձի հետևում: Սա պետք է հասցնել ընտրողին», – ընդգծեց Ա. Գեղամյանը: Ապա հավելեց, որ նկատի ունի այն պետություններին, որոնք 80-ից ավելի հասարակական կազմակերպություններ էին ֆինանսավորում ու այժմ էլ ֆինանսավորում են և «երբ նրանք օվկիանոսից անդին հրահանգը ստացան, կանգնեցին հրապարակում»:

Ա.Գեղամյանը նշեց, որ այս ամենի մասին պատրաստ է անկաշկանդ խոսել, քանի որ իրեն չեն կարող կոռուպցիայի, խարդախությունների մեջ մեղադրել. «Մի բան կարող եմ 100 տոկոսով ասել, որ այն վերլուծական-քննադատական խոսքը, որ կարող եմ ես ասել և պաշտպանված լինել իմ կենսագրությամբ, ոչ մի խարդավանք, անազնիվ բան դեմս չեն կարող դնել, դրա համար լեզուս երկար է լինելու, ուղեղային հնարավորություններս էլ սակավ չեն»:

Ի դեպ, պատգամավորն ասաց, որ «գարշում է» մարդկային այն տեսակից, ովքեր դուրս են գալիս քաղաքական թիմից ու դրանից հետո ցեխ շարտում նախկին գործընկերների վրա և գտնում է, որ դա վտանգավոր տեսակ է: «Աստված մի արասցե, եթե թուրքն ու ազերին հանկարծ մի բան սկսեն, չլինի՞ քաղաքական ուժ, որի ղեկավարը Արցախի հերոս է և սկզբից մինչև վերջ այդ ամենի անատոմիան գիտի», – իր խոսքն ավարտեց Ա.Գեղամյանը:

ԼԻԱՆԱ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ГОТОВЫ ДОКАЗАТЬ, ЧТО НЕЛЬЗЯ ПРОСТО ВЗЯТЬ И ОЧЕРНИТЬ ТУ КОЛОССАЛЬНУЮ РАБОТУ, КОТОРУЮ ПРОДЕЛАЛА РПА: АРТАШЕС ГЕГАМЯН ОБ УЧАСТИИ В ВЫБОРАХ

«Мы более чем готовы именно вместе с Республиканской партией Армении (РПА) доказать нашему обществу, что ту колоссальную работу, которую проделала РПА – особенно Серж Саргсян, нельзя просто так взять и очернить, и все это назвать «революцией».

Об этом в беседе с Tert.am сказал председатель партии «Национальное Единение», депутат парламента от Республиканской партии Армении Арташес Гегамян, отвечая на вопрос, собирается ли он баллотироваться на предстоящих парламентских выборах.

«С 2008 года я вместе с возглавляемой мною партией нахожусь в союзнических отношениях с РПА. Мы тесно сотрудничаем, и я дважды подряд избирался депутатом благодаря тому, что был в едином избирательном списке РПА. Полагаю, я работал предельно честно», – сказал он.

Что касается того, какую строчку списка он предполагает занять, Арташес Гегамян ответил: «Я вижу себя на той строчке, на какой видит меня Серж Саргсян, который отлично знает простую вещь – как раз оппозиционная политическая среда близка моей душе более, чем властная. Это уже черта моего характера, не говоря уже о моей биографии».

Арташес Гегамян заявил, что не видит проблемы и в том, чтобы выдвигаться по рейтинговой системе, но это уже решать Республиканской партии. При этом он добавил, что ему больше по душе ереванская община Давидашен.

Гегамян сказал также, что пройдет совсем немного времени, и позитивная историческая роль РПА станет очевидна всем. «В этом бурлящем мире именно благодаря таланту лидера РПА Армения, вступив и ЕАЭС и ОДКБ, сумела заключить с Евросоюзом Соглашение о всеобъемлющем и расширенном партнерстве с ЕС. И мы стали свидетелями того уникального случая в современной новейшей истории, когда между двумя, условно говоря, противоположными лагерями – ЕАЭС и ЕС – стало возможным заключение подобного соглашения и налаживание сотрудничества», –

сказал Гегамян, подчеркнув, что это достижение почему-то ныне предано забвению. «Забыли также, что в своих выступлениях Серж Саргсян неизменно утверждал, что будущее Армении должно зиждиться на фундаменте инклюзивной экономики. Иными словами, он обрисовал контуры тех процессов, которым не дал реализоваться не Никол Пашинян, а те силы, которые стояли за упомянутой фигурой. И это необходимо донести до избирателя», – сказал он, отметив, что имеет в виду те государства, которые финансировали и финансируют 80 общественных организаций, и «когда они получили указания из-за океана, по указке собрались на площади».

Он отметил, что готов говорить об этом свободно, поскольку его уж никак не смогут обвинить ни в коррупции, ни в интригах. «Одно могу сказать со стопроцентной уверенностью: в ответ на ту аналитическую критику, которую я могу высказать и при этом быть надежно защищен собственной биографией, мне не могут предъявить ничего нечестного, никакой интриги, поэтому я ничем не буду скован, а уж в моих умственных способностях недостатка не наблюдается», – сказал Гегамян.

Кстати, он еще сказал, что его «тошнит» от того типа людей, которые просто выходят из политической команды и закидывают других грязью, считая, что это весьма опасная категория. «Не приведи Господь, если вдруг турки и азеры предпримут что-нибудь, в этом случае должна быть в парламенте сила, во главе которой стоит Герой Арцаха и кто знает альфу и омегу всего этого, анатомию всей этой ситуации», – завершил свои мысли Арташес Гегамян.

ЛИАНА АРАКЕЛЯН

**ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА
ЗАСЕДАНИИ МЕЖДУНАРОДНОГО СЕКРЕТАРИАТА
МЕЖПАРЛАМЕНТСКОЙ АССАМБЛЕИ ПРАВОСЛАВИЯ
(16 НОЯБРЯ 2018 Г., КАИР)**

Уважаемые коллеги, мы являемся свидетелями того, что в современном мире на государственном уровне кому ни лень вмешиваются в межцерковные дела, в дела, вершителем и судьей которых является Всевышний. Слушая выступление Константина Федоровича Затулина, я невольно вспомнил роман бессмертного Эрнеста Хемингуэя «По ком звонит колокол», а скорее всего эпиграф к этому роману. Стихотворение, автором которого является Джон Донн, великий английский поэт XVII века и настоятель собора Святого Павла в Лондоне. Вот что он написал в своем стихотворении «По ком звонит колокол»: «Ни один человек не является островом, сам по себе, каждый человек есть часть Материка, часть Суши; и если волной снесёт в море береговой Утёс, меньше станет Европа ... Смерть каждого Человека умяляет и меня, ибо я един со всем Человечеством, а потому не спрашивай никогда, по ком звонит Колокол: он звонит по Тебе». Я не стану раскрывать глубокий смысл каждой строчки этого стихотворения, а процитирую последние строки «... не спрашивай никогда, по ком звонит Колокол: он звонит по Тебе».

В случае с Русской Православной Церковью мы имеем как раз тот случай, о котором сейчас предупреждал Генеральный секретарь Межпарламентской Ассамблеи Православия (далее – МАП) господин Андреас Михайлидис, когда особо подчеркнул, что МАП является политической организацией, а политическая организация не вправе вмешиваться во внутрицерковные дела. Так вот мы в недавних действиях Соединенных Штатов Америки имеем наглядный пример грубого вмешательства политики, в данном случае со стороны политиков американского государства, в межцерковные дела Русской Православной и Украинской Православной Церквей на стороне последней. У вас может возникнуть естественный вопрос – а при чем тут последователь Армянской Апостольской Церкви, который столь ревностно печется о единстве Русской Православной Церкви. Весь вопрос заключается в том, что сегодня в Армении мы

являемся свидетелями аналогичного грубого политического вмешательства со стороны внешних сил в дела Армянской Апостольской Церкви. Опять-таки со стороны вышеназванной страны. Достаточно сказать, что в Армении, в государстве, где Армянская Апостольская Церковь, которая на протяжении двадцати столетий, из поколения в поколение пользовалась непререкаемым авторитетом у всего армянского народа, да и всей христианской паствы Малой Азии, сегодня подвергается нападкам со стороны тоталитарной религиозной секты под мудрёным названием «Слово жизни», щедро финансируемой Фондом Сороса, так называемого открытого общества. Да, Межпарламентская Ассамблея Православия, будучи политической организацией, должна обязательно дать свою политическую оценку не только и не столько действиям разного рода раскольников, представителям тоталитарных сект, а поводырям, неприкрыто поддерживающим их. Речь об известном государстве, щедро финансирующем религиозные секты, которое всей своей деятельностью старается расколоть Армянскую Апостольскую Церковь и тем самым расшатать армянскую государственность.

Уважаемые коллеги, ни для кого не является секретом, что современная Россия под руководством Владимира Владимировича Путина является полюсом, утверждающим справедливость в формирующемся новом многополярном мире. И все, что делается против России и вокруг нее, в частности, в Армении, призвано служить одной цели – по периметру границ Российской Федерации расшатать государственность стран-союзниц России. Поэтому сегодня мы должны заявить о том, что МАП, являясь политической организацией, будет оберегать церковь от наносного внешнего вмешательства и политического давления, нацеленного на инициирование раскола внутри традиционных церквей, в числе которых, конечно, Русская Православная Церковь, которая является надеждой и опорой Православия во всем мире. Да не будет это преувеличением, ибо я это утверждаю, являясь ревностным последователем Армянской Апостольской Церкви.

Спасибо за внимание.

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ ՈՒՂԱՓԱՌՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԻՍՏՈՒՄ
(16 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ԿԱՀԻՐԵ)

Հարգելի գործընկերներ, այսօր մենք վկաներն ենք այն երևույթի, երբ արդի աշխարհում պետական մակարդակով ով ասես չի միջամտում միջ-եկեղեցական գործերին, գործեր, որոնց արարիչն ու դատավորը Բարձրյալն է: Լսելով Կոնստանտին Ֆյոդորովիչ Ջատուլինի ելույթը՝ ակամա մտաբե-րեցի անմահ Էռնեստ Հեմինգուեյի «Ում համար է դողանջում զանգը» վեպը, ավելի ճիշտ՝ վեպի բնաբանը: Բնաբան, որի հեղինակն է XVII դ. անգլիացի մեծ բանաստեղծ և Լոնդոնի Սուրբ Պողոս տաճարի ավագ քահանա Ջոն Դոնը: Եվ ահա թե ինչ է նա գրել «Ում համար է դողանջում զանգը» բա-նաստեղծությունում. «Ոչ մի մարդ մեկուսացած, ինքն իր համար ապրող կղզի չէ: Յուրաքանչյուր մարդ մի կտորն է Մայրցամաքի, մի մասն ամբողջ Ցամաքի: Եվ եթե ծովը քշի-տանի մերձափնյա ժայռը, Եվրոպան կփոք-րանա, ինչպես կփոքրանար, եթե տաներ մի հրվանդան ... Յուրաքանչյուր Մարդու մահը փոքրացնում է նաև ինձ, որովհետև իմ մեջ ամբողջ Մարդ-կությունն է: Եվ դրա համար էլ երբեք մի՛ հարցրու, թե ում մահն է գուժում Ջանգը: Քո՛ մահն է գուժում»: Չեն վերլուծի այս բանաստեղծության յուրա-քանչյուր տողի խոր իմաստը, այլ նորից կկրկեն մերջին տողերը. «Եվ դրա համար էլ երբեք մի՛ հարցրու, թե ում մահն է գուժում Ջանգը: Քո՛ մահն է գուժում»:

Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու պարագայում գործ ունենք հենց այն դեպքի հետ, որի մասին հենց նոր նախազգուշացրեց Ուղղափառության միջ-խորհրդարանական վեհաժողովի (այսուհետ՝ ՈւՄՎ) գլխավոր քարտուղար պարոն Անդրեաս Միխայլիդիսը, երբ առանձնապես ընդգծեց, որ ՈւՄՎ-ն քաղաքական կազմակերպություն է, իսկ քաղաքական կազմակերպությունն իրավունք չունի միջամտելու ներեկեղեցական գործերին: Եվ ահա, Ամե-րիկայի Միացյալ Նահանգների վերջին գործողություններում մենք տեսնում ենք քաղաքականության, սույն պարագայում՝ ամերիկյան պետության քա-ղաքական գործիչների կոպիտ միջամտության ցայտուն օրինակ Ռուս Ուղղափառ և Ուկրաինական Ուղղափառ եկեղեցիների միջեկեղեցական գործերին՝ հօգուտ վերջինի: Չեր մեջ կարող է բնական հարց ծագել. իսկ Հայ

Առաքելական եկեղեցու հավատացյալի ի՞նչ գործն է սա, որ այսքան նախանձախնդիր հոգում է Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու միասնության մասին: Եվ պիտի ասեմ, որ ամբողջ հարցն այն է, որ Հայաստանում այսօր մենք վկաներն ենք նման կոպիտ քաղաքական միջամտության Հայ Առաքելական եկեղեցու գործերին արտաքին ուժերի կողմից: Նորից՝ վերոնշյալ երկրի կողմից: Բավական է ասել, որ Հայաստանում, մի պետություն, որտեղ Հայ Առաքելական եկեղեցին, որը քսան հարյուրամյակ, սերնդեսերունդ վայելել է անբեկանելի հեղինակություն հայ ժողովրդի և Փոքր Ասիայի ողջ քրիստոնյա հոտի կողմից, այսօր ահա այդ եկեղեցին ենթարկվում է հարձակումների, այսպես կոչված, բաց հասարակության «Կյանքի խոսք» անվանյալ տոտալիտար կրոնական աղանդի կողմից, որը շռայլորեն ֆինանսավորվում է Սորոսի հիմնադրամից: Այո, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովը՝ քաղաքական կազմակերպություն լինելով, պետք է անպայման տա իր քաղաքական գնահատականը ոչ միայն և ոչ այնքան տարատեսակ հերձվածողներին, տոտալիտար աղանդների ներկայացուցիչներին, որքան նրանց անթաքույց աջակցող ուղեվարներին: Խոսքը հայտնի պետության մասին է, որն իր կողմից ֆինանսավորվող կրոնական աղանդների գործունեությամբ ջանում է Հայ Առաքելական եկեղեցին պառակտելով սասանել հայկական պետականությունը:

Հարգելի գործընկերներ՝ ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ արդի Ռուսաստանը՝ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի ղեկավարությամբ, այն բևեռն է, որն արդարություն է հաստատում ձևավորվող նոր բազմաբևեռ աշխարհում: Եվ այն ամենը, ինչ կատարվում է Ռուսաստանի դեմ ու նրա շուրջ, մասնավորապես՝ Հայաստանում, կոչված է ծառայելու մի նպատակի՝ Ռուսաստանի Դաշնության սահմանների պարագծով սասանել Ռուսաստանի դաշնակից երկրների պետականությունը: Ուստի, մենք այսօր պետք է հայտարարենք այն մասին, որ ՄԱՊ-ը քաղաքական կազմակերպություն լինելով՝ պետք է պաշտպանի եկեղեցին օտարամուտ՝ արտաքին միջամտությունից և քաղաքական ճնշումից՝ ուղղված ավանդական եկեղեցիների ներսում պառակտում մտցնելուն, եկեղեցիներ, որոնց թվում է, իհարկե, Ռուս Ուղղափառ եկեղեցին, որն Ուղղափառության հույսն ու նեցուկն է ողջ աշխարհում: Եվ թող սա չափազանցություն չթվա, քանի որ սա ես ասում եմ՝ հանդիսանալով Հայ Առաքելական եկեղեցու հավատավոր հետևորդը:

Շնորհակալություն ուշադրության համար:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ПРИШЛО ВРЕМЯ ПРИНИМАТЬ НОВОЕ БЕЛОВЕЖСКОЕ СОГЛАШЕНИЕ

ПОЛНОСТЬЮ ПРОТИВОПОЛОЖНОЕ ПРЕДЫДУЩЕМУ

22 ноября 2018 года по инициативе председателя Комитета Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации по делам СНГ, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Леонида Ивановича Калашникова в Государственной Думе состоялась Международная конференция «Роль взаимодействия фракций политических партий и блоков в межпарламентском сотрудничестве стран СНГ». Фракция Республиканской партии Армении Национального Собрания Республики Армения доверила мне, Арташесу Гегамяну, принять участие в работе конференции и выступить по повестке дня, что я и сделал с высокой ответственностью.

Осмысливая итоги конференции, отмечу, что ее созыв и проведение, бесспорно, были востребованы. Не буду отдельно останавливаться на весьма и весьма содержательных выступлениях руководителей всех фракций Государственной Думы, это тема отдельного анализа, однако, вне всякого сомнения, они в своей совокупности раскрыли всё многообразие и сложность существующих реалий международной жизни, а самое главное – убедительно показали, что действия российских парламентариев нацелены на созидание, на оказание всемерной помощи политическому руководству страны в утверждении нового, справедливого мирового порядка при полном осознании всей серьезности угроз, исходящих от США и НАТО, препятствующих установлению многополярного миропорядка. Однако в данной статье хотелось бы поделиться моим видением динамики развития событий в Республике Армения, Арцахской Республике и регионе Южного Кавказа в целом, что и было стержнем моего выступления на конференции. Чтобы сделать объективный анализ создавшегося положения в регионе Южного Кавказа, вокруг Исламской Республики Иран и Сирии, думается, будет вполне закономерно изначально подчеркнуть, что России и ее военно-стратегическому союзнику, Армении, уже не первый год объявлена гибридная война. При этом подчеркну, что россий-

ские коллеги из Государственной Думы прекрасно осведомлены об этом, более того, в ежедневном режиме разоблачают и противодействуют разного рода провокациям и политическим диверсиям, классическими примерами которых явились: надуманная история, а на самом деле чистейшая провокация с отравлением экс-полковника ГРУ Скрипаля и его дочери; навязанная России, аж с 2015 года после всенародного референдума в Крыму, санкционная экономическая война; односторонний выход США из Договора о ракетах средней и малой дальности. При этом отметим, что о подлинных причинах развязывания гибридной войны со стороны США и НАТО весьма доходчиво (прежде всего для самих же организаторов) объяснил министр иностранных дел Российской Федерации Сергей Викторович Лавров в своем выступлении 11 августа 2017 года на встрече с участниками Всероссийского образовательного молодежного форума «Территория смыслов» на Клязьме.

«Чтобы обосновать свое желание сохранить миропорядок, который был бы западнцентричным, выдвигаются и такие теории, как «многополярность – это путь к хаосу», якобы много игроков никогда не смогут договориться между собой, – отметил в своем выступлении на форуме Сергей Лавров. – Когда где-то в далеких регионах происходит постоянная турбулентность, наверное, страны, которые соседствуют с районами кризисов, больше заняты успокоением этой ситуации и меньше заняты укреплением собственной экономики и своих возможностей на мировой арене».

И если с этих, на мой взгляд, весьма обоснованных позиций проанализировать положение, складывающееся в Республике Армения и в регионе Южного Кавказа, то уже на этом этапе можно сделать вывод о том, что в случае непринятия действенных мер по пресечению четко продуманной и уже реализуемой стратегии по разрыхлению армянской государственности, развязыванию новых и новых диверсий со стороны Азербайджана против Арцахской Республики нам не удастся приостановить трансформацию гибридной войны в широкомасштабную горячую войну. Увы, сказанное не есть преувеличение. Но обо всем по порядку.

Итак, со 2 января 2015 г. по непосредственной инициативе Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна Армения стала полноправным членом Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Заметим, что соответствующее соглашение было подписано в октябре 2014 года. При этом примечательно, что если в 2013 году общая сумма ассигнований (помощи) для Армении со стороны США составила \$ 35,7 млн, то уже на 2016 финансовый год (начинается 1 октября 2015 года) администрация президента США Барака Обамы заложила в бюджет США предоставление помощи Армении в размере \$ 18,36 млн. Это была первая реакция наших американских партнеров на присоединение Армении к ЕАЭС, так назы-

ваемое наказание долларом. Однако в дальнейшем заявления властей РА о намерении заключить с Европейским Союзом соглашение о всеобъемлющем и расширенном партнерстве внесли определенные коррективы в политику США в отношении Армении. Так, в июне 2016 года помощник государственного секретаря США по вопросам демократии и прав человека Томас Мелиа заявил: «Наша помощь Армении даст возможность стране снизить экономическую зависимость (имеется в виду Армении. – А. Г.) от России. Часть помощи будет направлена на укрепление местного самоуправления», – цитировал помощника Госсекретаря США «Голос Америки» (от 11 июня 2016 года).

Согласно проекту госбюджета США на 2017 год, предполагалось помощь США Армении увеличить на 22% в сравнении с 2015 годом и довести до \$ 22 млн. Примечательно, что факт предоставления экономической помощи открыто увязывается со «снижением экономической зависимости от России», и это, повторюсь, озвучивает помощник госсекретаря США по вопросам демократии и прав человека. Можно привести и множество других примеров, подтверждающих открытую политическую направленность финансовой помощи США, оказываемой Армении. При этом заметим, что американцы и не скрывают свои истинные намерения.

Приведем и другой, не менее интересный пример. Так, в июне 2017 года (в соответствующих комиссиях Конгресса) США одобрили сокращение финансовой помощи Армении в 2018 году, которая должна была составить лишь \$6,8 млн против \$20,4 млн в 2016 году. За этими цифрами можно усмотреть прямую оценку действиям руководства Армении со стороны США, бесспорно, свидетельствующую о верности нашей страны своим обязательствам в рамках ЕАЭС и ОДКБ. Однако уже в октябре 2018 года (после майского 2018 г. государственного переворота в Армении) появилась информация о том, что Государственный департамент США в 2019 финансовом году, который начинается 1 октября 2018 г., выделит Армении финансовую помощь порядка \$26 млн, что на \$20 млн больше изначально предусмотренной. При этом было заявлено, что часть средств будет направлена на реализацию программ, которые стимулируют становление гражданского общества и независимых медиа. Видимо, именно эти факторы в представлении американских стратегов способны существенно сократить уровень бедности населения Армении, который составляет 29,2%. Не говоря уже о так называемых независимых масс-медиа, которых объединяет отнюдь не стремление обеспечить свободу слова, а одно-единственное желание – демонизировать Россию и маргинализировать политиков, убежденных в безальтернативности стратегического союза России и Армении. При этом не давая им возможности отстаивать свою позицию на страницах этих же «независимых» масс-

медиа. Далее в обоснование необходимости выделения дополнительных миллионных долларовых вливаний говорилось о том, что эти программы будут содействовать новому политическому руководству страны в переходный период, становлению многопартийной системы. Под этой формулировкой следует понимать продолжение финансирования разного рода общественных организаций антироссийской направленности с перспективой формирования на их основе политических партий. При этом не приходится говорить о значительных финансовых вливаниях в ныне действующие в Армении партии прозападной ориентации.

Еще об одном весьма примечательном факте. Так, 22 мая 2018 г. ТАСС выступил с следующим сообщением о том, что Соединенные Штаты готовы рассмотреть вопрос о выделении финансовой помощи Армении в размере \$140 млн (спустя лишь 20 дней после государственного переворота в Армении) на проведение реформ нового правительства во главе с Николом Пашиняном. «Мы готовы рассмотреть вопрос о выделении Армении гранта по линии корпорации «Вызовы тысячелетия», но Армении необходимо изложить информацию о позитивных изменениях (имеются в виду произошедших в стране. – *А. Г.*) в заявке для участия в проекте», – отмечается в письме государственного секретаря США Майка Помпео Армянскому национальному конгрессу Америки.

Что следует понимать под «позитивными изменениями», о которых говорит госсекретарь США? Так это вовсе не подлежит сомнению, а именно: создание предпосылок по выходу Армении из Евразийского экономического союза и ОДКБ, причем с мотивировками, дискредитирующими эти организации. Следующим шагом в направлении «позитивных изменений», в понимании американских коллег, будет создание условий для вывода из Армении 102-й российской военной базы, дислоцированной в Гюмри. Этому последует вывод контингента российских пограничников Погрануправления ФСБ Российской Федерации в Армении, пограничников, которые охраняют государственную границу Республики Армения с Исламской Республикой Иран и Турцией, военно-воздушной базы ВВС России с аэропорта «Эребуни».

Естественно, что для достижения этих целей, подрывающих национальную безопасность Армении, особое внимание уделяется информационной войне, нацеленной на разрушение традиционных армянских ценностей – незыблемости института семьи, веры, уважения к старшему поколению. А в плане внешней политики – подрыв российско-армянского стратегического партнерства, гнусное осквернение священных братских отношений между народами России и Армении путем массового распространения лжи и наветов, вызывающих смятение в умах и сердцах граждан Армении, особенно неискушенных в политике или обезволенных нуж-

дой людей. Следует с тревогой признать, что в этом вопросе недруги Армении уже добились некоторых успехов. Так, по данным Всероссийского центра изучения общественного мнения (ВЦИОМ) на 25 ноября 2008 года в Армении подавляющее большинство граждан – 86% считали Россию дружественной страной. Однако в ежегодном исследовании Центра интеграционных исследований Евразийского банка развития «Интеграционный барометр ЕАБР» читаем, что за пять лет наблюдений (за 2011 – 2016 гг.) показатель восприятия России как дружественной страны для Армении сократился с 86% до 69%. Здесь хотелось упомянуть и о другом исследовании. Так, как передает «Интерфакс» (16 июня 2018 г.) результаты опроса «Левада-центра», в «пятерку наиболее дружественных стран (имеется в виду России. – А. Г.), по данным опроса, вошли Китай (40% респондентов), Казахстан (32%), Сирия (21%) и Индия (19%). Еще 11% участников опроса наиболее дружественным для РФ государством назвали Армению и столько же Кубу и Узбекистан». Чем обусловлена столь большая разница в восприятии взаимных дружественных отношений – 69% и 11% – это тема отдельного анализа, причем очень востребованного. Далее исследователи делают вывод, что «такой результат, по-видимому, связан с разочарованием жителей Армении позицией ЕАЭС и ОДКБ (и прежде всего России) по поводу нового витка противостояния с Азербайджаном вокруг Нагорного Карабаха [(имеют в виду Апрельскую (2016 г.) четырехдневную войну, развязанную Азербайджаном против Арцахской Республики. – А. Г.)]», – отмечается в исследовании. В этой связи можно с уверенностью сказать, что западные стратеги, ознакомившись с этим исследованием, сделают для себя весьма важные выводы, а именно: подталкивание Азербайджана к новой военной агрессии против Арцахской Республики при надлежащем дирижировании может нанести серьезный удар союзническим отношениям между Россией и Арменией. Ведь их конечная цель – подрыв веры в армянском обществе в несокрушимости многовековой дружбы армянского и русского народов. Не говоря уже о том, что новая война между Азербайджаном и Арцахской Республикой приведет к невосполнимым человеческим потерям с обеих сторон. Нас вовсе не успокаивает изначально предрешенный исход возможной войны – сокрушительное поражение Азербайджана. Исход войны будет предрешен по той причине, что со стороны Азербайджана война будет вестись за возврат территорий, которые исторически никогда и не принадлежали этой стране, а для армян Нагорного Карабаха – это будет война по защите своей Родины, своего Отечества, независимой Арцахской Республики, самоопределившейся в полном соответствии с Уставом ООН.

Естественно, что в столь сложной ситуации, когда между Азербайджаном, с одной стороны, и нашими союзниками по ЕАЭС и ОДКБ – Ка-

захстаном и Белоруссией, с другой стороны, сложились стратегические партнерские отношения, путь по мирному урегулированию нагорно-карабахского конфликта будет не из легких. Но он, безусловно, есть. Президенту Азербайджана Ильхаму Алиеву, который в своих публичных выступлениях придерживается кустарной, давно изжившей себя формулы – кнута и пряника, и все время говорит о несокрушимости азербайджанской армии (справедливости ради отметим, что на ее перевооружение за последние 7–8 лет было потрачено более \$ 8 млрд), следует серьезно задуматься о последствиях войны. При анализе его выступления складывается впечатление, что И. Алиев сам себя убеждает в том, что в случае нерешения нагорно-карабахского конфликта мирным путем Азербайджан сделает это военным путем. В этой связи хотелось бы подчеркнуть, что в настоящее время ему представляется шанс доказать свою искренность в желании урегулировать конфликт мирным путем. Для этого И. Алиеву следует воспользоваться единственно верным выходом из тупика, в который он сам себя загнал. Так каков же выход?

Думается, что в случае одновременного принятия независимой суверенной Арцахской Республики и Азербайджанской Республики в ЕАЭС и ОДКБ в качестве двух самостоятельных субъектов международного права все остальные спорные вопросы по урегулированию нагорно-карабахского конфликта можно будет решить в рамках основополагающих документов ЕАЭС и ОДКБ. Альтернатива этому подходу – война. Причем война, в которую, не приходится сомневаться, будут вовлечены не только Турция, Россия и Иран, но также, вне всякого сомнения, США, а опосредованно и Израиль. Ведь зона безопасности Арцахской Республики имеет границу с Ираном протяженностью около 100 км. В условиях крайней поляризации отношений США и Израиля с Ираном не трудно будет предположить, в какую катастрофу будет ввергнут наш регион в случае развязывания военной агрессии против Арцахской Республики со стороны азербайджанского руководства. При этом можно быть уверенным в том, что на эту страну будет оказано как неприкрытое, так и самое изощренное «мягкое» давление со стороны США и Израиля для развязывания новой войны против Арцахской Республики. Главная же цель подстрекателей – расчленение Исламской Республики Иран, что неизбежно значительно обострит ситуацию также и в Сирии. Но это тема другого анализа.

P.S. Бесспорно, одаренный руководитель фракции политической партии ЛДПР Владимир Вольфович Жириновский уже в неформальной обстановке весьма образно подытожил итоги состоявшейся накануне в Государственной Думе международной конференции «Роль взаимодействия фракций политических партий и блоков в межпарламентском сот-

А. ГЕГАМЯН

рудничестве стран СНГ». Он вспомнил драматические события 27-летней давности, 8 декабря 1991 года, когда президенты Республики Беларусь, Российской Федерации (РСФСР) и Украины (как государства-учредители Союза ССР, подписали Договор об образовании СССР) в 1992 г. в Беловежской пуще подписали Соглашение о создании Содружества Независимых Государств, в котором констатировалось прекращение существования СССР как «субъекта международного права и геополитической реальности» и заявлялось о создании Содружества Независимых Государств, Так вот, выступления участников международной конференции, по вполне объективным наблюдениям политического провидца Владимира Вольфовича, который никогда ради красного словца ничего не утверждает, навели его на мысль о неизбежности заключения нового Беловежского соглашения, в соответствии с которым будет образован новый Союз. Союз, который в ходе своего формирования извлечет правильные уроки из геополитической катастрофы конца XX века – прекращения существования Союза ССР, примет во внимание и уроки из истории становления Европейского Союза, что позволит новому межгосударственному объединению независимых суверенных государств стать мощным, дееспособным, самодостаточным союзом, новым полюсом формирующегося многополярного мира. Объединением государств, которому будет под силу преодолевать угрозы национальной безопасности, нависшие над каждой отдельной страной. Словом, пришло время принимать новое Беловежское соглашение, которое будет с точностью до наоборот предыдущему.

Перепрашивая классика, завершу статью диалогом князя Петра Ивановича Багратиона и Дениса Давыдова. Багратион: «Сегодня будет бой, я думаю, Денис». – Денис Давыдов: «Князь, Вашими устами да мёд пить. Все боя ждаты устали...»

Словом, Владимир Вольфович, Вашими устами да мёд пить.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԵԿԵԼ Է ՆՈՐ ԲԵԼՈՎԵԺՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ՈՐԸ ԿԼԻՆԻ ՆԱԽՈՐԴԻ ՈՒՂԻՂ ՀԱԿԱՌԱԿԸ

2018թ. նոյեմբերի 22-ին Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական Դումայի ԱՊՀ գործերով, եվրասիական ինտեգրման և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի նախագահ Լեոնիդ Իվանովիչ Կալաշնիկովի նախաձեռնությամբ Պետական դումայում տեղի ունեցավ «Քաղաքական կուսակցությունների խմբակցությունների և դաշինքների փոխգործակցության դերը ԱՊՀ երկրների միջխորհրդարանական համագործակցությունում» միջազգային գիտաժողովը: Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի Հանրապետական կուսակցության խմբակցությունը ինձ՝ Արտաշես Գեղամյանիս վստահեց գիտաժողովին մասնակցելու և օրակարգին համապատասխան ելույթ ունենալու աշխատանքը, որն էլ ես կատարեցի մեծ պատասխանատվությամբ:

Անդրադառնալով գիտաժողովի արդյունքներին՝ նշեմ, որ դրա գումարումն ու անցկացումը, անշուշտ, պահանջված էին: Կանգ չեմ առնի Պետական դումայի բոլոր խմբակցությունների ղեկավարների բավական բովանդակալից ելույթների վրա, դա առանձին վերլուծության թեմա է, բայց, կասկածից վեր է, որ դրանք իրենց ամբողջության մեջ վեր հանեցին միջազգային կյանքի առկա իրողությունների ողջ բազմազանությունն ու բարդությունը, և որ գլխավորն է՝ համոզիչ կերպով ցույց տվեցին, որ ռուսաստանցի խորհրդարանականների գործողություններն արարման, նոր, արդարացի աշխարհակարգի հաստատման գործում երկրի քաղաքական ղեկավարությանը համակողմանի օգնության ցուցաբերման ուղղվածություն ունեն՝ լիովին գիտակցելով սպառնալիքների ողջ լրջությունը, որոնք բխում են ԱՄՆ-ից ու ՆԱՏՕ-ից և խոչընդոտում են բազմաբևեռ աշխարհակարգի հաստատմանը: Սակայն սույն հոդվածում կուզենայի ներկայացնել իմ տեսլականը Հայաստանի Հանրապետությունում, Արցախի Հանրապետությունում և ընդհանրապես Հարավկովկասյան տարածաշրջանում իրադարձությունների զարգացման դինամիկայի մասին, ինչն էլ գիտաժողովում իմ ելույթի առանցքն էր կազմում: Հարավկովկասյան տարածաշրջանում, Իրանի Իսլամական Հանրապետության և Սիրիայի շուրջ ստեղծված դրության օբ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յեկտիվ վերլուծության համար միանգամայն օրինաչափ կլինի սկզբից ևեթ ընդգծել, որ Ռուսաստանին և նրա ռազմավարական դաշնակից Հայաստանին ահա արդեն ո՛չ մեկ տարի հայտարարված է հիբրիդային պատերազմ: Ընդ որում՝ ընդգծեմ, որ Պետական դումայի մեր ռուսաստանցի գործընկերները հիանալի տեղեկացված են այդ մասին, ավելին՝ ամենօրյա ռեժիմով մերկացնում և հակազդում են տարատեսակ սադրանքներին ու քաղաքական դիվերսիաներին, որոնց դասական օրինակներն են՝ ՉՀՎ նախկին գնդապետ Սկրիպալի և նրա դստեր թունավորման հետ կապված մտացածին պատմությունը, իսկ իրականում՝ կատարյալ սադրանքը, 2015-ից՝ Ղրիմում համաժողովրդական հանրաքվեի անցկացումից հետո Ռուսաստանին պարտադրված պատժամիջոցների տնտեսական պատերազմը, ԱՄՆ-ի միակողմանի դուրս գալը Միջին և փոքր հեռահարության հրթիռների մասին պայմանագրից: Ընդ որում՝ նշենք, որ ԱՄՆ-ի և ՆԱՏՕ-ի կողմից հիբրիդային պատերազմ սանձազերծելու իսկական պատճառների մասին բավական մատչելի (առաջին հերթին հենց իրենց՝ կազմակերպիչների համար) բացատրել է Ռուսաստանի Ղաշնության արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Վիկտորովիչ Լավրովը 2017թ. օգոստոսի 11-ին Կյազմայում «Իմաստների տարածք» համառուսական կրթական երիտասարդական համաժողովի մասնակիցների հետ հանդիպման ժամանակ ունեցած իր ելույթում: «Որպեսզի հիմնավորեն այն աշխարհակարգը պահպանելու իրենց ցանկությունը, որը կլինեք արևմտակենտրոն, նաև այնպիսի տեսություններ են առաջ քաշում, ինչպիսին է «բազմաբևեռությունը դեպի քաոս տանող ճանապարհ է», իբր շատ դերակատարները երբեք չեն կարողանա պայմանավորվել միմյանց հետ, – համաժողովում ունեցած իր ելույթում նշեց Սերգեյ Լավրովը, – երբ ինչ-որ տեղ՝ հեռու տարածաշրջաններում տեղի է ունենում մշտական տուրբուլենտություն, հավանաբար՝ այն երկրները, որոնք գտնվում են ճգնաժամային շրջանների հարևանությամբ, ավելի շատ զբաղվում են այդ իրավիճակը հանդարտեցնելով և ավելի քիչ են զբաղվում սեփական տնտեսության և միջազգային ասպարեզում իրենց հնարավորությունների ամրապնդմամբ»: Եվ եթե, ըստ իս՝ բավական հիմնավորված այս դիրքերից վերլուծելու լինենք Հայաստանի Հանրապետությունում և Հարավկովկասյան տարածաշրջանում ստեղծված իրավիճակը, ապա արդեն այս փուլում կարելի է եզրակացնել, որ եթե չձեռնարկենք հայոց պետականության խարխլմանն ուղղված, հստակ մտածված և արդեն իրականացվող ռազմավարության, Ադրբեջանի կողմից Արցախի Հանրապետության դեմ սանձազերծվող նորանոր դիվերսիաների կասեցման գործուն միջոցներ, ապա մեզ չի հաջողվի այնպես անել, որպեսզի հիբրիդային պատերազմը չվերածվի լայնածավալ թեժ պատերազմի: Ավաղ, ասվածը չափազանցություն չէ: Բայց այս ամենի մասին՝ հերթով:

Եվ այսպես, 2015թ. հունվարի 2-ին ՀՀ Նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի անմիջական նախաձեռնությամբ Հայաստանը դարձավ Եվրասիա-

կան տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) լիիրավ անդամ: Նշենք, որ համապատասխան համաձայնագիրը ստորագրվել էր 2014թ. հոկտեմբերին: Մինևույն ժամանակ, հատկանշական է, որ եթե 2013թ. ԱՄՆ-ի կողմից Հայաստանին տրված հատկացումների (օգնության) ընդհանուր գումարը կազմում էր \$35,7 մլն, ապա արդեն 2016 ֆինանսական տարում (սկսվում է 2015թ. հոկտեմբերի 1-ին) ԱՄՆ նախագահ Բարաք Օբամայի վարչակազմը ԱՄՆ բյուջեում Հայաստանին օգնության տրամադրման համար նախատեսեց գումար \$18,36 մլն-ի չափով: Սա մեր ամերիկյան գործընկերների առաջին ռեակցիան էր Հայաստանի անդամակցությանը ԵԱՏՄ-ին՝ այսպես կոչված պատիժը դրվարով: Սակայն հետագայում ՀՀ իշխանությունների հայտարարությունները Եվրամիության հետ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիր կնքելու մտադրության մասին որոշակի շտկումներ մտցրին Հայաստանի հանդեպ ԱՄՆ քաղաքականությունում: Այսպես, 2016թ. հունիսին ԱՄՆ պետքարտուղարի ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների հարցերով օգնական Թոմաս Մելիան հայտարարեց. «Մեր օգնությունը Հայաստանին երկրին հնարավորություն կտա նվազեցնել կախվածությունը (նկատի ունի Հայաստանի կախվածությունը – Ա.Գ.) Ռուսաստանից: Օգնության մի մասը կուղղվի տեղական ինքնակառավարման ամրապնդմանը», – ԱՄՆ պետքարտուղարի օգնականի խոսքը մեջբերել է «Ամերիկայի ձայնը» (2016թ. հունիսի 11): ԱՄՆ 2017թ. պետբյուջեի նախագծի համաձայն՝ ենթադրվում էր Հայաստանին ԱՄՆ օգնությունն ավելացնել 22%-ով՝ 2015թ. համեմատ, և այն հասցնել \$22 մլն-ի: Հատկանշական է, որ տնտեսական օգնության տրամադրման փաստը բացահայտ շաղկապվում է «Ռուսաստանից տնտեսական կախվածության նվազեցման հետ», և դա, կրկնում են, հնչեցնում է ԱՄՆ պետքարտուղարի ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների հարցերով օգնականը: Կարելի է բազմաթիվ այլ օրինակներ էլ բերել, որոնք հաստատում են Հայաստանին ցուցաբերվող ԱՄՆ ֆինանսական օգնության բացահայտ քաղաքական ուղղվածությունը: Ընդ որում՝ նշենք, որ ամերիկացիները չեն էլ թաքցնում դա, այսինքն՝ իրենց իսկական մտադրությունները:

Մեկ այլ՝ ոչ պակաս հետաքրքիր օրինակ էլ ներկայացնենք: Այսպես, 2017թ. հունիսին (Կոնգրեսի համապատասխան հանձնաժողովներում) ԱՄՆ-ը հավանություն տվեց 2018թ. Հայաստանին ցուցաբերվող ֆինանսական օգնությունը կրճատելուն, որը պետք է կազմեր ընդամենը \$6,8 մլն 2016-ի \$20,4 մլն-ի դիմաց: Մի՞թե այս թվերի հետևում իմաստ չունի տեսնել ԱՄՆ-ի կողմից Հայաստանի ղեկավարության գործողությունների ուղղակի գնահատականը, գործողություններ, որոնք, անշուշտ, վկայում են մեր երկրի հավատարմությունը ԵԱՏՄ և ՀԱՊԿ շրջանակներում ստանձնած պարտավորություններին: Սակայն արդեն 2018թ. հոկտեմբերին (Հայաստանում 2018թ. մայիսյան պետական հեղաշրջումից հետո) ի հայտ եկավ տեղեկություն այն մասին, որ ԱՄՆ պետդեսպարտամենտը 2019 ֆինանսական տա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

րում, որն սկսվում է 2018թ. հոկտեմբերի 1-ին, Հայաստանին կտրամադրի \$26 մլն-ի կարգի ֆինանսական օգնություն, ինչը \$20 մլն-ով ավելի է սկզբում նախատեսվածից: Ընդ որում՝ հայտարարվել է, որ միջոցների մի մասը կուղղվի այն ծրագրերի իրագործմանը, որոնք խթանում են քաղաքացիական հասարակության և անկախ մեդիաների կայացումը: Հավանաբար, հենց այս գործոններն են ամերիկյան ստրատեգների պատկերացմամբ ի վիճակի էապես կրճատելու Հայաստանի բնակչության աղքատության մակարդակը, որը կազմում է 29,2%: Էլ չեմ ասում այսպես կոչված անկախ մաս-մեդիաների մասին, որոնց միավորում է բնավ ո՛չ խոսքի ազատությունն ապահովելու ծգտումը, նրանց առաջ է մղում միայն մի ցանկություն՝ դեմոնիզացնել Ռուսաստանը և մարզինալացնել քաղաքական այն գործիչներին, ովքեր համոզված են, որ Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքն այլընտրանք չունի: Ընդ որում՝ նրանց հնարավորություն չտալով իրենց դիրքորոշումը պաշտպանել այդ նույն «անկախ» մաս-մեդիաների էջերում: Այնուհետև, հավելյալ միլիոն դոլարների տրամադրման անհրաժեշտության հիմնավորման մեջ ասվում էր այն մասին, որ այդ ծրագրերն օժանդակելու են երկրի նոր քաղաքական ղեկավարությանը անցումային փուլում բազմակուսակցական համակարգի կայացմանը: Այս ձևակերպման ներքո հարկ է հասկանալ հակառուսական ուղղվածության տարատեսակ հասարակական կազմակերպությունների ֆինանսավորման շարունակումը՝ դրանց հիման վրա քաղաքական կուսակցություններ կազմավորելու հեռանկարով: Ընդ որում՝ էլ չենք ասում Հայաստանում ներկայում գործող արևմտամետ ուղղվածության կուսակցություններին տրամադրվող ֆինանսական զգալի ներարկումների մասին:

Եվս մեկ հատկանշական փաստ: 2018թ. մայիսի 22-ին ՏԱՍՍ-ը հանդես եկավ հետևյալ հաղորդմամբ առ այն, որ Միացյալ Նահանգները պատրաստ է վերանայել Հայաստանին \$140 մլն-ի չափով ֆինանսական օգնություն տրամադրելու հարցը (Հայաստանում պետական հեղաշրջումից ընդամենը 20 օր անց)՝ Նիկոլ Փաշինյանի գլխավորությամբ նոր կառավարության բարեփոխումներն իրականացնելու համար: «Մենք պատրաստ ենք վերանայել Հայաստանին դրամաշնորհի հատկացնելու հարցը «Հազարամյակի մարտահրավերներ» կորպորացիայի գծով, բայց Հայաստանը պետք է տեղեկատվություն ներկայացնի դրական փոփոխությունների մասին (նկատի ունեն երկրում տեղի ունեցած փոփոխությունները – Ա.Գ.) նախագծին մասնակցության հայտում», – նշվում է ԱՄՆ պետքարտուղար Մայք Պոմպեոյի՝ Ամերիկայի Հայ ազգային կոնգրեսին հղած նամակում: Ի՞նչ պետք է հասկանալ «դրական փոփոխությունների» տակ, որոնց մասին ասում է ԱՄՆ պետքարտուղարը: Բնավ կասկած չի հարուցում, որ նկատի ունի Եվրասիական տնտեսական միությունից և ՀԱՊԿ-ից Հայաստանի դուրս գալու նախադրյալների ստեղծումը, ընդ որում՝ այդ կազմակերպությունը վարկաբեկող պատճառաբանումներով: «Դրական փոփոխությունների» ուղղութ-

յամբ արվելիք հաջորդ քայլը, ամերիկյան գործընկերների պատկերացմամբ, լինելու է Գյումրիում տեղակայված 102-րդ ռազմակայանը Հայաստանից դուրս բերելու պայմանների ստեղծումը: Դրան հետևելու է Հայաստանում Ռուսաստանի Դաշնության ԱԴԾ Սահմանապահ վարչության ռուսաստանցի սահմանապահների զորակազմի դուրսբերումը, սահմանապահներ, որոնք պահպանում են Իրանի Իսլամական Հանրապետության և Թուրքիայի հետ Հայաստանի Հանրապետության պետական սահմանը, և վերջապես, Ռուսաստանի Դաշնության ռազմածոյային կայանի դուրսնդումը «երեբունի» օդանավակայանից:

Բնականաբար, Հայաստանի ազգային անվտանգությունը խափանող նման նպատակներին հասնելու գործում հատուկ տեղ է հատկացվում տեղեկատվական պատերազմին, որն ուղղվում է հայ ավանդական արժեքների՝ ընտանիքի ինստիտուտի, հավատքի, ավագ սերնդի հանդեպ հարգանքի անսասանության խարխլմանը: Իսկ արտաքին քաղաքականության առումով՝ ռուս-հայկական ռազմավարական գործընկերության խափանմանը, Ռուսաստանի և Հայաստանի ժողովուրդների միջև սրբազան եղբայրական հարաբերությունների ստոր նսեմացմանը՝ կեղծիքի և զրպարտության զանգվածային տարածման միջոցով, ինչը շփոթմունք է առաջացնում Հայաստանի քաղաքացիների, հատկապես նրանց մտքերում ու սրտերում, ովքեր անփորձ են քաղաքականության մեջ կամ էլ մարդիկ են, որոնց կամազուրկ է դարձրել կարիքը: Հարկ է տազնապով արձանագրել, որ այս հարցում Հայաստանի բարին չկամեցողներն արդեն հասել են որոշ հաջողությունների: Հանրային կարծիքի ուսումնասիրման համառուսական կենտրոնի (ՀԿՈՒՀԿ, ВЦИОМ) 2008թ. նոյեմբերի 25-ի տվյալներով՝ Հայաստանում քաղաքացիների ճնշող մեծամասնությունը՝ 86%-ը, Ռուսաստանը համարում էր բարեկամ երկիր: Սակայն Ջարգացման Եվրասիական բանկի Ինտեգրացիոն հետազոտությունների կենտրոնի «ՋԵԱԲ ինտեգրացիոն բարոմետր» ամենամյա հետազոտությունում կարդում ենք, որ դիտարկումների հինգ տարվա ընթացքում (2011 – 2016թթ.) Ռուսաստանը որպես բարեկամ երկիր ընկալելու ցուցիչը Հայաստանի համար իջել է՝ 86-ից հասնելով 69%-ի: Այստեղ կուզենայի հիշատակել նաև մեկ այլ հետազոտության մասին: Այսպես, ինչպես «Լևադա-կենտրոնի» հարցման արդյունքները փոխանցում է «Ինտերֆաքսը» (2018թ. հունիսի 16), «առավել բարեկամական երկրների հնգյակում են (նկատի է առնվում Ռուսաստանի հանդեպ – Ա. Գ.), հարցման տվյալներով, Չինաստանը (հարցվողների 40%), Ղազախստանը (32%), Սիրիան (21%) և Հնդկաստանը (19%): Հարցման մասնակիցների ևս 11%-ը ՌԴ-ի համար առավել բարեկամական պետություն է նշել Հայաստանը, նույնքան էլ՝ Կուբան և Ուզբեկստանը»: Թե ինչով է պայմանավորված փոխադարձ բարեկամական հարաբերությունների ընկալման այսքան մեծ տարբերությունը՝ 69% և 11%, առանձին վերլուծության թեմա է, որը, ի դեպ, շատ անհրաժեշտ է: Այնուհետև հետազոտողները եզրակացնում են, որ

Ա. ՊԵՆՍՅԱՆ

«նման արդյունքը, ըստ երևույթին, կապված է այն բանի հետ, որ Հայաստանի բնակիչները հիասթափվել են ԵԱՏՄ-ի և ՀԱՊԿ-ի (և առաջին հերթին՝ Ռուսաստանի) դիրքորոշումից՝ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ Ադրբեջանի հետ դիմակայության նոր պտույտի առիթով» (նկատի ունեն 2016թ. Ապրիլյան քառօրյա պատերազմը, որը սանձազերծեց Ադրբեջանը Արցախի Հանրապետության դեմ – Ա.Պ.), – նշվում է հետազոտությունում: Այս առնչությամբ կարելի է վստահաբար ասել, որ արևմտյան ստրատեգները, ծանոթանալով այս հետազոտությանը, իրենց համար բավական կարևոր եզրահանգումներ կանեն, այն է՝ Արցախի Հանրապետության դեմ Ադրբեջանին նոր ռազմական ագրեսիայի դրդելը «պատշաճ» ուղղորդման դեպքում կարող է լուրջ հարված հասցնել Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև դաշնակցային հարաբերություններին: Չէ՞ որ նրանց վերջնականապես կայ հանրության մեջ հայ և ռուս ժողովուրդների բազմադարյա բարեկամության անսասանության հավատի փլուզումն է: Ել չեն ասում այն մասին, որ նոր պատերազմը Ադրբեջանի ու Արցախի Հանրապետության միջև կհանգեցնի անդառնալի մարդկային կորուստների երկու կողմից էլ: Մեզ բնավ չի հանգստացնում հնարավոր պատերազմի նախապես կանխորոշված ելքը՝ Ադրբեջանի ջախջախիչ պարտությունը: Պատերազմի ելքը կկանխորոշվի այն պատճառով, որ պատերազմն Ադրբեջանի կողմից վարվելու է այն տարածքները վերադարձնելու համար, որոնք պատմականորեն երբեք չէին էլ կարող պատկանել այդ երկրին, իսկ Լեռնային Ղարաբաղի հայերի համար դա կլինի պատերազմ հանուն Հայրենիքի՝ մայր հողի, Արցախի անկախ Հանրապետության պաշտպանության, որն ինքնորոշվել է լիովին ՄԱԿ Կանոնադրությանը համապատասխան:

Բնականաբար, այսքան բարդ իրավիճակում, երբ մի կողմից՝ Ադրբեջանի և մյուս կողմից՝ ԵԱՏՄ և ՀԱՊԿ գծով մեր դաշնակիցների՝ Ղազախստանի և Բելառուսի միջև հաստատվել են ռազմավարական գործընկերային հարաբերություններ, Ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման ճանապարհը դյուրիններից չի լինելու: Բայց այն, իհարկե, կա: Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը, որն իր հրապարակային ելույթներում հետևում է բլիթի և մահակի պարզունակ, վաղուց իրեն սպառած բանաձևին ու անընդհատ խոսում է ադրբեջանական բանակի անպարտելիության մասին (հանուն արդարության նշենք, որ դրա վերազինման համար վերջին 7–8 տարիներին ծախսվել է ավելի քան \$8 մլրդ), պետք է լրջորեն մտածի պատերազմի հետևանքների մասին: Վերլուծելով նրա ելույթները՝ տպավորություն ես ստանում, թե Ի.Ալիևը ինքն իրեն համոզում է, որ Ղարաբաղյան հակամարտության՝ խաղաղ չլուծվելու պարագայում Ադրբեջանը դա կանի ռազմական ճանապարհով: Այս առնչությամբ կուզենայի ընդգծել, որ ներկայում նրան հնարավորություն է ընձեռվում ապացուցել իր անկեղծությունը խաղաղ ճանապարհով հակամարտությունը լուծելու ցանկության հարցում: Դրա համար Ի.Ալիևը պետք է օգտվի փակուղուց (որտեղ

հայտնվել է սեփական կամքով) դուրս գալու միակ ճիշտ ելքից: Ուրեմն, ո՞րն է այդ ելքը:

Կարծում եմ, որ եթե անկախ ու ինքնիշխան Արցախի Հանրապետությունը և Ադրբեջանի Հանրապետությունը միաժամանակ ընդունվեն ԵԱՏՄ ու ՀԱՊԿ՝ որպես միջազգային իրավունքի երկու ինքնուրույն սուբյեկտներ, Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման մնացած բոլոր վիճելի հարցերը կարելի կլինի լուծել ԵԱՏՄ և ՀԱՊԿ հիմնարար փաստաթղթերի շրջանակներում: Այս մոտեցման այլընտրանքը պատերազմն է: Ընդ որում՝ պատերազմ, որում, կասկած չի հարուցում, կներքաշվեն ոչ միայն Թուրքիան, Ռուսաստանն ու Իրանը, այլ նաև, անկասկած, ԱՄՆ-ը, և միջնորդավորված ձևով՝ Իսրայելը: Չէ՞ որ Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտին Իրանի հետ մոտ 100 կմ երկարությամբ սահման ունի: Իրանի հետ ԱՄՆ-ի և Իսրայելի հարաբերությունների ծայրահեղ բևեռացման պայմաններում դժվար չի լինի պատկերացնել, թե ինչ աղետի կենթարկվի մեր տարածաշրջանը Արցախի Հանրապետության դեմ ադրբեջանական ղեկավարության կողմից ռազմական ագրեսիայի սանձազերծման պարագայում: Ընդ որում՝ կարելի է վստահ լինել, որ այդ երկրի վրա կգործադրվի ինչպես անթաքույց, այնպես էլ «փափուկ» ճնշում ԱՄՆ-ի և Իսրայելի կողմից՝ Արցախի Հանրապետության դեմ նոր պատերազմ սկսելու համար: Իսկ սադրիչների գլխավոր նպատակը Իրանի Իսլամական Հանրապետության մասնատումն է, ինչն անպայման զգալիորեն կսրի իրավիճակը նաև Սիրիայում: Բայց սա այլ վերլուծության թեմա է:

Հ.Գ. Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական Դումայի Լիբերալ-դեմոկրատական քաղաքական կուսակցության խմբակցության հիրավի տաղանդավոր ղեկավար Վլադիմիր Վոլֆովիչ ժիրինովսկին արդեն ոչ պաշտոնական միջավայրում բավական պատկերավոր ամփոփեց նախօրեին Պետական Դումայում տեղի ունեցած «Քաղաքական կուսակցությունների խմբակցությունների և դաշինքների փոխգործակցության դերը ԱՊՀ երկրների միջխորհրդարանական համագործակցությունում» միջազգային գիտաժողովը: Նա հիշեց 27-ամյա վաղեմության՝ 1991թ. դեկտեմբերի 8-ի դրամատիկ իրադարձությունները, երբ Բելառուսի, Ռուսաստանի Դաշնության (ՌԽՖՍՀ) և Ուկրաինայի (որպես ԽՍՀ Միության հիմնադիր պետություններ, որոնք ստորագրել են ԽՍՀՄ կազմավորման պայմանագիրը) նախագահները 1992թ. Բելովեժյան թավուտում ստորագրեցին «Անկախ Պետությունների Համագործակցության ստեղծման մասին համաձայնագիրը», որում փաստվում էր ԽՍՀՄ գոյության դադարեցումը՝ որպես «միջազգային իրավունքի սուբյեկտի և աշխարհաքաղաքական իրողության» և հայտարարվում էր Անկախ Պետությունների Համագործակցության ստեղծման մասին: Եվ ահա, միջազգային գիտաժողովի մասնակիցների ելույթները, քաղաքական մարզարե Վլադիմիր Վոլֆովիչի միանգամայն օբ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յեկտիվ դիտարկումներով, որը երբեք հենց այնպես որևէ բան չի պնդում, նրան հանգեցրին այն մտքին, որ անհրաժեշտ է կնքել նոր Բելովեժյան համաձայնագիր, որի համաձայն՝ կձևավորվի նոր Միություն: Միություն, որն իր կազմավորման ընթացքում ճիշտ դասեր կքաղի 20-րդ դարավերջի աշխարհաքաղաքական աղետից՝ ԽՍՀ Միության գոյության դադարեցումից, ուշադրության կառնի նաև Եվրամիության կայացման պատմության դասերը, ինչը թույլ կտա անկախ, ինքնիշխան պետությունների նոր միջպետական միավորմանը դառնալ հզոր, գործունակ, ինքնաբավ միություն, ձևավորվող բազմաբևեռ աշխարհի նոր բևեռ: Պետությունների միավորում, որն ի գորու կլինի հաղթահարել յուրաքանչյուր առանձին երկրի ազգային անվտանգության սպառնալիքները: Մի խոսքով՝ եկել է նոր Բելովեժյան համաձայնագիր ընդունելու ժամանակը, որը կլինի նախորդի ուղիղ հակառակը:

Վերաձևակերպելով դասականին՝ հողվածս ավարտեմ իշխան Պյոտր Իվանովիչ Բագրատիոնի և Դենիս Դավիդովի երկխոսությամբ: «Բագրատիոն. «Այսօր մարտ է լինելու, կարծում եմ, Դենիս: Դենիս Դավիդով. «Իշխան, բերան չէ՝ տաճար է: Բոլորս ենք հոգնել մարտին սպասելուց ...»:

Մի խոսքով՝ Վլադիմիր Վոլֆովիչ, բերան չէ՝ տաճար է:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ՆԱԽՈՒՍՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՎԵՃ.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԻՑ
ՀՀ ԱԺ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԸ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԵՌՈՒՄՏԱԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ
ԵԹԵՐՈՒՄ

Եթերում են նաև նախընտրական բանավեճի մոդերատորներ Պետրոս Ղազարյանն ու Արաքս Թադևոսյանը, ՀՀ փոխվարչապետի պաշտոնակատար Տիգրան Ավինյանը, ՀՀ ԱԺ նախագահի տեղակալ Միքայել Մելքումյանը և ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախկին նախարար Արծվիկ Մինասյանը
(29 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ.)

ՂԱԶԱՐՅԱՆ ՊԵՏՐՈՍ – Սոցիալ-տնտեսական քաղաքականությունը, տնտեսության զարգացման ուղիները: Դուք ունեք 2 թույլ ցույց տալու այն տեսլականը, որ կանեք երկրի հետ հաղթանակից հետո:

ԳԵՂԱՄՅԱՆ ԱՐՏԱՇԵՍ – Նախ, շնորհակալություն հրավերի համար: Բնականաբար, այս օրերին յուրաքանչյուր մարդ մտածում է, թե ինչպիսին է ուզում տեսնել Հայաստանը, որն է իր տեսլականը: Եվ, կամա թե ակամա, հայացք ես նետում զարգացած երկրներին և մտածում. ո՞րն էր նրանց առաջընթացի գաղտնիքն ու բանալին, ի՞նչ ցուցանիշներ էին որպես թիրախներ դրել իրենց առաջ, որոնց հասնելով պետք է ապահովելին ազգաբնակչության բարձր կենսամակարդակ և ապրուստ: Նման հարցերի քննարկմանն անդրադարձ եղավ 2018 թ. հունվարի 22-ից 24-ը Դավոսում տեղի ունեցած Համաշխարհային տնտեսական ֆորումում, որը դասակարգեց կենսամակարդակով առավել զարգացած երկրներին: Առաջատարների շարքում ընդգրկվեցին Նորվեգիան, Իսլանդիան, Լյուքսեմբուրգը, Շվեյցարիան, Դանիան, Շվեդիան, Նիդեռլանդները, Իռլանդիան և այլն: Ֆորումի ընթացքում նշվեց, թե դրանց մոտ ինչն է ընդհանրականը, որն ապահովում է նման բարձր կենսամակարդակ: Վերլուծության արդյունքում պարզվեց, որ այս երկրները տնտեսության ներառականության մակարդակը բնութագրող 12 ցուցանիշներով գերազանցում են նմանատիպ ցուցանիշներ դասակարգում ունեցող այլ երկրներին: Եվ ֆորումի մասնակիցները այդ ցուցանիշները միավորեցին որպես մեկ ընդհանրական ցուցանիշ և անվանեցին ին-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կյուզիվ զարգացման ինդեքս: Այդ 12 ցուցանիշներով միավորված են երեք խմբերում և ամեն խմբում ընդգրկված են դրանից չորսը, ընդունենք. աճ և զարգացում (ընդգրկում է ՀՆԱ-ի աճ, զբաղվածություն, աշխատանքի արտադրողականություն, կյանքի սպասվող տևողություն), ներառականություն (ընդգրկում է աղքատության մակարդակ և անհավասարություն) և միջ-սերնդային արդարություն և կայունություն (խնայողությունների մակարդակ, ժողովրդագրական բեռնվածություն, պետական պարտք և շրջակա միջավայրի աղտոտվածություն): Այս երեք խմբերում մանրամասն բացված և ընդգրկված են այն բոլոր ցուցանիշները, որոնցում առաջընթաց գրանցելու պայմաններում երաշխիք կա պնդելու, որ երկիրը զարգացում է արձանագրում: Նշված ցուցանիշների միասնականությունը ստացել է ներառական զարգացման ինդեքս անվանումը: Ահա հենց ներառական էկոնոմիկայի մասին էր, որ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանը 2018 թ. ապրիլին հայտարարեց, երբ քննարկվում էր Հայաստանի Հանրապետության 2020-2030 թթ. ռազմավարական ծրագիրը, ուր խնդիր դրվեց, որպեսզի երկրի տնտեսության զարգացման ապագան պայմանավորված լինի ներառական էկոնոմիկային անցում կատարելով:

Ղ. Պ. – Գրեթե բոլոր քաղաքական ուժերը մի հարցում համակարծիք են, որ սովորական գործիքակազմով երկիրը զարգացնելը շատ դժվար է լինելու: Եթե կարճ ձևակերպենք, ի՞նչ է նշանակում տնտեսական հեղափոխություն, որովհետև «հեղափոխություն» և «տնտեսություն» բառերը դասական առումով իրար հետ լավ չեն գնում: Բայց մյուս առումով, մենք ունենք ոչ ստանդարտ իրավիճակ: Հանքանյութ արտահանող և ագրարային երկրից ինչպե՞ս եք պատկերացնում երկրի ապագան:

Գ. Ա. – Նախ, ասեմ, որ այստեղ հնչած բոլոր առաջնահերթությունները, բարեբախտաբար, ընդգրկված են ինկյուզիվ՝ ներառական էկոնոմիկա բնութագրող ցուցանիշների մեջ և կազմում են դրանց բաղկացուցիչ մասը: Այսինքն, մայր խնդիրը ներառական էկոնոմիկային անցումն է: Ինչ վերաբերում է հեղափոխականությանը, ապա հեղափոխությունը և տնտեսական աճը իրարամերժ հասկացություններ են, գոնե էկոնոմիկայում: Ուրիշ բան, որ էկոնոմիկայի թռիչքածն զարգացման ապահովման համար որոշակի տնտեսագիտական գործիքներ, գործիքակազմ կիրառելով կարող ենք նման աճ ապահովել տնտեսության այս կամ այն ոլորտում: Դրա համար 2 տարի առաջ նույն Ղավոսում կայացած Համաշխարհային տնտեսական ֆորումում շատ ճիշտ էր նշվել, երբ խոսվեց 4-րդ՝ տեխնոլոգիական հեղափոխության մասին: Հիմա մեզ հեծանիվ հորինել պետք չէ: Մեզ պետք է, որպեսզի այն բոլոր մշակումները, որոնք կան, կարողանանք տեղայնացնել, կիրառել մեր երկրի էկոնոմիկայում: Հարց է առաջանում՝ դա անելու համար անհրաժեշտ տնտեսական բազա ունե՞նք, այո, ունե՞նք: Դիցուք այն, որ անցած տասը տարիների ընթացքում դուրարային արտահայտությամբ մեր տնտեսություն

աճել է. եթե գնողունակության պարիտետի հաշվարկով ենք նայում, ապա ունեցել ենք 167 տոկոս աճի տեմպ, մինչդեռ համաշխարհային աճի տեմպը դոլարային արտահայտությամբ կազմել է 145 տոկոս: Այսինքն՝ Հայաստանում եղել է տնտեսության աճ, մեր էկոնոմիկան հասել է այն մակարդակի, որ նոր վարչակազմը իշխանության գալուց ընդամենը վեց ամիս հետո, մատը մատին չխփելով, բոլոր ցուցանիշների գծով գահավիժում արձանագրելով՝ դրա հետ մեկտեղ 2019 թ. ծրագրում է աղքատությունը կրճատել:

Ղ. Պ. – *Ղա Ձե՞ր շնորհքն է, Ձե՞ր կառավարման:*

Գ. Ա. – Մեր չէ, Հանրապետական կուսակցության և իր դաշնակիցների, կոալիցիոն կառավարությունների աշխատանքի արդյունքն է:

ԱՎԻՆՅԱՆ ՏԻԳՐԱՆ – Պարոն Գեղամյան, երբ Դուք խոսում եք GDP-ի մասին (խոսքը ՀՆԱ-ի մասին է – Ա. Գ.), եկեք նաև GDP-ի նոմինալը հիշենք, որովհետև 2007 – 2017 թ. մեր համախառն ներքին արդյունքը (ՀՆԱ)՝ նոմինալ արդյունքը, նվազել է 3,2 %-ով, եթե չեն սխալվում: Եվ սա նշանակում է, որ, ընդհանուր առմամբ, աշխարհի համեմատ, եթե դոլարային արտահայտությամբ նայենք, ապա մեր երկրում համախառն ներքին արդյունքը նվազել է:

Գ. Ա. – Բացարձակապես այդպես չէ, ցավոք, Ձեր բերած թվերը կոռեկտ չեն: Վերցրեք cia.gov կայքէջում The world Factbook բաժինը (ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչության էլեկտրոնային կայքէջն է), չեն կարծում, որ ԱՄՆ-ի մեր լավ բարեկամները սխալվում են՝ նշելով ճիշտ այն թվերը, որոնց մասին ասացի: Երբեք ու երբեք ՀՆԱ-ի հաշվարկներում նոմինալ GDP-ի թվերը որպես վերլուծության հիմնական ցուցանիշ չեն բերվում: Հաշվարկներում խոսում են գնողունակության պարիտետով հաշվարկված GDP ցուցանիշի մասին, ողջամիտ բոլոր տնտեսագետները դա են վերլուծություններում որպես հիմք ընդունում:

Ղ. Պ. – *Ես չգիտեմ ողջամիտ տնտեսագետներն ինչ են ասել, պարոն Գեղամյան, բայց հիշում եմ, որ Ձեր վարչապետը, վերջին վարչապետը, եկավ, ասաց, որ «տնտեսությունը խայտառակ վիճակում է գտնվում:*

Գ. Ա. – Ինքը զարգացման նոր տեսլական ուներ, իր տեսլականի համեմատ էր դա ասում:

Ա. Տ. – *Պարոն Գեղամյան, Դուք մի ուժի ներկայացուցիչ եք, ով վերջին տասը տարիների ընթացքում ապահովել է նոմինալ ՀՆԱ-ի նվազում, Հայաստանի Հանրապետության 260,0 հազար քաղաքացիների արտագաղթ երկրից, արտաքին պարտքի քառապատկում և աղքատություն, այն ժամանակ 26 տոկոս էր աղքատությունը, 2017 թ. 29,4 տոկոս է դարձել: Պարոն Գեղամյան, սա այն պարագայում, երբ Հայաստանի Հանրապետության 260,0 հազար քաղաքացի լքել է երկրը: Հիմա մենք ինչի՞ շուրջ ենք բանավիճում: Դուք, Ձեր ուժը տապալվել էք, ամբողջությամբ՝ տնտեսապես, քաղաքականապես ...*

Ա. գեղաստ

Գ. Ա. – Ձեր իսկ կառավարության տապալման դասական օրինակները գծապատկերով ես բերել եմ: Այս գծապատկերում բերված է տնտեսական ակտիվության ցուցանիշը, այս կարմիրով նշվածը, որ սիրուն սայթաքում է ներքև, ասես, Ծաղկաձորի Քաչալ սարից, սա տնտեսական ակտիվության ցուցանիշն է, որ գահավիժել է Ձեր կառավարման ամիսներին: Տնտեսական ակտիվության ցուցանիշի աճի տեմպը 2018 թ. 3-րդ եռամսյակում 1-ին եռամսյակի համեմատ 3 անգամ պակաս է եղել: Ասեմ ավելին, 2018թ. 2-րդ եռամսյակում ներդրումները գրեթե զրոյացել են: Ինչո՞ւ եմ սա ասում, ոչ թե չարախնդում եմ, այլ պարզապես հնչեցնում եմ Ձեր կառավարման արդյունքը բնութագրող ցուցանիշները:

Ղ. Պ. – Հեռուստադիտողներին ասեք, ո՞րն է 2-րդ եռամսյակը:

Գ. Ա. – 2-րդ եռամսյակը, Պետրոս ջան, եթե այս աշխարհում բան չի փոխվել, ուրեմն, սկսում է ապրիլից՝ վերջանում հունիսով: Ընդամենը մեկ թիվ նշեմ, 2017 թ. ՀՀ-ում մեկ շնչին ընկնող ՀՆԱ-ն կազմել է 3872 դոլար, մինչդեռ 2000 թ. եղել է՝ 593 դոլար: Ընդունեցինք, որ 260,0 հազար մեր քաղաքացիները գնացել են երկրից: Անգամ այս պարագայում մենք ունենք ՀՆԱ-ի առնվազն 160–173 տոկոսի աճի տեմպ, այն էլ դոլարային արտահայտությամբ, կրկնեմ, մեկ շնչին ընկնող՝ իրական եկամուտի հաշվարկով, ոչ թե բնակչության վիճակագրական ցուցանիշների հաշվարկով, որ կարող եք վիճարկել, այլ Ձեր բերած թվերով: Ուրիշ բան, դա գոհացնո՞ւմ է Հանրապետականին, իհարկե, չի գոհացնում: Քննադատվե՞լ է դա, քննադատվել է անձամբ երկրի Նախագահի կողմից ու ամենևին պատահական չի եղել, որ խնդիր է դրվել անպայմանորեն անցնել երկրի էկոնոմիկայի ներառական զարգացմանը: Հենց այդ նույն ընթացքում, ինչո՞ւ չեք ասում, որ 3,7 անգամ աճել է նվազագույն կենսաթոշակը՝ 10 900 - ից դառնալով 40 634 դրամ:

ԹԱՂԵՎՈՍՅԱՆ ԱՐԱՔՍ – Որքան ժամանակում:

Գ. Ա. – Հենց հիշատակած տարիների ընթացքում: Վերցրեք և ուսումնասիրեք: «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018 թ հունվար-սեպտեմբերին», էջ 199-րդ, ներքևից 4-րդ տողն է, գրված է՝ նվազագույն պարենային զամբյուղի արժեքը՝ 33 930, 8 դրամ: Երկու տող ներքև՝ նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքն է՝ 60 057, 5 դրամ, ըստ որում՝ հետաքրքրականն այն է, որ 3-րդ եռամսյակում, թե՛ պարենային նվազագույն զամբյուղի, թե՛ սպառողական նվազագույն զամբյուղի աճի տեմպը 2017 թ. 3-րդ եռամսյակի համեմատ կազմել է համապատասխանաբար 109, 3 % և 110,8 %: Սա Վիճակագրական ծառայության տվյալներն են: Գիտեք, ես պետք է տարրական դասընթացներ անցկացնեմ, Ձեզ հետ չէ, այլ նրանց հետ, ով Ձեզ հուշել է, որ նման հարցով ինձ դիմեք:

Ա. Տ. – Եկամտային հարկման աստիճանական ներդրման, աստիճանային հարկման մեխանիզմի մասին դրույթներին անդրադառնանք: Կուզենայի մի փոքր հիմնավորումներ լսել Ձեր կողմից, որի շուրջ, նաև կարծում

են, կարելի է բանավիճել: Ձեր ծրագրում գլոբալ ասելիք չկա, որովհետև այն ծրագիր չէ, սիրուն, գեղեցիկ բառերի կույտ է:

Գ. Ա. – Գիտե՞ք, ամբողջ խնդիրն այն է, որ մեր ծրագրի հետ կապված Դուք ասելիք չունեք: Դուք կամ չեք տիրապետում այդ հարցին, կամ չեք կարդացել: Միայն առանձին ծրագիր կա Հանրապետականի ընտրացուցակում թիվ 10-րդ համարի ներքո ներգրաված թեկնածու Արտաշես Գեղամյանի մոտ. դա իմ 270 էջանոց ծրագիրն է, որը միանգամայն համահունչ է Հանրապետականի ծրագրին: Ցավոք, մենք դադարել ենք միմյանց լսել: Խոսում են կենսաթոշակի մասին, մոռանում են ասել, կրկնում են, որ վերջին տասը տարիների ընթացքում միջին կենսաթոշակը 3,7 անգամ աճ է արձանագրել, ուրեմն՝ միջին անվանական աշխատավարձն աճել է 2,3 անգամ: Իսկ դա գոհացրե՞լ է Հանրապետականին, իհարկե, ո՛չ:

Ղ. Պ. – Գիտե՞ք ի՞նչն է զարմանալի, որ ոչ մի ուժ անցյալից չի խոսում, պարոն Գեղամյանն անընդհատ անցյալից է խոսում:

Գ. Ա. – Որովհետև անցյալն աղավաղում են: Այստեղ խոսում են հեղափոխությունից, ես էլ Ձեզ մի հետաքրքիր բան պատմեմ: Ուրեմն, երջանկահիշատակ Զին Շարփը, մի քանի ամիս առաջ մահացավ, վաղամեռիկ էր՝ 90 տարեկան էր, ինչևէ, գրել էր «Դիկտատուրայից դեմոկրատիա» վերնագրով գիրքը, որի հավելվածը՝ «Իշխանության ոչ բռնի տապալման 198 մեթոդներ», լայնորեն կիրառվեց ս.թ. ապրիլ–մայիսին մեր հանրապետությունում: Այդ հավելվածում առկա 198 երաշխավորություններից 42-ը կիրառվել էին տող առ տող, կետ առ կետ 2018 թ. ապրիլ–մայիս ամիսներին: Տեղի ունեցածը դասական պետական հեղաշրջում էր: Դրա մասին գրել էի:

Թ. Ա. – Պարոն Գեղամյան, բայց Ձեր ասած այդ թվերից՝ կենսաթոշակների բարձրացումից, մարդկանց վիճակը չի լավացել:

Գ. Ա. – Այո, եղել են խոշոր բացթողումներ: Սակայն մինչև անցյալից դասեր չքաղես, ապագա չես ունենա: Միտքս ավարտեմ: Մի մարդու պես «Կյանքի խոսք» կրոնական աղանդը եկավ հրապարակ ...

Ղ. Պ. – Բայց Սահմանադրությունը Դուք էիք ընդունել, որ էդ աղանդները կարային գային հրապարակ:

Գ. Ա. – Մի մարդու պես ԼԳԲՏ-ները եկան հրապարակ և դա անվանել հեղափոխություն, երբ դու կարդացել ես գոնե Շարփի այդ աշխատությունը ...

Թ. Ա. – Պարոն Գեղամյան, դա կապ չունի տնտեսական զարգացման հետ, այսօրվա մեր թեման դա է:

Գ. Ա. – Դա անմիջական կապ ունի, որովհետև ... Բավական է մարդկանց խաբեք: Տնտեսական թեմայով ես ասացի՝ տասը տարում 2,1 անգամ ՀՆԱ-ն է դրամական արտահայտությամբ աճել: Ձեր ասելիքները հետևյալն են, Ձեր լիդերը, ցավոք, այսօր ստանձնել է ասֆալտ փռող կատուկի մեքենավարի դեր: Փոխանակ ծրագրային հաղորդումներով հանդես գա՝ սրան եմ փռելու ասֆալտին, նրան եմ փռելու ասֆալտին կարգախոսներ է հնչեց-

Ա. ՊԵՐՍՈՆԱԿ

նում: Ասֆալտին փռելու մասին թող ասֆալտի փոսերը լցնողը խոսի: Ինքը թող երկրի զարգացման տեսլականի մասին ասի:

Ղ. Պ. – Պարոն Պեղանյան, ես այստեղ ուզում եմ մի փոքր չարաշահեմ իմ դիրքը: Պարոն Պեղանյան, էդ որ ասում եք՝ փոքրամասնությունների իրավունքները, եկան միտիզ արեցին, էս արեցին, իրանց իրավունքները Ձեր ուժն ա Սահմանադրությամբ ֆիքսել: Հիմա Դուք ինչի՞ց եք բողոքում, որ մարդիկ օգտվում են Ձեր ներկայացրած Սահմանադրությունից:

Գ. Ա. – Մեր ուժն այնքան զորեղ է եղել, որ այլախոհության հանդեպ հանդուժողականություն է ապահովել: Խոսքն այն մասին է, որ երբ հիշատակածս ուժերը Սորոսի հիմնադրամից փող էին ստանում և Սորոսն էլ իրենց ասում էր, թե ինչ անեն, որտեղ ինչ վանկարկեն ... Ցավոք, այս իշխանությունը սրանց հետ է ասոցացվում: Դրա համար, երբ նրանց մոտ ասելիք չկա, ասֆալտին փռելուց են խոսում, որովհետև ասելիք չկա: Իսկ ասելիք՝ կա:

Այստեղ բարձրացված յուրաքանչյուր հարց, ինչ խոսք, ուշագրավ էր: Բայց եթե ուզում ենք լուրջ մոտենալ էկոնոմիկային, ապա դա պետք է համեմատենք կենդանի օրգանիզմի հետ: Եթե մարդու ծեռքը ցավում է և նա գնացել է լուրջ բժշկի մոտ, ապա բժիշկը մի հատ ընդհանուր հետազոտում կնշանակի, որովհետև հակառակ պարագայում կարող է բուժման մի եղանակ առաջարկի, որը ծեռքը կբուժի, սակայն մեկ ուրիշ օրգան կվնասի: Դրա համար էլ պատահական չէր, որ ասացի, թե ներառական էկոնոմիկան բնութագրվում է 12 բաղկացուցիչ ցուցանիշներով և միայն դրանց համալիր վերլուծությունն է հնարավորություն տալիս այդ յուրաքանչյուր ցուցանիշի ցանկալի արդյունքն արձանագրել՝ մյուսներին չվնասելով: Ահա սա է բանալին: Եկամտահարկի հետ կապված. դա պետք է համադրել առնվազն 11 ուրիշ ցուցանիշների հետ՝ դրանց վրա դրա փոփոխության ազդեցությունը պարզելու համար: Ուրեմն, եկամտահարկի փոփոխման առաջարկված ձանապարհը, թե որ ցուցանիշի վրա ինչպե՞ս կազդի, ահա դրանց պատասխանները պետք է ունենանք: Մի բան ակնհայտ է. անհրաժեշտ է, որ վերցնենք այն երկրների փորձը, որոնցում դրական արդյունք է արձանագրվել, հետն էլ տեսնենք՝ մեր երկրի ու այդ երկրների տնտեսությունների միջև արդյոք կա՞ն որակական այնպիսի տարբերություններ, որ դրանց մոդելը Հայաստանում չի աշխատի: Դրանք համալիր մոտեցում պահանջող խնդիրներ են: Դրա համար պետք է մեր երկրի տնտեսական զարգացման տեսլականն ունենանք: Մենք պետք է ասենք, օրինակ, արտադրողականության աճի ինչ շեմ ենք դնում, որ մեկ մարդը՝ աշխատողը, դիցուք, գյուղատնտեսությունում, ինչ ցուցանիշների հասնելու խնդիր պետք է դնի իր առաջ:

Ղ. Պ. – Վերջը Դուք, որ տեսակետին եք հակված:

Գ. Ա. – Ես այն տեսակետի կողմնակիցն եմ, որ պետք է համալիր վերլուծել հանրապետության տնտեսության վիճակը ներառական էկոնոմիկայի ցուցանիշների համադրմամբ, ընտրելով դրանց օպտիմալ նշանակետերը և

դրանց հասնելու ճանապարհները: Եթե պնդես, որ այս կամ այն փոփոխությունը պետք է ընդունես եկամտահարկի մասով, ապա վաղը, մյուս օրը համապատասխան համալիր վերլուծություններ անելով կարող ես գալ այն եզրակացության, որ, ճիշտ է, այս հարցում սա մեր խնդրի լուծմանը կօգնի, բայց մյուս հարցերում կվնասի:

ՄԻՆԱՍՅԱՆ ԱՐԾՎԻԿ – Ինչպե՞ս եք պատկերացնում ներդրումների հոսք Հայաստանում, արդյո՞ք դա օրենսդրությամբ պետք է կարգավորվի, թե դա ընդամենը քաղաքական դեկավարության՝ վարչապետ, նախարար, փոխվարչապետ, Ազգային ժողովի նախագահ, պատգամավոր, հայտարարությունների մակարդակում պետք է լինի:

Գ. Ա. – Հարգելի հեռուստադիտողներ, Դուք արդեն պատկերացում կազմեցիք, թե կառավարության նիստերը ինչ մթնոլորտում են անցնում՝ «առողջ քննադատության և ինքնաքննադատության»: Ներդրումների մասին. մինչև երեկ չէ առաջին օրը, այս երկու օրերին այնքան շատ չեմ հետևել տնտեսագիտական վերլուծություններին՝ հատկապես այդ ուղղությամբ, սակայն նշեմ, որ միջազգային ինվեստիցիոն խոշոր կորպորացիաները որոշումներ կայացնելիս առաջնորդվում են երկրի միջազգային ներդրումային դիրքի ցուցանիշների ուսումնասիրմամբ, որի արդյունքում կայացնում են եզրակացություն՝ որոշում տվյալ երկրում իմաստ ունի ներդրում անել, թե իմաստ չունի: Քանի դեռ մենք ներդրողների հանդեպ դրսևորում ենք այնպիսի քաղաքականություն, ինչպիսին դրսևորեցինք «Լիդիան Արմենիայի» հանդեպ, էլ ինչ ասեք, ինչի շուրջ էլ բանավիճեք՝ իրեն հարգող ոչ մի ներդրող Հայաստան չի գա: Աշխարհահռչակ, մեծ ճանաչում ունեցող այդ կազմակերպությունը հարյուրավոր միլիոնների դոլարային ներդրումներ է արել Հայաստանում և ի՞նչ՝ փակեցին: Դրա համար, նախ, այն կազմակերպությունները, որոնք խոշոր ներդրումներ են կատարել մեր երկրում, կներեք բառիս համար, աչքի լույսի պես պետք է պահվեն, պրոպագանդվեն, պայմաններ ստեղծվեն, որ, այո, հավելյալ շահույթներ ստանան, որ նրանք էլ իրենց հերթին դառնան մեր երկրի պրոպագանդիստները: Իսկ թե ինչ ճանապարհով հասնել դրան, ապա ասեմ, որ երկրի միջազգային ներդրումային դիրքը հստակ ձևակերպում ունի՝ թե ինչ հարցեր պետք է լուծել, մատնանշում է այն բոլոր ցուցանիշները, որոնց բարելավումը կնպաստի ներդրումներ կատարելու առումով մեր երկրի գրավչությանը: Ցավոք, մեզ մոտ ճիշտ հակառակն արեցին:

Ա. Տ. – Պարոն Գեղամյան, եթե Ձեր կառավարության և Ձեր իշխանության հանդեպ գոնե մեկ տոկոս վստահություն լիներ, ապա «Լիդիան Արմենիայի» խնդիր այսօր չէինք ունենա:

Գ. Ա. – Ժամանակին «Լիդիան Արմենիան» կառավարությանը վստահելով է եկել Հայաստան, հարյուրավոր միլիոն դոլարի ներդրում արել:

Ա. Տ. – Քանի որ Ձեր կառավարության գնահատականների ու կատարած աշխատանքների և, մասնավորապես, շրջակա միջավայրի վրա ազդե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ցության Ձեր կառավարության գնահատականներին որևէ մեկը չի վստահում, ուստի մենք դրա համար այս պահի դրությամբ ունենք այդ խնդիրը:

Գ. Ա. – Կեցցեք Դուք: Դրա համար, ի պատիվ Ձեզ, օրը մեկ Ձեր որոշումներն եք փոխում, օրը մեկ Ձեր տեսակետներն եք փոխում: Հարգելի հեռուստադիտող՝ կառավարությունը հինգ ամիս առաջ հատուկ հանձնաժողով ստեղծեց, որի աշխատանքի արդյունքում ծնվեց մի անհետք փաստաթուղթ, որ հետո չհասկացան, թե դրա հետ ինչ անեն:

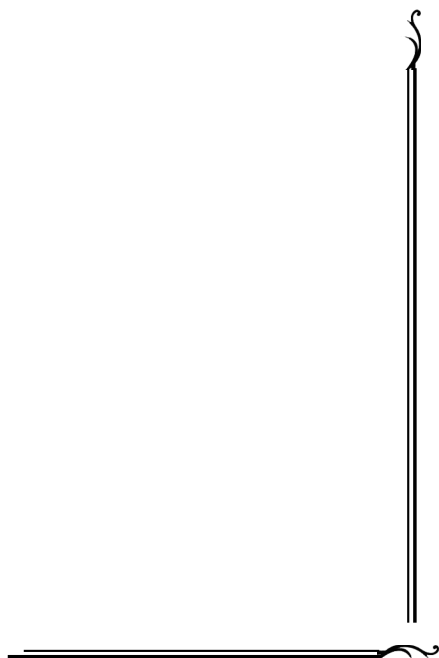
Մ. Մ. – Մենք մեր ծրագրով առաջարկում ենք, որ այն չհնովհիկները, որոնցից կոնկրետ կախված է այս կամ այն ներդրումային ծրագրերի ձախողումը, պետք է իրենց գույքով պատասխանատվություն կրեն: Եվ, երկրորդը. փոքր և միջին բիզնեսի մասին շատ-շատ բաներ ասացինք՝ մենք փոքր և միջին բիզնեսը պետք է դիտարկենք սոցիալական տեսակետից՝ հարկերից ազատենք, որովհետև դրանք չեն կարող թանկ մենեջմենթ ներգրավել, իսկ խոշորները կարող են: Հարցս այդ է, ուրեմն, համաձայն եք, թե՛ ոչ:

Գ. Ա. – Հարգելի հեռուստադիտողներ, այսօր, բարեբախտաբար, մակրոէկոնոմիկա գիտությունը հասել է այնպիսի բարձր մակարդակի, որ եթե դու ամբողջությամբ տիրապետում ես այդ գիտության ամենատարբեր երանգներին, ապա, բնականաբար, նման քննարկումներ չես անի: Խնդիրը հետևյալն է. պարտադիր կարգով անհրաժեշտ է ուշադրությամբ ծանոթանալ այն բոլոր նորություններին, որոնք կան մակրոէկոնոմիկայում, որոնք կան կոռուպցիայի դեմ պայքարում: Դա տասնամյակների ընթացքում մշակված է և խնդրո առարկայի վերաբերյալ կան գիտության Նոբելյան մրցանակակիրների կողմից գրված երաշխավորություններ: Այս ամենը, ինչ խոսք, լավ է, եկեք մեզանից ով ինչ գիտի տեղադրենք ընդհանուր գանձարանում և տեսնենք, թե ինչպիսին են ճանապարհները, որովհետև այլ մոտեցումներն այսօր հակացուցված են Հայաստանին:

Թ. Ա. – Պարոն Գեղամյան, Ձեր կարդացածը չօգնեց կոռուպցիայի դեմ պայքարին:

Գ. Ա. – Ուրեմն, ՍՄԱԹ տեխնոլոգիաների մասին դեռ 2 տարի առաջ ասել եմ, դա դասական այն տեխնոլոգիան է, որը 8 բաղկացուցիչ մասեր ունի, որոնց կիրառումը հնարավորություն է տալիս նվազագույնի հասցնել երկրում առկա կոռուպցիան: Այսինքն՝ եթե խնդիր ես դնում, ապա այդ խնդիրը պետք է պարզ լինի: Պետք է հասկանալի լինի, թե ինչ արդյունք ես սկսնկալում ունենալ, ինչի շնորհիվ, դրված խնդիրները լուծելով արդյո՞ք հասնում ես նպատակիդ, արդյո՞ք դրածո նպատակը խիստ կարևոր է ու արդիական: Եվ, վերջապես, ինչ ժամկետում է հնարավոր նպատակին հասնելը: Իսկ ինչի՞ կոռուպցիայի դեմ պայքարը ցանկալի արդյունք չտվեց: Ցանկալի արդյունք չտվեց այն պարզ պատճառով, որ երբ արդեն դրսի ուժերը հասկացան, որ Հանրապետության Նախագահը վարչապետ դառնալով ներառական էկոնոմիկան անպայման կյանքի է կոչելու և դա մինիմումի է հասցնելու երկրում գոյություն ունեցող կոռուպցիան, ապա նրանք էլ պայ-

մաններ ստեղծեցին, որ մեր երկրում իշխանափոխություն լինի: Իսկ ինչի իշխանափոխություն լինի, որովհետև Արցախյան պատերազմի հերոս Սերժ Սարգսյանը, Արցախյան պատերազմի հերոս Ռոբերտ Քոչարյանն աշխարհաքաղաքական այս բարդ իրավիճակում, երբ վաղը, մյուս օրը ազատագրված տարածքում անպայմանորեն պատերազմական գործողություններ են հրահրվելու Ադրբեջանի կողմից, պետք է խաղից դուրս բերվեին: Սա է գաղտնիքը: Իրանի մասնատման խնդիրն է դրված Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների, Իսրայելի կողմից: Բնականաբար, Սերժ Սարգսյանը, Ռոբերտ Քոչարյանը, նույն Սամվել Բաբայանը, Վիտալի Բալասանյանը և Արցախի այլ հերոսները խոչընդոտներ էին այդ նենգ նպատակներն իրականացնելու ճանապարհին, լուրջ խոչընդոտներ, ուստի նրանք դարձել են թիրախ: Մի խոսեցրեք, այնքան բան կա ասելու, ցավոք, վտանգավոր:

**ПРЕДВЫБОРНЫЕ ДЕБАТЫ:
ДЕПУТАТ НС РА ОТ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ПАРТИИ
АРМЕНИИ АРТАШЕС ГЕГАМЯН – В ЭФИРЕ
ОБЩЕСТВЕННОГО ТЕЛЕКАНАЛА АРМЕНИИ**

В эфире также модераторы предвыборных дебатов Петрос Казарян и Аракс Тадевосян, участники дебатов – исполняющий обязанности вице-преьера РА Тигран Авинян, заместитель председателя НС РА Микаел Мелкумян и экс-министр экономического развития и инвестиций РА
Арцвик Минасян
(29 НОЯБРЯ 2018 Г.)

КАЗАРЯН ПЕТРОС. – Социально-экономическая политика, пути развития экономики. У Вас 2 минуты, чтобы представить ту концепцию, которую воплотите в стране в случае победы на выборах.

ГЕГАМЯН АРТАШЕС. – Прежде всего благодарю за приглашение. Естественно, в эти дни каждый задумывается над тем, какой бы хотел увидеть Армению, каково его представление. И вольно или невольно бросаешь взгляд на развитые страны и думаешь: в чем секрет их прогресса, в чем ключ к успеху, какие показатели поставили они себе в качестве целей, достигнув которые они смогли обеспечить высокий уровень жизни населения.

К обсуждению этих вопросов обратились в Давосе, на проходившем 22 – 24 января т. г. Всемирном экономическом форуме, который классифицировал страны с наиболее высоким уровнем жизни. В числе лидеров оказались Норвегия, Исландия, Люксембург, Швейцария, Дания, Швеция, Нидерланды, Ирландия и др. Форум определил то общее, что обеспечивает столь высокий уровень жизни в этих странах. Оказалось, что эти страны по 12 показателям, характеризующим уровень инклюзивности экономики, превосходят другие страны с подобными показателями.

Участники форума объединили эти показатели в один общий критерий, назвав его индексом инклюзивного развития. Эти 12 показателей объединены в 3 группы. В каждую группу четыре из них, допустим – рост и развитие (включая рост ВВП, занятость, производительность труда, ожидаемая продолжительность жизни), инклюзивность (включая уровень

бедности и неравенства), а также межпоколенческую справедливость и устойчивость (уровень сбережений, демографической нагрузки, государственного долга и загрязнения окружающей среды).

В эти три группы включены и подробным образом раскрыты все те показатели, при успешном развитии которых можно гарантированно утверждать, что страна прогрессирует. Единство указанных показателей и есть индекс инклюзивного развития. Именно об инклюзивной экономике и говорил Президент РА Серж Саргсян в апреле 2018г., когда обсуждалась стратегическая программа развития Республики Армения в 2020-2030гг., в которой была поставлена задача: будущее экономического развития страны должно быть обусловлено переходом на рельсы инклюзивной экономики.

К. П. – Почти все политические силы единодушны в одном: обычным инструментарием достичь развития страны будет весьма трудно. Если коротко – что означает экономическая революция, поскольку в своем классическом значении слова «революция» и «экономика» друг с другом не стыкуются. Но, с другой стороны, у нас ситуация не стандартная. Каким Вы видите будущее аграрной страны, экспортирующей руду?

Г. А. – Во-первых, должен сказать, что все озвученные здесь приоритеты, к счастью, содержатся в показателях, характеризующих инклюзивную экономику, и являются их составной частью. То есть матричная задача – переход к инклюзивной экономике.

Что касается революционности, то революция и экономический рост – понятия взаимоисключающие, во всяком случае в экономике. Другое дело, что, пользуясь определенными экономическими рычагами и инструментарием для прорывного развития экономики, в той или иной области экономики подобный прорыв обеспечить мы можем. И потому правильно было отмечено 2 года назад на Давосском экономическом форуме, когда речь зашла о 4-й технологической революции. Так что не нужно изобретать велосипед. Нам надо, чтобы мы смогли внедрить все разработки, которые уже имеются в мире, и применить их в экономике нашей страны.

Возникает вопрос: есть ли у нас достаточная база для этого? Да, есть. Например, тот факт, что за последние десять лет наша экономика выросла (в долларовом выражении): если рассматривать с точки зрения паритета покупательной способности, то был 167-процентный темп роста ВВП, в то время как мировой темп роста ВВП составил 145 процентов (в долларовом выражении). Иными словами, в Армении имел место экономический рост, и наша экономика достигла того уровня, что всего через шесть месяцев после прихода к власти нового руководства, которое, не ударив палец о палец, при обвальном падении всех показателей – вместе со всем этим планирует сократить бедность в 2019 году.

К. П. – Это Ваша заслуга – Вашего правления?

Г. А. – Не наша, а Республиканской партии и ее союзников, это результат работы коалиционного правительства.

АВИНЯН ТИГРАН. – Господин Гегамян, уж если Вы говорите о GDP (ВВП. – А. Г.), то давайте вспомним и номинал GDP, поскольку в 2007-2017гг. номинал нашего валового внутреннего продукта снизился на 3,2 %, если не ошибаюсь. И это означает, что в целом, если рассматривать в долларовом выражении, по сравнению с остальным миром в нашей стране ВВП снизился.

Г. А. – Абсолютно все не так. К сожалению, приведенные Вами цифры не совсем корректны. Наберите The world Factbook на сайте cia.gov (электронный адрес Центрального разведывательного управления США), не думаю, что наши добрые друзья из США ошибаются, называя в точности те цифры, которые я озвучил. Никогда, никогда при расчетах GDP номинальные цифровые данные не берутся в качестве основного аналитического показателя. При расчетах говорят о показателе GDP, рассчитанном по паритету покупательной способности. Здравомыслящие экономисты в своей аналитике принимают за основу именно этот показатель ВВП.

К. П. – Я не знаю, что говорят здравомыслящие экономисты, господин Гегамян, но помню, что Ваш премьер-министр, последний премьер-министр, пришел, увидел и сказал, что экономика Армении в позорном состоянии.

Г. А. – У него было новое видение развития, и он говорил это, сопоставляя со своим видением.

А. Т. – Господин Гегамян, Вы представляете ту силу, которая в течение последних десяти лет «обеспечивала» спад номинала ВВП, исход 260 тысяч граждан Армении из страны, четырехкратный рост внешнего долга и нищету – в то время бедность составляла 26 процентов, а в 2017г. она возросла до 29,4 процента. Так вот, господин Гегамян, это в том случае, когда 260 тысяч граждан страны покинули ее. Так о чем мы сейчас дебатировать? Вы, представляемая вами сила провалились, причем во всех смыслах – и в экономическом, и в политическом...

Г. А. – Я составил график классических примеров провала Вашего же правительства. На этом графике дан показатель экономической активности – вот, отмечен красной линией, которая плавно скользит вниз, словно с Лысой горы в Цахкадзоре, это показатель экономической активности, который рухнул в течение трех месяцев Вашего правления. Показатель темпа роста экономической активности в 3-м квартале 2018г. по сравнению с показателем 1-го квартала был меньше втрое. Скажу больше: во 2-м квартале 2018г. инвестиции скатились почти к нулю. Почему я это

говорю? Я не злорадствую, я просто озвучиваю показатели, характеризующие результаты деятельности Вашего правительства.

К. П. – Подскажите телезрителям, что это за 2-й квартал.

Г. А. – Дорогой Петрос, если в мире ничего не изменилось, то 2-й квартал начинается в апреле и заканчивается в июне. Отмечу только одну цифру: в 2017г. в Армении доля ВВП на душу населения составляла 3872 доллара, в то время как в 2000г. составляла всего 593 доллара. Допустим, что 260 тысяч наших граждан эмигрировали из страны. Но даже при этих обстоятельствах темп роста доходов на душу населения составлял как минимум 160–173%, причем в долларовой выражении. Повторю – расчет реального дохода на душу населения, не в расчете статистических показателей, характеризующих численность населения, которые вы можете оспорить, а приведенными Вами же цифрами.

Другое дело, удовлетворяет ли это Республиканскую партию? Конечно, нет. Подвергалось ли критике? Подвергалось, причем лично президентом, и было совершенно не случайно, что была поставлена задача – непременно перейти на рельсы инклюзивной экономики. И именно в этот период (почему не упоминаете?) в 3,7 раза вырос размер минимальной пенсии – с 10900 до 40634 драмов.

ТАДЕВОСЯН АРАКС. – За какое время?

Г. А. – Как раз за упомянутый отрезок времени. Почитайте, изучите. В 4-й строке снизу на странице 196 сборника «Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-сентябре 2018г.» написано: цена минимальной продовольственной корзины – 33 930,8 драма. Двумя строчками ниже: цена минимальной потребительской корзины – 60 057,5 драма. Любопытно, что в 3-м квартале темпы роста как минимальной продовольственной корзины, так и минимальной потребительской корзины по сравнению с 3-м кварталом 2017г. составили, соответственно, 109,3 % и 110,8 %. Это данные Статистической службы. Знаете, я должен провести элементарный курс – не с Вами, а с теми, кто Вам подсказал, чтобы Вы поспорили со мной на эту тему.

Т. А. – Обратимся к механизмам постепенного внедрения подоходного налогообложения, механизмам ступенчатого налогообложения. Хотелось бы услышать от Вас некоторые обоснования, вокруг которых, думаю, можно по diskutieren. В Вашей программе не сказано ничего глобального, ибо это не программа, а нагромождение красивых, правильных слов.

Г. А. – Знаете, проблема в том, что это Вам нечего сказать относительно нашей программы. Вы или не владеете темой, или не читали. Есть отдельная программа у Арташеса Гегамяна, занимающего 10-ю строчку избирательного списка Республиканской партии. Это 270-страничная программа, которая абсолютно созвучна с программой Республиканской

А. ГЕГАМЯН

партии. К сожалению, мы перестали слышать друг друга. Говорим о пенсии, но забываем сказать, повторяю, что в течение последних десяти лет средний размер пенсии вырос в 3,7 раза, стало быть, размер средней номинальной зарплаты вырос в 2,3 раза. Удовлетворяло ли это Республиканскую партию? Конечно, нет.

К. П. – Знаете, что удивительно – ни одна сила о прошлом не говорит, а господин Гегамян только о прошлом и говорит.

Г. А. – Потому что прошлое искажают. Здесь говорят о революции, и я вам в связи с этим расскажу интересную вещь. Так вот был такой блаженной памяти Джин Шарп, несколько месяцев назад умер, безвременно – ему было всего-то 90 лет. Он написал книгу – «От диктатуры к демократии» называется, и приложение к ней – «198 способов ненасильственного свержения власти», что было широко использовано в нашей республике в апреле-мае: тогда 42 из 198 гарантированных методов свержения власти у нас применили, причем строчка в строчку, слово в слово. То, что произошло, – государственный переворот в классическом виде. Я уже писал об этом.

Т. А. – Но, господин Гегамян, приведенные вами цифры – повышение пенсий – положения людей никак не улучшили.

Г. А. – Да, были крупные упущения. Но если не извлечь уроков из прошлого, будущего не построить. Завершу свою мысль. Секта «Слово жизни», как один человек, собиралась на площади.

К. П. – Но эту Конституцию принимали Вы – так что секты могли прийти на площадь.

Г. А. – ЛГБТ, как один человек, являлись на площадь, и называть это революцией, когда ты знаком хотя бы только с этим трудом Шарпа...

Т. А. – Господин Гегамян, это никак не связано с развитием экономики, а сегодня наша тема – именно эта.

Г. А. – Связь непосредственная, поскольку ... Хватит врать людям. По экономической теме я уже сказал: за десять лет ВВП (в драмовом выражении) вырос в 2,1 раза. А Вы что говорите? Ваш лидер сегодня взял на себя функции водителя катка – асфальтоукладчика. Вместо того чтобы выступать с программными заявлениями, он направо-налево сыплет обещаниями – этого на асфальт уложу, того на асфальт уложу. Об асфальте пусть говорит тот, кому положено ямы на дорогах засыпать. А он пусть говорит о доктрине развития страны.

К. П. – Господин Гегамян, здесь мне придется немного злоупотребить своим положением. Вот когда Вы говорите, господин Гегамян – права меньшинств, собрались на митинг, то да сё ... их права закреплены Конституцией, созданной Вашей силой. Так чем же Вы теперь недовольны – люди пользуются предложенной Вами Конституцией.

Г. А. – Наша сила была столь могущественна, что обеспечила толе-

рантное отношение к инакомыслию. Речь о том, что в свое время упомянутые мной силы получали деньги из соросовских фондов, а сам Сорос диктовал им, что и как делать, где что скандировать ... К сожалению, труд Шарпа ассоциируется с ними. Поэтому, когда им нечего сказать, они говорят, кого и как на асфальт уложить, потому что ... сказать больше нечего. А ведь говорить есть о чем.

Каждый вопрос, поднятый здесь, что и говорить, был достоин внимания. Но если вы хотите подойти к экономике серьезно, то лучше всего сравнить ее с живым организмом. Если у человека просто болит рука и он идет к врачу, то серьезный врач для начала проведет общее обследование, в противном случае он может выбрать метод лечения, который исцелит руку, но выведет из строя какой-нибудь другой орган. Вот потому и вовсе не случайно я сказал, что инклюзивная экономика характеризуется двенадцатью составляющими показателями, и только их комплексный анализ дает возможность обеспечить желаемый результат каждого показателя, не нарушив взаимосвязь других. Вот вам и ключ.

Относительно подоходного налога ... его нужно сопоставить как минимум с 11-ю другими показателями, чтобы выявить динамику изменений. Так что предложенный путь изменения подоходного налога, а именно как и на какой показатель подействует, – вот на какие вопросы нужно получить ответы. Одно очевидно: необходимо, чтобы мы переняли опыт тех стран, где отмечен положительный результат, а заодно и посмотреть, есть ли между экономиками этих стран и нашей экономикой качественные различия, из-за которых эти модели не сработают в Армении. Это те задачи, которые требуют комплексного подхода. И для этого нам необходимо иметь концепцию развития экономики в нашей стране. Мы должны определить, например, какой порог роста производительности мы устанавливаем. Чтобы знать, какую ставит себе цель для достижения, допустим, в сельском хозяйстве отдельный человек – трудящийся.

К. П. – Так к какой концепции склоняетесь Вы?

Г. А. – Я сторонник того, что необходимо комплексно проанализировать состояние экономики страны при сопоставлении показателей инклюзивной экономики, выбрав оптимальные цели и пути их достижения. Если настаивать, что в плане подоходного налога нужно принять то или другое изменение, то завтра-послезавтра в результате комплексного анализа можно прийти к тому, что да, в данном случае это поможет нам решить вопрос, но в других вопросах навредит.

МИНАСЯН АРЦВИК. – Как Вы себе представляете инвестиционный поток в Армению? Должно ли это регулироваться законодательством или должно происходить на уровне заявлений политического руководства – премьер-министра, министра, вице-преьера, председателя Национального Собрания, депутата Национального Собрания?

А. ГЕГАМЯН

Г. А. – Уважаемые телезрители, вы уже смогли составить представление о том, как происходят заседания правительства – в атмосфере «здоровой критики и самокритики». Относительно инвестиций. В течение двух последних дней я недостаточно интенсивно прослеживал экономическую аналитику – особенно в этом направлении, однако отмечу: принимая решения, крупные международные инвестиционные корпорации руководствуются изучением показателей международного инвестиционного положения данной страны и только в результате этого делают заключение – имеет ли смысл инвестировать в эту страну или нет.

Пока мы в отношении инвестора будем руководствоваться политической, подобной той, которую мы применили в отношении Lidian Armenia, то о чем нам говорить, о чем спорить ... ни один уважающий себя инвестор в Армению не придет. Эта компания, снискавшая славу во всем мире, инвестировала в Армению сотни миллионов долларов. И что? Закрыли. Поэтому те организации, которые делают крупные инвестиции в нашу страну, мы, извините за выражение, как зеницу ока должны беречь, пропагандировать, создавать условия для работы, чтобы они, почему нет, получали больше прибыли – и тогда они сами станут пропагандировать нашу страну.

А вот каким путем достичь этого, то скажу: международная инвестиционная позиция страны должна иметь четко сформулированные задачи – вопросы, которые надо решить, показатели, улучшение которых может поспособствовать повышению инвестиционной привлекательности страны. Увы, у нас все сделали ровно наоборот.

Т. А. – Господин Гегамян, если бы к Вашему правительству и Вашей власти было доверие людей – хоть на один процент, то сегодня проблемы Lidian Armenia у нас не существовало бы.

Г. А. – В свое время, именно доверяя правительству, Lidian Armenia пришла в Армению и инвестировала сотни миллионов долларов.

Т. А. – Поскольку оценкам – особенно оценкам воздействия на окружающую среду, а также работе Вашего правительства никто не доверяет, то поэтому сегодня мы и имеем эту проблему.

Г. А. – Молодцы Вы. И потому, к Вашей чести, что ни день, Вы меняете свои решения, что ни день, меняете свою точку зрения. Уважаемый телезритель, пять месяцев назад правительство сформировало специальную комиссию по изучению проблемы Амулсара и Lidian Armenia, в результате работы которой появился некий абсурдный документ, а потом сами не знали, что с этим документом делать.

М. А. – В своей программе мы предлагаем: те чиновники, которые виновны в провале конкретно той или иной инвестиционной программы, должны нести ответственность – за счет своего имущества. И второе: много говорили о малом и среднем бизнесе. Мы должны рассматривать

малый и средний бизнес с социальной точки зрения – надо освободить от налогов, поскольку они не могут обеспечить дорогостоящий менеджмент, а крупный – может. Мой вопрос таков – согласны Вы или нет?

Г. А. – Уважаемые телезрители, к счастью, сегодня макроэкономическая наука достигла такого уровня, что если ты владеешь разными нюансами ее положений, то, безусловно, подобных обсуждений проводить не станешь. Проблема в следующем: в обязательном порядке необходимо тщательнейшим образом ознакомиться с теми новостями, которые существуют в макроэкономике, в борьбе против коррупции. Это разрабатывалось в течение десятилетий, а относительно обсуждаемой темы ... есть работы Нобелевских лауреатов. Все это прекрасно, так давайте же мы объединим свои знания в общую копилку и определим дальнейший путь, ибо иные подходы сегодня Армении противопоказаны.

Т. А. – *Господин Гегамян, все, что Вы прочитали, не помогло в борьбе с коррупцией.*

Г. А. – Еще 2 года назад я писал о SMART-технологии. Это классическая технология, состоящая из 8 частей, одновременное применение которых дает возможность довести до минимума существующую в стране коррупцию. То есть если ставишь задачу, то эта задача должна быть ясной. Она должна быть понятной с точки зрения ожидаемых результатов, благодаря чему, достигнешь ли цели, решив поставленные задачи, так ли важна и актуальна поставленная цель? И наконец, в какие сроки можно достичь этой цели.

А почему борьба с коррупцией не дала желаемого результата? По одной простой причине: внешние силы, поняв, что президент страны, став ее премьер-министром, непременно воплотит в жизнь идею инклюзивной экономики и доведет до минимума существующую в стране коррупцию, создали условия для смены власти в нашей стране. А зачем нужна смена власти? А затем, что при нынешней сложнейшей геополитической ситуации, если завтра-послезавтра Азербайджан наверняка развяжет военные действия на освобожденных территориях, к тому моменту Герой Арцаха Серж Саргсян, Герой Арцаха Роберт Кочарян должны быть выведены из игры. Вот и весь секрет.

Соединенными Штатами Америки и Израилем поставлена задача по расчленению Ирана. И понятно, что Серж Саргсян, Роберт Кочарян, тот же Самвел Бабамян, Виталий Баласанян и другие Герои Арцаха были бы помехой на пути достижения этой коварной цели – серьезной помехой. Поэтому они и стали мишенями. Не заставляйте говорить, ибо так много есть что сказать – увы, опасного.

ВЫСТУПЛЕНИЕ ДЕПУТАТА НАЦИОНАЛЬНОГО СОБРАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА
НА ПЕРВОМ ЗАСЕДАНИИ АРМЯНО–РОССИЙСКОГО
ЛАЗАРЕВСКОГО КЛУБА
(30 НОЯБРЯ 2018 Г., ЕРЕВАН)

Я от души приветствую участников сегодняшнего заседания, и коль скоро Константин Федорович Затулин задал хороший настрой и тон на откровенную беседу, воспользуюсь этим и отмечу в первую очередь, что очень и очень правильно озаглавлена тема сегодняшнего обсуждения – «Армения и Россия – две Родины. Оборона и безопасность». Не может быть такого, чтобы Армения находилась в опасности, а Россия была бы в безопасности. И с точностью до наоборот, несмотря на несоизмеримость территорий и потенциалов наших стран. В силу этого позвольте не согласиться с ранее выступившим оратором, заявившим, что у Соединенных Штатов Америки нет политики в отношении Южного Кавказа. Это, по моему, изначально усыпляющий нашу бдительность тезис, хотя бы по той простой причине, что не может быть такого, чтобы страна (речь о США), которая в своей Стратегии национальной безопасности, опубликованной еще в ноябре 2017 г., четко указывает в числе противников и основных вызовов и угроз, способных размыть мощь и влияние США, Россию и Китай, определяя их ревизионистами и называя прочими эпитетами, сбрасывала со счетов ближайшего союзника России – Армению, как не представляющую важности. Не иметь никакой политики в отношении ближайшего союзника России в лице Армении в столь взрывоопасном регионе, каким является Южный Кавказ, – это непозволительная роскошь даже для США. Не говоря уже об Исламской Республике Иран, с которой у Армении сложились истинно дружественные, я бы даже сказал, стратегические отношения. Достаточно вспомнить действия руководства Ирана, когда в 1992 – 1994 гг. Арцахской Республике Азербайджаном была навязана война, когда в это же самое время по какой-то «случайности» в Грузии взорвали мост и было полностью прекращено поступление товаров через Грузию, а это 70 % нашего внешнего грузооборота, скажем так, в плане объемов, и в это тревожное время Иран ни на один день, ни на

один час не закрывал ирано-армянскую государственную границу. Естественно, что обо всем этом прекрасно знают в Соединенных Штатах Америки. Более того, уж они-то деньги считать умеют. Что я имею в виду. Достаточно посмотреть на динамику финансовых поступлений из Соединенных Штатов Америки в Армению с целью финансирования разного рода организациями – Фондом Сороса, разными демократическими институтами, призванными якобы содействовать углублению демократии и становлению гражданского общества, – чтобы убедиться в том, что из года в год имело место наращивание поступающих в Армению финансовых средств. А эти средства, повторяюсь, расходовались под кодовым названием «для углубления демократии» или «для укрепления основ гражданского общества», а в итоге мы получили то, что сегодня имеем. Более того, 28 мая, то есть буквально через 20 дней после смены власти в Армении путем государственного переворота, госсекретарь США Майк Помпео официальным письмом уведомляет Армянский национальный комитет Америки о том, что рассматривается вопрос о предоставлении Армении 140-миллионной долларовой помощи для поддержки усилий нового правительства Армении. Я абсолютно не хочу политизировать сегодняшнее мое выступление, а всего лишь констатирую факты. И факты говорят о том, что Соединенные Штаты Америки со своим ближайшим стратегическим союзником в лице Израиля обязательно добьются того, чтобы зона безопасности Арцахской Республики, которая имеет 100-километровую границу с Ираном, была повергнута в состояние хаоса, однако управляемого ими хаоса. Путь достижения этой цели – начало военных действий, развязывание новой военной агрессии со стороны Азербайджана. За последние несколько лет Азербайджан потратил пять с половиной миллиардов долларов на покупку израильской наступательной военной техники. Я уже не говорю о том, что вертолеты и другие наступательные вооружения уже будут производиться по израильским лицензиям в Азербайджане. Более того, Азербайджан устами своего министра обороны Закира Гасанова во всеуслышание заявляет: «Азербайджан в любую минуту готов начать войну против Армении и Арцаха». В любую минуту. При этом разъясняет, что война будет начата в подходящий момент, который определит верховный главнокомандующий, то бишь Алиев, и даст соответствующую команду. И в этих условиях говорить о том, что у Соединенных Штатов Америки нет выработанной политики в отношении Южного Кавказа, непосредственно граничащего с Ираном, в принципе невозможно. Бесспорно, что у США есть политика в отношении Армении и региона Южного Кавказа. Но есть и другая политика, которая нацелена на усыпление нашей с вами бдительности. И, случись война, трагедия развернется не только для армянского народа, но в первую оче-

редь для азербайджанского народа. Как-то приходилось уже говорить о том, что во время Апрельской (2016 г.) четырехдневной войны против Арцахской Республики потери Азербайджана, людские потери, в 10 и более раз превышали людские потери Армении. Эта информация почерпнута из азербайджанских источников. Другое дело, что для нас это было большой трагедией, но в XXI веке армянский народ Геноцида никому не позволит, не позволит хотя бы по той простой причине, что мы, искренние союзники Российской Федерации, действительно верим в мудрость российского политического руководства и в непоколебимость воли вашего Президента Владимира Владимировича Путина, который искренний друг армянского народа и очень почитаем у нас в Армении. Россия не допустит войну в Армении. Начнись война в Армении, она непременно обернется большой войной в Российской Федерации, на Северном Кавказе. Вы, конечно, об этом знаете куда лучше, чем я. Может, я сегодня немножко эмоционально выступаю, но когда есть убежденность в том, что Азербайджан в «подходящий», с точки зрения Ильхама Алиева, момент развяжет войну, то это обязывает всех нас уже сейчас противопоставить этому агрессивному настрою такую альтернативу и такие убедительные аргументы, которые у Азербайджана и его поводырей отобьют охоту начать войну против Республики Армения и Арцахской Республики.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐ ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ ՀԱՅ-
ՌՈՒՍԱԿԱՆ «ԼԱԶԱՐԵՎՅԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ» ԱՌԱՋԻՆ ՆԻՍՏՈՒՄ
(30 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ԵՐԵՎԱՆ)

Սրտանց ողջունում եմ այսօրվա նիստի մասնակիցներին, և քանի որ Կոնստանտին Ֆյոդորովիչ Ջատուլինը անկեղծ զրույցի լավ տրամադրություն փոխանցեց, կօգտվեմ դրանից և, առաջին հերթին, կնշեմ, որ շատ ճիշտ է վերնագրված այսօրվա քննարկման թեման՝ «Հայաստան և Ռուսաստան՝ երկու Հայրենիք. պաշտպանություն և անվտանգություն»: Չի կարող այնպես լինել, որ Հայաստանը գտնվի վտանգի մեջ, իսկ Ռուսաստանն՝ անվտանգության: Եվ ճիշտ հակառակը, չնայած մեր երկրների տարածքների ու պոտենցիալների անհամաչափելիությանը: Սրանից ելնելով՝ թույլ տվեք չհամաձայնել ինձնից առաջ ելույթ ունեցած հռետորի հետ, որը հայտարարեց, թե Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները Հարավային Կովկասի վերաբերյալ քաղաքականություն չունի: Սա, ըստ իս, սկզբից ևեթ մեր զգոնությունը թմրեցնող թեզիս է, թեկուզև այն պարզ պատճառով, որ չի կարող այնպես պատահել, որ երկիրը (խոսքն ԱՄՆ-ի մասին է), որն իր՝ դեռևս 2017թ. նոյեմբերին հրապարակված Ազգային անվտանգության ռազմավարությունում հակառակորդների և հիմնական մարտահրավերների ու սպառնալիքների (որոնք ի զորու եմ քշել-տանել ԱՄՆ-ի հզորությունն ու ազդեցությունը) թվում հստակ նշում է Ռուսաստանն ու Չինաստանը՝ նրանց ռեզիդենցիաները որակելով ու այլ մակդիրներով պիտակավորելով, նկատի չունենար Ռուսաստանի մերձավոր դաշնակցին՝ Հայաստանը, որպես կարևորություն չներկայացնող երկիր: Պայթյունավտանգ այնպիսի տարածաշրջանում, ինչպիսին Հարավային Կովկասն է, չունենալ որևէ քաղաքականություն Ռուսաստանի մերձավորագույն դաշնակցի՝ Հայաստանի հանդեպ, անթույլատրելի շքեղություն է անգամ ԱՄՆ-ի համար: Էլ չեմ ասում Իրանի Իսլամական Հանրապետության մասին, որի հետ Հայաստանը, հիրավի, բարեկամական, անգամ կասեի՝ ռազմավարական հարաբերություններ ունի: Բավական է հիշել Իրանի ղեկավարության գործողությունները, երբ 1992-1994թթ. Արցախի Հանրապետությանն Ադրբեջանի կողմից պատերազմ էր պարտադրվել, երբ հենց այդ նույն ժամանակ ինչ-որ «պատահականությամբ» Վրաստանում կամուրջ էին պայթեցրել և ամբողջովին դադարել էր

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ապրանքների մուտքը Վրաստանով, իսկ դա մեր արտաքին բեռնաշրջանառության 70%-ն էր, այսպես ասենք՝ ծավալների առումով, և այդ տազնապալի ժամանակներում Իրանը ոչ մի օր, ոչ մի ժամ չփակեց իրանա-հայկական պետական սահմանը: Բնականաբար, այս ամենի մասին հիանալի գիտեն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում: Ավելին, նրանք լավ փող հաշվել էլ գիտեն: Ի՞նչ նկատի ունեն: Բավական է նայել Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներից զանազան կազմակերպությունների (դիցուք՝ Սորոսի հիմնադրամից, ժողովրդավարական տարբեր ինտիտուտներից, որոնք կոչված են, իբր, աջակցելու ժողովրդավարության խորացմանը և քաղաքացիական հասարակության կայացմանը) միջոցով Հայաստան կատարվող ֆինանսական մուտքերի դինամիկային՝ համոզվելու համար այն բանում, որ տարեցտարի տեղի է ունենում Հայաստան մուտք գործող ֆինանսական միջոցների ավելացում: Իսկ այդ միջոցները, կրկնում են, ծախսվել են «ժողովրդավարության խորացման համար» կամ «քաղաքացիական հասարակության հիմքերի ամրապնդման համար» գաղտնի անվանման ներքո, իսկ արդյունքում ստացել ենք այն, ինչ ունենք այսօր: Ավելին, մայիսի 28-ին, այսինքն՝ Հայաստանում պետական հեղաշրջման ճանապարհով իշխանափոխությունից ուղիղ 20 օր անց, ԱՄՆ պետքարտուղար Մայք Պոմպեոն պաշտոնական նամակով տեղեկացնում է Ամերիկայի Հայ ազգային կոնգրեսին այն մասին, որ դիտարկվում է Հայաստանին 140 մլն դոլար օգնություն տրամադրելու հարցը որպես աջակցություն Հայաստանի նոր կառավարության ջանքերի: Ես բնավ չեմ ցանկանում քաղաքականացնել իմ այսօրվա ելույթը, այլ ընդամենը արձանագրում եմ փաստերը: Եվ փաստերն ասում են այն մասին, որ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներն իր մերձավորագույն ռազմավարական դաշնակցի՝ Իսրայելի հետ պարտադիր կարգով կհասնեն այն բանին, որպեսզի Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտին, որն Իրանի հետ 100 կիլոմետրանոց սահման ունի, ենթարկվի քառսի իրավիճակի, բայց իրենց կողմից կառավարվող քառսի: Այդ նպատակին հասնելու ճանապարհը մարտական գործողություններ սկսելն է, նոր ռազմական ագրեսիայի սանձազերծումն Ադրբեջանի կողմից: Վերջին մի քանի տարիներին Ադրբեջանը ծախսել է հինգ ու կես միլիարդ դոլար իսրայելական հարձակողական ռազմատեխնիկա գնելու համար: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ ուղղաթիռները և հարձակողական սպառազինության այլ տեսակներ իսրայելական արտոնագրերով արդեն արտադրվելու են Ադրբեջանում: Ավելին, Ադրբեջանն իր պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովի միջոցով ի լուր աշխարհի ուղղակի հայտարարում է այն մասին, որ «Ադրբեջանը ցանկացած պահի պատրաստ է պատերազմ սկսել Հայաստանի և Արցախի դեմ»: Ցանկացած պահի: Ընդ որում, պարզաբանում է, որ պատերազմը կսկսվի հարմար պահին, որը կորոշի գերագույն գլխավոր հրամանատարը, ասել է թե՛ Ալիևը, և կտա համապատասխան հրամանը: Եվ այս պայմաններում խոսել այն մասին, թե Ամերիկայի Միացյալ Նահանգ-

ները չունի մշակված քաղաքականություն Հարավային Կովկասի հանդեպ, որն անմիջականորեն սահմանակից է Իրանին, ըստ էության, անհնար է: Անվիճելի է, որ ԱՄՆ-ն ունի քաղաքականություն Հայաստանի և Հարավային Կովկասի տարածաշրջանի հանդեպ: Բայց կա նաև այլ քաղաքականություն, որն ուղղված է մեր զգոնության թմրեցմանը: Եվ եթե պատերազմ սկսվի, դա ողբերգության կվերածվի ոչ միայն հայ ժողովրդի, այլ նաև, առաջին հերթին, ադրբեջանցի ժողովրդի համար: Մի առիթով ասել եմ, որ Արցախի Հանրապետության դեմ Ապրիլյան (2016թ.) քառօրյա պատերազմի ժամանակ Ադրբեջանի կորուստները՝ մարդկային կորուստները, 10 անգամ գերազանցել են Հայաստանի մարդկային կորուստները: Այս տեղեկությունը վերցվել է ադրբեջանական աղբյուրներից: Այլ բան է, որ մեզ համար դա մեծ ողբերգություն էր, բայց 21-րդ դարում հայ ժողովուրդը ոչ մեկին Ցեղասպանություն թույլ չի տա, թույլ չի տա թեկուզև այն պարզ պատճառով, որ մենք՝ Ռուսաստանի Դաշնության իսկական դաշնակիցներս, հիրավի, հավատում ենք Ռուսաստանի քաղաքական ղեկավարության իմաստությանը և ձեր նախագահի՝ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի անսասան կամքին, որը հայ ժողովրդի անկեղծ բարեկամն է և մեծ ակնածանք է վայելում մեզ մոտ՝ Հայաստանում: Ռուսաստանը թույլ չի տա պատերազմ այստեղ՝ Հայաստանում: Եթե Հայաստանում պատերազմ սկսվի, այն անպայման մեծ պատերազմի կվերածվի Ռուսաստանի Դաշնությունում, Հյուսիսային Կովկասում: Դուք, իհարկե, այս մասին շատ ավելի լավ գիտեք, քան ես: Գուցե այսօր ելույթս փոքր-ինչ հուզական է, բայց երբ համոզվում ես, որ Ադրբեջանը «հարմար» պահի՝ Իլիամ Ալիևի տեսակետից, պատերազմ կսկսի, ապա դա պարտավորեցնում է մեզ բոլորիս արդեն հիմա հակադրել այդ ագրեսիվ տրամադրվածությանն այնպիսի այլընտրանք և այնպիսի համոզիչ փաստարկներ, որոնք կզսպեն Ադրբեջանի ու նրա ուղեվարների՝ Հայաստանի Հանրապետության և Արցախի Հանրապետության դեմ պատերազմ սանձազերծելու եռանդը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
«Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
«Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

**ВЫСТУПЛЕНИЕ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА
МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ «РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ
В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. СОВЕТ ФЕДЕРАЦИИ
ФЕДЕРАЛЬНОГО СОБРАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ –
25 ЛЕТ ПО ПУТИ МНОГОВЕКТОРНОГО РАЗВИТИЯ»
(10 ДЕКАБРЯ 2018 Г., МОСКВА)**

Уважаемый господин Умаханов, глубокоуважаемый Николай Иванович, уважаемый Константин Иосифович, уважаемые коллеги! Наша конференция проходит в беспрецедентно сложной международной обстановке, в условиях гибридной войны коллективного Запада против России. Одним из слагаемых этой войны стала санкционная война, начало которой было положено в 2012 году со списка Магнитского, далее в 2014 году референдум в Крыму, события на Донбассе, крушение «Боинга», в 2015-2017 годах продление санкций и расширение санкционных списков. С конца 2016 года поводом для введения санкций Запада становятся обвинения России во вмешательстве в выборы американского президента. Эти санкции нередко называли объявленной России «дипломатической войной». Заметим, что во исполнение этих санкций из 29 стран коллективного Запада выслали более 150 российских дипломатов. Новый этап санкционной войны начался после отравления бывшего сотрудника ГРУ Сергея Скрипаля и его дочери в марте 2018 года, когда Запад обвинил в этом Россию.

Вместе с тем глобальное гибридное противостояние между Россией и США, странами Запада не ограничивается лишь санкциями, оно куда более разносторонне. Так, если администрация президента Барака Обамы работала на создание стабильных, враждебных России стран и разного рода деструктивных структур, то администрация Дональда Трампа, наоборот, дестабилизирует и хаотизирует ситуацию на границах России и Китая. Подобная хаотизация, в частности, по периметру российских границ по замыслу их же сценаристов призвана сыграть существенную роль в отвлечении сил Москвы на неглобальных направлениях (с точки зрения американских стратегов) будь то Среднеазиатский регион или Южный Кавказ. Такая политика позволит США сосредоточиться в стратегически важном для них регионе – на Ближнем Востоке.

Советник Дональда Трампа по вопросам национальной безопасности Джон Болтон 25 октября т. г. в Ереване выступил с рядом примечательных заявлений касательно региональной безопасности и перспектив урегулирования нагорно-карабахского конфликта. Болтон, в частности, отметил, что если прогнозы общественного мнения в Армении подтвердятся, то после выборов у премьер-министра будет очень сильный мандат для реализации ряда решительных и решающих шагов и усилий по урегулированию нагорно-карабахского конфликта: «Если будет готовность, то и мы должны работать, чтобы с азербайджанской стороны была такая же реакция», – сказал советник президента США. Ясно, что под «решительными шагами» Болтон понимает изначательно неприемлемую для Армении и Арцахской Республики сдачу Азербайджану территорий. А под «положительной реакцией» с азербайджанской стороны будет ее согласие на получение отдельных районов и признание некоего переходного, промежуточного, временного статуса. В итоге официальный Ереван получит не подкреплённый мирным договором неопределённый статус Карабаха, а Азербайджан получит земли и стратегическое превосходство своей новой военной позиции. Что ж, предсказания Джона Болтона относительно «сильного мандата» премьер-министра сбылись, кто и как ему в этом помог – тема отдельного анализа. Сценарий, начертанный советником американского президента, чреват серьезными эксцессами на азербайджано-карабахской границе, так как, бесспорно, подтолкнёт Азербайджан выступить «с такой же реакцией». То есть, воспользовавшись новой политической ситуацией, сложившейся в Армении после выборов в Национальное Собрание (9 декабря 2018 г.), когда более 51% избирателей не приняли участия в них, найдутся силы, которые будут подталкивать Азербайджан начать военные действия в зоне безопасности Нагорного Карабаха, имеющего 100 километровую границу с Исламской Республикой Иран. Далее из «гуманитарных» соображений одной из стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ, а именно США, представится возможность послать «миротворческий» воинский контингент на линию разграничения вооружённых сил Азербайджана и Арцахской Республики, то есть по всему периметру границы зоны безопасности Карабаха с Ираном. Чем это чревато и против кого направлена дестабилизация в южном подбрюшье России, сомневаться не приходится. Именно на предотвращение назревающего нового военного конфликта на азербайджано-ирано-арцахской границе должны быть нацелены усилия парламентской дипломатии, парламентского диалога в целях предотвращения войны. И в этом вопросе трудно переоценить роль Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации.

Не хотелось завершать выступление на грустной ноте, а посему вспомним Федора Тютчева: «Умом Россию не понять, Аршином общим не

А. ГЕГАМЯН

измерить! У ней особенная статья. В Россию можно только верить!». Кстати, эти строки были написаны Тютчевым 10 декабря 1866 года, 152 года назад. Однако, в моем понимании, четверостишие поэта-мыслителя, дипломата Федора Ивановича в наши дни имеет несколько иное содержание: Россию и´ умом, и´ сердцем всем понять, если в Россию искренне поверить.

Мы в Армении искренне верим в мудрость политического руководства государства российского, его достойного лидера – Владимира Владимировича Путина, поэтому и´ умом, и´ сердцем понимаем и любим вас, наши российские друзья, как главного борца и учредителя нового справедливого мирового порядка.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ԵԼՈՒՅԹԸ «ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ
ԴԵՐՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ: ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՇՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – 25 ՏԱՐԻ
ԲԱԶՄԱՎԵԿՏՈՐ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ»
ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ
(10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ՄՈՍԿՎԱ)

Հարգելի պարոն Ունախանով, մեծարգո Նիկոլայ Իվանովիչ, հարգելի Կոնստանտին Իոսիֆովիչ, հարգելի գործընկերներ: Մեր գիտաժողովն անցնում է աննախադեպ բարդ միջազգային իրադրությունում, Ռուսաստանի դեմ հավաքական Արևմուտքի հիբրիդային պատերազմի պայմաններում: Այդ պատերազմի գումարելիներից մեկը դարձավ պատժամիջոցների պատերազմը, որի սկիզբը դրվեց 2012թ.՝ Մազնիտսկու ցուցակով, այնուհետև 2014թ. հանրաքվեն էր Ղրիմում, իրադարձությունները Դոնբասում, «Բոհինգի» կործանումը, 2015 – 2017թթ. պատժամիջոցների երկարաձգումը և պատժամիջոցների ցուցակների ընդլայնումը: 2016թ. վերջից Արևմուտքի համար պատժամիջոցներ մտցնելու պատրվակ է դառնում Ռուսաստանին ամերիկյան նախագահի ընտրություններին միջամտելու հարցում մեղադրելը: Այդ պատժամիջոցները հաճախ անվանում էին Ռուսաստանին հայտարարված «դիվանագիտական պատերազմ»: Նշենք, որ ի կատարումն այդ պատժամիջոցների՝ հավաքական Արևմուտքի 29 երկրներից արտաքսեցին ավելի քան 150 ռուսաստանյան դիվանագետի: Պատժամիջոցների պատերազմի նոր փուլն սկսվեց ԳՀՎ նախկին աշխատակից Սերգեյ Սկրիպալի և նրա դստեր թունավորմամբ 2018թ. մարտին, երբ Արևմուտքը դրանում մեղադրեց Ռուսաստանին:

Միևնույն ժամանակ, Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի միջև գլոբալ հիբրիդային դիմակայությունն Արևմուտքի երկրների կողմից չի սահմանափակվում լոկալ պատժամիջոցներով, այն շատ ավելի բազմակողմանի է: Այսպես, եթե նախագահ Բարաք Օբամայի վարչակազմն աշխատում էր Ռուսաստանին թշնամական կայուն երկրներ և տարատեսակ ապակառուցողական կառույցներ ստեղծելով, ապա Դոնալդ Թրամփի վարչակազմը, ընդհակառակը, ապակայունացնում և իրավիճակը քառսայնացնում է Ռուսաստանի ու Չինաստանի սահմաններին: Նման քառսայնացումը, մասնավորապես՝ ռուսաստանյան սահմանների պարագծով, հենց սցենարիստների մտա-

Ա. գեղասօս

հղացման համաձայն, կոչված է էական դեր խաղալու ոչ գլոբալ (ըստ ամերիկյան ստրատեգների տեսակետի) ուղղություններում Մոսկվայի ուժերը շեղելու հարցում, դիցուք՝ Միջինասիական տարածաշրջանում կամ Հարավային Կովկասում: Նման քաղաքականությունը թույլ կտա ԱՄՆ-ին կենտրոնանալ իր համար ռազմավարական առումով կարևոր տարածաշրջանում՝ Մերձավոր Արևելքում:

Դոնալդ Թրամփի՝ ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնը ս. թ. հոկտեմբերի 25-ին Երևանում հանդես եկավ մի շարք հատկանշական հայտարարություններով տարածաշրջանային անվտանգության և Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հեռանկարների վերաբերյալ: Բոլթոնը, մասնավորապես, նշեց, որ եթե Հայաստանում հանրային կարծիքի կանխատեսումները հաստատվեն, ապա ընտրություններից հետո վարչապետը կունենա շատ ուժեղ մանդատ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վճռական և վճռորոշ մի շարք քայլերի ու ջանքերի իրականացման համար: «Եթե պատրաստակամություն լինի, ապա մենք ևս պետք է աշխատենք, որպեսզի ադրբեջանական կողմից նույնպիսի արձագանք լինի», – ասաց ԱՄՆ նախագահի խորհրդականը: Պարզ է, որ «վճռական քայլեր» ասելով Բոլթոնը հասկանում է Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության համար ի սկզբանե անընդունելի՝ տարածքների հանձնումն Ադրբեջանին: Իսկ ադրբեջանական կողմի «դրական արձագանքը» կլինի որոշ շրջաններ ստանալու և Արցախի մի ինչ-որ անցումային, միջանկյալ ժամանակավոր կարգավիճակը ձանաչելու նրա համաձայնությունը: Արդյունքում՝ պաշտոնական Երևանը կստանա Ղարաբաղի՝ հաշտության պայմանագրով չամրագրված անորոշ կարգավիճակ, իսկ Ադրբեջանը կստանա հողեր և իր նոր ռազմական դիրքի ռազմավարական գերազանցություն: Դե ինչ, Ջոն Բոլթոնի կանխատեսումները վարչապետի «ուժեղ մանդատի» վերաբերյալ իրականացվեցին, թե ով և ինչպես օգնեց նրան դրանում՝ այլ վերլուծության թեմա է: Ամերիկյան նախագահի խորհրդականի կանխագծած սցենարը լի է լուրջ էքսցեսներով ադրբեջանա-ղարաբաղյան սահմանին, քանզի, անվիճելի է, որ դա Ադրբեջանին կդրդի հանդես գալ «ճիշտ նույն արձագանքով»: Այսինքն, օգտվելով Հայաստանում Ազգային ժողովի ընտրություններից (2018թ. դեկտեմբերի 9) հետո ստեղծված նոր քաղաքական իրավիճակից, երբ ընտրողների ավելի քան 51%-ը չմասնակցեց դրանց, կգտնվեն ուժեր, որոնք Ադրբեջանին կդրդեն ռազմական գործողություններ սկսել Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության գոտում, որը 100 կմ սահման ունի Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ: Այնուհետև, «հումանիտար» նկատառումներով, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ երկրներից մեկի, այն է՝ ԱՄՆ-ի համար, հնարավորություն կառաջանա խաղաղարար գորակազմ ուղարկելու Ադրբեջանի և Արցախի Հանրապետության զինված ուժերի սահմանագատիչ զիծ, ասել է թե՛ Իրանի հետ Ղարաբաղի անվտանգության գոտու սահմանի ողջ պարագծով մեկ:

Թե ինչով է սա հղի և ում դեմ է ուղղված ապակայունացումը Ռուսաստանի հարավային սահմանագծին՝ կասկածներ չեն հարուցում: Ադրբեջանա-իրանա-արցախյան սահմանին հասունացող նոր ռազմական հակամարտության կանխմանն էլ հենց պետք է նպատակաուղղված լինեն խորհրդարանական դիվանագիտության, խորհրդարանական երկխոսության ջանքերը՝ պատերազմ թույլ չտալու նպատակով: Եվ այս հարցում դժվար է գերազնահատել Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի դերը:

Չէի ցանկանա ելույթս ավարտել տխուր նոտայով, ուստի հիշենք Ֆյոդոր Տյուտչևին. «Умом Россию не понять, Аршином общим не измерить! У ней особенная статья. В Россию можно только верить!» («Ռուսաստանը մտքով չես հասկանա, Մեկ ընդհանուր արշինով չէ՛ս չափի: Նրա բանն ուրի՛շ է՝ Ռուսաստանին կարելի է միայն հավատալ»): Ի դեպ, այս տողերը Տյուտչևը գրել է 1866թ. դեկտեմբերի 10-ին, 152 տարի առաջ: Սակայն, իմ ընկալմամբ, մտածող պոետ, դիվանագետ Ֆյոդոր Տյուտչևի քառատողը մեր օրերում փոքր-ինչ այլ բովանդակություն ունի. Ռուսաստանը թե՛ մտքով, թե՛ սրտով կհասկանան բոլորը, եթե անկեղծորեն հավատան Ռուսաստանին:

Մենք Հայաստանում անկեղծորեն հավատում ենք Ռուսական պետության քաղաքական դեկավարության, նրա պատվարժան առաջնորդ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի իմաստնությանը, դրա համար էլ և՛ մտքով, և՛ սրտով հասկանում ու սիրում ենք Ձեզ՝ մեր ռուս բարեկամներ, որպես նոր, արդար աշխարհակարգի համար պայքարող առաջամարտիկի և հիմնադրի:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
«Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ, Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
«Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ИНТЕРВЬЮ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА ТЕЛЕКАНАЛУ
СОВЕТА ФЕДЕРАЦИИ «ВМЕСТЕ – РФ» НА ТЕМУ:
«РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»

(11 ДЕКАБРЯ 2018 Г., МОСКВА)

АЛЕКСАНДР ВЕККЕР. – Здравствуйте, вы смотрите Актуальное интервью, меня зовут Александр Веккер и я рад приветствовать в нашей студии Арташеса Мамиконовича Гегамяна, сопредседателя Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Национального Собрания Республики Армения и Федерального Собрания Российской Федерации. Здравствуйте.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН. – Здравствуйте.

А. В. – Ну, конечно же, давайте прежде всего поговорим о работе вот этой парламентской группы дружбы, как мы ее называем: какие есть успехи и насколько результат работы действительно влияет на наше сотрудничество и взаимную кооперацию.

А. Г. – Наверное, главным итогом работы Межпарламентской комиссии по сотрудничеству является то, что создана обстановка абсолютной взаимной искренности и доверительности. То есть мы нашим российским коллегам говорим о самом наболевшем и, надеюсь, россияне в свою очередь тоже отвечают на эту откровенность откровенностью. Мы достигли такого уровня сотрудничества, когда, например, ваш покорный слуга сейчас в открытую заявляет о том, что России объявлена гибридная война. Санкционная война переросла уже в войну по хаотизации обстановки по всему периметру границ Российской Федерации с государствами-союзниками России. Я раскрою кавычки: если кто-то со стороны будет наблюдать за нашими дискуссиями, то непременно сделает вывод о том, что только очень близкие по духу люди и убежденные в правильности избранного пути могут столь откровенно делиться своими подходами и оценками. А поделившись информацией, становишься еще сильнее. И вот поделившись нашей информацией с российскими коллегами, мы от них услышали очень много интересных советов, которые, бесспорно, если суметь их правильно скоординировать с действиями политических сил России, будь то с сенаторами Совета Федерации или же депутатами Государственной Думы, мы сможем вместе с вами предотвратить неизбежную,

думается, военную агрессию Азербайджана против Нагорного Карабаха в направлении стокилометрового участка ирано-арцахской границы. Повторюсь, зона безопасности Нагорно-Карабахской Республики (Арцахской Республики) вбирает в себя стокилометровую границу с Ираном. В условиях жесточайших санкций США против Ирана, естественно, внешние силы из-за бугра будут заинтересованы дестабилизировать ситуацию с тем, чтобы потом под личиной миротворцев и, будучи одной из стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ, разместить там «миротворческий» воинский контингент со всеми вытекающими последствиями, для Армении, так и для Азербайджана и Ирана. И вот когда ты заранее делишься своими раздумьями, своими тревогами с коллегами, то бываешь уверенным в том, что твои российские коллеги сделают определенные выводы с целью выхода из сложившегося столь сложного положения в регионе Южного Кавказа. Возвращаясь к вашему вопросу, скажу, что это очень востребованное сотрудничество между парламентариями наших стран, тем более в условиях, когда при президенте США Дональде Трампе его администрация проводит политику хаотизации обстановки в государствах, граничащих с Россией, не говоря уже о государствах-союзниках Российской Федерации.

А. В. – Кроме обмена мнениями и информацией со своими коллегами, а также того, что еще непосредственно в интересах Армении, поскольку Вы тоже переживаете не простой период сейчас – и политический, и экономический, – то какие цели изначально Вы поставили перед собой, приехав сюда на международную конференцию.

А. Г. – Приехав на конференцию, я, конечно, ожидаю, что будет широкий обмен мнениями о положении, которое складывается в Армении и вокруг нее. Уже ясно проглядываются конечные цели всего того, что происходило в нашей стране за последние семь месяцев. А происходило то, что уже не первый год проводится целенаправленная политика по отрыву Армении от России, по выводу из Армении 102-й Российской военной базы, по выводу контингента пограничников погранотряда ФСБ России по Армении, по выводу военно-воздушных сил России из лётной базы «Эребуни», расквартированной в Ереване. Не приходится сомневаться в том, что происходящее в настоящее время в Армении будет иметь очень опасные последствия для судеб армянской государственности. Причем свидетелями аналогичных последствий мы были в 2007 – 2008 годах, когда в Грузии разворачивались подобные события. То есть в Армении реализуется новая на первый взгляд политика, а по существу политика «а-ля Саакашвили», однако более гибкая, с учетом уроков того, что произошло впоследствии в Грузии. Вовсе не случайно, что Михаил Саакашвили столь трепетно печется о событиях, происходящих в Армении. Он думает, что через Армению сможет сделать своеобразный

А. ГЕГАМЯН

реванш в отношении России. То есть всеми этими нашими тревогами и раздумьями мы поделимся с российскими коллегами, и поверьте, что это сейчас будет наиболее актуальной тематикой наших обсуждений, потому что все то, что связано с экономикой – это достаточно успешно претворяется в жизнь в рамках Евразийского экономического союза.

А. В. – Развивается, поддерживается...

А. Г. – Совершенно верно, в рамках Евразийского экономического союза. А вот нам надо всю парламентскую дипломатию поставить на службу делу обеспечения мира в регионе Южного Кавказа, тем более что у нас есть общие точки соприкосновения, конечно, надо будет разработать тактику наших действий в регионе, чтобы наши соседи – будь то Азербайджан или Турция, осознали всю бесперспективность военной авантюры, случись она в зоне безопасности Арцахской Республики, которая, еще и еще раз отметим, имеет стокилометровую границу с Исламской Республикой Иран. Следует сделать все возможное, чтобы Турция и Азербайджан вдруг не поддались соблазну, не воспользовались крайне напряженными отношениями между США и Ираном и не развязали бы военную агрессию против Арцахской Республики.

А. В. – Но можно ли говорить о том, что именно межпарламентская дипломатия способна решать такие сложные геополитические, военные задачи? Насколько сейчас Вы продвинулись в решении этих задач, насколько Вы услышали с другой стороны, со стороны России в том числе, отклик на те вопросы, которые ставите?

А. Г. – Уже сложилась добрая традиция, когда о всех переживаниях, раздумьях, аналитических рассуждениях я делюсь со своими российскими коллегами и получаю живой отклик с российской стороны. Такая практика совместной работы во многом помогает мне сосредоточиться именно на главных направлениях, предполагающих совместные действия России и Армении. А скоординированные совместные действия России и Армении, бесспорно, пойдут на пользу общему делу. Основной груз внешнеполитической деятельности лежит, конечно, на исполнительных органах – Министерстве иностранных дел России и на вашем прекрасном президенте Владимире Владимировиче Путине. В случаях, когда со стороны внешних сил будет недопонимание министра иностранных дел России Сергея Викторовича Лаврова, ну, наверно, тогда Сергей Кужугетович Шойгу подскажет.

А. В. – Спасибо Вам за хорошее интервью, за те ответы, которые Вы нам дали, и мы будем рады в ближайшее время вновь увидеть Вас в этой студии. Спасибо за то, что дали нам интервью.

А. Г. – Спасибо большое за приглашение.

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ
ԽՈՐՀՐԴԻ «BMECTE – PΦ» ՀԵՌՈՒՄՏԱԱԼԻՔԻՆ.
«ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ
(11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018 Թ., ՄՈՍԿՎԱ)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՎԵԿԿԵՐ – Բարև, դուք դիտում եք «Ակտուալ հարցազրույցը», ես Ալեքսանդր Վեկկերն եմ և ուրախ եմ մեր տաղավարում ողջունել Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ Արտաշես Մամիկոնի Գեղամյանին: Բարև Ձեզ:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ – Բարև Ձեզ:

Ա. Վ. – Դե, իհարկե, եկեք ամենից առաջ խոսենք բարեկամության ահա այդ, ինչպես մենք այն անվանում ենք՝ խորհրդարանական խմբի աշխատանքի մասին. ի՞նչ հաջողություններ կան, և որքանո՞վ է աշխատանքի արդյունքն իսկապես ազդում մեր համագործակցության և փոխադարձ կոոպերացիայի վրա:

Ա. Գ. – Հավանաբար, համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի աշխատանքի գլխավոր արդյունքն այն է, որ ստեղծվել է փոխադարձ անկեղծության և բացարձակ վստահելիության մթնոլորտ: Այսինքն՝ մենք մեր ռուսաստանցի գործընկերներին պատմում ենք լուծում պահանջող ամենացավոտ հարցերի մասին և, հույս ունեմ, ռուսաստանցիներն իրենց հերթին նույնպես այդ անկեղծությանն անկեղծությամբ են պատասխանում: Մենք հասել ենք համագործակցության այնպիսի մակարդակի, երբ, օրինակ, Ձեր խոնարհ ծառան բացահայտ ասում է այն մասին, որ Ռուսաստանին հայտարարված է հիբրիդային պատերազմ: Պատժամիջոցների պատերազմն արդեն վերաճել է իրադրության քառսայնացման Ռուսաստանի դաշնակից պետությունների հետ Ռուսաստանի Դաշնության սահմանների ողջ պարագծով մեկ: Բացեմ չակերտները. եթե կողքից որևէ մեկը հետևի մեր բանավեճերին, ապա անպայման կհանգի այն եզրակացության, որ միայն հոգեհարազատ և ընտրած ձանապարհի ճշմարտացիության մեջ համոզված մարդիկ կարող են այդքան անկեղծ խոսել իրենց կարծիքների ու մոտեցումների մասին: Եվ տեղեկատվությունը կիսելով է, որ էլ ավելի ուժեղ ես դառնում: Եվ ահա, մեր ինֆորմացիան կիսելով ռուսաստանցի գործընկերների հետ՝ մենք նրանցից լսեցինք հետաքրքիր շատ խորհուրդներ,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

որոնք, անշուշտ, եթե կարողանանք դրանք ճիշտ կորրոկինացնել Ռուսաստանի քաղաքական ուժերի, դիցուք՝ Ղաշնության խորհրդի սենատորների կամ էլ Պետական դումայի պատգամավորների գործողությունների հետ, մենք ձեզ հետ միասին ի գորու կլինենք կանխելու Լեռնային Ղարաբաղի դեմ Ադրբեջանի թվում է թե անխուսափելի ռազմական ագրեսիան Իրան-Արցախ սահմանի հարյուր կիլոմետրանոց հատվածի ուղղությամբ: Կրկնում եմ, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության (Արցախի Հանրապետություն) անվտանգության գոտին հարյուր կիլոմետրանոց սահման ունի Իրանի հետ: Իրանի դեմ ԱՄՆ ամենադաժան պատժամիջոցների պայմաններում, բնականաբար, սահմանից անդին գտնվող արտաքին ուժերը շահագրգռված կլինեն իրավիճակի ապակայունացմամբ, որպեսզի հետո՝ խաղաղարարների տեսքով և լինելով ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրներից մեկը՝ այնտեղ տեղակայեն «խաղաղարար» զորակազմ՝ այստեղից բխող բոլոր հետևանքներով ինչպես Հայաստանի, այնպես էլ Ադրբեջանի ու Իրանի համար: Եվ ահա, երբ դու նախապես խոհեղ, տազնապաներդ կիսում ես գործընկերներիդ հետ, ավելի վստահ ես լինում, որ քո ռուսաստանցի գործընկերները որոշակի եզրահանգումներ կանեն՝ Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում ստեղծված այսքան բարդ դրությունից դուրս գալու նպատակով: Վերադառնալով Ձեր հարցին՝ ասեմ մի բան, որ սա խիստ կարևոր համագործակցություն է մեր երկրների խորհրդարանականների միջև, մանավանդ այնպիսի պայմաններում, երբ ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի օրոք նրա վարչակազմն իրականացնում է Ռուսաստանին սահմանակից պետությունների, էլ չեմ ասում Ռուսաստանի Ղաշնության դաշնակից պետությունների իրադրության քառսայնացման քաղաքականություն:

Ա. Վ. – Եթե խոսենք այն նպատակների մասին, որոնք Ղուք դրել եք Ձեր առջև՝ գործընկերների հետ կարծիքների և ինֆորմացիայի փոխանակումից բացի, ինչպես նաև այն մասին, ինչը նաև անմիջականորեն բխում է Հայաստանի շահերից, քանզի Ղուք նույնպես այժմ այնքան էլ լավ ժամանակներ չեք ապրում թե՛ քաղաքական, թե՛ այդ թվում նաև տնտեսական առումներով, ապա ի սկզբանե ի՞նչ նպատակներ եք դրել Ձեր առջև՝ գալով այստեղ, միջազգային գիտաժողովի:

Ա. Գ. – Գալով գիտաժողովի՝ ես, իհարկե, ակնկալում եմ, որ լինելու է կարծիքների լայն փոխանակություն այն իրադրության մասին, որն ստեղծվել է Հայաստանում և նրա շուրջ: Արդեն պարզ նշմարվում է այն ամենի վերջնանպատակը, ինչ տեղի էր ունենում մեր երկրում վերջին յոթ ամիսների: Իսկ տեղի էր ունենում այն, որ արդեն քանի տարի իրականացվում է Հայաստանը Ռուսաստանից կտրելու, Հայաստանից ռուսական 102-րդ ռազմակայանը, Հայաստանում Ռուսաստանի ԱԴԾ սահմանապահ ջոկատի սահմանապահների զորակազմը, Երևանում տեղակայված «Էրեբունի» թռիչքաբազայից Ռուսաստանի ռազմաօդային ուժերը դուրս բերելու նպատակաուղղված քաղաքականություն: Կասկած չի հարուցում այն, որ ներկա պահին Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները շատ

վտանգավոր հետևանքներ են ունենալու հայկական պետականության ճակատագրի համար: Ընդ որում՝ մենք նման հետևանքների ականատեսը դարձանք 2007 – 2008թթ., երբ Վրաստանում տեղի էին ունենում համանման իրադարձություններ: Այսինքն՝ Հայաստանում իրականացվում է առաջին հայացքից նոր, բայց, ըստ էության, «ա լա Սաակաշվիլի» քաղաքականություն, սակայն ավելի ձկուն, այն դասերի հաշվառմամբ, թե հետո ինչ տեղի ունեցավ Վրաստանում: Բնավ պատահական չէ, որ Միխայիլ Սաակաշվիլին այդքան խանդաղատանքով է հոգում Հայաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին: Նա կարծում է, թե Հայաստանի միջոցով կկարողանա ինքնատիպ ռևանշ վերցնել Ռուսաստանի հանդեպ: Այսինքն՝ մեր այս բոլոր տազնապներով ու մտորումներով մենք կկիսվենք մեր ռուսաստանցի գործընկերների հետ, և հավատացեք, որ սա հիմա մեր քննարկումների ամենահրատապ թեմատիկան է լինելու, որովհետև այն ամենը, ինչը կապված է տնտեսության հետ, բավական հաջող կենսագործվում է Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում:

Ա. Վ. – Զարգանում է, աջակցություն է ստանում ...

Ա. Գ. – Միանգամայն իրավացի էք, Եվրասիական տնտեսական միության շրջանակներում: Իսկ ահա մեզ հարկավոր է խորհրդարանական ամբողջ դիվանագիտությունն ի սպաս դնել Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում խաղաղության պահպանման գործին, մանավանդ որ մենք ունենք շփման ընդհանուր կետեր, իհարկե՝ հարկ կլինի մշակել տարածաշրջանում մեր գործողությունների մարտավարությունը, որպեսզի մեր հարևանները՝ Ադրբեյջանը, թե Թուրքիան, գիտակցեն ռազմական արկածախնդրության ողջ անհեռանկարայնությունը, եթե դա հանկարծ տեղի ունենա Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտում, որը, կրկին ու կրկին նշենք, հարյուր կիլոմետրանոց սահման ունի Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ: Հարկ է անել հնարավոր ամեն բան, որպեսզի Թուրքիան և Ադրբեյջանը հանկարծ չտրվեն գայթակղությանը և չօգտվեն ԱՄՆ-ի ու Իրանի միջև չափազանց լարված հարաբերություններից ու ռազմական ագրեսիա չծավալեն Արցախի Հանրապետության դեմ:

Ա. Վ. – Բայց կարելի՞ է արդյոք խոսել այն մասին, որ հենց միջխորհրդարանական դիվանագիտությունն է ի գորու լուծելու այդպիսի բարդ աշխարհաքաղաքական, ռազմական խնդիրներ: Ի՞նչ առաջընթաց էք Դուք գրանցել այս խնդիրների լուծման հարցում, որքանո՞վ էք մյուս կողմից, այդ թվում՝ Ռուսաստանի կողմից լսել ահա այն հարցերի պատասխանը, որոնք առաջադրում էք:

Ա. Գ. – Արդեն բարի ավանդույթ է դարձել, երբ ես իմ բոլոր մտահոգությունների, մտորումների, վերլուծական դատողությունների մասին կիսվում եմ ռուսաստանցի գործընկերներիս հետ և անմիջական արձագանք եմ ստանում ռուսական կողմից: Համատեղ աշխատանքի այս գործելակերպն է հիմնականում օգնում ինձ կենտրոնանալ հենց գլխավոր ուղղությունների վրա, որոնք ենթադրում են Ռուսաստանի և Հայաստանի համատեղ

Ա. գեղաստ

գործողություններ: Իսկ Ռուսաստանի և Հայաստանի կոորդինացված համատեղ գործողությունները, անշուշտ, օգտակար կլինեն ընդհանուր գործին: Արտաքին քաղաքական գործունեության հիմնական ծանրությունն ընկած է, իհարկե, գործադիր մարմինների՝ Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարարության և Ձեր հիանալի նախագահի՝ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի վրա: Այն դեպքերում, երբ արտաքին ուժերը թյուր կըմբռնեն Ռուսաստանի արտագործնախարար Սերգեյ Վիկտորովիչ Լավրովին, դե, այդ դեպքում, հավանաբար, Սերգեյ Կուժուգեթովիչ Շոյգուն կհուշի:

Ա.Վ. – Շնորհակալություն լավ հարցազրույցի համար, այն պատասխանների համար, որոնք Դուք մեզ տվեցիք, և մենք ուրախ կլինենք առաջիկայում նորից տեսնել Ձեզ այս տաղավարում: Շնորհակալություն հարցազրույցի համար:

Ա.Գ. – Շնորհակալություն հրավերի համար:

ИНТЕРВЬЮ АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА НА МЕЖДУНАРОДНОМ
ФОРУМЕ «РОЛЬ ПАРЛАМЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ.
СОВЕТ ФЕДЕРАЦИИ ФЕДЕРАЛЬНОГО СОБРАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ – 25 ЛЕТ ПО ПУТИ
МНОГОВЕКТОРНОГО РАЗВИТИЯ»
(10 ДЕКАБРЯ 2018 Г., МОСКВА)

КОРРЕСПОНДЕНТ. – Как Вы думаете, каково главное достижение Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Федерального Собрания Российской Федерации и Национального Собрания Республики Армения?

АРТАШЕС ГЕГАМЯН. – Мне видится, что главное достижение совместной работы Межпарламентской комиссии по сотрудничеству наших парламентов – это создание обстановки искренности и доброжелательности, готовность поделиться самыми актуальными проблемами, которые тревожат как Армению, так и Россию. Эта обстановка дается неспроста, она основана на многолетнем доверительном диалоге, который еще до нас, на протяжении 25 лет, выстраивали наши старшие товарищи, наши коллеги из Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации и Национального Собрания Республики Армения. Думается, что главное достижение заключается в этом. В работе с российскими коллегами ты чувствуешь родство, готовность российской стороны в деталях разобраться в твоих тревогах, в твоих раздумьях. А самое главное – готовность при этом подставить плечо, поддержать, подсказать, поправить, почему бы и нет. Вот это, наверно, самое главное достижение и удача в отношениях России и Армении, будь то во внешней или во внутренней политике. Ты уже воспринимаешь совершенно по-иному любой успех российских коллег как свое родное, свой собственный успех, свою собственную удачу. Видимо, осознание этих реалий, которое глубоко укоренилось в наших сердцах и мыслях, во всяком случае, членов межпарламентской комиссии по сотрудничеству и многих сознательных граждан Республики Армения – и есть главное достижение, на мой взгляд.

КОРРЕСПОНДЕНТ. – Большое спасибо. Скажите, пожалуйста, вот Вы указали какие-то моменты, которые явно отражают добрые, теплые, дружественные связи между парламентариями России и Армении. Какие

А. ГЕГАМЯН

вопросы Вашей совместной работы сейчас лежат на повестке дня, какие наиболее важные направления Вашей работы Вы видите?

А. Г. – Мне видится, что в условиях, когда России объявлена гибридная война, начатая санкционной войной аж с 2012 г. со «списка Магнитского», а далее события в Крыму, Донбассе, крушение «Боинга», дело Скрипалей и т. п., и когда в этих условиях по всему периметру Российской границы, тем более на границах со странами – союзницами России идет хаотизация внутренней жизни с целью создать новые проблемы и тревоги для России, нам следует тщательно проработать вопросы совместного противодействия подрывным действиям заокеанских стратегов. Ведь их цель явно просматривается: внимание российского руководства, парламентариев перевести на периферийные проблемы, которые, в случае непринятия соответствующих мер, чреватые перерасти в глобальные проблемы. Вот на эти вопросы должно быть обращено наше внимание, обсуждение этих вопросов, притом многогранное, по-моему, сейчас должно стать главной темой армяно-российского межпарламентского диалога. Российские коллеги с пониманием воспринимают все это, более того, они очень чувствительно относятся к любым переменам в сегодняшней армянской действительности, реалиям наших дней, которые таят в себе угрозы подрыва союзнических, братских отношений между Арменией и Россией. Более того, уже проглядываются истинные намерения и цели тех, которые в апреле–мае 2018 года совершили государственный переворот в Республике Армения. А истинные намерения сводятся к выводу 102-й российской военной базы из Армении, к выводу военнослужащих погрануправления ФСБ России в Армении с территории нашей республики – с армяно-турецкой и армяно-иранской границ, а также к эвакуации летной базы «Эребуни» военно-воздушных сил РФ из нашей страны. Вот это и есть главные цели, на которые последнее десятилетие тратились буквально сотни миллионов долларов. Что противопоставить всему этому, какую систему противодействия выработать, которая сведет на нет усилия соответствующих западных спецслужб – вот главная повестка армяно-российских межпарламентских отношений на данном этапе нашей истории.

КОРР. – А как Вы могли бы оценить роль парламентской дипломатии в современном мире? Существует Министерство иностранных дел, существуют контакты по линии Министерства обороны, других министерств. Какую роль здесь может играть парламентская дипломатия?

А. Г. – В сложившемся сложном международном положении парламентская дипломатия может сыграть незаменимую роль. То, что могут позволить себе парламентарии, министр иностранных дел в силу своего высочайшего профессионализма не всегда сочтет возможным или пра-

вильным, хотя и может подумать о необходимости озвучивания всего этого. А парламентарии могут предвосхитить возможные происки идеологических противников и обо всем этом во всеуслышание сказать как у себя в стране, так и в международных парламентских организациях в надежде, что их голос будет услышан парламентариями противоположной, оппонирующей стороны. И если хотя бы в этом ключе активно использовать парламентскую дипломатию, то она может оказать неоценимую помощь Министерству иностранных дел, да и политическому руководству России в целом.

КОРР. – Вот смотрите, исторически у нас сложилась такая ситуация, что парламент, это один из самых основных, на мой взгляд, достижений демократии. Если бы не работали демократические принципы, то на протяжении столетий не было бы, соответственно, парламентов. Насколько демократично можно вообще воспринимать то, что на парламентариев накладываются санкции, с точки зрения продвижения демократии, и стоит ли, на Ваш взгляд, как-то объединять усилия на международном уровне с тем, чтобы закрепить неприкосновенность парламентариев по отношению к предъявляемым им санкциям.

А.Г. – Вы знаете, надо радоваться тому, что коллективным Западом на парламентариев накладываются санкции. Тем самым он обнажает свою подлинную антидемократичную сущность. И поэтому надо бить по их больному месту, бить и еще раз бить. То есть мы должны во весь голос заявлять, что являемся свидетелями двойных стандартов. Мы являемся свидетелями редчайшей политической демагогии, когда наши западные партнеры говорят одно, а делают совершенно другое, нацеленное на продвижение их имперских целей. И вовсе не случайно Владимир Владимирович Путин в последнее время в одном из своих выступлений заявил о том, что соответствующая страна больна той болезнью, которой заболевают все империи, когда весь мир стремятся подчинить воле дяди Сэма. Однако их планам не суждено сбыться, не будет этого, потому что Россия уже встала, давно встала с колен, потому что Россия стала средоточием формирования нового мирового порядка, который не терпит диктата, с чьей бы стороны он ни исходил. И это понимание есть уже и в самой Европе, в Евросоюзе. И далеко не случайны эти спонтанные действия разного рода «цветных жилетов» и иже с ними. То есть мы находимся на пороге становления нового мирового порядка, куда более справедливого, чем нынешний. И, как и следовало ожидать, главный удар в этой глобальной схватке Россия взяла на себя, потому что она честна и бескомпромиссна в утверждении справедливых основ мирового порядка.

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ
«ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ:
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՇՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԴԱՇՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ – 25 ՏԱՐԻ ԲԱԶՄԱՎԵԿՏՈՐ
ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ» ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՈՒՄ
(10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 2018Թ., ՄՈՍԿՎԱ)

ԹՂԹԱՎԻՑ – Ի՞նչ եք կարծում, ո՞րն է Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի գլխավոր ձեռքբերումը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ – Ըստ իս, մեր խորհրդարանների միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համատեղ աշխատանքի գլխավոր ձեռքբերումը անկեղծության և բարյացակամության մթնոլորտի ստեղծումն է, ինչպես Հայաստանին, այնպես էլ Ռուսաստանին տազնապեցնող ամենահրատապ խնդիրների շուրջ հաղորդակցվելու պատրաստակամությունը: Ահա այդ մթնոլորտը հենց այնպես չի ստեղծվել, այն հիմնված է բազմամյա վստահելի երկխոսության վրա, որը մեզինքն առաջ՝ արդեն 25 տարի, կառուցել են մեր ավագ ընկերները, Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի և Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի մեր գործընկերները: Կարծում եմ, որ գլխավոր ձեռքբերումն ահա այս է: Ռուսաստանցի գործընկերների հետ աշխատանքում հարազատություն ես զգում, ռուսական կողմի պատրաստակամությունը՝ մանրամասն կիսելու տազնապաներդ, հասկանալու մտորումներդ: Եվ որ գլխավորն է՝ դրա հետ մեկտեղ թիկունքիդ կանգնելու, աջակցելու, հուշելու, ինչու չէ, շտկելու պատրաստակամությունը: Ահա սա է, հավանաբար, ամենագլխավոր ձեռքբերումը և հաջողությունը Ռուսաստանի ու Հայաստանի հարաբերություններում՝ թե՛ արտաքին և թե՛ ներքին քաղաքականությունում: Դու արդեն այլ կերպ ես ընկալում ռուսաստանցի գործընկերների ցանկացած հաջողություն՝ որպես հարազատ, սեփական հաջողություն, սեփական ձեռքբերում: Թերևս, այս իրողությունների գիտակցումն էլ հենց, որոնք խորապես արմատացել են մեր, դե, համենայն դեպս՝ համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի անդամների ու

Հայաստանի Հանրապետության բազմաթիվ գիտակից քաղաքացիների մտքում ու սրտում, ըստ իս, գլխավոր ձեռքբերումն է:

ԹՂԹ. – Շնորհակալություն: Ասացեք, խնդրեմ, Դուք նշեցիք ինչ-որ պահեր, որոնք ակնհայտորեն արտացոլում են Ռուսաստանի և Հայաստանի խորհրդարանականների միջև ջերմ, բարի, բարեկամական կապերը: Ձեր համատեղ աշխատանքի ի՞նչ հարցեր են ընդգրկված օրակարգում, որո՞նք են Ձեր աշխատանքի առավել կարևոր ուղղություններն ըստ Ձեզ:

Ա. Գ. – Ես կարծում եմ, որ այն պայմաններում, երբ Ռուսաստանին հայտարարված է հիբրիդային պատերազմ, որն սկսվել է պատժամիջոցների պատերազմով՝ դեռևս 2012թ. «Մագնիտսկու ցուցակից», իսկ այնուհետև շարունակվել Ղրիմի, Դոնբասի իրադարձությունների, «Բոինգի» կործանման, Սկրիպալների գործի և այլնի հետ կապված, ու երբ այս պայմաններում Ռուսաստանի սահմանի ողջ պարագծով, մանավանդ Ռուսաստանի դաշնակից երկրների սահմաններին տեղի է ունենում ներքին կյանքի քառասայնացում՝ Ռուսաստանի համար նոր հոգսեր ու տագնապներ ստեղծելու նպատակով, մենք պետք է հանգամանալիորեն մշակենք անդրօվկիանոսյան ստրատեգիաների խափանարար գործողությունների համատեղ դիմակայության հարցերը: Չէ՞ որ հստակ երևում է նրանց նպատակը. Ռուսաստանի ղեկավարության, խորհրդարանականների ուշադրությունը շեղել ծայրամասյին խնդիրների վրա, որոնք, համապատասխան միջոցներ չձեռնարկելու դեպքում, լի են գլոբալ հիմնախնդիրների վերաճելու վտանգով: Ահա այս հարցերի վրա պետք է կենտրոնանա մեր ուշադրությունը, այդ հարցերի քննարկման վրա, ընդ որում՝ բազմակողմ քննարկումը, ըստ իս, հիմա պետք է դառնա հայ-ռուսական միջխորհրդարանական երկխոսության գլխավոր թեման: Ռուսաստանցի գործընկերներն ըմբռնումով են մոտենում այս ամենին, մանավանդ որ խիստ զգայուն են վերաբերվում ներկայիս հայ իրականության, մեր օրերի իրողությունների մեջ տեղի ունեցող ցանկացած փոփոխության, որոնք Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև դաշնակցային, եղբայրական հարաբերությունների խափանման սպառնալիք են պարունակում: Ավելին, արդեն նկատվում են նրանց իսկական մտադրություններն ու նպատակները, ովքեր 2018թ. ապրիլ-մայիսին իրականացրին պետական հեղաշրջում Հայաստանի Հանրապետությունում: Իսկ իսկական մտադրությունները հանգում են, դիցուք՝ Հայաստանից 102-րդ ռուսական ռազմակայանի դուրսբերմանը, Հայաստանում Ռուսաստանի ԱԴԾ սահմանապահ վարչության զինծառայողների դուրսբերմանը մեր հանրապետության տարածքից՝ հայ-թուրքական և հայ-իրանական սահմաններից, ինչպես նաև մեր երկրից ՌԴ ռազմաօդային ուժերի «Էրեբունի» թռիչքաբազայի տարահանմանը: Ահա սրանք են գլխավոր նպատակները, որոնց իրականացման համար վերջին տասնամյակում տառացիորեն հարյուր միլիոնավոր դոլարներ են ծախսվել: Ինչպե՞ս գնահատել սա, ի՞նչ հակադրել այս ամենին, դիմակայության ի՞նչ համակարգ մշակել, որը կչեղարկի արևմտյան համա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

պատասխան հատուկ ծառայությունների ջանքերը՝ սա է հայ-ռուսական միջխորհրդարանական հարաբերությունների գլխավոր օրակարգը մեր պատմության այս փուլում:

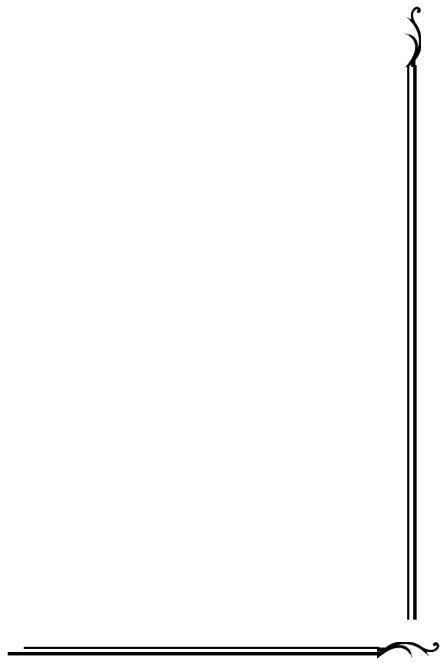
ԹՂԹ. – Ասացեք, խնդրեմ, իսկ ինչպե՞ս կգնահատեք խորհրդարանական դիվանագիտության դերն արդի աշխարհում: Գոյություն ունի արտաքին գործերի նախարարություն, գոյություն ունեն շփումներ պաշտպանության, այլ նախարարությունների գծով: Ի՞նչ դեր այստեղ կարող է խաղալ խորհրդարանական դիվանագիտությունը:

Ա. Գ. – Ստեղծված միջազգային բարդ իրադրությունում խորհրդարանական դիվանագիտությունը կարող է անփոխարինելի դեր խաղալ: Այն, ինչ կարող են իրենց թույլ տալ խորհրդարանականները, ապա արտագործնախարարը, ելնելով իր բարձրագույն պրոֆեսիոնալիզմից, միշտ չէ, որ հնարավոր կամ ճիշտ կհամարի, թեև կարող է մտածել այդ ամենը հնչեցնելու անհրաժեշտության մասին: Իսկ խորհրդարանականները կարող են կռահել գաղափարական հակառակորդների հնարավոր նկրտումները և այս ամենի մասին ի լուր բոլորի ասել ինչպես իրենց երկրում, այնպես էլ միջազգային խորհրդարանական կազմակերպություններում՝ այն հույսով, որ իրենց ձայնը կլսեն հակառակ՝ դիմադիր կողմի խորհրդարանականները: Եվ եթե գոնե այս համատեքստում ակտիվորեն օգտագործվի խորհրդարանական դիվանագիտությունը, ապա այն կարող է անգնահատելի օգնություն ցուցաբերել արտաքին գործերի նախարարությանը, և նաև առհասարակ Ռուսաստանի քաղաքական ղեկավարությանը:

ԹՂԹ. – Այ տեսեք, մեզ մոտ պատմականորեն այնպիսի իրավիճակ է ստեղծվել, որ խորհրդարանը, ըստ իս, ժողովրդավարության ամենահիմնական ձեռքբերումներից մեկն է: Եթե չգործեին ժողովրդավարական սկզբունքները, ապա հարյուրամյակների ընթացքում, չէին լինի, համապատասխանաբար, խորհրդարանները: Որքանո՞վ կարելի է առհասարակ ժողովրդավարական համարել այն, որ խորհրդարանականների վրա դրվում են սանկցիաներ ժողովրդավարության առաջնդման տեսակետից, և արժե՞ արդյոք, Ձեր կարծիքով, ինչ-որ կերպ միավորել ջանքերը միջազգային մակարդակով, որպեսզի ամրապնդվի խորհրդարանականների անձեռնմխելիությունն իրենց ներկայացված սանկցիաների հանդեպ:

Ա. Գ. – Գիտե՞ք, հարկավոր է ուրախանալ այն իմաստով, որ հավաքական Արևմուտքը խորհրդարանականների վրա սանկցիաներ է դնում: Դրանով իսկ նրանք ի ցույց են դնում իրենց հակաժողովրդավարական էությունը: Դրա համար էլ հարկավոր է խփել նրանց ցավոտ տեղին, խփել ու նորից խփել: Այսինքն՝ մենք պետք է ամբողջ ձայնով հայտարարենք, որ երկակի չափորոշիչների վկաներն ենք: Մենք հազվագյուտ քաղաքական դեմագոգիայի վկաներն ենք, երբ մեր արևմտյան գործընկերներն ասում են մի բան, բայց անում միանգամայն այլ բան՝ ուղղված իրենց կայսերական նպատակների առաջնդմանը: Եվ բնավ պատահական չէր, որ Վլադիմիր

Վլադիմիրովիչ Պուտինը վերջին ժամանակներս իր ելույթներից մեկում ասաց այն մասին, որ համապատասխան երկիրը հիվանդ է այն հիվանդությամբ, որով հիվանդանում են բոլոր կայսրությունները, երբ ձգտում են ամբողջ աշխարհը ենթարկեցնել քեռի Սէմին: Սակայն նրանց պլաններին վիճակված չէ իրականանալ, դա չի լինի, որովհետև Ռուսաստանն արդեն ոտքի է կանգնել, վաղուց շտկել է մեջքը, որովհետև Ռուսաստանը դարձել է նոր համաշխարհային կարգի ձևավորման կենտրոնակետը, որը չի հանդուրժի թելադրանք՝ ում կողմից էլ, որ այն բխի: Եվ այս ընկալումը կա արդեն Եվրոպայում, Եվրամիությունում: Եվ բնավ պատահական չեն զանազան «գունավոր բաճկոնակների» ու նրանց նմանների այս ինքնաբուխ գործողությունները: Այսինքն՝ մենք գտնվում ենք նոր՝ շատ ավելի արդար աշխարհակարգի կայացման շեմին, քան ներկայիս աշխարհակարգն է: Եվ, ինչպես և պետք էր սպասել, այս գլոբալ գոտեմարտում գլխավոր հարվածը Ռուսաստանը վերցրել է իր վրա, որովհետև ազնիվ է և անզիջում՝ աշխարհակարգի արդար հիմքերի հաստատման գործում:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: ВНЕОЧЕРЕДНЫЕ ПАРЛАМЕНТСКИЕ ВЫБОРЫ В АРМЕНИИ, ИЛИ ВОЙНА НА ПОРОГЕ

Итак, 9 декабря 2018 г. состоялись внеочередные выборы в Национальное Собрание Республики Армения (далее – НС РА). По горячим следам прошедших выборов я специально не стал писать о моем видении положения, сложившегося в Армении до и после них. Думается, что процессы, происходящие в нашей стране в последнее время, настолько судьбоносны, что их освещение и анализ требуют полного отказа от эмоций. При этом следует твердо придерживаться правила, чтобы в основу любого анализа, выводов, содержащихся в них, были бы поставлены конкретные факты.

Вначале немного истории. Так, еще 1 марта 2015 г. первый президент Армении Левон Тер-Петросян (ЛТП), выступая на митинге в связи с 7-й годовщиной со дня трагических событий 1 марта 2008 г., когда в ходе силового разгона митинга оппозиции погибли десять человек, в том числе двое сотрудников полиции, заявил о том, что «Армянский национальный конгресс» (далее – АНК), то есть руководимая им же партия, до 24 апреля того же года не будет проводить массовые мероприятия. По его словам, такое решение явится хорошим поводом и «звездным часом» для других оппозиционных сил, заявляющих о достижении смены власти за короткое время. Далее он дословно сказал: «Мне остается лишь рассекретить закодированный стратегический план этой новой единой оппозиции. Прошу быть очень внимательным, за каждым словом есть код. Так вот этот план: из Давалу (село в Араратской области, объединенное с городом Араратом. – А. Г.) верхом на метле с маршем «один плюс один» на устах (это был главный лозунг Н. Пашиняна в ходе мобилизации недовольных властями граждан. – А. Г.) и с требованием отставки В. Путина под грудью (в сердце) дойдут до площади Свободы, самопровозгласив себя как новый полюс, подпишут «Гражданский договор» и направятся на Баграмяна, 26 (адрес резиденции президента РА. – А. Г.), воплощая в жизнь девиз «100-летие без режима» (имеется в виду 100-летие Геноцида армян 1915 года в Османской империи. – А. Г.). Это еще более гениальный план, чем захват Берлина. Я думаю, понимающий – понял, непо-

нимающим же объяснят понимающие. И все непонимающие это «победное» шествие увидят своими глазами. Я искренне желаю, чтобы новые строители Вавилонской башни наконец-то объединились» (<https://www.facebook.com/100022291461865/posts/371000610-319651>).

Согласитесь, уважаемый читатель, что подобному провидчеству, ясновидению ЛТП позавидовала бы сама Пифия, жрица-прорицательница дельфийского оракула. Уже тогда Тер-Петросян был в курсе создания партии «Гражданский договор» под Пашиняна. Однако главный месседж его слов был адресован России, а именно: в лице «Гражданского договора» и его лидера Никола Пашиняна армянскому обществу будет преподнесена, а скорее, навязана новая рукотворная оппозиция, причём откровенно антироссийская [«с требованием отставки В. Путина под грудью (в сердце)»]. Сие означало, что именно в лице Тер-Петросяна Россия должна усматривать оппозицию, лояльную Москве. При этом заметим, что оппозиционное поле искусственно было разделено на «лояльных» России членов АНК, якобы поддерживающих членство Армении в ОДКБ и в Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС), и противников участия Армении в этих международных организациях – в лице «Гражданского договора», руководимого Пашиняном. Несмотря на кажущуюся разницу во внешнеполитических пристрастиях указанных сил, их позиции идентичны в главном: в подходах по урегулированию нагорно-карабахского конфликта. Собственно, полное совпадение их позиций объединило Тер-Петросяна и Пашиняна еще в период президентской предвыборной кампании 2008 года. Напомним читателям суть подхода этих деятелей в судьбоносном арцахском вопросе. Так, в газете «Айкакан жаманак» в статье под заглавием «Землю сохраняют любовью, знайте» от 22 мая 2001 года за подписью тогдашнего главного редактора этой газеты Никола Пашиняна читаем: «И стало быть, меня удивляет, что в нашей стране еще есть люди, которые имеют иллюзии относительно захваченных территорий (речь о районах зоны безопасности Арцахской Республики. – А. Г.). Давайте деликатно обойдем данную болезненную сторону вопроса и рассмотрим вопрос с точки зрения правил игры. Я не принимаю такую точку зрения, что хорошая дипломатия может сделать так, чтобы эти территории не были бы возвращены Азербайджану... Ведь эта страна (имеется в виду Армения. – А. Г.) не имеет хозяина, и мы, кто должны быть хозяевами этой страны, оставив наше, хотим стать хозяевами чужого».

По сути, Пашинян в более открытой и легко понимаемой форме представил позицию Тер-Петросяна, изложенную им еще 1 ноября 1997 года в статье под заглавием «Война или мир? Пора стать серьезнее», стоившей ему должности. Таким образом, уже весной 2015 г. стало ясно, что готовится прозападная «оппозиционная» сила, которая накануне пар-

А. ГЕГАМЯН

ламентских выборов 2017 г. будет доминирующей в оппозиционном поле. Далее 2 апреля 2016 г. Азербайджаном была развязана война против Арцахской Республики. Справедливости ради отметим, что первый президент РА в эти дни проявил высокую гражданственность и всецело поддержал политику властей РА и Арцахской Республики в организации отражения азербайджанской агрессии. Далее 17 июля 2016 года, вооруженные люди из группы «Сасна црер» («Сасунские храбрецы») захватили здание патрульно-постовой службы полиции г. Еревана и потребовали освободить арестованного за хранение оружия координатора оппозиционной, откровенно антироссийской организации «Учредительный парламент» Жирайра Сефиляна. Развязка этой драмы наступила после гибели троих полицейских. В те дни Пашинян всячески старался оседлать развернувшееся в Ереване протестное движение в защиту «Сасна црер», однако сторонники Ж. Сефиляна в грубой форме его отстранили, тем самым расстроив планы тех, кто спешил в лице Н. Пашиняна взрастить общенационального оппозиционного лидера. Что ж, в 2016 году их планам не суждено было сбыться. Вся надежда по возвращению «лидера оппозиции» осталась на выборы в Национальное Собрание РА, которые намечалось провести 2 апреля 2017 года. По итогам этих выборов руководимый Пашиняном альянс «Елк» («Выход») получил 7,77% голосов избирателей, в то время как альянс Л. Тер-Петросяна АНК – НПА (Армянский национальный конгресс – Народная партия Армении) получил всего лишь 1,65% голосов избирателей. То есть партия «Гражданский договор», руководимая Пашиняном, «с требованием отставки В. Путина под грудью (в сердце)», стала главной составной частью парламентской фракции «Елк». Естественно, что после подобных результатов голосования поздравить армянский народ с парламентскими выборами поспешило Посольство США в РА. «Посольство США поздравляет армянский народ в связи с парламентскими выборами, состоявшимися 2 апреля, которым предшествовала равная с точки зрения выражения позиции в СМИ конкурентная борьба партий и блоков» – отмечалось в заявлении Посольства США в связи с прошедшими выборами в НС РА. «Мы гордимся сотрудничеством на выборах с правительством Армении, оппозиционными партиями (вращенными и подпитываемыми ими же. – *А. Г.*), гражданским обществом (институты которых годами щедро финансировались Фондом Сороса. – *А. Г.*), а также внедрением Евросоюзом, Германией, Великобританией и ООН технической системы идентификации избирателей. Благодаря этому новому оборудованию стало возможным организовать избирательные процессы без серьезных инцидентов и согласно требованиям, установленным избирательным законодательством» – говорилось в заявлении Посольства США от 4 апреля 2017 года. После столь

радужных оценок состоявшимся в Армении парламентским выборам со стороны Посольства США совершенно комично и кощунственно выглядит сообщение «Арминфо» уже от 11 декабря 2018 года, в котором говорится: Посольство США в Армении на своей странице Facebook накануне оставило поздравительный пост в связи с внеочередными парламентскими выборами 9 декабря: «Поздравляем армянский народ с прошедшими накануне успешными выборами», – отмечается в посте, в центре которого – сердечко в цветах национального флага Армении.

Еще бы, ведь успех в выборах – это и результат кропотливой ежедневной работы Посольства США в РА с политическими деятелями, носителями «западных ценностей», представителями гражданского общества, результат их открытой материальной и моральной поддержки. В итоге подавляющее большинство депутатов НС РА VII созыва, мягко выражаясь, не являются приверженцами членства Армении ни в ОДКБ, ни в ЕАЭС. А то, что внеочередные выборы в НС РА стали возможны лишь благодаря государственному перевороту в Армении, совершенному в мае т. г., так это для наших американских партнеров вовсе не существенно. Главное, чтобы был повод почаще поздравлять армянский народ в связи «с успешными парламентскими (очередными или внеочередными) выборами». В этом кощунство поздравления, а комичность ситуации в том, что спустя всего лишь сутки после поздравления Посольство США в Армении распространило заявление, в котором предупредило своих граждан: «По мере приближения сезона отпусков Посольство США в Ереване напоминает гражданам США в Армении о необходимости проявлять бдительность и осознание своего окружения. В течение этого времени может увеличиться число грабежей, карманных краж, захватов кошельков и взломов жилых домов». Видимо, в порядке вещей, когда «прошедшие накануне успешные выборы» должны в последующем сопровождаться подобными проявлениями. Наводят на тревожные размышления предостережения Посольства США о том, что «существуют также постоянные угрозы со стороны транснациональных террористических организаций и отдельных лиц, вдохновленных экстремистской идеологией по всей Европе». Видимо, США имели в виду июльские события 2018 года, имевшие место во втором городе Азербайджана – Гяндже, когда было совершено покушение на мэра этого города Эльмара Велиева, и последовавшие за этим события, в результате которых погибли двое полковников полиции. Или же, быть может, американское посольство имело в виду события 15 июля т. г., когда полицией Азербайджана в г. Сумгаите были задержаны 15 членов радикальных религиозных групп и поддерживающие их активисты оппозиции. Но не будем упрощать ситуацию, а задумаемся над тем, о чем опосредованно предупреждают нас, возможно, сами того не желая, а

А. ГЕГАМЯН

именно: в ближайшие дни в Армении ожидается существенное осложнение внутренней обстановки. И это ожидание не заставило себя долго ждать. Так, уже 15 декабря т. г. участники так называемого движения «Новая Армения, новый католикос», совершив автопробег из Еревана в Эчмиадзин, у Первопрестольного Святого Эчмиадзина выступили с очередной провокационной вылазкой, выкрикивая в громкоговорители nepозволительные лозунги в адрес Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина Второго. Об этом мерзком деянии не без удовольствия и злорадства сообщили азербайджанские электронные СМИ со ссылкой на своих армянских коллег по перу. Надо полагать, что после победы на выборах в НС РА политической силы, руководимой Н. Пашиняном, его многочисленные сторонники из тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», внесшие весьма весомый вклад в эту победу, вовсе не случайно организовали этот изначально провокационный автопробег, до умиления оберегаемый полицией. Ведь коль скоро поддерживаемая ими политическая сила обладает всей полнотой политической власти, то в самую пору инициировать подрыв основ Армянской Апостольской Святой Церкви, подорвать веру в неё миллионов армян по всему миру. Словом, расчистить дорогу сектантам из «Слова жизни», повторюсь, обеспечившим на выборах в НС РА не одну сотню тысяч голосов Н. Пашиняну. Сказать, что подобное развитие событий для меня явилось неожиданностью, было бы нечестно. С первых же дней после госпереворота в Армении о подобном сценарии развития событий я писал, и не единожды. Пользуясь случаем, хочу выразить глубокую благодарность главному редактору Российского информационного агентства REGNUM Модесту Алексеевичу Колерову, большому патриоту России, который не мог быть сторонним наблюдателем событий, происходящих в Армении, стране – стратегическом союзнике России, и предоставлял возможность для публикации моих статей. В этой связи с удовлетворением хотелось бы отметить, что в последнее время положение, складывающееся в Армении, стало предметом пристального внимания подлинных друзей Армении из Федерального Собрания Российской Федерации. Достаточно отметить, что 22 ноября т. г. по инициативе председателя Комитета Государственной Думы по делам СНГ, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Леонида Ивановича Калашникова при поддержке председателя Государственной Думы Вячеслава Викторовича Володина в Госдуме РФ состоялась международная конференция «Роль взаимодействия фракций политических партий и блоков в межпарламентском сотрудничестве стран СНГ», в ходе которой состоялся обстоятельный разговор о проблемах, волнующих участников форума, возникших в условиях гибридной войны, объявленной коллективным Западом России и странам СНГ. Считаю уместным

отметить, что по инициативе и предложению третьего президента РА, председателя Республиканской партии Армении Сержа Азатовича Саргсяна мне, председателю партии «Национальное Единение», было предложено представлять на конференции фракцию Республиканской партии Армении и выступить на ней. Осмысливая итоги прошедшей конференции, хочется еще и еще раз выразить глубокую признательность российской стороне, ведущему конференцию Л. И. Калашникову за предоставленную возможность подробно проинформировать коллег-парламентариев о сложном, чреватом началом новой военной агрессии со стороны Азербайджана против Арцахской Республики, положении, о моем видении возможных действий парламентариев по предотвращению опасности, нависшей над Арменией и Арцахом, да и над регионом Южного Кавказа в целом. На конференции голос Армении был услышан, причем с большим вниманием и озабоченностью, примечательно, что при этом как ведущий, так и участники конференции в ходе моего выступления напрочь забыли о регламенте. Признаюсь и каюсь, что я существенно (более чем в 2 раза) его превысил.

На мой взгляд, было весьма своевременным также и проведение 10 декабря 2018 года международной конференции «Роль парламентов в современном мире. Совет Федерации Федерального Собрания Российской Федерации – 25 лет по пути многовекторного развития», созданной по инициативе председателя Комитета Совета Федерации по международным делам Константина Иосифовича Косачева при поддержке председателя Совета Федерации Валентины Ивановны Матвиенко. Пользуясь представленной возможностью, хочу прежде всего выразить благодарность руководству Совета Федерации Федерального Собрания РФ за приглашение принять участие в работе конференции и выступить на ней.

Считаю своим долгом проинформировать читателей о некоторых моих раздумьях, которыми я поделился с коллегами-парламентариями, участниками международной конференции. В моем выступлении, в частности, было отмечено, что конференция проходит в беспрецедентно сложной международной обстановке, в условиях гибридной войны коллективного Запада против России. Причем уже очевидно, что одним из слагаемых этой войны стала санкционная война против России, начало которой было положено аж в 2012 году – с так называемого «списка Магнитского». Далее я напомнил участникам конференции, что в 2014 году поводом для новых санкций стал референдум в Крыму, проведенный в полном соответствии с положением Устава ООН, Хельсинкского (1975 г.) Заключительного акта и нормами международного права. Следующим поводом для санкционной войны против России явились события на Донбассе и крушение малайзийского пассажирского «Боинга». 2015–2017

годы были временем продления санкций и расширения санкционных списков. С конца 2016 года поводом для введения санкций становятся голословные обвинения России во вмешательстве в выборы президента США Дональда Трампа. Эти санкции нередко называли объявленной России «дипломатической войной». Напомню читателям, что во исполнение этих санкций из 29 стран коллективного Запада выслали в Россию свыше 150 российских дипломатов. Следующий, новый этап санкционной войны начался после отравления бывшего сотрудника ГРУ Сергея Скрипаля и его дочери в марте 2018 года, когда Запад обвинил в этом Россию. Одновременно было отмечено, что глобальная гибридная война против России со стороны США и стран Запада не ограничилась лишь санкциями, а была куда более разносторонней. Так, если администрация президента США Барака Обамы работала в направлении создания стабильных, враждебных России стран и разного рода деструктивных структур, то администрация действующего президента США Дональда Трампа работает в совершенно ином ключе, способствуя дестабилизации и хаотизации ситуации на границах России. Подобная хаотизация, в частности, по периметру российских границ, по замыслу авторов этого же сценария, призвана сыграть существенную роль в отвлечении сил Москвы на не глобальных направлениях (не глобальных – с точки зрения американских стратегов) – будь то Среднеазиатский регион или Южный Кавказ. Такая политика, по мнению американских стратегов, позволит США сосредоточиться в стратегически важном для них регионе – на Ближнем Востоке. В подтверждение сказанного было отмечено, что советник Дональда Трампа по вопросам национальной безопасности Джон Болтон 25 октября т. г. в Ереване выступил с рядом примечательных заявлений касательно безопасности и перспектив урегулирования нагорно-карабахского конфликта. Болтон, в частности, отметил, что, если прогнозы общественного мнения в Армении подтвердятся, тогда после выборов у премьер-министра будет очень сильный мандат для реализации ряда решительных и решающих шагов и усилий по урегулированию нагорно-карабахского конфликта.: «Если будет готовность, то и мы должны работать, чтобы с азербайджанской стороны была такая же реакция», – сказал советник президента США. Ясно, что под «решительными шагами» Болтон понимает изначально неприемлемую для Армении и Нагорно-Карабахской Республики сдачу Азербайджану территорий в зоне безопасности Арцахской Республики. А под «положительной реакцией» с азербайджанской стороны будет ее согласие в обмен на получение этих территорий признание некоего переходного, промежуточного, временного статуса Арцахской Республики. В итоге официальный Ереван получит не подкрепленный мирным договором неопределенный статус Нагорного

Карабах, а Азербайджан получит земли и стратегическое превосходство, обусловленное своей новой военной позицией. Что ж, предсказания Джона Болтона относительно «сильного мандата» премьер-министра Армении сбылись, кто и как ему в этом помог – тема отдельного анализа. Сценарий, предначертанный советником американского президента, чреват серьезными эксцессами на азербайджано-карабахской границе, так как, бесспорно, побудит Азербайджан выступить «с такой же реакцией». То есть, воспользовавшись новой политической ситуацией, сложившейся в Армении после выборов в Национальное Собрание, найдутся силы, которые будут подталкивать Азербайджан начать военные действия в зоне безопасности Нагорного Карабах, имеющего 100-километровую границу с Исламской Республикой Иран. И вот на этой мысли, уважаемый читатель, мое выступление за десять секунд до истечения времени, отведенного регламентом (5 минут), было прервано ведущим конференцию вице-спикером Совета Федерации Федерального Собрания РФ господином И. Умахановым. Думаю, что столь трепетное отношение к регламенту конференции назревало у модератора конференции в связи с имевшим место значительным превышением регламента со стороны, как минимум, предыдущих двенадцати ораторов, которых господин И. Умаханов с подлинно кавказским долготерпением до окончания их выступлений не прерывал. Словом, считаю, что имеет смысл буквально дословно проинформировать читателей о концовке моего выступления: «Далее из «гуманитарных» соображений одна из стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ, а именно – США представится возможность послать «миротворческий» воинский контингент на линию разграничения вооруженных сил Азербайджана и Арцахской Республики, то есть по всему периметру границы зоны безопасности Карабах и Ирана. Чем это чревато и против кого направлена дестабилизация в южном подбрюшье России, сомневаться не приходится. Именно на предотвращение назревающего нового военного конфликта на азербайджано-ирано-арцахской границе должны быть нацелены усилия парламентской дипломатии, парламентского диалога в целях предотвращения войны. И в этом процессе трудно переоценить роль Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации.

Не хотелось завершать выступление на грустной ноте, а посему вспомним Федора Тютчева: «Умом Россию не понять. Аршином общим не измерить! У ней особенная стать. В Россию можно только верить!» Кстати, эти строки были написаны 10 декабря 1866 года, ровно 152 года назад. Однако, в моем понимании, четверостишие поэта-мыслителя, дипломата Федора Ивановича в наши дни имеет несколько иное осмысление: Россию и умом, и сердцем всем понять, если России искренне поверить.

А. ГЕГАМЯН

Мы в Армении искренне верим в мудрость политического руководства государства российского, его достойного лидера Владимира Владимировича Путина, поэтому и умом, и сердцем понимаем и любим вас, наши российские друзья, как главного борца и учредителя нового, справедливого мирового порядка.

Одно утешение, что полный текст моего выступления заранее был сдан в службу перевода выступающих на конференции. Поэтому надеюсь, что в дальнейшем мое выступление будет в полном объеме отражено (в случае издания) в материалах конференции. Не скрою, что я положительно воспринял и благородный поступок господина И. Умаханова, который дословно сказал: «Арташес Мамиконович, если я Вас чем-то обидел, я приношу Вам извинения». Я вовсе не в обиде на господина И. Умаханова и в доказательство сказанного, хотя и с некоторым опозданием, поздравляю Ильяса Магомед-Саламовича Умаханова в связи с награждением орденом «Достлуг» («Дружба») за заслуги в развитии связей, дружбы и сотрудничества между Азербайджаном и Российской Федерацией (распоряжение о награждении было подписано президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым 27 марта 2017 года). Поздравляю вовсе не потому, что орден «Достлуг» сделан из золота и представляет восьмиконечную звезду с закрепленным на ней золотым рельефом в виде крыльев птицы также из золота. А поздравляю потому, что орден «Дружба» Вам, И. Умаханову, сопредседателю двусторонней Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Совета Федерации и Милли меджлиса Азербайджанской Республики 2 ноября 2017 года вручил лично президент Азербайджана Ильхам Алиев.

Вместо послесловия. 30 ноября и 1 декабря 2018 года в большом конференц-зале Спортивно-концертного комплекса им. К. Демирчяна с участием около 150 политиков и политологов, экспертов и ученых состоялось первое заседание Лазаревского клуба, главная тема обсуждения которого была озаглавлена «Армения и Россия – две Родины. Оборона и безопасность». По прошествии двух недель, осмысливая итоги этого заседания, первое, о чем хотелось бы сказать, – это слова искренней благодарности председателю Оргкомитета по созданию Лазаревского клуба, первому заместителю председателя Комитета Госдумы Федерального Собрания РФ по делам СНГ, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Константину Федоровичу Затулину за очень и очень своевременную инициативу. Вчитываясь в строки Обращения отцов-основателей клуба к российской и армянской общественности, невольно приходишь к выводу о том, что на сегодняшний день Лазаревский клуб является единственной площадкой, которая в перспективе позволит противо-

действовать системной и щедро оплачиваемой антироссийской соросовской камарилье. Поэтому было вполне ожидаемо, что замысел отцов-основателей клуба – сделать одним из главных направлений его будущей работы показ безальтернативности взаимовыгодного сотрудничества между Россией и Арменией, обоснование актуальности реализации программ, позволяющих укреплять армяно-российские общественно-политические и духовно-культурные связи между нашими странами и народами, – вызовут остервенелую реакцию у части армянских масс-медиа, финансируемых из-за бугра, и еще более гнусную реакцию – в азербайджанских СМИ. Смятение разномастных русофобов в Армении, не говоря уже об их азербайджанских единомышленниках, было доведено до зоологического уровня, когда самым циничным образом извращались выступления как К. Ф. Затулина, так и других ораторов, участников первого заседания Лазаревского клуба. Правда, такая реакция соросовских выкоремышей одновременно и вдохновила. Видимо идея, цели и задачи, поставленные перед Лазаревским клубом, в случае их реализации сильно осложняют «победный марш» известных сил, добившихся по итогам внеочередных выборов в НС РА подавляющего большинства в парламенте. Думается, что на данном этапе задачей первостепенной важности является задействование и объединение всех политических сил и общественных организаций, которые о своих внешнеполитических приоритетах заявляли и заявляют о своей убежденной приверженности углублению стратегического союза Армении и России, причем уже не год и не два, а десятилетиями, при этом не в кулуарах каких-то тусовок или в «удобной» политической среде, а открыто, независимо от того, какая сила в Армении находится у власти. Здесь хотелось бы подчеркнуть, что лишь отсутствие мало-мальских ресурсов, хотя бы десятикратно меньших, чем у соросовских грантоедов, фактически свело к минимуму деятельность этих армянских сил, которые по определению, повторюсь, не могут не быть убежденными приверженцами армяно-российского стратегического союза. Если вдохнуть в эти организации жизнь, они, несомненно, обогатят и деятельность Лазаревского клуба, придадут его работе конкретный, более предметный характер. Ведь не станут же отцы-основатели Лазаревского клуба откликаться на систематически публикуемые клеветнические публикации и всякую откровенную ложь, преследующие одну единственную цель – опорочить смысл и содержание армяно-российского стратегического союза, расшатать веру пока еще большинства населения Армении в незыблемость и святость дружбы армянского и русского народов наших стран.

P.S. На состоявшейся 13 декабря 2018 г. встрече в Баку министра иностранных дел РФ с президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым Сергей Викторович Лавров заявил: «Мы хотим продолжить содействовать прямому диалогу между Баку и Ереваном по урегулированию карабахского конфликта. Я знаю, что у Вас были контакты с премьер-министром Армении, а у моего друга, министра иностранных дел Азербайджана Эльмара Мамедьярова – с исполняющим обязанности министра иностранных дел Армении Зограбом Мнацаканяном. Сегодня мы, конечно, будем весьма заинтересованы послушать Ваши оценки того, как Вы видите продвижение вперед. Хотим, чтобы это урегулирование состоялось на справедливой и обоюдодоприемлемой основе». Так вот и. о. премьер-министра РА Н. Пашинян еще загодя весьма своеобразно готовится к урегулированию конфликта «на справедливой и обоюдодоприемлемой основе»: смещен с занимаемой должности министр обороны Арцахской Республики Левон Мнацаканян (активный участник боевых действий национально-освободительной войны Нагорно-Карабахской Республики в 1992–1994 гг., командир артиллерийского дивизиона, военной части, начальник артиллерии и командир артиллерийской бригады). До этого Пашинян обрушился с критикой и угрозами в адрес военнослужащих Арцахской Республики: «Займитесь своей службой и не смейте совать свой нос в политику. Я тысячу раз попрошу извинения за эту ошибочную формулировку (имеется в виду заявление члена возглавляемого Пашиняном предвыборного блока «Мой шаг» Сасуна Микаеляна касательно того, что победа народа в «бархатной революции» важнее Арцахской освободительной войны), но не позволю на этом кому-либо заработать политические дивиденды. Эти подпольные республиканско-мафиозные игры не пройдут, успокойтесь», – «грозно» заявил Н. Пашинян. Секретарь Совета национальной безопасности Арцахской Республики, Герой Арцаха генерал-майор Виталий Баласанян, который в годы Арцахской освободительной войны ежечасно, рискуя своей жизнью, вносил неоценимый вклад в победу, весьма сдержанно призвал Пашиняна и К^о прийти в себя: «Национально-освободительная борьба, начатая в 1988 году, – это победа нашего народа, живущего в Армении, Арцахе и Спюрке. НКР (Нагорно-Карабахская Республика. – А. Г.) – это достижение и гордость всего армянства. Удивляет и даже вызывает гнев, что в эти дни, во время предвыборной кампании в Национальное Собрание РА, это спекулируется и преуменьшается в каких-то партийных интересах. Хотел бы напомнить Сасуну Микаеляну, который прошел через ужасы Арцахской войны, что революция, произошедшая в последний период в РА, не может считаться более серьезной

победой, чем Арцахская освободительная война, и уж тем более – чем создание Второй Республики Армения. Подобного рода заявления, как минимум, ставят под сомнение участие подобных лиц в деле государственного строительства. Вызывает прискорбие и то, что подобные заявления делаются в присутствии Верховного главнокомандующего Армении. Придите в себя, парни!»

Очевидно одно: после государственного переворота власти Армении взяли курс на маргинализацию героев Карабахской освободительной войны 1992–1994 годов. Один из главных организаторов этой победы – президент НКР и второй президент Республики Армения Роберт Кочарян решением Апелляционного суда 7 декабря т. г. повторно арестован. Далее мы стали свидетелями беспрецедентно циничных нападков на родственников и близких третьего президента РА, Героя Арцаха Сержа Саргсяна также с целью его маргинализации. Можно привести и с десяток других примеров дискредитации активных участников боевых действий в ходе Арцахской национально-освободительной войны. И, к сожалению, этот процесс, судя по отдельным высказываниям действующих властей, будет продолжен и впредь. Цель – сломить или отстранить подлинных героев Нагорного Карабаха от возможности активного противодействия воплощению в жизнь пресловутой формулы экс-посла США в РА Ричарда Миллса – «Земли в обмен на мир». Этому не суждено сбыться без войны. Таким образом, мы можем констатировать, что внеочередные выборы в НС РА явились не чем иным, как возможным катализатором начала новой войны. Ведь политика маргинализации героев и активных участников боевых действий Арцахской освободительной войны, более того, их осуждение, вдохновят азербайджанских ястребов и создадут весьма благодатную почву для развязывания Азербайджаном новой военной агрессии против Армении и Нагорно-Карабахской Республики. Видимо, подобный ход развития событий имело в виду Посольство США в РА, когда 11 декабря 2018 г. призвало граждан США к осторожности.

В конце хотелось бы привести выдержку из письма, адресованного мне патриотом России, который за годы плодотворной работы в Армении влюбился в нашу страну и ее народ. Ознакомившись с моим выступлением и интервью от 10–11 декабря т. г. в Совете Федерации Федерального Собрания РФ, вот что он написал: «С большим интересом посмотрел Ваши интервью ... Горько только от тех опасных рисков, происходящих от возможных подходов новых властей Армении. А наши парламентарии (и не только!) снова упустили шанс помочь Вам и другим друзьям России выйти на выборы с другими ценностями. И то, что половина избирателей не приняла участия в голосовании, только подтверждает факт востребо-

А. ГЕГАМЯН

ванности в обществе альтернативных подходов. Ни одна политическая сила не смогла объединиться с аргументами в пользу сохранения и развития стратегического партнерства с Россией. Потом будут локти кусать и на различных ток-шоу слезы лить! ... Спасибо вам, уважаемый Арташес Мамиконович, и дай Бог сил и терпения преодолеть и эти испытания». А ведь сказано верно...

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Депутат Национального Собрания РА от Республиканской партии,
сопредседатель Межпарламентской комиссии по сотрудничеству
Национального Собрания РА и Федерального Собрания РФ,
руководитель делегации НС РА в Межпарламентской Ассамблее
Православия, председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ԱՐՏԱՀԵՐԹ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԿԱՄ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՇԵՄԻՆ Է

Եվ այսպես, 2018թ. դեկտեմբերի 9-ին տեղի ունեցան Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) արտահերթ ընտրությունները: Անցած ընտրությունների տաք հետքերով հատուկ չգրեցի Հայաստանում դրանցից առաջ և հետո ստեղծված դրության իմ տեսլականի մասին: Կարծում եմ, որ վերջին ժամանակներս մեր երկրում տեղի ունեցող գործընթացներն այնքան բախտորոշ են, որ դրանց լուսաբանումը և վերլուծությունը պահանջում են լիովին հրաժարվել հույզերից: Ընդ որում, հարկ է հավատարիմ մնալ այն կանոնին, որ ցանկացած վերլուծության, դրանում պարունակվող հետևությունների հիմքում պետք է դրված լինեն կոնկրետ փաստեր:

Սկզբում՝ փոքրիկ անդրադարձ պատմությանը: Այսպես, դեռևս 2015թ. մարտի 1-ին Հայաստանի առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանը (ԼՏՊ), ելույթ ունենալով 2008թ. մարտի 1-ի ողբերգական իրադարձությունների (երբ ընդդիմության հանրահավաքն ուժով ցրելու ընթացքում զոհվել էր տասը մարդ, այդ թվում՝ ոստիկանության երկու աշխատակից) 7-րդ տարելիցի առիթով կայացող հանրահավաքում, հայտարարեց այն մասին, որ Հայ ազգային կոնգրեսը (այսուհետ՝ ՀԱԿ), այսինքն՝ իր իսկ ղեկավարած կուսակցությունը, մինչև այդ տարվա ապրիլի 24-ը գերծ կմնա զանգվածային միջոցառումներ իրականացնելուց: Ըստ նրա՝ նման որոշումը լավ պատրվակ է և «աստեղային ժամ» մյուս ընդդիմադիր ուժերի համար, որոնք հայտարարում էին կարճ ժամանակում իշխանափոխության հասնելու մասին: Այնուհետև նա տառացիորեն ասաց. «Ինձ մնում է միայն գաղտնագերծել այդ նոր միասնական ընդդիմության կողավորած ստրատեգիական պլանը: Խնդրում եմ շատ ուշադիր լինել, ամեն բառի տակ կող կա: Ահա այդ պլանը. Դավալուից (գյուղ Արարատի մարզում, որը միացված է Արարատ քաղաքին – Ա. Գ.) ցախավելը հեծած, «մեկ պլյուս մեկ» քայլերզը շուրթերին (Ն. Փաշինյանի գլխավոր կարգախոսն էր իշխանություններից դժգոհ քաղաքացիների մոբիլիզացիայի ընթացքում – Ա. Գ.) և Պուտինի հրաժարականի պահանջը կրծքի տակ, հասնում են Ազատության հրապարակ, ինքնահռչակվում որպես նոր բևեռ, ստորագրում «Քաղաքացիական պայմանա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

գիրք», և շարժվելով դեպի Բաղրամյան 26 («Հ նախագահի նստավայրը – Ա. Գ.), կյանքի կոչում «100-ամյակն առանց ռեժիմի» (նկատի ունի Օսմանյան կայսրությունում իրականացված Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցը – Ա. Գ.) կարգախոսը: Սա շատ ավելի հանձարեղ պլան է, քան Բեռլինի գրավումը: Կարծում եմ, հասկացողը հասկացավ, իսկ չհասկացողն այս հաղթական երթը շուտով իր աչքով կտեսնի: Ես անկեղծորեն ցանկանում եմ, որ Բաբելոնյան աշտարակի այս նոր շինարարները վերջապես մեկտեղվեն...» (<https://www.facebook.com/100022291461865/posts/371000610-319651>): Համաձայնեք, հարգելի ընթերցող, ISՊ-ի այս կանխատեսմանը, պայծառատեսությանը կնախանձեր ինքը՝ Ղեկֆյան քրոնիկի Պիթիան: Այդ ժամանակ արդեն Տեր-Պետրոսյանը տեղյակ էր Փաշինյանի համար «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցության ստեղծման մասին: Սակայն նրա խոսքերի գլխավոր ուղերձը հասցեագրված էր Ռուսաստանին, այն է. հանձինս «Քաղաքացիական պայմանագրի» և նրա առաջնորդ Նիկոլ Փաշինյանի հայ հասարակությանը կմատուցվի, ավելի շուտ՝ կպարտադրվի նոր սարքվող ընդդիմություն, ընդ որում՝ բացահայտ հակառուսական («Պուտինի հրաժարականի պահանջը կրծքի տակ»): Սույնը նշանակում էր, որ հենց ի դեմս Տեր-Պետրոսյանի Ռուսաստանը պետք է նկատի ունենա Մոսկվային լոյալ ընդդիմությունը: Միևնույն ժամանակ, նշենք, որ ընդդիմադիր դաշտն արհեստականորեն բաժանվեց Ռուսաստանին «լոյալ» ՀԱԿ անդամների, որոնք, իբր, պաշտպանում էին Հայաստանի անդամակցությունը ՀԱՊԿ-ին և Եվրասիական տնտեսական միությանը (ԵԱՏՄ), և միջազգային այդ կազմակերպություններին Հայաստանի մասնակցության հակառակորդների՝ հանձին Փաշինյանի գլխավորած «Քաղաքացիական պայմանագրի»: Զնայած նշված ուժերի արտաքին քաղաքական նկրտումների թվացյալ տարբերությանը՝ նրանց դիրքորոշումները նույնն են գլխավոր հարցում՝ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման մոտեցումներում: Ըստ էության, նրանց դիրքորոշումների լիակատար համընկնումը միավորեց Տեր-Պետրոսյանին և Փաշինյանին դեռևս 2008թ. նախագահական քարոզարշավի ժամանակ: Ընթերցողներին հիշեցնենք այս գործիչների մոտեցումների էությունը վճռորոշ Արցախյան հարցում: Այսպես, «Հայկական ժամանակ» թերթում, այդ թերթի այն ժամանակվա խմբագիր Նիկոլ Փաշինյանի ստորագրությամբ «Հողը սիրելով են պահում, իմացե՛ք» վերնագրով հոդվածում (2001թ. մայիսի 22) կարդում ենք. «Եվ ուրեմն, ինձ զարմացնում է, որ մեր երկրում դեռ կան մարդիկ, ովքեր իյուզիաներ ունեն գրավյալ, եթե կուզեք՝ ազատագրված, եթե կուզեք՝ օկուպացված տարածքների վերաբերյալ (խոսքը Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտու շրջանների մասին է – Ա. Գ.): Եկեք նրբանկատորեն շրջանցենք հարցի ամենացավոտ կողմը և հարցը դիտարկենք խաղի կանոնների տեսակետից: Ես չեմ ընդունում այն տեսակետը, թե լավ դիվանագիտությունը կարող է այնպես անել, որ այդ տարածքները չվերադարձվեն Ադրբեջանին ... Ախր էս երկիրը

(նկատի ունի Հայաստանը – Ա. Գ.) տեր չունի, և մենք, որ պետք է լինենք այս երկրի տերը, մերը թողած ուզում ենք տեր լինել ուրիշին»: Ըստ էության, Փաշինյանն ավելի բաց և հեշտ ընկալելի ձևով է ներկայացրել Տեր-Պետրոսյանի դիրքորոշումը՝ տրված դեռևս 1997թ. նոյեմբերի 1-ին «Պատերա՞զմ, թե՞ խաղաղություն. լրջանալու պահը» հոդվածում, որի գինը նրա պաշտոնագրկումն էր: Այսպիսով, արդեն 2015թ. գարնանը պարզ դարձավ, որ պատրաստվում է արևմտամետ «ընդդիմադիր» ուժ, որը 2017թ. խորհրդարանական ընտրությունների նախօրեին լինելու է գերիշխող ընդդիմադիր դաշտում: Այնուհետև, 2016թ. ապրիլի 2-ին Ադրբեջանը պատերազմ սանձագերծեց Արցախի Հանրապետության դեմ: Հանուն արդարության նշենք, որ ՀՀ առաջին նախագահն այդ օրերին բարձր քաղաքացիականություն դրսևորեց և ամբողջովին պաշտպանեց ՀՀ-ի ու Արցախի Հանրապետության իշխանությունների քաղաքականությունն ադրբեջանական ագրեսիայի հակադարձման կազմակերպման գործում: Այնուհետև, 2016թ. հուլիսի 17-ին «Սասնա ծռեր» խմբի զինյալները զավթեցին ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության պարեկապահակակետային ծառայության շենքը և պահանջեցին ազատ արձակել զենք պահելու համար ձերբակալված՝ բացահայտ հակառուսական «Հիմնադիր խորհրդարան» ընդդիմադիր կազմակերպության համակարգող Ժիրայր Սեֆիլյանին: Այս դրաման հանգուցալուծվեց երեք ոստիկանների զոհվելուց հետո: Այդ օրերին Փաշինյանն ամեն կերպ ջանում էր իրենով անել Երևանում ի պաշտպանություն «Սասնա ծռերի» ծավալված բողոքի շարժումը, բայց Ժ. Սեֆիլյանի կողմնակիցները կոպտաբար նրան մոտ չթողեցին՝ դրանով իսկ խափանելով նրանց պլանները, ովքեր շտապում էին հանձնել Ն. Փաշինյանի աճեցնել համագալին ընդդիմադիր առաջնորդի: Դե ինչ, 2016-ին նրանց պլաններին վիճակված չէր իրականանալ: «Ընդդիմության առաջնորդի» աճեցման ամբողջ հույսը ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրություններն էին, որոնք նախատեսված էր անցկացնել 2017թ. ապրիլի 2-ին: Այդ ընտրությունների արդյունքներով Փաշինյանի ղեկավարած «Ելք» դաշինքը ստացավ ընտրողների ձայների 7,77%-ը, այն դեպքում, երբ Լ. Տեր-Պետրոսյանի «ՀԱԿ – ՀԺԿ» (Հայ ազգային կոնգրես – Հայաստանի ժողովրդական կուսակցություն) դաշինքը ստացավ ձայների ընդամենը 1,65%-ը: Այսինքն՝ Փաշինյանի ղեկավարած «Քաղաքացիական պայմանագիր» կուսակցությունը՝ Պուտինի հրաժարականի պահանջը կրծքի տակ, դարձավ «Ելք» խորհրդարանական խմբակցության գլխավոր բաղկացուցիչը: Բնական է, որ քվեարկության նման արդյունքներից հետո հայ ժողովրդին խորհրդարանական ընտրությունների առիթով շնորհավորել պիտի շտապեր ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանությունը: «ԱՄՆ դեսպանությունը շնորհավորում է հայ ժողովրդին ապրիլի 2-ին կայացած խորհրդարանական ընտրությունների առիթով, որոնց նախորդել էր կուսակցությունների և դաշինքների՝ ԶԼՄ-ներում դիրքորոշման արտահայտման տեսակետից հավասար մրցակցային պայքարը», – նշվում էր ՀՀ Աժ ընտրու-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յունների վերաբերյալ ԱՄՆ դեսպանության հայտարարությունում: «Մենք հպարտանում ենք ընտրությունների ժամանակ Հայաստանի կառավարության, ընդդիմադիր կուսակցությունների (իրենց իսկ աճեցրած և սնած – Ա. Գ.), քաղաքացիական հասարակության (որոնց ինստիտուտները տարիներ շարունակ շրայլորեն ֆինանսավորվել են Սորոսի հիմնադրամից – Ա. Գ.) հետ համագործակցությամբ, ինչպես նաև Եվրամիության, Գերմանիայի, Մեծ Բրիտանիայի և ՄԱԿ-ի հետ միասին ներդրված՝ ընտրողների նույնականացման տեխնիկական համակարգով: Շնորհիվ այդ նոր սարքավորման հնարավոր դարձավ ընտրական գործընթացները կազմակերպել առանց լուրջ միջադեպերի և համաձայն ընտրական օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների», – ասվում էր ԱՄՆ դեսպանության 2017թ. ապրիլի 4-ի հայտարարությունում: ԱՄՆ դեսպանության կողմից Հայաստանում տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրությունների այսքան վարդազույն գնահատականներից հետո խիստ կոմիկական և սրբապիղծ է հնչում «Արմինֆո»-ի 2018թ. դեկտեմբերի 11-ի հաղորդագրությունը, որում ասվում է. «Հայաստանում ԱՄՆ դեսպանությունը Facebook-ի իր էջում շնորհավորական գրառում է թողել դեկտեմբերի 9-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների կապակցությամբ: «Շնորհավորում ենք հայ ժողովրդին նախօրեին տեղի ունեցած հաջող ընտրությունների առիթով», – նշվում է գրառման մեջ, որի կենտրոնում սրտիկ է պատկերված Հայաստանի ազգային դրոշի գույներով: Դե, իհարկե, չէ՞ որ հաջողությունն ընտրություններում արդյունքն է նաև ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանության ամենօրյա քրտնաջան աշխատանքի քաղաքական գործիչների՝ «արևմտյան արժեքների» կրողների, քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ, արդյունքը նրանց բացահայտ նյութական ու բարոյական աջակցության: Արդյունքում՝ ՀՀ VII գումարման ԱԺ պատգամավորների ճնշող մեծամասնությունը, մեղմ ասած, ոչ ՀԱՊԿ-ին, ոչ ԵԱՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցության կողմնակիցը չէ: Իսկ այն, որ ՀՀ ԱԺ արտահերթ ընտրությունները հնարավոր դարձան լոկ ս. թ. մայիսին Հայաստանում տեղի ունեցած պետական հեղաշրջման շնորհիվ, դա մեր ամերիկյան գործընկերների համար բնավ էական չէ: Գլխավորն այն է, որպեսզի առիթ լինի ավելի հաճախակի շնորհավորելու հայ ժողովրդին «հաջող խորհրդարանական (հերթական կամ արտահերթ) ընտրությունների» առիթով: Սրանում է շնորհավորանքի սրբապղծությունը, իսկ իրավիճակի կոմիկականությունն այն է, որ շնորհավորանքից ընդամենը մեկ օր անց Հայաստանում ԱՄՆ դեսպանությունը հայտարարություն տարածեց, որում նախազգուշացնում էր իր քաղաքացիներին. «Արձակուրդի սեզոնի մոտենալու հետ կապված՝ Երևանում ԱՄՆ դեսպանությունը հիշեցնում է Հայաստանում ԱՄՆ քաղաքացիներին զգոնություն ցուցաբերելու և իրենց շրջապատը գիտակցելու անհրաժեշտության մասին: Այդ ժամանակվա ընթացքում կարող է ավելանալ կողոպուտների, գրպանահատությունների, քսակները գողանա-

լու և բնակելի տների թալանման թվաքանակը»: Հավանաբար, բնական բան է, որ «նախօրեին անցած հաջող ընտրությունները» հետագայում ուղեկցվեն նման դրսևորումներով: Տազնապեցնող խորհրդածությունների են մղում ԱՄՆ դեսպանության նախագահության շաղկապները այն մասին, որ «առկա են նաև մշտական սպառնալիքներ տրանսագգային ահաբեկչական կազմակերպությունների և ողջ Եվրոպայով մեկ ծայրահեղական գաղափարախոսությամբ ոգևորված որոշ անձանց կողմից»: Հավանաբար, ԱՄՆ-ը նկատի ունի Ադրբեջանի երկրորդ քաղաքում՝ Գյանջայում 2018թ. տեղի ունեցած հուլիսյան իրադարձությունները, երբ մահափորձ էր կատարվել Գյանջայի քաղաքապետ Էլմար Վելիևի դեմ, և այդ արարքին հաջորդած իրադարձությունները, որոնց արդյունքում զոհվել էր ոստիկանության երկու գնդապետ: Իսկ գուցե ամերիկյան դեսպանությունը նկատի ունի ս. թ. հուլիսի 15-ի իրադարձությունները, երբ Ադրբեջանի ոստիկանությունը Սումգայիթ քաղաքում կալանել էր արմատական կրոնական խմբերի 15 անդամի և նրանց աջակցող ընդդիմադիր ակտիվիստների: Բայց չենք պարզեցնի իրավիճակը և կմտածենք այն մասին, թե ինչ են մեզ հուշում միջնորդավորված ձևով՝ գուցե իրենք էլ դա չցանկանալով. առաջիկա օրերին Հայաստանում սպասվում է ներքին իրադրության էական բարդացում: Եվ դա երկար սպասել չտվեց: Արդեն ս. թ. դեկտեմբերի 15-ին, այսպես կոչված, «Նոր Հայաստան, նոր կաթողիկոս» շարժման մասնակիցները, Երևանից Էջմիածին ավտոերթ կատարելով, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մոտ հանդես եկան հերթական սադրիչ արարքով՝ բարձրախոսներով անթույլատրելի կարգախոսներ բացականչելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Տեր Տեր Գարեգին Երկրորդի հասցեին: Այս ստոր արարքի մասին, ոչ առանց հաճույքի և չարախնդության, տեղեկացրին ադրբեջանական էլեկտրոնային ՋԼՄ-ները՝ հղում կատարելով իրենց հայ գրչակից-գործընկերներին: Պետք է կարծել, որ ՀՀ ԱԺ ընտրություններում հաղթանակից հետո Ն. Փաշինյանի ղեկավարած քաղաքական ուժերը, «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի նրա բազմաթիվ կողմնակիցները, որոնք բավական ծանրակշիռ ներդրում ունեցան այս հաղթանակում, բնավ պատահական չէ, որ կազմակերպեցին ի սկզբանե սադրիչ և խանդաղատանքով ոստիկանության կողմից պահպանվող այս ավտոերթը: Ախր հենց նրանց կողմից սատարվող քաղաքական ուժը տիրապետեց քաղաքական ամբողջ իշխանությանը, ուրեմն իսկը ժամանակն էր նախածեռնելու Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հիմքերի խափանումը, խարխլելու նրա հանդեպ ողջ աշխարհի միլիոնավոր հայերի հավատը: Մի խոսքով՝ ճանապարհ բացելու «Կյանքի խոսքի» աղանդավորների առջև, որոնք ՀՀ ԱԺ ընտրություններում մի քանի հարյուր հազար ձայն ապահովեցին Ն. Փաշինյանի համար: Ասել, թե իրադարձությունների նման զարգացումն ինձ համար անսպասելի էր՝ ազնիվ չէր լինի: Հայաստանում պետական հեղաշրջման առաջին իսկ օրերից իրադարձությունների զարգացման նման սցենարի մասին քանիցս

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

գրել են: Օգտվելով առիթից՝ ցանկանում են խորին երախտագիտություն հայտնել Ռուսաստանյան Դաշնային REGNUM տեղեկատվական գործակալության գլխավոր խմբագիր Մոդեստ Ալեքսեևիչ Կոլերովին՝ Ռուսաստանի մեծ հայրենասերին, որը չկարողացավ Հայաստանում՝ Ռուսաստանի ռազմավարական դաշնակից երկրում տեղի ունեցող իրադարձությունների անտարբեր դիտորդ լինել և հնարավորություն ընձեռեց հողվածներիս հրապարակման համար: Այս առնչությամբ գոհունակությամբ կցանկանայի նշել, որ վերջին ժամանակներս Հայաստանում ստեղծվող իրավիճակը դարձել է Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովից Հայաստանի իսկական բարեկամների սևեռուն ուշադրության առարկան: Բավական է նշել, որ ս. թ. նոյեմբերի 22-ին Պետական դումայի ԱՊՀ գործերի, եվրասիական ինտեգրման և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի նախագահ Լեոնիդ Իվանովիչ Կալաշնիկովի նախաձեռնությամբ՝ Պետական դումայի նախագահ Վյաչեսլավ Վիկտորովիչ Վոլոդինի աջակցությամբ, ՌԴ Պետդումայում տեղի ունեցավ «Քաղաքական կուսակցությունների խմբակցությունների և դաշինքների փոխգործակցության դերը ԱՊՀ երկրների միջխորհրդարանական համագործակցությունում» միջազգային գիտաժողովը, որի ընթացքում կայացավ բովանդակալից խոսակցություն համաժողովի մասնակիցներին հուզող խնդիրների մասին, խնդիրներ, որոնք ծագում են հավաքական Արևմուտքի կողմից Ռուսաստանին և ԱՊՀ երկրներին հայտարարված հիբրիդային պատերազմների պայմաններում: Տեղին են համարում նշել, որ ՀՀ երրորդ նախագահ, Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի նախաձեռնությամբ ինձ՝ «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահիս, առաջարկվել էր գիտաժողովում ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետական կուսակցության խմբակցությունը և ելույթ ունենալ այնտեղ: Իմաստավորելով անցած գիտաժողովի արդյունքները՝ ցանկանում են կրկին ու կրկին խորին երախտագիտություն հայտնել ռուսական կողմին, գիտաժողովը վարող Լ. Ի. Կալաշնիկովին՝ գործընկեր խորհրդարանականներին Ադրբեյջանի կողմից Արցախի Հանրապետության դեմ նոր ռազմական ագրեսիայի հավանական սկսվելու հետ կապված բարդ իրավիճակի, Հայաստանի և Արցախի, առհասարակ Հարավային Կովկասի տարածաշրջանի գլխին կախված վտանգը կանխելու վերաբերյալ խորհրդարանականների հնարավոր գործողությունների իմ տեսլականի մասին մանրամասն տեղեկացնելու ընձեռված հնարավորության համար: Գիտաժողովում Հայաստանի ձայնը լսվեց, ընդ որում՝ մեծ ուշադրությամբ և մտահոգությամբ, հատկանշական է, որ, միևնույն ժամանակ, ինչպես գիտաժողովը վարողը, այնպես էլ մասնակիցներն իմ ելույթի ժամանակ իսպառ մոռացան ժամակարգի մասին: Ընդունում և խոստովանում են, որ ես էապես (ավելի քան 2 անգամ) գերազանցեցի այն:

Ըստ իս, ճիշտ ժամանակին էր նաև 2018թ. դեկտեմբերի 10-ին անցկացված «խորհրդարանների դերն արդի աշխարհում: Ռուսաստանի

Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհուրդ – 25 տարի բազմավեկտոր զարգացման ճանապարհով» միջազգային համաժողովը, որը գումարվել էր Դաշնության խորհրդի Միջազգային գործերի կոմիտեի նախագահ Կոնստանտին Իոսիֆովիչ Կոսաչովի նախաձեռնությամբ և Դաշնության խորհրդի նախագահ Վալենտինա Իվանովնա Մատվիենկոյի աջակցությամբ: Օգտվելով ընձեռված հնարավորությունից՝ նախ ցանկանում են երախտագիտություն հայտնել ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի ղեկավարությանը գիտաժողովի աշխատանքներին մասնակցելու հրավեր ստանալու և դրանում ելույթ ունենալու համար:

Պարտքս են համարում ընթերցողներին տեղեկացնել իմ որոշ մտորումների մասին, որոնցով կիսվեցի գործընկեր խորհրդարանականների՝ միջազգային գիտաժողովի մասնակիցների հետ: Իմ ելույթում, մասնավորապես, նշվեց, որ գիտաժողովն անցնում է աննախադեպ բարդ միջազգային իրադրությունում, հավաքական Արևմուտքի կողմից Ռուսաստանի դեմ հիբրիդային պատերազմի պայմաններում: Ընդ որում՝ արդեն ակնհայտ է, որ այդ պատերազմի գումարելիներից մեկն է դարձել Ռուսաստանի դեմ պատժամիջոցների պատերազմը, որի սկիզբը դրվել է դեռևս 2012թ., այսպես կոչված, «Մագնիտսկու ցուցակից»: Այնուհետև ես գիտաժողովի մասնակիցներին հիշեցրի, որ 2014թ. նոր պատժամիջոցների առիթ դարձավ Ղրիմի հանրաքվեն, որն անցկացվեց ՄԱԿ-ի Կանոնադրության, Հելսինկիի Եզրափակիչ ակտի (1975թ.) դրույթներին և Միջազգային իրավունքի նորմերին լիովին համապատասխան: Ռուսաստանի դեմ պատժամիջոցների պատերազմի հաջորդ պատրվակը դարձան իրադարձությունները Դոնբասում և մալայզիական ուղևորատար «Բոինգի» կործանումը: 2015 – 2017 թվականները պատժամիջոցների երկարաձգման և պատժամիջոցների ցուցակի ընդլայնման տարիներ էին: 2016թ. վերջից Արևմուտքի համար պատժամիջոցներ մտցնելու պատրվակ է դառնում Ռուսաստանին ամերիկյան նախագահի ընտրություններին միջամտելու հարցում մերկապարանոց մեղադրելը: Այդ պատժամիջոցները հաճախ անվանում էին Ռուսաստանին հայտարարված «դիվանագիտական պատերազմ»: Ընթերցողներին հիշեցնեմ, որ ի կատարումն այդ պատժամիջոցների՝ հավաքական Արևմուտքի 29 երկրներից Ռուսաստան արտաքսեցին ավելի քան 150 ռուսաստանյան դիվանագետի: Պատժամիջոցների պատերազմի հաջորդ նոր փուլն սկսվեց ԳՀՎ նախկին աշխատակից Սերգեյ Սկրիպալի և նրա դստեր թունավորմամբ 2018թ. մարտին, երբ Արևմուտքը դրանում մեղադրեց Ռուսաստանին: Միևնույն ժամանակ նշվեց, որ Ռուսաստանի դեմ ԱՄՆ-ի և Արևմուտքի երկրների գլոբալ հիբրիդային պատերազմը չի սահմանափակվում լոկալ պատժամիջոցներով, այլ շատ ավելի բազմակողմանի է: Այսպես, եթե նախագահ Բարաք Օբամայի վարչակազմն աշխատում էր Ռուսաստանի համար թշնամական կայուն երկրներ և տարատեսակ ապակառուցողական կառույցներ ստեղծելով, ապա գործող նախագահ Դոնալդ Թրամփի վար-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

չակագծը միանգամայն այլ ուղղությամբ է աշխատում՝ նպաստելով իրավիճակի ապակայունացմանն ու քառասյանացմանը Ռուսաստանի և Չինաստանի սահմաններին: Նման քառասյանացումը, մասնավորապես՝ ռուսաստանյան սահմանների պարագծով, հենց սցենարիստների մտահղացման համաձայն, կոչված է էական դեր խաղալու ոչ գլոբալ (ըստ ամերիկյան ստրատեգների տեսակետի) ուղղություններում Մոսկվայի ուժերը շեղելու հարցում, դիցուք՝ Միջինասիական տարածաշրջանում կամ Հարավային Կովկասում: Նման քաղաքականությունը, ամերիկյան ստրատեգների կարծիքով, թույլ կտա ԱՄՆ-ին կենտրոնանալ իր համար ռազմավարական առումով կարևոր տարածաշրջանում՝ Մերձավոր Արևելքում: Ի հաստատումն ասվածի՝ նշվեց, որ Ղոնալդ Թրամփի՝ Ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնը ս. թ. հոկտեմբերի 25-ին Երևանում հանդես եկավ մի շարք հատկանշական հայտարարություններով տարածաշրջանային անվտանգության և Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հեռանկարների վերաբերյալ: Բոլթոնը, մասնավորապես, նշեց, որ եթե Հայաստանում հանրային կարծիքի կանխատեսումները հաստատվեն, ապա ընտրություններից հետո վարչապետը կունենա շատ ուժեղ մանդատ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վճռական և վճռորոշ մի շարք քայլերի ու ջանքերի իրականացման համար: «Եթե պատրաստակամություն լինի, ապա մենք ևս պետք է աշխատենք, որպեսզի ադրբեջանական կողմից նույնպիսի արձագանք լինի», – ասաց ԱՄՆ նախագահի խորհրդականը: Պարզ է, որ «վճռական քայլեր» ասելով Բոլթոնը հասկանում է Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության համար ի սկզբանե անընդունելի՝ տարածքների հանձնումն Ադրբեջանին Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտում: Իսկ ադրբեջանական կողմի «դրական արձագանքը» կլինի այդ տարածքները ստանալու դիմաց Արցախի Հանրապետության մի ինչ-որ անցումային, միջանկյալ ժամանակավոր կարգավիճակը ճանաչելու նրա համաձայնությունը: Արդյունքում՝ պաշտոնական Երևանը կստանա Լեռնային Ղարաբաղի՝ հաշտության պայմանագրով չամրագրված անորոշ կարգավիճակ, իսկ Ադրբեջանը կստանա հողեր և իր նոր ռազմական դիրքի ռազմավարական գերազանցություն՝ պայմանավորված իր նոր ռազմական դիրքով: Դե ինչ, Ջոն Բոլթոնի կանխատեսումները վարչապետի «ուժեղ մանդատի» վերաբերյալ իրականացվեցին, թե ով և ինչպես օգնեց նրան դրանում՝ այլ վերլուծության թեմա է: Ամերիկյան նախագահի խորհրդականի կանխագծած սցենարը լի է լուրջ էքսցենսներով ադրբեջանադարաբաղյան սահմանին, քանզի, անվիճելի է, որ դա Ադրբեջանին կդրդի հանդես գալ «ճիշտ նույն արձագանքով»: Այսինքն, օգտվելով Հայաստանում Ազգային ժողովի ընտրություններից հետո ստեղծված նոր քաղաքական իրավիճակից՝ կգտնվեն ուժեր, որոնք Ադրբեջանին կդրդեն ռազմական գործողություններ սկսել Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության գոտում, որը 100 կմ սահման ունի Իրանի Իսլամական Հանրապետության հետ: Եվ

ահա այս մտքի վրա, հարգելի ընթերցող, իմ ելույթը, կանոնակարգով սահմանված ժամանակն (5 րոպե) ավարտվելուց 10 վայրկյան առաջ, ընդհատվեց գիտաժողովը վարող՝ ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի փոխխոսնակ պարոն Ի. Ումախանովի կողմից: Կարծում եմ, որ գիտաժողովի կանոնակարգի հանդեպ այսքան նախանձախնդիր վերաբերմունքը մոդերատորի կողմից հասունացել էր նախորդ առնվազն տասներկու բանախոսների՝ ժամանակարգը զգալիորեն գերազանցելու հետ կապված, որոնց պարոն Ի. Ումախանովը իսկական կովկասցու համբերատարությամբ մինչև իրենց ելույթն ավարտելը չէր ընդհատել: Մի խոսքով՝ կարծում եմ, որ իմաստ ունի բառացի տեղեկացնել ընթերցողներին ելույթիս ավարտի մասին. «Այնուհետև, «հումանիտար» նկատառումներով, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ երկրներից մեկի, այն է՝ ԱՄՆ-ի համար, հնարավորություն կառաջանա խաղաղարար զորակազմ ուղարկելու Ադրբեջանի և Արցախի Հանրապետության զինված ուժերի սահմանազատիչ գիծ, ասել է թե՛ Իրանի հետ Ղարաբաղի անվտանգության գոտու սահմանի ողջ պարագծով մեկ: Թե ինչով է սա հղի և ում դեմ է ուղղված ապակայունացումը Ռուսաստանի հարավային սահմանագծին՝ կասկածներ չեն հարուցում: Ադրբեջանա-իրանա-արցախյան սահմանին հասունացող նոր ռազմական հակամարտության կանխմանն էլ հենց պետք է նպատակաուղղված լինեն խորհրդարանական դիվանագիտության, խորհրդարանական երկխոսության ջանքերը՝ պատերազմ թույլ չտալու նպատակով: Եվ այս գործընթացում դժվար է գերազնահատել Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդի դերը: Չէի ցանկանա ելույթս ավարտել տխուր նոտայով, ուստի հիշենք Ֆյոդոր Տյուտչևին. «Умом Россию не понять. Аршином общим не измерить! У ней особенная стать. В Россию можно только верить!» («Ռուսաստանը մտքով չես հասկանա: Մեկ ընդհանուր արշինով չէ՛ս չափի: Նրա բանն ուրի՛շ է՝ Ռուսաստանին կարելի է միայն հավատալ»): Ի դեպ, այս տողերը Տյուտչևը գրել է 1866թ. դեկտեմբերի 10-ին, 152 տարի առաջ: Սակայն, իմ ընկալմամբ, փիլիսոփա պոետ, դիվանագետ Ֆյոդոր Տյուտչևի քառատողը մեր օրերում փոքր-ինչ այլ բովանդակություն ունի. Ռուսաստանը թե՛ մտքով, թե՛ սրտով կհասկանան բոլորը, եթե անկեղծորեն հավատան Ռուսաստանին: Մենք Հայաստանում անկեղծորեն հավատում ենք Ռուսական պետության քաղաքական ղեկավարության, նրա պատվարժան առաջնորդ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինի իմաստնությանը, դրա համար էլ և՛ մտքով, և՛ սրտով հասկանում և սիրում ենք Ձեզ՝ մեր ռուս բարեկամներ, որպես նոր, արդար աշխարհակարգի համար պայքարող առաջամարտիկի և այդ աշխարհակարգի հիմնադրի»:

Միայն մի մխիթարանք կա, որ ելույթիս ամբողջական տեքստը նախապես հանձնվել էր գիտաժողովում ելույթ ունեցողների թարգմանության ծառայությանը: Ուստի հույս ունեմ, որ հետագայում ելույթս լրիվ ծավալով կարտացոլվի (հրատարակվելու դեպքում) գիտաժողովի նյութերում: Չեմ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

թաքցնում, որ դրականորեն ընդունեցի նաև պարոն Ի. Ունախանովի ազնիվ արարքը, որն ասաց տառացիորեն հետևյալը. «Արտաշես Մամիկոնովիչ, եթե Ձեզ ինչ-որ բանով նեղացրի, ներողություն եմ խնդրում» (<https://www.youtube.com/watch?v=S0UXM9fPoVo>): Բնավ չեմ նեղացել պարոն Ի. Ունախանովից և որպես ասվածի ապացույց, թեև որոշ ուշացումով, շնորհավորում եմ Իլյաս Սոհամեդ-Սալամովիչ Ունախանովին «Ղոստլուզ» («Բարեկամություն») շքանշանով պարգևատրվելու առիթով՝ Ադրբեջանի և Ռուսաստանի Դաշնության միջև կապերի զարգացման, բարեկամության և համագործակցության գործում ունեցած վաստակի համար (պարգևատրման մասին կարգադրությունը ստորագրվել է Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի կողմից 2017թ. մարտի 27-ին): Շնորհավորում եմ ոչ նրա համար, որ «Ղոստլուզ» շքանշանը պատրաստված է ոսկուց և ութակող աստղ է՝ վրան ամրացված (նույնպես ոսկուց) թռչնի թևերի ոսկե հարթաքանդակով: Այլ նրա համար, որ «Բարեկամություն» շքանշանը Ձեզ՝ Ի. Ունախանովին, Դաշնության խորհրդի և Ադրբեջանի Հանրապետության Միլի մեջլիսի միջև համագործակցության երկկողմանի միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահին, 2017թ. նոյեմբերի 2-ին հանձնել է անձամբ Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևը:

Հետգրության փոխարեն. 2018թ. նոյեմբերի 30-ին և դեկտեմբերի 1-ին Կ.Դեմիրճյանի անվան Մարգահամերգային համալիրի կոնֆերանսների մեծ դահլիճում մոտ 150 քաղաքական գործիչների և քաղաքագետների, փորձագետների և գիտնականների մասնակցությամբ տեղի ունեցավ «Լազարևյան ակումբի» առաջին նիստը, որի քննարկման գլխավոր թեման վերնագրված էր՝ «Հայաստան և Ռուսաստան՝ երկու Հայրենիք. պաշտպանություն և անվտանգություն»: Դրանից երկու շաբաթ անց՝ իմաստավորելով այդ նիստի արդյունքները, առաջինը, ինչի մասին կուզեի ասել՝ անկեղծ երախտագիտության խոսքերն են «Լազարևյան ակումբի» ստեղծման կազմկոմիտեի նախագահ, ՌԴ Դաշնային ժողովի Պետական դումայի ԱՊՀ գործերի, եվրասիական ինտեգրման և հայրենակիցների հետ կապերի կոմիտեի առաջին փոխնախագահ Կոնստանտին Ֆեոդորովիչ Զատուլինին ճիշտ ժամանակին արված նախաձեռնության համար: Խորամուխ լինելով ռուսաստանցի և հայ հասարակություններին ակումբի հիմնադիր հայրերի դիմումի տողերի մեջ՝ ականա գալիս ես այն եզրահանգման, որ այսօր «Լազարևյան ակումբը» միակ հարթակն է, որը հետագայում թույլ կտա հակազդել հակառուսական սորոսական համակարգային և շրայլորեն վարձատրվող «խառնամբոխին»: Ուստի, միանգամայն սպասելի էր, որ ակումբի հիմնադիր հայրերի մտահղացումը՝ ակումբի ապագա աշխատանքի գլխավոր ուղղություններից մեկը դարձնել Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև փոխշահավետ համագործակցության անայլընտրանքայնության ցուցադրումը, մեր երկրների և ժողովուրդների միջև հասարակական-քաղա-

քական և հոգևոր-մշակութային կապերի ամրապնդմանն ուղղված ծրագրերի իրագործման հրատապության հիմնավորումը, առաջ էր բերելու ինչպես սահմանի այն կողմից ֆինանսավորվող հայկական լրատվամիջոցների որոշ մասի մուլտիմեդիա արձագանքը, այնպես էլ շատ ավելի զգվելի ռեակցիան ադրբեջանական ԶԼՄ-ների կողմից: Հայաստանյան տարբեր մասշտաբի ռուսաստյացների, էլ չեն ասում՝ դրանց ադրբեջանցի համախոհների խուճապը հասցվեց կենդանական մակարդակի, երբ ամենալավիչ ձևով խեղաթուրվեցին ինչպես Կ. Ֆ. Ջատուլինի, այնպես էլ մյուս բանախոսների՝ «Լազարկյան ակումբի» առաջին նիստի մասնակիցների ելույթները: Իհարկե, սորոսյան պնակալեզների նման արձագանքը միաժամանակ նաև ոգևորում է: Ուրեմն, «Լազարկյան ակումբի» առջև դրված գաղափարը, նպատակներն ու խնդիրները, դրանց իրագործման պարագայում, խիստ կոժվարացնեն ՀՀ ԱԺ արտահերթ ընտրությունների արդյունքներով խորհրդարանում ձևափոխման հասած հայտնի ուժերի «հաղթարշավը»: Կարծում եմ, որ սույն փուլում առաջնային կարևորության խնդիր է հայ-ռուսական ռազմավարական հարաբերությունների խորացման կողմնակից բոլոր քաղաքական ուժերի և հասարակական կազմակերպությունների նոր թափով վերսկսումն ու միավորումը, որոնք իրենց արտաքին քաղաքական գերակայությունների մասին հայտարարել և հայտարարում են ահա արդեն ո՛չ մեկ կամ երկու տարի, այլ տասնամյակներ, ընդ որում՝ ո՛չ ինչ-որ «տուսովկանների» կուլուարներում կամ «հարմար» քաղաքական միջավայրում, այլ բացահայտ, անկախ այն բանից, թե Հայաստանում ինչ ուժ է եկել իշխանության: Այստեղ կուզենայի ընդգծել, որ լոկ փոքրիշատե, թեկուզև սորոսյան գրանտակերներից տասնապատիկ քիչ ռեսուրսների բացակայությունն է փաստացի նվազագույնի հասցրել հայամետ ուժերի գործունեությունը, որոնք ինքնին չեն կարող չլինել Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքի խորացման համոզված ջատագովները: Այդ կազմակերպությունները կյանքի կոչելով նրանք, անկասկած, կհարստացնեն «Լազարկյան ակումբի» գործունեությունը, նրա աշխատանքին կոնկրետ, ավելի առարկայական բնույթ կհաղորդեն: «Լազարկյան ակումբի» հիմնադիր հայրերը հոչե՛ն արձագանքելու պարբերական զրպարտչական հրապարակումներին և ամեն տեսակ բացահայտ ստի՛ն, որոնք միայն մեկ նպատակ են հետապնդում՝ արատավորել հայ-ռուսական ռազմավարական գործընկերության իմաստն ու բովանդակությունը, սասանել Հայաստանի բնակչության առայժմ մեծամասնության հավատն առ հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամության անքակտելիությունն ու սրբությունը:

Հ.Գ. 2018թ. դեկտեմբերի 13-ին Բաքվում Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի հետ կայացած հանդիպման ժամանակ ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Սերգեյ Կիլտորովիչ Լավրովն ասել է. «Մենք ուզում ենք շարունակել աջակցությունը Բաքվի և Երևանի միջև երկխոսությանը Ղարաբաղ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յան հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ: Ես գիտեմ, որ Ղուք շփումներ եք ունեցել Հայաստանի վարչապետի հետ, իսկ իմ բարեկամ՝ Ադրբեջանի արտգործնախարար Էլմար Մամեդյարովը՝ Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարի պաշտոնակատար Ջոհրաբ Մնացականյանի հետ: Այսօր մենք, իհարկե, բավական շահագրգիռ կլինենք լսել Ձեր գնահատականները, թե ինչպես եք պատկերացնում առաջ ընթանալը: Ցանկանում ենք, որպեսզի այդ կարգավորումը տեղի ունենա արդար և երկուստեք ընդունելի հիմքով»: Եվ ահա, ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատար Ն. Փաշինյանը «գլխանց» բավական ինքնատիպ է պատրաստվում հակամարտության կարգավորմանը «արդար և երկուստեք ընդունելի հիմքով». զբաղեցրած պաշտոնից հանվել է Արցախի Հանրապետության պաշտպանության նախարար Լևոն Մնացականյանը (1992 – 1994թթ. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ազգային-ազատագրական պատերազմի մարտական գործողությունների ակտիվ մասնակից, զորամասի հրետանային դիվիզիոնի հրամանատար, հրետանու պետ և հրետանային բրիգադի հրամանատար): Մինչ այդ Փաշինյանը քննադատությամբ և սպառնալիքներով հանդես էր եկել Արցախի Հանրապետության զինծառայողների հասցեին. «Զբաղվեք ձեր ծառայությամբ և չփորձեք քիթներդ խոթել քաղաքականության մեջ: Ես հազար անգամ ներողություն կխնդրեմ այդ սխալ ձևակերպման համար (նկատի է առնվում Փաշինյանի գլխավորած «Իմ քայլը» նախընտրական դաշինքի անդամ Սասուն Միքայելյանի հայտարարությունն այն մասին, որ ժողովրդի հաղթանակը «թավշյա հեղափոխությունում» ավելի կարևոր է Արցախյան ազատագրական պատերազմից), բայց թույլ չեմ տա սրա վրա քաղաքական դիվիդենդներ շահել: Այդ ընդհատակյա հանրապետական-մաֆիոզ խաղերը չեն անցնի, հանգստացե՛ք», - ահարկու հայտարարել է Ն. Փաշինյանը: Արցախի Հանրապետության Ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղար, Արցախի հերոս, գեներալ-մայոր Վիտալի Բալասանյանը, որը արցախյան ազատագրական պատերազմի տարիներին ամեն ժամ կյանքը վտանգելով անգնահատելի ավանդ է ներդրել հաղթանակի գործում, բավական զուսպ կոչ է արել Փաշինյան և Ընկ.-ին. «Սթափվե՛ք, տղաներ»: «Արցախյան ազգային-ազատագրական պայքարը, որի հիմքը վերջապես դրվեց 1988 թվականին, թե՛ Արցախում, թե՛ Հայաստանում և թե՛ Սփյուռքում ապրող մի ամբողջ ժողովրդի հաղթանակն է: Արցախի Հանրապետությունը համայն հայության ձեռքբերումն ու հպարտությունն է: Առավել քան զարմանալի ու զայրույթ հարուցող է, որ այս օրերին՝ ՀՀ Ազգային ժողովի արտահերթ ընտրությունների քարոզարշավի ժամանակ, այն շահարկվում ու նսեմացվում է ի նպաստ ինչ-որ կուսակցական շահերի: Արցախյան պատերազմի թոհուրոհով անցած, դրա դաժանություններն ու զրկանքները սեփական մաշկի վրա զգացած Սասուն Միքայելյանին ուզում եմ հիշեցնել, որ Հայաստանում վերջին ժամանակներս կատարված հեղափոխությունը չի կարող ավելի մեծ հաղթանակ համարվել,

քան Արցախյան ազգային-ազատագրական պայքարն է կամ առավել ևս՝ Հայկական երկրորդ Հանրապետության կերտումը: Նմանատիպ հայտարարություններն առնվազն կասկածի տակ են դնում նման մարդկանց մասնակցությունը պետականաշինության գործին: Ցավալի է նաև այն, որ նման հայտարարություններն արվում են ՀՀ զինված ուժերի գերագույն հրամանատարի ներկայությամբ: Սթափվե՛ք, տղանե՛ր», – ասել է նա:

Ակնհայտ է մի բան, որ պետական հեղաշրջումից հետո Հայաստանի իշխանությունները որդեգրել են 1992 – 1994թթ. Արցախի ազատագրական պատերազմի հերոսների մարզինալացման ուղեգիծ: Այդ հաղթանակի զլխավոր կազմակերպիչներից մեկը՝ ԼՂՀ նախագահ և Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանը ս.թ. դեկտեմբերի 7-ին Վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ կալանվեց երկրորդ անգամ: Այնուհետև մենք դարձանք ՀՀ երրորդ նախագահ, Արցախի հերոս Սերժ Սարգսյանի հարազատների և մերձավորների հանդեպ աննախադեպ լկտի հարձակումների վկաները՝ նրան մարզինալացնելու նպատակով: Կարելի է Արցախի ազգային-ազատագրական պատերազմի ժամանակ մարտական գործողությունների ակտիվ մասնակիցների վարկաբեկման տասնյակ այլ օրինակներ էլ բերել: Եվ, ցավոք, այդ գործընթացը, դատելով գործող իշխանությունների որոշ արտահայտություններից, այսուհետ ևս շարունակվելու է: Նպատակը՝ կտրել կամ հեռու պահել Արցախի իսկական հերոսներին ԱՄՆ նախկին դեսպան Ռիչարդ Միլսի չարաբաստիկ՝ «Տարածքներ խաղաղության դիմաց» բանաձևի իրագործմանն ակտիվ հակազդելու հնարավորությունից: Դա առանց պատերազմի չի՛ լինելու: Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ ՀՀ Աժ արտահերթ ընտրությունները ոչ այլ ինչ են, եթե ոչ նոր պատերազմ սկսելու հնարավոր կատալիզատոր: Չէ՞ որ Արցախի ազատագրական պատերազմի մարտական գործողությունների հերոսների և ակտիվ մասնակիցների մարզինալացման քաղաքականությունը, ավելին՝ նրանց դատապարտումը, կոգեշնչեն ադրբեջանական բազեներին և պարարտ հող կստեղծեն Ադրբեջանի կողմից Հայաստանի ու Արցախի դեմ նոր ռազմական ագրեսիա սկսելու համար: Ըստ երևույթին, իրադարձությունների զարգացման այսպիսի ընթացքը նկատի ուներ ՀՀ-ում ԱՄՆ դեսպանությունը, երբ նախագգուշացնում էր իր քաղաքացիներին՝ զգույշ լինել:

Վերջում կցանկանայի մեջբերում կատարել Ռուսաստանի հայրենասերից (ով Հայաստանում տարիների բեղուն աշխատանքի ընթացքում սիրահարվել էր մեր երկրին ու նրա ժողովրդին) ինձ հասցեագրված նամակից: Ծանոթանալով ս. թ. դեկտեմբերի 10 – 11-ին ՌԴ Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհրդում ունեցած իմ ելույթին և հարցազրույցին՝ ահա թե ինչ է գրել նա. «Մեծ հետաքրքրությամբ դիտեցի Ձեր հարցազրույցը ... Դառն է միայն այն վտանգավոր ռիսկերի հետ կապված, որոնք կարող են տեղի ունենալ Հայաստանի նոր իշխանությունների հնարավոր մոտեցումների պատճառով: Իսկ մեր խորհրդարանականները (և ոչ միայն նրա՛նք) նորից

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

բաց թողեցին Ձեզ և Ռուսաստանի մյուս բարեկամներին օգնելու շանսը՝ ընտրությունների դուրս գալ այլ արժեքներով: Եվ այն, որ ընտրողների կեսը չի մասնակցել քվեարկությանը, միայն հաստատում է հասարակության մեջ այլընտրանքային մոտեցումների պահանջը: Ոչ մի քաղաքական ուժ չկարողացավ միավորվել Ռուսաստանի հետ ռազմավարական գործընկերության պահպանման և զարգացման օգտին փաստարկներով: Հետո արմունկները կկրծոտեն և զանազան թոք-շոուներում արցունք կթափեն ... Շնորհակալություն Ձեզ, հարգելի Արտաշես Մամիկոնովիչ, և տա Աստված ուժ ու համբերություն՝ հաղթահարելու նաև այս փորձությունները»: Բայց ի՞նչ ճիշտ է ասված ...

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր Հանրապետական կուսակցությունից,
ՀՀ Ազգային ժողովի և ՌԴ Դաշնային ժողովի միջև համագործակցության
Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահ,
Ուղղափառության միջխորհրդարանական վեհաժողովում
ՀՀ Աժ պատվիրակության ղեկավար,
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 21. 12. 2018:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИЯ 2019 – ГОД ТРЕВОГ И НАДЕЖД

АЛЬТЕРНАТИВОЙ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОМУ СОЮЗУ АРМЕНИИ И РОССИИ ЯВЛЯЕТСЯ ВОЙНА

После новогодних и рождественских праздников невольно настраиваешься на оптимистический лад. Однако с первых минут 2019 года, не скрою, меня не покидало чувство недоумения и тревоги. И вот почему. Накануне нового, 2019 года редакция азербайджанского информационно-аналитического портала Minval.az опубликовала лучшие, на их взгляд, статьи уходящего года. Так вот среди отобранных «лучших» материалов четвертую строчку занимает статья завкафедрой журналистики Бакинского славянского университета, заслуженного журналиста Шелале Гасановой под заглавием «Мы должны вернуться в Иреван».

Вы ошиблись, уважаемый читатель, если подумали, что после широко освещенных телевидением праздничных осенних мероприятий, посвященных 2800-летию со дня основания Еревана, заслуженную журналистку потянуло «в город юности её мужа», который «вырос в центре Еревана на улице Чаренца, учился в престижной по тем временам школе имени Дзержинского», чтобы самой увидеть красивую столицу Армении. Увы, побудительные мотивы Шелале Гасановой совершенно другие. Что же такое интересное поведала читателям автор одной из «лучших» статей 2018 года?

«Иреван – наша историческая земля, и мы, азербайджанцы, должны вернуться на эти земли. Это наша политическая и стратегическая цель, и мы должны приближаться к ней, – этот призыв Президента Азербайджана Ильхама Алиева, недавно прозвучавший с трибуны VI съезда партии «Ени Азербайджан», приобрел стратегическое измерение для каждого азербайджанца, ибо возвел Иреван в символ Храма (странно, почему не Мечети. – А. Г.) Исторической Памяти».

Согласитесь, лихо сказано. Дальше – больше. Шелале Гасанова продолжает: «...президент Азербайджана глобализирует этот политический тренд (имеет в виду возвращение в Иреван. – А. Г.), чтобы НЕ ПОЗВОЛИТЬ ОТНЯТЬ У АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА ИСТОРИЮ переселения

А. ГЕГАМЯН

престола армянской церкви из Киликии в государство Кара-Коюнлу... Да, мы вернемся в Иреван, чтобы почтить память предков, всколыхнуть в сердце историю средневекового азербайджанского города!».

Этот воинственный маразм, с точки зрения истории, не выдерживает никакой критики. Достаточно привести выдержку из американской универсальной энциклопедии, чтобы убедиться в полной абсурдности мыслей Шелале Гасановой: «Britanica. Ереван. «Несмотря на то что Ереван впервые исторически записан в 607 году до н. э., датируется археологическими свидетельствами как поселение 6–3 тысячелетия до н. э., а затем и как крепость Эребуни с 783 года до н. э., с VI века до нашей эры стал частью Армянского царства» (Britannica. Yerevan. «Though first historically recorded in 607 ce, Yerevan dates by archaeological evidence to a settlement on the site in the 6th-3rd millennia bce and subsequently to the fortress of Yerbuni in 783 bce. From the 6th century bce it formed part of the Armenian kingdom»).

Но нелепость ситуации в том, что, если начать всерьез оспаривать историческую принадлежность Еревана (основанного в 782 году до н. э. царем государства Урарту Аргишти I) против утверждений племенной конфедерации кара-коюнлу (тюрк. «чернобаранные») огузских тюркских кочевых племен, это будет то же самое, как если добровольно взять на себя роль комического персонажа из прикольной фразы – не пытайтесь понять женщину, а то, не дай бог, еще поймете!

Тиражирование циничной исторической лжи, откровенные призывы к войне, для пущей убедительности подкрепляемые Шелале Гасановой цитатами от Ильхама Алиева, – таковы главные достоинства одной из «лучших» статей, опубликованных интернет-порталом Minval. az в 2018 году. Уверен, что Шелале Гасанова найдет новый неиссякаемый источник вдохновения из строк новогоднего (2019 г.) поздравления президента Азербайджана И. Алиева. Так к чему же призвал в своем поздравлении азербайджанский народ апшеронский султан: «Армяно-азербайджанский нагорно-карабахский конфликт должен быть урегулирован только в рамках территориальной целостности страны. Резолюции Совета Безопасности ООН должны быть полностью выполнены, оккупационные силы должны быть безоговорочно выведены с наших земель. Могу сказать, что в 2018 году Азербайджан добился серьезных позиций в деле урегулирования конфликта ... режим криминальной, коррумпированной хунты, узурпировавший власть в Армении на протяжении 20 лет, пал, и это является полным фиаско захватнической политики, проводимой Арменией против Азербайджана ... Считаю, что сегодня складывается новая ситуация для урегулирования конфликта. Надеюсь, что в 2019 году в этой области могут быть подвижки».

После этих слов так и хочется сказать муаллиму Ильхаму спасибо за откровения. Произошедший в апреле-мае в Армении государственный переворот президентом Азербайджана оценивается, по его словам, как «полное фиаско захватнической политики, проводимой Арменией против Азербайджана». Что же касается оценок типа «режим криминальной, коррумпированной хунты, узурпировавшей власть в Армении», то складывается впечатление, что действующие власти Армении в подкрепление этих оценок Алиева проводят громкие, широко рекламируемые в СМИ «разоблачения» высокопоставленных должностных лиц и их родственников, причем с грубейшим нарушением одного из основополагающих принципов уголовного судопроизводства – принципа презумпции невиновности, приклеиванием разного рода ярлыков и эпитетов, обозначенных в Уголовном кодексе Республики Армения. А судилище над первым президентом Нагорно-Карабахской Республики, вторым президентом Республики Армения Робертом Седраковичем Кочаряном – так это в подтверждение новыми властями Армении объективности другого определения из новогоднего поздравления И. Алиева касательно «узурпировавших власть в Армении». Особо удивляться не приходится, так как если государственные перевороты, подобные тому, что произошел в Армении в мае минувшего года, вместо осуждения их антиконституционности восторженно принимаются разного рода поборниками прав человека, свободы личности, особенно из ЛГБТ-сообщества, свободы вероисповедания, естественно, включая приверженность тоталитарным религиозным сектам типа «Слово жизни», то и эти факты говорят о рукотворности имевшего место в Армении государственного переворота. Об этом нам косвенно поведал и сам И. Алиев все в том же новогоднем поздравлении. Как и следовало ожидать, мысли муаллима Ильхама 4 января 2019 года развил министр обороны Азербайджана Закир Гасанов в статье на интернет-портале <https://ara.az> под заглавием «Гасанов: мир увидел военный потенциал Азербайджана», в которой он, в частности, заявил: «Азербайджанская армия встретила свое 100-летие на высоком уровне. Наша армия провела успешные операции против врага (имеется в виду против Армении и Арцахской Республики. – *А. Г.*) в апреле 2016 года и июне 2018 года».

Примечательно, что 26 июня 2018 года, выступая на военном параде в Баку в связи со 100-летним юбилеем создания вооруженных сил Азербайджана, Ильхам Алиев заявил, что «в результате успешной операции, проведенной в прошлом месяце (то есть в мае 2018 г. – *А. Г.*), отдельной общевойсковой армией в Нахчыване, были освобождены 11 тысяч гектаров земли». Думается, что читатель обратил внимание на нестыковку дат «освобождения» 11 тысяч гектаров, а именно: по Алиеву это произошло в мае, а согласно Гасанову – в июне 2018 года. А вот

нынешнее руководство РА четко придерживается другой версии – 11 тысяч гектаров были «освобождены» в апреле прошлого года, о чем, согласно версии, выдвинутой Н. Пашиняном, ни верховный главнокомандующий, ни министр обороны Азербайджана и знать не знают. Я специально обращаю внимание читателей на эту нестыковку с тем, чтобы констатировать непреложный факт: политическая вакханалия, царившая в Армении после государственного переворота в мае-июне 2018 г., создала благодатную почву для чувствительного и опасного продвижения азербайджанских вооруженных сил в нахичеванском направлении армяно-азербайджанской границы. И этот факт настолько вдохновил апшеронского султана, что он в этом же вышеупомянутом своём выступлении от 26 июня 2018 г. заявил: «Мы освободили стратегические высоты. Сегодня мы контролируем стратегические коммуникации, дороги ... Мы в состоянии уничтожить любой стратегический объект врага. Все его стратегические позиции могут быть поражены силами азербайджанской армии» (Верховный главнокомандующий Ильхам Алиев: Нахчыванская операция была проведена с большим профессионализмом, 26 июня 2018 г., www.cdc.az/ru/news153000-6903).

На первый взгляд читатель подумает, что нет ничего нового в воинственной риторике И. Алиева. Но это лишь на первый взгляд. Ведь продвижение вооруженных сил Азербайджана в Нахичеванском направлении делает уязвимыми стратегические объекты, дороги и другие коммуникации на территории Республики Армения. То есть И. Алиев уже напрямую угрожает Армении. Неужто ему неведомо, что еще 14 ноября 2016 года президент Российской Федерации Владимир Владимирович Путин подписал распоряжение, которым одобрил Соглашение об Объединенной группировке войск (сил) Вооруженных сил (ОГВС) РА и РФ (далее – Соглашение). Отметим, что в июле 2017 года Совет Федерации Российской Федерации ратифицировал это Соглашение, а в октябре 2017 г. Соглашение было ратифицировано Национальным Собранием Республики Армения (далее – НС РА). При этом отметим, что из 94 участвовавших в голосовании депутатов НС РА 87 проголосовали «за», а 7 депутатов из фракции «Выход», руководимой Николом Пашиняном, в том числе и он сам, проголосовали «против» ратификации Соглашения, двое из членов фракции «Выход» в день голосования отсутствовали, иначе голосующих «против» было бы на два депутата больше. Так вот основная цель Соглашения – предупреждение вооруженного нападения на Россию или Армению, прикрытие государственной границы и другие виды военной защиты. Ильхам Алиев не мог не знать, что Соглашение предусматривает формирование общего (для России и Армении) пространства обороны и безопасности. Так какую цель преследуют его воинственные угрозы? Породить у граждан, проживающих в приграничных с Азербайджаном ре-

гионах Армении (в данном случае с Нахичеваном), чувство незащищенности или же разыграть уже единожды испробованный изначально ложный тезис о том, что в ходе апрельской (2016 г.) четырехдневной войны в Нагорном Карабахе Москва якобы недостаточно поддержала своего единственного военно-политического союзника на Южном Кавказе? При этом самые разношерстные ангажированные русофобские СМИ, смею предположить, согласно имеющимся у них инструкциям, будут умалчивать, что еще 2 апреля 2016 г. президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган в телефонном разговоре с И. Алиевым выразил поддержку и солидарность Баку в связи с конфликтом с Арменией. «Турецкий народ всегда находится рядом с азербайджанским народом», – заявил тогда Эрдоган. Не станут эти масс-медиа упоминать и о том, что в воскресенье, 3 апреля 2016 года, когда Армия обороны Нагорного Карабаха организовала контрнаступление и выбила азербайджанцев из части ранее захваченных ими населенных пунктов, Баку предлагал перемирие на условиях статус-кво, однако уже 4 апреля 2016 г., когда Эрдоган заявил: «Турция с самого начала карабахского кризиса была рядом с Азербайджаном и будет продолжать это. Однажды Карабах непременно вернется к своему настоящему хозяину, снова станет азербайджанским», – планы апшеронских ястребов поменялись. Будут эти писаки также умалчивать и тот факт, что договоренность о прекращении огня на линии соприкосновения карабахско-азербайджанских сил была достигнута 5 апреля 2016 г. после организованной Министерством обороны России встречи начальников генштабов вооруженных сил Армении и Азербайджана. Поддержать И. Алиева в реализации тщательно скрываемой им цели – посеять чувство незащищенности не только у населения Арцахской Республики, но и приграничных районов Армении, в том числе и путем дискредитации армяно-российского военного сотрудничества, взялся и небезызвестный эксперт по вопросам государств бывшего СССР, профессор Вашингтонского Института мировой политики Пол Гобл. Так вот сей американский аналитик вслед за Ильхамом Алиевым и Закиром Гасановым 4 января 2019 года в интервью проамериканскому, однако почему-то называемому армянским, информационному portalу 1in.am дал интервью, которое было опубликовано под заглавием «Пол Гобл: «Москва продаст Армению, если будет убеждена в том, что взамен на это получит Азербайджан», которое не без радости перепечатали и азербайджанские интернет-порталы, например, Minval.az. Согласитесь, что после новогодних празднеств и до светлого праздника Рождества Христова кажется весьма и весьма подозрительной публикация этого откровенно русофобского интервью. О чем же вещает сей американский аналитик. «Тогда как в Баку Алиев стремится к умеренному сближению отношений с Москвой, Москва может существенно расширить свое влияние в Азербайджане, если заставит Ереван отступить от своих

позиций, пойти на уступки в вопросе Нагорного Карабаха. Я всегда был убежден в том, что Москва продаст Армению, предаст ее, если будет убеждена в том, что взамен на это получит Азербайджан ... Я предполагаю, что в 2019 году тоже не будет серьезных подвижек в процессе урегулирования, хотя Москва и спровоцирует новые столкновения, насилие – чтобы напомнить обеим сторонам, что никто кроме нее не может решать, что там должно происходить». Если вдуматься в суть сказанного Полом Гоблом, то невольно станешь восторгаться всемогущей Москвой, которая, оказываясь, добилась от бывшего посла США в Республике Армения Ричарда Миллса озвучивания откровенных признаний, отражающих американский подход в вопросе урегулирования нагорно-карабахского конфликта по печально известной формуле «территории (земли) – в обмен на мир». Реализация же этого подхода на практике означает развязывание новой войны между Азербайджаном и Арцахской Республикой (по логике Гобла виноватой за развязывание войны будет Москва). Далее оказывается, что это Москва сумела оказать давление и на советника президента США по национальной безопасности Джона Болтона, который по итогам своего визита в Армению 25 октября 2018 г. на пресс-конференции сказал: «Если прогнозы общественного мнения в Армении подтвердятся, то после выборов у премьер-министра будет очень сильный мандат для реализации решительных и решающих шагов и реализации усилий по урегулированию карабахского вопроса». Таким образом, цена мандата Н. Пашиняна, в понимании американской стороны, – это решительные шаги по сдаче «территорий (земли) – в обмен на мир», то есть опять-таки создание условий, которые неизбежно приведут к развязыванию новой нагорно-карабахско-азербайджанской войны. С чем мы имеем дело в случае с интервью Пола Гобла. Видимо, уже всем заокеанским стратегам стало понятно, что американская формула урегулирования карабахского конфликта неизбежно приведет к войне. Поэтому они в срочном порядке предприняли действия по отвлечению внимания, хотя бы граждан Армении, от их опасных действий назначением России виновной за будущую войну, согласись Армения на те условия урегулирования, повторюсь, которые предлагают США. Вместе с тем, видимо, чувство профессионализма у американского аналитика еще напрочь не искоренено, и в конце своего интервью Пол Гобл явно не слукавил, когда сказал: «Если вопрос Карабаха будет решен в пользу Азербайджана, это даст США еще больше возможностей для того, чтобы изолировать Иран, поскольку решение карабахского конфликта означает, что Тегеран теряет возможность влиять на политические вопросы на Кавказе. Но Москва это понимает и сделает так, чтобы этого не допустить».

Думается, что в связи с вышеизложенным будет весьма уместно привести выдержку из пресс-конференции президента Беларуси Алек-

сандра Григорьевича Лукашенко от 14 декабря 2018 года, в ходе которой он рассказал об озвученных ранее предложениях по участию России и Беларуси в разрешении нагорно-карабахского конфликта. А. Г. Лукашенко отметил, что этот вопрос ранее обсуждался в Ереване на одном из саммитов ОДКБ, когда Президентом Армении был Серж Саргсян. При этом он отметил, что Беларусь и Россия заняли консолидированную позицию: «Потом уже откровенно сказал (А. Лукашенко. – А. Г.): слушай, как они говорят, оккупировали 7 районов. И мы с Путиным заняли консолидированную позицию: Серж (имеет в виду Сержа Азатовича Саргсяна. – А. Г.) отдай эти 5 районов. Какая причина не вернуть их, они же пустуют. Он говорит: если я возвращаю, они там дорогу перережут, оккупируют Карабах и прочее. И мы с Путиным четко пообещали, что мы введем свои войска и это не позволим (при азербайджанцах это говорили). Он сказал: нет, мы на это не пойдём, мы этого не хотим».

Герой Арцаха Серж Азатович Саргсян не мог ответить иначе, так как прекрасно понимал, что реализация подхода «территории (земли) – в обмен на мир» неминуемо привела бы к новой войне. Здесь заметим, что в случае развязывания Азербайджаном войны (по подсказке из-за океана или через их известных доверенных посредников) не приходится сомневаться, что свои миротворческие войска в зону военных действий введут не только наши союзники по ОДКБ, но и НАТО, ведь сопредседателями Минской группы ОБСЕ кроме России являются США и Франция. Ведь американская сторона никогда и не скрывала особую стратегическую важность 100-километровой прифронтовой линии, границы с Ираном, ныне контролируемой вооруженными силами Арцахской Республики.

Возвращаясь к поспешно данному Полем Гоблом интервью, отметим также, что по какому-то загадочному стечению обстоятельств в тот же день, 4 января 2019 года, накануне Рождества Христова радио «Азатутюн» (армянская служба радио «Свобода») поместила на своем сайте статью Сатеник Кахзванцян под заглавием «С 1999 года в Гюмри по вине военнослужащих российской военной базы погибли 12 человек». Цель публикации – в предпраздничные дни, накануне святого Рождества Христова, как и в случае с интервью Пола Гобла, демонизировать Россию, расквартированных в Гюмри военнослужащих 102-й российской военной базы, уж во всяком случае постараться, чтобы во время традиционных в Армении новогодних и рождественских семейных встреч эта тема не только присутствовала, но и порождала у обремененных заботой и обезволенных нуждой наших сограждан чувство необъяснимой тревоги из-за кажущейся (а скорее умело насаждаемой специалистами информационных войн) своей собственной незащищенности. Не скрою, что, размышляя об этом в семейном кругу, я услышал, казалось бы, неожиданное объ-

А. ГЕГАМЯН

яснение совершенно другому феномену – значительной эмиграции из Армении в Россию. Один из одаренных молодых кинорежиссеров Армении Артур Варданян рассказал о своем весьма интересном наблюдении. Работая над сценарием фильма, рассказывающего о жизни эмигрантов из Армении в России, ему довелось переговорить со многими десятками из них. В итоге у него сложилось впечатление, что многие из наших соотечественников выезжают именно в Россию, потому что там себя чувствуют более защищенными. Судя по всему, об этом феномене о причинах эмиграции из Армении хорошо осведомлены если и не в руководстве Азербайджана, то уж точно в том из центров силы мировой политики, на который возложено политическое кураторство Азербайджаном, не исключая, что опосредованное, к примеру, через страну, которая больше, чем США, заинтересована в изолировании Ирана ...

Статья уже была готова к публикации, как все тот же интернет-портал haqqin. az опубликовал статью под заглавием «Тигран Хзмалян: Армения не является независимым и суверенным государством». Кинорежиссер Тигран Хзмалян поведал о том, что 12 января 2019 г. – в день 4-й годовщины убийства семьи Аветисян российским военнослужащим Валерием Пермяковым и на 40-й день со дня убийства Джульеты Гукасян, в смерти которой также подозревается военнослужащий 102-й российской военной базы (при этом заметим, что решения суда по данному делу нет), запланирована демонстрация траура и протеста в Гюмри, напротив 102-й военной базы Российской Федерации. «Подобные акции протеста будут продолжительными. Мы поставили цель не только вывести российскую военную базу из Армении, но и решить вопрос деколонизации нашей страны, а это будет возможно только посредством отмены Московского договора от 16 марта 1921 года», – объяснил он в своем интервью a1plus.am, которое с удовольствием опубликовал и haqqin.az. Чтобы не забыть: оказывается, Хзмалян одновременно является главой Европейской партии Армении. Только патологическая антироссийскость и русофобство в сочетании с абсолютным незнанием истории, не говоря уже о полном отсутствии представлений и элементарных знаний о современных геополитических реалиях, могли породить такие бредовые мысли. Что имеется в виду.

Да, Московский договор, подписанный 16 марта 1921 года в Москве представителями правительства Великого национального собрания Турции и правительства РСФСР, даже по прошествии 98 лет не может не вызывать чувства гнева и осуждения у каждого армянина, проживающего в Армении, Арцахской Республике или в восьмимиллионной армянской Диаспоре. Ведь в соответствии со статьей I Договор устанавливал новую северо-восточную границу Турции, в частности, бывшая Карсская об-

ласть и бывший Сурмалинский уезд Эриванской губернии (которые входили в состав Российской империи с 1828 года) отходили к Турции. Статья III Договора гласила, что стороны согласны на образование на территории бывшего Нахичеванского уезда Эриванской губернии автономии «под протекторатом Азербайджана при условии, что Азербайджан не уступит этот протекторат третьему государству» (имелась в виду Армения). Так, расторгнув Московский договор, выдворив из Армении 102-ю российскую военную базу, сняв с границы российских пограничников Пограничного управления ФСБ России в Армении, передислоцировав из Армении летную военную базу «Эребуни», на кого рассчитывает кинорежиссер Тигран Хзмалян? Кто поможет торжеству справедливости в этом вопросе, а именно: возвращению исконно армянских земель, с которыми связаны многие славные страницы истории армянского народа? Не думаю, что Тигран Хзмалян уверовал в никому неведомую доселе цивилизованность турецкого и азербайджанского лидеров и их жажду в утверждение исторической справедливости. А может, он думает, что нам помогут европейцы, извлекая горькие уроки из аннексии турками в 1974 году более 40% территории Республики Кипр? Быть может, он как человек искусства надеется, что восстанут потомки доблестных фидаинов, которые до последнего солдата плечом к плечу с русскими братьями по оружию сражались с турками-османами за Баязет, о чем столь прекрасно было описано Валентином Пикулем в романе «Баязет». Нет, уважаемый читатель, перед неискушенными в политике людьми искусства кукловодами из-за бугра поставлена куда более банальная задача: любыми средствами – манипулированием, распространением откровенной лжи дискредитировать Россию, российско-армянское стратегическое партнерство. А там, может, и грант сумеют подцепить, к примеру, для съемок философско-размышленческого фильма, естественно, с антироссийским духом. Одновременно с публикацией интервью Тиграна Хзмаляна haqqin.az, впрочем, как и 1news.az, опубликовал интервью под заглавием «Глеб Павловский: Скоро в Карабахе начнется война» известного российского публициста, бывшего советника главы администрации Президента России Глеба Павловского, данное им радиостанции «Эхо Москвы». В нем известный российский политолог размышляет: «Столько уже войн в одном маленьком месте было за последние 20–30 лет. Больше нигде же не было на постсоветском пространстве. Только в Югославии сравнимое что-то было. Поэтому нельзя. Надо просто на союзников не дышать, я бы сказал. А революции... в Армении их уже было немало. Они уже были. Армения переживает революции... в конце 80-х – начале 90-х – боже мой! – там было больше людей на улицах, чем было в дни вот этой революции (имеется в виду в дни, предшествовавшие государственному перевороту.

А. ГЕГАМЯН

– А. Г.). Все люди жили на улицах, съезжались в Ереван, стояли там сотнями тысяч на улицах. Потом революция – война, война – революция. Вот сейчас революция была – видимо, дальше – война... Теперь я думаю, что люди захотят результатов. Откуда он (Никол Пашинян. – А. Г.) достанет результаты, какие можно достать особенные результаты? Саакашвили и тот не смог. Ну, значит, война!».

Уважаемый читатель, в данной статье я не ставил перед собой задачу дать обзор публикаций в азербайджанских СМИ, а ставил перед собой другую цель: показать всю опасность ситуации, складывающейся в регионе армяно-азербайджанской и арцахско-азербайджанской границы в условиях абсолютно неадекватных действий со стороны сегодняшних властей предрержащих Армении во главе с и.о. премьер-министра Николом Пашиняном, которые, создается впечатление, находятся в блаженном неведении происходящего. Вызывает сомнения лишь одно обстоятельство – бездействие правительства Армении является результатом абсолютной некомпетентности Н. Пашиняна и К⁰, или же мы имеем дело с тщательно продуманным и реализуемым из-за океана сценарием, результатом которого будет претворение в жизнь формулы экс-посла США в Армении Ричарда Миллса – «территории (земли) – в обмен на мир». В заключение статьи я невольно призадумался и, не скрою, надеюсь, что и в этот раз ИА REGNUM мне, убежденному стороннику жизненной востребованности подписания Соглашения о российско-армянском военно-политическом союзе, даст возможность поделиться с читательской аудиторией вышеизложенными глубокими тревогами. Вместе с тем я прекрасно понимаю, что публикация данной статьи не может быть равноценным ответом на системно проводимую и щедро финансируемую подрывную работу, преследующую реализацию губительных для существования самого армянского государства задач, конечная цель которых – как можно больнее ударить по России, великой стране – архитекторе становления нового справедливого мирового порядка. Словом, для Республики Армения 2019-й – год тревог и надежд. Надежд, что у армянского руководства, наконец, будет понимание непреложной истины – альтернативой военно-политическому союзу Армении и России является война.

P.S. Не хотелось завершать статью на грустной ноте и, к моему удовлетворению, на память пришел чудесный концерт Государственной академической капеллы Армении, состоявшийся 23 декабря 2018 года в день 90-летия со дня рождения выдающегося армянского маэстро, Народного артиста СССР, депутата Верховного Совета СССР (1982–1987 гг.), лауреата Государственной премии СССР, Национального героя Республики Армения Ованеса Чекиджяна. Маэстро Чекиджян в день своего

юбилея в очередной раз поразил зрителей, которые переполнили зал Национального театра оперы и балета им. А. Спендиарова, своим высочайшим дирижерским мастерством. Поклонники таланта маэстро Чекиджяна бурными и продолжительными аплодисментами встретили не только бессмертную песню Великой Победы – «Журавли» (слова Расула Гамзатова, музыка Яна Френкеля), но и официальное, глубокое и сердечное поздравление министра культуры Российской Федерации Владимира Ростиславовича Мединского, текст которого зачитал Чрезвычайный и Полномочный Посол Российской Федерации в Республике Армения Сергей Павлович Копыркин. Примечательно, что около двух третей поздравительных посланий, приветственных адресов и телеграмм, которые поступили в адрес юбиляра, были из России. В их числе и сердечное поздравление от председателя комитета Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации по делам Содружества независимых государств, евразийской интеграции и связям с соотечественниками Леонида Ивановича Калашникова. Уже по прошествии двух недель, в день светлого праздника Рождества Христова маэстро Ованес Арутюнович у себя дома попросил меня найти возможность и выразить особую благодарность руководству Государственной Думы и Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации (видимо, предполагая, что, все еще будучи сопредседателем Межпарламентской комиссии по сотрудничеству Федерального Собрания РФ и Национального Собрания РА, я смогу исполнить его поручение-просьбу) за проявленное ими внимание к его личности и творчеству. Умудренный большим жизненным опытом, маэстро далее поправил самого себя, специально сказав: «Передайте особую благодарность Президенту России Владимиру Владимировичу Путину, ведь без его поручения не стал бы Чрезвычайный и Полномочный Посол России лично зачитывать послание министра культуры РФ. Словом, я счастлив, – продолжил маэстро, – что в моем лице Россия видит друга и при этом поддерживает и не забывает своего друга». Пользуясь случаем, хочу сказать, что я как зритель юбилейного концерта испытал чувство гордости, когда под бурные аплодисменты зрителей оглашалось приветствие Владимира Мединского, кстати, единственное приветствие от зарубежного должностного лица, при этом вновь убедился в том, что Россия никогда не забывает своих подлинных друзей!

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2019 – ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԻ ԵՎ ՀՈՒՅՍԵՐԻ ՏԱՐԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՅԼՆՏՐԱՆՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է

Ամանորյա և սուրբօննոյան տոներից հետո ականա լավատեսորեն ես տրամադրվում: Սակայն չեմ թաքցնի, որ 2019թ. առաջին թուրքերից ինձ չլքեց տարակուսանքի և տագնապի զգացողությունը: Նոր՝ 2019 թվականի նախօրեին ադրբեջանական Minval.az տեղեկատվավերլուծական պորտալի խմբագրությունը հրապարակեց, ըստ իրենց, անցնող տարվա լավագույն հոդվածները (<https://minval.az/news/12385159>): Եվ ահա, ընտրված «լավագույն» նյութերի շարքում չորրորդ տողը զբաղեցնում է Բաքվի Սլավոնական համալսարանի ժուռնալիստիկայի ամբիոնի վարիչ, վաստակավոր լրագրող Շելալե Հասանովայի հոդվածը՝ «Մենք պետք է վերադառնանք Իրևան» վերնագրով: Սխալվում եք, հարգելի ընթերցող, եթե կարծում եք, թե Երևանի հիմնադրման 2800-ամյակին նվիրված՝ հեռուստատեսությամբ լայնորեն լուսաբանված աշնանային միջոցառումներից հետո վաստակավոր լրագրողին ձգել է «Երևանի կենտրոնում, Չարենցի փողոցում մեծացած, այն ժամանակ հեղինակավոր Ձերժինսկու անվան դպրոցում սովորած իր ամուսնու պատանեկության քաղաքը», որպեսզի անծամբ տեսնի Հայաստանի գեղեցիկ մայրաքաղաքը: Ավաղ, Շելալե Հասանովային դրդող պատճառները բոլորովին այլ էին: Այդ ի՞նչ հետաքրքիր բան է պատմում հեղինակն ընթերցողներին 2018թ. «լավագույն» հոդվածներից մեկում: «Իրևանը մեր պատմական հողն է, և մենք՝ ադրբեջանցիներս, պետք է վերադառնանք այդ հողերը: Դա մեր քաղաքական և ռազմավարական նպատակն է, և մենք պետք է մոտենանք դրան. Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի այս կոչը, որը վերջերս հնչեց «Ենի Ազերբայջան» կուսակցության VI համագումարի ամբիոնից, ռազմավարական չափում է ստացել յուրաքանչյուր ադրբեջանցու համար, քանզի Իրևանը բարձրացրել է Պատմական Հիշողության Տաճարի (տարօրինակ է՝ ինչո՞ւ ո՛չ մզկիթի – Ա.Գ.) խորհրդանիշը լինելու մակարդակի»: Համաձայնեք, զիլ է ասված: Հետո ավելի հետաքրքիր է: Շելալե Հասանովան շարունակում է. «... Ադրբեջանի նախագահը գլոբալացնում է այս քաղաքական տրենդը (նկատի ունի Իրևան վերա-

դառնալը – Ա. Գ.), որպեսզի թՈՒՅԼ ՉՏԱ ԱՂՐԲԵԶԱՆՑԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻՑ ԽԵՆԼ ԿԻԼԻԿԻԱՅԻԿ Կարա-Կոյունլու պետություն... հայկական եկեղեցու աթոռանիստը տեղափոխելու ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ: Այո, մենք կվերադառնանք Իրևան, որպեսզի հարգենք նախնիների հիշատակը, սրտերում բորբոքելու միջնադարյան աղբբեջանական քաղաքի պատմությունը»: Այս ռազմատենչ մարագմը՝ պատմության տեսակետից, ոչ մի քննադատության չի դիմանում: Բավական է մեջբերում կատարել ամերիկյան ունիվերսալ հանրագիտարանից՝ համոզվելու համար, որ Շելալե Հասանովայի մտքերը բացարձակ անհեթեթ են. «Britanica.Երևան. «Չնայած Երևանն առաջին անգամ պատմականորեն հիշատակվում է մ. թ. ա. 607թ., հնագիտական վկայություններով այն թվագրվում է որպես մ. թ. ա. 6 – 3 հազարամյակների բնակավայր, իսկ հետո նաև որպես Էրեբունի ամրոց մ. թ. ա. 783 թվականին, մ. թ. ա VI դարից դարձել է Հայկական թագավորության մի մասը» (Britannica. Yerevan. «Though first historically recorded in 607 ce, Yerevan dates by archaeological evidence to a settlement on the site in the 6th-3rd millennia bce and subsequently to the fortress of Yerbuni in 783 bce. From the 6th century bce it formed part of the Armenian kingdom»): Բայց իրավիճակի անհեթեթությունն այն է, որ եթե սկսենք լրջորեն վիճարկել Երևանի (հիմնադրված մ. թ. ա. 782թ. Ուրարտու պետության արքա Արգիշտի I-ի կողմից) պատմական պատկանելությունը օղուզական թյուրքական քոչվոր կարա-կոյունլու (թյուրք. «սև ոչխար արածեցնողներ») ցեղախմբին, դա նույնը կլինի, ինչ եթե կամովին ստանձնենք հայտնի արտահայտության երգծական պերսոնաժի դերը. մի՛ փորձեք հասկանալ կնոջը, թե չէ, Աստված մի արասցե, մեկ էլ տեսար հասկացաք:

Ստոր պատմական կեղծիքի տարածում, պատերազմի բացահայտ կոչեր, որոնց էլ ավելի մեծ համոզություն տալու համար Շելալե Հասանովան վկայակոչում է Իլհամ Ալիևին. ահա 2018թ. Minval.az ինտերնետ-պորտալի հրապարակած «լավագույն» հոդվածներից մեկի գլխավոր արժանիքները: Համոզված եմ, որ Շելալե Հասանովան Աղբբեջանի նախագահ Ի. Ալիևի ամանորյա (2019թ.) շնորհավորանքի տողերում ևս ոգեշնչվելու նոր, անսպառ աղբբուր կգտնի: Ուրեմն, աղբբեջանական ժողովրդին ինչի՞ էր կոչում իր ամանորյա շնորհավորանքում ափշերոնյան սուլթանը. «Հայ-աղբբեջանական դարաբաղյան հակամարտությունը պետք է կարգավորվի միայն երկրի տարածքային ամբողջականության շրջանակներում: ՄԱԿ Անվտանգության խորհրդի բանաձևերը պետք է լրիվ կատարվեն, օկուպացիոն ուժերը պետք է անվերապահորեն դուրս բերվեն մեր հողերից: Կարող եմ ասել, որ 2018թ. Աղբբեջանը լուրջ դիրքեր է նվաճել հակամարտության կարգավորման գործում ... Հայաստանում 20 տարի շարունակ իշխանությունը բռնատիրած քրեական, կոռումպացված խունտայի ռեժիմը տապալվեց, և սա Աղբբեջանի դեմ Հայաստանի վարած զավթողական քաղաքականության լիակատար տապալումն է ... Կարծում եմ, որ այսօր հակամարտության կարգավորման համար նոր իրավիճակ է ստեղծվում: Հույս ունեմ,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

որ 2019 թ. այս ոլորտում կարող են տեղաշարժեր լինել»: Այս խոսքերից հետո քիչ է մնում շնորհակալություն հայտնես մուսլիմ Իլհամին հայտնությունների համար: Հայաստանում ապրիլ-մայիսին տեղի ունեցած պետական հեղաշրջումը Ադրբեջանի նախագահը գնահատում է ոչ այլ կերպ, քան «Ադրբեջանի դեմ Հայաստանի վարած զավթողական քաղաքականության լիակատար տապալում»: Իսկ ինչ վերաբերում է «Հայաստանում 20 տարի շարունակ իշխանությունը բռնատիրած քրեական, կոռուպացված խունտայի ռեժիմի» տիպի գնահատականներին, ապա տպավորություն է ստեղծվում, թե Հայաստանի գործող իշխանությունները, ի հաստատումն Ալիևի այս գնահատականների, կատարում են բարձրաստիճան պաշտոնյաների և նրանց հարազատների աղմկալի, ՋԼՄ-ներում լայնորեն զովազդվող «մերկացումներ», ընդ որում՝ քրեական դատավարության հիմնարար սկզբունքներից մեկի՝ անմեղության կանխավարկածի կոպտագույն խախտմամբ, Հայաստանի Հանրապետության Քրեական օրենսգրքում նշված տարատեսակ պիտակավորումներով: Իսկ դատաստանը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առաջին նախագահ, Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Սեդրակի Քոչարյանի հանդեպ հաստատումն է Հայաստանի նոր իշխանությունների կողմից Ի. Ալիևի ամանորյա շնորհավորանքի մեկ այլ՝ «Հայաստանում իշխանությունը բռնատիրածների մասին» բնորոշման օբյեկտիվության: Խիստ զարմանալ չարժե, քանի որ եթե պետական հեղաշրջումները, ինչպիսին անցած տարվա մայիսին Հայաստանում տեղի ունեցածն էր, դրանց հակասահմանադրականության դատապարտման փոխարեն հիացմունքով են ընդունվում զանազան ջատագովների (դիցուք՝ մարդու իրավունքների, անձի, հատկապես ԼԳԲՏ հանրույթի ներկայացուցչի ազատության, դավանանքի ազատության, ներառյալ՝ «Կյանքի խոսքը» աղանդի տիպի տոտալիտար կրոնական աղանդներին պատկանելը) կողմից, ապա այս փաստերը նույնպես վկայում են Հայաստանում կատարված պետական հեղաշրջման սարքավիության մասին: Այս մասին անուղղակիորեն մեզ տեղեկացնում է նաև Ի. Ալիևն այդ նույն ամանորյա շնորհավորանքում: Ինչպես և պետք էր սպասել, մուսլիմ Իլհամի մտքերը 2019թ. հունվարի 4-ին զարգացրեց Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Ջաքիր Հասանովը <https://apa.az> ինտերնետ-պորտալում հրապարակված «Հասանով. աշխարհը տեսավ Ադրբեջանի ռազմական պոտենցիալը» հոդվածում, որում նա, մասնավորապես, ասել է. «Ադրբեջանական բանակն իր 100-ամյակը դիմավորեց բարձր մակարդակով: Մեր բանակը հաջող գործողություններ անցկացրեց թշնամու դեմ (նկատի ունի Հայաստանի և Արցախի Հանրապետության դեմ – Ա. Գ.) 2016թ. ապրիլին և 2018թ. հունիսին»: Հատկանշական է, որ 2018թ. հունիսի 26-ին, ելույթ ունենալով Բաքվում Ադրբեջանի զինված ուժերի կազմավորման 100-ամյա հոբելյանին նվիրված զինվորական շքերթի ժամանակ՝ Իլհամ Ալիևը հայտարարել էր, որ «անցած ամիս (այսինքն՝ 2018թ. մայիսին – Ա. Գ.) Նախ-

իջևանում առանձին համազորային բանակի կողմից իրականացված հաջող գործողության արդյունքում ազատագրվել է 11 հազար հեկտար հող»։ Կարծում ենք՝ ընթերցողն ուշադրություն դարձրեց հակասությանը 11 հազար հեկտար հողի «ազատագրման» ամիսը նշելու հարցում. ըստ Ալիևի՝ դա տեղի է ունեցել 2018թ. մայիսին, իսկ ըստ Ջաբիրովի՝ հունիսին։ Իսկ ահա ՀՀ ներկայիս ղեկավարությունը հստակ որդեգրել է մեկ այլ վարկած. 11 հազար հեկտար հող «ազատագրվել» է անցած տարվա ապրիլին, ինչի մասին, համաձայն Ն.Փաշինյանի առաջադրած վարկածի, ոչ Ադրբեջանի գերագույն գլխավոր հրամանատարը, ոչ պաշտպանության նախարարը չեն էլ իմացել։ Ես հատուկ եմ ընթերցողների ուշադրությունը հրավիրում այս հակասության վրա, որպեսզի արձանագրեմ անվիճարկելի փաստը. 2018թ. մայիս–հունիսին պետական հեղաշրջումից հետո Հայաստանում տիրող քաղաքական վաթխանալիան պարարտ հող էր ստեղծել հայ-ադրբեջանական սահմանի նախիջևանյան ուղղությամբ ադրբեջանական զինված ուժերի զգալի ու վտանգավոր առաջխաղացման համար։ Եվ այս փաստն այնքան էր ոգևորել ափշերոնյան սուլթանին, որ իր 2018թ. հունիսի 26-ի վերոնշյալ ելույթում ասել էր. «Մենք ազատագրել ենք ռազմավարական բարձունքներ։ Այսօր մենք վերահսկում ենք ռազմավարական հաղորդակցություններ, ճանապարհներ ... Մենք ի վիճակի ենք ոչնչացնել թշնամու ցանկացած ռազմավարական օբյեկտ։ Նրա բոլոր ռազմավարական դիրքերը կարող են խոցվել ադրբեջանական բանակի ուժերի կողմից («Գերագույն գլխավոր հրամանատար Իլհամ Ալիև. Նախիջևանյան գործողությունն անցկացվեց մեծ պրոֆեսիոնալիզմով», 26 հունիսի 2018թ., www.cdc.az/ru/news153000-6903):

Առաջին հայացքից ընթերցողը կարող է մտածել, թե ոչ մի նոր բան չկա Ի. Ալիևի ռազմաշունչ հռետորաբանության մեջ։ Բայց լոկ առաջին հայացքից։ Զէ՞ որ Ադրբեջանի զինված ուժերի առաջխաղացումը նախիջևանյան ուղղությամբ խոցելի է դարձնում ռազմավարական օբյեկտները, ճանապարհները և մյուս հաղորդակցությունները Հայաստանի Հանրապետության տարածքում։ Այսինքն՝ Ի. Ալիևն արդեն ուղղակիորեն սպառնում է Հայաստանին։ Մի՞թե նա տեղյակ չէ, որ դեռևս 2016թ. նոյեմբերի 14-ին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինը կարգադրություն է ստորագրել, որով հավանություն է տվել «ՀՀ և ՌԴ Ձինված ուժերի միացյալ զորախմբի (ԶՈւՄԶ) մասին համաձայնագրին» (այսուհետ՝ Համաձայնագիր)։ Նշենք, որ 2017թ. հուլիսին Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Դաշնության խորհուրդը վավերացրել է այս համաձայնագիրը, իսկ 2017թ. հոկտեմբերին այն վավերացրել է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ)։ Ընդ որում՝ նշենք, որ քվեարկությանը մասնակցած ՀՀ ԱԺ 94 պատգամավորից 87-ը «կողմ» է քվեարկել, Նիկոլ Փաշինյանի ղեկավարած «Ելք» խմբակցության 7 պատգամավոր, այդ թվում և ինքը, «դեմ» է քվեարկել համաձայնագրի վավերացմանը,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ելք» խմբակցության երկու անդամ քվեարկության օրը բացակայել է, այլ-ապես «դեմ» քվեարկողները երկուսով ավելին կլինեին: Եվ ահա, համաձայնագրի հիմնական նպատակը Ռուսաստանի կամ Հայաստանի վրա զինված հարձակումը կանխելն է, պետական սահմանի ապահովումը և ռազմական պաշտպանության այլ տեսակները: Իլիամ Ալիևը չէր կարող չհիմանալ, որ համաձայնագիրը նախատեսում է պաշտպանության և անվտանգության ընդհանուր (Ռուսաստանի և Հայաստանի) տարածքի ձևավորում: Այդ դեպքում ի՞նչ նպատակ են հետապնդում նրա ռազմաշունչ սպառնալիքները: Ադրբեջանին (սույն պարագայում՝ Նախիջևանին) սահմանակից շրջաններում ապրող հայաստանցի քաղաքացիների մեջ չպաշտպանվածության զգացում առաջացնելը, թե՞ խաղարկելու արդեն մեկ անգամ փորձարկված՝ ի սկզբանե սուտ թեզն առ այն, թե Լեռնային Ղարաբաղում ապրիլյան (2016թ.) քառօրյա պատերազմի ընթացքում Մոսկվան, իբր, բավարար չափով չսատարեց Հարավային Կովկասում իր միակ ռազմաքաղաքական դաշնակցին: Ընդ որում՝ ռուսատյաց ամենատարաշերտ կողմնակալ ՋԼՄ-ները, համարձակվում են ենթադրել, համաձայն իրենց ունեցած հրահանգների, լռություն են պահպանելու այն հարցում, որ դեռևս 2016թ. ապրիլի 2-ին Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը Ի. Ալիևի հետ հեռախոսազրույցում աջակցություն և համերաշխություն էր հայտնել Բաքվին՝ Հայաստանի հետ հակամարտության ամռնաշրջանը: «Թուրք ժողովուրդը միշտ ադրբեջանցի ժողովրդի կողքին է», – այն ժամանակ ասել էր Էրդողանը: Այդ լրատվամիջոցները չեն հիշատակի նաև այն մասին, որ 2016թ. ապրիլի 3-ի կիրակի օրը, երբ Լեռնային Ղարաբաղի Պաշտպանության բանակը հակահարձակում կազմակերպեց և ադրբեջանցիներին հետ շարտեց մինչ այդ նրանց գրաված բնակավայրերից, Բաքուն հրադադար առաջարկեց ստատուս-քվոյի պայմաններով, սակայն արդեն 2016թ. ապրիլի 4-ին, երբ Էրդողանն ասաց, թե՝ «Թուրքիան ղարաբաղյան ձգնաժամի սկզբից և եթե եղել է Ադրբեջանի կողքին և շարունակելու է լինել նրա կողքին: Օրերից մի օր Ղարաբաղն անպայման կվերադառնա իր իսկական տիրոջը, նորից ադրբեջանական կդառնա», ափշերոնյան բազենների պլանները փոխվեցին: Այդ գրչակները լռության կմատնեն նաև այն փաստը, որ ղարաբաղա-ադրբեջանական ուժերի շփման գծում հրադադարի մասին պայմանավորվածությունը ձեռք է բերվել 2016թ. ապրիլի 5-ին, Հայաստանի ու Ադրբեջանի Ջինված ուժերի Գլխավոր շտաբների պետերի՝ Ռուսաստանի պաշտպանության նախարարության կազմակերպած հանդիպումից հետո:

Ի. Ալիևի մանրակրկտորեն թաքցվող նպատակին (չպաշտպանվածության զգացում սերմանել ոչ միայն Արցախի Հանրապետության, այլև Հայաստանի սահմանակից շրջանների բնակչության մեջ՝ այդ թվում նաև հայ-ռուսական ռազմական համագործակցության վարկաբեկման ճանապարհով) աջակցելուն է լծվել նաև նախկին ԽՍՀՄ պետությունների հարցերով ոչ անհայտ փորձագետ, պրոֆեսոր Փոլ Գոբլը: Եվ ահա, սույն ամերիկացի

վերլուծաբանը Իլիան Ալիևի և Զաքիր Հասանովի հետևից 2019թ. հունվարի 4-ին ամերիկամետ, բայց, չգիտես ինչու, հայկական անվանված 1in.am տեղեկատվական պորտալին հարցազրույց է տվել, որը հրապարակվել է «Փոլ Գոբլ. Մոսկվան կծախի Հայաստանին, եթե վստահ լինի, որ դրա փոխարեն կստանա Ադրբեջանը» վերնագրով, և որն ուրախությամբ վերահրապարակել են նաև ադրբեջանական ինտերնետ-պորտալները, օրինակ՝ Minval.az-ը: Համաձայնեք, որ ամանորյա տոնակատարություններից հետո և Քրիստոսի Սուրբ ծննդի լուսավոր տոնից առաջ միանգամայն կասկածելի է թվում այս բացահայտ ռուսատյաց հարցազրույցի հրապարակումը: Ինչի՞ նման է տեղեկացում ամերիկացի այս վերլուծաբանը: «Այն ժամանակ, երբ Բաքվում Ալիևը ձգտում է Մոսկվայի հետ չափավոր մերձեցման, Մոսկվան կարող է էապես ընդլայնել ազդեցությունն Ադրբեջանում, եթե ստիպի Երևանին նահանջել իր դիրքերից, զիջումների գնալ Լեռնային Ղարաբաղի հարցում: Ես միշտ համոզված եմ եղել, որ Մոսկվան կծախի Հայաստանին, կծախի նրան, եթե համոզված լինի, որ դրա փոխարեն կստանա Ադրբեջանը ... Ես ենթադրում եմ, որ 2019թ. նույնպես լուրջ տեղաշարժեր չեն լինի կարգավորման գործընթացում, թեև Մոսկվան էլ կիրահրի նոր բախումներ, բռնություն, որպեսզի երկու կողմերին հիշեցնի, որ իրենից բացի ոչ ոք չի կարող որոշել, թե ինչ պետք է տեղի ունենա այնտեղ»: Եթե խորանանք Փոլ Գոբլի ասածի մեջ, ապա ակամա կսկսենք հիանալ ամենագոր Մոսկվայով, որը, պարզվում է, հասել է այն բանին, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ԱՄՆ նախկին դեսպան Ռիչարդ Միլզը հնչեցնի անկեղծ խոստովանություններ, որոնք արտացոլում են ամերիկյան մոտեցումը Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հարցում՝ տխրահռչակ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով: Իսկ այս մոտեցման իրագործումը գործնականում նշանակում է նոր պատերազմի սանձազերծում Ադրբեջանի և Արցախի Հանրապետության միջև (Գոբլի տրամաբանությամբ՝ պատերազմի սանձազերծման մեղավորը կլինի Մոսկվան): Հետո պարզվում է, որ Մոսկվան կարողացել է ճնշում գործադրել նաև ԱՄՆ նախագահի ազգային անվտանգության հարցերով խորհրդական Ջոն Բոլթոնի վրա, որը 2018թ. հոկտեմբերի 25-ին Հայաստան կատարած այցի արյունքների վերաբերյալ մամուլի ասուլիսում ասաց, որ «Եթե հանրային կարծիքի կանխատեսումները Հայաստանում հաստատվեն, ապա ընտրություններից հետո վարչապետը շատ ուժեղ մանդատ կունենա ղարաբաղյան հարցի կարգավորմանն ուղղված վճռական և վճռորոշ քայլերի ու ջանքերի իրագործման համար»: Այսպիսով, Ն. Փաշինյանի մանդատի գինը, ամերիկյան կողմի ընկալմամբ, «խաղաղության դիմաց տարածքների» հանձնման վճռական քայլերն են, այսինքն՝ կրկին այնպիսի պայմանների ստեղծումը, որոնք անխուսափելիորեն կհանգեցնեն ղարաբաղա-ադրբեջանական նոր պատերազմի սանձազերծմանը: Ինչի՞ հետ գործ ունենք Փոլ Գոբլի հարցազրույցի առնչությամբ: Ըստ երևույթին, անդրօվկիանոսյան բոլոր ստրա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տեղներին արդեն հասկանալի է դարձել, որ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման ամերիկյան բանաձևն անխուսափելիորեն պատերազմի է հանգեցնելու: Ուստի նրանք շուտափույթ կարգով գոնե Հայաստանի քաղաքացիների ուշադրությունն իրենց վտանգավոր գործողություններից շեղելու քայլեր են ձեռնարկել՝ ապագա պատերազմի մեղավոր նշանակելով Ռուսաստանին, եթե հանկարծ Հայաստանը համաձայնի կարգավորման այն պայմաններին, կրկնում են, որոնք առաջարկում է ԱՄՆ-ը: Միևնույն ժամանակ, ամերիկյան վերլուծաբանի պրոֆեսիոնալիզմի զգացողությունը դեռևս իսպառ չի վերացել, և հարցազրույցի վերջում Փոլ Գոբլն ակնհայտորեն չի խորամանկում, երբ ասում է. «Եթե Ղարաբաղի հարցը լուծվի հոգուտ Ադրբեջանի, դա ԱՄՆ-ին էլ ավելի մեծ հնարավորություններ կտա Իրանը մեկուսացնելու համար, քանի որ Ղարաբաղյան հակամարտության լուծումը նշանակում է, որ Թեհրանը կկորցնի Կովկասում քաղաքական հարցերի վրա ազդելու հնարավորությունը: Բայց Մոսկվան դա հասկանում է և այնպես կանի, որպեսզի դա թույլ չտա»:

Կարծում են, որ վերը ներկայացվածի առնչությամբ միանգամայն տեղին կլինի մեջբերում կատարել Բելառուսի նախագահ Ալեքսանդր Գրիգորևիչ Լուկաշենկոյի 2018թ. դեկտեմբերի 14-ի մամուլի ասուլիսից, որի ընթացքում նա պատմեց Ղարաբաղյան հակամարտության լուծմանը Ռուսաստանի և Բելառուսի մասնակցության մինչ այդ հնչեցված առաջարկությունների մասին: Ա. Գ. Լուկաշենկոն նշեց, որ այդ հարցն ավելի վաղ քննարկվել է Երևանում, ՀԱՊԿ զագաթաժողովներից մեկում, երբ Հայաստանի Նախագահը Սերժ Սարգսյանն էր: Ընդ որում՝ նա նշել է, որ Բելառուսը և Ռուսաստանը կոնսուլիդացված դիրքորոշում են որդեգրել. «Հետո արդեն անկեղծորեն ասացի (Ա. Լուկաշենկոն – Ա. Գ.). լսի՛ր, ինչպես իրենք են ասում՝ օկուպացրել եք 7 շրջան: Եվ մենք Պուտինի հետ կոնսուլիդացված դիրքորոշում որդեգրեցինք. Սերժ (նկատի ունի Սերժ Ազատի Սարգսյանին – Ա. Գ.), տո՛ւր այդ 5 շրջանները: Դրանք պահելու ի՞նչ պատճառ կա, դրանք այսր դատարկ են: Նա ասում է. եթե ես վերադարձնեմ, նրանք այնտեղ ճանապարհը կփակեն, կօկուպացնեն Ղարաբաղը և այլն: Եվ մենք Պուտինի հետ հստակ խոստացանք, որ մեր զորքերը կմտցնենք և դա թույլ չենք տա (ադրբեջանցիների ներկայությամբ ենք սա ասել): Նա ասաց. ոչ, մենք դրան չենք գնա, մենք դա չենք ուզում»:

Արցախի հերոս Սերժ Ազատի Սարգսյանը այլ կերպ չէր կարող պատասխանել, քանզի հիմնալի հասկանում էր, որ «տարածքներ խաղաղության դիմաց» մոտեցման իրագործումն անխուսափելիորեն կհանգեցներ նոր պատերազմի: Այստեղ նկատենք, որ Ադրբեջանի կողմից (օվկիանոսից այն կողմի հուշմամբ կամ նրանց վստահված հայտնի միջնորդների միջոցով) պատերազմ սանձազերծելու դեպքում կասկածից վեր է, որ ռազմական գործողությունների գոտի իրենց խաղաղարար զորքերը կմտցնեն ոչ միայն ՀԱՊԿ մեր դաշնակիցները, այլև ՆԱՏՕ-ն, չէ՞ որ Ռուսաստանից բացի ԵԱՀԿ

Մինսկի խմբի համանախագահներ են հանդիսանում ԱՄՆ-ը և Ֆրանսիան: Չէ՞ որ ամերիկյան կողմը երբեք էլ չի թաքցրել Իրանի հետ սահմանի 100 կիլոմետրանոց ճակատամերձ գծի հատուկ ռազմավարական կարևորությունը, հատված, որն այժմ վերահսկում են Արցախի Հանրապետության զինված ուժերը:

Վերադառնալով Փոլ Գոբլի արագորեն տված հարցազրույցին՝ նշենք նաև, որ հանգամանքների ինչ-որ առեղծվածային բերումով այդ նույն օրը՝ 2019թ. հունվարի 4-ին, Քրիստոսի սուրբծննդյան նախօրեին, «Ազատություն» ռադիոն («Ազատություն» ռադիոյի հայկական ծառայությունը) իր կայքում տեղադրել է Սաթենիկ Կաղզվանցյանի հոդվածը՝ «1999-ից ի վեր Գյումրիում ռուսական ռազմաբազայի զինծառայողների մեղքով 12 մարդ է զոհվել» վերնագրով: Հրապարակման նպատակը նախատոնական օրերին, Քրիստոսի հրաշափառ ծննդյան նախօրեին, ինչպես և Փոլ Գոբլի հարցազրույցի պարագայում, Ռուսաստանը դեմոնացնելն է, Գյումրիում տեղակայված 102-րդ ռազմակայանի զինծառայողներին դեմոնացնելը, համենայն դեպս՝ փորձել, որպեսզի Հայաստանում ավանդական ամանորյա և սուրբծննդյան ընտանեկան հանդիպումների ժամանակ թեման ոչ միայն քննարկվի, այլև հոգսի տակ կքած և կարիքից կամազրկված մեր քաղաքացիների մեջ առաջացնի անբացատրելի տագնապի զգացողություն իրենց թվացյալ (ավելի շուտ՝ տեղեկատվական պատերազմների մասնագետների կողմից հմտորեն սերմանվող) չպաշտպանվածության պատճառով: Չեմ թաքցնի, որ, ընտանեկան միջավայրում խորհելով այս մասին, ես լսեցի թվում է, թե անսպասելի բացատրություն միանգամայն այլ երևույթի՝ Հայաստանից Ռուսաստան զգալի արտագաղթի հետ կապված: Հայաստանի տաղանդավոր երիտասարդ կինոռեժիսորներից մեկը՝ Արթուր Վարդանյանը, պատմեց իր բավական հետաքրքիր դիտարկման մասին: Աշխատելով Հայաստանից Ռուսաստան արտագաղթողների կյանքի մասին պատմող ֆիլմի սցենարի վրա՝ նա գործի բերումով խոսել է նրանցից շատերի հետ: Արդյունքում՝ տպավորություն է ստացել, թե մեր հայրենակիցներից շատերը մեկնում են հենց Ռուսաստան, որովհետև այնտեղ իրենց ավելի պաշտպանված են զգում: Դատելով ըստ ամենայնի՝ Հայաստանից արտագաղթի պատճառների մասին լավ տեղեկացված են, եթե Ադրբեյջանի ղեկավարությունում էլ չէ, ապա հաստատ համաշխարհային քաղաքականության ուժի այն կենտրոնում, որի վրա դրված է Ադրբեյջանի քաղաքական ուղղորդումը, չեն բացառում, որ, օրինակ, միջնորդավորված ձևով այն երկրի միջոցով, որն ավելի, քան ԱՄՆ-ը, շահագրգռված է Իրանի մեկուսացմամբ ...

Հոդվածը պատրաստ էր հրապարակման, երբ այդ նույն հազգին. az ինտերնետ-պորտալը հոդված հրապարակեց «Տիգրան Խզմայան. Հայաստանը անկախ և ինքնիշխան պետություն չէ» վերնագրով: Կինոռեժիսոր Տիգրան Խզմայանը պատմել է այն մասին, որ 2019թ. հունվարի 12-ին՝ ռուս զինծառայող Վալերի Պերմյակովի կողմից Ավետիսյան ընտանիքի սպա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նության 4-րդ տարելիցի և Զուլիետա Ղուկասյանի սպանության 40-րդ օրը, որի մահվան մեջ նույնպես կասկածվում է 102-րդ ռուսական ռազմակայանի զինծառայողը (ընդ որում՝ նկատենք, որ սույն գործով դատարանի որոշում չկա) նախատեսված է սգո և բողոքի ցույց Գյումրիում, Ռուսաստանի Ղաշ-նության 102-րդ ռազմակայանի առջև: «Բողոքի նման ակցիաները կլինեն շարունակական: Մենք նպատակադրվել ենք ոչ միայն դուրս բերել ռուսական ռազմակայանը Հայաստանից, այլև լուծել մեր երկրի ապագադու-թացման հարցը, իսկ դա հնարավոր կլինի միայն 1921թ. մարտի 16-ի Մոսկվայի պայմանագրի չեղարկմամբ», – բացատրել է նա a1plus.am-ի իր հարցազրույցում, որն էլ հաճույքով հրապարակել է haqqin.az-ը: Որպեսզի չմոռանանք. պարզվում է՝ Խզմայանը միաժամանակ նաև Հայաստանի Եվրոպական կուսակցության նախագահն է: Միայն հիվանդագին հակառուսականությունը և ռուսատյացությունը՝ միակցված պատմության բացարձակ չինացության հետ, էլ չեն ասում արդի աշխարհաքաղաքական իրողույ-յունների մասին պատկերացումների և տարրական իմացության լիակատար բացակայության մասին, կարող էին ծնունդ տալ նման անհեթեթ մտքերի: Ի՞նչ նկատի ունենք: Այո, 1921թ. մարտի 16-ի Մոսկվայի պայմանագիրը՝ ստորագրված Թուրքիայի Ազգային մեծ ժողովի և ՌԽՖՍՀ կառավարության ներկայացուցիչների կողմից, անգամ 98 տարի անց չի կարող գայրույթի և դատապարտման զգացում չառաջացնել Հայաստանում, Արցախի Հանրապետությունում և ութ միլիոնանոց Սփյուռքում ապրող յուրաքանչյուր հայի մեջ: Չէ՞ որ Հողված 1-ով Պայմանագիրը սահմանում էր Թուրքիայի նոր հյուսիսարևելյան սահմանը, մասնավորապես՝ նախկին Կարսի մարզը և Երիվանի նահանգի նախկին Սուրմալու գավառը (որոնք 1828 թվականից մտնում էին Ռուսական կայսրության կազմի մեջ) անցնում էին Թուրքիային: Ըստ Պայմանագրի III հոդվածի՝ կողմերը համաձայն են Երիվանի նահանգի նախկին Նախիջևանի գավառի տարածքում կազմավորել ինքնավարույ-յուն «Ադրբեջանի հովանու ներքո, պայմանով, որ Ադրբեջանն այդ պրոտեկտորատը չի զիջի երրորդ պետության» (նկատի էր առնվում Հայաստանը): Ուրեմն, Մոսկվայի պայմանագիրը խզելով, Հայաստանից 102-րդ ռուսական ռազմակայանը դուրս բերելով, սահմանից հանելով Հայաստանում Ռուսաստանի ԱԴԾ Սահմանապահ վարչության ռուս սահմանապահներին, «Էրեբունի» ավիացիոն ռազմակայանը Հայաստանից դուրս բերելով հույսն ո՞ւմ վրա է դնում կինոռեժիսոր Տիգրան Խզմայանը: Ո՞վ կօգնի արդարության հաղթանակին այս հարցում, դիցուք՝ բուն հայկական հողերը վերադարձնելուն, որոնց հետ հայ ժողովրդի պատմության բազմաթիվ փառապանծ էջեր են կապված: Չեն կարծում, թե Տիգրան Խզմայանը հավատ է ընծայել ցայժմ որևէ մեկին անհայտ թուրք և ադրբեջանցի առաջնորդների քաղաքակրթվածությանը և պատմական արդարության հաստատման նրանց տենչին: Իսկ գուցե նա մտածում է, թե մեզ կօգնեն եվրոպացիները, որոնք դառը դաս են քաղել 1974-ին թուրքերի կողմից Կիպրոսի Հանրապետության

տարածքի ավելի քան 40%-ի անեքսիայից: Գուցե նա, որպես արվեստի մարդ, հույս ունի, թե ուղի կելնեն քաջ ֆիդայիների ժառանգները, որոնց ապուրապապերը մինչև վերջ, ռուս զինակից եղբայրների հետ ուս ուսի պայքարեցին թուրք-օսմանների դեմ Բայազետի համար, ինչը հիանալի նկարագրել է Վալենտին Պիկուլն իր «Բայազետ» վեպում: Ոչ, հարգելի ընթերցող, մեջ անփորձ արվեստի մարդու առջև արտասահմանյան տիկնիկավարները շատ ավելի պարզունակ խնդիր են դրել. ցանկացած միջոցով՝ մանիպուլյացիայով, բացահայտ ստի տարածմամբ վարկաբեկել Ռուսաստանը, ռուս-հայկական ռազմավարական գործընկերությունը: Մեկ էլ տեսար գրանտ կկացնեն, օրինակ՝ խոհափիլիսոփայական ֆիլմ նկարահանելու համար, բնականաբար, հակառուսական ուղղվածությամբ: Տիգրան Խզմայանի հարցազրույցի հրապարակման հետ միաժամանակ հազգին. az-ը, ի դեպ՝ նաև 1news. az-ը, հրապարակեց Ռուսաստանի նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի նախկին խորհրդական, ռուս հայտնի հրապարակախոս Գլեբ Պավլովսկու հարցազրույցը՝ «Գլեբ Պավլովսկի. Շուտով Ղարաբաղում պատերազմ կսկսվի» վերնագրով: Հարցազրույցը տրվել էր «Էխո Մոսկվի» ռադիոկայանին: Դրանում ռուս հայտնի քաղաքագետը խորհրդածում է. «Արդեն քանի պատերազմ է եղել մի փոքրիկ վայրում վերջին 20 – 30 տարում: Հետխորհրդային տարածքում ուրիշ էլ ոչ մի տեղ այդքան պատերազմ չի եղել: Միայն Հարավսլավիայում է համեմատելի մեծ մի բան եղել: Ուստի չի կարելի: Հարկ է պարզապես դաշնակիցների վրա, ես կասեի՝ չիոխորտալ: Իսկ հեղափոխություններ ... Հայաստանում դրանք արդեն քիչ չեն եղել: Դրանք արդեն եղել են: Հայաստանը հեղափոխություններ է ապրել ... 80-ականների վերջին, 90-ականների սկզբին, տեր Աստված, այնտեղ փողոցներում ավելի շատ մարդ է եղել, քան եղել է ահա այս հեղափոխության օրերին (նկատի ունի պետական հեղաշրջմանը նախորդած օրերը – Ա. Գ.): Բոլոր մարդիկ ապրում էին փողոցներում, գալիս էին Երևան, հարյուր հազարներով կանգնում փողոցներում: Հետո հեղափոխություն-պատերազմ, պատերազմ-հեղափոխություն: Ահա հիմա հեղափոխություն եղավ, հավանաբար, հետո պատերազմ է լինելու ... Հիմա ես կարծում եմ, որ մարդիկ արդյունքներ կցանկանան: Որտեղի՞ց նա (Նիկոլ Փաշինյանը – Ա. Գ.) արդյունքներ վերցնի, ի՞նչ հատուկ արդյունքներ կարելի է գտնել: Անգամ Սաակաշվիլին չկարողացավ: Դե, ուրեմն, պատերա՛զմ»:

Հարգելի ընթերցող, այս հոդվածում իմ առջև խնդիր չէի դրել վերլուծելու ադրբեջանական ԶԼՄ-ների հրապարակումները, նպատակս այլ էր. ցույց տալ հայ-ադրբեջանական և արցախա-ադրբեջանական սահմանում ստեղծված իրավիճակի ողջ վտանգավորությունը՝ Հայաստանում այսօր վարչապետի պաշտոնակատար Նիկոլ Փաշինյանի գլխավորությամբ իշխանության եկածների բացարձակ անհամարժեք գործողությունների պայմաններում, իշխանավորներ, որոնք, այնպիսի տպավորություն է ստեղծվում, թե գտնվում են կատարվող իրադարձությունների երանելի անգիտութե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յան մեջ: Կասկածի տեղիք է տալիս լոկ մի հանգամանք. Հայաստանի կառավարության անգործությունն արդյունք է Ն. Փաշինյան և Ընկ-ի բացարձակ անձեռնհասությամբ, թե՞ գործ ունենք օվկիանոսի այն կողմում մանրակրկտորեն մտածված ու իրագործվող սցենարի հետ, որի արդյունքը կլինի Հայաստանում ԱՄՆ նախկին դեսպան Ռիչարդ Միլսի բանաձևի կենսագործումը՝ «տարածքներ խաղաղության դիմաց»: Հոդվածն ամփոփելիս ականա մտորեցի և, չեմ թաքցնում, հույս ունեմ, որ այս անգամ ևս REGNUM լրատվական գործակալությունը ինձ՝ Ռուս-հայկական ռազմաքաղաքական դաշինքի մասին համաձայնագրի ստորագրման կենսական անհրաժեշտության համոզված կողմնակցիս, հնարավորություն կտա ընթերցող լսարանին ներկայացնել վերը շարադրված խոր տազնապներս: Միևնույն ժամանակ, ես հիանալի հասկանում եմ, որ սույն հոդվածի հրապարակումը չի կարող համակարգված իրականացվող և շրայլորեն ֆինանսավորվող խափանարար աշխատանքի հավասարաթեք պատասխանը լինել, աշխատանք, որը հետապնդում է հայոց պետականության գոյության համար կործանարար խնդիրների իրականացում, որոնց վերջնանպատակը Ռուսաստանին՝ այդ մեծ երկրին, նոր, արդարացի աշխարհակարգի կայացման ճարտարապետին որքան հնարավոր է ցավոտ հարված հասցնելն է: Մի խոսքով՝ Հայաստանի Հանրապետության համար 2019-ը տազնապների և հույսերի տարի է: Հույսերի, որ Հայաստանի ղեկավարությունը, վերջապես, կհասկանա անվիճարկելի ճշմարտությունը՝ Հայաստանի և Ռուսաստանի ռազմաքաղաքական դաշինքի այլընտրանքը պատերազմն է:

Հ.Գ. Զէի ցանկանա հոդվածս ավարտել տխուր նոտայով, և հուրախություն ինձ՝ մտաբերեցի Հայաստանի Պետական ակադեմիական երգչախմբի հրաշալի համերգը 2018թ. դեկտեմբերի 23-ին՝ հայ ականավոր մանետորո, ԽՍՀՄ ժողովրդական արտիստ, ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր (1982 – 1987թթ.), ԽՍՀՄ Պետական մրցանակի դափնեկիր, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային հերոս Հովհաննես Զեքիջյանի ծննդյան 90-ամյակի օրը: Մանետորո Զեքիջյանն իր հոբբեյանի օրը հերթական անգամ վեհաշուք դիրիժորական վարպետությամբ ցնցեց հանդիսատեսներին, ովքեր լցրել էին Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի Ազգային թատրոնի դահլիճը: Մանետորո Զեքիջյանի տաղանդի երկրպագուները բուռն և երկարատև ծափահարություններով դիմավորեցին ոչ միայն Մեծ հաղթանակի անմահ երգը՝ «Կռունկները» (խոսք՝ Ռասուլ Համզատովի, երաժշտություն՝ Յան Ֆրենկելի), այլև Ռուսաստանի Դաշնության մշակույթի նախարար Վլադիմիր Ռոստիսլավովիչ Մեդինսկու պաշտոնական, խոր և սրտառուչ շնորհավորանքը, որի տեքստը կարդաց Հայաստանի Հանրապետությունում Ռուսաստանի Դաշնության Արտակարգ և լիազոր դեսպան Սերգեյ Պավլովիչ Կոպիրկինը: Հատկանշական է, որ հոբբեյարին ուղղված ուղերձների, ողջույնի և շնորհավորական հեռագրերի մոտ երկու

Երրորդը Ռուսաստանից էր: Դրանց թվում էր նաև Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային Ժողովի Պետական դումայի Անկախ պետությունների համագործակցության, Եվրասիական ինտեգրման ու հայրենակիցների հետ կապերի գործերով կոմիտեի նախագահ Լեոնիդ Իվանովիչ Կալաշնիկովի սրտառուչ շնորհավորանքը: Երկու շաբաթ անց՝ Քրիստոսի սուրբօննդյան օրը, մաեստրո Հովհաննես Հարությունովիչն իր տանը խնդրեց ինձ հնարավորություն գտնել և հատուկ շնորհակալություն հայտնել Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային Ժողովի Պետական դումայի և Դաշնության խորհրդի ղեկավարությանը (հավանաբար, ենթադրելով, որ դեռևս լինելով ՌԴ Դաշնային Ժողովի և ՀՀ Ազգային Ժողովի միջև համագործակցության Միջխորհրդարանական հանձնաժողովի համանախագահը՝ ես կկարողանամ կատարել իր հանձնարարություն-խնդրանքը) իր անձի և ստեղծագործության հանդեպ նրանց ցուցաբերած ուշադրության համար: Մեծ կենսափորձով իմաստնացած մաեստրոն, այնուհետև շտկեց ինքն իրեն՝ հատուկ ասելով. «Առանձնահատուկ երախտագիտություն հայտնեք Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Վլադիմիրովիչ Պուտինին, չէ՞ որ առանց նրա հանձնարարության Ռուսաստանի Արտակարգ և լիազոր դեսպանն անձամբ չէր կարող ՌԴ մշակույթի նախարարի ուղերձը: Մի խոսքով՝ ես երջանիկ եմ, – շարունակեց մաեստրոն, – որ հանձին ինձ Ռուսաստանը տեսնում է բարեկամի և միևնույն ժամանակ աջակցում ու չի մոռանում իր բարեկամին»: Օգտվելով առիթից՝ ցանկանում եմ ասել, որ ես՝ որպես հոբբեյանական համերգի հանդիսատես, հպարտության զգացում ապրեցի, երբ ունկնդիրների բուռն ծափահարությունների ներքո հնչեցվեց Վլադիմիր Մեդինսկու ողջույնի խոսքը, ի դեպ՝ միակ ողջույնը արտասահմանյան պաշտոնյայից, միևնույն ժամանակ՝ կրկին համոզվեցի, որ Ռուսաստանը երբեք չի մոռանում իր իսկական բարեկամներին:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ
«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 15. 01. 2019:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: АРМЕНИИ СУЖДЕНО ПЕРВОЙ ВЗЯТЬ ОГОНЬ НА СЕБЯ

И В ЭТОМ ИСТОРИЧЕСКАЯ МИССИЯ ДРЕВНЕЙ АРМЯНСКОЙ ХРИСТИАНСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ

17 января 2019 г. завершилось первое заседание Национального Собрания Республики Армения VII созыва (далее – НС РА). По итогам этого заседания делать какие-то выводы об уровне компетентности, не говоря уже о профессионализме новоизбранных депутатов, думается, было бы преждевременным, а стало быть и нецелесообразным. В памяти запечатлелись лишь отдельные проявления: большое желание депутатов к плодотворной работе, обстановка непосредственности и демократичности. Взять, к примеру, проявление первоизбранной демократичности и умильной изобретательности нового спикера НС РА Арарата Мирзояна. Он, убедившись, что народные избранники даже с третьей попытки не смогли освоить пресловутые три кнопки для голосования (за, против, воздержался), расположенные на индивидуальном экране голосования, оперативно справился с нежданно-негаданно случившимся форс-мажором, выкрутил ситуацию – и парламент проголосовал вручную. При этом всю черновую работу по подсчету голосов взял на себя лично спикер, тем самым показав, что разного рода электронные подвохи – не помеха для нормального функционирования НС РА. Словом, знай наших, их голыми руками не возьмешь. Знай, уважаемый читатель и ... крепись.

После столь оптимистического восприятия итогов первого заседания НС РА меня тем не менее не покидало чувство тревоги за будущее Армении, тем паче в условиях весьма обострившегося международного положения в мире, не говоря уже о Ближнем Востоке и регионе Южного Кавказа. В силу этого считаю своим долгом перед гражданами Армении (в первую очередь), перед друзьями нашей страны и армянского народа поделиться моими опасениями о возможных угрозах и вызовах национальной безопасности Республики Армения. Независимо от моего отношения, восприятия (а скорее невосприятия) действующих властей РА цель одна – не допустить сползания Армении на путь, который приведет

к началу необратимых процессов, ведущих к потере армянской государственности.

Естественно, уважаемый читатель может задаться вопросом: а собственно чем вызваны такие алармистские настроения? Неужели за истекшие 8 месяцев нахождения у власти Н. Пашиняна правительство РА своими действиями, равно как и бездействием, сумело наломать столько дров, совершить критическое число ошибок, которые в своей совокупности породили у меня столь неутешительные прогнозы? Так вот цель настоящей статьи заключается в непредвзятом осмыслении положения, в котором пребывает Республика Армения после государственного переворота апреля-мая 2018 года.

Так, еще 24 декабря 2018 года правительство РА ввело в обращение законопроект о внесении изменений и дополнений в Закон Республики Армения «О деятельности и структуре правительства», в соответствии с которым предполагается сокращение числа министерств с 17 до 12. Вот здорово, подумает читатель. Нечего в небольшой Армении сохранять «не востребуемые» министерства, к примеру, культуры или диаспоры. Ведь иные нынче времена – «бархатно революционные». Нет, я вовсе не собираюсь начать полемику о целесообразности наличия того или иного министерства в новом кабинете. Однако при этом считаю уместным задаться некоторыми вопросами, ответы на которые могут внести ясность в обоснованности выбора той или иной структуры кабинета Н. Пашиняна. Вызывает недоумение, что за истекшие 8 месяцев работы правительства РА ни в одном из программных документов правительства, будь то Программа правительства РА (N 581-А) (далее – Программа) от 1 июня 2018 года, будь то выступления членов правительства, нет анализа социально-экономического положения РА, что ничего, кроме разочарования и тревоги, не может вызвать. Единственное, что несколько утешает, так это в принципе приемлемый перечень вопросов, нашедших место в оглавлении Программы, да, я не оговорился, не в самой Программе, а в оглавлении. Благо что составители Программы имеют хотя бы некоторое представление о вопросах, решение которых входит в компетенцию правительства Армении. Что же касается видения исполнительной властью путей решения задач, нашедших место в оглавлении, то, выражаясь на доступном для составителей Программы лексиконе, с каждой новой страницей Программы все более и более убеждаешься – маразм крепчает. Дав подобную, скажем так, снисходительную оценку этому документу, я невольно вспомнил суждения одного из популярных партийных функционеров Ереванского политехнического института им. К. Маркса 70–80-х годов прошлого века. Во время вступительных экзаменов в политехнический институт он попросил своего коллегу-математика, члена приемной

А. ГЕГАМЯН

экзаменационной комиссии во время письменного экзамена помочь своему племяннику. Экзаменатор весьма своеобразно воспринял просьбу своего партийного вожака: задержавшись у письменного стола абитуриента, он аккуратно указывал на ошибки, нашедшие место в решениях каждой из задач или примеров, содержащихся в экзаменационном билете. Однако при этом он забыл подсказать о возможных вариантах решений, видимо предполагая, что мало-мальски знающий предмет абитуриент после указания на допущенные ошибки сразу же сообразит, как ему поступить. Но не тут-то было. В итоге – объективно заслуженные абитуриентом два балла по итогам экзамена по математике и глубокая обида партийного вожака на своего коллегу-экзаменатора, который, повторюсь, ограничился только указанием ошибок, при этом умолчав о главном – как решить задачи и примеры, отмеченные в экзаменационном билете. Чтобы у читателей не сложилось мнение, что и его покорный слуга ограничивается лишь критикой правительственных документов, при этом ничего не предлагая, спешу исправить право на существование подобного вопроса.

Так вот думается, что правительство РА, прежде чем представить свое видение структуры кабинета министров, должно было задаться вопросами: каковы главные цели деятельности правительства (краткосрочные, среднесрочные и долгосрочные); каковы возможные альтернативы их реализации; решение каких задач в данный период времени является первостепенным; в чем главные приоритеты правительства в области экономической и социальной политики; каковы, на взгляд правительства, главные вызовы и угрозы национальной безопасности и пути эффективного противодействия им и многие другие вопросы. При этом, думается, ни у кого не должно вызывать сомнений, что реализация подобным образом составленной правительственной программы должна быть возможна лишь в условиях перевода экономики Армении на рельсы инклюзивного развития. А это в свою очередь требует, чтобы в новой Программе правительства РА, которая в ближайшие две недели должна быть вынесена на обсуждение НС РА, должны быть четко указаны конкретные параметры – например, ожидаемые показатели роста валового внутреннего продукта (ВВП), занятости населения, производительности труда, ожидаемой продолжительности жизни населения. Безусловно важно, чтобы в новой Программе были записаны целевые показатели снижения уровня бедности и неравенства, пути обеспечения конкретного уровня роста показателя медианного дохода населения (медианный доход характеризует, на каком уровне половина населения имеет доход ниже медианного, а другая половина имеет доход выше медианного). И, конечно, в новой Программе должны быть определены меры по обеспечению

межпоколенческой справедливости и устойчивости с тем, чтобы, к примеру, была определена цель и обозначены пути ее достижения, имея в виду оптимальный уровень демографической нагрузки. То есть отношение совокупного числа детей и пожилых к числу лиц производительного возраста должно быть прогнозируемым и возможно регулируемым, при этом оптимальным в условиях Армении. Не вызывает сомнений, что в новой Программе должны найти свое отражение и вопросы регулирования государственного долга, снижения уровня загрязнения окружающей среды и прочее. Право на актуальность каждого из вышеперечисленных вопросов, которые должны быть отражены в Программе, можно было бы обосновать соответствующей статистикой, однако хотя бы проведение этой необходимой работы оставим на составителей новой Программы. Такой подход, бесспорно, поможет сделать соответствующие разделы Программы и убедительными, и эффективными в случае их реализации.

Я вовсе не ради красного словца отметил, что постановка и достижение целей развития РА возможны лишь в условиях перевода экономики Армении на рельсы инклюзивного развития. Именно такой подход объективно востребован, чтобы найти идеальный баланс между обществом, государством и бизнесом. Собственно именно в этом и главное направление деятельности любого социально ориентированного государства. Наши правительственные чиновники должны осознать, что достижение наилучших результатов в социально-экономическом развитии Армении возможно лишь в условиях перевода экономики на рельсы инклюзивного развития. Вместе с тем, чтобы как-то обозначить, какая работа должна предшествовать определению той или иной программной установки, сошлюсь на конкретный пример. Так, согласно сборнику Статистического комитета Республики Армения «Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-ноябре 2018 г.» (стр. 86), в январе-ноябре 2018 г. торговый баланс был отрицательным и дефицит торгового баланса составил \$ 2 млрд 319 млн 16,8 тыс. Для сравнения заметим, что за этот же период 2017 г. дефицит торгового баланса РА составил \$ 1 млрд 635 млн 308,3 тыс. То есть в минувшем году в сравнении с 2017 годом имел место рост дефицита торгового баланса на \$ 683,7 млн. Далее, в соответствии с данными сборника Центрального банка РА N10 за 2018 г. (стр. 12), чистый приток денежных переводов физическим лицам через банковскую систему РА в январе-октябре 2018 г. составил \$ 505 млн 192 тыс., в то время как за аналогичный период 2017 г., соответственно, \$ 618 млн 525 тыс. При этом за указанный период чистый приток денежных переводов из Российской Федерации в РА составил в 2017 г. \$ 543 млн 291 тыс., а за январь-октябрь 2018 г., соответственно, \$ 505 млн 192 тыс. Таким образом, в январе-октябре 2018 г. в сравнении с тем же периодом

А. ГЕГАМЯН

2017 г. имело место сокращение чистого притока денежных переводов в РА на \$ 113 млн 333 тыс. Такое положение отрицательно сказалось как на счете текущих операций, так и на финансовом счете платежного баланса РА. Так, если в январе-сентябре 2017 г. счет текущих операций составил \$ 21 млн 72 тыс., то за этот же период прошлого года, соответственно, минус \$ 730 млн 580 тыс. («Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-ноябре 2018 г.», стр. 94), финансовый счет за вышеотмеченный период прошлого года минус \$ 343 млн 890 тыс. (там же, стр. 97). Не вызывает сомнений, что такая тенденция (роста дефицита торгового баланса и финансового счета) была продолжена и в IV квартале 2018 года, так как никаких существенных перемен в этих сферах в этом отрезке времени не произошло. То есть мы вправе утверждать, что в 2018 году имело место существенное сокращение запасов иностранной валюты в стране. Статистические данные в подтверждение указанного вывода в разрезе 2018 г. в целом Статистическим комитетом РА будут опубликованы в феврале 2019 года. Думаю, что одно лишь ознакомление с приведенной динамикой показателей платежного баланса РА составителей Программы правительства РА должно привести, как минимум, к двум выводам. Первый: в Программе следует наметить конкретные меры по существенному росту показателей экспорта из РА в том числе и в основном за счет импортозамещения, о чем убедительно свидетельствует динамика показателей внешней торговли. Так, темп роста экспорта в январе-ноябре 2018 г. в сравнении с тем же периодом 2017 г. составил 109,8%, в то время как темп роста импорта за этот же промежуток времени составил 124,2% («Социально-экономическое положение Республики Армения в январе-ноябре 2018 г.», стр. 87). В Программе необходимо предусмотреть также принятие мер для создания всех условий для улучшения международной инвестиционной позиции РА, а стало быть, и инвестиционной привлекательности нашей страны. Планирование и принятие эффективных мер в указанных направлениях позволит снизить напряженность в платежном балансе РА и избежать крайне нежелательных, но, увы, неизбежных последствий (в случае бездействия правительства РА) – обвального падения обменного курса армянской национальной денежной единицы (драма), или же существенного наращивания государственного внешнего долга, не приходится говорить и о том, что, скорее всего, возможно существенное падение обменного курса драма одновременно с ростом государственного внешнего долга.

Второй вывод: неременным и обязательным условием составления Программы правительства должен стать всесторонний анализ социально-экономического положения РА, охватывающий сферы производства, торговли и прочих услуг, рынок труда, социально-демографический

сектор, ну и, конечно, финансовый сектор РА. Лишь после подобного анализа можно будет приступить к следующей фазе – составлению балансовой взаимоувязки поставленных правительством целей и задач, потребностей с наличием имеющихся ресурсов: материальных и трудовых ресурсов, производственных мощностей, естественно, с одновременным составлением финансового баланса. Третьей фазой, предшествующей составлению Программы, должны стать разработка и внедрение программно-целевого метода, основанного на отборе основных целей социального, экономического развития, предполагающего составление скоординированных мероприятий по их достижению в намеченные сроки при сбалансированном обеспечении ресурсами. Я специально столь подробно описал отнюдь не самую сложную технологию составления правительственных программ, чтобы далее с сожалением констатировать, что вся эта необходимая подготовительная работа со стороны членов правительства – как прежнего, так и ныне формируемого, их политической команды в плане доступности и их последующего применения, увы, из жанра фантастики. Нет ни одного правительственного документа, аналитического доклада, в котором хотя бы поверхностно рассматривались вышеотмеченные вопросы, без рассмотрения которых сколько-нибудь серьезно определять структуру нового кабинета министров – полнейший абсурд. Знать обо всем этом и при этом отстраняться и терпеливо ждать полного провала работы нового состава правительства Н. Пашиняна – это не по мне. Не сочтите за патетику, уважаемые читатели, но Родина – Республика Армения – она одна и для меня, и для моих детей и внуков. Родина одна и для потомков более 300 тысяч армян, погибших в годы Великой Отечественной войны, Родина одна для родных и близких более 25 тысяч погибших и раненых в ходе Карабахской (1992–1994 гг.) национально-освободительной войны, Родина одна для родных и близких, погибших в Апрельской (2016 г.) четырехдневной войне, навязанной Азербайджаном Арцахской Республике. И, наконец, Армения – это Родина для восьмимиллионной армянской Диаспоры, и беречь ее – священный долг каждого гражданина Республики Армения. А в ответе за ее безопасность в первую очередь те, кому наш народ в разные периоды времени доверял представлять его интересы и армянского государства как в Национальном Собрании РА, так и в международных парламентских организациях. Пишу эти строки и одновременно не могу избавиться от внутренних сомнений, переходящих в уверенность: при менталитете разрушителя, деструктивности, который присущ лидерам государственного переворота (апреля-мая 2018 года) в Армении все вышеизложенное для властей предрержащих изначально глубоко чуждо. За прошедшие 8 месяцев вся деятельность правительства Н. Пашиняна, предвыборная кампания в

А. ГЕГАМЯН

ноябре-декабре 2018 г. накануне внеочередных выборов в НС РА не оставили никаких сомнений в их полной деструктивности (разрушительности), в основе которой страх перед другими людьми. Ведь именно страх заставил псевдореволюционеров видеть потенциального врага в каждом встречном, заставил разделить армянское общество на «черных» и «белых». Уже приходилось писать (REGNUM, 20 августа 2018 г., «Сто дней правительства Никола Пашиняна»), что люди подобной категории преподносят свое незнание как силу. Теперь же могу к этому добавить, что борьба с противниками (как правило, воображаемыми) в настоящее время стала главной составляющей существования действующей власти, которая искренне считает себя борцом за справедливость, при этом это понятие отождествляется с представлением о себе любимом. Одержимые идеей угрозы со стороны окружающих, Н. Пашинян и К^О испытывают особенно сильный страх перед сильными личностями. Доказательством тому – искусственно навязанное судебным органам уголовное преследование первого Президента Арцахской Республики, второго Президента РА Роберта Седраковича Кочаряна, не говоря уже о безудержной информационной травле родных и близких третьего Президента РА Сержа Азатовича Саргсяна, конечная цель которой – опорочить его самого. Все это наряду с неспособностью Н. Пашиняна и К^О признавать собственные ошибки, недостатки и упущения в работе наводит на тревожные размышления о будущем Республики Армения. Более того, при всем старании ни один политик, да и обычный гражданин не встретит ни одной публикации, интервью, статьи или публичного выступления членов правительства Пашиняна в ответ на критические статьи международных экспертов, в том числе и в основном российских. А между тем было немало непредвзятых аналитических статей, в которых указывались провалы правительства РА, особенно в области внешней политики.

Вновь особо подчеркнем, что без составления всеобъемлющей программы социально-экономического развития Армении рекомендовать ту или иную модель правительства Армении, мягко выражаясь, было бы несерьезно. Оптимальная структура правительства должна быть призвана наиболее эффективной реализации программы.

Чтобы не сложилось впечатления, что я лишь вначале статьи вскользь упомянул о невостребованности в новом кабинете министров министерств культуры и диаспоры, выскажу некоторые соображения на сей счет. Так, не будет преувеличением утверждение о том, что этим своим действием (упразднением министерств культуры и диаспоры) Н. Пашинян готовит благодатную почву для сокрушительного удара по армянской национальной идентичности. Достаточно вдуматься в суть кощунственных комментариев Н. Пашиняна в связи с прошедшими в

декабре 2018 г. акциями протеста представителей министерств культуры и диаспоры. «Меня встревожили высказывания представителей Минкульта, которые говорят, что культура всегда была визитной карточкой нашего народа. Это очень плохой сигнал. То есть Минкульт отождествляет себя с армянской культурой? Давайте организуем эксперимент: 3 месяца будем бастовать, посмотрим, что-нибудь произойдет в жизни культуры?» – задался вопросом Пашинян, при этом извращая суть требований бастующих работников культуры. Пожалуй, в одном он прав: если руководство столь судьбоносным участком нашей жизни было доверено его ставленнице Л. Макунц, то бездействие Минкультуры за последние месяцы стало обыденным явлением, что не уменьшает опасности того, что это может привести к необратимым процессам. Чтобы не подумали о моем предвзятом отношении к этой особе, замечу, что в первый же день своего назначения на должность министра культуры она заявила: «Всем тем, кто желает узнать, какое я имею отношение к культуре, отвечаю с любовью. Культура – это я, она во мне, как и я в каждом из нас... Мы должны сломать стереотипы. Это нелегко, однако нет ничего невозможного». Надо сказать, что в ломке стереотипов команда Пашиняна преуспела. Далеко за примерами ходить не надо, ведь мы изо дня в день, наблюдая за происходящими в Армении процессами, убеждаемся в том, что разрушителями стереотипов поставлена куда более серьезная задача – ломка цивилизационного кода армянского народа. Даже в самом страшном сне, этак лет 5–10 назад, никто себе представить не мог, что сегодняшние власти Армении не видят ничего необычного, когда, к примеру, руководитель одного из административных округов Еревана (Арабкир) является героем видеоролика, в котором он весьма убедительно предстает перед зрителем – нет-нет, не в роли разрезающего ленту у входа в только-только отремонтированную школу или детский сад, или же, упаси боже, открывает вход нового многоквартирного жилого массива или хотя бы дома. Не будьте наивными, он занимается половым извращением со своим столь же гнусным спарринг-партнером, тоже извращенцем. Или же когда почтенные профессора вузов дожидаются своей очереди на прием у профильного министра, который заставляет их ждать в силу своей чрезвычайной занятости, предпочитая обсуждение каких-то архиважных вопросов с представителем ЛГБТ-сообщества. Сей демократизм министра науки и образования РА, вежливо принимавшего пришедшего к нему на приём проститутствующего гея, известного своими многочисленными соответствующими публикациями в интернете, не мог не вызвать восторженных откликов в азербайджанских интернет-порталах (<https://axar.az/news/vmire/321919.html>). Столь благосклонное отношение

А. ГЕГАМЯН

к подобной категории безнравственных субъектов, вне всякого сомнения, создает благодатную почву для распространения этой аморальной чумы (в случае непринятия действенных мер противодействия) и может иметь непоправимые последствия, в частности, для вооруженных сил нашей страны и Арцахской Республики.

Чтобы борьба с этим злом была эффективной, следует задаться вопросом – откуда растут уши этого чуждого армянской цивилизации явления. Цивилизации, которая в течение многих столетий отсутствия государственности благодаря сохранению армянской национальной идентичности сквозь тернии истории 28 мая 1918 года сформировала Первую Республику, а в ноябре 1920 года обрела свою вторую государственность – Армянскую Советскую Социалистическую Республику, а 21 сентября 1991 года в день референдума провозгласила и образование независимой Третьей Республики Армения. Так вот армянская цивилизация на протяжении всей своей истории сумела сохранить свое истинное духовное богатство – религию, культуру и многовековые национальные традиции, такие как прочность брака, почитание старших, крепость и широта родственных связей, обычай родственной и соседской взаимопомощи, гостеприимство. Все это то ли при попустительстве властей, а нередко с их молчаливого согласия в наши дни подвергается серьезному испытанию, тем самым подвергается опасному испытанию сама армянская идентичность. Взять хотя бы четко направляемые действия тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», преследующие цель подорвать глубокое уважение граждан Армении и Диаспоры к Армянской Апостольской Святой Церкви, и это происходит изо дня в день на наших глазах. И это происходит в независимом армянском государстве на глазах у армянского народа, который из истории прекрасно знает, что его сыны не единожды были свидетелями, когда за свою веру лучшие его представители не раз расплачивались своими жизнями. Можно и дальше привести примеры, красноречиво свидетельствующие о целенаправленной работе по расшатыванию устоев армянской государственности путем разрушения основ армянской идентичности. И в этой гнусной подрывной работе используется знакомая технология – так называемое «Окно Овертона», о котором уже приходилось писать. Я специально несколько подробнее описал происходящие в Армении процессы, которым не в состоянии противодействовать ни отдельно взятое министерство культуры, ни министерство диаспоры. Речь об исключительной актуальности разработки и реализации государственной политики, имеющей цель предотвратить разрушение культурного кода армянской нации, выработанного в условиях многовековой жесточайшей борьбы за свое выживание. Именно в этом вопросе трудно переоценить роль министерств куль-

туры и диаспоры. Однако это тема отдельного, на мой взгляд, очень и очень актуального анализа.

В завершение статьи я невольно задаюсь вопросом: а почему именно Армения стала полигоном испытания новейших технологий разрушения государственности посредством уничтожения цивилизационного кода нации, уничтожения армянской идентичности? Внимательно отслеживая процессы, происходящие в России, я не оговорился, в России, невольно приходишь к выводу – действенность технологий по разрушению армянской государственности западными стратегами, несомненно, будет тщательно проанализирована, подкорректирована для последующего применения в регионах России. И в этом, увы, не приходится сомневаться. В доказательство сказанного можно привести десятки «случайных» совпадений по дестабилизации ситуации будь то в Армении или в отдельных территориальных образованиях России. Не будет преувеличением констатировать непреложную истину: в условиях тотальной гибридной войны, объявленной коллективным Западом России и ее союзникам, Армении суждено первой взять огонь на себя, и в этом историческая миссия нашей древней христианской цивилизации.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՎԻՃԱԿՎԱԾ Է ԿՐԱԿՆ ԱՌԱՋԻՆԸ ՎԵՐՑՆԵԼ ԻՐ ՎՐԱ

ԵՎ ՍԱ Է ՀԱՅ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ

2019թ. հունվարի 17-ին ավարտվեց Հայաստանի Հանրապետության VII գումարման Ազգային ժողովի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱԺ) առաջին նիստը: Այդ նիստի արդյունքներով նորընտիր պատգամավորների բանիմացության մակարդակի, էլ չեն ասում պրոֆեսիոնալիզմի մասին ինչ-որ եզրահանգումներ անելը, կարծում են, վաղաժամ կլիներ, ուստի և՛ աննպատակահարմար: Հիշողությանս մեջ տպավորվել են միայն առանձին դրսևորումներ, դիցուք՝ պատգամավորների բեղուն աշխատանքի մեծ ձգտումը, անմիջականության և ժողովրդավարականության մթնոլորտը: Վերցնենք, օրինակ, ՀՀ ԱԺ նոր խոսնակ Արարատ Միրզոյանի անապակ դեմոկրատականության և խանդաղատալից գյուտարարության դրսևորումը: Համոզվելով, որ ժողովրդի ընտրյալները նույնիսկ երրորդ փորձից հետո չեն կարողանում սանձել անհատական էկրանների վրա տեղադրված քվեարկության երեք կոճակները (կողմ, դեմ, ձեռնպահ), նա շատ օպերատիվ կողմնորոշվեց չլսված-չտեսնված «ֆորս-մաժորի» հարցում, իրավիճակը ձեռքը վերցրեց, ու խորհրդարանը քվեարկեց ձեռքով: Ընդ որում՝ ձայները հաշվելու ողջ սև աշխատանքն անձամբ ստանձնեց խոսնակը՝ դրանով իսկ ցույց տալով, որ տարատեսակ էլեկտրոնային խարդավանքները արգելք չեն կարող հանդիսանալ ՀՀ ԱԺ բնականոն գործունեության համար: Մի խոսքով՝ տե՛ս, թե ով ենք մենք, մեզ մերկ ձեռքերով չես վերցնի: Իմացի՛ր, հարգելի ընթերցող ու ... գոտեպնդվի՛ր:

ՀՀ ԱԺ առաջին նիստի արդյունքների այսքան լավատեսական ընկալումից հետո ինձ, այնուամենայնիվ, հանգիստ չէր թողնում Հայաստանի ապագայի համար տազնապի զգացումը, մանավանդ աշխարհում, էլ չեն ասում Մերձավոր Արևելքում ու Հարավկովկասյան տարածաշրջանում բավական սրացած միջազգային իրադրության պայմաններում: Սրանից ելնելով՝ իմ պարտքն են համարում Հայաստանի քաղաքացիների (առաջին հերթին), մեր երկրի ու հայ ժողովրդի բարեկամների առջև՝ կիսել իմ երկյուղները Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության հնարավոր

սպառնալիքների և մարտահրավերների մասին: Անկախ ՀՀ գործող իշխանությունների հանդեպ իմ վերաբերմունքից ու ընկալումից (ավելի շուտ՝ չընկալումից)՝ նպատակս մեկն է. թույլ չտալ, որպեսզի Հայաստանը գլորվի դեպի այն ճանապարհը, որը կհանգեցնի հայկական պետականության կորստի տանող անդառնալի գործընթացների:

Բնականաբար, հարգելի ընթերցողը կարող է հարց տալ. իսկ ինչո՞վ են պայմանավորված նման տագնապալի տրամադրությունները: Մի՞թե Ն. Փաշինյանի՝ իշխանության ղեկին գտնվելու անցած 8 ամիսներին ՀՀ կառավարությունն իր գործողություններով, ավելի ճիշտ՝ անգործությամբ, կարողացել է համն այնպես հանել, թույլ տալ սխալների այնպիսի կրիտիկական քննակություն, որոնց ամբողջությունն իմ մեջ այսքան անմխիթարական կանխատեսումներ է առաջացրել: Եվ ահա, սույն հոդվածի նպատակն այն իրադրության անաչառ իմաստավորումն է, որի մեջ հայտնվել է Հայաստանի Հանրապետությունը 2018թ. ապրիլ-մայիսի պետական հեղաշրջումից հետո:

Այսպես, դեռևս 2018թ. դեկտեմբերի 24-ին ՀՀ կառավարությունը շրջանառության մեջ մտցրեց «Կառավարության գործունեության և կառուցվածքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ մտցնելու օրինագիծը, որի համաձայն նախատեսվում է նախարարությունների թվի կրճատում 17-ից 12-ի: Դե, շատ լավ՝ կմտածի ընթերցողը: Ի՛նչ կարիք կա ոչ մեծ Հայաստանում պահել «չպահանջարկված» նախարարություններ, ինչպիսին են, օրինակ, Մշակույթի կամ Սփյուռքի նախարարությունները: Ախր, հիմա լրիվ ուրիշ ժամանակներ են՝ «թավշյա հեղափոխական»: Ոչ, բնավ չեն պատրաստվում բանավեճ սկսել նոր կառավարությունում այս կամ այն նախարարության առկայության նպատակահարմարության մասին: Բայց և միևնույն ժամանակ տեղին են համարում որոշ հարցեր տալ, որոնց պատասխանները կարող են պարզություն մտցնել Ն. Փաշինյանի կառավարության այս կամ այն կառույցի ընտրության հիմնավորվածության մեջ: Տարակուսանքի առիթ է տալիս այն, որ ՀՀ կառավարության աշխատանքի 8 ամիսների ընթացքում կառավարության ծրագրային և ոչ մի փաստաթղթում, դիցուք՝ ՀՀ կառավարության 2018թ. հունիսի 1-ի ծրագրում (N 581-A, այսուհետ՝ Ծրագիր), կառավարության անդամների ելույթներում իսպառ բացակայում է ՀՀ սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի վերլուծությունը, ինչը հիասթափությունից և տագնապից զատ ուրիշ որևէ բան առաջացնել չի կարող: Միակ բանը, որը փոքր-ինչ մխիթարում է, սկզբունքորեն ընդունելի հարցերի թվարկումն է, որոնք տեղ են գտել Ծրագրի գլխացանկում, այո՛, ես չեմ սխալվում՝ ոչ թե Ծրագրում, այլ գլխացանկում: Լավ է, որ Ծրագիրը կազմողները գոնե որոշ պատկերացում ունեն այն հարցերի մասին, որոնց լուծումը մտնում է Հայաստանի կառավարության իրավասության մեջ: Իսկ ինչ վերաբերում է գլխացանկում տեղ գտած

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

խնդիրների լուծման ուղիների մասին գործադիր իշխանության տեսլականին, ապա, Ծրագրի կազմողներին հասանելի բառապաշարով արտահայտված՝ Ծրագրի յուրաքանչյուր էջի հետ միասին ավելի ու ավելի ես համոզվում՝ մարագմը խորանում է: Նման, այսպես ասենք՝ ներողամիտ գնահատական տալով այս փաստաթղթին՝ ականա հիշեցի, թե ինչպես անցած դարի 70 – 80-ական թթ. մի անգամ տրտնջաց Երևանի Կ.Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի կուսակցական հայտնի ֆունկցիոներներից մեկը: Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ընդունելության քննությունների ժամանակ նա խնդրել էր ընդունող հանձնաժողովի անդամ մաթեմատիկոս գործընկերոջից գրավոր քննության ժամանակ օգնել իր զարմիկին: Քննություն վերցնողը բավական ինքնատիպ էր ընկալել կուսակցական ղեկավարի խնդրանքը. դիմորդի սեղանի առջև ոտքը կախ օգելով՝ նա անկատ մատնանշել էր քննատոմսի խնդիրների կամ վարժությունների յուրաքանչյուր լուծման մեջ տեղ գտած սխալները: Բայց նա մոռացել էր հետն էլ հուշել լուծումների հնարավոր տարբերակները, հավանաբար, ենթադրելով, թե առարկան քիչ թե շատ իմացող դիմորդը թույլ տված սխալների նշումից արդեն անմիջապես գլխի կընկնի ինչ անել: Բայց չէ՛, այդ տարբերակը չէր: Արդյունքում՝ դիմորդն արդարացիորեն վաստակեց երկու միավոր մաթեմատիկայի քննությունից, իսկ կուսակցական ղեկավարը խորապես վիրավորվեց գործընկերոջից, որը, կրկնում եմ, սահմանափակվել էր լոկ սխալները նշելով ու ցույց չտալով գլխավորը՝ ինչպես լուծել քննատոմսի խնդիրներն ու վարժությունները: Որպեսզի ընթերցողները տպավորություն չստանան, թե իրենց խոնարհ ծառան էլ է սահմանափակվում լոկ կառավարության փաստաթղթերը քննադատելով՝ փոխարենը ոչինչ չառաջարկելով, շտապեմ շտկել նման հարցի գոյության իրավունքը:

Եվ ահա, կարծում եմ, որ ՀՀ կառավարությունը, նախքան նախարարների կաբինետի կառուցվածքի մասին իր տեսլականը ներկայացնելը, պետք է պարզեր. իսկ որո՞նք են կառավարության գործունեության (կարճաժամկետ, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ) գլխավոր նպատակները, որո՞նք են դրանց իրականացման հնարավոր այլընտրանքները, ո՞ր խնդիրների լուծումն է ներկա պահին առաջնահերթ, որո՞նք են կառավարության գլխավոր գերակայությունները տնտեսական ու սոցիալական քաղաքականությունում, որո՞նք են, կառավարության կարծիքով, ազգային անվտանգության գլխավոր մարտահրավերներն ու սպառնալիքները և դրանց արդյունավետ դիմակայելու ուղիները, և նման շատ այլ հարցեր: Ընդ որում՝ կարծում եմ, որ որևէ մեկը չպետք է կասկածի, որ այս կերպ կազմված կառավարական ծրագրի իրագործումը պետք է հնարավոր լինի միայն Հայաստանի տնտեսությունը ներառական զարգացման հուն տեղափոխելու պայմաններում: Իսկ դա, իր հերթին, պահանջում է, որպեսզի ՀՀ կառավարության նոր Ծրագրում, որն առաջիկա երկու շաբաթների ընթացքում

ներկայացվելու է ՀՀ ԱԺ քննարկմանը, պետք է հստակ նշված լինեն կոնկրետ բնութագրիչները, օրինակ՝ համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ), բնակչության զբաղվածության, աշխատանքի արտադրողականության, բնակչության կյանքի տևողության աճի սպասվող ցուցանիշները: Անշուշտ, կարևոր է, որպեսզի նոր Ծրագրում գրված լինեն աղքատության և անհավասարության մակարդակի իջեցման թիրախային ցուցանիշները, բնակչության միջին եկամտի ցուցանիշի աճի կոնկրետ մակարդակի (միջին եկամուտը բնութագրում է, թե ինչ մակարդակում բնակչության կեսն ունի միջինից ցածր, իսկ մյուս կեսը՝ միջինից բարձր եկամուտ) ապահովման ուղիները: Եվ իհարկե, նոր Ծրագրում պետք է սահմանվեն միջտերմոսային արդարության և կայունության ապահովման միջոցները, որպեսզի, օրինակ, նշվեն դրան հասնելու նպատակը և ուղիները՝ նկատի ունենալով ժողովրդագրական բեռնվածության օպտիմալ մակարդակը: Այսինքն, երբ երեխաների ու տարեցների ընդհանուր թվի հարաբերությունը արտադրական տարիքի անձանց հետ լինի կանխատեսելի և հնարավորինս կարգավորելի, միևնույն ժամանակ օպտիմալ՝ Հայաստանի պայմաններում: Կասկած չի հարուցում, որ նոր Ծրագրում իրենց արտացոլումը պետք է գտնեն նաև պետական պարտքի կարգավորման, շրջակա միջավայրի աղտոտվածության մակարդակի իջեցման և այլ հարցեր: Վերը նշված հարցերից (որոնք պետք է արտացոլված լինեն Ծրագրում) յուրաքանչյուրի հրատապ լինելու իրավունքը կարելի կլիներ հիմնավորել համապատասխան վիճակագրությամբ, բայց գոնե այդ անհրաժեշտ աշխատանքի իրականացումը թողնենք նոր Ծրագիրը կազմողներին: Նման մոտեցումը, անկասկած, կօգնի Ծրագրի համապատասխան բաժինները դարձնել և՛ համոզիչ, և՛ արդյունավետ դրանք իրագործելիս:

Հանուն պերճախոսության չէ, որ նշեցի, թե ՀՀ զարգացման նպատակների առաջադրումն ու իրագործումը հնարավոր են լոկ Հայաստանի տնտեսությունը ներառական զարգացման հուն դուրս բերելու պայմաններում: Հենց այս մոտեցումն է օբյեկտիվորեն պահանջված՝ գտնելու համար կատարյալ հավասարակշռություն հասարակության, պետության ու բիզնեսի միջև: Ըստ էության, հենց սա է սոցիալական կողմնորոշում ունեցող ցանկացած պետության գործունեության գլխավոր ուղղությունը: Մեր կառավարության պաշտոնյաները պետք է գիտակցեն, որ Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման լավագույն արդյունքների հասնելը հնարավոր է միայն տնտեսությունը ներառական զարգացման հուն դուրս բերելու պայմաններում: Միևնույն ժամանակ, ինչ-որ կերպ նշելու համար, թե ինչ աշխատանք պետք է նախորդի այս կամ այն ծրագրային դրույթի սահմանմանը, կոնկրետ օրինակ բերեմ: Հայաստանի Հանրապետության Վիճակագրական կոմիտեի «Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-նոյեմբերին» տեղեկագրի (էջ 85) համաձայն՝

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

2018թ. հունվար-նոյեմբերին առևտրային հաշվեկշիռը եղել է բացասական, և առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը կազմել է \$2 մլրդ 319 մլն 16,8 հազ.: Համեմատության համար նշենք, որ 2017թ. այդ նույն ժամանակամիջոցում ՀՀ առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտը կազմել է \$1 մլրդ 635 մլն 308,3 հազ.: Այսինքն՝ անցած տարի, 2017-ի համեմատ, տեղի է ունեցել առևտրային հաշվեկշռի դեֆիցիտի աճ \$683,7 մլն-ով: Այնուհետև, ՀՀ Կենտրոնական բանկի 2018թ. N10 ժողովածուի տվյալներով (էջ 12)՝ ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով 2018թ. հունվար-հոկտեմբերին ֆիզիկական անձանց դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքը կազմել է \$505 մլն 192 հազ., այն դեպքում, երբ 2017-ի նույն ժամանակամիջոցում՝ համապատասխանաբար \$618 մլն 525 հազ.: Ընդ որում՝ նշված ժամանակամիջոցում դեպի ՀՀ Ռուսաստանի Դաշնությունից կատարված դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքը 2017թ. կազմել է \$543 մլն 291 հազ., իսկ 2018թ. հունվար-հոկտեմբերին՝ համապատասխանաբար \$505 մլն 192 հազ.: Այսպիսով, 2018թ. հունվար-հոկտեմբերին, 2017թ. նույն ժամանակամիջոցի համեմատ, տեղի է ունեցել դեպի ՀՀ դրամական փոխանցումների զուտ ներհոսքի կրճատում \$113 մլն 333 հազարով: Այս իրավիճակը բացասաբար է անդրադարձել ինչպես ընթացիկ գործառնությունների հաշվի, այնպես էլ ՀՀ վճարային հաշվեկշռի ֆինանսական հաշվի վրա: Եթե 2017թ. հունվար-սեպտեմբերին ընթացիկ գործառնությունների հաշիվը կազմել է \$21 մլն 72 հազ., ապա անցած տարվա այդ նույն ժամանակամիջոցում, համապատասխանաբար՝ մինուս \$730 մլն 580 հազ. («Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-նոյեմբերին», էջ 94), իսկ ֆինանսական հաշիվը անցած տարվա նշված ժամանակամիջոցում՝ մինուս \$343 մլն 890 հազ. (նույն տեղում, էջ 97): Կասկած չի հարուցում, որ նման միտումը (առևտրային հաշվեկշռի և ֆինանսական հաշվի դեֆիցիտի աճ) շարունակվել է նաև 2018թ. IV եռամսյակում, քանի որ որևէ էական փոփոխություն այդ ոլորտներում ժամանակի այդ հատվածում տեղի չի ունեցել: Այսինքն՝ մենք իրավունք ունենք պնդելու, որ 2018թ. երկրում տեղի է ունեցել արտարժույթի պաշարների էական կրճատում: Այս եզրահանգումը հաստատող վիճակագրական տվյալներն ամբողջ 2018 թվականի համար կիրառարակվեն 2019թ. փետրվարին: Կարծում են, որ ՀՀ վճարային հաշվեկշռի ցուցանիշների նշված դինամիկային ծանոթանալն իսկ ՀՀ կառավարության Ծրագիրը կազմողներին կբերի առնվազն երկու եզրահանգման: Առաջին. Ծրագրում հարկ է ՀՀ-ից արտահանման ցուցանիշների էական աճի կոնկրետ միջոցներ նշել, այդ թվում և հիմնականում ի հաշիվ ներմուծումը տեղական արտադրանքով փոխարինելու, ինչի մասին համոզիչ վկայում է արտաքին առևտրի դինամիկան: Այսպես, արտահանման աճի տեմպը 2018թ. հունվար-նոյեմբերին, 2017-ի նույն ժամանակամիջոցի համեմատ, կազմել է 109,8%, այն դեպքում, երբ ներմուծման աճի տեմպն այդ նույն ժա-

մանակահատվածում կազմել է 124,2% («Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը 2018թ. հունվար-նոյեմբերին», էջ 87): Այնուհետև, Ծրագրում անհրաժեշտ է նախատեսել միջոցներ ՀՀ միջազգային ներդրումային դիրքի բարելավման, ասել է թե՛ մեր երկրի ներդրումային գրավչության բարձրացման բոլոր պայմանների ստեղծման համար: Նշված ուղղություններում արդյունավետ միջոցների պլանավորումն ու ընդունումը թույլ կտան մեղմել ՀՀ վճարային հաշվեկշռի լարվածությունը և գերծ մնալ խիստ անցանկալի, բայց, ավաղ, անխուսափելի հետևանքներից (ՀՀ կառավարության անգործության դեպքում)՝ հայկական դրամական միավորի՝ դրամի փոխարժեքի մեծ անկումից կամ էլ պետական արտաքին պարտքի էական ավելացումից, էլ չեմ ասում այն մասին, որ, ամենայն հավանականությամբ, հնարավոր են դրամի փոխարժեքի էական անկում և պետական արտաքին պարտքի ավելացում միաժամանակ:

Երկրորդ եզրահանգում. կառավարության Ծրագրի կազմման պարտադիր և անխուսափելի պայման պետք է դառնա ՀՀ սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի համակողմանի վերլուծությունը՝ արտադրության, առևտրի և այլ ծառայությունների ոլորտների, աշխատաշուկայի, սոցիալ-ժողովրդագրական հատվածի և, իհարկե, ֆինանսական սեկտորի ընդգրկմամբ: Միայն նման վերլուծությունից հետո կարելի կլինի ձեռնարկել հաջորդ փուլը՝ կառավարության առաջադրած նպատակների, խնդիրների, պահանջ-մունքների և առկա ռեսուրսների բալանսային փոխշաղկապվածության կազմումը, ինչպիսիք են՝ նյութական և աշխատանքային ռեսուրսները, արտադրահզորությունները, բնականաբար՝ ֆինանսական հաշվեկշռի միաժամանակյա կազմմամբ: Երրորդ փուլը, որը կնախորդի Ծրագրի կազմմանը, պետք է դառնա ծրագրային-նպատակային մեթոդի մշակումն ու ներդրումը՝ հիմնված սոցիալական, տնտեսական զարգացման հիմնական նպատակների ընտրման վրա, ինչը ենթադրում է նշված ժամկետներում դրանց հասնելու կոորդինացված միջոցառումների կազմում՝ ռեսուրսներով հավասարակշռված ապահովման պարագայում: Ես հատուկ այսքան մանրամասն նկարագրեցի կառավարական ծրագրերի կազմման բնավ ոչ ամենաբարդ տեխնոլոգիան, որպեսզի հետո ափսոսանքով փաստեմ, որ այս ողջ անհրաժեշտ նախապատրաստական աշխատանքը կառավարության (ինչպես նախկին, այնպես էլ այժմ ձևավորվող) անդամների, նրանց քաղաքական թիմի կողմից, հասանելիության և դրանց հետագա կիրառման առումով, ավաղ, ֆանտաստիկայի ժանրից է: Չկա ոչ մի կառավարական փաստաթուղթ, վերլուծական զեկուցում, որում գոնե մակերեսորեն դիտարկվեն վերոնշյալ հարցերը, առանց որոնց քննարկման նախարարների նոր կաբինետի կառուցվածքի փոքրիշատե լուրջ սահմանումը լիակատար անհեթեթություն է: Իմանալ այս ամենի մասին և դրա հետ մեկտեղ մի կողմ քաշվել ու համբերատար սպասել Ն. Փաշինյանի կառավարության նոր կազ-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

մի աշխատանքի լիակատար ծախողմանը՝ վայել չէ ինձ: Վերամբարձ չհամարեք, հարգելի ընթերցող, բայց Հայրենիքը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը, մեկն է թե՛ ինձ, թե՛ զավակներին ու թոռներին համար: Հայրենիքը մեկն է նաև 300 հազար այն հայերի սերունդների համար, ովքեր զոհվեցին Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին, Հայրենիքը մեկն է Ղարաբաղյան ազգային-ազատագրական պատերազմի ընթացքում (1992-1994թթ.) ավելի քան 25 հազար զոհվածների ու վիրավորների հարազատների և մերձավորների համար, Հայրենիքը մեկն է Արցախի Հանրապետությանն Ադրբեջանի կողմից պարտադրված Ապրիլյան (2016թ.) քառօրյա պատերազմում զոհվածների հարազատների ու մերձավորների համար: Եվ վերջապես, Հայաստանը Հայրենիքն է ութ միլիոնանոց հայկական Սփյուռքի, և նրա պահպանությունը Հայաստանի Հանրապետության յուրաքանչյուր քաղաքացու սրբազան պարտքն է: Իսկ նրա անվտանգության համար պատասխանատու են, առաջին հերթին, նրանք, ում մեր ժողովուրդը ժամանակի տարբեր փուլերում վստահել է ներկայացնել իր ու հայոց պետության շահերն ինչպես ՀՀ Ազգային ժողովում, այնպես էլ միջազգային խորհրդարանական կազմակերպություններում: Գրում եմ այս տողերն ու միաժամանակ չեմ կարողանում ազատվել համոզվածության վերածվող ներքին կասկածներից. Հայաստանում պետական հեղաշրջման (2018թ. ապրիլ-մայիս) առաջնորդներին բնորոշ կործանարարի, ապակառուցողականության մենթալիտետի պարագայում վերը նշվածը իշխանության ղեկին գտնվողներին սկզբից ևեթ խորապես խորթ է: Անցած 8 ամիսներին Ն. Փաշինյանի կառավարության ամբողջ գործունեությունը, նրանց քարոզարշավը 2018թ. նոյեմբեր-դեկտեմբերին՝ ՀՀ ԱԺ արտահերթ ընտրությունների նախօրեին, որևէ կասկած չեն թողել նրանց ապակառուցողականության հարցում, որի հիմքում վախն է այլ մարդկանց հանդեպ: Չե՞ որ հենց վախն է ստիպել վայ-հեղափոխականներին պոտենցիալ թշնամի տեսնել ամեն մի հանդիպած մարդու մեջ, ստիպել է հայ հասարակությունը բաժանել «սևերի» ու «սպիտակների»: Արդեն գրել եմ (REGNUM, 20 օգոստոսի 2018թ., «Նիկոլ Փաշինյանի կառավարության հարյուր օրը»), որ նման կարգի մարդիկ իրենց չիմացությունը որպես ուժ են մատուցում: Իսկ հիմա կարող եմ դրան ավելացնել, որ հակառակորդների (որպես կանոն՝ երևակայական) դեմ պայքարը ներկայում դարձել է գործող իշխանության գոյության գլխավոր բաղադրիչը, որն անկեղծորեն իրեն համարում է արդարության մարտիկ, ընդ որում՝ այդ հասկացությունը նույնացվում է իր իսկ սեփական՝ սիրելի անձն այդպիսին պատկերացնելու հետ: Շրջապատող մարդկանց կողմից սպառնալիքի գաղափարով համակված Ն. Փաշինյան և Ընկ.-ը առանձնապես մեծ վախ են զգում ուժեղ անձնավորությունների հանդեպ: Ապացույցը դատական մարմնի կողմից Արցախի Հանրապետության առաջին նախագահ, ՀՀ երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Սեդրակի Քոչարյանի դեմ արիեստա-

կանորեն հարուցված քրեական հետապնդումն է, էլ չեն ասում ՀՀ երրորդ նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի հարազատների և մերձավորների դեմ անսանձ տեղեկատվական հալածանքի մասին, որի վերջնապատակը հենց նրան վարկաբեկելն է: Այս ամենը, Ն. Փաշինյան և Ընկ.-ի կողմից սեփական սխալները, թերություններն ու աշխատանքի բացթողումներն ընդունելու անկարողության հետ միասին, տագնապալի մտորումների են մղում Հայաստանի Հանրապետության ապագայի մասին: Ավելին, ոչ մի քաղաքական գործիչ, ոչ էլ սովորական որևէ քաղաքացի, որքան էլ փնտրի, չի գտնի ոչ մի հրապարակում, հարցազրույց, հոդված կամ հանրային ելույթ Փաշինյանի կառավարության անդամների կողմից՝ ի պատասխան միջազգային փորձագետների (այդ թվում և հիմնականում ռուսաստանյան) քննադատական հոդվածների: Այնինչ, քիչ չեն եղել անաչառ վերլուծական հոդվածները, որոնցում նշվել են ՀՀ կառավարության ձախողումները, մանավանդ արտաքին քաղաքականության ոլորտում:

Վերստին հատուկ ընդգծենք, որ մինչև վերը նշված մոտեցումների հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության սոցիալ-տնտեսական զարգացման համապարփակ ծրագիր չկազմվի, երաշխավորել ՀՀ Կառավարության այս կամ այն մոդելը, մեղմ ասած, անլուրջ է: Կառավարության օպտիմալ կառուցվածքը պետք է կոչված լինի ապահովել Ծրագրի առավել արդյունավետ իրագործումը:

Որպեսզի այնպիսի տպավորություն չստեղծվի, թե միայն հոդվածի սկզբում իմիջիայլոց հիշատակեցի նոր կառավարությունում մշակույթի և սփյուռքի նախարարությունների չպահանջվածության մասին, որոշ նկատառումներ հայտնեմ այս առնչությամբ: Չափազանցություն չի լինի ասել, որ սույն արարքով (Մշակույթի և Սփյուռքի նախարարությունների չեղարկմամբ) Ն. Փաշինյանը պարարտ հող է նախապատրաստում հայ ազգային ինքնությանը խորտակիչ հարված հասցնելու համար: Տեսեք, թե ինչ սրբապիղծ մեկնաբանություններ է արել Ն. Փաշինյանը 2018թ. դեկտեմբերին Մշակույթի և Սփյուռքի նախարարությունների ներկայացուցիչների բողոքի ցույցերի վերաբերյալ: «Ինձ անհանգստացրին Մշակույթի նախարարության ներկայացուցիչների արտահայտությունները, երբ նրանք ահազանգում էին՝ ասում են, որ մշակույթը միշտ եղել է հայ ժողովրդի այցեքարտը: Դա շատ վատ ազդակ է: Այսինքն Մշակույթի նախարարությունն իրեն հայ մշակույթի հետ նույնացնում է: Ուզում եք՝ էքսպերիմենտ անենք, 3 ամիս գործադուլ անենք, տեսնենք մշակույթի կյանքում ինչ-որ բան տեղի կունենա՞», – հարց է տվել Փաշինյանը՝ խեղաթյուրելով մշակույթի աշխատողների պահանջների էությունը: Թերևս, մի բանում նա իրավացի է. եթե մեր կյանքի այդքան կարևոր հատվածը վստահվել էր նրա դրածո Լ. Մակունցին, ապա Մշակույթի նախարարության անգործությունը վերջին ամիսներին սովորական երևույթ էր դարձել, ինչը, սակայն, չի նվազեցնում վտանգն այն բանի, որ դա

Ա. ՊԵՆՍՅԱՆ

կարող է հանգեցնել անշրջելի գործընթացների: Որպեսզի չմտածեն այդ անձի հանդեպ իմ կողմնակալ վերաբերմունքի մասին, նշեմ, որ մշակույթի նախարարի պաշտոնին իր նշանակման առաջին օրն իսկ նա հայտարարեց. «Բոլոր նրանց, ովքեր ցանկանում են իմանալ, թե ինչ կապ ունեն ես մշակույթի հետ, սիրով պատասխանում եմ՝ մշակույթը ես եմ, այն իմ մեջ է, ինչպես և մեզանից յուրաքանչյուրի ... Պիտի կոտրենք կարծրատիպեր, հեշտ չի, բայց անհնար էլ չի»: Պետք է ասել, որ ստերեոտիպեր կոտրելու հարցում Փաշինյանի թիմն առաջադիմել է: Օրինակները շատ են, չէ՞ որ օրեցօր հետևելով Հայաստանում տեղի ունեցող գործընթացներին, համոզվում ենք, որ ստերեոտիպեր կոտրողները շատ ավելի լուրջ խնդիր են դրել՝ կոտրել հայ ժողովրդի քաղաքակրթական կողը: Ամենամոռացած շայն երազում անգամ, մի 5 – 10 տարի առաջ, ոչ ոք չէր կարող պատկերացնել, որ Հայաստանի այսօրվա իշխանությունները ոչ մի արտասովոր բան չեն տեսնի այն բանում, որ, ասենք, Երևանի վարչական շրջաններից մեկի (Արաբկիր) ղեկավարը մի տեսահոլովակի հերոս է, որում նա դիտողին ներկայանում է ոչ թե հենց նոր նորոգված դպրոցի կամ մանկապարտեզի մուտքի ժապավենը կտրելիս, կամ էլ, ողորմեա՛, Տեր, բացում է բնակելի զանգվածի նոր բազմաբնակարանի կամ գոնե տան մուտքը: Միամիտ չլինեք, նա զբաղվում է սեռական այլասերվածությամբ իր նույնքան նողկալի, նույնպես այլասերված սփարինգ-գուգընկերոջ հետ: Կամ էլ, երբ բուհերի պատվարժան պրոֆեսորներն ընդունելության իրենց հերթին են սպասում պրոֆիլային նախարարի մոտ, որը նրանց ստիպում է սպասել, քանզի անասելի զբաղված է՝ գերադասելով ինչ-որ գերկարևոր հարցեր քննարկել LQPS հանրույթի ներկայացուցչի հետ: ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի սույն դեմոկրատիզմը (նա քաղաքավարի ընդունել էր իր մոտ ընդունելության եկած, մարմնավաճառությամբ զբաղվող գեյին, որը հայտնի է ինտերնետում բազմաթիվ համապատասխան հրապարակումներով) չէր կարող հիացական արձագանքի չարժանանալ ադրբեջանական ինտերնետ-պորտալներում, օրինակ՝ <https://ru.axar.az/news/vmire/321919.html>-ում: Նմանատիպ անբարո սուբյեկտների հանդեպ այսօրինակ բարեհաճ վերաբերմունքը, անկասկած, պարարտ հող կնախապատրաստի այդ անբարո ժանտախտի տարածման համար (եթե գործուն հակամիջոցներ չձեռնարկվեն), ինչը կարող է անուղղելի հետևանքներ ունենալ, մասնավորապես՝ մեր երկրի ու Արցախի Հանրապետության գինված ուժերի համար:

Որպեսզի պայքարն այս չարիքի դեմ արդյունավետ լինի, հարկ է պարզել, թե որտեղից են աճում հայ քաղաքակրթությանը խորթ այս երևույթի ականջները: Քաղաքակրթություն, որը բազում հարյուրամյակներ, պետականության բացակայության պայմաններում, շնորհիվ հայ ազգային ինքնության պահպանման, պատմության տատասկոտ ճանապարհը հաղթահարելով՝ 1918թ. մայիսի 28-ին կազմավորեց Առաջին Հանրապետությունը,

1920թ. նոյեմբերին ձեռք բերեց իր երկրորդ պետականությունը՝ որպես Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություն, իսկ 1991թ. սեպտեմբերի 21-ի հանրաքվեի օրը հռչակեց նաև երրորդ՝ անկախ Հայաստանի Հանրապետության կազմավորումը: Եվ ահա, հայկական քաղաքակրթությունն իր ամբողջ պատմության ընթացքում կարողացել է պահպանել իսկական հոգևոր հարստությունը՝ կրոնը, մշակույթն ու ազգային բազմադարյա ավանդույթները, ինչպիսիք են ամուսնության ամրությունը, ավագներին հարգելը, հոգեհարազատ կապերի ամրությունն ու լայն ընդգրկումը, հարազատ ու դրացիական փոխօգնության սովորույթը, հյուրընկալությունը: Այս ամենը՝ իշխանությունների թողտվությամբ, թե հաճախ նաև նրանց լռելյայն համաձայնությամբ, մեր օրերում ենթարկվում է լուրջ փորձության, դրանով իսկ վտանգավոր փորձության է ենթարկվում հայ ինքնությունն ինքը: Վերցնենք թեկուզ «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի հստակ ուղղորդվող գործողությունները, որոնք նպատակ են հետապնդում խափանել Հայաստանի և Սփյուռքի քաղաքացիների խոր հարգանքը Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հանդեպ, և սա տեղի է ունենում ամեն օր, մեր աչքերի առջև: Եվ սա տեղի է ունենում անկախ հայկական պետությունում, հայ ժողովրդի աչքի առջև, որին պատմությունից քաջ հայտնի է, թե ինչպես են իր լավագույն զավակները քանիցս հանուն հավատի զոհել իրենց կյանքը: Կարելի է էլի օրինակներ բերել, որոնք պերճախոս վկայում են հայ ինքնության խարխլման ճանապարհով հայոց պետականության հիմքերի սասանմանն ուղղված աշխատանքի մասին: Եվ այս զագրելի խափանարար աշխատանքում օտգագործվում է ծանոթ տեխնոլոգիան, այսպես կոչված, «Օվերթոնի պատուհանը», որի մասին ավելի վաղ արդեն գրել են: Ես հատուկ փոքր-ինչ մանրամասն նկարագրեցի Հայաստանում տեղի ունեցող գործընթացները, որոնց դիմակայելը վեր է թե՛ առանձին վերցրած Մշակույթի նախարարության, թե՛ Սփյուռքի նախարարության ուժերից: Խոսքը պետական քաղաքականության մշակման և իրագործման բացառիկ ակտուալության մասին է, որի նպատակը պետք է լինի հայ ազգի մշակութային կոդի կործանման կանխումը, այն կոդի, որը մշակվել է հանուն գոյատևման մեր ազգի բազմադարյա դաժան պայքարի պայմաններում: Հենց այս հարցում է դժվար գերազանահատել Մշակույթի և Սփյուռքի նախարարությունների դերը: Սակայն սա առանձին, ըստ իս՝ շատ հրատապ վերլուծության թեմա է:

Հոդվածն ամփոփելով՝ ակամա հարց է ծագում. իսկ ինչո՞ւ հենց Հայաստանը դարձավ ազգի քաղաքակրթական կոդի, հայկական ինքնության վերացման միջոցով պետականության քանդման նորագույն տեխնոլոգիաների փորձադաշտ: Ուշադիր հետևելով Ռուսաստանում, ես չսխալվեցի՝ Ռուսաստանում տեղի ունեցող գործընթացներին, ակամա գալիս ես հետևյալ եզրահանգման. արևմտյան ստրատեգների կողմից հայոց պետա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

կանության քանդման տեխնոլոգիաների գործունեությունը, անկասկած, մանրակրկիտ կվերլուծվի, կճշգրտվի հետագայում Ռուսաստանի առանձին տարածաշրջաններում կիրառելու համար: Եվ սրանում, ավաղ, կասկածել չարժե: Որպես ասվածի ապացույց կարելի է Հայաստանում կամ Ռուսաստանի տարածքային առանձին կազմավորումներում իրավիճակի ապակայունացման տասնյակ «պատահական» համընկումներ նշել: Չափազանցություն չի լինի փաստել անվիճարկելի ճշմարտությունը. հավաքական Արևմուտքի կողմից Ռուսաստանին և նրա դաշնակիցներին հայտարարված տոտալ հիբրիդային պատերազմի պայմաններում Հայաստանին վիճակված է կրակն առաջինը վերցնել իր վրա, և սա է մեր հնագույն քրիստոնեական քաղաքակրթության պատմական առաքելությունը:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

«Իրավունք», 22. 01. 2019:

АРТАШЕС ГЕГАМЯН: НИКОЛ ПАШИНЯН СДЕЛАЛ СВОЁ ДЕЛО

НИКОЛ ПАШИНЯН МОЖЕТ УХОДИТЬ

Внимательно анализируя события последних девяти месяцев в Армении после государственного переворота апреля – мая 2018 года, а также публикации и аналитические материалы, нашедшие место в медиа стран Запада, Турции, Азербайджана и, конечно, союзнической России и Армении, приходишь к определенным, при этом весьма неутешительным выводам. Что имеется в виду? Для начала немного истории. Во время выборов в Национальное Собрание Армении 2 апреля 2017 года в числе 9 блоков и партий, участвовавших в выборах, был и альянс Армянского национального конгресса (далее – АНК) и Народной партии Армении. Напомним читателям, что в ходе предвыборного интервью на Общественном телевидении Армении лидер АНК, первый президент РА Левон Тер-Петросян (ЛТП) заявил, что и Армения, и Азербайджан готовы к взаимным уступкам (не правда ли, удивительная осведомленность о планах Азербайджана. – А.Г.), и что сторонам осталось договориться лишь о нескольких пока не решенных пунктах. Далее он подчеркнул, что никто, кроме АНК не может предложить новую миротворческую стратегию, предполагающую реализацию разработанных в рамках Минской группы ОБСЕ Мадридских принципов, из которых ЛТП процитировал лишь «возвращение территорий», «гарантированное неприменение силы» и «определение права на самоопределение Нагорного Карабаха». Примечательно, что еще 17 декабря 2016 года на съезде АНК он утверждал: «Невидимая политическая философия, с 1998 года (со времени отстранения ЛТП от власти в Армении из-за его пораженческих подходов в разрешении нагорно-карабахского конфликта) положенная в основу функционирования армянского государства, это, другими словами, стратегия сохранения карабахского статус-кво и развития в условиях блокады еще сто лет». При этом ЛТП почему-то не упомянул, что 8 декабря 2016 г. министры иностранных дел стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ в Гамбурге приняли совместное заявление по нагорно-карабахско-

А. ГЕГАМЯН

му конфликту. В нём, в частности, говорилось: «Напоминаем сторонам, что урегулирование должно основываться на основных принципах Хельсинкского Заключительного акта, а именно: неприменения силы, территориальной целостности и самоопределения народов, а также дополнительных элементов, как это было предложено президентами стран-сопредседателей, в том числе возвращение территорий вокруг Нагорного Карабаха под контроль Азербайджана; промежуточный статус для Нагорного Карабаха для обеспечения гарантий безопасности и самоуправления; обеспечение коридора, связывающего Армению с Нагорным Карабахом; определение окончательного правового статуса Нагорного Карабаха путем имеющего обязательную юридическую силу волеизъявления; право всех внутренне перемещенных лиц и беженцев на возвращение в места их прежнего проживания; международные гарантии безопасности, которые будут включать в себя миротворческую операцию. Наши страны будут продолжать работать в тесном контакте со сторонами, и мы призываем их в полной мере пользоваться содействием Минской группы сопредседателей в качестве посредников». При этом отметим, что армянская сторона одобрила это заявление в качестве основы для возобновления переговоров, в то время как официальный Баку преднамеренно исказил содержательную суть этого документа, так и не высказав своей ясной позиции по этому вопросу. И это принципиально важно, так как согласие властей Армении на продолжение переговоров в рамках заявления министров иностранных дел стран-сопредседателей Минской группы ОБСЕ свидетельствует о полной договороспособности армянской стороны. И было вполне ожидаемо, что по итогам парламентских выборов 2017 года в силу своей изначально деструктивной, притом категоричной позиции по нагорно-карабахскому урегулированию альянс АНК – НПА набрал всего лишь 1,66% голосов избирателей и не прошел в Национальное Собрание РА VI созыва. Граждане Республики Армения сказали свое решительное «нет» подходу ЛТП по урегулированию нагорно-карабахского конфликта, суть которого в конечном счете заключалась в реализации формулы «территории (земли) — в обмен на мир». По итогам выборов в НС РА внешним силам, поддерживающим в Армении сторонников урегулирования нагорно-карабахского конфликта в соответствии с этой формулой, не удалось обеспечить в НС РА достаточное количество голосов для принятия этой формулы в законодательном собрании. Однако по итогам выборов 2017 г. в НС РА вошла фракция «Елк», лидер которой Никол Пашинян имел не менее «радикальный» подход урегулирования нагорно-карабахского конфликта, чем его духовный наставник и политический поводырь ЛТП. Об этом уже приходилось

писать, однако вновь напомним читателям о перлах сего политика. Итак, 1 мая 2018 г. в ходе специального заседания НС РА по вопросу избрания премьер-министра республики депутат фракции Республиканской партии Арман Сагателян зачитал выдержку из публикации в газете «Айкакан жаманак» от 22 мая 2001 года, принадлежащей Николу Пашиняну, в которой последний заявлял: «Меня удивляет, что в стране есть люди, которые питают иллюзии касательно взятых, если хотите освобожденных, если хотите оккупированных территорий. Я не принимаю точки зрения, что хорошая дипломатия может добиться того, чтобы эти территории не были сданы Азербайджану. Оставив свое, хотим быть хозяевами чужого». Заметим, что в свое оправдание Н. Пашинян заявил, что это «всем известная дезинформация», широко распространенная в соцсетях, которую он, Никол Пашинян, не раз опровергал. Почему это он не сделал в судебном порядке – тема отдельного анализа. Зная, что я непременно выражу свое отношение в связи с данным предательским подходом, который ЛТП, Никол Пашинян и иже с ними взяли на своё вооружение, подходом, свидетельствующим об их, мягко выражаясь, капитулянтском, причем по их мнению, единственно возможном пути урегулирования нагорно-карабахского конфликта, я в тот день предусмотрительно взял один экземпляр этой газеты в качестве, скажем так, вещественного доказательства, уличающего Н. Пашиняна в бессовестной лжи, озвученной им с трибуны Национального Собрания РА. Теперь уже, по прошествии одного года и девяти месяцев после выборов 2 апреля 2017 года в НС РА, совершенно по-новому представляются их результаты, в частности, 7,78% голосов избирателей, давших свои голоса блоку «Елк», возглавляемому Н. Пашиняном. Бесспорно, свой стабильный электорат имел уважаемый Арам Саркисян брат трагически погибшего Национального героя Армении Вазгена Саркисяна, председатель партии «Республика», входящей в блок «Елк». То же самое можно сказать и о электоральных возможностях партии «Светлая Армения», лидером которой являлся Эдмон Марукян, который в 2012 году в весьма спорной предвыборной борьбе с кандидатом в депутаты, достойным представителем оппозиционных сил Виктором Даллакяном сумел стать депутатом НС РА V созыва. Сам же Н. Пашинян в 2012 г. избрался депутатом НС РА V созыва по пропорциональному списку АНК. Словом, объединение этих трех политических сил возымело синергетический эффект и стало очевидно, что уже в НС РА VI созыва непременно будет представлен блок этих партий «Елк», являющийся приверженцем урегулирования нагорно-карабахского конфликта по формуле «территории (земли) – в обмен на мир», при этом блок позиционирующий себя как сторонник углубления стратегического партнерства Армении с

Евросоюзом и НАТО, рьяно ратующий за выход РА из ОДКБ и ЕАЭС. И выбор известного центра силы мировой политики, автора этой пресловутой формулы, вполне закономерно изначально пал на блок «Елк». Властям Армении не уважить доброе отношение к этому выбору Запада означало бы в последующем стать объектом политического шантажа, свидетелем обнародования разного рода компрометирующих выборы материалов со стороны международных и общественных организаций в самой Армении, радетелей соблюдения прав человека, углубления демократии и повышения роли гражданского общества. Словом, был бы неопишуемый вселенский шум о якобы грубой фальсификации выборов, подкупе избирателей, злоупотреблениях административным ресурсом и т. п.

Со временем, убедившись, что реализация на практике формулы «территории (земли) – в обмен на мир» при третьем Президенте РА Серже Азатовиче Саргсяне была обречена на провал, был задействован план «Б», предполагающий срочное выведение на арену политика, убежденного сторонника разрешения нагорно-карабахского конфликта в полном соответствии с этой формулой. Им оказался Никол Воваевич Пашинян, кому помогли организовать рукотворный государственный переворот в Армении, авторство которого – тема весьма занимательного анализа, но об этом как-нибудь потом. Далее все происходило на наших глазах: неофициальные встречи уже премьер-министра Армении, проведенные в рамках саммитов стран СНГ в Душанбе и Санкт-Петербурге, затем полуторачасовая встреча Пашинян – Алиев, состоявшаяся 22 января 2019 года на полях Всемирного экономического форума в Давосе. Причем отметим, что после каждой из этих встреч в откликах азербайджанской стороны наблюдался оптимизм относительно перспектив урегулирования нагорно-карабахского конфликта. Это, естественно, не могло не вызвать настороженность у армянской политической элиты как в самой Армении, так и в Арцахской Республике. «Развеять» опасения на сей счет поспешил сам Н. Пашинян. Так, в ходе беседы с журналистами 25 января с. г. уже в Москве по случаю председательствования Армении в Евразийском экономическом союзе в 2019 году он заявил: «Я неоднократно говорил, что в этих переговорах могу представлять Республику Армения. Я не могу представлять Республику Арцах по той простой причине, что граждане Карабаха не участвовали в выборах в Армении, то есть они меня не избрали премьер-министром. У них есть свой президент, парламент и правительство. По этой причине я не могу вести переговоры от имени Нагорного Карабаха, и все так и происходит. Это всем понятно». Не менее любопытным выглядел ответ Н. Пашиняна о его встрече с И. Алиевым в Давосе. Любопытным с той точки зрения, что по сути Н. Пашинян выста-

вил своего визави в роли этакого неосведомленного в вопросах урегулирования нагорно-карабахского конфликта лидера, которого вынужденно взялся поучать сам Н. Пашинян. Так, говоря о встрече с И. Алиевым в Давосе, Н. Пашинян отметил, что «о каких-то итогах говорить не приходится, так как это было неофициальное общение, а не переговоры. Ни Алиев, ни я не ожидали результатов (удивительная информированность о возможных ожиданиях Алиева. – *А. Г.*). Было общение. Мы говорили о карабахской проблеме. О том, как наши народы воспринимают эту проблему. Фактически это не переговоры, а неофициальное общение (выражаясь проще, это были президентские посиделки. – *А. Г.*). Наши министры иностранных дел встречаются, работают над этим, пока ничего конкретно не могу сказать». После этого опуса премьер-министра РА приходится восхищаться смелостью министра иностранных дел РА, который в отличие от своего босса, не будучи министром иностранных дел Арцахской Республики, не утвержденный парламентом Арцаха, тем не менее работает со своим азербайджанским коллегой «над этим» – урегулированием карабахского конфликта. Но эти слова армянского премьер-министра были весьма ожидаемы в Армении по той простой причине, что урегулирование нагорно-карабахского конфликта согласно формуле «территории (земли) – в обмен на мир» было отвергнуто еще в 1998 году и стоило их автору – ЛТП отречения от должности Президента Армении. Его же ученик вначале все делал, чтобы показать своим заокеанским наставникам о своей приверженности урегулированию конфликта в соответствии с этим постулатом. Вспомним также, что при этом он развязал оголтелую кампанию по очернению, демонизации и дискредитации лидеров Арцахской национально-освободительной войны 1992–1994 гг и в первую очередь первого президента Нагорно-Карабахской Республики и второго президента Республики Армения, Героя Арцаха Роберта Кочаряна. Не без усилий Пашиняна лишлись высоких должностей в оборонных ведомствах Армении и Арцаха хорошо зарекомендовавшие себя в годы Арцахской войны (1992–1994 гг.) генералы. Он также допустил «наезды» на ныне действующих Героев Арцаха и... понял, что раболепие его окружения и поощрение с их стороны всех его, Пашиняна, действий – отнюдь недостаточное условие для взятия на испуг арцахских генералов. Мужественных людей, которые в годы национально-освободительной войны ежечасно видели перед глазами смерть, пережили гибель сотен и тысяч друзей, родных и близких и при этом не дрогнули, более того, своей негибимой волей и убеждением в справедливости своей борьбы, которая, в отличие от азербайджанцев, ведется не за территории, а за свое Отечество, поборолы смерть и победили. Так вот, глубоко осознав, что он,

А. ГЕГАМЯН

Н. Пашинян, отнюдь не умнее и не информированнее своих предшественников в лице Роберта Кочаряна и Сержа Саргсяна, не говоря уже о том, что он не столь наивен, чтобы с целью оправдания надежд грантодателей и стоящих за ними сил рисковать своей личной безопасностью ради дарованной ему должности премьер-министра Армении. Повторюсь, не будем сейчас обсуждать тему об архитекторах рукотворного государственного переворота, а скажем лишь о том, что в апреле – мае 2018 года известным центром силы мировой политики «дары данайцев» были преподнесены не отдельно взятому человеку – Николу Пашиняну, а армянской государственности. Может, сие действие стало возможно и благодаря бездействию прежних властей Армении, преследующих другую цель: показать центрам силы мировой политики ту непреложную истину, что в Армении не найдется ни одного вменяемого политика, который, ослепленный жаждой власти или согнувшийся от груза многомиллионных долларовых подаяний, именуемых грантами от Джорджа Сороса, по своему невежеству перепутал бы понятие Отечество с понятием территории. Даже тогда, когда такой подход вполне созвучен с его, Никола Пашиняна, внутренними убеждениями (имеется в виду статья Никола Пашиняна в газете «Айкакан жаманак» от 22 мая 2001 года «Землю сохраняют любовью, знайте»), в современной Армении он равносителен реализации на практике философии политического камикадзе. В завершение данной темы приходится лишь удивляться горестным причитаниям азербайджанской стороны, которые не заставили себя долго ждать после последних откровений Н. Пашиняна относительно своего видения Карабахского урегулирования. Так, небезызвестный электронный портал Minval. az, обслуживающий правительство Азербайджана, 2 февраля т. г. опубликовал статью «Пашинян выбирает войну. По подсказке Москвы?» (Нурани). Автор статьи отмечает: «Еще недавно и участники переговоров – министры иностранных дел Азербайджана и Армении Эльмар Мамедьяров и Зограб Мнацаканян, и наблюдатели, и эксперты выражали по поводу переговоров довольно-таки уверенный оптимизм. Но теперь премьер-министр Армении Никол Пашинян выступает с такими заявлениями, которые не то что обнуляют этот оптимизм, а вообще грозят разрушить переговорный процесс». Помимо упомянутых мной цитат Никола Воваевича азербайджанского обозревателя, госпожу Нурани, встревожили заявления премьер-министра РА: «Мы не можем обсуждать формулировку «территории в обмен на мир». Потом его новый спич: «Я несколько раз выступал с трибуны Национального Собрания и говорил, почему все мы спрашиваем, готовы ли мы к компромиссам. И кто сказал, что мы являемся основным субъектом вопроса? Почему никто не спрашивает Азербайджан, готовы

ли они к компромиссам? И поэтому я неоднократно публично заявлял, что мы не ответим на этот вопрос, пока Азербайджан не ответит на него».

В отличие от обозревателя Minval. az отрадно констатировать, что за 9 месяцев «руководства» страной Н. Пашинян пришел к тем азбучным истинам, которые доселе были недостижимы ни для него, ни для его политического наставника в лице ЛТП, ни для определенного центра силы мировой политики, который вот уже не одно десятилетие тратит сотни миллионов долларов на разрушение армянской государственности для обеспечения прихода к руководству страны разрушителей армянских национальных традиций, самой армянской национальной идентичности, отречение от традиционных христианских ценностей путем, к примеру, всемерного поощрения тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», окружения заботой и вниманием представителей ЛГБТ-сообществ и прочих гнусных проявлений. При этом наиболее опасно, что свои эти мерзкие деяния действующие власти пытаются распространить и на общеобразовательную школу, по-хамски относясь к рядовому служителю Армянской Апостольской Святой Церкви, который волею случая оказался в школе. Речь о том, что министр образования РА на днях в школе села Айгестан Араратского марза, увидев там местного священнослужителя отца Давида, неуважительно обратился к нему со словами: «Что ты здесь делаешь?».

Очень вразумительный ответ министру образования дал настоятель церкви Святого Григория Просветителя села Бюраван Араратского марза отец Лазарь Петросян:

«Послушай, юноша, из многочисленных прочитанных тобою книг ты так и не смог выучить простую истину, что написавший армянские буквы Св. Месроп Маштоц был священником Армянской Апостольской Церкви и основная цель написания букв состояла в том, чтобы Бог говорил на армянском языке, то есть перевод Библии на армянский. Итак:

1. Основатель армянской школы и обучения – армянский священник.
2. В армянских школах и учителя, а во многих случаях и организаторы были священниками, мы до сих пор видим это в диаспоре.
3. Самый примечательный и самый талантливый поэт Армении Св. Григор Нарекаци был священником.
4. Основоположник армянской истории Мовсес Хоренаци был священником.
5. Армянский старейший и самый выдающийся астроном Анания Ширакаци был священником.
6. Венценосец армянской юриспруденции Мхитар Гош был священником.

7. Автор первой печатной армянской книги Акоп Мегапарт был священником.

8. Представлявшие армянское обучение всему миру отцы-мхитаристы были священниками».

После столь вразумительного ответа казалось, что инцидент исчерпан. Ан нет. В роли адвоката министра выступил с пространным интервью бывший заместитель министра, ныне депутат НС РА от блока Н. Пашиняна. Не буду вдаваться в подробности его ответа. Цель одна: под любым предлогом, любой ценой добиться снятия с учебных программ общеобразовательных школ предмета «История армянской церкви».

Возвращаясь к скорбной реакции азербайджанской стороны в отношении последних заявлений Н. Пашиняна все из той же публикации, приведем другую цитату: «Теперь – новая серия заявлений, уже в ходе визита Пашиняна в Берлин. На совместной пресс-конференции с канцлером Германии Ангелой Меркель Пашинян заявил: «Что касается урегулирования, думаю, что страны-сопредседатели и международное сообщество четко заявили, что решение проблемы – это вопрос трех сторон, вовлеченных в конфликт, и международное сообщество не может разрешить конфликт вместо трех сторон, а может только создать платформу для диалога и переговоров. Я думаю, что сопредседателям Минской группы ОБСЕ удалось создать эту платформу». После этого азербайджанский обозреватель не сдержавшись говорит о фиаско азербайджанской стороны, которая, уже очевидно, очень много надежд возлагала на решение конфликта с приходом к власти Н. Пашиняна. Госпожа Нурани из Minval.az сокрушается: «Будем реалистами: нынешний этап диалога, который еще несколько дней назад выглядел столь многообещающим, проходил под модерацией США в лице Джона Болтона (вот она разгадка побудительных мотивов привода к власти в Армении Никола Пашиняна – для решения карабахского конфликта по американо-азербайджанским представлениям согласно формуле «территории (земли) – в обмен на мир» – А. Г.), и Москва еще по горячим следам визита советника президента в регион и его заявлений по Карабаху продемонстрировала свое недовольство вторжением Вашингтона в свою, как считали в Кремле и на Смоленской площади, «сферу влияния». Да и полноценное урегулирование конфликта вряд ли входило в планы Москвы – ей нужен конфликт в «рабочем состоянии» и для давления на Баку и Ереван, и для дестабилизации ситуации вблизи столь невыгодных России нефте- и газопроводов из Азербайджана. Особенно теперь, когда «газовая война» в Европе идет по куда более жесткому сценарию».

Такие вот дела. Что ж, придется отдать должное Н. Пашиняну, который своими шараханьями во внешней политике в вопросах по урегулиро-

ванию карабахского конфликта, своими посиделками с И. Алиевым, сам того не ведая, побудил азербайджанскую сторону обнажить подлинное отношение апшеронского султана к России. Ведь ни для кого не секрет, что определенные интернет-порталы Азербайджана, в том числе, безусловно, и Minval.az, являются рупором властей апшеронского султаната.

Разочарование азербайджанских властей не на шутку встревожило и главного международного мутиловщика, скажем так, политического авантюриста Джорджа Сороса. Видимо, часть вины за внешнеполитический провал И. Алиева возлагается и на этого американского филантропа, который за последние годы, повторюсь, влил не одну сотню долларов США для вытравливания из сознания граждан Армении, особенно молодежи, призванной защищать Армению и Арцахскую Республику, чувства патриотизма, приверженности многовековым армянским христианским традициям. Но, судя по последним заявлениям Н. Пашиняна, армянское общество все еще не полностью деградировало и не «созрело» для принятия формулы «территории (земли) – в обмен на мир» при урегулировании карабахского конфликта. С чего это он вдруг вспомнил Сороса, подумает читатель. Так, на днях американский миллиардер и основатель фонда «Открытое общество» Джордж Сорос, видимо почуяв недоброе, призвал поддержать гражданское общество в Армении. «Мощная поддержка гражданского общества в Армении жизненно важна для демократического настоящего и будущего страны», – написал Сорос в Twitter. Примечательно, что к этой записи он прикрепил статью молодой журналистки Т. Х. с заглавием «Как США могут поддержать молодую демократию в Армении». Не скрою, мне было интересно понять, с чего это матерый разрушитель государств Сорос ссылается в общем на обычную статью с набором стандартных рекомендаций, реализация которых разве что к добру. Вопрос в другом. Заявляя о том, что в его представлении «поддержка молодой демократии в Армении» сводится лишь к набору рекомендаций по борьбе с коррупцией, совершенствованию институтов юриспруденции, Сорос отвлекает внимание читателей от разрушительной деятельности подпитываемых его фондом разного рода фондов и общественных организаций. Речь о финансировании тоталитарных религиозных сект, ЛГБТ-сообществ и других деструктивных сил, деятельность которых четко уместается в 198 методах ненасильственных действий по смене власти, подробно описанных в известном труде Джина Шарпа.

Думаю, что после недавних заявлений премьер-министра РА Никола Пашиняна архитекторы рукотворного государственного переворота апреля–мая 2018 года убедились в существовании некоей «красной линии», переходить которую не станет ни один даже самый беспринципный политик, хотя бы исходя из собственных шкурных интересов. Впрочем, в

А. ГЕГАМЯН

этом убедились и определенные внешние силы, которые, может, и впрямь полагались на безальтернативность формулы «территории (земли) – в обмен на мир». Заметим, без четкого оговаривания будущего статуса Арцахской Республики. Признаем, что этот эксперимент с Н. Пашиняном отбросил экономическое развитие Республики Армения на многие годы назад. Но самое опасное в том, что поколебал веру в коллективную мудрость армянского народа у наших испытанных друзей и союзников. Уверен, что со временем сей эксперимент вызовет глубокое разочарование у сотен тысяч наших граждан, которые то ли в силу какой-то усталости от прежних властей, то ли вследствие медленного решения насущных социальных и экономических проблем искренне хотели перемен. Не говоря уже о неискушенной, но честной в своих порывах молодежи Армении, которая стала жертвой тщательно продуманной гибридной войны, вот уже десятилетия развязанной против Республики Армения. Думается, что к месту упомянуть о засилье тоталитарной религиозной секты «Слово жизни», отдельные отщепенцы которой вот уже несколько месяцев стремятся подорвать веру миллионов армян в Армении, Арцахской Республике и армянской Диаспоре в Армянскую Апостольскую Святую Церковь, в Верховного Патриарха и Католикоса Всех Армян Гарегина II. Хочется верить и надеяться, что Никол Воваевич выполнил свою миссию, показавшую нереалистичность урегулирования Карабахского конфликта согласно формуле «территории (земли) — в обмен на мир» без четкого определения статуса Арцахской Республики, и теперь он, подобно мавру, может уходить. Как и пьесе великого немецкого поэта Иоганна Фридриха Шиллера «Заговор Фиеско в Генуе», мавр (в нашем случае Пашинян), который помог графу Фиеско организовать восстание против дожа Дориа, тирана Генуи, вскоре обнаружил, что уже не нужен заговорщикам (в нашем случае известному центру силы мировой политики, отказавшись от исполнения данных ему обещаний). Мавр осознал, что они (заговорщики) видели в нем только инструмент для достижения своих целей. Осовременив сей сюжет, заметим, что в нашем случае в числе главных целей «заговорщиков» было создание посредством отказа от зоны безопасности Арцахской Республики условий, которые неизбежно привели бы к развязыванию войны со стороны Азербайджана против Арцахской Республики. А дальше, используя не раз апробированные технологии информационной войны, взвалили бы вину за начало военной агрессии Азербайджана на стратегического союзника Армении — Россию. Это по замыслу заокеанских стратегов создало бы благоприятную почву для разрыва стратегического союза России и Армении, дискредитации ОДКБ и ЕАЭС и выхода Армении из этих орга-

низаций. Этому последовали бы закрытие 102-й российской военной базы в Гюмри, вывод российских пограничников Управления пограничных войск ФСБ в Армении с армяно-турецкой и армяно-иранской государственной границы, закрытие военно-воздушной базы ВВС России в «Эребуни». Всему этому не бывать, так что политическим и финансовым спонсорам Н. Пашиняна пора осознать, что Никол Пашинян сделал свое дело, правда, не до конца, но он, Никол Пашинян, может уходить.

P.S. Не хотелось на грустной ноте завершать статью. Итак, 27 января 2019 года исполнилось 80-лет со дня рождения бывшего министра внутренних дел Армянской ССР, депутата Верховного Совета Республики Армения (1990–1995 гг.), члена правления партии «Национальное Единение», полковника запаса Левона Акоповича Галстяна. Замечу, что 27 мая 1990 года мне как мэру г. Еревана удалось предотвратить гнусную провокацию известных лиц (чьи последователи сейчас властвуют в Армении), чреватую большим кровопролитием, благодаря самоотверженным действиям командира отряда «Сасна црер» Рубена Геворкяна, Мацика из Киликии, Вардана Акопяна, Манвела Кочаряна и, конечно же, благодаря профессионализму начальника Ереванского городского управления внутренних дел доброй памяти Сергея Гургеновича Атарбекяна. Не хотелось бы подробнее останавливаться на этих событиях. Важен был результат: если в ходе аналогичных провокаций, контролируемых и насаждаемых из одного и того же центра по координации разрушения Советского Союза, число жертв в Баку и Тбилиси исчислялось несколькими сотнями, то в Армении мы потеряли 17 наших граждан, что, конечно, очень и очень большая трагедия для нашего народа. Естественно, такой «малокровный» исход событий мая 1990 года не мог удовлетворить идеологов подобных провокаций, которые в то тревожное время вспыхивали в тех или иных районах Советской Армении и немедленно «затухали» благодаря высокопрофессиональным оперативным действиям министра внутренних дел Армянской ССР полковника Левона Акоповича Галстяна. Так вот собравшиеся в офисе партии «Национальное Единение» сподвижники и коллеги Левона Акоповича, несмотря на свой уже немолодой возраст, все же питали иллюзии и надеялись, что полковника Галстяна Левона Акоповича хотя бы кто-то из руководства Республики Армения поздравит с его славным 80-летием. Ну в крайнем случае это поручат сделать начальнику Полиции Республики Армения Валерию Осипяну, полковнику с не поддающейся пониманию выдержкой и хладнокровием, который, будучи заместителем начальника полиции г. Еревана, ответственным за соблюдение правопорядка во время митингов, 14 апреля 2018 года так и не воспрепятствовал штурму здания Общественного

А. ГЕГАМЯН

радио Армении. Ему хватило выдержки сохранить «стойкость» и «нейтралитет» также и 17 апреля 2018 года при захвате митингующими, подстрекаемыми Николом Пашиняном, территории, прилегающей к зданию Национального Собрания, а в дальнейшем беспрепятственно по сути захватившими и само здание НС. Поздравив своего коллегу, В. Осипян, думаю, этим шагом многое бы сделал для самого себя. Увы, ничего этого не последовало. Однако кому-кому, а нам, знающим технологию разрушения государства, коей вооружены сподвижники Н. Пашиняна, должно было быть хорошо известно, что поздравление с юбилеем достойного руководителя советской милиции было бы своеобразным проявлением преемственности поколений, между тем пропаганда преемственности поколений, упоминание всего того, что облагораживало облик советского милиционера, прямо противоречит установкам, изложенным в 198 рекомендациях по ненасильственной смене власти.

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

Председатель партии «Национальное Единение»

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ. ՆԻԿՈՒ ՓԱՇԻՆՅԱՆՆ ԱՐԵՑ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ՆԻԿՈՒ ՓԱՇԻՆՅԱՆԸ ԿԱՐՈՂ Է ՀԵՌԱՆԱԼ

Ուշադիր վերլուծելով վերջին ինն ամիսների իրադարձությունները Հայաստանում 2018թ. ապրիլ–մայիսի պետական հեղաշրջումից հետո, ինչպես նաև Արևմուտքի երկրների, Թուրքիայի, Ադրբեջանի և, իհարկե, դաշնակից Ռուսաստանի ու Հայաստանի լրատվամիջոցներում տեղ գտած իրապարակումներն ու վերլուծական նյութերը, գալիս ես որոշակի, բայց և բավական անմխիթարական եզրահանգումների: Ի՞նչ նկատի ունեմ: Սկզբում՝ մի փոքր անդրադարձ պատմությանը: 2017թ. ապրիլի 2-ին Հայաստանի Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ ընտրություններին մասնակցող 9 դաշինքների և կուսակցությունների թվում էր նաև Հայ ազգային կոնգրեսի (այսուհետ՝ ՀԱԿ) և Հայաստանի ժողովրդական կուսակցության դաշինքը: Ընթերցողներին հիշեցնենք, որ Հայաստանի Հանրային հեռուստատեսությամբ նախընտրական հարցազրույցի ընթացքում ՀԱԿ կուսակցության առաջնորդ, ՀՀ առաջին նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանն (ԼՏՊ) ասաց, որ թե՛ Հայաստանը, թե՛ Ադրբեջանը պատրաստ են փոխադարձ զիջումների (ասացեք, որ զարմանալի իրազեկություն է Ադրբեջանի պլանների մասին – Ա. Գ.), և որ կողմերին մնացել է պայմանավորվել լոկ ցայժմ չլուծված կետերի շուրջ: Այնուհետև նա ընդգծեց, որ ՀԱԿ-ից բացի ուրիշ ոչ ոք չի կարող առաջարկել խաղաղարար նոր ռազմավարություն, որը կնախատեսի ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի շրջանակներում մշակված Մադրիդյան սկզբունքների իրագործումը, որոնցից ԼՏՊ մեջբերեց լոկ «տարածքների վերադարձը», «ուժի երաշխավորված չկիրառումը» և «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշման իրավունքի սահմանումը»: Հատկանշական է, որ դեռևս 2016թ. դեկտեմբերի 17-ին ՀԱԿ համագումարում նա պնդում էր. «Անտեսանելի քաղաքական փիլիսոփայությունը, որը 1998-ից (Հայաստանում ԼՏՊ-ի պաշտոնանկությունից հետո՝ Ղարաբաղյան հակամարտության լուծման հարցում պարտվողական մոտեցումների պատճառով – Ա. Գ.) դրված էր հայոց պետականության գործունեության հիմքում, դա, այլ խոսքով՝ Ղարաբաղյան ստատուս-քվոյի պահպանման և ևս 100 տարի շրջափակման պայմաններում զարգանալու ռազմավարությունն է»: Ընդ որում՝ ԼՏՊ-ն,

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

չգիտես ինչու, չհիշատակեց, որ 2016թ. դեկտեմբերի 8-ին ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների արտաքին գործերի նախարարները Համբուրգում համատեղ հայտարարություն էին ընդունել Ղարաբաղյան հակամարտության վերաբերյալ: Դրանում, մասնավորապես, ասվում էր. «Կողմերին հիշեցնում ենք, որ կարգավորումը պետք է հիմնվի Հելսինկյան եզրափակիչ ակտի հիմնական սկզբունքների վրա. դիցուք՝ ուժի չկիրառում, տարածքների ամբողջականություն և ժողովուրդների ինքնորոշում, ինչպես նաև լրացուցիչ տարրեր, ինչպես դա առաջարկվել էր համանախագահող երկրների նախագահների կողմից, այդ թվում՝ Լեռնային Ղարաբաղի հարակից տարածքների վերադարձ Ադրբեյջանի վերահսկողության ներքո, Լեռնային Ղարաբաղի միջանկյալ կարգավիճակ անվտանգության երաշխիքների և ինքնորոշման ապահովման համար, Հայաստանը Լեռնային Ղարաբաղի հետ կապող միջանցքի ապահովում, Լեռնային Ղարաբաղի վերջնական իրավավիճակի սահմանում պարտադիր իրավաբանական ուժ ունեցող կամարտահայտման միջոցով, բոլոր ներքին տեղահանված անձանց և փախստականների՝ նախկին բնակավայրեր վերադառնալու իրավունք; անվտանգության միջազգային երաշխիքներ, որոնք կներառեն խաղաղարար գործողությունը: Մեր երկրները կշարունակեն աշխատել կողմերի հետ սերտ շփման մեջ, և մենք կոչ ենք անում նրանց լիովին օգտվել համանախագահների Մինսկի խմբի աջակցությունից՝ որպես միջնորդների»: Ընդ որում՝ նշենք, որ հայկական կողմը հավանություն է տվել այս հայտարարությանը՝ որպես բանակցությունների վերսկսման հիմք, այն դեպքում, երբ պաշտոնական Բաքուն միտումնավոր խեղաթուրեց այս փաստաթղթի բովանդակային էությունը՝ այդպես էլ իր հստակ դիրքորոշումը չարտահայտելով այս հարցի վերաբերյալ: Եվ սա սկզբունքորեն կարևոր է, քանի որ Հայաստանի իշխանությունների համաձայնությունը՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահող երկրների արտագործնախարարների հայտարարության շրջանակներում բանակցությունները շարունակելու համար, վկայում է, որ հայկական կողմը լիովին ունակ է պայմանագրեր կնքելու: Եվ միանգամայն սպասելի էր, որ 2017թ. խորհրդարանական ընտրությունների արդյունքներով, սկզբից եթե ապակառուցողական լինելու, ընդ որում՝ Ղարաբաղյան կարգավորման վերաբերյալ կտրուկ դիրքորոշման պատճառով ՀԱԿ – ՀԺԿ դաշինքը ընդամենը 1,66% ընտրածայն հավաքեց և չանցավ ՀՀ VI գումարման Ազգային ժողով: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներն իրենց վճռական «ոչն» ասացին Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման ԼՏՊ մոտեցմանը, որի էությունը վերջին հաշվով նշանակում էր՝ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց»: ՀՀ ԱԺ ընտրությունների արդյունքներով արտաքին ուժերին, որոնք Հայաստանում աջակցում էին Ղարաբաղյան հակամարտության՝ այս բանաձևով կարգավորմանը, չհաջողվեց այդ բանաձևն ընդունելու համար բավականաչափ ձայներ ապահովել օրենսդիր ժողովում: Բայց 2017թ. ընտրությունների արդյունքներով ՀՀ

Աժ մտավ «Ելք» խմբակցությունը, որի առաջնորդ Նիկոլ Փաշինյանը պակաս «արմատական» մոտեցում չունենալու և Ղարաբաղյան հակամարտության լուծման հարցում, քան իր հոգևոր հայր ու քաղաքական ուղեվար ԼՏՊ-ն: Այս մասին արդեն առիթ ունեցել են գրելու, բայց նորից հիշեցնեն ընթերցողներին սույն քաղաքական գործչի մտքի զոհարների մասին: Եվ այսպես, 2018թ. մարտի 1-ին ՀՀ Աժ հանրապետության վարչապետի ընտրությանը նվիրված հատուկ նիստի ժամանակ Հանրապետական կուսակցության խմբակցության պատգամավոր Արման Սարգսյանը հատված կարդաց «Հայկական ժամանակ» թերթի 2001թ. մայիսի 22-ի հրապարակումից, որը պատկանում էր Նիկոլ Փաշինյանի գրչին, որում վերջինն ասում է. «Ինձ զարմացնում է, որ մեր երկրում կան մարդիկ, ովքեր պատրանքներ ունեն գրավյալ, եթե կուզեք ազատագրված, եթե կուզեք օկուպացված տարածքների վերաբերյալ: Ես չեմ ընդունում այն տեսակետը, թե լավ դիվանագիտությունը կարող է այնպես անել, որ այդ տարածքները չվերադարձվեն Ադրբեյջանին: Մերը թողած ուզում ենք տերը լինել ուրիշին»: Նշենք, որ Ն. Փաշինյանն իրեն արդարացնելու համար ասաց, որ սա սոցցանցերում լայնորեն տարածվող «բոլորին հայտնի ապատեղեկատվություն» է, որն ինքը՝ Նիկոլ Փաշինյանը, քանիցս հերքել է: Թե ինչու սա նա չարեց դատական կարգով՝ առանձին վերլուծության թեմա է: Իմանալով, որ ես անպայման վերաբերմունքս կարտահայտեմ այս դավաճանական մոտեցման հանդեպ, որը որդեգրել են ԼՏՊ-ն, Նիկոլ Փաշինյանն ու նրանց նմանները, որը վկայում է նրանց, մեղմ ասած, պարտվողական, ընդ որում՝ ըստ իրենց, Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման միակ հնարավոր մոտեցման մասին, ես նույն օրը շրջահայացորեն վերցրի այդ թերթի մի օրինակ որպես, այսպես ասենք՝ իրեղեն ապացույց, որը կմերկացներ Ն. Փաշինյանին ՀՀ Ազգային ժողովի ամբիոնից հնչեցրած անխիղճ ստի մեջ: Հիմա արդեն, մեկ տարի ինն ամիս անց ՀՀ Աժ 2017թ. ապրիլի 2-ի ընտրություններից հետո, միանգամայն նորովի են երևում դրանց արդյունքները, մասնավորապես՝ ընտրողների 7,78% ձայները, ընտրողներ, որոնք իրենց ձայնը տվել էին Ն. Փաշինյանի գլխավորած «Ելք» դաշինքին: Անվիճելի է, որ իր կայուն ընտրազանգվածն ուներ «Ելք» դաշինքի մեջ մտնող «Հանրապետություն» կուսակցության նախագահ, հարգարժան Արամ Սարգսյանը՝ ողբերգականորեն զոհված, Հայաստանի Ազգային հերոս Վազգեն Սարգսյանի եղբայրը: Նույնը կարելի է ասել նաև «Լուսավոր Հայաստան» կուսակցության ընտրազանգվածի հնարավորությունների մասին, որի առաջնորդն է Էդմոն Մարությանը և որը 2012թ. բավական վիճելի ընտրարշավում, պատգամավորի թեկնածու, ընդդիմադիր ուժերի արժանավոր ներկայացուցիչ Վիկտոր Դալլաքյանի հետ պայքարում կարողացավ դառնալ ՀՀ Աժ V գումարման պատգամավոր: Ինքը՝ Նիկոլ Փաշինյանը, ՀՀ Աժ V գումարման պատգամավոր ընտրվեց ՀԱԿ համամասնական ցուցակով: Մի խոսքով՝ այս երեք քաղաքական ուժերի միավորումը սիներգետիկ է ֆեկտ ունեցավ, և ակնհայտ դարձավ, որ

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

արդեն VI գումարման ՀՀ ԱԺ-ը անպայման ներկայացվելու է «Ելք» կուսակցությունների դաշինքով, որը Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման կողմնակիցն է «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով, ընդ որում՝ ինքնին հասկանալի է, որ այն ներկայանում է որպես Եվրամիության ու ՆԱՏՕ-ի հետ Հայաստանի ռազմավարական գործընկերության խորացման կողմնակից, որը ՀԱՊԿ-ից ու ԵԱՏՄ-ից Հայաստանի դուրս գալու մոլի ջատագովն է: Եվ համաշխարհային քաղաքականության հայտնի կենտրոնի՝ այս չարաբաստիկ բանաձևի հեղինակի ընտրությունը կանգ առավ «Ելք» դաշինքի վրա: Հայաստանի իշխանությունների կողմից սույն ընտրության հանդեպ Արևմուտքի բարի վերաբերմունքը քամահրելը կնշանակեր հետագայում դառնալ քաղաքական շանտաժի առարկա, բուն Հայաստանում միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների, մարդու իրավունքների պահպանման, դեմոկրատիայի խորացման և քաղաքացիական հասարակության դերի բարձրացման ջատագովների կողմից ընտրությունները վարկաբեկող տարատեսակ նյութերի հրապարակման վկա և թիրախ: Մի խոսքով՝ աննկարագրելի տիեզերական աղմուկ կբարձրանար ընտրությունների իբր կոպիտ կեղծումների, ընտրողներին կաշառելու, վարչական ռեսուրսի չարաշահման և այլնի մասին:

Ժամանակի ընթացքում, համոզվելով, որ գործնականում «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևի իրագործումը ՀՀ երրորդ նախագահ Սերժ Ազատի Սարգսյանի օրոք դատապարտված էր ձախողման, գործի դրվեց պլան «Բ»-ն, որով ենթադրվում էր ասպարեզ դուրս բերել քաղաքական գործչի, որը Ղարաբաղյան հակամարտության լուծման համոզված կողմնակիցն էր՝ այդ բանաձևին լիովին համապատասխան: Այդ քաղաքական գործիչը Նիկոլ Վովայի Փաշինյանն էր, որին օգնեցին կազմակերպել սարքովի պետական հեղաշրջում Հայաստանում, որի ճարտարապետների բացահայտումը միանգամայն նշանակալի վերլուծության թեմա է, բայց այդ մասին՝ մեկ ուրիշ անգամ: Այնուհետև ամեն բան տեղի ունեցավ մեր աչքերի առջև. արդեն Հայաստանի վարչապետի ոչ պաշտոնական հանդիպումները ԱՊՀ երկրների գազաթափողովների շրջանակներում՝ Դուշանբեում և Սանկտ Պետերբուրգում, հետո՝ Փաշինյան – Ալիև մեկուկես-ժամյա հանդիպումը, որը կայացավ 2019թ. հունվարի 22-ին Դավոսի Համաշխարհային տնտեսական ֆորումի շրջանակներում: Ընդ որում՝ նշենք, որ այդ հանդիպումներից յուրաքանչյուրից հետո ադրբեջանական կողմի արձագանքներում նկատվել է լավատեսություն Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հեռանկարների առումով: Դա, բնական է, չէր կարող չմտահոգել հայ քաղաքական էլիտային ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Արցախի Հանրապետությունում: Այս հաշվով առկա երկյուղները «ցրել» շտապեց ինքը՝ Ն. Փաշինյանը: Ս. թ. հունվարի 25-ին արդեն Մոսկվայում 2019թ. Եվրասիական տնտեսական միությունում Հայաստանի նախագահության հետ կապված՝ լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ նա

ասաց. «Բազմիցս եմ ասել, որ այդ բանակցություններում ներկայացնում եմ, կարող եմ ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետությունը, այդ բանակցություններում չեմ կարող ներկայացնել Արցախի Հանրապետությունը՝ այն պարզ պատճառով, որ Ղարաբաղի քաղաքացիները չեն մասնակցում Հայաստանի ընտրություններին, այսինքն՝ նրանք ինձ չեն ընտրել որպես վարչապետ: Նրանք ունեն իրենց նախագահին, խորհրդարանը և իրենց կառավարությունը: Այդ պատճառով ես չեմ կարող բանակցություններ վարել Լեռնային Ղարաբաղի անունից, կարող եմ բանակցություններ վարել Հայաստանի Հանրապետության անունից: Ամեն ինչ այդպես էլ տեղի է ունենում: Դա բոլորին հասկանալի է»: Պակաս հետաքրքրական չէ Ն. Փաշինյանի պատասխանը Դավոսում Ի. Ալիևի հետ նրա հանդիպման մասին: Հետաքրքրական՝ այն տեսակետից, որ, ըստ էության, Փաշինյանն իր գրուցակցին ներկայացրել է Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հարցերում մի ինչ-որ անտեղյակ առաջնորդի դերում, որին ինքը հարկադրված է բան հասկացնել: Այսպես, խոսելով Դավոսում Ի. Ալիևի հետ հանդիպման մասին՝ Ն. Փաշինյանը նշել է, որ «ոչ մի արդյունք չկա, քանի որ դա պարզապես ոչ պաշտոնական շփում է եղել, ոչ թե բանակցություններ: Ոչ Ալիևը, ոչ ես, ոչ էլ որևէ մեկը ինչ-որ արդյունքներ այդ հանդիպումից չի ակնկալել (զարմանալի իրազեկություն Ալիևի հնարավոր ակնկալիքների մասին – Ա. Գ.): Դա պարզապես շփում էր: Մենք խոսել ենք Ղարաբաղյան հակամարտության խնդրից: Այն մասին, թե ինչպես են մեր ժողովուրդներն ընկալում այս խնդիրը: Փաստորեն, սրանք բանակցություններ չեն, այլ ոչ պաշտոնական շփումներ (ավելի պարզ ասած՝ նախագահների խոսքուգրույց – Ա. Գ.): Մեր արտաքին գործերի նախարարները հանդիպում են, աշխատում են դրա վրա, առայժմ ոչ մի կոնկրետ բան ասել չեմ կարող»: ՀՀ վարչապետի այս օպուսից հետո պետք է հիանալ ՀՀ արտաքին գործերի նախարարի համարձակությամբ, որն ի տարբերություն իր բոսի, չլինելով Արցախի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարար, հաստատված չլինելով Արցախի խորհրդարանի կողմից, այնուամենայնիվ, աշխատում է իր ադրբեջանցի պաշտոնակցի հետ «դրա»՝ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման վրա: Բայց Հայաստանի վարչապետի այս խոսքերը միանգամայն սպասելի էին Հայաստանում այն պարզ պատճառով, որ Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորումը «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով մերժվել է դեռևս 1998թ. և դրանց հեղինակի՝ ԼՏՊ-ի համար Հայաստանի նախագահի պաշտոնից հրաժարվելու գին է արժեցել: Նրա իսկ աշակերտը սկզբում ամեն ինչ անում էր, որպեսզի ցույց տա իր անդրօվկիանոսյան խրատատուներին, որ հավատարիմ է այդ կանխադրույթների համաձայն հակամարտության կարգավորմանը: Հիշենք նաև, որ մինևույն ժամանակ նա 1992 – 1994թթ. Արցախի ազգային-ազատագրական պատերազմի առաջնորդների և, առաջին հերթին, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առաջին նախագահ և Հայաստանի Հանրապե-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

տության երկրորդ նախագահ, Արցախի հերոս Ռոբերտ Քոչարյանի անարգման, դեմոնացման և վարկաբեկման կատաղի քարոզարշավ սկսեց: Ոչ առանց Փաշինյանի ջանքերի Հայաստանի և Արցախի պաշտպանական գերատեսչություններում բարձր պաշտոններից զրկվեցին Արցախյան պատերազմի տարիներին (1992 – 1994թթ.) իրենց լավ դրսևորած գեներալները: Նա նաև «ասպատակում» կատարեց ներկայում գործող Արցախի հերոսների հանդեպ և ... հասկացավ, որ իր շրջապատի ստրկամտությունը և նրա կողմից իր բոլոր գործողությունների քաջալերումը բնավ բավարար պայման չեն արցախցի գեներալներին վախեցնելու համար: Քաջարի մարդիկ, ովքեր ազգային-ազատագրական պատերազմի տարիներին ամեն ժամ իրենց աչքերի առջև մահ են տեսել, հարյուր ու հազարավոր ընկերների, հարազատ-բարեկամների մահն ապրել և դրանով հանդերձ չեն երկնչել, ավելին՝ իրենց աննկուն կամքով ու պայքարի արդարացիության համոզմունքով, պայքար, որը, ի տարբերություն ադրբեջանցիների, վարվում է ոչ թե տարածքների, այլ Հայրենիքի համար, հաղթահարել են մահն ու հաղթանակել: Եվ ահա, ինքը՝ Ն. Փաշինյանը, խորապես հասկացել է, որ բնավ ավելի խելացի ու տեղեկացված չէ իր նախորդներից՝ հանձինս Ռոբերտ Քոչարյանի և Սերժ Սարգսյանի, էլ չեմ ասում այն մասին, որ այնքան էլ միամիտ չէ, որպեսզի գրանտատուների ու նրանց թիկունքին կանգնած ուժերի հույսերն արդարացնելու նպատակով վտանգի իր անձնական անվտանգությունը հանուն իրեն նվիրաբերված Հայաստանի վարչապետի պաշտոնի: Կրկնում եմ, այժմ չենք քննարկի սարքովի պետական հեղաշրջման ճարտարապետների թեման, այլ լուր կնշենք այն մասին, որ 2018թ. ապրիլ–մայիսին համաշխարհային քաղաքականության ուժի հայտնի կենտրոնի կողմից «դանայացիների նվերները» մատուցվեցին ոչ թե առանձին վերցրած մարդուն՝ Նիկոլ Փաշինյանին, այլ հայոց պետականությանը: Գուցե սույն գործողությունը հնարավոր դարձավ նաև շնորհիվ Հայաստանի նախկին իշխանությունների անգործության, որոնք այլ նպատակ էին հետապնդում. համաշխարհային քաղաքականության ուժի կենտրոններին ցույց տալ այն անխախտ ճշմարտությունը, որ Հայաստանում չի գտնվի մեղսունակ որևէ քաղաքական գործիչ, ով, իշխանության տենչից կուրացած, կամ բազմամիլիոնանոց դոլարների ողորմությունից (որոնց անունը Ջորջ Սորոսի գրանտներ է) կուչ եկած՝ իր տգիտության պատճառով շփոթեր Հայրենիք հասկացությունը տարածք հասկացության հետ: Անգամ այն դեպքում, երբ նման մոտեցումը համահունչ է տվյալ դեպքում նրա՝ Նիկոլ Փաշինյանի ներքին համոզմունքներին (նկատի ունեմ Նիկոլ Փաշինյանի 2001թ. մայիսի 22-ի հոդվածը «Հայկական ժամանակ» թերթում՝ «Հողը սիրելով են պահում, իմացե՛ք» վերնագրով), արդի Հայաստանում նման քաղաքականություն վարելը հավասարագոր է գործնականում քաղաքական կամիկաձեփ փիլիսոփայության իրականացմանը: Այս թեման ամփոփելով ստիպված ենք միայն զարմանալ ադրբեջանական կողմի տրտմագին

լացուկոծից, որն իրեն երկար սպասել չտվեց Ղարաբաղյան կարգավորման իր տեսլականի վերաբերյալ Ն. Փաշինյանի վերջին հայտնություններից հետո: Այսպես, ոչ անհայտ Minval.az էլեկտրոնային պորտալը, որը սպասարկում է Ադրբեջանի կառավարությանը, ս. թ. փետրվարի 2-ին հրապարակել է հոդված՝ «Փաշինյանն ընտրում է պատերազմը: Մոսկվայի թելադրանքով» վերնագրով (<https://minval.az/news/123860479>, Նուրանի): Հոդվածի հեղինակը նշում է. «Դեռ վերջերս թե՛ բանակցությունների մասնակիցները՝ Ադրբեջանի ու Հայաստանի արտաքին գործերի նախարարներ էլ մար Մամեդյարովը և Ջոհրաբ Մնացականյանը, թե՛ դիտորդները, թե՛ փորձագետները բանակցությունների առիթով բավական վստահ լավատեսություն էին արտահայտում: Բայց հիմա Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը հանդես է գալիս այնպիսի հայտարարություններով, որոնք ոչ միայն գրոյացնում են այդ լավատեսությունը, այլև առհասարակ սպառնում են կործանել բանակցային գործընթացը»: Նիկոլ Վովակիչի՝ իմ նշած մեջբերումներից բացի, ադրբեջանցի մեկնաբան տիկին Նուրանիին տազնապետել են ՀՀ վարչապետի հայտարարություններն այն մասին, թե՛ «Մենք չենք կարող քննարկել «տարածքներ խաղաղության դիմաց» բանաձևը»: Հետո հետևյալ միտքը. «Ես մի քանի անգամ հանդես եմ եկել Ազգային ժողովի ամբիոնից և ասել, թե ինչու ենք մենք բոլորս հարցնում՝ պատրաստ ենք արդյոք փոխզիջումների, թե՞ ոչ: Եվ ո՞վ է ասել, որ մենք ենք հարցի հիմնական սուբյեկտը: Ինչո՞ւ ոչ ոք Ադրբեջանին չի հարցնում՝ պատրաստ են արդյոք նրանք փոխզիջումների: Եվ դրա համար ես բազմիցս հրապարակավ հայտարարել եմ, որ մենք չենք պատասխանի այդ հարցին, քանի դեռ Ադրբեջանը չի պատասխանի դրան»:

Ի տարբերություն Minval.az-ի մեկնաբանի, ուրախալի է փաստել, որ երկրի «ղեկավարման» անցած 9 ամիսներին Ն. Փաշինյանը եկել է այբբենական ճշմարտությունների, որոնք ցայժմ հասու չէին թե՛ իրեն, թե՛ իր քաղաքական խրատատուներին՝ հանձին LSՊ-ի, թե՛ համաշխարհային քաղաքականության որոշակի կենտրոնին, որն ահա արդեն ոչ մեկ տասնամյակ հարյուր միլիոնավոր դոլարներ է ծախսում հայոց պետականության խարխլման վրա՝ ապահովելու համար այն, որ երկրում իշխանության գան հայ ազգային ավանդույթը, բուն հայկական ազգային ինքնությունը կործանողները, որ հրաժարվեն ավանդական քրիստոնեական արժեքներից, օրինակ՝ «Կյանքի խոսք» տոտալիտար աղանդի համակողմանի խրախուսման, ԼԳԲՏ հանրույթի ներկայացուցիչներին հոգատարությամբ և ուշադրությամբ շրջապատելու և այլ նսեմ դրսևորումների միջոցով: Ընդ որում՝ ամենավտանգավորն այն է, որ այս զգվելի արարքները գործող իշխանությունները փորձում են տարածել նաև հանրակրթական դպրոցի վրա՝ անկիրթ վերաբերմունք ցուցաբերելով Հայ Առաքելական եկեղեցու շարքային սպասավորի հանդեպ, որը դեպքի բերումով հանկարծ հայտնվել էր դպրոցում: Խոսքն այն մասին է, որ ՀՀ կրթության նախարարն օրերս

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Արարատի մարզի Այգեստան գյուղի դպրոցում, տեսնելով տեղի քահանա հայր Ղավթին, անհարգալից վերաբերմունք է ցուցաբերել նրա հանդեպ՝ ասելով. «Դո՞ւ այստեղ ինչ ես անում»:

Կրթության նախարարին շատ ըմբռնելի պատասխան է տվել Արարատի մարզի Բյուրավան գյուղի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցու հոգևոր հովիվ հայր Ղազար Պետրոսյանը.

«Լսի՛ր երիտասարդ, բազմաթիվ կարդացածդ գրքերից չկարողացար սովորել այն պարզունակ ճշմարտությունը, որ Հայոց տառերը գրողը՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը Հայ Առաքելական Սուրբ եկեղեցու քահանա է եղել և տառերը գրելու գլխավոր նպատակը եղել է՝ որպեսզի Աստված խոսի հայերեն, այսինքն՝ Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանելը: Ուրեմն՝

1. Հայոց դպրոցի և դպրության հիմնադիրը Հայոց Քահանան է:
2. Հայոց դպրոցների և՛ ուսուցիչներ, և՛ շատ դեպքերում կազմակերպիչները եղել են քահանաները՝ ցայժմ սփյուռքում տեսնում ենք:
3. Հայոց ամենանշանավոր և ամենատաղանդավոր բանաստեղծը՝ Ս.Գրիգոր Նարեկացին քահանա էր:
4. Հայոց պատմահայրը՝ Ս. Մովսես Խորենացին քահանա էր:
5. Հայոց հին և ամենանշանավոր ասղագետը՝ Անանիա Շիրակացին քահանա էր:
6. Հայոց իրավաբանության թագակիրը՝ Մխիթար Գոշը քահանա էր:
7. Հայոց առաջին տպագիր գրքի հեղինակը՝ Հակոբ Մեղապարտը քահանա էր:
8. Հայոց դպրությունը աշխարհին ներկայացնող Մխիթարյան հայրերը՝ բոլորը քահանաներ էին»:

Այսքան ըմբռնելի պատասխանից հետո, թվում է, թե միջադեպն ավարտված է: Բայց չէ: Նախարարի դատապաշտպանի դերում ընդարձակ հարցազրույցով հանդես եկավ նախարարի նախկին տեղակալը, այժմ՝ ՀՀ ԱԺ պատգամավոր Ն. Փաշինյանի դաշինքից: Չեմ խորանա նրա պատասխանի մանրամասների մեջ: Նպատակը մեկն է. ցանկացած պատրվակով, ցանկացած գնով հանել հանրակրթական դպրոցների ուսումնական ծրագրերից «Հայ եկեղեցու պատմություն» առարկան:

Վերադառնալով ադրբեջանական կողմի լալագին արձագանքին Ն. Փաշինյանի վերջին հայտարարություններին՝ այդ նույն հրապարակումից մեջբերենք մեկ այլ հատված. «Հիմա՝ հայտարարությունների նոր շարք, արդեն Փաշինյանի Բեռլին կատարած այցելության ընթացքում: Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելի հետ համատեղ մամուլի ասուլիսում Փաշինյանն ասաց. «Ինչ վերաբերում է կարգավորմանը, կարծում եմ, որ հանախազահ երկրները և միջազգային հանրությունը հստակ հայտարարել են, որ խնդրի լուծումը հակամարտության մեջ ներքաշված երեք կողմերի հարցն է, և միջազգային հանրությունը չի կարող հակամարտությունը լուծել երեք կողմերի փոխարեն, այլ կարող է միայն ստեղծել պլատֆորմ

երկխոսության և բանակցությունների համար: Ես կարծում եմ, որ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահներին հաջողվել է ստեղծել այդ պլատֆորմը»: Սրանից հետո ադրբեջանցի մեկնաբանը, չկարողանալով զսպել իրեն, խոսում է ադրբեջանական կողմի ֆիասկոյի մասին, որը, արդեն ակնհայտ է, շատ մեծ հույսեր էր կապել Ն. Փաշինյանի իշխանության գալու հետ: Տիկին Նուրանին Minval.az-ից տրտնջում է. «Իրատես լինենք, երկխոսության ներկա փուլը, որը դեռ մի քանի օր առաջ այդքան բազմախոստում էր թվում, անցնում էր ԱՄՆ մոդերացիայի ներքո՝ հանձին Ջոն Բոլթոնի (այ թե որտեղ է Հայաստանում Նիկոլ Փաշինյանի իշխանության գալու դրդապատճառների բանալին՝ ըստ ամերիկա-ադրբեջանական պատկերացումների Ղարաբաղյան հակամարտության լուծման համար, համաձայն «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևի – Ա. Գ.), և Մոսկվան նախագահի խորհրդականի տարածաշրջան կատարած այցի ու Ղարաբաղի վերաբերյալ նրա հայտարարությունների դեռևս տաք հետքերով ի ցույց դրեց իր դժգոհությունը Վաշինգտոնի կողմից իր, ինչպես համարում են Կրեմլում ու Սմոլենսկյան հրապարակում, «ազդեցության գոտի» ներխուժման առիթով: Եվ հակամարտության լիարժեք լուծումն էլ հազիվ թե մտնում էր Մոսկվայի պլանների մեջ. նրան հարկավոր է հակամարտությունն «աշխատանքային վիճակով» և Բաքվի ու Երևանի վրա ճնշման համար, և իրավիճակի ապակայունացման համար Ռուսաստանին ոչ շահավետ Ադրբեջանի նավթա- և գազատարների հարևանությամբ: Մանավանդ հիմա, երբ «գազային պատերազմը» Եվրոպայում ընթանում է շատ ավելի կոշտ սցենարով»:

Ահա այսպիսի բաներ: Դե, ինչ, պետք է արժանին մատուցել Ն. Փաշինյանին, որն արտաքին քաղաքականությունում իր վայրիվերումներով Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հարցերում, Ի. Ալիևի հետ իր խոսքուզրույցներում, ինքն էլ գլխի չընկնելով, ադրբեջանական կողմին մղել է բացահայտելու Ռուսաստանի հանդեպ ափշերոնյան սուլթանի իսկական վերաբերմունքը: Չէ՞ որ ոչ մեկի համար գաղտնիք չէ, որ Ադրբեջանի որոշակի ինտերնետ պորտալները, այդ թվում, իհարկե, Minval.az-ը, ափշերոնյան սուլթանի խոսափողներն են:

Ադրբեջանական իշխանությունների հիասթափությունը լրջորեն մտահոգել է նաև գլխավոր միջազգային խառնակչին, այսպես ասենք՝ քաղաքական արկածախնդիր Ջորջ Սորոսին: Ըստ երևույթին, Ի. Ալիևի արտաքին քաղաքական ձախողման մեղքի մի մասը դրվում է նաև ամերիկյան այս ֆիլանտրոպի վրա, որը վերջին տարիներին, կրկնում եմ, ԱՄՆ հարյուրավոր դոլարներ է ներդրել Հայաստանի քաղաքացիների, հատկապես երիտասարդության (որը կոչված է պաշտպանելու Հայաստանն ու Արցախի Հանրապետությունը) գիտակցությունից հայրենասիրության զգացումը, հայկական բազմադարյա քրիստոնեական ավանդույթներին հավատարմությունն արմատախիլ անելու համար: Բայց, դատելով Ն. Փաշինյանի

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

վերջին հայտարարություններից, հայ հանրությունը դեռևս լրիվ չի դեգրադացվել ու չի «հասունացել» Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման հարցում «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևն ընդունելու համար: Այդ ինչն՝ հանկարծ հիշեց Սորոսին, կմտածի ընթերցողը: Այսպես, օրերս ամերիկացի միլիարդատեր և «Բաց հասարակություն» ֆոնդի հիմնադիր Ջորջ Սորոսը, ըստ երևույթին, վատ բան նախագգալով, կոչ է արել աջակցել Հայաստանի քաղաքացիական հասարակությանը: «Հայաստանում քաղաքացիական հասարակության հզոր աջակցությունը կենսականորեն կարևոր է երկրի դեմոկրատական ներկայի և ապագայի համար», – գրել է Սորոսը Twitter-ում: Հատկանշական է, որ այս գրառմանը նա կցել է երիտասարդ լրագրողուհի Տ. Խ-ի հոդվածը՝ «Ինչպես ԱՄՆ-ը կարող է աջակցել Հայաստանում երիտասարդ դեմոկրատիային» վերնագրով: Չեմ թաքցնի, ինձ համար հետաքրքիր էր հասկանալ, թե այդ ինչու է պետություններ քանդող Սորոսը հղում կատարում սովորական մի հոդվածի՝ ստանդարտ հանձնարարականներով, որոնց կատարումը, ինչ խոսք, բարիք կարող է բերել: Հարցն այլ բան է: Հայտարարելով այն մասին, որ իր պատկերացմամբ՝ «Հայաստանում երիտասարդ դեմոկրատիային աջակցությունը» հանգեցվում է լոկ կոռուպցիայի դեմ պայքարի, արդարադատության և իրավագիտության ինստիտուտների կատարելագործման հանձնարարականներին, Սորոսը շեղում է ընթերցողների ուշադրությունը իր ֆոնդի կողմից սնվող տարատեսակ հիմնադրամների ու հասարակական կազմակերպությունների կործանարար գործունեությունից: Խոսքը տոտալիտար կրոնական աղանդների, ԼԳԲՏ հանրույթի և ապակառուցողական այլ ուժերի ֆինանսավորման մասին է, որոնց գործունեությունը հստակ տեղավորվում է իշխանափոխության ոչ բռնի գործողությունների 198 մեթոդներում, որոնք հանգամանալիորեն նկարագրված են Ջին Շարփի հայտնի աշխատությունում:

Կարծում եմ, որ ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի վերջին հայտարարություններից հետո 2018թ. ապրիլ–մայիսի ձեռակերտ պետական հեղաշրջման ճարտարապետները հանդգցեցին մի ինչ-որ «կարմիր գծի» գոյության մեջ, որը չի հատի անգամ ամենաանսկզբունքային քաղաքական գործիչը, թեկուզև ելնելով սեփական մորթապաշտ շահերից: Ի դեպ, սրանում համոզվեցին նաև որոշակի արտաքին ուժերը, որոնք զուցե և իրոք կարծում էին, թե «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևն այլընտրանք չունի: Նշենք՝ առանց Արցախի Հանրապետության ապագա կարգավիճակի հստակ նշման: Ն. Փաշինյանի հետ կապված փորձարկումը շատ տարիներ հետ զցեց Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացումը: Իսկ ամենավտանգավորն այն է, որ սասանեց հայ ժողովրդի հավաքական իմաստության հանդեպ մեր փորձով հաստատված բարեկամների ու դաշնակիցների հավատը: Համոզված եմ, որ ժամանակի ընթացքում այս փորձարկումը խոր հիասթափություն կառաջացնի մեր հարյուր հազարավոր քաղաքացիների մեջ, որոնք, նախկին իշխանություններից ինչ-որ հոգնա-

ծության պատճառով ասեմ, թե հանապազօր սոցիալական ու տնտեսական խնդիրների դանդաղ լուծման հետևանքով, անկեղծորեն փոփոխություններ էին ուզում: Էլ չեմ ասում Հայաստանի անփորձ, բայց իր մղումներում ազնիվ երիտասարդության մասին, որը դարձավ մանրակրկիտ մտածված հիբրիդային պատերազմի զոհը, որն ահա արդեն մեկ տասնամյակ վարվում է Հայաստանի Հանրապետության դեմ: Կարծում եմ, որ տեղին է հիշատակել «Կյանքի խոսք» տոտալիտար կրոնական աղանդի ճնշիչ ազդեցության մասին, որի առանձին թափափուկներ ահա արդեն մի քանի ամիս փորձում են խափանել Հայաստանի, Արցախի Հանրապետության և Սփյուռքի միլիոնավոր հայերի հավատը Հայ Առաքելական սուրբ եկեղեցու հանդեպ, նրա գլխավոր հայրապետ, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին II-ի հանդեպ: Կուզենայի հավատալ և հուսալ, որ Նիկոլ Վովակիչը կատարել է իր առաքելությունը՝ ցույց տալով Ղարաբաղյան հակամարտության՝ «տարածքներ (հողեր) խաղաղության դիմաց» բանաձևով կարգավորման անիրատեսականությունը՝ առանց Արցախի Հանրապետության կարգավիճակի սահմանման, և հիմա նա, մավրի նման, կարող է հեռանալ: Ինչպես գերմանացի մեծ պոետ Յոհան Ֆրիդրիխ Շիլլերի «Ֆիեսկոյի դավադրությունը Ջենովայում» պիեսում մավրը (մեր պարագայում՝ Փաշինյանը), որն օգնել էր կոմս Ֆիեսկոյին ապստամբություն կազմակերպել դոժ Դորիայի՝ Ջենովայի բռնակալի դեմ, շուտով հայտնաբերում է, որ արդեն հարկավոր չէ դավադիրներին (մեր պարագայում՝ համաշխարհային քաղաքականության ուժի հայտնի կենտրոնին, որովհետև հրաժարվեց կատարել նրան տված խոստումները): Մավրը հասկացավ, որ նրանք (դավադիրները) իր մեջ միայն իրենց նպատակներին հասնելու գործիք են տեսել: Մեր օրերին հարմարեցնելով այս սյուժեն՝ նշենք, որ մեր պարագայում «դավադիրների» գլխավոր նպատակների մեջ եղել է, Արցախի Հանրապետության անվտանգության գոտուց հրաժարվելու միջոցով, այնպիսի պայմանների ստեղծումը, որոնք անխուսափելիորեն կհանգեցնեին Ադրբեջանի կողմից Արցախի Հանրապետության դեմ պատերազմի սանձազերծմանը: Իսկ հետո, օգտագործելով քանիցս փորձարկված տեղեկատվական պատերազմի տեխնոլոգիաները՝ Ադրբեջանի ռազմական ագրեսիայի սկսման մեղքը կբարդեին Հայաստանի ռազմավարական դաշնակցի՝ Ռուսաստանի վրա: Սա, անդրօվկիանոսյան ստրատեգների մտահղացմամբ, կստեղծեր պարարտ հող Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական դաշինքի խզման, ՀԱՊԿ-ի և ԵԱՏՄ-ի վարկաբեկման ու այդ կազմակերպություններից Հայաստանի դուրս գալու համար: Դրան կհաջորդեին Գյումրիում ռուսական 102-րդ ռազմակայանի փակումը, Հայաստանում Ռուսաստանի Դաշնության ԱԴԾ Սահմանապահ զորքերի վարչության ռուս սահմանապահների դուրսբերումը հայ-թուրքական և հայ-իրանական պետական սահմանից, Ռուսաստանի ՌՕՌու ռազմաօդային բազայի փակումը «Էրեբունիում»: Այս ամենը չի կատարվելու, այնպես որ ժամանակն է, որպեսզի Ն.Փաշինյանի քաղաքական և ֆինանսական հովա-

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

նավորները հասկանան, որ Նիկոլ Փաշինյանն արեց իր գործը, իհարկե՝ ոչ մինչև վերջ, բայց նա՝ Նիկոլ Փաշինյանը, կարող է հեռանալ:

Հ.Գ. Չէի ցանկանա հողվածս տխուր նոտայով ավարտել: Եվ այսպես, 2019թ. հունվարի 27-ին լրացավ Հայկական ԽՍՀ ներքին գործերի նախկին նախարար, Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի (1990-1995թթ.) պատգամավոր, «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահության անդամ, պահեստի գնդապետ Լևոն Հակոբի Գալստյանի ծննդյան 80-ամյակը: Նշեմ, որ 1990թ. մայիսի 27-ին ինձ՝ որպես Երևանի քաղաքապետ, հաջողվեց կանխել հայտնի անձանց ստոր սադրանքը (որոնց հետևորդները հիմա իշխում են Հայաստանում), որը կարող էր հանգեցնել մեծ արյունահեղության, շնորհիվ «Սասնա ծռեր» ջոկատի հրամանատար Ռուբեն Գևորգյանի, Կիլիկիայից Մացիկի, Վարդան Հակոբյանի, Մանվել Քոչարյանի և, իհարկե, Երևանի ներքին գործերի քաղաքային վարչության պետ, երջանկահիշատակ Սերգեյ Գուրգենի Աթարբեկյանի պրոֆեսիոնալիզմի: Չէի ցանկանա ավելի մանրամասն կանգ առնել այդ իրադարձությունների վրա: Կարևորն արդյունքն էր. եթե համանման սադրանքների ընթացքում, որոնք վերահսկվում ու սերմանվում էին Խորհրդային Միության փլուզման կորոզիոնացման նույն կենտրոնից, Բաքվում և Թբիլիսիում գոհերի թիվը հաշվվում էր մի քանի հարյուրներով, ապա Հայաստանում մենք կոցրինք մեր 17 համերկրացու, ինչը, իհարկե, շատ մեծ ողբերգություն է մեր ժողովրդի համար: Բնականաբար, 1990թ. մայիսի իրադարձությունների նման «սակավարյուն» ելքը չէր կարող բավարարել նման սադրանքների գաղափարախոսներին, որոնք այն տազնապալի ժամանակներում բռնկվում էին Խորհրդային Հայաստանի այս կամ այն շրջանում ու անհապաղ «մարում»՝ շնորհիվ Հայկական ԽՍՀ ներքին գործերի նախարար, գնդապետ Լևոն Հակոբի Գալստյանի բարձր պրոֆեսիոնալ, օպերատիվ գործողությունների: Եվ ահա, Լևոն Հակոբովիչի՝ «Ազգային Միաբանություն կուսակցության» գրասենյակում հավաքված զինակիցներն ու գործընկերները, չնայած իրենց արդեն ոչ երիտասարդ տարիքին, այնուամենայնիվ, պատրանքներ և հույսեր էին տածում, թե գնդապետ Լևոն Հակոբի Գալստյանին Հայաստանի Հանրապետության ղեկավարությունից գոնե մեկը կշնորհավորի փառապանծ 80-ամյակի առիթով: Դե, գոնե դա կհանձնարարվի անել Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության պետ, անըմբռնելիորեն ինքնագապություն ու սառնարյունություն դրսևորած գնդապետ Վալերի Օսիպյանին, որը, լինելով Երևան քաղաքի ոստիկանապետի տեղակալը և պատասխանատվություն կրելով իրավակարգի պահպանման համար հանրահավաքների ժամանակ, այդպես էլ չխոչընդոտեց 2018թ. ապրիլի 14-ին Հայաստանի Հանրային ռադիոյի շենքի գրոհին: Նրա տոկունությունը բավականացրեց «անսասանություն» և «չեզոքություն» պահպանել նաև 2018թ. ապրիլի 17-ին ցուցարարների կողմից, որոնց հրահրում էր

Նիկոլ Փաշինյանը, Ազգային ժողովի շենքի տարածքը, իսկ հետագայում հենց ԱԺ շենքը անխոչընդոտ զավթելիս: Շնորհավորելով գործընկերոջը՝ Վ. Օսիպյանը, կարծում եմ, իր այդ քայլով շատ բան արած կլիներ ինքն իր համար: Ավաղ, նման բան տեղի չունեցավ: Սակայն ում՝ ում, բայց մեզ, որ գիտենք պետության քայքայման տեխնոլոգիան, ինչով զինված են Ն. Փաշինյանի զինակիցները, պետք է լավ հայտնի լիներ, որ շնորհավորանքը խորհրդային միլիցիայի արժանավոր ղեկավարի հոբելյանի առիթով սերունդների հաջորդականության ինքնատիպ դրսևորում կլիներ, մինչդեռ սերունդների հաջորդականության գովազդումը, հիշատակումը այն ամենի, ինչն կազնվացներ խորհրդային միլիցիոների կերպարը, լիովին հակասում են այն դրույթներին, որոնք ներկայացված են ոչ բռնի իշխանավոխության 198 հանձնարարականներում:

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

«Ազգային Միաբանություն կուսակցության» նախագահ

ГЕГАМЯНЫ

О КОРНЯХ РОДА АРТАШЕСА ГЕГАМЯНА

Дворянский род в Ереванском ханстве XVIII-XIX вв. Под их правлением находился ряд деревень Котайкской и Гегамской губерний. Имели должность тысячника армянского пехотного полка Ереванского ханства. Гегамяны – участники национально-освободительного движения. В 1780 г. они от имени жителей Араратской долины обратились к русскому правительству с просьбой освободить их от ханского ига. После неудачного похода русских войск 1804 г. (имеется в виду снятие русскими войсками осады с Эриванской крепости 4 сентября 1804 г. в ходе Русско-персидской войны 1804-1813 гг.) Габриел (прапрадед Арташеса Гегамяна), Ованнес и Барсег Гегамяны вместе со своими подданными – жителями деревень – переселились в Грузию, получили звание русских дворян. Через несколько лет, очутившись в бедственном положении, в основном все вернулись в Армению и заняли прежнее положение. Некоторые же из них остались в Грузии, обосновались в Ахалцихе*.

ГЕГАМЯН ЕГИШЕ (ОВАКИМ)

Родной дядя деда Арташеса Гегамяна

(1840 – 1920 гг.)

Историк, публицист, священник

Детство прошло в деревне Корх (Ахалкалак) и Ахалцихе. Окончил школу Халибян в Феодосии, стал священником. Работал в ахалкалакской приходской школе Месропян и ахалцихской школе Карапетян. Служил инспектором приходских школ Грузино-имеретинской армянской епархии**. Сотрудничал с периодикой: «Айкакан Ашхар», «Арарат», «Мегу

* Энциклопедия Республики Армения, т. 1, Ереван, стр. 627 – 628 (на арм.яз.).

** Л. В. Матевосян, Эти удивительные армяне из Ахалциха, Межрегиональный библиотечный коллектор, Москва 2010 г., стр. 262 – 264.

Айастани», «Мшак», «Ардзаганк» и др. Круг его научных исследований охватывает народно-освободительное движение армянского народа в конце XIX – начале XX вв., Армянский вопрос.

Изданные труды: «Политические цитаты», вып. 1 – 10 (Баку, 1909 – 1915), «Уроки истории» (Баку, 1915), «Русская бюрократия и армяне». 2-е изд. (1917). В 1876 г. написал биографический очерк «Карапет Багратуни», переизданный в 1879 г. в журнале «Пордз». Отдельной книгой изданной в 1999 г. Институтом истории НАН РА (предисловие и примечания академика А. Мелконяна. Организовал издание Амаяк Анисонян).

Очерк Е. Гегамяна «От Ахалциха до Ани» был напечатан в журнале «Пордз» в 1880 г. В 1879 г. он был в Ани, когда там работал Ов. Кюркчян, чьи фотографии Ани стали первыми в армянской действительности*.

Егише Гегамян скончался в Тифлисе.

ГЕГАМЯН МАМИКОН АРТАШЕСОВИЧ

Отец Арташеса Гегамяна

(1918 – 2002 гг.)

Государственный, партийный деятель

Родился в Ахалцихе. Учился в армянской школе. Был председателем учкома, первым секретарем комсомольской организации школы. С отличием окончив школу, в 1937 г. поступил в Ленинградский университет им. Н. К. Крупской. Был избран первым секретарем комсомольской организации. На последнем курсе университета его послали учиться в Высшую партийную школу в Москву. После окончания университета направили в Армению. Работал заведующим отделом агитации и пропаганды Кафанского райкома Компартии Армении, секретарем по кадрам Сталинского райкома Компартии Армении г. Еревана. Затем работал первым секретарем районных комитетов Компартии Армении Апаранского, Артикского районов, председателем исполнительного комитета Совета народных депутатов Мясникянского района г. Еревана, ответственным организатором ЦК Компартии Армении. В 1979 г. М. Гегамян был назначен заместителем председателя правления Айкоопа (Армпотребсоюза) и на этой должности проработал 23 года.

М. Гегамян был избран депутатом Верховного Совета Армянской ССР, награжден Почетными грамотами Верховного Совета Армянской ССР, орденом «Знак почета».

* Лео. Собрание сочинений. Т. VIII. Ереван, 1985, стр. 202 – 203 (на арм.яз.).

А. ГЕГАМЯН

Супруга М. Гегамяна, Соня (Сандухт) Чаманян-Гегамян – его одноклассница – в 1937 году также с отличием окончила Ахалцихскую среднюю школу. Это был первый выпуск армянской средней школы г. Ахалцихе. С. Чаманян окончила математическое отделение физико-математического факультета Ереванского государственного университета. Работала в школах городов Капан, Маралик, Ленинакан. С 1942 по 1976 г. работала в Ереванской средней школе № 1 им. Степана Шаумяна. Была секретарем парторганизации школы, заместителем председателя профсоюзной организации, директором школы. В 1966 г. решением Верховного Совета Армянской ССР С. Чаманян-Гегамян было присвоено звание Заслуженного учителя Армянской ССР (свидетельство № 1319). Награждена Почетными грамотами Верховного Совета и Министерства просвещения Армянской ССР. Соня Гегамян – персональный пенсионер республиканского значения.

Их сын, Арташес Мамиконович Гегамян, 1949 года рождения, – видная политическая фигура в Армении*.

* См.: Л. В. Матевосян. Эти удивительные армяне из Ахалциха. Межрегиональный библиотечный коллектор, Москва, 2010, стр. 262 – 264.

ԳԵՂԱՄՅԱՆՆԵՐ

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ ՏՈՂՄԻ ԱՐՄԱՏՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ազնվականական տոհմ Երևանի խանությունում XVIII–XIX դդ.: Նրանց տնօրինման ներքո են գտնվել մի քանի գյուղեր Կոտայքի և Գեղամա նահանգներում: Ունեցել են Երևանի խանության հայկական հետևակ գնդի հազարապետի պաշտոն: Գեղամյանները եղել են ազգային-ազատագրական շարժման մասնակիցներ: 1780թ. նրանք Արարատյան դաշտավայրի բնակիչների անունից դիմել են ռուսական կառավարությանը՝ խանական լծից իրենց ազատելու խնդրանքով: 1804թ. ռուսական զորքերի անհաջող արշավանքից հետո (խոսքը 1804-1913 թթօ Ռուս-պարսկական պատերազմի ընթացքում 1804 թ. սեպտեմբերի 4-ին ռուսական զորքերի կողմից Էրիվանի ամրոցի պաշարման հանունը – Ա. Գ.) Գաբրիել (Արտաշես Գեղամյանի ապուլապալը), Հովհաննես և Բարսեղ Գեղամյաններն իրենց հպատակների՝ գյուղերի բնակիչների հետ վերաբնակվել են Վրաստանում, ստացել ռուս ազնվականների կոչում: Մի քանի տարի անց, հայտնվելով աղետալի վիճակում, հիմնականում բոլորը վերադարձել են Հայաստան և զբաղեցրել երբեմնի դիրքը: Նրանց մի մասը մնացել է Վրաստանում, հիմնավորվել Ախալցխայում*:

ԳԵՂԱՄՅԱՆ ԵՂԻՇԵ (ՀՈՎԱԿԻՄ)

Արտաշես Գեղամյանի պապի հարազատ եղբայրը

(1840 – 1920 թթ.)

Պատմաբան, հրապարակագիր, քահանա

Մանկությունն անցել է Կորխ (Ախալքալաք) գյուղում և Ախալցխայում: Ավարտել է Թեոդոսիայի Խալիբյան վարժարանը, դարձել քահանա: Աշխատել է Ախալքալաքի Մեսրոպյան և Ախալցխայի Կարապետյան ծխական դպրոցներում: Եղել է Վրաց-իմերեթական հայոց թեմի ծխական դպրոցների տեսուչ**: Աշխատակցել է «Հայկական Աշխարհ», «Արարատ», «Մեղու Հա-

* Հայաստանի Հանրապետության հանրագիտարան, հ. 1, Երևան, էջ 627–628:

** Լ. Վ. Մաթևոսյան. Այդ գարնանալի ախալցխահայերը, Մոսկվա, 2010, էջ 262–264 (ռուսերեն):

Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆ

յաստանի», «Մշակ», «Արծազանք» և այլ պարբերականների: Նրա գիտական հետազոտությունների շրջանակն ընդգրկում է հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական շարժումները XIX դարավերջին և XX դարասկզբին, Հայկական հարցը:

Հեղինակել է «Քաղաքական քաղվածներ», պր. 1 – 10» (Բաքու, 1909-1915), «Պատմության դասեր» (Բաքու, 1915) «Ռուս բյուրոկրատիան և հայերը», 2-րդ հրատ. (1917) աշխատությունները: 1876թ. հրատարակել է «Կարապետ Բագրատունի» կենսագրական ակնարկը, որը վերահրատարակվել է «Փորձ» ամսագրում: Առանձին գրքով տպագրվել է 1999թ.՝ ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի կողմից (նախաբանը և ծանոթագրությունները՝ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան: Հրատարակությունը կազմակերպել է Հնայակ Անիստնյանը):

Ե. Գեղամյանի «Ախալցխայից մինչև Անի» ակնարկը 1880թ. տպագրվել է «Փորձ» ամսագրում: 1879թ. եղել է Անիում, երբ այնտեղ աշխատում էր Հովհ. Քյուրքչյանը, որի Անիի լուսանկարներն առաջինն էին հայ իրականության մեջ*:

Եղիշե Գեղամյանը վախճանվել է Թիֆլիսում:

ՄԱՄԻԿՈՆ ԱՐՏԱՇԵՍԻ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

Արտաշես Գեղամյանի հայրը

(1918 – 2002 թթ.)

Պետական, կուսակցական գործիչ

Ծնվել է Ախալցխայում: Սովորել է հայկական դպրոցում: Եղել է աշկոմի նախագահ, դպրոցի կոմերիտական կազմակերպության առաջին քարտուղար: Գերազանցությամբ ավարտելով դպրոցը՝ 1937թ. ընդունվել է Լենինգրադի Ն. Կ. Կրուպսկայայի անվան համալսարան: Ընտրվել է կոմերիտական կազմակերպության առաջին քարտուղար: Համալսարանի վերջին կուրսում նրան գործուղել են սովորելու Մոսկվայի Բարձրագույն կուսակցական դպրոցում: Համալսարանն ավարտելուց հետո գործուղվել է Հայաստան: Աշխատել է Կապանի կուսակցության քաղկոմի ագիտացիայի և պրոպագանդայի բաժնի վարիչ, Հայաստանի Կոմկուսի Երևան քաղաքի Ստալինյան շրջկոմի կադրերի գծով քարտուղար, Ապարանի, Արթիկի շրջկոմների առաջին քարտուղար, Երևանի Մյասնիկյան շրջանի ժողովրդական դեպուտատների խորհրդի գործադիր կոմիտեի նախագահ, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի պատասխանատու կազմակերպիչ: 1979թ. նշանակվել է Հայկոոպի վարչության (Հայսպառմիություն) փոխնախագահ և այդ պաշտոնում աշխատել 23 տարի:

* Լեո. Երկերի ժողովածու, հ. VIII, Երևան, 1985, էջ 202 – 203:

Ս. Գեղամյանն ընտրվել է Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, պարզևատրվել Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատվոգրերով, «Պատվո նշան» շքանշանով:

Ս. Գեղամյանի կինը՝ Սոնյա (Սանդուխտ) Չամանյան-Գեղամյանը, նրա համադասարանցին, 1937թ. նույնպես գերազանցությամբ ավարտել է Ախալցխայի միջնակարգ դպրոցը: Նրանք Ախալցխա քաղաքի հայկական միջնակարգ դպրոցի առաջին շրջանավարտներն էին: Ս. Չամանյանն ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկա-մաթեմատիկական ֆակուլտետի մաթեմատիկայի բաժինը: Աշխատել է Կապան, Մարալիկ, Լենինական քաղաքների դպրոցներում: 1942–1976թթ. աշխատել է Երևանի Ստեփան Շահումյանի անվան թիվ 1 դպրոցում: Եղել է դպրոցի կուսկազմակերպության քարտուղարը, արհմիութենական կազմակերպության նախագահի տեղակալը, դպրոցի տնօրենը: 1966թ. Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի որոշմամբ Ս. Չամանյան-Գեղամյանին շնորհվել է Հայկական ԽՍՀ Վաստակավոր ուսուցչի կոչում (վկայական № 1319): Պարգևատրվել է Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի և Լուսավորության նախարարության պատվոգրերով: Սոնյա Գեղամյանը հանրապետական նշանակության անհատական թոշակառու:

Նրանց որդին՝ Արտաշես Մամիկոնի Գեղամյանը, ծնվ. 1949թ., Հայաստանում նշանավոր քաղաքական գործիչ է*:

* Տե՛ս Լ. Վ. Մաթևոսյան. Այդ զարմանալի ախալցխահայերը, Մոսկվա, 2010, էջ 262–264 (ռուսերեն):

ԱՐՏԱՇԵՍ ԳԵՂԱՄՅԱՆ

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԴԱՇԻՆՔԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆ Է

ՀԱՄԱԿԱՐԳԶԱՅԻՆ ՇԱՐԿԱԾՔԸ, ԷԶԱԴՐՈՒՄԸ ԵՎ
ԴԻՋԱՅՆԸ ՄԱՐԻԱՄ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

ՇԱՊԻԿԻ ԶԵՎԱԿՈՐՈՒՄԸ ԱՐԱՄ ՌԻՈՒՏՅԱՆԻ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԶԱՅԻՆ ՇԱՐԿԱԾՔԸ ՍՈՆՅԱ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ՝ ԽՈՆԱՐՀ ՔԱՐԱՌԻՂԱՆՅԱՆ, ՅԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՌՈՒՄԱԿԱՆ ՏԵՔՍՏԻ ՍՐԲԱԳՐԻՉ՝ ԹԱՄԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

АРТАШЕС ГЕГАМЯН

АЛЬТЕРНАТИВА ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОМУ СОЮЗУ
РОССИИ И АРМЕНИИ – ВОЙНА

КОМПЬЮТЕРНЫЙ НАБОР,
ПАГИНАЦИЯ И ДИЗАЙН – МАРИАМ ПОГОСЯН

ОФОРМЛЕНИЕ ОБЛОЖКИ – АРАМ УРУТЯН

КОМПЬЮТЕРНЫЙ НАБОР – СОНЯ ГАСПАРЯН

ПЕРЕВОДЧИКИ – ХОНАР КАРАУХЛАНЯН, ЯНА ПЕТРОСЯН

КОРРЕКТОР РУССКОГО ТЕКСТА – ТАМАРА МАРТИРОСЯН